John Adams
Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

SHELF No
ADAMS
VV. V

Bengamin

Wadsworth His Book

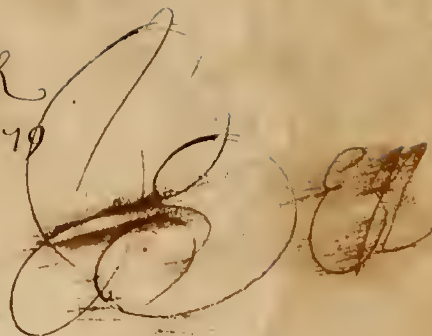
f fure quo [illegible] benet

Benjamin Wadsworth His Book

Anno Domini 1687

Benjamine Wadsworth me suum vocat
anno Dom 1686 otober 20

Compensantius Wadsworth
Ejus Liber An. Sal. 79

Comp

Benjamin Wadsworth his Book
Anno Salvatoris 1687 ... May the 2

Benjamin Wadsworth me jure tenet
Anno Dom. 1686 Given by his Brother Recompence

N: Williams: book bought of Mr Wadsworth
April 1 1695. pr 0/

ROBERTI BAILLII

opus

HISTORICUM

et

CHRONOLOGICUM.

AMSTELODAMI,

Apud Iohannem à Someren. Anno 1668.

W. Jansen Binneman sculp:

OPERIS *victissimo*
HISTORICI
ET
CHRONOLOGICI
LIBRI DUO;

In quibus Historia Sacra & Profana compendiosè deducitur ex ipsis fontibus, à creatione Mundi ad CONSTANTINUM MAGNUM, & quæstiones ac dubia Chronologica, quæ ex V. & N. Testamento moveri solent, breviter & perspicuè explicantur & vindicantur.

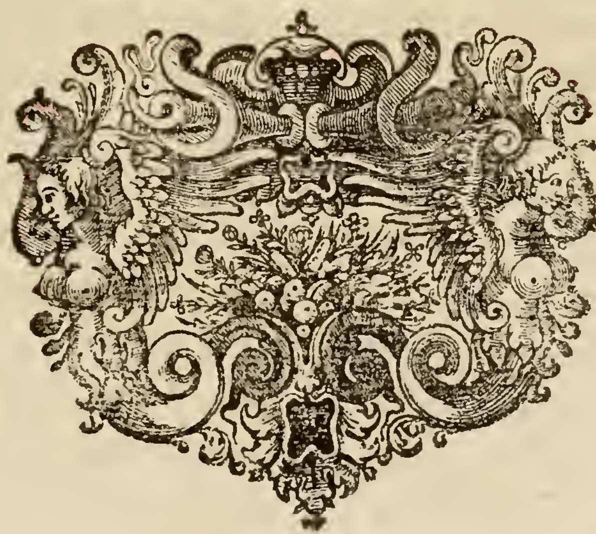
Unà

Cum tribus Diatribis, quarum prima est de Hæreticorum autocatacrisi; Secunda, An quicquid in Deo est, Deus sit; Tertia de Prædestinatione.

Per D. ROBERTUM BALLIUM,

SS. Theologiæ ibidem Professorem primarium in Academiâ Glasguensi.

Accedit nunc primum Index Generalis tum locorum S. Scripturæ quàm Rerum & Verborum Locupletissimus.

AMSTELODAMI,

Apud JOANNEM à SOMEREN,

ANNO CIↃ IↃC LXVIII.

ADAMS

Serenissimo, Potentissimo, & Invictissimo

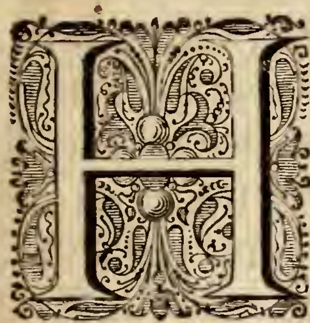
PRINCIPI,

FREDERICO GUILIELMO,

DEI GRATIA

MARCHIONI BRANDENBURGICO,

SACRI ROMANI IMPERII ELECTORI ET ARCHI-CAMERARIO, MAGDEBURGI, BORUSSIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, MONTIUM, STETINI, POMERANIÆ, CASSUBIORUM, VANDALORUM ET IN SILESIA CROSSIÆ, CARNOVIÆ AC JEGERNDORFII, DUCI, PRINCIPI HALBERSTADII MINDÆQUE, BURGGRAVIO NORIBERGENSI, MARCHIÆ ET RAVENSPERGII COMITI, RAVENSTEINII TOPARCHÆ.

Istoriæ maxima laus est & utilitas, SERENISSIME PRINCIPUM, cum omnium gentium & imperiorum non solum origines, incrementa, conversiones, sed etiam mores, instituta, res gestas, & quæ cætera sunt, jucundissimâ delectatione ob oculos ponat, & in variam præteritarum rerum cognitionem legentis animum deducat. Ab hac Magistrâ prudentiam cognoscimus Ecclesiasticam & Civilem, quatuor terrarum orbis imperia, regnorum periodos, urbium fatales eversiones, gentium migrationes, & omnem, quà patet intelligenda, antiquitatem. Verùm ut ea suo commodo sic satis æstimanda est, quæ tam uberrimam nobis scientiæ messem suppeditat: ita non minus illa longè dignior est & utilissima, in quâ ex ipsis

fontibus accuratiſſimâ temporum ſupputatione rerum principia & progreſſus exponuntur. Ut omnino verum ſit, unam ſolùm Chronologiam eſſe lucem & facem omnium veterum narrationum & memoriarum. Quæ cum temporum injuriâ, & ſcribentium defectu quandoque ſeriem & continuationem ſuam interrumpat, & varias hiſtoricorum dinumerationes exhibeat; præclarè & arduè de ejus utilitate illi doctores meriti videntur, qui, quicquid hic vaſtum eſt & interruptum, breviter & perſpicuè digeſſerunt. Ob hanc cauſam, quod antiquitùs uſitatum erat, SERENISSIME PRINCIPUM, ut Regem vel Principem adituri, ſolenne munus aliquod offerre ſoleant, quo ſibi viam præſtruant, & aditum; idem nunc noſtris temporibus exhibeo, & Sereniſſimo Tuo Nomini, levidenſe munuſculum hoc Hiſtorico-Chronologicum inſcribo. Auctor ejus eſt Robertus Baillius, Vir ſeculo ſuo dignus, & eruditiſſimus, in Academia Glasguenſi S.S. Theologiæ & Hiſtoriarum Profeſſor, qui methodo ſcribendi compendiosâ à mundi exordio, ad Conſtantini Magni tempora, omnem ſacræ & profanæ hiſtoriæ ſeriem, juxta accuratiſſimam temporum ſupputationem tam artificiosè & eleganter diſpoſuit, ut omnibus aliis, qui vel olim vel nuper eâ de re tractaverunt, ex æquo palmam præripere videatur. Præter enim eximiam & incomparabilem ejus doctrinam, & orthodoxam religionem, tam altè & perſpicuè S. Scripturæ authoritatem ex Hebræis Codicibus derivatam, contra acerrimos veritatis hoſtes vindicavit & aſſeruit, ut doctiſſimorum Belgii noſtri virorum judicio dignus non ſolum viſus fuerit, qui publico bono prodiret, ſed etiam omnium commodo legeretur.

Accipe igitur, SERENISSIME PRINCEPS ELECTOR, Munus hoc Illuſtriſſimo Tuo Nomini inſcriptum, & admitte porrò in auguſtum Sacrarium

Tuum,

Tuum, quod benignitas Tua Serenissima dignum posteritate faciet. In eo enim jam operis hujus fama consistit & felicitas, ut benevolo hoc vultu & patrocinio suscipias. Gratius forsan erit tantorum hominum judiciis, quorum publico voto & impulsu primùm in lucem prodit. Quod reliquum est, PRINCIPUM SERENISSIME, Deus Pacis, Deus Fortitudinis diu Te salvum & superstitem servet, & Augustissimam Tuam Domum Brandenburgicam, & Auriacam, clementiâ suâ protegat, & posthac incolumem præstet. Amstelodami XVI. Novembris M. DC. LXII.

Serenissimæ Celsitudinis Tuæ

Cultor Humillimus

JOANNES JANSSONIUS.

JUDICIA

Virorum Clarissimorum

DE AUCTORE

ET EJUS OPERE
HISTORICO-CHRONOLOGICO.

GISBERTUS VOETIUS Theol. in Acad. Ultrajectinâ Professor.

Um arduum hoc opus Historico-Chronologicum M. S. D. Andreæ Bailii Theologi Glascuensis celeberrimi, à viro erudito, sub cujus potestate tunc erat, ad tempus mihi concessum, & quantum per occupationes ac temporis contracti circumscriptionem licebat, perlustratum, bonam etiam partem perlectum esset: nihil prius habui, quam ut maturam ejusdem editionem, tum apud virum eruditum authori & mihi amicum, tum apud typographum; bono publico, pro virili urgerem. Videbam enim præter brevem, & exactam Historiæ Chronologicæ descriptionem, illustres maximè ac difficiles quæstiones, suis quasque locis intertextas, acri judicio, & indefesso labore, omnibus omnium opinionibus in diversa plerumque abeuntibus, collatis & liberè expensis, subtiliter & perspicuè explicari; & lucem haud vulgarem tenebris Chronologiæ sacræ quasi certatim per nonnullos offusis, inferri. Ita ut sperandum sit, & tyrones in hâc arte, faciliorem ac tutiorem in posterum habituros manuductionem; & sacri studii consectaneos per Historica Scripturarum latifundia, minori cum tœdio, & majori compendio, spatiaturos. Ultrajecti Non. Septembr. 1662.

Eru-

Eruditiſsimo, & Clariſsimo viro,

D. D. GUILIELMO SPANGIO,

Eccleſiæ, apud Medioburgenſes, Scoticanæ Paſtori graviſſimo & fideliſſimo,

S. D.

JOANNES HOORNBEECK,

Theol. Profeſſor.

Uod nuper apud Te quum eſſem in Selandiâ, à me flagitaſti, GRAVISSIME SPANGI, ut, reverſus domum, Opus Chronologicum Reverendi & celeberrimi D. D. Baillii perluſtrarem, & communirem meo qualicunque judicio, id, à Te præſertim rogatus, omittere nolui, quamvis mihi probe conſcius ſatis norim, quam nihil in me ſit judicii ad expendenda & commendanda aliena, præcipuè veteranorum in Theologiâ Anteceſſorum, qualis eſt tuus ille Baillius, mihi quoque ab aliquot annis ex ſcriptis publicis benè notus. Accedit infirma corporis valetudo, quæ vel legere aliquid vix permittit, vel de lectis intendere judicium. Urgente attamen Typographo, opere jam ad finem perducto, & ſtimulante meâ pollicitatione, ſcriptum in manus ſumſi, &, quantum licuit, pervolvi, cenſuique dignum illo Authore, Te patrono. Quæſtiones attingit maximè raras, difficiles, recentes, quarum explicationem quilibet avidiſſimè deſideret, quærat, ambiat. Neque dubito, quin veritatis & pacis amatoribus, Dei non ſui, ſuorumque dictatorum mancipiis, viam monſtraturus ſit, quam pro verâ arripiant, vel quâ ad eam, Scripturâ duce tutò perveniant. Quamobrem dignum opus habeo impreſſione, lectione, encomio, ſi quod ei addi poſſit: Tibique, meo ſaltem nomine, ago gratias, quod curam edendi in te ſuſcipere fuiſti dignatus, atque ita hoc etiam argumento oſtendere, quam in uſum publicum natus ſis ac vivas, & in gentis tuæ, ac Eccleſiæ, tum etiam noſtræ, gloriam, atque ædificationem. Vale. Scripſi Lugduni Batavorum die XI. Septembris, CIϽ IϽC LXII.

L. S.

Erlegi, quantum brevitate temporis licuit, Opus hoc Historicum & Chronologicum, in quo Reverendus author Scripturarum Sacrarum ex Hebræis Codicibus derivatarum authoritatem contra Atheos, Præadamitas, Ægyptios, Chaldæos, Sinenses, Græcos ac qui eorum errores hodie defendunt, Orthodoxè & erudite asseruit. Recte enim observat, ubi nullæ unquam variæ lectiones allegatæ sunt, ibi velle depravatum fontem Hebræum, esse ab imis fundamentis authoritatem, nedum authentiam omnium Sacrorum Codicum evertere & homines ad Rom. Pontificem, Pyrrhonis scepticam & verum Atheismum adducere. Ideo gratiæ Deo agendæ sunt, quod tot suæ veritatis vindices ubique terrarum excitet, qui S. Scripturam Hebraicam, contra grassantem Præadamitarum opinionem aliosque errores defendunt. Scriptum Lugd. Bat. 21. Aug. 1662.

GEORGIUS HORNIUS.

LIBER

De

TEMPORIBUS

Ab Orbe condito ad natum Christum, & dubiis

CHRONOLOGICIS

VETERIS TESTAMENTI.

Cap. I.

De rebus gestis à creatione ad Diluvium.

EJUS SUMMA.

Quantillus homo ad Deum? Quantillum tempus ad æternitatem? Epocha prima, & maxima ob inopiam scriptorum est fere vacua. Demonstratur summa primæ Epochæ annorum 1656. Creatio sex diebus absoluta. Primorum undecim Patriarcharum duratio & mutua conversatio. Patriarchæ primi nostri erant patres. Introitus peccati. *Cainitarum* mundana felicitas. Voluptas carnalis fons diluvii. Arcæ magnitudo. *Iaphetus* natu major *Shemo.* Patriarcharum duæ columnæ fabulosæ, Vanitas Ægyptiorum in fingendis Dynastiis ante Diluvium, imò ante creationem.

Cap. II.

Continens quæstiones & dubia ad Caput superius.

Quæstio prima de summâ totali Epochæ universalis.

Quæstio secunda quâ anni tempestate mundus sit creatus. Nihil in Zodiaco per se statum. Videtur mundus creatus Autumno. Quomodò mensis September fuit Hebræis & primus & septimus. Anni Sabbatici & Jubilæi inceperunt Autumno.

Quæstio tertia. An *Mosis* anni fuerint nostris pares. Anni Patriarcharum constabant duodecim mensibus triginta dierum.

Quæstio quarta. An Patres Christiani in Chronologiâ antiquâ sequendi sint? Præ ignorantiâ Linguæ Hebraicæ plerique Patres crasse errârunt in annis ante Diluvium.

Addendum ad Quæstionem IV.

Vindicatur Chronologia textûs Hebraici contra Græci Interpretis errores in annis Patriarcharum ante fluvium. In Ecclesiâ reformatâ novaturientium factio. De *Waltoni* erratis dolor. *Isaaci Vossii* duriora verba quam argumenta. *Isaaci Vossii* argumentum à pubertate Patriarcharum desumptum exploditur à *Waltono.* Similiter ab *Augustino.* *Iosephus Vossio* non patrocinatur. Rabbini non favent Vossianæ sententiæ. Futile *Capelli* sophisma de Hebræis exemplaribus deperditis. Translatio LXX. Interpretum hodie est corruptissima. Responsio ad *Waltoni* argumenta pro LXX. interpretibus. Episcopaturientium defectio ad Pontificios. Mens Ecclesiæ occidentalis in nostrâ lite. Item orientalis. *Waltoni* temeritas in Chronologos. Argumenta pro veritate.

Quæstio quinta. Quamdiu *Noah* remanserit in arcâ?

Cap. III.

Res gestas à Diluvio ad Israëlitarum ex Egypto exodum complectens.

EJUS SUMMA.

Demonstratur à creatione ad exodum fluxisse annos 2456. Græcorum antiquissimi Hebræis pueruli. Quod tempus ἄδηλον, quod μυθικὸν quod ἱστορικόν. *Noah* verus *Ianus* multis post Diluvium annis à *Canaane* irrisus est. Divisa terra inter *Noæ* filios. Primogenituræ jus sæpè non observatum. Gentium omnium origines. Indiæ, Chinæ, & Americæ incolæ *Shemi* posteri. Imperii politici fundator *Nimrod.* Imperii Babylonici principium male à *Ctesiâ* & Chaldæis ponitur in anno post Diluvium sexagesimo secundo. Post *Semiramidem* Assyrii Monarchæ omnes, exceptis duobus *Balæis*, erant semiviri. Antiquissimorum Regum præter nuda nomina nihil superest. *Annius Viterbiensis* impudentissimus impostor. Promissio *Messiæ* ad *Abrahami* familiam primò limitata, deinde *Isaaci, Iacobi,* & *Iudæ* posteris appropriata est. Post *Davidem* nulli familiæ promissio *Messiæ* facta. Patriarcharum multorum mors propinqua fuit promissioni de *Messiah, Abrahamo* factâ. Quis fuerit *Melchisedek* cognitu est impossibile. Inter *Iacobi* filios annorum tantùm sex intervallum fuit. *Iudas* anno suo quadragesimo tertio habebat pronepotes. *Benjamin* anno suo vigesimo tertio habebat decem filios. In familiâ *Ephraimi* mira nuptiarum maturitas. *Iacobi* continuæ tempestates in tranquillam serenitatem desierunt. *Isaaci* serena dies in obscuram noctem finivit. Tempora *Iobi, Deucalionis, Phaëthontis,* & *Cecropis.*

CAP. IV.

SUMMA.

QUæstio prima. Num *Cainan* junior sit supposititius?
Quæstio secunda. Qui fit ut Græci Patres ad annos post Diluvium addant de suo supra mille?

Addendum I. ad Quæstionem II.

Respondetur ad argumenta tredecim *Isaaci Vossii* contra Hebraici codicis post fluvium Chronologiam. Defenditur *Scaliger* contra *Petavium*. Vanissimus homo *Manethos*, etiam *Eratosthenes*. Chronologiæ Sinarum nullius hic ponderis. Male refutat *Vossius* Præadamitas. Pessimè negat diluvium universale. Respondetur ad quatuor argumenta *Waltoni*. Defenditur *Petavius* contra *Waltonum*.

Addendum II. ad Quæstionem II.

Malè *Waltonus* sopitam de *Cainane* juniore litem resuscitat. *Isaaci Vossii* acerba nimis convicia. *Isaaci* pro *Cainane* argumenta quatuor refutantur, & totidem etiam *Waltoni*. Ad responsiones *Waltoni* replicæ. Iniqua *Waltoni* conclusio.

Quæstio tertia. Quomodo *Abraham* natus anno *Tharæ* septuagesimo proficiscitur anno ætatis suæ septuagesimo quinto Charane in Chananæam post mortem patris qui vixit annos ducentos & quinque?

Addendum ad Quæstionem III.

Quæstionis difficultas. Partium sententiæ. Argumenta pro nostrâ sententiâ. Argumenta *Tornielli* & *Parei* refutantur.

Quæstio quarta. Quomodò Israëlitæ commorati sunt in Ægypto annis totis quadringentis triginta, & tamen quatuor tantùm generationibus?

Addendum ad Quæstionem IV.

Israëlitæ in Ægypto non habitârunt annos ultra ducentos quindecim. *Isaacus Vossius* sacræ Chronologiæ eversor. Refutantur ejus argumenta pro morâ Israelitarum in Ægypto annos quadringentos triginta. Sententia *Augustini*. Objectiones *Vossii* contra Patres refutantur. Vindicantur nostra argumenta. Singularia *Vossii* commenta, & multa temeraria dicta.

Quæstio quinta. Quomodò descenderunt in Ægyptum ex *Jacobi* familia animæ & 70 & 75?
Quæstio sexta. Quomodò in exitu ex Ægypto multiplicati sunt Israelitæ ad sexies centena millia?
Quæstio septima. Qui factum ut in numerum multò majorem non excreverint?

CAP. V.

Complectitur res gestas in tertiâ Epochâ ab Exodo ad templi Solomonis *conditum.*

EJUS SUMMA.

TErmini Epochæ demonstrantur. Magnæ inter Chronologos discrepantiæ fons. Israëlitarum oppressio Ægyptiaca annis octoginta, sed plagæ Ægyptiacæ uno tantùm anno durârunt. Diarium itineris Israelitarum ex Ægypto. Christus in nube populo dux. Primum manna cœlo depluit die Dominico. Duplices aquæ Meribæ. In statione duodecimâ ad montem Sinai totum annum permansum est. Quo die data est lex. Varius *Mosis* in montem itus & reditus. Prima *Mosaica* jejunia quadragesima. Item secunda, tertia, *Mosis* pro populo intercessio non probat tertium jejunium. Primum tabernaculum sepositum est. *Nadab* & *Abihu* primo Pontificatus sui die sunt extincti. Triplex populi numeratio. Secundum aucupium coturnicum. De historiâ triginta septem annorum in deserto silet *Moses*. Duplex statio in Kadesh: Meriba secunda. Quando & ubi dictatum Deuteronomium. *Capelli* & *Henrici* Jesuitæ perpetui errores. Genesis habet annos bis mille trecentos & decem. Exodus annos tantùm duos. Leviticus unum mensem, Numeri annos duos, & Deuteronomium duos Menses. *Mose* mortuo nubes evanuit. Circumcisio & Pascha quadraginta annos intermissa. Septimus à transito Jordane fuit annus κληρουχίας, & quadragesimus septimus ab exodo, octavus à transitu Jordanis fuit primus γεωργίας. Decimusquartus à transitu est primus Sabbaticorum. Septimus sabbaticus seu quadragesimus nonus est Jubilæus. Anni sexti proventus sufficiebat in novennium. Messis Judaicæ initium & finis. *Ab* & *Abib* diversi menses. Quis primus Jubilæus? Quomodo Jubilæus & quadragesimus nonus & quinquagesimus annus? Annos quatuor à κληρουχία abstinuit populus à Cananææ fructibus non frugibus. Incertum quot annos *Iosua* imperaverit. Anni Judicum. In *Ehudi* longinquo principatu Danitarum idololatria, & bellum Beniamiticum contigit. An sacerdos *Michæ Mosis* fuerit abnepos? Ætas *Phineæ*. Dei misericordia cum populi peccatis certabat. Reliqua Judicum tempora.

CAP. VI.

SUMMA.

QUæstio prima. Quomodò Epochæ hujus summa probetur?
Quæstio secunda. Quomodò Actor. 13. 20. concilietur cum 1 Reg. 6. 1?

Addendum ad Quæstionem II.

Defenditur sacer calculus annorum quadringentorum octoginta ab exodo ad structuram templi contra *Vossium* & *Capellum*. Refutantur argumenta *Vossii* pro corruptione Hebraici textus 1 Reg. 6. 1. *Capelli* malum argumentum retunditur. Vindicantur à contumeliis *Capelli* primò 2 Chron. 16. 1. secundò 2 Paralip. 26. 9. tertiò 2 Reg. 14. 21. quartò 2 Chron 12. 15.

Tertia. Quò referendi sint anni servitutum?
Quarta. Quomodò ætates *Rahab*, *Boaz*, *Obed*, & *Iesse* exhauriant annos quadringentos octoginta? Exempla longævorum. Magister *Colinus Rinnus* vixit nuperrimè ad annos centum & quindecim.
Quinta. Quomodò ab Exodo ad *Iephtham* anni trecenti? Numerorum inæqualium rotundatio.
Sexta. An *Phineas* vixerit annos trecentos? In libro Judicum necessaria est hysterologia.
Septima. Ad quam captivitatem duraverit Idololatria Danitarum?
Octava. Ad quæ tempora referenda sit *Ruth*?
Nona. Quot annos habeant libri *Iosbuæ*, & Judicum?

Decima.

Decima. Ad quæ tempora referendum sit bellum Trojanum?
Undecima. Quomodò concilietur Judic. 17. v. 13. cum 15. & 16?
Duodecima. An *Samuel* ex posteris *Core*? Anglicana Biblia apud Hollandos impressa sunt corruptissima.
Decimatertia. Quomodo Levitæ functi sint sacerdotio?
Decimaquarta. Quot annos regnaverit *Saul*? Quomodò *Saul* unius anni filius eum regnare cœpit. Anglicani Interpretes novi malè corrigunt veteres.
Decimaquinta. De conciliatione decimiquinti capitis prioris *Samuelis*, cum vigesimo octavo.
Decimasexta. Quomodò *David* filius erat *Iesse* & septimus & octavus?
Decimaseptima. Quomodò *David Sauli* & notus & ignotus?
Decimaoctava. Quomodo *Ishbosheth* regnavit annis & duobus & septem?
Decimanona. Quis fuerit annus quadragesimus conspirationis *Absalomi*?
Vicesima. Quomodò *David* emerit *Sionem* quinquaginta siclis argenti, & tamen sexcentis siclis auri?
Vicesimaprima. Quam portentosa auri argentique summa in templi structuram insumpta? Talenti & Sicli valor.

CAP. VII.

Complectens res gestas Epochæ quartæ à condito ad eversum templum.

EJUS SUMMA.

SOlomon anno ætatis vicesimo de *Ammonitide* sustulit *Rheoboam*. *Chemus* diebus *Saulis* pyramidum maximam trecentorum millium manibus annis viginti extruxit frustra. Libido & securitas *Solomonem* perdiderunt. *Davidis* & *Solomonis* peccata in *Rheoboamo* vindicata. *Solomonis* opes vix annos quinque post se durârunt. Ingratus in *Davidem* Israel in suam perniciem. *Ieroboam* sui studio omnia divina & humana conculcat. Horrenda Israëlitarum clades. *Ieroboami* extirpatio. Etiam *Baasha* & *Zimri*. Primus *Zimrus* se vivum combussit. *Asa* octo Reges Israëlis conspexit. Homo prudens in quingentis octoginta millibus virorum fortium nullam spem posuit. *Asæ* nævi. Summa diversitas hodiernæ Cananææ ab antiquâ. Insignia Dei in *Ahabum* beneficia. *Ahabi* extirpatio. Insignes in *Iosaphati* domum calamitates. Magna in *Attaliam* Dei patientia. *Ioashi* in *Iehojadam* ingratitudinem ulciscitur Deus. *Amasias* suâ se levitate destruxit. *Uzias* & *Iotham* reges boni, sed *Ahaz* pravissimus. *Iehu* totâ vita prosper nepotem habuit prosperrimum, sed in abnepote eradicatus est. Continua conjurationum successio Israëlitas perdidit. Israëlitæ ad finem usque perversissimi. Regnum *Hezekiæ* & *Manassis*. *Amon* peccata patris non resipiscentiam amplectitur. *Iosias* suâ se temeritate perdit. Babylonica captivitas.

Addenda Capiti Septimo.

UBi montes Ararat? Maxima post Diluvium fœcunditas. Posteritas *Shemi, Chami*, & *Iapheti*. *Nimrodi* ad Babylonem imperium. *Ninus* à *Semiramide* cæsus. Hæc in Indiâ à *Staurobate* devicta. *Sardanapali* exitus. Assyriaci & Chaldaici imperii finis. Historiæ antiquæ, profanæ, & fabulosæ notitia omni docto necessaria est. *Promotheus, Phaeton*, *Atlas*, & *Cadmus*. Expeditio Argonautica. *Pelias Iasonis* regnum occupat. Argonautici sodales. *Hypsipyle* regina Lemni exulat. *Hylam* quærens *Hercules* incidit in *Hesionen Laomedontis*. *Phineus* ab *Harpyiis* liberatus. Symplegades, & Cyaneæ petræ. *Medea* artibus *Iason* aureo vellere potitur. Quomodò Argo navis ab Istro in mare tam Adriaticum quàm Ionium transvolaverit. *Talaus* Cretæ custos exanimatur. Ad *Orphei* lyram *Sirenes* silent. *Medea Peliam* miserâ morte mulctat. Expeditio Thebana. *Oedipoda* pater *Lajus* tradit necandum. *Lajum* patrem necat *Oedipus*. Matrem *Iocastam* ducit in uxorem. *Eteocles* non vult fratrem *Polynicem* secum Thebis regnare. *Adrastus Polynici* & *Tydeo* fert opem. *Amphiaraus* terræ hiatu absorptus. *Eteocles* & *Polynices* fratres, sororque *Antigone*, & mater *Iocasta* simul necati. Crudelis *Creon Theseo* dat pœnas. Bellum Trojanum. *Paris* Veneri dat aureum Nemesis malum. *Helenam* rapit *Paris*. Græciæ proceres ex fœdere *Menelao* ferunt opem. *Ulyssis* amentia simulata à *Palamede* detegitur. *Achillem Ulysses* ex gynæceo educit. *Iphigenia Agamemnonis* sacratur *Dianæ*. A *Philoctete* revelantur *Herculis* sagittæ. *Protesilaus* ab *Hectore* cæsus. *Palemedem Ulysses* calumniis obruit. *Hectorem Achilles*, *Paris Achillem* occidit. *Ulysses Achillis* obtinet panopliam. Captâ Trojâ plerique victores miserè perierunt. A Trojanis oriundi Romani & Veneti. *Æneas* Latinorum Rex. *Ascanius* Albam condit. *Rhea Numitoris Marti* parit *Romulum* & *Remum*. Gemellos à lupa fotos *Faustulus* educavit. Fratres *Amulium* tyrannum necant. Conditur Roma. *Romulus* occidit *Remum*. Romam sceleratis implet asylum. Rapiuntur Sabinæ. *Tarpeja* proditrix obruitur armillis & clypeis. Sabini ac Romani coëunt in unum. Cæditur *Tatius*, etiam *Romulus*. *Numa Pompilius* paci & falsis religionibus immersus. Albani necatis ab *Horatio* tribus fratribus Curiatiis se submittunt Romanis. *Tullius Hostilius Metium* cum Albanis & Vejentibus subjugat. Corinthius Lucumo fit *Lucius Tarquinius* Romæ post Ancum Martium Rex. Augur cotem novaculâ dissecat. *Servius Tullus* post *Tarquinium* regnat. *Tullia* sororem, virum, patremque necat ut suus adulter *Tarquinius* regnaret. *Iunii Bruti* sub stoliditatis velo prudentia. Collatini *Lucretiam* violat *Sextus Tarquinius*. Reges ejiciuntur Româ.

CAP. VIII.

SUMMA.

QUæstio prima de Summa Epochæ totali. Secunda. Quomodò annorum hujus Epochæ summa probetur? Tertia. Quomodò *Solomon* & puer & pater? Quarta. Quomodò *Baasha* & tertio, & quinto *Asæ* regnare cœpit? Quinta. An *Asæ* mater fuerit *Absalomi* filia? Sexta. An *Baasha* decem annis post suam mortem invaserit *Asam*? Septima. Quomodò *Omri* regnavit annos octo & etiam duodecim? Octava. Quomodo *Ioramus* regnavit annos quatuor, & etiam octo, & quomodò regnare cœpit anno patris decimo septimo & vigesimo secundo, & etiam post patris mortem? Nona. Quando scripta est *Eliæ* epistola ad *Ioramum*? Decima. Quomodo *Ahazias* regnare cœpit anno suo & vicesimo secundo & quadragesimo secundo? Nimis audacter junius invertit verba textus. Undecima. Utrum *Ioas* à *Salomone* an à *Nathane* descenderit? Duodecima. Quando *Ioash* regnare incepit? Absurdè *Abulensis* sacrum textum corrigit. Anticipationes in Scripturâ frequentes. Decimatertia. An *Ieroboam* secundus regnavit simul cum patre annos undecim? *Henrici* Jesuitæ gratuitæ invectivæ. Incommodum est in *Iudæ* regno ponere interregna. Decimaquarta. An in Samariâ fuerint interregna? *Iunii* lapsus à Jesuitis non observatus. Decimaquinta. Quomodò componendi sint anni Regum *Iudæ* cum annis Regum Israëlis? Decimasexta. An *Iotham* regnavit quatuor annos post suam mortem? Decimaseptima. Num *Oseas* habuerit duo regnandi principia? Decimanona. Quomodo *Achaz* regnavit annis sedecim, & tamen solis quindecim? Decimanona. An *Ahaz* genuerit *Hezekiam* anno suo undecimo? Vicesima. Quamdiu duravit regnum decem tribuum? *Nisbeti* errores typographici. Vicesimaprima. Quamdiu duravit decem tribuum captivitas? Redibit *Israël* cum *Iudâ* in conversione ultimâ. Cavendum à novo veteribus fabulis Judæorum. Vigesimasecunda. Quomodò unius anni proventus tribus annis suffecerit. Vigesimatertia de regressu Solis diebus *Hezekiæ*.

 Malè

Malè *Usserius* negat horologia & horas diebus *Hezekiæ*. Annotatores Anglicani malè interpretantur decem gradus de horæ quadrantibus. Dies *Iosuæ* fuit duplex, sed *Hezekiæ* triplex. Malè *Usserius* diei istius longitudinem noctis sequentis brevitate compensat. Cur majus in regressu quàm progressu miraculum? Vigesima quarta. Quomodo *Isaias* annos ad Samariæ ruinam faciat sexaginta quinque, qui fuerunt tantùm viginto duo? Vigesima quinta. Quomodò captivitas Tyri dicatur perpetua, & tamen septuaginta annorum, & unius tantum Regis? Vicesima sexta. Quamdiu duravit ministerium *Isaiæ*? Traditio de serratione *Isaiæ* vana est. Vicesima septima. Quomodo *Iebonias* exorsus est regnum anno suo & octavo & decimo octavo? *Cajetani* solutio mala, etiam *Iunii*. Vicesima octava. Quomodò *Iekonias Iosiæ* & filius & nepos, & quomodò habuerit & plures fratres, & unum tantum? Vigesima nona. Quomodò *Iekonias* sine liberis, & tamen octo liberorum pater? Tricesima. Quomodo *Ioahaz* primus filiorum *Iosiæ*, & tamen junior *Ioakimo*? Item quomodò *Ichoaz*, *Iohanan*, & *Shallum* sint unus & idem homo, & tamen *Shallum* sit geminus? Trigesima prima. Quomodo Babylonica captivitas inceperit & primo, & octavo, & decimo nono *Nebuchadnezaris*? Tricesima secunda. An plures fuerint captivitates Babylonicæ? Trigesima tertia. Qui factum ut excisis Hierosolymis tam pauci Babylonem abducti sint? scilicet vix quater mille. Trigesima quarta. Num anni septuaginta captivitatis incipiant annis novemdecim ante excidium templi? Trigesima quinta. An *Zedekias* bis iverit Babylonem? Trigesima sexta. An idem annus fuerit & quintus & tricesimus captivitatis? Trigesima septima. Qui termini annorum *Ezekielis* trecentorum nonaginta & quadraginta? Trigesima octava. Quis ille annus vicesimus tertius qui in quartum *Ioakimi* incidit? Trigesima nona. An verum quòd revelatio de induendo jugo sit data *Ieremiæ Ioakimi* primo, sed executio non nisi post annos undecim *Zedekiæ* quarto facta? Quadragesima. Quomodò regni *Zedekiæ* initium sit annus quartus? Quadragesima prima. Quomodo Hierosolymorum excidium non nisi post septemdecim menses Babylone auditum sit? Quadragesima secunda. Quomodò *Nebuchadnezar* viderit statuam anno secundo & etiam quarto? Quadragesima tertia. Num unus tantùm fuerit *Nebuchadnezar* filius *Nabopollassaris* non *Nabonassaris*? Quadragesima quarta. Qui termini Prophetæ *Isaiæ*? Quadragesima quinta. Quæ tempora *Ieremiæ*, *Ezekielis*, & *Danielis*? Quadragesima sexta. Num historia *Susannæ* ex sacra Chronologiâ refutetur? Quadragesima septima. Num Chronologia etiam historiam *Beli* & *Draconis* refutet? Quadragesima octava. An *Tobiæ* liber Apocryphos ex Chronologiâ possit convinci? Quadragesima nona. An historiæ *Iudithæ* per Chronologiam refutetur? Quinquagesima. Quæ tempora *Hoseæ*, *Ioëlis*, *Amosi*, & *Obadiæ*? Quinquagesima prima. Quid de temporibus *Ionæ*, *Nahumi*, & excisione *Ninives* statuendum? Quinquagesima secunda. Quomodo *Michæ*, *Habakuki*, & *Zephaniæ* tempora distribuenda sint? Quinquagesima tertia. Quid de trium postremorum Prophetarum, *Haggai*, *Zachariæ*, & *Malachiæ* temporibus statuendum?

CAP. IX.

Epochæ quintæ res gestas continens ab eversione templi primi ad Alexandri Magni *mortem.*

EJUS SUMMA.

Judæorum captivitas 70. annorum. Nullum sacrificium, nullus solennis cultus Dei fuit ab exciso templo ad restauratum. Perseveravit populus usque ad reditum in rebellione contra Deum. *Iudæi* à Chaldæis immeritò oppressi. Severa Dei in *Nebuchadnezarem* vindicta, & in totam gentem Chaldæorum. Fundatio Regni Medici & Babylonici. Ninives & Assyriaci regni ruina. Regni Babylonici supra Medicum incrementa. *Cyaxares* cum *Cyro* nepote *Nebuchadnezaris* posteros eradicavit. Chaldæorum æterna servitus. Libertas Judæorum auctore *Cyro*. *Cambyses* Judæis iniquus. *Cambyses* Ægyptios facilè debellavit, sed irritus ejus in Carthaginienses, & Æthiopas conatus, ergo in Ægyptios furit. Suo gladio interiit. *Magi* benignissimum imperium. *Darius* in Judæos bonus, sed non ob causas quas vel *Usserius*, vel *Iosephus* fingit. Crassum *Iosephi* sphalma. *Darii* in Babylonem severitas, infelix contra Scythas bellum. *Usserii* παρόραμα. Græci extra quàm intra Græciam potentiores. In Asiâ licet liberi Persis tamen ut suis ferè Regibus inservierunt. *Histieus Darium* ab internecione servavit. Persarum contra Græcos belli origo *Histieus*. *Mardonius* ex Græciâ fugit. Persæ à *Miltiade Marathone* fusi. In tertio contra Græcos apparatu *Darius* moritur. Reges Româ ejecti. *Sybaris* deleta. *Gelo* Pœnorum trecenta millia fugat. *Xerxes* Ægyptios facilè domat. Ad Thermopylas sequebantur *Xerxem* supra quinquagies centena millia, quorum omnium *Xerxes* ipse pulcherrimus sed μικροψυχότατος. *Artemisia* fortissima. *Xerxes* ad Europæ imperium aspirabat. Solis sine eclipsi defectus. *Xerxis* in *Pythium* crudelitas.

Historiæ prioris accuratior enarratio.

SUMMA.

Quibus artibus Assyriorum Monarchæ tot seculis imperium retinuerunt. *Arbaces* & *Belobus* conspirantes Assyrios subjugârunt. Semivir *Sardanapalus* evasit in fortissimum virum. *Herodotus Ctesiâ* fide dignior. Medi pertæsi libertatis cogunt *Dejocem* regnare. *Astyagis* ex *Mandane* nepos *Cyrus* in infantiâ ægrè servatus à pernicie. *Cyrus* puer innotescit avo. *Harpagus* ab *Astyage* atroci injuriâ affectus *Cyro* Mediæ Regnum tradit. *Cyri* ambitio. *Candaulis* uxor maritum, se, Lydiamque *Gygi* tradit. *Crœsus Gygis* abnepos filium *Atyn* ab *Adrasti* telo non potuit servare. *Crœsus* à *Cyro* metuens ab *Apolline* fallitur. Capiuntur à *Cyro Sardes* unà cum *Crœso*. Periculum *Crœsi* muti filii vocem rupit. *Solon* & *Apollo Crœsum* servant. *Cyrus* Babylonem capit. Movet in *Massagetas*. A *Tomyri* necatur secundum *Herodotum*. *Herodotus* errat in situ Araxis. Invadit Ægyptum *Cambyses*. *Psammeniti* calamitates. Frustraneus *Cambysis* conatus in Pœnos, Hammonios, & Æthiopas. *Smerodis* virtus se primùm, postea sororem, denique fratrem *Cambysem* perdit. *Prexaspis* filii cor sagittâ *Cambyses* trajicit. *Crœsum* servatum gaudet, sed servatores necat. In Ægyptiorum Deos furit. Moritur Ecbatanis Syriæ. Narranti vera de rebelli Mago Persæ non credunt. *Ottanes* operâ filiæ de *Magi* fraudibus fit certus. *Magum* in *Gobriæ* brachiis confodit *Darius*: *Darius* equisonis sui arte Persarum imperium adipiscitur. Babylon rebellat. Mulieres suas plerasque ipsi strangulant. *Zopyri* artibus Babylon capitur. Asiæ flagellum Scythæ. Scythæ reduces à servis suis vexantur. *Darii* in *Oebasum* crudelitas. Bosphorum & Istrum pontibus sternit. Persarum in Scythiâ ingens periculum. *Histiæi* in *Darium* fides. *Alexandri Macedonis* contra *Darii* legatos audax facinus. Belli Græciæ parva initia. *Histiæus* in suam perniciem Ionas contra *Darium* concitat. *Pisistratus* Athenis dominatur. *Demaratus* fugit ad *Darium*. *Mardonii* classe per tempestatem disjectâ Persæ ex Græciâ fugiunt, redeunt anno sequenti in Atticam. Desertos à Lacedæmoniis Athenienses *Pan* adjuvat. Splendida *Miltiadis* ad *Marathonem* victoria. *Cynegiri* virtus & spectrum. Fœda Atheniensium erga *Miltiadem* ingratitudo. Præfert *Darius Xerxem* majori suo filio *Artabasani*. *Xerxes* numine impellitur ad bellum Græcum. Deflet sortem humanam. Secundâ lustratione plures in suis castris reperit quàm quivis unquam alius habuit vel milites vel lixas. Nullam Græci volunt imperii partem *Geloni* Syracusano concedere. Athenienses urbe desertâ fugiunt ad naves. Serpens maximus Atheniensium Deus. Ad Thermopylas *Leonidas* cum paucis toto biduo *Xerxem* sustinuit.

sustinuit. Græcorum classem ægerrimè valuit *Themistocles* à fugâ cohibere. *Apollo* Persas *Delphis* depulit. *Xerxes* Iconomachus Athenis commoratur. *Themistocles* Græcam classem cogit ad pugnam. In Hellesponto *Xerxes* prope submersus navarchum occidit. Contra *Mardonii* triginta Myriadas Græci contrahunt undecim. Spartani declinant cum Persis pugnam quam Athenienses ambiunt. Platæensis victoria insignis. Ad Mycalen tam terrâ quàm mari funduntur Persæ. Fugit *Xerxes* in Mediam. *Amestris* in *Artayntæ* matrem crudelitas. Spartani suâ invidiâ Atheniensium incrementa promoverunt. *Pausaniæ* superbia ab *Aristidis* æquitate victa. *Pausanias* ob conspirationem cum Persis Spartæ necatur fame. Mira *Themistoclis* virtus. Athenis muros & portum invitis Spartanis comparat. Ingratus populus *Themistoclem* ostracismo pellit in exilium. Is fugit ad *Xerxem*, ubi ægrè à mulierum Persicarum vi eripitur. Mavult mori quàm in patriam arma ferre. Confoditur in lecto *Xerxes* ab *Artabano*, & *Artabanus* post *Darium* ab *Artaxerxe*. *Rhalegi* error. *Cimonis* virtute florent Athenæ. Spartanorum miseriæ. Difficile Persis in Ægypto cum Atheniensibus bellum. *Artaxerxis* cum Græcis pax, & in Judæos benignitas. Peloponnesiacum Bellum ex *Thucydide*: Corinthiorum, Corcyræ, & Epidamni coloniæ. Lacedæmonii terrâ in Atticam, Athenienses classe in Peloponnesum quotannis grassantur. Mira pestis. Græci quibusvis Barbaris feritate non cedunt. Athenarum maximæ vires. Adspirant Athenæ ad imperium orbis. Ab Atheniensibus munita in Peloponneso Pylus Spartanos fregit. Fessi bello pacem amplectuntur. Bellum recrudescit. Egestanorum fraude pelliciuntur Athenienses in bellum Syracusanum. *Alcibiadis* exilium perdit Athenas. Atheniensium ad Syracusas summa clades. *Alcibiades* perditas Athenas restituit. Ingratus populus secundo *Alcibiadis* exilio funditus subruitur. Merita Atheniensium à triginta tyrannis oppressio. Magna Spartanorum crudelitas. Miserrima *Alcibiadis* mors. *Artaxerxi* succedit *Darius Nothus*. Athenienses & Spartani multò faciliùs Persas, quàm alteri alteros subjugâssent. *Parysatis* filium *Cyrum Dario* cupit succedere. Servat *Parysatis Cyrum* à præsenti morte. Victor *Cyrus* inopinatâ morte vincitur. *Artaxerxis* sitis. Insatiabilis crudelitas *Parysatidis* in *Cyri* inimicos. *Tisaphernis* fraude cæsi omnes duces Græcorum. *Xenophon* milites reducit in Græciam. Invadens *Artaxerxes* Ionas attrahit in Asiam *Agesilaum*. Condunt Persæ muros Athenarum. Spartani Thebanos provocant gratis. Non audet *Agesilaus* cum *Epaminonda* congredi. Thebanorum superbia, Leuctris *Epaminondas* splendidam de Lacedæmoniis victoriam refert. Athenienses Spartam contra Tebanos tuentur. Thebani potiuntur etiam mari. *Epaminondæ* victoria ad Mantineam. Cum *Epaminonda* evanuit Thebana potentia, & coiit Græcorum pax. *Artaxerxes* seditiones multas feliciter compescit. *Tacon Agesilaum* in Ægyptum attrahit *Agesilaus* ab omni proditione utut provocatus excusatur. Moritur in Africâ. *Artaxerxes Darium* filium proditionis compertum necat. *Ochus* fratres gladio & patrem nonagenarium dolore occidit. Afflicti ab *Eunucho* Judæi. *Nectanebi* pusillanimitas Ægyptum sine pugna tradit *Ocho*. *Ochus* assum *Apim* comedit. *Bagoas* necatum *Ochum*, & in frusta concisum tradit felibus. Sublatis *Ochi* liberis *Dario Codomanno Bagoas* dat thronum. *Bagoam Darius* tollit. *Philomelus* cum Phocensibus Delphicum templum occupat. Bellum sacrum Gigantomachia. Athenienses & Spartani auri fame sacrilegorum fiunt socii. *Thebani* fessi *Philippum Macedonem* in *Apollinis* patrocinium advocant. *Philippum* Illiricorum Thebis obses *Epaminondæ* sodalis fuit. Macedoniæ miserrimum regnum in florentissimam fortunam evexit. Aureo sæpè ariete invincibiles arces subruebat. Bellum sacrum sine pugnâ perfecit. *Apollinis* thesaurus Myriadis talentorum auri à sacrilegis dilapidatur. Perinthum Persæ, Byzantium Athenienses *Philippi* faucibus eripuere. *Philippus* in Athenas totum suum ex inopinato exercitum convertit. *Demosthenes* persuadet Thebanis se conjungere Atheniensibus contra *Philippum*. Ad Cheronæam *Philippus* cum *Alexandro* Græcos subjugat. Corinthi constituitur *Philippus* Græcorum contra Persas Imperator. *Philippus* à *Pausaniâ* in medio solennis pompæ confoditur. *Alexander* ad acquirendum imperium à naturâ factus, *Alexander* puer domat *Bucephalum*. *Aristoteles Alexandrum* contra Persas movit. Multæ ei occasiones adipiscendi imperii se obtulerunt. *Alexandri* perpetua comes fortuna. Multa incipienti impedimenta. *Eurydicen* novercam, ejusque filium ac fratrem *Attalum* statim tollit. Thebanos invitus exscindit. A Græcis dicitur in Persas imperator. *Diogenem* miratur. Cum parvo exercitu & ferè nullâ pecuniâ in Asiam trajicit. *Anaximenes* suâ solertiâ Lampsacum servat ab excidio. Prima victoria fuit ad Granicum Phrygiæ. Hæc Asiam totam minorem dedit. Ephesi reficit exercitum. Difficilis cum *Memnone* lucta. Hyemavit in Cariâ. Occupat parvo negotio angustissimas Ciliciæ portas. Cydni ad Tarsum frigore propè enectus à *Philippo Acarnane* paucis diebus restituitur. *Darius* ingentem suum exercitum in Ciliciæ angusta conjicit ad *Issum*. *Darius* victus fugit, cæsis ex suis centum millibus peditum, & decem equitum. Damascus, & tota Syria præter Tyrum *Alexandro* se tradit. Post duram obsidionem Tyrus capta deletur. Crudelis *Alexander* in sortem *Batini*. *Alexandri* in Judæos benignitas. Ægyptus sine sanguine se tradit. *Hammonis* adulabundum oraculum. Nullus à *Dario* conditiones pacis vult accipere. Parant ad Arbela *Darius* & *Alexander* decernere de rei summâ. Solâ virtute certatum in aperto campo. Difficulter vincit *Alexander*. Cæsa Persarum trecenta millia, Græcorum ferè quingenti. Babylon, Susa, Persepolis, & Ecbatana cum infinitâ pecuniâ se dedunt. *Darius* à *Besso* vinctus & necatus. *Alexander* mortuo *Dario* mutatur in pejus. *Philotas*, paterque *Parmenio* indignè necantur. *Bactriani Bessum* tradunt. *Curtius* errat de fluvio Tanai. Dura cum *Bactrianis* & *Hircanis* certamina. Ob *Clyti* necem vix tandem admittit *Alexander* à *Callisthene* solamen. Dum in Indiam movet, *Callisthenem*, & nobiles discipulos crudeliter necat. Ultra Indum *Taxiles* & *Abisares* omnia ad *Hydaspem* tradunt. *Porus* devictus regiè habetur. Gangem nolunt milites trajicere. Redit *Alexander* per Indiæ Meridionalia. Desperatum in Mallis periculum. Peritissimi Græcorum navarchi Oceanum tum ignorabant. In Gedrosiâ exercitum plerumque perdit siti & fame. Nobilissimus *Orsines Bagoæ* calumniis perit. *Parmenionis* occisores occiduntur. *Hephæstion* intemperantiâ mortuus evadit Deus. Dissuadent Chaldæi Babylonis introitum. Nova bella parabat *Alexander*. Seipsum poculis occidit. Ambigua de veneno historia. Suspectus *Cassander*. *Alexandri* ultima.

CAP. X.

SUMMA.

QUæstio prima. Unde constet numerus annorum hujus Epochæ. In posterioribus Epochis particulares numeri annorum non tam clari quàm in prioribus. In motibus syderum & Eclipsibus non stabilitur firmus temporum character. Quæstio secunda. Quod sit principium 70. annorum captivitatis Babylonicæ. *Scaligeri* à seipso dissonantia à *Petavio* prætermissa. Annotatores Anglicani ultimi sibiipsis repugnant. Septuaginta anni captivitatis incipiunt non ab urbis excidio *Nebuchadnezaris* decimonono, sed à primo *Nebuchadnezaris*. Solvuntur contraria *Saliani* & *Nisbeti* argumenta. *Petavii* inconstantia. Captivitatis *Iudæ* tres articuli. Quæstio tertia Quis sit verus finis 70. annorum captivitatis Babylonicæ. *Theodoreti* non *Capelli* distinctio 70. annorum captivitatis à 70. desolationis firma stat contra *Nisbeti* argumenta. Malè tamen applicatur ad locum *Zachariæ* de anno septuagesimo. Mala interpretatio Latina multos Patres seduxit. Malè *Scaliger*, & *Calvisius* Monarchiæ *Cyri* tres tantùm annos assignant. Sed pejus est quod negant ejus principium vel à suo regno vel à Monarchiâ numerandum. Quæstio quarta. Utrum *Balthasar* vel *Darius Medus* ultimus fuerit Chaldæorum Rex. Tyrannica nimis *Scaligeri* in literis Dictatura. Argumenta contra *Scaligerum* & *Petavium* pro communi sententiâ. *Xenophontis* hîc authoritas defenditur. An à *Tomyri* cæsus *Cyrus*. *Iosephi* & *Hieronymi* auctoritas defenditur. Quanta sit *Megasthenis* auctoritas. Quæstio quinta. Quis fuerit *Ahasuerus Esthera* maritus, & ad quæ tempora historia *Esthera* sit referenda. Quæstionis difficultas. *Ahasuerus* non erat

Astyages, nec Darius Medus, nec Cambyses, nec Artaxerxes Mnemon, nec Darius Ochus, nec Longimanus, ut vult Petavius & Salianus, nec Xerxes, ut Scaliger, ergo fuit Darius Hystaspis. Quæstio sexta de jejunio Esther & Judæorum. Num totis tribus diebus & tribus noctibus ab omni potu & omni cibo abstinuerunt. Mala explicatio Lyrani. Trium dierum jejunium non est supernaturale. Hyperbole Pauli in quatuordecim dierum jejunio. An Esther die tertio jejunaverit. Mala Iunii solutio. Quæstio septima. Quis Ahasuerus & Artaxerxes qui templi ædificationem impediverunt? Assuerus hic non fuit Xerxes, ut vult Scaliger, Iunius, & Alii. Scaligeri effugium. Nisbeti inventum miserius. Cambyses & Assuerus & Artaxerxes fuit. Quæstio octava. Quisnam ille Darius fuerit, cujus anno sexto templum est perfectum. Scaliger novæ sententiæ nostris auctor. Contra Scaligerum probatur Darium illum non fuisse Nothum. De ætate Nehemiæ, Esdræ, & Sanballati. Respondetur ad argumenta Calvisii. Quæstio nona. Quis fuerit Artaxerxes à quo Esdras & Nehemias Hierosolymam missi sunt? Quæstio decima. An Septuaginta hebdomadæ Danielis tempus aliquod certum & definitum, an verò incertum & indefinitum importent? Quæstio de septimanis Danielis est nobilissima, simul & difficillima. Silentium, & modestia Ecclesiæ inutilis & ingrata. Reinoldus hebdomadas septuaginta pro tempore incerto & indefinito accipit. Contra Reinoldum argumenta. Broughtoni Argumentum contra Reinoldum defenditur. Pemblius hic idem cum Reinoldo. Respondetur ad Reinoldi argumenta. De terminis hebdomadæ unius contra Paræi, Reinoldi, & Scaligeri extravagantias. Medium hic à dimidio non est distinguendum. Quæstio undecima. Quod sit verum principium 70. hebdomadarum? Prima sententia Lyrani de quarto Zedekiæ displicet. Etiam secunda Paræi, & multorum de primo Darii Medi. Imperium Persarum contra omnium antiquorum fidem non est decurtandum. Objectiones decem Nisbeti solvuntur. Ad argumenta Nisbeti pro suâ sententiâ respondetur. Etiam ad quinque argumenta Houai. l'Empereuri via singularis improbatur. Tertia sententia Iansenii de secundo Darii Hystaspis rejicitur, ut etiam quarta de Darii Nothi secundo. Quinta quoque de Artaxerxis Longimani vicesimo. Sexta de Artaxerxis Longimani septimo est verisimillima. Petavii & Nicolai Abrahami de duplici Artaxerxis principio commentum vanum. Utrum Themistocles fugerit ad Xerxem, an ad Artaxerxem? Quæstio duodecima, Quis sit finis hebdomadum Danielis? Utrum in morte Christi an Hierosolymorum excidio desinant hebdomadæ? Argumenta contra Scaligerum, & sequaces pro urbis excidio. Responsio ad quinque argumenta Scaligeri. Quæstio decima tertia. Unde incipiunt, & ubi desinunt hebdomadæ septem, & quamobrem à reliquis istæ septem dividuntur? Malè à Suaresio ponuntur hebdomadæ septem in fine septuagesimæ. Scaligeri inconstantia. An in septenario mysterium? Hieronymi & Sanctii falsa de numeris regula. Chronologici errores Theologis antiquis indulgendi. Error Calvini, etiam Bezæ & Chemnitii, Rolloci quoque & Iansenii, Houæi & Nisbeti, Rectè Gualterus. Deviatio Lyrani. Quæstio decima quarta. Qui sunt termini hebdomadarum septuaginta duarum? Magna confusio, & inconstantia Scaligeri in ordinandis hebdomadis. Iunii & Deodati error, etiam Theodoreti, Suaresii, & Chrysostomi. Quæstio decima quinta, de hebdomadâ unâ ejusque dimidio. Scaliger omnibus se opponit gratis. A seipso dissidet. Magnum suum in medio unius hebdomadæ hiatum non defendit à risu. Iunius & Annotatores Anglicani sibi contradicentes eam unam ad urbis excidium extendunt. Deodati error & Scaligeri. Scaligerum Protestantes deserunt, sed Jesuitæ sequuntur. Argumenta contra Scaligerum & Jesuitas. Suaresii indifferentia improbanda. Argumentum contra dimidium posterius, & etiam prius. Veritas est in medio civili. Quæstio decima sexta. An septuaginta Danielis hebdomadæ abunde convincunt Judæorum pertinaciam, & clarissimè demonstrant jamdudum Messiam venisse in mundum? Pro Messiæ adventu jam præterito argumenta. Multa Judæorum effugia refutantur. Promissio adventus Messiæ fuit absoluta, non hypothetica. Ignorantia revelatorum non est modestia, sed pervicax stupor. Malè negant Judæi autoritatem Canonicam Danieli. Errores Solomonis Iarchi. Cyrus non fuit Christus Israelis, nec Agrippa, nec Arca, nec Altare. Non loquitur Daniel de annis Jubilæis. Malè distinguitur Messias gloriosus ab humili. Fabula de Messia leproso. De tempore Messiæ testimonia tam Judæorum quàm Gentilium. Quæstio decima septima. Quid de temporibus trium ultimorum Prophetarum Haggai, Zachariæ, & Malachiæ statuendum? Infrunitus Tertulliani anachronismus. Iunii, Deodati, & Annotatorum Anglicanorum anachronismus. Nomina Annotatorum Anglicanorum. Unus plagiarius non excusat cæteros. Origenis absurda sententia de Malachiâ. Riberæ & Calvini sententia refutatur. Malachias ultimus Prophetarum. Cornelii à Lapide temeritas. Epiphanii de Malachiâ fabulæ. Quæstio decima octava. An septuaginta anni captivitatis distinguendi à septuaginta desolationis. Jesuitæ superstitiosi & rebelles. Septuaginta anni Zachariæ iidem sunt cum septuaginta annis Ieremiæ. Defenditur Pererius contra fratres Jesuitas. Singularis error Tornielli. Lutherus & Melanchton ab Annio seducti. Scaligeri error, & contra eum argumenta. Calvisii error proprius. Iunii, Deodati, & aliorum error. Sententia vera. Quæstio decima nona. Quid statuendum de jejuniis quatuor mensium à Zachariâ memoratis? Cyrillus Alexandrinus jejunia captivitatis rectè exponit, non item Hieronymus. Hugonis Grotii calumniæ. Asserunt Reformati potestatem Ecclesiæ instituendi jejunia, sed nolunt cum Grotio superstitionum Romanarum plaustra amplecti. Quæstio vigesima. Quomodo templum fundatur Darii secundo, & tamen Cyri secundo? Multa ab Interpretibus dubia videntur dissimulari. Bedæ distinctio templi externi ab interno non satisfacit. Malè Gruterus interpretationem communem rejicit. Malè Salianus præteritum ponit pro futuro. Saliani, Grotii. Annotatorum Anglicanorum mala interpunctio. Quæstio vigesima prima. Quo anno mortuus sit Alexander, & quot annos habeat Epocha præ manibus. Philippica periodus malè à Scaligero exposita. Magnus inter auctores consensus de anno mortis Alexandri. Hieronymus cum cæteris conciliatur. De ærâ mundi magna discrepantia. Connexio ærarum magnum operæpretium. Æra Cyri dubia & non dubia.

Addendum ad Lib. I. cap. 10. Quæstionem XXI.

De literis hodiernis Hebraicis num à Patriarchis & Prophetis sint usurpatæ, an ab Ezra inventæ? Quæstionis status. Scaligeri temeritas. Argumenta Waltoni refutantur. Parum est fidei in effossis nummis. Duplex Judæis olim fuit literarum character. Respondetur ad testimonia Eusebii & Hieronymi, etiam ad Rabbinos, Rabbi Chasdam, & Rabbi Iosen. Confirmantur Buxtorfii argumenta contra Waltoni exceptiones. Tau Samaritanum non repræsentat crucem. Samaritani non habent Mem clausum. An Mem & Samech steterint miraculosè in tabulis legis. Judæi temerè à Capello accusantur humanis negligentiæ & superstitionis. An duplex Judæis fuerit literarum character. Rabbini in aliquibus utiles. Nulla mysteria legebantur sacris characteribus. Quid significet vox Asureth.

CAP. XI.

Res gestas complectens Epochæ sextæ ab Alexandri Magni *morte ad* Aristobuli *in Iudæâ Regnum.*

Historia profana illustrat Prophetias sacras. Historiæ exoticæ fontes. Mors Alexandri Macedonas confundit. Illustris Dei in Macedonas vindicta. Perdiccam deprimit Meleager. Arideus succedit Alexandro. Perdiccas perdit Meleagrum. Distribuit ad suum arbitrium provincias. Roxane Statyram crudeliter necat. Invito Pythone emeriti Græci à Macedonibus perfidè necantur. Perdiccæ crudelitas in Cappadocas & Pisidas. Bellum Lamiacum. Leosthenes victum Antipatrum obsidet Lamiæ. Cadit Leosthenes & Leonatus. Antipater Crateri ope Græcos debellat. Demosthenis αὐτοφονία. Aristotelis & Diogenis mors.

Per-

Perdiccas necat *Cynam*. Occupare parat tyrannidem. *Alexandri* sepultura. *Eumenes Neoptolemum* & *Craterum* occidit. *Perdiccam* necat *Python*. *Pythonem* vexat *Eurydice*, & *Euridicen Antipater*. *Antigonus* frangit *Eumenem*. Moriens *Antipater Polysperchonti* tradit imperium. *Olympias* omnia perturbat. *Eumenes* obsidione liberatus Asiæ præficitur. *Antigonum* diu vexat. *Argyraspides Eumenem* tradunt. *Antigonus* perdit *Eumenem*, *Argyraspidas*, *Peucesten*, & *Pythonem*. *Polysperchon* in Græciæ Optimates crudelis. *Phocion* clarorum Atheniensium ultimus. Megalopolitanâ obsidione *Polysperchon* frangitur. *Olympias Arideum* & *Eurydicen* necat, & *Olympiadem Cassander*. Etiam *Roxanen* cum filio. Conspirant cæteri contra *Antigonum*. *Ptolemæi* in Judæos acta. *Demetrius* cum *Ptolemæo* bella. *Seleucus* Babylonem & superas provincias occupat. Simulata pax definit in ferale bellum. *Polysperchon Barsinen* cum filio necat. *Polysperchon* eradicatur. *Cleopatram* necat *Antigonus*. *Demetrius* ab Atheniensibus adoratur. *Seleucus* victum *Antigonum* necat. *Demetrius* ingratas Athenas castigat. *Cassander* cum suis omnibus perit. *Demetrium* debellat *Pyrrhus*. *Demetrius* moritur captivus. *Ptolemæus* moritur filii satelles. *Lysimachus* extirpatur. *Seleucum* necat *Ceraunus*. *Pyrrhus* a Tarentinis vocatur in Italiam. Omnes viri principes eum ad iter instruunt. *Antiochus Soter* homo socors. *Ptolemæus Ceraunus Pyrrhum* lubentissimè ablegat. *Ceraunus* sororem *Arsinoën*, & duos *Lysimachi* liberos nefariè perdit. *Ceraunus* & fratres à Gallis necantur. *Brennus*, & Galli perduntur ab *Apolline*. Macedonia in *Gonatæ* manus cadit. *Pyrrhus* penè obrutus mari. Elephantorum ope Romanos profligat. Romani victi nolunt cum *Pyrrho* pacem. *Pyrrhus* Carthaginenses pellit ex Sicilia. *Livii* vanitas à *Ralego* majore vanitate refutatur. Macedoniâ potitus *Pyrrhus* totius Græciæ & Asiæ imperia spirat. Eum tamen senes & mulieres Spartâ depellunt. Argis miserè perit. *Gonatæ* prosperitas. *Philadelphi* in fratres odium, & sororem libido. Literatorum adulatorum amicus. *Demetrius Phalereus* Bibliothecæ Magister. Biblio rum versio Græca à septuaginta Interpretibus. De eâ versione multæ fabulæ. De *Philadelphi* opibus & potentiâ nimis magnificè *Theocritus*. Ut cum *Antiocho Theo* pacem haberet, ei filiam *Berenicen Phernophoron* dedit. *Laodice* necat *Berenicen*. *Ptolemæus Euergetes* necat *Laodicen*, & Asiam spoliat. *Euergetæ* cum *Callinico* pax. *Hierax* à fratre *Callinico* debellatur. *Callinicus* a Parthis captus perit. Ejus filius *Seleucus* obtruncatur à suis. *Achæus Antiochum* puerum accersit ad solium. *Ptolemæus Philopator* tollit patrem. *Molo* rebellat contra *Antiochum*. *Zeuxetam* debellat *Molonis* exercitus transfugit ad *Antiochum*. Excoriatus *Molo* crucifigitur. *Antiochus Hermiam* perdit. *Theodotus* tradit *Antiocho* Syriam. Audax facinus *Theodoti*. *Antiochum* vincit *Ptolemæus*. *Matthiæ* & *Usserii* fabulæ. Mortui *Philopatoris* Gnathones Alexandrini excarnificant. *Achæum* à Cretensi proditum *Antiochus* occidit. *Antiochus* Syriam eripit *Scopæ*. Romani jubent *Antiochum* abstinere Ægypto. Posterorum *Pyrrhi* exitus. *Antigonus Doson Philippi* tutor. Græcorum infirmitas merita. *Agis* & *Cleomenes* perditam Spartæ virtutem restituere conati. *Arati* ambitio *Macedoni* Peloponnesum tradit. Miserè *Cleomenes* perit. Magna *Dosontis* fortuna. Romani contra Illyrios movent. Regina *Teuta* à *Demetrio Phario* proditur. Ætoli Achæos vexant. *Philippus* à *Phario* contra Romanos incitatur. Ætoli & Athenienses vocant Romanos contra *Philippum*. *Philippus* in Rhodios injurius. *Flaminius* victo *Philippo* astute benignus. Ætoli *Antiochum* concitant contra Romanos. Romani injurii Spartæ. *Philopœmenis* virtus. *Antiochus* Romanos in se attrahit. *Hannibal* fugit ad *Antiochum*. *Antiochus Hannibalem* imprudenter contemnit. Romani *Antiochum* Græciâ facilè pellunt. *L. Scipio Antiochum* debellat. *Hannibalis* mors. Populus Romanus in utrumque *Scipionem* ingratissimus. *Philopœmenis* indigna mors. *Antiochi Magni* mors. Romanorum hypocrisis. *Philippus* iterum parat in Romanos arma. *Demetrium* filium necat. Romani *Perseum* adigunt ad bellum. *Perseus* suâ se perdit avaritiâ. Regum Macedoniæ extirpatio. Crudelis Romanorum vindicta in *Pyrrhum*. Etiam in Achæos Rhodiosque innocentes. *Seleucus Heliodorum* mittit ad spoliandum templum Hierosolymitanum. *Seleucus* ab *Heliodoro* necatur. *Antiochus Epiphanes* Asiæ regnum occupat, & inhiat Ægypto. *Ptolemæus* cur dictus *Philometor*. Judæi suis sceleribus *Antiochi* persecutionem attrahunt. Horribilis Sacerdotum & populi apostasia. *Iason* ut depulit *Oniam*, sic ipse depellitur à *Menelao*. *Salianus Iosepho* iniquus. *Oniæ* cædem vindicat *Antiochus*. *Iasonis* crudelitas in suos. *Antiochum Epiphanem* cogunt Romani Ægypto abstinere. Is in Hierosolymam iras evomit. Judæorum lamentabilis afflictio. *Matthatias* arma corripit. *Iudæ Maccabæi* victoriæ. *Epiphanes* miserrimè perit. *Iudæ* pax cum *Eupatore*. *Menelaus* & *Iason* malè pereunt. *Onias* in Ægypto templum extruit. *Demetrius Seleuci* extirpat *Epiphanem*. *Iudæ* contra *Demetrium* victoriæ. *Iudas* inito cum Romanis fœdere cadit; *Ionathan* cogit exercitum difficulter. *Alexander Balæ Demetrium* necat, & à socero *Philometore* perditur. *Demetrius Demetrii* occupat Asiam, & *Physcon* Ægyptum. *Demetrius* à Judæis Antiochiæ egregiè defenditur. *Tryphon Antiochum Balæ* contra *Demetrium* suscitat. *Ionothas* cum Romanis fœderatus à *Tryphone* necatur. *Demetrius* in Parthiâ captivus. *Tryphon* necato pupillo regnat. Sub *Simone* summa Judæorum pax. *Antiochus Sidetes* necat *Tryphonem*. *Simon* à suo genero necatur. *Sidetes* in Parthiâ perit. *Demetrius* reversus domum movet contra *Physconem*. *Physcon* ei opponit in Syria *Alexandrum Zebinam*. *Demetrius* à *Zebina* debellatus ab uxore necatur. *Seleucus Demetrii* à matre cæsus. *Antiochus Gryphus* tollit *Zebinam*, suam item matrem. A fratre *Cyziceno* vincitur. *Ptolemæus Lathyrus* à matre *Cleopatrâ* Ægypto pellitur. Principatus *Ioannis Hircani* in Judæâ floret. *Ioannis* filius *Aristobulus* se Regem dicit. Fratrem necat, ipse animi angore perit. Mundus tunc aptus ut à Romanis destrueretur.

CAP. XII.

SUMMA.

Quæstio prima de tempore tibiarum & pedum statuæ *NebuchadneZaris* Daniel. 2. 33. Quatuor *Danielis* Monarchias impugnavit primus *Ioannes Bodinus*. Multi *Bodinum* sequuti. Talmudistarum quinta Monarchia. Quinto Monarchici Angli. *Grotii* absurda. Argumenta *Thomæ Goodvvini* pro quintâ Monarchiâ refutantur. Quòd per Regnum quartum intelligatur Romanum argumenta undecim. Contraria *Polani* argumenta etiam undecim solvuntur. Et tria *Bodini*. Singularia *L'empereurii*, *Parkeri*, & *Howitti*. Quæstio secunda de tempore bestiæ quartæ Daniel. 7. 7. Omnes ad *Bodinum* bestiam quartam de Romanis interpretati sunt. *Grotii* absurda. Singularia *L'empereurii* & *Parkeri*. Paradoxa *Howitti*. *Calvini* hic paradoxa. Argumenta pro veritate. Objecta *Polani* refutantur. Et Anglorum. Quæstio tertia de tempore, temporibus, & dimidio temporis. Quæstionis difficultas. Quis *Peloni Almoni*. Inter partem & dimidium differentia est minuta. Sententia Rabbinorum, & quorundam Anglorum refutatur. Sententia etiam Pontificiorum. *Augustinus* ab *Hieronymo* seductus. *Grotii* & *Hamondi* sententia absurda. Eorum commentarii in Apocal. 11. falsitas demonstratur. Non minus absurda eorum commenta in cap 12. & 13. ostenduntur. *Foxi*, *Brightmanni*, & *Medi* sententia refutatur. *Iunii* & sequacium sententia improbatur. Et *Naperi*. *Bullingeri* sententia vera confirmatur. *Forbesii* temeritas. Quæstio quarta. Quid de diebus bis mille trecentis Dan. 8. 4. sentiendum. Communis sententia vera. Defenditur *Calvinus*. Improbatur *Iunius*. *Annotatores Anglicani* notantur. *Pererii* temeritas. *L'empereuri* παρόραμα. *Parkeri* argumenta refutantur. *Parkeri* absurdæ novitates. Quæstio quinta. Qui sunt termini dierum mille ducentorum nonaginta, & mille trecentorum triginta quinque, de quibus Daniel 12. 11. 12. Quæstionis difficultas. Contra sententiam Rabbinorum argumenta. Cur *Calvini* hic sententia displiceat. In *Bullingeri* sententiâ duo desidero. In Pontificiorum sententiâ quatuor displicent. *Brightmannus*, *Medus*, *Parkerus*, quomodò inter se conveniant & differant. Contra *Brightmannum* & *Medum* argumenta. Contra principium ipsorum Epochæ argumenta. Sexta sententia *Iunii* in quibusdam corrigenda. *Iunius* defenditur contra *Brightmanni* exceptiones. Refutantur exceptiones *Howitti*. Argumenta contra *Medi* &

Petavii

Petavii insolentiam. Jocularis *Petavii* & *Medi* error. Quæstio sexta. De quibus temporibus loquatur Daniel cap. 11. à v. 36. ad finem? Quinto-Monarchici. In Judæorum sententiâ notanda. Contra *Calvini* sententiam argumenta. Contra Pontificios. Sententiæ veræ fundamenta. Refutantur objectiones. Quæstio septima. Quibus temporibus assignanda sint quæ de *Gog* & *Magog* habet Ezeck. Cap. 38. & 39? Quæstionis difficultas. *Theodoreti* sententia à Jesuitis non intellecta. Utcunque in optimo sensu est error. *Theodoreti* argumenta refutantur. *Lactantii* & *Chiliastarum* error. *Hieronymi*, *Augustini*, & aliorum sententia improbanda. *Eusebii* etiam & *Ambrosii*. Contra communem Protestantium sententiam perpendenda offeruntur. Et contra communem Pontificiorum argumenta. Consideratur sententia *Paræi*, *Brightmanni*, *Medi*, *Piscatoris*, *Alstedii*, & *Independentium*. Pro nostrâ mente proponimus perpendenda. Quæstio octava. Ad quæ tempora templi fabrica, & partitio terræ, aliaque Ezekielis 40. ac sequentibus referenda sint. Quæstionis difficultas. *Hieronymi* modestia. Jesuitæ *Sanctii* blasphemia. Contra *Theodoreti* sententiam argumenta. Malè *Iunius* mensuras sacras facit communium duplas. *Vilalpandi* error. *Iunius* corrumpit sacrum textum. *Vilalpandi* error alter. Etiam tertius & quartus. Notantur *Annotatores Anglicani*. *Sanctii* error. Novæ Hierusalem altitudo prodigiosa. Contra Judæorum sententiam argumenta. *Iosephi* fabulæ. In communi sententiâ desideramus varia. *Hieronymi* & *Gregorii* vana mysteria. Jesuitæ *Alcasaris* ridicula mysteria. Quarta sententia non probatur, neque quinta, sexta ex aliis conflata est probabilissima. Quæstio nona. An ad hanc Epocham maximarum urbium *Ninives* & *Babylonis* excidium spectet? Num *Ninive* fuerit major *Babylone*? *Ninive* ab *Arbace* primo destructa est. Secundò à *Cyaxare*. Nulla tertia fuit *Ninives* destructio. *Philostratus* est auctor plenus mendaciorum. *Bosharti* error. Prima *Babylonis* calamitas. Item secunda & tertia. Quarta fuit ab ortu *Seleuciæ*. Turcarum *Bagdat* non est antiqua *Babylon*. *Babylonis* ruinæ hodie non extant.

Cap. XIII.

De rebus gestis Epochæ nobis septimæ ab Aristobuli *in Judæâ regno ad natum* Christum.

EJUS SUMMA.

Seculum ante *Christum* fuit miserrimum. *Alexander Hircanus* multas Syriæ civitates Regno Judæorum adjungit. *Alexander* Pharisæorum persecutor. *Alexandra* Pharisæis adulari cogitur. *Seleucidæ* bellis intestinis se perdunt. *Tigranes* occupat Syriam. *Ptolemæi Lagidæ* se invicem perdunt. *Aristobulus* contra matrem & Pharisæos rebellat. *Antipater Hircanum* contra *Aristobulum* instigat. *Pompejus Aristobulum* in vinculis Romam mittit. Romani horrendâ crudelitate orbem vexârunt. Græciam totam absque causâ sub jugum miserunt. *Cato Major* Carthaginem injustissimè procurat delendam. Deus Romanorum manus in seipsos convertit. Numantiæ casus horribilis. *Gracchorum* seditiones. Jugurthini belli origo. *Metellus Iugurtham* frangit. *Bocchus* tradit *Iugurtham Syllæ*. *Marius* Cimbros profligat. *Marii* fraude *Metellus* exulat. Bellum sociale difficile. *Marius* ægrè mortem evadit. Bellum Mithridaticum. *Syllæ* in Athenienses crudelitas. *Marii* & *Cinnæ* in *Syllanos* furor. *Fimbria* perdit *Ilium*. *Mithridatem* & *Fimbriam Sylla* compescit. *Sylla Marianos* debellat. *Pompeji* juvenis crudelitas. *Sylla* securè se abdicat Dictaturâ. Bellum Sertorianum & Spartaci. *Mithridatem* & *Tigranem Lucullus* frangit. *Pompejus Lucullo* gloriam præripit. *Pompejus* capit Hierosolymam. *Mithridates* à filio proditur *Pompeji* insignis triumphus. *Pompejus* profligatissimo *Clodio* adulatur. *Ciceronem Clodius* opprimit. *Cato Iunior* Cypri Regem injustissimè regno & vitâ spoliat. *Pompeji*, *Cæsaris*, & *Crassi* triumviratus. *Crassus* à Parthis meritò necatur. *Cæsarem* Senatus adigit ad civile bellum. Pugna Pharsalica. *Pompeji* misera mors. *Cæsaris* pugnæ difficiles Alexandriæ. *Pharnacem Cæsar* perdit. *Catonem* & *Pompejanos* in Africâ subigit. Tumultuantem suum in Italiâ militem dimittit. *Pompeji* filios in Hispaniâ ægrè vincit. *Cæsaris* affectatio regni conjurationem *Bruti* & *Senatorum* attrahit. Reipub. *Cæsaris* opera in pace utilis. Misera *Cæsaris* mors. *Octavius* Senatui servit contra *Antonium* & *Lepidum*. *Octavius* cum *Antonio* & *Lepido* se jungit in crudelissimo triumviratu. *Dolobellam Cassius* opprimit. In atrocissimâ Philippis pugnâ vincuntur *Cassius* & *Brutus*. Triumviri inter se dividunt orbem. *Antonius Cleopatræ* retibus capitur. *Antonius* Parthos frustra invadit. *Fulvia Antonii* bellum inter maritum & *Octavium* movet. Redeunt illi in gratiam istâ mortuâ. Uterque cogitur pacem *Sexto Pompejo* dare. *Ventidius* Parthos *Antonio* invidente frangit. *Octavius Pompejum* & *Lepidum* debellat. *Pompejum* necat *Antonius*. *Octavius Antonium* pugnâ Actiacâ vincit. *Antonii* & *Cleopatræ* autophoniæ. *Augustus* vult se cogi ad suscipiendum Imperium. *Octavii* prosapia. *Iuliæ* flagitia. *Cajus* & *Lucius Liviæ* artibus pereunt. Etiam *Agrippa Posthumus*. *Augustum Livia* necat. *Tyberio* difficulter Senatus persuadet imperare. Res Judæorum à solo *Iosepho* describuntur. *Antipater* suo Romanorum cultu impetrat in Judæos imperium. *Herodes* Cœlosyriæ præfectus. *Malichus Antipatrum* necat, & *Malichum Herodes* *Herodes* Rex Judæorum Romæ constituitur. *Herodes* ducit *Mariamnen* invitam. Pontificem *Aristobulum Herodes* curat submergi. *Mariamnen Solomes* calumniæ perdunt. *Antipater* necatis fratribus *Alexandro* & *Aristobulo* patri insidiatur. *Herodis* miserrima mors.

OPUS-

OPUSCULI CHRONOLOGICI

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

Epochæ prima à nativitate Christi *ad* Constantinum Magnum.

Sheri conatus ad anni singulos quadrantes historiam referre est impossibilis. *Archelaus Herodi* successit sed non in Regnum. Seditionem *Archelaus* crudeliter compescit. *Augusti* in *Herodis* liberos benignitas. *Archelai* ruina. Procuratores à Judæis expetiti. *Herodibus* pejores. Galilæorum sectæ crudelis hypocrisis. *Iesu Christi* vita ad ultimum triennium quietissima. *Livia Augusta* filio *Tiberio* per scelera paravit imperium. *Agrippa Posthumus* malè perditus. Virtutes *Germanici*. *Livia* cum *Tiberio* in *Germanicum* conspirat. *Piso Tiberii* fraude consoditur. *Tiberii* crudelitas. *Sejanus* aulicorum maximus. *Sejanus* totam *Cæsaris* domum exscindere parat. *Agrippinam* cum filiis perdit. Matris morte *Tiberius* fit deterior. *Tiberii* artibus perditur *Sejanus*. *Caligulæ* principia speciosa, sed mox ille evasit in horridissimum monstrum. Insani ejus sumptus & libidines. Avaritia summa. Maximè meticulosus. A Prætorianis consoditur. *Claudius* è mortis faucibus tractus ad thronum *Pilati* miserrima mors. Cajaphæ ruina. Magna Judæorum Alexandriæ laniena. *Asinæus* veneno, *Amlæus* gladio perit. Magna Judæorum in Babylonià cædes. *Vitellium* sua servat adulatio. *Herodes Agrippa* Rex à *Cajo* creatus. *Herodiadis* ambitio & invidia se maritumque *Antipam* perdit. Rex *Agrippa* magnificentissimus suâ vanitate perit. *Claudii* stupiditate *Messalina* immaniter abutitur. *Agrippina Messalinam* sceleribus superat. *Agrippina Claudium* necat ut filium suum *Neronem* in throno locaret. *Neronis* bona principia. Mox tamen fratrem *Britannicum* tollit. *Senecæ* indulgentia *Neronem* corrumpit. Pravissimis artibus *Agrippina* filii amicitiam retinere frustra conatur. *Poppæa Sabina Neroni* ad flagitia incentrix. *Nero* matrem tollit. Etiam uxorem *Octaviam*. Deserit aulam *Seneca*. In flagitiis *Nero* pergit. *Poppæam* necat. Incendit urbem. *Pisonis* conjuratio revelatur. *Senecæ* αὐτοφονία. *Corbulonem Nero* indignè perdit. Rebellat Vindex, sed opprimitur ab invito *Rufo*. *Neronis* mors miserrima. *Galba* possessum Imperium sua imprudentia unà cum vitâ amisit. *Otho* Prætorianos corrumpit. *Othoni* Senatus adulatur. Contra *Othonem Vitellius* ex Germaniâ movet. *Othonem* imprudentia perdit. *Vitellius* homo dissolutissimus nescivit regnare. *Vespasianus* à Legionibus Judaicis dicitur Imperator. *Antonius* primus suâ unius virtute *Vitellianos* ubique fregit. Mira *Antonii* ad Cremonam fortitudo. *Antonius* finit *Sabinum* Romæ perire. *Vitellii* misera mors. *Mucianus* urbis Romæ miserias minuit. *Vespasiani* cautum Romam versus iter. Bellum Judaicum. *Agrippa* minor partem paterni regni à Romanis adipiscitur. *Cumanus* Judææ procurator malus. *Felix* pejor, sed *Florus* pessimus. *Florus* adigit Hierosolymitanos ad arma. Cruentæ Judæorum ubique strages. *Nero* bellum Judaicum committit. Ad Ascalonem Judæi malè mulctati. *Vespasianus* Galilæam subigit. Jotopatæ dura obsidio. Joppæ gemina ruina. Gamala ob *Vespasiani* vulnera exscinditur. Judaicæ calamitatis causæ. Hierosolyma nefariis & factiosis hypocritis plena *Ioannes* & *Idumæi Ananum* & populi partem meliorem opprimunt. Accersit populus *Simonem* cum sicariis contra *Ioannem* & *Zelotas*. Difficillima *Tito* fuit Hierosolymorum obsessio. *Zelotarum* & *Sicariorum* maxima fortitudo. Dirissima fames. Tandem capitur urbs. Templum invito *Tito* inceditur. Ea bello periere Judæorum supra quaterdecies centena millia. Capiuntur *Ioannes* & *Simon*. Reliquum Judææ subigitur. Dei ira in *Vespasiani* familiam. *Vespasianus* bonus Imperator. *Titus* supra omnium spem optimus Imperator. Vindicta Hierosolymorum. *Domitianus* ex hypocritâ manifestus evasit tyrannidus. Occiditur à conjuratis. Mathematicorum prædictiones aliquando non vanæ. *Nervam* sua iracundia necavit. *Trajanus* Christianos persequitur. Subjugat Dacos. Debellat Parthos. Latissimè extendit imperium. Antiochiæ penè obrutus. Seditio Judæorum crudelissima. *Hadriani* vitia ac virtutes. Durum contra Judæos bellum. Magni in senectute *Hadriani* cruciatus. *Antonius Pius* vir & Imperator optimus. *Marcus Aurelius* bonus & strenuus Imperator, sed *Lucius* pravus, & infelix. Legio Christianorum fulminatrix Pessima *Aurelii* uxor & filius pravissimus. *Commodi* lætissima auspicia in exitus infaustos desierunt *Pertinaci* incogitanti obtruditur imperium. A Prætorianis necatur *Pertinax*. *Iulianus* à Prætorianis mercatus imperium ab iis occiditur. *Severus* Prætorianos exauctoravit. *Albinum* fefellit. Evadit crudelissimus tyrannus. *Plautinianum* collegam necat. In Scotia malè mulctatur. Filiorum mutuum odium irreconciliabile. *Getam* necat *Bassianus*, *Bassianum Macrinus*, & *Macrinum Heliogabalus*, ac *Heliogabalum* Prætoriani. *Alexander* optimus Imperator à *Maximino* necatur. *Maximinus* horribilis tyrannus. Rebellans in Africâ *Gordianus* à *Capelliano* cæditur. *Maximinum* sui milites necant. *Pupienum* & *Balbinum* Prætoriani necant. *Gordianus* puer feliciter imperat. *Gordianum Philippus Arabs* Christianus necat. *Philippum* sui milites. *Decius Galli* fraude perit. *Gallus* ab *Æmiliano* debellatur. *Æmilianus* à suis consoditur. *Valerianus* à *Sapore* Persâ cruciatur. *Gallieni* infelix imperium. *Zenobia* Imperatrix fortissima. *Claudium* Imperatorem fortissimum morbus extinguit. *Quintilius* sibi venam solvit. *Aurelianus* ingens bellator. A conjuratis occiditur. *Tacitum* febris necat. *Florianus* necat seipsum. *Probus* miræ fortitudinis Imperator à suis cæditur. *Carum* extinguit fulmen. *Numerianum* necat *Aper*. *Dioclesianus Aprum*. *Maximinianus Augustus*. *Gallerius* & *Constantius* Cæsares. Dira Christianorum persequutio. *Constantinus* Cæsar *Maximinianum* jure necat. Misera *Gallerii* mors. *Dioclesianus* veneno seipsum extingu t. *Constantinus* ope Christi *Maxentium* debellat. *Licinius* à *Constantino* perdomatur. Cur uxorem & filium *Constantinus* occiderit.

CAP. II.

Ad primam Novi Testamenti Epocham quæstiones & dubia.

Quæstio prima de anno natali *Servatoris*. Quæstionis momentum. Patres ante *Carolum Magnum* annos *Christi* neglexerunt. *Spanhemius* malè jungit cum Jesuitis in quæstionis difficultate. Status quæstionis in se simplex. Quid Cyclus Solis, Cyclus Lunæ, Cyclus indictionum. In nexu Natalis cum æra mundi magnus error Pontificiorum, quem *Baronius* defendit rationibus vanis. Septuaginta Interpretum latissimus error *Petavii* responsio falsa. Mala Romanorum Pontificum conscientia. Præcisi Natalis numeri indeterminabiles. Sententiæ dissidentium reconciliabiles. Sententiæ partium. *Scaligeri*, *Lansbergii*,

Baronii, Saliani, Tornielli, Philippi, Petavii, Ubbonis Emmii. Chronologia potest magis perfici. Computus à creatione ad *Christum* probatur per partes. Extravagantia *Tornielli* & *Usserii.* Pars extrascripturaria satis probabilis est. Partium unio. Quæstio secunda an à nato *Christo* rectè hodie numeremus 1660. Chronologia Novi Testamenti est facilior quàm Veteris. Ecclesiæ Romanæ confessus error. Græcorum in *Christi* ærâ error. Middelburgensis somnium. *Baronii* in anno natali error. Contra vulgarem æram *Calvisii* argumenta. *Petavii* & *Spanhemii* responsiones refutantur. *Baronii* ignorantia Chronologiæ. *Spanhemii* responsiones incommodæ. Argumentum *Calvisii* à *Cyrenii* descriptionibus non est solidum. *Ladensium* perversitas. Defenditur *Bezæ* & *Calvinus* contra *Montacutium.* Æra vulgaris apertè falsa. Astrologorum vanitas. Cum *Scaligero* assensus & dissensus. Quæstio tertia de natalitio mense & die. Error Pontificiorum in mense & die natalitio. Respondetur ad *Baronii* testes. Refutantur *Baronii* rationes. *Anastasius* testis levis. Contra Pontificios stant *Clemens Alexandrinus* & *Epiphanius.* *Scaligeri* pulchra sed nimis subtilis ab ephemeriis demonstratio natalis. Ad *Petavii* responsiones respondetur. Etiam ad *Spanhemii.* *Nisbeti* sententia, & argumenta refutantur. Quæstio quarta. Quando moribundi *Iacob* Prophetia de recessu sceptri à *Iudâ* & adventu *Shilo* impleta sit. Prima sententia *Iuliani* Apostatæ refutatur. Etiam secunda Judæorum. *Nebuchadnezar* non fuit *Shilo.* Sceptrum *Iudæ* non est crux. Nullum Judæis Babylone sceptrum fuit. Communis sententia est vera. Nullum sceptrum in *Iudâ* ante *Davidem.* Retinuit *Iuda* sceptrum post *Zedekiam.* Malè *Baronius* Maccabæos ponit in tribu *Iudæ.* An principatus Maccabæorum fuerit legitimus. Refutatur sententia *Scaligeri* quòd sceptrum manserat in *Iudâ* usque ad urbis excidium. An *Herodes* fuerit ἀλλόφυλος. Refutatur *Cunæus.* Quæstio quinta. Cur Matthæi 1. 8. in genealogia *Christi* inter *Ioram* & *Oziam* tres Reges omittantur? In *Christi* genealogiâ multiplex difficultas. In genealogiis Scripturæ nulla vanitas. Genealogia *Christi* hominis non est inenarrabilis. Proavi generant quoscunque posteros. Præteritio trium Regum quibusdam facilis, quibusdam difficilis videtur. Jesuitæ *Sanchez* mala solutio. Etiam *Buceri.* Futilia *Tostati* & *Salmeronis* mysteria. Solutio communis est recta. Maledictio divina in *Achabi* quartam generationem. *Bucerum, Gualterum, Calvinum* decepit *Annius.* *Maldonati* ridiculæ crises. Malè taxatur à *Gomaro Calvinus.* Quæstio sexta de tribus *Matthæi* tessera decadibus. Quomodo supplendus in tertiâ tessaradecade defectus. *Annotatores Anglicani* malè sequuntur *Salmeronem.* *Hamondi* & *Grotii* errores. Mala *Thysii* solutio. *Ieconias* erat geminus. Ratio tesseradecadum. Num *Salathies* fuerit filius *Pedajæ* an frater? *Iunii* temeritas. Errat interpres Syrus & Arabs. Etiam Græcus. *Gomari* & *Spanhemii* minùs solida argumentatio. *Annii* nugas amplectitur *Salmeron.* *Grotius Annium* in vanis inventis superat. Tres *Zorobabelis* lineæ. Malè *Spanhemius* post alios duos statuit *Zorobabeles.* Respondetur ad *Spanhemii* argumenta. Argumenta pro *Zorobabelis* unitate. Quæstio octava. Quomodò *Iosephus* duos habuerit patres, *Iacobum* secundum Matthæum, & *Eli* secundum Lucam. Responsio generalis est plana & satisfactoria. Particulares omnes sententiæ sunt tantùm conjecturales. Explicatur sententia *Africani* Scholasticorum ignorantia in Jesuitis pravitate cumulatur. *Maldonati* temeraria maledicentia. Defenditur *Africanus* contra *Spanhemium.* *Grotii* & *Cordesii* audax error. Rejicitur prior *Spanhemii* sententia. Etiam posterior variis argumentis. Respondetur ad argumenta *Spanhemii.* Quæstio nona cur ad *Iosephum* potiùs quàm ad *Mariam Christi* stemma referatur? Judæi in virorum genealogiis mulieres non numerabant. Eadem fuit *Iosephi* quæ *Mariæ* tribus. Alia ratio virginum ἐπικλήρων, alia ἐπιπροίκων. *Maria* virgo fuit ἐπικληρωτάτη. *Maria* non fuit de tribu Leviticâ. Error quorundam Patrum malè defenditur à *Baronio*, neque meliùs à *Suaresio.* Rectè taxat *Ambrosium Baronius*, ipse tamen rectiùs taxandus. *Spalatensis* periculosus error refellitur. *Damasceni* audax novatio. Contra *Damascenum* & *Grotium* argumenta. Jesuitarum conciliatio non est magis proba. Contra miram *Grotii* impudentiam argumenta octo. Quæstio decima. De tempore quo adorârunt *Christum* infantem Magi. Quæstionis explicatio. *Epiphanii* & aliorum sententia improbatur. Malè tamen *Maldonatus Epiphanium* taxat. *Maldonati* in Protestantes virulentia immerita. Magi non erant Reges. *Montacutius* & *Ladenses* Jesuitis virulentiores. Impugnatur sententia Pontificia. Fabula *Remigii.* *Orosii* & *Mapphæi* fabulæ plures. Magorum iter non fuit biennale, majus tamen quàm quod diebus septem vel dromadibus perficere potuerunt. *Isti* sententia improbatur. Communis Protestantium sententia defenditur. Quæstio undecima. Quomodo Joan. 2. 20. templum ædificari dicatur annis quadraginta? Dubium hoc non videtur contemnendum. *Augustini* allegoriæ hic non possunt concoqui. *Origenis* sensus literalis refutatur. *Chrysostomi* error malè excusatur à *Toleto.* Malè *Piscator Theophylactum* sequitur. *Rolloci* error inexcusabilis. Refutatur sententia *Calvini.* *Bezæ* prudentia. Contra communem sententiam argumenta duo. Sententia *Gualteri* confirmatur. *Baronii* inconstantia. Rejicitur nova sententia Jesuitarum. Quæstio duodecima. Quid sit σάββατον δευτερόπρωτον secundo-primum Lucæ 6. v. 1. Impudentia est negare sabbatum δευτερόπρωτον. Valdè magna est in quæstione difficultas. Sabbatum hoc non est mysticum, ut vult *Ambrosius*, nec Novilunium, ut *Lutherus*; nec hebdomadale sabbatum sequens aliud festum, ut *Theophylactus.* Judæis adscripta regula ficta per *Burgensem.* Nec est hebdomadale cui aliud festum incidebat, ut *Chrysostomus.* Neque primus dies Azymorum, ut *Pelusiota.* Paroramata *Baronii* à *Causabono* non animadversa. Confessi à *Baronio* errores non debuerunt à *Causabono* premi. Oblationem manipuli sequutum est sabbatum δευτερόπρωτον. Quod non fuit Pentecoste. *Calvinus* hic obscurus. Messis hordeacea alia à triticeâ. Temerarium *Grotii* effatum. *Maldonati* ineptia. Nihilo solidior est *Cornelius.* Sententia *Epiphanii* hìc est vera. *Petavii* incogitantia. *Scaligerum* sequuntur adversarii. Notatur *Beza*, *Cornelius*, & *Maldonatus.* Argumentorum *Grotii* levitas. Etiam *Ludovici de Dieu.* Ultima versio Anglicana est improbanda. Relinquuntur annotatores Belgici. *Capelli* & aliorum nova sententia refellitur. Quæstio decima tertia: An & quare *Christus* ultimum suum Pascha una nocte maturiùs celebraverit quàm cæteri Judæi. Malè recentiores Græci volunt *Christum* anticipâsse legitimum Paschatis diem. Explicatur quæstio Azymitica. Argumenta Græcorum refutantur. Argumenta contra Græcos. Quid sit inter duas vesperas. Malè *Bellarminus* divertit à Græcis ad Protestantes. Sententia secunda vult *Christum* & Judæos eodem die celebrâsse Pascha. Quid sint feriæ. Argumenta *Baronii* pro hac sententia refutantur. *Scaligeri* ἐναντιοφανία. *Maldonati* etiam argumenta refutantur. Argumenta pro tertiâ sententiâ communi. Nova Cardinalium distinctio caret fundamento. *Spalatensis* commentum refutatur. *Grotii* etiam & *Hamondi* absurda exploduntur. Quid sit sabbatum magnum. Quæstio decima quarta de horâ passionis *Christi.* Explicatio dubii. Solutiones *Augustini* refutantur. Sententia secunda *Hieronymi* & *Bezæ* refutatur. *Theophylacti* argumenta laxa. In tertiâ *Piscatoris* sententiâ culpantur varia. *Estii* inconsiderantia. Sententia quarta *Heinsii* rejicitur. Quinta *Calvini* sententia confirmatur. Collatio dierum & horarum Judaicarum cum Romanis. Distinctio quadrantum tam in diebus quàm noctibus. Respondetur ad objectiones. *Areopagitæ* de tenebris tempore crucis fabulæ. Quæstio decimaquinta. De numero Paschatum à Baptismo ad mortem *Christi.* Quæstionis momentum. Prima sententia *Irenæi* rejicitur. Solvuntur *Irenæi* argumenta. *Irenæum Baronius* frustra excusat. *Feuardentius Petavio* insolentior. Sententia secunda *Tertulliani* unum tantùm Pascha *Christo* ascribens post Baptismum repudiatur. Tertia *Epiphanii* de tribus Paschatibus etiam rejicitur. Quarta de quatuor Paschatibus non satisfacit. Notatur *Grotius.* Etiam *Cartwrightus* & *Cajetanus.* Quinta sententia de quinque Paschatibus videtur probabilissima. Pontificii compelluntur ad quintum Pascha. Respondetur ad argumenta *Nisbeti* contra quintum Pascha. *Annas* & *Cajaphas* non erant Pontifices per vices. *Calvinus* rectius sequitur *Iosephum* quàm *Beza Eusebium.* In errorem *Bezæ Petavius* incidit. Quæstio decimasexta. Ad quæ tempora versus decimus sextus septimi Actorum referendus sit? Quæstionis propositio & difficultas. An *Shechem* fuerit *Emmoris* & pater & filius? An ager *Sichemæ* emptus sit pecuniâ an agnis. Quomodò *Abraham* emerit monumentum ab *Emmor.* Durum est corrigere textum originalem. *Hamondi* protervus innovandi pruritus. Etiam *Capelli.*

DIA-

DIATRIBA PRIMA

PROOEMIALIS

De

AUTOCATACRISI.

OMne ſeculum ſibi propria poſſidet tam bona quam mala. Remonſtrantes Apologiſtæ peſſimis omnium artibus veritatem oppugnant. Status controverſia cum Apologiſtis de natura hæreſeos. Quatuor loci Scripturæ pro veritate. Et pro eadem quatuor rationes. Teſtimonia etiam Patrum. Et confeſſio adverſariorum. Reſpondetur ad eorum objectiones. Qui ſint *αὐτοκατάκριτοι*. Peroratio.

DIATRIBA ALTERA

De Dei ſimplicitate, *Num quicquid in Deo eſt, Deus ſit.*

PRinceps præſentis ſeculi malum eſt ſpiritus erroris. Socinianiſmus *Vorſtii* inter Anglicanas ſectas dominatur. Præſentis opellæ ſcopus & occaſio. Hæreſis & blaſphemia jure merito *Vorſtio* imputantur. De cauſa *Vorſtii* narratio hiſtorica. *Iacobi* Regis de *Vorſtio* teſtimonium. De eodem teſtimonium Synodi Dordracenæ. *Vorſtius* hypocriſeos convincitur. *Vorſtius* Anthropomorphitis periculoſior. *Vorſtius* crudus Manichæus. Tritheitas ſupergreditur. Hæreticorum de eſſentiâ divinâ errores pauci. Modeſtia cum zelo bellè conſiſtit. Primus *Vorſtius* divinam ſimplicitatem impugnavit poſt Pſeudo-Juſtinum. Opponens abſurdior *Vorſtio*. Opponentis ſophiſma retunditur. Quæſtionis de divinâ ſimplicitate momentum. Argumenti primi Vorſtiani difficultas. Decreta Dei ſunt actiones tendentes ad extra, ſed non extrinſecæ. Dei decreta & eſſentia ſunt unum, licet quædam dicantur de decretis quæ non ſunt vera de eſſentia. Decreta Dei ſunt in ſe unum, licet noſtro concipiendi modo & reſpectu objectorum aut effectorum ſint multa & contraria. Actus intellectûs & voluntatis divinæ ſunt in ſe unum & neceſſarium, prout etiam eſſentia ſecundum *Vorſtium*. Divinæ voluntatis actus circa Deum & creaturas in ſe ſunt unum. Deus eſt ſupra & extra omnes Categorias. *Vorſtius* ponit in Deo propriiſſima accidentia. Accidentia quæ propriè de Deo dicuntur prædicantur ſubſtantialiter. Argumenta contra accidentium inhærentiam in Deo. Deus eſt quod eſt. Quicquid de Deo dicitur affirmatur in recto & in quid. Etiam quæ evidentur accidentia liberrima. In actu puro non eſt potentia paſſiva. Compoſitum eſt poſterius ſuis componentibus, & in ea reſolubile. Vorſtiana compoſitio eſt craſſiſſima. Accidentia æterna non ſunt creaturæ. Inhærentia accidentium Dei eſſentiam faceret mutabilem. Secundi argumenti Vorſtiani difficultas major. Silentes hic non ſunt victi nec tradunt manus. Argumenti vis retunditur per abſurdas conſequentias. Ponit in Deo quatuor, imò mille, imò infinitas diverſas eſſentias. Negat Patrem Filio *ὁμοούσιον*. Imò patrem facit *ἑτερούσιον* à ſeipſo, & perſonas trinitatis facit accidentia. Divinæ perſonæ diſtinguuntur realiter à ſe invicem, ab eſſentiâ tamen non differunt realiter, imò nec formaliter, ſed modaliter tantùm. *Vorſtii* argumenta vel ſunt nudæ aſſertiones, vel antiquata ſophiſmata. Argumenta quòd perſonæ non differant realiter à naturâ. Mens hic *Auguſtini*. Recentiores omnes pro Patribus contra *Vorſtium*. Sententia *Vorſtii* infert *πολυθεότητα* & *ἀθεότητα*. Metaphyſica Vorſtianorum praviſſima. Tertium opponentis argumentum eſt facile; & quartum abſurdiſſimum. Abſtractum & concretum non differunt in divinis. Arminianiſmus ad Vorſtianiſmum neceſſariò aſcendit. Sententia *Thomæ*. Mens *Ambroſii*. *Auguſtinus Ambroſium* ſequitur, & utrumque *Gregorius*.

DIATRIBÆ TERTIÆ

De Prædeſtinatione *ſumma*.

LAdenſes audaci impudentiâ ad multos teterrimos errores amplectendos ruebant. Omnia Opponentis argumenta ex *Spalatenſi* & *Gerardo Voſſio* deſumpta ſunt. *Spalatenſis* definitiones Electionis & Reprobationis non ſunt probæ. *Spalatenſis* rectè ſtatuit quæſtionem. Vana eſt *Spalatenſis* jactantia de omnibus Patribus pro *Pelagio* contra *Auguſtinum* in doctrinâ Electionis. Lutherani in doctrinâ Electionis ab Arminianis differunt. Jeſuitarum principes in doctrinâ Electionis contrarii ſunt Arminianis. Ipſe *Molina* contradicit Arminianis. Arminiani diu rejecerunt Electionem ex operibus. Arminiana fides tam Lutheranis quàm Pontificiis diſplicet. Pro Electione ex operibus prima *Spalatenſis* Scriptura eſt ex Epiſt. ad Rom. 3. v. 29. Arminiani loco hoc quo abutitur *Pelagius*, non nituntur. Præſcientia intelligentiæ alia eſt à præſcientiâ viſionis. Fides non eſt objectum præſcientiæ viſionis. Secundus *Spalatenſis* locus eſt ex Epiſt. ad Rom. 11. v. 12. qui non concludit ejus theſin. Neque etiam tertius ex prioris Petri 1. v. 2. locus. Ejus quartus ex Jacobi 2. v. 5. non facit ad rem. Neque etiam quintus ex poſterioris ad Timoth. 2. v. 21. Ultimus ex Geneſ. 15. v. 19. nihil facit ad cauſam. Primum *Spalatenſis* ex *Origene* teſtimonium eſt abſurdum evertens totum Chriſtianiſmum. Secundum ex *Ambroſio* eſt corruptum. Tertium non eſt *Hieronymi* ſed *Pelagii*. Quarto *Chryſoſtomi Voſſius* ſatisfacit. Quintum ex *Auguſtino* malè à *Voſſio* applicatum. Theologi Proteſtantes non deſerunt Patres in cauſâ electionis. Rationes à *Spalatenſi* adductæ ſunt Pelagianorum ab *Hilario* & *Proſpero* rejectæ. *Auguſtini* reſponſio ad *Spalatenſis* primam rationem Pelagianam. Electus ſalvari non poteſt ſi faciat quicquid libuerit. *Auguſtini* reſponſio ad ſecundam *Spalatenſis* rationem à fatali neceſſitate. Ad tertiam de *Chriſti* morte pro omnibus *Auguſtini* reſponſio. Quarta *Spalatenſis* ratio includit Pelagianum meritum & liberum arbitrium. *Spalatenſis* quintam, ſextam, & ſeptimam ſuam rationem ab *Arminio* mutuatur. Quomodò neceſſitas bellè conſiſtat cum libertate arbitrii. Pro abſoluta electione

locus Scripturæ primus ex Epist. ad Ephes. 1. v. 4. Secundus ex Epist. ad Rom. 11. v. 5. Tertius ex Epist. ad Rom. 8. v. 28. Quartus ex eâdem 9. 11. Quintus ex Actor. 13. v. 48. Sextus ex Joan. 6. v. 39. Septimus ex prioris ad Corinthios 4. v. 7. Pro hac conclusione rationes septem. Omnes orthodoxi Patres post *Pelagium* stant pro electione independente. Isti non contradicunt Patres ante *Pelagium*. *Vossius* nimis favet Semipelagianis. Sententia *Cassiani*, *Arribæ*, & *Vossii*. Opponens sibi ipsi & aliis amicis videtur contradicere. Quæstio præsens Arminianis causa fuit separandi à fratribus. Arminianorum & Jesuitarum submissio Ecclesiæ est fraudulenta. Anglicana & Scoticana confessio in materiâ electionis est clara. Nunquam suasit *Augustinus* tollerare Pelagianos. *Vossii* error. *Prosper* & *Fulgentius* resistebant tolerationi Semipelagianorum. Arminiani inimici sunt gratiæ Dei. Qui hodie auctores schismatum.

LIBER

LIBER PRIMUS DE TEMPORIBUS Ab Orbe condito ad natum Christum, & dubiis CHRONOLOGICIS Veteris Testamenti.

Caput I.

De rebus gestis à Creatione ad Diluvium.

Quantillus homo ad Deum.

Egius Psaltes Psalmo octavo versu quatto, reputans animo naturam Cœlorum exclamat, *Quid est homo quod memor es ejus, aut filius hominis quod visites eum.* Totus orbis terrarum ad cœlum stelliferum, non jam primum mobile aut Empyræum compositus; tam minutæ molis est, ut vix puncti rationem habeat: & tamen cœlum ipsum Cœlorum, capacissima beatorum sedes, excedens astrorum Sphæram mensuris propemodum infinitis, comparatum ad immensitatem numinis, à minutissimo Mathematicorum puncto longissimè distat. Quod de gentibus ad Deum collatis Is.46.17. legimus, id de totâ mundi machinâ, de creaturis omnibus in unum collectis verissimum est. *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram Deo, & quasi nihilum ac inane reputatæ sunt ei.* Quid ergo de homine fiat, cujus ad ipsam terram nedum cœlum, tantula est proportio? Si ad Deum componas, quàm immensa distantia, infra punctum, infra nihilum subsidat necesse est?

Quantillum tempus ad æternitatem.

Hominis cæterarumque Creaturarum duratio & tempus earum magnitudini & moli simillima sunt. Ipso Moysis seculo, ut nonagesimus Psalmus habet, ordinarii humanæ vitæ vivacissimæ cancelli, perpaucis annorum decadibus continebantur. Versu decimo, *Dies annorum nostrorum septuaginta anni, si autem in robore, anni octoginta.*

Totius mundi ad hunc usque diem duratio quinquies mille sexcentos annos nondum attigit; hoc est, unius anni Platonici vix octavam partem. Quemadmodum decima Sphæra diem, orbem quo Lunæ mensem, ac Solis annum ordinarium suis motibus efficiunt; ita nona Sphæra, cujus motu absoluto redire dicuntur omnes cœlorum orbes ac stellæ ad ea ipsissima puncta, eosdemque præcisè situs, in quibus primo creationis suæ momento extiterunt, completâ semel suâ revolutione magnum Platonis annum conficit, qui quadraginta octo millia annorum vulgarium complectitur. Hunc verò annorum maximum, licet multiplices ad numerum stellarum Cœli aut arenarum maris, vel si vis cum Mathematicorum curiosissimo, ad numerum tot arenularum quot Cœli concavum ad terræ usque superficiem complerent; hæc (inquam) durationum, quæ supponi facilè possunt, maxima, ad æternam Dei permanentiam composita, in unius momenti censum non venit. Nam quod de mille annis Moyses, de temporis quantumlibet magni ad æternitatem proportione locum habet Psalm. 90. vers. 4. *Mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna quæ præterit, & custodia in nocte, quæ pro nihilo habentur.*

Epocha prima & maxima ob inopiam scriptorum fere vacua.

Ista initio annotare visum est, ut animos adderem ingressuris magnum temporis mare. Quantumvis ingens & vastum appareat temporum, quæ ab exordio mundi in hunc diem fluxere, spatium; cùm tamen unius anni Philosophici octavam, & divinæ durationis minimam partem omninò non assequatur, neminem cordatum ab alacri sui peragratione deterrere debet: eoque minùs, quod prima hæc præ manibus Epocha à mundi conditu ad eversionem priorem, annis mille sexcentis quinquaginta sex præter propter constans, portione majori quàm à nato Domino numeramus, & tanta, quæ fere tertiam habeat totius summæ, quinquies mille sexcentorum annorum, quos integrum omnium temporum corpus nondum adæquavit: Hæc (inquam) Epocha tam pauca memoranda contineat, eaque non alia quam quæ prioribus Geneseos aliquot capitibus traduntur, in tam alto secularium omnium scriptorum silentio, ut à multis nuncupetur ina-

ne quasi vacuum, & rerum, quæ in ea narrari possunt, propemodum inops. Profectò primas istas sedecim, & quod excurrit annorum, centurias, unâ aut alterâ pagellâ perstringere necesse est.

Demonstratur primæ Epochæ summa annorum 1656.

Epochæ hujus summa, anni nimirum mille sexcenti quinquaginta sex ex Geneseos 5. & 7. sic colligitur: *Adamus* genuit *Sethum* anno ætatis suæ centesimo tricesimo, *Sethus Enoschum* anno ætatis suæ centesimo quinto, *Enosch Kainanem* anno ætatis suæ nonagesimo, *Kainan Mahalaleelem* anno septuagesimo, *Mahalaleel Iaredum* sexagesimoquinto, *Iaredus Enochum* centesimo sexagesimo secundo, *Enochus Methusalemum* sexagesimo quinto, *Methusalemus Lamechum* centesimo octogesimo septimo, *Lamechus Noachum* centesimo octogesimo secundo, *Noachi* autem sexcentesimo factum est diluvium. Jam autem summas istas particulares conjunge, & totalis evadet in annos mille sexcentos quinquaginta sex.

In hac Epochâ tantum de tribus pauca memorabimus. De rerum creatione. De vitis Patriarcharum. De insignibus aliquot à Moyse notatis rebus gestis iis seculis. De primo capite sic habetote.

Creatio sex diebus absoluta.

Omnipotente Deo triuni Patri, Filio, & Spiritui Sancto, cùm ab æterno absque ullius coëxistentiâ creaturæ, in perfectissimâ beatitudine, fruitione scilicet sui ipsius, vixisset; visum in tempore mundum omnesque mundi partes, spatio sex dierum, ex nihilo creare. Die primo creata sunt *Chaos*, Abyssus illa magna, corporeorum quæ deinceps facta sunt materia prima: item lux, cujus qualiscunque occasus diei primo finem imposuit. Secundum multos præter Chaos & Lucem, tertium Cœlum, beatorum sedes, ejusque primi incolæ Angeli, omnes tunc boni, creata sunt.

Secundi diei opus fuit Cœlum, non primum tantùm, expansum illud aëris distinguens aquas nubium superiores ab inferioribus aquis Terræ & Maris, sed secundum quoque; regiones elementares supra nubes & aquas supremas complectens, totámque compagem orbium, in quibus & per quos stellæ seu planetæ seu fixæ suos motus peragunt. Quod ad tertium Cœlum primi diei opus vulgò habetur, ut dictum.

Tertius dies dedit Terram & Mare; sed Mare vacuum adhuc posterioribus suis colonis, fœcundissimis piscium gregibus; Terram verò dies ille vidit onustam omnis generis herbarum, frugum, fruticum, arborum & fructuum maturrimorum uberrimo proventu, absque tamen ullius vel veris vel æstatis vel autumni operâ, vel solis syderumve, tempestates istas anni nunc causantium, concursu.

Dies quartus lucem in Solis, Lunæ, ceterarumque stellarum lucernis, cœlorum fornici affixis, collocavit.

Quintus mare piscibus & aërem volucribus replevit.

Denique sextus dedit terræ quadrupedum reptiliumque varias species, & post omnia ceterorum dominum hominem, ad Dei imaginem conditum *Adamum*, cui ante diei istius finem addita est in auxilium conjux *Eva*.

Die septimo ab ulteriore creatione requievit Deus, istumque suæ quietis diem ad sanctam in posterum hominibus quietem applicatum, & à ceteris omnibus diebus distinctum ac sepatatum, suo cultui consecravit.

Quod ad caput secundum, Patriarcharum vitas; earum terminos ex Genes. 5. discimus. Patriarcharum series ante fluvium undecim constat personis in recta linea, posteriore semper à priore prognatâ.

Primorum undecim Patriarcharum duratio.

Primus *Adam* vixit annis nongentis triginta. Secundus *Seth* nongentis duodecim. Tertius *Enos* nongentis quinque. Quartus *Cainan* nongentis duodecim. Quintus *Mahalaleel* octingentis nonaginta quinque. Sextus *Iared* nongentis sexaginta duobus. Septimus *Enoch* post trecentos sexaginta quinque annos translatus est vivus non visâ morte in cœlestem beatitudinem. Octavus *Methuselah* annos nongentos sexaginta novem transegit. Nonus *Lamech* ultra septingentesimum septuagesimum septimum non pervenit. At decimus *Noah* vidit nongentos quinquaginta, sexcentos ante diluvium, & trecentos quinquaginta post. Undecimus *Shem* tantùm sexentos attigit, nonaginta octo ante, & duos supra quingentos post diluvium, ut ex Gen. 11. v. 10. & 11. patet.

Mutua Patriarcharum conversatio.

Patriarchæ isti omnes quatuor, nongentos annos superârunt, & ex quatuor *Enoch* ante mortem in cœlum susceptus est, & *Mahalaleeli*, de nongentis quinque tantùm defuere. *Methusalem* transgressus est *Adamum* undetriginta, *Noachum* novemdecim, *Iaredum* tantùm quinque annis. Novem Patriarchæ priores omnes sibi invicem familiariter fuere noti: nam eorum ultimus *Lamech Noachi* pater cum *Enocho* ante translationem vixit annos centum & tredecim, & cum *Adamo* ante mortem sexaginta sex: *Methusalem* verò qui ad ipsum diluvii annum pervenit, quintum post filii *Lamechi* mortem, cum nepote *Noacho* vixit annos sexcentos, cum pronepote *Shemo* nonaginta octo: cum patre verò *Enocho* trecentos, cum avo *Iaredo* septingentos triginta quinque, cum *Adamo* ducentos quadraginta tres. *Enochus* cum *Adamo* transactis annis trecentis & octo, post ejus mortem annis quinquaginta septem translatus est. *Noachus* tres Pattiarchas non vidit

Adamum,

Adamum, Sethum, Enochum; natus enim est post mortem *Sethi* annos quatuor, & post translationem *Enochi* septuaginta, & post *Adami* mortem centum viginti sex. Sed quicquid inde damni ferre potuit, abunde resarcitum est ex familiari cum cæteris sex majoribus suis convictu, quibus omnibus tres isti non tantùm de facie sed integris moribus, & totâ vivendi ratione intime cogniti fuerant: quâ ratione proclive *Noacho* fuit quicquid ab orbe condito ad diluvium usque accidit, certâ & infallibili notitiâ assequi, & Patriarchis post diluvium posteris suis tradenda committere: nam ad *Abrahami* quinquagesimum octavum ejus vitæ dies se extenderunt.

Quanquam aliâ etiam commodiori ratione doctrinam omnem necessariam ad posteros transmissam sic demonstramus. *Schemus* nonagintaocto annos transegit cum proavo *Methusalemo*, qui cum *Adamo* ducentis quadraginta tribus, & cum cæteris omnibus multò pluribus annis conversatus est: quicquid *Schemus* ab hoc didicit non tantum *Abrahamum* & *Isaacum*, sed ipsum etiam *Iacobum* quàm voluit prolixe docere potuit, nam ad *Iacobi* quinquagesimum primum vitam produxit.

Patriarchæ nostri patres. Mementote ex lumbis decem primorum Patriarcharum, in quibus præcipuè Ecclesia Dei ante diluvium constitit, nos cæterosque omnes qui hodie in terra spirant, & quotquot post diluvium usquam gentium spiravêre, prognatos esse; usque adeo ut omnes & singulos, tanquam verissimos nostros parentes inspectare nobis liceat. Post Diluvium quidem, & paulò etiam ante humani generis truncus in tres primùm ramos, & mox in ramusculos innumerabiles diversum ivit: ad confirmandam tamen inter omnes qui nunc sunt mortales amicitiam, societatem & unionem, divinâ providentia factum est, ut totius humani generis quod nunc est, vel à Diluvio fuit, vel ad conflagrationem futurum est, arbor ab una radice in unum truncum, per annos mille quingentos succreverit.

Introitus peccati. De tertio capite perpauca tradi possunt, hæc tamen habeto. Eventorum primæ Epochæ longè primarium post Angelorum quamplurimorum casum, fuit *Adami* & *Evæ* in Paradiso lapsus, & quæ eum sequuta est humani generis miserrima ruina: quam tamen Dei misericordia gratiosissimo venturi seminis promisso, & novâ secundi fœderis œconomia in ipso Paradiso resarcire incepit. Sed tam multa hac de re Theologi omnes, ad quos quidem propriè spectat, ut nobis in opere Chronologico securè transire liceat.

Adamus Paradiso ejectus, ad educendum pro vitæ fulcimento panem ex terræ jam maledictæ dorso, per duros agriculturæ labores divino mandato adactus est. Dum in hoc opere sudat, ecce in primogenito *Caino* peccati virus in deterrimum fratricidii ulcus erupit. *Abelem* hic uterinum fratrem probissimum & piissimum, virum, ob unam ipsius pietatem & probitatem invidiâ exæstuans, contra expressum Dei interdictum, immaniter trucidavit: hinc novæ maledictioni subjectus ipse & omnis posteritas in quævis scelera corruebant.

Cainitarum mundana felicitas. Nihilominus in rebus seculi non minore felicitate, quàm alii quicunque ex piissimis floruere: ingenii dotibus inventisque ad humanæ vitæ commoda & ornamenta, optimos quosque superabant. *Cainus* ipse si non Architecturæ, certè ædificandarum urbium primus auctor fuit; ex ipsius prognatis *Iubal* tentoriorum & mapalium, fraterque *Iabal* citharæ, organi, musicorumque instrumentorum: alterque frater *Tubal-Cain* verus Vulcanus, artium ferri fabrilium, eorumque trium pater *Lamechus* Poëticæ & Canticorum inventores celebrantur.

Dum in inventis ad vitæ præsentis decora & voluptates *Caini* soboles tota est, piam *Sethi* progeniem aliæ curæ solicitabant. Post natum *Enoschum Setho*, publicè magis nomen Dei invocari cœptum est, quotquot ex Adami piâ prole à Cainitarum impietate abhorrebant, in ecclesiasticis cœtibus se conjungebant, ut pietatem & divini numinis cultum apertè & in mundi oculis profiterentur & præ se ferrent. Ad horum fidem confirmandam, ex ipsorum numero *Enochus*, paulò post *Adami* mortem in cœlum vivus sublatus est: ne ex piis quisquam mundana pericula & mortem nimis contremisceret, certus hoc exemplo, perfruiturum aliquando se in ipsa carne, virtute resurrectionis venturi *Messiæ*, sempiternâ post mortem in cœlis felicitate.

Voluptas carnalis fons Diluvii. Publici hi ad divinum cultum cœtus & ecclesiæ, optima adversus profanorum hominum scandala & tentationes munimenta fuere; ejusmodi tamen quæ Satanæ vis & astus tandem perrupit: nam ut semel voluptatis carnalis illecebris, Dei & piorum filii ad contrahenda cum impiis connubia pellecti sunt, hinc in ipsa ecclesia latissima pietatis, honestatis, & omnis virtutis strages incumbere: mortales omnes promiscuè in vitiorum omnium cœno volutari, & vir unus *Noah* à communi scelerum contagio immunis reperiri. Inde justissimum de perdendo per aquarum Cataclysmum humano genere, perpaucis exceptis, decretum: quò tamen in iræ justæque vindictæ medio divina misericor-

 dia

dia eluceſceret, anni centum viginti mortalibus ad reſipiſcendum conceſſi ſunt.

Arcæ magnitudo.

In his *Noah* aſſiduum juſtitiæ præconem egit, & quò major verbis auctoritas accederet, Deo mandante, ſtupendæ molis opus, in omnium oculis aggreſſus eſt, extructionem arcæ, vaſorum in terra aut aquis mobilium, quæ unquam fuerunt, multò maximi, *Solomonis* templo altitudine par, ſed latitudine ſupra duplum major, & longitudine ſupra quintuplum arca fuit, trecentis ſcilicet cubitis longa, quinquaginta lata & triginta alta, magnitudine verò mirandâ (in primis ſi cubitos intelligas, ut in Scripturis ſæpe, ſacros, qui vulgaribus duplo, ſecundum multos, majores ſunt) templum autem ſexaginta cubitos longitudine, viginti latitudine & triginta altitudine non excedebat.

In tribus hujuſce maximæ navis contignationibus puſilla *Noæ* familia, & ex animantibus terreſtribus & aëriis (piſcibus enim ab aquis nihil fuit periculi) impurorum bina mas & fœmina, purorum ſeptena, id eſt, quatuordecim, ſeptem mares & totidem fœminæ, vel tantùm ſeptem, tres mares & tres fœminæ, ſeptimumque ad ſacrificium, quod poſt Diluvium *Noachus* obtulit. Tantus animantium numerus commodo ſatis cum annuo ad potum & cibum commeatu, in tam amplo vaſe diſtribui potuerunt, ſed quo pacto vel lux vel aër, feneſtrâ clauſâ, immitti, aut excrementa per totum annum emitti potuerint, & aqua omnis excludi, nos profectò neſcimus, etſi varia conjectare & hariolari liceat.

Iaphetus natu major Schemo.

Obſervandum *Noam* annis viginti poſtquam prædicere & prædicare cœpiſſet mundi propter peccata deſtructionem, liberis operam dediſſe; & anno quingenteſimo vitæ ſuæ *Schemum*, *Chamum* & *Iaphetum* genuiſſe: non quòd iſtos tres ſimul produxerit, ſed quòd eos tum primùm, nec eorum ullum anteà genuiſſet, *Iaphetum* etjam primò & ante alios, licet ultimò nominatum, ob puſillum poſterorum ejus cum populo Dei diebus Moyſis commercium. Certò *Chamus* filius *Noachi* minor expreſſe dicitur, Gen. 9. 19. & *Schemus* dum gigneret *Arpharad* duobus annis poſt Diluvium dicitur annorum centum, ita ut anno centeſimo ante Diluvium, quo aliquos genuiſſe filios *Noam* diſertè narrat *Moſes*, oportuerit edi *Iaphetum* ante *Chamum* minorem & totis duobus annis ante *Schemum*, qui poſt iſtum centeſimum inchoatum duobus annis natus eſt.

Contraria Interpretum ſententia de Gen. 10. v. 21.

Geneſ. 10. v. 21. habetur diſertis verbis *Iaphetum* fuiſſe majorem *Schemo*, licet de hujus loci vero ſenſu nobiliſſimi interpretes tam veteres quàm recentes diverſa loquantur. Latina vetus verſio, quæ dicitur Hieronymi, quam Pontificii omnes ut authenticam venerantur, legit *Schemum fratrem Iapheti majorem*, & in hac interpretatione Chaldæum Paraphraſten anteceſſorem habere dicitur, quam ſic vertit Latina tranſlatio *Montani* in Regiis Bibliis *frater Iapheti major*, licet ipſa Chaldaica (*achuchi de Iephet Rabba*) rectiùs reddantur *frater Iapheti majoris*. Sic quidem LXX. Interpretes ἀδελφῷ Ἰαφὲθ τοῦ μείζονος, i. e. *fratri Iapheti majoris*. Inter recentiores Anglicana noſtra vetus ſequitur Latinam his verbis (*Schem the elder brother of Iaphet*) ſed recentiſſima corrigit veterem ſic (*Schem the brother of Iaphet the elder.*) Eodem modo recentiſſima Belgica & Italica ſequentes hic *Tremellium*, *Schemo fratri Iapheti natu maximi*.

Inter variantes Interpretes callens Hebraica & Chronologiam ſedebit arbiter.

In tanta Interpretum diverſitate quid faciet imperitus Hebraicè? In incertitudine langueat oportet: ſed Hebraicè callens videt iſta verba *Achitephet haggadol* neceſſariò verti debere *frater Iapheti majoris* non *major*, præterquam enim quod adjectivum conſtruendum ſit cum ſubſtantivo immediatè præcedenti (quod hic eſt *Iaphet* non *frater*) in hoc loco adjectivum habet ſibi præfixum pronomen, *he* demonſtrativum, quod fortius illud colligat cum ſubſtantivo immediatè præcedenti. Quod ſi verò in ipſis Hebræis aliqua ambiguitas remaneret, eam Chronologiæ ſtudium facillimè & certiſſimè diſtingueret & demonſtraret; nam ex præcedenti ratiocinio apparet *Iaphetum* duobus annis *Schemo* majorem natu fuiſſe. In hoc exemplo obiter demonſtrare volui quam neceſſarium Theologo & omni tractanti Sacram Scripturam, ſit ſtudium tùm linguæ Hebraicæ tum Chronologiæ.

Patriarcharum duæ columnæ fabuloſæ.

Ad primæ Epochæ res geſtas plura non addam cùm duo monuero: Primum, videri fabulam quæ *Ioſephus* memorat de duabus columnis *Lapideâ* & *Lateritiâ*, quibus Patriarchæ quæ poſteris tranſmitti voluerunt, inſcripsêre: lapides adhibentes contra vim aquarum, quibus terram aliquando obrutum iri audiebant, & lateres adverſus flammarum impetum, quo etiam aliquando perituram terram præmonebantur: nullam enim literarum vel ſcriptionem vel ſculptionem legimus, antequam digitus Dei legem ſuam in tabulis lapideis exarâſſet: ſaltem non ante tempora Moſis.

Vanitas Ægyptiorum in fingendis Dynaſtiis ante Diluvium, imo ante Creationem.

Secundum, quæ ſcripſit *Manetho* de Dynaſtiarum Ægyptiacarum antiquitate, veriſſimè ficta & falſa eſſe oportet: præterquam enim quòd earum Dynaſtiarum caput creationem ipſam mundi longè antevertat, nullum ante Diluvium Imperium legimus, præterquam paternum aut herile: imò

imò verò Ægyptiacæ gentis origo longè post Diluvium incepit. Non negamus ante Diluvium, imò paulò post mundi creationem, Ægyptum terrasque quæ multò longius à Paradiso distabant, populis oppletas fuisse, cum diebus *Abrahami*, trecentis tantum annis à Diluvio, ex unius *Noachi* progenie Ægyptus plurimæque regiones tàm in *Africa* & *Europa* quàm *Asia*, à populosissimis gentibus longè latèque colerentur. Asserimus tamen Ægyptiorum Dynastias non ferre ætatem quæ gentis originem superet, à qua Ægyptus nomen & primos post Diluvium colonos accepit: Jam verò istius gentis origo Gen. 10. ponitur in *Mizraim* filio *Chami*, nepote *Noachi*, qui aliquandiu post Diluvium cum omnibus suis fratribus natus est.

CAPUT II.

Continens quæstiones & dubia ad caput superius.

Quæstio prima de summâ totali Epochæ universalis.

QUæritur primò, quomodo demonstretur à mundi Creatione ad natum Christum fluxisse annos ter mille nongentos quinquaginta, secundum *Scaligerum*, non plures nec pauciores. Respondetur. Licet hoc ipso loco respondere Chronologi soleant ad prædictam quæstionem, remittenda tamen tam quæstio quàm responsio videntur à principio ad finem primæ Epochæ universalis: transcursis enim omnibus partibus istius temporis facilè demonstrabitur quomodo constet totalis summa: sed difficultates, quæ tangunt omnes hujus temporis partes, tam medias & ultimas quàm primas, in ipso statim initio discutere velle, esset impertinentia & amethodia manifestissima: ad suos ergò quæque locos & sedes relegantor.

QUÆSTIO II.

Quâ anni tempestate mundus sit creatus.

SEcundò Quæritur, quo anni tempore mundus creatus sit? Respondeo, est in confesso Solem & Lunam creata in stata aliqua & fixa parte Zodiaci, hoc est, vel in uno æquinoctiorum seu Verno seu Autumnali, vel in uno Solstitiorum seu hyberno seu æstivo: quanquam in circulo & motibus Planetarum circularibus nullum verè sit principium nec finis, nec medium, nec quidquam statum & fixum, sed quod unâ ratione concipitur principium, alterâ medium, alterâ finis dici potest: tamen relatione ad certas terræ partes & incolas, prædictæ quatuor Zodiaci partes rectè notantur ad varios usus in humana vita ut statæ & fixæ.

Nihil in Zodiaco per se statum.

Pro creatione solis in Solstitiis vel æstivo vel hyberno pauci sunt auctores, & pauciora argumenta: sed tota natio Chronologorum, tùm principes tùm vulgus stant pro æquinoctiis, si non pro punctis, saltem pro tempestatibus; multi pro Vere, plures & potiores pro Autumno, quos nos sequimur his argumentis nixi.

Videtur mundus creatus Autumno.

Primò, Tempus quo arbores onerantur fructibus est Autumnus: at tempore quo creabatur Mundus, arbores onerabantur fructibus, ut ex historia lapsûs in paradiso statim à creatione patet.

Secundò, in eo tempore quo Israëlitæ ante exitum ex Ægypto annum suum incipiebant, mundus creatus & primus mundi annus inchoatus est; nam Israëlitæ in Ægypto eam temporum rationem sequuti sunt, quam à Patribus suis *Iacobo, Isaaco*, & *Abrahamo* didicerunt, & hi à suis magistris & majoribus *Schemo*, *Noacho*, aliisque Patriarchis usque ad *Adamum* edocti sunt; ita ut quo tempore *Abrahamus* & ejus posteri annum inchoaverunt, valdè verosimile sit eodem tempore *Adamum* à prima sui creatione annum incepisse. Quòd autem Israëlitæ ante exitum ex Ægypto annum inchoaverint non à Vere sed Autumno patet Exod. 23. v. 26. ubi festum collectionis omnium frugum ex agris dicitur celebrari in anni exitu. Et c. 34. v. 22. ubi festum illud Collectionis seu Septimanarum seu tabernaculorum vocatur solennitas *quando redeunte anni tempore omnia conduntur.* Alibi festum hoc celebrari dicitur die decimoquinto mensis septimi Hebræorum *Tizri*, cujus primi dies cadunt in Romanorum Septembrem, & posteriores in Octobrem, totusque in Autumnum, qui dictis locis dicitur annum claudere & aperire. Mensis hic septimus initio Hebræis fuit primus; *Nisan* verò, cujus priores partes Romanorum Martio, & posteriores Aprili respondebant, tum septimus fuit: sed septimus hic *Nisan* cùm in eo Judæi ex Ægypto discederent divino mandato omnium mensium in computo sacro factus est primus, & *Tizri* qui anteà primus fuit conversus est in septimum, sic tamen ut *Tizri* remaneret primus & anni initium in omni computo civili, sicut *Nisan* post exitum in computis sacris primus evasit. Ista Adversariorum hîc principes *Petavius* & *Henricus Philippi* Jesuitæ non negant.

Quomodo Mensis Tizri seu September fuit Hebræis & primus & septimus.

Tertium arg. Eâ anni tempestate mundus creatus est, primusque annus Adami incepit, quo anni Judæorum Sabbatici & Jubilæa inceperunt. Septimus quisque annus Judæis dictus Sabbaticus, & quinquagesimus post septies septenos, hoc est, quadraginta novem annos fuit Jubilæum: illorum Deus principium constituit in autumno

Anni Sabbatici & Iubilæorum inceperunt Autumno.

tumno post collectas fruges anno quoque sexto, statim posteà incepit in mense sacrorum septimo *Tizri* cessatio ab omni agricultura: & clangor tubæ Jubilæi, institutus est disertis verbis die decimo mensis septimi Levit. 25. 9. Si quæ hîc mutatio à prisco Hebræorum more, quem à primis Patribus ab ultima antiquitate acceperunt, accidisset, notata fuisset procul dubio à Mose cum suis causis, & factum videmus, cum in sacro computo Deus priorem consuetudinem mutâsset, transferendo *Nisan* de priscâ suâ mensis septimi sede, ad locum primum & anni principium, ut honor haberetur populi exodo, quam in eum temporis articulum Dominus conjecerat.

Omnes Orientales annum incipiunt ab Autumno.

Arg. 4. A multis jam seculis posuerunt Judæi extra controversiam in rerum primordio annum incepisse ab Autumno; hinc in Lectionario priscæ Synagogæ, prima, quam vocant, Parascha, quæ continet caput primum Geneseos, tribuebatur ultimo Sabbato mensis septimi; tùm quòd eo tempore ipsis annus inciperet, tùm quòd ipsi crederent mundum eâ tempestate creatum. Chaldæus Paraphrastes in 3 Reg. 8. v. 2. (in rebus ejusmodi magnæ auctoritatis scriptor) affirmat mensem Autumnalem initio primum fuisse: Ægyptii, Persæ, & alii Orientales etiam hodie annum ab Autumno inchoant, Hetrusci quoque Italorum antiquissimi clavum suum annalem Idibus Septembris quotidie figebant. Ad ista omnia tam frigida est adversariorum responsio, ut replicare fastidiam.

QUÆSTIO III.

An Mosis anni fuerint nostris pares?

Tertiò quæritur, quomodo demonstretur annos à Mose Patriarcharum vitis assignatos nostris similes, & non longè minores fuisse. Respondeo. Sunt quidam, qui Patriarcharum annos de mensibus aut trimestribus interpretantur, ne insolitam nostro seculo Patriarchis longævitatem largiri cogantur, sed istorum calculi omnes Chronologiæ rationes omninò evertunt. Nondum disputabimus de omnimodâ paritate nostrorum annorum cum istis quos Moses memorat; nec hîc inquiremus lunaresne fuerint anni hi sacri, qui solaribus diebus undecim erant minores, (qui tamen commodâ aliquâ intercalatione certo annorum numero solebant addi, ut Lunarium à Solaribus post intercalationem differentia parvi pendenda sit) tantùm necesse est eorum hîc temeritatem retundere, qui annos Sacræ Scripturæ in Menses transmutantes, omnia Chronologiæ fundamenta eruunt.

Anni Patriarcharum constabant duodecim mensibus triginta dierum.

Sic ergò contra istos argumentamur. Primò. Anni Mosaici constabant mensibus duodecim, quorum singuli habebant dies tricenos, saltem supra vicenos: Ergò non fuerunt menstrui, nec bimestres nec trimestres, sed nostris annis similes, & vel omninò vel propemodum vel proximè æquales. Antec. patet ex variis Scripturæ locis; Jer. 52. 31. legimus vigesimum quintum diem mensis duodecimi; Ergò annus Judaicus habebat duodecim menses, & unusquisque mensis dies supra vicenos: Gen. 8. v. 14. habemus diem vicesimum septimum mensis. Imò si conjungamus vers. 11. & 24. capitis 7. Gen. cum versu 4. cap. 8. videbimus à decimoseptimo secundi mensis ad decimumseptimum septimi mensis, seu spatio quinque mensium fluxisse dies centum quinquaginta, adeò ut singulos istorum quinque mensium necesse sit constitisse diebus nec pluribus nec paucioribus quàm triginta. Clarissima demonstratio credentibus Sacrosanctæ Scripturæ veritatem.

Secundò. Si annos Patriarcharum menstruos aut trimestres intelligamus, eorum vitæ longissimæ non attigerunt plurimorum nostro seculo ætatem, *Adami* & *Methusalemi* dies longè intra centesimum annum compingentur, cùm tamen nostrâ & Patrum memoriâ multi reperiantur qui centesimum excesserint.

Tertiò. Omnes anni Mosaici ejusdem mensuræ censendi sunt, quis enim audebit distinguere ubi auctor nullam distinctionis umbram innuit? Jam verò posteriorum Patriarcharum annos à Mose recitatos de mensibus aut trimestribus intelligere esset deridiculum. Abrahamus anno centesimo genuit Isaacum: decrepitus hic senecio, secundum hos interpretes, decennis, imò novennis puer nondum fuit. Plerique Jacobi filii ante vicesimum, & Josephus qui tardissimè, paulò post tricesimum liberos genuerunt: Ergò, secundum istorum calculum, Patriarchas trimulos, imò bimulos habebimus patres. Jacobus cum annorum centum triginta profundissimam suam senectam Pharaoni deprædicat, si istis bellis homuncionibus credimus, annos tredecim nostri temporis nondum exegerat. Sed nolumus in istis ineptiis diutius immorari.

QUÆSTIO IV.

An Patres in Chronologia antiqua sequendi?

Præ ignorantiâ linguæ Hebraicæ plerique Patres crassè

Quæritur quartò, quî fiat ut tam multi doctissimorum Ecclesiæ tùm Græcæ tùm Latinæ Patrum, in suo de annis mundi ante Diluvium calculo tantopere aberrent, ut annos plerique supra bis mille isti tempori

errârunt in annis ante Diluvium.

pori assignent. Resp. Hunc aliosq; multos errores viris optimis & maximis contigisse ex profunda Hebraicarum literarum ignorantiâ. LXX. Interpretes, ultra quos Patrum doctissimi, præter Origenem, Hieronymum, & alios paucos, non ascenderunt, librariorum & scribarum, ut videtur, incuriâ; ab Hebræo fonte longissimè discedebant: imò longiùs quàm illud quod nos hodie terimus Græcorum Bibliorum exemplar. Hoc enim, etsi ad Patriarcharum omnium annos ante liberorum procreationem totos centum addat, *Adamo* non centumtriginta sed ducentos triginta attribuens ante natum *Sethum*, & *Setho* ducentos quinquaginta cum gigneret *Enosum*; tamen omnium annis post liberorum procreationem annos centum detrahit; ita ut totius summæ ipsorum vitæ ex hac additione & detractione nihil vel accedat vel decedat, bellaque satis in toto numero cum Hebræo textu concordia sit: sed quod in Patrum manibus exemplar fuit, ad summam totalem aliquot centenos addit; imò tritissima Constantinopoli copia non pauciores mille quingentis quinquaginta sex Hebraicæ veritati superaddit. Hinc tam crassa Patrum in Chronologia sphalmata à nemine hodie negata, cùm ex limpidissimis Hebræorum fontibus etiam pueri jam bibant.

LXX. Interpretum exemplar antiquum hodierno pejus.

Addenda ad Quæstionem IV.

Vindicatur Chronologia textus Hebraici contra Græci Interpretis errores in annis Patriarcharum ante fluvium.

Novaturientes in Ecclesia reformata.

EXistimabam veterem illum in Chronologia errorem Patrum omnino sepultum, donec nuper in manus venerunt *Ludovici Capelli, Ioannis Morini, Isaaci Vossii, Briani VValtoni*, & aliorum recentia scripta, in quibus video etiam in reformata Ecclesia exortam doctissimorum virorum potentem factionem, quæ omnes ingenii nervos contendit, ut præter alios varios errores, Hebraicorum, quæ nunc extant, Bibliorum puritatem, & αὐθεντείαν eversum eant, millia aliquot errorum iis impingendo. Certè *Isaacus Vossius* doctissimi patris perdoctus filius, integro tractatu Chronologiæ patris anno superiori subjecto, satis stomachosè, & cum supercilio Hebraicam veritatem in quæstione præ manibus oppugnare se profitetur: & *Brianus VValtonus* Prolegomenorum suorum nono in fine, etsi multò modestiùs, acriter tamen satis, & quàm potest seriò, eâdem oberrat chordâ, quod mihi permolestum accidit. Nam *VValtono*, ob insignem & laudatissimam suam operam in nobilissimorum polyglottorum Bibliorum Londini editionem, valdè faveo, doleoque seriò virum tanti in omnes Ecclesias meriti, istius Novaturientium sectæ laqueis ullatenus irretitum.

De Waltoni erratis dolor.

Scripserunt contra infelicissimum *Capelli* & *Morini* conatum varii, tam ex Protestantibus quàm Pontificiis, in primis, & supra omnes *Ioannes Buxtorfius* filius, procul omni dubio literarum Hebraicarum quibuscunque mortalibus, seu ex Judæis, seu gentibus callentior, sed de quæstione præ manibus nullum habet verbum, eò quòd neque *Capellus*, neque *Morinus*, hanc Hebraico textui literam ausi sint affingere; sed ipsorum satis multis & audacibus inventis hoc addiderunt *Vossius* filius, & *VValtonus*; quibus in hoc argumento nemo adhuc quisquam, quantum intelligo, quicquam respondit: quò magis pro nostro, qui valdè minutus est, modulo, ipsis occurrere necessarium putavi.

Vossii duriora multò & altera videntur verba quàm argumenta *pag.* 7. Benè (inquit) si quisquam, de divinis Scripturis meritus est *Ludovicus Capellus* in præclaro opere de Criticâ Sacrâ, quâ ostendit nævos, & lacunas Hebraici textus plurimas. Legant *Capellum* eousque, donec discussâ ingenii nube, lumini assuefiant, ac agnoscant se in sole cæcutiisse, *pag.* 5. Longè nobis sanctior esse debebat Samariticus codex, atque Hebraicus, *ibid.* Si quo veritatis studio tenentur, efficiam ut ipsi errorem suum agnoscant, & sive argumentis, sive testium numero sit pugnandum, vincam illos argumentis, vincam testimoniis. Quamvis obstinatò admodum codicis Hebraici sinceritatem pertendant, nullas tamen neque rationes, neque auctoritates afferunt, quibus vel suam adstruant, vel aliorum labefactent sententiam.

Isaaci Vossii duriora verba quàm argumenta.

Quis non expectaret in tanta viri docti grandiloquentiâ argumenta multa, dura, & convincentia, auctoritatesque similes? Verum enimverò pro argumentis unum solum affert, & pro auctoritatibus tantùm duas, quæ quanti ponderis sint, cujuslibet esto judicium. Argumentum habetur *pag.* 9. tritum illud ex August. de Civitat: Dei lib. 15. cap. 12. de annis pubertatis, quasi isti sequerentur necessariò proportionem quadruplam, aut quintuplam totius vitæ, sicut igitur posterioribus seculis cùm ordinaria hominum vita est annorum septuaginta, pubertas est annorum quindecim, ita in prioribus, ubi ordinaria hominum vita erat annorum octingentorum, aut nongentorum, pubertatem incidere oportuit in annum ducentesimum, ergo codices Hebræos qui pubertatem & pædagogian primorum Patriarcharum ponunt

Isaaci Vossii argumentum à pubertate Patriarcharum desumptum à Waltono exploditur.

nunt circum circa centesimum, oportet esse falsatos; Græcos autem, qui ponebant præter propter in ducentesimo, in hoc annorum numero oportet esse sinceros & integros.

Resp. Consequens hoc multò gravissimum niti debuit antecedenti perquàm gravi: ne grave pondus impositum levi & ficulneo tibicini statim ruat, & confringatur: quàm autem leve & falsum sit antecedens præ manibus, quis potest esse magis idoneus judex, quàm *Brianus VValtonus?* Hic autem Proleg. pag. 68. de hoc unico *Voßii* argumento sic pronunciat. Conjecturæ illæ (inquit) vanæ sunt, & quæ in hominis sani mentem venire vix poterant. Certè *Augustinus* ubi suprà, commentum hoc ascribit hominibus absurdissimis, quos egregie refutat; hi, quòd Patriarcharum longævitatem putarent impossibilem, commenti sunt *Mosen* de talibus annis loquutum, quorum decem unum tantùm ex nostris solaribus conficerent: ne autem per hunc calculum Patriarcharum pædagonia incideret in annum ætatis quintum, sextum, aut septimum, annis *Mosaicis* addiderunt centum, quorum adminiculo pubertatem, & pædagoniam Patriarcharum ad annum decimum septimum, aut decimum-sextum extenderent. Absurda hæc explodit August. ipse verò annos pædagonias nequaquam ad pubertatem refert. Quid enim hoc monstri esset contra naturam in primis seculis, cum maximè vigerent corpora humana, pubertatem ad annum ducentesimum differri? Demonstrat. August. *Adamum* statim à creatione satis ad pædagoniam aptum, multoque ante natum *Sethum* generâsse *Cainum* & *Abelem*, tantùm autem abest ut generationes à *Mose* memoratas referat ad annos pubertatis, ut non putet necessarium Patriarchas nominatos patrum suorum fuisse primogenitos. c. 15. *Non hîc* (inquit) *primogeniti filii commemorati sunt, sed quos successionis ordo poscebat, ut perveniretur ad* Noë, *à quo rursus ad* Abrahamum *videmus esse perventum.* Certè in pædagoniis à *Mose* recitatis observatam non esse proportionem pubertatis ad vitam, apparet ex earum magnâ inter se inæqualitate. *Noachus* enim genuit sexcentesimo, *Mahalaleel* sexagesimo quinto, *Lamech* centesimo secundo, *Cainan* septuagesimo, *Enoch* sexagesimo quinto, *Methusalem* centesimo octogesimo septimo; quin & Patriarchæ post Diluvium, qui prædiluvianorum vitam non æquabant ad dimidium, imò sæpe quintam eorum vitæ partem non attingebant: tamen ipsorum pædagoniæ, secundum codicem Græcum, cum prioribus penè pares, & æquales apparent, plerorumque enim pædagoniæ ad annum centesimum tricesimum referuntur.

Similiter ab Augustino.

Accedamus ad *Isaaci* auctoritates. Prior est Josephi, qui in genealogiis Patriarcharum ante Diluvium, annos Græcorum sequitur non Hebræorum, ex quo concludit *Isaacus Josephi* temporibus Hebræos codices chronologiam sequutos, non modernorum Hebræorum, sed Græcorum.

Iosephus Voßio non patrocinatur.

Resp. 1. Si *Josephi* vult *Isaacus* stare sententiæ, ipso confitente, cadet causâ, saltem in magna litis parte; non enim negat à Diluvio ad *Abrahamum*, *Josephum* sequi calculum Hebræorum, non Græcorum. Ergò si ipse *Josephum* rejicit in calculo postdiluviano, non debet alios *Josephi* auctoritate premere in calculo antediluviano.

2. Josephi hîc parva videtur authoritas: rectè *Baronius*, qui in quæstione præ manibus *Isaaco* & *Briano* est antesignanus, in apparatûs ad annales num. 113. uncialibus in margine literis scribit Josephum malum Chronologum, id ipsum quod de *Baronio Casaubonus* sæpe pronunciat.

3. Hoc ipso loco Josephus sibi non consonat, si *Petavio* credimus, qui lib. 9. cap. 2. affirmat Josephum à creatione ad Diluvium numerare annos bis mille sexcentos quinquaginta sex, particulares tamen ejus genealogias patrum simul junctas non ascendere supra mille sexcentos sexaginta, anachronismo non minori quàm annorum mille, demptis quatuor. Vult *Isaacus* corruptum hîc Josephi textum, & pro χιλίων, δισχιλίων scribendum; sed ipse viderit quomodo cum Petavio sibi suisque Chronologorum principe hîc conveniat. Certè licet & largiremur hanc correctionem textus Josephi, nimirum legendum non χιλίων sed δισχιλίων, nondum *Josephus Isaaco* commodus erit testis, nisi secundam etjam in ejus textu correctionem admittamus, eamque annorum quadringentorum, mutando ἑξακοσίων in διακοσίων, quod editioni novissimæ & accuratissimæ Genevensi, secundum manuscripta Bibliothecæ Palatinæ, contradiceret.

4. Nolim, quod viri docti de *Philone* asserunt, de Josepho affirmare; ignarum eum, saltem non valdè versatum in codicibus Hebraicis: puto tamen probari posse pleraque quæ citat de sacris literis afferri non de fonte, sed de rivulo LXX. Interpretum, qui tum temporis Gentibus, quibus Josephus scribebat Græcè, textu Hebraico multò erant familiariores. Certè quod Josephi diebus textus Hebræus generationes Mosaicas legit, non ut jam translatio Græca, apparet ex Chaldaicis paraphrasibus Josephi diebus scriptis, quæ omnes absque ullâ varietate ad hunc diem ætatum

ætatum numeros Hebraicos sequuntur, nusquam ulla Græcos.

Rabbini non favent Vossianæ sententiæ.

Altera *Isaaci* authoritas est ex Rabbino authore libri *Bereschith Rabba*, ubi traditur *Adamum* post mortem *Abelis* non cognovisse *Evam* annis totis centum triginta, inde concludit *Isaacus* generari non potuisse *Sethum* anno *Adami* centesimo tricesimo.

Resp. 1. Nihil hoc facere pro calculo in quæstione annorum ducentorum triginta.

2. Fatetur *Isaacus* librum istum esse plenum fabulis, quin & ipsum, quod adducit inde, testimonium, esse narrationem ineptissimam, & Rabbinorum in ea fabellas tam esse portentosas, ut ne ægrorum quidem somniis ullâ ex parte cedant: nulla ergò hinc solida argumentatio, vel ipso judice, deduci potest. Nihil aliud *Isaacus* pro enormi suâ sententiâ stabiliendâ profert, certè ista omnia tantæ jactantiæ materiam nullo jure suppeditant.

Futile Capelli sophisma de Hebræis exemplaribus deperditis.

Videamus quid ipsi *VValtonus* superaddat. Hic pro primo argumento affert ipsam quæstionem, Hebræum scilicet textum hîc esse corruptum, non verò Græcum, & hoc variis rationibus conatur astruere, quibus omnibus præstruit hoc effatum, non se asserere correctionem textuum originalium, nec rivulos ullarum translationum conferre cum fonte Hebræo, tantùm comparare textum illum Hebræum, ex quo LXX. Interpretes suam translationem desumpserunt, cum eo textu Hebræo qui hodie extat, illumque huic præferre, ac translationes ex illa deductas translationibus quæ ex hoc factæ sunt. Resp. πρῶτον hoc est ψεῦδος, & primarium à *Ludovico Capello* inventum sophisma, nulli rectæ rationi consonum, textus Hebraicos à LXX. Interpretibus usurpatos ab hodiernis distinctos non apparere, non extare, non nunc esse in rerum naturâ. Num hominum sobriorum est de iis contendere quæ confesso non enti superstruuntur? Deinde non possunt probare illud LXX. Interpretum exemplar Hebræum unquam extitisse, hoc principium petunt sibi dari, ex his suppositis 1. fieri non potuisse ut LXX. Interpretes in translatione suâ non sint accuratissimè secuti exemplar illud Hebræum, quod tum in manibus habebant. 2. certissimum esse textum Græcum, qui hodie usurpatur, ipsissimum esse cum eo quem LXX. Interpretes primò exarârunt, & in *Ptolemæi* Bibliothecâ deposuerunt.

Translatio LXX. Interpretum hodierna est corruptissima.

Resp. Itane verò tam ingentia supposita largienda sunt sine ullo argumento? Cur non ista pariter supponunt de textu Hebræo, cui multò rectiùs conveniunt. Non vult *VValtonus* LXX. Interpretes fuisse Prophetas, ita inspiratos, ut eorum versio unquam fuerit authentica (etsi Parisiensis Monachus *Morinus*, cum quo in hac causâ pessimâ nimis conspirat *VValtonus*, hoc disertè affirmet) utcunque, pauci sunt qui versionem LXX. Interpretum, ut ab iis profecta est, sincerè, & sine vitio ad nos pervenisse existimant, certè tot vitiis scatet, ut multi eam negent unquam à LXX. Interpretibus compositam, sed ab Hellenistâ quodam potiùs obscuro, qui eam edidit, & in *Cleopatræ*, non *Ptolemæi Euergetæ* Bibliothecâ collocavit. Hæc doctissimi *Usseri* mens in ultimo suo scripto, Syntagmate scilicet de LXX. Interpretum versione. Viri huic summo, & in literaturâ, quæ Criticam sacram spectat, ac collationem versionum cum originalibus omnium quos ad hunc diem Britannia dedit sine controversia primo, non debuit *VValtonus* Prolegom. 9. num. 57. objecisse *calumniandi pruritum, & censuram iniquissimam, ac à veritate maximè alienam*, nisi prius ipsius argumenti respondisse conatus fuisset.

Bellarminus de verbo Dei lib. 2. cap. 6. etsi putet hodie superesse LXX. Interpretum versionem, disertè tamen profitetur adeò corruptam & vitiatam, ut omninò alia esse videatur, idque non ut *VValtonus* innuit, ut versionis Latinæ hîc Hebræo textui consonæ, ac Græco dissonæ αὐθεντίαν secundum Concilium Tridentinum tueatur, sed ex multis argumentis internis, locis nimirum manifestè corruptis, quibus *Chamierus* noster addit plures de Canone Scripturæ lib. 13. cap. 8. His neque *VValtonus*, neque *Morinus*, neque *Capellus*, quicquam ad hunc diem, quantum intelligo, responderunt.

VValtonus Græcum hîc textum non esse corruptum probat, quia neque casu, neque consilio discesserunt ejus authores ab Originali. Non casu; nam multoties hoc est factum, non consilio, nam cui bono id fecerint dici non potest, & rationes, à quibusdam allatæ, cur deditâ operâ voluerint ab Hebræis discedere, sunt vanissimæ conjecturæ. Respondeo. Rectè ista omnia de textu Hebræo, cui cæteris paribus, non solet prærogativa denegari. Judæi (ut rectè *Augustinus*) nostri capsarii libros hîc suos non vitiârunt, neque casu, neque consilio &c. Scribas Græcos de industriâ locum vitiâsse apertè profitetur *August.* rationesque eorum consilii affert, quas *VValtonus* producit, ac pòst *Augustinum* vanitatis coarguit. Sed frustraneus hic est *VValtoni* labor, nam istius de industriâ corruptionis rationes necessariò sunt vanæ; si enim rectæ ac solidæ fuissent (prout earum quasdam *Isaacus Vossius* profitetur) tum in opere nulla corruptio, nullum vitium fuisset: ob hoc

Responsio ad primum Waltoni argumentum pro LXX. Interpretibus.

 hoc

hoc unum reprehenduntur, quod ab Hebræis discesserint absque solidâ ratione.

Ad secundum. Secundò *VValtonus* probat non potuisse corrumpi Græcum textum, eo quod impudens fuisset scelus in sacros codices immisisse manus, cum ista fraus facillimè ex autographo *Ptolemæi*, & Hebræis textibus, qui fuerunt multi, à Judæorum sacerdotibus, & principibus potuerit coargui. Replica. Sua hîc vineta cædit vir doctus, ista multò veriora sunt de Hebræo quam Græco textu, nunquam hic fuit sacratior illo, nec Judæis patentior: major multò illius quàm istius Pontificibus Principibus Judæorum cura, gratis hæc de Græcis affirmantur in Hebræorum præjudicium.

Ad tertium. Tertiò refutat *VValtonus* quem à quibusdam afferri dicit prætextum, cur in Ægypto Interpretes locum præ manibus corruperint, ut scilicet Ægyptiis in ratione temporum gratificarentur, nam Ægyptiorum antiquitatibus Hebræi textus multò magis adversantur quam Græci; ratio hæc *VValtono* nulla est, eo quòd Ægyptiorum Dynastiæ non tantum numeros Hebræos, sed Græcos etiam ultra creationem mundi longè transcendant. Replica. Nihil ad nos hujusce rationis valor, qui concedimus nullam rationem probam Interpretibus Græcis suppetere potuisse, ob quam Hebræorum textum relinquerent, non tamen de nihilo est prætextus allatus, certè eum magni facit *Isaacus Vossius*, & ex hoc ipso Græcos textus Hebraicis præfert, quòd isti quam hi Ægyptiorum antiquitatibus magis consonent: per istorum enim annorum mille sexcentorum & suprà additionem Ægyptiorum Dynastiæ facilè intra creationis terminos coërcentur, imò ex *Scaligero* & *Gerardo Vossio* modi afferuntur quibus intra Diluvii terminos possunt restringi, si Græcorum ad Hebræos additamenta admittantur.

Ad quartum. Quartò *VValtonus* affert pro suo supposito lapsum in omissione procliviorem quàm in additione, & verò numeros ab Hebræis olim expressos per notas, vel singulares literas in charactere minimo secundum *Hieronymum*, quos scribæ etiam fidi facillimè potuerunt omittere. Replica. Omissio multarum vocum in multis versibus, in fidum & diligentem exscriptorem faciliùs cadit, quàm earum vocum additio. 2. Usus notarum aut literarum singularium in designandis numeris nunquam fuit frequentior apud Hebræos quàm Græcos. 3. In locis omnibus jam in controversiâ Hebræos & Chaldæos textus habere integras voces, nullas verò singulares literas pro notis numerorum, ut inspicienti codices patebit. 4. Literæ Hebraicæ, inprimis Samaritanæ majores sunt quàm Græcæ etiam unciales. 5. Quicquid dici potuit de uno codice parvo manuali istius Rabbini, cujus aliquandiu Hieronymus fuit discipulus, non negabit tamen *VValtonus*, utrumque, tam *Hieronymum*, quàm *Augustinum* in causa præsenti sibi adversarios, dum uterque asserit LXX. Interpretum versionem corruptam, & ex Hebraicâ veritate corrigendam.

Ad quintum. Quintò *VValtonus* pro sui suppositi firmamento perpendendum offert, Judæos secundum *Buxtorfium* ante *Antiochum Epiphanem* in conservandis sacris textibus negligentiores fuisse, & tum varias lectiones irrepsisse, post *Antiochi* verò tempora superstitiosos evasisse in cortice legis scrupulosissimè observandâ, ex ejus verò temporis codicibus exemplaria deducta quæ in hodiernum diem durant, Pharisæos, qui statim post *Antiochum* exorti sunt, iis sacri codicis lectionibus adhæsisse, quæ LXX. Interpretum versioni quam odio habebant, maxime adversabantur. Resp. 1. Nisi erga *VValtonum* ob egregium suum opus reverentiâ præoccuparetur mens mea, valdè indignarer tam laxis conjecturis Hebraici textus sinceritatem oppugnari. quid enim? an *Buxtorfius* ullibi affirmat Judæos, quibus commissa sunt eloquia Dei, in iis servandis eò unquam evasisse negligentiæ donec manerent Ecclesia Dei, ut in eorum manibus tam miserè adulterati sint divini codices, ut corruptiores evaserint versione LXX. Interpretum aut aliâ quâlibet? Ubi ista *Buxtorfius*, vel pater vel filius? In citationibus suis *VValtonus* plerunque est laxissimus, auctorem nominat, sed quo loco, quo libro, capite vel paginâ solet silere. 2. Accipimus quod hîc largitur *VValtonus*, & optamus ipsi in suis donis constantiam, Judæos scilicet post persecutionem *Antiochi* tam scrupulosos observatores fuisse sacrorum codicum, ut postcà semper in textibus tum usurpatis mordicùs inhæserint. A diebus quidem Prophetarum, *Ezræ*, & *Nehemiæ*, ad *Antiochum Epiphanem* tam parvum fuit temporis intervallum, ut in eo sacri textus corruptio magna non potuerit fieri, inprimis à diebus *Ptolemæi Euergetæ*, qui integrum & incorruptum ab *Eleazaro* Pontifice exemplar Hebraicum impetraverat. 3. Si quos hodie habemus codices Hebræos, iidem sunt cum istis quos Judæi possederunt tempore *Epiphanis*, necesse est ut sint iidem quos Christus & Apostoli triverunt, absque ullâ à Pharisæis aut Scribis corruptelæ reprehensione, nostros ergò codices Hebræos quos Christus & Apostoli non reprehenderunt, alii mortales non debent reprehendere, nisi probent primò diversos ab iis, quos Ecclesia diebus Christi, & multò antè usurpavit, hoc autem, secundum

dum *VValtonum*, probatu est impossibile. 4. Pharisæos odio habuisse versionem LXX. Inrerpretum debuit probâsse *VValtonus*, non affirmâsse. 5. In locis præ manibus ullam unquam fuisse variam lectionem, ut earum unam eligerent Pharisæi, ac omnes Scribæ, quæ maximè adversaretur LXX. Interpretum versioni, valdè contradicit nimio, certè satis magno partis nobis adversæ labori: nam volve & revolve varias omnes lectiones, quas vel *VValtonus* in sexto suo Bibliorum romo, vel *Capellus* in suâ Criticâ, vel *Morinus* in suis exercitationibus corradere potuerunt, nulla ullius varietaris umbra apparebit in ullo nostrorum locorum.

Ad sextum. Quæ *VValtonus* numero suo 60. affert ex *Iosepho*, ad ea suprà respondi, dum eadem *Isaacus Vossius* urgeret; quæ verò habet numero 61. ex Græcis scriptoribus qui post LXX. Interpretes, & antè *Iosephum* vixerunt, nullius sunt momenti; nam eorum nemo Hebræum ullum textum unquam conspexit: nedum legit aut intellexit: quæcunque isti de rebus Judaicis, inprimis de Judæorum Chronologiâ noverant, omnia ex codice Græco desumpserunt: ipsorum igitur numerationes nihil Græcorum calculo quem sequuti sunt, addere possunr auctoritatis, in præjudicium calculi Hebraici, de quo nihil quicquam unquam inaudiverunr.

Ad septimum. Ultimum *VValtoni* argumentum universalis Ecclesiæ. Ecclesia (inquit) Orientalis, & Occidenralis, omnesque Patres Græci & Latini, præter duos, sequunrur calculum Græcum deserto Hebræo. Resp. Pontificiorum hoc est telum contra Reformatos, quod à *Baronio* mutuari se *VValtonus* profitetur, & ultra *Baronium* se premere, contra primarium Reformatorum dogma, nimirum rextus Hebraici sinceritarem & αὐθεντίαν, novit jamdudum mundus quousque rraditiones Ecclesiæ factio novaturientium urgeat. Ex hoc fonte omnes Hierarchiæ gradus, Episcopos, Archiepiscopos, Primares, Patriarchas, Papam Romanum cum antiquis suis privilegiis revocari volunt: dogmata Arminiana in articulis omnibus contra *Augustinum* tuenrur, crucifixos, ac sanctorum imagines in templis ac altaribus collocant: venerationem, adorationem, genuflexionem iis decernunt: preces pro mortuis, invocationem sanctorum, & plerosque Romanæ Ecclesiæ rejectos ritus postliminio reducunr. Nostra *Ladensium* αὐτοκατάκρισις, etiam *Grotii*, *Hamondi*, *Percii*, *Forbesii*, & aliorum ex forruna recentia scripta patefaciunt, quò tendat ipsorum Ecclesiæ auctoritas contra ipsas in suis fontibus Scripruras. Certè si expressis scripturis Ecclesia præferatur, actum est

Episcopaturientium defectio ad Pontificios.

de causâ Reformatorum contra Pontificios.

Mens Ecclesiæ occidentalis in nostra lite. Secundò. Quod de universalis Ecclesiæ consensu crepar hìc *VValtonus*, procul abest à vero. Duos ipse dat Patres contradicentes, sed quantos & quales? *Hieronymus*, & *Augustinus* sententias suas ex Scripturis confirmantes, imò Scripturæ textum contra vulgatum errorem defendentes, toti orbi absque rubore opponi possunt. Sed non opus est eò devenire, nam non negat *VValtonus* Biblia Latina calculum hìc nostrum Hebraicum ab antiquo sequi; num Ecclesiæ occidentalis mens rectiùs colligitur ex particularium aliquot Doctorum sententiis, quàm ex Bibliis Sacris, in auribus omnium Ecclesiarum perpetuò lectis, audientibus & legentibus Doctoribus, absque ullâ lectionis istius taxatione.

Item Orientalis. Neque etiam negatur *Origenem* Ecclesiæ orientali in suis *Hexaplis* rextum Hebræum hodiernum tradidisse, quin & LXX. Interpreres in *Hexaplis* istis positi, prout *Hieronymus* ocularis testis profitetur, ad amussim cum Hebræis iisdem cum nostris hodiernis quadrabant, nemine ob id in Ecclesiâ Orientali lirem movente. Quod ad exemplar LXX. Interpretum commune in Ecclesiis maximè usurpatum, id summâ ubique varietate lectionum deformatum erat, & hinc nata videtur magna computi varietas, quam *Petavius* lib. 9. de doctr. temp. cap. 2. in Græcis Patribus observat, & cuilibet apparet *Clementem Alexandrinum*, *Eusebium*, & alios cum *Iosepho* comparanti.

Terriò. Quicunque ex *Patribus* vel Græcis, vel Latinis in suis computis κοινὴν illam LXX. Interpretum versionem sequuti sunt, neglecto cùm Hebræo textu, tum LXX. Interpretum versione genuinâ Hebræis consonâ, id fecerunt ex merâ incogitantiâ; neminem enim puto produci posse qui Hebræum textum inspexerit, ac cum eo Græcum comparaverit, qui affirmet Hebraicam veritatem cuicunque versioni dissonæ ac deviæ postponendam.

Quartò. Quod in Martyrologio, & inde in Breviario Romano computus textûs Hebraici ac Larini negligatur, insignis est error, quem *Baronius* quidem tuetur, ut alibi ostendimus, sed plerique doctissimorum Ponrificiorum agnoscunr, & emendatum cupiunt. Non debuit *VValtonus* in errore tam manifesto exolescente Pontificios confirmare, certò non nova est Reformatorum querela contra Novarurientium inter se factionem, quod Pontificiis magno sint scandalo, magnumque obicem ponant, quo permulti de discessu ab Ecclesiâ Romana cogitantes absterriti sunt, & ad manendum ubi erant impulsi, suffocato omni ad Reformatos accedendi consilio.

Waltoni temeritas in Chronologos.

Plura non affert *VValtonus* argumenta, tantùm in disputationis suæ tam principio quàm medio, & fine Chronologos superciliosiùs taxat, quod ipsius professionem modestiæ vix decere videtur, certè ex Jesuitâ Spondano censuram acerbissimam in omnes Chronologos producit, quasi inutili labore seipsos torquentes in perpetuis dissidiis. Dolendum equidem nimis quam frequentes Chronologorum esse differentias; sed exaggerandæ hæ non sunt vel in artis, vel in artificum doctissimorum contumeliam, inprimis in materia præsenti, ubi magnus Chronologorum omnium consensus est in rejiciendo, idque ex S. Scripturæ certissimâ sententiâ *VValtoni* & sociorum calculo, qui Chronologiam omnem sacram, imò omnem funditus evertit.

Multò atrocior est quem quasi ex Jesuita *Petavio* contra vulgus Chronologorum stringit stimulus, quasi nihil ipsis esset curæ quàm falsa & quàm absurda assererent, quod ipsis nil intra est oleam, nil extra est in cruce duri. Non debuit dicterium hoc impingi in Chronologos, qui secundum S. Scripturam à Diluvio ad *Abrahamum* annos tantùm ducentos nonaginta duos numerant, nam ex hoc ordine sunt multi viri gravissimi, & eâ eruditione, quæ ipsos supra omnem contemptus aleam collocavit.

Quod verò disputationis initio num. 57. *VValtonus* quæstiones Chronologicas ad fidem & mores adeò parum pertinere existimat, ut quomodocunque determinatæ textus αὐθεντίαν non tollant, vix videtur consonum iis quæ ipse mox adfert, ubi textus Hebraici à Græco annorum mille sexcentorum differentiam satis magni facit, certè ea Scriptura non potest esse à Deo veritatis, quæ manifestum continet errorem, eumque immanem, sedecim scilicet seculorum ad verum computum additionem.

Pro veritate argumentum primum.

Perpensis jam *Isaaci Vossii* & *Briani VValtoni* contra veritatem argumentis, superest ut pro veritate aliqua paucis afferamus. 1. Loci Bibliorum Hebræorum, quibus nullus unquam variæ lectionis litem movit, non debent controverti. *Capellus* & *VValtonus* per varias lectiones sinceritatem locorum nimis quàm multorum vocarunt in dubium, ut ego quidem arbitror, valdè immeritò, sed ubi nullæ unquam variæ lectiones allegatæ sunt, ibi velle depravatum fontem Hebræum, est ab imis fundamentis auctoritatem, nedum authentiam omnium sacrorum codicum evertere. Confitentur quibuscum agimus, neque LXX. Interpretum versionem, neque Latinam, neque Arabicam, nec ullam aliam seu antiquam, seu novam esse authenticam scripturam, si ergò αὐθεντία & sinceritas fontium Hebræorum etiam in iis locis, ubi nullæ unquam variæ lectiones apparuerunt, vocetur in dubium, nihil in ullis Bibliis manebit certum. Protestantibus cum Pontificiis magna fuit controversia utrum textus Hebræi an Latini essent authentici, sed hîc multò altiùs ascendit lis: demitur certitudo fidei Bibliis omnibus, Græcis, Latinis, & omnibus versionibus, quatenus ab Hebræo discrepant Protestantes omnes, consentiente etiam *VValtono* & sociis fidem adimunt, si *VValtonus*, & sui Bibliis etiam Hebræis errorem impingant, inprimis in illis locis, ubi à principio ad hunc diem nulla lectionis differentia allegata est, quæ tandem supererit Scriptura divina, pura absque errore? & quæ in terris relinquetur veritatis norma, ad quam securè in omnibus liceat provocare? Hoc principium multos deducet ad Romanum Pontificem, ut controversiarum omnium Religionis summum judicem, sed plures ad Pyrrhonis scepticam, & verum atheismum. Pontificiam authoritatem dudum explosam plerique jam rident, corruptas Bibliorum versiones non morantur, si quod reliquum erat, Bibliorum originalium auctoritas enervetur, nihil erit cui fides certò innitatur, & quod unicè vellet Satan, singuli in rebus omnibus sacris, & veritate quacunque, suarum mentium ductui relinquentur.

Quod ad argumenti minorem, loci præ manibus nulla unquam lectionis varietate solicitati sunt, percurrant quibus otium, nimis quam largum à *VValtono* collectum variarum lectionum Biblicarum syllabum in locis nostris Gen. 5. ne vel unam varietatem inveniet.

Secundum.

Secundò argumentor. Veritas illorum locorum in Bibliis Hebraicis non debet solicitari, quos versiones omnes antiquæ præter unam LXX. Interpretes sequuntur, non enim ea est auctoritas istius versionis, quæ cùm textui originali, tum omnibus quæ extant versionibus præponderet, jam verò in ipsis *VValtoni* Bibliis, omnibus legentibus apparet versionem Chaldaicam, Samaritanam, Syriacam, Arabicam, Latinam, versioni Græcæ Gen. 5. contradicere, & Hebraicam veritatem sequi, idemque est in recentioribus omnibus versionibus consensus, ut in Gallicâ, Anglicâ, Belgicâ, Hispanicâ, Italicâ, & aliis apparet.

Tertium.

Tertiò. Versionis Græcæ in locis præ manibus patens & palpabilis est error, præterquam enim quòd eam alibi sequentes *Josephus*, *Eusebius*, *Clemens Alexandrinus*, *Africanus*, & alii multò diversum hic calculum habeant (quod secundum adversariorum ratiocinia oriri oportuit ex diversitate exemplarium Græcorum, quibus isti Patres sunt

ſunt uſi) præter hoc inquam, textus Græcus hodie & olim maximè approbatus in cap.5. Gen. manifeſtiſſimo errore corrumpitur, *Methuſalæ* enim vitam extendit ultra Diluvium annis minimùm quatuordecim, ſi non viginti, nec eum tamen in arca vult ab aqua ſalvatum. Nemo dubitat, ſi *Methuſalem* genuerit filium *Lamech* anno vitæ ſuæ centeſimo ſexageſimo quinto, prout legunt Biblia Græca optimæ notæ, quin omninò neceſſarium ſit vixiſſe *Methuſalem* tot annos poſt Diluvium.

Argumentum hoc *VValtono* movet bilem, quaſi *Auguſtinus* olim ei ſatisfeciſſet: ſed meminiſſe debebat vir doctus everſam à ſe *Auguſtini* reſponſionem; fatetur poſt *Hieronymum Auguſtinus*, dubio præ manibus, quod multos ſuo ſeculo vexabat, nullo alio modo ſatisfieri poſſe, quam reducendo verſionem Græcam ad fontem Hebraicum, & confitendo textum Græcum corruptum. Profitetur quidem vidiſſe ſe codices tres Græcos, & unum Latinum, qui ſecundum Hebraicam veritatem legerent *Methuſalem* genuiſſe *Lamech* anno vitæ ſuæ centeſimo octogeſimo ſeptimo, non centeſimo ſexageſimo ſeptimo, ſed nunquid libet *VValtono Auguſtini* vadere via? an vult *VValtonus* Græca hîc ex Hebræis debere corrigi, vel potius Hebræa ex Græcis? An ullum ex tribus iſtis exemplaribus Græcis Hebraico textui conſonis exiſtimat hodie extare? Annon editio, quam ipſe ut veriſſimam LXX. Interpretum verſionem in Bibliis ſuis collocat, diſertè legit ſine ullâ varietate *Methuſalem* genuiſſe *Lamech* anno ſuo centeſimo ſexageſimo quinto; licet autem tria aut quatuor olim exemplaria aliter legerint; cùm tamen multa millia ab Eccleſiis & Patribus uſurpata exemplaria, ſecundum ipſius *VValtoni* textum, aliter legant, pauca pluribus non præjudicant.

Quartum. Quartò. Si calculus Græcorum textuum præferatur calculo Bibliorum Hebræorum, tum Chronologia tota ſacra funditus evertetur, additio enim annorum mille quingentorum, omnes rationes omnium recentium Chronologorum conturbabit; eorum diſſenſus de diebus, menſibus, aut annis, extendetur ad integra quindecim, & plura ſecula, quicquid ex eclipſibus, aut motibus aſtrorum lucis ad temporum characteres figendos viri docti vel olim, vel nuper attulerunt, totum evaneſcet hac eorum additione tot ſeculorum. Everſio hæc Chronologiæ ſacræ permultis doctorum non erit levis jactura.

Quintum. Quintò. Vel amicorum reverentiâ abſtinere debuerunt cùm *Iſaacus*, tum *Brianus* ab hac lite: ille, quia pater *Ioannes Gerardus* in Iſagoge ſua Chronologica, quam ipſe *Iſaacus* nuper edidit unà cum ſua diſſertatione pag. 34. & 35. abſurdum hîc eſſe Græcorum calculum affirmat, & inextricabilem, niſi ad codices Hebræos reformetur: hic, quòd ſingularis ejus amicus, cujus ſacram Chronologiam toties à ſe commendatam ipſi operi Biblico inſeruit *Ludovicus Capellus*. Quotviſcunque alios Hebraici textûs locos ſolicitet, non auſus tamen fuit cenſoriam ſuam virgulam locis præ manibus Gen. 5. applicare, cur non ergò etiam *VValtonus Capelli* exemplo intactos reliquit?

QUÆSTIO V.

Quamdiu Noah remanſerit in Arca?

QUintò quæritur, quamdiu *Noah* cum ſuo comitatu in Arca remanſerit? Reſp. integrum annum ſolarem, quod ſic demonſtratur. Geneſ. 7. cap. v. 11, 13. in articulo diei quo rupti ſunt fontes Abyſſi magnæ ingreſſus eſt arcam *Noa*, ille autem dies diſertè dicitur decimus ſeptimus menſis ſecundi anni ſexcenteſimi vitæ *Noæ*, ſeu anni mundi milleſimi ſexcenteſimi quinquageſimi ſexti; & cap. 8. v. 16. egredi juſſus eſt *Noa* viceſimo ſeptimo die ejuſdem menſis ſecundi anni ſequentis, ſexcenteſimi primi *Noæ*, & milleſimi ſexcenteſimi quinquageſimi ſeptimi mundi. *Remanſit Noah in Arca anno Solari uno & ſupra Lunarem diebus undecim.*

Idem etiam demonſtrari poteſt per partes: Gen. 7. 12. ſtatim poſt ingreſſum *Noæ* in arcam, facta eſt per quadraginta dies & quadraginta noctes pluvia continua, quâ ceſſante prævaluerunt aquæ (creverintne an non poſt illos dies non dicitur) ad diem uſque centeſimum quinquageſimum, hoc eſt, ad diem decimumſeptimum menſis ſeptimi: centum quinquaginta dies faciunt quinque menſes tricenorum ſingulos dierum, his adde triginta dies primi menſis & ſedecim ſecundi qui fluxerunt eo anno ante Diluvii initium, pervenitur ad decimum ſeptimum quinti menſis Diluvii, ſed ſeptimi menſis anni currentis mundi & vitæ *Noachi*.

Subſtitit arca in verticibus montium *Armeniæ* ante aquarum decretionem, nam decreſcere inceperunt aquæ ipſo die decimoſeptimo quo quieſcebat arca: excedebant eo die aquæ ſummorum montium vertices tantùm cubitos quindecim, ita ut arca triginta cubitos alta, cubitos quindecim aquis eminuerit. Nulla hîc neceſſitas incubuit Interpreti Latino addendi numero Hebraico dies integros decem, quaſi aquæ decreſcere quidem inciperent die decimoſeptimo menſis ſeptimi, ſed arca non niſi poſt decem dierum decrementum quieverit: tam enim facile fuit arcæ quieſcere die primo decrementi aquarum quàm die quovis poſteriori: nam ventorum vi applicatâ *Subſtitit Arca ante decretionem aquarum.*

 ad

ad summi montis verticem, cùm maximè prævalerent aquæ, magni istius navigii pondus efficiebat, ut tanta ejus pars aquis deprimeretur quæ quindecim cubitos facilè superaret, videmus enim quotidie onustas naves supra medium aquis immergi.

Sed pergimus. A decimoseptimo mensis septimi, ad decimumseptimum decimi aquæ diminuebantur eousque, ut montium plerorumque vertices conspicerentur: post dies quadraginta, hoc est, decimo die mensis undecimi aperuit primùm *Noa* fenestram arcæ, & corvum rediturum quidem, sed non reintraturum arcam, ad speculandam terram emisit. Cum Corvi nuncia multos dies expectâsset frustra, columbam emisit mense duodecimo, cùm hic quoque nuncius in tertia ablegatione emansorem egisset, die primo novi anni magnum arcæ operculum ausus est *Noah* removere, sed nequaquam terram pede tangere, donec divino mandato die vicesimo septimo mensis secundi ex diuturno carcere evocaretur. Istas dierum & mensium summas si in unum contraxeris ab ingressu ad exitum, annum integrum invenies & undecim præterea dies, quos quidam addunt ad annum lunarem, quem Judæis tum in usu volunt, cum Solari perfectè exæquandum, nam annus Lunaris Solari diebus undecim plerumque minor est. Etsi Solaris annus ex duodecim mensibus æqualibus dierum triginta constans nostro Solari in quibus septem sunt menses dierum triginta unius, & unus viginti octo quinque minimùm diebus sit minor.

CAPUT III.

Res gestas à Diluvio ad Israëlitarum ex Ægypto exodum complectens.

Demonstratur à Creatione ad exodum fluxisse annos 2456.

SEcunda quæ nunc est præ manibus Epocha à Diluvio ad exodum, annis septingentis nonaginta septem constat, qui sic conficiuntur. *Arphaxad* duobus post Diluvium annis à *Schemo* genitus, anno ætatis suæ tricesimo quinto genuit *Salam*, & *Sala* anno ætatis suæ tricesimo genuit *Heberum*, qui suo tricesimo secundo genuit *Rhegum*; qui suo tricesimo *Nachorem*, qui suo vicesimo nono *Terachum*, qui suo septuagesimo *Abrahamum*, qui suo septuagesimoquinto evocatus est divino oraculo *Charrane Mesopotamiæ* in *Chananæam*: isti numeri conjungantur, dabunt ter centum sexaginta septem, hi additi ad Epocham Diluvii annorum mille sexcentorum quinquaginta sex, dabunt bis mille viginti tres. Anno ergò mundi bis millesimo vicesimo tertio migravit *Abraham Charrane* in *Chananæam*, factaque tum ei promissio est de benedicto semine: post quod tempus ad suæ posteritatis ex Ægypto liberationem fluxêre quadringenti triginta anni, ut habet Apostolus ad Galatas 3.17. ex ipso *Mose* Exod. 12.40.

Posterior hic numerus inveniri propemodum potest per partes non minùs quam prior, nam ab Abrahami septuagesimo quinto quo profectus est in *Chananæam*, ad nativitatem *Isaaci* (*Abrahami* tum centesimum Gen. 21. v. 5.) sunt viginti quinque; hinc ad nativitatem *Iacobi* numerantur sexaginta Gen. 25. 26. Inde ad *Iacobi* descensum in Ægyptum centum triginta Gen. 47. v. 9. hi juncti in unam summam dant ducentos & quindecim perfectum quæsitæ summæ medium. Alterius dimidii partes omnes non exprimuntur in Scriptura, nec opus est, cum de toto constet; quantum tamen exprimit Scriptura, observatu dignum. Post mortem *Iacobi* ad mortem *Iosephi* anni sunt septuaginta unus, nam vixit *Iacobus* annos centum quadraginta septem, *Iosephus* centum & decem: *Iacobus* cùm venit in Ægyptum, habebat centum triginta, erat tum *Iosephus* annorum triginta novem, ad istos triginta novem adde septemdecim quos in Ægypto *Iacobus* transegit cum *Iosepho*: reliquum quo *Iacobo Iosephus* supervixit faciet septuaginta & unum, post quos natus est *Moses* qui in exodo annorum erat octoginta, hi additi ad summam proximam faciunt centum quinquaginta unum. Restant ergò de quæsito sexaginta quatuor inter *Iosephi* mortem & *Mosis* ortum, qui licet in hac quota particulari non exprimantur in Scriptura, benè tamen è notis progenitorum *Mosis* ætatibus supponi possunt. Nam *Levi Mosis* proavus, paucis annis *Iosepho* senior, vixit ad annum centesimum tricesimumquartum, annis minimùm quindecim ultra *Iosephum*, *Coath Mosis* avus ad centesimum trigesimum tertium, & *Amram* Mosis pater ad centesimum tricesimum septimum vitam produxêre. Quis hîc dubitabit à morte *Levi Mosis* proavi ad pronepotis ortum quæsitum tempus sexaginta quatuor annorum fluxisse? Utcunque, præsentis Epochæ terminos habemus absque ullo scrupulo, à Diluvio ad *Abrahami* migrationem Cananiticam sunt trecenti sexaginta septem, & hinc ad exodum quadringenti triginta, hi juncti dant septingentos nonaginta septem, qui additi ad Diluvii annum millesimum sexcentesimum quinquagesimum sextum, faciunt bis mille quadringentos quinquaginta tres; ita ut annus exodi coincidat cum anno mundi bis millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto.

Græcorum antiquissimi Hebræis pueruli.

In tota hac Epocha pauca memoranda occurrunt præter ea quæ ex *Mose* dudum calluistis: vix enim cum hac etiam Ærâ expiravit

piravit *Varronis*, *Censorini* & aliorum tempus ἄδηλον. Ex *Rabbinorum* antiquissimorum traditionibus circumfertur vetustissimum effatum. Sex mille annos durabit mundus & deinde conflagratio, duo millia inane, duo millia lex, & duo millia dies *Messiæ*. De reliquis nil attinet hic dicere, quod enim de prima tertia pronunciavit domus *Eliæ* nimis quàm vetum est: Nam aliquot etiam centenis post primum bis mille adeo pauca dicenda inveniunt viri inter gentes literatissimi, ut quod Hebræi *Tohou* & *Inane*, id illi tempus multo meliori jure *obscurum* & ἄδηλον dixerint. imò verò multa posteriora secula tempus μυθικὸν appellaverint, in quo quæ posteris majores scripta reliquête, meras fabulas invenerunt; nec tempus historicum antè inchoaverunt quàm post fere omnium Dei populi Prophetarum mortem. Adeò verum est quod Ægyptii olim peregrinantibus apud se Græcorum Philosophis deprædicare solebant, si cum Dei populo Judæis comparatio instituatur, Græcorum, Latinorum, gentiumque omnium vetustissimos scriptores puerulos tantùm, & serorum seculorum infantes haberi debere.

Quòd tempus ἄδηλον, quod μυθικὸν, quod Historicum.

Noah verus Ianus multis post diluvium annis à Canane irrisus est.

Post *Noæ* ex Arca egressum, sacrificiumque Deo, ob mirabilem sui suorumque ex mortis faucibus ereptionem, fœderisque Dei naturalis cum hominibus cæterisque animantibus reiterationem, ejusque per Iridem obsignationem, primum *Noæ* facinus fuit magnum sphalma. Dum de novo & fortasse ad eum diem vel incognito vel inexperto vitis fructu incautus largiusculè bibit, ab eo serpente ictus sternitur, humique volutatur venerandus vir indecorè, usque ad suæ prolis ludibrium. En cordis humani pravitatem, en optimorum virorum Deo pro maximis meritis χαριστήρια! Licet statim à Diluvio hic *Noæ* lapsus recolatur, non statim tamen à Diluvio res gesta est: nam *Chamo* cui nulla in Arca proles, tum temporis quartus filius *Canaan* non tantum prognatus, sed in id ætatis adultus erat, ut impium parentem in illudendo avo, & ex ejus manibus extorquendo, ac in suum caput diram maledictionem devolvendo, comitari potuerit.

Noachus posterorum fabulatorum *Ianus* fuit, cui à *Iani* vino nomen, utpote primo vineæ cultori: gemina huic revera frons quâ & priorem & posteriorem mundum diutissimè conspexit.

Divisa Terra inter Noæ filios.

Paulò post Diluvium mirum in modum crescere & augeri cœpit genus humanum, parvula *Noæ* domus tot hominum examinibus repleri, ut coloniis plurimis longissimè deducendis sufficeret. A primo domicilio, arcæ sede, montibus Armeniæ, tribus *Noæ* filiis, seu Dei oraculo, seu patris consilio, seu sorte, seu spontaneâ electione tres terræ partes distributæ sunt: *Schemo* principes Asiæ portiones, *Chamo* Africæ, *Iapheto* Europæ obvenerunt; de Americâ, licet cæteræ toti terræ non magnitudine tantùm, sed omnis generis divitiis & incolarum multitudine dudum facilè æquali, altum semper in Sacris literis silentium.

In veteri orbe, Europa & Africa egregiis suis privilegiis utraque gaudet, utrique tamen Asia tam Cœli quàm soli dotibus supereminet. Hæc *Schemo* cessit in sortem filiorum *Noæ* optimo quidem, non tamen maximo.

Primogeniture jus sæpe non observatum.

Secundum Dei tam legem quàm ordinarium morem, primogeniti supra omnes fratres ampla est prærogativa; ut tamen liberrima Dei in omnibus donis tam naturæ quàm supra naturam gratia appareat, in familiis multò spectatissimis primogenitutæ jus neglectum videmus. In *Adami* familia primùm *Abel* & posteà *Seth* benedictione gavisus est; idem in *Noæ* domo contigit, etiam in *Schemi* filiis, *Arphaxad* tertius cæteris in primariis bonis prælatus est. Volunt aliqui *Abrahamum* trium *Terachi* filiorum natu minimum; certum est *Isaacum*, *Iacobum*, *Iudam*, *Iosephum* primogenitos non fuisse; & in *Iosephi* simul & *Iudæ* filiis posteriores prioribus prælati fuerunt: *Moses* quoque *Aarone* minor, & *David* natorum *Iesse* minimus fuit, ut *Solomon* natorum *Davidis*.

Gentium omnium origines.

In *Noæ* nepotibus ac pronepotibus, veras pleraruinque quæ sunt aut fuerunt gentium origines, legimus Gen. 10. *Iaphetus* Septentrionalium & Occidentalium in *Asia* & *Europa* populorum pater septem habuit filios, *Gomerum* primum à cujus filio *Ascenaz Germani*, *Galli*, *Britanni* feruntur orti: ut à fratribus *Riphat* & *Togarma Tartari* & *Muscovitæ*: *Iapheti* secundo *Magog* Septentrionales *Syri* imò & *Scythæ*, *Tartarorum* & *Muscovitarum* pars: Tertio *Madai* vicini *Persarum Medi*: Quarto *Iavan Græci* tam Insulares quam mediterranei: Quinto *Tubal Hispani* & *Itali*: Sexto *Mesech Cappadoces*, &, secundum aliquos, primi *Turcæ*: Septimo *Tyras Thraces* oriundi.

Chami primogenitus *Chus* Babyloniam seu *Assyriam* occidentalem & totam *Arabiam* *Æthiopiamque* occupavit: Secundus *Mizraim* *Ægyptum*, & ex ejus posteris *Pelistim Palestinam*: Tertius *Phut Libyam* & *Mauritaniam*: Quartus *Chanaan* notas habuit sedes, donec ab *Israële* maledictum illud semen extirpatum fuit.

India, Chinæ & Americæ incolæ Schemi poster.

A *Schemi* primogenito *Elame Persæ*: à secundo *Assure Assyrii* Orientales ortum ducunt: Tertio *Arphaxad* nepos fuit *Heber*, cujus filio *Ioktani* tredecim liberi; ex quibus

bus *Havilah* in *India* & *Ophir* & in oppositis *Moluccarum* & *Philippinarum* insulis domicilia fixêre. Inde non tantùm in ultimum Orientem propagatæ gentes, sed in proximas etiam *Lapponiæ* insulas & *Americæ* Septentrionalia littora, in quæ ab *Asiæ* Septentrionali & Orientali tractu etiam hodie trajectus propinquus est.

Patriarcharum numerosissimæ familiæ vel primùm vel maximè in Colonias emitti cœperunt, cùm nato *Phalego*, ad turrim Babel hominum sermo, qui hactenus unus in linguas multas divisus est; num præcisè septuaginta duas, easque omnes maternas asserere, quanquam cum multis, non audeo.

Imperii politici fundator Nimrod. Certum est in aliquam dissipatæ hujus turbæ partem, imperium politicum ad id tempus inauditum (nam antea paterna tantùm auctoritas obtinuit) *Nimrodum* occupâsse, & primæ Monarchiæ fundamenta Babylone jecisse. Filius hic *Chusi* nepos *Chami*; *Mosi* etiam *Assur* Ninives conditor, profanis scriptoribus *Belus* & Assyriorum *Iupiter*. Illius initio parva mox crevit eousque potentia, donec in filio *Nino* nuruque *Nini* uxore *Semiramide*, totam *Asiam* pervasisset.

Imperii Babylonici principium malè à Ctesia & Chaldæis ponitur in anno post Diluvium 62. Imperii hujus principium ad annum mundi millesimum septingentisimum decimum octavum, id est, sexagesimum secundum à Diluvio referendum esset, si priscorum quibusdam, micantibus in magnis tenebris, fidendum foret. *Diodorus Siculus* ex *Ctesia* Assyriorum Monarchiam, moriente *Sardanapalo*, stetisse narrat annis mille trecentis sexaginta; hinc ad *Cyri* regnum numerat trecentos, & tredecim, qui prioribus juncti dant mille sexcentos septuaginta tres. Initium autem regni *Cyri* celebratur anno mundi ter millesimo trecentesimo nonagesimo primo, si hinc antecedentes annos mille sexcentos septuaginta tres subducas, remanebit supra dictus mundi annus millesimus septingentesimus decimus octavus. Habemus etiam ex *Simplicio*, *Aristoteli* scripsisse *Callisthenem*, facto diligenti scrutinio, didicisse se Babylone à *Chaldæorum* doctissimis, stetisse tum temporis Babylonem annis mille nongentis & tribus. Is autem annus quo scribebat *Callisthenes* & capiebatur ab *Alexandro* Babylon, fuit mundi ter millesimus sexcentesimus decimus nonus, à quibus si *Callisthenis* mille nongentos tres subducas, remanebit prior mundi annus millesimus septingentesimus decimus octavus, vel illi valde propinquus, millesimus septingentesimus decimus sextus, Assyriorum Imperii & æræ Babylonicæ caput.

Ducentis minimùm annis serius Babylonica æra est statuenda. Concoctu hoc satis est durum; nam *Nimrodi* prima auctoritas non nisi post disjectos Babylonicæ turris structores & divisum in varias linguas & provincias genus humanum, constituenda videtur: ista autem post *Phalegi* ortum, cui nomen à gentium divisione pater *Heberus* imposuit, acciderunt. Jam verò natus est *Phalegus* anno à Diluvio centesimo primo, ante hunc annum Babylonici Imperii æra perperam inchoabitur; imò verò à consideratissimis Chronologis ad centesimum nonagesimum (ut minimùm) Diluvii annum hæc æra remittitur: fac enim etiam tam serò *Nimrodum* regnare cœpisse, filiumque *Ninum* demortuo patri post quinquaginta quinque annorum regnum successisse, & in Imperio annis quinquaginta duobus durâsse, hoc est, ad annum *Abrahami* nonum, Diluvii trecentesimum secundum, Mundi millesimum nongentesimum quinquagesimum septimum: Vix tamen credibile est maturè adeò post Diluvium in tantam multitudinem excrevisse *Noæ* posteros, ut tot tantisque exercitibus, qui à plerisque scriptoribus diebus *Nini* memorantur, sufficere potuerint. Nam ut infinitas quasi *Semiramidis* contra *Staurobatem* Indum, & Arabas aliosque vicinos copias omittamus, unde colligenda putabimus septies decies centena millia peditum & ducenties mille equitum, & sexagies mille falcatorum curruum, quæ in *Zoroastrem* Bactrianum eduxisse *Ninum* prodit apud *Diodorum Ctesias* & ex eo totus populus scriptorum; Sed de istorum Veritate postea in Addendis.

Post Semiramidem Assyrii Monarchæ omnes, exceptis duobus Balæis, erant semiviri. De tribus primis Monarchis Assyriorum, *Belo*, *Nino*, & *Semiramide*, tam multa & magna memorârunt vel fabulati sunt historici, ut de postetioribus prope nihil dicendum reliquerint, certè in mulieris unius incredibili fortitudine, industriâ, & successu per multa secula virorum virtus & fama tantum non sepulta jacuêre. *Semiramidis* filius *Ninias*, & Imperatores post eum triginta tres usque ad *Sardanapili* exitum, vix semiviri in Gynæceis totam vitam delituêre; de hostibus & populis subactis, quos olim fregerunt *Semiramidis* arma, securi; si duos tantùm excipias, utrumque *Balæum*; in quibus aliquæ virtutis virilis scintillæ emicuisse dicuntur. *Niniam* hunc volunt quidam Regem *Sinar*, ex quatuor principibus primarium, quos *Abrahamus* vernarum suorum & vicinorum manibus debellavit.

Antiquissimorum Regum præter nuda nomina nihil superest. In ἀδήλῳ hac & inani temporum portione; si incerta & fabulosa transiliamus, vix alia quàm quæ una Dei veritas habet, memoranda supererunt. Congessit *Eusebius* in suum Chronicum ex Historicorum & Chronologorum vetustissimis, suâ ætate trecentis post Christum annis extantibus,

bus, catalogos Regum non tantum Aſſyriæ ſed etiam Ægypti & Sicyoniorum ac Argivorum amborum in Peloponneſo; ſed præter mera nomina propè nihil ex iſtis *Euſebii* citationibus hodie remanet, cætera blattæ & tineæ, *Gothi Vandalique*, rerumque edaciſſimum tempus abſumpſerunt. In ejuſmodi Regnorum Catalogis & prorſus inutili nomenclaturâ, bonarum horarum jacturam facere nos non amamus. Sunt, fateor, qui ſuas hic paginas bellulis fabellis, etiam ab ultimâ antiquitate faciunt.

Annius Viterbienſis impudentiſſimus impoſtor. Prodiit patrum ævo cum magno primùm multorum applauſu; ex *Annii Viterbienſis* Monachi Bibliothecâ *Beroſus* Chaldæus; qui ante omnes Græcos in patriæ rebus geſtis ſcribendis egregiam operam navavit: unde *Funccius* & alii Chronologi multa tanquam veriſſima transſcripſerunt: ſed poſt propinquiorem oculatiorum inſpectionem ſtatim theſaurus carbones. Quicquid enim præter antiqua fragmenta *Beroſo* additum erat, id totum ipſius *Annii* putidiſſima & Monaſtica impoſtura comperta, & ut hominis nequam impudens fraus ab omnibus doctis multis ſibilis exploſa eſt.

Quod enim diu in Italiâ Sophiſtici quidam pictores & ſtatuarii mangonium exercuerunt, in tabulis noviter pictis & ſignis recens effictis, quaſi ex multorum ſeculorum latebris magno aliquo caſu productis, aut ex ultimæ antiquitatis profundiſſimis ruderibus multo ſudore effoſſis, id veterinarius impoſtor *Annius* tentavit in procudendo novoveteri ſuo *Beroſo*. Hoc etiam poſteà multoties in Clauſtris otioſi fratres inprimis Jeſuitæ moliti ſunt, qui ſuppoſititios cerebrorum ſuorum partus, pro antiquiſſimorum auctorum genuinis fœtibus orbi nimis quam ſæpè obtulerunt, ſed ridiculo fere ſemper eventu: nam tam oculatas ars Critica manus obſtetricantibus librorum partui dudum dedit, ut ſummorum artificum curioſiſſima ſedulitas iſtos *Argos* non ſoleat fallere. Sed pergimus.

Promiſſio Meſſiæ ad Abrahami familiam primò limitata, deinde Iſaaci, Iacobi, & Judæ poſteris eſt appropriata. Patriarcharum poſt *Diluvium* plerique de vitâ migrârunt, præterpropter eos dies quibus feliciſſima de venturo Meſſiâ promiſſio *Abrahæ* facta eſt. Quanquam ab *Adamo* ad *Abrahamum*, in unâ unius familiæ rectâ lineâ *Patriarcharum* viginti dictorum, Eccleſia & gratiæ fœdus deſcenderit; tamen ante *Abrahamum* & *Abrahami* de *Meſopotamia* in *Chananæam* migrationem, nullo cujuſquam promiſſi fœdere; ad certum quodcunque ſtemma iſta fuerunt alligata. Sed poſt ea tempora *Abrahamo* ſuiſque poſteris benedicti ſeminis pollicitationem Deus applicavit, quod *Iſaaci* deinde factum eſt peculium & denique *Iacobi*: in ejus proſapiâ duodecim tribuum populo illimitatum remanens (niſi quod moribundus *Iacob* de *Shilo* & ſceptro Leonis *Iudæ* prophetaverat) uſque ad dies Davidis, quando venturus Meſſias ad ejus lumbos reſtrictus eſt; de cætero libera nullique vel familiæ vel perſonæ reſtricta promiſſio ad ipſum momentum divinæ conceptionis beatæ virginis. *Poſt Davidem nulli ſamiliæ promiſſio Meſſiæ facta.*

Patriarcharum multorum exitus propinqui fuêre promiſſioni de Meſſiâ Abrahamo factæ. Quod autem de poſteriorum Patriarcharum exceſſu referebam, circum circa *Abrahami* ſeptuageſimum quintum, quando illimitata priùs de Meſſiâ & Eccleſiâ promiſſio, ipſi poſteriſque reſtringi cœpta eſt, ſic demonſtro. *Phalegus Noahi* trinepos *Abrahami* atavus majorum ſuorum omnium ὀλιγοχρονιώτατος & poſteriorum μακροβιώτατος, exactis ducentis triginta novem annis, expiravit anno mundi milleſimo nongenteſimo nonageſimo ſecundo, *Noachi* nongenteſimo quadrageſimo ſecundo, *Abrahami* quadrageſimo octavo: *Nahor* autem *Abrahami* avus ætatis ſuæ anno centeſimo quadrageſimo octavo biennio poſt *Phalegum* proavum fato functus eſt: ipſi *Noachus* vix ſeptennium ſupervixit, ætatis nongenteſimo quinquageſimo, mundi bis milleſimo quinto, *Abrahami* quinquageſimo ſeptimo expirans. *Abrahami* pater *Thare* annos ducentos quinque natus ipſo promiſſionis anno *Abrahami* ſeptuageſimo quinto deceſſit, ſicut triennio poſt *Regu Phalegi* filius ætatis ſuæ duceenteſimo triceſimo nono, nec diu pòſt *Serug* ætatis ducenteſimo triceſimo, *Abrahami* pronepotis centeſimo primo; etiam *Arphaxad* ſuæ ætatis quadringenteſimo triceſimo octavo, *Abrahami* centeſimo quadrageſimo octavo.

Abrahamo tres majorum ſupervixêre *Shem*, *Sala*, & *Heber*; nam *Abrahamus* vixit ad annum centeſimum ſeptuageſimum quintum, Mundi bis milleſimum centeſimum viceſimum tertium, ſed *Shem* ad annum ſexcenteſimum, & mundi bis milleſimum centeſimum quinquageſimum octavum; *Iſaaci* centeſimum undecimum, *Iacobi* quinquageſimum primum, poſt mortem *Abrahami* annis viginti quinque. *Sala* verò anno ſequenti poſt *Abrahamum* exceſſit è vivis ætatis ſuæ quadringenteſimo triceſimo tertio; ſed *Heber Salæ* filius ad *Iacobi* ſeptuageſimum nonum, *Iſaaci* centeſimum triceſimum nonum, Mundi bis milleſimum centeſimum octogeſimum ſeptimum, Diluvii quadringenteſimum ſexageſimum quartum: omnes intra *Abrahami* quadrageſimum octavum & *Iſaaci* centeſimum triceſimum nonum, hoc eſt, mundi milleſimum nongenteſimum ſextum, & bis milleſimum centeſimum nonageſimum primum. Hos ſequutus eſt duodecimus *Iſaacus*

poſt annos triginta ſeptem, ætatis ſuæ centeſimo octogeſimo, *Iacobi* centeſimo viceſimo, *Ioſephi* viceſimo nono, Mundi bis milleſimo ducenteſimo viceſimo octavo.

Patriarcharum poſt Diluvium ſuavis convictus.

In maximis alias hujus vitæ miſeriis magno *Patriarchis* poſt diluvium ſolamini fuit, quòd omnes ſuâ invicem ſuaviſſimâ & ſanctiſſimâ ſocietate fructi ſint, & in propinquiorem ſpem devenerint properantis jam in mundum Meſſiæ, communis ipſorum fiduciæ & vitaliſſimæ in mediâ morte vitæ, veri fontis, quem ſummo cum gaudio ex *Abrahami* adeoque ex ſuis ipſorum lumbis ad gentium benedictionem proventurum divino oraculo omnes didicerunt.

In ſuprà dictis computationibus ſequimur maximè *Calviſium*, à quo *Capellus* & alii, præterquam in morte *Tharæ*, non longè diſcedunt: inter omnes tamen aliquantulum invenio diſcordiæ, quod ad calculum impræſentiarum revocare non eſt operæ pretium.

Quis fuerit Melchiſedec cognitu eſt impoſſibile.

In iſtis diebus vixit *Melchiſedec* regnans in *Salem* juxta Jordanem, non *Solymis* ad *Sionem*. Quis demum mortalium hic fuerit, fruſtraneus eſt curioſiſſimorum labor inquirere, cum in typum ineffabilis generationis Meſſiæ ejus Genealogiam Spiritus Sanctus μυϛηριωδῶς occultaverit. *Noa* quidem paulò antè in mortales omnes ſuos ſcilicet filios maximum, licet paternum imperium & ſanctum & ſacerdotale quoddam regnum obtinebat, ſed ante *Abrahami* de Regibus victoriam hic fato functus fuit: diu quidem poſt *Schem* fuit in vivis, & inter Orientales ſanctitate, juſtitiâ, auctoritate ſupra omnes reges eminebat, etiam *Heber* & ex *Patriarchis* alii, ſed omnium iſtorum vita & mors majores & poſteri patentes efficiunt, ne *Melchiſedeci* nomen ipſorum cuiquam conveniat. Neceſſe eſt deſinant homines in lucem velle protrahere, quod Deus decrevit in tenebris occultandum.

Sodomorum cum vicinis urbibus per ignem Sulphureum tunc everſio, amœniſſimæque ac fertiliſſimæ iſtius Regionis in lacum *Aſphaltitem* converſio, divinæ in libidinem vindictæ ad omnem poſteritatem inſigne fuit exemplum.

Inter Iacobi filios annorum tantum ſex intervallum.

Iacobus anno ætatis ſeptuageſimo ſeptimo, *Iſaaci* centeſimo triceſimo ſeptimo, poſt mortem *Abrahami* ſexageſimo ſecundo, domo paternâ profugus, *Bethele* ſcalam Cœli in ſomnio vidit, & in *Meſopotamia* avari avunculi *Labanis* domum intravit, ubi annis viginti duram ſatis ſervivit ſervitutem: in quorum paucis *Patriarcharum* undecim procreavit, nam inter *Reubenem* primogenitum, qui anno paternæ ſervitutis octavo natus eſt, & *Ioſephum* non ſextum, ut vult *Calviſius*, ſed undecimum & penultimum filiorum *Iacobi*, qui anno decimo quarto ſervitutis natus eſt, plures quam ſex anni intercedere non potuerunt. Nato *Ioſepho Dinâque*, adeoque omnibus præter *Benjaminem* ſuis liberis, remanſit *Iacobus* in *Meſopotamiâ* annis tantum ſex, ergò in reditu ad patrem & congreſſu cum *Eſavo Ioſephus* puer erat tantum ſexennis, & *Reuben* duodecimum, ac *Iudas* decimum ætatis annum vix ſuperabant.

Dum in Egyptum deſcendit *Iacobus* habuit ipſe annos centum triginta, *Ioſephus* triginta novem, *Iudas* quadraginta tres, nam *Reubene* tribus annis minor & *Ioſepho* totidem major fuit. Non tam miramur *Iudæ* in eâ ætate duos fuiſſe nepotes, imò quaſi pronepotes, nam eorum pater *Pharez Tamaris Iudæ* nurus filius, adeoque *Iudæ* loco nepotis erat, non tam (inquam) *Iudæ* in quadrageſimo tertio pronepotes miramur, quàm *Benjamini* anno viceſimo tertio ætatis ſuæ decem filios: nam *Benjamin* moriente *Rachele* matre in ipſius partu, biennio ante venditionem *Ioſephi*, hoc eſt, viceſimo quarto ante *Ioſephi* triceſimum nonum ipſum annum deſcenſus *Iacobi*, cum omnibus ſuis in Ægyptum, *Benjamin* (inquam) tum temporis licet decem filiorum pater celebretur, plures tamen viginti quatuor annis habere non potuit: quod accidiſſe videtur potius πολυγαμίᾳ, quàm præmaturo connubio, quod tamen in Iſraëlitarum multis infrequens non fuit. In familiâ *Ioſephi* illuſtre hoc ſit exemplum.

Iudas in anno 43. habebat pronepotes.

Benjamin anno ſuo 23. habebat decem filios.

In familiâ Ephraimi mira nuptiarum maturitas.

A deſcenſu *Iacobi* ad exodum, ut dictum eſt, ſunt anni ducenti quindecim: ante deſcenſum *Iacobi* habuit *Ephraim* annos quinque, certè non ſupra ſeptem: novem enim tantum annis antè deſcenſum *Ioſephus* connubio junctus eſt: *Ioſua* quinquageſimo tertio ante exodum natus eſt, nam procul dubio plures viginti habuit cum in exitu unà cum cæteris numeraretur, nec ante centeſimum decimum mortuus eſt, quorum quadraginta in deſerto & ſeptem in terrâ *Canaan* exigens, reliqui quinquaginta tres Ægypto conceduntur; ergò inter *Ephraimi* & *Ioſuæ* ortum plures eſſe non potuerunt quàm centum ſexaginta novem anni; *Ioſua* verò fuit ab *Ephraimo* decimus, ut habemus 1 Chron. 7. v. 27. Nam *Shutelacho* cum fratribus à *Gathæis* cæſo, *Ephraimus* genuit *Beriam* & *Berias Rephacum*, & *Rhephacus Telachum*, *Telachus Tachonem*, *Tachon Ladanum*, *Ladanus Ammihudam*, *Ammihudas Eliſamam*, *Eliſamas Nunnum*, *Nunnus Ioſuam*, decem hæ generationes in annis centum ſexaginta novem peragi non potuere, niſi ſingulos decimoſeptimo ad ſummum genuiſſe ſupponamus, quòd ſi *Schutelachum* faciamus geminum, ut Chronici textus præferre videtur, poſterior *Schutelachus* octavus erit ab *Ephrai-*

phraimo, sic enim ibi narratur *Iosephi* progenies. *Ephraimus* genuit *Scutelachum*, *Schutelachus Berrhedum*, *Berrhedus Tachacum*, *Tachacus Eladam*, *Eladas Tachacum* secundum, *Tachacus* secundus *Labadam*, *Labadas Schutelachum* secundum & fratres quos occidêre *Gathæi*, cum ipsorum ex Palestinâ boves raperent. Hos cum luxisset *Ephraim* posteà genuit *Beriam* in extremâ, ut videtur, senectute, nam suppone singulas istarum octo generationum factas quàm fieri potuit maturè, gigni tamen *Berias* non potuit post *Schutelachum* secundum, ante *Ephraimi* annum nonagesimum, ita ut novem à *Beriâ* ad *Iosuam* generationibus relinquantur vix octoginta anni, qui quavis connubiorum maturitate & præcipitantiâ vix ac ne vix quidem salvari possunt. Sic ergo necessariò legendus est Chronici textus, ut *Schutelachus* tantum sit unus, isque non octavus sed primus ab *Ephraimo*, ut qui post natum filium *Beredum* cæsus sit & mortuo etiam, ut videtur, avo *Iosepho*, nam in consolatione *Ephraimi* fratrum tantùm fit mentio, non patris; qui si in vivis fuisset, nequaquam charissimo filio in hoc officio defuturus videbatur. Utcunque *Beriæ* ortus post *Schutelachi* cujuscunque cædem & natum *Beredum Ephraimi* proculdubio nepotem, demonstrat maturè satis superque in *Iosephi* familiâ multorum matrimonio celebrata.

Iacobi continuæ tempestates in tranquillam serenitatem desiêrunt.

Divina rerum *Iacobi* & *Isaaci* administratio admodum diversa fuit: *Iacobus* totâ vitâ huc illuc jactatus novis continuò curis crucibusque vexabatur: *Isaacus* pleramque vitam in magnâ pace prosperrimè transegit: *Iacobus* ex *Esavi* fratris invidiâ domo paternâ fugiens, in *Mesopotamiâ* viginti annorum durissimo labore exercitus fuit: in reditu *Laban* avunculus & socer infestus armis prosequitur, à quibus vixdum liberum frater *Esavus* infestioribus excipit, his expeditum ob *Dinæ* injuriam *Simeonis* & *Levi* crudelis in *Sichemitas* vindicta, & hinc ab omnibus vicinis præsentis sui suorumque omnium exterminii periculum premit: ab hoc exitio ereptum charissimæ *Rachelis* inexpectata in puerperio mors, *Reubenis* primogeniti incestus, *Iosephi* filiorum dilectissimi verissimè creditus laniatus, in *Iudâ* summæ suæ reliquæ spei decollatio, primogenitorum ejus *Eri* & *Onanis* infaustissimæ mortes, ipsius cum nuru *Tamare* scortatio, hinc publica fames & privata in *Benjamini* abreptione calamitas tantum non opprimunt: hujusmodi æstuum reciprocatione diu & multùm vexatus, tandem in Ægypti portum devectus, ibi septemdecim ultimis annis à superioris vitæ procellis abunde recreatus, in Josephi sinu expiravit.

Isaaci serena dies in obscuram noctem finivit.

Verùm *Isaacus* defunctus in pueritiâ maledici fratris scommatibus, & quod in juventute à patris cultro imminebat periculo, ad quadragesimum apud patrem in summis opibus floruit: tunc absque omni suo labore *Rebecca* nobilissima, formosissima & optima conjunx ei adducta, cum quâ in summâ concordiâ ad extremam senectam vixit: In sexagesimo nati sunt ipsi gemelli *Iacobus* & *Esavus*, quæ deinde solicitum habuerunt curæ erant inprimis à filiorum malis. Vidit *Ismaëlem* anno centesimo tricesimo vitæ placidè mori, relictis post se duodecim filiis, in suo singulis Arabico Principatu absque à quoquam molestiâ firmatis; cùm seipsum impii *Esavi* profanæ nuptiæ & cum *Iacobo* discordiæ malè haberent, ut etiam omnia *Iacobi* posteriora mala. *Esavum* quidem in amplissimis suis territoriis regiè imperitantem, & ejus filios omnes in Ducali quasi & propemodum Regiâ dignitate constitutos conspexit. *Iacobi* etiam progeniem tandem aliquando numero & opibus juxta se florescentem. Sed nequaquam ex omni parte beatum permisêre, præter dictas in *Iacobi* domo tragœdias, suus multorum annorum à cæcitate quodammodo carcer: nam ante centesimum tricesimum septimum eâ oculorum fuit caligine, ut ipsos filios ante pedes positos ne quidem distingueret, quæ tenebræ usque ad centesimum octogesimum, annis totis quadraginta tribus circumfuderunt: tunc spiritum Deo reddidit decennio ante *Iacobi* & undecimo post *Iosephi* descensum in Ægyptum.

Tempora Iobi.

Circumcirca hosce dies vixisse videtur *Iobus*. Quod habet *Philo Iudæus* de *Iobi* cum *Dinâ Iacobi* filiâ connubio gratis sine commodo teste asserit, quod autem *Iobi* historia in hanc *Epocham* ante exitum conjicienda sit, commune est nec improbabile Theologorum judicium.

Deucalionis, Phaëtontis, & Cecropis tempora.

Post *Iacobi* discensum in Ægyptum utrumque Græcorum diluvium tam *Ogygis* in Atticâ quàm *Deucalionis* in Thessaliâ accidit, ut & *Phaëtontis* in Æthiopia ab ardore solis siccitas, & segetum herbarumque quasi incendium ab hoc Astrologo prædictum. *Cecrops* Atheniensium Mosi contemporaneus habetur, & tamen ille inter primos Reges αὐτοχθόνων primorum *Atticæ* Incolarum.

De rebus gestis non plura, utpote vel satis notis ex Historiâ Sacrâ, vel fictis & fabulosis ex profanâ.

CAPUT IV.

Quæstiones & dubia ad caput superius.

QUÆSTIO I.

Num Cainan *junior sit suppositititius?*

Num quisquam fuerit Cainan junior?

QUæritur Primò quid statuendum sit de *Cainane* juniore, quem *Lucas* Euangelista Genealogiæ Christi inserit cap. 3. v. 36 Inter *Arphaxad* & *Salem*, de quo tamen silet Moses. Resp. illud τοῦ Καϊνὰν apud *Lucam* videri mendum cujusdam librarii, quod olim textui irrepsit, à quo *Theodorus Beza* antiquissimum suum manuscriptum testatur immune, cujus auctoritate fretus confidenter duas illas voculas ut mendum irreptitium ex suo Testamento expungit. Fatemur stare adhuc hoc additamentum in plerisque Græcis tam impressis quàm manuscriptis codicibus, & jam in versionibus ferè omnibus Syriacâ, Latinâ, Anglicâ utraque, novâ quoque Belgicâ, sed Italicâ Deodati, & Latina *Cartvvrighti* in suâ harmoniâ, *Bezæ* correctionem sequuntur. Præterquam enim quod *Moses* disertis verbis Genes. 10. v. 24. & 11, 12. ter asserat *Arphaxad* genuisse *Salam*, autor etiam παραλειπομένων idem affirmat lib. 1. cap. 1. v. 18. nullâ *Cainanis* mentione subindicatâ. In hoc Chaldæus ubique Paraphrastes, & Latina *Hieronymi*, cæteræque omnes Veteris Testamenti versiones Hebræum textum sequuntur, præter unam Septuaginta Interpretum: cujus hîc nulla debet esse apud quenquam auctoritas, cùm crassum & apud omnes confessum sphalma admittat, eodem spiritu & commate quo commentitium *Cainam* procudit: ait enim *Arphaxad* genuisse *Cainanem* anno ætatis suæ centesimo tricesimo, & *Cainanem* etiam anno ætatis suæ centesimo tricesimo genuisse *Salam*. Qui pro *Cainane* stant sat multi autores addunt ad verum Scripturæ calculum annos triginta: sed deserere omnes coguntur auctores suos Septuaginta Interpretes, dum addunt illi Hebraicæ veritati non tantùm annos triginta sed integros insuper ducentos. Qui tam putidum in Chronologiâ errorem Septuaginta Interpretum hoc ipso in loco agnoscunt, eos non decet ab istorum auctoritate labem in historiâ & triginta insuper annorum ἀναχρονισμὸν defendere: licet quicunque hic error sit ab ipsis Septuaginta Interpretibus ad eorum descriptores soleat derivari. Qui totam hanc quæstionem solidè & luculenter tractatam videre desiderat, adeat doctissimi *Spanhemii* dubium Euangelicum de *Cainan*. De hac etiam celeberrima Quæstione nos in Addendis fusè.

QUÆSTIO II.

An post Diluvium Græcorum Patrum calculus rectus sit?

Qui fit ut Græci Patres ad annos post Diluvium addant de suo supra mille.

SEcundò quæritur, cum à Diluvio ad nativitatem *Abrahæ* numerentur hodie vulgò anni tantùm ducenti nonaginta duo, quî fit ut Patrum doctissimi *Augustinus* supra mille, & *Eusebius* ad mille septingentos viginti numerent? Resp. Septuaginta Interpretum, qui in profundâ Orientalium Linguarum ignorantiâ à Patribus cum summâ veneratione terebantur, vel primigenius error, vel matura nimis alicunde depravatio, Patrum plerosque in crassissimos & hodie ab omnibus confessos de temporibus errores induxit: idque non tantùm in seculis ante Diluvium, sed etiam in posterioribus usque ad *Abrahamum*. Addunt enim Septuaginta Interpretes ad *Patriarcharum* singulorum vitas, qui à Diluvio ad *Abrahamum* vixerunt, annos minimùm centum, qui ἀναχρονισμὸς & in temporibus sphalma, intra trium seculorum terminos ante *Abrahami* natales, longè supra mille annos ascendit. Quod à tam tetris erroribus hodie liberemur effecit Domini benignitas, curâ laboribusque doctorum nostrâ ætate virorum, qui literarum Hebraicarum, artisque Chronologicæ studia plurimum suprà priorum aliquot seculorum mensuram, provexerunt.

Addenda ad Quæstionem II.

Isaaci Vossii & Briani VValtoni in annis Patriarcharum post Diluvium Hebraici textûs prava correctio.

Responde tur ad argumenta Isaaci Vossii contra Hebraici codicis post fluvium Chronologiam. Ad 1.

COntra ista viri doctissimi *Isaacus Vossius*, & *Brianus VValtonus* multa objiciunt, satis alto cum supercilio: ille Dissertationis suæ de ætate Mundi *pag.* 16. regerit Hebræum calculum nimis brevem statuere pueritiam Patriarcharum post Diluvium, cum tempus pubertatis, ut plurimum, sit tertia aut quarta pars vitæ humanæ. Resp. Argumentum hoc, ut suprà dictum, ipse *VValtonus* vanissimum pronunciavit, dum in Patriarchis ante fluvium adduceretur, in Patriarchis autem post fluvium multò est vanius; nam horum vita decurtata fuit ad dimidium, imò plerique ad quartam partem vitæ priorum non ascenderunt, *Phaleg*, *Regu*, *Serug*, *Nahor*, & *Thare* paulò ducentesimum superârunt, eorum ergò pueritia, & pubertas habere debuit quartam tantùm partem pueritiæ *Cainanis*, *Mahaleelis*, *Iaredi*, *Methusalem*, & aliorum, qui nongentesimum transgressi sunt, quorum παιδοποιία, etiam secundum calculum Græcum, celebratur multò intra ducentissimum, ergò istorum

non

non debuit quinquagesimum attingere, quod malum est argumentum ad probandum calculum Græcum annorum centum triginta.

Ad 2. Secundò argumentatur *Isaacus*. Si *Arphaxad*, *Heber*, & alii tam maturè genuerint quàm vult codex Hebræus, tum potuerunt vidisse generationem à se decimamquintam, aut vicesimam. Atqui hoc est absurdum. Resp. De potentiâ nunquam deductâ in actum quid attinet quærere? Patet eorum nullum generationem decimam vidisse, idque ex ratione manifestâ, supponit enim argumentum posterorum singulos genuisse anno tricesimo, atqui *Moses* disertè narrat *Tharam* non genuisse ante septuagesimum, & (si *Isaaco* credimus) centesimum tricesimum, *Abrahamus* etiam genuit *Isaacum* centesimo, & *Isaacus Iacobum* sexagesimo, *Iacobus Reubenem* post octogesimum.

Ad 3. Tertium ejus argumentum. Patriarchæ post fluvium non genuerunt anno circiter trigesimo, cum diebus *Isaaci*, quando vita hominum altero tanto erat brevior, quadragesimus annus habitus sit pro juvenili ætate. Resp. Intelligit vir doctus juventutem *Isaaci* de anno ejus nuptiali, quid huic argumento inest virium? Annus *Iacobi* nuptialis erat supra octogesimum, *Iudam* tamen & *Benjaminum* oportuit duxisse uxores ante tricesimum, nam *Benjamin* in Ægyptum descendens ante suum vicesimum tertium pater erat filiorum legitimorum, non pauciorum quàm decem, & *Iudæ* in suo quadragesimo tertio duo erant pronepotes. Quid ista ad rem præsentem?

Ad 4. Quartum viri docti argumentum. Absurdum est (inquit) prorsus, & infelicis est judicii, qui existimat contigisse, quod tamen Hebræus calculus ponit, *Noachum* vixisse ad *Abrahami* quinquagesimum octavum, & *Shemum* vidisse *Iacobum* à se decimum tertium. Resp. Vix decuit virum doctum oppugnare expressam Scripturam meris assertionibus & conviciis; quid hic tandem absurdi? quid in nostra fide infelicitatis est judicii, si credamus generationem decimam à *Noacho*, & decimam tertiam à *Shemo* conspectam? Annon ante fluvium *Adamus* vixit cum *Lamecho Noachi* patre annis sexaginta sex, & cum *Methusala* ducentis quinquaginta tribus, & tamen *Methusalem* ab *Adamo* fuit octavus, & *Lamech* nonus. Quid quod *Ephraim Iacobi* nepos, ut mox apparebit, diu post generationem suam decimam videatur continuâsse dies.

Ad 5. Argumentum quintum. Varia ante *Abrahamum* regna erant constituta, & Dynastiæ Ægyptiacæ ab auctoribus ante illa tempora memorantur multæ, nulli tamen ex Gentilibus meminerunt *Noachi*. Præterea, si usque ad *Abrahamum* vixisset *Noachus*, hoc *Moses* non prætermisisset. Resp. Secula *Noachi* sunt intra terminos temporis ἀδήλου de quo scriptores gentiles silent, tempus μυθικὸν post Diluvium cœpit, de quo nihil nisi fabulas habent scriptores *Ethnici*; & verò istæ fabulæ satis plenæ sunt historiarum de *Iano*, qui geminâ suâ facie utrumque mundum conspexit, qui edoctus à *Saturno* primus terram colere docuit & vites plantare, qui verus fuit *Prometheus Iapeti* pater potiùs quàm filius, qui primus hominibus luteis ignem de cœlo surreptum, scilicet prudentiam, insinuavit, & Astronomiam docuit. Quod ad *Mosen*, is expresse satis *Noachum Abrahami* diebus vixisse declarat volentibus secundum textûs sacri calculum disertissimum, utriusque annos inter se componere.

Sextum. Calculus Hebraicus facit, ut turris Babylonicæ extructio, dispersióque gentium acciderint vix uno seculo post Diluvium, quando forsan tertius *Noachi* hæres nondum erat natus. Ut hanc difficultatem solvant quidam, mira comminiscuntur, scilicet à Diluvio Patres anno duodecimo & priùs liberis gignendis operam dedisse. Resp. *Phaleg* quintus minimùm fuit à *Noacho*, & si opponenti crederemus, sextus; nec quisquam, puto, affirmavit unquam Patriarchas post Diluvium dedisse operam gignendis liberis anno duodecimo, nedum priùs; cùm eorum παιδοποιΐαν expresse ponat *Moses* in anno supra vigesimum octavum, neque etiam, puto, quisquam extructionem turris Babylonicæ unquam posuit ante exactum annum à Diluvio centesimum in ortu *Phalegi*, certè doctissimus *Isaaci* pater *Ioannes Gerardus* in hoc ipso libro, quem nobis dedit nihilo doctior filius *pag.* 53. probat divisionem linguarum & gentium factam, non in ortu *Phalegi*, sed mediâ ejus ætate centesimo vigesimo octavo post Diluvium. *Ad 6.*

Septimum. Quotquot Judaicum sequuntur codicem assignant regna *Semiramidis* & *Nini* anno quinquagesimo octavo post Diluvium, hoc autem absurdum, stultum, & impossibile est. Resp. Debuisset vir doctus ex illis omnibus aliquos nominâsse, certè qui calculum Hebræum sequuntur, *Nimrodi* regnum, qui procul dubio *Ninum* & *Semiramidem* antecessit, non inchoant ante centesimum à Diluvio, &, si suo patri credat, ante ducentesimum decimum octavum. Quæ de Dynastiis Ægyptiorum, & annalibus *Serum* tangit, proprio loco perpendemus. *Ad 7.*

Octavum. Secundum calculum Hebræum omittendus est *Cainan* junior, atqui *Ad 8.*

qui

qui in hoc prorsus absurdi sunt viri docti, improbè sentiunt, cùm dicunt LXX. Interpretes *Cainanem* addidisse, & multò improbiùs, cum *Lucam* Euangelistam horum fraude seductum errâsse affirmant. Resp. Parciùs ista viris; de *Cainane* juniore mox suo loco, intereà vir doctus reverentiâ vel patris, vel sui ipsius cohiberi debuit à tam atrocibus conviciis. *Vossius* pater ab *Isaaco* hìc editus *pag.* 49. *Cainanem* juniorem negat unquam extitisse, textus Samaritanus, & *Iosephus*, quos pro se statim testes *Isaacus* allegabit, *Cainanem* juniorem expungunt.

Ad 9. Nonum argumentum est veneranda auctoritas codicis Samaritani, qui planè hìc cum Græco calculo convenit. Resp. De *Cainane* nihil hic addam, sed an versio Samaritana ullius prorsus apud *Isaacum* auctoritatis esse potest, cùm ejus calculum in Patriarchis omnibus ante fluvium omnino rejiciat? Cur majoris debent esse pretii in postfluvianis? Præterea, an tam citò oblivisci potuit vir doctus, quæ ipsemet patris sui nomine in hoc ipso opere excudit *pag.* 50. *& seq.* Samaritanum codicem omnino discrepare tam à Græcis quàm Latinis in omnium post fluvium Patriarcharum vitis: certè res clara est in septem, *Sala*, *Heber*, *Phaleg*, *Regu*, *Serug*, *Nachor*, & *Thare*, idque non in paucis annis, sed in variis centenis, si de patris fide dubitet filius, facilis jam est inspectio *Polyglottorum VValtoni* sui in hac causa, etsi non in hoc argumento, socii.

Ad 10. Decimum est *Iosephi* historici auctoritas, tempora ille post Diluvium ad *Abrahamum* numerat secundum Græcum, non Hebraicum hodiernum calculum, quod non fecisset, nisi Hebraici olim codices incorrupti cum hodiernis Græcis concordâssent. Ergò hodierni codices Hebraici corrigendi sunt ad versionem Græcam. Resp. 1. Duræ admodum est digestionis Hebraicum textum ad *Iosephi* historiam esse corrigendum, ac non potius hanc ad illum. 2. Quantillæ *Iosephus*, saltem hodierni ejus codices vel manuscripti, vel impressi in Chronologicis auctoritatis sint, suprà dictum est. 3. Si *Iosephi* hìc auctoritati standum esset, *Isaacus* caderet causâ, disertè enim tam in Græco quàm Latino codice loco citato Antiq. lib. 1. c. 6. affirmat à Diluvio ad *Abrahami* natalem fluxisse annos ducentos nonaginta duos, qui est ipsissimus calculus Hebræorum. *Isaacus* suis oculis credens hoc non diffitetur, sed, inquit, anni quos assignat singularibus Patriarchis à Diluvio ad *Abrahamum* ascendunt ad 933. Resp. Hoc est *Iosephum* cum *Iosepho* committere eâdem paginâ: quidni ergo dicendum in calculo particularium vitarum corruptum esse à Librariis textum, addendo singulis centenarium, qui in *Iosephi* autographo nunquam extitit, certè interpres Latinus centenarium illum, ut vitium manifestum id non tantùm contra Hebraicam veritatem, sed etiam contra ipsum *Iosephum*, audacter expungit. 4. Dato summas particulares *Iosephi* esse veras ac integras, non hæ probant *Isaaci* causam, nam contendit ille pro numero Græcorum codicum quem ait ascendere ad millesimum trigesimum secundum, hic verò *Iosephi* numerus non ultra nongentesimum trigesimum tertium vadit, qui à priore differt annis totis centum quadraginta novem. 5. Fatetur *Isaacus Iosephi* codices in annis à Diluvio ad *Abrahamum* valde à se ipsis discrepare, cum aliquando habeant ducentos nonaginta duos, aliquando trecentos quadraginta tres, aliquando trecentos octoginta tres. Num ex his aliquid certi, imò an quicquam veri potest elici, nisi ad Hebraicam veritatem componantur? 6. Affirmat hìc *Isaacus* diebus *Iosephi* incorruptos fuisse codices Hebræos, ex qua autem versione rectiùs colligi potest vera lectio textûs Hebraici diebus *Iosephi*, quàm ex Chaldaica paraphrasi ipsissimo eo aut præter propter tempore conscriptâ, hæc autem absque ullâ variâ lectione in hunc diem calculum hodiernum Hebraicum in Patrum postfluvianorum vitis omnibus, sequitur ad amussim. Denique cur alios *Isaacus* premit auctoritate *Iosephi*, cùm ibidem ipse *Iosephum* in tam multis deserat? præter enim dicta, vult errare *Iosephum* omittendo *Cainanem* juniorem & cum eo annos centum triginta, vult errare in natali *Abrahami* anno patris septuagesimo, cùm non ante centesimum tricesimum natus sit, & in natali *Thare*, quem *Iosephus* vult genitum *Nahoris* centesimo vigesimo, cùm tamen codices tam Hebræi quam Græci habeant septuagesimum nonum.

Undecimum *Isaaci* argumentum est ab antiquitate regni *Chaldæorum*, quæ cum Hebraico calculo stare non potest, *Callisthenes* (ut refert Simplicius in 2. Aristotelis de Cœlo) ad *Aristotelem* Babylone scripsit eo anno quo *Alexander* urbem cepit, nullos Chaldæos observationes Astronomicas produxisse ultra annos mille nongentos & tres, hic numerus incidit secundum calculum Hebræum, in annum post Diluvium sexagesimum primum, fieri autem non potuit ut tam maturè Chaldaicum regnum constitueretur; imò verò vulgaris calculus ab *Alexandro* ad primum *Beli*, ut videre est in *Vossii* patris *Isagoge*, *pag.* 54. est annorum mille nongentorum septuaginta octo, qui *Callisthenem* superant annis *Ad* 11.

annis ſeptuaginta tribus, adeoque Diluvium annis decem. Quin & *Africanus*, ut habet *Scaliger* in fragmentis Chronici *Euſebiani* duas memorat Dynaſtias Regum Chaldaicorum, qui ante *Belum* regnârunt annis quadringentis quadraginta, quos omnes ante Diluvium fluxiſſe oportuit, ſi Hebraico textui ſtandum. Reſp. Non debuit doctiſſimus vir talibus argumentis ſacrorum textuum veritatem oppugnare: quæ de Chaldæorum antiquitatibus extra Scripturas narrantur, puræ putæ ſunt fabulæ, & deliria. Ex libris ſacris Chaldæorum *Magi* proferebant res geſtas non modò ante Diluvium, ſed ante creationem pluſquam quadringentis millibus annorum, ut refert *Cicero* de Divinatione lib. 1. pag. 88. & ex eo *Lactantius* lib. 7. cap. 14. Quicunque Chaldæorum libri Dynaſtias *Africani* probant, iidem enormem illum *Ciceronis* numerum annorum quadraginta ſeptem millium teſtantur, hos autem *Cicero* vult deridendos, contemnendos, condemnandos ſtultitiæ, vanitatis, & imprudentiæ, imò judicandos mentiri, &, ut habet *Lactantius*, delirare.

Secundò. Quod de *Calliſthene* refertur, unius *Porphyrii* teſtimonio nititur, de quo ſua ſumpſit *Simplicius*: Apoſtatæ autem hujus nudum verbum Sacris literis nihil præjudicat.

Tertiò. *Porphyrii* de *Calliſthene* teſtimonium, ut illud refert *Simplicius*, nihil habet vel de regno, vel æra, vel urbe Babylonicâ, ſed tantùm de obſervationibus Aſtronomicis, quarum copiam à prima ſua origine gens illa Patriarchis familiariſſima habere potuit, diu ante ullum vel regnum, vel urbem apud ſe conditam.

Quartò. Dynaſtias illas ante *Belum* adducit *Africanus* nequaquam ex ſua ſententiâ ſed Chaldæorum, futiliter cum Ægyptiis de antiquitate contendentium, omnes enim tam Hebræi quam Græci ſcriptores, Chaldaici imperii fundatorem *Belum* ſeu *Nimrodum Nini* patrem conſtituunt, qui diu poſt illas Dynaſtias vixit.

Defenditur Scaliger contra Petavium. Quintò. Miſeret hîc Petavianæ proterviæ de doctr. temp. lib. 9. cap. 11. qui cùm rectè Chaldaicarum ac Ægyptiacarum antiquitatum vanitatem refutâſſet, involat, ut ſolet, in *Scaligerum*, ut falſum, ut abſurdiſſimum, ùt Scripturæ contrarium, quòd Dynaſtias Chaldaicas & Ægyptiacas in periodo ſua Juliana ponat ex *Africano*, ac *Euſebium* taxet, quòd ab *Africano* in illis Dynaſtiis diſcedat, quæ regna Chaldaica & Ægyptiaca ante Diluvium collocant. Certè Jeſuiticus in maximum *Scaligerum* livor omninò gratis ſæpiùs effunditur: fruſtrà objicitur Dynaſtias illas Diluvium tranſcendere, hoc enim *Scaliger* diſertè fatetur, imò verò earum multas mundi creationem ſuperare docet, ſed calumnioſè inde infert *Petavius*, vel *Scaligerum*, vel *Africanum* ex ipſorum ſententia ullum Regem, vel ante creationem, vel ante Diluvium ponere: nulla, præter Jeſuiticam, impudentia, tam impiam, & atheiſticam abſurditatem viris præſtantiſſimis potuit affinxiſſe. Nequaquam enim *Africanus* ex ſua ſententia Dynaſtias proponit, ſed ut eas invenerat in *Manethonis*, *Cteſiæ*, ac aliorum Paganorum libris, abſque ullâ variatione citavit, in multiplicem pro Religione Chriſtiana contra Paganiſmum uſum. Idem *Euſebii* & *Scaligeri* conſilium, quod temerè nimis, *Petavius* taxat. Certè ridiculum eſt argumentum; *Scaligerum*, quæcunque poſt tempus ſuum prolepticum in periodo *Iuliana* ponit, ea omnia ex ſua ſententia ponere: nam maniſeſtè lib. 3. Canonum Iſagogicorum ponit in periodo ſua *Iuliana* poſtulatitiâ ante veram totas ſex Dynaſtias Ægyptiacas, continentes annos mille quadringentos ſeptuaginta novem: in verâ autem, non poſtulatitiâ periodo habet quinque Dynaſtias annorum ſupra ſeptingentos, epochas autem ſuas hiſtoricas non prolepticas incipit à creatione mundi, inde ad diluvium numerat epochas quæ continent Dynaſtias Ægyptiacas ab undecima ad decimamſeptimam, an unquam vel *Africano*, vel *Euſebio*, vel *Scaligero* quiſquam ſanus impoſuit, quòd quæcunque in ſuis temporum periodis ponebant, ipſi iſta amplexi ſint ut vera, licet ſacris literis, & omni rationi manifeſtè contraria? Quantopere calumniatores iſtiuſmodi aberrant ab ipſo limine ſcopi doctorum illorum virorum, qui ſingulas periodorum ſuarum paginas in varias columnas dividebant, in quarum unâ memorata in Sacris literis, ſuis temporibus aſſignabant, in aliis aliarum gentium res geſtas, Aſſyriorum ſcilicet, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum, Afrorum, & aliorum, ſecundum iſtarum gentium domeſticos ſcriptores, quorum fidem nequaquam illi præſtabant, nedum ut ipſi omnia ab iſtis tradita certa perſuaſione amplecterentur: qui hoc aſſerat, putidiſſimam & infrunitam calumniam ſtruxerit. Quòd prætereà in *Scaligero* correctionem *Euſebii* taxat *Petavius*, id etiam factum injuriâ, quod demonſtratu ſatis eſſet facile, ſi his immorari putaremus operæ pretium.

Duodecimum *Iſaaci* argumentum eſt ab antiquitatibus Ægyptiacis. Quos hi, inquit, numerant anni, non poſſunt ſalvari per calculum Hebraicum. *Ad 12.*

Reſp. 1. Neque calculus Græcus ſalvare poteſt antiquitates Ægyptiacas, excurrunt

runt enim ad bis mille minimùm annos ultra creationem Ægyptiorum Rex *Menes*, qui post multorum seculorum heroas imperavit, servato etiam Græcorum calculo, si ipsi *Isaaco* credimus, *Adamo* in suæ creationis initio, fuit æqualis.

Vanissimus homo Manethos.

2. Antiquitatum istarum auctor primarius est *Manethos*, à quo *Africanus* & *Eusebius* suas Dynastias Ægyptiacas desumpsisse se profitentur, hunc *Isaacus* mendacissimum hominem fateri cogitur, malè tamen in *Scaligerum* involat post *Petavium*, quòd summus vir *Africani* & *Eusebii* exemplo *Manethonis* fabulosissimas Dynastias in sua periodo *Iuliana* collocet, utque veros annos historicos sacrarum literarum cum illis falsis componat, periodum statuerit multorum seculorum postulatitiam & prolepticam ante mundi creationem.

3. Nihil lucratur *Isaacus*, quòd rejecto *Manethone* ad *Eratosthenem* confugit, præterquam enim quod *Eratosthenis* fides solis Ægyptiacorum sacerdotum narrationibus nitatur, quas multò accuratiùs *Eratosthene* aut quovis alienigenâ cognovit *Manethos* sacerdotum Ægyptiacorum princeps ac quasi Pontifex, ad ipsum *Ptolemæum* Ægypti Regem ex archivis hieroglyphicis eas antiquitates describens.

Etiam Eratosthenes.

4. Ipsius *Eratosthenis* Dynastiæ longè excedunt Græcum calculum, nam quæ *Eratostheni* vult *Isaacus* *Africanum* & *Eusebium* ascribere, ea nituntur *Diodori* Siculi testimonio: certè *Isaacus* *Eratosthenis* & *Diodori* calculum facit unum & eundem, jam verò secundum *Diodori* numeros, à *Mene* primo Ægyptiorum Rege mortali ad *Busiridem* fluxerunt anni supra mille quadringentos, & à *Busiride* ad *Phaaronem* tot millia, ut *Eratosthenis* ac *Diodori* calculus non minùs intra Diluvium, vel etiam intra creationem contineri possit, quàm ipsius *Manethonis*.

5. Planè *Diodorus* in libro suo primo affirmat in rebus Ægyptiacis nullam se firmitatem fide dignam, ὐδὲν παράπηγμα πιςευόμϑνον reperire ante tempora Trojana, accepisse quidem se dicit à Sacerdotibus Ægyptiacis heroas à Sole regnâsse annos octies decies mille, & post eos homines mortales ante suum in Ægyptum iter regnante *Ptolemæo* *Dionysio* juniore annos quindecies mille. An ad hanc Chronologiam, cui ipse *Diodorus* nullam adhibet fidem, Sacræ Scripturæ calculus corrigendus est?

Denique isto concludit argumentum suum *Isaacus* epiphonemate, nemo quisquam, ut opinor, de argumentorum nostrorum firmitate dubitabit, nisi qui aut hæc non intelligat, aut veritatem oderit. Resp. Procul hæc absunt à patris modestiâ: durum est veritatis odium cuiquam ingenuo impingere, sed multorum sors esse potest, quòd multa in ratiociniis *Isaaci* non valeant capere, ego quidem inter alios profiteor (si rectè intelligo argumenti hujus *Isaaciani* prosecutionem) pleraque in ea niti videntur levissimis conjecturis, quæ nullius cordati serium examen valent sustinere.

Ultimum viri doctissimi argumentum, quod ipse invictum vocat, sumitur ex Chronologia certissima *Serum* seu *Chinensium*: Illi (inquit) historiam habent continuam Regum ab annis quater mille quingentis, qui secundum calculum Hebraicum prævertent Diluvium multis annis.

Invictum Isaaci argumentum refutatur.

Resp. Quis fidem faciet certitudinis Chronologiæ Sericæ? Sit genus illud hominum omnium quotquot unquam fuerunt doctissimum (quod tamen, ut arbitror, nulli sano vir doctus unquam persuaserit) quid tamen vetat illorum Chronologiam æquè fabulosam esse, ac Chaldæorum, Ægyptiorum, Græcorum, & Latinorum in literatura Chinensibus nihilo inferiorum?

Chronologia Serum nullius hîc ponderis.

2. Quis præstabit Augustinianos monachos (nam ipsorum solâ fide nituntur Chinarum Dynastiæ lib. 2. canonum *Isagogicorum* à *Scaligero* descriptæ) certò cognovisse in archivis Chinensium custodita scripta diebus *Mosis* antiquiora? Non negat *Isaacus* *Ludovicum* Vivem virum gravissimum, & literatissimum historias illas Monachorum de Chinensium antiquitatibus pronunciare fabulosas nugas.

3. Ingenuitatem ipsius *Isaaci* testamur, an æquum existimet ut Hebraicus textus reformetur ad nugaces Chinensium Dynastias, quæ secundum *Schaligerum*, totis annis quingentis ascendunt supra Diluvium, an verò ut illæ per sacrum *Mosis* textum corrigantur?

Malè refutat Vossius Præadamitas.

Ex ultimo suo hoc argumento adducit vir doctus duo corollaria. Prius est ex hac sua assertione magis corruere scriptoris Præadamitæ conatus, quàm omnibus adversariorum argumentis. Resp. è contrario videri assertionem *Isaaci* animam dare morienti Præadamitarum sectæ, ejus auctor (non, ut vult vir doctus, multis ac magnis propositis præmiis ac pœnis, sed confutationum evidentiâ convictus) sententiam mutavit; *Isaacus* verò gentium antiquitatem, multis annorum centuriis ante *Adami* creationem asserens, apertè profitetur, si non ante *Adamum*, tamen ante illud tempus, quo Christiani penè omnes Protestantes ac Pontificii, secundum Hebraica Biblia *Adamum* & orbem creatum credunt, aliquot annorum millia fluxisse, & verè etiam fatetur nimiam

gentium

gentium antiquitatem à quibuſdam aſſertam, non tantùm Præadamitis, ſed antiquis Philoſophis, multiſque hodie, ut ante, viris doctis ac gravibus occaſionem præbuiſſe mundi contra Scripturas æternitatem ſtatuendi, ac conſequenter Dei ex mundo, ac ipſa rerum natura exterminandi, in hunc tandem nervum hominum cerebroſorum magis quàm doctorum veſania erumpit.

Peſſimè negat Diluvium univerſale.

Alterum corollarium eſt errare Præadamitam, dum negat Diluvium *Noæ* fuiſſe univerſale. Reſp. Quid igitur *Iſaaco* venit in mentem, ut iſtum etiam tam craſſum errorem ab ipſo Præadamitâ jam revocatum multifariæ ſuæ eruditionis tutelâ velit dignari? nihil attinet Diluvium verbis univerſale vocare, quod variis argumentis pro viribus conaris probare valdè anguſtum & particulare, inundationem ſcilicet, ut loquitur, vix centeſimæ partis terrarum contra expreſſiſſimas Scripturas Geneſ. 8. v. 9. *Aquæ erant ſuper univerſam terram.* Et 7. verſ. 19. *Operti ſunt omnes montes excelſi ſub univerſo cœlo.* Quæ in contrarium affert vir doctus argumenta talia ſunt, ut, quam ipſe *Scaligero* ac *Petavio* pag. 21. cenſuram impoſuit, jure mereatur, frigida ſcilicet eſſe, nec confutatione digna.

Waltoni argumenta refutantur.

Accedamus jam ad *Briani VValtoni* ſuppetias. Prolegomeno 9. num. 63. calculus, inquit, Hebraicus Aſſyriaci imperii initium ſtatuit anno poſt Diluvium centeſimo quinquageſimo, hoc autem non eſt credibile.

Primum.

Reſp. Initium regni Aſſyriaci valde eſt apud doctos incertum; ſed eſto inceperit in *Nimrodo* ſeu *Belo* anno dicto, cur non eſt credibile? Omnino nihil *VValtonus* affert contra iſtam communem doctiſſimorum inter Proteſtantes, & etiam Pontificios fidem; certum eſt æquiorem eſſe *VValtonum*, quàm ut arbitretur mundum doctorum fidem ſuam ſacris literis innixam nudâ ipſius contradictione nullo argumento ſuffulta poſſe deponere.

Secundum.

Secundò. Calculus Hebraicus (inquit) efficit, ut *Noach* ac *Shem* vixerint diebus *Abrahami*, & etiam *Iſaaci* ac *Iacobi*, hoc autem non eſt credibile: quia neque Sacræ literæ, nec profanæ tum temporis eorum meminerunt, quaſi in longinquas inſulas procul ab *Abrahami* conſortio deportati fuiſſent, & verò iis diebus magna erant in terris bella, inter *Noæ* poſteros, quos communis pater, ſi tunc vixiſſet, facilè compreſſiſſet. Reſp. Superiùs dictis ad idem *Voſſii* argumentum addimus, auctores profanos geſtorum in ſeculis illis ἀδήλοις pauciſſimorum meminiſſe; *Moſen* verò in hiſtoriâ poſterorum non ſolere majorum ullam mentionem facere, *Adami* hiſtoriam ante *Sethum* claudit, & *Sethi* ante *Henochum*, an *Methuſala* centuriis aliquot annorum cum *Noa* non vixerit, eo quòd in hiſtoriâ *Noæ*, nulla *Methuſalæ* fiat mentio?

Deinde. Quid Patrum auctoritas objicitur, quaſi *Adamus* ſcelera poſterorum per mille annos cohibere valuiſſet, certè *Shem*, *Arphaxad*, & alii Patres non valuerunt *Nimrodum*, & ſocios à rebellione in Deum in ædificatione turris Babylonicæ cohibere, nonne ſeculorum iſtorum, & omnium erat & eſt infelicitas, quòd optimi parentes pravos poſteros à bellis, cædibus, adulteriis, & quocunque ſcelere non poſſint, nec unquam potuerint avertere.

Tertiò. Diebus (inquit) *Abrahami* multa erant ampliſſima regna, *Ninus* & *Semiramis* exercitus propè innumerabiles eduxerunt, annis præter propter trecentis poſt Diluvium, ſi calculus Hebræus ſtet; impoſſibile autem eſt eouſque multiplicatum genus humanum, tam parvo temporis ſpatio. *Tertium.* Reſp. Regna diebus *Abrahami* fuerunt quidem multa; nam unaquæque tum civitas ſuum habebat Regem, ſed de multitudine populi nihil certò conſtat. Quæ de numero exercituum *Nini*, *Semiramidis*, & *Staurobathi* memorantur à *Diodoro*, & aliis rectè à *Petavio* habentur pro falſiſſimis fabulis, &, ſi iſta credimus, cur non eadem fides habenda eſt *Diodoro*, *Herodoto*, & *Iuſtino* in hiſtoriâ *Seſoſtris*? Quidni ergò credimus *Seſoſtrin* cum multò majore exercitu totam *Aſiam*, & magnam *Europæ*, ac *Africæ* partem, plus quàm octingentis ante Diluvium annis in duodecimâ ſcilicet Ægyptiorum Dynaſtiâ ſubjugâſſe.

Deinde in temporibus humanæ fœcunditatis ſingulariſſimæ ex divinâ benedictione & conſilio terram replendi hominibus variis rationibus oſtenditur facillime in annis ducentis filiorum *Noæ* multiplicatio prope infinita. De modo *Capelli*, & alio *Calviſii* mox, hoc loco *Petavius* etiam proponit ſuum, contra quem *VValtoni* objectiones non videntur ponderoſæ.

Defenditur Petavius contra Waltonum.

Supponit *Petavius* (inquit) multa quæ non probat, nimirum 1. Omnes poſt Diluvium vixiſſe annis trecentis. Reſp. Nihil tale ſupponit *Petavius*, præterea non eſſe durum poſtulatum ſupponere ordinariam hominum vitam à Diluvio ad initium regni Aſſyriaci à Patriarcharum iſto tempore viventium diebus non valde diſtâſſe, jam verò omnes Patriarchæ ad *Phalegum*, qui diebus *Nimrodi* vixit, ſuperârunt non tantùm trecentos, ſed etjam quadringentos annos.

Secundò objicit *VValtonus*, quod ſupponat *Petavius* omnes tum temporis generaſſe anno vitæ decimoſexto. Reſp. Si ſuppoſuiſſet iis diebus homines generâſſe perfectâ pubertate, multò maturiùs anno decimo ſexto, nihil in eâ ſuppoſitione fuiſſet

absurdi, sed eam suppositionem *Petavius* expressè rejicit, nec ante decimumseptimum quenquam vult generâsse, imò si vigesimoquarto anno genuerint, satis facit ad *Petavii* institutum.

Tertiò objicit *VValtonus* supponere *Petavium* neminem istis annis trecentis fuisse mortuum, cùm tamen frequentibus, quæ tunc fuerunt, bellis, multos occubuisse necesse sit. Resp. Nequaquam hoc supponit *Petavius*, tantùm postulat viris singulis octo liberos mares dari ab anno decimo septimo ad vigesimum quartum, extentio illorum parum detrahit *Petavii* instituto, imò si decies centies mille pro mortuis ex ejus calculo subducas, remanebunt ex tribus *Noæ* filiis sat magna multitudo ad innumerabiles exercitus comparandos.

Quartum. Quartum *VValtoni* argumentum. Hebraicus calculus (inquit) supponit *Abrahami* & *Saræ* diebus vixisse ipsorum abavos, & tritavos, nihil ergo erat quod miraretur *Sara Abrahamum* anno ejus centesimo genuisse, aut se suo nonagesimo concepisse: nam generationes istiusmodi in suis majoribus secum viventibus erant frequentes. Resp. Diebus *Abrahami* decurtatam fuisse vitam humanam longè ultra dimidium suorum majorum, prætereà supponit calculus Hebraicus vixisse quidem post *Abrahæ* nativitatem multos ejus majores, sed quòd eorum quisquam liberos tunc genuerit, nequaquam supponit, nedum ut ulla mulier diebus *Abrahami* ordinariè concipere potuerit anno suo nonagesimo.

Plura non video *VValtonum* addidisse *Isaaco* argumenta, quæ ipsius *VValtoni* ingenuitas post revisionem judicet, num tanti roboris sint, ut fundamentum dent durissimo suo in contraria sentientes sarcasmo, vulgus hi omnes sint oportet Chronologorum, quibus nihil est curæ se ex ἀπό-ροις, & absurditatibus expedire; quibus nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri: in vulgo hoc Chronologorum stant, ipso *Briano* & *Isaaco* lubenter fatentibus, magni, si non maximi viri, *Iosephus Scaliger*, *Petavius*, *Gerardus Vossius*, *Ludovicus Capellus*, & alii magno numero, sed nobis ante omnes est Dei Spiritus in authenticis Scripturis, quas vellemus non oppugnaras à doctissimis viris, ut nobis quidem videtur, argumentis valde indignis ipsorum nomine.

Diu post hæc dictata incidit in manus meas doctissimi viri Professoris Historiarum Leidæ contra *Isaaci Vossii* dissertationem Diatriba: gavisus sum in re ipsâ totâ doctissimi viri mecum consensum, variis argumentis à me prætermissis suffultum.

Ad Quæst. 2. Epochæ secundæ.
De Iuniore Cainan.

GRavis hæc valdè de *Cainane* juniore lis magnis multorum virorum doctissimorum laboribus sopita & propemodum sepulta fuit (ut pauci admodum dubitârint de insititii *Cainanis* figmento) donec novis nuper conatibus *Isaacus Vossius*, & *Brianus VValtonus* homines doctissimi eam denuò in lucem protraxerunt, idque eo expressim fine, ut divinâ *Lucæ* auctoritate tanquam argumento irrefragabili Hebraicorum codicum authentiam eversum irent, eorumque corruptionem demonstrarent, quandoquidem in Christi genealogiâ *Lucas* Cap. 3. LXX. Interpretes sequutus, Hebraicos codices deserat. Ex Davidis, adeoque Christi genealogiâ Biblia Hebraica Gen. 10. v. 4. & 11. 13. 1. etiam Paral. 1. vers. 18. *Cainanem* juniorem expungunt, Græci autem interpretes addunt, *Lucas* hos sequendo illorum vitium, horum integritatem hac saltem ex parte demonstrat. Plerosque ex ipsis Jesuitis tetri hujus argumenti, & conclusionis multò teterrimæ jamdudum ita puduit, ut nobiscum apertè sociarent arma ad futilitates has contundendas: fortia valdè oportuerat fuisse & multò validiora tela *Vossii* & *VValtoni*, quàm *Salmeronis*, *Tornielli*, & *Saliani*, quæ ipsorum socii *Cornelius à Lapide*, *Petavius*, *Possinus*, & alii dudum confregerunt, utcunque, tentemus quâ hi fiduciâ nixi bellum hoc in nostris Ecclesiis redintegrent. *Malè VValtonus sopitam de Cainane juniore litem resuscitat.*

Isaacus ubi suprà *pag.* 20. incipit ab atroci convicio: In *Cainane* (inquit) expungendo prorsus absurdi sunt viri eruditi plus tribuentes Judæis librariis, quàm Euangelicæ veritati. Resp. Jesuiticam hanc maledicentiam comprimere debuisset in *Isaaco* reverentia saltem erga duos, quos hoc ipso in opere eximiè commendavit, intelligo *Ludovicum Capellum*, & ipsius toto orbe notum doctissimum parentem *Ioannem Gerardum*, hic Isagoges ab *Isaaco* editæ *pag.* 50. ille Chronologiæ suæ sacræ à *VValtono* typis datæ *pag.* 7. *Cainanem* insititium expungunt iis argumentis, quibus neque *Isaacus*, neque *Brianus* conantur respondere. *Isaaci Vossii acerbanimis convicia.*

Pergit *Isaacus* in convitiis, & acerbissimis calumniis: Improbè (inquit) sentiunt cùm dicunt LXX. seniores viros sanctos propriâ libidine *Cainanem* istum addidisse, multò verò improbiùs, cùm dicunt Euangelistam *Lucam* eorum fraude seductum errasse. Resp. Cur sine ullo meriro, suo patri vir doctissimus tam immanem improbitatem impingit? Ecquis unquam in Ecclesiâ reformatâ scriptorem ullum θεόπνευςον damnavit erroris, aut cujusquam fraude seductum

ctum affirmavit? Sed non mirandum patres & fratres valdè immeritis conviciis & calumniis conculcare, qui ibidem involat in authenticos S. Scripturæ textus, eos (quod horreo repetens) blasphemando, ut librarios Judæos oppositos Euangelicæ veritati. Ignorare non potuit vir doctus communem Protestantium sententiam, prout eam defendunt *Spanhemius*, *Usherus Boshartus*, & alii multi, eximere Sacros Scriptores, tam *Mosen* quàm *Lucam*, imo ipsos L X X. Interpretes ab omni hìc errore, & quicquid est in insitione *Cainanis* culpæ totum adscribere solis librariis, seu ex incuriâ, seu de industriâ, parum ad rem & factum, quæ sola controvertuntur.

Isaaci pro Cainane argumenta refutantur. Primum. In argumentis *Isaacus* est Laconicus valdè quatuor profert his verbis. Primum. Fidendum (inquit) exemplaribus. Resp. Hoc est quod nostri inculcant, fidendum exemplaribus *Mosis* & auctoris Paralipomenωn, in quibus *Cainan* junior nusquam apparet; non autem fidendum exemplaribus Interpretum Græcorum, qui homines fuerunt lapsibus obnoxii, quorum exemplaria in ipso cap. 11. Gen. jam præ manibus multis erroribus scatent.

Secundum. Secundum *Isaaci* argumentum. Credendum auctoritati beati Lucæ. Resp. absit ut nos eam vocemus in dubium, licet irreptitium incuriâ transcribentium errorem ex multis manuscriptis antiquis emendemus.

Tertium. Tertium argumentum. Fidendum totius veteris Ecclesiæ censui. Resp. Jactantiam hanc valdè vanam mox retundemus, cùm à *VValtono* repetetur.

Quartum. Quartum. *Cainanem* agnovit *Berosus* Chaldæus, cum *Abrahamum* scribat decimum eorum Patriarcharum qui post Diluvium nati sunt, ut habet *Iosephus* Antiq. lib. 1. cap. 7. Resp. Magna hìc *Isaacum* cepisse videtur incogitantia: nam, si quid vel in *Iosepho*, vel in *Beroso*, aut *Eupolemone* citatis à *Iosepho* sit auctoritatis, *Isaacus* totâ cadet causâ, numerando enim *Cainanem* juniorem, *Abrahamus* non erit decimus, sed undecimus à Diluvio.

Refutantur argumenta Waltoni. Ista *Isaacus*. Audiamus jam *Brianum* Proleg. 3. num. 64. pronunciat hìc decretoriè Euangelistam Lucam Græcum computum Hebræo præferre, & pro L X X. Interpretibus in hac causâ sententiam ferre, ita ut vix negari possit lectionem L X X. veriorem esse. Resp. Novit doctissimus vir quot à variis eruditis respondeantur pro servando calculo Hebræo, licet tam in L X X. quàm Lucâ *Cainanis* nomen continuatetur; illa non debuerunt hic contemni, non enim vel in personis afferentibus, vel rebus allatis tam leve momentum, ut hi negent vel in L X X. Interpretibus, vel in Lucâ initio *Cainanem* extitisse, & postea incuriâ librariorum irrepsisse affirment illud nomen (seu in L X X. ac ex iis in Lucam, seu primò in Lucam, ac exinde in istos parum refert) ista *Brianus* non valdè digno vocabulo vocat subterfugia, sed cum hoc est à *Briano* probandum, habemus pro argumentis mera dictata.

Primum. In omnibus *Codicibus* etiam antiquissimis nomen *Cainanis* legitur tum apud L X X. Interpretes, tum apud Lucam. Resp. Quàm temerarium est hoc effatum, cùm *Spanhemius*, *Usserius*, *Grotius*, & *Boshartus* in ipsis locis hìc à *Briano* citatis contrarium demonstrant argumentis, ad quorum pleraque omninò nihil respondet, & ad pauca quæ affert, nihil respondet solidi, ut mox videbimus. *Primum.*

Secundò, inquit, inter veteres Ecclesiæ Scriptores, nemo est qui aliter legerit. Resp. Cùm impudentissimus Monachus *Antonius Contius* tale quid asseverâsset, *Usserius* conscio *VValtono* de *Cainane* pag. 179. producit supra duodecim Scriptores antiquos, qui *Cainanem*, & omnes ejus annos ex Chronologiâ sacrâ expunxerunt. *Secundum.*

Tertiò. Apud omnes (inquit) Ecclesias, ubique terrarum, ad hunc usque diem constanter retinetur *Cainan*. Resp. Donec latum hoc suum assertum aliquo tibicine statuminet, ei oppono, in nullâ Ecclesia neque Græcâ, neque Latinâ constanter retentus est *Cainan* hoc argumento. Qui omnes *Cainanis* annos omisêre, ipsum *Cainanem* omiserunt, certè omittere debuerunt. Majorem hanc ipse *Brianus* mox admittet: Atqui omnes Ecclesiæ *Cainanis* annos omiserunt. Vide *Baronium* ad Martyrologium Romanum Decembris 25. ubi Chronologiam ab initio Mundi ad Christi natalem, ab Ecclesiâ tam Græcâ quàm Latinâ, usurpatam ex tabulis Ecclesiasticis recitat, prout eas *Eusebius* Cæsariensis olim concinnavit, satis quidem in multis malè, ita tamen ut manifestò *Cainanis* junioris omnes anni expungerentur. *Tertium.*

Quartò. Ab ipsis (inquit) Apostolorum temporibus nemo quisquam ausus est, excepto uno *Bezâ*, vel ex L X X. Interpretibus, vel ex Euangelistâ Lucâ *Cainanem* expungere. Resp. 1. non longinquiori quàm proximo post paucos versus paragrapho *VValtonus* hoc revocat. 2. Præter *Bezam* *Cartvvrightus* in suâ Euangeliorum Harmoniâ, & *Deodatus* in suis Bibliis Italicis ac Gallicis ex Lucæ textu *Cainanem* expunxerunt, an *VValtono* *Cartvvrightus* & *Deodatus* ut meræ umbræ *Theodori Bezæ* homines nulli sunt? 3. *Scaliger* initio Proleg. ad Chronicon *Eusebii* testatur antiquissima Lucæ exemplaria *Cainanem* omittere. 4. *Irenæus* & ejus seculo Ecclesiæ videntur in audacia expungendi *Cainanis* tam ex Veteri *Quartum.*

quàm Novo Teſtamento præiviſſe, cùm *Irenæus* lib. contra hæreſes 3. cap 33. circa initium profiteatur, ab *Adamo* ad Chriſtum legiſſe ſe generationes tantùm ſeptuaginta duas; quod ſi *Cainan* admittatur, erunt ſeptuaginta tres. 5. *Epiphanius* hæreſi 55. *Melchiſedecianorum*, dum particulariter recitat ſingulos Patriarchas cum ſuis annis, *Cainanem* juniorem & ejus annos omninò præterit. 6. *Iulius Africanus* ſummus Patrum omnium Chronologus, etſi ſeculi ſui vitio in quibuſdam lapſus ſit, *Cainanem* juniorem expunxit. 7. *Euſebius* Cæſarienſis, & alii *Africanum* in hoc ſequuntur. 8. Fatetur *VValtonus* in multò antiquiſſimo manuſcripto ante mille ducentos annos literis capitalibus exarato in *Irenæi* Monaſterio Lugduni reperto, quod *Beza* Cantabrigienſi Academiæ dono miſit, *Cainanem* apud Lucam omiſſum: ſed nullius auctoritatis hoc manuſcriptum *VValtonus* vult, eo quòd multa aliter legat quàm libri communes, & in illo ipſo capite tertio Lucæ magnam ex Matthæo laciniam mutuetur. Reſp. Si *VValtonus* antiquiſſimis manuſcriptis auctoritatem omnem detrahet, eo quòd aliter legant in locis quibuſdam, quàm pleraque alia manuſcripta recentiora, latam pandet portam ad varia optimæ notæ manuſcripta prorſus enervanda. Manuſcriptum *Vaticanum*, & etiam *Alexandrinum* in ipſo capite Gen. 11. præter additionem *Cainanis* multas in numeris lectiones continent, quas ſpurias, & rejectitias non diffitebitur, puto, *VValtonus*, certè fatentur *Salianus*, *Torniellus*, *Henricus Philippi*, & alii multi doctorum qui pro *Cainane* ſtant, an propterea tamen duo illa manuſcripta præſtantiſſima omnem in aliis auctoritatem perdent?

Refutantur Waltoni reſponſiones.

Reliquus hic *VValtoni* labor eſt, non ſtabilire ſua, ſed evertere aliena, optaſſem etiam in hoc majorem ipſorum operam inſumpſiſſe, nam omnino tranſilit *Spanhemium*, *Boshartum*, *Petavium*, *Cornelium*, & alios multos, qui ſeriò & fusè quæſtionem hanc tractant, ſolique *Grotio* & *Uſſerio* reſpondet, in argumentis *Grotii* varia omittit intacta, utcunque quæ profert, perpendamus.

Objicit (inquit) *Grotius*, quòd *Africanus*, *Theophilus Antiochenus*, *Euſebius* in Chronicis, *Epiphanius* nomen *Cainanis* omittant, & *Ioſephus*, & antè eum *Beroſus* ac *Eupolemon Abrahamum* à *Noah* decimum agnoſcant, qui erit undecimus, ſi inſeratur *Cainan*. Replica. Cur omittit *Irenæum*, *Origenem*, *Procopium Gazæum*, & ipſos LXX. Interpretes optimæ notæ, quos *Africanus*, & *Euſebius* acceperunt ab *Origine*? Cur omittit Paraphraſin, Chaldaicam, & textus Samaritanos à *Grotio* citatos? Ad ea quæ producit, reſpondet tria; quantopere ad rem quivis judicet.

Primò. Antiquiſſima (inquit) exemplaria Græca etiam ante Chriſti tempora habuerunt nomen *Cainanis*, ut probat *Uſſerius* ex Chronico *Demetrii*. Replica. 1. Nihil omninò hoc eſt ad controverſiam præ manibus. Exiſtimat *Grotius*, ante quartum à Chriſto ſeculum, neque in LXX. Interpretes, neque in textum *Lucæ* irrepſiſſe nomen *Cainanis*, ſed tum demum à quibuſdam librariis corrupta quædam *Lucæ* exemplaria ac poſteà LXX. Interpretes eſſe corruptos. *Uſſerius* contra exiſtimat LXX. Interpretum verſionem communem diu ante Euangelii tempora fuiſſe corruptam, & ab eâ in *Lucæ* textum irrepſiſſe errorem. Novit *VValtonus* nequaquam à *Grotio* diſſentire *Uſſerium* in re: arbitratur enim cum *Grotio Cainanis* nomen verè ſuppoſititium irrepſiſſe, tam in LXX. quàm in *Lucam*, utrum autem priùs in LXX. & poſterius in *Lucam*, ſeu an error fluxerit, à corrupto *Lucæ* exemplari in LXX. an verò potiùs ex corrupto LXX. Interpretum exemplari in *Lucam*, nihil omnino facit ad rem noſtram. Hic tantùm noto, probare *VValtonum Uſſeriani* argumenti ex *Demetrio* firmitatem, quòd à *Cainanis* annis ad *Cainanem* valeat conſequentia, ita ut *Demetrius*, licet nullam *Cainanis* mentionem faciat, exiſtimandus tamen ſit pro *Cainane* ſtare, eo quòd eum annorum calculum à Diluvio ad *Abrahamum* numeret qui παιδογονίαν *Cainanis* anno ejus centeſimo triceſimo ſupponit.

Secunda *VValtoni* reſponſio eſt, certum eſſe *Euſebium* & *Epiphanium*, licet *Cainanis* nomen alicubi omittant, tamen alibi exprimere, nunquam negare. Replica reſponſionem hanc non ſatisfacere. Nam 1. multos Patres adduxerat *Grotius* qui *Cainanem* omiſerunt, quibus *VValtonus* nihil omnino reſpondet. Quid ad *Origenem* qui in hac re omnium mortalium erat exercitatiſſimus 15 tractatu in *Ioann.* 2. *Abrahamum* affirmat viceſimum ab *Adamo* & decimum à *Noa*? Vera hæc non ſunt, niſi *Cainan* junior expungatur. Quid ad *Procopium Gazæum* in Gen. 11. qui teſtatur vidiſſe ſe in manuſcripto Græco *Cainanis* nomini & annis *Origenis* obelum præfixum? Quid ad *Irenæum*? Qui contra hæreſes lib. 3. cap. 33. affirmat ab *Adamo* ad Chriſtum generationes eſſe ſeptuaginta duas, niſi autem expungatur *Cainan* junior, erunt, ut ſupra dictum, ſeptuaginta três. Quid ad *Iulium Africanum*, qui in calculo à Diluvio ad *Abrahamum*, *Cainanem* cum ſuis annis expungit? Quid *ad Theophilum Antiochenum*, cujus idem eſt calculus? Fateor editione tertia Bibliothecæ Patrum *Theophilum Cainanem* nominare, ſed in editionibus

nibus magis correctis, quibus *Grotius* & *Usserius* usi sunt, *Cainan* à *Theophilo* fuit expunctus. Quid ad *Hieronymum*, qui in quæstionibus ad Genesin, ubi omnes inter Hebræum textum & LXX. Interpretes differentias accuratè se observare profitetur, nullum de *Cainane* verbum facit, sic apertè significans, non magis suis quàm *Africani* aut *Theophili* diebus in LXX. Interpretum exemplaribus melioris notæ *Cainanem* juniorem usquam comparuisse. Ad horum nullum quicquam *VValtonus* respondet.

Secundò. Quod de *Eusebio* asserit certum, videtur falsum: nam ubi locorum meminit *Eusebius Cainanis?* Quod *Salianus* citat de primo ejus libro Chronicorum cap.2. rectè monet *Usserius* librum istum *Eusebii* esse corruptissimum, & tot in eo assumenta ex variis auctoribus contineri, ut inde *Eusebii* mens non debeat quæri. Certè non opus fuit *Eusebio* expressius negare *Cainanem* quàm fecit in genuino suo scripto, canone scilicet Chronico Græco, ubi paulò post initium ter delet *Cainanis* tam nomen quàm annos, numerans decem Patriarchas & eorum annos 1. secundum LXX. Interpretes puros ex *Origenis* Hexaplis, tum secundum *Africanum*, & 3. secundum suum calculum, ubique omne *Cainanis* vestigium deletur.

Quod ad *Epiphanium* hæresi *Melchisedecianorum* 52. ubi Patriarchas & eorum annos accuratè numerare necesse habet, ad evertenda hæreticorum fundamenta, nullum de *Cainanis* vel nomine vel annis est verbum. Si in Panario, aut alibi, ubi obiter & in transcursu ex editione communi, non illâ integrâ *Origenis* meminerat *Cainanis*, non debet hoc genuino ejus testimonio præjudicare.

3. Tertia *VValtoni* responsio est, possibile esse codices Græcos *Eusebii* tempore nonnihil variâsse, & in quibusdam *Cainanis* nomen insertum esse, in quibusdam non. Replica 1. Hæc est, *VValtoni* revocatio duræ nuper in *Bezam* censuræ, quasi is primus & solus ausus fuisset expungere *Cainanem*. En jam agnoscit ipsius *Eusebii* diebus varia exemplaria Græca multò ante natum *Bezam Cainane* caruisse; quidni etiam confessionem hanc interpretemur concessionem totius quæstionis? nunquam negavimus quædam, & fortasse multa exemplaria Græca tam *Lucæ* quàm LXX. Interpretum corrupta *Cainanem* expressisse, tantùm affirmavimus alia exemplaria melioris notæ, *Origenis* scilicet, *Africani*, *Irenæi*, *Theophili*, *Eusebii*, & similium doctissimorum Patrum ab hac corruptione libera, *Cainanem* omisisse. Hæc si *Briani* mens sit, ut ejus hîc verba præ se ferunt, facile coibit hac ex parte pax.

Quartò respondet, diebus *Iosephi* variâsse in numeris codices Hebraicos, non mirum ergò est *Iosephum*, *Berosum*, & *Eupolemonem* à LXX. discrepâsse, cùm à codicibus Hebræis, qui nunc sunt in usu, idem *Iosephus* discrepet. Replica 1. Ea mei ingenii hebetudo est, ut *VValtoni* hoc argumentum non capiam, varient quantum libet Hebræi codices diebus *Iosephi*, quid hoc ad *Eupolemonem* & *Berosum*, qui Hebræos codices nunquam viderunt, sed Græcos multò ante *Iosephum* natum in manibus habuerunt, in quibus nulla *Cainanis* umbra tum apparebat, si ipsis adhibeatur fides. 2. Falsum est Hebræos codices in numeris præ manibus unquam variâsse, nedum diebus *Iosephi*, quando Chaldaicæ Paraphrases tam *Ionathanis*, quàm *Onkelosi*, videntur conscriptæ, omnes exactè conveniunt in istis numeris cum textu Hebraico hodierno: neque facile in numeris cadere potuit Hebraicus textus in varias lectiones, nam numeri in eo non scribuntur per singulas literas aut notas numerorum, ut apud Græcos & Latinos, sed integris vocabulis, certè in Bibliis Græcis, quæ numeros omnes meris literis exprimunt, ut alibi, ita in uno nostro capite Gen. 11. paucis versibus tanta est in numeris varietas, discrepantia, & contrarietas, prout vidit procul dubio *VValtonus* in *Ludovici Capelli* Chronologiâ *pag.*7. ut nullâ arte vel dissimulari, vel reconciliari possit. 3. Non hîc discrepat *Iosephus* ab hodierno textu Hebraico in quæstione præ manibus, nam juniorem *Cainanem* clarissimè expungit, quod unum in præsentia quæritur. 4.

Quod contra *Bezæ* vetustissimum manuscriptum hîc affert, de eo nihil addam prioribus, quòd negat aliud manuscriptum à Grotio memoratum extare in Anglia, parum est ad rem, cùm nuper fassus sit, quod in se luce clarius est, varia etiam *Eusebii* diebus fuisse manuscripta, in quibus nulla de *Cainane* juniore vel vola erat, vel vestigium.

Ista respondit *Grotio*, *Usserio* autem, quem vocat virum magni nominis, cujus posthumum de hoc argumento tractatum habebat in manibus, nihil aliud opponit quàm responsionem, ad unum ejus, ut vocat, effugium, Euangelistam scilicet *Lucam* in genealogia *Christi* ponere *Cainanem* non ex sua, sed vulgi sententiâ, non secundum rei ipsius veritatem, sed quia Christiani Hellenistæ ita apud LXX. Interpretes legebant, sententiam hanc ut latam omnibus erroribus fenestram, multis verbis explodit, & tandem *Bosharti* verbis confodit. Replica. Appello hîc *Briani* ingenuitatem, an cum *Usserio* amico suo singulari & viro summo agat quo decuit candore. *Usserius*

pag. 193. & seq. respondens ad syllogismum hypotheticum, si *Lucas* Evangelista in *Christi* genealogia posuit *Cainanem* Juniorem, tum de eo nullus dubitandi locus est, at posuit. Ergò. Primò distinguit majorem ex sententia multorum magnorum virorum, ut loquitur *Spanhemius*, & pro ea distinctione varia affert argumenta. Deinde minorem, quam totâ suâ dissertatione negabat, novis argumentis evertit. *Brianus* neglectâ totâ dissertatione, quæ plurimis argumentis minorem illam everterat, arripit tantùm distinctionem majoris, quam ex aliorum potius quàm suâ sententiâ adduxit *Usserius*, & in hac solâ immoratur, ita tamen ut præcipua quæ pro ea afferuntur argumenta, nequaquam tangat. Quod ad *Boshartum*, non fuit quòd ejus verba contra hanc ex *Cajetano*, *Genebrardo*, *Petavio*, *Iunio*, & aliis distinctionem *VValtonus* afferret, quandoquidem ante eum *Spanhemius*, *Genebrardus*, *Vossius*, & alii multi ex nostris satis eam dudum profligâssent, imo ipse *Usserius* per totum suum tractatum egregiè refutavit. Optandum ut *VValtono* per otium licuisset respondere ad *Bosharti* saltem succinctam & nervosam sententiæ suæ refutationem eodem loco, ubi ejus verba pro se produxit.

Iniqua Waltoni conclusio.

Plura non observo in *VValtono* argumenta, certè quæ attulit non sunt ejus valoris, ut propterea Græca versio, eo in primis loco, ubi in paucis versibus præter controversum plusquam septem habet manifestarios & confessos errores, præferatur veritati Hebrææ, quam in ipsius *VValtoni* Bibliis exactè sequuntur versiones aliæ omnes tam Samaritana, Chaldaica, Syriaca, quàm Latina, & Arabica, & licet propè innumeræ afferantur in Hebræo fonte è dictis omnibus rivulis lectionum varietates, nulla tamen etiam per extremam *VValtoni* diligentiam corradi potuit varietatis umbra, quæ *Cainanis* additioni vel levissimam speciem præberet.

QUÆSTIO III.

De Conciliatione Geneseos undecimi 26. cum Act. septimi quarto.

Dubium ἄλυτον quomodo Abraham natus anno Tharæ 70. proficiscitur anno ætatis 75. Charrane in Chananæam post mortem patris qui vixit annos 205.

TErtiò quæritur quî *Abrahamus* septuagesimo *Tharæ* patris natus proficisci potuerit *Charrane* in Chananæam anno ætatis suæ septuagesimo quinto, idque post mortem patris qui ad ducentesimumquintum vixit? Resp. Nodus hic omnium qui hactenus obvenerunt, difficillimus *Eliam* vindicem requirit, nos explicationem dubii non λύσιν ἀπορείας in præsentia pollicemur, cùm ipse *Iosephus Scaliger* animadvers. in *Eusebium* fol. 17. apertè in luto hæreat manusque det, nec quicquam respondere conetur, aliique omnes quos videre contigit, dum solutiones promittunt, implicatiores multò dimittunt lectores quàm admiserint. In hoc est ligatura nodi quòd *Moses* Gen. 11. v. 26. velit *Abrahamum* natum *Tharæ* septuagesimo, *Stephanusque* Act 7. v. 4. disertè asserat *Abrahamum* translatum *Charrane* in Chananæam postquam mortuus est *Thare*: jam verò certum est & à nemine controversum profectum *Abrahamum Charrane* suæ ætatis septuagesimo quinto, vixisseque patrem ad ducentesimum quintum. Si ergò anno *Tharæ* septuagesimo natus sit *Abraham* & septuagesimo quinto ætatis *Charrane* evocatus sit, annus itineris istius in *Tharæ* centesimum tricesimum non post mortem *Tharæ*, sed annis sexaginta ante mortem accidere oportuit. Hoc quidem admittunt quos nos maximè solemus sequi, *Iosephus Scaliger*, *Sethus Calvisius*, *Ubbo Emmius*, *Funccius*, *Bucholcerus*, imò ex Pontificiis *Tostatus Abulensis*, *Petavius*, *Suarezius*, *Pererius* & alii. Sed *Henricus Philippi* post *Torniellum* & *Salianum*, imò verò ex nostris *Capellus*, *Paræus*, *Iunius* & *Deodotus* iter *Abrahami* Cananiticum in suum septuagesimum quintum, & patris ultimum vix ducentesimum quintum conjicientes, *Abrahamum* natum volunt *Tharæ* non septuagesimo sed centesimo tricesimo totis sexaginta seriùs quàm priores. Durum nobis videtur cum *Moses Tharam* genuisse dicat *Abrahamum* anno 70. id contra *Mosis* morem in cæterorum omnium Patriarcharum genealogiis exponere de annis sexaginta post septuagesimum: præterquam etiam quòd hic calculus sacram Chronologiam in annis præcipue Sabbaticis & Jubilæis valdè conturbet. Nec minùs durum videtur, quem *Stephanus* post mortem patris in Chananæam translatum affirmat, eum annis sexaginta ante mortem patris illuc transferre, asserere *Stephanum* secundum vulgarem populi computum loqui, qui tum Septuaginta Interpretes & Rabbinorum *Cabbalam* in rationibus temporum sequebantur, vel *Abrahamum* septuagesimo quinto anno profectum *Charrane* in Chananæam, sed nondum translatum μετοικιζόμενον cum totâ suâ domo & totâ re familiari ante patris mortem. Ista & alia ejusmodi non placent, igitur in præsentiâ ἀποροῦμεν, & dubii solutionem posteriori curæ remittimus.

Addenda ad Quæstionem III.

De anno nativitatis Abrahami.

Quæstionis difficultas.

DUbium hoc non posuit doctissimus *Voetius* in sua disputatione de alytis: varia tamen in alytorum illic albo stant

quæ

quæ solutu multò sunt faciliora quàm hoc præ manibus, certe *Hieronymus* in quæstionibus Hebraicis, & *Augustinus* in 15. de Civitate Dei cap. 16. profitentur expresse dubium hoc indissolubile. In sententiam hanc *Iosephus Scaliger*, ut dictum, pedibus ivit, istorum ego menti lubentissimè acquievissem, sed quia monitus sum à quibusdam quos revereor, incommodum esse ut hujusmodi dubia indeterminata relinquanrur, & videam ab hac quæstione prorsus pendere totorum sexaginta annorum ex Chronologiæ sacræ tabulis vel meritam expunctionem, vel necessariam in eas insertionem, licet ægrè valdè, adductus tamen sum, ut relictâ hæsitatione, in alteram partem inclinem.

Partium sententiæ. Duæ sunt hìc sententiæ, utraque multis & magnis tam auctoritatibus quam rationibus nixa; nos quando aleam jacere necesse sit, priorem amplectemur scil. *Abrahamum* natum patris *Thare* septuagesimo, relictâ posteriori de centesimo tricesimo.

Pro priori nostrâ stant secundum *Scaligerum* omnes antiqui, etiam omnes Protestantes ante *Beroaldum* Genevæ Professorem, qui in contrariam sententiam post se traxit, non quidem *Bezam* sed summum *Calvinum*, cujus ductum sequuti sunt *Martyr, Musculus, Iunius, Pareus, Deodatus, Rivetus, Usserius, Capelli* tres, aliique; viri omnes præstantissimi: Ex Pontificiis in eadem mente sunt, *Lyranus, Cajetanus, Salianus*, & alii, inprimis *Torniellus* qui fusissimè & summâ cum industria has partes tuetur. Pro nostra sententia stant Patres Christiani, Latini, Græci, & Judæi omnes, qui Geneseos undecimi vigesimum sextum de *Abrahami* nativitate accipiunt, & inter recentiores *Lutherus, Iosephus Scaliger*, aliique suprà citati, ac ex Pontificiis *Abulensis*, qui fusè & accuratè rem hanc tractat, ac ex eo *Pererius, Petavius*, etiam *Cornelius*, & *Lorinus*. Sed sepositis auctoritatibus perpendamus utrinque rationes.

Pro nostra sententia primum argumentum. Hoc nostrum primum est argumentum: *Moses* expresè docet Gen. 11. v. 26. *Tharam* anno vitæ suæ septuagesimo genuisse *Abrahamum*, clarum ergo hoc est ex divinis Scripturis fidei fundamentum. Respondet *Torniellus*, id quod ab eo alii mutuantur, *Augustinum* quæst. in Genesin 26. ita locum exponere ut istum Genes. 5. v. 32. *Noam* anno quingentesimo genuisse *Shem, Cham*, & *Iaphet*, ubi non intelligitur *Shem*, etsi loco primo ponatur maximum natu fuisse filiorum *Noæ*, aut eo præcise anno generatum, sed *Noam* eo anno generare cœpisse tres suos filios, quorum dignissimus fuit *Shem*, licet anno uno aut duobus post *Iaphetum* major em genitus, ita *Tharam* anno septuagesimo generare cœpisse tres suos filios, quorum *Abraham* dignissimus, ideoque primo loco positus, non tamen primò genitus, nam *Haran Saræ* pater necessariò fuit eo senior, cum *Sara* ejus filia *Abrahamo* decem tantùm annis esset junior, si *Harane* senior fuisset *Abraham*, oportuit *Haranem* genuisse *Saram* seu *Iiscam* anno suo octavo ad summum nono, quod absurdius est quàm ut à quoquam admittatur. Replica 1. malè *Torniellum* & sequaces *Augustini* sententiam referre, nunquam enim is affirmavit *Abrahamum* natum anno patris centesimo tricesimo, sed sæpius septuagesimo, tum loco citato, tum lib. de Civitate Dei 16. à capite 12. ad 17. ubi fusiùs eam quæstionem tractat, tum alibi. Habet quidem varias solutiones aliorum præsentis dubii, & hæc à *Torniello* allata est earum una, sed non magis ea est *Augustini* senrentia quàm solutio præcedens secunda Judæorum & *Hieronymi*. Certè nusquam *Augustinus* eam amplexus est, licet non contemnendam afferat, ipsius verò responsio in qua acquiescit, à qua incipit, & in qua definit, loco citato est recapitulatio, per quam defendit duas *Abrahami* profectiones in Cananæam, priorem anno vitæ suæ septuagesimo quinto ante mortem patris, posteriorem anno vitæ suæ centesimo tricesimo quinto post patris mortem.

Secundò. Si Geneseos undecimi vigesimus sextus parallelus sit quinti trigesimo secundo, confecta pro nobis res est, nam *Torniellus* anno suo millesimo sexcentesimo quinquagesimo nono expresè declarat post *Cajetanum* & alios, *Augustini*, suamque mentem esse *Shemum Noæ* primogenitum fuisse, adeoque & *Abrahamum* primogenitum esse oportet secundum istum parallelismum.

Tertiò. Quod *Abrahamum* natu minorem *Haranis* volunt, eo quòd *Haranis* filia *Iesca* fuerit *Abrahami* uxor *Sara*, ipso decem tantùm annis minor, caret fundamento, nam ut ostendit Jesuita *Coquæus* ad *August.* caput 19. lib. 16. de Civitate Dei, multi tam veteres quàm recentiores in alia sunt sententia & utcunque varient hìc docti, Scriptura tamen est clara Genes. 20. v. 12. *Saram* fuisse filiam non fratris *Haranis*, sed patris *Tharæ*, & ne cui pateret elabendi rima exponendo filiam de propinquâ, vel nepte, addita est clausula (*non matris meæ*) ad expositionem omnem hujusmodi elidendam. Quòd objiciunt Pontificii de licitis nuptiis cum filiabus fratris, non cum filiabus patris aut cum sororibus, hoc faciunt ad excusandas Papæ dispensationes de incestis nuptiis Principum, tempore quidem *Abrahami* lex de conditionibus nuptiarum non erat lata, sed post *Mosen* nuptiæ tam cum neptibus quàm sororibus

vetitæ sunt: & verò Pontifices non minùs de his quàm illis dispensant, nam ut auctoritate Papali ob merum incommodum curia Romanæ celebratæ sunt nuper nuptiæ Regis Hispanorum cum sororis suæ filiâ, ita & Reginæ Poloniæ cum duobus fratribus uterinis. Sic homo ille ἄνομος in luce meridianâ jura omnia divina & humana audet conculcare.

Quartò. Magna est inter Geneseos quinti tricesimum secundum, & undecimi vigesimum sextum dissimilitudo, nam *Noah* filios suos tres intra biennium, qui hîc adversarii sunt, generâsse volunt, sed inter filiorum *Tharæ* nativitates sexaginta minimùm annos intercessisse docent: immanis est hæc discrepantia.

Quintò. Dato *Abrahamum* filiorum *Tharæ* natu fuisse minimum, nihil hoc facit ad nativitatem ejus excludendam ab anno patris septuagesimo, nam nihil vetat hoc etiam supposito *Abrahamum* anno patris septuagesimo, & fratres majores multò ante fuisse prognatos.

Secundum. Argumentor secundò. Nisi *Abrahamus* natus anno patris septuagesimo secundum *Mosis* verba intelligatur, nativitas *Abrahæ* relinquetur incerta. *Nahor* vel *Haran* septuagesimo *Tharæ* nati dicentur, quando autem *Abraham* natus sit *Moses* non dixerit: Chronologia sacra in *Abrahamo* abrumpetur, & additione sexaginta annorum ad *Mosen* corrumpetur. Respondet *Torniellus*, ad quem *Paræus*, *Rivetus*, aut alii, nihil vel parum addunt, calculo Chronologico nihil addi, sed sexaginta annos malè expunctos rectè recuperari; de anno nativitatis *Abrahami* non silere *Mosen*, licet loco præ manibus de eo non loquatur, alibi tamen satis indicare, per claras consequentias. Replica. 1. Confessam sexaginta annorum ad vulgatum computum additionem magnam efficere in Chronologiâ mutationem, certè quæ de Eclipsibus, & antiquis cœlestium φαινομένων observationibus, aut Jubilæorum computo doctissimi multi viri ad Chronologiæ sacræ quà confirmationem, quà illustrationem adduxerunt, hac ratione funditùs evertuntur, nec ea additio admittenda est, nisi majore necessitate compellamur, quàm argumenta adhuc adducta præ se ferunt.

Secundò. Exactæ *Mosis* Genealogiæ ab *Adamo* ad *Abrahamum* & aliquandiu pòst, fiunt per tempora nativitatis Patriarchiarum in rectâ Christi lineâ constitutorum, si autem annus *Tharæ* septuagesimus non referatur ad generationem *Abrahami*, sed vel *Nahoris* vel *Haranis* mutabitur tota ratio Chronologiæ *Mosaicæ* in ipsâ personâ *Abrahæ*, cujus generationem & annos plus quàm alius cujuscunque Patriarchæ *Mosi* scopus & institutum est manifestare, ut clarè fluat cursus temporum ac Christi linea. nihil ad Christum, nihil ad Ecclesiam quo anno *Thara* genitus sit, vel *Haran* pater *Moabitarum*, vel *Nahor* pater familiæ Assyriacæ.

Tertiò. Nativitas omnium aliorum Patriarcharum est enarrata à *Mose* verbis planis & disertis, non relicta ut indagaretur per varias ambages consequentiarum; *Abrahami* propinqua & eminens ad fœdus gratiæ ac populum Dei & Christum relatio non eum patitur suâ hîc prærogativâ spoliari.

Quod de *Shemo* ad nauseam regerunt, ut nuper dictum, non solvit argumentum. Nam 1. Si, ut volunt multi, *Shemus* fuerit *Noæ* primogenitus, tollitur omnis quæstio. 2. Licet fuerit *Iapheto* junior biennio, inter duos annos *Shemi*, & *Abrahami* sexaginta vasta est differentia. 3. Qui volunt *Shemum Iapheto* minorem, id se facere profitentur per expressas Scripturas, non per consequentias. 4. Consequentiæ probantes *Abrahamum* natum anno *Tharæ* centesimo trigesimo longinquæ sunt, &, ut fatetur *Torniellus*, obscuræ, sed, ut affirmat *Pererius*, falsæ, quæ nihil probant.

Argumenta *Tornielli* pro alterâ sententiâ sunt varia. 1. Vixit *Terah* annos ducentos quinque & mortuus est *Charrane*, *Abraham* autem mortuo patre profectus est *Charrane* in *Chananæam* anno vitæ suæ septuagesimo quinto, annus ergò *Abrahami* septuagesimus quintus respondebat anno patris ultimo ducentesimo quinto, natus ergò fuit *Abraham* anno patris centesimo trigesimo, septuaginta quinque scilicet ante ejus ducentesimum quintum in quo mortuus est. *Argumenta Tornielli & Paræi refutantur.* 1.
Resp. *Torniellus*, & sequaces triumphant in hoc argumento ut demonstratione invictâ, *Pererius* tamen, & omnes qui sequuntur *Augustinum*, satis facilè respondent. Omnis argumenti vis in eo stat, quod *Abrahamus* non sit profectus in *Chananæam* ante Patris mortem: narrat quidem *Moses Tharæ* mortem in fine capitis 11. Gen. & *Abrahami* profectionem initio 12. sed hinc non sequitur *Abrahami* profectionem fuisse posteriorem morte patris, satis enim est frequens in historiâ sacrâ ut quæ posteriùs gesta sunt, priùs narrentur, quod ex ipsis locis præ manibus patet, nam initio capitis 11. narratur structura turris *Babel*, quæ diebus *Peleg* facta est, multò ante prognatam *Ioctanis Pelegi* fratris secundam progeniem, quæ cap. 10. describitur, imò verò post *Tharæ* mortem initio capitis 12. mandatum Dei *Abrahamo* imperans, ut relinqueret patriam *Ur Chaldæorum*, ac domum paternam, ut in *Chananæam* proficisceretur, licet cap. 12. exponitur, excessum tamen ex *Chal-*

Chaldæâ quæ cap. 11. habetur, diu antecessit.

Sed id quod urgent præ historiâ *Mosis* sunt diserta verba *Stephani* Act. 7. v. 4. *Post mortem patris transtulit eum Deus in Chananæam.* Nemo Christianus unquam tam impius fuit, ut *Stephani* hæc verba controverteret; sed *Augustinus*, & multi optimi Theologi tam nunc quàm olim negârunt unam solam fuisse *Abrahami* profectionem *Charrane* in *Chananæam*, faciendo verò plures, sibi videntur totam, quæ aliàs maxima hîc esset, difficultatem tollere. Volunt, secundum *Mosen*, *Abrahamum* profectum *Charrane* in *Chananæam* anno ætatis suæ septuagesimo quinto, ante mortem patris annis sexaginta, rediisse autem aliquoties ut patrem inviseret, donec patre mortuo relinqueret Charranem, non iterum visurus, & in Chananæam profectus est in eâ mansurus, nec iterum unquam transiturus fluvium in Mesopotamiam. Respondent adversantes somnia hæc esse nullo Scripturæ fundamento nixa. Replica. Non negant, modò vera essent, satis solvere difficultatem, nec quicquam afferunt quò minùs vera esse possint, an verò actu fuerint vera, pendet à superiore hypothesi; supposito enim *Abrahamum* natum *Tharæ* septuagesimo, & vixisse *Tharam* ducentos quinque, ac profectum *Abrahamum* in *Chananæam* anno suo septuagesimo quinto, necesse est ut illuc iverit annis totis sexaginta ante mortem patris, & cùm à *Stephano* dicatur eò profectus post mortem patris; necesse etiam est statuere, rediisse *Charranem* saltem semel ad patrem invisendum, ut inde post mortem patris *Chananæam* repeteret, nulla est absurditas in hac totâ re, imò in eâ est necessitas ad probam *Stephani* cum *Mose* reconciliationem.

Quod autem *Moses* nullam faciat istorum *Abrahami* itinerum expressam mentionem, est secundum suum morem ac consuetudinem; nam licet Patriarchæ *Noach*, *Shem*, & omnes alii post fluvium, cum *Abrahamo* multis annis vixerint, & ut videtur certissimum, multas aliquando visitationes mutuò exercuerint, earum tamen nullius *Moses* meminit, quin & *Isaac* post suas nuptias simul cum *Abrahamo* vixit in diversis regionibus annis supra triginta, & *Israël* annis multo pluribus, nusquam tamen *Moses* meminit vel *Abrahamum* invisisse suos filios, aut filios suum patrem, antequam ad ejus sepulturam *Hebronem* accessissent; eadem est *Iacobi* & *Esavi* ratio, vixerunt illi aliquot annos ante mortem *Abrahami*, & plures ante mortem *Isaaci*, an nunquam accesserunt vel ad patris vel avi domos, nec unquam vel avus, vel pater ad eorum domicilia? certè nullius ejusmodi itineris *Moses* meminit, si unam *Iacobi* profectionem excipias ad invisendum *Isaacum* paulò ante ejus mortem.

Alterum *Tornielli* argumentum est, mortuum *Teram* ante septuagesimum quintum *Abrahami*, quia Gen. 22. post *Abrahami* reditum à conatu immolandi *Isaaci* anno suo centesimo vigesimo quinto, quinquaginta annis à primo discessu *Charrane* occurreret ei nuncius significans, ut inaudita nova octo filios natos *Nachori*, non ergò per eos quinquaginta annos revisit *Abrahamus* Charranem, quod in pio filio impossibile erat, si tum temporis vixisset Charrane *Terah* pater. Resp. in paucis annis magna solet esse familiarum mutatio: *Nachori* octo filii octo annis potuerunt nasci, certè *Iacobo* in eodem loco annis ferè sex undecim prognati sunt: in annis illis quinquaginta sæpiùs revisere potuit patrem *Abrahamus*, antequam octo illi nati essent *Nahori*. De infrequentiâ visitationum inter Patriarchas, quæ modò in Sacris literis memorantur, jam dictum *Tornielli* adversariis unum *Abrahami* iter ex Chananæâ Charranem sufficit ad ipsorum hypothesin salvandam. Magis nos stringeremur, si addidisset *Torniellus*, quod tamen non fecit, anno *Isaaci* trigesimo quinto, secundum *Pererium*, oportuisse *Abrahamum* fuisse *Charrane* ad sepeliendum patrem: ibi tunc *Nahor* & filii res domesticas *Abrahami* ab ipso satis didicerunt, quid ergò post quinque tantùm annos *Eleazari*, *Abrahami* servo, opus fuit tam anxiè *Bethuelem* ac *Labanem* de *Abrahami* divitiis & filio *Isaaco*, ut rebus ignotis, docere? Ad hoc tamen responde, qui fuerint *Abrahami* sermones cum *Nahore*, quando ultimò venit *Charranem* ad sepeliendum patrem, quis novit? Et quæcunque tandem nota erant de *Abrahami* statu suis *Charrane* consanguineis, dum uxorem inde *Isaaco* peteret *Eleazar*, commodum ei fuit, ad adducendam *Rebeccæ* mentem in tàm longinquum iter, *Abrahami* ac *Isaaci* opes prolixiùs enarrare, de quibus satis ignarus esse potuit *Bethuel* octavus & minimus natu suorum *Nahor*, quicquid tandem ipse *Nahor*, & filii majores de ipsis cognovissent. 2.

Tertium *Tornielli* argumentum est testimonium *Chrysostomi* & *Theodoreti*. Ad quæ responde 1. Si testimoniis vel Græcorum vel Latinorum Patrum vellet stare *Torniellus*, proculdubio caderet causâ: duo hi nimis pauci sunt ut totam turbam sustineant eorum, qui *Abrahamum* anno sui patris septuagesimo natum affirmant. 2. *Theodoretus* in genuinis suis scriptis nullum hac de re verbum habet, cùm tamen moveat multas minùs graves quæstiones in Genesin, textum præ manibus tam antecedentes 3.

quàm conſequentes. Verum eſt in Latinâ Græcorum Patrum catenâ Coloniæ 1572. editâ ſub nomine *Theod.* ſolvitur quæſtio de anno ſeptuageſimo *Tharæ*, ſic ut *Abrahamus* non fuerit primò ſed ultimò genitus *Tharæ*, quàm parum hoc faciat ad quæſtionem ſuprà dictum. Sed in præſentia reſpondeo, illum *Theod.* nequaquam eſſe *Theodoretum*, ſed *Theodorum*; qui qualis fuerit, quantæque auctoritatis, aut quando vixerit neſcio. Ibidem ſubjicitur in Catenâ longè alia ſolutio cujuſdam *Diodori*, qui *Abrahami* profectionem in Chananæam anno ſuo 75. longè facit antecedere mortem *Tharæ*, quicunque illi ſunt viri *Theod.* & *Diod.* in Catenâ, nihil ego eorum teſtimoniis deferendum puto.

Quod ad *Chryſoſtomum*, adeò negligit noſtram quæſtionem, ut in Homiliis ſuis in Geneſin omnino omittat ipſum textum, totum ſcilicet 26. verſum capitis 11. & licet ſcribat verſum 4. 7. Act. ne verbo tamen rem hanc ibi attingit. Fateor in verſum ultimum undecimi Geneſeos quæſtionem movere, & ſic ſolvere, ut non priùs in Chananæam venerit *Abraham*, quàm pater mortuus ſit. Hoc quidem [non priùs] addit ad verba *Stephani*, qui nihil tale loquitur, ſi dixerim *Chryſoſtomum* hoc facere negligenter & ἀμέλῶς, ſuo ipſius verbo ibidem uterer, licet in diverſo ab eo ſenſu, certè ibi habet *Chryſoſtomus* ea quibus adverſarii hic, non lubenter, ut puto, ſubſcriberent, *Tharam* ſcilicet veniſſe *Charranem* cum *Abrahamo*, nulla motum fide in promiſſiones divinas (nam ἄπιστον vocat) ſed ſolo paterni amoris erga filium philtro. Dura nimis hæc eſt in *Tharam* cenſura.

4. Quartum *Tornielli* argumentum. Niſi *Abrahami* nativitas ſeptuageſimo *Tharæ* ſexaginta totis annis poſterior ſit, & à Diluvio longius removeatur, quàm intervallo quadringentorum nonaginta duorum annorum, impoſſibile eſt, ut tum temporis regnante *Nino* excreverit genus humanum in tantam multitudinem, quæ exercitibus, quos hiſtorici narrant eo ſeculo ductos, in militiam ſufficerent. Reſp. de hoc argumento ſupra ſatis ſuperque.

5. Quintum *Tornielli* argumentum. Non eſt credibile *Abrahamum* vel ob affectum paternum, vel quâvis aliâ de cauſâ redire voluiſſe ad habitandum in eâ regione, à quâ Dominus eum evocaverat. Reſp. Nemo aſſerit rediiſſe *Abrahamum* ut in Meſopotamiâ habitâret, ſed ut occaſione negotiorum eò, quoties lubitum eſſet, rediret; Dei vocatio in Chananæam nihil impediebat.

6. Sextum. Si quavis de causâ *Abrahamus* aliquando proficiſceretur de Chananæâ in Meſopotamiam, pernicioſum præbuiſſet exemplum ſuis poſteris, removendi ſua domicilia de Chananæâ terrâ promiſſionis in Meſopotamiam, unde divino mandato avocati erant. Reſp. Iter negotiorum causâ non eſt tranſlatio domicilii: *Iacobus*, cui Chananæa non minùs quàm *Abrahamo* fuit terra promiſſionis, nihil dubitavit bonâ cum patris *Iſaaci* gratiâ negotiorum causâ in Meſopotamiam proficiſci, ibique multis annis permanere.

Septimum. Si redire unquam in Meſopotamiam voluiſſet *Abrahamus*, id feciſſet tempore famis, quando in Ægyptum deſcendit cum magno ſuo ac *Saræ* uxoris periculo. Reſp. Temporibus famis Ægyptus ſemper fuit ordinarium vicinis omnibus frumenti granarium, nequaquam verò Chaldæa hoc privilegio gaudebat. Sed piget ineptiarum *Tornielli*, in quibus nihil apparet ſolidæ rationis. 7.

QUÆSTIO IV.

Quomodo Iſraëlitæ commorati ſint in Ægypto totis annis 430. & tamen quatuor tantum generationibus?

QUartò quæritur, quomodo Gen. 17. v. 12. peregrinatio *Abrahæ* & ſeminis illius prædicetur futura annorum quadringentorum, cùm alibi dici ſoleat annorum quadringentorum triginta; ibidemque reditus ex Ægypto promittatur generatione quartâ, cùm tamen ſupra octo aut decem generationes in *Ioſephi* familiâ intra hos temporis cancellos numeraverimus? Reſp. ad prius, pro diverſitate terminorum variari quorumcunque calculos: dum quadringenti triginta anni ſtatuuntur peregrinationis Hebræorum, eorum initium collocatur in primâ *Abrahami* profectione de *Ure Chaldæorum*, ſaltem de *Charrane Meſopotamiæ* in *Chananæam*: ſed *Abrahami* profundus ſomnus & eeſtaſis Gen. 15. poſt iſtud iter contigit. Prætereà non raro Sacroſancta Scriptura in numero rotundo aliquorum annorum, nedum menſium, aliquando exceſſum, aliquando defectum comprehendit, ita ut rotundus quadringentorum annorum computus triginta, aut plus minuſve quod excedat aut deficiat, non excludat.

Quomodo peregrinati ſunt in Ægypto poſteri Abrahami annis & 400. & 430. & 4. generationibus.

Ad poſterius Reſp. Generationem ſeu *Seculum* vulgò centum annorum ſpatio definiri, ita quod poſt annos quadringentos accidit, id rectè quartâ generatione dici contigiſſe. Prætereà licet eo temporis ſpatio in quibuſdam familiis octo & plures gradus numerentur; in aliis tamen non minùs illuſtribus vix ultra quatuor apparent, ſaltem ab introitu ad exitum: *Eſrom* filius *Pharezi* nepos *Iudæ* genuit in Ægypto *Ram* & *Ram Aminadab*, hic verò *Naaſſon*, & is *Salmon* maritum *Rachab*, *Davidis* abavum.

Levi

Levi quoque genuit paulò ante introitum *Coath*, qui *Amram*, qui *Mosen*. Hic ab εἰσόδῳ ad ἔξοδον duas tantum habes generationes, solus enim *Amram* & *Moses* in Ægypto nati sunt, imò verò si excludas terminos & generationes numeres exclusivè ab ipso *Isaaco* ad *Mosem*, invenies tantùm quatuor nomina, scilicet *Iacob*, *Levi*, *Coath* & *Amram*.

Addenda ad Quæstionem IV.

Israëlitæ in Ægypto non habitârunt ultra ducentos quindecim annos contra Vossium.

Isaacus Vossius sacræ Chronologiæ eversor.

NIhil hîc addidissem, nisi nuper *Isaacus Vossius* ad cætera sua in sacram Chronologiam facinora, hoc etiam adjecisset, ut sub magni patris nomine, ducentos totos hîc annos ad communem calculum prolixâ valdè & satis acri disputatione, addendos contendisset; nam non contentus contra patris expressam mentem corrupisse Sacrosanctum *Mosis* calculum tam ante quàm post Diluvium apertè, & ex professo ante *Abrahami* nativitatem ad vulgarem æram adjiciens annos non pauciores, quàm mille quadringentos & quadraginta, pergit per patris posthumam *Isagogen* à se editam, aliquot adhuc centenorum additione sacratissimos Chronologiæ Biblicæ terminos violare, infercit pro insititio *Cainane* annos centum triginta, translatione nativitatis *Abrahæ* à patris septuagesimo ad centesimum trigesimum, lucrari sibi videtur annos sexaginta, nondum tamen additionum satur à descensu *Iacobi* in Ægyptum ad exodum contra omnium veterum Judæorum & Christianorum, omnium etiam Protestantium, imò omnium ferè quoque Pontificiorum Chronologorum, & Scripturæ interpretum mentem, annos non pauciores quàm quadringentos triginta numerat, verùm transgrediens limitem annis minimùm supra ducentos, quin & in sequenti *Epocha* contra expressam Scripturam 1 Reg. 6. v. 1. quam propterea corrigit ut corruptam, contra omnium codicum fidem, audaciâ viventis *Vossii* modestiæ minimè consentaneâ; ab exodo ad conditum templi quingentos octoginta pronunciat fluxisse. Quatuor prima paradoxa jam expendimus, de sexto mox, quintum in præsentiâ sumimus in manus. Examinemus primò quæ pro novâ suâ sententiâ profert argumenta, deinde responsiones ad fundamenta antiquæ & communis quam oppugnat. Nihil aliud est in prolixâ illâ dissertatione multis verbis dilatatâ quod facit ad causam.

Refutantur Vossii argumenta pro mora

Argumentum ejus primum est ex Gen. 15. v. 13. Exod. 12. v. 40. Act. 7. v. 6. & 13. v. 16. Testimonia (inquit) hîc tam apertè loquuntur de solâ habitatione in Ægypto, non verò in Chananæâ, ut ab aliquo eludi forrasse, at non elidi possint.

Israëlitarum in Ægypto annus 430. Primum.

Resp. Durum est efficere omnes veteres & novos interpretes horum locorum elusores sacrarum literarum, ut stet nova *Vossii* expositio, quam à *Genebrardo* homine magis docto quàm vel solido, vel probo mutuatus est, in quâ sola ad hunc diem apparuerunt contra communem sententiam, *Steuchus*, *Eugubinus*, & alius nescio quis *Thaddæus Dunus*, cæteris omnibus doctis *Augustini* expositio placuit. Is lib. 16. de civitate Dei cap. 16. & iterum fusiùs c. 14. & 3. quæst. 47. in Exodum ita locos interpretatur, ut peregrinatio referatur tam ad terram *Chanaan* quàm Ægyptum, sed servitus & afflictio ad solam Ægyptum; numerus autem annorum ad omnes tres casus, ita ut à peregrinatione inceperint, & in afflictione desierint: velle autem eorum principium restringere ad casum ultimum, nimirum afflictionem, vel secundum, nimirum servitutem excluso primo termino peregrinationis, esset verba torquere, & in falsum sensum obliquare. Non est dubium inter peregrinationem & servitutem, atque inter afflictionem & servitutem aliquod annorum intervallum intercessisse, quadringentosque & triginta annos tam medio & ultimo, quàm primo termino assignare, non stat cum rerum ipsarum veritate.

Sententia Augustini.

Audiamus ipsum *Augustinum* de Civitate Dei lib. 16. cap. 24. *Quid verò dictum est ad* Abraham *sciendo scies, quòd peregrinum erit semen tuum in terrâ non propriâ, & in servitutem redigent eos, & affligent eos quadringentis annis, de populo Israële qui fuerat in Ægypto serviturus apertissimè prophetatum est, non quod in eâ servitute sub Ægyptiis affligentibus quadringentos annos ille populus fuerit peracturus, sed in ipsis quadringentis annis prænunciatum est hoc futurum, quemadmodum enim scriptum est de* Tharâ *patre* Abrahæ, *& fuerunt dies ejus* Charrane *quinque & ducenti anni, non quia omnes ibi acti sint, sed quia ibi completi sint, ita & hîc, propterea interpositum est, & in servitutem redigent eos, & affligent eos quadringentis annis, quoniam iste numerus in eâdem afflictione impletus est, non quia ibi universus peractus est, computantur ab anno septuagesimo* Abrahæ, *quando ad eum facta est prima promissio usque ad exitum Israël ex Ægypto quadringenti triginta anni, quorum Apostolus ita meminit. Hoc autem dico* (inquit) *testamentum confirmatum à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex non infirmat, ad evacuandam promissionem.*

Exponit hîc *Augustinus* Scripturam per alias Scripturas tam Veteris quàm N. Testamenti, hoc se didicisse profitetur cap. 16. ab *Eusebio Cæsariensi*. Certè *Hieronymus* in Epistolam ad Gal. 3. eâdem vadit viâ, imò

verò ipse *Vossius* fatetur pag. 95. Patres tam Græcos quàm Latinos ingenti agmine hanc sententiam sequi: dixisse potuit cum *Georgio Syncello* apud *Scaligerum* in notis *Eusebianis* pag. 17. κατὰ πάντας τοὺς ἑρμηνεύσαντας, καὶ ἱστορικοὺς, secundum omnes interpretes & Chronologos seu Historicos.

Hujus Patrum concordiæ causam malè *Vossius* adscribit ipsorum erga LXX. Interpretes reverentiæ: illi quidem locum Geneseos rectâ & clarâ Paraphrasi illustrant, ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἣν κατῴκησαν αὐτοὶ, καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν ἐν γῇ Αἰγύπτῳ καὶ ἐν γῇ Χαναὰν, αὐτοὶ καὶ οἱ πατέρες αὐτῶν τετρακόσια τριάκοντα ἔτη i. e. *habitatio filiorum Israel quam habitarunt ipsi & patres in terra Ægypti, & in terrâ Chanaan, ipsi & patres eorum quadringenti & triginta anni.* Hac quidem auctoritate Patres in verâ sententiâ confirmati sunt, sed eorum sententiæ fundamentum, ut in *Augustino* vidimus, posuerunt in solis authenticis Scripturis.

Refutantur objectiones Vossii contra sententiam Patrum. Prima.

Contra hanc omnium, saltem communem Patrum expositionem objicit *Vossius*, peregrinationem à *Mose* memoratam fuisse in solâ Ægypto, non verò in *Chananæâ*, eo quòd dicatur futura in terrâ non suâ sed alienâ, *Chananæa* autem fuit patria terra, natalis, & propria seminis *Abrahami*. Resp. Inconsideratè valdè hæc dicuntur contra expressas Scripturas, nam *Abrahæ* & posteris antè κληρουχίαν diebus *Iosuæ* terra *Chanaan* fuit magis peregrina quàm Ægyptus. De *Chanaan* hæc Apostolus Paulus Act. 7. v. 5. *Et non dedit illi hæreditatem in eâ, nec passum pedis, & repromisit dare illi eum in possessionem, & semini ejus post ipsum, cùm non haberet filium.* Hebr. 11. *Fide demoratus in terrâ repromissionis tanquam in alienâ in casulis habitando cum* Isaac & Jacob. Et vers. 13. *Confitentes quia peregrini & hospites essent supra terram.* Quòd ad Ægyptum, etsi nunquam intenderet Deus populum ut in hæreditate suâ ibi collocare, optimum tamen ipsis jus in terram *Goshen* procuravit. Donatio Regis simplex fundat jus bonum ad terras donatas, inptimis si insignibus meritis donatio supestructa fuerit: hæc autem Israëlitarum fuerat conditio; *Pharao* observatam à ruinâ Ægyptum *Iosephi* extraordinariâ prudentiâ, ipsi ac suis terram *Goshen* in possessionem dedit Gen. 47. v. 11. *Iosephus* patri, & frattibus suis possessionem dedit in Ægypto in optimo terræ loco, ut præceperat *Pharao.* Hic quievit *Iacob* in summâ pace usque ad mortem professus omnes priores suos dies in *Chananæâ* vel ubicunque fuisse meram peregrinationem, eamque valdè molestam vers. 10. *Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt, parvi & mali, & pervenerunt ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt.*

Secunda.

Secunda *Vossii* objectio contra Patrum explicationem hæc est. Eorum commentarius de annis quadringentis triginta peregrinationis includit ipsius *Abrahami* peregrinationem: atqui verba *Mosis* loquuntur de seminis *Abrahami* peregrinatione excludendo ipsum. Resp. 1. Quæ vera sunt de *Abrahami* semine rectè attribuuntur ipsi *Abrahamo*, repromisit Deus dare illi terram *Chanaan* in possessionem, & semini ejus post illum, non autem dedit, neque promisit dare *Abrahamo* terram *Chanaan* in possessionem, nisi in personis posteriorum, idque post quatuor secula. 2. Expositio Patrum rectè distinguit peregrinationem *Abrahami* à peregrinatione posteriorum, cùm eos locos, ubi habentur anni quadringenti, exponunt de solis posteris, *Isaaco* scilicet semine promissionis & sequentibus: eos autem locos qui habent quadringentos triginta de ipsius *Abrahami* peregrinatione ab *Ur Chaldæorum* intelligunt, quæ annis triginta *Isaaci* nativitatem antecessit. 3. *Vossii* expositio excludit ab annis 430. non solùm *Abrahamum*, sed ipsum *Isaacum* per totam vitam & *Iacobi* etiam peregrinationem ad annum suum centesimum tricesimum; à servitute autem excludit omnes *Iacobi* posteros ad mortem usque *Levi*, quæ plusquam nonaginta annis accidit post introitum in Ægyptum.

Tertiò objicit *Vossius* expositionem illam Patrum repugnare expressis verbis Exodi cap. 12. vers. 40. *Habitatio filiorum Israel qui manserunt in Ægypto, erat annis quadringentis triginta.* Resp. Sacrosancta Scriptura non debet captiosis manibus tractari, an verba hæc expressiora sunt de habitatione in Ægypto, quàm verba Act. 7. v. 6. & malè tractabunt eos annis quadringentis: ista *Vossius* ipse interpretari cogitur Synecdochicè, non de toto isto tempore, sed quâdam ejus parte pag. 79. & reprehendere eos qui omnes istos annos de servitute accipientes, habitationem extendunt ultra annos quingentos.

Vossii secundum argumentum.

Secundum argumentum quod pro suâ sententiâ affert *Vossius*, est ex cap. 5. Libri *Iudithæ*, ubi affirmat *Achior* Israëlitas habitâsse in Ægypto per annos quadringentos. Resp. Argumenti hujus levitatem fatetur *Vossius* contra *Genebrardum*, non tantum quia liber est Apocryphus, & loquutor *Ammonita Achior* qui res Judæorum ignoravit, & cujus falsa narratio de rebus Judaicis nihil præjudicat divinæ veritati, sed inprimis quod in codice originali Græco, nihil habeatur de tempore, sed additio illa annorum quadringentorum sit ex solâ versione Latinâ. 3. Si omnia ista prætermitterentur, necessaria tamen esset hoc loco commoda expositio, nam verba loquuntur

de

de habitatione filiorum *Israëlis*, si distinguas *Israëlem* à suis filiis, & ejus habitationem in Ægypto quæ fuit annorum septemdecim, excludas ab habitatione filiorum, verba rigidè, prout stant, vera non sunt, deerunt enim ex quadringentis septemdecim.

Tertium. Tertium *Vossii* argumentum est à multiplicatione filiorum *Israël* dum in Ægypto manerent, hi in sexcenta virorum millia excrescere non potuerunt, nisi annis minimum quadringentis ibi permansissent. Resp. *Genebrardi* hoc argumentum agnoscit *Vossius* nullius esse ponderis, & rejicir.

Quartum. Quartum est testimonium *Iosephi* Antiq. lib. 2. cap. 9. ubi Israëlitas annis quadringentis in Ægypto vexatos affirmat. Resp. *Vossius* agnoscit *Genebrardum* hîc frustra laborare, nam hoc loco, ut aliàs sæpè, corruptus est ex librariorum incuriâ *Iosephi* numerus, ut ex cap. 13. patet, ubi quadringentos triginta annos habet à peregrinatione *Abrahami* ad exodum, à descensu verò *Iacobi* in Ægyptum numerat tantùm ducentos & quindecim, quod ad alios auctores Judæos, neque *Genebrardus*, neque *Vossius*, ex plurima sua *Rabbinorum* lectione vel unum producere possunt pro se, nobis autem multos largiuntur.

Pro nostrâ sententiâ.

Vindicantur argumenta nostra. 1. Argumentamur 1. ex epist. ad Galat. 3. v. 16, 17. *Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini ejus, testamentum autem confirmatum à Deo quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex, non irritum facit.* Principium annorum quod Apostolus ponit in primis promissionibus factis *Abrahæ* de *Christo* semine benedicto non potest collocari in Israëlitarum descensu in Ægyptum; nam prima promissio facta *Abrahæ* de semine benedicto multis annis antecessit Israëlitarum descensum in Ægyptum. Primæ promissiones Gen. 12. *Abrahamo* dictæ sunt, cum de *Ur* Chaldæorum annos natus septuaginta exiret in Charran Mesopotamiæ, ubi quinque annos habitavit, inde discessit anno vitæ septuagesimo quinto, ex quo ad natum *Isaacum* anno suo centesimo Gen. 21. v. 5. sunt anni 25. hinc ad natum *Iacobum Isaaci* sexagesimo sunt sexaginta, inde ad descensum *Iacobi* in Ægyptum cum stetit ante *Pharaonem* centum triginta Gen. 47. v. 9. hi juncti faciunt ducentos viginti, qui subtracti ex quadringentis nonaginta relinquunt ducentos & decem, quibus in Ægypto commorati sunt *Iacobus*, & filii.

De Majore nihil jure moveri potest dubii, nisi de quinque annis primis, certè cùm *Augustinus* textum Gen. 12. v. 1. per hysteron proteron interpretetur, de primis promissionibus factis *Abrahæ* antequam veniret *Charran*, videtur necessarium ut factæ fuerint *Abrahæ* suo septuagesimo, nimirum quinque annis antequam *Charrane* discederet, utcunque cum viris magnis nolim contendere de minutiis, præsens quæstio est de annis ducentis & supra, in his lites de annis quinque facile absorbentur.

In Minore, quod Apostolus principium annorum quadringentorum triginta posuerit in tempore primarum promissionum factarum *Abrahæ*, minùs debet esse controversiæ, nam Apostoli verba hoc expresse ferunt.

Respondet *Vossius* negando minorem. Nam (inquit) promissiones ab Apostolo memoratæ non sunt intelligendæ de primis Gen. 12. descriptis, sed ultimis factis *Iacobo* Beershebæ, in itinere suo Ægyptum versus Genes. 46. v. 30. à quibus ad exodum numerari vult quadringentos triginta. Replica 1. Hoc solius *Vossii* commentum est contra omnes mortales, certè contra omnes Patres & scriptores Protestantes ipso non diffitente, puto etiam contra omnes Pontificios, nam varia hîc ex suo cerebro *Vossius* procudit, de quibus *Genebrardus*, & alii valdè pauci ex Pontificiis ejus duces nunquam videntur somniâsse. *Vossii singularia commenta.* 2. Commentum hoc *Vossii* apertè contradicit Apostolo, qui loquitur expressè de promissionibus dictis *Abrahæ*, *Vossius* verò negat posse ejus verba intelligi de diebus vel *Abrahæ*, vel *Isaaci*, vel *Iacobi*, ante iter suum ultimum in Ægyptum vitæ centesimo trigesimo. 3. Loquitur Apostolus expressè de promissionibus novi fœderis, quas non potuit lex evacuare, & de semine uno quod fuit *Christus*, atqui promissiones factæ *Iacobo* Beershebæ non fuerunt tales, nullum istæ de fœdere aut *Christo* verbum, tantùm erant particulares *Iacobo* consolationes de divinâ cum eo præsentiâ in Ægypto, de *Iosephi* curâ sepulturæ ejus, & de reditu posterorum ejus ex Ægypto in terram Chanaan. 4. Ipse *Vossius* concedit à promissionibus *Iacobo* factis *Beershebæ* non fluxisse annos quadringentos triginta, sed solum 407. quare cogitur ad aliud principium confugere, quod profitetur suum esse inventum à nullo ante tactum, scilicet caput annorum quadringentorum triginta à *Mose* & *Apostolo* memoratorum arcessendum esse, non à *Iacobi* descensu in Ægyptum, sed à *Iosephi* qui viginti tribus annis illum antecessit; cum feracibus & fluidis ingeniis semel panditur inventionum porta, nullus finis est novorum commentorum.

Quartò. Recentissimum hoc *Vossii* inventum

ventum non stat neque cum Scripturis, neque cum rectâ ratione. Nam 1. Promissiones factæ *Abrahamo*, quas quadringentorum triginta annorum caput facit Apostolus Galat. 3. v. 17. erant confirmatæ in *Christo*, & factæ semini benedicto: promissiones autem factæ *Iacobo* Bethele Gen. 35. v. 9. nullum habent de *Christo* verbum. 2. Supponit *Vossius*, venditionem *Iosephi* in Ægyptum contigisse eodem anno, quo *Iacobus* habitationem suam transtulit *Schheme Bethlehemum*, hoc ipsi fuit probandum, non asserendum. 3. Descensus in Ægyptum de quo loquitur Apostolus, non fuit unius solùm Israëlitæ, *Iosephus* autem unus tantùm fuit Israëlita. Denique non potest *Iosephi* descensus esse caput annorum quadringentorum triginta, nam ab eo ad exodum, fatente *Vossio*, non fluxerunt ultra quadringentos viginti tres. Quod autem hic affert de numeris rotundis & exactis, est intempestivum; nam secundum ipsius regulam, numerus minor additus majori intelligendus est de justo & exacto, ita licet summa annorum quadringentorum exponi posset de quadringentis triginta, vel de aliquot pluribus aut paucioribus, quàm in ipso rotundo exprimuntur, tamen cum triginta adduntur quadringentis, aut quilibet numerus minor majori, tum summa totalis non debet rotundari, sed de justo & exacto intelligi, itaque cùm nullo conatu *Vossius* valeat quadringentos triginta annos de justis & exactis exponere, videtur satis certum ejus calculum rectum esse non posse.

Secundum. Secundum quod pro nostra sententiâ argumentum profert *Vossius* hoc est. Generationes à *Mose* in variis familiis memoratæ, ab introitu Israëlitarum in Ægyptum ad exitum, tam paucæ sunt, ut annos quadringentos triginta non possint exhaurire. In familia Levitarum duæ tantùm fuerunt generationes in Ægypto prognatæ *Cahad*, qui in Chananæâ natus in Ægypto genuit *Amram*, & *Amram Mosen*: in tribu *Reuben Phallu* in Chananæa natus genuit in Ægypto *Eliab*, & hic *Dathan* ac *Abiram* Num. 26. v. 8. In familia *Iehudæ Ezron* filius *Pharez* in Chananæa natus genuit in Ægypto *Iephunne*, & *Iephunne Caleb*, qui anno suo quadragesimo exivit Ægypto: eo autem seculo nullæ duæ aut etiam tres generationes attingere potuerunt annos quadringentos triginta. Respondet *Vossius* tria satis, ut nihil deterius dicam, paradoxa 1. *Cahad* genuisse *Amram* multò post centesimum, & *Amram* pariter *Mosen* multò post suum centesimum; nam dato *Cahad* ingressum in Ægyptum anno suæ ætatis primo, & genuisse *Amram* centesimo, ac *Amram* suo centesimo genuisse *Mosen*, cujus octogesimo contigit exodus: anni hi omnes juncti non appropinquant quadringentis triginta, imò non superant ducentos octoginta, quin & largiamur *Cahad* genuisse *Amram* anno vitæ suæ ultimo, scilicet centesimo trigesimo tertio, & *Amram* genuisse *Mosen* anno suo etiam extremo centesimo trigesimo septimo: omnes hi, nimirum centum triginta tres, centum triginta septem, & octoginta conjuncti non excedunt trecentos quinquaginta, qui de summâ quæsitâ quadringentorum triginta carent totis septuaginta, & tamen in *Vossii* postulatis, ac nostris largitionibus quædam sunt satis gratuita, si non absurda, nam non modò *Cahad*, sed etiam *Amram* genuisse annis suis extremis iisque centesimis tricesimis ac supra, cùm instar miraculi fuerit, quòd multò antè *Abrahamus* anno suo centesimo genuerit, non est credibile; quodque respondet *Vossius* miraculum fuisse non in ætate *Abrahami*, sed in ætate ac sterilitate *Saræ*, est disertè contra Apostolum Rom. 4. v. 19. Nec consideravit corpus suum emortuum, cum esset fere centum annorum, fortitudinem fidei & spem *Abrahæ* contra spem ponit Apostolus, quod à Deo qui excitat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, expectârit filium de suo emortuo corpore.

Responsio secunda *Vossii* priori nihilo est melior, *Mosen* in genealogiis suis multas generationes omittere, ita licet *Levi* dicatur genuisse *Cahad*, & *Cahad Amram*, & *Amram Mosen*, nihil vetat quin generationes aliquot sint intermissæ. Idem affirmat de lineâ *Iudæ*, *Reubenis*, & aliis. Replica, temerarium nimis est hoc effatum, Scripturas, & Chronologiam omnem sacram valdè enervans. Quid enim certi ex quacunque scripturâ elici potest de quacunque genealogiâ, si liceat asserere in primariis genealogiis etiam ipsius *Christi* in tribu *Iudæ* gradus varios omissos.

Quod de *Matthæi* omissionibus affert, nihil facit ad rem, nam istæ ex aliis Scripturis abundè supplentur, sed omitti varios gradus in primariis genealogiis qui in nullis Scripturis supplentur, est durissimum dictu: in primis cùm effugium hoc fingatur ad salvandam falsam hypothesin de commoratione Israëlitarum in Ægypto annis 430. amplectamur verum Scripturæ calculum, habitasse Israëlitas in Ægypto annis tantum ducentis & decem, omnia istiusmodi incommoda & absurda vitabuntur.

Quod tertiò respondet *Vossius* adhuc est absurdius, nimirum varios, qui cum *Iacobo* descendisse dicuntur in Ægyptum, nondum fuisse natos, sed multò posteà genitos in Ægypto, ita *Manasse* & *Ephraim* non tantùm *Temeraria multa Vossii effata.*

tùm

tùm natos fuisse in Ægypto, sed etiam ibi natos post descensum *Iacobi*, expresè contra *Mosen* Gen. 41. v. 50. idem de filiis *Pharez*, *Ezron*, & *Hanul* narrat, qui etsi cum *Iacobo* descendisse dicantur à *Mose* in Ægyptum, affirmat tamen *Vossius* diu pòst natos in Ægypto: non dubitat idem affirmare de decem filiis *Benjamini*, quos omnes nominatim cum *Iacobo* descendisse in Ægyptum affirmat *Moses*, sed *Vossius* non vult ullos tum *Benjamino* fuisse liberos, cùm viginti tres tantùm annos ageret, neque uxorem duxisse, nisi post descensum annis septemdecim ætatis suæ quadragesimo. Miror equidem quid viro magno venerit in mentem, ut tot & tam apertas contradictiones contra Scripturas in unum locum congesserit. Lubenter hîc excusabo patrem, si in se filius *Isaacus* culpam recipiat, nam operis posthumi sphalmata non tam celebratus auctor quàm editor debet præstare.

Quod de filiis *Pharez* habet *Vossius*, fateor cum in eo sequi *Pererium* in Gen. 46. quin & doctissimus *Rivetus* ibidem in eadem est sententia: omnibus præivit *August.* de Civitate Dei 16. 40. Sed profectò nimis dura est *Augustini* hypothesis, ingressum *Iacobi* in Ægyptum extendendum ad mortem usque *Iosephi*, eo quòd *Iosephus Iacobo* descensus in Ægyptum causa fuit, hoc pacto descendisse cum *Iacobo* in Ægyptum dici possunt, non tantùm animæ septuaginta, sed septuagies mille; plures enim ante *Iosephi* mortem à *Iacobo* descendisse videntur.

In hoc grave incommodum *Aug.* incidit, eo quòd Græci interpretis manifestum errorem voluerit tueri expresè contra Hebraicam veritatem, & latinum etiam Interpretem. Græcus interpres non tantùm descendentes cum *Iacobo* facit septuaginta quinque, quod profitetur etiam *Stephanus* Actor. 7. & variis modis conciliari potest, ut alibi diximus, sed etiam in enumeratione personarum *Machir*, *Galaad*, *Sutela*, & alios *Iosephi* nepotes, ac pronepotes memorat, quod *Augustinus* non debuit defendere.

Quod ad filios *Pharez*, etsi difficultas sit valdè gravis ostendere quomodo *Iudas*, qui annis tantum quatuor *Iosepho* fuit major ante descensum in Ægyptum, habere potuerit pronepotes, tamen in *Paræi* Chronologia nihil inest absurdi, nec gravis incommodi, scilicet, *Iudam*, *Er*, *Onan*, & *Pharez* contraxisse singulos matrimonium anno suo decimoquarto: istud non debet negari ab his qui petunt sibi dari multò majus postulatum, scilicet, *Levi*, *Cahad*, & *Amram*, singulos post suum centesimum genuisse liberos.

Quod in hoc etiam capite de numero filiorum *Israëlis* multiplicante ad Regis Ægypti metum, ne cum hostibus ipsius se jungerent, respondet *Vossius* tum temporis in Ægypto fuisse non tantùm unum, sed multos Reges, & *Mosen* ibi loqui de uno tantùm ex multis in Ægypto Dynastâ, conjectura est non tantùm sine fundamento, sed etiam contra totam *Mosis* historiam: Annon fames totam Ægypti regionem invasit? Annon horrea per totam Ægyptum collocata sunt? Annon tota Ægyptus *Pharaoni* est acquisita, & sacerdotes totius Ægypti à taxationibus liberi fuerunt? certè Dynastiæ particulares diu ante *Pharaonis* & *Mosis* tempora in unum regnum coaluisse videntur.

QUÆSTIO V.

Quomodo descenderint in Ægyptum ex Iacobi familiâ 70. & 75.

QUintò quæritur, quî *Moses* Genes. 46. v. 27. & alibi septuaginta Israëlitas in Ægyptum descendisse scribat, cum *Stephanus* Actor. 7. v. 14. septuaginta quinque memoret? Resp. Sacrosanctum Dei verbum captiosas manus respuere, & Criticorum argutias abhorrere: sudant quidem tam antiqui quàm recentiores interpretes in hujusmodi nodis dissolvendis; non semper tamen, cùm omnia conati sunt, vel aliis vel sibi valent satisfacere. Certè quæ ad hunc expediendum nodum ab *Augustino*, *Hieronymo* & aliis olim, vel à *Calvino*, *Beza*, *Mercero*, *Capello*, *Mentzero*, *Iunio*, *Riveto* & *Pelicano* nuper; vel etiam *Lorino*, *Pererio*, *à Lapide*, aliisque Pontificiis afferuntur, paucis cordatis placebunt. Admittimus facilè Septuaginta Interpretes in temporum ac numerorum rationibus frequenter nimis in crassos errores collapsos, licet eorum hic error non in litera aut numeri notâ existat, nam ut quinarium suum supra *Mosis* septuagenarium expleant, *Iosephi* nepotes de quibus *Moses* reticuit, nominibus expressis adducunt supra quinque, non tamen nisi maximâ constricti necessitate cum multis admittemus, vel *Stephanum* vel *Lucam* LXX. Interpretum ab Hebraica veritate deviationem sequutos. Neque etiam cum aliis audemus textum hîc Novi Testamenti corrigere, quasi librariorum incuriâ vitiatum, legendo pro πέντε *quinque*, vel πάντες *omnes* cum *Theodoro Bezâ*, vel πάντως *omninò* cum *Iacobo Capello*: quandoquidem manuscripti omnes codices Græci & versionum antiquissimæ, etiam Syria & Arabica, & modernæ vulgares omnes ab impressis non varient. Malumus ergò respondere conciliari numerum *Lucæ* majorem cum minore *Mosis*, inter-

Quomodo in Ægyptum descenderint animæ 70. & 75.

interpretando *Lucam* de totâ familiâ, & *Mosen* de filiis tantùm *Iacobi*, qui ex ejus egressi sunt femore: in familia autem fuerunt minimùm quinque præter masculos à *Iacobo* descendentes, qui in Ægyptum venerunt: istum quinarium constitue ex *Iacobi* filia & quatuor uxoribus. Licet enim certum sit *Leam* & *Rachelem* in Chananæâ sepultas, numerari tamen possunt ut personæ ad familiam *Iacobi* spectantes, non minùs quàm *Er* & *Onan*, qui in Chananæâ etiam occubuerunt. Nam scopus istius numerationis tam apud *Mosen* quàm *Lucam* manifestus est, nimirum divinæ declaratio potentiæ in posterorum *Iacobi* multiplicatione, tam paucis annis à tantulo in tam ingentem numerum. Huic fini bellè satis inservit non tantùm omnes annotâsse filios, quod fecit *Moses*, sed etiam omnes qui *Iacobi* domum tam propinquâ relatione contingebant, quàm quæ est vel matris vel filiæ. Conjecturam hanc meam in medium non produxissem, nisi varias improbabiliores multò à viris maximis vidissem propositas.

QUÆSTIO VI.

Quòmodo in exitu ex Ægypto multiplicati sunt Israëlitæ ad sexies centena millia.

Quo pacto Israëlitæ in Ægypto ad tantum numerum excreverint.

SExtò quæritur, quî fieri potuit ut ducentorum & quindecim annorum spatio animæ septuaginta, vel septuaginta quinque in sexcenta virorum millia evaserint? Resp. Divinæ potentiæ miraculum facillimè perficere, quod ordinario providentiæ cursu non solet obvenire: Licet in re præsenti extraordinariæ cujusquam potentiæ fulcimento non valdè indigeamus, si vel *Capelli* vel *Calvisii* admittamus hypotheses. Postulat ille sibi dari Israëlitarum singulos post annum tricesimum decem filios genuisse, nihil hîc miraculo simile; *Ægyptus* enim, *Danaus*, *Darius*, & *Priamus* habuisse dicuntur liberos quinquaginta. *Artaxerxi* refert *Iustinus* liberos fuisse centum & quindecim, *Hierotimo* sexcentos: Legimus in literis Sacris *Abdonis* filios quadraginta, *Abesanis* triginta & totidem filias: *Gideonis* filios sexaginta, totidemque *Achabi*: nihil ergo novitatis aut rari in *Capelli* postulato, & tamen hic fœcunditatis fons in annis ducentis & quindecim, quibus *Israëlitæ* in Ægypto manserunt, unicuique ex posteris *Iacobi* qui Ægyptum intravit, suppeditabit filios decies centies mille, dum numerus posterior multiplicat septies priorem per decem. Nam in ducentis & quindecim continentur triginta septies, & denario septies ducto in primum & sequentes, prodit superior numerus hoc pacto: habuerit, exempli causa, *Benjamin* filios decem in tota vita, quemadmodum ante vicesimum quartum suscepisse probavimus reverà novem; ex hac hypothesi habuisse oportuit nepotes centum, pronepotes mille, abnepotum decem millia, adnepotum centum millia, trinepotum decies centena millia.

Calvisius verò sic suas rationes instituit. Unicuique in Ægypto *Israëlitæ* per totam vitam quatuor tantùm filios attribuit; sed in annis ducentis & quindecim generationes sedecim numerat: supponit enim (de quo suprà) *Shutelam* secundum octavum ab *Ephraimo* fuisse, post cujus necem *Beria* procreatus sit, quasi nonus; à quo *Iosbua* multis ante exodum annis natus, fuit minimùm octavus. Multiplicat singulas sedecim generationum per quatuor, & in ultima invenit numerum fere infinitum hoc pacto: *Ephraim* generatione primâ habuerat filios quatur, hæc hypothesis unicuique ex istis filios itidem quatuor tribuens, dabit *Ephraimo* in generatione secunda nepotes sedecim, in tertiâ pronepotes sexaginta quatuor, in quartâ abnepotes ducentos quinquaginta sex, in quintâ trinepotes mille viginti quatuor, in sextâ posteros primanos quater mille nonaginta sex, in septimâ posteros secundanos sedecies mille trecentos octoginta quatuor, in octavâ posteros tertianos sexagies quinquies mille quingentos triginta sex: tot ex se natos filios videre potuisse *Ephraimum* supponit ante prognatum *Beriam*. Posteà pergit quadruplicare natos ad *Iosbuam* decimum sextum aut decimum septimum: & licet à *Gathæis* decem mille *Ephraimitarum* necatos det, & tredecim ex istis generationibus in Ægypto mortuos, tamen in tribus reliquis invenit ultra quadragies millies centena millia solorum *Ephraimitarum* ex Ægypto egredi potuisse. Nihil est ergò quod quis dubitet de summâ *Mosis*, sexcenties mille omnibus simul tribubus in exodo attributâ.

QUÆSTIO VII.

Quî tam pauci fuerint Israëlitæ in exodo?

Quî factum ut in numerum multò majorem non excreverint.

SI cui hæ supputationes dubium in contrarium moveant, quî factum ut in tam parvum numerum eo temporis spatio *Israëlitæ* excreverint? Resp. Subtilia ingenii commenta procul abesse solere à realibus mundi eventis, multa comminiscuntur non tantùm Mathematici, sed & Politici projectores quos vocant, & in quavis arte novatores Dædalistæ, quæ, cùm ad rem & praxin ventum est, evanescunt in auras. *Capelli* aut *Calvisii* Arithmeticam non ultrà premimus, quàm ad demonstrandam *Mosaici* numeri ordinariam sine miraculo

miraculo possibilitatem, probè aliàs conscii ex ipso sensu & quotidianâ experientiâ, quot quantaque sint, quæ generis humani multiplicationem ad superiores proportiones impedire soleant. Aliàs singulis seculis unaquæque gens in illa prodigia numerorum excresceret, ut populorum multitudini capiendæ totus orbis diu non sufficeret, cùm tamen multiplici experientiâ constet, fœcundissimos populos post varia secula, etiam absque insignibus vel peste vel fame vel gladio depopulationibus, notabile nullum in numero incrementum cepisse.

Plurâ hìc non inquiremus properantes ad *Epocham* sequentem.

CAPUT V.

De rebus gestis in tertiâ Epochâ ab exodo ad templi Solomonis *conditum.*

Termini Epochæ demonstrati.

CHronologorum principes tam Protestantes quàm Pontificii *Scaliger*, *Calvisius*, *Salianus*, *Petavius*, Exodum constituunt anno mundi bis millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio; quàm rectè id fiat suprà perspicuè demonstravimus ex indubitatis S. Scripturæ calculis. Nam annus Diluvii fuit mundi millesimus sexcentesimus quinquagesimus sextus: post Diluvium natus est *Abraham* annis ducentis nonaginta duobus, & anno vitæ septuagesimo quinto migravit in *Chananæam*, hinc ad Exodum *Moses* & *Paulus* numerant quadringentos triginta, hos si jungas prodit dicta summa annorum bis mille quadringentorum quinquaginta trium. Quod autem *Capellus*, *Henricus Philippi* & alii majorem summam constituant, ex eo errore fit, quod supposititio *Cainani* triginta minimùm annos quidam tribuant, & omnes *Abrahamum* sexaginta totis annis seriùs quàm *Moses*, *Tharæ* scilicet centesimo tricesimo, non, ut nos, septuagesimo natum velint.

Magnæ inter Chronologos descrepantiæ fons.

Ut duarum priorum Epocharum termini clari satis & fixi sunt, ita tertiæ jam præ manibus non minùs certi & clari videntur: Nam ut Exodi tempus à *Mose*, ita structuræ templi ab auctore lib. 1. Reg. cap. *6.* 1. principium statuitur quadringentesimo octogesimo post Exodum, adeoque mundi bis millesimo nongentesimo tricesimo tertio. Summa hujus Epochæ à variis variè colligitur. Sic autem à *Iunio* in lib. 1. Reg. cap. *6.* vers. 1. In deserto (inquit) anni acti sunt quadraginta, sub *Iosuâ* septendecim, sub *Iudicibus* ducenti viginti novem, sub *Eli*, *Samuele* & *Saule* octoginta, sub *Davide* quadraginta, his additi primi quatuor *Solomonis* dant supradictos quadringentos octoginta. Quæ contrà objiciuntur multa satis & gravia, capite sequente videbimus.

Res intereà per orbem gestas paucis delibemus tam intra Ecclesiam quàm extra in mundo.

Israëlitarum crudelis oppressio annis 80 plagæ Ægyptiacæ uno tantum anno durarunt.

In ipsâ Exodo paucisque qui sequuti sunt diebus Ægyptiacæ plagæ finitæ sunt. Post multorum annorum acerbissimam ab Ægyptiis afflictionem (nam octoginta & quod excurrit annis duravit dira masculorum infantium submersio) excitata tandem in oppressores Ægyptios divina vindicta est, vocatusque *Moses* quadragesimo apud *Madianitas* exilii & octogesimo vitæ anno, ad liberandum divinâ potentiâ populum. Toto eo anno in oppressores Ægyptios meritis plagis sævitum est, nam quòd quidam uno mense plagis omnibus Ægyptum defunctam volunt, præter rationem præfestinant.

Diarium itineris Isräelitarum ex Ægypto.

Anni *Mosis* octogesimi primi, mundi bis millesimi quadringentesimi quarti mense primo (*Ab* primùm & postea *Nisan* dicto, qui in computo omni sacro factus est posteà primus) die decimo, nostri Aprilis undecimo, sepositus est in omnis Israëlitæ domo ad sacrificium agnus Paschalis, qui post dies quatuor, *Nisan* 14. Aprilis 15. ad vesperam mactatus est. Nocte eâ mediâ à destructore angelo primogeniti necati. Decimo quinto *Nisan*, 16 Aprilis multò mane donis & blanditiis ab Ægyptiis præsentaneæ mortis metu consternatis protrusi, primo profectionis die feriâ hebdomadæ quintâ in *Succoth* tabernacula fixerunt: ibi in tuguriolis *Succoth* dictis azymos Paschatis panes sub cinere coctos comederunt. Die sequenti *Nisan* 16. Aprilis 17. feriâ sextâ *Ætan* profecti sunt, hic Sabbato feriâ septimâ quievisse videntur. *Nisan* 18. Aprilis 19. feriâ secundæ hebdomadæ primâ venerunt *Pihahiroth* ad littus maris rubri, paucis hìc diebus commorati, habuerunt à tergo Ægypti Regem, *Manethoni Cenchrem* cum suo exercitu, vi & armis in pristinam servitutem Israëlitas retracturum.

Christus in nube populo Dux.

A primo profectionis momento Dominus *Iesus* faciei Iehovæ angelus, Israëlis castra ut Dux & Imperator antecedebat in nube; quæ interdiu caligine suâ radios solares mitigabat, & noctu suo calore ac luce nocturna frigora & tenebras dissipabat.

Integro transfacto mense post Exodum statione octavâ venerunt Israëlitæ in desertum *Sin*, mensis *Iiar* 15. nostri Maji 16. Defecit hìc populum quam ex Ægypto tulerunt annona, hinc murmura in *Mosen* & Deum, sed quæ Deus statim compescuit, ex largo suæ providentiæ promptuario suppeditans eâ ipsâ nocte immensam carnium delicatarum copiam, gregem Coturnicum, & mane insequenti in rore Angelicum panem *Manna*.

F Dies

Primum Manna cœlo depluit die Dominico.

Dies primus quo pluit *Manna* fuit Dominica, feria hebdomadæ prima altera Sabbati; nam sextus inde dies fuit Prosabbatum, quo duplex *Manna* ob Sabbathi sequentis religionem colligi imperatum est. Itaque diem primum *Mannæ*, à quo Sabbatum fuit septimus, oportuit fuisse primum Creationis & mundi, ipsam nostram Dominicam hebdomadæ primam, quâ Dominus verissimum *Man* à mortuis resurrexit. Hoc Cœli proventu totis annis quadraginta populus Dei pastus est, si unum mensem excipias, cujusmodi minutias in numeris rotundis Scriptura silere solet. Nam ut Ægypti annona in medio mensis secundi post exodum deficiens, cœlesti hoc pane suppleta est, ita post annos quadraginta, decimoquinto mensis primi, Cananiticæ fruges in populi castra delatæ, extraordinarii hujus commeatus non amplius necessarii suppeditationem stiterunt Josuæ 5. v. 15.

Duplices aquæ Meribæ.

Statio undecima fuit *Rhephidim*, quoto mensis secundi die nescitur, ubi ex percussâ primùm petrâ *Moses* aquas *Meribæ* coram Senioribus elicuit, & eodem die *Amalekitas* suis ad Deum precibus ac *Josuæ* armis fregit.

In statione duodecimâ ad Sinam totum annum permansum est.

Sequenti statione die primo mensis tertii ventum est ad montem *Sinai* Exod. 19. v. 1. ubi nubes & castra totum ferme annum permanserunt, ad anni scilicet ab Exodo secundi mensis secundi diem vicesimum Num. 10. v. 11.

Quo die data lex.

Primo & secundo tertii mensis die populus ad auditum legis præparabatur, tertio verò data lex est trementibus sub monte *Sinai*, undique fumante ac tremente, & in vertice maximo flammante incendio, ipso die *Pentecostes*, quinquagesimo à Paschate, si numeres à decimo quarto primi mensis, sin autem à secundo die Azymorum quo elevatus est manipulus, septem *Pentecostes* hebdomadas numeres, ut plerique auctores ex Levit. 23. solent, tum data lex tertio mense & die quidem tertio, ut habetur expressè Exodi 19. v. 16. sed tertio neque mensis neque hebdomadæ, verùm primi ascensus *Mosis* in montem ex quo in tertium diem populi præparationem & legis promulgationem Dominus denunciavit, quem mensis *Sivan* sextum, nostri *Junii* quintum, feriam hebdomadæ sextam ipsumque Sabbatum plerique Interpretes existimant.

Varius Mosis in montem itus & reditus.

Die quo *Decalogus* pronunciatus est, *Moses* primo solus montem ascendit ut divina caperet mandata, inde descendens totum populum extra castra ad montis radices deduxit, tum ex mandato Dei Exod. 19. vers. 24. ipse & *Aaron* ut mediatores ascenderunt in montem; quibus ita constitutis, terribili tubæ voce lex intonata est, populus metu fugiens terga vertit & stetit procul à monte Exod. 20. v. 18. populum metu perculsum *Moses* consolatur, ejusque promissa magnæ lubentiæ parendi Deo per eum loquenti refert, quibus à Deo benignè acceptis, & populo in castra remisso, multa cæremonialia mandata ad Decalogi elucidationem spectantia, quæ Exod. 20, 21, & 23. habentur, *Moses* accipiens, de monte iterum ad castra regressus, eâ nocte ista unà cum Decalogi in libro fœderis scribit, & die crastino altare erigit, holocausta expiatoria & pacificatoria offert, librum fœderis & populum sanguine conspergit, redit in montem unà cum *Aarone* & filiis ac septuaginta Senioribus, fœdus populo adlubescere relaturus, idque cum Deo confirmaturus, legati omnes Dominum suam præsentiam visibili signo exprimentem, à longinquo viderunt, adorârunt, & in castra vivi redierunt.

Prima Mosaici jejunii quadragesima.

Solus *Moses* à Deo vocatus ut Decalogi tabulas acciperet, montem cum *Josua* suo ministro repetit, die mensis quinto, vel, ut alii, octavo, utcunque biduo à promulgatione legis. Hinc dies quadraginta in monte cum Deo moratur jejunus absque vel cibo vel potu. Potuit tum temporis *Joshua* Mannâ vesci, & de montis aliquo fonte bibere, nam de ejus jejunio nihil *Moses* refert. Hebdomadâ primâ extra crassam caliginem remansit *Moses*, die autem septimo vocatus ascendit solus in nebulæ medium, ubi quæ Exod. 24, 25, 26, 27. & sequentibus habentur, à Deo audivit.

In fine primæ quadragesimæ conflatus est ab *Aarone* Vitulus aureus, & ad immane hoc crimen compescendum cum divinis in manibus tabulis *Moses* cum *Josua* in castra dimissus est; priusquam tamen de monte descendit, intercessione suâ iram Domini à præsenti totius populi exterminio divertit. Ut prope castra venit, conspicatus populum in ipso Idololatriæ actu insanientem, zelo Dei inflammatus divinas tabulas fregit, Idolum contrivit, Levitas obvios quosque confodere mandavit, quod & factum ad trium millium, non, ut *Capellus*, viginti unius millium cædem.

Secunda Mosaici jejunii quadragesima.

Crastino die graviter increpato populo rediit ad montem Exod. 32. ubi alteram quadragesimam in jejunio & precibus transegit Deut. 9. vers. 15. quibus pleniori divinæ erga populum gratiæ accepto promisso & mandato de novis conficiendis tabulis, montem tertiò repetiit Exod. 33. ut Deum placatiorem populo adhuc redderet; nam tabernaculo congregationis extra castra tendi, populoque sua ornamenta deponere jusso, plena reconciliatio nondum impetrata fuit. Hac vice divinæ gloriæ à tergo conspectum, legisque in tabulas à se delatas divino digito inscriptionem, & mirabilem

Tertia Mosis pro populo intercessio non probat tertium jejunium.

lem lucis ex tot colloquiis cum Deo familiaribus in ſuum vultum impreſſionem ad eptus eſt. Quòd autem *Capellus* & *Henricus Philippi* poſt alios, tum *Moſi* tertiam in jejunio quadrageſimam adſcribunt, nullâ id commodâ & convenienti ratione facere videntur.

Primum tabernaculum ſepoſitum. Reliquum hujus anni actum eſt in conficiendo vario ac multiplici tabernaculi fœderis inſtrumento, quod omne die primo menſis primi, alterius ab exodo anni ſub monte *Sinai*, caſtrorum ſtatione duodecimâ erectum eſt, & tabernaculo priori ut non neceſſario ſepoſito, novum hoc clariſſimo divinæ præſentiæ ſigno involutum eſt nube, quæ, ut diximus, diu caligo & noctu ignis apparebat, ad cujus motum & quietem movebatur & quieſcebat cùm tabernaculum tum tota populi caſtra. *Leviticus totus uno menſe dictatus.* Ex hoc fœderis tabernaculo omnem Leviticum dictavit *Moſes* ante primum menſis ſecundi, quo die quæ habentur libro Numerorum docere Dominus cœpit Num. 1. v. 1. *Aaron* cum filiis conſecrari cœpit primo die menſis primi iſtius anni, perfecta eſt eorum conſecratio die ſeptimo, die verò octavo, ut Pontifices plenè initiati ſacrificia Domino offerebant, & flamma de Cœlo victimas in altari conſecratas abſumpſit Levit. 9 v. 24. cœleſtem hunc ignem ali & perpetuò poſteà in altari conſervari Dominus mandavit Levit. 1. verſ. 7. & 6. 12. *Primo Pontificatus die Nadab & Abihu extincti.* hujus mandati contemptus *Nadab* & *Abihu Aaronis* primogenitos, ipſo illo die octavo, ſecundum pleroſque Interpretes, in loco ſacro extinxit.

Triplex populi numeratio. Die primo menſis ſecundi, anni ab exodo ſecundi inſtitutus eſt populi cenſus & numeratio: invenitque *Moſes* in undecim tribubus virorum ſupra annos viginti ſexcenta tria millia quingentos & quinquaginta Numer. 1. verſ. 46. Secundus hic populi cenſus fuit, ubi capite cenſorum idem omnino numerus qui in capitulatione primâ Exod. 38. verſ. 26. paucos ante menſes. Quot intereà publicæ calamitates aut caſus ordinarii ex primo cenſu conſumpſêre, ſuppleri facilè potuerunt ab iis, qui hiſce menſibus ad ætatem cenſus 20. annorum emerſerant.

Poſt annos 39. tertia facta eſt populi numeratio, in quâ paulò pauciores inventi ſunt, ſexcenta vix & unum mille ſeptingenta triginta capitum leguntur Numer. 26. v. 51. licet tum omnes, exceptis duobus *Calebo* & *Ioſhuâ*, qui in primo cenſu numerati, extincti fuerint.

Poſt moram ad montem *Sinai* integri anni, ſi dies tredecim excipias, nam eò ventum fuit anno primo exodi tertii menſis die tertio, & mota inde ſunt caſtra die viceſimo menſis ſecundi anno ſecundo Numer. 10. verſ. 11. confecto trium dierum itinere ad *Sepulchra* concupiſcentiæ ſtationem decimam tertiam metati ſunt: *Secundum Coturnicum aucupium.* Secundum hìc factum eſt coturnicum aucupium, quibus ad nauſeam populi voracitas toto menſe ſatiata eſt, ſed hanc gulam ingens ſtrages vindicavit Num. 11. v. 30.

Statio ſequens decima quarta fuit *Haſeroth*, ubi leprâ *Miriam* percuſſa eſt, hinc in deſertum *Paran* ſtationem decimam quintam *Rithma* vel *Cadeshbarneam* venerunt, inde exploratores in terram *Canaan* dimiſerant. Horum decem poſt 40. dies redeuntes, infami calumniâ ſeditionem in populo concitantes, decretum à Deo extorſerunt de murmuratorum omnium in diſerto vagâ, annis ab Exodo 40. ad mortem uſque, peregrinatione.

Conſpiratio *Koræ*, ob invidiam ſacerdotii *Aaroni* filiiſque appropriati, & quæ eò ſpectant Num. 16. & 17. accidiſſe videntur, non diu poſt exploratorum reditum, fortaſſis ante anni ſecundi finem.

De hiſtoriâ 37. annorum in deſerto ſilet Moſes. In triginta ſeptem, qui ſequuti ſunt, annis; præter mera ſtationum nomina Num. 33. de rebus Iſraëlitarum nihil memorat *Moſes*; tota quæ ſequuntur apud eum vel in Numerorum, vel Deuteronomii libro hiſtoria, ad annum ab exodo quadrageſimum pertinet.

Duplex ſtatio in Cadesh. Menſe primo iſtius anni ventum eſt *Cadesh*, non *Cadesbarneam* ſtationem decimam quintam in finibus *Cananææ*, ſed alteram *Cadesh* ſtationem triceſimam tertiam in finibus *Idumææ*. Mortua hìc eſt *Miriam*, anno ætatis, ut videtur, minimùm 130. nam major erat utroque fratre, cùm enim *Moſes* ad *Nili* ripas exponeretur in caniſtro, erat tum *Miriam* adoleſcentula, eâ maturitate ingenii quæ ad prudens cum *Pharaonis* filiâ colloquium ſufficiebat. *Secunda Meribæ.* Eâdem ſtatione nova facta eſt de aquis contentio & *Meriba*, quæ *Moſen* & *Aaronem Cananæâ* excluſit.

Statione ſequenti, menſe ejus anni quinto die primo in monte *Horeb Aaron* expiravit: poſterioribus aliquot menſibus geſtæ ſunt, quæ ad Numerorum finem habentur, hiſtoriæ, de debellato rege *Arad*, de Serpente æneo, de regibus *Og* & *Baſan*, de *Balaam* & *Balaak*, vindictaque de *Madianitarum* principibus. *Quando & ubi dictatum Deuteronomium.* Ultima hæc acta ſunt cùm Iſraëlitæ caſtra tenderent in campeſtribus *Moab*, ad Jordanem è regione *Hierichuntis*. Hìc *Moſes* menſe undecimo anni 40. dictato Deuteronomio initio menſis duodecimi è vivis exceſſit, in vegetâ centum viginti annorum ſenectute, & ab Angelo in valle incognitâ ſepultus eſt, anno mundi bis milleſimo quadringenteſimo nonageſimo tertio, à Diluvio octingenteſimo triceſimo ſeptimo, ante natum Chriſtum milleſimo

quadringentesimo quinquagesimo septimo; si *Scaligeri*, *Calvisii* & *Emmii* calculum sequaris. *Capellus* ex superiùs notato errore in *Abrahami* nativitate addit sexaginta: & *Henricus Philippi*, ex alio etiam errore in juniore *Cainan*, addit insuper annos triginta in omnibus suis postea temporum calculis.

Capelli & Henrici Philippi errores perpetui.

Observate hîc *Genesin* continere historiam annorum bis mille trecentorum & decem, à mundi vix initio ad *Iosephi* mortem: *Exodum* verò (si duo prima capita excipias, ubi breviter memorantur quæ Israëlitis à *Iosephi* morte ad *Mosis* vocationem acciderunt) habet tantùm unius anni & ad summum duorum annorum historiam, plagarum scilicet Ægypti, & quæ primo anno in deserto gesta sunt, ad tabernaculi sub monte *Sinai* erectionem. Liber *Levitici* uno mense absolvi videtur, si ejus principium cum *Numerorum* principio conferas. Liber *Numerorum* Pentateuchi quartus, historiam habet annorum tantùm duorum, secundi scilicet & quadragesimi ab exodo. Pentateuchi quintus *Deuteronomium* duorum ultimorum anni quadragesimi mensium res gestas memorat.

Genesis habet annos 2310. Exodus annos duos. Leviticus unum mensem. Numeri annos duos. Deuteronomium duos menses.

In historiâ profanâ nihildum occurrit, quod in hoc compendium transcribamus, quæ afferunt hîc Chronologi deducta fere sunt omnia ex *Eusebii* in Chronico fragmentis, quæ parum attinet hîc commemorare, pergamus ergò ad tempora *Iosbuæ* & *Iudicum*.

Ut primùm triginta dies luctus ob *Mosis* mortem finiti sunt, *Iosbua* divino spiritu plenus populum ad transeundum *Iordanem* ex Dei mandato præparavit. Exploratoribus *Herichunte* à *Rachab* reversis, die decimo mensis primi, anni ab exodo quadragesimi primi, antecedentibus cum arcâ sacerdotibus, *Iordanis* suas ripas autumnali inundatione replentis alveum, sicco pede populum trajecit. Post *Mosis* mortem, ut primum populi ductum *Iosbua* suscepit, nubes quæ antè tabernaculum involvit, à cujus motu castra metationes omnes & populi itinera pendebant, evanuit. Prima trans *Iordanem* castra *Gilgale* posita sunt, ibi post quadraginta annorum intermissionem primùm Circumcisio, & mox tribus diebus vulnerum ab isto sacramento curationi tributis, Pascha decimo quarto istius primi mensis celebratum est.

Mose mortuo nubes evanuit.

Circumcisio & Pascha 40. annis intermissa.

Dies decimus quintus fuit primus Azymorum, & decimosexto manipulus frugum Cananææ oblatus est, ac eâ nocte de terræ Cananææ frumento populus Israëlitarum vescebatur. Sequenti ergò mane diei decimi septimi cessavit Manna, non ampliùs necessarium: hîc *Hierichuntis* muri post septem dierum circuitionem, ad tubarum clangorem, populique Israëlitarum clamorem suâ sponte corruerunt.

Cananitarum subjugatio totorum sex annorum labore *Iosbuæ* constitit: nam non ante septimum à transito *Iordane* facta est κληρουχία, hoc est, terræ populo jam pacato, & ab inimicorum subactorum armis libero, per sortem divisio: quod diligenter observandum, nam in hoc cardine vertitur annorum Sabbaticorum & Jubilæorum, præcipuorum Chronologiæ, secundum *Calvisium*, characterum certitudo. Notate ergo, ut eorum terminum primum & originem hîc figamus. Josbuæ cap. 14. v. 5, 6. dum triumphatorum jam *Cananitarum* agros *Iosua* cum *Eleazare* distribuere parat in castris ad Gilgalem, accedit *Calebus* cum suæ tribûs, quæ fuit *Iudæ*, primoribus, postulans secundum *Mosis* promissum *Hebronis* territorium extra sortem sibi concedi. In oratione suâ disertissimè narrat habuisse se explorationis tempore, quod fuit anno exodi secundo, annos quadraginta; & intereà dum sortitio fieri cœpit annos octoginta quinque: ergò sortitio annis quadraginta quinque post explorationem facta, fuit quadragesimus septimus post exodum, adeoque septimus à transito *Iordane*: septimus hic annus secundum *Mosis* statuta Levit. 25. fuit Sabbaticus, & Sabbaticorum in Israëlitarum praxi primus, nam utcunque ab ipsâ creatione mundi ob divinam quietem, die septimo Sabbatum institutum fuit, & ante *Mosen* etiam inter *Syros* in *Labanis* familiâ annus per hebdomadas divideretur, & septem anni annorum hebdomas nuncuparetur; tamen ante annum præ manibus nullum in praxi Sabbaticum legimus, nam nunquam antè Dei populus ullam in pace regionem possedit, à cujus cultu vacare anno septimo voluit. Sic ergò Sabbaticorum caput figatur, Septimo post transitum fuit sortitio, sed qui sequutus est hanc κληρουχίαν, octavus scilicet à transitu, fuit primus γεωργίας, quo suam quisque sortem colere & serere cœpit, à quo septimi quique Sabbaticos & septies septimi Jubilæos constituebant. Secundum has rationes octavum à transitu cum *Iosepho* & aliis, primum γεωργίας & secundum κληρουχίας constituendo, necesse est, ut decimus quartus à transitu sit Sabbaticorum primus, Jubilæorum verò primus post sex annorum septimanas à primo Sabbatico existebat; nam ut dies Sabbati est septimus quietis post sex dies operis & laborum, ita annus Sabbaticus est septimus in quo cessabatur ab omni agrorum labore post sex annos agriculturæ, & annus Jubilæus est quinquagesimus post septem septimanas annorum, hoc est, annos quadraginta novem, in quibus ultimus quadragesimus nonus semper est Sabbaticus,

Septimus à transacto Iordane fuit annus κληρουχίας.

Et quadragesimus septimus ab Exodo.

Octavus à transitu Iordanis fuit primus γεωργίας.

Decimus quartus à transitu est primus Sabbatorum.

Septimus Sabbaticus seu quadrage-

simus nonus est Iubilaus.

cus, nam in annis quadraginta novem Sabbatici seu septenarii apertè cadunt in septimum, decimumquartum, vicesimum primum, vicesimum octavum, tricesimum quintum, quadragesimum secundum, & quadragesimum nonum.

Anni sexti proventus sufficiebat in nonum. *Messis Iudaica initium & finis.* *Ab & Abib diversi menses.*

Peculiari instituto & lege judiciali in annis Sabbaticis nulla sementis, nulla arborum putatio, fructus omnes terræ eo anno spontanei, vel neglecti, vel communes omnibus fuere, nam mirandâ Dei benedictione ex anni sexti laboribus & proventu populus alebatur usque in annum nonum seu in messem & vindemiam anni octavi, quæ octavi fine & non principio colligebantur: Nam licet hordei & aliquorum leguminum messis in Judæa inciperet tempore Paschatis, adeoque medio mensis *Nisan* seu *Abib* nostri Aprilis, non *Ab* (qui mensis fuit à *Nisan* & veteri *Abib* quintus, sed à *Tizri* undecimus) primitiæ tamen tritici adeoque messis triticea, non ante Pentecosten seu Festum hebdomadum incipere solebat, nec ante Festum tabernaculorum finiri, in medio mensis *Tizri*, in sacris septimi, prout in civilibus primi, ut varios Pentateuchi locos conferenti apparebit.

Quis primus Iubilæus. *Quomodo Iubilæus & 499. & 509. esse possit.*

Utcunque, quemadmodum primus septimus à γεωργία fuit Sabbaticorum primus, ita septies septimus seu quadragesimus nonus aut quinquagesimus fuit primus *Iobel* seu *Iobilæus*. Utrum autem cum *Bucholcero* & sequacibus quinquagesimus inclusivè computatus *Iubilæum* faciat; an verò cum *Scaligero* & *Calvisio* quadragesimus nonus sit verus *Iobel*, quinquagesimo exclusivè computato; an verò secundum utrosque quinquagesimus in *Iubilæo* numerandus sit & exclusive & inclusivè (nam cùm sacer annus incipiat à *Nisan* septimo civilis; & communis seu civilis ut & *Iubilæus* incipiat à *Tizri* septimo sacri sed primo civilis, quid obstat quin *Iubilæus* incipiat à *Tizri* quadragesimi noni, & desinat in *Elul* sexto civilis quinquagesimi) in istis quid asserendum alibi disquiretur, tantùm nunc indigitamus fontem Sabbaticorum & Jubilæorum primum scilicet γεωργίας, qui alter fuit à κληρουχία & octavus à transito Jordane, & quadragesimus octavus ab exodo, adeoque mundi bis millesimus quingentesimus primus, & secundum rationes *Bucholceri* ab orbe condito quinquagesimus *Iubilæus*, à quo ad *Christi* Baptismum *Iubilæos* triginta, hoc est, annos mille quingentos numerat.

Annis quatuor à κληρουχία abstinuit populus à fructibus

Ut primis septem à transitu, de hostium laboribus & semente populus victitabat, ita tribus post κληρουχίαν octavo, nono, & decimo, ab arborum fructibus ut incircumcisis & pollutis abstentum fuit, nec ante quintum de iis comestum, nam quarto sacri erant *Iehovæ* Levit. 19.

non frugibus.

Incertum quot annis Iosbua imperaverit.

Certum est mortuum *Iosbuam* anno vitæ centesimo decimo, ut habetur Jos. 24. sed quoto sui principatûs, seu quoto post transitum Jordanis & mortem *Mosis*, omnino incertum; itaque de hac re, ut fere semper, inter Chronologos solet, ubi clarus textus Scripturæ aut ratio convincens libertatem dissentiendi non tollit, quot capita tot sententiæ. Quidam septem, aliqui decem, nonnulli octodecim, multi viginti quinque, multi viginti octo, nonnulli triginta duos *Iosbuæ* gubernationi attribuunt, nos eorum conjecturæ accedimus, qui anno transitus decimo quarto existimant *Iosbuam* transtulisse tabernaculum *Gilgale Siluntem*, & decimo septimo expirâsse.

Cadmus Iosbuæ contemporaneus.

Iosbuæ contemporaneum plerique auctores faciunt *Cadmum*, qui ab Ægypto & *Phœniciâ* peregrinus in *Bœotiam* venit, *Thebasque* condidit, & primus Græcos literas docuisse fertur.

Anni Iudicum.

Mortuo *Iosbuâ* annis (ut præsumpsimus) post *Mosen* septemdecim, & *Eleazaro* cæterisque senioribus Dei magnalium αὐτόπταις, Israël suâ socordiâ tædioque militiæ Cananitarum reliquias apud se in pace vivere permisit: ab iis vitiorum pestis & lues Idololatriæ populum invasit: hinc irati numinis vindictâ, *Cousani* Mesopotamiæ Regi Israel ad annos octo castigandus traditur; cujus tyranni jugum *Othniel*, *Calebi* gener & nepos, resipiscentis populi cervicibus excussit, & ad quadragesimum ab excessu *Iosuæ* annum Rempub. in pace administravit.

In Ebudi longinquo principatu Danitarum Idololatria & bellum Benjamitum contigit.

Defuncto *Othniele* rediit ad suum genium populus, & Idololatriæ sordibus se iterum polluit; proptereaque *Egloni* Moabitæ in servitutem annis octodecim deditur. Miseriis subacti Deum invocant, cujus instinctu excitus *Ehud* Benjamita, *Eglonem* confodit, populoque pacem ab hoste saltem externo peperit, ad annum ab *Othnielis* morte octogesimum: hujusce temporis spatio *Shamgar* Judicum tertius insolescentes Philistæos repressit.

An Sacerdos Michæ Mosis fuit abnepos.

Tunc etiam *Michæ* ac *Danitarum* Idololatria flagrabat, cujus primarius administer fuit *Ionathan Mosis* vel nepos vel abnepos, ut habetur Jud. 18. v. 30. Nam si eum *Deodato* ex Rabbinis *Manassem Ghersomi* patrem *Mosem* intelligas, *Mosis* erit nepos, sin cum *Iunio* & aliis, filium *Ghersomi* intelligas nepotem *Ghersomi* & filium *Manassis*, erit abnepos *Mosis*, sed duriusculum est absque necessitate *Ionatham* hunc Idololatram crassissimum *Mosis* vel nepotem, vel abnepotem efficere. Imprimis cum in *Mosis* & *Ghersomi* genealogia

1 Chr. 23. verſ. 15. nullus *Jonathan* memoretur.

Ætas Phineæ. Ad hæc etiam tempora bellum Benjamiticum referendum eſt, licet in fine libri Judicum deſcribatur: priori enim *Othnielis* ſeculo non quadrat, nec ultra *Ehudi* octogeſimum differri poteſt, nam tum *Phineas* Pontifex arcam Domini *Silunte* cuſtodiebat Jud. 20. v. 28. hic autem ante mortem *Moſis*, cum *Amalekitas* in deſerto fregit, pauciores viginti annos habuiſſe vix potuit, quibus ſi addas *Ioſhuæ* ſeptemdecim & *Othnielis* quadraginta, *Ehudi* etiam octoginta, neceſſe eſt ut ultra centeſimum quinquageſimum ſeptimum, inuſitatum iis ſeculis ſenium ejus, vitam producas.

Dei miſericordia cum populi peccatis certabat. Pii Principes ſubditorum incolumitatis columnæ ſunt ac fundamenta, hiſce ſublatis ruere ſolet populi pax, & evaneſcere felicitas. *Ehudo* & *Shamgare* ſubmotis, à ſceletibus cohiberi noluit Iſraël; donec dira *Iabini* Cananitæ per annos viginti ſervitus pervicaciam domuiſſet; & tunc afflictorum preces à miſericordi Numine promptè impetrarunt opem: duarum maximè mulierum *Deboræ* & *Iaëlis* miniſterio Cananitarum jugum confractum eſt, & ad quadrageſimum poſt *Ehudum* annum in pace populus quievit; ſed nova peccata novas mox pœnas attraxerunt.

Midianitæ & *Amalekitæ* annis ſeptem Dei populum afflixerunt, afflicti ad ſolitum immedicabilium aliàs malorum remedium confugiunt, ad Deum clamant, exaudiuntur: Angelus *Gideoni* novos ſpiritus infundit. Hic cum ſuis trecentis, ſolo tubarum clangore & lampadum fulgore, ſupra centena hoſtium millia profligat, &, ad quadrageſimum poſt *Deboræ* mortem annum, populo pacem comparat. Hujus nequiſſimus nothus *Abimelech*, necatis ſexaginta novem fratribus, qui numero rotundo pro præciſo ſeptuaginta vocantur, Regem ſe dixit, & crudelem annis tribus tyrannidem exercuit, uſque dum cœleſti vindictâ furiis immiſſis ipſe ſcelerumque ſuorum adminiſtri ſe metuò confecere.

Reliqua judicum tempora. Poſt *Abimelechum* Iſraëlitis præfuit annis 23. *Tola*, deinde 22. *Iair*, quo mortuo durirer ab *Ammonitis*, in primis *Gileaditæ* trans Iordanem, ab ſua peccata vexati ſunt, ſed miſericors Dominus non diu ſupplices deſpexit: *Iephtes* diviná virtute *Ammonitas* oppreſſores compeſcens, ſex annis populum in pace gubernavit. Sequentium aliquot Judicum habemus tantùm nomina & annos, *Ibſan* annis ſeptem, *Elon* decem, *Abdon* octo Iſraëlem rexêre: poſt illos ſæva *Philiſtinorum* oppreſſio ſequuta eſt, & *Samſonis* annis viginti mirabiles vindiciæ. Dehinc *Eli* annis 40. *Samuel* & *Saulus* totidem, totidemque *David* populum gubernavit, & *Solomon* annis quatuor ante jacta templi fundamenta. Horum omnium hiſtoriæ notiores ſunt, quàm ut iis enarrandis immorari deceat.

CAPUT VI.

Quæſtiones & dubia ad caput præcedens.

QUÆSTIO I.

Quomodo Epochæ hujus ſumma probetur?

Demonſtratur Epochæ ſumma. QUæritur primò, quî ſumma totalis hujus Epochæ annorum quadringentorum octoginta expreſſa 1 Reg. 6. v. 1. probetur, & in annos, quos vocant, expanſos redigatur? Reſp. partes hujus totius ſic damus & probamus. *Moſi* poſt exodum tribuuntur anni 40. Num. 14. v. 33. *Ioſhuæ* 17. *Othnieli* 40. Jud. 3. v. 10. *Ehudo* & *Shamgari* 80. Jud. 3. v. 30. *Deboræ* 40. Jud 5. v. 30. *Gideoni* 40. Jud. 8. v. 28. *Abimelecho* 3. Jud. 9. v. 22. *Tolæ* 23. Jud. 10. v. 2. *Iairo* 22. Jud. 10. v. 3. *Iephthæ* 6. Jud. 12. v. 7. *Ibſani* 7. Jud. 12. v. 9. *Eloni* 10. Jud. 12. v. 11. *Abdoni* 8. Jud. 12. v. 14. *Samſoni* 20. Jud. 15. v. 20. *Eli* 40. 1 Sam. 4. v. 18. *Samueli* & *Sauli* 40. Act. 13. v. 21. *Davidi* 40. 2 Sam. 5. v. 4. *Solomoni* ante fundatum templum 4. 1 Reg. 6. v. 1. Iſtas partes ſi per additionem jungas prodibit exactè totum quæſitum.

QUÆSTIO II.

Quomodo Act. 13. v. 20. concilietur cum 1 Reg. 6. v. 1.

QUæritur ſecundò, quî conveniat Act. 13. v. 20. cum dicto Regum, nam in Actis poſt κληρουχίαν Joſ. 7. ad *Samuelem* numerat *Paulus* annos quadringentos quinquaginta: his ſi addas qui anteceſſerunt diebus *Moſis* & *Ioſhuæ* quadraginta ſeptem, & ſequuti ſunt diebus *Samuelis, Saulis, Davidis*, & *Solomonis* octoginta quatuor, ab exodo ad prima templi fundamina, erunt quingenti nonaginta, id eſt, centum & decem ſupra numerum prædictum? Reſp. Ad difficillimum hunc nodum diſſolvendum afferuntur ab aliis tam Proteſtantibus quàm Pontificiis varia, quæ vix ac ne vix quidem cordatis ſatisfaciunt. *Serario* atque aliis ex Pontificiis ſcrupulus nullus eſt vitium in loco Regum profiteri, contra codicum omnium tam Hebræorum & Græcorum, quàm Latinorum fidem. *Theodorus Beza* poſt *Lutherum*, addendo in loco Actorum unam literam jota, omnia ſalvat; nam vulgatam lectionem ὡς ἔτεσι τετρακοσίοις ſic effert ὡς ἔτεσί τε τριακοσίοις, quo pacto numerus *Paulinus* erit trecenti quinquaginta anni, qui facilè numero Veteris Teſtamenti

Difficillima libri Actorum cum libro Regum conciliatio.

ſtamenti accommodantur? Teſtatur *Beza* correctionem hanc legiſſe ſe in uno ſuorum manuſcriptorum. Quibus hæc non placet, accipiant aliam ſolutionem ab eodem auctore in marginalibus ſuis ad locum Actorum editionis ultimæ; quem vel ſequitur vel antecedit *Iunius* in parrallelis. Retineatur vulgata lectio, ſed numerus non referatur ad *Samuelem*, ut terminum & diviſionem terræ per *Ioſhuam* Judicum primum ut principium, ſed ad κληρουχίαν hanc & miſſionem Judicum ut terminum (ſicut revera in Græco textu numerus antecedit expreſsè miſſionem Judicum, licet in tranſlationibus ſequatur) & ad electionem patrum ut principium: inter hos terminos vocationem *Abrahæ* & κληρουχίαν *Ioſhuæ*, fluxerunt equidem anni dicti præter propter quadringenti quinquaginta; & verò relativum ταῦτα cum quo numerus cohæret, quandoquidem ad plura antecedentia referatur, quid vetat quo minùs ad eorum primum, electionem patrum verſ. 17. potiùs quàm ad ultimam κληροδοσίαν verſ. 19. affigi debeat? Inprimis cùm miſſio judicum, adeoque κληροδοσία *Ioſhuæ* primi judicis actus, numero præ manibus verſ. 20. poſtponatur.

Refer numerum ad diverſos terminos.

Addenda ad Quæſtionem II.

Defenditur ſacer calculus annorum 480. *ab exodo ad ſtructuram templi contra* Voſſium *&* Capellum.

NOn tam ſicco pede tranſilire licet quæſtionem hanc, cùm *Gerardus Voſſius* Iſagoges ſuæ cap. 7. ac ſequentibus, & *Ludovici Capelli* Chronologia ſacra in *VValtoni* prolegomenis *pag.* 10. tantum circa illam pulveris concitârint, ſaivant illi aliquandiu ſacri textûs 1 Reg. 6. v. 1. integritatem quaſi ibi Propheta de annis ſolis ἀρχῆς, de nullis autem ἀναρχιῶν, & ſervitutum Iſraëlis agere inſtituerit, ſed σοφοῦ hujus φαρμάκου incommoda ſentientes, tandem apertè tam *Voſſius* quàm *Capellus*, vitium, ſphalma, ac mendum in Hebræo textu profitentur, affirmantes pro annis poſt exitum quadringentis octoginta, legendum quingentis octoginta, aſperum eſt totius centenarii annorum additione chronologiam ſactam corrumpere; ſed multò aſperius textum originalem clariſſimæ corruptionis condemnare. Utcunque, quæ pro enormi hoc ſtaturo afferuntur argumenta, perpendamus. Ex Jeſuitis, *Serrario*, & *Cano*, *Voſſius* affert tria, & *Capellus* apud *VValtonum* aliqua addit.

Refutantur argumenta Voſſii pro

Primum *Voſſii* hoc eſt; Anni ex libro Judicum, Samuelis, & Regum collecti, exurgunt ad centum ultra numerum expreſſum 1 Reg. 6. v 1. Reſp. 1. Etſi nequiremus pro reliqua in mortalibus omnibus ignorantia, annos illos expanſos in libris Judicum & alibi, cum ſumma totali 1 Reg. expreſsâ conciliare, tamen procul abſit à nobis, ut Sacroſancto Dei verbo ullum affingamus vitium: in noſtram cæcitatem, & tenebras omnis hæc faba cudatur, Spiritus S. dictamina procul abſint ab omni vitio, ab omni lapſu.

corruptione Hebraici textus 1 *Reg.* 6. *verſ.* 1.

2. *Voſſii* & ſociorum correctio Sacræ Scripturæ etiam ſecundum ipſos, non eſt proba, addunt enim illi ad quadringentos octoginta annos Scripturæ, alios non tantum centum, numerus enim hic juſtus non eſt, nam anni ſervitutum, ipſis fatentibus, aſſurgunt non tantùm ad centum, ſed ad centum & undecim: & licet per numerorum rotundationem, anni centum facilè extendi poſſint ad centum & undecim, tamen quingenti octoginta non poſſunt ullâ rotundatione extendi ad quingentos nonaginta unum, nam ubi numerus plenus, ſcilicet quadringenti vel quingenti habent à tergo numeros minores & fractos, habendi illi ſunt pro juſtis & integris, quibus per rotundationem nulli poſſunt vel demi, vel addi abſque corruptione.

3. *Voſſius*, ut calculum ſuum ſtabiliat, annos viginti, quos Scriptura expreſsè Jud. 16. v. 31. *Samſoni* attribuit, ex ſacra Chronologia delet, quos ſi addas, ut addunt omnes, quibus ſacrarum Scripturarum integritas curæ eſt, neceſſe eſt 1 Reg. 6. v. 1. legas pro quadringentis octoginta, non tantum quingentos ac undecim, ſed quingentos triginta unum, quod eſt abſurdorum incrementum ab ipſo *Voſſio* negatum; etſi hîc nimis quàm liberalis ſit in novis abſurditatibus cudendis, nam ut *Samſonis* annos viginti in Scriptura expreſſos ex Chronologia deleat, facilè concedit contra Scripturam quadraginta annos ſervitutis Palæſtinæ reſtringi poſſe ad viginti, & quadraginta annos *Eli* ad eundem numerum vicenarium decurtari. Quæ hæc licentia eſt authenticas Scripturas quaſi corruptas, & falſas, toties ſine ullâ neceſſitate corrigendas profiteri?

4. Conciliatio communis tam antiquorum quàm recentium, tam Pontificiorum quàm Proteſtantium, nullam habet abſurditatem, annos ſcilicet ſervitutum annumerandos & exſorbendos in annis proximorum Judicum, ita ut ſervitutum anni non ſint Chronologici. Pro communi hac ſolutione varia afferuntur argumenta, quorum aliqua paucis hîc attingam.

Argumenta pro conciliatione communi.

Primum: Anni aliquarum ſervitutum apertè confunduntur cum annis proximorum Judicum, *Debora* judicâſſe dicitur Iſraëlem tempore ſervitutis Cananiticæ

Iud.

Iud.4. v.4. itaque anni viginti iſtius ſervitutis non ſunt diſtinguendi ab annis quadraginta principatûs *Deboræ*, *Samſon* judicavit *Iſraëlem* diebus ſervitutis *Palæſtinæ*, Iud. 15. v.20. itaque ejus viginti anni non ſunt ſeparandi ab annis ſervitutis *Palæſtinæ*, quæ autem duarum iſtarum ſervitutum ratio eſt, eadem ad alias ſervitutes eſt extendenda.

Secundo. In variis Scripturis ſecundum *Auguſtinum*, tempus unum continere aliud intelligitur, ut quadringenti triginta anni Exod. 12. v. 40. non tantùm intelligendi ſint de ducentis & decem, quibus populus commoratus eſt in Ægypto, ſed etiam de toto intervallo ab *Abrahami* prima vocatione ad exodum: Similiter anni ducenti quinque *Terah* Gen. 11. v.32. intelligendi non tantùm de annis quos tranſegit *Terah* Charrane, ſed etiam iis quos totâ vita peregit, ita dies centum quinquaginta Gen. 7. v.24. quibus aquæ prævaluerunt complectuntur in ſe dies quadraginta pluviæ antecedentes, licet hi bis, verſibus ſcilicet 12. & 17. diſtinctè numerentur.

3. Coguntur adverſarii in annis ſervitutum abſorbere omne tempus, quod inter mortem prioris judicis, & initium ſervitutis interceſſit: ſupponendum enim eſt poſt judicis mortem non ſtatim proruiſſe populum in publicam idololatriam, & cùm in hoc ſcelus ruiſſet, aliquod ad pœnitentiam tempus divinam longanimitatem ipſis indulſiſſe, antequam tam ſeverum ſupplicium infligeret, quàm longinquam ſub exteris hoſtibus ſervitutem. Quo jure ipſi temporum hæc intervalla omnino negligunt, & in ſervitutum annis volunt abſorberi, quidni aliis concedunt ſervitutum annos in Iudicum ſequentium annis immergere?

4. Separata & diſtincta numeratio ſervitutum, ab annis Iudicum extenſa ad annos quingentos & undecim, ſtare non poteſt cum hiſtoria, ita enim perſonis quatuor, ſcilicet *Rahabæ* à ſuis nuptiis, ejuſque filio *Booz*, & nepoti *Obed*, ac pronepoti *Ieſſe* ante natum *Davidem* tot anni aſcribendi eſſent, ut tam *Booz*, quàm *Obed*, & *Ieſſe* habere oportuerit annos centum viginti cùm filios gignerent, & quod durius eſt, *Rahab*, licet nuptam anno ætatis decimoſexto vel viceſimo, ſuperare oportuerit centeſimum cùm pareret *Booz*, quod ad hoc argumentum ſolvendum de triplici *Booz* affertur, quorum duos Scriptura ſemper omittit, licet in *Chriſti* ſint genealogiâ, abſurdum eſt craſſius quàm ut refutatione indigeat.

Argumentum Voſſii ſecundum. Secundum *Voſſii* argumentum eſt ex Apoſtolo *Paulo* Actor. 13. v.20. Docet ibi *Paulus* à κληρȣχίᾳ, ſeu diſtributione terræ Chanaan per ſortem ad *Samuelem* fuiſſe annos quadringentos quinquaginta, ante diſtributionem verò ab exodo fuerunt anni quadraginta ſeptem, & poſt *Samuelem* ad fundatum templum octoginta quatuor, hi omnes juncti efficiunt quingentos octoginta. Reſp. 1. Numerus hic non concordat cum annis expanſis Iudicum, hi annis undecim Apoſtoli numerum excedunt, ergo de judicibus non loquitur Apoſtolus, rotundatio non habet hîc locum, nec particula Apoſtoli mitigativa ὡς *quaſi*, ad annos undecim videtur extendenda.

2. Secundum pleroſque tam Pontificios quàm Proteſtantes Apoſtolus loquitur nequaquam de judicibus, ſive de tempore judicum, ſed de temporibus à nato *Iſaaco*, quando promiſſio *Abrahæ* facta primùm executioni dari cœpta eſt, de quo Apoſtolus c.10. v.17. ab hoc principio ſi numerare cœperis ad κληρȣχίαν invenies exactè quadringentos quadraginta ſeptem, qui ſunt quaſi & fere quadringenti quinquaginta.

Antiquus interpres Latinus, quem codices omnes Latini ad unum in hunc diem ſequuntur, ita legit, ut 450. annos non poſtponat κληρȣχίᾳ, & inchoationi Iudicum, ſed apertè præponat. [Sorte diſtribuit iis terram eorum quaſi poſt quadringentos & quinquaginta annos, & poſt hæc dedit judices uſque ad *Samuelem*.] Hæc ſi lectio teneat, nullum erit dubium quin anni prædicti claudantur in κληρȣχίᾳ Ioſ. 7. & incipiant à nato *Iſaaco*, quo minùs autem teneat, quid vetat? Fatetur *Beza* Latinum interpretem habere potuiſſe Græca manuſcripta quæ ſequutus eſt, & verò ex ſuis manuſcriptis Græcis concedit unum à communi Lectione recedere, & Græcum codicem Pariſiis editum ad amuſſim cum Latino concordare, quem cur à Latino corruptum dicat, cauſam non reddit; certe unius auctoritate codicis aliquando *Beza* non dubitat vulgarem lectionem corrigere, ſed nos tantâ hîc non ſtringimur inopiâ. Vide *VValtoni* varias lectiones Græcas Novi Teſtamenti ad Act. 13. v.20. *pag.* 23. habes ibi *Marchionem Veleſium* collatorem ſedecim manuſcriptorum Græcorum Novi Teſtamenti (quorum octo hodie habentur in Bibliotheca Regis Hiſpaniarum Lauretanâ) legentem, cum Latino codice, μετὰ ταῦτα ἔδωκε κριτὰς poſt quadringentos quinquaginta annos. Etiam Biblia Græca *VVecheliana*, quæ Francofurti edi procuravit *Franciſcus Iunius*, ex antiquis manuſcriptis, ut videtur, Bibliothecæ Palatinæ Heidelbergenſis (unde manuſcripta ſua *Iunius* mutuare ſolebat) concordant cum Latino. Eodem modo legit antiquum manuſcriptum Græcum in novo collegio

Oxonienſi.

Oxonienſi. Certè tot manuſcripta Græca ex Bibliothecis Gallicis, Germanicis, Hiſpanicis, & Britannicis, inprimis cum aliis Sacroſanctis Scripruris conſonantia ſint, fundare poſſunt lectionem diverſam à communi.

3. Etſi communis lectio Græca retineatur, verba tamen exponi poſſunt non incommodè de temporibus non Judicum, ſed antecedentibus judices: certe in textu Græco communi anni quadringenti quinquaginta antecedunt miſſionem Judicum, & ab eâ per comma diſtinguuntur. Vide ad verſum 20. capitis 13. Act. notas in Bibliis noſtris Anglicanis; iſtæ retinentes lectionem communem exponunt expreſſe de annis à nato *Iſaaco* ad ſeptimum *Ioſuæ*. Anglicanas intelligo notas primas Geneveuſes; quòd ad novas largiores nuper editas, ut alibi ſæpè diſplicent, ita hîc non placent; nam in notis ad 1 Reg. 6. verſ. 1. rectè numerant tempora, ſed commentantes in locum Actorum præ manibus, videntur ſibi contradicere, nam ibi annos quadringentos quinquaginta exponunt de Judicibus, quod cum calculo ad 1 Reg. 6. non poteſt conſiſtere. Quin & hoc prætermiſſo valdè videntur inconſiderati in ſuâ ad Act. 13. notâ, ibi enim tempora *Moſis*, *Ioſuæ*, & *Samuelis* in Apoſtoli calculo includunt, quæ tamen Apoſtolus expreſſe excludit, nam ſupponendo Judicum tempora ibi exprimi, initium ob Apoſtolo fit neque à *Moſe*, neque *Ioſuâ*, ſed κληϱοχίᾳ Joſuæ 7. neque ultra proceditur quàm ad gubernationis ſub *Samuele* principium, ſi autem anni principatûs *Moſis* quadraginta, & *Ioſuæ* ſeptem ante κληϱοχίαν, & *Samuelis* vel viginti addantur, neceſſarium erit extendere Apoſtoli numerum ad quingentos ſeptemdecim.

4. Annotatores Anglicani primi, qui contra ſecundos & tertios temporâ hîc numerant ab *Iſaaco*, ſequuntur in hoc *Iunium*, qui in Bibliis ſuis ac *Tremellii* ad 13. Act. viceſimum eodem modo rationes ſuas inſtituit, quas prolixè defendit Parallelorum lib. 1 Parall. 95. *Ludovicus* de *Diu* ad Actorum 13. viceſimum, eâdem vadit viâ. Alios permultos prætereo.

5. Anni hi quadringenti quinquaginta non quadrant temporibus Judicum, deficiunt totis centum annis, modò ſtemus Scripturæ calculo 1 Reg. 6. v. 1. Ratio hæc fuit cur tam *Lutherus*, quàm *Beza*, & *Cajetanus* locum hunc Actorum affirment corruptum, legendo contra omnium exemplarium fidem, ut nuper diximus, τϱιακοσίοις pro τετϱακοσίοις, ſed tam grave incommodum nos non premit, qui illos annos ad tempora judices antecedentia referimus.

Tertium. Tertium *Voſſii* argumentum eſt multos veterum deſerere calculum 1 Reg. 6. expreſſum: iſtorum ſeptemdecim diverſas ſententias enumerat. Reſp. 1. Totum hoc argumentum, & omnes ejus partes ſunt Jeſuitæ *Serrarii*, cujus nomen tamen *Voſſius* hîc ſupprimit. 2. *Voſſius* aut *Serrarius* inter veteres ponere non debuit vel *Melchiorem Canum*, vel *Glycam*, vel *Nicephorum*, aut hujuſmodi alios. 3. Omnes hi ſeptemdecim leviculi ponderis ſunt, ſi componantur cum mundo doctorum veterum ac recentium, qui 1 Reg. 6. integritatem defendunt. 4. Non mirum eſt qui à rectâ regula recedunt, in mille avias aberrare, certè qui Scripturæ hîc normam 1 Reg. 6. ſequuntur, omnes abſque exceptione unius, unâ & eâdem viâ planâ & ſanâ incedunt. 5. *Serrarius* hujus argumenti auctor eum numerum amplectitur, qui *Voſſio* jure merito omninò diſplicet, nam licet *Voſſius* annis hîc centum aberrat à vero, tamen cum *Serrarius* aberrat ducentis, pro quadringentis octoginta 1 Reg. 6. legens ſexcentos octaginta, *Voſſio* placere non poteſt. 6. Ex omnibus ſeptemdecim qui 1 Reg. 6. v. 1. contradicunt, omninò nullum *Voſſius* poteſt ſequi: profitetur quidem ſuam cum uno, & tantùm uno *Sulpitio Severo* concordiam, ſed certè *Sulpitii* Chronologia non ſolet eſſe accurata, nec multæ auctoritatis, tranſeo hîc errorem quem judico Typographicum, ipſum putare templum conditum non anno quingenteſimo octogeſimo, ſed quingenteſimo octogeſimo, hæc enim eſt aperta contradictio, ſed ajo *Voſſium* cum *Sulpitio* nequaquam concordare, nam quomodocunque ſumas *Sulpitii* ſententiam etjam ut hîc à *Voſſio* recitatur, ſeu ſecundum vulgatos *Sulpitii* codices, qui numerant quingentos octoginta octo, ſeu ſecundum emendatos à *Carolo Sigonio* qui legunt quingentos decem, ab utroque hoc calculo diſcedit *Voſſius*, qui profitetur ſe defendere quingentos octoginta ſolùm, etſi ſimul fateatur annos ſervitutum ſuperare quadringentos octoginta judicum, annis undecim; qui additi prioribus non quingentos octoginta, ſed quingentos nonaginta unum manifeſtè efficiunr. Qui pleniùs refutata videre vult omnia *Voſſii* argumenta quæ mutuavit à Jeſuitis *Serrario*, *Caino*, & *Petavio*, adeat *Henricum Philippi*, & *Torniellum* in ſuis ad quæſtionem hanc diſſertationibus.

Ad *Voſſium* aliqua addit *Capellus* Chronologiæ ſacræ apud *VValtonum* pag. 10. quæ de Jubilæis, & annis Sabbaticis habet, nihil faciunt ad rem præſentem, ut omittam ipſum per additiones ſuas centenorum aliquot annorum ad veram & receptam Chronologiam omnem legitimum uſum annorum Sabbaticorum & Jubilæorum exterminare, hîc autem unum habet argumentum proprium quod non eſt omittendum, *Capelli malum argumentum retunditur.*

scilicet non esse mirandum locum præ manibus 1 Reg.6. 1. vitiatum, cùm alii multæ Scripturæ loci qui de numeris agunt, apertè corrupti sint; istorum adducit illic quinque, quos cum aliis multis clarè corruptos in Criticâ suâ Sacrâ demonstrare se asserit.

Resp. 1. Licet aliquot mille locos Vet. Testamenti corruptos probâsset *Capellus* (quod quidem audet conari, sed multò miserrimo successu) nihil hoc concluderet de nostri loci corruptione, nemo unquam mortalium tantum prodegit temporis & chartæ, in affingendis corruptiónibus Hebraico textui quàm *Ludovicus Capellus*, quantâ cùm in Deum, tum in homines contumeliâ, satis superque manifestant *Buxtorfii* vindiciæ. Utcunque, nos ad locos quinque hîc allegatos aliqua respondebimus.

Primus est 2 Chron. 16. v. 1. & 15. 19. ubi affirmatur non ampliùs fuisse bellum inter *Baasham*, & *Asam* usque ad quintum & tricesimum regni *Asæ*, & *Baasham* ascendisse contra Judæam anno regni *Asæ* tricesimo sexto. Hos locos ait necessariò vitiosos, & priorem corrigendum sublatione decem annorum, legendumque pro tricesimo sexto, vicesimo sexto, & posteriorem etiam corrigendum per deletionem duarum vocum *& tricesimum* legendo *usque ad quintum*. Ratio harum correctionum habetur 1 Reg. 15. vers. 33. ubi *Baasha* regnare cœpit anno tertio *Asæ*, & regnavit annos viginti quatuor, adeoque mortuus est *Asæ* vigesimo septimo, non autem potuit bellare ullos annos post mortem,

Vindicantur à contumeliis Capelli 2 Chr. 16. v. 1.

Resp. 1. Cur magis corrigendi sunt Loci 15. & 16. posterioris Paralip. per 15. prioris Reg. quàm hic per illos? 2. Est contra *VValtoni* regulam admittere errorem in Hebræo textu, ubi omnia exemplaria Hebraica, & omnes antiquæ versiones concordant; hæc autem est conditio locorum quos *Capellus* hîc vult corrigere, omnes enim tam manuscripti quàm impressi codices Hebræi, omnes Latini, Græci, Syri, Arabes, Belgici, Gallici, Anglicani, & Italici contradicunt correctioni *Capellianæ*, ut inspicienti patet.

Verum est in variis lectionibus quas collegit *Percius* ex scriptis *Grotii*, affirmari quosdam legere secundum istas correctiones, sed qui illi quidam sint, neque *Grotius*, neque *Percius* indicant. Fateor Jesuitam *Canum* post *Cajetanum* pronunciare locos hosce corruptos, sed nullum producere possunt in ullâ linguâ codicem qui aliter legerit, & verò à sociis acerbè taxantur, ob periculosas valdè (ut loquitur *Torniellus*) & non admodum pias (ut scribit *Sanctius*) suas hîc conjecturas, minimè decuit *Capellum* Professorem reformatum periculosas & impias Scripturæ authenticæ correctiones à paucis Pontificiis mutuâsse, qui à plerisque etiam Jesuitis rejiciuntur, & condemnantur absurditatis.

Interpres Græcus in codice Vaticano, ac Alexandrino Londinensi pro tricesimo sexto *Asæ* legit tricesimo octavo, sed nihil hoc facit pro correctione *Capellianâ*, imò verò magis ei adversatur quàm ipse textus Hebræus, utcunque error hic aliquorum codicum Græcorum ab aliis emendatur, in editione enim Complutensi, & Regiâ *Ariæ Montani* legitur ut in Hebræo, tricesimo sexto, non tricesimo octavo.

3. Nulla hîc Scripturarum correctio est necessaria; nam distinctio quam attulimus lib. 1. cap. 8. quæst. 6. inter annos Regis *Asæ*, & regni *Asæ*, seu regni Judaici separati à regno Israëlitico, conciliat omnem inter locos allatos ἐναντιοφανίαν, & in hac conciliatione doctissimi tam Protestantium, quàm Pontificiorum acquiescunt, ut videre est in notis *Junii* ad locos, item in *Deodati*, & Annotatorum Belgarum & Anglorum notis, etiam in *Torniello*, *Saliano*, *Petavio*, *Henrico Philippi*, aliisque multis: cur *Capellus* à communi hîc viâ vult divertere in præcipitio, nullam omnino vel rationem, vel auctoritatem affert, sed contra ipsum adducit *Buxtorfius* multas in vindiciis Paral. 2. cap. 13. pag. 323.

Secundus locus à *Capello* erroris condemnatus est 2 Chron. 22. v. 2. ubi *Abazias* cùm regnare cœpit, dicitur annorum quadraginta duorum, & tamen 2 Reg. 8. v. 26. cùm regnare cœpit dicitur annorum viginti duorum, legendum ergo in Chronicis, annorum non quadraginta duorum, sed viginti duorum. Resp. Nimis temeraria est conclusio & ab iis mutuata, qui paucam erga Scripturas authenticas reverentiam habent, *Cajetano*, *Torniello*, *Petavio*, & aliis. Hebraicus hîc textus nullam habet lectionis varietatem, vel inter *Keri*, & *Ketiph*, *Ben asher*, & *ben Nephthali*, Orientales & Occidentales Judæos, ipso *VValtono* teste, Hebræique omnes semper & ubique ad hunc diem legunt quadraginta duos annos loco Chronicorum præ manibus: Latinus etiam interpres in omnibus manuscriptis & impressis codicibus Hebræos sequitur; Chaldæa in libros Chronicorum Paraphrasis nulla unquam fuit; editiones Græcæ valdè sunt hîc variæ, adeoque paucæ authoritatis, Wecheliana, quam minimi isti faciunt, legit viginti duos, sed Vaticana *Nobilii*, & Alexandrina Londinensis, quas isti maximi faciunt, habent tantùm viginti; Complutensis verò, & Regia *Montani* cùm Hebræis consentit: fateor Syrum & Arabem sequi hic Græcum Wechelianum. Profectò cum Hebræi omnes codices antiqui & novi, omnesque Latini, & multi optimæ notæ Græci,

Græci, recentes etiam omnes Interpretes, Galli, Angli, Belgæ, Itali, Hispani, non debuit *Capellus*, in textum anthenticum ut corruptum involâsse.

Quod ad ejus argumentum ex 2 Reg. 8. variæ à doctis afferuntur conciliationes, ut in quæst. 10. cap. 8. lib. 1. diximus. Videat qui vult in hanc quæstionem, *Petavium, Salianum, Tornellum, Henricum Philippi*, etiam annotatores Anglicanos & Belgas, aliosque multos ab iis citatos; ex omnibus nullus affert pejorem ac magis desperatam conciliationem, quàm *Capellus*, qui durum quidem nodum duriore multò cuneo rumpit, non omnino necessaria sacri textûs tanquam corrupti temerariâ correctione. *Capellus* admodum juvenis, annorum (ut ipse profitetur) viginti tantùm quinque colligere cœpit authentici textûs errata, in hoc gravissimo labore perseveravit ad seram senectutem, ultimumque Spiritum. Dolet doctissimum virum in tam malâ operâ tot annos pessimè perdidisse.

2 Paral. 26. v. 9. Tertius locus quem vult *Capellus* manifestè corruptum, est 2 Paral. 36. vers. 9. ubi *Jechonias* adiisse regnum dicitur anno suo octavo, cum tamen 2 Reg. 24. v. 8. regnare cœpisse dicatur anno decimo octavo. Resp. Malè hîc *Capellus* Jesuitam *Canum*, & alios Pontificios sequitur in conspuendis absque causâ Sacrosanctis Scripturis: cùm hoc conarentur quidam olim, *Abulensis* eorum positionem vocavit nimis erroneam, nimis scandalosam, per quam manebat hominibus dubium de totâ Sacrâ Scripturâ, certè locus hic Chronicorum in omnibus Hebraicis codicibus sic legitur: nulla varia lectio à quoquam unquam est allata, eadem est ratio omnium codicum Latinorum, & recentiorum in linguis vulgatis interpretum. Codices Græci optimæ notæ hic consentiunt, tam Vaticanus, quàm Complutensis. Verum est quosdam Græcos, quos sequitur Syrus, & Arabs habere annos octodecim, sed nihil hoc præjudicat Hebraicæ veritati. De *Capelli* ratione satis egimus in quæst. 27. Cap. 8. lib. 1. qui plura desiderat adeat *Henricum Philippi*, *Salianum*, *Torniellum*, in primis verò vindicias *Buxtorfii*, & mirabitur contra tot tantosque *Capellum* in juvenili suo errore voluisse perseverare. Certe magnus ejus magister *Grotius* nullum hîc in sacro textu errorem agnoscit, licet *Junium* in suâ conciliatione, quam vix bonam putamus, ipse sequatur.

2 Reg. 14. v. 21. Quartus locus à *Capello* condemnatus, est 1 Reg. 14. v. 21. ubi *Rhehoboam* anno suo quadragesimo primo dicitur cœpisse regnare, ex his detrahit *Capellus* annos viginti novem, cùm initium regni *Rhehoboami* ponat in anno ejus duodecimo. Resp. Mira hæc audacia est corrigendarum toties sacrarum Scripturarum absque ullâ necessariâ ratione. De re ipsâ egimus quæst. 3. dicti capitis.

Lectionem loci Hebraici præ manibus sequuntur omnes Interpretes, veteres, novi: Targum *Ionathanis*, LXX. Interpretum editiones omnes, Syrus, Arabs, omnesque Latini, & vulgares hodie omnes, sed quod multò majus est, auctor 2 Chron. 12. v. 13. hanc lectionem confirmat. Fateor magnum *Capelli* patronum *Grotium* annotare in hunc locum, quosdam legere anno vigesimo primo, qui sint autem illi quidam non dicit: si *Sulpitium Severum* significat, noverat in Chronologicis parvam esse ejus auctoritatem, inprimis cum Sacræ Scripturæ contradicit.

Rationes quas pro se affert *Capellus* in Criticâ suâ sacrâ pag. 357. parvi sunt momenti. Prima hæc est. *Solomon* tantùm regnavit annis quadraginta, & admodum juvenis suscepit regnum. Resp. Non tam juvenis fuit *Solomon* cùm suscepit regnum, quin viginti, aut viginti duos annos habuerit. Quòd Rabbini quidam, & post eos *Hieronymus* in epistolâ ad *Vitalem* 132. maturiùs volunt *Solomonem* adiisse regnum, & genuisse *Rhehoboam* anno suo undecimo aut duodecimo, fabula est sine fundamento, & utcunque ista se habeant, tam Rabbini quàm *Hieronymus* in annis quibus *Rhehoboam* regnum adiit, à *Capelli* correctione Scripturarum valde sunt alieni.

Secunda *Capelli* ratio. *Solomon* ante initum regnum fuit sub pædagogiâ *Nathanis* Prophetæ, qui nunquam eum permisisset uxorem ducere *Ammonitidem* contra legem Deut. 23. vers. 3. Resp. 1. Nunquam fuit *Solomon* sub pædagogiâ *Nathanis*, ita ut ab hoc ejus nuptiæ penderent. 2. Esto fuisset; Lex illa Deuteronomii non excludebat *Ammonitidas*, aut *Moabitidas* à nuptiis *Israëlitarum*, cum evadebant proselytæ, nullus enim unquam *Ruthæ* nuptias vel priores vel posteriores illegitimavit. 3. Etsi licitum non fuerit Ægyptiis intrare congregationem Israëlitarum ante tertiam generationem, non tamen hoc illegitimavit nuptias *Solomonis* cum filiâ *Pharaonis* Ægyptiâ in generatione primâ, nec *Davidis* cum filiâ *Talmai* Regis *Geshur*. Quin & inter primarios *Davidis* duces fuerunt *Uriah Hittites*, & *Zelek* Ammonitas 2 Sam. 23. v. 37. 39. 4. Si negarem *Rhehoboami* matrem fuisse Ammonitidem, eo quòd editiones LXX. Interpretum optimæ notæ, Alexandrina, Londinensis, & omnes Latini legunt *Ammanitis*, & non *Ammonitis*, in hoc sequerer novaturientem *Capellum*, sed à me procul absit audacia fontem Hebræum ullius

rivuli cœno in quâvis linguâ translatoris inficere.

Tertia. *Capelli* ratio. Filia *Pharaonis* prima fuit *Solomonis* uxor quam duxit post initum regnum, nullam ergò habuit ante initum. Resp. 1. Non tantum gratuita est hæc conjectura, sed etiam Scripturis contraria, ex quibus necessariâ consequentiâ colligitur *Rhehoboamum* natum ante mortem *Davidis*, quo autem anno singulæ ex septingentis *Solomonis* uxoribus nuptæ sint, quis sine temeritate, Scripturâ silente; determinabit?

Quarta. *Rhehoboam* dicitur juvenis & infans cùm regnare cœpit Chron. 10. v. 8. & 13. v. 17. Resp. *Solomon* etiam initio regni dictus est puer ob parvam in gubernando experientiam, eum tamen *David* etiam tum temporis insignivit viri sapientis titulo: utcunque, dictis locis nihil tale de *Rhehoboamo* affirmatur.

Ultima *Capelli* ratio. Non duxit *Solomon* matrem *Rhehoboami Ammonitidem*, priusquam in mulierum extranearum amorem divertit ejus cor à Deo, hoc autem factum non est ante decimum octavum vel vigesimum Regni annum. Resp. 1. Quòd nullam extraneam amaverit *Solomon* ante annum regni sui decimum octavum affirmatur gratis. Deinde quòd ulla extranearum ejus mentem à sincero Dei cultu averterit anno regni decimo octavo, videtur contra Scripturam, quæ hoc factum vult in *Solomonis* senectute, regni autem annus decimus octavus procul abfuit à senio. 3. Anno regni vigesimo quarto apparuit ei Dominus secundò, cùm omni suæ ædificationi finem imposuisset, quod accidit post finitum templum regni 11. & cæterarum ædium structuram, quibus post templum tredecim anni insumpti sunt: eò usque ergo non potuit ducere *Rhehoboami* matrem secundum *Capellum*, ita ut regni *Solomonis* quadragesimo ac ultimo *Rhehoboamus* non potuerit habuisse suprà quindecim annos, quod quis præter *Capellum* affirmet, ipse non dicit, nec ego novi.

2 Paral. 12. v. 13. Locus quintus 2 Chron. 12. v. 13. est omnino idem cum superiore, nec aliis indiget vindiciis. Loci hi quinque primarii sunt quos ex largissimâ suâ penu selegit *Capellus*, si tam facilis ad istos responsio est, de cæteris omnibus utut plurimis, non est aliud faciendum judicium.

QUÆSTIO III.

Quò referendi sint anni servitutum?

Qui conciliantur anni servitutis

QUæritur tertiò. Quî vera esse potest summa Epochæ annorum 480. cum præter eos legamus sex servitutes, quarum primæ ante *Othnielem* tribuuntur anni octo Judic. 3. v. 8. secundæ ante *Ehudum* octodecim ibid. 14. tertiæ ante *Deboram* viginti Jud. 4. v. 3. quartæ ante *Gideonem* septem Jud. 6. v. 1. quintæ ante *Iephthem* octodecim Judic. 10. v. 8. sextæ ante *Samsonem* quadraginta Judic. 14. Hi omnes sibi invicem additi conficiunt centum & undecim supra summam prædictam. Resp. Secundum receptam tam veterum quàm recentium & Theologorum & Chronologorum sententiam, anni servitutum includuntur & exorbentur in annis sequentium Judicum, nullâ aliâ ratione salvari potest clara & expressa quota libri prioris Regum, quemadmodum Genes. 7. v. 11. quadraginta dies pluvii annumerantur & includuntur diebus centum quinquaginta sequentibus vers. 25. Qui hîc maximè adversantur, vulgarem calculum admittere coguntur in quintâ & sextâ servitute, quod autem ratio par sit in quatuor reliquis perpendentibus singulas, satis erit manifestum. *cum annis judicum?*

QUÆSTIO IV.

Quomodo ætates Rachab, Boaz, Obed *&* Jesse *exhaurire potuerint annos* 480.

Rachab peperit Boaz anno 56.

QUæritur quartò. Quî fiat ut tot anni numerentur ab exodo ad quartum *Solomonis*, cùm totum id tempus generationibus tribus aut quatuor compleatur: Nam primo transitus *Salmon* duxit in uxorem Hierichuntinam *Rachab*, ex quâ genuit *Boaz*, *Boaz* ex Moabitide *Ruth* procreavit *Obed*; ex quo *David*: si à quadringentis octoginta subducas quadraginta annos ante transitum & nuptias *Rachab*, item septuaginta quos vixit *David*, & quatuor primos regni *Solomonis*, hoc est, annos centum quatuordecim: remanebunt de summâ priori hujus Epochæ tercentum sexaginta sex, distribuendi inter *Rachab*, *Boaz*, *Obed* & *Ijsai*: neque in eorum totam vitam, sed tempora quibus liberos procreârunt. Resp. Vexat hæc distributio accuratissimos Chronologorum: quidam, ut difficultates evitent, post *Lyranum* & *Rabbinos* tres *Boaz* comminiscuntur, sed cum nullâ verbi divini umbrâ hæc triplicatio nitatur, rejicitur à plerisque.

Qui aliâ ratione nodum expedire conantur, supponunt *Rachab* quàm fieri potuit maturè nupsisse, & quàm fieri potuit tardè peperisse. In expugnatione *Hierichuntis* mulier seorsim à parentibus habitans & advenas suâ domo recipiens, habuisse videtur annos minimùm sedecim, & antequam cæremoniæ omnes, quibus Cananitidi in Israëlis stemma transeundum fuit,

fuit, & nuptiarum solennia cum principe tribus Iudæ celebrari potuerunt, annum unum effluxisse convenit: nupserit ergo *Salmoni Rachab* anno ætatis suæ decimoseptimo, materque fuerit liberorum quot voles & quovis tempore, sed filium *Boaz* produxerit ætatis anno quinquasimo sexto: frequentes historiæ sunt etiam nuper in tanta ætate puerperarum. Differunt aliqui ortum *Boaz* ad matris annum septuagesimum secundum, aliqui ad nonagesimum quintum, sed nobis non lubet absque necessitate miracula multiplicare. Pepererit ergò *Rachab* filium *Boaz* anno suo quinquagesimo sexto, Principatûs *Othnielis* vicesimo secundo, à transitu tricesimo nono: hi triginta novem subducantur à prædictis trecentis sexaginta sex, reliqui trecenti viginti septem distribuendi in nativitates *Obed, Iesse, & David*: si distributio hæc fiat per partes æquales aut æqualibus proximas, dabuntur singulis Patribus in generatione filiorum centum & octo: & hoc calculo *Boaz* de *Ruth* genuerit *Obed* anno ætatis suæ centesimo octavo, Principatûs verò *Deboræ* octavo, & *Obed* genuerit *Iessæ* suæ ætatis centesimo etiam octavo, statim ab initio gubernationis *Iephthæ*, *Iesse* quoque genuerit *David* anno ætatis suæ centesimo octavo, ac decimo Principatûs *Samuelis*.

Obed Boaso, Iesse Obedo, Davidque Iessæ in singulorum anno centesimo octavo nati sunt.

Objicientibus videri durum non tantùm ætatem sed & vigorem ad gignendum ad centesimum octavum iis seculis producere. Resp. Etsi ipsius *Mosis* diebus legamus Psal. 90. ordinariam hominum ætatem iis cancellis circumscriptam, quibus etiam hodie humanam vitam vulgò contineri videmus annorum septuaginta & octoginta; attamen in posterioribus & præsenti quoque seculo non infrequentes ordinariorum terminorum transgressiones spectantur. Celebre est Plinii testimonium, qui diebus suis, imperantibus *Vespasianis*, affirmat in censibus Italiæ inventos homines duos, alterum *Bononiæ*, alterum *Arimini* annorum 156, in regione autem Italiæ octavâ censos tum fuisse quinquaginta quatuor 150, septem centenûm denûm, duos centenum vicenum quinum, quatuor centenum tricenum, quatuor item centenum tricenum septenum, & tres centenum quadragenum; quid ergo mirandum in multò antiquioribus seculis inventos, in primis inter Domini majores, qui ad annum centesimum octavum vixerint, imo liberos procreaverint? Vixisse legimus *Ieboiadam* Pontificem 2 Chron. 24. ad annum centesimum tricesimum, *Abrahamus* etiam centesimo quadragesimo *Keturam* duxit, & ex ea multos liberos suscepit. Nostro hoc seculo referuntur varii qui diu ultra centesimum vegetam senectam protraxerunt; degit hodie Perthæ Magister *Colinus Rhinnus* ludimagister olim *Perthanus*, & post ad annos sexaginta quà in Scotiâ quà in Hiberniâ, sacro ministerio functus, qui centenum denum se affirmat: quod admodum verisimile, cùm non tantùm *Ioannem Knoxium*, *Georgium Buchananum*, Proregem *Moravium*, Reginam *Mariam*, sed etiam Cardinalem *Betonum*, *Georgium VVishartum*, *Ioannem Majorem* vidisse se demonstret, imò Cartusianorum & cætera Monachorum *Perthæ* domicilia, quæ in prima reformatione diruta sunt, integra & incorrupta conspexerit. Vivacissimus hic senecio eâ sanitate & virium firmitate mecum colloquutus est anno 1650. ut ad multos adhuc annos superesse posse videatur.

Exempla longævorum.

Magister Colinus Rinus.

QUÆSTIO V.

Quomodo ab Exodo ad Jephtham *anni trecenti.*

QUæritur quintò, quî *Iephtha* Jud. 11. v. 26. *Israëlem* dicat habitâsse finis diebus Hesbone annis 300. cùm à cæde *Sichonis* & occupatione Hesbonis Num. 21. anno *Mosis* ultimo & post exodum quadragesimo ad *Iephtæ* Principatum tot anni non fluxerint? Resp. Tam sacros quàm profanos auctores numeros rotundos pro præcisis ponere, addentes centenario siqui desint, & dementes si qui supersint. Ab exodo (de quâ solâ Regis *Ammonitarum* ad *Iephthen* quæstio, adeoque *Iephthæ* responsio fuit) ad id tempus secundum calculum nostrum anni fuère tercentumquinque, quinque supra centenarium per rotundationem abjiciuntur. Sin verò respondere *Iephtham* non exodo, sed tempore occupationis *Hesbonis* velimus, tum præcisi anni erunt triginta quinque pauciores trecentis, sed qui in rotundatione tam facilè adduntur quàm quinque demuntur: tantùm hîc observate calculum *Iephthæ* suffragari valde nostro computo, qui servitutum annos includimus annis Iudicum, iisque adversari qui excludunt, nam si seorsim numeres qui memorantur ante *Iephtham*, annos servitutum scilicet *Mesopotamenæ* octo, *Moabiticæ* octodecim, *Cananiticæ* viginti, *Medianiticæ* septem, *Ammoniticæ* octodecim, in solidum septuaginta unum & præterea decem, quos tribuere solent Senioribus post *Iosuam* ante primam servitutem, habebimus ab exodo ad *Iephtham* non pauciores quàm octoginta sex supra trecentos, qui majorem numerum faciunt, quàm qui ullâ rotundatione potest accommodari.

Quomodo ab exodo ad Iephtham anni trecenti?

Numerorum inæqualium rotundatio.

QUÆSTIO VI.

An Phineas *vixerit annos trecentos?*

In libro Iudicum necessaria ὑστερολογία.

QUæritur sextò, Quî Iud.20.v.28. tempore belli *Benjamitici Phineas* præpositus Sanctuario dicatur, cùm *Phineas* ante exodum natus sit in Ægypto, & verò post exodum ad *Samsonis* mortem quæ ante bellum *Benjamiticum* narratur, anni supra trecentos effluxerint, quot nemo mortalium post *Mosis* dies vixisse in Sacris literis memoratur. Resp. Fatentur omnes Interpretes, in libro Iudicum, ut alibi, non rarò in cætera historia Sacra, esse ὑστερολογίαν, per quam narrantur posteriùs quæ contigerunt priùs: licet liber Iudicum describat bellum *Benjamiticum* post mortem *Samsonis*, non tamen affirmat id bellum gestum esse post mortem *Samsonis*, quòd autem scriptor θεόπνευστος in eum locum conjiciat istam historiam, hæc commoda potest esse ratio, ut omnium Iudicum res gestæ narratione unâ continuâ absque interruptione simul contexantur, quibus absolutis subjicitur idololatria *Michæ* ac *Danitarum*, bellumque *Benjamiticum*, quæ nullius judicis tempore acciderunt, sed in Interregno cùm nullus Rex, nullus Princeps, & nemo unus istam auctoritatem in populum obtineret quæ sceleratos cohibere valuit à facinoribus, quæcunque ipsorum oculis animóque allubuissent: & verò quæ de *Danitis* narrantur, absque ullo incommodo referuntur ad Interregnum primum post mortem *Iosbuæ* & Seniorum, ante *Othnielis* Principatum, quando *Phineas Shilunte* arcam Domini, loco patris *Eleazaris* tum demortui, ut summus Pontifex procurabat.

QUÆSTIO VII.

Ad quam captivitatem duraverit Idololatria Danitarum?

Captivitas Philistæa Babylonicam antecessit.

QUæritur septimò, Quî Iud.18.v.30. *Danitarum* publica Idololatria perseverâsse dicatur usque ad terræ captivitatem, nam *Samuel, David, Ezechias, Iosias*, & alii pii Principes publica omnia suis diebus Idola sustulerunt. Resp. dicto loco captivitatem intelligi non Assyriacam decem tribuum, nec Babylonicam duarum, sed Philistæam Arcæ diebus *Eli* & *Samuelis*, quando *Shilunte* Arca translata est in sedes varias, donec *Sione* requievit, quemadmodum versu citatum sequente innuitur.

QUÆSTIO VIII.

Ad quæ tempora referenda sit Ruth?

Ad quem Iudicum historia Ruthæ spectat.

QUæritur octavò, Cùm Ruth.1. v.1. quæ sequuntur accidisse ferantur diebus Iudicum, ad cujus tandem Iudicis dies nuptiæ *Boazi* & nativitas *Obedi* referenda sint? Resp. Supposito, quem quæstione quartâ fecimus computo, historia *Ruthæ* ad *Deboræ* regimen spectabit.

QUÆSTIO IX.

Quot annos habeant libri Iosuæ *&* Iudicum?

Liber Iosbuæ annos 14. Iudicum 300 continet.

QUæritur nonò, Cùm suprà observatum sit quot annorum historiam unusquisque Pentateuchi liber complecteretur, hîc quæritur quanti temporis intervallum libri *Iosbuæ*, *Iudicum* & *Ruth* exhauriant? Resp. Suppositis suprà dictis, librum *Iosbuæ* historiam habere annorum tantùm decimumseptimum, scilicet à morte *Mosis* ad mortem *Iosbuæ*: librum verò *Iudicum* & *Ruth* annorum tercentum, nempe à morte *Iosbuæ* & sodalium, ad exitum *Samsonis* & initia Principatûs ac Pontificatûs *Eli*.

QUÆSTIO X.

Ad quæ tempora referendum sit bellum Trojanum?

Expeditio Argonautica & bellum Trojanum huic Epochæ conveniunt.

QUæritur decimò, Quæ cæteri mundi extra Ecclesiam per hanc Epocham conditio fuerit? Resp. nullus dum apud Gentes ullibi terrarum scriptor extabat: quæ autem multis pòst seculis ad hanc Epocham spectantia habent Latini & Græci auctores, ipsis fatentibus, usque adeo putidissimis fabulis involuta sunt, ut historiæ fidem nequaquam mereantur. In hæc certè tempora conjicienda videntur quæ de bello *Trojano*, & quæ paulò antecesisêre de expeditione Argonauticâ & laboribus *Herculis* Poëtæ omnes post *Orpheum* & *Homerum* canunt. Et verò excidium Trojæ *Iephthæ* seculo non disconvenit; nam quæ de *Iphigeniâ Agamemnonis Dianæ* oblatâ seu in sacrificium seu in sacerdotem commenti sunt mendaces Græculi; ea *Iephtigeniæ* vera historia originem dedit, quâ *Iephtigenia* Deo oblata refertur, seu in holocaustum, seu potiùs in virginem perpetuam, peculiari Dei servitio torâ vitâ devotam.

QUÆSTIO XI.

Quomodo concilietur Iud. 13. *cum* 15. *&* 16?

Philistina servitus gemina.

QUæritur undecimò, Quî Iud.13. *Philistæa* servitus durâsse dicatur annis 40. cùm post annos viginti in morte *Samsonis* finiri videatur Iud. 15. & 16. versib. ultimis, & verò etiam ad sexagesimum annum perseverâsse videri posset ad mortem scilicet *Eli*, quando in Arcæ captivitate sævissima *Israëlitarum* à *Philistæis* oppressio fuit? Resp. Non una fuit *Philistæa* servitus: ista

de

de quâ Iud. 13. rectè in morte *Samsonis* finita dici potuit, quando tanta *Philistæorum* multitudo cum *Samsone* consepulta est, ut nullam populo Dei ab hoc hoste noxam post multos annos illatam legamus: quæ autem in ultimis *Eli* annis clades à *Philistæis* illatæ sunt, ad aliam servitutem referendæ, quam *Samuel* & *Saul* depellere cœperunt, sed non plenè excussa fuit ante *Davidis* regnum. Primam autem *Philistæam* servitutem in morte *Samsonis* finitam, & multis annis ante ejus ortum inceptam, Chronologorum accuratissimi arbitrantur.

QUÆSTIO XII.

An Samuel *ex posteris* Corhæ?

An Samuel in posteris Corhæ?

QUæritur duodecimò, Quomodo *Samuelis* prosapia referatur ad *Corham*, nam 1 Paral.6. v.26. & 27. *Samuel* numeratur decimus septimus à *Corhâ*, & tamen tota *Corhæ* progenies cum patre destructa videtur; nam Num. 26. v. 10. bis mille quinquaginta ex posteris *Corhæ* cœlesti flammâ necati sunt? Resp. Sic quidem habent Biblia vernacula in octavo minori quæ dicuntur impressa Londini à *Roberto Barkero*, ann. 1638. sed monendi estis ad vestram & aliorum cautelam, editionem istam multis centuriis crassissimorum errorum scatere & in ipsa fronte putidissimum mendacium ferre, nequaquam enim vel Londini vel à *Barkero* vel anno 38. excusa est, sed nuper Amstelodami, Delphis, & alibi in *Bataviâ* ab *Hollandis* cupiditate quæstus (ut ab ipsis Typographis accepi) supra septies centena millia corruptissimorum istorum Bibliorum edita sunt, in magnum ecclesiarum nostrarum detrimentum. Utcunque, quod in depravatis istis codicibus legitur bis mille quinquaginta, textus Hebræus & Versiones omnes, etiam nostræ vernaculæ correctiores habent ducenti quinquaginta, inter quos omnes *Corhæ* filii non periêrunt, ut habetur expressè versu citatum sequenti: certè ex Psalmis multi *Corhæ* filiis canendi commissi sunt, & ex iis aliqui ab *Hemane Samuelis* nepote à *Corhâ* vicesimo compositi videntur.

Anglicana Biblia in Hollandia impressa sunt corruptissima.

QUÆSTIO XIII.

Quomodo Levitæ *attigerint sacerdotium?*

Levitæ, si Prophetæ, fungebantur sacerdotio.

QUæritur decimotertio, Quî *Samuel Levita* de posteris *Corhæ* sacerdotium ausus sit attingere & sacrificium Domino offerre, cùm pater *Corha* hoc conamen tantâ calamitate luerit? Resp. non ita annexas omnes sacerdotalis muneris partes familiæ *Aaronis*, ut ab iis alii *Levitæ*, cùm extraordinarii essent Prophetæ (quales *Moses* & *Samuel*) exclusi fuerint.

QUÆSTIO XIV.

De annis Regni Saul.

QUæritur decimoquartò, Quî 1 Sam.7. v.2. concilietur cum Actor.13. v.21. priori enim loco permansit Arca *Kiriathjearim* 20. annis post mortem *Eli*, quibus judicabat Israëlem *Samuel*, & multis etiam in posterum annis usque ad regnum *Saulis*: posteriore verò *Saulis* Regno tribuuntur anni 40: non autem consistit cum summa totali Epochæ annorum quadringentorum octoginta ab exodo ad templi conditum, ut *Sauli* quadraginta & *Samueli* vel viginti tribuantur? Resp. Verba Apostoli in Actis accipienda sunt de *Saulis* & *Samuelis* gubernationibus junctim, ut priorem versum inspicienti patebit, non divisim de *Saule*: cujus regnum, secundum plerosque Interpretes, non diu ultra decennium extendebatur, in quibus magna semper *Samuelis* remansit auctoritas usque ad vitæ exitum, qui biennio ante *Saulis* mortem accidisse fertur.

Quot annis regnaverit Saul.

Si objicias, regnare oportuisse *Saulem* multò ultra decem, imò quadraginta annos, nam post se reliquit *Ishboseth* inter minimos filiorum, qui tamen moriente patre habuit annos 40. 2 Sam.2. v.20. concedatur *Saulem* genuisse *Ishboseth* filiorum quartum anno ætatis vicesimo primo, sequetur inde regnâsse *Saulem* annos sexaginta, nam regnare cœpit anno vitæ primo, si vulgatæ Latinæ Versioni, quam Pontificii authenticam volunt, fidem habeamus, quæ 1 Sam.7.v.1. sic legit, *Filius unius anni erat Saul cùm regnare cœpisset.* Resp. manifestus est error Latini Interpretis, quem Pontificiorum Chronologorum nemo defendere conatus, neque tamen fateri volunt Concilii Tridentini pudendum sphalma, corruptissimam hanc versionem Hebraicis fontibus præferentis: habet hic textus Hebræus *Saulem* tum temporis regnâsse unum annum, seu *Saulem* tum fuisse filium unius anni in regno suo, quod legit Vetus Anglicana [*Saul novv had beene King one yeare*] explicationis causâ rectè addens particulam [*novv*] ut duceret nexum istorum verborum cum historia cap. præcedentis. Novorum Interpretum correctio, præterquam quod non necessaria, vergit etiam in deterius. Benè ergo factum ab Italo Interprete consultissimo, quod veterum Anglicanorum additamentum explicativum exprimendo, textum illustret; potius quàm cum recentioribus omittendo istam particulam, verba obscuraret.

Quomodo Saulunius anni filius cùm regnare cœpisset.

Anglicani Interpretes Novi malè corrigunt Veteres.

Verùm alia ex hoc textu adhuc oritur diffi-

Quomodo Saul regnavit annis duobus.

difficultas, affirmatur hîc disertè regnasse *Saulem* duobus annis supra Israëlem, sic habent tum Hebræi fontes, tum Versionum omnium rivuli. Resp. Quod vulgò adfertur ad hunc solvendum nodum, *Saulem* regnâsse duobus tantùm annis legitimè, in posterum autem egisse Tyrannum non Regem, privatum scilicer spiritu Dei & agitatum mali Dæmonis furiis, imò jus Regni in *Davidem* jam unctum Domini apertè translatum. Utut hæc habeant, non necessariò huc devenitur, nam verba præ manibus non negant *Saulem* regnâsse ultra biennium, licet affirment duobus annis fuisse Regem, cùm ista quæ sequitur historia gereretur. Nectendus ergò versus hic cum sequenti, quod per expressam copulativam faciunt Hebræi, hos cùm sequantur veteres Anglicani, non debuerunt à recentioribus corrigi, contra tam Latini veteris quàm Galli & Itali Interpretis exemplum.

QUÆSTIO XV.

De Conciliatione capitis decimiquinti 1 *Samuelis cum capite vicesimo octavo.*

Quomodo Samuel non inviserit Saulem.

QUæritur decimoquintò, qui tricesimus quintus versus 15. cap. 1. Sam. concilietur cum cap. 28. vers. 15. Affirmatur priori post id tempus *Samuelem* nunquam invisisse *Saulem*, posteriori verò narratur *Samuelem* & *Saulem* post ea tempora congressos. Resp. Non affirmat prior locus *Samuelem* & *Saulem* nunquam posteà congressos, aut se invicem posteà non conspexisse; sed nunquam posteà *Samuelem* familiariter, prout solebat, *Saulem* invisisse, aut domi suæ eum salutâsse: ista non prohibent *Saulem* à bono aut malo Dæmone actum in *Samuelis* conspectum aliquando processisse.

QUÆSTIO XVI.

Quomodo David *filius fuerit* Iesse *& septimus & octavus?*

Quomodo David filius Iessæ & septimus & octavus.

QUæritur decimosextò, Quî *David* numeretur octavus filiorum *Iesse*, & dicatur minor septem majoribus 1 Sam. 16. v. 10. & 17. v. 12. attamen districtè nominetur septimus, nec *Iesse* plures filii quàm septem assignentur 1 Chron. 2. vers. 15. Resp. Certum est *Davidem* patri natum in ætate valdè provectâ, centenario & ultra, & suprà probatum est, facile ergò fuit ut *Iesse* nepotes & pronepotes habuerit *Davide* filiorum minimo seniores, ex his aliquis in familiâ *Iesse* degens inter filios connumerari potuit: vel etiam cum veniret *Samuel* uncturus *Davidem* in Regem, habere potuit *Iesse* filios octo, quorum unus vel moriens in cœlibatu, vel in sterilitate vivens, cùm scriberetur liber Chronicorum in prosapiâ *Iessæ* non est numeratus, adeò ut qui priùs fuerint octo, posteà septem tantùm evaserint.

QUÆSTIO XVII.

Quomodo David Sauli *& notus & ignotus?*

QUæritur decimoseptimò, Quomodo consistant, quæ legimus 1 Sam. 16. v. 21. cum iis quæ habentur ejusdem c. 17. v. 55. priori enim loco *David* familiariter *Sauli* notus erat ut domesticus, ut armiger, ut aulicus valdè dilectus: posteriori adeo ignotus *Sauli* & *Abnero David*, ut qui ignotissimus? Resp. Non placet hic cum *Iunio* ὑστερολογίαν allegare, quasi *Goliathi* cædes antecessisset in re *Saulis* furorem & primam *Davidis* vocationem in Aulam, licet in narratione sequatur. nam expresse legimus istius lib. 18. 2. post cædem *Goliathi* non iterum à *Saule* recessisse *Davidem*, uti in domo paternâ maneret, quemadmodum post primam in Aulam vocationem ire & redire solebat c. 17. 19. servandus ergo necessariò est absque ulla ὑστερολογίᾳ ordo historiæ. Conjiciatur igitur causa ignorantiæ *Saulis* in ejus oblivionem, quam diuturna *Davidis* absentia ab aula, & aliqua in vestibus ac habitu corporis mutatio causare potuit in quoquam, in primis in Rege, cujus mentem, memoriam, & attentionem dementia & Dæmon turbarent, & etiam in *Abnero*; qui raro in Aula ob negotia & militiam versatus, *Davidem*, licet *Sauli* aliquando familiarem, fortasse nunquam conspexit.

Quomodo David Sauli & ignotus & notus.

QUÆSTIO XVIII.

Quomodo Ishboseth *regnaverit annis & duobus & septem?*

QUæritur decimo octavò, quî 2 Sam. 2. v. 10. *Ishboseth* regnet super *Israëlem* annis duobus, cum ibidem *David* regnâsse dicitur super domum *Iudæ* septem annis & sex mensibus, cùm certum sit tam diu regnâsse *Ishboseth* super *Israëlem*, quam *David* supra *Iudam*? Resp. Locum priorem non asserere *Ishboseth* regnâsse supra *Israëlem* duobus tantùm annis, sed regnâsse annis duobus, cum *Ioab* & *Abner* prælium quod ibi discribitur, committerent, quo finito, ultra quinquennium regnavit *Ishboseth*, usque ad vitæ suæ finem, tum enim primùm toti *Israëli David* imperare cœpit.

Quomodo Ishboseth regnavit annis & duobus & septem.

QUÆ-

QUÆSTIO XIX.

Quis fuerit annus quadragesimus conspirationis Absolomi?

Quomodo Absolom conspiraverit post annos 40.

QUæritur decimononò 2 Sam. 15. v. 7. post annos 40. dicitur *Absolom* in patrem conspirâsse, isti anni quadraginta unde sumunt initium? Nam vix dum triginta anni tum fluxerunt post principia regni *Davidis.* Resp. Cavendum esse ne cum multis ob hujusmodi difficultatem in ipsos codices sacros involemus, & quadraginta annos in quatuor commutemus, contra Hebræi fontis & omnium quæ inde fluxerunt versionum fidem: rectiùs solvunt nodum qui caput horum quadraginta annorum, vel in annum quo *David* primùm unctus est in Regem, vel in initio regni *Saulis*, tribus ante *Davidem* unctum annis, qui quidem insignis in Dei populo temporis Epocha & character fuit, momentum scilicet quo ipsorum gubernatio à Republicâ in Regnum primùm conversa fuit.

QUÆSTIO XX.

Quomodo David *emerit* Sionem 50 *siclis argenti, & tamen sexentis siclis auri?*

Quomodo David emerit Sionem 50 siclis argenti & 600 siclis auri.

QUæritur vicesimò, Quî *David* ab *Araunâ* aream in monte *Moriá*, ubi post structum est templum, emerit siclis 50 argenti 2 Sam. 24. vers. 24. cùm pro eâdem persolverit 1 Chron. 21. v. 25. Sexcentos siclos auri? Resp. Solutio *Mazii* est omninò prava, quasi prior locus intelligendus esset de siclis aureis, posterior de argenteis, quorum proportio ad aureos est ferè duodecupla, quasi horum quinquaginta sint istorum sexcenti: certè prior locus disertè loquitur de argenteis & posterior de aureis. Nec *Iunii* solutio satisfacit, quasi prior locus haberet pretium solorum boum & instrumentorum rusticorum, quibus boves sacrificati comburebantur, posterior autem haberet pretium areæ, ubi erectum est altare: tam enim prior quàm posterior locus exprimit emptionem areæ, non minus quàm boum. Tertio ergò respondemus locum priorem accipiendum videri de pretio tam areæ quàm omnium quæ ab *Araunâ* sunt accepta ad sacrificium, posteriorem de pretio agri circundantis aream, nam emit hîc *David* totum illud spatium quod templo & circumjacentibus atriis ac ædibus dedicatum est, quod amplum valdè fuit, & sexcentis aureis siclis meritò valens.

QUÆSTIO XXI.

Quàm incredibilis auri argentique summa in templi structuram insumpta?

Quomodo David dedicaverit in usum templi centum millia talentorum auri & millies mille argenti.

DEnique quæritur quî *David* præparaverit in usum templi 1 Chr. 23. v. 17. talentorum auri centies mille & argenti millies mille, cùm ad usum tabernaculi insumpta sint Exod. 38. v. 24. auri non supra triginta talenta, & argenti tantùm centum, imò verò 1 Chron. 29. v. 4. obtulisse dicatur *David* in usum templi tantùm ter mille talentorum auri, & argenti septies mille: & verò priores summæ si posterioribus jungantur, iisque addantur Principum oblata 1 Chron. 29. v. 7. Scilicet quinquies mille talentorum auri, & argenti decies mille, totalis quæ inde exoritur summa, fit propemodum incredibilis? Resp. Ad primum, Tabernaculum *Mosis* ad *Solomonis* templum res minuta fuit, rationes hujus ad illius æstimandæ non sunt. Ad secundum; minor illa summa argenti & auri defœcatissimi, ut verba textûs præ se ferunt, erat ex privatis *Davidis* thesauris, prout major summa ex magis publicis. Sed tertium, fatemur, valdè stringit, summa enim est propemodum incredibilis & verè mira, certè, ut nobis videtur, tanta auri argentique massa nullibi terrarum unquam in unum locum congesta est, nec hodie ab omnibus mundi Principibus etiam junctis tanta auri vis possidetur. Summam hanc mirandam sic extruimus ex 38. Exodi conferentibus semisiclos singulorum capitum, cum summâ talentorum à tot millibus contributâ, apparet talentum constare ex non paucioribus siclis quàm ter mille, & siclum qui duas becas seu viginti geras aut quatuor drachmas continet, pendere semiunciam, præter propter nostrum medium coronatum, aut dimidium imperialis taleri, circa asses Scoticos triginta, Anglicos duos cum semisse: de siclo argenteo loquor & sanctuarii, vulgaris enim erat duplo minor valens tantùm decem geras, imperialis & coronati partem quartam, assium nostrorum quindecim, & Anglicorum unum cum triente. In Veteri Testamento auri pretium ad argentum erat decuplum, licet hodie proportio excreverit supra duodecuplam: ter mille Sicli conficiunt ex libris nostris quater mille quingentas, & Anglicis trecentas septuaginta quinque, ergo auri talentum *Davidis* seculo valebat minimùm decem talenta argenti.

Summa auri & argenti vastißima & miranda.

Talenti & Sicli valor.

His jactis fundamentis facilè invenitur quod quærimus, in quæstione habemus talentorum auri centena & octo millia, argenti millies millena ac septemdecim millia. Multiplica priorem numerum centena

& octo millia 108000. per ter mille septingenta quinquaginta 3750, quot scilicet libras Anglicanas unumquodque auri talentum habet, & per quadraginta quinque millia, quot libras Scoticanas unumquodque auri talentum habet, videbis auri prædictam summam excrescere ad milliones Anglicanos, hoc est, libras millies millenas (non ut magnâ oscitantiâ nuperæ annotationes Anglicanæ in 1 Chron. 22. centies millenas) milliones (inquam) quadringentos & quinque 405, 000, 000; argenti autem milliones trecentos octoginta sexcenties vicies quinquies mille, septingentas quinquaginta libras 380, 625, 750, junge has summas, invenies milliones septingentos octoginta quinque, sexcenties vicies quinquies mille, septingenta quinquaginta librarum Anglicanarum 785, 625, 750; & Scoticarum erunt novem mille millionum quadringenti viginti septem milliones quingenties novies mille librarum 9, 425, 509, 000. Vastæ adeò & stupendæ sunt hæ summæ, ut doctissimus *Brervvodus* & post eum laboriosissimus *Purchasius* in eorum propendeant sententiam, qui dictis locis Chronicorum talentum nolunt accipi in vulgato sensu, sed pro pecuniæ aut talenti massa satis modicâ & minutâ. Verum enimverò hujusmodi commentum sacris literis manifestè repugnat, nam locis citatis ut subterfugio tali omnis ansa præcideretur, habemus talenti fractiones decem millia drachmarum 1 Chron. 20. Constat talentum ex ter mille siclis Sanctuarii, & unusquisque siclus sanctuarii habet quatuor drachmas: nam *Beka* sicli dimidium quod pendebat capitatim populus primùm tabernaculo ac templo, & posteà Cæsari, idem erat quod Didrachmum: itaque talentum, secundum nostrum calculum, non habet pauciores quàm duodecim mille drachmas, & secundum locum præ manibus oportet habeat plures quàm decem mille: evanescat ergò necesse est hoc de diminutione talenti somnium. Rationes sunt cur summam quam multò maximam fecimus, majorem arbitremur; sed nullæ cur minorem.

CAPUT VII.

Res gestas Epochæ quartæ complectens, à condito ad eversum templum.

DEduximus annorum seriem ab initio mundi ad fundatum *Solomonis* templum in tribus Epochis, per annos bis mille nongentos triginta duos, plus quam dimidium quod à primo principio ad hunc diem fluxit temporis, filo satis certo, &, ut speramus, explicato, ex perspicuis S. Scripturæ locis: proxima quæ occurrit Epocha est à condito ad eversum primum templum anno mundi ter millesimo trecentesimo sexagesimo, annos complectens quadringentos nonaginta duos, quibus stetit *Solomonis* templum. Quomodo totalis hæc ex suis partibus conficiatur videbimus suo loco, intercà summulam rerum in hoc intervallo in orbe gestarum habete, ne nudum meri temporis σκέλεζον nauseabundos aliàs satis stomachos prorsus confectos & enecatos, ab hocce studio absterreat & avertat.

Solomon annorum 20. de Ammonitide susulerat Rhoboam ante patris obitum.

Solomoni ante patris obitum, vicesimum saltem, ut videtur, annum assequuto (nam ei tum *Rheoboam* de *Naamâ Ammonitide* natus erat) ut primùm in solio consedit, princeps cura fuit; imperatorum patris primum præstare, & omni ope incumbere extruendo templo. In hoc opere septem minimum annos occupati sunt triginta Israëlitarum millia 1 Reg. 5. v. 15. exterorum verò, qui à *Davide* inter Dei populum inventi sunt & ad hoc opus destinati, centum quinquaginta tria millia & sexcenti 2 Chron. 2. v. 18. quibus ex Israëlitis præfecti sunt ter mille trecenti, ut 2 Reg. aut ter mille sexcenti, ut 2 Chron. In ædificiis aliis absoluto templo, annos tredecim insumpsit, ita ut omnia hæc hominum millia annis viginti in structuris exercuisse videatur. Quod minus mirandum, si, quæ de *Chemni* Ægyptiaco Rege narrantur, vera sint: qui diebus *Saulis* trecenta hominum millia annis totis viginti, in extruendâ, quæ etiam hodie integra conspicitur, paucis à *Memphi*, hodiernâ *Cairo*, milliaribus juxta *Nili* ripas Pyramidum maximâ, ut in eâ mortuus sepeliretur: quanquam hac spe multùm falsus fuerit, ea enim populum indignatio erga mortuum cepit, quòd tot hominum millia tot annis inutili labore vexâsset, ut filius non sit ausus vel ibi vel ullo alio loco cognito patris reliquias condere, ne à furente plebe concerperentur.

Chemnis diebus Saulis pyramidum maximam 300000. manibus annis 20. extruxit frustra.

Libido & securitas Solomonem perdiderunt.

Post finitas structuras Deus cum *Solomone* iterum in somnio familiariter loquutus, fœdus præclarum pepigit, & supra omnes sui seculi mortales sapientiâ, divitiis, & omni gloriâ elevavit: isti tamen favores à fœdissimâ ingratitudine, & ad ipsam Idololatriam apostasiâ non cohibuerunt: usque adeò mortalibus in pietate & virtute quantumvis provectis, à libidinum pruritu & securitatis peste diligenter est cavendum. A plerisque doctorum in Ecclesiaste peccata sua & vanitates deflevisse putatur: utcunque, certum est ejus ultima primis non respondisse, licet in multâ satis gloriâ & pace, Regni quadragesimo expiraverit. Ex immanissimâ libidine, uxoribus nimirum septingentis & concubinis trecentis non plures, quàm unum filium & duas filias suscepit,

pit, si tamen *Solomonis* Regis filiæ fuerint, quarum mentio fit 1 Reg. 14. vers. 11. & 15.

Davidis & Solomonis peccata in Rhoboamo vindicata.

Justitia summi Judicis in sibi dilectissimis scelera & scandala severissimè solet castigare: differt aliquando Sapientissimus vindictam suam, sed tarditatem gravitas tandem compensat; quæ patres, avi, & proavi peccârunt, ea seri nepotes majorum vestigiis insistentes luunt: *Davidis* & *Solomonis* delicta in *Rhoboami* & posterorum Regnis vindicata sunt. Pervicax *Rhoboami* in stultissimo consilio obstinatio, à Domini dextrâ, tum ipsius, tum patris, tum avi peccata punientis, dementatio fuit, promissique per *Achiam Ieroboamo* Regni in tempore decreto præstatio. De duodecim tribubus decem domui *Davidis* abreptæ *Ieroboamo* traduntur: maximum hoc vulnus *Rhoboamo* inflictum ad debitam eum pœnitentiam nequaquam adduxit: pergenti adhuc in numinis contemptu, immissus à Deo est Ægyptiorum Rex *Shesak*, qui quicquid *Ieroboamus* domui *Davidis* reliquit, totum occupavit: calamitate hac fracti *Iudæi*, tam Rex quàm populus à Domino opem implorârunt & impetrârunt; *Shesak* enim de templo & regiâ domo immensos, quos *David* & *Solomon* auri argentique thesauros congesserunt, despolians in Ægyptum rediit, integrâ populo libertate permissâ. Mala hæc *Rhoboamum* quinto sui regni anno oppresserunt.

Salomonis opes vix annos quinque post se durârunt.

Mobilis & incerta est opum possessio, opes pennatæ sunt & alites, ubi ferreis & adamantinis alligatæ videntur catenis, ligamenta momento abrumpunt & avolant. Reliquit *Solomon* Hierusalem auro, argento & gemmis supra omnes terræ civitates divitem; quinque non effluxerunt anni, quando de aureâ æream eam civitatem effecit Ægyptiorum rapacitas: pro aureis *Solomonis* clypeis à *Shesak* in Ægyptum latis, *Rhoboam* æreos substituit: viginti octo filii & sexaginta filiæ *Rhoboamo* superstites fuerunt: inter filios natu minores *Abiam* ex *Absolonis Maacâ* prognatum, majoribus postpositis post se regem constituens, Regni decimoseptimo expiravit.

Ingratus in Davidem Israël in suam perniciem.

Justissima fuerunt Dei judicia, abripientis à *Davidis* domo decem tribus, & magnâ misericordiâ relinquentis peccatoribus in *Davidis* gratiam tantillam in Israële lucem vel unius, nedum trium tribuum *Iudæ*, *Benjamini* & *Levitarum*: injustissima tamen & fœdissima in *Davidem* ac *Solomonem* rebellium Israëlitarum ingratitudo fuit, & quæ ipsis pessimè cessit: ab hujusce enim rebellionis primo die malorum ipsos *Ilias* invasit: animarum salutem idololatriæ venenum; pacem bella civilia & externa profligavêre: donec in perpetuæ captivitatis barathro, tota rebellium istorum gens absorpta est.

Ieroboam sui studio omnia divina & humana conculcat.

Separatum suum regnum primò *Rhoboami Ieroboamus* erexit, anno mundi bis millesimo nongentesimo sexagesimo nono. Irregenitorum ad res & commoda sua præsentia propensio prorsus miranda est, cum omnimodo Dei proximique despectu, imò verò omnium qui sibiipsis in futuro, vel in sequenti seculo obvenire possunt malorum securitate. Rebelles *Rhoboami* subditos ut primùm se obtulerunt, multò lubentissimè *Ieroboamus* amplexatus est: cùm videret periculum visibile ipsorum ad *Rhoboamum* reditus, si secundum Dei legem Hierosolymam ad sacra commearent, hoc commercium abrupit: conculcato Dei mandato vitulos aureos *Dane* & *Bethele* constituit, quos omnes sui subditi adorarent, iisdem quibus Deum ceremoniis in templo Hierosolymitano solebant. *Levitæ* divino cultui adhærescentes *Ieroboamum* deseruerunt: profanus Rex, spretis Dei ministris ex fæce plebis sacerdotes suis Idolis consecravit, qui eò gratiores populo fuerunt, quòd triobolares & nauci remissis decimis & abolito quod Deus constituerat *Levitarum* patrimonio, propemodum gratis vilem suam operam locabant.

Sciebat *Ieroboamus* ob leviorem Idololatriam à *Solomonis* posteris ad se quod habebat regnum translatum: contra ejus scelus Dominus de cœlo miraculis manifestis & horrendis minis erat contestatus: consilia tamen humana & carnalis politia clarissimam à Deo lucem præfocârunt; ergo in contemptorem Dei ira tandem exarsit. Post multorum annorum magnam prosperitatem & pacem profundam sibi plaudens, quasi suis omnibus sceleribus numen non tantùm conniveret, sed etiam annueret & arrideret, tandem Dei vindicis manu confractus est.

Horrenda Israëlitarum clades.

Abiam ut patris regnum recuperaret, bellum *Ieroboamo* movet, & in aciem educit Judæorum & Benjamitarum millia quadringenta, fit statim obviam *Ieroboamus* cum Israëlitarum millibus octingentis, concurritur animis infestissimis, à duplici numero propemodum vincitur *Abiam*, sed matura tum *Ieroboami* scelera divinam falcem postulabant; ergo in iræ Domini torculari comprimuntur quingenta Israëlitarum millia, quot uno die occisa nusquam alias legimus.

Magnum hoc Domini furoris exemplum neque *Ieroboamum* neque *Abiam* satis contrivit, utrique igitur novæ virgæ paratæ. *Abiam* tertio regni anno sublatus est, relicto sceptro filio *Azæ*, *Ieroboamus* paulo post in ipsis regni *Azæ* auspiciis divinâ plagâ percussus in peccatis mortuus est.

Huic successit filius *Nadab* quem cum

 totâ

totâ prosapiâ anno regni secundo violentâ morte *Baasha* ex tribu *Issachar* rebellis sustulit: ecce quid *Ieroboamo* ex malè parto & pejus administrato regno fructus remansit.

Baasha etiam, *Baasha* à Domino in *Ieroboamum* vindex à *Ieroboami* peccatis non abstinuit, quare nec ejus regnum diuturnum, nam etsi post annorum aliquot imperium pacatam mortem, tanquam extirpati *Ieroboami* præmium, à Deo obtinuit: tamen quòd à *Ieroboami* peccatis divelli noluit, consimili pœnâ periit: ejus enim filius *Ela* secundo regni anno, cum totâ suâ

Et Zimrii. familiâ radicitus à *Zimrio* extirpatus est: & licet in *Baasham* vindicta Deo perplacuerit, quantopere tamen conspirationis peccatum displicuerit, festinato *Zimrii* excidio Dominus demonstravit. Nam non ultra dies septem Israëlis solio hic gavisus est, ut primùm enim *Omrius* cum valido exercitu *Tirzam*, tum regni Israëlitici sedem, ob-

Primus Zimrius se vivum combussit. sedisset, defensioni impar *Zimrius* Regiæ se includens, eam secum incendit: proprio hoc vivi comburio *Sardanapalo* & aliis desperatæ fortitudinis exemplum præbens.

Nec tamen *Omrio* tranquillum fuit Regnum, nam media Israëlis pars maluit *Tibnium* Regem, adeò ut sub duobus hisce capitibus miser populus bello civili aliquandiu sese conficeret, donec mortuo *Tibnio* solus *Omrius* sceptrum obtinuisset, quod ad *Achabum* filium, mali corvi pejus ovum, transmisit.

Asa octo Reges Israëlis conspexit. Octo istos in Israële Reges unus *Aza* Judæ Rex conspexit. Vir hic tam pietate quàm armis insignis, habebat in parato bellatorum fortium quingenties octogies mille; quorum tribus *Iudæ* trecenties mille; & tribus *Benjamin* ducenties octogies sup-

Prudens in 550000. virorum fortium nullam spem posuit. peditabat, nec tamen ullam in tanto etiam valido exercitu fiduciam Rex pius collocabat, atque id non minùs prudenter quàm piè; nam nisi Deus tulisset opem, totum istud robur mox à majori vi fuisset pessundatum. *Zera* enim cum mille millibus Æthiopum *Azam* invasit, quos hic. fusis ad Deum precibus fudit fugavitque.

Asa nævi. Mortalium nemo ex omni parte vel perfectus vel beatus est. *Asa* qui tam illustre divinæ protectionis documentum accepit, eâ fidei imbecillitate fuit ut à *Baasha* Israëlitâ invasus, ad *Syriæ* Regis arma potiùs quàm ad Dei opem confugerit; ob hoc peccatum à Prophetâ reprehensus excanduit, & monitorem in carcerem compegit, quamobrem à Domino acerrimâ podagrâ castigatus est. Hîc etiam alia labes pulcherrimam alioquin faciem fœdavit, ut acutissimis doloribus levaretur Medicorum magis artem quàm Dei opem respectavit. His censuris notatus Rex cum primis bonus, anno regni quadragesimo primo Hierosolymis expiravit.

Asæ in Regno Judæ successit filius *Iehosophat* 36. annos natus; statim hic Ecclesiam, Politiam, militiam æquali quasi curâ in optimum statum redegit. Synedria summa duo à se invicem independentia constituit, quorum alterum res Dei, alterum res Regni administraret. Præter arcium & urbium præsidia habebat ad campestrem militiam parata virorum fortium undecies centies mille, proculdubio singularis Dei benedictio Judææ regionem tot mortalium millionibus alendis sufficientem reddebat, cùm tota *Canaan* à *Dane Beerschebam* usque, quà longissima 160. millibus passuum non pateret, & quà latissima non excederet milliaria Italica 60. *Iudæa* & *Benjamitis* totumque adeo *Iosophati* regnum quartum hujus spatii non comprehendebat. Hodie, & à multis etiam seculis tota *Canaan* paucis seminudorum, famelicorum ac rapacissimorum *Arabum* millibus nutriendis impar, ubique fere deserta & inculta jacet, maledictione divinâ fertilissimos olim campos in sterilem glebam & arida tesqua vertente. *Summa hodiernæ Cananææ ab antiquâ diversitas.*

Iosophati optimi aliàs Regis peccatum fuit quòd affinitatem contraxerit, & amicitiam arctam coluerit cum *Achabo* Rege *Samariæ* contra Prophetarum monita. *Achabus* ductâ in uxorem mulierum pessimâ *Iezabele* Zidoniorum Regis filiâ, idololatrâ, meretrice, homicidâ, veneficâ, in omnia ruit scelera.

Hinc tribus annis & sex mensibus secundum *Eliæ* denunciationem clausum *Israëlitis* cœlum, cùm siccitas & fames totam fere gentem absumpsisset, *Benhadad Syrus* ut paucas superstitum reliquias devoraret cum maximo exercitu Samariam circumsedit. *Achabus* in rerum omnium summâ desperatione ad Deum Israëlis utcunque infensum se convertit, Dominus ob sui nominis gloriam dilatâ in impium Regem vindictâ, parvâ servulorum manu magnâ strage Syros delevit. Cùm sic eorum superbia non domaretur, sed anno sequenti cum exercitu, qui priori par fuit, redirent, iterum Dominus perpusillo *Israëlitarum* numero *Syrorum* centum millia uno die occidit, & casu muri urbis *Aphek*, quò victi confugerant viginti septem millia oppressit. Splendida hæc Domini beneficia à sceleribus *Achabum* non cohibuerunt, *Nabothi* vineam tam perditè miser hic concupivit, ut cum Domini sanguine *Iezabelis* artibus conspersam, devorare non abhorruerit, vix tamen benè concoctam unà cum vitâ & etiam Regno revomere coactus est. *Insignia Dei in Achabum beneficia.*

In societatem belli contra Syros *Iosophatum* frustra dissuadente Prophetâ pellexit, cùm

cùm vir bonus nimiâ facilitate vulpinis fraudibus circumventus, regiis insignibus in prælio uteretur, quibus se *Achabus*, ut lateret, exuerat, propemodum ab irruentibus Tyris occisus est, sed à præsenti morte divina hunc dextra liberavit: Larvatus tamen hypocrita non effugit: sagitta enim à Syro temerè sed à Deo ictu destinato missa trajecit medium. Currus in *Iezraele* ad *Nabothi* vineam lotus canibus Regium sanguinem lambendum exhibuit.

Achabi extirpatio. *Achabo* filii fuere 72. florentes hos ramos cum trunco & radice Domini furoris flamma in favillam mox convertit. *Abazias* natorum maximus, cùm in throno biennium tantùm sedisset, de sui cœnaculi fenestrâ lapsus morbum contraxit, ex quo, secundum *Eliæ* vaticinium, expiravit. Secundus *Ioram* post tredecim annorum imperium, eodem quo pater loco *Ramothæ Gileadi* vulneratus *Iezraelem* reportatus est, ubi decumbens, ut audiit adventare contra se rebellantem *Iehu*, Divino oraculo ad id impulsum, cum præsentibus copiis frustra occurrit, nam Divinâ manu suffultus *Iehu Ioramum* in curru sagittâ transfodiens mortui corpus in *Nabothi* vineam conjecit, ejus matrem *Iezabel* de fenestrâ præcipitatam equorum pedibus conculcavit, conculcatæ corpus canes dilacerârunt, solo cranio palmisque mannum & plantis pedum reliquis. Qui supererant *Achabo* filii 70. Samariæ ad prima *Iehu* mandata omnes capite mulctati sunt, imò verò unà cum familia omnes *Achabi* familiares & *Baalis* sacerdotes acie gladii percussi sunt. Raro viri scelerati in peccatis solitarii sunt, habent scelerum socios nimis quàm multos, quos omnes suarum cladium societate solent involvere. Hicce in *Achabum* & *Baalem* zelus Israëlis thronum *Iehu* posteris ad quartam generationem conservavit: nihilominus *Iehu Ieroboami* Idolis mordicùs adhærebat, quæ in magna pietatis simulatione crudissima impietas, cùm etiam & totam posteritatem extirpavit,

Insignes in Iosophati domum calamitates. *Iosophato* cum *Achabo* amicitia charissimè constitit, ipse pericula Lethalia semel & iterum in hoc improbo sodalitio vix & ægrè satis evasit, ejus verò posteri in *Achabi* ruinâ tantum non sunt obruti. Filiorum maximus *Ieboram Achabi* ex *Athalia* filiâ gener, ut primum *Iudæ* sceptrum nactus est, *Achabi* & *Iezabelis* generum se statim demonstravit. Despecto Deo Idola amplexus est, fratres omnes *Iosophati* filios absque cujusquam criminis prætextu necavit, multosque etiam Principum *Iudæ*. Hinc *Edomitarum* & urbis Libnæ rebellio, & Prophetæ *Eliæ* epistola, dirissima profano Regi supplicia interminans, quæ post paucorum annorum Regnum omnia evenerunt.

Arabum Æthiopumque arma terram vastârunt, Regis omnes filios præter natu minimum occiderunt, Regi ipsi post horrendos cruciatus viscera effluxerunt. Filius *Achazias* in throno locatus unum tantùm annum superfuit: nam cum descendisset Hierosolymis *Iezraelem*, ut avunculum *Ioramum* ex vulnere decumbentem inviseret, à *Iehu* unà cum avunculo necatus est, imò verò ex fratrum filiis *Iosophati* nepotibus 42. dum ad *Achabi* filios invisendos irarent, à *Iehu* deprehensi omnes morte mulctati.

Athalia Iorami uxor, *Abaziæ* mater, Regii Judæ sanguinis propemodum exhausti, quà à *Ioramo*, quà ab Æthiopibus, quà à *Iehu*, quod reliquum fuit, effudit: unus *Ioash* infantulus à *Iosubetha* amitâ sua *Iehojadæ* Pontificis uxore, in templo occultatus furiæ furentis rabiei ereptus est. Hoc scelere perpetrato bipedum nequissima, in Judæ solio sedere ausa est: imò Divina longanimis patientia totos sex annos Hierosolymis imperitare, sacra omnia & profana, fasque nefasque miscere, idololatriâ & sanguine terram totam inundare passa est. Sed tandem evigilavit numen, & ex cinere in flammam favilla exarsit: *Iehojada*, convocatis in templum Principibus, septennem jam *Ioashum* unxit in Regem, & *Athaliam* furiarum quartam in ipsis Hierosolymorum plateis jugulari mandavit. Sic restituto regno mortuus est vir de Rege totoque populo optimè meritus, ætatis suæ anno centesimo tricesimo. *Magna in Athaliam Dei patientia.*

Indignissimam pro meritis hisce maximis Rex *Ioash* Pontificis posteris gratiam rependit. Ut primum enim *Iehojadæ* pædagogiâ & magisterio liberatus suum genium sequi cœpit, in idololatriam collapsus est. Dumque *Zacharias Iehojadæ* filius pro suo Pontificali munere Regem apostatam objurgaret, impius Rex in ipso templo ad Domini aram lapidibus obruendum monitorem curavit. Non diu tardavit numinis vindicta; parva *Syrorum* manus magnas *Iudæorum* copias fudit: populum miserrimè afflixit, principes idololatriæ Regis auctores ante alios perdidit. Nec hac calamitate justitiæ divinæ satisfactum; non enim innocui sanguinis & corrupti cultus vindex anteà cessavit, quàm cruentis conspiratorum manibus Rex *Ioash* occubuisset. *Ioashi in Iehojadam ingratitudinem ulciscitur Deus.*

Amazias Ioashi filius patri successit, ut in solio stabilitus est, paternæ cædis reos meritò plecti mandavit, Divino cultui à patris corruptelis repurgando incubuit: hinc omnia sibi domi forisque prosperrimè cedere. *Idumæorum* rebellium viginti millia delevit, sed homo levis, à debellatis *Idumæis* didicit idololatriam, ob quam cum à *Amazias suâ se levitate destruxit.*

 Prophe-

Propheta reprehenderetur, superbè respondit. Hæc illi miseriarum origo. Deus ut perderet, pravo consilio dementavit, non necessarium pro sui animi libidine Regi Samariæ *Ioash* bellum movit, in quo fusis suis copiis ipse captus est, & Hierosolyma templumque ab Israëlitis spoliata; hac strage in subditorum contemptum deveniens, ab Hierosolymitanis conspiratoribus occisus est.

Uzzias & Iotham reges boni. Ei successit filius *Uzzias*, cui, dum in Dei lege delectatus est, domi militiæque omnia ad votum fluxêre; sed dum sacerdotale thuribulum Regio sceptro vult adjungere, à Deo in ipsa fronte leprâ percussus, à templo simul & solio in privatas ædes secedere ad vitæ finem coactus est.

Filius *Iotham* patris nomine dum vixit, & ab ejus morte suum Regnum piè, prudenter & fortiter administravit. *Sed Achaz pravissimus.* Sed *Achazo* optimi patris gnato pessimo omnia contraria: hic dum spreto Deo patrum idola deamaret, ad eum plectendum *Rhezin* Syrum & *Pekam* Israëlitarum Regem Dominus excitavit. Ut horum arma diverteret *Achaz*, Assyriæ Regem magnis donariis in opem advocavit. *Tiglath-peleser* quidem adfuit *Achazo* vocanti & Damasco occupatâ Syriæ Regnum delevit, *Rhezin* occidit, ac populum in Assyriam captivum abduxit. Sed dum Damasci Assyrio *Achaz* victoriam congratulatur, victorum Syrorum Deos Hierosolymam homo impiissimus secum asportavit, novum, secundum Damascenum exemplar, in Dei domo altare *Uzzias* Pontifex, ut gratum Regi faceret, erexit: hinc divina manus ex vivorum numero *Achazum* exturbavit, ut multò meliori filio *Hezekiæ* locus vacaret.

Iehu totâ vitâ prosper & pronepos prosperrimus. Dum hic rerum status esset apud Judæos, longè alia fuit Regni Israëlitici facies. *Iehu* ob extirpatum *Achabum* sat magnâ prosperitate, quamdiu vixit, est usus; ut & posteri multis post suam mortem annis: licet ob idola *Ieroboami*, cùm hic tum illi variis à Domino plagis afflicti & tandem extirpati sint. Regnavit *Iehu* annis 29. ejus filius *Ioachash* annis 17. & nepos *Ioash* sedecim, pronepos verò *Ieroboamus* 41. sed abnepos *Zacharias* tantùm sex mensibus.

Diebus *Iehu* & *Ioachazi* vexatus est Israël à Syris, *Hazaele*, & *Benhadado* multò miserrimè; sed *Ioash* suis & *Elishæ* Prophetæ precibus splendidissimas aliquot contra Syros victorias obtinuit; *Ieroboam* autem secundus tantum à Domino opem impetravit, ut Damascum ceperit & Israëlitici *Sed in abnepote eradicatus est.* Regni limitem ad ultimam à *Mose* & *Ioshua* præscriptam metam extenderit. Nulli tamen favores, nec summorum Prophetarum opera *Iehu* posteros ab Idolis abstraxerunt, ergo tandem effloruit ex radice justitiæ ramus judicii. *Zacharias* in ipsis Regni sui auspiciis cum tota *Iehu* familiâ à conspiratore *Shallumo* excisus est; posthac continua conjurationum successio Israëlis thronum concussit & tandem evertit. *Continua conjurationum successio Israëlitas perdidit.*

Shallum vix unum mensem Samariæ Regnum obtinuit, cum à *Menahem* regno simul & vitâ privatus est. *Menahem* quidem annis 10. regnavit, sed ejus filius *Pekahiah* non ultra biennium sedit in solio, cum à *Peka* violentâ morte tolleretur, nec *Peka* vel mors sicca vel vita tranquilla fuit. Infestissimus Judæis hostis, cum *Rhezin* Syrorum Rex Dei populum magnis cladibus affecisset Idololatricis *Achazi* temporibus, *Peka* vastatis superveniens centum viginti millia uno die Judæorum occidit, & ducenties mille Samariam abduxit captivorum; quos tamen omnes *Samaritanorum* misericordia liberos domum remisit. Neutri vel Israëlitæ vel Syro impune fuit, quòd castigantis virgæ munus erga Judæos præstitissent. Nam Syriæ Regnum tum temporis à *Tiglath-pelesero* Assyrio funditus eversum est, & ab eodem *Israëlitarum* transjordananæ tribus, aliique in Assyriam captivi absque reditu pertracti: *Beka* etiam *Hoseæ* conspiratoris insidiis periit.

Ultimus *Israëlitarum* Rex *Hosea*; etsi decessoribus aliquantò melior, Regni tamen nono à *Salmanassare* captus Samariæ, post annorum trium obsidionem, sexto *Hezekiæ* cum *Israëlis* reliquiis in Mediam abductus est.

Magna Domini fuit erga Israëlitas patientia: per annos supra ducentos à primo *Ieroboami* ad *Hoseæ* nonum, cum ipsorum obstinatâ duritie contendebat; sed noluit expugnari præfracta rebellio, neque ad Dei cultum, neque ad legitimos Principes *Davidis* posteros redire voluerunt. Post perpetuam Idololatriam, & continua, tam domestica quàm externa multò crudelissima bella, tandem Cananæâ ejecti, & cum Gentibus commixti sunt, absque ullâ in posterum à doctis notatâ discretione. Tantum *Israëlitarum* loco *Babyloniorum* & aliorum Gentilium ab Assyriæ monarchâ *Salmanassare* Coloniæ in Samaritanos agros deductæ sunt: colluvies hæc ejusque posteri mixtam quandam ex Gentilismo & *Ieroboami* Idololatriâ Religionem, unà cum Vatiniano in Judæos odio ad sera secula coluerunt. *Israëlitæ ad finem usque perversissimi.*

Quod *Salmanassar* in Israële perfecit, id filius *Senacherib* in Juda præstare conatus est. Post vastatam pleramque regionem & omnes fere urbes expugnatas, ipsam Hierosolymam arctè obsedit, quam procul dubio *Regnum Hezekiæ.*

dubio cepisset, nisi *Hezechiæ*, *Isaiæ*, aliorumque ejus temporis piorum precibus Dominus exoratus, in Assyriorum castris unâ nocte millia centum octoginta quinque cecidisset. Hoc metu liber *Hezekias* in lethalem incidit morbum, vir optimus cui nulli dum nati erant liberi, & qui ecclesiæ reformationem nondum ad finem perduxerat, in mortis januâ stans, magno vitæ longioris desiderio captus, supplices eâ de re ad Deum preces fudit, exaudiens Dominus quindecim novos annos indulsit, & umbram in horologio decem gradus fecit retrogredi.

Et Manaßis. Post hunc piissimum & felicissimum Principem regnavit in Judæa filius *Manasses* 12 annorum puer ea ingenii pravitate, quæ in omne scelus contra Deum hominesque feraliter erupit. Templum Idolis, Hierosolymam sanguine, Regionemque totam omnimodâ pollutione contaminavit: hinc tam immanis Dei ira in Judam accensa est, ut non ante placaretur quàm horrenda calamitas sceleratam terram inundâsset: ipse *Manasses* ab hostibus captus & in vincula conjectus Babylone in carcerem detrusus est.

Malis hic fractus divinæ miserationis omni seculo factus est exemplar, nam gratiæ & supplicationis spiritum primò adeptus, mox eum à Deo hostibusque favorem impetravit, ut Hierosolymam redire permissus priora omnia scelera defleverit & emendârit, quin & Regnum ad profundam senectutem in multa pietate, justitiâ & pace administraverit.

Amon peccata patris, non resipiscentiam amplectitur. Singulare hoc resipiscentiæ documentum *Amonem* filium à sceleribus non deterruit: impius hic juvenis prioribus pravis, non posterioribus rectis patris vestigiis voluit insistere: hinc vindicta Divina festinans in secundo regni anno miserrimè conspiratorum manibus de medio sustulit. Sed ut videas quantopere scelerati omnis opera, quanquam exequentis justa Dei judicia, ipsi displiceat, conspiratores omnes, extremo, quod meruerunt, supplicio populus affecit.

Iosias suâ se temeritate perdidit. Patris scelerata vita & funesta mors summis Dei favoribus prolem privare non potuit; *Ammonis* filius *Iosias* thronum octavo vitæ anno adeptus in Regum optimum evasit: summo cum zelo non nova tantum, sed vetustissima idola contrivit, Idoleiorum *Solomonis* Hierosolymis, & *Ieroboami* Bethele reliquias, abolevit. Altaria vivorum aliquot *Baalis* sacerdotum sanguine, & multorum mortuorum cineribus conspersit; prout ante plura secula de eo per Domini Prophetam prædictum fuit. Magna tamen hæc reformatio Dominum non divertit à decreta Hierosolymorum, ob *Manaßis* præcipuè crimina, deletione. Piissimus Rex ætatis 39. pessimè consultus *Pharaonineco* in Assyriam transeunti voluit se in occursum præcipitare; temeritas hæc ipsi vitam, & filio Regnum eripuit. Nam post eum populus regnare jussit filium *Ioahaz* minorem natu: verùm hic cùm vix ultra tres menses regnâsset à *Pharaone* in vinculis abreptus est in Ægyptum, & regno præfectus frater natu major *Eliakim*, alio nomine *Ioakim*. Quarto hujus anno *Nebuchadnezar* Hierosolymam primùm cepit, ubi multa templi vasa, & magnam populi partem unaque cum cæteris *Danielem*, Babylonem transtulit. *Babylonica captivitas.* Rex *Iehojakim* tum temporis non videtur ductus Babylonem, vel si tum eò captivus abductus est, oportuit rediisse, cum ad annum undecimum regnaverit Hierosolymis, & non nisi post ejus mortem filius *Iehojakin* vel *Iecontah* seu *Coniah* sederit in throno menses tres, post quos cum alia populi parte Babylonem in vinculis abductus *Iehojakin* ad dies *Evilmerodachi Nebuchadnezaris* filii captivus remansit; quo tempore ab Assyriæ Rege carcere liberatus ad finem vitæ regio honore affectus est. Sed statim à prima captivitate hujus patruus *Zedekias Iosiæ* filius à *Nebuchadnezare* Hierosolymis regnare jussus erat. Cum hic ac populi principes in peccatis perseverarent, *Nebuchadnezar* tertiò venit ad obsidendam Hierosolymam, cujus peccata ad culmen jam perducta extorserunt à Domino extrema supplicia. *Zedekiæ* undecimo excisa urbs est, conflagravit templum, & qui de populo superfuerunt, præter paucas admodum reliquias, omnes Babylonem traducti, ubi annorum 70. captivitatem sustinuerunt.

Hic Epochæ finis est, in templi conflagratione annis 427. postquam strui cœptum est, & Regni Hebraici eversione, quod annos supra quingentos perduraverat à *Saule* ad *Zedekiam*, in regibus viginti tribus.

Hîc adde quæ aliquot ante annos tradidimus de propagatione generis humani post fluvium, de Monarchiâ Assyriorum & statu Græcorum ac Romanorum, tempore primæ Monarchiæ.

IN antiqua historia nil occurrit dignius noratu, quam prima posterorum *Noæ* per terras dispersio, non enim aliunde cognosci certò potest vera cujusvis Origo. Multa hîc multi tam nunc quam olim audacissimè commenti sunt, nos pauca ex verisimillimis seligemus. Primus humani generis, quod nunc terram occupat, fons ad radices montis *Ararat* extitit: hîc substitit arca, hîc habitavit *Noe*, ecquis verò monti *Ararat* situs *Vbi montes Ararat.*

situs conveniat, locandusne sit in Armenia majore infra *Trigidis* & *Euphratis* fontes (ut totus doctorum chorus existimavit) an verò cum Junioribus supra fontes *Indi*, ubi *Tauri* cum *Imao* concursus *Caucasum* efficiunt, nullus disputo, habete quæ sunt certa.

Maxima post Diluvium fœcunditas. Tribus filiis distribuit *Noe* terrarum orbem, Ortus *Shemo*, Meridies *Chamo*, *Iaphetho* Occasus cum Borea contigit. Filiorum *Shemi* primates fuere *Elam* cui Persia, *Assur* cui Assyria orientalior, *Arphaxad* cujus nepoti *Hebero* duo filii *Pheleg* & *Joktan*: *Phelegi* nepos *Abrahamus*, *Ioktanis* filii tredecim, quorum *Havila* occupâsse putatur *Indiam* tam extra quàm intra *Gangem*, alter *Ophir* in oppositas *Moluccarum* & *Philippinarum* insulas commigravit. Omnino miranda Coloniarum hujusce temporis fœcunditas; nec excurrêre anni à Diluvio ducenti, cum tot hominum ubique exundarent examina, ut varii Reges, etiam vidente *Noa*, in hostem educere potuerint supra decies centena bellatorum millia: si credibilia quæ de *Nini*, de *Zoroastris*, Atabibusque exercitibus permulti referunt auctores, etsi alii tantum numerum negent.

Posteritas Shemi.

Chami. *Chami* filio primogenito *Cush* sedes fuit Babylonia, Assyria scilicet occidentalior & Arabia tota: secundo *Mizraim* Ægyptus obvenit: tertio *Phut* Lybia reliquaque Africæ ora; quarto *Canaan* ea quæ posteà Judæis fuit sedes, *Canaanis* enim fuere filii *Iebusæus*, *Sidon*, *Amoræus* & alii quos expulêre Judæi: *Pelistæi* qui maritimam *Cananææ* oram incoluere, nepotes fuere *Mizraim*.

Iapheti. *Iaphethi* varia fuit proles, filius *Magog* (saltem ejus posteri) urbem sui nominis condidit, olim *Hierapolis* nunc *Aleppo* dicta est, cujus Princeps in Scriptura *Gog* appellari solet. *Magog* hic cum fratribus *Meshech* & *Tubal* in Septentrionem profectus non tantùm in Iberiam sed & ultra pontum Euxinum in Tartariam & Moscoviam, suam latè progeniem diffuderunt; frater quartus *Tiras* Thracum celebratur pater: quintus *Gomer* cum filiis *Ashkenaz* & *Togarma* Coloniarum auctores putantur quæ tandem Germaniam, Galliam, Poloniam, Britanniam totas occupârunt. Sextus Javan *Ionum* certissimus sator, ex quibus primùm Græci, post Itali duxerunt origines. Hispani ortum debent Africæ.

Nimrodi ad Babylonem imperium. Annis à Diluvio paulò minùs centum, crescente supra fidem Divinæ benedictionis vi mortalium numero, emittebant ubique patres ad novas quærendum sedes juniorum examina. Istarum celeberrima Coloniarum fuit, quæ duce *Nimrodo* nepote *Chami*, filio *Chussi* in Mesopotamia consedit. Non inde procul ubi *Tigris* cum *Euphrate* commiscet undas. Hoc loco turri incipit extrui contra (si quando iterum ingrueret) aquarum vim immensæ altitudinis turris Babel ab eventu confusionis sic dicta, à *Ba* venit & *Bel*, quod à *Balal* confudit, vel à simplici *Balal* geminatâ primâ radicali. Deus enim cui fuit proclive vel desuper igni, vel subter terræ hiatu impiè audaces cohibere, disturbavit eorum conatus absque omni violentiâ; confudit linguas, quæ priùs fuit una, in 72. distribuit; tot nonnulli volunt maternas in orbe linguas: facili hoc fræno retracti, non modò cessare coguntur insanis substructionibus oppugnare cœlum, verum etiam necesse habent initum fœdus dissolvere, sponteque semet, prout sors & ejusdem communio linguæ postularet, in varias terræ oras dissipare. Quibus juxta cœptæ turris molem placuere sedes, in eos arripuit *Nimrodus* imperium: volentesne an invitos non constat, certum est tamen singulari Dei providentiâ. Vidit Dominus lenia Patrum in familias imperia, quæ sola fuere ab initio mundi, magnam sceleribus ansam præbuisse, voluit igitur durioribus loris scelestorum petulantiam frænare, ad priscam patrum potestatem super addendo nova Regum & Monarcharum Dominia.

Monarchiam *Chaldæorum* fundâsse dicitur hic *Nimrodus*, anno Mundi millesimo septingentesimo octogesimo secundo, quæ duravit annos prope bis mille. Initio quidem, ut omnia, perpusilla fuit, non enim legimus *Nimrodum* latiùs dominatum quàm paucis à se ad *Tigridis* & *Euphratis* ripas extructis urbibus: sed filius *Belus* ulteriùs extendit imperii fines, nepos verò *Ninus* Monarcha tertius, omnia circum latè perdomuit. Fertur in Bactriam profectus cum exercitu quindecies centenorum millium, *Zoroastren Bactrianorum* Regem famosum illum Magum debellâsse: hîc ipsi primum innotuisse fertur *Semiramis* quæ *Memnonem* maritum *Cœlosyriæ* Præfectum in militiam sequuta Regem *Ninum Bactrianorum* metropolim obsidentem edocuit stratagema, quo tandem urbs, alioquin oppugnatu difficillima, in potestatem venit. Mulieris ingenio simul & formâ captus Imperator maritum eam sibi tradere jubet, ni pareat, oculorum evulsionem minitatus: paret hic; sed præ dolore præcipitem se dat in aquas.

Ninus in homines non injustior quàm impius in Deum, patris *Beli* proponit adorandam imaginem. Ante hunc non legimus certò quis intulerit bella, quis manifestum commiserit adulterium: sed primus hic Idololatriæ, bellorum, adulterii auctor, inventorum uxori jam *Semiramidi* mox dat pœnas. Hæc enim, si Græcis credimus, postulavit à marito summum quinque *Ninus à Semiramide cæsus.*

quinque dierum imperium, quo concedente, die primo proceres ad solenne convivium invitat; secundo maritum mandat apprehendi & necari, reliquis sibi firmat imperium, dum filius *Ninias* adolesceret. His ita constitutis ad virilia statim semet accingit. Jecerat Babylonis fundamenta *Nimrodus*, Ninives, & multarum aliarum urbium: amplificandam sibi sumpserat *Ninus* in Tigridis ripâ Niniven, & Babylonem sibi ad Euphraten *Semiramis*. Illius muros *Ninus* eò altitudinis & eò crassitudinis adduxit quæ fidem superarent, nisi ipsum ab uxore in Babylonis mœnibus legeremus superatum. Neq; satis fuit magnanimæ viragini in uno vicisse virum, voluit in omnibus; saltem in maximo, bellicæ virtutis laude. Debellatâ Arabiâ, Ægypto, Persiâ, in Indias capessit iter, maximo (si credere fas est) qui fuit unquam aut qui futurus videtur, apparatu (si unius *Xerxis* copias excipias) tricies centenis millibus peditum, centum millibus falcatorum curruum, armatorum Camelorum totidem. Incredibiles hasce copias perdidisse dicitur ad Indi ripas à *Staurobate* devicta. Genere fuit *Philistæa*, *Ascalone* ex furtivis nata nuptiis; propterea à matre exposita, ab alitibus primùm, postea à pastoribus educata, denique à Provinciæ Præfecto singularis formæ gratiâ accepta in uxorem.

In Indiâ hæc à Staurobate devicta.

Unà cum hac expirâsse videtur Monarcharum Chaldæorum virtus: nam si duos excipias (utrumque *Balæum* nomine) quotquot sequuti sunt in mulieres degenerâre. De cunctis nihil aliud legitur quàm quod in Gynæceis inter pellicum greges transegêre dies; donec tandem post plurimorum seculorum patientiam, insurgentes contra semiviros Imperatores Provinciarum Præfecti *Arbaces* Mediæ, & Babylonis *Belochus* sumpserunt arma. Regnabat tum non homo, sed porcus *Sardanapalus* à *Nimrodo* tricesimus octavus. Fractus hic prælio in unum contrahit thesauros, pellices, & quicquid sibi charum fuit, quæ omnia secum ardenti rogo superinjicit, ne in victorum venirent manus.

Sardanapali exitus.

Posthac divisum fuit Imperium, *Arbaces* cum posteris Mediam arripuit, *Belochus* Babylonem & Niniven, cum nomine Imperii: hujus nepos *Salmanassar* decem tribus in æternam captivitatem abduxit. *Salmanassaris* filius fuit *Sennacherib*, cujus historia in Scripturis nota, dum parricidæ *Sennacherebi* filii de regno contendunt, consurgit Babylonius *Merodach*, omnibusque debellatis sibi & suis corripit Imperium: hujus nepos *Nabuchodonozar* ille magnus (de quo plurima Scripturæ) filium habuit *Evilmerodach* veri Dei, ut videtur, cultorem, docente *Daniele*; sed nepotem *Baltassarem* eousque impium, ut in eo Monarchiam, quæ tam diu stetit, abrumpere se velle Deus humanâ de muro manu significaverit.

Assyriaci & Chaldaici imperii finis.

Antequam descendamus in historiam *Persarum*, operæ pretium fuerit observâsse quæ fuerit aliarum conditio gentium, dum mundi fræna tenerent Assyrii. Quatuor tantum erant populi de quibus fas est dicere, Judæi, Græci, Ægyptii, Romani: alios scriptorum inopia & silentium involvêre tenebris, & oblivionis sepelivêre tumulo. Res Judæorum quotidie legitis in sacro Canone; Ægyptiaca quæ habemus certa, tam pauca sunt, ut sine præjudicio possint transiliri, animus ergo est in Græcis solùm & Romanis immorari.

Tot fabularum involucris antiquitates Græcorum obsitæ sunt, ut pigeat nudæ veritatis amantem animum eas perlustrare; necesse tamen est omni studioso, qui cum fructu vult legere ulla scripta humana, seu vetera seu nova, seu sacra seu profana, istas fabulis involutas historias delibare; ex magno ergò acervo pauca quæ sequuntur, prægustanda selegimus.

Historiæ antiquæ profanæ & fabulosæ necessaria omni docto notitia.

Certum est in Peninsulâ olim Peloponneso, nunc Morea apud Sicyonios & Argivos, quoque ante *Abrahamum* qualescunque floruisse Reges. *Mose* juniores non fuere *Pelasgus*, *Prometheus*, filiique *Deucalion* & *Atlas*. *Pelasgus* Arcadiæ donatur Regno, quòd domunculas contra injurias cœli docuerit extruere, & glandes in esu facilem farinam comminuere. Melioris inventi *Prometheus* pejora tulit præmia, finxit de luto viros, & fictos igni surrepto cœlitus animavit: Barbara tunc Græcorum pectora cœlestis sapientiæ præceptis imbuit, quare ab invido Jove catenâ adamantinâ *Caucaso* alligatus à vulture depascitur semper renascens hepar, in altissimi montis cacumine, subtili & anxiâ cœli syderumque contemplatione charum corrodebat cor.

Prometheus, Phaëton, Atlas, & Cadmus.

Eidem studio multam dedit operam *Atlas* in monte Africanorum celsissimo, in quo stare fingitur cœli, ne ruat, fulcrum. Frater *Deucalion* in Thessaliâ, repentinâ inundatione cæteris absorptis, secum uxore *Pyrrhâ* conservat incolumem, Parnassi juga navigiolo consequutus.

Quantum in Thessaliâ malorum *Neptunus*, fere tantum in Italiæ & Africæ variis locis dedit *Apollo*, dum suos præter solitum radios candefacit: hujus æstus auctor celebratur *Phaëton*, in Italiâ Regulus: quòd ex Astrologiæ peritiâ, cummultò ante adventum prædixisset.

Eodem *Moysis* seculo ex Ægypto *Cadmus* in Græciam secum adduxit literas, Thebasque condidit: ante aliquot annos ex eâdem Ægypto venit in Atticam *Cecrops*, Athenas con-

condidit, *Iovemque* & *Minervam* pro Diis primus instituisse dicitur.

Transvolo, quæ congerunt mendaces Græculi, tota plaustra nugarum de Diis, Deabus, & suis Heroibus: ne verò nimis quam fastidiosi videamur, pauca non gravabimur narrare de tribus, quas maxime decantant Poëtæ, Græcorum expeditionibus, Argonauticâ, Thebanâ, & Trojanâ.

Expeditio Argonautica. Argonauticæ hæc fertur occasio. *Deucalionis* nepoti, in urbe Thessaliæ *Iolco* regnanti, multa fuit proles; præcipui nominis fuere tres filii, *Athantas*, *Creteus*, *Salmoneus*: *Athamantis* liberi defuncto patre sibi metuentes à novercâ, confugiunt ultra *Pontum Euxinum* ad *Chalcidem* cum patris surreptâ gazâ, quæ aurei velleris nomen accepit; eò quod navis quâ vehebatur pro signo haberet arietem. Ad Creteum pervenit regnum, verùm eo præproperè defuncto satis, & etjam *Æsone* ejus filio immaturius exempto vivis, dum nepos *Iason* ob infantiam ineptus esset imperio, id occupat *Pelias Salmonei* tertii fratris ex spurio nepos. *Pelias Iasonis regnum occupat.* Occupatum semel imperium non statuit dimittere, quanquam adulto *Iasone* hærede legitimo: quod ut securiùs fieret, quavis arte *Iasonem* statuit amoliri.

Inter sacrificandum interroganti Deum, unde sibi plurimùm metuendum esset periculi, respondetur ab eo qui discalceatus veniret obviam: redeunti domum occurrit *Iason* altero pede nudo, utpote qui ad avunculum vocantem festinabundus, calceorum alterum in alto per viam luto defixum reliquisset. Hic ad nepotem *Pelias* oraculi memor, quid tu (inquit) faceres viro, unde tibi Deus moneret cavendum? Ablegarem (ait *Iason*) in *Colchidem*, ad aureum repetendum vellus: tu ergo (regerit *Pelias*) illuc iter capesse, avitos ut referas Thesauros. Placet magnanimo juveni conditio: longinquæ expeditionis fama, fortissimos quosque per totam Græciam sodales conciliat. Adsunt statim *Castor* & *Pollux*, *Hercules* & *Theseus*, *Telamon* & *Peleus*, *Zethes* & *Calais*, alata *Boreæ* proles, & alia magna heroum caterva. *Argonautici sodales.* Extruitur navis *Argo* ab opifice sic dicta, ad clavum sedet *Tiphys*, in transtris *Orpheus* armatus lyrâ, impellunt procerum singuli suâ manu remos.

Hypsipyle Regina Lemni exulat. In *Lemnon* primum perveniunt; communi hîc nuper mulieres decreto obtruncaverant quotquot in insulâ viri reperirentur, ut ipsæ postea *Amazonum* vitam viverent. Earum Regina *Hypsipyle Iasonem* hospitio simul & thalamo excepit: hæc mox exulare coacta, quòd comperta fuisset communi subripuisse exitio *Thoanta* patrem. Digressi è *Lemno* dum fortius brachia vibrat *Hercules*, confringit remum, exit igitur ad comparandum novum cum amasio *Hylâ* in vicinam *Mysiæ* sylvam: in quâ æstu diei & itineris labore languens, ex propinquo fluvio aquæ hydriam ad potum *Hylam* jubet adferre. Paret is; verùm dum haurit, excidit hydria, quam dum corripere conatur corruit in fluvium; hauritur undis raptus à *Nymphis*. Dum in eo quærendo moratur *Hercules*, in itinere pergunt Argonautæ; verùm is litora omnia legens, & *Hyla* semper inclamans, incidit tandem in virginem multò speciosissimam in litore *Phrygiæ* colligatam, ut immani ceto fieret merenda. *Hylam quærens Hercules incidit in Hesionem Laomedontis.* Ea fuit *Hesione Laomedontis* Trojani Regis filia.

Huic olim extruxerant *Neptunus* & *Apollo* muros Iliacos mercede pactâ, quàm finito opere Diis pendere neglexit, propterea urbem isti peste, vicinos agros inundationibus infestare, nec ante abstinere manum, quam paciscerentur *Trojani* traditurus se quotannis in solenne *Neptuno* sacrificium, quamcunque sors virginem depoposcisset. Primæ sortes *Hesione* fuissent fatales, nisi ex machinâ insperatâ tulisset opem *Hercules*. Hic cum balænâ congredi paratum se ostentat, modò victoriæ præmium statueret *Laomedon* simul cum filiâ immortales equos. Accipit conditionem Rex, in arenam descendit *Hercules*, necat balænam, condicta postulat præmia: sed datam *Laomedon* fidem apertè fallit; cogere noluit in præsentiarum *Hercules*, verùm aliquot post annos cum exercitu ex Græciâ reversus exscindit *Trojam*, *Laomedontem* obtruncat, *Telamoni*, qui primus in Trojæ muros insiluit, *Hesionem* in uxorem dat: *Priamum* ducit captivum, sed posteà auro πριάμενον in patriam remittit.

Intereà Argonautæ ad Bosphori Thracii ripas appulsi Regem *Phineum* conveniunt, consuluntque de reliquo itinere; implorat hic contra perpetuas Harpyiarum injurias supplex heroas opem: *Phineus ab Harpyiis liberatus.* excæcârat *Phineus* in uxoris posterioris gratiam, liberos quos ex priori sustulerat; in pœnam scelerum *Iupiter* non modò senem orbavit oculis, sed & Harpyias immisit ultrices, quæ semper mensam ut primùm stratam, quà deturparent, quà deprædarentur. Advolant in ipso heroum aspectu rapaces virgines, quas *Boreæ* filii non satis habent abegisse gladiis, sed etiam in aëre sublimes persequuti debellârunt, coëgeruntque dare fidem, nullam se posthac *Phineo* creaturas molestiam.

Tunc senex ut de se benè meritis gratificaretur, fideliter monet de ingenti *Symplegadum* periculo, docet paulùm abesse *Cyaneas* petras, inter quas tam angustâ fauce *Neptunus* interfluit, tam rapido gurgite volvitur mare, ut vix ullâ arte, ulla vi sit tranabile. *Symplegades & Cyaneæ Petræ.* Suadet eò venientes columbam sibi præmittant, ea si transvolaret, sequantur ipsi:

ipsi: sin ventorum viribus repellatur, retrocedant. Monenti se præbent morigeros, præmissa columba permeat incolumis, amissis tantum paucis de caudâ pennis: sequuntur alacres Argonautæ toto artuum robore incumbentes remis, relinquunt post se Symplegadas absque ullo alio incommodo quam parvo gubernaculi ad latera saxorum attritu.

Medeæ artibus Iason aureo vellere potitur. Multis demum laboribus defuncti, *Colchidem* aliquando tandem consequuntur, *Æetam* Regem adit *Iason*, adventus enarrat caussam, respondit *Æetas* sine pulvere novorumque laborum æstu acquiri non posse vellus: æripedes & ignivomi subjugandi boves, serpentum serendi dentes, præter hæc in *Mercurii* luco quercui appenditur vellus, immanis diu noctuque pervigil vipera custos incubat; hæc si tibi cordi desperata pericula, per me licet adeas, rapias, revehas domum, quod tantopere desideras vellus aureum: *Iasonem* non terrent monstra, maximè post *Medeæ* Regis filiæ monita. Hæc primò visum *Iasonem* insanè deamans, affectum significat, postulat nuptiarum fidem, pro dote pollicetur securum suis artibus ad vellus iter, patulis hauriuntur auribus *Medeæ* verba, Magico perfunditur oleo *Iason*, quo munitus contra igneum taurorum afflatum, audacter perdomat boves, imponit jugum, vomere vertit arva, conjicit in sulcos *Cadmeos* dentes, consurgit statim ex semine armatorum turba, hos paucorum jactu lapidum inter se committit, mutuisque vulneribus confossos in terram videt recidere; pergit in lucum, viperaque vel carmine vel pharmaco consopitâ, desideratum quercui vellus detrahit, imponitque lætus in navim.

Discerpit fratrem Absyrtum Medea, ut ab Æta patre effugeret Iason. Noluit hic *Iupiter* finem esse malorum. *Æetas* consilium cepit hospites mactandi inter sacra mensæ, *Iasonem* periculi facit certiorem *Medea*: nocturnam suadet fugam, se comitem offert: volentem nolentem *Absyrtum* fratrem secum abripit in Argo. Nulla mora, dantur vela, tenduntur remi, transvolantur undæ. Ut primum hospitum filiæque fugam accepit *Æetas*, statim clamat ad naves, quanto potuit impetu persequitur, tantumque non assequitur remorum vi. Non hîc *Medea* deest, discerpit illicò fratrem, lacerati corporis frusta huc illuc per mare dissipat, quæ dum colligit attonitus pater, elabitur Argo.

Quomodo Argo navis ab Istro in mare tam Adriaticum quàm Ionium transvolaverit. Nondum satis heroës litatum purârunt gloriæ, ut rectâ patriam peterent, *Istri* subeuntes ostium aliquot milliarium centuriis adverso vehuntur flumine, conspiciuntur mox in *Adriatico* mari, sed viam significet *Apollo*, certè non sufficiet *Mercurii* caduceus ad hoc præmonstrandum iter. Conjiciunt (qui se pro *Deliis* natatoribus venditant) sublatâ in humeros *Argo* pedibus iter fecisse, quà proximè *Danubius* mare superum respicit: hoc est, ducenta minimùm milliaria itineris impeditissimi, credat *Iudæus* apella. Neque dum tamen solvitur nodus, ex *Adriatico* in *Tyrrhenum*, imo *Libycum* mare ducendi sunt, non hoc potuerit *Tiphyos* ars. Sed quid agimus? Ipsa facilè volaverit *Argo* trans Italiæ (quà latissima) pectora, cum posthac parvo negotio in ipsum Olympum emicuerit.

Utut hæc fuerint, transeuntes *Cretam* *Minois* à *Talao* homine æneo insulæ custode lapidibus impetuntur: huic *Medea* non difficulter affert exitum, calcibus carminibus exempto unicæ, quam toto corpore ferebat, venæ repagulo, universus effluxit sanguis, *Talausque* concidit exanimis. *Talaus Cretæ custos exanimatur.*

Paulò ante *Siculum* prætervectos promontorium ab exitio certissimo servavit *Orphei* lyra, ea enim *Syrenum* vocis conjunctæ tibiis dulcedo fuit, quæ facilè attraxisset vel invitissimos in scopulorum prærupta: nisi cognito periculo, sustulisset *Orpheus* lyram, ipsasque *Sirenas* in admirationem sui raptas compulisset conticescere. *Ad Orphei lyram Syrenes silent.*

Tandem aliquando revisêre dilectam patriam Argonautæ, appellunt ad expetita multùm Thessaliæ littora. Verum enimverò pro festis victoriæ applausibus nuncium accipiunt tristissimum: tradidisse *Peliam* ferro totam absentis *Iasonis* prosapiam, quò ipse suique securiùs regnarent. Dici non potuit quo doloris æstu, quanto irarum furore correpti sint Argonautæ hac famâ, sed conquiescere jubet *Medea*, abstinere minas, pauciores esse se quàm ut apertâ vi in præsentiâ pœnas de *Peliâ* sumant: latitent ipsi suadet in portu tranquilli, se sinant suis artibus virum aggredi, vindictam pollicetur quæ omnium satisfaciat animo. Persuadet *Medea*, ipsa se statim transformat in anum, *Dianæ* fingit splendidum simulachrum, imponit currui, agit in urbem, clamat advenisse Deam, amplectuntur cives, inprimis *Peliæ* domus, reverentur omnes *Medeam* divinam vatem: hæc se divino quod adduxit numine cuncta præstare posse, etiam quæ naturam superarent, apertè profitetur: credunt ante alios *Peliæ* filiæ, in earum enim oculis hoc dederat experimentum artis: arietem minutatim dissecuit, ferventi lebeti immisit, eas adhibuit cæremonias, ea Pharmaca, quæ tandem dictum arietem transformârunt in agnum. Hoc viso non ultra dubitant virgines posse vatem seni suo patri juventam reddere. Facillimum id suæ arti *Medea* simulat, velint ipsæ modò suis obsequi imperiis; paratas se virgines ostendunt quæ cuncta exequantur, jubet ergò denudari miserum senem, *Medea Peliam miserâ morte mulctat.*

 sæpius-

ſæpiuſque purâ ablui & vario perfundi oleo, tandem concîdi in minutias, exclamat miſerrimus ſenecio, Deûm hominumque teſtatur fidem contra natarum infandum facinus. Clamatur ſurdis, pergunt illæ alacres ſpe certâ videndi poſt aliquot horas adoleſcentem patrem; obtruncant ergò ſuis manibus, diſſecant artus, conjiciunt in calidam, addit *Medea* Pharmacum, de effectu jubet eſſe ſecuras: curate (inquit) bullientem patrem donec à me in Regiæ faſtigio *Lunæ* fiat ſacrificium. Condixerat hoc cum *Iaſone Medea* ſignum, quam primum videret emicare flammam, adeſſet ſtatim cum ſuis, parata eſſe omnia. Adſunt ergo dicto citiùs in agris, in urbe, in Regiâ ſtrictis enſibus Argonautæ, nihil eorum virtutem valuit ſuſtinere, occupantur omnia, de *Peliâ* ſatis jam cocto nulli ultrà metus. Et ſic primam finimus fabulam, variâ quidem poſt hæc fortunâ tum *Iaſonis*, tum *Medeæ*, tum *Argus*. Sed nos jamdudum piguit ineptiarum.

Expeditio Thebana. Oedipoda tradit Lajus pater necandum.

Expeditio *Thebana* ſic habet. *Lajus Thebanorum* Rex monetur oraculo periturum ſe aliquando filii manu; parturientem igitur uxorem diligenter obſervari curat, infantem ut primùm natum tradi jubet neci. Cui id negotii commiſſum puerulì miſertus, non ſtatim necat; ſed trajectis vimine talis ſuſpendit à pedibus in arbore ſylveſtri: tranſiens forte fortuna paſtor ſolvit appenſum, curat edùcandum, & nomen indidit à tumentibus ex vulnere talis *Oedipoda*.

Adultus regiâ prorſus indole puer, ad *Apollinem* inſtitui iter de vero ſciſcitaturus parente, in viâ præproperans à tergo quidam eques illidit ſui equi ungulam in antecedentis calces: irritatus injuriâ *Oedipus* inſurgit & equitem perimit: is, ut poſteà compertum, ipſiſſimus fuit *Lajus Oedipodis* pater.

Lajum patrem necat Oedipus.

Intereà per omnium ora volitat *Thebanorum* edictum de regno urbis, & regiâ demortui viduâ, in præmium ſolventi *Sphingis* ænigma; accedit *Oedipus*, hominem eſſe docet illud animal quod mane quadrupes, bipes eſſet meridie, & nocte tripes. Quæſtione ſolutâ præcipitem ſe dat *Sphinx* in caput, ſalutant *Oedipoda* Thebani Regem & maritum *Iocaſtæ*. Ex eâ binos tollit mares *Eteoclem* & *Polynicem*: ſed poſteà comperit quam duxerat eſſe matrem; & quem occiderat fuiſſe patrem. Dolore igitur prioris parricidii & inſequentis inceſtus, evellit oculos: difficulter ab αὐτοφονίᾳ continetur, filiis cedit regno, paciſcuntur illi annuum alterius regimen, verùm *Eteocles* primo defunctus anno, ſecundas regnandi vices negat ſe fratri *Polynici* traditurum.

Matrem Iocaſtam ducit in uxorem.

Eteocles non vult fratrem Polynicem ſecum regnare Thebis.

Confugit igitur *Polynices* ad *Adraſtum* regnantem *Argis*; ſerò venit ad Regiam, ne ſubiret intempeſtivè divertit ad poſticam caſam: eodem temporis articulo ſupervenit *Tydeus*, qui ejuſdem *Adraſti* opibus in avitum *Calydoniæ* regnum reſtitueretur, utrique caſula non ſufficit in hoſpitium, pugnatur de diverſorio, ad ſtrepitum armorum occurrit *Adraſtus*, in dimicantium clypeis notat hinc leonis illinc urſæ ſignum: venit in memoriam oraculi, quo olim ipſi prædictum, filiabus aliquando ſuis neceſſariò nubendum leoni & urſæ; agnoſcit ſtatim generos, adducit in regiam, celebrat ſponſalia, amplam utrique opem pollicetur, ſed *Polynici* primam locat operam. Conſcribit quàm poteſt numeroſum militem, inter alios ſocium advocat *Amphiaraum* vicinum vatem ſimul & Principem: is futuri præſcius exitii reſpuit iter; non ita dimittit virum *Adraſtus*, ſedulò agit cum uxore *Eurypyle*, gemmeam ipſi catenam donat, quâ ſemel acceptâ, urget ea dies noctesque maritum, nomen ut daret Thebanæ militiæ; tradit ille demum victas manus; ſequitur *Adraſtum* ſed in diſceſſu mandat filio, matrem ut perimeret, quæ ſuæ vitæ prætuliſſet catenulæ pretium, exequitur patris imperia parricida filius, ſed in tanti vindictam ſceleris, dentes armat *Veſta*: dum ſtrenuè ſub mœnibus Thebanorum dimicat *Amphiaraus*, hiat terra, abſorbetur cum curru ſimul & equis infelix vates.

Adraſtus Polynici & Tydeo fert opem.

Amphiaraus terræ hiatu abſorptus.

Exercitus in itinere convenit mulierem geſtantem ulnis infantulum, ea fuit *Hypſipyle*, quam ob ſervatum patrem ejecerant inſulâ *Lemniacæ*: hæc ex *Iaſonis* contubernio gemellos ediderat, poſt exilium *Lycurgi* Nemeæ Regis filium alebat, quem in Argivi exercitus occurſu ferebat ſinu. *Hypſipylen* interrogant duces, ecquem in vicino fontem vel fluvium cognoviſſet, demonſtrabo, inquit, in proximo ſcaturigines, quod ut fieret celeriùs deponit alumnum humi, verum in reditu ex morſu ſerpentis reperit exanimem.

Hypſipyles alumnus infans viperæ morſu perit.

Ad Thebas poſt aliquot cruenta prælia committitur unanimi omnium ſententiâ res tota ſingulari fratrum certamini, concurrunt ergo ferociſſimè *Eteocles* & *Polynices*, feſtinabat interim *Iocaſta* mater ad monomachiæ famam ut fratres dirimeret, ſed mutuo confoſſis vulnere ſerò ſupervenit, ante quidem plena malorum, aſt hoc efferata ſpectaculo corripit ferrum, & ſe tertiam mortuis comitem adjungit.

Eteocles & Polynices fratres, ſororque Antigone materque Iocaſta ſimul necati.

Non hæc tragœdiarum cataſtrophe, perſuadet Thebanis *Creon* infeſtum urbi futurum numen, quamdiu in eâ ſupereſſent ullæ inceſtuoſi *Oedipodis* reliquiæ: jubetur ergo publico decreto cum totâ familiâ exulare miſerandus *Oedipus*, videas hîc cæcum ſenem expulſum patriâ, reptare in Atticam deducente filiâ *Antigone*. Vetat

insuper crudelis *Creon* à quoquam, qui nolit defodi vivus, cæsorum hostium ullum donati sepulchro, nihilominus *Antigone* deposito Athenis patre, noctu fratres imponit rogo, ardentium unà flammæ se divisere, ut etiam inter mortuos antipathiam agnoscas: non citiùs illuxit dies quàm infaustorum cadavera fratrum desiderantur, inquiritur in furti auctores, rea rapitur *Antigone*, spirans imponitur tumulo ad quem amator *Henon* se jugulat, doloris impatiens.

Crudelis Creon Theseo dat pœnas.

Extra muros *Adrastus* infaustis præliis jam fractus, cùm suorum à *Creonte* corpora ad sepulturam frustra diu postulâsset, venit Athenas, ad *Thesei* genua supplex accumbit, audit *Theseus* precantem, conscribit in *Thebas* exercitum, urbem vi capit, *Creonti* meritam creat mortem.

Bellum Trojanum. Paris Veneri dat aureum Nemesis malum.

De Trojâ mille Poëtarum labore sic narrant. Ad *Pelei* & *Thetidis* nuptias, vocata venit tota Deorum turba, una negligitur *Nemesis*: dolet hæc solam se spretam, adest utut non vocata, secumque fert ex hortis *Hesperidum* radians auro malum, cujus inscribit cortici *detur pulcherrimæ*; his exaratum literis, jacit in medium convivantium Deorum, arripit statim *Iuno*, *Minerva* sibi vendicat, suam esse clamat *Venus*, tacent cæteræ Dearum, cupiunt omnes sententiam ferre *Iovem*, verùm is cadentum causâ prævidens invidiam declinat judicium, suadet accepten in judicem *Parida*.

Priamides is fuit tum temporis in Idâ bubulcus, hunc dum utero ferret *Hecuba*, somniavit ardentem se facem gestare: consulti harioli pronunciant, nascituram prolem *Ilium* aliquando daturam flammis; natum ergo necari jubet *Priamus*, sed mater *Hecuba* pastoribus *Idæis* clam educandum tradidit: eâ adhuc adolescens fuit æquitatis famâ, ut vicini pastores in suis controversiis ejus solerent stare sententiæ. Sed en majoris abollæ causam; adsunt à *Iove Iuno*, *Minerva*, *Venus*: volunt de suâ specie decernere *Paridem*; non pudet Deas apertâ largitione tenrare judicem, pollicetur *Iuno* dare, modo sibi favere velit, imperium *Asiæ*, *Minerva* primas sapientiæ, *Venus* fruirionem pulchritudinis, ultimum placet munus, secundum *Venerem* decernit libidinosus adolescens, abit hæc in Cœlum triumphans, alteræ fremunt.

Helenam rapit Paris.

Paris subinde frequentavit vicinam Trojam, ubi usque adeo agonibus publicis ejus enituit virtus, ut facile regium patuerit genus. Agnitum *Hecuba* filium recipit in Regiam; ubi non diu moratus, sociorum splendidâ manu, animi potiùs causâ quàm repetendæ *Hesiones*, perlustrat Græciam: pervenit Spartam, *Menelaus* excipit hospitio; *Paridem* statim deperit *Helena* & *Helenam Paris*, hoc *Veneris* promissum munus. Negotiorum causâ proficiscitur in Cretam *Menelaus*, intereà parat se *Helena* ad *Paridem*, quò duceret, sequendum: festinant Trojani totis velis in Phrygiam. Auctor est *Euripides* ventis actos in Ægyptum, ubi ex servorum indicio patefit *Ægyptiis* injuria *Paridis*; demittitur ille quidem incolumis, sed retinetur *Helena*, marito, si quando repeteret, reddenda. Nunquam ergò Trojam conspexit *Tyndaris*, & de asini umbrâ fuête decennales Græcorum ærumnæ. Contraria tamen obtinuit *Homeri* sententia, pervenisse Trojam, nupsisse post *Paridem Deiphobo*, urbeque captâ à *Menelao* reductam domum. Utut hæc fuerint, constat non citiùs comperisse *Menelaum* absentem uxorem, quam illicò totam Græciam advocaverit in opem.

Græciæ proceres ex fœdere Menelao ferunt opem.

Dicitur adulterorum Corphæus *Iupiter* in olorem conversus *Ledam* hactenus ex *Tyndaro* gravidam imprægnâsse: in partu pro liberis eduntur gemina ova: ex altero *Iovi* nascitur *Pollux* & *Helena*, ex altero *Castro* & *Clytemnestra Tyndaro*. *Helena* pulchritudinis miraculum admodum juvencula rapitur à *Theseo*; sed à fratribus recuperata redit in patriam domum: ibi à mille petitur procis, cuncti nominis Græci proceres eam ambiunt: nullum desperare jubet *Tyndarus*, unum ab omnibus flagitat, pangant inter se fœdus, solenne præstent jusjurandum, armis se communibus oppugnaturos quicunque virgini vim conaretur inferre: his actis liberum gnatæ permittit pater arbitrium eligendi, qui sibi inprimis placeret, maritum. *Menelaus* is erat, solus ille potitur *Helenâ*, obstricti tamen remanent procerum cæteri ad conferendas opes, sicunde vis ingrueret in *Helenam*. Ergò dum violat *Paris*, *Menelao* adsunt ex pacto præcipua Græcorum capita, *Agamemnon*, *Ajax*, *Diomedes*, *Nestor*, *Protesilaus*, *Palamedes*, & ingens aliorum procerum numerus. Censent omnes quod à *Paride Menelao*, id à Barbaris Græco factum nomini, communem injuriam communibus vindicandam armis.

Ulyssis amentia simulata à Palamede detegitur.

Ab hoc patriæ communis patrocinio nullum patiuntur se subducere: *Ulysses* ut nova nupta *Penelope* frueretur, militiam fugere dementiæ prætextu desideravit: adsunt à communi consilio qui invitent ad arma, inveniunt arantem littora & serentem in sulcis salem. *Palamedes* id quod res erat suspicatus, in aratri viâ collocat *Telemachum*, cavet *Ulysses* sedulo ne filio noceat vomer; certum satis sanæ mentis indicium: non amplior simulationi locus, volens nolenti animo ducitur, trahitur in bellum. Convocatur *Aulidem* classis, eli-

gitur in Imperatorem *Agamemnon*, monent vates ne ante *Achillis* adventum dent vela, esse enim in fatis sine *Pelidâ* capi non posse Trojam. *Pelidæ* mater *Thetis* inter *Lycomedis* filias, virgineo habitu natum abdiderat, præscia non rediturum ex militia Trojana: verum *Ulysses* hac arte deprehendit latentem. Venalitii specie Gynæceo infert crepundiorum muliebrium canistrum, gladiolis immixtis aliquot affabre factis: circumstant empturæ virgines, unam notat masculo prorsus ore, fœmineas temnentem merces unos gladiolos contrectare: de *Achille* certus, appellat, prensat manum, eam adhibet facundiæ vim, ut statim abjecto peplo cucurrerit Heros ad arma.

Ulysses Achillem ex gynæceo educit.

Multùm moratur *Aulide* classis adversis ventis retenta, *Dianæ* cervam in venatu trajecerat *Agamemnon*; excandescit Dea, placari recusat, ni sibi in sacrificium mactetur *Agamemnonis Iphigenia*, difficilem se meritò præbet pater; tandem exoratus mittit *Argos Ulyssem*, qui virginem adducat nupturam quasi *Pelidæ*: accedit lubens valdè cum matre virgo, sed thalami loco raptatur ad aram jugulanda juvenca. *Calchas* dum ensem sublevat ad fodiendum vittatæ pectus, submittit in ipso articulo *Diana* cervam, *Iphigeniam Tauros* usque per aërem defert invisibilem, ibique locorum ad hospites mactandos sacerdotem retinet.

Iphigenia Agamemnonis sacratur Dianæ.

Intereà Græcis favent venti, nondum tamen levare vela permittit *Calchas*: abesse docet sagittas *Herculis*, absque his frustra tentari Trojam. Hic quid agant anxii? unus *Philoctetes Herculis* sepulchri gnarus & conscius pharetræ, ne proderet ab *Hercule* moribundo jurejurando adactus, & in silentii præmium fatalibus donatus sagittis fuit. Virum tamen *Ulysses* aggreditur, nullâ arte extorquet vocem, sed tandem pervicit ut pedis pulsu tumuli subinnueret locum, quin etiam ut secum jaculis sequeretur Trojam: sed accidit ut sagittarum una decideret in istum, quo pejeravit *Philoctetes*, pedem, & ex levi tactu pestiferum adeo vulnus infligeret, ut fætoris impatientes alii, virum in insulâ *Lemno* post se relinquerent.

A Philoctete revelantur Herculis sagittæ.

Ad *Sigeum* tandem ventum est littus, navibus mille, viris centies mille. Descendentibus in terram occurrit cum suis *Hector*, latam circum se Græcorum stragem facit; *Protesilaum* desilientium in littus antesignanum obtruncat secundum fata. Horrendum adeò Grajis visum est salvere primum, ut secundi non fuerint avidi congressûs; imprimis fatorum conscii ante decimum annum capi non posse Trojam; satis igitur habetur munire castra, omnia latè circumdare flammis, prospicere annonæ.

Protesilaus ab Hectore cæsus.

Mittitur in Thraciam *Ulysses* gratiâ frumenti; nihil revehit in castra, negligentiæ damnat *Palamedes*: ipse repetit Thraceas & adfert annonæ copiam, hinc implacabili æstuare invidiâ *Ulysses*, *Palamedi* mortem machinari, fingit a *Priamo* ad virum literas, accusat proditionis, probat crimen ex auro quod ipse curârat in *Palamedis* tentorio defodiendum: frustranea fuit omnis contra oculos apologia, lapidibus obruitur Reipubl. primarium columen *Palamedes*.

Palamedem Ulysses calumniis obruit.

Posthæc à præliis abstinet *Achilles* infensus quâ nostis causâ, donec commotus *Patrocli* cæde nova per matrem à *Vulcano* consequitur arma: quibus indutus exit fremebundus, omnia latè sternit, ipsum jugulat *Hectorem*, quanquam non adeò, ut videtur, magnificè quàm *Homerus* deprædicat. Pauci non eunt dies cum *Polyxenæ Priami* filiæ amore se sentit *Achilles* inflammari; mittit ad *Priamum* qui postulent sibi in uxorem gnatam, placere simulat affinitatem senex, convenitur ad nuptiarum sacrum in *Apollinis* fanum sub mœnibus Trojæ, hîc ex insidiis *Paris* per talos *Achillem* sagittâ trajicit, cadit exanimis Heros: recens natum intinxerat Stygi *Thetis* toto corpore præter talos, quos manu baptizans tenebat: non aliâ ergo quàm talis parte ullâ vi penetrari potuit *Achilles*. Mortuum non reddunt Trojani, ante restitutum quod pro *Hectore* pensum est aurum.

Hectorem Achilles, Achillem Paris occidit.

Cùm Trojæ fatalis venisset annus, præclaram *Ulysses* viam ad belli finem stravit, transcensis cum *Diomede* noctu mœnibus, de fano *Minervæ Palladium*, de *Scæâ* portâ *Laomedontis* cineres asportat in castra, advenientem ex Thracia cum milite numeroso *Rhesum* ex insidiis opprimit, abducit equos, ne Xanthi gustarent aquas, meritis hisce nixus *Achillis* vendicat panopliam, & obtinet, furit neglectus *Ajax*, sibique demens vitæ filum abrumpit.

Ulysses Achillis obtinet panopliam.

Nihil ad urbem capiendam supererat quàm ut adesset *Pyrrhus* ex *Æaci* semine, & cum *Herculeâ* pharetra *Philoctetes*, utrumque præsentem sistit *Ulysses*, & ut operi coronam imponeret, suadet persuadetque *Æneæ* & *Antenori* Trojanorum primatibus proditionem patriæ: ab eo fuêre *Sinonis* & equi fraudes.

A Troja non patiuntur *Achillis* manes redire Græcos, antequam *Pyrrhi* dextra quæ patrem *Priamum* orco dederat, eodem filiam *Polyxenam* demisisset. Dum dare vela parat, ingens à *Pallade* tempestas incumbit, fulmine trajicitur *Ajax Oileus*, quòd *Cassandræ* in suo sacrario vim intulisset. *Diomedes* iratam sensit ob vulnus *Venerem*, tantaque audiit uxorem spurcitie pollutam, ut patriam ipsum puduerit revisere,

Capta Trojâ plerique victores misere perierunt.

reviſere, & in Apulia mori prælegerit exul. *Agamemnon* non priùs domum pedem intulit, quàm ab uxore *Clytemneſtrâ* & *Ægiſto* mœcho ſævæ datus eſt morti. *Pyrrhus Hermionem Menelai* deſponſans *Delphis*, ad *Apollinis* aram ab *Oreſte* mactatur. *Ulyſſes* poſt novam malorum Iliadem, & ſecundum in ærumnis decennium, vix dum à laboribus domi reſpirans infauſtis *Telegoni* manibus (ſui ex *Circe* ſpurii) ſagittâ venenata tranſverberatur.

A Trojanis oriundi Romani & Veneti.

Hujuſmodi ſunt quæ auctores habent de Græcis in æra Monarchiæ primæ. Infinita reſtant ſimilis farinæ alia, ſed in Græcanicis fabellis hactenus nimii, transeamus in Italiam ſpectaturi primordia Romæ.

Ea quondam Trojanæ gentis claritas vel ſuæ merito virtutis, vel poëtarum favore, ut ad ipſam poſterorum plerique populorum ſuum genus referre geſtiant. Verùm hæcce nobilitas ambientium compluribus non competit, ſine ſplendida falſi nota. Duo tantùm ſunt in Europa populi, qui certò demonſtrant Trojanum eſſe ſuum ſtemma. Veneti *Antenoris* proles, & Romani ſanguis *Æneæ*: iſti utut olim & nunc etiam celeberrimi, non tamen ex obſcura proletariarum gentium caligine ſuæ famæ caput extulerunt, priuſquam quarta Monarchia in ſenium vergeret: hi etiam ante natam ſecundam, multas ſibi in hiſtoria paginas meritiſſimè vendicant.

Æneida conſcribit *Maro* protſus Poëticè, hoc eſt, ſumma fingendi audacia, quicquid *Iuliæ* domui poſſit eſſe decori. Certè ſi veram *Livius* hiſtoriam, confictas *Virgilius* fabulas dedit: utcunque veriſimilia ſunt quæ ſequuntur.

Æneas Latinorum Rex.

Æneas, cùm in cineres ruiſſet *Ilium*, variis terra marique fatis actus, venit tandem in Latium navibus comitatus ad quindecim: aſcendunt ſocii in terram, ponunt in littore tentoria, imperat inopia & fames agere de vicino prædas. Adſunt ſtatim incolæ *Aborigines* cum Rege *Latino*, advenarum injuriam ferro vindicaturi, inſtruunt contrà *Trojani* aciem, ſed antequam ad certamen cecinissent ſigna, *Latino* cum *Æneâ* colloquium depoſcente, de pace convenit. Jungitur amicitiæ fœdus, ſpondetur in uxorem *Lavinia*. Pacta fuit hæc olim *Turno* vicinorum Regulo primario, is non patitur falſæ ſibi fidei contumeliam: *Latinum* ſimul cum genere *Æneâ* parat opprimere, cadit quidem in pugna *Latinus*, ſed *Æneæ* victoriam in hoſtes, in ſocios regnum fortuna tribuit. Victus *Turnus* non abjicit arma, *Mezentium* cum *Hetruſcis* adſciſcit ſocios, iterumque jactat prælii aleam, diſcedunt ex acie victores *Latini* (in hoc tum nomine Trojanorum ſimul & *Aboriginum* voces abſorptæ ſunt) ſed *Æneas* occumbit morti, in *Iovem* transformatus indigetem.

Aſcanius Albam condit.

Aſcanius filius ſeu *Creuſâ* ſeu *Laviniâ* natus, quod matri condiderat *Æneas Lavinium* relinquens, *Albæ* jacit fundamenta quæ ſibi poſteriſque regia ſit ſedes. Quindecim hic regnarunt ex *Iuli* proſapia Principes, in quibus nil penè dignum obſervatu, donec ad *Numitorem* devenias. Fuit huic frater *Amulius*, ſi quis alius, ambitionis œſtro percitus: illi non ſatis erat depuliſſe fratrem throno, niſi inſuper maſculam prolem, quæ *Numitori* fuit unica, deturbâſſet in Orcum, *Rheamque* filiam in Veſtalium carceres detruſiſſet. Veſtalibus ab omni memoriâ virginitatis læſæ pœna ſancita fuit viva (ſic dixeris) mors: hoc reatu *Rhea* ſtatim obſtricta eſt, dum mox prægnans appareret, ſed quo crimen extenuaret ſtupratorem nominavit *Martem*: non tamen amicam eximere ſupplicio Deus valuit, nulla mora, corruptam virginem defodi vivam curat *Amulius*: *Romulum* & *Remum*, quos gemellos ediderat, in *Tyberis* vortices mandat abjici. Latè tum ſtagnabat, ſic procurante numine, ſolitas extra ripas flumen: ad profunda non audet accedere, cui mergendorum infantum cura commiſſa eſt, ſat habet in proximâ abjeciſſe alluvie, dum in undis vagiunt infantes accedit prædatrix lupa, ſtatimque quaſi puderet crudelitatis humanæ, ſine maleficio exugenda demittit in ora vagientium ubera, ſpectaculo ſupervenit regius paſtor *Fauſtulus*, & à fera doctus humanitatem in ſinum puerulos tollit, ductoſque domum nutriendos tradit conjugi.

Rhea Numitoris Marti parit Romulum & Remum.

Gemellos à lupâ fotos Fauſtulus educat.

Adoleſcentes regiam confeſtim indolem ſpirant, cunctorum in vicinia paſtorum duces fiunt; omnes circumcirca latrones mulctant; accidit tandem ut in quodam cum prædonibus conflictu caperetur *Remus*, captuſque *Numitori* avo ad capitale dederetur ſupplicium. Intereà *Fauſtulus*, quod diu preſſerat ſecretum *Romulo* aperit, ſuam fratriſque docet proſapiam, ſignificandam *Numitori* curat nepotum fortunam: dicto citius undique tenduntur *Amulio* inſidiæ. Adeſt ab agris paſtorum cum globo *Romulus*, accurrit aliâ per *Numitorem* cinctus catervâ *Remus*, irrumpunt in Regiam, obtruncant tyrannum & *Numitori* proprium reddunt thronum.

Fratres Amulium tyrannum necant.

Ipſi majora cogitantes, novæ ſtructuram Civitatis moliuntur, pro ſede placet mons *Palatinus*, in quo adoleſcentiam inter pecora & vicinos paſtores tranſegêre. Dum in his ſunt, oboritur quæſtio, duorum uter condendæ urbi nomen daret, &

impe-

imperitaret conditæ: neutri præ altero ulla vel virtutis vel ætatis prærogativa, pares in omnibus, augurio rem committunt. Auspicantibus occurrunt *Remo* priori sex aquilæ, hic dum altâ voce deprædicat sui auspicia imperii, *Romulo* advolant duodecim, hinc se affirmat *Romulus* plus superare numero quàm tempore superari; negat *Remus*, à verbis itur ad verbera, in tumultu *Remus* cadit. Hoc casu novæ civitatis imperium soli *Romulo* restitit, quam de suo nomine *Romam* dixit, fundamenta prima jaciens anno mundi ter millesimo ducentesimo quadragesimo sexto, Aprilis *Romulei* vicesimo primo, at Octobris *Iuliani* quarto, sesquisecundâ pomeridianâ, secundum quosdam.

Remum Romulus occidit. Conditur Roma.

Ut incolarum frequentiâ floreret *Roma*, hanc adhibet artem *Romulus*: in urbe mediâ asylum aperit, quô quisquis perfugeret esset sacrosanctus, & ab omni securus supplicio quotviscunque sceleribus coopertus. Adest statim damnatorum, scurrarum, servorum ingens colluvies: datur omnibus à *Romulo* civitas, talibus repente civibus Roma fit frequens. Prospexere Patres duraturam hancce non ultra unius spatium ætatis frequentiam, quæ solis propè viris constabat in magna mulierum inopiâ: mittuntur ergo ad vicinos qui petant Romanis connubia. Verùm indignantes cuncti respuunt affinitatem, nihil habere volunt commercii cum urbe impurâ, in quam unorum propè profligatorum sentina confluxisset. Anxii aliquandiu Romani quo sibi pacto prospiciendum de posteris, in tanto vicinorum fastidio, hoc tandem occurrit animis commentum. *Neptuno* festa spectacula quantâ possunt solennitate concelebrant, spectatum invitant cunctas circùm civitates; adsunt ex *Sabinis* inprimis complures integræ familiæ; in ipso spectaculi ardore rapiendis virginibus signum Romanæ juventuti datur, quisque quàm potest commodissimè sponsam sibi raptat domum.

Asylum Romam implet sceleratis.

Rapiuntur Sabinæ

Novum hoc contumeliæ genus infesta multorum arma concitavit; cæteros Romana virtus facilè compescuit, cum *Sabinis* periculose decertatur: Romæ mœnibus hi appropinquant ingenti cum exercitu, offendunt extra muros *Tarpeiam* Capitolii Præsidis filiam, dum haurit ex fonte sacro latices in aras Deorum; cum hac molitur *Sabinorum* Rex *Tatius* proditionem arcis, prodenti pactus aureas quas ipsi sinistrâ ferebant armillas; accipit illa conditionem, venientibus tradit Capitolium: stant isti quidem pactis; sed ne fœdissimæ proditionis inventum impunitum abiret, cum annulis simul & scuta quæ in sinistris unà portabant, injiciunt virgini, donec obruta scutorum pondere meritissimas perfidiæ pœnas luisset.

Tarpeia proditrix obruitur armillis ac clypeis.

Ex arce decurritur in urbem, anceps in plateis fit pugna, plurimus utrinque fluit cruor, neutrò inclinante diei fortunâ: intercedunt tandem passis crinibus, scissâ veste Bacchantium instar raptæ *Sabinæ*, per medios intrepidæ ruunt enses, maritis simul & patribus exclamant, obtestantur in se velint arma convertere, ipsis apprimè placere mortem, vulnera: modò patribus parcerent conjuges & conjugibus patres. Efficaces adeò fuere preces ut cuncti primum cohiberent manus, mox deponerent arma, jungerent fœdus, ut Romam commigrarent *Sabini*, æquo cum priscis civibus victuri jure, *Tatio* insuper cum *Romulo* Regni facto compote.

Sabini ac Romani coëunt in unum.

Nusquam fida fuit regni societas, non diu est cùm Latini quererentur apud *Tatium*, à domesticis suis ipsorum legatos contra gentium jus pulsatos injuriosè. Negligit querelas *Tatius*, propterea dum Lavinii sacris dat operam à Latinis morti deditur.

Cæditur Tatius.

Tantillæ id facinus *Romulo* curæ fuit, ut aliquâ conscientiæ criminis suspicione tactus sit. A morte *Tatii* solus iterum regnat *Romulus*, neque regnat modò, sed in multis severiùs ad modum tyranni dominatur: hinc factum ut à Patrum sibi metuentium primoribus sit discerptus. Ne verò invidiosa cædes in vulgus emanaret, spargitur fama circumventum tenebricoso fulmine dum concionaretur ad Patres, nec posteà visum, utpote quem *Iupiter* in cœlum raptâsset Heroa.

Etiam Romulus.

Romulo quæ succederet in Regnum nulla fuit proles, ex Patribus quisque regnum affectabat, sed alteri cedebat nemo. Omnes tandem tam è Senatu quàm populo consentiunt in exterum. Is fuit *Numa Pompilius* curiis Sabinis sapientiæ & virtutis gloriâ florens. *Numa* ut primum majestatis indutus insignia, contrariam *Romulo* viam insistit: ad pacis artes se totum convertit, neque sine successu; nam integris quadraginta, quibus imperitabat annis, occlusæ fuere *Iani* fores: hoc ipsi obtentu proclive fuit, tot enim cladibus & tanto terrore vicinos implevit *Romuli* ferocia, ut inde non magna restaret armorum suspicio: majus in civibus fuit periculum, quorum animos continua sub *Romulo* bella prorsus efferâssent: his emolliendis unam videt *Numa* religionem sufficere. Vacat ergò cultui Deorum, seque & subditos superstitionibus immergit. Digreditur quotidie palam in lucum, ubi secum congredi mentitur Nympham *Ægeriam*, & edocere sigillatim quos quisque Deorum in suis sacris ritus amaret; hujus ex ore Nymphæ

Numa Pompilius paci & falsis religionibus immersus.

phæ velut excepta describit *Pompilius* penè omnia, quæ in sacris ad *Constantini* dies usurparunt Romani.

De *Numa* posteris quàm de *Romuli* plura non legimus, suâ auctoritate plebs eligit in tertium Regem *Tullium Hostilium*. Revocavit ille virtutem *Romuli* propè jam extinctam & suffocatam religionibus *Numæ*, nil aliud hìc cogitat quàm unum Martem.

Albani necatis ab Horatio tribus fratribus Curiatiis Romanis se submittunt.

Primam in *Albanos* expeditionem ducit, dum in procinctu utraque stat acies, unum præstolans tubarum clangorem, prodit in medium *Metius Suffetius* Albanorum Dictator, postulat cum *Tullo* colloquium, parcendum monet civium sanguini, posse paucorum dextris utriusque gentis fortunam committi, esse in Romanorum castris tergeminos fratres *Horatios*, in Albanorum *Curiatios* totidem, descendant hi in arenam, pugnent pro patriis; *Curatii* si cadant, Romæ servituram *Albam*, sin *Horatii* dent manus, *Alba* Romam. Laudant cuncti consilium, consident hinc atque illinc inermes acies, procedunt fratres de perpetuâ concivium fortunâ bellaturi: volant tela, concrepant enses, *Horatiorum* duo labuntur exanimes, Romanis hic cadit animus in imos pedes. Sed ecce ludentis fortunæ conversam rotam; *Horatiorum* qui supererat tertius, integrum se sentiens non desperat *Curiatios* licet tres debellare se posse, quandoquidem in omnibus videret vulnera: sed ne cum cunctis simul haberet rem, eos distrahit hoc astu; simulat ipse fugam, persequuntur isti, sed alius alio velociùs; cùm inter ternos intervalli quantum optaret animadvertisset, convertit subitò pedem, irruit in proximum anhelum cursu simul & vulnere, dictò citiùs obtruncat, in secundum mox involat & facilè dat morti: in tertio geminatâ fratrum cæde hactenus exanimi, minimum erat negotii. Hìc ad sydera Romani clamores attollunt, obmutescunt elingues Albani, jugo submittunt tristes colla.

Horatius damnatus sororicidii absolvitur à populo.

Sed habete miserandam Tragœdiæ catastrophen. Redit Romam *Horatius* inter legionum antesignanos ovans; occurrit extra portas gratulabunda soror, victorem complectitur, at inter spolia notans vestem (quam sua pinxerat acus *Curiatiorum* uni cui in conjugem desponsata fuit) derepente clamoribus & luctu cuncta complet, excandescit *Horatius* ad intempestivum quàm maximè sororis planctum, nec ante cessat ab irâ quàm in miseræ pectus ferrum condidisset. Manifesti reus sceleris trahitur ad tribunal, postulant jura necari sororicidam; negat populus liberatori patriæ moriendum, tandem damnationis sententiam ferunt rerum capitalium duumviri: sed ad populum (in quo summa tunc majestas) provocans absolvitur.

Tullus Hostilius Metium cum Albanis & Vejentibus subjugat.

Intereà *Albani* subjectos se Romanis sine sanguine indignantes, omnem movent lapidem quo cervices eximerent jugo: *Vejentes* clam solicitant, proditures se Romanos in ipso prælii momento dant fidem: hac spe *Vejentes* ad urbem hostiliter capessunt iter, occurrunt Romani, adsunt advocati in opem etiam *Albani*: signa canunt, ægrè *Vejentes* sustinent Romanum robur, sed ecce qui Regi in aurem mussitet ad hostem *Albanos* transfugere. Nuncio perterritus Rex, dissimulat tamen metum, altaque voce suis inclamat, ut etiam audirent hostes, nil nisi imperatum *Albanos* facere, mandâsse se circumvenirent & invaderent hostium terga: credunt *Vejentes*, statimque sentientes à fronte victores Romanos, & à tergo instituros *Albanos*, corripiunt fugam, funduntur penitus. Redeunt *Albani* in castra Romana, dissimulant transfugiendi consilium, nec antè accusant Romani quàm inermes ferratis legionibus circumsepsissent. Tum mandat *Hostilius* comprehendi Dictatorem *Metium*, & illigatum contrariis curribus in diversa raptari, populum Albanum commigrare jubet Romam, & *Albam*, præter una Deorum templa, in cineres & fumum redigi.

Corinthius Lucumo fit Lucius Tarquinius, Romæ post Ancum Martium Rex.

Post *Tullum* regnare jubet populus *Ancum Martium* ex filiâ *Numæ* nepotem. Circum hæc tempora Corintho migravit Tarquinios Hetruriæ oppidum *Demaratus* patriarum pertæsus seditionum: hujus filius *Lucumo* florens opibus adolescens in conjugem sumpsit *Tanaquillam* nobilitatis maximæ, nec animi minoris fœminam: conspicata hæc non satis se pro dignitate haberi in patriâ, marito persuadet transeundum Romam, in quâ virtuti & opibus summi paterent honores. Subeuntibus unà in carpento Romanas portas supervolans aquila, *Lucumoni* de capite pileum abripit, abreptum paulisper rostro ferens reponit placidissimè. Extemplò complexa *Tanaquilla* virum, ex Hetruscâ auguriorum peritiâ denunciat, Romanum *Lucumoni* regnum portendi. Hac spe conducit ædes, *Lucium Tarquinium* se dicit. Eâ in populum liberalitate fuit, ea erga Regem adhibet officia, ut non alium moribundus *Ancus* liberis adhuc impuberibus Testamento tutorem reliquerit. Non tamen hoc gradu stare vult *Tarquinius*, pergit in Comitium, liberorum *Anci* pro ætate ad regnum ineptitudinem ponit ob oculos, suas virtutes, & opes explicat, nec antè desinit perorare, quàm omnium calculo quintus diceretur Romæ Rex.

Augur cotem novaculâ dissecat.

In bello *Sabino* veteres augere cupiit equitum centurias, negat *Augur* id futurum auspicatò: commotus Rex unicè desidera-

 bat

bat aruſpicinæ vanitatis inurere notam: dic (inquit) ex arte (mi Aruſpex) an quod cogito ſit factu poſſibile? Poſt auſpicia reſpondit *Augur*, fieri poſſe quod cogitaret. Atqui meditabar ego (Rex infit) novaculâ te diſſecare cotem: alacer aruſpex tentat factum, cotemque diſſecat novaculâ (efficaciâ Dæmonis ne dubita) maximo ſpectantium ſtupore.

Servius Tullius poſt Tarquinium regnat.

Vivebat in *Tarquinii* familiâ neglectus puer, matre ſervâ ſaltem captivâ natus, *Servio Tullio* nomen fuit: hujus dormientis circumfulſit capiti cœleſtis ignis; extinguendæ flammæ lymphas arripiunt domeſtici, ſed prohibet accurrens *Tanaquilla*: arſit ignis ſine noxâ in puerili cæſarie, donec ſponte ſomno ſolveretur. Auguriorum callentiſſima *Tanaquilla* maritum docet ampliſſimam aliquando futuram iſtius pueruli fortunam; quod & factum: tanta enim in adoleſcente emicuit virtus, ut à *Tarquinio* deligeretur in generum ad ſpem futuri regni.

Indignantur *Anci* prioris Regis liberi ſe neglectos, quare *Tarquinio* ſimul & *Servio* machinantur mortem: ſubmittunt in regiam ad facinus ex paſtoribus robuſtiſſimis duos; hi in palatii foribus ex compoſito poſt rixam deveniunt ad manus, fit tumultus, advocat uterque regem arbitrum, alter cauſam occœpit dicere, alter in caput Regis (dum in dicente totus eſt) ſecurim altè demergit, fit clamor periſſe Regem, adeſt ſtatim *Tanaquilla*, regiam mandat occludi, in thalamum raptat *Tarquinium* velut adhuc ſpirantem: populum ad regiam confluentem benè ſperare jubet de Regis vitâ, intereà dicto eſſe audientes *Servio Tullio*. Exit hîc ſtatim regiâ trabeâ indutus, de percuſſoribus ſumit ſupplicium; metu exulatum eunt *Anci* liberi, nec antè *Tarquinii* mors liquidò innoteſcit, quàm *Servius* ſederet firmus in throno.

Tullia ſororem, virum patremque necat, ut ſuus adulter Tarquinius regnaret.

Cavere voluit *Tullius*, ne quam *Anci* proles *Tarquinio*, eandem ſibi perniciem aliquando afferrent *Tarquinii*: ſed infelix attraxit fata quo putavit avertere medio. Quas habuit binas filias *Lucio* & *Arunti Tarquiniis* nuptum dat. *Aruns* miti vir ingenio privatâ degebat fortunâ contentus, ſed *Lucius* paterno ſceptro totus inhiabat. Quæ *Arunti* obvenit *Tullia* ingenio fuit ſuperbo & procaci quàm maximè, quæ *Lucio* contrà, ſi qua alia, modeſtiſſimo: ſimilitudo morum ſtatim contrahit *Aruntis Tulliam* & *Lucium*. Ut ergo novis nuptiis vacaret locus, *Tullia* ſororem ſimul & virum clam tollit; jam vidua, in *Lucii* etiam vidui tranſit ædes, *Luciumque* conjugem ſatis per ſe ferocem perpetuis ſtimulis impellit in patrem, quem tandem *Lucius* dejicit ſolio, ejicit vitâ, mortuumque computreſcere mandat in plateis ſine tumulo. *Tulliæ* aliquando domum eunti in carpento oſtenditur abjectus in cœno pater, hîc mulierum ſceleratiſſima verè quarta furiarum, per corpus patris carpentum vult agi.

Lucius Tarquinius ſeptimus & ultimus Romæ regnans Superbi nomine proſcriptionibus & cæde cuncta implevit, armatum ſatellitium primus in ſui tutelam adſcivit, dum in ædibus cogitabundus ſedet, ingens de pariete deſiluit anguis; diffugiunt cæteri metu, Regem terret ſolum augurium; quid ſibi ſuæque familiæ ea res portenderet, anxius *Delphos* ſciſcitatum miſit filios majores duos: unà cum his viæ potiùs levamen & ludibrium quàm comes proficiſcitur *Iunius*, *Tarquinio* ex ſorore nepos, cui *Bruto* cognomen, quòd tyranni metu pecuinam ſimularet inſaniam. *Iunius* ſub amentiæ pallio acerrimum occultans ingenium, *Apollini* dono dat baculum corneum ſed cavatum, auro plenum. Juvenes præter alia ſciſcitantur Deum, ipſorum uter poſt patrem eſſet imperaturus: reſpondit *Apollo*, qui primus matri fixiſſet oſculum, properant adoleſcentes domum, ſed *Brutus* quaſi caſu prolapſus terram communem omnium matrem clam deoſculatur.

Iunii Bruti ſub ſtoliditatis velo prudentia.

Collatini Lucretiam violat Sextus Tarquinius.

Poſt hæc *Tarquinius* in Hetruſcos arma movens obſedit *Ardeam*, in caſtris regii Juvenes hilares poſt pocula deveniunt in uxorum ſermonem; ſuam quiſque maximè laudat, ſed præ aliis magnifica loquebatur de *Lucretiâ Collatinus*. Viſum eſt eâdem nocte in equis excurrere Romam, ut præſentes quæ in uxoribus laudabantur, oculis perluſtrarent: ſingulorum percurruntur domus, pervenitur etiam Collatiam millibus aliquot paſſuum extra Romam, hîc ſerâ nocte cum ancillis lanam tractans deprehenſa *Lucretia*, in eam omnes fœminearum laudum prærogativam conferunt; victoriâ lætus *Collatinus* hilariter eâ nocte domi ſuæ ſodales detinuit, ſed ſuo magno diſpendio, nam hoſpitum unus *Sextus Tarquinius* ex Regiis filiis tertius in *Lucretiam* libidine accenditur. Repetuntur ab omnibus craſtino die caſtra, ſed non diu eſt cum *Tarquinius* clam omnibus, uno ſolùm comite adeſt ad *Collatini* domum, excipit humanè *Lucretia*, nildum ſuſpicata ſceleris: ſed ecce intempeſtâ nocte, omni ſopitâ familiâ, dormienti *Lucretiæ* ſtricto cum enſe *Tarquinius* ſuperſtat, præſentem recuſanti mortem intentat, mortuæ etiam ſuperinjecturum ſe minitatur confoſſum ſervulum, ut in ignobili adulterio necata videretur. Quid agas? obſtinatam in infirmo corpore pudicitiam vincit robuſta libido: violata *Lucretia* ad patrem Romæ virumque in caſtris mittit nuncium, qui jubeat adeſſe ſine omni morâ; confeſtim adſunt & unà *Iunius Brutus*, rem, ut

erat,

erat, *Lucretia* narrat, vindictam curent multis cum lachrymis obtestatur: quid vis amplius? in omnium oculis cultro, quem in eum usum clam inferebat in sinu, suum trajicit cor. Vir & pater ad lamenta vertuntur; verùm *Iunius* idoneum id aperiendi ingenii tempus ratus, cruentum ex vulnere cultrum extrahit, & infit, per castum hunc sanguinem juro conaturum me quantâ possum vi, ad injuriam vindicandam toti regiæ stirpi perniciem afferre; nil minora verbis fuere facta. In forum Collatiæ *Lucretiæ* corpus effert, indignitate facti corripiunt cives arma, duce *Iunio Bruto* Romam advolant, advocatur in concionem populus, eâ cum efficaciâ declamat *Brutus* in *Tarquiniorum* facinora quà vetera quà nova, ut irrevocabili decrero non modo tota *Tarquiniorum* gens in perpetuum mitteretur exilium, sed etiam Regia in omne ævum auctoritas Româ proscriberetur. In annum insuper sequentem *Brutus* & *Collatinus* creantur Consules. Ita Regnum, cùm annos ducentos quadraginta quinque stetisset, in Democratiam ivit. Harum rerum fama cum ad Regem in castris pervenisset, primo quoque tempore contendit Romam, sed in os venientis objiciuntur portæ. Eâdem celeritate, dispari verò successu transcurrit *Brutus* in castra, accipiunt ambabus ulnis obvii milites, quantamque possunt operam in *Tarquinium* pollicentur; intereà *Tarquinius* pater filiique majores ad hostes Romanorum transfugerunt; verùm adulter *Sextus* in *Sabinos*, ubi mox à veteribus inimicis obtruncatur.

Reges ejiciuntur Româ.

Pertinet quidem *Superbi* Regnum ad Monarchiam secundam, sed incommodum visum est Regum dividere historiam.

CAPUT VIII.

Ad Epocham præcedentem quæstiones & dubia.

QUÆSTIO I.

De summâ Epochæ totali.

QUæritur 1. Quot annis steterit primum templum, seu quot annis constet hæc Epocha quinta jam præ manibus? Resp. Secundum quosdam Chronologos annis quadringentis viginti quatuor, secundum alios, quadringentis triginta: sed secundum *Scaligerum*, *Calvisium* & *Henricum Philippi*, quos nos maximè sequimur, quadringentis viginti septem.

Demonstratio terminorum Epochæ.

QUÆSTIO II.

Quomodo annorum hujus Epochæ summa probetur?

QUæritur 2. Qui ex Sacrâ Scripturâ calculus hic evidenter demonstretur? Resp. Vel numeratione magis summariâ, vel numero minutatim deducto per vitas singulorum Regum Judæ & Israëlis, quorum anni disertè in Sacris literis memorantur. Priorem sic instituimus. Ezek 4. v. 50. *Dedi tibi annos iniquitatis eorum numero dierum, trecentos & nonaginta dies; diem, inquam, pro anno dedi tibi.* Typus hic fuit annorum, quibus Idololatriam populi Israëlitici Domini patientia toleravit. Incipiunt illi anno primo *Rhehoboami* quo *Ieroboam* vitulos illos *Dane* & *Bethele* erexit, & desinunt in templi excidio: his trecentis nonaginta annis adde triginta septem, quibus *Solomon* regnavit post fundatum templum, habebis nnmerum quæsitum annos quadringentos viginti septem.

Posteriorem calculationem sic instituimus. Regnavit *Solomon* annis 40. fundavit templum Regni anno quarto fluente, ex *Solomonis* Regno tribuimus templo annos triginta septem, & reliquos omnes posterioribus Regibus Judæ: in quibus *Rhehoboamo* ascribuntur septemdecim 1 Reg. 14. v. 21. *Abiæ* tres ibidem 15. v. 2. *Asæ* quadraginta unus ibid. 9. *Iosophato* viginti quinque ibidem 22. vers 42. *Ioramo* octo 2 Reg. 8. v. 17. *Achaziæ* unus ibidem 26. *Athaliæ* sex ibidem 11. v. 4. *Ioæ* quadraginta 12. v. 1. *Amasiæ* viginti novem 14. v. 1. *Uzziæ* quadraginta duo 15. v. 2. *Iothamo* sedecim ibidem 13. *Achazo* sedecim 16. v. 2. *Hezekiæ* viginti novem 18. v. 2. *Manaßi* quinquaginta quinque 21. v. 1. *Amoni* duo ibidem 19. *Iosiæ* triginta unus 22. v. 1. *Ioachazo* tres menses 23. v. 31. *Ioakimo* undecim anni ibidem 36. *Ieconiæ* tres menses 2 Paral. 36. vers. 9. *Zedekiæ* undecim anni 2 Reg. 24. v. 18. Hos numeros si additione conjungas, summam invenies quadringentorum triginta annorum & sex mensium. Quod ad sex menses in rotundatione numeri abjiciuntur, tres etiam supra prædictam summam anni facilè complanantur, jungendo plures incompletos in pauciores completos, ut mox videbimus.

QUÆSTIO III.

Quomodo Solomon *& puer & pater?*

TErtiò quæras, quomodo *Rhehoboam* regnare cœperit anno ætatis quadragesimo primo 1 Reg. 14. v. 21. Cum *Solomon* initio Regni sui dicatur puer parvulus 1 Reg. 3. v. 7. *Rhehoboamum* tum oportuit fuisse bimulum, quomodò verò *Solomon* puer parvulus potuit tam maturè fieri duorum annorum pater? Resp Cave putes cum *Rabbinis* genuisse *Solomonem* in decimo vel duodecimo anno, nam *Solomon* ante mor-

tem patris videtur habuisse annos minimùm viginti, quod de ejus pueritiâ habetur sui regni initio, id non de ætate sed de experientiâ in regendo, de ignorantiâ egrediendi & ingrediendi, ut ipse contextus se explicat; accipiendum est.

QUÆSTIO IV.

Quomodo Baasha *& tertio & quinto* Asæ *regnare cœperit?*

QUæras quartò, Quî concilietur versus 33. capitis decimi quinti prioris Regum, cum nono ejusdem capitis, priori enim loco regnare cœpisse dicitur *Baasha* tertio *Asæ*, & posteriori regnare cœpisse dicitur *Asa* vicesimo *Ieroboami*, jam verò *Ieroboamus* regnavit annis 22. & filius *Nadab* duobus, post quem regnare cœpit *Baasha* anno scilicet quinto à vicesimo *Ieroboami*, adeoque *Asæ* non tertio sed quinto? Resp. Ut in Christi resurrectione dies sumuntur Synecdochicè, partes pro totis, incompleti pro completis; nam Dominus uno tantùm die Sabbathi completi quievit in sepulchro, in vesperâ prosabbati sepultus, & multo mane prima septimanæ post Sabbatum resurgens; ita hic *Ieroboami* ultimus incompletè sumptus pro aliquot mensibus anni sui vicesimi secundi, coincidit cum *Nadabi* primo, & secundus *Nadabi* eodem modo sumptus pro aliquot mensibus istius anni, coincidet cum primo *Baashæ*; hoc calculo de primis annis viginti quinque Regum Israëlis demuntur duo, ita ut primus annus Chronologicus *Baashæ* respondeat tertio Chronologico solido & completo *Asæ*; licet is quintus *Asæ* in communi annorum incompletorum calculo dici possit.

QUÆSTIO V.

An Asæ *mater fuerit* Absolomi *filia?*

Maacha Asæ mater, filia fuit non Absolomi Davidis sed Abishalomi Vrielis Gibeonitæ.

QUintò quæras quî *Maacha Absolomi* filia esse potuerit *Asæ* mater, cùm à morte *Absolomi* ad ortum *Asæ* supra sexaginta annos videantur effluxisse? Resp. *Maacha* hæc non fuit filia *Absolomi* filii *Davidis*, sed *Abishalomi* de *Gibea*: verum est analogiam Linguæ Hebrææ admittere *Absolom* & *Abishalom* pro uno & eodem nomine; frequenter enim in Propriis Jod additur Euphoniæ tantùm causâ, & licet pro affixo primæ personæ staret, nihil aliud adderet significato, quàm meram inhærentiam attributi in subjecto, possessionem scilicet pacis à patre suo, seu applicationem pacis ad patrem suum: imò verò 2 Chron. 11. vers. 20. *Abishalom Maachæ* pater disertè *Absalom* vocatur, attamen *Absalom* ille non fuit *Davidis*; præterquam enim quòd longinquitas temporis vix admittit eum qui diu ante *Solomonem* natum mortuus est, *Asæ Solomonis* nepotis avum fuisse, isti *Absolomo* una tantùm filia fuit *Tamar*, quæ 2 Sam. 14. vers. 28. vivo patre ante natum *Solomonem*, florenti ætate & pulchritudine mulier erat, nec ad *Asæ* ortum ordinariâ naturæ lege in puerperiis perdurare potuit. Quin etiam ut tres *Absolomi* filii ita filia quoque ante patrem absque ullâ posteritate videntur occubuisse, eò quòd in liberorum vivorum defectu ad sui memoriam propagandam lapideam statuam in via Regiâ *Absolom Davidis* erexerit 2 Sam. 18. v. 18. Adde *Maacham* hanc *Abishalomi* 2 Chron. 13. v. 2. vocari *Micajam Urielis* de *Gibeæ* duplici binomini, ipsa enim *Micajah* & pater *Uriel* dicitur, sed *Uriel* de *Gibea* quæ fuit *Benjamini*: urbs hæc nihil ad *Davidem* aut ejus filium *Absolomum*, cui Bethleem civitas & Juda tribus erat.

Maaca cùm mater tum avia Asæ.

Si pergas hîc inquirere quî *Maacha* esse potuerit *Asæ* mater, cum 2 Chron. 13. v. 22. disertè dicitur *Abiæ Asæ* patris mater? Resp. Majores in rectâ lineâ sæpè dici patres & matres: sic 2 Chron. 22. vers. 2. *Athaliah Omri* filia perhibetur, licet *Achabi* filia & *Omri* tantùm neptis fuerit, & loco ante dicto 1 Reg. 15. ubi *Maaca Abiæ* mater dicitur, *David* ejus pater nuncupatur, quem tamen immediatè non genuit, sed mediatione filii *Solomonis* & nepotis *Rhehoboami*, cui *Maaca* fuit uxorum dilectissima, & in cujus gratiam *Abiam* licet inter filios natu minores, Regno præfecit: quò minùs mirandum quòd hæc in nepotis *Asæ* minorennitate ad gubernacula Regni consederit, donec inde ob Idololatriam ab adulto jam nepote depelleretur.

QUÆSTIO VI.

An Baasha *decem annis post suam mortem invaserit* Asam?

Quomodo Baasha mortuus 26. Asæ invasit Judæam 36. Asæ.

QUæras sextò, Quî concilietur versus 1. capitis 16. 2 Paralip. cum vers. 8. cap. 16. 1 Reg. priori enim loco *Baasha* invasisse dicitur Judæam anno 36. regni *Asæ*; posteriori mortuus dicitur *Baasha* & regnare cœpisse ejus filius *Ela* 26. Regis *Asæ*, & quidem apertum est *Baasham* regnare cœpisse anno *Asæ* tertio, nec ultra annos viginti quatuor in regno perseverâsse; adeò ut regnare & vivere desierit regni *Asæ* vicesimo sexto. Quî ergo potuit decem annis post suam mortem invadere Judæam regni *Asæ* 36. prout disertè habetur & loco suprà dicto & vers. ult. cap. 15. 2 Paralip? Resp. *Cajetani* hîc responsio est absurda, & *Paludani* desperata: ille enim vult textus

omnes

omnes in loco Paralipomenωn tam Latinos ac Græcos quàm Hebræos corruptos, legitque contra omnium fidem 26. pro 36. hic verò etiamsi strenuò propugnet integritatem textuum, relinquit tamen nodum ut insolubilem. Nihilominùs *Iunii* explicatio in annotatis suis satis est solida, & à Pontificiorum doctissimis approbata, nimirum locos Paralipomenωn loqui expressè de annis regni *Asæ* non Regis *Asæ*; Regno autem *Asæ* duo assignat principia, alterum ipsius Regis quando is cœpit regnare, alterum principium ejus status & Monarchiæ cujus ille Rex fuit. Status autem & Monarchia illa duplex habebat iterum initium: alterum absolutum, quando nimirum *Saul* regnare cœpit & *Democratia* Israëlis primò mutata est in regnum: alterum respectivum relatè ad Regnum *Iudæ*, quando distingui cœpit in separatione decem tribuum anno *Rheboboami* primo. A respectivo & distinctivo principio Regni *Iuda* & *Asæ* ad decimum sextum *Asæ*, quando ei bellum movit *Baasha*, fuerunt anni revera triginta quinque: nam inter eos terminos fluxerunt *Rheboboami* septemdecim, *Abiæ* tres, & *Asæ* sedecim, ita viginti quatuor annorum *Baashæ* primus respondet *Asæ* tertio, & *Baashæ* duodecimus quo oppugnare cœpit Israëlem, *Asæ* decimo quinto, qui à *Rheboboami* primo adeoque à distincto regno *Iudæ* fuit tricesimus sextus: & vicesimus quartus *Baashæ* quo mortuus est, *Asæ* vicesimo sexto respondet, qui à *Rheboboami* principio fuit quadragesimus sextus. Quod autem annorum sacrorum calculum aliquando necessarium sit deducere ab alio principio, quàm à primis Regis regnantis auspiciis, patet ex 2 Reg. 15. v. 7. ubi rebellio *Absolomi* facta dicitur anno 40. Hi anni nequeunt referri ad coronationem *Davidis*, nondum enim *David* 30. annos coronam gestaverat, ergo vel ad auspicia prima *Saulis*, vel ad *Davidis* in domo paternâ privatam unctionem, vel ad aliquem alium terminum necessario referendum.

Alii sunt anni Regis Asæ, alii ejus regni.

Aliud est enim principium Regni Iudæ absolutum aliud relativum & distinctivum à regno Israëlis.

QUÆSTIO VII.

Quomodo Omri *regnaverit annis octo & etiam duodecim?*

QUæras septimò, Quî concordet versus 23. decimi sexti prioris Regum cum ejusdem cap. 29. versu? priori enim loco dicitur *Omrium* regnare cœpisse tricesimo primo Regis *Asæ* & regnâsse annis duodecim, posteriori verò dicitur *Omrius* mortuus & ejus filius *Achabus* adiisse regnum Israëlis anno tricesimo octavo *Asæ* Regis *Iudæ*, quo calculo *Omrius* annis non duodecim sed tantum octo Regni gubernacula tenuit? Resp. Nodi hujus solutionem facilem facit versus 15. ejusdem cap. ubi *Zimrius* anno vicesimo septimo *Asæ* regnum inchoâsse dicitur, & diebus tantùm septem regnâsse, adeoque eodem anno regnare cœpisse *Omrium*, duplex ergo *Omriani* regni principium statuendum, unum anno *Asæ* vicesimo septimo, quando mortuo *Zimrio* Israëlis ille thronum & mediam populi partem adeptus est: alterum anno *Asæ* tricesimo primo, quando mortuo æmulo *Tibnio* totum regnum Israëlis absque ullo competitore in pace obtinuit. A priori termino ad annum *Asæ* tricesimum octavum includendo terminos, sunt anni duodecim, à posteriori tantùm octo.

Duplex Omrio regnandi principium.

QUÆSTIO VIII.

Quomodo Joramus *regnaverit annis quatuor & etiam octo, & quomodo regnare inceperit anno patris 17. & etiam 22. & post patris mortem?*

QUæras octavò, Quî conciliabitur caput 22. 1 Reg. versu 42. cum cap. primo 2 Reg. v. 17. & cum ejusdem capite 3. versu primo & cap. 8. v. 16. & 17. primo enim loco regnat *Iosophat* à quarto *Achabi* annis viginti quinque, secundo *Ieboram* filius *Achabi* regnare incipit secundo *Iorami* filii *Iosophat*: tertio loco regnare incipit *Ieboram Achabi* decimo octavo *Iosophati*; & quarto loco cùm adhuc viveret & regnaret Hierosolymis *Iosophat*, ejus filius *Ioram* regnare incipit anno quinto *Iehorami* Israëlitæ. Ex his deducitur primum *Iehorami* Israëlitæ coincidere cum *Iosophati* decimo octavo, quod etiam apparet ex 1 Reg. 22. v. 51. ubi *Ahazias Achabi* natu major regnare incipit *Iosophati* decimo septimo, qui *Achabi* fuit vicesimus secundus, cujus ultimum fac incompletum, & calculo dilucido tributis *Achabo* viginti duobus, & *Iosophato* viginti quinque annis, *Iosophatus* incipiens quarto *Achabi*, *Achabus* finiet decimo septimo *Iosophati*, & *Achazias* qui post patrem regnavit annis duobus incipiens *Iosophati* decimo septimo decedet vitâ anno sequenti, locum *Iehoramo* fratri in solio Israëlis relinquens, *Iosophati* decimo octavo. Ista placidè satis fluunt, sed sequentia sunt magis turbida, *Iehorami* Israëlitæ primus & *Iosophati* decimus octavus est *Iorami* Judæi secundus, itaque regnare cœpit *Ioramus* Judæus anno *Iosophati* patris decimo septimo, ultimo scilicet *Achabi* & primo *Ahaziæ*, cum *Iosophatus* relicto suo regno *Achabum* comitaretur *Ramotham Gileadi*, ubi lethale & ultimum *Achabo* vulnus inflictum est. Præterea ex istorum locorum collatione, apparet *Ioramum Iosophati* regnare cœpisse non nisi quinto anno *Iehorami*

Dubium perplexum.

 Israëlitæ,

Israëlitæ, adeoque patris sui vicesimo secundo. Denique ex iis locis habetur *Iosophatum* ultra quintum annum *Iehorami* Israëlitæ, adeoque primum *Iorami* filii sui regnâsse tres aut quatuor adhuc annos, mortuumque non ante octavum aut nonum *Iehorami* Israëlitæ, in cujus undecimo mortuus est *Ioramus Iosophati*, & duodecimo ac ultimo occisus est à *Iehu* tam *Iehoramus Achabi* quàm *Achazias Iorami*, in primo sui regni Hierosolymitani anno.

Jam verò quî potuit *Ioramus Iosophati* tria habuisse regnandi principia, primum patris sui decimo septimo, secundum ejusdem vicesimo secundo, & tertium post patris mortem finito ejus anno vicesimo quinto? Quomodo etiam regnâsse toties dicitur annis octo, cùm à morte patris annos quatuor non compleverit? Resp. Ista omnia nostri solvunt, bonâ cum doctissimorum apud Pontificios Chronologorum gratiâ, per unum Synarchiarum fundamentum. Ajunt, ut frequenter apud alias gentes ita non rarò apud Judæos, simul cum patribus regnâsse filios, vel ut Proreges & Regni vicarios in patrum infirmitate aut absentiâ extra regnum, vel ut veros Reges, cùm ad stabiliendum in sua familia Regnum, patribus se vivis filios in solii & coronæ societatem admittere visum est. Ita *Ioramo* tria regnandi initia constituunt, primum patris decimoseptimo, cùm ad periculosam illam unà cum *Achabo* contra *Syros* militiam *Iosophat* extra suum Regnum procederet, neque tamen ab hoc principio octo anni *Iorami* solent numerari; nam etsi tum vicariâ ejus in Regno administrando operâ pater usus sit, nondum tamen in plenum jus & constantem sceptri societatem eum adscivisse videtur: hic honor *Ioramo* delatus est non ante patris annum vicesimum secundum. Ex quo principio anni ipsius octo currere incipiunt: solitarium autem ejus regnum non nisi post patris mortem potuit inchoari, nec ultra quatuor annos perdurare. Involuti satis & perplexi hi nodi sic jam solent à Chronologorum celeberrimis expediri.

Solvitur per Synarchiam.

Ioramus regnare incepit patris 17 & 22. & post ejus mortem.

Regnavit annis quatuor & etiam octo.

QUÆSTIO IX.

Epistola Eliæ *ad* Joramum *quando scripta sit?*

QUæras nonò, Quomodo 2 Chron. 21. v. 12. scribere potuerit *Elias* ad *Ioramum Iosophati* aliquot annis post suam mortem, in epistola ob Idololatriam, fratricidium, & alia perpetrata scelera, intestinorum morbum & miseram mortem interminante: nam *Elias* aliquot annis ante *Iosophati* mortem est in cœlum translatus: videmus enim 2 Reg. 3. post translatum *Eliam Iosophatum* cum Regibus Israëlis & Idumææ contra Moabitas militantem ab *Elizæo* Prophetâ præsenti exitio ereptum. Num *Elias* de cœlo suas epistolas ad mortales transmittebat? Resp. Quemadmodum *Isaias* spiritu prophetico prævidit prædixitque, quæ *Cyrus* centenis aliquot post suam mortem annis, & *Achias* quæ *Iosias*: ita *Elias* divinâ revelatione cognoscens quæ post quatuor aut quinque annos perpetraturus erat *Ioramus*, ante suam translationem eam epistolam exaravit, sed tradendam tempore opportuno post suum in cœlos ascensum; quemadmodum varia mandata dedit de vicinis Regibus Israëlis & Damasci *Elizæo* ante suam translationem, quæ non nisi post aliquot annos *Elizæus* exequutus est in unctione *Iehu* & *Hazaëlis* 1 Reg. 19. v. 15.

An Elias post mortem scripserit epistolas.

QUÆSTIO X.

Quomodo Achazias *regnare cœperit anno suo & vicesimo secundo & quadragesimo secundo?*

QUæras decimò, Quî concilietur secundus 2 Chron. 22. v. 2. cum 2 Reg. 8. v. 25. priori enim loco *Achazias* dicitur quadraginta duorum annorum cùm inciperet regnare, posteriori dicitur regnâsse anno ætatis vicesimo secundo? Resp. Unum hoc est ex iis, quæ dicuntur ἄλυτα insolubilia: Multas multi attulerunt tam nunc quàm olim hujus nodi solutiones, & ex iis quam quisque volet, eligat; fateor deserere nos hîc quos maximè aliàs amamus sequi. Quod *Scaliger* respondet cum multis aliis de corrupto textu Hebraico maximè omnium displicet. Quæ *Deodatus*, *Voetius*, & *Henricus Philippi* afferunt de viginti annis, quos *Achaziam* unà cum patre *Ioramo* regnâsse volunt, adeo perplexa & insolita sunt, omnique solido fundamento destituta videntur, ut assensum iis præbere nequeamus: placent magis quæ Annotationes Anglicæ, & vir doctus ac pius *Guilielmus Nisbetus* habet ex *Iunio*: scilicet in posteriori loco haberi ætatem *Achaziæ*, & durationem ipsius vitæ, in priori durationem non ipsius vitæ sed maternæ familiæ, quæ clarissimo Dei judicio eo ipso anno extincta est: ob cujus insignis miraculi memoriam calculus hic *Achaziæ* tributus est, qui eodem anno, cum cætera *Achabi* & *Omri* familiâ gladio *Iehu* sublatus est: ut locorum uno verus vitæ ipsius annus quo cœpit regnare designatus est, ita altero familiæ illius infaustissimæ terminus indicatus est. Quod autem quadragesimus secundus annus verus istius sceleratissimæ familiæ terminus fuerit, apparet jungendo sex

Dubium propè ἄλυτον. Quomodo Achazias regnare cœperit anno 22. & 42.

Achaziæ alia duratio vitæ alia maternæ familiæ.

sex annos *Omri* quibus solus regnavit, cum viginti duobus *Achabi* & duobus *Achaziæ* & duodecim *Iorami*, qui istius familiæ ultimus eo anno necatus est, quo *Achazias Iosophati* regnare simul cœpit & desiit, in communi istius familiæ ruinâ cum tota fere suâ prosapia simul obrutus.

Nimis audacter Iunius invertit verba textûs. His ut acquiescamus, omninò tamen displicet *Iunii* violenta nimis (ut nobis aliisque videtur) prioris loci ad hoc suum nostrumque placitum detorsio, sic enim vertit illc locum, *Cujus matri nomen* Athalia *filia* Omri *agentis quadragesimum secundum cum* Ahazias *regnavit*, transpositio finis periodi in principium & principii in finem, utut optimè dissolvat nodum, nullâ tamen vel idoneâ ratione vel commodo exemplo, videtur suffulciri.

QUÆSTIO XI.

Utrum Joas *à* Solomone *an* Nathane *descenderit?*

QUæritur undecimò de Rege *Ioa*, num naturalis fuerit *Amaziæ* filius, cùm *Athalia* 2 Reg. 11. v. 1. totam stirpem regiam dicatur delevisse? Resp. Cavendum est à periculoso *Driedonis* & aliorum errore, qui ex corruptissimâ *Annii* Chronologia volunt stirpem *Solomonis* desiisse in *Amazia* & *Nathanis* in *Ioasho* cœpisse: hoc si concedatur, *Christi* genealogiæ crassæ nimis tenebræ affunderentur. Facessat ergo delirium hoc cum aliis multis mendacissimi *Annii*, utpote cui S. Scriptura multoties apertè contradicit. *Ioas verus Amaziæ filius adeoque Solomonis non Nathanis.*

Quod ad locum præ manibus, dicitur quidem *Athalia* delevisse stirpem totam regiam, sed cum expressâ exceptione unius *Ioæ* versu sequenti qui *Amaziæ* filius, ab *Amaziâ* genitus sexies hîc illic affirmatur.

QUÆSTIO XII.

Quando Joas *cœperit regnare?*

QUæritur duodecimò, Quî concilietur versus 1. cap. tertii 2 Reg. cum ejusdem vers. 10. priori enim loco *Iehoahaz* regnare cœpisse dicitur anno vicesimo tertio *Ioashi*, & regnâsse annis septemdecim, posteriori, ejus filius regnare cœpit anno *Ioashi* tricesimo septimo, mortuo & sepulto patre. A vicesimo tertio ad tricesimum septimum non sunt septemdecim, sed tantùm quindecim anni, etiamsi utrumque terminum includas? Resp. Rejicienda omnino est *Abulensis* responsio, qui textus omnes hîc corruptos pronunciat; & pro tricesimo septimo legit tricesimum nonum. Commoda enim satis absque hoc incommodo ἀτοπωτάτῳ est communis solutio per Synnarchias: duplex enim Chronologi constituunt *Ioasho* Israëlitæ regnandi principium, alterum anno *Ioashi* Judæi tricesimo septimo, biennio aut triennio ante patris obitum, quando pater bello Syriaco occupatus in societatem sceptri filium vocâsse videtur: alterum mortuo patre anno *Ioashi* tricesimo nono, patrisq; decimoseptimo. Nihil huic solutioni obstat, quod vers. 4. pater mortuus dicatur & sepultus, antequam anno tricesimo septimo *Ioashi* Judæi suus filius *Ioash* Israëlita regnum inivcrit; ejusmodi enim anticipationes satis in Scriptura frequentes sunt, in primis ubi unius viri omnia gesta conjiciuntur in unum absque mixturâ cum gestis aliorum. Quod autem *Ioasho* Israëlitæ non tantùm tricesimus septimus *Ioashi* Judæi, sed etiam tricesimus nonus regnandi fuerit principium, patet ex vers. 1. cap. sequentis, ubi *Amazias*, mortuo jam patre sui regni anno quadragesimo, regnare incipit anno *Ioashi* Israëlitæ secundo, quod aliter non tenet, nisi primus *Ioashi* cum *Amaziæ* patris tricesimo nono coincidat; Et verò cùm *Ioasho* Israëlitæ tribuantur anni sedecim & *Amaziæ* viginti novem, & *Amazias* annos tantùm quindecim *Ioasho* supervixerit 2 Reg. 14. v. 17. ita ut cum *Ioasho* vixerit annos quatuordecim & *Ioashi* decimus sextus & ultimus sit *Amaziæ* decimus quartus aut decimus quintus, ista aliter non possunt salvari, quàm collocando *Ioashi* Israëlitæ primum in *Ioashi* Judæi tricesimo nono ac penultimo, annis duobus ante *Amaziæ* primum, seu fractis seu integris parum refert.

Absurda Abulensis solutio.

Ioash Israëlita regnare incepit triennio ante patris mortem.

Anticipationes in Scriptura frequentes.

QUÆSTIO XIII.

An Jeroboam *secundus regnaverit simul cum Patre annis undecim?*

DUbium hoc est majoris abollæ, Quî scilicet concilietur versus 1. decimi quarti 2 Reg. cum ejusdem 23. & cum primo 15. primo enim loco regnat *Amazias* Hierosolymis annis viginti novem, secundo, *Amaziæ* anno decimo quinto regnare incipit *Ieroboamus* secundus Samariæ, tertio loco *Uzias* seu *Azarias Amaziæ* filius statim à patris morte regnare incipit, anno ætatis suæ decimo sexto & *Ieroboami* vicesimo septimo. Cùm *Amaziæ* decimus quintus coincidat cum *Ieroboami* primo, necesse ne est ut *Amasiæ* vicesimus nonus & ultimus, adeoque *Vziæ* primus coincidant cum *Ieroboami* non vicesimo septimo sed decimo sexto? Aut si *Uzias* non ante *Ieroboami* vicesimum septimum Regnum adiit, oportuit Judaicum solium annis undecim vacâsse, & à morte *Amaziæ* Hierosolymis interregnum fuisse annorum undecim, tot enim numerantur à morte *Amaziæ* ad vicesimum *Dubium difficile.*

cesimum septimum *Ieroboami?* Resp. Valdè difficilis est hic locus, & in eo solvendo desudant satis omnes Chronologi. Plerique Protestantium admittunt antedictum interregnum, Pontificii illud rejiciunt, & *Henricus Philippi* cum fastu ac in nostros invectivâ, & ex *Torniello* solutionem affert per Synarchias. Solutio quidem per Synarchias nobis hîc satis placet, quam *Torniellus* didicisse potuit à doctissimo *Iunio*: sed morosus nimis est *Henricus* Jesuita contra *Capellum*, *Calvisium*, & alios Protestantes, ob ipsorum per interregna difficillimi hujusce dubii solutionem; ipse certè & omnes Pontificii dubium sequens per interregna solvunt: cur autem ad præsens dubium Synarchias, & ad posterius interregna applicent, ac non vice versâ hîc interregna, illic Synarchias adhibeant, rationes quas afferunt, mihi nullius momenti sunt. Unum equidem me impellit ab ipsorum nemine tactum, ut Synarchiam interregno hîc præferam, nimirum quòd durum sit absque expressâ Scripturâ in Judæ Throno vacationem ullam admittere, inprimis talem quæ ad totalem Epochæ summam undecim minimùm annos adjiciat: ab interregnis in Israële aut quovis alio populo, quæ Epocharum totales summas non variant, Chronologiæ rationes non conturbantur. Responde ergo ad quæstionem, *Ieroboamo* Secundo duo fuisse regnandi principia, aliud anno patris *Ioashi* sexto & *Amaziæ* quarto, quod notat *Iunius* in locum, cum à Patre contra Syros occupato ascitus est in societatem imperii: alterum à patris morte *Amaziæ* decimo quinto, à quo ipsius anni quadraginta & unus numerandi sunt. Primi ejus anni undecim quibus unà cum patre regnum administravit, Chronologici non sunt: etsi vicesimus septimus ille qui cum primo comparatur, quo *Uzias* regnare cœpit, ex horum annorum non Chronologicorum sit ordine. Itaque ille vicesimus septimus à priori *Ieroboamici* regni principio est tantùm decimus sextus à posteriori ejusdem regni principio. In hoc responso plerique Chronologorum tam veterum quàm novorum acquiescunt.

Henrici Iesuitæ gratuita invectiva.

Incommodum est in Iudæ regno Interregnum.

Anni undecim Ieroboami secundi quibus unà cum patre regnavit non sunt Chronologici.

QUÆSTIO XIV.

An in Samariâ fuerint Interregna?

QUæritur decimo quartò, Quî conciliętur 2 Reg. caput 14. versu 23. cum ejusdem lib. c. 15. versu primo & octavo, primo enim loco *Ieroboamus* secundus regnâsse dicitur annis quadraginta & uno, regnumque suum inivisse anno *Amaziæ* decimo quinto, *Amazias* autem regnavit annis viginti novem, ad annum scilicet decimumsextum, quo *Ieroboamus* regnavit solus, & vicesimum septimum, ex quo primum *Ieroboamus* cum patre sedit in solio: secundo loco *Uzias* incipiens *Ieroboami* vicesimo septimo seu decimo sexto, perseveravit regnare annis quinquaginta duobus. Tertio loco *Zacharias*, *Ieroboami* filius regnum suum Samariæ inchoat anno *Uziæ* tricesimo octavo, hinc oritur dubium, Quî *Zachariæ* primus concurrat cum *Uziæ* tricesimo octavo, quandoquidem *Ieroboami Zachariæ* patris quadragesimus primus & ultimus, adeoque ipsius *Zachariæ* primus, concurrat cum *Uziæ* vicesimo septimo aut vicesimo sexto; nam ad vicesimum septimum *Uziæ* adde quatuordecim *Amaziæ*, qui ab ejus decimo quinto fluxerunt, in quo *Ieroboamus* regnare cœpit, habebis totam summam Regni *Ieroboamici*, annorum scilicet quadraginta & unius; ergo in hoc calculo desiderantur anni undecim. Resp. Agnoscitur hîc à Chronologis prope omnibus Interregnum Samariæ, sed ab aliis longius ab aliis brevius, plerique annos undecim concedunt inter mortem *Ieroboami* & initium regni *Zachariæ*. Nam *Uziæ* vicesimo septimo mortuum oportuit *Ieroboamum*, cùm is Regni ejus fuerit quadragesimus primus & ultimus: verùm *Capellus*, *Calvisius* & alii Interregnum hoc extendunt ad viginti tres aut viginti duos annos, illi enim dubium prius per Interregnum annorum undecim in Regno Judæ, non Synarchiam totidem annorum in regno Israëlis solventes, ut sibi consequentia loquantur, *Ieroboami* ultimum cum *Uziæ* non vicesimo septimo, sed decimoquarto faciunt concurrere, à quo ad tricesimum octavum excludendo terminos, numerantur viginti tres: quos intervallum constituunt Interregni Israëlitici à morte *Ieroboami* ad filii *Zachariæ* inaugurationem: spatio certè nimis quàm longinquo.

In Samaria interregnum annus minimum undecim.

Capelli & Calvisii Interregnum 23 annorum nimis longinquum.

Piget ab Interpretum multis, inprimis à nuperis Annotatoribus Anglicanis quæstionem hanc tanti momenti omninò intactam transiliri: pudetque annotati *Iuniani* quo primum hunc *Zachariæ*, & tricesimum octavum *Uziæ* affirmat fuisse *Ieroboami* ultimum. Anachronismus hic est manifestus qui defendi non potest, ab adversariis tamen nondum animadversus, triumphâssent alias insultabundi de tanto paroramate.

Dubium hoc ab Interpretibus male omissum.

Iunii lapsus à Iesuitis non observatus.

QUÆSTIO XV.

Quomodo componendi sint anni Regum Iudæ cum annis Regum Israëlis?

QUæritur decimoquintò, Quî anni posteriorum Regum Israëlis ritè componantur cum annis Regum Judæ. Reg 15. v. 8.

Anni Regum Iudæ cum annis Regum

Israëlis ab Usherio per fractiones conciliatio.

v. 8. *Zacharias* filius *Jeroboami* secundi regnâsse dicitur Samariæ sex mensibus anno tricesimo octavo *Uziæ* Regis Judæ; ejusdem c. 13, regnavit *Shallum* Samariæ uno mense anno tricesimo nono Regis *Uziæ*: & versu 17. Regis *Uziæ* anno tricesimo nono regnavit *Menahem* Samariæ annis decem: & versu 23. anno quinquagesimo *Uziæ* regnavit *Pekachia* Samariæ biennio. Denique vers. 27. anno quinquagesimo secundo *Uziæ* regnavit *Pekah* annis viginti. Quæritur quomodo hi anni disponendi sint, ut comparatio fiat congrua? Difficultas hîc omnis solutu satis est facilis. Sex menses *Zachariæ* conjiciantur in tricesimum octavum *Uziæ* non ineuntem sed desinentem, Mensis *Shallumi* cadat vel in initium vel medium tricesimi noni *Uziæ*, decem *Menahemi* primus secundum aliquot suos menses connumeretur cum *Uziæ* tricesimo nono desinente, secundum cæteros suos menses cum quadragesimo, sicut cum *Uziæ* quadragesimo nono decimus *Menahemi*, & cum ejus quinquagesimo *Pekachiæ* primus comparari potest, ejusque ultimus cum *Uziæ* quinquagesimo primo desinente ac quinquagesimo secundo ineunte, prout *Usherius Armachanus* suarum tabularum calculos rectè instituit.

QUÆSTIO XVI.

An Jotham *regnaverit quatuor annis post suam mortem?*

Vicesimus Jothami dicitur non quo regnavit jam mortuus, sed ex quo regnare cœpit dum viveret.

Quæritur decimo sextò de conciliatione versus tricesimi capitis 15 posterioris Regum cum ejusdem 33. & primo sequentis capitis. Primo enim loco *Iotham* regnat annos viginti, secundo tantum sedecim, tertio exitus vitæ *Iothami* probatur fuisse non vicesimo, sed decimosexto regni sui anno, utpote quod inceperit secundo *Pekæ*, & desierit *Pekæ* decimoseptimo? Resp. Omittentes quæ pro solutione afferuntur ab aliis, acquiescimus in responsione *Iunii* (quæ tamen in ipso textu non videtur fuisse ab eo ponenda, sed potiùs, quod fecit Interpres Gallus, in margine) vicesimus ille annus non erat quo regnavit, sed ex quo regnare cœpit *Iotham*, revera quartus *Achazi*, & quartus ex quo *Iotham* decesserat vitâ, ibi enim instituitur calculus à morte *Uziæ* & principio regni *Iothami*, de quibus solis ex Regibus *Iudæ* auctor mentionem fecerat, nondum deveniens ad historiam *Achaz*, quæ post eum locum tota simul subjungitur. *Henricus Philippi* hanc à *Torniello* responsionem accipit & *Tornellus* à *Genebrardo*, sed invidi homines *Iunii*, cui istius inventi gratiam debebant, nulli meminerunt.

QUÆSTIO XVII.

Quomodo Hoseas *regnare inceperit anno* Achazi *quarto & duodecimo?*

Primum & posterius Hoseæ regnandi principium octo annis inter se differunt.

Quæritur decimò, Quomodo solvitur alterum dubium non minùs grave, quod ex iisdem locis oritur: tricesimo decimiquinti, *Hoseas* regnare incipit anno ex quo regnavit *Iotham* vicesimo, hoc est, *Achazi* quarto, & tamen primo decimiseptimi, regnare incipit *Hoseas* nonnisi duo decimo *Achazi*? Resp. Conveniunt Chronologi duo regnandi principia *Hoseæ* ascribenda, unum *Achazi* quarto, ex quo annos septemdecim regnavit: alterum *Achazi* duodecimo, ex quo regnavit tantùm novem: sed in verâ duplicis hujusce computationis causâ magna est discrepantia. Pontificiorum plerique volunt *Hoseam* post interfectum *Pekam* annos octo insumpsisse in stabiliendo Regno, ita ut primus annus pacati sui regni fuerit *Achazi* duodecimus, licet ejus regni absolutè primus fuerit *Achazi* quarto. Ex Protestantibus quidam *Achazi* duodecimum volunt *Hoseæ* primum, eò quòd tum demum *Hoseas* excusso Assyriæ jugo se in Regem liberum vindicaverit. Alii contrà novem ejus annos postremos ab *Achazi* duodecimo numerari putant, eò quòd istos omnes annos in servitute Assyriacâ Rex tributarius egerit. Sed quicquid de causis istis vel aliis dicamus, satis est ad solvendum quæsitum, duo regiminis *Hoseæ* principia ex Scripturis omnium Chronologorum consensu manifestè demonstrâsse.

QUÆSTIO XVIII.

Quomodo Achaz *regnaverit annis sedecim & tamen solis quindecim?*

Achazi primus & ultimus fuerunt incompleti, vel Hezekias duo habuit regnandi principia.

Quæritur decimooctavò, Quî consonent quæ habemus 2 Reg. 16. v. 1, 2. cum iis quæ legimus ibidem 17. 1. & 18. 1. ac 10. Primo loco *Achaz* regnavit annos sedecim, sed ex collatione locorum trium posteriorum habere potuit illius regnum annos tantùm quindecim. Nam duodecimus *Achazi* fuit *Hoseæ* primus, & tertius *Hoseæ* fuit primus *Hesekiæ*, ac proinde ultimus *Achazi*: ut quartus *Hesekiæ* cùm *Hoseæ* septimo, & *Hesekiæ* sextus cum *Hoseæ* nono ac ultimo coincidant. Ista si vera sunt *Achaz* ad summum quindecim, nullo modo sedecim annos regnavit? Respondet *Tornellus Achazum* regnâsse annos quatuordecim completos & sedecim incompletos, vult enim ejus primum annum concurrisse cum ultimo *Iothami* patris, & suum ultimum cum primo *Hesekiæ* filii, ita ut ipsius primi pars prior inciderit in decimum

 septi-

septimum *Pekæ*, & pars posterior in *Pekæ* decimum octavum; ipsius verò ultimi ac *Hesekiæ* primi partem priorem in *Hoseæ* tertium, sed posteriorem in *Hoseæ* quintum incidisse oportuerit. Ex hoc calculo *Iothamo* quidem seorsim anni sedecim, & *Achazo* seorsim totidem dabuntur, utrique tamen simul non nisi triginta & unus.

Aliter respondet *Henricus Philippi*, *Hezekiæ* dans duo regnandi principia, unum patris decimo quinto, post quod vixit & regnavit *Achaz* cum filio unum aut duos annos: alterum autem mortuo patre anno suo decimosexto, ex quo *Hezekiæ* acta & anni viginti novem vulgò numerantur: eum de uno tantùm anno hîc quæstio sit, non anxiè inquirimus num prior an posterior, an adhuc alia responsio præferenda sit.

QUÆSTIO XIX.

An Achaz *genuerit* Hezekiam *anno suo undecimo?*

DUrior est multò qui sequitur nodus 2 Reg. 16. vers. 1. *Achaz* erat viginti annorum cum regnare cœpisset, & regnavit annis sedecim, ergò vixit annos tantùm triginta sex: At verò 2 Reg. 18. v. 1. erat *Hezekias* annorum viginti quinque cùm regnare cœpit, subducito ex annis triginta sex *Achazi* annos istos viginti quinque *Hezekiæ*, quos habebat cum moriens pater ei sceptrum tradidit, remanebunt tantùm undecim, quibus pater filium superabat, ergò in anno suo decimo, aut ad summum undecimo oportuit *Achazum* genuisse *Hezekiam*? Resp. Concedunt Chronologi fere omnes tam Pontificii quàm Protestantes, *Achazum* anno suo undecimo *Hezekiam* genuisse: sed multò ego malim cum *Petavio* & *Tostato Abulensi* annum geniti *Hezekiæ* ad patris decimumtertium aut decimumquartum remittere, licet hoc fiat per subtiliorem & subintricatum annorum fractorum & integrorum rationem. Displicet quidem *Calvisii* hîc solutio asserentis, *Hezekiam Achazi* filium naturalem non fuisse, sed vel fratrem, vel privignum, filiumque tantùm legalem ac in regno successorem hæredemque: nullum in Scripturâ hujusce solutionis fundamentum apparet.

Utrum Achaz Hezekiam genuit anno undecimo an decimo quarto, an non omnino genuit.

QUÆSTIO XX.

Quamdiu duraverit Regnum decem tribuum?

QUæritur vicesimò, Quot annis stetit regnum Israëlis? Resp. Fixi sunt Regni termini in expressâ Scripturâ, cœpit primo *Rhehoboami*, desiit sexto *Hezekiæ*: quantum autem temporis inter istos duos terminos fluxerit, desumitur calculus ex annis Chronologicis, quos Scriptura singulis Regibus Judææ & Israëlitidis scribit, & verò quoniam in istis variat multorum computus, exinde tota summa apud varios diversimodè conficitur. Omnes ad ducentos quinquaginta istud non tam legitimum Regnum, quàm veram contra Deum hominesque rebellionem extendunt; tam diu divina patientia vindictam remorata est, tandem tamen eam tarditatem horrenda supplicii gravitas abunde pensavit. Ad summam hanc incontroversam addunt alii quatuor, aliqui sex, aliqui octo, aut decem, secundum varia sua numerandi principia. Sed quid *Nisbeto* nostro in mentem venerit, ut suum hîc computum ad trecentos & sex extendat, nullâ conjecturâ assequor, nisi quòd, ut alibi nimis quàm sæpe, in eo aliàs docto & utili valde libello, mendum Typographicum valde crassum suspicer.

Regnum Israelis duravit annis 250, summæ Regum particulares excedunt totalem quadriennio, quod per annos duorum incompletos conciliandum.

Nisbeti errores typographici.

Non malè vir ille doctus dissolvit hîc nodum, qui nectitur ex eo, quòd Israëliticorum Regum anni Judaicorum contemporaneorum annos quaternario superent, distinguendo completos ab incompletis, *Nadabo* & *Achaziæ* singulis binos annos incompletos tribuit, qui summam completorum in Regibus Judæ non auget.

QUÆSTIO XXI.

Quamdiu duraverit decem tribuum captivitas?

QUæritur vicesimo primò, Num 10 tribuum captivitas temporaria, an verò perpetua sit habenda? Resp. Nobilis, sed perplexa satis & obscura est hæc quæstio, quam nos in præsentiâ paucis tantùm delibabimus. Asserimus primò, diversam multò fuisse rationem captivitatis decem tribuum & duarum *Iudæ* ac *Benjamini* (unà cum *Levi* qui Domini portio selecta fuit, nec inter fratres numerabatur; ejus locum supplente altero *Iosephi* filio) Hoseæ 10. v. 6. *Non pergam amplius misereri domûs Israëlis, ullo ut pacto condonem istis, domûs autem Iudæ miserebor.* Judæi post annorum 70. captivitatem redierunt Hierosolymam, sed Israëlitæ ab Assyriâ non ita redierunt 2 Chron. 17. v. 23. ad hunc diem non sunt reversi.

Non revocanda fuit 10 tribuum captivitas ut trium aliarum.

Secundo, Israëlitarum quæ à variis Prophetis promittitur reductio, minus universalis fuit quàm Judæorum Jerem. 3. v. 9. cum Deus furore deposito Israëlitarum misereri incipit, reducit unum ex civitate, duos ex familiâ.

Reductio Israëlitarum partialis.

Tertiò, Reductio illa Israëlitarum solennis & splendida, etsi non universalis, intelligenda est non tantùm de frequenti multorum ex Israële ad Judæos defectione, de quâ temporibus *Rhehoboami* 2 Paralip. 11. v. 16. & diebus *Asæ* ibidem 15. v. 9. expressa

Reducti sunt ex Israëlitis multi diebus Rhoboami, Asæ, &

Zerobabelis. pressa sit mentio, sed inprimis de reditu multorum Israëlitarum, unà cum Judæis ex decreto *Cyri*, ut videre est Jerem. 50. v. 4. cum divina vindicta ob vastatum templum Hierosolymitanum, Babylonem & Chaldæos perdidisset; multi Israëlitarum, qui inter Judæos ante captivitatem dispersi & unà cum Judæis in captivitatem abducti, Judaicæ libertatis participes Hierosolymam redièrunt: Nec quicquam vetat, quò minùs divinæ istius misericordiæ miraculo excitati, ex priscâ captivitate Assyriacâ multi domum etiam redierint, qui Imperii Persici & Græci temporibus, in Cananæâ unà cum Judæis valdè sunt multiplicati. Hi licet suarum tribuum agros non ita distinctè ut olim colebant, eò quòd Samaritana colluvies plerorumque possessiones occupâsset, tamen usque ad tempora Romana & ultimam gentis vastationem, ex omnibus duodecim tribubus multi hic illic totâ Cananæâ sparsi, ad Judaica sacra Hierosolymam conveniebant.

Tempore Apostolorum ex Israëlitis multi fideles. Quartò, notabilis valdè fuit Propheticarum promissionum impletio, cùm tempore Christi & Apostolorum multi Israëlitarum unà cum Judæis ad fidem Euangelii conversi sunt. De hoc Israëlitarum ad fidem reditu diserte *Paulus* Rom. 9. *Hoseam* interpretatur, ad perditas oves domûs Israëlis non Judæ tantum se missum Christus affirmat: & Apostolus *Iudas* ad omnes duodecim tribus suam epistolam inscribit.

Redibit Israël cum Iudâ in conversione ultimâ. Quintò, si dicta non exhauriunt omnes Prophetarum Israëlitis factas promissiones, quod superest totum præstabitur in ultimâ Judæorum conversione ad Christum. A multis jam seculis confusa est, accuratè olim ante Christi adventum observata tribuum inter se distinctio. Nulla ergò expectanda est Israëlitarum à Judæis distinctorum conversio. Cavendum unicè est à putidis Judæorum fabulis. Ægregiè nuper *Manasses Ben-Israël* Amstelodami Rabbinus, veteres fabulas novâ veste conatus est induere, quas *Duræus* nostras & alii in Angliâ cerebrosi homunciones nimis avidè amplexati sunt. Satis superque Anabaptistica somnia invaluerunt de Sanctorum in terris mundano Regno; nil opus est currentibus calcar addere; festinet Deus Israëlitarum ad fidem reditum; Christianorum seu Judæorum seu Gentilium privilegia spiritualia sunt & æterna, cæremonialis & corporalis pædagogia antiqua in cruce Christi antiquata est. Præter errorem non parva est injuria nec leve damnum, æternam & cœlestem Ecclesiæ hæreditatem mortalibus & terrenis lucris velle nunc obfuscare.

Non distinguendæ sunt tribus.

Cavendum à novo-veteribus fabulis Iudæorum.

QUÆSTIO XXII.

Quomodo unius anni proventus tribus sufficerit?

QUæstio vicesima secunda est de gemino sensu versus 29. capitis 19. 2 Reg. [*Tibi autem* Hezekia *hoc erit signum, comede hoc anno quæ repereris, in secundo autem anno quæ sponte nascuntur, porrò in tertio anno seminate & metite*] primò, an unius anni proventus alendo populo totum triennium sufficerit? Secundò, Ecquid absque necessitate miracula multiplicanda? Num bellum Assyriacum tres totos annos populum ab agriculturâ cohibuit? Tertiò an *Hezekiæ* morbus Assyriacam cladem antecessit, an verò eam sequutus est? Resp. Ad primum, Divinæ prorsus omnipotentiæ miraculum fuit, quòd unius anni fructus tribus totis annis populum nutriverit. Ad secundum, Non bellum sed annus Sabbaticus tam diu agriculturam inhibuit, nam uno anno bellum hoc confectum est, *Hezekiæ* scilicet decimo quarto, initio enim decimi quinti à morbo levatum oportuit, ut additamentum quindecim annorum, Regni vicesimo nono & vitæ ultimo compleretur; itaque anno tantum uno causâ belli ab agriculturâ abstentum: anno autem secundo vacavit terra à cultu ob Sabbatismum. Ex Pontificiis Chronologis plerique nullum hìc annum Sabbaticum volunt agnoscere, sed hac cessantis agriculturæ causâ sepositâ, nullam aliam illi magis idoneam afferunt: tertio anno nulli de terrâ fructus ante messem & vindemiam in anni fine colligi potuerunt. Ad tertium Resp. Licet cum Pontificiis noster etiam *Usherius* in nupero suo accurato Chronico, *Hezekiæ* morbum Assyriacæ cladi præponat, Scripturam tamen esse sequendam, tam in libris Regum quàm *Isaiæ Hezekiæ* morbum post *Senacheribi* fugam narrat; neque in historiâ absque necessitate Prolepses admittendæ sunt.

Quod afferunt de promissione ab *Isaia* convalescenti Regi factâ, de liberatione Judæorum à metu oppressionis Assyriacæ, cujus nullum videbatur esse periculum post *Senacheribi* fugam, parvi hæc exceptio momenti est, quidni enim amisso uno exercitu, redire mox potuerit Assyriæ Monarcha cum altero multo validiori, ut à longe minori Principe *Benhadado* Syriæ, paulò anteà factum.

QUÆSTIO XXIII.

De Regressu Solis diebus Hezekiæ.

QUæstio vicesima tertia: Quid de regressu Solis diebus *Hezekiæ* statuendum?

dum? Resp. A multis multa prolixè & curiosè hac de re disputantur, inprimis à Pontificiis & antè omnes ab *Abulensi Tostato*, nos pauca tantùm annotanda duximus. Primum errare videri qui regressum hunc ponunt non omnino in ipse Sole, sed tantùm in radiorum umbrâ, idque in uno *Asæ* horologio; Nam Isaias 38. v. 8. disertè affirmat reversum esse solem decem lineis per gradus quos descenderat. Præterea non movetur umbra nisi moto corpore lucido, vel opaco, quæ umbram causant. Denique Babylonis princeps *Merodach* ad *Hezekiam* misit qui de hoc miraculo inquirerent, quod tamen Babylone aut ullibi extra Hierosolymam spectari non potuit, si motus omnis in solâ umbrâ, & uno horologio *Achazi*, non verò in ipso Sole extitisset.

Sol ipse non umbra tantùm regreditur.

Secundo non placere *Usherii* sententiam, qui contra fere omnium tam antiquorum quàm recentiorum mentem, negat ab *Achazo* ullum constructum horologium, nec tum temporis ullibi terrarum ullas horas fuisse cognitas, utpote quarum inventionem unà cum Polo, Gnomone & totâ arte sciatericâ, diu post id seculum *Anaximeni* & *Anaximandro Plinius* attribuat. Certè *Herodotus* multò antiquior horologia à Babyloniis accepisse Græcos fatetur. Et verò Chaldæus Paraphrastes *Plinio* fide dignior, lapidem horarum indicem ab *Achazo* constructum affirmat, etiam de diei in duodecim horas sectione, non ut nupero invento sed fixa jam consuetudine multoties legimus apud *Danielem*.

Male Usherius negat horologia & horas diebus Hezekiæ.

Quod adfert *Usherius* de vocibus 70. Interpretum βαθμὸς & ἀναβαθμὸς quibus Hebræum, *Magnaloth* exponunt, nullæ dari possunt aptiores quæ lineas & gradus in horologio descriptos, Solis motum progressumque in quotidiano ascensu & descensu notantes significent.

Tertio non probamus quod ex *Abulensi* & aliis Pontificiis afferunt novissimæ notæ Anglicanæ contra *Augustinum*, *Calvinum*, *Musculum*, & multos alios, decem illos ab *Isaiâ* nominatos gradus non denotare horas, sed vel semihoras vel horæ quadrantes: præterquam enim quòd in Sciatericis non soleant lineæ poni nisi ad integras horas notandas, absque necessitate divina in miraculis gloria non debet diminui, nulla autem necessitas hîc cogit regressum solis abbreviari; Nam unum quod ex *Abulensi* asferunt argumentum, non difficulter solvitur. Concipere se facilè concedunt quî sol horâ diei secundum Hebræos decimâ, hoc est, quartâ nostrâ pomeridianâ bihorio antè occasum, retrahi potuerit totis decem gradibus, & in ipso oriente ad horum Judæorum primam, nobis sextam antemeridianam collocari, sed volunt impossibile ut Sol bihorio ante occasum in horologio decem gradus potuerit procedere, nulla enim post occasum est umbra, nec in Sciaterico ullæ lineæ quæ horas & gradus post duodecimam signent: Data autem *Hezekiæ* fuit optio eligendi pro suo arbitrio, ut Sol decem gradus vel procederet vel retrocederet in solario *Achaz*. Ad ista respondet *Musculus* optionem eam quidem datam *Hezekiæ*, sed exequendam non statim & in ipso momento quo ab *Isaia* oblata est, verùm tempore opportuno, quod ipse Dominus eligeret vel eodem die vel crastino, vel perendie cùm regressus *Hezekiæ* placuisset, retro moveri incepit sol quartâ pomeridianâ, ut decem horarum retrocessum eo die perficeret: si præcipitem decem graduum processum potiùs elegisset, præceps ille processus sequenti mane absque ullo incommodo potuit inchoari. Præterea si progressus ille incepisset ab ipsâ Hebræorum horâ decimâ, unde retrocessus incepit, observari satis facilè potuit in Solario; etsi enim duæ tantùm lineæ post decimam conspicerentur, aliæ tamen duodecim post occasum pro horis nocturnis supponebantur, quarum octo cum Sol in momento perfecisset, & in umbrâ istius noctis Sol quatuor tantùm aut duabus horis permansisset, ita ut ab occasu ad ortum vel à bihorio ante occasum ad ortum duabus solùm aut quatuor horis sub horizonte delituisset, promissionis de solis per decem gradus miraculosâ festinatione impletio, ad oculum fuisset conspicua.

Malè Annotatores Anglicani, decem gradus interpretantur de horæ quadrantibus.

Quartò, quòd volunt Doctorum multi regressum Solis à lineâ decimâ ad primam instantaneam fuisse, adeoque diem istum ad ordinarium duodecim horarum spatium decem tantùm horas addidisse, rationi consentaneum non videtur; cum Deus decem gradibus in solario retrahere solem velle se dicat, ut denuò per decem istas lineas non nisi horarum decem spatio remearet, cujus esset audaciæ absque ullâ ex Sacris literis umbrâ, regressui momentum, & processui post regressum decem horas ascribere?

Dies Hezekiæ fuit triplex, Iosuæ duplex.

Quod hîc objiciunr ex libro *Iosbuæ* cap. 10. v. 14. Nullum diem unquam longiorem isto, quo ad *Iosbuæ* preces Sol in occasu totius alterius diei spatio constitit; dies ille duplex non plures quam 24. horas habere potuit, *Hezekiæ* verò dies secundum nostrum calculum triplici fuit propior, nec pauciores quàm 32. horas complexus est. Responsio ad ista est facilis, duplex *Iosbuæ* dies dicitur longior omni die tam antecedente quàm consequente, accipiendo non absolutè, sed de iis rantùm diebus qui fluxerunt ad ea tempora, quibus iste *Iosbuæ* liber descriptus est, hoc *Hezekiæ* dies non omnino tangit.

Quintò

Malè Ufherius diei iſtius longitudinem noctis ſequentis brevitate compenſat.

Quintò quod habet *Uſherius*, diei iſtius longitudinem proximæ noctis brevitate compenſatam, quaſi ea nox fuiſſet duarum tantùm horarum, non admittimus: ecquid enim de tanto miraculo ſcriptura ſiluiſſet? Non minùs miranda nox duarum horarum quam dies viginti duarum, imò miranda magis, iſti enim nocti nulla unquam brevitate ſimilis, huic verò diei alter longitudine propè par fuit.

Quod pro ratione affert doctiſſimus vir, non ſtringit, ſic enim ille arguit: Niſi nox ſequens ſuâ brevitate præcedentis diei longitudinem compenſâſſet, cœleſtium ſphærarum & ſtellarum motus de omni recto curſu deviâſſe reperiretur, decem ſaltem horarum eſſet anomalia; jam verò, inquit, iſtorum motum ab initio mundi ad hunc diem ita regularem inveniri, ut Lunares & Solares omnes Eclipſes in eum ipſum diem, horam & momentum incidant, quæ regulæ Aſtronomicæ requirunt, in primis tres Lunæ eclipſes à *Ptolemæo* memoratas ante *Hezekiæ* tempora, in iiſdem momentis etiam hodie reperiri, quibus à Chaldæis eo ſeculo viventibus contigiſſe notatæ ſunt. Reſpondemus concedere nos multo lubentiſſimè cœleſtium ſphærarum & in primis ſtellarum regulatiſſimos etiam in maximis anomaliis à mundi principio ad hunc diem motus: concedere etiam, quemadmodum *Ioſhuæ* diebus ſtante Sole Lunam pariter ſtetiſſe obſervatum eſt, ita diebus *Hezekiæ* regrediente ſole regreſſam etiam Lunam ſtellaſque omnes & orbes, totamque ſuperioris mundi machinam ſimul retrogreſſam; nam iſtius motûs diurni principium primum & proprium eſt primum mobile ſeu ſphæra decima, quæ ſecum omnes inferiores orbes 24 horarum ſpatio contra motus ſuos proprios circumrapit: Non credimus tamen cœleſtium luminarium motus & Planetarum eclipſes iiſdem omninò locis ab hodiernis artificibus inveniri, in quibus à priſcis obſervatæ ſunt; nam hoc poſito multò rectiores & magis concordes eſſent Chronologorum calculi. Sed eſto tres iſtæ *Ptolemæi* Lunares eclipſes ante Solis regreſſum obſervatas, ſuos locos ita ſervent, ut neceſſe ſit fateri decem iſtarum horarum anomaliam aliquando compenſatam, non tamen ſequitur proximæ omninò noctis ad duas horas contractione factum id eſſe: ſatis enim ſalvantur phænomena, ſi quovis tempore propinquo ea retardatio recuperata ſit, etſi non eâdem quæ immediatè ſequuta eſt nocte, nam eâ nocte tarditatem iſtam recuperatam omnino fuit impoſſibile. Fac enim totam iſtam noctem prætermiſſam, & è triplici die majori adhuc miraculo factum quadruplicem, non tamen prætermiſſio unius noctis 12, aut ad ſummum 14 horarum (ultra quod intervallum longiſſima in Syriaco climate nox non extendebatur) moram 20 horarum valuit exhaurire. Ea verò tarditas ita in dies & noctes propinquas diſtributa eſt omnipotentis & primi motoris ſapientiâ, ut ab humanis oculis obſervabilis non videatur. De modo non noſtrum eſt curiosè nimis inquirere.

Quomodo majus in regreſſu quàm progreſſu miraculum.

Sextò, quòd reſpondit *Hezekias* de facilitate progreſſûs Solaris per decem gradus, intelligendum eſt non abſolutè & in ſe, ſed comparativè & reſpectu obſervationis humanæ; difficultas enim ſumma fuit orbem Solis vel unum momentum, ne dum decem horas propellere præter ordinarium ſuum curſum, nec ab alia manu quàm Divinâ potuit peragi hæc anticipatio: cùm tamen Solis progreſſus ſit quotidianus, & regreſſus contra ordinem ab ullo unquam mortali conſpectum, parva in regreſſu mora in humanis oculis obſervabilior & mirabilior erat futura, quàm multò major in proceſſu feſtinatio. Comparativè etiam difficultas dupla fuit, in proceſſu enim decem tantùm horæ inſumptæ fuiſſent, in regreſſu verò etſi decem etiam horæ tantùm inſumptæ ſint, tamen antequam retrogrediens ſol ad id unde digreſſus erat, punctum redire potuit, 20 horarum motum neceſſe habuit peragere.

Biblia Tridentina falſiſſimè procudunt tertium Solis ſtatorem.

Denique quod *Torniellus*, *Sanctius*, & alii ex Pontificiis hîc afferunt de tertio retardati ſolis miraculo, quaſi ante *Ioſhuam* & *Hezekiam* quidam *Ioachim* ex tribu Judæ ſolis curſum ſtitiſſet Chron. 4. v. 22. putidiſſima eſt fabula; eam quidem omnes Pontificii fide divinâ credere tenentur, ita enim dictum locum legunt authentica ipſorum Biblia [*Qui ſtare fecit ſolem virique mendacii ſecurus & incendens*] ſed contra Hebraicam veritatem & Interpretum omnium aliorum fidem. Deeſt quidem in verbis dierum ſeu Chronicis aut Paralipomenis paraphraſis Chaldaica, ſed ſeptuaginta Interpretes & tranſlatores omnes alii Latini, Gallici, Anglici, Italici & Germanici pro iſtis appellativis nomina propria rectè legunt [*Iokim* & homines *Coſebhæ*, *Ioaſh* & *Sarapha*.] Cur iſta propria vetus Latina tranſtulerit ſcivit fortaſſis auctor (quiſquis is erat, *Hieronymum* autem non admittimus) ſed utut cætera tranſtulit, certè in primo craſsè erravit, dum *Iokim* vertit ſtatorem ſolis, veriſſimè hominem mendacii. Damus à radice *Kum* formari poſſe verbale *Iokim* quod ſignificare poſſet erigentem aut conſtituentem: tale tamen verbale appellativum in Scripturis non reperitur, nec vel thema vel ullum inde derivatum in ſignificatione ſiſtendi ullibi in

ſacris literis invenias, ſed tantùm in erigendi aut ſtatuendi ſignificato. Eſto tamen verbale hoc ſit appellativum & ſignificet ſiſtentem, attamen an nihil aliud habere potuit vir ille quod ſiſteret quàm ipſum ſolem, certè multarum aliarum creaturarum motus multò faciliùs ſiſti potuit, quàm magni illius Gigantis & ornatiſſimi ſponſi curſus. Audax nimiùm fuit tranſlator ille Latinus, quiſquis ſolem huic imaginario ſtatori ſufflaminandum ſuppoſuit: certè in eo textu nulla ſolis umbra, nec ulla hujus miraculi vola vel veſtigium apparet, quod tamen omnes Pontificii, niſi fidei Tridentinæ nuncium mittere velint, animitus tenentur amplecti.

QUÆSTIO XXIV.

Quomodo annos ad Samariæ ruinam faciat Eſaias 65. *qui fuerunt tantum* 22?

QUæſtio viceſima quarta. Quomodo verſus 8. cap. 7. Iſaiæ intelligendus eſt, *Et intra ſexaginta quinque annos atteretur* Ephraim *ut non ſit populus*, edita eſt prophetia hæc ut habetur verſu 1. temporibus *Achazi*; jam verò à primo anno *Achazi* ad excidium *Ephraimi* & decem tribuum captivitatem (*Hezekiæ* ſexto) non numerantur ſupra viginti duos annos. Nam *Achaz* non ultra ſedecim regnavit, quibus adde *Hezekiæ* ſex, conficient tantum viginti duos. Reſp. Solutio, quam affert *Hieronymus* in locum à Judæis, pleriſque tam Pontificiis quam Proteſtantibus placet, quod annorum iſtorum principium ſumendum ſit, non à tempore quo iſta prophetavit *Iſaias*, ſed à priori termino, prophetia ſcilicet *Amos*, qui capite ſuo quinto 2dum. excidium Samariæ & decem tribuum captivitatem ante *Iſaiam* prædixit, ab huſce prædictionis tempore, diebus ſcilicet *Uzziæ* & *Ieroboami* ſecundi, ad Samariæ excidium facile eſt ut numerentur anni ſexaginta quinque.

Numerandi anni Iſaiæ à prophetiâ non ſuâ ſed Amos.

Reſponſionem hanc *Saltanus* reſpuit, ſed nullam omnino aliam ipſe affert, & communem hanc ſolutionem levi tantùm objectione impugnat. *Achias* (inquit) Silonita multò antè regni Ephraimitici ruinam prædixit, cur ergo *Iſaias* ab *Amoſi* potiùs quàm *Achiæ* prophetiâ ſuum computum deſumpſit? Reſpondet *Cornelius à Lapide*, tritum magis & vulgatum fuiſſe *Amoſi* quàm *Achiæ* de Iſraëlitarum ruinâ vaticinium.

Rejiciunt etiam Annotatores Anglicani nuperrimi communem hanc ſolutionem, ſed quam ipſi afferunt ex *Iunii* notis, nihilo eſt melior. Volunt caput computi hujus ſumendum à tempore quo iſta effatus eſt *Iſaias*, ita neceſſe habent eorum finem ponere propè in medio regni *Manaſſis*, annis plus quam quadraginta poſt everſam Samariam: quòd autem tamdiu ſteterit regnum *Iſraelis*, aut aliqua in eo populo publici ſtatûs facies tam diu duraverit, aſſeritur gratis *Aſarhaddon Senacheribi* filius, cùm *Manaſſem* non diu poſt regni ſui peſſima initia captivum Babylonem duxit, nullas Iſraëlitici Regni reliquias cum eo duxiſſe legitur; hujuſmodi commentum, humanum eſt ad Scripturas divinas additamentum.

QUÆSTIO XXV.

Quomodo captivitas Tyri eſſe potuerit perpetua, & tamen 70. annorum & unius tantum Regis?

QUæſtio viceſima quinta. Quomodo intelligendi ſunt anni illi ſeptuaginta captivitatis Tyri, de quibus Iſaias 23. v. 15. Primò quod eorum eſt principium & quis finis. 2. Quî potuerint eſſe tam multi, cum ibidem dicatur Tyri captivitas non ultra unius regis imperium duratura, nullius autem regis unius ad 70 annos pervenit regnum. 3. Quî poſſunt eſſe tam pauci, cùm ea captivitas videatur perpetua Ezech. 26. v. 14. *Non ædificaberis ultra?* Reſp. Ad primum, Septuaginta annos captivitatis Tyri non eoſdem terminos habuiſſe cum paribus annis captivitatis Judaicæ, nam certum eſt captivitatem Tyri non cœpiſſe ante undecimum poſt tranſlatum *Ieconiam*; eo enim anno loquitur *Ezekiel* de excidio Tyri ut futuro cap. 26. nec dilatum poſt viceſimum ſeptimum à tranſlato *Ieconiâ*, iſto enim anno de eo loquitur *Ezekiel* cap. 29. v. 18. ut jam peracto, imò verò capta videtur Tyrus eo ipſo anno viceſimo ſeptimo tranſlationis *Ieconiæ*, nam ſtatim à finito moleſtiſſimo eo labore tredecennalis obſidionis Tyri, Chaldæis loco mercedis Ægypti ſpolia conceſſa ſunt, ſi itaque initium captivitatis Tyri 27 annis Judæorum, & *Ieconiæ* captivitatis principia ſequutum eſt, totidem annis illius finis, alterius exitum ſequutum oportuit: Ergò ſtatuatur ejus initium cum *Cornelio à Lapide* in *Nebuchadnezaris* triceſimo quinto, & finis in primo *Darii Hyſtaſpis*. Quæ objicit *Heuricus Philippi* parvi ſunt momenti.

Ad ſecundum Reſp. Judæorum commentum per unius Regis tempora notari ætatem *Davidis* Tyriis & *Hiramo* noti Regis, qui per annos 70 vixit, rectè à *Calvino* rejicitur ut leve. Placet magis notari hominis cujuſvis etiam in deliciis Regiis verſantis ævum à *Moſe* Pſal. 90. expreſſum in annis 70. Perplexius eſt quod poſt *Iunium* & alios afferunt Annotatores Anglicani per unum

unum regem intelligi unius Regis stirpem & familiam, *Nebuchadnezaris* scilicet, qui cum suis posteris ad Persarum tempora annis 70. prætErpropter in Babylonico throno consedit.

Ad tertium Resp. Non cogimur hoc loco Scripturæ phrasin (*non ultra*) de tempore longinquo tantùm & non perpetuo interpretari: Nihil enim vetat antiquam Tyrum in suis ruderibus perpetuis obrutam affirmare; & quæ posteà restaurata est Tyrus loco antiquæ urbi propinquo quidem, aliquantulum tamen dissito collocare. Quæ in contrarium ex *Iosepho* affert *Cornelius à Lapide*, non stringunt.

QUÆSTIO XXVI.

Quamdiu duraverit ministerium Esaiæ?

An Isaias duravit ad tempora Manassis.

QUæstio vicesima sexta. Num ultra *Hezekiæ* dies *Isaias* prophetavit? Resp. Magno cum consensu Patres tam Græci quam Latini, & post eos, non tantùm Pontificii, sed ex Protestantibus permulti *Isaiæ* vitam producunt ad tempora *Manassis*, à quo volunt Prophetam serrâ dissectum. Nos quidem non amamus pias antiquorum traditiones à plerisque doctorum receptas, fastuosâ cum proterviâ rejicere; sed modestâ potiùs cum lenitate vel admittere, vel intactas silenter transilire: *Isaiæ* tamen serrationem, quam Pontificii toti Ecclesiæ ut incontroversam volunt obtrudere, & in Martyrologio suo legendam populo quotannis solenniter inculcare, jure merito ab *Abulensi* negatam arbitramur. Ecquid enim historia sacra de re tanta siluisset? Imò etiam *Iosephus*, qui multò minores circumstantias exactè solet persequi. Quod ad traditionem Patrum, fatetur *Hieronymus* illius fontem esse Judæos, Babylonicum scilicet *Talmud*, putidarum fabularum spurcissimam scaturiginem. Et verò fabella præ manibus seipsam confutare videtur; traditio enim Romana vult carnificem applicâsse ligneam suam serram primum vertici Prophetæ, & deinde dissecuisse medium caput, collum, pectus, usque ad coxendicem: sed traditio Talmudica cum hac non consistit, sic enim ea suam narrat fabulam; fugienti crudelis *Manassis* manus Prophetæ aperuisse se divino miraculo cedrum, & cùm trepidantem recepisset statim sua latera reclusisse, persequentem tamen *Manassem* præsenti miraculo nihil à scelere absterritum, imperâsse fabro lignario ut suâ serrâ cedrum, unà cum incluso Prophetâ dissecaret. Hæc medii Prophetæ cedro inclusi dissectio non quadrat cum Pontificiorum disserratione diversâ. Sed non opus est aliunde argumenta contra hanc fabulam congerere,

Traditio serrationis Isaiæ vana.

quàm ab ipsa sacra præ manibus Chronologia. If. 1. v. 1. Prophetæ ministerium ad quatuor Regum dies restringitur, scilicet *Uzziæ*, *Iothami*, *Achazi*, & *Hezekiæ*, quantæ erit audaciæ contra expressam Scripturam, etiam ad *Manassis* quinti Regis tempora id velle protelare. Hac ratione *Isaiæ* vitam ultra ordinarias istorum seculorum humanæ durationis metas, ad annos minimum centum viginti quatuor producamus oportet. Esto Prophetæ munus *Isaias* inivetit anno ætatis 20. qui tamen præmaturus est in ullum sacrum munus introitus. Fanatici hodie Sectarii tredecennes pueros in pulpita concionabundos introducunt, ut nuper histriones Anglicani adolescentulos loculeios, in muliebri veste scortillorum personas acturos, in scenam solebant producere, sed procul est ista profanorum hominum praxis & effronsimpudentia à divinæ sapientiæ regulis & consuetudine ecclesiæ, in sacrorum ministrorum temporibus à mundi initio ad hunc usq; diem ordinandis. In Novo Testamento vetantur procurare sacra νεόφυτοι, præfestinantibus Dei adyta irrumpere Diaboli laqueus denunciatur 1 Tim. 3. v. 6. Etiam in Veteri non ante vicesimum quintum Levitæ tractabant sacra. Verùm demus *Isaiam* extra ordinem vigecennem prophetam egisse anno *Uzziæ* secundum *Hieronymum*, aliosque traditionis, quam refutamus, sequaces decimoquinto; supersunt in *Uzziæ* regno anni triginta septem, in *Iothami* sedecim, in *Achazi* totidem, in *Hezekiæ* viginti novem, *Manassi* etiam regnum ineunti suo duodecimo, annos quatuor aut sex æquum est concedere, antequam ad id impietatis culmen valuit adolescere, ut *Isaiæ* vitam eriperet, summæ apud populum auctoritatis viro, suo etiam, ut volunt Traditionarii, socero & sanguine Regibus valdè propinquo; utpote qui filius fuerit *Amotsi* fratris *Amaziæ* & *Uzziæ* patrui: annorum istorum summa dat centum viginti quatuor, quousque humana vita diebus *Hezekiæ* non solebat extendi, ut docet *Moses* Psal. 90. nec decet Prophetæ vitam eousque producere absque necessitate majori, quàm Judaica ex Talmude traditio afferre potest.

QUÆSTIO XXVII.

Quomodo Ieconias *exorsus sit regnum & anno octavo & decimo octavo?*

QUæstio vicesima septima. Quî congruit nonus versus 36 capitis 2 Paralip. cum versu 8. 24 capitis 2 Reg. Priori loco *Ieconias* adit regnum anno ætatis octavo, posteriori verò non ante decimum octavum? Resp. 1. Rejicienda est

Cajetani

Cajetani solatio mala.

Cajetani & sequacium conciliatio, qui duro huic nodo duriorem multò applicant cuneum; ajunt in Chronicis corruptum esse textum, & pro *octo octodecim* legi debere. Verum enim verò temerarius nimis est ausus humanæ ignorantiæ, medicinam non aliunde quam per divinarum scripturarum violationem expectare, contra sacrorum omnium codicum in omnibus linguis consonantem fidem; *Torniellus* & alii ex ipsis Pontificiis post *Abulensem*, male sanam hanc audaciam retundunt.

Etiam Iunii.

Secundò. Neque etiam probanda videtur doctissimi *Iunii* solutio, etsi eam Annotatores Anglicani tam priores quàm posteriores ut solidam amplectantur. Chronicorum locum ita vertit *Iunius*, *octo annos natus erat* Jehojakim *cùm ille regnare inciperet*, marginique apponit notam quæ vult regnum, quod hîc inchoari dicitur, non fuisse *Iehojakini* seu *Ieconiæ*, sed ejus patris *Ioakimi*, interpretatione nimis subtili & violentâ. Habent Hebræa [*be molco*, secundum interlinearem *Montani* in Regnando *ipsum*] Pronomen *ipsum* non potest referri nisi ad proximam personam, & ita ipse *Iunius* versibus tam antecedentibus quàm consequentibus phrasin exponit, imò verò etiam alibi multoties, nec unquam aliter nisi uno loco, quem affert pro interpretatione præsenti unicum argumentum 2 Reg. 16. v. 2. ubi in Regno *Achazi* ob similem difficultatem similem quoque interpretationem comminiscitur, certè obscurum probatur per æquè obscurum, & à summo viro petitur hîc quod est in quæstione. Negamus Hebraica *be molco* 2 Reg. 16. v. 2. rectius transferri posse, *dum ille regnare inciperet*, quàm in loco controverso præ manibus, neutrobi Pronomen verti debet per relativum *ille* alterius personæ, sed utrobique per possessivum *ipse*, referendo ad immediatè præcedentem, ut alibi semper secundum ipsum *Iunium*: Valeat ergo *Deodati* solutio, quam *Torniello*, *Henrico Philippi*, & aliis Pontificiis video probari,

Duplex Ieconiæ regnandi principium.

duplex scilicet habuisse *Ieconiam* regnandi principium, ut de aliis etiam Judæorum Regibus suprà dictum: alterum anno ætatis octavo, quo à patre anno regni sui secundo ad throni societatem assumptus est, ut firmiùs turbulentis istis temporibus in familia Regia sceptrum stabiliretur. Alterum mortuo patre anno ætatis suæ decimo octavo, post quod tres tantùm menses in solio Hierosolymitano sedit, Babylonem mox à *Nebuchadnezare* translatus cum suis uxoribus, eò quod malè in oculis Domini regnum administrâsset. Octennis certè puer uxoratus non erat, nec eâ ætatulâ malè administrati regni vel in Divino, vel in humano foro reus peragi potuit.

QUÆSTIO XXVIII.

Quomodo Jeconias Josiæ *& filius & nepos, & quomodo habuerit & plures fratres & unum tantum?*

QUæritur quî congruat 15. 1 Chron. cum 17. primi *Matthæi*, hîc enim *Iosiæ* filius perhibetur *Ieconias* cum fratribus suis, illic verò *Ieconias* est *Iosiæ* nepos, unum tantùm habens fratrem *Zedekiam* minorem; fratres verò à *Iosiâ* geniti numerantur quatuor, *Iohanan*, *Ioakim Ieconiæ* pater, *Zedekias* major, & *Shallum*? Resp. Dubium hoc olim à *Porphyrio* & aliis Apostatis contra sacrarum literarum veritatem solebat urgeri. Variæ à Theologis variis tam antiquis quàm recentioribus responsiones allatæ sunt, ut videre est apud *Epiphanium*, *Augustinum*, *Ambrosium*, & alios veteres, *Calvinum* etiam, *Bezam*, *Gomarum*, *Maldonatum*, *Iansenium*, *Spanhemium*, & alios recentiores. Summa huc redit: primò, secundum aliquos corruptus est in plerisque codicibus *Matthæi* contextus, contra variorum manuscriptorum fidem. Habuit *Robertus Stephanus* unum, *Faber Stapulensis* aliud, & alii plura manuscripta alia, quæ vulgatis *Matthæi* textibus addebant hæc verba [*&* Josias *genuit* Joakim, *&* Joakim *genuit* Jeconiam] loci contextus favere videtur huic correctioni, asserit enim *Matthæus* disertè in *Christi* genealogiâ tres Tessera-Kai-decadas; in secunda autem serie reperientur tantum 13 generationes non 14. nisi supradictum addatur supplementum.

Addendum textui Matthæi & Iosias genuit Ioakim & Ioakim Ieconiam.

Secundò, quibus religio est ex paucorum manuscriptorum fide quicquam in lectione communi sacrorum codicum sollicitare, Respondent aliter quoad modum, licet unum & idem quoad rem ipsam cum superioribus, *Ieconiam* scilicet fuisse geminum, non tantùm unum virum sub duplice habitudine, Regem nimirum ante transmigrationem, & privatum pòst, licet in sui extremo iterum Regem *Evilmerodachi* Babylonici Monarchæ benevolentiâ, sed duos revera homines ejusdem nominis; ajunt ex Judæ Regibus multos fuisse binomines, *Uziam* dictum *Azaniam*, *Solomonem Iedidiam*, *Zedekiam Matthaniam*, *Iehojakim Ieconiam*, *Ioakim Eliakim*, nihil ergo mirum *Iehojakinum Iosiæ* filium *Ieconiam* etiam dictum; Verum est in literis paulò majorem esse affinitatem inter *Iehojacin* & *Ieconiam*, in voce enim Hebræâ *Iehojacin* est *caph* & *nun*, quæ sunt consonantes in *Ieconiâ* expressæ; in *Ioakim* verò ultima syllaba constat ex *koph* & *mem*, quæ in *Ieconiâ* non apparent,

Joakim Jehojacin Eliakim, Jeconias, quomodo eadem & tamen diversa nomina.

parent, sed in reipsâ & significato nullum est discrimen inter omnia quatuor nomina *Joakim, Jehojacin, Eliakim & Jeconiam*, nam omnia significant Deum statuentem aut confirmantem, in tribus nomen est Jehova contractum; in uno *El*, quod etiam est nomen Dei: in duobus *Jehojacin* & *Jeconia* est verbum *kun statuere, confirmare*, in alteris duobus *Eliakim* & *Joakim* verbum est *kum surgere*, in *Hiphil erigere, statuere*, idem cum priori.

Utut verò hæc literaria res se habeat, ajunt *Jeconiam* bis hîc nominatum, esse revera duos homines unius nominis: priorem *Josiæ* filium, alias *Joakim* & *Eliakim* nominatum, cui revera fuere fratres *Johanan*, *Zedekias*, & *Shallum*; posteriorem verò *Josiæ* nepotem & prioris *Jeconiæ* filium. Quod autem *Jeconias* hic prior alius sit à posteriore, ajunt patere ex textu; priori enim ascribuntur fratres & *Josias* pater, quod utrumque de posteriori falsum est, & posteriori datur filius *Salathiel*, quod de priori est falsum. Si autem videatur insolens & contra quàm in reliquâ serie interrumpi ordinem, cum qui priùs nominatus est filius, non idem sed alius dicatur posteà genitor, isque qui non anteà dictus est filius. Doctissimus *Gomarus* triplex affert exemplum in Genealogiis 1 Chron. 3. descriptis; in Matthæi autem loco præ manibus congruentiùs quàm ullibi istorum locorum, interrumpitur continuatio seriei, eò quòd nova ultimæ tessera-kai-decadis Epocha inter duos istos *Jeconias* interseratur.

QUÆSTIO XXIX.

Quomodo Jeconias *sine liberis & tamen octo liberorum pater?*

QUæstio sequens 29. non minùs difficilis est quàm prior. Quæritur quî concilietur 22 Jeremiæ versu 30. cum tertio prioris Paralip. versu 17. Priori loco *Jeconias* scribitur sterilis ἄπαις sine ullis liberis, posteriori *Jeconiæ* ascribuntur liberi multi, *Salathiel* cum fratribus 7. aut minimùm sex? Resp. Vexavit quæstio hæc Theologos & Chronologos tam antiquos quàm recentiores, ut videre est apud *Gomarum* de Christi genealogiâ, & *Spanhemium* in Dubiorum Euangelicorum parte primâ. Post multa perplexè satis disputata, tandem à plerisque devenitur ad duarum solutionum alteram; utraque multos & magnos habet auctores: alii exponunt locum Jeremiæ non de simplici orbitate, sed de seminis & liberorum *Jeconiæ* miseriâ. Ajunt in Hebraicâ editione nihil haberi de liberis, sed vocem *gnariri* significare nudum, miserum, vacuum, nec rectè reddi ab Interpretibus vacuum liberis, cum versu 28. præcedenti expressa fiat mentio seminis *Jeconiæ*, quod unà cum patre ejectum est in exilium; & in loco citato Chronicorum numerentur septem ejus liberi, & apud *Matthæum* non tantùm ei ascribatur filius *Salathiel*, sed verbis expressissimis genuisse *Shealtielem* dicatur.

Alii tamen in diversa eunt, contendentes *Jeremiæ* verba de orbitate liberorum loqui, & volunt vocem *gnariri*, de nullâ aliâ vacuitate quàm liberorum intelligi hîc debere: interlinearia *Pagnini*, Latina *Junii*, Anglicana tam vetera quàm nova, Gallica etiam & Italica Biblia sic legunt locum. Eóque vehementiùs hanc Jeremiæ interpretationem premunt, quòd Euangelista Lucas 3. v. 17. *Salathielem* filium faciat non *Jeconiæ* sed *Neri*: & *Salathielis* majores in lineâ omninò aliâ quàm *Jeconiæ* referat, ad *Davidis* filium *Nathanem* non *Solomonem*, ejusque posteros describat in aliâ etiam lineâ, quæ terminatur non ut apud *Matthæum* in *Eli* & *Joseph*, sed in *Jacob* & *Mariâ* vel *Christo*. Affirmant etiam prosapiam *Solomonis* in *Jeconiâ* extinctam, & quos is habuisse dicitur posteros, ejus filios fuisse non naturales sed civiles, ob propinquitatem & successionem in dignitatem ducalem, quæ posterorum *Davidis* post eversum Regnum Judæorum aliquot seculis conditio fuit.

In priorem sententiam lubens inclinarem, nisi ejus propugnatores *Spanhemius* & *Gomarus* faterentur, necesse se habere in hac Genealogiâ duos *Salathieles* & totidem *Zorobabeles* constituere, cumque qui à *Jeconiâ* genitus est *Salathielem*, & qui à *Salathiele* *Zorobabelem* privatos & obscuros efficere longè diversos ab alteris *Salathiele* & *Zorobabele*, qui mortuo *Jeconiâ* ducatum & gubernamen Judæorum administrârunt, durum adeo nobis est hoc incommodum, ut à priori sententiâ absterreat, & ad posteriorem vulgatam quidem magis, licet intricatam redigat.

Quod ad objecta contra posteriorem hancce sententiam respondemus, vocem *seminis* Jerem. 22. v. 28. Non magis nos premere quàm vocem *filiorum* 1 Chron. 3. Utraque exponi potest de semine & filiis legalibus non naturalibus: distinctio autem hæc antiquissima liberorum naturalium & legalium, quam *Africanus* à Domini Jesu propinquis vulgò δεσποσύνοις didicisse se profitetur, à Doctoribus omnibus Christianis antiquis & novis tenetur in thesi; ad hypothesin autem præ manibus cogimur eam applicare, non tantùm ob testatam à Jeremiâ *Jeconiæ* ἀπαιδείαν, sed inprimis quod Lucas *Neri* *Salathielis* patrem nominet, & totam generationis lineam à *Jeconiæ* diversam efficiat; tum denique quod geminum *Salathielem*, & *Zorobabelem* geminum prior sententia absque Scripturâ supponat.

Quod autem ad nauseam usque ingeminant de sensu vocis ἐγέννησε, quasi ea de naturalibus solis liberis accipienda sit. Resp. Gratis hoc afferi, nullam enim in uno conjugatorum majorem agnoscimus Emphasin quàm in altero: concedunt illi genitum, gnatum, filium, etiam genitorem & patrem de civilibus non minùs quàm naturalibus accipi posse & frequenter accipi oportere, hæc autem si de nominibus conjugatis concedunt, eadem de verbo conjugato *gignere* frustra negaverint.

QUÆSTIO XXX.

Quomodo Joachaz *primus filiorum* Josiæ *&* *tamen junior* Joakimo, *etiam quomodo* Joachaz Johanan *&* Shallum *idem homo, & tamen geminus* Shallum.

QUæstio tricesima sit conciliatio trium inter se locorum, Jeremiæ 22. vers. 11. 1 Paralip. 3. v. 15. 2 Reg. 23. v. 4. Loco primo affirmatur *Shallum* qui pro patre regnavit, traductum in Ægyptum absque reditu; secundo verò *Shallum* fuisse *Josiæ* filiorum quartum, qui nunquam videtur regnâsse, cum ex *Josiæ* filiis tres tantùm regnârint; tertio autem in Ægyptum traductum à *Pharaone Necho* nòn quartum filiorum *Josiæ Shallum* sed primum *Ioachaz*, qui etiam non videtur primus filiorum *Iosiæ*, primi enim nomen fuit *Iohanan* non *Ioachaz*, secundus quoque *Ioakim* biennio fuit major *Ioachazo*, qui in Ægypto captivus est mortuus.

Ad ista alii aliter respondent, nobis sequentia vero videntur simillima; primo concedimus *Ioachazum*, qui primus liberorum *Iosiæ* nominatur, re vera fuisse minorem natu secundo *Ioakimo*, nominari tamen primum, quia primus omnium fratrum & ante fratrem natu majorem *Ioakimum* regnavit. Ubi enim *Iosias* pater expirâsset, populus ejus filium *Ioachazum* anno ætatis suæ 22. in solio paterno collocavit; sed post tres menses *Ioahaz* in Ægyptum ductus est, & *Ioakim* ejus frater major anno ætatis 25. à *Pharaone* regnare jussus est. Secundò, *Iosiæ* filius qui in Ægyptum ductus est trinominis fuisse videtur, *Iohanan, Ioahaz* & *Shallum*. Tertiò, ex quatuor *Iosiæ* filiis duo videntur dicti *Shallum*, scilicet primus qui in Ægypto mortuus est captivus, & quartus qui ante patrem moriens in solio nunquam sedit, cujus alibi quàm in suprà dicto loco Chronicorum nulla fit mentio. Cùm in ejusmodi quæstionibus demonstrabiliter certa ab interpretum nullo afferantur, quod proximum est, in vero simillimis est acquiescendum.

QUÆSTIO XXXI.

Quomodo Babylonica captivitas inceperit & primo & octavo & decimonono Nebuchadnezaris?

QUæstio 31. Quì concilietur primi Danielis secundus cum primo 25. Jeremiæ & primo quadragesimi Ezekielis; etiam vicesimo primo tricesimi sexti posterioris Chronicorum. Velle videtur *Daniel* Babylonicam transmigrationem & captivitatem cœpisse *Nebuchadnezaris* primo & *Ioakimi* tertio; *Ieremias* verò *Ioakimi* quarto, ut *Ezekiel* primo *Ieconiæ*, qui fuit *Nebuchadnezaris* octavus & *Ioakimi* undecimus ultimusque: auctor autem Chronicorum captivitatem Babylonicam inchoat à captis Hierosolymis, quid contigit *Nebuchadnezaris* decimonono & *Zedekiæ* undecimo. Resp. Quatuor fuerunt partiales Judæorum transmigrationes Babylonicæ, quæ unam constituunt completam à primâ Hierosolymorum per *Nebuchadnezarem* vexatione, ad ultimum per *Nebuzzaradanem* regionis & urbis exterminium. Prima vexatio accidit *Ioakimi* tertio fluente, ut habet *Daniel*, & quarto inchoante, quod habet *Ieremias*, quando conjectus Rex *Ioakim* in vincula & *Daniel* cum parte populi ac parte vasorum templi *Nebuchadnezaris* primo Babylonem translati sunt: hinc *Ieremias* & *Daniel* suos computos faciunt. Secunda transmigratio facta est *Nebuchadnezaris* octavo, quando necato *Ioakimo* anno regni sui undecimo, & quarto postquam à Babylonicis vinculis ad solium suum Hierosolymitanum rediit *Ieconias* ejus filius, qui loco patris paucis tantùm mensibus regnavit cum septem millibus Hierosolymitanorum, & ex totâ gente decem millibus, inter quos fuit *Ezekiel*, Babylonem deductus est; hinc *Ezekiel* suos numeros solet deducere. Tertia transmigratio fuit post secundam annis undecim; Cum *Nebuchadnezaris* decimonono & *Zedekiæ* undecimo & ultimo capta Hierosolyma, incensum templum & cum *Zedekiâ* occæcato totus penè populus Babylonem abductus est; ab hoc termino auctor Regum & Chronicorum, scriptorumque vulgus captivitatem Babylonicam inchoat. Quarta transmigratio fuit post tertiam annis quatuor, *Nebuchadnezaris* 23. ut habemus Jerem. 52. v. 30. Cum post occisum *Gedaliam* paucas populi reliquias *Nebuzaradan*, cui templi incendendi & urbis eruendæ servitium à *Nebuchadnezare* priùs commissum fuit, Babylonem traduxit, ab hac paucorum traductione nemo transmigrationis annos solet numerare.

QUÆ-

QUÆSTIO XXXII.

An plures fuerint captivitates Babylonicæ?

Alia captivitas Iechoniæ, alia Zedekiæ.

QUæstio 32. Quî congruit versus duodecimus 52. Jeremiæ, ubi anno *Nebuchadnezaris* decimo nono dirimitur Hierosolyma cum ejusdem 28. ubi anno septimo *Nebuchadnezaris* populus ducitur Babylonem, & vicesimo nono, ubi *Nebuchadnezaris* decimooctavo *Zedekias* cum aliis captivis dicuntur transmigrare? Resp. Versum 28 non loqui de captivitate *Zedekiæ* sed *Ieconiæ*, quæ *Nebuchadnezaris* octavo inchoante & septimo desinente, *Ioakimi* scilicet undecimo accidit: versus verò duodecimus & vicesimus nonus loquuntur de Hierosolymorum excidio & captivitate *Zedekiæ*, quæ anno *Nebuchadnezaris* decimo octavo finito & decimo nono fluente, anno scilicet *Zedekiæ* undecimo currente contigerunt.

Si objicias non loqui Jeremiam vers. 28. de captivitate *Zedekiæ*, eò quòd tum temporis Babylonem abducta sunt decem millia, ut habetur 2 Reg. 29. v. 14. Hic verò tantum tria millia nominentur. Resp. Franguntur in dicto loco Regum millia illa decem in septem & tria, quorum illa videntur complecti solos Hierosolymitanos aut milites ex tribu *Iudæ*: hæc verò reliquum *Ieconiæ* exercitum ex cæteris tribubus: in istis septem millibus continetur mille illud artificum dicto loco Regum.

QUÆSTIO XXXIII.

Quî factum ut excisis Hierosolymis tam pauci Babylonem abducti sint, sc. vix quater mille?

QUæritur, Quî tam pauci Judæorum Babylonicam captivitatem subiverint, cum enim Jeremiæ ultimo capitatim censentur qui Babylonem venerunt, vel cum *Ieconiâ* præter septem illa millia supra dicta, vel cum *Zedekiâ*, vel in ultimâ illâ captivitate per *Nebuzaradanem* transmissa, omnes non excedunt quater mille sexcentos, imò verò numerus ille rotundus est non præcisus, nam si singulas summas accuratè computes, habebis tantum quater mille quingentos septuaginta. Resp. Paucitas captivorum Babylonem traductorum ex variis causis accidit, multi ex populo calamitatem prævidentes, ante tempestatem fugerunt in regiones vicinas Ammonitarum, Moabitarum, Idumæorum, Ægyptiorum, & aliorum, ut videre est Jerem. 40. & sequentibus. Deinde numerosum illum populum ante capta Hierosolyma horrendum in modum vastavit. Divina vindicta in gladio, peste, & fame, ut non tam miranda sit reliquorum captivorum paucitas, quàm redeuntium Babylone post aliquot annos multitudo, ex paucis istis captivis divinâ benedictione procreata.

QUÆSTIO XXXIV.

Num anni 70. captivitatis incipiant annis 19. ante excidium templi?

QUæritur unde sumant initium septuaginta anni Babylonicæ captivitatis? Resp. Ex Jerem. 25. v. 10, 11, 12. Apparet eorum initium sumendum à primo anno *Nebuchadnezaris*, finito an fluente, nihil refert, annis nimirum novemdecim ante destructum templum & clausam præ manibus Epocham, ita ut post urbis ac templi excidium, 70. istorum annorum tantum quinquaginta & unus restent, adeò ut facilè fuerit multis utrumque templum conspexisse, *Solomonis* eversa & *Zorobabelis* jacta fundamina.

QUÆSTIO XXXV.

An Zedekias *bis iverit Babylonem?*

CUm *Zedekias* non ante annum suum undecimum abductus sit Babylonem Jerem. 52. v. 6. quî tamen 51. v. 59. anno suo quarto Babylonem ivisse dicatur? Resp. Etiamsi vetus Latina, & Anglicana utraque locum Jeremiæ priorem transferant cum *Zedekiâ*, rectiùs tamen, ut videtur, *Arias Montanus* in margine, *Tremellius*, *Italus* etiam & *Gallus* interpres, vertunt à *Zedekiâ*; quemadmodum enim cap. 29. *Zedekias* primo anno regni misit ad *Nebuchadnezarem* nuncios; ita anno quarto Regni misisse videtur alios cum *Serajah* istius legationis principe, negotiorum regni causâ. Annotatores Anglicani in locum varios afferunt Scripturæ locos, ubi Præpositio Hebraica את necessariò pro *ab* aut *ex*, nequaquam verò pro *cum* accipienda est. Si ista minùs arrident, & necessarium putabis את hoc loco sumi ut vulgò pro *Cum*, tum dabimus *Serajam* comitatum esse *Zedekiam* versus Babylonem, nihil tamen aliud hinc excudetur quàm *Zedekiam* negotiorum causâ quarto sui Regni anno Babylonem esse profectum, nequaquam verò tam maturè abductum eò captivum, quod anno demum undecimo contigit.

QUÆSTIO XXXVI.

An idem annus fuerit & quintus & tricesimus captivitatis?

QUæritur, Quî consonet versus 1. cap. 1. Ezekielis cum ejusdem vers. 2. Priori enim versu mentio fit anni tricesimi, & secundo, anni quinti captivitatis, an unus & idem

idem esse potuit & tricesimus & quintus annus captivitatis? Resp. In versu secundo expressa est mentio captivitatis, in primo autem nullum de captivitate verbum, itaque nullum dubium hos duos annos diversarum esse rationum, quintum nimirum numerari à primo captivitatis *Ieconiæ*, qui in eundem Regni *Zedekiæ* incidit, sicut alii propè omnes ab *Ezekiele* memorati ab eodem isto termino computantur, sed tricesimus hic manifestè ad aliud principium referendus est, & in hoc tota difficultas sita est, ut inveniatur hujus tricesimi verus terminus. De eo magna est inter auctores tam veteres quàm novos discrepantia, multi putant tricesimum hunc referri ad Regnum *Nabopolassari*, patris *Nebuchadnezaris* Babylonis Monarchæ; alii malunt *Iubilæi* Judaici rationem haberi, quasi quintus annus captivitatis cum tricesimo *Iubilæi* coinciderit: alii tricesimum hunc de vitâ ipsius Prophetæ volunt intelligi, quasi anno quinto captivitatis *Ezekiel* tricesimum ætatis suæ egisset: Alii denique, quod nobis probabilissimum videtur, tricesimum hunc computari volunt à *Iosiæ* decimo octavo, in quo Liber legis repertus est, & celeberrimum Pascha à *Iosia* celebratum, cujus solemnitatis memoria usque adeò memorabilis inter Judæos fuerat, ut ab eâ suos annos in posterum numerarent. Certè ab eo notabili tempore ad quintum *Zedekiæ*, triginta exactè reperiuntur. Nam si ex *Iosiæ* triginta & uno sumas quatuordecim, iisque adjungas *Ioakimi* undecim & *Zedekiæ* quinque, consiunt ad amussim triginta.

Ezekielis tricesimus numeratur à magno Paschate, Iosiæ decimo octavo.

QUÆSTIO XXXVII.

Qui termini annorum Ezekielis *trecentorum nonaginta & quadraginta?*

QUæritur de sensu versuum quarti & sexti capitis quarti *Ezekielis*, qui nimirum sint termini annorum istorum trecentorum nonaginta quibus Deus tulit iniquitatem Israëlis, & annorum quadraginta quibus Deus tulit iniquitatem Judæ? Resp. Videat, cui lubet, magnam sententiarum diversitatem tam inter veteres quàm recentiores apud *Henricum Philippi*, solutio, in qua plerique acquiescunt, hæc est: Prophetam, seu in revelatione & ecstasi dies trecentos & nonaginta uni lateri incubuerit, seu reverà in oculis populi per id totum spatium temporis in uno corporis situ remanserit, & Divina potentia ad hujusce portenti molestiam sustinendam corroboratus sit, signum exhibuisse spectantibus miraculosæ Dei patientiæ, quâ tot annis populi sui peccatis pressus tandem in peccatores exarsit: Israëlitas autem hîc sumendos non restrictivè ad decem solùm tribus, sed extensivè ad totam Hebræorum gentem, duodecim tribubus ex Israële prognatas: Eorum maxima provocatio fuit in Idololatriâ *Ieroboami*, quâ decem tribus à domo *Davidis* secedentes, Idololatriam publicam *Dane* & *Bethele* erexerunt. Horum ergo annorum terminus prior figendus est in primo *Rhehoboami* & eodem *Ieroboami*, & ultimus in undecimo *Zedekiæ*, quando in excidio Hierosolymorum totæ *Iacobi* posterorum reliquiæ terrâ promissionis ejectæ sunt: Inter hos duos terminos exactè fluxerunt anni trecenti nonaginta, ut videre est in tabulis Chronologicis *Ubbonis Emmii*, *Calvisii*, & *Capelli*, quos nos in computis solemus sequi; *Henricus Philippi* totis annis decem deficit & *Usherius* quatuor.

Quod ad posteriorem quadraginta annorum summam, ejus posterior terminus idem est cum ultimo termino summæ prioris, sed prior terminus à variis variè figitur. Multi in decimo octavo *Iosiæ*, quando renovatum est solenniter fœdus, & ex quo tempore accuratiùs fœderati populi hypocrisis, idololatria, & alia iniquitas à Domino est observata: plures verò in Josiæ decimotertio eum terminum collocant, quando *Ieremiæ* Ministerium inchoatum est, à cujus luce & convictionibus multum oneris populi peccatis accessit: certè à *Iosiæ* decimo tertio ad *Zedekiæ* undecimum, in trium supra nominatorum calculo quadraginta anni præcisè numerantur.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quis annus vicesimus tertius qui in quartum Joakimi *incidit?*

QUæritur de conciliatione versus 1. cap. 25. Jeremiæ cum 3. ejusdem, Quis nimirum sit ille annus vicesimus tertius qui in quartum *Ioakimi* incidit? Responsio hîc est facilis & expedita, annus hic vigesimus tertius est Ministerii Prophetæ *Ieremiæ*, quod incipiens decimo tertio *Iosiæ* in quarto *Ioakimi* perseveraverat annis viginti tribus. Nam *Iosias* regnavit annis triginta & uno, & *Ioahaz* aliquot mensibus, ita ut ante *Ioakimum Ieremias* annis novemdecim in munere Prophetico ministraverit, quibus si addas quartum *Ioakimi*, nascetur vicesimus tertius *Ieremiæ* præ manibus.

QUÆSTIO XXXIX.

An verum quod revelatio de induendo jugo data sit Jeremiæ Joakimi *primo, sed executio non nisi post annos undecim* Zedekiæ *quarto facta?*

NOn tam solutu facilis est quæstio sequens tricesima nona de concordantiâ primi

primi versus cap. 27. Jeremiæ cum tertio. Priori loco præceptum de induendo jugo *Ieremiæ* datur initio Regni *Ioakimi*, posteriori regnante *Zedekia*, cùm ad eum venissent vicinorum Principum legati annis quatuordecim aut minimùm undecim post terminum supra dictum. Respondent hîc auctores varia, ut videre est apud *Torniellum* & *Henricum Philippi*, & in primis Annotatores Anglicanos recentiores, qui multas multorum sententias referunt absque ullâ significatione, num ulla ex omnibus ipsis allubescat. *Salianus* nomen *Ioakimi* descriptorum S. Scripturæ incuriâ loco *Zedekiæ* irrepsisse putat: secare hoc est Gordianum nodum non solvere, & ut unum incommodum vites in aliud longo majus præcipitare. Quod alii *Ioakimum* volunt nomen commune omnibus *Iosiæ* filiis adeoque & *Zedekiæ*, cùm nullâ Scripturâ nitatur ut inane figmentum corruit. Quod *Torniellus* & alii multi post *Hieronymum* vers. 1. rejiciunt ad caput prius, ita ut nullum nexum habeat cum Prophetia de jugo & vinculis, lubentes admitteremus; ut non rarò inadvertentiâ eorum qui textus sacros & capita in versus discriminârunt, quæ initio capitum variorum ponuntur, manifestè ad postrema capitum præcedentium spectant: Sed cogimur & hanc solutionem rejicere, eò quòd ultima vox primi versus *dicendo* necessarium nexum cum sequentibus importet. Amplectimur ergò istam aliorum Responsionem, quæ revelationem hanc de jugo & vinculis in initio Regni *Ioakimi* collocant, sed executionem ad *Zedekiæ* quartum referunt, ubi juga misit Propheta ad Principes vicinos per ipsorum legatos, quos tum temporis Hierosolymam ad *Zedekiam* miserant. Nec hinc sequitur totis undecim aut quatuordecim annis à primo *Ioakimi* ad primum vel quartum *Zedekiæ* jugatum, & in vinculis incessisse Prophetam (quanquam & in eo nullum est intolerabile absurdum.) Nam licet Prophetiam *Ieremiæ* revelatam concedamus initio regni *Ioakim*, non tamen executioni datam admittimus, antequam legati venissent Hierosolymam post initum à *Zedekia* regnum.

QUÆSTIO XL.

Quomodo initium Regni Zedekiæ *sit annus quartus?*

QUæstionem quadragesimam suppeditat versus 1. cap. 28. Jeremiæ, ubi *Hananiæ* Pseudoprophetæ contumelia accidisse dicitur & principio Regni *Zedekiæ* & anno quarto. An annus quartus potuit esse principium Regni *Zedekiæ*? Resp. Multæ satis sunt hac de re Interpretum & Chronologorum sententiæ; Duæ tamen videntur primariæ, quarum neutra est improbabilis, & alterutra sine magno incommodo potest accipi. Prior asserit annum quartum satis concurrere cum principio Regni *Zedekiæ*, eò quòd ejus regnum constiterit annis undecim, & vero tempore undecim diviso, ut vulgò solet, in principium, medium, & finem, annus quartus ad principium non medium nec finem istius numeri spectabit. Hæc nisi placuerit sententia, amplectere secundam; scilicet, annum quartum referri non ad regnum *Zedekiæ*, sed ad Iubilæa & annos sabbaticos, ita ut annus primus *Zedekiæ* sit quartus à Sabbatico, & *Zedekiæ* quartus sit Sabbaticus, pro ut *Zedekiæ* undecimus erat Sabbaticus alter, in quo Hierosolymâ destructâ frui inceperunt puris & impollutis suis Sabbatis. Sunt qui neutram hanc computandi rationem in Scripturis usurpatam videntes, tertiam procudunt sententiam, *Zedekiæ* scilicet quartum vocari Regni ejus principium vel primum, eo quod hoc anno profectus Babylonem ad *Nebuchadnezarem* novam in regno suo confirmationem, novamque in vicinos principes ἐπισκοπὴν ac superintendentiam nactus sit. Sed non immoramur demonstrando quàm fragilibus tibicinibus tertia hæc sententia suffulciatur.

QUÆSTIO XLI.

Quomodo Hierosolymorum excidium non nisi post septemdecim menses Babylone auditum sit?

QUæritur qui consonet sextus 25. cap. 2 Reg. cum 21. 33. Ezekielis. Priori loco capta civitas est anno *Zedekiæ* undecimo, mense quinto, die septimo mensis: loco posteriore nuncius de captâ civitate ad *Ezekielem* Babylone venit non ante annum duodecimum, mense decimo, & die mensis quinto. Quî fieri potuit ut clades Hierosolymitana totos septemdecim menses Judæos Babylone latuerit? Certè iter Hierosolymis Babylonem expedito pediti paucarum erat septimanarum, & verò calamitatis Hierosolymitanâ multò minoris allata fama celerrimos nuncios solet antevertere, tumque temporis *Nebuchadnezar* triumphorum suorum Hierosolymitanorum euangelia amicos suos Babylone non videtur voluisse tamdiu celare. Resp. *Hieronymus* & alii post eum, Hierosolymorum vastatorum nuncia non ante menses supradictos septemdecim Babylone audita arbitrantur: sed durum hoc plerisque Interpretibus. Ex his quidam cum *Torniello*, *Saliano*, & *Henrico Philippi* nodum conantur solvere per distinctionem annorum sacrorum

rum à civilibus, quasi quod anno duodecimo sacro contigit, id undecimo civili potuerit accidisse. Verum hujusmodi distinctionis rationes neque satis expediunt, neque omninò probant. Itaque in alio acquiescimus responso cum notis nuperis Anglicanis, scilicet ut libet maturè calamitas Judaica ad *Ezekielis* & *Babyloniorum* aures pervenerit, tamen non ante tempus præfatum narrationem distinctam de totâ urbis & gentis etiam post *Gedoliæ* cædem, internecione ab autoptâ quodam teste institutam, multo enim tempore post res peractas & famâ confusâ dispersas certa circumstantiarum notitia ab aliquo præsentium, nationibus procul dissitis solet communicari.

QUÆSTIO XLII.

Quomodo Nebuchadnezar *viderit statuam anno secundo & etiam quarto?*

QUæritur quî concilietur quintus 1. Danielis cum primo secundi, posteriori loco vidit *Nebuchadnezar* statuam anno suo secundo; priori apparet, non nisi post quartum somnium illud *Nebuchadnezari* obvenisse: non enim priùs inter sapientes Babylonis in conspectu Regis *Daniel* constitit, nam totis tribus annis post primum *Nebuchadnezaris* quo *Ioakimi* tertio aut quarto de Judæâ Babylonem captivus abductus est, vacavit privato studio scientiarum Chaldaicarum. Resp. Post *Hieronymum* Pontificiorum Chronologorum primarii versum 1. capitis 2. exponunt non de Regno, sed de Monarchiâ *Nebuchadnezaris*: ajunt loqui caput primum de Regno quo *Ioakimi* tertio in solio Babylonico post patrem sedit *Nebuchadnezar*, sed monarchiam Babylonicam post hoc regnandi principium multis annis incepisse autumant, post scilicet subactam Ægyptum & vicinas omnes regiones, quod *Torniellus* non ante Regni vicesimum tertium, & *Henricus Philippi* non ante tricesimum quintum accidisse arbitratur: utcunque secundum illum annum, cujus *Daniel* meminit, de secundo Monarchiæ non Regni volunt accipiendum. Acquiescerem in hac sententiâ, nisi incommodum videretur annis totis triginta aut minimùm viginti *Danielem* post suam captivitatem virum obscurum & *Nebuchadnezari* incogintum efficere, quod secundum hanc sententiam erit necessarium: anno enim illo quem dicunt Monarchiæ secundum, & Regni vicesimum tertium aut tricesimum quintum quo statuam in somno conspexit Rex, vix de nomine *Daniel* ipsi cognoscebatur. Præterea si Chaldæorum Monarchia & statuæ illius caput aureum non ante *Nebuchadnezaris* tricesimum quintum inceperit, brevi adeo temporis spatio Monarchia hæc duravit, ut ad cæterarum trium insequentium *Persicæ*, *Græcæ*, & *Romanæ* durationes, nullam propè proportionem habuerit; cùm tamen à vulgo scriptorum Monarchia Chaldæorum cæterarum prima multò omnium longissima perhibeatur. His incommodis pressi ad secundam declinamus sententiam *Iunii*, quem *Deodatus* & Anglicani Annotatores utrique sequuntur, annum scilicet præ manibus secundum, neque ad Regnum neque ad Monarchiam *Nebuchadnezaris* referendum, sed ad aliud principium, tempus scilicet quo post triennale privatum studium *Daniel* cum sociis in conspectu Regis stare cœpit, quod in *Nebuchadnezaris* quintum & *Ioakimi* nonum incidit. Unica hanc sententiam objectio premit, textum scilicet sacrum expresse vocare annum prædictum secundum Regni *Nebuchadnezaris*. Resp. Ita quidem Interpretem Latinum, Gallum, & Anglicanos tam veteres quàm novos locum transferre: Sed interpretationem *Iunii* & *Deodati* satis commodè ferre Hebræus fons, scilicet in anno secundo non Regni, sed dum regnaret aut in regno *Lemalcuth*, hæc expositio objectionem absque elusione facilè elidit.

QUÆSTIO XLIII.

Num unus tantùm Nebuchadnezar *filius* Nabopolassaris *non* Nabonassaris?

QUæritur quisnam ille de quo toties Prophetæ, *Nebuchadnezar* fuerit, & quomodo à *Nabonassare* & *Nabopolassare*, de quibus tam multa auctores profani, distinguendus? Resp. Quidam tam antiqui quàm recentiores geminum faciunt *Nebuchadnezarem*, patrem & filium cognomines, sed multiplicatio hæc nullo necessario fundamento nixa à plerisque doctissimis & cordatissimis tam Chronologorum quàm Scripturæ Interpretum, rejicitur, & quæ *Nebuchadnezari* primo ascribuntur, ea *Nabopolassari*, *Nebuchadnezaris* patri attribuunt. De *Nabopolassare* nihil sacræ literæ, profani tamen auctores multa, quæ alii nulli quàm *Nebuchadnezaris* patri congruunt.

Nabonassaris celeberrimum est in historia exotica nomen, non quòd ibi quicquam de rebus ejus gestis legatur, sed quod *Ptolemæus* Chronologorum & Mathematicorum diebus *Antonini* Imperatoris facilè princeps, Chaldæorũ, Ægyptiorum, Græcorum, & Romanorum historiis ac ratiociniis temporum accuratissimè compositis, Canonem quem vocavit Mathematicum construxerit; cujus caput constituit in

Nabonassaris anno primo. Rex hic fuit Babylonis diebus *Hezekiæ*, secundum aliquos *Merodach*, secundum alios *Baladan*; ipsemet vel ipsius pater qui *Hezekiæ* recuperatam valetudinem gratulatus est. Ante hujusce tempora *Ptolemæus* diligentissimus antiquitatis scrutator, nihil certi inveniebat in monumentis veterum in quo figeret pedem; Judæorum libros sacros vel ignoravit, vel ut Ethnicus sprevit; sed à *Nabonassare* ad sua usque tempora tabulam temporum conscripsit, quam Chronologi omnes ut κειμήλιον pretiosissimum, & tantum non à *Pallade* delapsam cœlitus Ægidem adorant, de quâ plura suo loco. In hac tabula Principum omnium apud Chaldæos, Persas, Græcos, & Romanos seriem & tempora uniuscujusque à *Nabonassare* ad *Antoninum* disponit, accuratius multò quàm quisquam vel ante vel post se Chronologorum, donec ad tempora nostra pervenias; quando incomparabilis multorum in omnibus scientiis excellentia cornicum oculos confixit, sexagenarios omnes de ponte dejecit, & maximis olim luminibus novo ac admirando suo splendore dudum obstruxit. *Nabonassar* hic, in capite Canonis Ptolemaici Chaldaicorum Monarcharum primus, centum & quod excurrit annis ante *Nabopolassarem*, ejusque filium *Nebuchadnezarem* constitutus, celebris valdè Epochæ character evasit.

QUÆSTIO XLIV.

Qui termini Prophetiæ Isaiæ?

QUæritur quæ sint *Isaiæ* Prophetæ tempora? Resp. Certi non sunt hujus Prophetæ vel vitæ vel prophetandi termini. Quod enim multi ultra centum & triginta annos ab *Uzziæ* primordiis ad *Manaßis* medium ejus prophetiam non vitam tantùm extendant, suprà refutavimus. Certum est longinquam hujus Prophetæ tam vitam quàm ministrationem fuisse. Si strictissimos qui cogitari possunt ejus ministrationi limites concedamus, ultra quadraginta quinque annos ejus ministerium occupabit: inserviit enim Deo & Ecclesiæ diebus *Uzziæ*, *Iothami*, *Achazi*, & *Hezekiæ*; da cœpisse non ante ultimum *Uzziæ*, & perseveràsse non ultra decimumquintum *Hezekiæ*, quando contra *Senacheribum* Deum supplicavit, hi termini certi superant annos quadraginta quinque. De cætero non constat, quamdiu ante *Uzziæ* ultimum capite sexto, & *Hezekiæ* decimum quintum capite 36. & sequentibus memoratum, Prophetam egerit, nec decet hìc conjecturis nixum sua quemquam aliis effata obtrudere.

QUÆSTIO XLV.

Quæ tempora Jeremiæ, Ezekielis, & Danielis?

QUæritur quæ trium insequentium Prophetarum majorum tempora *Ieremiæ*, *Ezekielis* & *Danielis*? Resp. *Ieremias* munus suum obire cœpit toto seculo post *Isaiam*, *Iosiæ* decimotertio, ut ipse docet cap. suo 25. ab eo tempore supra annos quadraginta in ministerio perseveravit, nam à decimotertio *Iosiæ* ad Epochæ finem & templi excisionem fluxerunt anni quadraginta, post quod tempus aliquandiu cum *Godaliâ* remansit in Judæâ *Ieremias*, & posteà à *Iohanane* in Ægyptum cum populi reliquiis pertractus, ibi etiam aliquandiu Prophetam egit, sed quot annis non liquet ex sacris literis. Quod habet *Epiphanius*, & post eum multi Pontificiorum de *Ieremiâ* in Ægypto tribus, aut quatuor aut pluribus annis prophetante, & tandem suum testimonium ac martyrium per sanguinem obsignante, dum à furioso & insanientis in Idola libidinis populo lapidibus obrueretur, admittere non possumus absque omni probatione: traditiones enim non moramur, seu Judaicæ seu Pontificiæ fuerint.

Quod ad *Ezekielem*, is ministerium suum Propheticum inchoavit anno quinto, postquam cum *Ieconiâ* Rege deportatus est Babylonem, ut habemus cap. 1. 2. triginta quinque annis, postquam *Ieremias* prophetare cœpisset, & annis sex ante eversa Hierosolyma, ita ut septem aut octo annis *Ieremiæ* fuerit σύγχρονος, eandem Dei veritatem Babylone prædicans, quam *Ieremias* Hierosolymis & in Ægypto. Perseveravit in suo ministerio ad annum transmigrationis *Ieconiæ* vicesimum septimum, ut legimus cap. 29. v. 17. quamdiu posteà vixerit aut prophetaverit, ex Scriptura non constat. Apparet quidem ex certis, ut post *Ieremiam* incepit annis triginta quinque, & cum eo Ecclesiæ Judaicæ inserviit annis sex aut septem, ita post eum annis tredecim aut quatuordecim perseveràsse, decurso in suo munere annorum viginti duorum ut minimùm stadio.

Quod ad *Danielem*, deductus est Babylonem tertio aut quarto *Ioakimi*, *Nebuchadnezaris* primo, ut apparet ex cap. 1. v. 2. collato cum Jeremiæ 25. perseveravit in munere Prophetico ad annum tertium *Cyri*, ut legimus cap. 10. v. 1. Inter *Nebuchadnezaris* primum & *Cyri* tertium fluxerunt minimùm septuaginta quatuor: ita Babylonem deductus est ante *Ezekielem* annis tredecim, & post eum multis annis prophetam egit. Quamdiu autem post *Cyri*

Cyri tertium vitam produxerit, Scriptura tacet, tantùm certum est, sicut cum *Ieremia* aliquot annos, ita cum *Ezekiele* plures Ecclesiæ inservîisse.

QUÆSTIO XLVI.

Num historia Susannæ *ex sacra Chronologia refutetur?*

QUæritur, An quæ Dan. 13. traditur Apocrypha historia *Susannæ*, cum sacra Chronologia possit consistere? Resp. Nequaquam verò. Mendacium & fabulatorum hominum interest esse valdè memores, parvula enim rima perspicacibus lata fenestra solet esse ad prodendam & explodendam totam, quam ipsi sibi egregiè visi sunt contexuisse falsitatem. Præter alia argumenta ad hancce præ manibus fabellam falsitatis convincendam, satis est hæc una Chronologica demonstratio. Capitis istius 13. versus 45. cum 65. collatus *Danielem* efficit puerulum dum regnare inciperet *Cyrus*. Vera autem ex variis Scripturis Canonicis Chronologia, ut ex prædictis apparet, non patitur *Danielem* anno *Cyri* vel primo minorem fuisse octogenario; ista autem simul consistere nequeunt. *Bellarminus* & alii ex Pontificiis, ut duram hanc ἐναντιοφανίαν concilient, duos comminisci coguntur *Danieles*, unum qui cum *Nebuchadnezare* vixerat, & initio *Cyri* in capularem senecionem evaserat, alterum, qui *Cyro* regnante primam tantùm adolescentiam ingressus est, de quo in historia *Susannæ*. Sed *Torniello* & aliis plerisque Pontificiis multiplicatio hæc *Danielis* non placet, utpote nullo veteris cujusquam auctoris vel sacri vel profani testimonio suffulta: ipsi ergo alio tibicine apocrypham hanc ædem statuminant, ajunt caput decimum tertium per Hysteron proteron extra suum locum collocari, & in vera historia stare debere ante cap. 1. Historiam enim *Susannæ* gestam fuisse, antequam *Daniel* in *Nebuchadnezaris* conspectum venit. Quod autem legimus cap. 13. *Danielem* adolescentem ea gessisse post mortem *Astyagis*, *Cyro* ineunte Regnum: ajunt pertinere non ad cap. 13. sed initium esse capitis 14. Replicamus, esto per Hysteron proteron caput 13. collocetur ante primum, & hanc ἀμεθοδείαν in Sacro Scriptore absque ullâ ratione admittamus: præterea secantium hunc librum ἀβλεψίαν fateamur, dum 63. versum capitis 13. dividunt à capite 14. cujus principium esse debebat. ista largiamur ad merum beneplacitum patronorum Apocryphæ Scripturæ. Sed volumus respondeant quî 63 iste versiculus capitis 13. legi potuerit una cum primo capitis decimiquarti absque crassissima Tautologiâ? Et verò quis sani cerebri scriptor absque omni προφάσει, idem per idem eodem momento ingeminasset? Quid attinebat eodem spiritu, iisdem verbis narrâsse, *Astyage* mortuo *Cyrum* occupâsse thronum? ergò valere jusso hoc etiam sophismate eloquamur apertè, fabulosam, nugacem, & à Judæis, hominibus vanissimis dum à Scripturis discedunt, confictam illam sub falso *Danielis* titulo *Susannæ* historiam.

QUÆSTIO XLVII.

Num historiam Beli *&* Draconis *Chronologia refutet?*

QUæritur, an quæ *Danieli* assuitur cap. 14. de *Belo* & *Dracone* historia Chronologicis rationibus quadret? Resp. Et hæc assumenta Chronologia sacra demonstrat apocrypha; præterquam enim quòd Propheta *Habbakukus*, qui sua ante eversum templum vaticinia edidit, temporibus *Cyri* Persæ ad ministeria messoribus campestria idoneus esse per ætatem non potuerit, adeò ut Apocryphorum patroni fingere necesse habeant, ut alterum *Danielem* ita & alterum *Habbakukum* à Propheta diversum; Hoc omisso fatetur *Torniellus* post alios, *Cyrum* hunc quem à colendo *Belo* & *Dracone* alter ille *Daniel* avertisse dicitur, non fuisse Persam sed Babylonium, *Evilmerodachum Nebuchadnezaris* filium & *Baltasaris* matrem. Persarum enim Reges adorabant Solem & Stellas, sed ab imaginibus & idolis, Chaldæorum in primis *Belo*, dicuntur abhorruisse. Utut hæc se habeant, durissimum videtur incommodum absque ullâ auctoritate seu sacra seu profanâ, *Cyrum* Persam in *Evilmerodachum* Chaldæum transsubstantiare, etsi Struchionis cuiquam stomachus contigerit qui ferrea absurda facilè concoquit, quî tamen in leonum lacum secundò aut etiam tertiò *Daniel* projicitur, & toties inde miraculose eripitur? An pro libitu mortalium tam facilè multiplicanda miracula? Verus *Daniel* capite 6. narrat se in lacum leonum à *Dario* Medo, ne violarentur edicta Medorum, præcipitatum; *Daniel* autem apocryphus capite 14. mortuo *Dario* Medo seu *Astyage* à *Cyro* se injectum pronunciat. *Torniellus* autem & alii, ut Apocryphorum mendacia contegant, ab *Evilmerodacho Balthasaris* patre multò ante vel *Darii* Medi vel *Cyri* Persæ tempore injectum fingunt. Unum absurdum alio, ut sæpe fit, absurdo majori sarcientes. Ergò vel unus vel tres *Danieles* in leonum lacum ter sunt projecti ab *Evilmerodacho*, *Dario* & *Cyro*, diversis temporum intervallis, quod nemo

nemo ad Apocryphi scriptoris auctoritatem sustinendam facilè admiserit.

QUÆSTIO XLVIII.

An Tobiæ *liber Apocrypseos ex Chronologia possit convinci?*

QUæstio 48. An *Tobiæ* etiam liber Apocrypseos ex Chronologiâ potest convinci? Resp. Ita quidem apparet, si caput primum vers. 2. & 11. conferas cum cap. 14. versu 15. Ex his enim simul junctis sequitur *Tobiam* Juniorem non tantùm natum sed eò etiam ætatis provectum, ut potuerit transferri de Israëlitide Niniven diebus *Salmanassaris*; necessarium est ergo supponere, *Tobiam* Juniorem fuisse bimulum in ultimâ clade quâ *Salmanassar* Israëlitas affecit, anno scilicet sexto *Hezekiæ*, quando Samaria excisa, decemque tribus & unà cum iis *Tobias* senior cum uxore & filio captivi traducti sunt. Ab eo tempore vixit usque dum *Nebuchadnezar* Niniven destruxit, quod accidisse supponas *Nebuchadnezaris* primo seu *Ioakimi* tertio; ergo vixit *Tobias* Junior ab anno quarto *Hezekiæ* ad annum quartum *Ioakimi*, id est, aliquammultis supra centum, quousque eo seculo nullus mortalium solebat vitam producere. *Hezekias* post suum quartum regnavit viginti quinque, *Manasses* quinquaginta quinque, *Amon* duos, *Iosias* triginta unum, *Ioakim* quatuor, hi juncti faciunt centum & septemdecim. Ex Pontificiis multi plures adhuc addunt: longævitas hæc absque causâ extraordinariâ, unà cum multis aliis quæ hìc afferri solent argumentis, *Tobiæ* librum Apocryphum demonstrant.

QUÆSTIO XLIX.

An Judithæ *historia per Chronologiam refutetur?*

QUæritur; An ex Chronologiâ quidquam produci possit quod libri *Iudith* vitium coarguat? Resp. Nostrâ parum refert ad quæ tempora referatur Apocrypha *Iudithæ* fabula, tantùm confirmamur in nugarum istarum rejectione, dum Pontificiorum doctissimos frustrà desudare videmus in conciliatione hujusce fabulæ cum sacrâ Chronologiâ. Duæ sunt eorum primariæ sententiæ, altera *Saliani*, *Bellarmini* & aliorum, quæ *Nebuchadnezarem* in *Iudithâ* memoratum qui *Arphaxad* Regem Medorum occidit, & in urbe Ninives Assyriorum Regnum administravit, vult fuisse *Merodach* Regem Babylonis, qui diebus *Hezekiæ* & *Manassis* Regum Judæ vixit: Secundum hos ante Babylonicam captivitatem historia *Iudithæ* gesta est: sed *Torniellus*, *Henricus Philippi*, & alii, post reditum istius captivitatis *Iuditham* collocantes, *Nebuchadnezarem* vel ipsum *Xerxem*, vel Assyrium aliquem Principem diebus *Xerxis* fuisse contendunt. Geminæ hujus sententiæ auctores alii aliorum placita rectè refutant, sed sua nequaquam valent stabilire. Posteriores rectè demonstrant nullum *Hezekiæ* tempore *Nebuchadnezarem* vel in sacrâ vel in profanâ historiâ comparere, & tum temporis nondum eversum templum, nec abductos Judæos, nedum ut à captivitate redierint, nec à *Manassis* temporibus gavisos esse Judæos profundâ suprà centum annos pace, quæ omnia consarcinator Apocryphæ fabulæ nugatur. Priores non minùs fortiter posteriorum sententiam elidunt, verissimè afferentes diu ante Xerxem Persam Niniven fuisse destructam, nec ullum *Xerxis* temporibus *Nebuchadnezarem*, nullum etiam in Assyria tum temporis Principem, qui tantum exercitum in ditionibus Monarchæ Persarum conduxerit, neque ullum etiam unquam apud Medos regnâsse *Arphaxad*, nugator ille rudissimus omnis tam historiæ quàm Chronologiæ seu sacræ seu profanæ, à plurimis erroribus putidissimis non potest defendi.

QUÆSTIO L.

Quæ tempora Hoseæ, Joëlis, Amosi, *&* Obadiæ?

QUæstio quinquagesima, Quomodo distribuenda sunt tempora quatur primorum ex duodecim minoribus Prophetis, scilicet *Hoseæ*, *Ioëlis*, *Amosi* & *Obadiæ*? Resp. De *Hoseâ* etsi non audeamus affirmare cum aliquibus tam veterum quàm recentiorum ex vers. 3. cap. 1. Verbum Domini ad eum venisse in primordio omnium aliorum Prophetarum, qui suas descripserunt Prophetias; adeoque antecessisse hunc (etsi non *Eliam*, *Elizæum*, *Gaddum*, & alios qui non scripserunt libros) *Esaiâ* tamen & aliis Prophetiarum scriptoribus fuisse priorem. Hæc nobis nimia videtur istius loci contorsio, qui nihil aliud innuit, quàm quod sequitur capite illo primum fuisse vaticiniorum, quod Dei Spiritus revelavit huic Prophetæ: lubentes tamen admittimus ex cap. ejusdem vers. 2. *Isaiæ* fuisse omninò contemporaneum, utpote cum sub iisdem Regibus vixerit, *Uzziâ*, *Iothamo*, *Achazo*, & *Hezekiâ*: quo autem *Uzziæ* anno cœperit, & quo *Hezekiæ* defierit, non magis de *Hoseâ* constat quàm de *Isaiâ*: hoc tantùm de *Hoseâ* patet incepisse eum ante finem *Ieroboami* secundi cap. 1. 2. *Ieroboami* filius *Zacharias* regnare incepit anno *Uzziæ* tricesimooctavo 2 Reg. 15. v. 8. hoc est, annis quatuordecim ante mortem *Uzziæ*; imò verò si inter *Ieroboamum*

& filium *Zachariam* ſtatuamus cum pleriſque Chronologis Interregnum annorum duodecim, ita ut annos viginti ſex *Uzzias* poſt *Ieroboamum* vixerit, quod collatio verſus 23. capitis 14. poſterioris Regum cum verſ. 1. & 8. capitis quinti ejuſdem videtur cogere, tum *Hoſeas* Prophetare incepit minimùm viginti ſex annis ante *Uzziæ* mortem; tam autem maturum *Iſaiæ* Prophetiarum principium non videtur. Quando ſuum Miniſterium *Hoſeas* finiverit nemo præcisè dixerit; apparet tamen ſupra quinquaginta annos, ſaltem ſupra quadraginta tres in ſuo eum munere duraviſſe.

De *Ioëlis* temporibus nihil habemus expreſſum: Non improbabilis in eo ſaltem *Hieronymi* regula, Prophetam quemque, cujus tempora non ſunt expreſſa, referendum ad ſuperioris Prophetæ terminos, cujus exprimuntur anni. Certè plerique Interpretum *Ioëlem* cum *Hoſeâ* & *Eſaiâ* σύγχρονον faciunt, nec materia Prophetiæ videtur abnuere. Non placet *Auguſtini* ſententia, quæ tamen aliquos ſequaces habet, *Ioëlem Elizæo* fuiſſe contemporaneum, eò quòd famem prædixerit, quam *Elizæus* vidit ſuis diebus Samariæ: nulla enim neceſſitas eſt *Ioëlis* famem cum *Elizei* confundere.

De *Amoſo* clarum eſt *Iſaiæ* & *Hoſeæ* contemporaneum fuiſſe, cum capite 1. verſ. 1. diſertè dicatur Prophetâſſe diebus *Uzziæ* & *Ieroboami*, duobus annis ante terræ motum: quo autem anno terræ motus iſte contigerit, num, ut *Auguſtinus* & multi alii, anno *Uzziæ* viceſimo ſeptimo, in momento quo leprâ Rex in templo percuſſus eſt, non audemus abſque Scripturâ affirmare.

De *Obadiæ* temporibus nihil expreſſe in literis ſacris: plerique ſecundum *Hieronymi* regulam, *Amaſo*, adeoque *Ioëli*, *Hoſeæ*, & *Iſaiæ* faciunt σύγχρονον. Quidam eundem volunt cum *Obadiâ* ſervo *Achabi*, qui cum *Eliâ* colloquutus eſt. Sed calamitas Idumæis inflicta, quæ Prophetiæ hujus materia eſt, non permittit vatem hunc eſſe tam antiquum. Cur enim alias Judæorum calamitates tacuiſſet, quæ poſt *Achabum* ante Chaldæorum arma ſæpiùs contigerunt. Veriſſima nobis videtur *Iunii* calculatio, referentis *Obadium* ad *Ieremiæ* & *Ezechielis* tempora, eò quòd clades ab ipſo Idumæis denunciata eſt, ob eorum operam Chaldæis locatam in everſione Sionis, de quâ *Obadias* non tam Prophetat quàm hiſtoricè diſſerit, ut de re jam geſtâ, ob quam Idumæis internecionem comminatur.

QUÆSTIO LI.

Quid de temporibus Ionæ, Nahumi *& exciſione* Niniyes *ſtatuendum?*

RESp. Hæc tria in quæſtione conjunximus, eò quòd *Ionæ* & *Nahumi* Prophetiæ, *Ninives* everſionem pro ſubjecto habeant. *Ninive* Aſſyriacæ Monarchiæ caput, fuit urbium prioribus ſeculis in terris multò maxima & munitiſſima: ſed divinâ vindictâ tam horribiliter everſa eſt, ut dudum etiam inter doctos de ejus loco & ſitu vix quidquam certi habeatur. Demonſtrare quidem conatur perdoctè, ut omnia *Boſhartus* in ſuo Phaleg. lib. 4. cap. 20. ſitam fuiſſe ad Orientale latus Tigridis infra Lycum, è regione hodiernæ *Muſal*. Sæpius hæc capta & malè mulctata civitas eſt, ſed tandem à *Cyaxare* Medo & ejus genero *Nebuchadnezare* anno ſuo primo, adeoque *Ioakimi* quarto, quando ſubjugatis Aſſyriis Ecbatana Medorum, & Babylon Chaldæorum Imperii capita facta ſunt. *Ionas* Propheta multò ante *Nahum*, *Ninives* ruinam prædixit: *Ionas* enim vel ante vel initio *Ieroboami* ſecundi Prophetiam agebat; ut habemus expreſſè 2 Reg. 4. verſ. 25. ubi *Ionas* filius *Amittai Ieroboami* contra Syros victorias prædixiſſe nunciatur: Oportet ergò vixerit, vel ante vel initio Regni *Ieroboami*, cujus anni ultimi cum primis *Uzziæ* Regis Judæ coincidérunt, in quibus nec *Iſaias* nec *Hoſeas* adhuc agebant Prophetas, unde ſequitur Prophetam *Ionam* iſtis & omnibus eorum συγχρόνοις antiquiorem eſſe. *Quæ tempora Ionæ.* Nequaquam tamen cum *Epiphanio* poſſumus concedere, ut *Ionas* hic fuerit *Sareptanæ* filius, quem *Elias* à mortuis reſuſcitavit; præterquam enim quòd tempora non quadrent, vidua illa Sareptana fuit Sidonia ex Gentibus, *Ionas* verò filius *Amittai* cap. ſuo ſecundo diſertè profitetur ſe gente & genere Hebræum.

Quòd ad Prophetam *Nahum*, in cjus libro nulla temporis circumſtantia memoratur, ſed ex Prophetiæ materiâ colligimus poſt, decem tribuum deportationem & ante *Ninives* everſionem vixiſſe, loquitur enim de *Ninive* ut evertendâ, nondum everſâ, idque ob Aſſyriorum in Iſraëlitas deportatos crudelitatem: hinc *Ieremiæ* contemporaneus & *Iſaiâ* poſterior habendus eſt. *Et Nahum.*

QUÆSTIO LII.

Quomodo Michæ, Habakuki *&* Zephaniæ *tempora diſtribuenda ſint?*

RESp. De *Michâ* res eſt clara, etſi enim de præciſo anno quo Prophetare vel inceperit vel deſierit, non conſtet, tamen ſui Miniſterii terminos Regnis *Iothami*, *Achazi*, *Quando vixit Micha.*

zi, & *Hezekiæ* circumscribit, ita ut *Isaiæ*, *Hoseæ*, & aliorum qui sub iisdem Regibus servierunt, contemporaneus fuerit, adeoque non potuerit esse *Michas* ille, qui *Achabi* & *Josophati* temporibus contra omnes Pseudoprophetas, Regis ad Rameth Gilead interitum denunciabat. Esto enim nomina eadem, temporum tamen tantum est intervallum, ut idem diebus *Josophati* & *Hezekiæ* non potuerit Prophetam agere.

Et Habakuk. De *Habakuko*, etsi in ejus scripto nulla temporis nota exprimatur, tamen ex materiâ colligitur, sua cum vaticinia effudisse, non tantum ante eversum per Persas Chaldæorum imperium, sed etiam ante destructa Hierosolyma, de utrâque enim istâ historiâ loquitur ut futurâ non præteritâ: *Jeremiæ* ergo contemporaneus videtur. Nec, fatentibus ipsis Pontificiis, is *Habakuk* esse potuit, qui annis septuaginta & quod excurrit post eversa Hierosolyma messoribus in vigore ætatis suæ pultem afferens, ab Angelo ad *Danielem* alendum in puteo leonum deportatus est, prout fabulantur Apocryphi.

Et Zephanias. *Zephanias* profitetur se vaticinatum diebus *Josiæ*, itaque *Jeremiæ* fuit æqualis & *Ezekiele* ac *Daniele* senior.

QUÆSTIO LIII.

Quid de temporibus trium postremorum Prophetarum statuendum Haggæi, Zachariæ & Malachiæ?

Cæteri Prophetæ ad sequentem Epocham spectant. RESP. Hæc & cæteræ omnes quæ ex istorum scriptis nascuntur quæstiones Chronologicæ, ad sequentem Epocham spectant, quò illas remittimus.

CAPUT IX.

Res gestas continens Epochæ quintæ, ab eversione templi primi, ad Alexandri Magni *mortem.*

Judæorum captivitas. POstquam indignatio Divina reliquas Israëlitarum tribus, contra *Jeremiæ*, *Ezekielis*, & aliorum Prophetarum disertissima monita obstinatè rebelles, contrivisset; & in Hierosolymorum ac omnium Judææ urbium ruinâ sepelivisset; in Divini furoris pelago demersus jacuit miserrimus ille populus, durante toto (ut quidam volunt) Divini beneplaciti septuaginta annorum termino. Extorris & captiva ad Babylonis flumina consedit tota Dei in terris Ecclesia visibilis, non minori temporis intervallo. Magna quidem populi multitudo, quæ Babylonici gladii metu in gentium vicinarum latibula confugerat, post *Nebuchadnezaris* discessum cum suis captivis, rediit domum, & sub *Gedaliæ* Chaldæorum fiduciarii gubernamine in Judæâ constituit vivere; Sed eos quoque omnes ira numinis dissipavit. Nam cum *Ismaëlis* proditione *Gedalias* cecidisset, *Johanan* vindicatam ab *Ismaëlis* oppressione turbam, unà cum *Jeremiâ* in Ægyptum abripuit: quæ omnis ibi vel peste vel gladio periit, vel unà cum Ægyptiis à *Nebuchadnezare* Babylonem abducta est, ita ut Judæa colonis omnino vacua integri seculi Sabbatismo frueretur.

Rarum & sine exemplo Divinæ justitiæ specimen: Regio totius terrarum orbis fertilissima, hominum pecorumque feracissima, usque adeo à Deo maledicta, ut nullo hominis, nullo pecoris vestigio tereretur tam diuturno tempore; etsi in terræ meditullio & ab egenis rapacissimisque gentibus circumsessa, Arabibus, Idumæis, Syris, aliisque, tamen ut cadaver peste infectum à ferarum alitumve nullo contingeretur. *Regio Judææ 70 annis inculta jacuit.*

Toto eo tempore publicus Dei cultus, solennia saltem sacrificia interrumpebantur. Conveniebat aliquando populi pars ad verbum & preces cum *Ezekiele* & aliis; sed nullum altare, nulla oblatio, nulla solennis cæremonia post eversum templum: donec altare novum juxta secundi templi fundamina restauratum est. *Nullum sacrificium, nullus solennis cultus ab exciso templo ad restauratum.*

Populi pars maxima horrendis Dei suppliciis licet contusa, nequaquam tamen ad bonam frugem rediit: erant qui Dei memores ad Babylonis salices suorum solatiorum lyras appenderent, & in desolatæ Sionis rudera dies noctesque animos haberent defixos; plerosque tamen in rebellione & impœnitentiâ perseverantes Divinâ misericordia anno etiam septuagesimo reperit & bonitate prævenit. *Perseveravit populus usque ad reditum in Rebellione contra Deum.*

Judæorum facinora Divinam quidem justitiam meritissimè provocârunt ad infligendam omnem quam perpessi sunt, calamitatum Iliada; non tamen à quoquam mortalium tam immanes plagas commeruerunt. Chaldæorum armis Deus usus est ad perdomandam sui populi in peccatis pervicaciam: non propterea tamen istorum superbam & crudelem tyrannidem Deus approbavit, imò verò eversi templi & pessundati populi sui vindictam in Chaldæorum caput severissimè refudit. *Judæi à Chaldæis immeritò oppressi.*

Dum unà cum Judæis vicinæ omnes gentes, & terra cognita pene tota, sub duro *Nebuchadnezaris* jugo in silentio ingemiscerent, nec quisquam esset qui contra tyrannum hiscere auderet, ecce Divina mox adfuit ultio. Mundi Monarcha de subactis, spoliatis, & triumphatis gentibus, trophæa in suis Babylone palatiis erigens, Dei dextrâ præcipitatus est, non tantùm in imum humanarum miseriarum barathrum, sed infra humanam omnem sortem ad belluarum ordinem dejectus, inter bruta totos *Severa Dei in Nebuchadnezarem vindicta.*

ſeptem annos ferinam vitam egit, abſque omni cum hominum quoquam commercio. Neque hîc conſtitit Dei Judæorum injurias vindicantis iracundia. Licet enim in auditis hiſce ſuppliciis *Nebuchadnezaris* fracta ſuperbia, & contritum cor ad veram reſipiſcentiam converſum, Divinam miſericordiam obtinuiſſe videatur; cum ad ſanitatem mentis rediens & Deo cœli gloriam præbens, ad thronum priſtinamque dignitatem reſtitutus mox expiraverit; ejuſque filius *Evilmerodach*, patris forſan exemplo & meritis erga *Ieconiam* & Judæos benignum ſe præſtiterit, noluit tamen Dominus Chaldæorum in Judæos delicta deleri, donec tota *Nebuchadnezaris* poſteritas eradicaretur, & jugum à Judæorum collis decuſſum Chaldæorum cervicibus imponeretur, nunquam excutiendum: perpetuam enim poſteà Chaldæi ſervitutem ſerviêrunt, & tam duros diroſque Dominos experti ſunt exteros, quam ipſos olim exteri perpeſſi eſſent; quod hunc ad modum factum eſt.

Et ingentem Chaldæorum.

Fundatio Regni Medici & Babylonici.

Cum *Arbaces* Mediæ & *Belochus* Babyloniæ Præfecti contra *Sardanapalum* conſpirâſſent, & poſt multa adverſa prælia tandem victores Monarchiam Aſſyriacam unà cùm *Sardanapalo* perdidiſſent: *Belochus* ac poſteri Babylone regnârunt, *Arbaces* Medis viciniſque gentibus libertatem permiſit, unde factum ut Aſſyrii, etſi non Monarchiam, Regnum tamen ſatis potens mox recuperaverint, & in urbe *Ninive* ſtabiliverint, hîc *Tiglat-peleſer, Salmanaſſer, Senacherib*, *Eſarhaddon* dura Iſraëlitarum flagella, multis annis regnârunt. Medi libertatis pertæſi *Dejoci* ab *Arbace* oriundo, ut ipſis vellet imperare, perſuaſerunt, donec *Cyaxares Phraortis* filius, *Aſtyagis* pater cum *Nabopolaſſaro* Babylonio affinitate contractâ, data *Nebuchadnezari Nabopolaſſaris* filio in uxorem ſuâ filiâ *Amyatti*, conjunctis copiis Niniven obſediſſent, ac captam deleviſſent unà cum Aſſyriæ regno: ſicut prius junctæ Babyloniorum & Medorum copiæ Monarchiam Aſſyriacam everterant. Deſtructâ Ninive crevit valdè res Babylonica, donec ſub *Nebuchadnezare*, ſubactâ Syriâ, Arabiâ, & Ægypto, in Monarchiam excreſcens Medorum Regnum inundavit ſaltem obumbravit, eâ tempeſtate valdè labefactatum adverſis præliis contra Scythas Aſiam pleramque tranſcurrentes: ſed Scythis domum redeuntibus & *Nebuchadnezare* mortuo, ex eclipſi cœperunt Medi iterum emergere. *Aſtyages* eorum Rex (Daniele *Aſſuerus*) data *Cambyſi* Perſæ in uxorem filia *Mandane*, ex eâ nepotem habuit *Cyrum*, cujus auſpiciis filiique ſui *Cyaxaris* ſecundi, qui Daniele eſt *Darius Medus* multa cum vicinis prælia proſperè geſſit.

Ninives & Aſſyriaci Regni ruina.

Regni Babylonici ſupra Medicum incrementa.

Aſtyage mortuo *Cyaxares* cum *Cyro* auſus eſt non tantum in Armenos, Lydos, & inferioris Aſiæ pleroſque populos, arma movere; ſed etiam *Babylonium* aperto Marte invadere. In præliorum uno *Babylonius* ipſe cæſus eſt; quiſnam ille fuerit inter auctores non convenit, de quo poſteà fuſiùs. Multi *Evilmerodachum* cæſum tradunt anno poſt mortem patris ſecundo, regnumque occupatum à *Neriglſſoro* ſuo leviro, qui ſororem ejus *Nebuchadnezaris* filiam habebat uxorem; hunc verò fuiſſe autumant quem in prælio *Cyrus* occidit. Auctores ſupradicti *Neriglſſoro* ſucceſſiſſe volunt filium *Laboroſoarchodum*, *Nebuchadnezaris* ex filiâ nepotem, quem poſt aliquot menſium imperium Chaldæorum nobiles ob indolis pravitatem necârunt, *Balthaſarem Evilmerodachi* filium in paterno & avito throno collocantes. Hunc etiam poſt aliquot annos captâ per vim Babylone, *Cyrus* vitâ ſimul & imperio privavit. Ita ſtirpitùs eradicata eſt omnis *Nebuchadnezaris* proſapia, non tantùm filius ſed uterque nepos, tam qui ex filio, quam qui ex filiâ quà ſuorum quà hoſtium manibus violentâ morte periêrunt. Nobilitas etiam Babylonica totuſque populus, qui perdendis Hieroſolymis operam ſuam locârunt, eorumque omnes poſteri quibus gladius pepercit, in miſeram ſervitutem, primo Perſis, poſteà Græcis, denique ſequentium ſeculorum quibuſvis tyrannis abſque ullâ unquam manumiſſione, dediti ſunt: ut Judæorum ſanguis oppreſſioque abundè vindicata, in oculis omnium gentium ad Divinæ juſtitiæ magnam laudem conſpicerentur.

Cyaxares cum Cyro nepote Nebuchadnezaris poſteros eradicavit.

Chaldæorum æterna ſervitus.

Licet in Chaldæorum Monarchiâ ſubvertendâ principes partes *Cyri* fuerint, quia tamen militia ejus omnis tum temporis fiebat auſpiciis avunculi *Darii Medi* ſeu *Cyaxaris*, idcirco iſti quamdiu vixit imperio Babylonico ſponte ceſſit. Mortuo verò *Medo* poſt biennium, cùm in Judaicæ captivitatis anno ſeptuageſimo *Cyrus* in ſuas manus ſceptrum Monarchiæ Medorum ac Perſarum accepiſſet, inter primas curas habuit exequi, quod Iſaias Propheta de ipſo nominatim, annis ducentis antequam naſceretur, prædixerat. Edictum de libertate Judæorum promulgavit, & regiâ prorſus munificentiâ adjuvit Judæos omnes, quibus fuit animus redire domum: templumque & urbem reſtauravit.

Libertas Iudæorum auctore Cyro.

Verum eſt quod Cuthæorum cæterorumque erga Judæos hoſtiliter affectorum artibus, ædificatio templi & Hieroſolymorum redintegratio ac populi in plenam libertatem reſtitutio retardata eſt: *Cyri* tamen edictum baſis fuit, cui iſta omnia Deus contra omnes omnium malevolorum machinationes ſuo tempore ſuperſtruxit. Ipſe *Cyrus* licet rebus Perſicis & etiam Medicis multis annis

annis præfuerit, Monarchiam tamen Babylonicam vix novem annis administravit, in quorum plerisque *Cambysis* filii operâ uti necesse habuit.

Cambyses Judæis iniquus. Dato quod multi scriptores volunt fabulas esse, quæ de bello Massagetico narrat *Herodotus*, & veriora quæ habet *Zenophon* de *Cyro*, non à *Tomyri* crucifixo, sed Persepali in pace mortuo ac Pasargadis sepulto, ubi *Alexander Macedo* longo pòst tempore herois ossa inspectavit: tanta tamen fuit maximorum negotiorum in tam lato & novo imperio copia, & tam pravum *Cambysis* ingenium, tamque perversa Persicorum Aulicorum Samaritanis largitionibus corruptorum indoles, ut non mirum sit Judæorum de hostium injuriis queremonias ad aures *Cyri* non invenisse viam. Eo verò sublato & totius imperii habenis in unius *Cambysis* manus venientibus, miraculo fuisset propius, si hujusmodi monstro imperante, res ulla sacra floruisset.

Cambyses Ægyptios facilè debellavit. Ut primum *Cambyses* ascendit thronum, princeps ei studium fuit Ægyptios ad antiquum obsequium reducere. Hi etsi olim cum Assyriis & aliis quibusque vicinorum potentissimis de principatu contendissent, tamen à *Nebuchadnezare* tam immaniter devastati sunt, ut quanquam sæpe conati, nunquam tamen valuerint ad pristinam potentiam ascendere. Cum his *Cambysi* facile fuit negotium. Ægypto subactâ oculos proxime in Carthaginenses conjecit. Hi absque classe & maritimis præliis subjugari non potuerunt, navales Persarum copiæ in Phœnicum erant manibus, Carthago Tyriorum & Sidoniorum Phœnissa fuit colonia: noluerint istæ metropoles ad perdendam suam propaginem ipsorum naves *Cambysi* præstare; hac vi coactus est ab expeditione desistere. *Irritus Cambysis in Carthaginenses & Æthiopas conatus.*

Irrequietum ambitiosorum hominum ingenium ipsos non patitur quiescere, donec in ignominiosæ mortis foveam ipsi semet præcipitent. Desiderium cepit *Cambysem* subjugandorum Æthiopum. Dum ad hanc se parat militiam, seligit de numeroso exercitu quinquaginta peditum millia, quæ ad spoliandum *Iovis Hammonis* templum dimisit. Hi per arenas iter facientes ad unum omnes oborto vento arenarum cumulis obruti & contumulati sunt, pergit tamen in Æthiopiam *Cambyses*; in via commeatus defecit, post devoratos equos & omnia jumenta, jactâ sorte eligebant legiones, certum singulis diebus numerum qui suis carnibus viaticum commilitonibus præberent. Hac necessitate victus *Cambyses* rediit in Ægyptum: sed juribundus quod suis dentibus non tantùm Carthaginenses & Hammonii, sed etiam Æthiopes erepti essent, in miseros Ægyptios splenem evomuit: neque homines devorâsse sat habens, ipsorum Diis indicit bellum, idola multa confregit, incensis Idoleis: ipsorum maximo numini rufo vitulo *Api* suâ manu lethale vulnus in femore inflixit, ex quo mox brutus Deus contabescens mortuus est. Utramque sororem contra Persarum leges & mores duxit in uxores, unicum fratrem dedit neci, sororem & uxorem jam gravidam, quòd lugeret indignam fratris cædem, calcibus insultans necavit. *Spheudodates* magus *Smerdi*, *Cambysis* fratri totâ corporis formâ fuit simillimus: perspiciens hic magnum apud multos necati *Smerdis* desiderium, & summum omnium erga *Cambysem* odium, se *Smerdem* adhuc vivum proclamat, offertque in ducem volentibus excutere *Cambysis* apertam tyrannidem. Dum ad hanc in cineribus favillam, priusquam in flammam erumperet, extinguendam, ex Ægypto in Persidem properat *Cambyses*, insilienti equum excidit vaginâ gladius, & eâ parte femur vulneravit quâ ipse priùs *Apim*, ex quo vulnere post paucos dies expiravit. *In Ægyptios furor.* *Suo gladio interiit.*

Ejus loco *Magus* pro *Smerdi* fallens, in throno Persico penè integrum annum sedit, & optimi Principis famam adeptus est ob mite & benignum *Cambisisque* dissimillimum imperium. Sed veritate per tempus erumpente, & jam certis multis non *Smerdin Cyri*, sed hypoctitam *Magum* regnare, ex Persarum primoribus septem conjurantes *Magum* confoderunt. Ex his *Darius Hystaspis* filius electus est qui succederet in imperium, benignum hunc Judæi erga se sunt experti, an verò iis de causis quas vel *Usherius* nuper, vel *Iosephus* olim tradiderunt, videbimus suo loco. Putat ille *Darium Hystaspis Esthere* maritum, & gratia uxoris suæ in Judæos beneficia contulisse. In quæstionibus autem perpendemus, quo hæc *Usherii* conjectura fundamento nitatur. Certè à vero alienæ videntur *Iosephi* fabulæ Apocryphæ de *Zorobabelis* cum *Dario* familiaritate & in declamatiunculis aulicis victoriis, quasi istarum præmium fuisset edictum *Darii* de restaurando templo: nihil opus est ad istas nugas divertere, cum apud *Esdram* historiam certam & perspicuam legamus, excitatos scilicet *Zachariæ* & *Haggæi* hortamentis *Zerobabelem* & *Iosuam*, ad opus diebus *Cambysis* interruptum renovandum, regnante *Dario*: de quo facto cum ad *Darium* querimoniam detulissent Judæorum hostes, hac occasione ad *Darii* manus delatum est edictum *Cyri*. Tunc temporis *Cyri* vestigia in omnibus premebat *Darius*, ad conciliandum novo suo & inexpectato imperio populi favorem, ergò & in hoc *Cyrum* æmulatus, novo rescripto Judæos animavit ad *Magi benignissimum imperium.* *Darius in Judæos bonus non ob causas quas vel Vsherius vel Iosephus finxit.*

extruendum templum. Huic illi operi strenuè incumbentes, successu planè divino anno *Darii* sexto colophonem imposuerunt.

Crassum Iosephi sphalma.

Præterire hîc non sinit animus magnum (ut vobis videtur) *Iosephi* sphalma antiquitatum 20. cap. 4. quod ex recentioribus quidam ab ipso mutuantur, nimirum *Zorobabelem* & *Iosuam*, ex hoc *Darii* edicto adduxisse secum Babylone in Judæam præter priores tempore *Cyri* reduces, non pauciores quàm quadragies centies mille sexcenties vicies octies mille virorum, idque ex tribubus tantùm *Iudæ* & *Benjamini*, summa omninò incredibilis. Putâssem sphalma hîc haberi aliquod typographicum, nisi ad editionem Græcam Palatinam, ex optimis manuscriptis factam, correcta fuisset Roveriana nostra Genevensis impressio; & verò suprà dictum numerum disertis verbis expressisset non tantùm doctissimus *Gelenius* Latinus Interpres, nimirum quater mille millia, sexcenta viginti octo millia, sed textus ipse Græcus suos numeros posuisset non tantùm in literis, sed etiam in summâ dilatatâ ad hunc modum μυριάδες. υ. ζ. β. κ. ὀκτακισχίλιοι. Vasta adeò fuit hæc hominum multitudo, ut nulli humanæ auctoritati de eâ fidem adhibere valeamus. Quin etiam *Iosephi* locum penitiùs introspicientes alia ibi reperimus, quæ auctoris oscitantiam & dormitationem si non demonstrent, certè suspectam valdè reddant: scilicet eundem prorsus numerum ad unum fuisse cùm servorum tùm camelorum redeuntium ex edicto *Darii*, qui fuerat priùs redeuntium ante aliquot annos ex edicto *Cyri*. Prætereà tam vastæ virorum multitudini adjungit puerorum & mulierum solum quadraginta millia septingenta quadraginta duo, cùm pueri ac mulieres semper soleant viros numero longè superare.

Deinde ab his posterioribus vult non tantùm jacta templi fundamenta, sed extructum esse etiam altare, idque anno secundo & mense secundo post suum reditum. Ista omnia in primo reditu à *Zorobabele* facta, non erant absque necessitate repetenda. Profectò tantùm abest ut *Iosepho* credamus tot ex *Darii* edicto rediisse, quorum decimæ parti alendæ terra tota Judæorum eâ tempestate desolata, non suffecisset, ut nemo quisquam eo temporis Babylone in Judæam commigrâsse videatur, quantum ex *Esdra*, *Nehemia*, aut *Esthere* apparet, qui res Judæorum istius seculi multò quàm *Iosephus* accuratiùs ac certiùs descripserunt.

Ut in Hierosolymam Divinâ bonitate *Darii* benignitas eluxit, ita per Divinam ob *Zionem* vindictam ejusdem severitas in Babylonem exarsit, quam omnibus belli calamitatibus afflixit, & tandem in villam redegit.

Darii in Babylonem severitas.

Babylonii animadversâ per aliquot annos in *Cambysis* & *Magorum* Regnis, etiam in *Darii* auspiciis, magnâ Persici regiminis confusione, animos erigunt spe recuperandæ pristinæ libertatis & imperii: urbem suam tantâ arte tantaque vi communiunt, ut *Darium* penè toto biennio cum omni suo exercitu obsidentem spreverint. Sed cùm *Zopyri* artibus ac proditione aditus in urbem patefactus esset post magnam obviorum stragem, muros (mundi miraculum) quibus *Cyrus* pepercerat, *Darius* solo æquavit. Ex primariis civibus ter mille crucibus affixit: ipsi ante obsidionem tantam suarum mulierum stragem ediderunt, ut ad relictorum virorum connubia *Darius* ex locis vicinis quinquaginta millia fœminarum colligere necesse habuerit.

Infelix Darii contra Scythas bellum.

Babyloniorum urbe in villam redactâ, proxima cura animum *Darii* invasit subjugandi *Scythas*: ab India usque ad Thracas, & à Caucaso ad Oceanum longè lateque *Darius* imperabat; hisce tamen finibus noluit se coarctari immensa viri cupiditas; *Scytharum* subjugandorum magna ipsum cepit ambitio: neque tamen orientales *Massagetas*, qui *Cyri* vitam exercitumque perdiderunt, tentare ausus est, sed in occidentales, hodie *Tartaros Præcopenses*, ultra pontum Euxinum & Danubium flumen degentes, arma movit. Binos construxit pontes ex ratibus ligneos, altero Bosphorum Thracium quatuor stadiorum mare stravit, altero Danubium. Nullæ tum inter *Scythas* urbes, mobilia omnia ipsorum in tentoriis domicilia. Persarum illi arma flocci facere, in Regionis interiora movere castra, vacuos *Dario* campos relinquere. Post multorum dierum sine fructu discursationem, Persas commeatûs inopiâ propemodum enectos, magno cum metu nec minori periculo ad pontes Istri recurrere coëgerunt: Persarum nemo, nisi festinato pontes transivissent, cruentas *Scytharum* manus evasisset; sed divina bonitas *Darii* in Judæos beneficentiam, & in Babylonios vindictam ab ingenti hoc & præsentissimo periculo liberatione voluit remunerari.

Vsherii parorama.

Quî fiat ut *Iacobus Usherius* (qui in multò minoribus accuratus esse solet) utrumque hoc *Darii* bellum Babylonicum & Scythicum, ab *Herodoto* aliisque antiquis fusè descriptum, ne verbo quidem memoret, nullâ queo conjecturâ assequi.

Tertium *Dario* bellum cum Græcis fuit, quod Græcorum propemodum & Persarum potentiam omnino tandem evertit. Maximas Græci Colonias in omnes Archi-

Græci extra quam

intra Græciam potentiores. Archipelagi (ut nunc vocantur) insulas olim deduxerunt, in Siciliam etiam & Italiam, in primis verò in Asiæ littora Ioniam dicta. Certè non minor nec numerus nec potentia, istatum in Coloniis propaginum fuisse videtur quàm reliquæ totius Græciæ.

Græci in Asiâ licet liberi, Persis tamen ut suis fere Regibus inservierunt. Licet Ionum in Asia atque insulis urbes vel omninò liberæ vel à tyrannis occupatæ suis legibus administrarentur, ea tamen Persarum in Asia potentiæ magnitudo fuit, in primis Satrapæ *Lydi* Ionibus vicini commorantis Sardibus; ut Græci illi Asiatici & Insulares quà metu quà amicitiâ, Imperii Persici majestatem ad subditorum propè morem revererentur. In bello Scythico magnus ipsorum numerus *Darii* castra ad Istrum usque sequutus, hic subsistere jussus ad servandos pontes sub *Histiæi* Milesiorum tyranni imperio, dum per Scythiam vagarentur Persæ, nullo hoste, imò nec ullo fere animali conspecto. *Indathyrsus* Scytharum Rex cum suis copiis ad Istri pontes insciis Persis occurrerat; à Græcis postulat enixè ut pontes vellent abrumpere, certam faciens fidem omnes se Persas vel fame vel ferro deleturum: Græcorum multi ad suam à Persarum metu libertatem quà recuperandam quà confirmandam, patulas satis aures *Scythis* præbuerunt. *Histiæus Darium ab internecione servat.* Sed *Histiæus* & alii urbium Græcarum domini, metuentes ne ruente Persarum Monarchiâ ipsorum quoque throni corruerent (populo ubique se in libertatem vindicante) fidem Persis in tempore admodum opportuno servavere. Agnovit tum temporis *Darius Histiæi* & *Ionum* summum beneficium, malè tamen consultus *Histiæum* secum Susa deduxit.

Belli Persarum contra Græcos origo Histiæus. Maximâ hic honoris opumque copiâ *Darius Histiæum* cumulavit, nihilominus pro innato Græcis omnibus miro patriæ desiderio, aulæ Persicæ vir pertæsus, super omnia Miletum in domum suam redire studebat: cujus voti cùm compos aliter esse non posset, clanculariis suis artibus seditiosos inter *Ionas* tumultus contra Persas excitavit. Ad hosce sedandos prout providerat, ipse mittitur à *Dario* in Ioniam, ille verò ne in aulam Persicam procul à patria retraheretur, seditionem Ionum tantùm abfuit ut sopiret, ut in bellum, quàm potuit, diuturnum curaret effervescere, amicorum operâ Atheniensium populo in armorum societatem pellecto.

Mardonius ex Græciâ fugit. *Ionum* copiæ à multo majoribus Persarum facilè sunt obrutæ, & quicquid in Asia Græcis supersuit libertatis, infaustis *Histiæi* inceptis oppressum. Sed non hîc constitit *Darii* in Græcos ira, implacabile in Athenienses in primis odium concipiens, magnas terrâ marique copias contrahit, ut totam Græciam mitteret sub jugum. Iterum ad Bosphorum Thracium ligneo ponte plus centum millibus militum, duce *Mardonio* genero trajicit, magnamque simul classem mittit Hellespontum. Cum ad montem Athon locarentur castra, & staret in vicino classis, magna de Cœlo tempestas permultas navium, & virorum viginti millia mari demersit: nocturnis quoque excursionibus Thraces Persarum castra adeò malè malctâtunt, ut territus *Mardonius* quàm potuit properè copiarum reliquias in Asiam reduxerit.

Persæ à Miltiade Marathone fusi. Calamitates hæ *Darii* animum ad perdendos Græcos magis accenderunt, novis ergo & multo majoribus copiis comparatis, in ipsam Atticam cum toto exercitu incubuit, Duce *Date* Persâ, & *Hippiâ* ac *Damarato* Græcis. Athenienses à reliquis Græcis deserti, si unum mille Platæensium excipias, in campis Marathoniis decem suorum millia, Duce *Miltiade* Persis objecerunt: tanta hâc virtus Græcorum enituit, ut Persæ licet decuplo plures, terga vertentes ad naves confugerint, totaque etiam classis terrore Panico confusa in Asiam properaverit.

Neque tamen sic labascit *Darii* animus, sed iratum in Græcos incendium harum cladium frigidâ suffusum, in majores adhuc flammas erupit.

Verum enimverò dum in Græcos victores furit, Ægyptii ab his Persarum cladibus spe libertatis erecti deficiunt. Contra utrosque *Darius* ipse statuit exercitum ducere.

In tertio contra Græcos apparatu Darius moritur. Sed ut suo interim Regno contra incertos militiæ casus prospiceret, antequam *Susis* proficisceretur, commodum existimavit successorem designare. Erant ipsi ex septem uxoribus varii filii; natum maximus *Artabasanes* sibi deberi putavit post patrem Persiæ thronum, sed *Xerxis* jus etsi natu minoris *Darius* prætulit; eò quòd is ex *Atossâ Cyri* filiâ sibi Regi primus natus sit, etsi *Artabasanes* sibi privato primus natus fuerit. Lite hac domesticâ periculosâ valdè amicè compositâ, dum in apparatibus belli contra Græcos & Ægyptios totus immergeretur, ecce fatum cœpta omnia abrumpit viro magnanimo, Epitaphio meliore digno, quàm quod ipsi *Athenæus* simul & *Strabo* ascribunt post 36. annorum imperium.

Reges Româ ejecti. Hoc regnante Reges Româ sunt ejecti, & *Pythagoras* relictâ Samo patriâ Crotonem in Magna Græcia, hoc est, Italiæ Calabria, migravit. Exules quidam Sybaritide vicinâ urbe Crotonem fugientes, non sunt redditi repetentibus *Sybaritis*, iniquam existimante *Pythagorâ* traditionem profugorum, qui à tyrannorum domesticorum vi in vicinorum æquitate quærebant

bant

bant asylum: hinc statim *Sybaritæ* trecenta bellatorum millia contra *Crotoniatas* educunt: occurrunt *Crotoniatæ* cum millibus centum, & triplo majorem *Sybaritarum* exercitum ingenti strage debellant, urbemque devictorum æquant solo.

Sybaris deleta.

Gelo Pœnorum trecenta millia fugat.

Circa eadem tempora *Hamilcar* Carthaginensis contra *Syracusanos* trecenta millia Afrorum & Hispanorum in Siciliam adducit; hos omnes tyrannus *Gelo* internecione delet.

Xerxes Ægyptios facilè domat.

Cum *Darii* vitâ Persarum in Græcos odia non expirârunt; ut primùm *Xerxes* solium ascendit, statim paternis institit vestigiis. Prima ipsi cura fuit Ægyptios ad prius jugum retrahere, facilis cum imbecilli hac tunc gente Persis fuit labor, sed ex alio prorsus metallo Græcorum pectora repererunt.

Post trium annorum apparatum ingentes copias *Xerxes* Abydi ad ripam Hellesponti orienralem lustravit, quæ donec ad *Thermopylas* Thessaliæ ventum esset, semper crescebant, confluentibus in via à vicinis gentibus multis millibus.

Ad Thermopylas sequebantur Xerxem supra quinquagies centena millia.

Licet in numero Xerxiani exercitûs multùm varient auctores tam nunc quam olim, tamen quod ex *Herodoto* & aliis affert *Usherius* de viginti sex centenis millibus, quadragies uno mille sexcentis & decem militibus, totidemque aliis qui castris & classi ministrabant, ita ut non pauciores viri *Xerxem* in Thessaliam sequerentur, quàm quinquagies bis centies mille, octogies ter mille ducenti viginti, non omninò videatur improbabile, licet istius numeri tertiam partem usquam in terris una castra sequutam, nullus meminerit, si unum *Semiramidis* exercitum excipias.

Omnium pulcherrimus ipse Xerxes ac μικροψυχότατος. Et fortissima Artemisia.

In tam prodigiosâ multitudine nemo quisquam ipsi *Xerxi* vel proceritate vel formâ corporis par inveniebatur, neque animi magnitudine cum ad vera pericula deventum esset, quisquam minor: nec in tot virorum myriadibus ullus muliere *Artemesiâ* Halicarnassi Dominâ verâ fortitudine præstantior; illa enim in ardentissimo classium certamine triremium suarum trium ductrix pugnacitatis gloriâ Persas omnes, ipso *Xerxe* pugnam inspectante tam longè superavit, ut Rex pronunciaverit viros suos in fœminas & fœminam in virum evasisse.

Ad Europæ Imperium aspirabat Xerxes.

Non mirum à tam vasto tamque instructo exercitu circumdatum *Xerxem* soli Persarum Deo libasse, ut benigno ipsum oculo eo usque intueretur, donec ad extremas Europæ, non Græciæ tantùm oras victor pervaderet. Omninò verisimile quod de Scamandri majorumque Scamandro fluminum à *Xerxis* exercitu desiccatione solet narrari. Et tamen quo in humanis divina dextra potentiæ suæ illustre daret documentum, ter maximus hic & longè potentissimus qui unquam in terris extitit, exercitus, in paucis mensibus facillimo negotio totus est dissipatus & perditus.

Solis sine eclipsi defectus.

Hibernavit *Xerxes* Sardibus Lydiæ, à mari Ægæo trium dierum, sed à Susis trium mensium itinere. Donec Veris initio Sardibus moveret castra, Sol claro & sine nubibus mane eousque defecit, ut conspicerentur stellæ, neque id (ut vult *Usherius*) ob Lunæ interpositionem, quæ ordinariarum omnium eclipsium est visibilis causa. Utrunque prodigium hoc mali ominis loco acceptum est, & tanto multos timore perculit, ut *Pythius* Lydus, qui toti exercitui suis sumptibus benignum præbuerat convivium, & *Xerxi* insuper ingentem auri massam obtulerat, suppliciter uni ex quinque suis filiis à militia vacationem imploraret, supplici concessit *Xerxes* suum votum, sed ut filiorum *Pythii* natu maximum, quem desiderabat pater sibi relinqui in senectutis solamen atque subsidium, medium mandaret dissecari, & dissecti partem alteram exercitui dum transiret spectandam hinc à dextrâ, alteram à sinistrâ collocari.

Xerxis in Pythium crudelitas.

Dum metarentur castra sub *Idâ Trojæ*, licet heroibus juxta sepultis libamina sint effusa, nocturnus tamen terror totum pervasit exercitum, multò ergo mane properè inde disceditur. Cum *Abydum* esset perventum, hodie *Dardanellos*, hîc stravit geminum pontem ubi septem stadiis latus est Hellespontus: sicut *Bosphorus Thracius* inter *Byzantium* & *Chalcedonem*, hodie *Constantinopolin* & *Peram* seu *Scutari*, ubi pater suum stravit pontem, quatuor tantum stadia seu milliare Italicum medium latus est.

Historiæ prioris accuratior enarratio.

SEd ne tam sicco pede pulcherrimam Persicæ Monarchiæ historiam percurramus: age paulò fusiùs ex fontibus Græcis historiæ antiquæ patribus tradamus, quæ ex iis omnium gentium historici pro ixè solent enarrare, inprimis de *Cyro*, *Cambyse*, *Dario*, & *Xerxe*.

Quibus artibus Assyriorum Monarchæ tot seculis imperium retinuerint.

Cùm *Ninus* & *Semiramis* vicinos armis latè perdomuissent, posterorum Monarcharum unum erat votum, rueri parta, nil amplius quærere. Quod si ipsorum intueare mores impossibile videatur, sin artes quibus usi sunt, multò facillimum. Ingens extruxerunt *Ninives* palatium, in hoc se recondidere post patres continuò filii per secula triginta, ad annos mille quadringentos. In publicum nunquam prodibant,

dibant, sed seclusi velut à rebus humanis, ut totidem invisibiles Dii diffundebant suæ majestatis Religionem longè lateque in subditorum pectora; ipsi interim in altissimis omnium voluptatum gurgitibus obruti. Habebant semper in armis ingentem militum vim, castra erant *Ninives* pomœria, milites certo numero quotannis ex singulis lecti provinciis, Duces à Rege per internuncios nominati, cum excurrisset annus, redibant semper priores domum & succedebant novi; prudentiæ singularis inventum. Si quid à quoquam moveretur præsens statim comprimebat exercitus, nec ullus tamen à milite perpetuo metus, ut enim diversissimæ gentes in mutuam notitiam nedum conspirationes devenirent, unus annus non fuit satis: præterquam quod in singulas quotannis dimissi provincias, populares quique suos, utut in seditionem pronos, cohibebant terrore ingentium ad *Niniven* castrorum, quæ ipsi nuper spectâssent suis oculis.

Arbaces & Belochus conspirantes Assyrios subjugârunt.

Valuit hoc satis contra vires humanas commentum, sed contra Deum nulla consilia, nullum valet robur, omnium rerum statæ sunt periodi. Cùm ad *Sardanapalum* devenissent regnandi vices, accidit ut in castra venirent cum Medis *Arbaces*, cum Babyloniis *Belochus* duces: hic Chaldæorum princeps ex Magiæ quam habebat notitiâ, *Arbaci* clam significat, Imperium Assyriorum ipsi astra portendere, aggrediatur ergo fortiter quæ sibi sint fatalia: fit conjuratio, conjungit *Arbaces* Medis Persas, & *Belochus* Arabes Babyloniis; intereà tacent, sed anno sequenti redeunt quasi succedanei milites in castra, cum comitatu quadraginta myriadum. Pervolat in Regiam ad *Sardanapalum* fama; abjicit semivir muliebrem mundum, prodit in campum, induit arma, &, quod mirere, conjuratos profligat, quin & arma resumentes secundò debellat. Non patitur suos *Belochus* animum despondere, certissimam ex astris victoriam prædicat, nihilominus tamen tertiò fugantur & funduntur penitus: desperâssent hic prorsus, ni quintum præfixisset diem *Belochus*, intra quem certum pollicerentur auxilium sydera, ni sua vana ars esset. Intereà adventantes nunciantur Bactriani Regi contra rebelles in opem, obviam procedit *Arbaces* quà minis quà promissis pellicit in fœdus. Hoc supplemento recreatus, concubiâ nocte Regem in castris securum invadit, maximam edit stragem, superstites in urbem compellit, conclusos obsidione cingit. Nihil dum sibi metuebat *Sardanapalus*, nam oraculo scivit urbi cautum quamdiu maneret amicus Tigris; nulla de fluminis inimicitiâ formido; factum est tamen ut post biennium magnâ imbrium vi auctum flumen bonam mœnium partem subruerit. Hoc nuncio *Sardanapalus* ad ultimam desperationem redactus confugit non ad restim sed rogum.

Semivir Sardanapalus in fortissimum evasit virum.

Herodotus Ctesiâ fide dignior.

Quæ sequuntur perplexissima fecère Historicorum principum diversissimæ sententiæ; *Herodotus* & *Ctesias* primi fontes adversis concurrunt frontibus, posteriores omnes horum alter post se trahit: licet antiquiores tam *Xenophon* quàm *Siculus Ctesiæ* magis faveant; quisquis tamen hujusce viri fragmenta cum *Herodoto* contulerit, vix putabit *Ctesiam* prælatum jure: difficulter ex utroque liquida colligitur veritas, mihi tamen quæ habet *Herodotus* quàm quæ *Ctesias*, verisimiliora videntur. Etsi in *Cyri* morte *Xenophontem* maximè sequendum putem, referam tamen communem eâ de re ex *Herodoto* sententiam.

Destructo Assyriorum imperio, non se dixit *Arbaces* Regem, sed Medos, Persas, Armenos, reliquosque ad Septentrionem populos, libertate permisit frui: aliter *Belochus* qui Babylone in Assyriâ Monarchiam continuavit, cogendo quos potuit ad meridiem & occasum potissimum sitos subire jugum.

Medi pertæsi libertatis Dejocem cogunt regnare.

Medi per aliquot annos de novâ libertate gratulantes invicem, compererè tandem licentiam popularem non minus tyrannide malum esse. Dum in uno majestas imperii non residet, facinorosi quique pro libitu in vicinos grassari: afflicti regem qui tueatur imbelles, qui castiget sontes, efflagitare: omnium oculis *Dejoces* ex *Arbace* prognatus, Medorum potentissimus simul & justissimus expetitur: suis ille demum humeris imperii onus imponi patitur, eâ lege ut populus Regiam sibi urbem & domum extrueret, suisque mandatis obsequium in omne tempus alacre polliceretur. Nulla in populo mora, extruuntur multò magnificentissima *Ecbatana*, hodie *Tauris*, in ipso Mediæ meditullio: hîc *Dejoces* & posteri exercere cœperunt imperium in vicinos omnes, quà volentes quà invitos, donec tandem latissimi Regni gubernacula devenissent ad *Astyagem*.

Astyagis ex Mandane nepos Cyrus in infantiâ ægrè servatus à pernicie.

Nulla huic mascula proles (*Horodoti* profitemur insistere vestigiis) ex filiæ (quam habuit unicam) *Mandanes* utero videt in somnis enasci vitem, quæ totam Asiam umbrâ contegeret. De insomnio consulti vates, respondent suum ex *Mandane* nepotem non in Mediam tantùm se vivo videnteque, sed & in Asiam totam arrepturum imperium. *Astyages* (ut irrita redderet fata) viro inter Persas quieti ingenii & mediocris fortunæ *Cambysi* gnatam dat nuptum; & ut primùm apparuit uterum ferre ad se vocatam detinet in ipsum partûs articulum; infantem prorsus regium quam primùm edi-

editum *Harpago* Præfectorum fideliſſimo tradit, primo quoque tempore necandum. Non tulit hunc animus innocuo Regii ſanguinis cruore manus commaculare, ſed facinus perpetrandum ſeveriſſimis verbis mandat cuidam *Mithridati Aſtyagis* bubulco; ſuſceptum ille puerum deducit domum, mox ad lanienam ferarum exponendum: ſed rem ut erat, antè narrat uxori *Spaconi*, abhorrere mulier facinus, maritum ne fieret obteſtari, docere quo facilè falleret modum; edidit illa nuper infantulum, ſed cui in ipſo partu vitam fata eripuiſſent, hunc, inquit, ſupponamus pro Regio, Regium alamus pro noſtro, *Mithridati* commentum placet, demortuum involvit Regiis quas ab *Harpago* faſciis accepit, involutum poſt triduum ad *Harpagum* reduxit, quaſi enectum in ſylvis fame ſecundum ſua mandata: veriſimilis fabula non difficulter creditur.

Cyrus puer innoteſcit avo. Intereà adoleſcit *Cyrus* in ruſtico pago, facie & moribus inter parvulos ſodales regium aliquid ſpirans, colludentes aliquando pueruli eligunt ſibi in Regem *Cyrum*, quo munere demandato ſtrenuè defungens, alios creat ſatellites, alios conſiliarios: huic unum, illi aliud imperat, cæteri parent dictis; nobilis quidam puer ſpernit imperia: hunc ſtatim rebellem lectores jubet corripere & duriter cædere loris; flagris totus lacer currit ad patrem lachrymabundus puer, & ad Regem cum filio pater, irarum plenus demonſtrat quàm ab infimâ plebe ſerviliter habeatur nobilitas; advocatur in regiam cum patre ſuppoſititio *Cyrus*, puerum interrogat *Aſtyages*, quî tanti viri filium auſus ſit tam indignis modis accipere, intrepidè reſponſat puer, mei me ſodales communi ſuffragio dixere Regem, unus hic juſſa reſpuit, propterea plectendum duxi, ſi quid peccatum, adſum qui feci, luam ut voles: pueri ſermonem, vultum, & indolem totam admiratus *Aſtyages*, venit in memoriam amiſſi nepotis, & leviuſculum ſuſpicatus in interiora domus bubulcum ſeducit, tandemque ex eo minis veritatem extorquet, agnitum nepotem amplexus deoſculatur, de ſemine ſecurus, cui per puerile hoc imaginarium regnum ſatisfactum arbitrabatur.

Harpagus ab Aſtyage atroci injuriâ affectus Cyro Mediæ tradit regnum. *Harpagum* tamen noluit mandatorum ſuorum neglectum impune ferre, adeſſe jubet cum filio, qui in aula maneret cum invento colluſurus nepote. Ad certum diem cum proceribus *Harpagus* ad Regium invitatur convivium, conciditur filius patri in dapes, caput & artus reponuntur in ſportâ, cùm ſuis ſe carnibus ſatis repleſſet *Harpagus*, interpellatur à Rege nunquid convivaretur bellè, belliſſimè reſpondit, Regi gratia: mox proponi jubetur bellariorum ſporta, reteguntur filii reliquiæ, & jam (inquit) agnoſcis *Harpage* quæ te ferina repleverit: agnoſco, regerit, & mihi quæcunque Regis voluntas perplacet. Non diu viro defuit inſignis vindicandæ injuriæ occaſio, mittitur ad Patrem in Perſas *Cyrus*, ibi omnis virtutis genere cunctos in ſui admirationem rapit. Poſt aliquod tempus ad ipſum ab *Harpago* venit nuncius ſine aliis mandatis, quàm ut ſuis manibus allatum à nuncio leporem ſemotis arbitris diſſecaret; in diſſecti medio libellum reperit, in quo ad vivum *Harpagus* depingebat antiquas *Aſtyagis* tum in ſe tum in *Cyrum* injurias: adveniſſe monet tempus vindictæ, efficaciter hortatur implere vellet prædicta fata: accurrat modò cum quoviſcunque in Mediam exercitu, ipſi ſe traditurum in manus abſque teli jactu cunctas Regis copias. Monenti paret *Cyrus*; *Aſtyagi* nunciatur adventare cum armatâ manu nepotem, *Harpagum* ille jubet ire obviam cum copiis, dum ſtat in procinctu utraque acies, ante pugnam ad *Cyrum* transfugit *Harpagus*, Ducem ſequitur omnis miles. Quid vis amplius? *Aſtyages* cum toto imperio venit in nepotis manus, *Harpagus* illudit & inſultat captivo Regi, ſed *Cyrus* avum amanter habet, & provinciarum primariâ, quoad viveret, permiſit frui.

Ambitio Cyri. Humanæ cupiditati nullum poſuit natura terminum, opes, honores, acuunt non ſedant ſitim: non citiùs Deus Medos ſubjecit *Cyro* quàm is ulteriora ſpectârit, terrarumque orbem totum animo volvere cœperit. Tres tum in terrâ celeberrimi florebant Reges, in Aſſyria *Labynitus*, *Amaſis* in Ægypto, & in Lydiâ *Crœſus*, iſtos omnes ſpe jam devorabat *Cyrus*; ſed prima cum *Crœſo* bella.

Candaulis uxor maritum, ſe, Lydiamque Gygi tradit. Seculis aliquot Lydiæ imperitârunt *Heraclydæ*: ex his unus *Candaules* nomine pulchritudinis ſummæ habebat uxorem. Delirus Rex non ſatis habens *Gygis* ſatellitum ſuorum principis aures quotidie obtundere uxoris formâ, ſed quò major fieret rei fides ſimul & admiratio, voluit oculis luſtrare virum quæ aſſiduè auribus ingeminabantur. Renuit *Gyges* Dominam propinquius ſpectare, ſed fatuus *Candaules* nolentem compulit in thalamo latitare, ut Reginam dum decumberet, ſeminudam conſpiciens, ſe qui tali frueretur, ſciret beatum: tanta non fuit in latendo *Gygis* cautela, quin diſcedentis umbram obſervare ſibi videretur mulier: certò rem totam ex marito expiſcata, non priùs illuxit dies quam vocatum ad ſe *Gygem* juſſit eligere, ipſe ne vellet quam primum mori an verò manus inferre Regi. *Gygi* viſum *Candaulis* vitâ ſuam redimere, nocte ergo intempeſtâ nullâ fabuloſi annuli virtute, ſed muliebri fraude ſecurus ſter-

ſtertentem obtruncat Regem, Reginaque ſimul & Regno in poſterum potitur.

Crœſus Gygis abnepos filium Atym ab Adraſti telo non poteſt ſervare.

Gygis abnepos *Crœſus* fuit, huic duo filii, mutus alter ab ortu, alter fortitudine, virtuteque omni ſodalibus longè præſtans, *Atys* habebat nomen, docetur in ſomnio *Crœſus*, filium *Atym* ferreâ mox perimendum cuſpide; armat ſe Rex contra Deorum effata, retrahit invitiſſimum filium ab omnibus armis, in thalamo cum novâ nuptâ cogit deſidere, nullum in domo ſpiculum vult conſpici: hæc meditanti ſupervenit infelix *Adraſtus* Phrygiâ juſſus exulare; quod malâ fortunâ fratrem incogitans necâſſet, ſupplicem accipit benigniſſimè *Crœſus*, & quàm poteſt amanter fortiſſimum utut infauſtum Principem apud ſe retinet. Intereà concurrit ad regiam frequens populus clamans ab immani apro regionem vaſtari, lachrymis efflagitant fortiſſimam *Atyos* dexteram, quæ una valeret belluam perdere, ſuam hîc *Atys* operam offerre, ſed pernegare pater; filius contra inſtare, narranti tandem oraculum *Crœſo*, demonſtrat *Atys* nihil ab aprugno dente ſibi eſſe periculi, cujus ſint fata occumbere ferro; victus *Crœſus*, venationis concedit filio licentiam; ſed *Adraſtum* unà mittit cuſtodem, qui ab omni periculo ferri, quantum in ſe eſſet, juveni caveret: cuſtodiam in ſe recipit *Adraſtus*, itur in campum, vexatur aper, ſed ecce in ipſo venatus fervore mittit in feram *Adraſtus* ſpiculum, effugit illa, ſed *Atyos* pectus cuſpide trajicitur. Feralis omnes invadit lamentatio, fertur exanimis ad patrem filius, poſt mortui corpus mœſtiſſimus conſiſtens *Adraſtus* fatetur noxam, *Crœſum* obſecrat velit pœnas expoſcere, *Adraſti* miſerans fortunam *Crœſus* ſolatur ut poteſt, verum is infauſtis infenſus Diis vivere recuſat, & ad *Atyos* rogum ſe necat.

Crœſus à Cyro metuens ab Apolline fallitur.

Dolorem à *Crœſo* depulit metus, gnarus moris humani ſibi perſuadebat luxuriantem adoleſcentis *Cyri* fortunam in vicinorum circa circa perniciem mox erupturam: commodum ergo ſuis rebus exiſtimat præoccupare. Sed quò melioribus moveret avibus, Deos conſultum mittit; vir ſi quis unquam δεισιδαίμων, nullum negligit oraculum; ad cuncta quæ ullum habebant nomen fana mittit, qui hoc unum primò quærerent tentandi gratiâ, quid rerum in articulo quæſtionis ageret *Crœſus*; ex omnibus unum placuit *Delphorum* reſponſum: nam *Pythia* legatis ante quæſtionem cecinit in iſto temporis momento concoquere *Crœſum* in lebete æneo oviculam, cum teſtudine ſuperimpoſito lebeti operculo, etjam ex ære: cùm meminiſſet *Crœſus* id ipſum iſtâ horâ ſe agitâſſe, nihil amplius de *Apollinis* dubitans veracitate, ſecundò Delphos mittit legatum, cum donariis ex auro argentoque pretii cunctam ſuperantis fidem. Sciſcitatur Deum legatus, num Perſas poſſet evertere *Crœſus*, ambiguo deludit virum reſponſo mendaciſſimus Deus:

Κροῖσος (inquit) Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Crœſus Halym penetrans magnam pervertet opum vim.

Non cogitabat *Crœſus* ſuæne an *Cyri* pervertendæ eſſent opes. Confeſtim quantas poteſt maximas contrahit copias, de victoriâ certus ipſius ore Dei. Mediam invadit prior, adeſt cum exercitu propugnaturus *Cyrus*, die toto pugnatum eſt ancipiti marte, ſed nocte cogitur à ſuis *Crœſus* relictis caſtris domum remeare: renunciato in quartum menſem reditu: verùm ecce præter opinionem ad *Sardium* mœnia conſidentem *Cyrum*. Inexpectato licet adventu territus *Crœſus*, animos tamen aſſumit urbis munitiſſimæ fiduciâ, quam facile defenſum iri conſidebat, donec ex Aſſyriâ, Græciâ, Ægypto vires adventaſſent promiſſæ: diu fruſtrà aſſedit urbi *Cyrus*, donec aliquando ex ſuis quidam animadvertiſſent *Lydum* militem ut galeam reciperet, quæ manibus excidiſſet forte fortuna, deſcendentem ſimul & aſcendentem ab urbis parte, quæ naturâ loci ita putabatur munita, ut ab obſidentibus pariter & obſeſſis tanquam inſuperabilis negligeretur: hac urbi irrumpunt Medi ab ipſis lydis præmonſtratâ viâ, obviorum fit cædes promiſcua.

Capiuntur à Cyro Sardes unà cum Crœſo.

Periculum Crœſi muti filii vocem rumpit.

Conjecerat ſe in turbam *Crœſus* ne agnoſceretur, obſcuram & facilem mortem deſiderans; illi dum enſem intenderet Medus quidam miles obtruncaturus, ſtatim exclamat qui erat à latere mutus filius, homo ne interficias *Crœſum*; linguæ retinacula rupit terror, muto metus dedit vocem, agnitus *Crœſus* damnatur ad ignes, aſcendens jamjam arſuram pyram exclamat altâ voce ô *Solon*, *Solon*, *Solon*, & præterea nihil admirante *Cyro* narrare vix inducitur, moriturions (ſic loqui liceat) *Crœſus*: accepiſſe ſe inquit dum fortuna floreret *Solonem* hoſpitio, & oculis ſubjeciſſe viri quicquid haberet opum, potentiæ, felicitatis: quæſiſſe quemnam in terris cognoviſſet beatiſſimum, memorare *Solonem* *Tellum* quondam Athenienſem, & poſt hunc Thebanos quoſdam fratres, qui in mediocri fortunâ cum laude viventes integrâ occubuiſſent famâ, cum indignarer nec primas mihi nec ſecundas in felicitate virum attribuere, docet is quod dici beatus ante obitum nemo ſupremaque funera poſſit. Iſta tum ut deliri ſenecionis ſomnia ſpernebam, ſed præſentes me res admirandam viri ſapientis veracitatem cogunt agnoſcere. His dictis caſuum humanorum cogitatione perculſum *Cyrum* miſeret *Crœſi*, jubetque de pyrâ deſcen-

Solon & Apollo Crœſum ſervant.

scendere, sed sera fuit misericordia, hactenus enim subjecto igne ardebant extrema pyræ, violentia flammæ non admittebat restinctorum manus: quod unum hoc casu potuit *Crœsus*, sublatis ad cœlum oculis, invocat *Apollinem*; audit Deus, & immensâ imbrium vi perdomat flammas. Hoc beneficio nondum sibi ab *Apolline* satisfactum putavit *Crœsus*, potestatem à *Cyro* postulat mittendi Delphos ad Deum, quæ captivum ligâssent vincula, quo sic ingratam *Apollini* perfidiam exprobraret, sed à se rejecit *Apollo* culpam in fata, quæ Medis subjicere Lydos decrevissent, suspendisse ob amorem *Crœsi* fatorum decreta ad annos tres, ultra non valuisse ne ipsum Jovem.

Crœsi cum Apolline jurgia.

Cyrus Babylonem capit.

Proxima movet *Cyrus* in Babylonios arma, hoc ad se, si quem alium pertinere putabat imperium jure, ex cujus scilicet majoribus *Arbaces* multò majorem quam *Belochus*, operam locâsset in perdendo *Sardanapalo*. Regnabat tum Babylone *Balthasar*, contra hunc movet *Cyrus*, nullum valet ingruentem sustinere robur: Objicit flumen *Gyndes* pro patriâ suum corpus, sed ob audaciam pessimè mulctat *Cyrus*, dissecans miserum in partes supra trecentas sexaginta sex; moventur hinc ad urbem castra, obsidentes rident Assyrii, invictam putantes urbem cujus mœnia capiebant ambitu millia passuum minimum sexaginta, latitudine cubitos regios quinquaginta, altitudine ducentos. Sed miseri non meminêre venisse vocatum à Deo *Cyrum* ad manumittendos Judæos: oppugnanti Deo propugnacula cuncta sunt paleæ. Dissecabat urbem in duo interfluens Euphrates, derivat *Cyrus* flumen in fossas quas excavaverat *Semiramis* olim, itaque per alveum semisiccatum subeunt intempestâ nocte Medi securam urbem, occupant portas, ferro flammâque sæviunt, donec urbani victas darent manus.

Imposito *Medis*, *Lydis*, *Assyriis* jugo, nondum armorum satietas *Cyrum* capit, ardebat Ægyptiorum celebre Regnum prioribus addere, sed ante voluit superbos compescere *Massagetas*, ne quid se absente moveret à tergo indomita Scytharum rabies.

Movet in Massagetas.

Imperitabat Massagetis Regina *Tomiris*, ad hanc mittit *Cyrus* qui ambirent in uxorem; sagax mulier Regnum non Reginam ambiri sentiens, repudiat conditionem: irritatus quasi contumeliâ *Cyrus* exercitum ducit ad mare *Caspium*. Mihi quidem hic videtur *Herodotus*, utut aliàs inter Chorographorum primos, necessariò relinquendus; Massagetas ponit ad Orientale maris Caspii latus, ad ortum etiam Mediæ, & in hoc sequacem habet Geographorum principem *Ptolemæum* sed addit Massagetis ad meridiem fluvium Araxem, quem vult æqualem Istro. Ista stare non possunt, nam si *Ptolemæo*, si *Straboni*, si Geographicis quæ nunc teruntur tabulis, ulla sit fides, Araxes Armeniæ fluvius est Mediæ ad occidentem, sextuplo minor Istro, ad quem hodie habitant *Georgiani*; dicerem in voce solùm errasse *Herodotum*, *Araxem* vocando qui nunc & olim etiam *Oxi* nomen habet, nisi quæ de *Araxe* refert etiam *Oxo* non convenirent. *Oxi* quidem fontes longissimè distant vel ab *Euphratis* vel *Gyndis* vel *Tigridis* fontibus, & ostium utrumque Massageticæ genti jacet ad meridiem, mare *Caspium* ad occasum, *Iaxartes* fluvius ad Boream.

Errat in Araxis situ Herodotus.

A Tomiri necatus secundum Herodotum Cyrus.

Cùm ad Oxi ripas venisset *Cyrus*, obviam habet à *Tomiri* legatum qui Regi daret optionem, velitne ipse ad tridui iter in regionem Massageticam procedere, an verò Massagetas mallet regionem ipsius tanto intrare spatio, vocat in Concilium *Cyrus* duces: *Crœsus* qui post captas *Sardeis* Regi fuit ab omni secreto, Massageticum ab initio bellum dissuadebat, sed quandoquidem eò esset perventum, unde sine infamiâ retrahi non potuit pes, consultius putabat tum rei tum famæ in hostico pugnare quam domi: trajicit ergò, sed sinistris avibus, flumen *Cyrus*, remisso ad regni gubernacula unà cum *Crœso Cambyse* filio. *Tomiris* secundum pacta recedit ab Oxo triduanum iter, sequitur aliquandiu *Cyrus*, sed ex procerum consilio quasi territus, recurrit ad flumen, relictis castris, paratarum epularum & generosissimi vini refertis. Reginæ filius cum tertiâ copiarum parte vacua occupans castra, insueto vino & epulis indulget cum exercitu toto avidissimè; facili ergo negotio semisepultos crapulâ *Cyrus* obtruncat ad unum Reginæ filium, quem captivum in vinculis retinuit; hic cum precibus impetrâsset laxas manus, semet ipse dedit neci: irritata magis quàm territa *Tomiris* hac clade, iterum per legatos ad sua redire jussit *Cyrum*, & abstinere ab alieno; cùm non paruisset, accedit cum copiis Dux fœmina; cruenta fit, si qua aliàs unquam pugna, occumbit unà cum *Cyro* Persicæ nobilitatis flos, conquirere mandavit Regina victrix cadaver *Cyri*, & ab inventore scindi caput, quod illa suis manibus vasi humano sanguine pleno injiciens; Satia te, *inquit*, quem sitîsti sanguine.

Invadit Ægyptum Cambyses.

Nunciatâ *Cyri* cæde Regnum capessit filius *Cambyses*, urget ille patris cœpta; Ægyptiis denunciat bellum, injuriæ prætexens contumeliæ sibi ab Ægyptiis illatæ speciem. Postulaverat ab *Amasi* Rege filiam in uxorem, metuens hic ne Persa filiam concubinæ loco tantùm haberet, pro suâ supposuit *Niteten Apryis* à se depositi throno; hæc ut ad *Cambysem* venit, in paternæ vindictam

cædis

cædis *Amasis* aperit fraudes: non amplior mora, quæsitum nacti Persæ prætextum movent ingenti cum exercitu per Arabiæ deserta, occurrit ad Pelusium *Psammenitus, Amasi* patre priùs defuncto; fit pugna, victi Ægyptii confugiunt *Memphim*, obsidione premunt urbem Persæ, & tandem deditione capiunt. Conjicitur cum Regni primoribus in vincula Rex, in ordinem servorum redigitur populus, transire jubetur per ora *Psammeniti* ancillæ habitu cum hydria aquarum filia. Ad hoc tam triste spectaculum vultum non commovet Rex, mox prætergredi videt in nobilissimorum Juvenum turbâ filium ore frænato colloque revincto fune; etiam hìc stat immotus *Psammenitus*, sed ecce dum quidam ex priscorum numero amicorum accedit emendicans stipem, hìc Rex erumpit in fletus. Interroganti *Cambysi* quid fleret externorum mala, qui immotus proximorum conspexisset clades? Respondet miserrimus Rex, amici calamitatem postulare lamenta, liberorum superare. Hoc dicto *Cambysi* mota miseratio, jubetur *Psammenito* restitui bona rerum suarum pars, mittitur ad filium simul & filiam liberandos nuncius, cujus tamen iter non prævenit infelicis adolescentis præproperum supplicium.

Psammeniti calamitates.

Suavis devictæ Ægypti bolus, *Cambysis* plura quærendi famem exacuit: ad perdomandum Africæ reliquum adjicit animum, in Carthaginenses adornari jubet classem, sed audito copiarum nauticarum florem *Phœnices*, expeditionem contra consanguineos *Pœnos* abhorrere, ab incepto destitit, in *Æthiopas* ad Africæ meridiem versurus vires. In hos dum pergit ad dextram devastandis *Hammoniis*, & *Iovis* incendendo fano quinquaginta dimittit militum millia: hi cùm discumberent sub dio pransuri, tantam arenarum vim venti violentia congerit in miseros, ut ad unum omnes vivi sint contumulati.

Frustraneus Cambysis conatus in Pœnos, Hammonios & Æthiopas.

Castra Regis mediam vix dum ad Æthiopes emensa viam, consumpto prorsus omni commeatu, coguntur decimum quemque sortiri militem ad esum, ista comperiens *Cambyses* in Ægyptum revertitur, ubi in omnia ruit scelera plenissimo gradu, seu morbo sacro sibi à puero familiari infatuante mentem, seu *Iovis Hammonis* furiis exagitantibus animum.

Miserat ante susceptum in Æthiopas iter, ad ipsos speculandi gratiâ legatum, suspicatus id quod erat Æthiopum Rex, revertenti legato *Cambysi* ferendum dedit arcum cum hoc nuncio; ne tentarent Persæ in Æthiopas arma movere, priusquam ex ipsis aliquis dictum arcum valuisset intendere, cùm rem tentâssent Persatum fortissimi, frustra fuere omnes, unus *Smerdis Cambysis* frater non plus duobus digitis ab intendendo fuit, verùm adolescenti infelicissimè cessit hæc fortitudo, nam invidiâ æstuare *Cambyses*, non ampliùs ferre fratrem, remittitur igitur in Persidem *Smerdis*, quò minori negotio de medio tolleretur: *Prexaspi* res peragenda committitur, suis ille manibus *Smerdin* in mare præcipitavit. Habebat *Cambyses* uxorum loco sororem utramque, cum quibus aliquando spectabat ferarum certamina, cum leone decertabat fortissimus canis, qui tandem victus concidit à leone devorandus, astabat revinctus loro catuli frater, hic fraternam conspiciens lanienam, ruptis impetu loris in victorem insilit leonem, visum hoc minorem Regis sororem statim solvit in fletus, causam mirato *Cambysi* respondet, dum canem leo dilaniat advolat in suppetias frater canis, sed meum, ah! *Smerdim* violante cane nullus tulit opem: efferatus dicto *Cambyses* tamdiu prægnanti sorori calcibus insultavit, donec ipsa cum fœtu simul efflâsset animam.

Smerdis virtus se primùm, posteà sororem, denique fratrem perdidit.

Posteà factum est ut è *Prexaspe* quæreret quæ de se esset Persatum opinio: regerit ille Persas in omnibus admirari Regem, nisi quòd paulò magis desiderarent abstemium: siccine igitur (inquit) ebriosus à meis habeor? talisne sim tuo statim experiar periculo; hac si sagittâ trajecero tui præ foribus stantis filii ipsum cor, injuria delirantis ebrii titulo notor; sin aberrem, nil defugio notam: cum dicto spiculum emittit, quod in medio dissecti juvenis corde repertum est.

Prexaspis filii cor sagittâ Cambyses trajicit.

Cùm aliquando nobilium duodecim uno die jussisset necari, à *Crœso* crudelitatis est monitus: ad liberam vocem excanduit Tyrannus, Crœsumque jussit quam primùm mulctari morte: prævidentes ministri Regem utut in præsentia furentem, mox *Crœsi* tactum iri desiderio, vitum aliquot dies occultant, donec Regis defervesceret ira; posteà cùm observarent *Crœsi* mortem molestissimè ferre, renunciant in vivis adhuc esse: illum quidem Rex accipit in pristinæ locum gratiæ magno cum gaudio, sed ministros qui servassent, spreti imperii crimen morte jubet luere.

Crœsum servatum gaudet sed servatores necat.

Noluit tantum in homines *Cambyses* furere, invasit libido virum violandi Deos: Ægyptiorum ingressus templa, omnia profanavit sacra; proximi Regis *Amasis* solitum cadaver aciculis pungi, lotis cædi, omnique jussit excipi contumeliâ, dum tandem flammis redegisset in cineres.

In Ægyptiorum Deos furit

Ægyptiis olim maximi Dei loco erat vitulus quem nominabant *Apim*: hunc voluit videre *Cambyses*, ut vidit, confestim insiluit in magnum Deum trajecturus gladio ventrem, sed aberrante ictu, tactum tantùm

est

est femur, ex quo tamen vulnere contabescens *Apis* expiravit.

Cambyses moritur Ecbatanis Syriæ.

Istos in Ægypto furenti furores tyranno nunciatur *Smerdin* quendam Magum, *Susis* in Perside regium occupâsse nomen sub persona *Smerdis* à *Cyro* geniti. His acceptis quàm potest festinè domum properat, sed in via dum equum conscenderet, excidente vaginâ nudus jam gladius femur perstringit ad eam partem, quâ ipse vulnerâsset *Apim*.

Oraculo olim *Cambysi* prædictum fuit moriturum se Ecbatanis, hoc fretus responso expectabat securus, seram domi in Media mortem, sed jam ad vulneris curam in Syriæ vicinam urbem digrediens, dum audit præsens vocari oppidum Ecbatana, non amplius dubitat de præsenti fato. Convocat igitur primores Regni, aperit prius occultatam fratris cædem, docet in somnis aliquando vidisse se *Smerdin* in solio sedentem, vertice cœlum tangere, hujus dum causa insomnii à rebellione fratris sibi formidaret, imperasse cædem quam nunc animitus perpetratam doleret; qui in præsentia fratris mentiretur nomen, nihil minus esse quàm *Smerdin Cyri*, satis se nosse Medum *Magum*, cunctis imprecatur miserrimam mortem, si vilissimi homuncionis audaces fraudes impunitas dimitterent. His dictis infaustum spiritum exhalavit.

Narranti vera de rebelli Mago Cambysi non credunt Persæ.

Non habuere fidem moribundo Regi Persæ, nam quæ dixit ad invidiam fratris arbitrabantur conficta, maximè cùm celebratus cædis auctor *Prexaspes* gravissimè dejeraret, nullas se unquam intulisse *Smerdi* manus, nam si fateretur, metuebat mortuo jam *Cambyse*, magni quod admisit sceleris vindices Persas: strenuè ergo negabat factum, quod paucissimorum perpetrasset conscientiâ, hinc accidit ut totos septem in pace menses imperitaret Persiæ *Magus*, pro fratre *Cambysis* fallens, tandem tamen ira res emanavit.

Otanes operâ filiæ de Magi fraudibus fit certus.

Unà cum Imperio *Cambysis* etiam uxores Mago cesserant, inter has filiam habebat *Otanes*, vir nulli Personarum secundus potentiâ: observabat hic imperatorem novum contra quàm solerent Reges Persarum domi se tenere clausum, nec unquam magnatibus sui copiam libenter facere, suspicantur inde veram esse posse quæ ferretur fama de Regno *Smerdis* non *Cyri* sed *Magi*: ut verum exploraret, ad filiam mittit qui monerent, dum unà cum Rege dormiret palpare stertentis aures: meminit enim à *Cyro* dum viveret *Smerdi* Mago ob grave scelus præscissas aures, renunciat *Otani* gnata, auritum non esse qui regnaret.

Liquidâ jam veritate, quinos Primorum rem totam docet, Consultantibus septimus supervenit *Darius Hystaspis* filius: hunc viderat in somnis *Cyrus* trajecturus *Araxem* ad fata, imperitantem Asiæ: experrectus advocat qui erat in castris, *Hystaspem*; narrat quæ de filio vidisset in somnis, jubet confestim volare in Persidem, juvenemque comprehensum ad se quam primùm adducere, sed ista rupit consilia *Cyri* cædes.

Conspirant septem primores.

Deliberant dicti septem proceres de tollendo Mago, rem cupiebat *Otones* per aliquot differri dies: *Darius* verò ni illicò aggrederentur, denunciat propalaturum se consilia, scire enim satis, non posse viros septem secretum tanti momenti diu tenere compressum, nolle igitur à quoquam in afferendo Magis nuncio se præveniri, in viâ discunt conciliasse sibi Magos *Prexaspem*, illumque magnis muneribus majoribusque promissis induxisse, populo ut persuaderet genuinum *Cyri Smerdin* regnare, nec ullam se vim unquam intulisse *Cyri* filio, pollicetur egregie *Prexaspes*, jubet convocari Persás, & altum sibi poni solium, in hoc ascendens longè contra Magorum spem auditoribus multis verbis declarat, verè mactasse se *Smerdin Cyri*, regnique fræna tenere non alium quàm vilissimum Magum: cum dictis præcipitem se mittit in caput, expiratque cervice confractâ. Nuncium hoc currentibus conjuratis addidit calcar, ventum est ad Regiæ fores, virorum majestas per medios satellites viam aperuit, non item ad conclavis aditum per eunuchos, qui suspicantes quod erat, ad arma conclamavere, sed frustra; nam facile semiviros ensibus summoventes proceres, irrumpunt in conclave, hîc Magi fratres, alter arcum, alter lanceam corripit: arcus in proximo telum inutile. Fugit ergo qui eo se armaverat in interiora domûs, sequitur *Darius* & *Gobrias* fugientem, *Gobrias* brachiis continet, reluctatur ille, mutuis implicantur amplexibus, stat animi anceps *Darius*, ferire non ausus ne noceret amico. Hîc *Gobrias*, quid agis (inquit) *Dari*? vel per meum latus Magum transfigito: hac voce confirmatus *Darius* forte fortuna transverberat Magum intacto *Gobriâ*.

Magum in Gobriæ brachiis confodit Darius.

Darius equisonis sui arte Persarum imperium adipiscitur.

Sublatis de medio Magis magnâ disceptatum est inter septem pertinaciâ de forma futuri imperii; *Otani* Democratia, *Megabyso* Aristocratia, *Dario* Regnum placebat: tenuit *Darii* sententia. Proxima de Rege eligendo cura, protestatur *Otanes* neque regere, neque à quoquam se regi velle: reliqui sex condicunt mane sequens ad ortum Solis, ut in *Susorum* suburbano convenirent in equis, eum adoraturi Regem cujus equus primam emisisset vocem. Interea *Darius* digressus domum equisoni suo pacta conventa significat, monet seriò vellet

vellet expedire si quam haberet artem: statim equiso, hæc si conventa sunt, inquit, Domine de Regno sis securus, cætera mihi erunt curæ. Post aliquot horas ad locum quem condixêre proceres, adducit equarum pulcherrimam, equumque cui insessurus erat *Darius*, aliquandiu circumducit & admittit tandem; hinc factum ut postridie quam primum eo loci pervenissent proceres in memotiam hesternæ libidinis rediens *Darii* equus, horrendùm hinniret; auditaque voce, desilientes illicò cæteri, *Darium* quasi cœlo delapsum Regem adorârunt.

Babylon rebellat. In historiâ *Darii*, mittentes cætera, tria explicabimus in primis digna quæ memorentur, expugnationem *Babylonis*, infelix ad *Scythas* iter, & *Marathoniam* pugnam. Babylonii Persicæ servitutis pertæsi, commodas sibi ad rebellionem existimant frequentes quæ paucis annis acciderant, mutationes Imperii: qui jam teneret regnum juvenem esse, rudem imperandi, non amplius ferendum sibi jugum, qui aliis olim imperitare solerent: creantur duces, fabricantur arma, paratur ad obsidionem urbs, convocantur in unum quotquot intra muros essent fœminini generis, pelluntur in agros matres, ex cæteris quisque miles unam sibi legit in servam, cætera turba ut inutilis bello & rei frumentariæ damnosa strangulatur. *Mulieres suas plerasque strangulant.*

Ad rebellionis famam adest cum copiis ad portas *Darius*, suadet ad obsequia pristina redire, monentem rident rebelles, redituros se ad obsequia dicentes cùm pareret mula, id est, nullo unquam tempore. Ab undeviginti mensibus quibus frustra mœnibus assidebat *Darius*, accidit in castris, ut inter *Zopyri* jumenta mula quædam partum reverà eniteretur, hoc cum spectâsset oculis *Zopyrus* portentum, in urbis potiundæ spem erectus est: id ut per se daretur effectum, ista commentus est, aures sibi præscindit & nares, infligitque multa cruenta vulnera, in hoc habitu se ostentat Regi, edocet non alio quàm hisce vulneribus Babylonem posse capi. Cùm explicasset consilium, præcipiti fugâ se dat in pedes ad urbis muros, intra admittunt obsessi, quis sit narrat, quæque passus à *Darii* sævitiâ, quòd suasisset obsidionis solutionem: revelaturum sese pollicetur quæ probè sciret cuncta regis consilia. Credunt Babylonii, & virum notæ virtutis alicui copiarum parti præficiunt, quibus comitatus septimo ab adventu die mille Persas, prout cum *Dario* convenerat, internecione delet: post decem dies bis mille necat, & aliquo pòst tempore millena quatuor. *Zopyrus* tres continuò victorias adeptus, unus volat per ora vulgi, ab uno pendêre putatur civitatis salus, in unius manus, arces, muri, milites traduntur: ita spei votique compos ad præstitutum tempus *Belidas* portas Persis aperit, quibus potiti statim victâ dominantur in urbe. Babylonis mœnia (unum ex mundi miraculis) *Darius* victor adæquat solo, civiumque illustrissimorum tria millia crucibus affigit, cæteris in uxores mulierum quinquaginta millia contribuere vicinos imperavit, Babylonem totam vectigalibus immunem *Zopyro* in ditionem ad vitam tradidit, sæpe dictitans malle se unum *Zopyrum* sanum & integrum, quàm mille Babylonas. *Zopyri artibus capitur Babylon.*

In Scythas *Darium* movit una vanitas animi, vanitati tamen hancce prætexuit justitiæ speciem. Ante aliquot secula transcenso Caucaso descendentes in Mediam *Scythæ*, instar rapidissimi torrentis, secum omnia per totam Asiam rapuere, neque quicquam ipsorum impetum sufflaminare valuit præter una *Psammeniti* Regis munera, ipsis ad Ægypti limites occurrentis amicè. Hanc Asiæ, & inprimis Mediæ illatam contumeliam vindicatam voluit *Darius*, quanquam nil opus fuit vindictam sumere de his qui domi per suos scelerum omnium pœnas abundè luerunt. Nam hæc vastatorum orbis colluvies, cùm per annos vigintiocto Asiæ penè toti fuisset dominata, per Medos sepulta vino, maximam partem ferro deleta: qui supererant domum versus corripiunt viam, sed transmissâ *Armeniâ* & *Colchis* antequam ad Mœotidem venissent, reperiunt sibi objectam in os ingentem fossam, cui assideret infinita robustissimorum juvenum acies. *Asiæ flagellum Scythæ.*

Domo discedentes in Asiam *Scythæ*, servos omnes oculis orbârunt, ne in diuturnâ Dominorum absentiâ ad ipsos uxores se suæ converterent; non tamen ars hæc crudelis superavit libidinem: nam cùm perexiguam maritorum reditûs spem conspicerent *Scytharum* mulieres, potiùs quàm interiret genus, cæcis se servis dabant. Hinc nata nova soboles, quæ ut redire domum accepit matrum maritos, patrum dominos, metu ne malè mulctarentur patres servi, matres adulteræ, & ipsi quoque spuria proles, corripiunt arma, currunt obviam, repulsuri pro viribus à patriâ senes *Scythas*: fit cruentum prælium, nullâ vi fossam valent trajicere senes, donec eorum aliquis ita cæteros compellaret. Quid agimus (inquit) viri cum armis contra servilem sanguinem? abjiciamus enses, arripiamus flagra; cum non hostes ex æquo, sed dominos animadvertent, illicò diffugient metu. Laudatur oratio, exuunt senes hostium faciem, induunt dominorum, dextras armant fustibus & flagris; ista non *Scythæ reduces à suis servis vexantur.*

fecunt

ferunt tela qui tulerunt enses: dissipantur juvenes, suâ sibi ob oculos propositâ conditione; sed prius tantâ dominis datâ clade, quæ ipsius Asiæ animo posset satisfacere.

Darii in Cebasum crudelitas.

His non obstantibus *Dario* visum ulterioribus de novo pœnis antiquas injurias plectere. Indicit longissimum in *Scythas* iter, multum contra prudentissimorum ex suis animum. Habebat *Cebasus* nobilissimus senex & amicissimus Regi tres in castris filios, horum unum obsecrat Regem ut velit sibi relinquere ad senectutis solamen; quin & tres inquit Rex, ut veteri gratum fiat amico, tibi relinquentur, cum dicto ternos fratres cædi mandat & mortuos tradi patri.

Bosphorum & Istrum Darius pontibus sternit.

Cum ad Bosphorum Thracium esset perventum, ibi ligneo ponte quatuor stadiorum fretum sternens, Asiam Europæ continuat, Thraciam pervagatur ad Istri ostia, novos hîc jungit pontes, & Ionas cum classe custodes relinquit, potestatem faciens eundi domum, ni ante sexagesimum diem totius *Scythiæ* victor in triumpho redîsset; venit præstitutus dies, sed sine ullâ de *Dario* famâ, nisi quam ferrent *Scythæ*.

Persarum in Scythiâ ingens periculum.

Ad primum Regis adventum indictum est à *Scythis* non orientalibus Massagetis, sed occidentalibus, hodie *Tartaris Præcopensibus*, commune Concilium: pars magna non se peti putans, sed eos tantùm arbitrata persequi Persas qui olim invasissent Asiam, negant pugnare se velle contra Persas, priores: cæteri quibus armorum placuit societas, commodum existimant abstinere prælio, donec huc illuc fugitantes per inhospita saxa lassâssent hostem, & simul ad commeatûs inopiam redegissent, ita *Darium* post se duxerunt ultra *Tanaim* fluvium sine omni profectu, nisi quod eorum qui belli respuissent societatem ab utrisque castris vastarentur agri: fessi tandem sequendo Persæ mittunt ad Scythas legatum, qui hortaretur vel ad pugnam vel ad confessionem infirmitatis: respondit *Indathirsus* Rex, nil se morari *Darium*, nam urbes sibi nullas, nullos esse agros quos tueatur armis, una curæ esse sepulchra majorum, ista si violare tentârint Persæ, experientur quid valeant Scytharum dextræ.

Intereà in castris *Darii* invalescere fames, venire ab *Indathirso* legatus absque mandatis, sed doni loco ferens *Dario* murem, ranam, avem, & quinque sagittas: hæc sibi quid vellent jubere Persas pro sua solertiâ conjectare: existimat *Darius* ad se in submissionis agnitionem mittere Scythas, non terram modo & aquam sed insuper etiam aërem, & quicquid haberent roboris, utpote quod in terra mus, in aquis rana, in aëre viveret avis, & in sagittis omnis staret Scytharum vis: sed propinquius multò Scytharum mentem *Gobrias* assequitur sic exponens, *O Persæ! nisi in mures conversi terram subeatis, aut ranæ facti aquis demergamini, aut aves voletis in aërem, malè peribitis hisce sagittis confecti.*

Gobriæ commentationem hanc verisimillimam *Darius* habens, decernit quàm fieri potest propere, de Scythis fugiendum; eâdem igitur nocte, castra cum infirmis relinquens hostibus, raptim capessit iter, premunt ad talos Scythæ, notitiaque viarum longè præveniunt Persas ad Istri pontes; hic Græcam nacti classem ad pontis custodiam ultra præfixum diem præstolantem, eam adoriuntur benignis verbis suadentes discessum, & monentes arripere libertatem, sibique relinquere Persas, quos pollicentur ad eum habituros se modum, ut nemini post eum diem sint injecturi metum. Ex Græcis permulti utilia suadere Scythas existimare, sed *Histiæus*, Mileti tyrannus ob oculos proponens regulis cæteris, in quo ipsi destructo *Dario* versaturi essent periculo, quos procul dubio populus quisque suus (libertatis ad furorem amans) sublaturus esset de medio, semoto *Darii* metu. Hoc argumento retinuit ad tutelam pontium *Ioniæ* regulos: quò tamen magis falleret, Scytharum se simulat sequi consilia, pontem quasi rescissurus, eam ejus partem quæ Scythicam ripam attingeret retrahens, suspendit vinculis, remissurus quando commodum esset in priorem locum, intereà extra Scythicorum telorum jactus sua omnia subducens.

Histiæi in Darium fides.

Hac ex parte secum Scythæ vestigia relegunt inquisituri Persas; sed hi inopinatum vastatarum viarum tramitem insistentes, elusis Scythis evadunt noctu tandem ad Istri ripas. Hîc dum nullam reperiunt pontium umbram penè delirant metu; jubet tamen *Darius* Ægyptium quendam Stentoreâ voce virum *Histiæi* nomen ad ripam inclamare, accipiens *Histiæus* vocem reponit festinus sublatam pontis partem, lætusque Persas transmittit in alteram *Danubii* ripam, olim *Getarum* nunc *Moldavorum* terram.

Veniunt nunc ad manus famosissimi Persarum contra Græcos belli prima principia: nullum in Europa pedem tenuerunt Asiatici Reges; priusquam ad expeditionem Scythicam trajecisset Bosphorum *Darius*. Hic licet ex Scythiâ coactus sit cum ignominiâ sese proripere, adjecit tamen imperio quicquid inter Istrum & Macedoniam jacebat soli: Macedonibus quidem permisit libertate frui, ea tamen lege ut terram sibi & aquam submissionis insignia

signia darent: ista petitum ad *Amyntam* Macedonum Regem venerunt magno cum comitatu legati Persiæ; non abnuebat *Amyntas* omnia postulata præstare, quin & epulis lautissimis legatos accipiebat: dum ferveret compotatio, occipiunt desiderare Persæ mulierum præsentiam, sine quibus in Asiâ nullum ajebant haberi convivium: adsunt igitur in hospitum gratiam speciosarum mulierum numerus, sed è regione virorum non à latere positus; mox Persæ, removete quæsumus viri Macedones magnos oculorum dolores, assideat cuique viro, ut in Persiâ moris est, mulier: in hoc etiam est obtemperatum. Sed quando propinquas jam sibi mulieres familiariùs quàm pateretur honestum, Persæ contrectarent: magnam concipiens irarum molem *Alexander Amyntæ* filius, sic ad patrem infit, non te patitur ætas mi pater prolixiùs convivari, ad nocturnam quæso secedas quietem, mihi hospitum relinque curam: paruit senex, & de triclinio concessit cubitum. Semoto patre ad Persas se convertens *Alexander*, Hospites (inquit) nobilissimi, quandoquidem placere vobis videamus nostrarum præsentiam uxorum, ut intelligatis quantum nobis sit studii vobis facere gratum, ecce potestatem facimus totâ nocte fruendi, sed exeant paulisper ad balnea, quo, ut decet, ad vos nitidiores revertantur. Dulcissimus ad aures Persarum accidit hic sermo, exeunt fœminæ, sed earum redeunt loco totidem fortissimi juvenes glabri, muliebri veste tecti, occultantes arma; ad hos cum indecentius accederent Persæ, quàm modestos deceret hospites, temeritatis acerbas pœnas præsenti morte luunt. Cessisset hæc *Alexandri* crudelior audacia in Macedoniæ proculdubio perniciem ultimam, ni maturè prudentissimus juvenis placasset Satrapas, uni sororem in uxorem, aliis ingentia largiens munera.

Alexandri Macedonis contra Darii legatos audax facinus.

Belli Græci parva initia.

Maximarum rerum minima sunt principia, bellorum quæ Græcos penè contrivere, & magnitudinem Persicam redegerunt ad verè nihilum, contemptibile fuit initium. Inter Ioniæ tyrannos *Histiæus* erat Mileti dominus, singularis vir prudentiæ, & cui uni *Darius* ad Istri pontes salutem debuit: tantæ virtutis atque potentiæ virum non existimant Regi commodum Satrapæ in Ioniâ relinqui, ne quid procul absente in Persiâ Rege tentaret novi: *Darius* ergo suorum suasu *Histiæum* Susa secum ducit in honoris speciem, quasi qui suâ prudentiâ in rebus omnibus magni momenti Regi fieret à consiliis. *Histiæum* hic honor habuit pessimè: Græcis enim olim usque adeo innatum erat desiderium patriæ, ut eorum vilissimi præoptarent in minimâ degere fortunâ domi, quàm honorificentissimè peregrè in aulis Barbarorum principum. Certè *Histiæus nullum* non movebat lapidem, ut quovis modo dilectam recuperaret patriam.

Mileto discedens Susa, in Principatu vicarium reliquit fratrem *Aristagoram*, ad hunc profugere *Naxii* quidam exules ut ejus operâ reducerentur domum: non valuit solus *Aristagoras* subigere *Naxum*, in societatem armorum pertrahit *Artaphernem*, *Darii* Sardibus legatum, ab hoc ducentas egregiè instructas naves accipiens, pergit in *Naxios*, urbem obsidet, sed nullo cum fructu: indignantes Persæ frustra sibi periisse labores & sumptus, convertunt in *Aristagoram* expeditionis auctorem iras: ille trepidare, circumspicere quo se posset modo contra Persarum vim tueri. Hæc agitanti supervenit ab *Histiæo* nuncius, sine aliis mandatis quam ut derasum nuncii caput inspiceret. In capitis cute scripserat *Histiæus*, placere sibi ut *Aristagoras* concitaret *Ionas* in Regem: nam erat certus, si quis in Ioniâ motus oriretur, illi comprimendo sese dimissum iri domum. Nutantem priùs *Aristagoram* impulit hæcce legatio; omnia ad rebellionem sedulò comparat, & quò magis benevolum haberet populum, ipse Mileti deposuit tyrannidem: vicinosque tyrannos partim consilio, partim vi movet subditis libertatem dare. In societatem trahit non modò totam in Asiâ Ioniam, sed insulas Ægei plerasque, etiam Cyprum, quin & ipsos Athenienses: horum consiliorum hic fuit exitus, dimittit *Histiæum Darius* ad parandam Ioniam, jungit ille sese rebellibus, franguntur isti à Persis variis præliis victi, cadit *Aristagoras*, cæditur *Histiæus*, ferro flammaque fœdatur Miletum, permultæ Cycladum vertuntur in diserta, implacabile concipit in *Athenas* & *Eubœam Darius* odium, servorum uni mandat quotidie sibi de lecto surgenti mentionem Athenarum facere.

Histiæus in suam perniciem Ionas contra Darium concitat.

Persarum in Græciam adventum maturavit *Hippiæ* & *Demarati* ad *Darium* fuga. Statim ut *Solon* Athenis Democratiam fundavit, *Pisistratus* occupavit tyrannidem hac arte. Duæ erant in urbe familiæ principes sibi invicem inimicæ, neutraque populi satis amans. *Pisistratus* maximum populi studium præ se ferens, cum utrâque capitales exercuit inimicitias; quodam die prodiit hic in forum, plenus quæ sibi inflixisset vulneribus; ista, populo clamat, fero præmia mei in concives amoris, has qui dederunt plagas mox proculdubio mortem inferent, nisi vos ipsorum insolentiæ obviam eundum curetis. Credulus popellus *Pisistrato* decernit magnum satellitium, quod à nobilium injuriis præstaret immunem: hujus satellitii specie magnam armatorum vim

Pisistratus Athenis dominatur.

circa se tenens, vir subdolus inimicos urbe vi pellit, & in cæteros volentes nolentes exercet imperium. Bis urbe pulsus *Pisistratus* toties rediit, semel armatâ manu, alias solus in curru comitante nobili scorto habitu *Minervæ*, certè frendentibus inimicis mortuus est capularis senex in plurimâ pace Dominus Athenarum, post se relinquens tyrannidis successorem filium *Hippiam*, qui cum aliquandiu imperâsset, urbe tandem ejectus ad Persas confugit.

Demaratus fugit ad Darium.

Demaratus regnabat Spartæ unà cum *Cleomene*, cùm *Darius* in Græciam misisset qui terram & aquam poscerent, cæteris negantibus, uni *Æginetæ* dederunt, quapropter in eos ducunt Athenienses copias, facit se belli socium alter Spartarum Rex *Cleomenes*, alteri *Demarato* bellum non placet, quapropter omnes adhibet *Cleomenes* machinas, ut *Demaratum* moveret regno: assequitur votum: nam *Pythiæ* muneribus corruptæ probat oraculo spurium esse *Demaratum*, nec posse legitimè tenere Regnum: hac ille incensus contumeliâ fugit ad Persas hostes patriæ.

Mardonii classe tempestate disjectâ Persæ ex Græciâ fugiunt.

Cùm singulis diebus *Darii* auribus intonarent odiosum Græcorum nomen, non modo servus ad id constitutus, sed etiam hinc *Hippias*, illinc *Demaratus* pro viæ ducibus semet offerentes, non amplius cunctandum ratus Persa, *Mardonium* sibi generum adornare jubet ingentem classem, copiasque terrestres maximas. Conveniendi locus ad Hellespontum indicitur; transfretantut ibi ex Asiâ in Europam terrestres copiæ, procedit pari passu exercitus uterque, sed dum ad *Athon* staret classis & in Macedoniâ figerentur castra, tanta tempestatis vis ingruit, ut ad saxa allideruntur pleræque naves, virorumque perirent ad millia viginti. Non melior castrorum fortuna fuit, invadit noctu tanta Thracum manus, ut omnia tumultu repleta sint, multi cæderentur, ipse *Mardonius* ferret vulnera: aspera adeo hæc visa sunt *Mardonio* fortunæ spiramina, ut necessarium putârit, rejectâ in tempus faustius Græcorum curâ, redire domum.

Redeunt anno sequenti in Atticam.

Nihil hæc fortunæ iniquitas *Darium* turbavit; anno insequenti majores ille copias comparans, pro *Mardonio* duces misit *Datim* Persam, *Hippiam*, & *Demaratum* Græcos. Rectà illi, devitato *Atho*, per medias vadunt Cycladas: *Naxon*, & si quæ aliæ regem non agnoscerent, in viâ mittentes sub jugum. In Eubœâ minus spe fuit negotium, facilè capitur *Erythræa*, plenis hinc velis tenditur in Atticam, exponuntur ad Marathonem copiæ, *Hippiâ* præmonstrante viam: ponuntur in latâ planitie castra, è regione se locat Atheniensium myrias & Platæensium mille. Fidem fecerant *Lacones* auxilii, sed dum promissorum præstationem peteret Atheniensium legatus, respondetur fas non esse *Spartanis* ante plenilunium iter ingredi. Dum redit Athenas legatus, in viâ obvium habet cornutum *Pana*; qui licet quereretur, ab Atheniensibus nimis se hactenus inter Deos neglectum, pollicetur tamen in præsentiâ benignam opem: sparsâ hac divinâ voce per castra, mira milites invasit ad pugnam alacritas, quam fovit inprimis *Miltiadis* virtus. Decem à populo electi erant duces, penes quos vicissim singulis diebus summa esset imperii, horum pars media abhorrebat à pugnâ: media *Miltiadem* sequens avebat prælii aleam. tandem cùm *Polymarchus* ad *Miltiadis* accessisset partes, decernitur esse pugnandum cum præsentibus copiis, non ultra expectato *Laconum* adventu: die prælii *Miltiadis* erant imperandi vices, educit ille copias; Platænses in cornu sinistro, Athenienses in dextro frequentes locans, mediam aciem rariorem habuit, disponuntur contrà Barbari in acie numero superantes Græcos plus decies: signa canunt, erumpunt in hostem Græci cursu, excipiunt immoti Persæ: funditur media Atheniensium acies, sed utrumque cornu fugat oppositos, quo facto contrahunt se in unum, Persasque qui mediam premebant aciem, concludunt conciduntque penitus; quin & tota Barbarorum turba terga vertens trepidè fugit ad naves, sequuntur Græci, incendunt quas possunt naves, quasdam subtrahunt in littus, *Cynegirus* unam navem dextrâ prehendit eo usque, dum amputata bipenni manus caderet in mare, privatus dextrâ admovet navi sinistram, hac quoque rescissa infigit dentes, nec priùs dimittit quàm capite truncatus caderet exanimis. Captus est oculis in fervore pugnæ sine alio dolore Græcus quidam miles, cujusdam spectri, ut ajebat, afflatu: vidit contra se stare ingentem quendam virum, qui menti umbrâ totum suum contegeret clypeum, ad cujus præsentiam cecidisse exanimem unum ex sociis & semet oculorum usu privatum.

Desertos à Lacedæmoniis Athenienses Pan adjuvat.

Splendida Miltiadis ad Marathonem victoria.

Cynegiri virtus & spectrum.

Licet in prælio perdidissent Persæ ad sena tantum millia, usque adeo tamen eos perterruit Græcorum mira fortitudo, ut ad novam pugnam non ausi redire, in Asiam quam primum remearent. Verùm hacce victoriâ, ut novo titione, majores in *Dario* irarum flammæ accensæ sunt: triplo majores quam prius unquam, in Græcos parari jubet vires: Ægyptus intereà rebellat, utraque hæc dum vexat animum cura, cogunt quiescere fata, qui in triginta sex imperii annis quievisset nunquam.

Fœda Atheni-

Democratiis semper solenne fuit, optimè de se meritis pessimam referre gratiam: *Mil-*

enſium erga Miltiadem ingratitudo.

Miltiades ſuâ virtute ad Marathonem Barbaricam ſervitutem ab Athenis depulit, ſplendidiſſimam victoriam de Perſis retulit, nihilominùs leviſſimâ de causâ fœdiſſimè mori virum Athenienſes cogunt. Statim à Marathoniâ pugnâ promittit *Miltiades*, quò duceret ipſe ſequentibus opima ſpolia & ingentem prædam. Hac ſpe clariſſimum virum ſequitur magna populi turba: itur in inſulam *Paron*, obſidetur aliquandiu urbs fruſtra, quin & ipſe, dum per *Cereris* templi muros conatur in urbem irrumpere, lapſus confringit femur, non ſatis expeditionem hanc temerariam luiſſe virum putant Athenienſes graviſſimo vulnere, niſi inſuper mulctaretur quinquaginta talentis, hæc cum non haberet in bonis, præſtare jubent corpore. Conjiciunt in carcerem, ubi vulneris dolor locique pedor, & vinculorum novitas optimo viro animam extorquent. Mirandum ipsâ morte viri non expletam popelli inſaniam, nolunt aliâ lege ad ſepulturam demortui tradi corpus, quàm ut in patris locum ſuccederet filius *Cimon*, in carcere eouſque remanſurus in vinculis, donec mulctam perſolveret ad ultimum quadrantem: accepit conditionem *Cimon*, ſuaque pietate Athenienſium voluit ingratitudinem ſuperare.

Præfert Darius Xerxem majori fratri Artabaſani.

Parante *Dario* in Ægyptum id iter, quod non ſiverunt capeſſere fata, nata eſt in regiâ domo magna controverſia: quidam *Dario* fuerunt ante Regnum filii, alios jam regnans ſuſcepit ex *Atoſſâ*, *Cyri* filiâ: horum maximus fuit *Xerxes*, *Artabaſanes* iſtorum. Æquum rebatur *Artabaſanes* ad ſe poſt patrem devenire Regnum, utpote cui primogenituræ jus tribuiſſet natura; contrà *Xerxes* fratri privata patris bona non invidebat, quippe qui *Darii* privati primus fuiſſet filius; ſed ſibi regnum jure deberi contendebat, qui *Dario* regnanti primus obveniſſet: ſecundum *Xerxem* judicare *Darium* fecit ſeu jus ſeu gratia matris *Atoſſæ*.

Xerxes numine impellitur ad Græcum bellum.

Ut primùm in regio throno conſedit *Xerxes*, nihil illi potius fuit quàm patris incepta perficere, Ægypto ad obſequium reducendæ minima ſuffecit opera, ſed ad eluendam à Græcis impreſſam in pugnâ Marathoniâ maculam, majori nitendum fuit induſtriâ. Magnopere diſſuadebat *Artabanus*, *Darii* frater omne cum Græcis bellum, traxitque rationum pondere in ſuam ſententiam ipſum *Xerxem*, utut initio pronum ad Græcum iter: ſed Principum conſiliis præeſt divina mens, ſemel & iterum in ſomnis *Xerxi* pariter & *Artabano* graviſſimas interminatur clades nocturnum ſpectrum, ſi non quamprimum conſilia in Græcos abjecta reſumerentur. Non audet Rex repugnare Deo.

In Pythium hoſpitem Xerxis crudelitas.

In faciendis apparatibus triennium inſumit: ex omnibus imperii angulis convenire jubet *Sardeis* exercitum, recenſentur hîc peditum decies ſepties millia, equitum octoginta millia; his omnibus Regium præbuit ſuis ſumptibus convivium vir quidam in Lydiâ privatus, nomine *Pythius*, pecore & pecunia, ſi quis unquam, dives. *Xerxi* hic gratis obtulit auri argentique præſentem ſummam multò maximam, de quâ ſtipem unam attingere renuit Regia magnanimitas, ſed pro ſuâ liberalitate ſupplere juſſit, quod *Pythio* defuit auri, ad quatuor milliones. Non ita bellè tamen *Xerxi* cum *Pythio* mox convenit: ſequebantur Regem ex *Pythii* liberis quinque filii, horum maximo poſtulavit ſupplex pater immunitatem ab armis; ad eas preces excandeſcens *Xerxes*, diſſecari mandat iſtum filiorum *Pythii*, pro quo pater oràſſet vacationem à bello, diſſectique partes in publicâ, quâ copiis tranſeundum fuit, viâ collocari, à dextris unam, alteram à ſiniſtris.

Helleſponto iratus Xerxes reconciliatur.

In Europam trajicere *Xerxi* viſum eſt, non ubi pater ad Boſphorum, ſed infrà ad Helleſponti anguſtias, ibi Troadis Abydum & Seſton Cherſoneſi conjungit gemino ponte: quas primùm connexuit rates, eas Helleſpontus tempeſtate commotus diruit. Ob hanc audaciam inſaniens Rex pelago juſſit infligi verbera & injici compedes, qui furentem Helleſpontum quaſi compeſcerent, ſed in hujus inſaniæ pœnitentiam mox deveniens ut placaret inimicum mare, cum libaminibus in id projicit ſuâ manu phialam auream, craterem argenteum & enſem.

Deflet Xerxes ſortem humanam.

In novorum pontium uno tranſeunt ordine militari copiæ in armis ſeptem integris diebus, abſque ulla vel noctu intermiſſione itineris; in altero jumenta, lixæ, & quicquid fuit impedimentorum: cum ex Prætorii ſummo deſpiceret *Xerxes* infinitam quæ ſe ſequeretur multitudinem virorum, lachrymas fudiſſe fertur, quærentique cauſam *Artabano* reſpondiſſe, flere ſe ſortem humanam, cùm cogitaret, ex tot qui adeſſent virorum fortium millibus, ne unum ad annum centeſimum ſuperfuturum.

Secundâ luſtratione plures in ſuis caſtris Xerxes reppererit, quàm quivis unquam alius habuit vel milites vel lixas.

Crevit in itinere ſemper Perſarum exercitus, nam ut in Europam venere, junxerunt ſe Regi non modo variæ Thracum nationes ſed etiam Theſſali, Macedones, Thebani, & maximus aliorum Græcorum numerus, ſecundò igitur invaſit libido *Xerxem* exercitus luſtrandi, cùm ad *Samothracen* ſtaret claſſis & *Doriſci* ad Hebri oſtia figerentur caſtra.

Apud multos *Herodoti* auctoritas parvi eſt ponderis, mihi tamen ſemper viſus eſt

inter primos fide dignus auctor: habet ille quidem fabulas sat multas, sed eas profert fabularum nomine, imò verò vix quicquam minus verisimile narrat, quin semet ista vix credere fateatur, referre solùm quæ famâ ferantur. Ad ejus elevandam fidem adduci ante alios solet, quem præ manibus habemus, locus de numero *Xerxiani* ad *Doriscum* exercitus, in eo enim fuisse putat animarum non pauciores quinquagies centenis millibus; incredibilis hominum turba, eò quòd non legamus vel antè vel retrò seculis istius numeri dimidium in unum unquam convenisse locum, sed legat qui volet rationes quibus nititur auctor, non putabit aberrasse prorsus à vero.

Nullam volunt Græci imperii partem Gelo in Syracusano concedere

Multis jam seculis Græcorum facilè principes erant Lacedæmonii, Athenienses tum quidem secundi, sed in Siciliâ regnabat Syracusis *Gelon* neutris secundus potentiâ: ad hunc commune mittit Græcorum Concilium, qui contra publicum hostem postularent opem: copiosam ille pollicetur, triginta scilicet militum millia quamdiu duraret bellum, modò se vellent in Imperatorem eligere Græci, conditionem respuunt Spartani, ad se pertinere docentes imperium; tùm *Gelon*, concedite saltem classis ductum, neque id se admissuros Athenienses responsant. Ob hæc responsa noluit arma sociare *Gelon*, vel potiùs quòd suis ipsi rebus tum necessariò vacandum esset, ad hæc enim refertur tempora ingens Carthaginensium classis, quæ contra *Gelonem* exposuit *Hamilcare* duce trecenta armatorum millia, quos tamen omnes fudit, fugavitque *Gelon*.

Athenienses urbe desertâ fugiunt ad naves.

Ea fuisse dicitur Græcorum magnanimitas, ut consuetis vacarent ludis etiam tum temporis, cùm in Macedoniâ castra metarentur Persæ: Verùm ut acceperunt in Pieriâ jam stare *Xerxem*, animis trepidantes Athenienses misere Delphos consultum, quid in tam desperato periculo capiendum esset consilii. Primum *Pythiæ* responsum tantas urbi minabatur clades, ut eo rejecto aliud supplices à Deo postulârint legati: secundum oraculum obscuram salutis umbram urbi dabat, modò se tuerentur cives mœnibus ligneis. Quid rerum essent lignei hice muri multùm est disceptatum: tandem *Themistoclis* probata sententia, quâ persuadebat ille jubere Deum deserere civitatem, extruere classem, navibus sese contra Persas tutari: istam *Apollinis* fuisse mentem comprobavit eventus, & in præsentiâ persuasit colubri de templo descensus, cui menstrua de melle libamina fundebantur Athenis, ut nequaquam minimo Deorum.

Atheniensium Deus serpens.

Ad Thermopylas

Decrevêre primùm occurrere Persis Græci ad angustos aditus Thessaliæ; sed qui huc cum *Themistocle* venerunt, ab *Alexandro Macedone* moniti de multitudine Persarum trepidè inde defugiunt: posteà tamen redeunt ad propinquas angustias in exitu *Phthiotidis* Thessaliæ ad Oetam montem, ubi vix dimidium jugeri saxa se pandunt. Hîc cum Spartanorum trecentis & aliorum tribus millibus consedit *Leonidas* Spartæ Rex; loco Thermopylæ nomen non procul à littore, ubi stabat Græca trecentarum triremium classis, in Euripo Eubœam à Bœotiâ dividente ad Artemisium.

Leonidas toto biduo Xerxem sustinuit.

Cùm ad Thermopylas venisset *Xerxes*, parvulam illam, quæ ante angustias sedebat, Græcorum manum ad se mandavit adduci vivam. Verùm isti strenuam adeò in pugnâ navârunt operam, ut ipse Rex ter de sede desiluisse dicatur formidine, ne pauculi isti totas suas copias debellarent. Sustinuerunt certè integro biduo omne Persarum robur, ut habet vetus Epigramma, trecentas militum myriadas; tradentes neci cum binis Regis fratribus virorum fortium ad millia viginti; sed die tertio cùm jam de transitu desperaret *Xerxes*, quidam Phocensis proditor per ignotum callem Persarum agmen (immortale dictum) circumducit ad Græcorum terga: *Leonidas* circumventos animadvertens suos, cæteris dimissis domum, ipse cum trecentis Spartanis tuetur locum, donec tandem multitudine obruti opprimerentur omnes ad duos, qui cùm rediissent Spartam, quod pro patriâ recusassent mori, alter supplicio affectus est, alter tantâ cumulatus est ignominiâ, ut ipse sibi suspendio vitam finiverit.

Græcorum classem ægerrimè valuit Themistocles à fugâ cohibere.

Intereà stabat ad *Magnesiam* superba Persarum classis navigiorum supra quinquies mille, in quibus mille ducentæ rostratæ triremes. Victimas cædunt Athenienses Boreæ, oritur impetuosus turbo, quatriduo vexatur Persica classis, quadringentæ corrumpuntur naves, sed levis hæc in tanto numero jactura; cum cæteris invadere parant Persæ Græcos ad *Artemisium*. Præerat Græcæ classi Spartanus *Eurybiades*, huic multi suadebant sociorum, Eubœâ relictâ, ad Isthmum se conferre, sed meticulosum virum cohibuit *Themistocles*, datis aliquot talentis quæ ad id ipsum ab Eubœanis corraserat. Ut ad pugnam Græcos cogerent Persæ, circum Eubœam miserunt ducentas triremes, quæ à tergo cohiberent si ex Euripo conarentur effugere: sed istas ita tempestas afflixit, ut nulla ad classem incolumis reverteretur: novi hujusce naufragii accepto Græci nuncio ineunt alacriores pugnam, pugnantes diremit nox: ante lucem ad Græcos pervenit fama cladis ad Thermopylas; quâ pervulgatâ, nullis verbis,

bis, nullâ vi *Themistocles* ultrà valet sociorum discessum prohibere. Hoc tantùm obtinuit, ut ad *Salaminem* insulam aliquandiu consisterent, donec uxores & liberos transmisissent Athenienses in Æginam, vel aliò quovis.

Persas Delphis Apollo depulit.

Dum in his est Græca classis, in intima Græciæ viscera castra movet *Xerxes*; ipse properat Athenas, altera castrorum pars Delphos tendit, ut ingentes *Apollinis* Thesauros diriperet, quos omnes accuratiùs descriptos habebat *Xerxes*, quam quæ domi suæ reliquerat bona. Cum Delphos esset allarum adventare Persas, interrogatus *Apollo* num occultari vellet res suas, respondit sua sibi fore curæ; certè fert fama, dum appropinquarent fano Persæ, tot de cœlo fulmina & de fano mugitus intonuisse; ut Persæ metu se conjicerent in pedes, bonam partem cæsi à Parnassi saxis, quæ in subjectos ruissent.

Xerxes Iconomachus.

Hoc in Græcorum aliarumque gentium Deos bellum continuavit *Xerxes*; nam in Asiam reversus multa multorum Idolorum fana mandavit everti, & Babylone *Beli* statuam ex solido auro duodecim cubitis altam sustulit, rectè hoc quidem & regiè, si ex vera Dei notitia & Zelo, non ex mera avaritia & atheismo. Ab eo non legimus læsa Judæorum sacra, & si quæ *Flavius Iosephus* habet de ipsius in templum Hierosolymitanum beneficentiâ, ad filium *Artaxerxem* apertè spectent: quæ autem *Iosephus Bengorion* fabulatur permulta, Talmudicæ & putidissimæ mihi quidem videntur næniæ.

Xerxes Athenis dominatur.

Cùm venisset Athenas *Xerxes* vacuam reperit urbem, tantùm in arce pauculi remanserunt ligneis oraculi muris pertinaciter adhærentes, donec numerosi Persarum enses à pertinacia simul & vita miseros traxissent. Cùm jam Athenis in pace sederet Persa, domum *Artabano* mittit nuncios qui plenam suam referrent victoriam, sed mox suo competit periculo nondum debellatum.

Themistocles Græcam classem cogit ad pugnam.

Græcorum ad *Salaminem* classis, ut primùm sequi se Persas animadvertit, terrore repleta fugæ proxima fuit, nisi *Themistocles* *Eurybiadi* planis denunciâsset verbis, stare sibi sententiam ad Persas cum suis transfugere, nisi ibidem locorum iniretur certamen: hic metus socios continuit usque dum allatum esset à *Xerxe* captas Athenas: omnes hæc fama certissimos fecit ad sua se conferendi; retinuit tamen quantum libet invitos *Themistoclis* prudentia, & coëgit ad pugnam. Misit is qui Persis clam significaret inter se rixantem Græcorum classem parare fugam, facilè ante fugam circumveniri totam posse, & ita debellari, ut navis evadat prorsus nulla. Dicto citiùs circumvallantur à Regiis Græci, nullus amplius defugiendæ pugnæ locus, initium fit prælii, singula spectat in littore *Xerxes*, in quinque Barbararum navium millibus nemo pugnacitatis palmam præripuit *Artemisiæ* Dominæ Halicarnassi, sed nulla Barbarorum fortitudo Græcæ valuit resistere virtuti, terga vertunt Persæ sub ipsius aspectu *Xerxis*, maxima fit cædes virorum, depressio navium, *Xerxi* tantus incutitur metus, ut licet infinitas in terra copias haberet intactas, præsentis tamen fugæ consilium ceperit.

Sinit Xerxem Themistocles fugâ elabi.

Non potest persuadere sociis *Themistocles*, ut fugientes persequerentur, nedum ut Hellesponti dissolverent pontes, parati quidem ad ista tentanda fuerunt Athenienses vel soli, sed à conatu *Themistocles* abstinuit, vel quod non putaret, tutum omnem omnino potestatem fugæ *Xerxi* intercludere, cui tot copiarum myriades adhuc integræ supererant: vel quod aliquem apud Regem sibi parari cuperet gratiæ locum: certè nuncios misit, qui *Xerxi* in aurem dicerent, debere illum *Themistocli* salutem, qui Athenienses ad pontes solvendos paratos avertisset à facto in unam Regis gratiam.

In Hellesponto Xerxes propè submersus navarchum occidit.

Dum totus ad fugam propenderet *Xerxes*, ab eo impetravit *Mardonius* ex totis copiis selectas triginta myriadas, quibus reliquum Græciæ perdomiturum se pollicetur. Cum cæteris pergit ad pontes Rex, tantâ festinatione, ut infirmorum permulti relinquerentur in viâ, multi perirent inopiâ commeatuum, cæteri cum in navibus transfretâssent in Asiam (nam pontes ruperat maris æstus) ad primam ciborum copiam bonam partem exanimati sunt. Apud quosdam obtinuit fama Regem ad ostia *Strymonis*, quo citius à Græcorum formidine fieret securus, Sidoniam conscendisse navem, huic cum in medio freto ingruisset turbo, significat Regi gubernator parvam esse salutis spem, nisi magna vectorum pars ejiceretur in mare: declarat præsentibus Persis suum *Xerxes* periculum, statim nobilissimorum magna manus ut Regis prospiceretur saluti, præcipitem se dat in fluctus: cùm ad littus appulisset salva navis, salvati Regis præmium aureum torquem gubernator tulit, sed in amissorum Persarum pœnam decollatus est.

Contra Mardonii triginta myriadas undecim Græci contrahunt.

Hæsit aliquandiu Thebis *Mardonius*, donec per legatos tentâsset, num in Regias partes Athenienses possent pertrahi: quidam Athenis senator non spernendas putabat à Regiis urbi conditiones afferri: verùm ob eam vocem ab assidentibus statim lapidibus obrutus est, quin & in uxorem liberosque malè consulti viri mulieres

Atticæ involant unguibusque discerpunt. Cùm nulla jam *Mardonio* conciliandorum Atheniensium spes superesset, movet in Atticam castra; secundò capitur urbs, & deformatur incendio; sed ante in naves se conjecerat tota gens, miseratque Spartam qui postularent opem: una illic cura fuit perficiendorum in Isthmo murorum & solennibus vacandi ludis. Cum nullam sui curam Athenienses à Spartanis haberi viderent, ad suos reditum parant, minantes cum Persis sociaturos se arma, hic metus Spartanos cum sociis extrahit in campum, conflatur exercitus quà gravis, quà levis armaturæ ad undecim myriadas; nusquam Græcorum major in unis castris apparuit numerus, & quod mirere, pedites pugnâsse cuncti videntur.

Spartani declinant cum Persis pugnam, quam Athenienses ambiunt.

Mardonius accepto Græcos adventare, recedit ab Attica ut regione minùs planâ, in Bœotiam ad ulteriorem Asopi fluminis ripam: ad citeriorem consident Græci, undecim flumini diebus assident sine mutuo maleficio, neutri priores audentes transgredi; utrisque pulchrè litantibus ad sui tutelam, neutris ad invasionem hostium. Tandem *Mardonio* decretum est spernere Græcorum sacra, ut posset devenire ad manus. Istud de pugnando Persarum decretum, transmittens flumen intempestâ nocte *Alexander Macedo* Ducibus Atheniensium patefecit: rem illi communicant *Pausaniæ* Imperatori: statim is cum Spartanis trepidare quòd crastino die cum Medis pugnandum sibi foret, quos in prælio nunquam experti fuissent, Athenienses qui istos ad Marathonem fudissent orare, commutare vellent secum stationes quò sibi contingerent adversarii Thebani & Thessali, illis verò cum Persis & Medis res esset: Atheniensibus gratissima fuit Spartanorum petitio, transeunt igitur mane primo Athenienses in dextrum aciei cornu, succeduntin sinistrum Lacones: ista observantes Medi de sinistro in dextrum cornu se pariter conjiciunt, ut cum unis Spartanis consererent manus, sed ut istorum congressum declinarent, iterum ad pristinam stationem Lacones redeunt, & Medi quoque ad suam, misso ad *Pausaniam* legato qui exprobraret metum, quòd ipsi Græcorum fortitudine celeberrimi horrerent cum Persis miscere manus. Redeunte sine responso legato transire jubet in hostem *Mardonius* equites, hi totum diem Græcos vexant, & fontem, ad quem unum securè licebat aquari, perturbantes, prorsus corrupêre: hinc visa est Græcis necessaria castrorum translatio ad urbem *Plataas*, absentem ad stadia decem.

Momphoretus non vult retrocedere.

Moventibus cæteris *Momphoreto* tribuno Laconi nullis rationibus persuaderi potest, ut unum pedem cohortem suam moveri pateretur, cum isto dum altercatur *Pausanias*, illucescit dies: Athenienses in itinere procedebant, cæteri Itineris prætextu pergebant in fuga; instant discedentibus equites Persæ, Lacedæmoniis ingruunt tota Medorum castra, deserti hi à cæteris sociis ad Athenienses mittunt oratum ut vellent in auxilium accurrere, sed his satis negotii dabant qui cum Rege militabant proditores Græci. Erant Spartanorum ad millia quinquaginta tria, hi cùm post miram patientiam pulchrè tandem litâssent, convertunt se ad Persas, obvios quosque proculcant, ipsum necant *Mardonium*, cæteros ad castra propellunt; eadem Atheniensium virtus & fortuna fuit: ex Regiis constitit nemo; fugerunt omnes ad castra, quæ muris ligneis egregiè muniverant: istos muros Atheniensium virtus transcendit, fit cædes horrenda; eo die periêre Græcorum infra centum, sed Barbarorum supra ducenta quinquaginta millia: ex triginta *Mardonii* myriadibus seduxit ex prælio, dum primam fortunæ Persis adversantis auram sensisset *Artabanus*, quadraginta millia, quæ rapto itinere prævertens infausti prælii famam, magnam partem ad Hellespontum duxit, cæterorum vix tria superfuere millia.

Platæensis insignis victoria.

Ad Mycalen Persæ tam terrâ quàm mari funduntur.

Eodem die nauticæ Græcorum copiæ insignem de Persis retulere victoriam; nam Samiorum suasu ductæ ad regiam classem eam profligârunt; hæc enim ut primùm Græcos aspexit terrore perculsa littori sese applicuit, supra Ephesum ad urbem Mycalen, ubi stativa habebant terrestres *Xerxis* copiæ ad continendos siquid moverent, Ionas, huc subduxere classem, & sese cum terrestri conjunxerunt exercitu, utrosque invadunt Græci, acceptaque quasi divinitus famâ Platæensis pugnæ, quæ ipso hoc mane commissa fuit, involant alacritate mirâ in hostem & ingenti strage debellant, naves urbemque Mycalen incendunt, magnam Ioniæ & Hellesponti partem à Persica servitute liberant. Hanc habuit catastrophen expeditio ab orbe condito multò terribilissima.

Fugit Xerxes in Mediam.

Cùm non in Græcia modò sed in ipsa Asia suorum strages fieri *Xerxes* acciperet, novo territus metu Sardibus Ecbatana se contulit, quò longius à sævis abesset manibus Græcorum: cæterum ante discessum Sardibus triste fecit initium novæ tragœdiæ. Calamitates belli nîl emendarunt viri vitia: fratrem habebat *Masistem* Sardiæ & Lydiæ Præsidem, hujus uxorem insano deperibat amore, intereà dum omnibus belli cladibus Græci Persas obruerent: quò desiderii fieret compos, *Darium* filium cum mulieris filiâ jungit matrimonio, accidit

ex

ex frequenti consuetudine, ut de matre in in filiam jam suam nurum vitiosissimus vir affectum transferret, suspicari rem occipit *Amestris Xerxis* uxor, tacet autem donec pellucida veritas sic comperta fuit; promiserat *Xerxes Artaintæ* nurui in obsequii præmium quicquid tandem postulâsset: ferebat ipse dum ista polliceretur insigne amiculum, *Amestris* manu magnâ depictum arte, hoc voluit & aliud nihil *Artainta* donum, quod & tulit, licet ab invitissimo *Xerxe* præsagiente jam effectum. *Artainta* quò cunctis manifestum daret, quantâ floreret apud Regem gratiâ, in publicis cœtibus vestem ostentabat. *Amestris* jam certa stupri in *Artaintæ* matrem, quam malorum fontem rebatur, evomuit iras. Persarum regibus in solenni natalitiorum suorum festo nefas est cuiquam quicquam negare, hoc captans tempus supplex *Amestris* dedi sibi postulat *Masistis* uxorem. Rex licet ægerrimè, concedit tamen: accersit fratrem, suadet ab uxore divortium, suam ipsi in novas nuptias affert filiam, negare *Masistes*, obtestari ne suavissimam sibi conjugem deserere cogeretur, instare Rex, minari: intereà per satellites in Regiam raptaverat miseram *Amestris*, & fœmineâ crudelitate effodiens oculos, detruncans aures, nares, labia, dimittit ad maritum: fugere is ad Bactrianos, quorum ope de fratris sævitiâ vindictam consequeretur, sed in via retractus cogitur mori.

Amestris in Artaintæ matrem crudelitas.

Herodoti finis.

Plura non habet *Herodotus*, sed ab eo lampadam accipit *Diodorus Siculus*; is nobis in sequentibus præferet facem. Nexu adeò arcto cum Persicis Græca conjuncta sunt, ut qui velit separare, laceret necessariò in frusta conjunctissimum corpus: detur ergo venia si ista simul proponamus quæ nequeunt sine vi separari.

Plataensis & Salaminia pugna magnis in Græcia mutationibus principium fecere; à Lacedæmoniis ad Athenienses transtulere principatum, novis tam intra quàm extra Græciam motibus dedere materiam. Unius ortus alterius est interitus. Spartani in Persico bello adolescentem cernentes Atheniensium potentiam, eam ipso ortu deprimere nisi sunt, ne si sumpsisset incrementum, ipsorum principatui perniciem afferret; sed quò plura Atheniensium incremento impedimenta Lacones objecere, eò isti majores in auctoritate & potentiâ quotidie progressus facere.

Spartani sua invidia Atheniensium incrementa promoverunt.

Cùm in communi Græcorum Concilio agitaretur, cui primæ fortitudinis laudes in pugna Salaminia deberentur, etsi ad Athenienses istas pertinere nullus dubitaret, ne istorum tamen luxurians jam sponte nimiùm efferret se gloria, effecere Lacedæmonii ut Æginetis prima deferrentur spolia: cæterùm ne *Themistoclis* offenderent animum, cui uni debebatur victoria, virum Spartam accersunt, honoreque & donis amplissimis accumulant; ista quod accipere dignatus esset *Themistocles*, ab his qui publicæ Atheniensium gloriæ invidissent, exuitur à populo præfecturâ navium, quam in *Aristidem* æmulum conferunt.

Pausaniæ superbia ab Aristidis æquitate victa.

Pausanias Spartani Regni tutor communi Græcorum classi tum præfuit, strenuam ille navavit operam in liberandis Ioniæ tùm insulis tùm continente à Persarum jugo: sed tanta viri superbia, & in socios fastus erat, ut abhorrere plerique inciperent à Spartanorum principatu, & ad Athenienses multo studio ferri: tanta enim *Aristidis* cùm justitia tum humanitas fuit, ut in ejus manus tota penè Ionia se daret, ejusque consilio imponi sibi pateretur tributum, quod in Delo depositum administrarent pro sua prudentia Athenienses, ne communi contra Persas bello deessent impensæ.

Pausanias ob conspirationem cum Persis Spartæ necatur fame.

Furere Spartani, manifestè sibi de manibus Præfecturam maris extorqueri, sed tanta ipsos malorum moles oppressit domi, ut non vacaret foris cum Atheniensibus agere. *Pausaniam* insana cepit libido prodendæ *Xerxi* Græciæ: hac de re multos misit tabellarios quorum redibat nemo, ab epistolarum redditione statim omnes necati, sic jubentibus quos ferebant codicillis: accidit ut tabellariorum unus suspicatus in sinu suam se ferre mortem, tabulas audacter resignâtit, ibique legens proditionem patriæ & suum interitum, ad Ephoros rem totam detulerit; nullam isti adhibere fidem, donec delator hac arte dedit confitentem reum: Tabellarius quasi reus criminis confugit ad asylum, accedit *Pausanias* cogniturus causam; latebant post peristromata Ephori, adoriri hic tabellarius *Pausaniam* quasi solus solum, quòd se misisset ad apertam mortem, ostendere refractas tabulas: *Pausanias* non diffiteri factum, simulare de eo dolorem, orare vellet tegere sua consilia: ista suis haurientes auribus Ephori deferunt populo Spartano. Emanante ad *Pausaniam* famâ confugit is ad *Minervæ* Sacrarium, circumsedit ædem populus, non audent violare sanctitatem loci, sed ne sceleratus evaderet patriæ proditor, omnes templi aditus lateribus obstruunt, ipsâ matre *Pausaniæ* primum ponente laterem, ita miserum necavit fames.

Mira Themistoclis virtus Athenis muros & portum invi-

Dum in istis essent Spartani sedulò extruebant Athenienses, monente *Themistocle*, suæ urbis dirutos à Persis muros: adsunt statim Lacedæmone legati revera qui vetarent factum, metuentes istius incrementa populi,

tis Spartanis comparat.

populi, sed præ se ferunt tantùm dissuadere, ne scilicet si rediret in Græciam *Xerxes*, munitionibus istis uteretur ut arcibus contra Peloponnesum. Consilia potentiorum Athenienses non ausi repudiare, *Themistoclem* sinunt suis artibus uti; vadit ille Spartam legatus, pollicetur quando sic videatur Spartanis, non ultra processum iri in structurâ murorum; interim tamen diu noctuque totus populus ardebat in opere. Accipientes Spartani facta *Themistoclis* contraria dictis, conveniunt iterum virum, narrant audita: ille pernegare vera, orare mitterentur inspectum viri fide digni, cæterùm ante istorum speculatorum reditum operi penè Colophon est impositus, legati tamen dantur in custodiam, donec salvus domum redisset *Themistocles*.

Pergit vir optimus consulere patriæ, postulat à populo potestatem perficiendi quæ cogitaret animo, utilissima quidem illa, sed si propalarentur impossibilia factu, mirari populus viri solertiam, jubere communicare mentem *Xanthippo* & *Aristidi*, isti si probarent habiturus plenam potestatem: renunciant illi tale *Themistoclis* esse institutum, quale ipsemet prædicaret, honestum, utile, & possibile factu. Ne sic quidem audebat populus in viri manus facultates conferre, metuens nequid in urbis libertatem tanti vir ingenii moliretur: jubent ergo proferre in publicum sua consilia; ille recusare, senatui saltem probare cupiunt, id cùm præstitisset abundè, faciunt quicquid luberet, agendi potestatem. Statim ille adhibere cunctas urbis operas ad construendum *Piræi* portum: locus hic erat maximæ accipiendæ classi idoneus, absque quo frustra omnis Atheniensium ad maris dominium aspiratio, quòd si rescissent Spartani consilium, totis procul dubio viribus incubuissent ne perficeretur; sed inopinata *Themistoclis* festinatio, tam in portu *Piræi* quam in mœnibus Athenarum, omnes hostium antevertit conatus. Stabat aliquando in propinquo Athenis portu Spartana classis, significat populo *Themistocles*, si per ipsos liceat, posse se urbi utilissimum præstare (habebat enim in animo dare flammis Spartanam classem) jubetur *Aristidi* sua probare consilia, *Aristides* renunciat urbi esse utile quod cogitaret *Themistocles*, sed injustum, propterea vetat populus factum. Certè *Themistoclis* virtus navales patriæ copias eò magnitudinis provexit, ut ipsis Spartani necessarium putarent sponte cedere mari.

Ingratus populus ostracismo Themistoclem pellit in exilium.

Sed ecquid vir maximus à civibus tulit bene meritorum præmii? in ejectione *Pisistratidarum* ostracismi lata lex est, quâ liceret in exilium ad quinquennium pellere sine omni culpâ, cujuscunque nomen in conventu publico sex millia civium suis testis (quas ὄστρακα vocabant) inscripsissent: testulato hoc exilio primus ejectus est *Themistocles*, absque omni ullius criminis prætextu, sed vel invidiâ vel metu, ne præeximia virtus invaderet aliquando suasisset virum in concives imperium. Afflictum jam *Themistoclem* Lacedæmonii statim eunt perditum, memores quantum unius virtus rebus suis dedisset damni, metuentes ne restitutus patriæ suis consiliis ipsos prorsus everteret, jubent ergo causam dicere coram communi concilio quod Spartæ sedebat, proditæ Persis patriæ & communicati cum *Pausaniâ* consilii. Spartam vir ab omni purus scelere, sibi capitalem hostem horrens accedere, ad Molossorum confugit Regem; sequuntur Spartâ legati qui proditorem jubent Græcis dedi. Spartanos Molossus metuens, & innocentem miseratus, *Themistoclem* monet clam fugere, regiâ prius instructum pecuniâ ad viam satis copiosè.

Fugit ad Xerxem Themistocles.

Pervenit ille post multos labores & pericula ad divitem in Lydia *Pythium*, suum olim hospitem, à quo ad *Xerxem* Ecbatana perductus est, in curru clauso quasi pellex Regi, quam nemo in via audebat inspicere. Accèpit virum *Xerxes* perbenignè, servorum atque pecuniæ magnâ copiâ cumulavit, uxore insuper nobili donavit, & tribus in Ionia civitatibus amplis in dotem, *Lampsaco*, cujus generosissimum vinum ad potum, *Magnesiâ*, ubi præstantissimum frumentum ad panem, *Miunte*, in qua sapidissimi pisces in obsonium. Ægrè tamen hi regis favores servare *Themistoclem* à præsenti exitio: Regis soror, cujus gemini filii in pugna *Salaminiâ* periissent, audiens adesse illius cladis auctorem, advolat in aulam plenissima furiarum: convocat infinitam populi manum, cujus aliqui in bello Græco necessarii occubuissent, circumsistunt Regem, seditiose clamant, dederetur sibi *Themistocles*, quem vivum jam jam dilaniarent; vix impetrat *Xerxes* ut audiretur, dicturus causam ad certum diem coram senatu Persarum: cum advenisset dies, *Themistocles* jam Persicum edoctus sermonem, ita peroravit ut suam causam probaret judicibus etiam Persis.

Ægrè à mulierum Persicarum vi Themistocles eripitur.

Mavult mori Themistocles quàm in patriam arma ferre.

Fidem *Xerxi* dedit *Themistocles* de ducendo in Græciam exercitu, sed cum ad dicendum Regi contra patriam sacramentum venisset, inter sacrificia sumptum in manus taurini sanguinis calicem exhausit, & ab haustu mox expiravit, eligens in semetipsum potius vir optimus injurius fieri, quàm vel in amicum Regem, vel in dilectam, utut ingratam, patriam.

Sanguinariorum mors solet esse sanguinaria: *Xerxis* culpâ infinitorum hominum

num violentum erat fatum, nil ergo mirum si ipsi vis eripuerit animam. Satellitum habebat Præfectum *Artabanum*, & hic consanguineum *Mithridatem* primarium Eunuchorum, intromittit Eunuchus Præfectum ad Regis lectum, hic sine mora stertentem obtruncat, utque de medio simul cum patre tolleret etiam filios, accedit ad *Artaxerxem*, ei significat fratrem majorem *Darium* necâsse patrem, offert adolescenti totum patris satellitium, quo de parricidâ supplicium sumeret, hac calumniâ inflammatus irâ & odio frater minor involat in majorem, *Darium Artabani* fraude confodit *Artaxerxes*, *Artaxerxi* denique inhiat *Artabanus* omnium proditor, sed dum adolescentem leviori vulnere perstringit, ipse repercutitur lethali plagâ.

Confoditur in lecto Xerxes ab Artabano.

Et Artabanus post Darium ab Artaxerxe.

Malè *Rhalegus* contra Veterum fidem *Artabanum* hunc *Xerxis* avunculum, & *Darii Hystaspis* filium autumat.

Ralegbi error.

Hæc cadunt in annum mundi ter millesimum quingentesimum tricesimum quintum, ante Christum quadringentesimo sexagesimo quinto, secundum *Calvisium*.

Intereà præfecerant Athenienses mari *Miltiadis Cimonem*, hic ad Cyprum Persicam trecentarum triremium classem debellat, cujus spolia Athenas implent opibus. Eodem die *Cimon*, cum in navibus captis suorum aliquot selecta millia, sub armis & habitu captorum Persarum, misisset ad terrestrem Regis exercitum, istorum opera victoriam secundam priori illustriorem ante lucem consequitur.

Cimonis virtute florent Athenæ.

Cùm in omnibus benignissimam sentirent Athenienses auram fortunæ, ibat contrà pessum Spartana res, urbs ipsa Lacedæmon horrendo adeo terræ motu concussa est, ut in ruinis ædium præter bona perirent hominum supra viginti millia. Hanc à tergo cladem sequutum est servile bellum: *Helotæ* durissimâ servitute pressi contra dominos jam afflictos insurgunt; iis se jungunt Messenii, variaque cum Spartanis fortunâ depugnant, nec ante decimum annum debellantur.

Spartanæ miseriæ.

Artaxerxem in primis Regni auspiciis excepit rebellio Ægyptiaca, levis ille populus, dum proditor *Artabanus* grassaretur in regiam domum; sibi sumpsit in regem *Inarum* genere Libya; pellexit ille ad se ex vicinâ Cypro magnis pollicitationibus Athenienses, quorum operâ fudit aliquoties *Artaxerxis* copias, misit Lacedæmona Rex *Megabisum* plurimo gravem auro, qui suaderet Spartanis Atticam invadere, quò sic ex Ægypto revocarentur Athenienses, sed nullas Barbaro præbuit aures princeps Græcorum civitas. Hac igitur spe Rex falsus se convertit ad veras vires, duci jubet ad Nilum exercitum maximum, territi Ægyptii se dedunt, ita deseruntur à sociis Athenienses, non tamen ipsi sibi desunt: stabant supra Memphim ipsorum triremes, istas inutiles cùm fecissent Persæ, desiccantes in quo stabant alveo incendunt suis manibus, seipsos conjiciunt in orbem, ad pugnam simul & mortem paratissimi. Barbari cogitantes, quanto sibi sanguine fortissimorum virorum mors constitura esset, paciscuntur desperatis non vitam tantùm, sed & discessum liberrimum: hi magna pedibus itinera facientes versus Cyrenem, perveniunt incolumes plerique domum.

Difficile Persis in Ægypto cum Atheniensibus bellum.

Benevolo admodum animo *Artaxerxes* fuit erga Dei populum, cujus anno septimo *Esdras*, & vicesimo *Nehemias* venerunt Susis Hierosolymam, ubi regiis literis & donis instructi, in templo adornando & urbe muniendâ multum insumpserunt operæ. Benignitatem hanc *Artaxerxis* multis magnisque beneficiis Deus remuneravit, in multâ pace ad profundam senectutem pervenit. Quæ de *Megabisi* rebellione & præliis recitat ex *Ctesiâ Usherius*, cùm alii auctores prætereant, mihi fabulæ quàm vero similiora videntur.

Artaxerxis in Judæos benignitas.

Cum Græcis summam pacem coluit, Ionibus libertate concessâ, verum Græci aversa à Persis arma in se mutuò converterunt. Postquam *Cimonem Miltiadis Pericles* de medio sustulisset, Atheniensium cum Lacedæmoniis penè ἄσπονδον bellum Græcos omnes in partes traxit, donec mutuis vulneribus tantundem sunt confecti.

Et cum Græcis pax.

Peloponnesiacum bellum, quo nullum Græcis inter se majus fuit, accidit annis post Persicum quinquaginta: habet fusè *Diodorus* complures Græcorum intestinos motus, qui in hanc tandem erupêre flammam; istos etiam omnes attingit perquam brevissimè *Thucydides*, nos tamen intactos transilimus ut minoris momenti negotia, statim ad rei caput nos conferentes. In sequentibus prememus unius *Thucydidis* vestigia, quanquam, quod nos habet malè, gravissimum hunc historicorum Græcorum passa non sunt fata aliquammulto viæ spatio nos comitari.

Peloponesiacum bellum ex Thucydide.

Honores mutare solent mores in pejus, Athenienses qui se in socios, reliquamque Græciam initio gesserunt æquissime, mox ad fastum vergentes occipiunt crudeliter & avarè dominari, & in reliquam Græciam affectare principatum. Multi ipsorum impetum sufflaminare conati sunt frustra, nam ei operi nemo fuit par, anteqùam Corinthiorum suasu id in manus sumpsissent Spartani.

Duxerant olim Corinthii coloniam Corcyram, & Corcyrenses Epidamnum in Illyrici orâ, cùm inter Corcyram & Epidamnum ortum fuisset bellum de restituendis

Corinthiorum Corcyræ & Epidamni coloniæ.

Q exu-

exulibus, Epidamnenses confugiunt ad Corinthiorum opem, & Corcyrenses ad Atheniensium: Corinthii hoc in bello ab Atheniensibus læsi, Spartanis, quibuscum fœdere jungebantur, querelas deferunt: hac de re mittunt Athenas Lacedæmonii, sed cùm responderetur superbiùs, decernunt communiter Peloponnenses persequendas injurias armis, it Græcia tota in partes. *Archidamus* Spartanorum Rex numeroso cum exercitu ingreditur Atticam: consilio *Periclis* (qui unus tum in urbe fuit omnia) non occurrunt Athenienses terrâ, sed classem intereà mittunt, quæ Peloponnesum depopularetur: ipsi ex agris quicquid erat mobile ferentes in urbem, intra muros securi confidebant. Ista belli ratio fuit, quotannis ineunte æstate veniebat in Atheniensium agros populabundus *Archidamus*, & in Peloponnesum mittebat vastatricem classem *Pericles*.

Lacedæmonii terrâ in Atticam, Athenienses classe in Peloponnesum quotannis grassantur.

Mira pestis.

Anno belli secundo epidemica pestis Athenas penè convertit in deserta; ex Æthiopiâ pervasit Ægyptum, Syriam, Asiam, Græciam pleramque singulare morbi genus, invadebat sanissimos, petendo primum caput, pòst pectus, denique alvum, donec ardoribus internis exsiccando viscera pepulisset vitam. Si qui convalescerent, priorum omnium perdebant memoriam. Dum extra muros Athenarum ferro flammáque sæviret hostis, intra multò majori rabie furebat pestis; tanta in viis, in templis, in navibus, & ubique mortalium strages fuit, ut spectanti magna moveretur miseratio, eoque major, quò pene nullus qui morbidis propinquius accessisset, evaderet à malo. Certè ipsæ rapaces feræ à mortuorum cadaveribus cautissimè abstinebant; quod si quæ ausa fuisset attingere, statim rapacitatem suam luebat morte. Mirandum nullam hujusce morbi scintillam in Peloponnesum devolâsse.

Licet historiæ Græcæ celebretur princeps *Thucydides*, ex plurimâ tamen illius lectione paucissima vobis dictare sinit animus, rationes enim & observationes politicas, in quibus ille scriptores omnes tam ante, quam post se videtur superare, nostrum nos institutúm non patitur attingere. Res gestas habet ille quidem plurimas, sed in quibus pauca sunt singularia, quæ in universalis historiæ brevissimâ synopsi locum mereantur, hæc tamen memoratu non indigna.

Græci quibusvis Barbaris, feritate non cedunt.

Bellum quod præ manibus est abunde demonstrat, nihilo Græcorum indolem quàm Barbarorum mitiorem fuisse, in victos enim utraque bellantium pars sæviit quàm barbarissimè, Mitylenæi totam prope Lesbon ab Atheniensium societate averterunt; ob hoc facinus cùm posteà dedere se cogeretur Mitylene, primariorum civium mille missum Athenas morte statim mulctatum est, quin & obtinuit *Cleon* de necandis ad unum, quotquot in urbe remansissent mortales, decretum. Missa triremis quæ decretum indignissimum Græco nomine significaret exercitui, istius revocationem sententiæ plurimo cum labore *Diodotus* extorsit populo, sed frustra, nisi secunda triremis postridie vela dans maximâ remorum contentione priori instans à tergo, Mitylenen venisset in ipso articulo, cum pararet Prætor decretorum prius exequi: hæc festinatio tutos à morte Mitylenæos præstitit, sed neque ipsos neque reliquam insulam à servitute, quæ Persicam imò Scythicam omnem gravitate superaret.

Nihilo Atheniensibus humaniores Spartani, isti cùm post diuturnam obsidionem Platæenses fame compulissent ad deditionem, benè meritam de totâ Græciâ civitatem, non modò funditus everterunt, sed & in omnes incolas crudelissimè ferro sæviêrunt. Mirari desinimus Græcorum in Græcos hostes barbariem, dum ob oculos veniunt civium in concives gesta. *Corinthii* navali quodam prælio centena aliquot *Corcyrensium* viva cepere, horum plurimos præsenti dedere neci, aliquos sine pretio dimisere domum, qui rem Peloponnesiacam in Corcyrâ contra Athenienses promoverent. Isti suis artibus eam seditionis flammam excitârunt, cui restinguendæ maximi civium sanguinis rivi non fuere satis. Dum populus *Athenis*, nobilitas *Corintho* & *Spartæ* studet, eæ fiunt cædes, ea oboritur lerna malorum, ipse quæ vix *Thucydides* valet enunciare.

Non injuriâ mirere unius urbis Athenarum vires; octo continuis annis vastârant hostes ipsorum agros, absumpsit pestis multa civium millia, in variis adornandis classibus impensarum plurimùm perierat; ipsi nihilominùs diversis locis complures alebant exercitus, in *Thraciâ*, in *Peloponneso*, ad *Corcyram*, modò in hac, modò in illa *Ægæi* insulâ, in *Siciliâ*, & alibi cùm terrâ tum mari sine ullâ pacis mentione, imò oblatam repudiare concordiam.

Athenarum maximæ vires.

Aspirant Athenæ ad orbis imperium.

Leontini in Siciliâ cum Syracusanis depugnantes inferiores se viribus sentientes, advocârunt in auxilium Athenienses, amplectuntur isti societatem, existimantes apertum sibi viam id bellum non modò ad Siciliam, sed Africam quoque & Italiam subjugandam: nam populus iste inopinatis prosperæ fortunæ flatibus ebrius, nil minùs animo volvebat quàm orbis imperium. Profectò Siculi cùm satis sese mutuis collidissent cladibus, metuentes ne utrisque jam afflictis Athenienses irruerent, in amicitiam red-

redeunt, sed cum Athenas rediisset classis, pellit in exilium populus duces, quòd non tamdiu suis artibus in bello continuissent Siculos, donec tota Atheniensi imperio subjecta fuisset insula.

Ab Atheniensibus Pylus in Peloponneso munita Spartanos fregit.

Siciliam aliquando petente classe ex ducibus unus *Demosthenes* (non Orator) cum relictâ à tergo Maleâ è regione ventum esset Pylo, significat habere se à populo potestatem utendi per aliquot dies pro libitu circa Peloponnesum exercitu, commodum sibi videri communire Pylum, offendendæ Spartæ locum inprimis idoneum: cæteri ridere voluntatem viri, non sibi esse otium dicere sumendi labores in communiendis desertis promontoriis: nullis verbis efficere potest *Demosthenes* ut cuiquam sua placerent consilia. Intereà oboritur tempestas, coguntur subire Pyli portum, cùm in otio aliquandiu sedisset exercitus, ipsa loci natura (non jam ultra conante *Demosthene* verba perdere) injicit militibus cupiditatem faciendæ munitionis, sponte igitur sine ullius imperio omnes congerunt lutum & saxa, & ante sextum diem propugnaculum perficiunt, quod Peloponnenses ad desperationem adegit, & penè supplicem petitionem pacis. Spartani primùm spernere Pylum ut rem parvam, mox reputantes situm loci, occurrunt terrâ marique oppugnaturi, remanserat in loco *Demosthenes* cum quinque navium præsidio, discedente in Siciliam reliquo exercitu: hic, ut vidit adesse magnum hostium numerum, mittit qui suos ex viâ revocarent ad opem. Intereà tam à terrâ quàm mari conantur irrumpere fortissimi Spartanorum duces, sed ea natura loci fuit, ut munitionibus licet recens & tumultuariò extructis, parva manus tuendis suffecerit usque ad Classis adventum.

Portus faucibus objiciebatur insula, in quam trajecerunt Spartani quadringentos cives, quò arctiùs obsideretur locus, hinc atque hinc disposuerant naves, ut nullus ad obsessos pateret aditus: sed commissâ navali pugnâ, Spartanam classem Athenienses non modo depulerunt de loco, sed etjam insulam totam circumsistentes navibus, habebant quasi conclusos reti, quotquot inerant milites.

Capta *Pylus* velut acutissima spina, altè fodicabat Spartanorum pedem, ex hac enim excurrere poterant Athenienses in ipsa Peloponnesi viscera; gravis etiam ipsis jactura fuit primariorum in insulâ civium, sed ante omnia perterrebat occupatio *Cytherorum*, ipsi oppido Spartæ objacentis insulæ. His cladibus etsi non fracti, plurimùm tamen à priori retracti ferociâ, induciis ad Pylum factis, Athenas mittunt qui de pace agerent. Cæterùm Athenienses recentibus fortunæ favoribus inflati, nolunt nisi conditionibus iniquissimis pacem: hujus ipsos mox pœnituit superbiæ, nam ad Delum magno prælio à Thebanis fracti, & in Thraciâ multoties à *Brasidâ* malè mulctati demisere cristas, tandem sic coiit concordia. Cum præcipuæ belli faces *Brasidas* Spartanus, & *Cleon* Atheniensis eodem prælio in Macedoniâ cecidissent, Athenienses vertentem jam fortunæ rotam metuentes, & Spartani Cytherorum Pylique quotidie sentientes incommoda, præterquam quod servitiorum transfugia, & civium captorum periculum versaretur ob oculos, utrique decem annorum belli tædio affecti, primùm pacem, pòst ad annos 50. fœdus pepigere.

Pacem sessi bello amplectuntur.

Pax hæc novi belli sementis fuit: Corinthii & Peloponnensium permulti Spartanorum in pacificando pusillanimitatem habentes contemptui, novam inter se societatem contra Spartam simul & Athenas inire parant, cujus caput sit Argos; sed hoc non tenuit consilium, quod Thebani & Megarenses ex sociis non minimæ potentiæ, abhorrent ab Argivorum Republicâ quam regeret populus; cùm ipsi ad Spartanorum formam ab optimatibus gubernarentur. Quanquam nil opus fuit contra Spartam & Athenas fœderibus, inter quas mutuum mox sæviturum bellum appareret, nil vetante quæ nuper facta fuit malefidâ pace.

Recrudescit bellum.

Ex pacto debebant Spartani quæ in bello cepissent, Atheniensibus reddere, id inveniunt præstitu impossibile; in Thraciâ tenebant *Amphipolin* cives, in Bœotiâ *Panacten* Thebani: neutris persuaderi potest, ut eas urbes in Atheniensium veterum dominorum manus traderent, impetrant tamen à Thebanis ut *Panacte*, sed jam æquato solo, restitueretur. Erat adolescens Athenis maximi cùm animi tum potentiæ *Alcibiades*, abhorrebat is à pace quam plurimùm, animitus bellum exoptabat; utpote quod unum ad gloriam sibi & imperium viam pandere rebatur; suis ille consiliis Atheniensem populum taliter circumagit, ut nullâ ab iis arte extorquere potuerint Spartani, vel Pylum, vel aliud quicquam in fœdere promissum. Hinc nova bella, quæ tamen in apertum Martem ante sexennium non erupere.

Intereà Argivi, qui modò principatum Peloponnesi spe devorârunt, cernentes plerosque qui suam ambiebant societatem, ad Spartanos iterum veteres amicos se contulisse, *Alcibiadis* monitu propè supplices mittunt Athenas, ut ipsis in fœdere contra Lacedæmonios esset locus. Impetrant postulata, posteà verò cùm ad ipsos oppugnandos maximæ venissent Spartâ copiæ,

Argivorum Malis reflorescit Sparta.

inter socios stabant aliquot Atheniensium centuriæ: sed in prælio vicerunt splendidè Spartani, quo successu ipsorum refloruit fama, frequentibus infortuniis, & inprimis ignominiosâ cum Atheniensibus pace plurimùm nuper imminuta. Victoria hæc Peloponnenses omnes fœdere conjunxit Spartæ, & Argivorum Democratiam in Optimatum convertit Principatum: cæterùm nihil violentum durabile. Contra Optimates insurgit Argivus populus, alios tradit neci, alios pellit in exilium, restituitur Democrtia, nova cum Atheniensibus fœdera panguntur.

Ægestanorum fraude pelliciuntur Athenienses in bellum Syracusanum.

Nihil habent hæc tempora Syracusano bello celebrius, in Siciliâ *Ægestani* præliis aliquot à *Selinuntiis* victi, petunt Athenis suppetias: qui venerunt ad urbem Ægestâ legati, offerunt ingentem pecuniæ summam,& magna commoda ad subjugandas non *Syracusas* modò, sed & totam *Siciliam*: nihil Athenienses decernunt antequam legatorum oculis lustrâssent sociorum vires: cùm Ægestam venissent ab Atheniensibus missi,conspiciuntin singulis ædibus argenti facti copiam suprà fidem: sed ea Siculorum fraus erat, à vicinis ad fallendos Athenienses mutuantium vasa: redeuntes legati & visa pro veris renunciantes maximum in populo istius belli desiderium concitant; quod factu perfacile fuit *Alcibiade* continuò plebem inflammante ad nova negotia: unus *Nicias* totis nititur viribus demonstrare, frustraneam esse spem de tantâ & tam longinquâ subigendâ provinciâ, à quâ ipsi Carthaginenses immensâ licet ingruentes vi, summo semper cum damno simul & dedecore rejecti essent.

Sed ratione non agitur furiosa plebs, decernitur eundum Syracusas: *Nicias*, *Alcibiades*, *Lamachus* eliguntur in duces; instruitur præter onerarias & alius generis maximo numero naves, triremium centum & quadraginta classis, eo apparatu quem nulla priùs unquam Græcorum civitas viderat.

Alcibiadis exilium perdit Athenas.

Stabant in Athenarum compitis ad viarum indicia aliquot simulachra sacra *Mercurio*, *Hermæ* dicta; dum dare vela parat classis, nocte quadam mediâ *Hermæ* omnes aures, nares, labia truncantur: gravissimè commovet populum hoc facinus, existimabant ab eo perpetratum qui ad tyrannidem aspiraret, magna proponuntur indicibus præmia, quædam in *Alcibiadem* oriuntur suspiciones, offerebat ille semet judicio, desiderabat unicè cognitionem causæ fieri priusquam solveret classis, ne ab exercitu posteà retraheretur in jus, sed non existimant adversarii commodum in præsentiâ virum accusare, jubetur in militiam pergere cum classe: urbe tota deducit exercitum ad Piræi portum, hinc datis velis circumcurritur Peloponnesus, recipiuntur ad Corcyram socii; trajecto Ionio appellitur ad Græcas Italiæ in mari infero civitates, recusant istæ omnes societatem armorum, ipsi Ægestani non possunt ultra triginta talenta corradere. Hæc auspicia taliter *Niciam* commoverunt, ut extemplò suaderet repetendas Athenas: verum incepti auctor *Alcibiades* in itinere persuadet procedendum. Intereà adest ab urbe Salaminia navis, quæ sine morâ jubeat *Alcibiadem* revolare domum, ad causam capitis dicendam de violatis *Hermis*: parere vir habet necesse, redit in suâ triremi, sed in viâ relictis in Salaminiâ legatis, dilabitur Spartam. Ea hujusce viri virtus erat, ut interipsos Spartanos plurimi statim fieret, hujus consilio rumpunt apertè Lacedæmonii fœdera: ducit in Atticam *Agis* Rex copias, *Dicelium* urbem non procul Athenis communit, & inde sine novi quotannis exercitus impensis (ut anteà solitum erat) ad urbis portas quotidie excurritur.

Ea Syracusanorum supina superbia fuit, ut cum increbesceret fama propemodum in conspectu esse hostem, ex civibus quosdam mulctârint, quòd assererent Athenienses adventare: si qui venturos admitterent, facillimo negotio repulsum iri arbitrabantur. Sed cùm in portu jam sederet classis Attica, certaminum aliquot navalium victrix, concidentibus animis prorsus despe-rare Siculi: ipsos tamen mox fortuna supra spem benignè respexit. Adest *Gilippus* cum aliquali Spartâ & Corintho classe, tantis hic Syracusanos animis implet, ut terrâ simul & mari semel atque iterum Athenienses acceperint usque adeò malè, ut necessarium putârit *Nicias*, *Lamacho* collegâ duce jam cæso, cessare à præliis, donec ab urbe venissent novæ copiæ: advenit *Demosthenes* cum maximo trecentarum triremium apparatu. Quos perdere vult numen, eos nulla virtus, nulla consilia servare valent.

Attoniti Syracusani animos recipiunt.

Majores hîc Atheniensibus copiæ quàm quibus ipsum *Xerxem* debellârunt, duces istius seculi celeberrimi duo *Nicias* & *Demosthenes*; nihilominùs omnia ipsis retrò sublapsa referri. In certamine navali à paucioribus Siculis vicuntur, pestis invadit castra, suadet *Demosthenes* reditum in patriam, dissuadet aliquandiu *Nicias*, prædicens morte mulctatum iri ab insanâ plebe qui redîssent duces; cæterum cùm invalescerent mala, fit de discessu decretum: conclamantur vasa, conscenduntur naves, sed en in ipso articulo deficientem lunam, *Nicias* superstitiosior ex hariolorum consilio didicit ad tres adhuc dies permanendum. Intereà sublatis animis Syracusani obstruere parant portum, ne ullus

Atheniensium ad Syracusas summa clades.

lus miseris pateret exitus, conantur omni nixu Athenienses refringere repagula, fit in ipso portu atrox si quod unquam navale prælium: victi Athenienses fugiunt ad castra: eadem nocte ingredi statuunt iter pedestre ad amicas in Insula civitates, id à transfugis discentes. Syracusis duces, non possunt populo persuadere jam ex pugna lasso, ea nocte extra urbem proferre pedem; hoc tamen stratagemate retinent in castris hostem. Ipsis significandum curant præoccupatas jam à Siculis cunctas viarum angustias: mira hîc misertimos Athenienses invadit desperatio; pestis, fames, vulnera vexabant: ingrediuntur nocte sequenti viam: unum ducebat agmen *Demosthenes*, *Nicias* alterum: dici non possunt hujus itineris clades, cùm maximam partem in difficilibus locis fuissent cæsi, qui supererant undique circumcincti se dedunt, ad septem millia: duces confusi, milites missi in lapicidinas. Periêre Atheniensibus in expeditione hac vix pauciores quadraginta millibus. Minimùm in urbe superfuit vel virorum, vel pecuniæ, vel navium: statim omnes deficiunt socii; Eubœa, Samos, Lesbos, maxima Ioniæ & Thraciæ pars, accedunt fœderi Spartano: tota Græcia conspirat in Athenarum ultimam perniciem. Populus metu jam delirans tradit optimatibus regimen, jubent quadringentos civitatem regere: sed hi factiosi & imprudentes viri, quod Reipub. supererat spei profligârunt. Quadraginta naves vix & ægrè comparat populus, istis binos præficiunt duces, qui suis discordiis victoriam hostibus prodiderunt. Iterum recentis Oligarchiæ piget populum, ipsi resumunt in manus imperium, & in rebus desperatis in *Alcibiadem* conjiciunt oculos: miserebat virum ruentis patriæ, quà potuit afflictas ejus res adjuvabat. Promiserat Spartanis *Darius* ad extirpandas Athenas triremes trecentas: legato Regis *Pharnabazo* persuasit clàm *Alcibiades* ne traderet naves, docens è re Regis plus futurum, ut utriusque populi æquaretur potentia, quàm ut alteri funditus everterentur. Certè *Alcibiadis* ad suos reditus totam Græcarum rerum faciem commutavit. Nuper contritæ Athenæ absque resurgendi spe; sed mox *Alcibiadis* vel virtute vel fortunâ pristinæ restituuntur gloriæ.

Alcibiades perditas Athenas restituit.

Non priùs vir in urbem venit, quàm tres splendidissimæ de Spartanis in mari victoriæ relatæ fuissent; captivas secum Piræo intulit hosticarum triremium supra ducentas, & spolia infiniti pretii. Descendenti de classe tota se projicit civitas in occursum, cuncti avidissimè conjiciunt oculos in virum, cujus fugarem Atticam præcipitasset in ima miseriarum, & evexisset reditus ad summum gloriæ. Convocat in forum concionem, priorem omnem criminum suspicionem de cunctorum abstergit animis oratione suâ; in ejus deponitur manus quicquid erat vel mari vel terrâ imperii.

Ingratus populus secundo Alcibiadis exilio funditus subruitur.

Aurâ populari nihil inconstantius, *Alcibiades* hodie Athenis alter *Iupiter*, in diebus paucis sine magno demerito cacodæmone odiosior evadit. Exit cum classe in Ioniam, *Lysandrum* navarchum Spartæ qui in propinquo erat, ad pugnam provocat: non audet ille congredi, mox tamen audiens cum magna militum parte abesse *Alcibiadem*, invadit *Lysander* reliquos & profligat: ob hoc infortunium mittit pessimè consultus populus *Alcibiadi* in imperio successores. Sentiens magnanimus vir nuperos patriæ favores in novos verti furores, sponte concedit in Thraciam iterum exul.

Pugnatum posthac est prope Lesbon ab Atheniensibus cum Spartanis, maximis utrinque copiis: insignis penes Athenienses remansit victoria; sed à prælio oborta tempestas non patitur in mari demersos recolligere ad sepulturam: ob hoc crimen cùm classis triumphabunda redisset domum, fortissimi ducum luunt capite. Intolerabilis hujusce dementiæ meritissimas statim pœnas luunt Athenæ: mittitur ad Hellespontum quicquid urbi fuit virium: convenitur hostis in Propontide, juxta locum ubi remanebat *Alcibiades* exul; ad pugnam lacessitus *Lysander* prodire recusat, infirmitatis conscius; postulat ab Atheniensium ducibus *Alcibiades* aliquam imperii partem, repromittens certam suis victoriam, sed cum fastidio rejicitur exul: Attica statim classis coacta commeatus inopiâ Spartanam relinquere, verùm *Lysander* solutis in discessu hostibus ingruens debellat penitus: & vix relinquit superstitem qui cladem Athenis nunciaret. Malum hoc prioribus adjectum perdidit in perpetuum Athenas.

Statim à victoria adest ad muros cum terrestri exercitu Rex *Agis*, ad portum cum classe *Lysander*, & diuturnâ obsidione grassatur intra mœnia fames; tradere se coguntur Athenæ in Lacedæmoniorum manus. Subrui jubet victor muros, destrui propugnacula: vetat ultra decem triremes possidere, regimen triginta tyrannis qui à se toti penderent, tradit.

Merita Atheniensium à triginta tyrannis oppressio.

Qui recusant legitimè dominati, meritissimè servire coguntur. Atheniensis populus, dum staret sua res, hostibus, sociis, benè meritissimis civibus petulanter abusi sunt, nemo de fortunæ erga injuriosos iniquitate queratur.

Triginta tyranni, primùm malè mulctare malos, bonorum cum gaudio: mox cum

cum à *Lysandro* impetrâssent Spartanos satellites, in optimos involare. Erat ex eorum numero *Theramenes* vir bonus; cùm is collegarum maleficiis obviam ire conaretur, ante alios ipse duci jussus est ad necem. Voluit *Socrates* Philosophus injuriam propulsare, sed persuasit *Theramenes*, ne se frustra objectaret periculo. Tot implevere cædibus civitatem tyranni, ut optimi quique fugerent in exilium. Hic mira se pandit Spartanorum crudelitas; edicunt capitale fore omni Græco qui reciperet Atheniensem exulem, non statim tyrannis triginta repetentibus redditurus: nihilominùs non Argivi modò, sed & Thebani infestissimi olim Athenarum hostes, misericordiâ moti quotquot ad se fugerent ex urbe, perbenigne recipiunt.

Magna Spartanorum crudelitas.

Intereà miserrimè perit *Alcibiades*: emanârat ad aures sagacissimi viri parare *Cyrum* cum Lacedæmoniis fœdus contra *Artaxerxem Mnemonem*: rem refert *Pharnabazo* Lydiæ præsidi, erat is ex numero rebellium, non ergo narrat Regi delata. Ista comperiens *Alcibiades* ad Phrygiæ se confert Satrapam, ab eo commeatum ad Regem impetrat, sed dum esset in via, in Phrygiæ quodam oppidulo pernoctans, missi à *Pharnabazo* sicarii circumsistunt in quo dormiebat hospitium: incenduntur ædes, excitatus flammâ & fumo *Alcibiades* conatur de refractâ fenestrâ se dare in strata: sed spiculis & lanceis retrusus cogitur in incendio mori. Horum maxima pars accidit post *Artaxerxem Longimanum*; sed ne rerum continuarum seriem rumperemus, unà contexuimus.

Miserrima Alcibiadis mors.

In historia antiqua de *Dario Notho* nihil invenio, quapropter quæ recentiores habent, prætereo, pleraque minimi faciens, quia fontes ignoro; sequentia tamen in historiæ antiquæ monumentis invenio.

Artaxerxi Longimano solus *Xerxes* filius fuit legitimus, præter eum verò naturales septemdecim; quorum maximus *Sogdianus*, Eunuchi fraude necandum curat *Xerxem*. Paucis pòst diebus, multa nobilitas exosa facinus *Ocho* se jungit ex spuriis septemdecim uni: hic necato *Sogdiano* regnum occupavit, in *Darium* commutans nomen.

Artaxerxi succedit Darius Nothus.

In annis novemdecim quibus *Darius Nothus* sceptrum Persicum tenuit, aulicorum aliquot seditiones recitat *Ctesias*: qui tum temporis in *Darii* familiâ artem medicam exercebat; sed *Thucydides, Herodotus, Xenophon* & alii eâ tempestate historici usque adeo in Græcorum bellis occupati sunt, ut Persicos motus auscultare iis non fuerit otium.

Qui res gestas populi Spartani & Atheniensis viginti septem annorum, quamdiu bellum Peloponnesiacum duravit, cum judicio legerit, pronunciabit partium utrivis seu Atheniensibus seu Lacedæmoniis proclive fuisse paucioribus copiis, classibus, ducibus, pecuniis, Persarum Regnum subjugâsse, quàm quibus se mutuò impetiverunt, nullo alio fructu quàm ut nunc hi, nunc isti ad proximas ruinæ oras accederent; & ut utrique ad communem hostem Regem Persarum in Græci nominis dedecus, multoties supplices accederent, illius auxilium implorantes quo se invicem opprimerent; qui concordes totius Asiæ imperium non magno negotio occupaturi videbantur.

Athenienses & Spartani multò facilius Persas quam alteri alteros subjugâssent.

Dario Notho successit in Imperio filiorum natu maximus *Artaxerxes Mnemon*, quem *Dario* adhuc privato *Parysatis* pepererat, imperanti verò eadem uxor *Cyrum* edidit: *Cyrus* ut primùm adolevit maximi vir animi apparuit; *Artaxerxes* ingenii fuit multò mitioris; ille matri charior, hic patri: de *Cyro* hocce minori multa *Xenophon*, verùm ad ejus elegantissima scripta, cùm prolixa sint, nobis in præsentia non est otium; sequentia ergò cogimur ex *Diodoro Siculo* & *Plutarcho* minori cum labore depromere.

Parysatis filium Cyrum Dario cupit succedere.

Desiderabat *Parysatis Cyro* parare regnum, conataque est persuadere viro adhuc in vivis, ad *Cyrum* pertinere imperium, eodem jure quo olim *Xerxi*; utpote primo sui regnantis filio; sed *Dario* stetit sententia conferendi post se in *Artaxerxem* regni. Cùm jure cecidisset *Cyrus*, ad vim & fraudes sese convertit: dum frater, ut moris erat Persarum regibus in Regni auspiciis, sacratam *Cyri* vestem parat induere, latens in insidiis *Cyrus* ipsi vitam molitur eripere; sed ante ad *Artaxerxem* insidiarum pervenit indicium. Obtruncandum ob facinus *Cyrum* amplectitur mater, nec priùs à reo abstrahi se passa est, quam criminis veniam alteri filio lachrymis extorsisset.

Servat Parysatis Cyrum à præsenti morte.

Cyrus præsentissimo ereptus exitio mittitur procul ab aula in Lydiam Satrapa: hic irrequietus animus nova consilia coquit, continuò pellicit ad se ex tota vicinia fortissimos quosque viros, quorum maximum tum numerum Græcia dabat, finito nuper bello Peloponnesiaco, quod per frequentiam periculorum plurimos adduxit ad summam rei militaris peritiam. Istorum millia tredecim ascenderunt cùm *Cyro* per Ciliciam & Syriam in campos Mesopotamiæ: hic ipsis occurrit *Artaxerxes* ad ulteriorem Euphratis ripam. In castris regiis memorantur myriades quadraginta, in *Cyri* non supra novem. Dum conferuntur manus, perniciosissimo errore sinistrum cornu ad fluminis ripam, ne circumveniret hostis,

Victor Cyrus inopinatâ morte vincitur.

hostis, stationem sibi eligunt Græci, qui si in media acie contra Regem stetissent, nullum de *Cyri* victoriâ fuisset dubium: nam oppositos quosvis cunque facili brachio fudissent, sed Regnorum Modimperator est Rex supremus. In acie utrinque mediâ stabant fratres cum selectissimis suorum, *Cyrus* unum petebat *Artaxerxem*, quem assequutus telo minimo minus dedit morti: recipitur tamen Rex ictus in tutum: *Cyrus* indomitâ ferociâ obvios quosque prosternit, potitur non ambiguè victoriâ, hostes terga dant: cæterùm ingruente nocte, cùm generositate equi longiùs à suis *Cyrus* abriperetur, in hostium globum incidit; ubi victoriam inclamantem lethali à tergo plaga quidam *Mithridates* in capite percutit: equo decidit heros, ex suis quidam excipiunt, & dum in castra conantur reducere, occurrens nova hostium turma moribundum cum agnovissent, cogunt emori.

Artaxerxis sitis

Celebrata mortis *Cyri* fama victos retrahit ex fuga: *Artaxerxes* mortuum ardet videre fratrem, certus nulli hic quàm suis oculis credere. In via siti Rex penè est enectus, nihil poculenti ullibi ullo pretio potuit inveniri, tandem aquæ corruptæ pusillum in utre sordido barbarorum quidam adfert; majorem ex hoc potu voluptatem percepisse se Rex affirmavit, quàm ex ullo aliàs in vita tota; nil ergo mirum si tam suave donum largè remuneratus sit, qui priùs ob aquæ nil profuturæ pugillum insignia retribuisset dona.

Insatiabilis crudelitas Parysatidis in Cyri inimcos.

Cùm ad mortuum venisset fratrem *Artaxerxes*, imperat Eunucho ut caput & dextram *Cyro* præscinderet, paret Eunuchus, sed in suam certissimam perniciem; nullus enim quisquam ad *Cyri* mortem quicquam contulit, quem non mater *Parysatis* involvit exitio. Voluit *Artaxerxes* ab omnibus haberi *Cyri* cæsor, hanc fortitudinis laudem ipsi nullus audebat detrahere; accidit tamen ut benè potus *Mithridates* inter socios sit gloriatus suis manibus cecidisse *Cyrum*: statim *Parysatis* ad Regem defert viri jactantiam, & impetrat ut ob hanc regio honori illatam contumeliam sibi dederetur in supplicium, miserrimum hominem crudelissima mulier non contenta morte simplici perdere, per multos dies sævissimis excarnificatum tormentis vix patitur mori. Concludit inter geminas scaphas exerto capite, palpebras aciculis pungens coëgit adversum Solem patentibus oculis assiduè contueri, faciei inunctæ insidebat muscarum examen; acutissimis oculorum compunctionibus admittere cogebatur in os esculenta, quibus invitissimo vita continuata est; donec ex corruptis quæ excipiant scaphæ excrementis insecta nata resupini viscera corrosissent & carnem depasta fuissent.

Eunuchum cum aleæ lusu fecisset suum, illicò tormentis dedit, detrahit ad fauces pellem, excoriatumque corpus adhuc viventis tribus crucibus affixit.

Insatiabilis vindictæ mulier noluit in servorum tormentis consistere, sic tandem ipsi Regis uxori, quæ sibi & *Cyro* semper adversata fuerat, maturavit fatum. Post odia diuturna simulavit cum Regina in sincerissimam se redire gratiam, quóque sincerior appareret amicitia, iisdem uti voluit non mensis modo sed & cibis. Cæterum ecce muliebris ingenii prorsus Satanicas artes, cultrum habebat ab altero latere præsentissimo infectum veneno: hoc *Parysatis* dissecuit aviculam, cujus unam sibi partem sumens comedit sine noxâ, alteram quam tetigisset infectum cultri latus Reginæ porrexit; hæc ut gustavit, confestim acutissimis doloribus, mox sævâ morte affecta est. Ob hæc flagitia nil gravius in matrem *Artaxerxes* statuit, quàm ut sese Babylonem conferret, inde, quoad viveret, non discessura.

Tisaphernis fraude cæsi omnes duces Græcorum.

Redeamus jam ad Græcos *Cyri* milites, isti victores premebant fugientes hostes, sed acceptâ *Cyri* cæde trepidi in sua castra recurrunt. Noctem eam insomnem ducunt, metuentes ne totas in ipsos copias *Artaxerxes* immitteret: verùm is ignaviæ suorum & virtutis Græcorum satis gnarus abstinuit vim, quin & lubens securum in patriam reditum præstitisset, nisi *Tisaphernes* suscepisset omnes sine suorum periculo perdere. Accedit igitur fraudulentus Satrapa cum selectissimis copiis, Græcorum castris adjungit sua, declarat quàm sibi sit facile tantillam manum delere, cupere tamen pro suo erga Græcum nomen amore salvare perditos, nisi certum sit ipsis in voluntarium exitium ruere: multis se precibus extorsisse Regi potestatem cum ipsis æquis conditionibus transigendi, proferant ergo quid sibi velint factum. Illi nihil amplius postulârunt quàm tutum in patriam iter; convenit facilè, Persæ Græcis fiunt amicissimi, cuncti Græcorum duces veniunt *Tisapherni* in castra; hos statim omnes ille comprehendens, mittit qui securos milites perderent: sed hi invadentes facilè repellere, nil curare Persarum arma, hoc uno angi, quòd nullus superesset ducum qui reduceret domum.

Xenophon milites reduxit in Græciam.

In hac perplexitate animorum solatur afflictissimos Philosophus *Xenophon*: hunc omnes expetunt ducem, licet ante nullo in militia publico functum munere. Is dextrè adeo quæ didicerat in scholis, redegit in praxin, ut mille longissimi itineris vix credibilia impedimenta superans, plerosque

salvos

salvos reduxerit in Græciam. Legat cui animus est & otium in *Xenophontis* ascensu, *Cyri* multa in hoc itinere dignissima memoratu. Certum est quod hac tempestate fecere Græci infirmitatis Persicæ experimentum, Lacedæmonios concitâsse ad invadendum Asiæ imperium, quod nimis jamdiu tenuisse fœmineas manus dolebant viri: sed bella civilia ab hoc eos conatu retraxerunt, ut *Alexandro Macedoni* prædestinatus à Deo locus relinqueretur.

Invadens Artaxerxes Ionas attrahit in Asiam Agesilaum.

Parabat *Artaxerxes* rebellionis *Cyri* socios pro meritis accipere, & ante alios *Ionas*: metuens sibi Ionia ad cognatos Græcos mittit, qui postulent opem: variæ Spartâ veniunt classes, tandem ipse Rex *Agesilaus* transmittens, terrâ marique profligat ubique barbaros. Persæ quo virum retraherent ex Asia, consuetas adhibent artes, in Spartanos concitant cæteram Græciam, quod ipsis factu fuit perfacile; nam in socios superbius dominabatur tum Sparta quàm priùs Athenæ: igitur fit conspiratio. Anteà recuperârant patriam Athenienses exules, & Thebanorum ope triginta tyrannos ejecerant, sed urbs sine mœnibus remansit, donec *Conon* (cui *Artaxerxes* ob rei nauticæ peritiam & odium in Lacedæmonios suam classem commiserat) ea Persarum sumptu satis magnificè reædificasset; quo facto parum abfuit, quin ad pristinam gloriam rediret ille populus. Certè parvo pòst tempore in Peloponnesum emittere valuit triremes ducentas, & terrâ viginti militum millia. Hi cum Thebanis firmam adeò pro libertate Græcorum societatem inierunt, ut Lacedæmonii undique pressi, hinc à Persis, inde à Græcis, coacti sint sociis, jam sponte excutientibus superbum dominorum jugum, libertatem dare.

Condunt Persæ muros Athenarum.

Defecerat ante hæc ab *Artaxerxe* Ægyptus, hanc effœminatissimis Persarum copiis reducere desperans Rex, quò majorem ex Græcia mercenariorum haberet numerum, misit ad commune concilium, qui suaderent cessationem ab armis civilibus. Non difficulter pax convenit, concedentibus cuncta Lacedæmoniis jam pertæsis belli: sed diu pax non tenuit, iterum enim inhiantes principatui molestissimè ferebant Spartani, id sibi extorqueri quod annis prope quingentis tenuissent. Igitur occupare insulas, in Thraciam mittere copias: hæ in via ex inopinato adoriuntur & capiunt *Cadmeam* Thebanorum arcem, captam uno alterove anno injuriosè detinent, censentes hoc fræno potentissimos jam Græcorum Thebanos ab omni motu cohiberi posse.

Spartani Thebanos provocant gratis.

Verum enimverò hæc injuria Spartanis ruinæ, Thebanis imperii in Græcos principium fuit: nam cùm Thebani vi & arte suam recuperâssent *Cadmeam*, implacabile contra Spartam odium conceperunt. Erat Thebis præter alios insignes duces *Epaminondas*: hic Bœotorum robusta corpora ita exercuit, & assuefecit disciplinæ militari, ut cunctorum mortalium in hac arte peritissimi evaserint. Primos sumpserunt animos, cùm *Agesilaum* ex Asia contra se revocatum, sensissent declinare pugnam. Venerat cum insigni exercitu deleturus Thebas *Agesilaus*, sine controversiâ istius seculi celeberrimus Imperator: occurrunt Thebani, loci captatâ commoditate confident. Ea in Thebanorum castris fuit ordinum dispositio, ea animorum contra ingruentes hostes sedata firmitas, ut *Agesilaus* in iniquo loco ipsos aggredi horrens, primùm transiverit sine pugnâ, & mox reverteretur domum. Hic fortissimi viri metus Thebanos fecit certos suæ virtutis, cujus mox insigne toti Græciæ dederunt experimentum, cùm pauciores in æquo loco Spartanorum plures fudissent. Exinde nihil parvi spirare, ambire vices imperandi Græciæ, quas hunc ad modum adepti sunt.

Non audet Agesilaus cum Epaminonda congredi.

Secundò persuasit Græcis *Artaxerxes* communem pacem, hanc admittunt omnes eâ lege, ut cunctæ in Græcia civitates libertate fruerentur: annuunt cæteri, uni Thebani recusant isti stare legi, totam Bœotiam à se pendere volunt. Cùm obstinatè persisterent in hoc placito, paciscentibus cæteris, ipsi soli excluduntur à fœdere. Oblatam statim occasionem arripiunt Lacedæmonii vindicandi antiquas contumelias, & opprimendi nudas jam ab omnibus sociis Thebas. Pergit festinabundus Rex *Cleombrotus* maximis cum copiis, exscindendarum Thebarum certissimus. In Bœotiam venit, ad Cheronæam primùm, mox ad Leuctra procedit; *Epaminondas* contrà cum senis præter propter millibus, plures enim in urbe ferendis armis non erant; cæteram imbellium turbam, quò tota sederet extra belli casus, mittit Athenas. Multa viro in via obviam fiunt infausta, sed omnia is flocci facere, hoc unum se à puero didicisse fatus augurium, pro patria fortiter pugnantem mori: ne tamen superstitionibus dedita plebs animis deficeret, efficit ex urbe in castra volare nuncium, sacrata quæ in templis pendebant arma non ampliùs apparere, quod ipsi ea induissent heroes, exeuntes in aciem Thebanis opem laturi contra Spartanos. Tot hujus generis alia commentus est prudentissimus imperator, ut tota jam plebs nil aliud magis averet quàm prælium. In pugna hoc usus est stratagemate, quotquot erant viri fortes, eos in dextro locavit cornu, infirmos

Thebanorum superbia.

Leuctris Epaminondas splendidam de Lacedæmoniis victoriam refert.

firmos conjecit in sinistrum, ipse cum turmâ selectorum extra aciem in omnes casus paratus stabat: cornuum suorum quod erat infirmum jussit paularim retrocedere, nec cum hoste miscere manus, donec cornu validius aliquantisper in opere fuisset versatum, hac arte victoriam adipiscitur. Lacedæmonii enim vix sustinent eam exercitus Thebani partem quæ prima venit ad manus, imò verò ut primum cum suâ turmâ jam propè fessis *Epaminondas* supervenit, & *Cleombrotus* heroicè dimicans cecidisset, non amplius pugna sed cædes & fuga fuit. Leuctricum hoc prælium toti Græciæ demonstravit, Thebanos in pugnâ Spartanis, adeoque cunctis mortalibus præstare.

Posthæc Spartæ cum Arcadibus res fuit, Arcades advocanr Thebanos, hi in Peloponnesum veniunt alacres, comitati non paucioribus suorum & sociorum quàm millibus quinquaginta, non audent occurrere Spartani; Laconiam ergo per quingentos annos intactam ab hostili manu, depopulatur *Epaminondas*, quin & ipsam Spartam parat oppugnare. Nulla unquam huic urbi fuere mœnia, nam nullius hostis metuebat adventum: eæ tamen locorum difficultates, ea civium tum numerus tum virtus fuere, ut ab oppugnatione necessarium Thebani duxerint abstinere.

Athenienses Spartam contra Thebanos tuentur.

In his angustiis (ut rerum humanarum agnoscas vices) Spartani mittunt Athenas qui suppliciter implorent illorum opem, quorum ante paucos annos mœnia, Rempublicam, & robur totum subruissent. Athenienses memores magis liberationis Græcorum à Thebano jugo, quàm injuriarum nuper in se commissarum, exeunt πανδημεὶ duce *Chabriâ* in suppetias Spartæ: sed ante eorum adventum retrocesserat ab urbe cum copiis *Epaminondas*, cùm Spartani recusâssent congredi prælio etiam provocati.

Anno sequenti iisdem vocantibus Arcadibus cùm in Peloponnesum pararet reducere exercitum *Epaminondas*, ac si alter ingrueret *Xerxes*, quotquot rei Spartanæ favebant, concurrunt ad Isthmum: angustias muro & fossis muniunt, perfectis munitionibus imponunt præsidia: sed omnia perrumpit *Epaminondæ* virtus, nullus magnanimus vir angulos quærit, apertè in eam muri partem insilit in quâ stabant Lacedæmonii: propulsat præsidia: munitionum fit dominus: per Peloponnesum quaquà luberet discurrit armatâ manu, oppugnat Corinthum, transcendit urbis muros, proripiunt se cives intra ædes, sed *Chabriæ* & Atheniensium virtus ex urbe captâ Thebanos ejecit.

Ad hæc tempora in plerisque civitatibus Græciæ grassabantur seditiones gravissimæ, inprimis Argis, ubi populus per Demagogas concitatus optimatum ad mille ducentos occumbere fecit morti.

Thebani potiuntur etiam mari.

Epaminondas convocato Thebis concilio persuasit civibus etiam maritimorum curam gerere; quò sic non tantum Lacedæmoniis imperium terræ, sed etiam Atheniensibus maris eriperent dominatum. Struunt centum triremes, quibuscum exiens *Epaminondas* ita suo nomine Atheniensium Navarchas conterruit, ut congredi non sint ausi: sed cum *Epaminondæ* vitâ omnes hice Thebanorum conatus evanuerunt in auras.

Epaminondæ victoria ad Mantineam.

Ultima viri expeditio ejusmodi fuit: Arcadia civili bello flagrabat, *Mantineenses* contra *Tegeatas* adduxerunt Lacedæmone copias: *Tegeatæ* accersunt *Epaminondam*. Is cùm in Laconiam venisset, accipiens juventutem Spartanam sedere in hostico obsidentes *Tegeam*, statuit confestim occupare vacuam Spartam: sed Spartæ Rex *Agis* ut primum in suis castris didicisset *Epaminondam* adventare, statim suspicatus sagacissimi viri consilium, mittit Spartam qui res viserent, & populum confirmarent ad pugnam, si quid ingrueret inopinati, certissimâ spe sui cum totis copiis ante aliquot horas adventûs. Intereà se dat in viam, cæterum ante adventum in *Epaminondæ* manus urbs tantum non est data.

Venerat cum *Agide* Spartam inter cæteras copias *Mantineensis* populus; hoc observato, *Epaminondas* desertâ Lacedæmone statim advolat *Mantineam*, quam nullo negotio cepisset vacuam, ni forte fortuna aliquot Athenienses conjuncturi se cum cæteris copiis venissent in urbem: satis hi facessunt negotii Thebanis, donec advenisset cum exercitu *Agis*. Non amplior mora, in Mantineæ campis disponitur utraque acies; habebat *Agis* supra vicies mille, ad tricies *Epaminondas*; in sinistro *Agidis* cornu Athenienses pulsi recipiunt se in vicinum collem: inde cum dejecissent hostium aliquot turmas, pro victoribus se habuerunt: sed in dextro cornu ubi stabant hinc *Agis*, illinc *Epaminondas*; cum abiissent victores Thebani equites, inter pedites diutissimè cruentum, si quod aliud, prælium commissum est, neutrò inclinante victoriâ; donec *Epaminondas* in medios semet hostes projecisset. Non amplius sustinere Spartani valentes dant se in fugam; sed antè lethali percussum plagâ *Epaminondam* reliquere. Hic cum suis manibus heroicè perfringeret densissimas hostium acies, undique in ipsum quasi compluit telorum nimbus: ex his unum perrupto clypeo simul & loricâ, penetravit altè in pectus, & extorsum post se reliquit in vulnere spiculum:

non ultrà valet stare *Epaminondas*, reducitur in castra, pronunciant Chirurgi moriturum educto spiculo: nil ille moratur mortem, tantùm interrogat armigerum, num suum salvum esset clypeum, quo respondente salvum id esse: iterum penes quos esset victoria quærit, cùm tulisset responsum penes suos, tum ab omni quasi parte securus, spiculum jussit evelli quò tandem expiraret. Ante mortem cum lamentarentur circumstantes amici tantum sine liberis virum discedere; minimè verò (inquit) duas ego Reipublicæ clarissimas relinquo filias ad multa victuras secula, victoriam *Leuctris* & *Mantineæ*.

Cum Epaminondâ evanuit Thebana potentia, & coiit Græcorum pax.

In *Epaminondæ* interitu sua claudit *Xenophon* Hellenica, qui sequentia det inter antiquos præter *Diodorum Siculum* neminis memini, nam qui magno fuerunt olim numero dudum periêre.

Epaminondâ superstite non potuit in Græciâ coalescere pax, ejus enim virtus implebat Thebanos desiderio cæteris dominandi; non autem pati poterant dominos vel Athenienses vel Spartani, pristinos adhuc gerentes spiritus, licet multùm remissi antiquâ virtute; verùm *Epaminondâ* sublato, deponentes Thebani ferociam patulis satis accipiebant auribus æquas à cæteris Græcis conditiones concordiæ.

Artaxerxes seditiones multas feliciter compescit.

Dum mutuis se Græci vulneribus confodiunt, *Artaxerxes Mnemon* Rex Persarum, securè in utramque stertit aurem, liber à maximo metu, & primario suo periculo, Græcorum armis, nihilominus post diuturna Halcyonea tempestas horrida in eum incubuit: *Tacon* Ægyptum occupat, multorum juxta Hellespontum Satraparum fit conspiratio tanta, quæ dimidium imperii vectigalium eripuit, adeò ut publici reditûs reliquum non sufficeret impensis belli. Ex hisce malis conatus est emergere, cum rebellium Satraparum plerisque eam privatim operam navavit, ut se invicem prodentes omnes ad pristinum obsequium retracti sint. Major in Ægypto difficultas fuit, magnitudine stipendii multa veteranorum millia ex Græciâ *Tacon* adduxerat ad suam militiam: Lacedæmonii publico consilio miserunt *Agesilaum* in profundâ suâ senectute *Taconi* in auxilium, *Tacon* observatâ *Agesilai* staturæ brevitate & pedis curvaturâ, cultusque corporis magna pro Laconum more incuriâ, virum contempsit.

Tacon Agesilaum in Ægyptum attrahit.

Agesilaus ab omni proditione utut provocatus excusatur.

Stolidæ Ægyptii contumeliæ magnanimi viri mentem altè satis pupugerunt, sed nequaquam eousque fodicârunt, ut gravissimum virum in proditionis scelus impulerint. Hoc & alia vituperia *Agesilao Rhalegus* improperat præter meritum, absque cujusquam, quantum scio, auctoritate. Verum est, *Nectanebos Taconis* nepos, dum ipse contra unos Persas oculos intenderet, à tergo Ægyptios in rebellionem concitavit, quo factum, ut *Tacon* ob sui capitis periculum ad *Artaxerxem* confugerit; à quo benignè, imò & regiè acceptus est: nulla tamen hîc *Agesilai* culpa. Equidem cum *Mendes* magnam Ægyptiorum partem ad centum bellatorum millia contra *Nectanebon* commoveret; egregia *Agesilai* & Græcorum virtute novi isti rebelles pessundati sunt, ob quam operam magno honore & centenis aliquot auri talentis remuneratus *Agesilaus* domum remissus est. Sed in viâ correptus morbo in ipso littore Africano vir maximus expiravit, corpus cerâ mellis inopiâ conditum, Spartam reportatum splendidis exequiis humatum est.

Agesilaus in Africâ moritur.

Artaxerxes Darium filium proditionis compertum necat.

Intereà domesticæ calamitates *Artaxerxi* tragicum longinquæ vitæ exitum dederunt. Historiam habet *Plutarchus* in suo *Artaxerxe*. Hic in senectâ *Darium* filium jam quinquagenarium secum jussit regnare: In more Persis positum fuit, ut Rex designatus à designante obtineret quicquid tandem postulâsset; *Darius* à patre petiit *Aspasiam* concubinam, concessit pater licet ægerrimè filio impium suum votum, sed mox invidiâ in pœnitentiam actus, curavit *Aspasiam* eligendam *Dianæ* in sacerdotem. Ut huic illa vacaret muneri, extracta est ex *Darii* thalamis in *Dianæ* sacrarium ad perpetuum cœlibatum: hac contumeliâ irritatus *Darius* animo in patrem æstuabat: addebat igni oleum Satrapa *Tiribasus*. *Artaxerxes* quas habuit multas filias variis Satrapis in conjuges distribuit: *Tiribaso* desponderat *Amestrim*, sed deluso Satrapa ipse contra omnia jura eam sibi duxit in uxorem, licet plures alias haberet uxores, & concubinas non pauciores trecentis sexaginta: quo tamen læsum *Tiribasi* animum curaret, alteram filiam *Atossam* in matrimonium ei spopondit; verùm & hanc quoque insanus senecio, deluso iterum *Tiribaso*, sibi etiam in uxorem duxit. Atrocibus hisce contumeliis extimulatus currenti *Dario* calcar *Tiribasus* addidit, inter ipsos fit conspiratio ut in lecto *Artaxerxes* obtruncaretur: sed cùm ad *Artaxerxem* certum istius consilii indicium emanâsset, conjuratos prævertens filium in carcere carnificis manu decollavit, & *Tiribasum* per satellites confodit. Ex reliquis filiis *Ochus* fuit acerrimus, sed *Arcaspes* & *Arsames* patri magis grati. Quod de quinquaginta aliis *Artaxerxis* filiis, cum *Dario* contra patrem conspirantibus, & proptereà necatis habet ex *Trogo Instinus*, non credimus; cùm nihil eâ de re alii fide digniores auctores referant.

Arcaspes Ochi artibus conterritus, quasi pater ipsum statuisset dare neci, ut *Darii* consilio-

filiorum participem, ipse sibi veneno mortem consciscit.

Ochus fratres gladio & patrem nonagenarium dolore necat. Expiscatus *Ochi* fraudem, animo in *Arsamem* quàm priùs propensiori *Artaxerxes* evasit, illum ergò etiam *Ochus* per sicarios de medio sustulit: cujus acceptâ morte pater dolori impar succubuit ætatis anno nonagesimo quarto, regni, ut vult *Plutarchus*, sexagesimo secundo, ut alii plerique, quadragesimo secundo.

Ochus ad aliquot menses patris obitum obtexit, donec per fictam patris quasi adhuc in vivis syngrapham, se Regem per provincias renunciâsset.

In primis Regni auspiciis Regiam multis propinquorum cædibus replevit, *Ocham* sororem vivam tumulavit, patruum cum octoginta filiis ac nepotibus in aream conclusis, militum jaculis transfodit, aliosque multos ex merâ animi libidine nullius suspectos criminis delevit, ut sic Persarum impleretur patera, eorumque sceleribus ad culmen ascendentibus, in maturam jam Asiæ messem Macedonum falx immitteretur.

Afflicti ab Eunucho Iudæi. Dum regnaret *Ochus*, *Bagoses* Satrapa Syriæ Judæos valdè afflixit. *Ioannes* Pontifex metuens, ne frater *Iesus* Eunuchi familiaris Persarum viribus se ejecto crearetur summus sacerdos, eum in ipso templo obtruncat. Ob hoc Pontificis facinus totam Judæorum gentem multis malis affecit Eunuchus.

Nectanebi pusillanimitas Ægyptum sine pugnâ tradit Ocho. *Nectanebos* Ægyptius suo Regno Phœniciam adjunxerat: sed dum venisset *Ochus* Sidonem cum exercitu, primo Sidon proditione, tum cætera Phœnicia metu ipsi tradita est: imò verò *Nectanebos* ignavâ formidine correptus, Ægyptum contra omnem vim optimè munitam deserens in Æthiopiam confugit. Ita nullo negotio totum suum imperium recuperatum stabilivit in pace, sed non diuturnis hujus pacis fructibus divina vindicta frui passa est.

Ochus assum Apim comedit. *Bagoas* Eunuchus tribunus militum genere fuit Ægyptius: *Ochus* Ægyptios victos duriter oppressit, & ex Ægypto multa Judæorum millia in Babylonem & Hyrcaniam transtulit: sed quod Ægyptiorum bilem in *Ochum* ante alia commovit, fuit: insolens in ipsorum Deum Apim contumelia. Hunc ille in sacrificio immolans asino, ut gregarium vitulum coqui manu dissectum, & assatum mensæ suæ apponi fecit. *Bagoas necatum Ochum & in frusta concisum tradit felibus.* Hac inter alias iræ causas *Bagoas* Ægyptius commotus *Ochum* de medio sustulit, regni anno vicesimo tertio, corpusque in minuta dissectum felibus comedendum præbuit, & ex ossibus gladiorum manubria concinnavit: aliud autem cadaver regio lecto supposuit, quod pro vero Regum sepulchris intulit. Ista *Ælianus*, auctorem prout solet, conticescens.

Cum *Ocho* omnes quoque filii sublati sunt, præter *Arsem* natu minimum, quem in solio Eunuchus collocavit: sed cùm hic adolesceret, metuens Eunuchus ne paternam cædem vindicaret, eum quoque curavit necandum, & *Darium Codomannum* ultimum Persarum præfecit regno.

Sublatis Ochi liberis Dario Codomanno Bagoas dat thronum. Bagoam tollit Darius. Num *Codomannus* ex *Cyri* familiâ ortus sit, & Persarum Reges ullâ cognatione contigerit, variant auctores antiqui etiam optimæ notæ: utcunque certum est *Bagoæ* artibus in throno collocatum; in quo ut consedit in curis prima fuit, ut de *Bagoâ* ob sua in priores Reges scelera vindictam sumeret; metuens ne facinorosus homo, Regum sanguini fundendo jam assuetus, se etiam aliquando decessoribus adderet novam victimam.

Dum hæ in aulâ Persicâ agerentur tragœdiæ, in Græciâ cuncta procedebant ad facilitandam divini decreti executionem, de transferendo à Persis ad Macedonas imperio. *Philippus* Macedo tum temporis in bello sacro totus occupabatur, quod hunc se habuit ad modum.

Philomelus cum Phocensibus Delphicum templum occupat. *Amphictyones* fuere Synedrium Delphis in *Apollinis* templo ad communes Græcorum lites decidendas constitutum: erat in *Phocide* quidam ager *Apollini* quondam sacratus, hunc quòd *Phocenses* privatis usibus applicuissent, ingenti pecuniâ ab *Amphictyonibus* mulctati sunt, Lacedæmoniis etiam ob captæ Cadmeæ injuriam mulcta gravis inflicta est: utrisque quòd ad dictum diem mulctam non solverent, duplicata est summa: *Philomelus* apertè vocat Phocenses ad arma: ipse delectus imperator proficiscitur Spartam, cum quâ communis erat Phocensium causa, *Archidamus* Rex clam facit fidem sociorum armorum: hac inflatus spe *Philomelus* armatâ manu Delphos invadit, Amphictyonas ejicit, oraculi & bonorum *Apollinis* ipse sibi custodiam sumit, non quidem attingit donaria, tantam tamen pecuniæ copiam ditissimis tum ex longâ pace Delphis invenit, quæ ipsi non modò ad numerosum militem alendum, sed etiam ad potentissimas quasque Græciæ civitates in societatem largitionibus pertrahendas, abunde sufficit.

Bellum sacrum gigantomachia. Quanquam necessarium habuere Græci, tum temporis in Ethnicismi sordibus altissimè demersi, scelestissimum hoc bellum, novamque contra Deos Gigantomachiam existimare, nihilominùs ut primùm *Philomelus* suam mentem publicavit, augendi diurna militum stipendia ad semissem, & referendi liberaliter cunctis gratiam, quicunque suam nollent amicitiam respuere, confluit statim, utut ad impium virum,

maximus undique fortissimorum militum numerus: quin & amicitiam amplexi sunt non Spartæ solùm sed etiam Athenæ, usque adeo sacra est auri fames. Certè non defuere Phocensibus ad belli usque finem vel milites vel socii, quamdiu remansit apud *Apollinem* quod donaretur.

Athenienses & Spartani auri fame sacrilegorum socii fiunt.

Post *Locros* Thebani susceperunt *Apollinis* hosce violatores extirpare, multas illi quidem intulerunt simul & passi sunt clades, varios Phocensium Imperatores sustulere: sed is continuò fuit ad *Apollinis* aurum novorum militum confluxus, ut Thebani si non fracti, certè fatigati penitus, post octennale sine omnibus induciis bellum, coacti sint in *Philippi Macedonis* manus vindicias deponere, apertè sibi sumente Spartâ Phocensium patrocinium.

Thebani fessi Philippum Macedonem in Apollinis patrocinium advocant.

Philippi dignissima est quæ consideretur historia, ante eum Regem, Macedoniæ despicatissimum fuit regnum, limites angustissimi, minimæ vires, Regulorum plurima parricidia. Ex *Amyntæ* filiis *Philippus* quartus fuit, sed fratribus mutuâ fraude sublatis, ad eum pervenit patriæ regimen. Latè tum dominabatur fera Illyriorum gens, ipsi tributum pendebant plerique Thraciæ Reguli, & inter cæteros *Macedo* variis devictus præliis. Habebant Illyrii *Philippum* Macedonici tributi obsidem, hunc, dum ineunda ipsis esset cum Thebanis pax, deposuere Thebis. Thebani puerum hospitem educandum tradiderunt *Epaminondæ* patri: hic *Philippum* pariter & *Epaminondam* Pythagoreo cuidam instituendos commisit. In hac Scholâ ista virtutum principia imbibère puerulі, quæ utrumque in maximum sui seculi virum evexere.

Philippus Illyriorum Thebis obses Epaminondæ sodalis fuit.

Macedoniæ Regnum in se minimum, cunctis fortunæ malis quassatum accepit *Philippus*: quem unum sibi reliquerant fratrem domesticæ manus, hunc de throno simul & vitâ moverunt Illyrii. *Pausaniæ* cuidam regii generis juveni conabatur Rex Thracum Macedoniæ sceptrum dare. Athenienses suam operam ad comparandum regnum præstabant *Argæo*, quicquid ipsis Macedonibus fuit virium crebra bella contriverunt. *Philippus* adolescens morabatur Thebis tantumnon captivus; ex hac Iliade malorum divina virum eruit providentia. Acceptâ fratris morte clam fugit Thebis, ut in Macedoniam venit, obrutum malis populum frequentibus orationibus erexit, assuefecit Thebanæ in bellis disciplinæ, minoribus primùm præliis exercens, mox Macedonicam instituit phalangem, cujus virtute tota Macedonia propulit *Illyrios*, *Pausaniam* & *Thracas* placavit donis, ab *Argæo* Athenienses avertit, permittendo eorum coloniam Amphipolin libertate frui; denique in paucis annis quam afflictissimam acceperat Macedoniam, ad florentis fortunæ culmen evexit: vi & arte plerasque circumcirca gentes pristino adjecit Regno, & in his cunctas penè civitates in *Thraciâ*, *Chersoneso*, & *Pieria*, de quarum imperio multos cruoris rivos cùm Athenæ tum Sparta, post tempora *Xerxis* effuderant.

Macedoniæ miserrimum Regnum in florentem fortunam evexit.

Variis *Demosthenes* orator invectivis Atheniensem populum in *Philippum* concivit, sed frustra omnis conatus contra virum, quem plenissimis velis aura fortunæ (revera providentiæ) impellebat ad maxima. Aureis utebatur frequenter *Philippus* armis, si quæ mœnia balistas & bellica tormenta tulissent, asinum onustum auro ista jubebat arietare: Ea tum Græcorum fuit φιλαργυρία, ut in omni civitate reperirentur qui patriam auro vellent licitari. Certè *Philippus* per virtutis & pecuniæ vim ad tantum potentiæ pervenit, ut acceptantibus de manu Phocensium Spartanis sacrilegorum latrociniorum patrocinium, non alium in Græciâ quàm ipsum Thebani viderint, cui suam tutò committere possent causam. Tenues ille initio Thebanis mittebat copias, volebat enim aliquoties perdomitos abjicere spiritus, quos ex Leuctrico & Mantineensi præliis sumpserant altissimos. Id cùm sensisset factum, tum sine morâ dat se in viam Delphos ingenti cum exercitu, non audent concurrere Phocenses, sine prælio offerunt quascunque postularet *Philippus* conditiones: ita sine periculo maximam simul & fortitudinis & pietatis opinionem in Græciâ consequitur. Amphictyonas in templo reponit, Phocensibus ob sacrilegia annuam imponit mulctam, cujus gravitate impius ille populus in paupertatis barathra ad perpetuum detruderetur.

Aureo sæpe ariete invincibiles arces subruebat.

Bellum sacrum sine pugnâ perfecit.

Dilapidâsse feruntur Phocenses in belli novennio surreptam ex templo talentorum auri myriada; majorem auri copiam non repperit *Alexander* Persepoli in gazophylacio: mirabilis quidem, sed credenda summa est, si quis cogitat infinita donaria, quæ illuc quotidie per aliquot annorum centurias sine ullo effluxu confluebant. Nullum gravius impietate scelus, quem colis sit Cacodæmon, tum tamen si pro Deo habeas, nequis sine profanitatis maculâ violare. Profectò non semel demonstrat *Diodorus Siculus* graves dedisse pœnas, quotquot *Apollinis* aurum attigerunt.

Apollinis Thesaurus myriadis talentorum auri à sacrilegis dilapidatus.

A bello sacro omnia *Philippo* fuere proclivia; Illyrios, Thracas, vicinos omnes Barbaros perdomuit, latè sui nominis sparsit terrorem, non per Græciam modò, sed & Asiam totam. Laboriosissima ipsi accidit obsidio *Perinthi*, nam cùm cunctis belli machinis vexâsset mœnia, urbs tamen ejus erepta

Perinthum Perse, Byzantium Athenienses Philippi faucibus eripuere.

erepta faucibus est, non tantùm adventu Satraparum, quos numerosis cum copiis Rex Persarum miserat ad urbis tutelam, quo sic in ipsa Græcia Philippicæ fortunæ cursus refrænaretur, sed inprimis Byzantinorum operâ, qui sua omnia defendendæ *Perintho* contribuerant. Hoc indignatus *Philippus*, relictâ ad *Perinthum* dimidiâ copiarum parte, ipse cum cæteris festinat occupare Byzantium, quod parvo præstitisset negotio, ni denunciâssent Athenienses præsens bellum continuanti obsidionem Byzantii civitatis ipsis sociatæ: hoc metu cum Byzantinis simul & Perinthiis paciscitur, ne, si pergeret, Asiæ simul & Græciæ infestum in se robur attraheret.

In Athenas totum suum ex inopinato exercitum convertit Philippus.

Noluit tamen intempestivam Atheniensium importunitatem inultam abire: statuit quam maximis potuit copiis imparatam Atticam invadere ex inopinato. Ingreditur viam, nunciatur Athenis non longè *Philippum* abesse, properantem ad urbis excidium: maxima fit populi ἀγωνία, primo mane descenditur in theatrum; jubentur aliquoties publico præconio oratores dicere, prodit nemo, conjicit mœstissima plebs in *Demosthenem* oculos, extractus ille populi aspectibus conscendit suggestum, multis verbis docet satis adhuc esse spei, si Thebanis persuaderi possit societas armorum, ipse confestim mittitur legatus Thebas, totis hic dicendi fluminibus suadet, & tandem persuadet occurrendam communibus armis *Macedoni*, objicit se utraque urbs in unis castris *Philippo* ad Bœotiæ *Cheronæam*, pugna fit acerrima de libertate Græciæ, quæ hîc primùm amissa, nunquam in posterum plenè recuperari potuit. Habebat *Philippus* ad tricies mille peditum, Græci vix pauciores; fortissimi utrinque viri, in sinistro Macedonum cornu stabat adolescentulus *Alexander* in medio præclarissimorum ducum, pugnatur ab omni parte summa contentione animorum. Is quidem in *Alexandro* adhuc ephebo pugnandi fuit ardor, ut prima Græcorum fuga dicatur ab ea aciei parte contra quam ille dimicavit, sed ne *Alexandro* victoriæ tribueretur gloria, *Philippus* pater tantâ vi connixus est, ut tota hostium agmina dederet in præcipitem fugam.

Demosthenes persuadet Thebanis se conjungere Atheniensibus contra Philippum.

Ad Cheronæam Philippus cum Alexandro Græcos subjugat.

Hac victoriâ cernens *Philippus* acquisivisse se certissimum Græciæ principatum, supra modum elatus gaudio, liberioribus (ut cum amicis frequenter solebat) poculis indulsit, etiam vino calens, insolentiùs incipiebat captivis insultare; donec sarcastica *Demadis* Atheniensis parrhesia mentem utut ebrio reddidisset, non te, inquit, Rex pudet quem hodie fortuna fecit *Agamemnonem*, *Thersitem* agere: altè adeo sarcasmi hujus dentes *Philippi* animum momordeiunt, ut statim sine pretio quotquot ex Atheniensibus essent captivi, liberos dimitteret, pacemque cum tota Græcia conditionibus æquissimis pepegerit, solis Thebis imposito præsidio.

Corinthi constituitur Philippus Græcorum contra Persas Imperator.

Mox Corinthum convocat communem Græcorum Synodum, civitatum legatis memorat multis & efficacibus verbis, quas nuper & olim intulissent Persæ Græco nomini injurias; ostendit commodissimum hoc esse vindictæ tempus, modò communibus armis Asiam tentare vellent, sese dicentes Imperatorem: placet omnibus oratio, creatur *Philippus* Græcorum contra Persas Imperator, singulæ civitates pro viribus aliquid saltem opellæ contribuere pollicentur. *Philippus* antiqui jam voti compos totus est in Asia, *Parmenionem* & *Attalum* in Ioniam præmittit cum aliqua copiarum parte, ad liberandum Græcas in Asia civitates, ipse ad sequendum omnia parat.

Pausanias Philippum necare statuit.

Habebat in familia adolescentes duos utrumque *Pausaniam*, utrumque charum, alter satellitum unus, alter Regis invidens favorem exprobrabat mollitiem; impatiens hic contumeliæ *Attalo* significavit injuriam, simulque certum suum moriendi animum, in proximo igitur contra Illyrios prælio densissimis ante Regem telis suum corpus objiciens, penè spontaneâ occubuit morte; *Attalus* tristitiâ obrutus vindictam de altero *Pausaniâ* sumere parat: invitat ad pocula, & paulatim ad ebrietatem pellicit, ebriumque objicit rusticorum libidini: evanescentibus vini vaporibus redit ad se *Pausanias*, & cogitans contumeliam Regi querimoniam defert. Rex in *Attalum* irasci quidem satis graviter, sed non ausus nimium irritare virum, cujus fide & virtute bellicâ statuebat in Asia plurimùm uti, convertit se ad adolescentem amicâ oratione & donis placandum: cæterum altiùs vulnerabatur *Pausaniæ* mens, quàm ut vel verbis vel donis curari posset. Ab *Attalo* igitur in ipsum Regem, cujus erat plectere fontes, convertit odium: occidendi *Philippi* fit certus; in sententia confirmavit imprudens Philosophus *Hermocrates*, dum quærenti, quo posset quis facto plurimùm nobilitari, responderet, cædendo nobilissimum. Dum ergo *Philippus* ante suum in Asiam iter toti Græciæ solenniter quasi diceret vale, & in maximâ sociis & subditis semet ostentaret gloriâ, confossus *Pausaniæ* manu cadit exanimis. Celebrabat maximâ cum pompa filiæ *Cleopatræ* cum *Alexandro* Epirotarum Rege *Olympiadis* fratre nuptias; aderant ex omnibus civitatibus Græciæ legati, post aliquot dierum convivia indicuntur regia prorsus & *Philippo* digna spectacula: confluit multò mane populus in theatrum, intrant perso-

nati

nati duodecim majorum gentium Dii, & cum his *Philippi* quoque simulachrum, quo se faciebat decimumtertium Deorum, ipse dum ingreditur theatri fores in candida veste, quò liberiùs spectaretur à populo, antecedere jubet amicos, & longo sequi intervallo satellites, in hac solitudine Regem ex voto nanciscens *Pausanias* involat, & latus Gallicâ sicâ transfodit, expirat sine voce Rex, trajicitur *Pausanias* à circumstantibus in momento mille plagis percussus. Ita ruissent in nihilum cuncta *Philippi* consilia, nisi patri filium *Alexandrum* succenturiâsset divina manus.

Philippus in medio solennis pompæ confossus.

Alexander ad acquirendum Imperium à natura factus.

Alexander ab ipsis incunabulis omnibus & animi & corporis & fortunæ dotibus, si quis unquam in terris, ad acquirendum orbis imperium instructus fuit. Corpore erat admodum robusto & salubri, licet non magno, eáque temperamenti perfectione, ut suavem, cùm sudaret, odorem exhalaret, & aliquot post mortem diebus colore vivido & odore fragranti, quasi adhuc in vivis, floreret.

Alexander puer domat Bucephalum.

Adductus est ex Thessaliâ aliquando ad patrem equus *Bucephalus* pretio tredecim talentorum, librarum nostratium supra tricies mille: ferox hic adeo fuit ut nullâ arte, nullâ vi quenquam pateretur sessorem. Dum *Philippus* indomitæ ferociæ bestiam pararet ut inutilem abjicere; *Alexander* adhuc puer observato maximam Bucephali ferociam accidere ex terrore ab umbrâ suâ, eum leniter obvertit Soli, ut umbram non spectaret, dein post poppysmos molliter ascendens, tardiùs aliquandiu fecit incedere, tandem admovit calces, & dimissis habenis impulit ad profusum cursum, à quo paulatim retrahens reduxit morigerum satis ad patrem: is gaudio lachrymans descendentis de equo caput pueri osculatus est cum his verbis, *Aliud tibi mi fili Regnum para, Macedonia enim te non capit.*

Aristoteles Alexandrum contra Persas movit.

Ad animi magnitudinem, quæ à natura summa propè fuit, multum addidit præceptoris disciplina, scripsit ad *Aristotelem Philippus*, non tam se lætari de nato filio quàm quòd eo tempore natus esset, quo ipso posset magistro frui. Videtur ad erudiendum *Alexandrum Aristoteles* accessisse, animo in Persas ex peculiari injuriâ exulcerato; nam per aliquot annos cum amico *Hermiâ* Eunucho in Ionia Regulo degens, cum contra datam fidem à *Memnone* Ioniæ Satrapâ Eunuchus addictus esset morti, vix cruentas percussorum manus *Aristoteles* cum aliis sociis Philosophis celeri fugâ evasit.

Adipiscendi Imperii occasiones Alexandro se obtulerunt.

Cùm adolevisset *Alexander*, præclariores rei benè gerendæ occasiones optare non potuit. Persica aula suis flagitiis ruinam minabatur, totam Græciam & vicinos in Europâ Barbaros si non sub sui imperii jugum compulit, saltem in amicum fœdus contra Persas pater adduxerat; veteranum quoque patris exercitum multis victoriis, & omni artis bellicæ laude florentem habebat sub signis. Omnia tamen hæc blandientis fortunæ præludia evanuissent in fumum, nisi maxima ipsius *Alexandri* virtus evidenti numinis afflatu, fugientem à se patris fortunam retraxisset, & retractam ad ultimum vitæ spiritum intra sua brachia captivam cohibuisset: nam ut primùm expiravit *Philippus*, maximæ statim *Alexandri* cœptis objectæ sunt remoræ.

Alexandri perpetua comes fortuna.

Multa incipienti impedimenta.

Codomannus Persicum nactus sceptrum omnia ad bellum fortiùs & prudentiùs comparabat, quàm à multis annis effœminati Persarum Reges solebant: In hujus prædominabatur consiliis *Memnon* Rhodius *Mentoris* frater, suadebat hic *Dario* bellum in Macedoniam transferre, ut domi potius Græci quàm in hostico decertarent, & quo generosum illud ac utile consilium effectum daretur, omnibus ad mare provinciis ipse *Memnon* præfectus est, & magnis tam terrâ quàm mari copiis instruitur. Plerique à *Philippo* subacti Barbari in rebellionem apertam eruperant, Græcorum omnium nutabat fides, ipsi Macedones seditionem spirabant.

Eurydicen novercam ejusque filium ac fratrem Attalum statim tollit.

Superinduxerat *Olympiadi* Philippus *Eurydicen*, hujus avunculus *Attalus* Macedonicum in Asia exercitum ductabat, *Eurydicæ* ex *Philippo* fuit filius, hinc *Eurydicæ* cum *Olympiade* frequentes rixæ: Athenienses *Attalum* ad defectionem ab *Alexandro* sollicitabant. Dum his se vepretis indutum sentiret *Alexander*, *Eurydicen* matris æmulam ejusque filium & avunculum *Attalum* de medio tollit. Mox, ut suum ferebat symbolum, μηδὲν ἀναβαλλόμενος in Thracas, Illyrios, Pæonas, Triballos, & Getas, etiam ultra Danubium rapidissimo impetu Macedonicam phalangem egit, ubique quà arte quà vi omnia subjugavit. Cum Germanorum legatis pacem instituens ab ipsis quæsivit, quidnam à suis domi maximè formidaretur, expectans ab ipsis significationem metus à suis armis, sed responderunt Germani unum suis metum esse ne cœlum rueret: sarcasmo nil aliud retulit *Alexander* quàm superbos esse Germanos. Dum ultra citraque Danubium cum Barbaris contenderet, accipit in armis pro Persis contra se stare Thebanos, Athenienses, Spartanos, & alios multos Græcorum, non mora; stabilitâ cum Barbaris subactis pace magnis itineribus in Bœotiam advolat, opinione multò citiùs ad Thebarum portas castra metatur, Athenienses statim cadentes animis pacem petunt

Barbaros domat.

Thebanos invitus excindit. tunt & obtinent, Thebanis quoque lubens pepercisset ob paternum apud illos hospitium: sed praeferoces viri omnia pacifica respuentes in *Alexandri* castra involârunt, ab his cum rejicerentur unà cum ipsis in urbem Macedones ruerunt, fit promiscua cædes virorum ad nonaginta millia, sub hastâ veniêrunt ad millia triginta. *Pindari* Poëtæ & aliquorum *Philippi* hospitum ædibus est parsum, cætera urbs solo æquatur. Dirissimum hoc severitatis exemplum, in antiquissimam propè & fortissimam Græciæ civitatem editum, cæterorum omnium Græcorum spiritus contudit, ita ut in proximis Corinthi comitiis, consentientibus omnium suffragiis *Alexander*, ut priùs *Philippus*, Græcorum contra Persas Imperator renunciatus sit. *A Græcis dicitur in Persas Imperator.* Hac tempestate invisens *Alexander Diogenem*, Corinthi in suo dolio contra solem apricantem, à se petere Philosophum hortatus est quidquid luberet, desideratum omne certissimè relaturum: Nihil aliud petiit *Diogenes* quàm ut Rex paulùm è sole secederet, ne suâ umbrâ sibi radios interciperet, viri magnanimitatem miratus *Alexander*, *Diogenes*, inquit, esse vellem, ni *Alexander* essem. *Diogenem miratur.*

Cum parvo exercitu & fere nullâ pecuniâ in Asiam trajicit. Post Græcorum Corinthi comitia anno Regni secundo, vitæ vigesimo secundo properavit ad Hellespontum. Exercitus erat peditum tricies mille, equitum quater, in ærario fertur habuisse pecuniæ non supra septuaginta talenta, sed æris alieni supra ducenta, plerosque regii patrimonii agros amicis elargitus est, omnes suas spes in dextrâ & armis ferens, *Antipatrum* reliquit domi cum duodecim millibus peditum, & mille quingentis equitibus, ad Macedoniam & Græciam tutandam contra incerta casuum, infirmo admodum præsidio.

Parmenio in triremibus centum sexaginta & aliquot onerariis militum plerosque trajecit *Abydum*, ipse *Alexander* in navibus longis sexaginta *Troadem* ascendit, conjecta in terram ex prætoriâ quam ipse gubernaverat, suâ hastâ, quò Asiæ possessionem suis armis caperet. Nullum à Persis in descensu factum est impedimentum. Ut venit *Ilium* ad *Achillis*, *Ajacis*, & aliorum heroum tumulos, hostias libavit, suaque arma in *Trojanæ Palladis* templo suspendit, alia inde sumens quæ fuerant heroum. A *Troade* pergebat *Lampsacum* magnâ irarum mole, ut eam erueret ad Thebarum exemplum; quòd ea Græca Ionum civitas contra Græcos cum Persis ausa fuisset conspirare, mittunt illi supplicatum veniam *Anaximenem* Philosophum, cùm *Philippo*, tum ipsi *Alexandro* percharum. Ut in conspectum venit *Anaximenes* præveniens *Alexander* juravit conceptis verbis, nihil eorum *Anaximenes suâ solertiâ Lampsacum servat ab excidio.* facturum se quæ orâsset *Anaximenes*: subjecit statim acutus vir, orare se ut *Lampsacum Alexander* dirueret; hac arte servata est civitas destinata cladi.

Victoria ad Granicum Phrygiæ. Dierum aliquot itinere supra *Troadem* septentrionem versus objecerunt se *Alexandro* ad amnem Phrygiæ Granicum *Memnon, Arses*, *Spithridates* & alii Satrapæ, cum decem millibus equitum & supra centum peditum. *Memnon* pro viribus dissuasit Persis ullam inire cum *Alexandro* pugnam ante adventum *Darii* cum cæteris copiis: *Arses* & reliqui Persæ pugnandum decrevere. *Parmenio* etiam *Alexandrum* avocabat à pugna eo loci, ubi altus & verticosus transeundus erat peditibus fluvius, & præceps ac lubrica scandenda ripa, quàm hostes parati ad prælium insederant; *Alexander* furore magis quàm consilio ardens pugnam, intrat cum equitum primis flumen, jubâ & omnibus armis conspicuus summâ vi adversam ripam transcendens, atrox commovit prælium. *Rhæsaces* securis ictu galeæ dimidium rasâ cæsarie abscidit *Alexandro*, ipse hastâ *Rhæsacem* trajecit medium, cùm posteà confringeretur hasta ejus, trunco pugnare coactus est contra multos se unum impetentes, tandem novam adeptus lanceam *Mithridatem, Darii* generum, sibi inprimis instantem, transfodit. Intereà à tergo *Spithridates Alexandrum* securi deffecuisset, nisi *Clitus* præveniens *Spithridati* lethalem intulisset plagam. Eâ tempestate Phalanx transiverat fluvium, istius impetum non diu tulerunt Persæ, cùm cæteri omnes vertissent terga, Græcorum mercenariorum viginti millia obstinatè pugnârunt, hos Macedones circundantes ad unum necârunt, quòd contra commune Græcorum decretum Barbaris contra Græcos locâssent operam.

Asiâ totâ minori potitur. Victoria hæc *Alexandro* Asiam aperuit, provincias multas & urbes plurimas absque majori sanguine aut pulvere tradidit in manus. Prima *Sardium* cura fuit, ubi cum arce Gaza quoque regia ei prodita est: ex opimis spoliis splendida in Græciam donaria, etamplum novo legendo militi stipendium misit: paucæ in *Phrygiâ*, *Bithyniâ*, *Ioniâ*, *Æolide*, *Galatiâ*, *Cappadociâ*, *Paphlagoniâ*, *Lydiâ*, *Lyciâ*, *Cariâ*, *Pamphyliâ*, & *Ciliciâ* in Persarum manibus civitates remanserunt: propè omnes metu vel arte vel vi cesserunt statim victori. Is civitatibus omnibus Græcis libertatem donavit, à vectigalibus multas fecit immunes, nullis plus tributi imposuit quàm Persis solebant pendere.

Ephesi recreat exercitum. Diebus aliquot exercitum Ephesi recreavit sacrificiis & ludis: vectigalia omnia Ephesina *Dianæ* templo dedicavit, quo die ipse nasceretur *Herostratus* ut magnum sibi nomen

Non permittitur Dianæ templo suum nomen inscribere.

nomen consequeretur, templum illud in cineres redegerat, id cives magnam partem restauraverant, obtulit *Alexander* perfecturum se omnia supra pristinum nitorem, modò nomen suum operi paterentur inscribi; conditionem istam Ephesii repudiârunt.

Difficilis cum Memnone lucta.

Ephesô processit Miletum quò confugerat *Memnon*: laboriosissimam hujus urbis obsidionem faciebat *Memnonis* virtus, sed *Alexandri* vim nil valuit sustinere. Cùm machinæ bellicæ disjecissent muros, *Memnon* milite navibus imposito *Halicarnassum* Cariæ fugit, insequitur *Alexander* deditâ Mileto; post longinquam & duram obsidionem, *Halicarnassum* captam delevit, sed arcem munitionibus suis circundatam, necesse habuit relinquere. Hinc *Memnon* cum Persica classe contenderat Chion, illam & alias multas Insularum Cycladum parvo negotio capit; inde in Macedoniam parabat trajicere, ubi rationes omnes *Alexandri* valdè conturbaturus videbatur, hujus quidem unius virtutem supra omnes alios mortales etsi non metuebat (nam nihil quicquam unquam metuit) suspectam tamen habuit *Alexander*, verùm in ipso conatu divina manus *Memnonem* de medio sustulit.

Hyemavit in Caria.

Hyemem primam egit *Alexander* in Caria & Pisidia, facultate datâ Macedonibus quicunque nuper duxissent uxores, redeundi domum ad invisendas familias, cum mandatis ut primo vere alacriores redirent ad castra: ipse interim non cessabat arces, urbes, & provincias in suam redigere ditionem.

Æropi insidias expiscatur Parmenio.

Dum hîc esset, certis comperit indiciis *Alexander*, *Æropum* Thessalorum equitum præfectum *Dario* suam vitam pactum; pretio regni Macedonici & mille talentorum auri. Cùm expiscata fuisset facinus *Parmenionis* diligentia, ejus etiam operâ *Æropum* sine strepitu comprehensum in vincula conjecit.

Occupat parvo negotio angustissimas Ciliciæ portas.

Primo vere cùm *Darius* tum *Alexander* quanto valebant robore parabant concurrere. *Darius* ex superioribus maximè provinciis supra sexcenties mille bellatorum in Mesopotamiæ campis lustravit. *Alexander* etiam variis tam ex Græcia quàm Asia delectibus militum habitis, *Darium* versus movebat. In Assyriam properanti transeunda fuit Cilicia per geminas portas: in aditu angustæ admodum erant pylæ: ibi pauca millia infirmorum militum in præruptis saxis confidentia, solis lapidibus totum *Alexandri* exercitum valebant excludere. Dum appropinquaret isti portæ ipse *Alexander*, assumptis secum sagittariis & leviter armatis, mediâ nocte custodes invasit; hi ut primùm audivere præsentem Regem, statim diffugerunt metu, apertas & nudas angustias læto valdè *Alexandro* relinquentes. Hinc magnâ festinatione *Tarsum* advolavit, ut urbem ab igne, quem *Arsanes* Satrapa accenderat, liberaret. *Tarsum* mediam secat *Cydnus* limpidissimarum & frigidissimarum aquarum fluvius: magni tum in Ciliciâ Solis æstus, *Alexander* labore & sudore lassus, toto inspectante exercitu depositis armis vestibusque, se nudum in Cydnum conjecit, statim obrigüere nervi, tantusque derepente stupor omnes artus occupavit, ut semianimis mortuoque proximus, satellitum manibus in tentorium correptus sit. Trepidatum statim in castris quasi expirâsset, vel statim expiraturus fuisset *Alexander*: ut primùm ex animi deliquio sensus recepit, magno angore torquebatur, *Darius* advent are ferebatur paucorum dierum spatio, ipsius morbus non modò difficilis, sed diuturnus à medicis prædicabatur. Imbecillitas militiæ in primis pugnæ laboribus faciebat imparem, ejus unius absentia exercitum hostibus exponebat prædæ, ipse enim suorum verè fuit spiritus, à quo omnes in pugna animos haurire videbantur. In desperato hoc æstu *Philippus Acarnan*, medicorum ipsius à puero primarius, præsentaneum offert remedium: cæteri omnes medici viri temeritatem abhorrere, *Parmenio* per epistolam Regi significare, caveret sibi à *Philippo*, comperisse enim se *Darium* isti suam sororem in uxorem, & mille talenta pepegisse pretium mortis *Alexandri*. Nihilominus *Alexander* ex *Philippi* manibus poculum sumens, & *Philippo* Parmenionis literas legendas tradens, hausit medicinam, hoc magis securè quòd indignanti non perterrito oculo *Philippum* observaret calumnias perlegere. Ut spoponderat *Philippus*, in sociorum omnium ultimâ desperatione, post diem quartum militibus conspiciendum se Rex obtulit, sed ad confirmandam valetudinem diuturnior mora ipsi in Cilicia necessaria fuit.

Cydni ad Tarsum frigore propè enectus à Philippo Acarnane paucis diebus restituitur.

Darius ingentem suum exercitum in Ciliciæ angusta conjicit ad Issum.

Darius suâ & Aulicorum palponum vanitate dementatus, *Alexandrum* arbitrabatur specie tantum & simulatione morbi, sed revera metu à suis armis tempus in Cilicia terere: ergo ne sibi elaberetur, & in Græciam sese proriperet, tantò ocyùs properat insanientem illum *Philippi* adolescentulum in suis latebris comprehendere. *Charidemus* Atheniensis exul, vir fortis & prudens, irreconciliabilis *Alexandro* hostis, *Dario* suadebat in Assyriæ latis & planis campis permanere, & per legatum cum centum tantùm millibus, quorum pars tertia essent Græci, cum *Alexandro* agere. Ob hoc consilium quòd in Persarum virtutem videretur impingere, jussit *Charidemum*

mum *Darius* mori: sed mox licet serò nimis hujusce temeritatis pœnitentia *Darium* cepit.

Ut primùm *Alexander* militiæ labores ferre potuit, conclamavit vasa, ut alteras *Ciliciæ* portas *Amanicas* ad urbem *Issum* ante *Darii* adventum occuparet: suadebat *Parmenio* castra in ipsis portarum faucibus metari, ne parvæ Macedonum copiæ in apertis campis ab infinitâ Persarum multitudine circundarentur. Utile agnovit *Alexander* consilium, sed ne quid videretur metui date, *Dario* ubicunque locorum primo quoque tempore occurrere decrevit. Pertransiens ergo *Issum*, *Syriam* intravit & errore ductorum *Darium* prætergressus est. Hic *Alexandrum* non minùs ardenter quàm ipsum *Alexander* quæritans, intra portas *Amanicas* ad *Issum* usque penetravit: qui in urbe ex morbis aut vulneribus relicti erant Macedones, omnes à Persis crudeliter mactati sunt. *Alexander* accepto *Darium* in Ciliciæ angustias magnas suas copias induxisse, agnoscens à numine quam optare potuit rei benè gerendæ ansam, properè regressus, in ipsis, quas vocant, portis exercitum ad pugnam lustravit. *Darius* serò agnitum errorem emendare non valens, pro angustiâ loci quàm potuit commodè suam aciem disponit: contra Macedonicam phalangem *Alexandri* dextrum cornu in suo sinistro triginta millia mercenariorum Græcorum duce *Thymondâ Mentoris*, verum sui exercitûs robur opposuit. In suo dextro cornu in littoris planitie equitatûs Persici florem contra *Parmenionem* locavit, ipse in mediâ acie inter cornua sublimis in curru consedit ad ripam *Pinari*, jactis etiam contra Macedonas in ripâ fossis, evidens hoc timoris argumentum animos Macedonibus addidit. Cùm circumîsset suas turmas *Alexander*, & variâ oratione singulis miram alacritatem indidisset, ipse insignibus armis inter primos trajecto flumine & fossis unum *Darium* persequitur. Post acrem pugnam in quâ femur *Alexandri* telo perstrictum est, *Darius* plurimis circum se cæsis, relicto curru in celerem equam se conjecit, & præcipiti fugâ *Euphratem* versus contendit. *Alexander* tamdiu moratus est dum Græcos mercenarios & Persas equites vidit fractos, tùm quàm potuit celerrimè *Darium* est insequutus ad stadia ducenta, media nox fuit antequam in castra rediret. Occisa sunt eo die Persarum centum millia peditum & decem equitum: peditum verò *Alexandri* ad triginta duos, & equitum non supra ducentos. In Persarum castris capta est *Darii* mater, uxor, filiæ, & concubinæ multæ cum ingentis pretii prædâ. *Alexander* magnam humanitatis, castitatis, prudentiæ, omnisque virtutis laudem suâ erga captivos benignitate consequutus est. Ante

Darius victus fugit cæsis ex suis centum millibus peditum, decem equitum.

pugnam *Darius* miserat Damascum, maximam sui thesauri & pretiosæ supellectilis ac aulicæ turbæ partem. Ista omnia *Parmenioni Cophenes* Persa tradidit suâ sponte in manus.

Proxima *Alexandri* cura fuit, quam plurimas ubique civitates victori sibi sese dedentes, in obsequium recipere. *Syria* rota, etiam *Phœnicia* patentibus portis Græcos admittebant. Erant Damasci præter alios captivos legati à principibus Græciæ oppidis, *Spartâ*, *Athenis*, *Thebis*, & aliis qui occultam cum *Dario* contra *Alexandrum* conspirationem moliebantur; hos omnes increpitos domum liberos dimisit: ut tamen commercium hoc Persarum cum Græcis abrumperet, consultum & visum ab Hellesponto ad usque Phœniciam maritimam omnem oram, & quod supererat littoris ad usque Libicam *Cyrenen* occupare. Sidonii nuperarum à Persis calamitatum memores patulis ulnis *Alexandrum* amplexi sunt: Regem hîc permisit *Hephæstionem* creare *Abdolonymum*, virum etsi pauperrimum, indolis tamen egregiæ & ex antiquorum Regum prosapiâ.

Damascus & tota Syria præter Tyrum Alexandro se tradit.

Sola Tyrus Macedonum armis se objecit, donaria, commeatum, & blandissima verba dederunt *Alexandro* Tyrii, sed dum intra urbem *Herculi* sacrificare postularet, hanc illi facultatem recusavere: quamobrem iratus *Alexander* denunciare bellum, Tyrii feciales in mare præcipitare, hæc juris gentium violatio ex irato furentem reddidit. Stabat Tyrus in insulâ quatuor à litrore stadiis, muris altissimis & latissimis circundata, milite, commeatu, & machinis bellicis abunde instructa: sui coloni Carthaginenses certam magnorum auxiliorum spem fecerunt. Bellum à *Dario* ingruens non patiebatur *Alexandrum* in urbium obsidionibus commorari, atrox tamen ipsius honori inusta à Tyriis nota non sinebat ab ipsis absque notabili vindictâ discedere. Labore immenso aggerem à continenti usque ad urbis muros latum & altum in maris profundi ac procellosi gremio congessit: in hoc turribus & machinis locatis muros conquassavit, & post septem mensium difficillimam obsidionem, vi tandem in urbem irrupit, primoque impetu sex virorum millia confodit, duo millia primariorum civium crucibus affixit, triginta millia pro mancipiis sub hastâ vendidit, urbem denique solo æquavit. Obsidionis initio miserunt Carthaginem maximam imbellis suæ turbæ partem: Sidonii qui cum Macedonibus in captam urbem irruerunt, quindecim millia clam ad suas naves duxerunt, ex hisce reliquiis post paucos annos Tyrus pristinam suam gloriam recuperavit.

Post diuturnam obsidionem Tyrus capta deletur.

Atrox hoc in Tyrios exemplum Gazam non domuit, Eunuchus *Batis Dario* fidelissimus Arabico & Persico milite urbem replens,

Crudelis Alexander in fortem Batim.

plens, obsidionem toleravit duos totos menses: geminum *Alexandro* vulnus hîc inflictum excusat aliquatenus summam alioquin in *Batim* virum fortissimum crudelitatem. Cùm caperetur urbs, nec minus decem millibus ferrum absumpsisset, jussit *Alexander Batim* loris talos trajectum vivum post currum per urbem raptari.

Alexandri in Judæos benignitas.

Mitiùs multò ut cum Judæis ageret Dei benignitas effecit: cùm obsideret Tyrum misit ad *Ladduam* Pontificem Hierosolymis, qui militem & commeatus postularent, nunciat Pontifex jurejurando se obstrictum *Dario* in obsequium, cui fidem non posset fallere. Ob hanc offensam captâ Tyro ad perdendam Hierosolymam cum instructo exercitu perrexit *Alexander:* Judæi in summo periculo ad jejunia & preces se converterunt. Ut appropinquavit *Alexander* urbi, monente oraculo, sacerdos in veste suâ Pontificali, totusque Levitarum ordo in suis infulis, *Alexandro* supplices prodiêre. Rex, dum è longinquo accederet Pontifex, occurrit, & ad ejus se inclinans vestigia adoravit: miranti hoc insolens *Alexandri* factum *Parmenioni* respondit Rex, non virum sed Deum, cujus nomen tiaræ inscriptum gereret Pontifex, se colere: vidisse enim dum adhuc in Macedoniâ animo volveret expeditionem in Persas, virum eodem quo Judæus Pontifex habitu ad se accedere, & ad hoc iter hortari. In templo Hierosolymitano sacra fecit *Alexander,* urbemque & populum suâ permisit libertate frui, & variis honoravit privilegiis, postquam *Danielis* Prophetiam de viro Græco Persarum ad se imperium traducente, lætus inspectasset, indicante Pontifice.

Ægyptus sine sanguine se tradit.

In diebus septem profectus est Gazâ *Pelusium*, hodie *Damiatam:* Ægyptii jugi Persici jamdudum pertæsi, lubentes omnes suas urbes *Alexandro* tradiderunt, quin & jam Persicus Satrapa Memphin cum regiâ omni supellectile & octingentis pecuniæ talentis *Alexandro* dedidit in manus.

Dum in Ægypto nullum suis armis impedimentum inveniret, ad condendam juxta Pharum insulam ad Nili ostium Canopicum, Alexandriam se convertit. Dum hîc surgerent mœnia, ne *Perseo* & *Hercule* haberetur minor, cum aliquâ exercitus parte per arenosa Libyæ deserta ad *Iovis Hammonis* templum iter instituit, in viâ multò difficillimâ dum errarent duces, corvos habuit itineris comites, & dum ab aquarum inopiâ, æstuque & arenis parvo vento mobilibus, maximum esset periculum, largus imber istis locis infrequens, salutem attulit. In vastorum desertorum meditullio, Hammonii campi fontium, frumenti, ciborumque copiâ scatebant. Adulabundum *Alexandro* oraculum pro suo libitu omnia

Hammonis adulabundum oraculum.

respondebat: *Iovis* enim faciebat filium & orbis imperium spondebat: exinde in arrogantiam Barbaris magis quàm Græcis tolerabilem degeneravit. In Ægyptum rediens, istaque provinciâ (& quod prætereà habebat in Africâ) commissâ *Peucestæ*, cum quatuor tantùm millibus militum ad Euphratem, quàm potuit properè, festinavit, ultimum cum *Dario* prælium commissurus.

Nullas à Dario conditiones vult accipere.

Darius semel & iterum ad *Alexandrum* scripserat, offerens pro captivis decem talentorum millia, & si vellet secum pacem colere, totam Asiam cum filiâ in dotem ab Hellesponto ad usque Euphratem. *Parmenioni* videbantur acceptandæ conditiones, sed *Alexander Dario* rescripsit, ut ad se accederet jam Asiæ Regem, accepturus captivos sine pretio & omnia humanitatis officia: sin regium nollet nomen deponere, pararet se iterum ad pugnam.

Parant ad Arbela Darius & Alexander decernere de re summâ.

Habebat *Darius* in castris ad Babylonem equitum millia centum, peditum ad decies centies mille. *Alexander* peditum tantùm quadraginta & equitum vix septem millia. Trajecit hic Euphratem ad Thapsacum, ubi pontes *Mazæus* custos deseruerat. Consederat *Darius* ultra Tigrim ad vicum *Gaugamela* ab urbe *Arbelis* ad milliaria viginti, in planissimo campo, ne Issicum reiteraret errorem. *Alexandro* Tigris transmissio absque ponte difficilis fuit, equorum cervices rapidus fluvius premebat, natantes pedites cum sarcinis penè obruti sunt fluctibus: debilis hostis facilè depulisset ab ulteriori ripâ: defectus Lunæ & Panicus terror exercitum *Alexandri* malè habuit, sed divinus regiæ mentis vigor difficultates omnes superavit, noctem ante prælium egit insomnem, partim distractus curis, partim nocturnis cum *Aristandro* vate sacrificiis intentus, sed manè in profundo somno ad multum diem stertebat, ægrè à *Parmenione* & aliis ducibus excitatus: cùm surrexisset, plenissimus spei & alacritatis statim exercitum in optimum ordinem disposuit, ita ut, si circumvenirentur à Persarum multitudine, parati essent ubique quasi in orbe facies obvertere. *Darius* etiam sua omnia quàm fieri potuit commodè ordinaverat.

Solâ virtute certatum in aperto campo.

Prælium hoc *Alexander* nullis artibus sed verâ virtute obtinuit. Initio *Darii* currus falcati Macedonicam Phalangem turbaverunt, equitesque Persæ magnâ vi in *Alexandrum* ac dextrum ejus cornu incubuerunt, Bactriani quoque equites *Alexandri* castra & impedimenta omnia obtinuerunt. Attamen post acrem pugnam *Darium* ejusque cornu sinistrum *Alexander* in fugam conjecit: prosequentem fugientes assequitur à *Permenione* nuncius, significans in cornu sinistro admodum se à *Mazæo* premi, & ni

ni propere succurrat in non levi periculo versari: dum redit ad *Parmenionis* opem, obviam habet magnam Persarum & Parthorum equitum manum, cum quibus multò difficilius quàm cum *Dario* inane fuit certamen. His tamen dissipatis, antequam ad *Parmenionem* accessit discussum fuit periculum, nam *Mazæus* in dextro Persarum cornu propè victor, ut primùm *Darium* victum & fugatum accepit, liquescente animo terga vertit, Babylonem versus fugit. Eo die cecidêre Macedonum prope quingenti, Persarum supra trecenties mille: die insequenti *Darium Alexander* persequutus est Arbela, hic regiam supellectilem & tria talentorum millia argenti reperit: indè Babylonem digressus quam ei *Mazæus* tradidit, cum regiâ pecuniâ & supellectile, illic totum mensem magnis deliciis exercitum refecit, imò debilitavit. Hinc viginti dierum itinere proficiscens Susa quinquaginta millium talentorum gazam accepit: inde per angustissimas & difficillimas vias pervasit in Persidem: Pasagardis ex *Cyri* thesauris talentorum millia sex, sed Persepoli ad centies vicies mille, præter infiniti pretii prædam, accepit. Ut de Persarum in Græcos injuriis vindictam sumeret, Persepolin delevit præter Regiam: quam etjam post paucos dies permotus à *Thaide* Atheniensi scorto post nimiam compotationem mentis parum compos, subjectis facibus in cineres redegit, hujus flagitii à vino experrectus puduit pœnituitque, sed nimium quàm serò.

Difficulter vincit Alexander.

Cæsa Persarum trecenta millia, Græcorum ferè quingenti.

Babylon, Susa, Persepolis, Ecbatana cum infinitâ pecuniâ se dedunt.

De Perside versus Mediæ Ecbatana contendit, ubi bellum reparabat *Darius*, ut *Alexandrum* aliquandiu distineret Ecbatanis, quinquaginta millia talentorum & regiam multam supellectilem rapienda *Darius* reliquit; ipse verò in Bactra & Hyrcaniam ad novum exercitum comparandum se contulit. *Bessus* ipsius consanguineus, Bactrianorum erat Præfectus, & *Nabarzanes* Hyrcanorum, hi contra *Darium* conspirant. Audet in publico concilio *Dario* suadere *Nabarzanes*, quandoquidem sua contra *Alexandrum* auspicia infausta essent, vellet imperium in *Bessi* novi ducis manus deponere; resumendum cumprimùm felicioribus armis Asiâ expellerentur Græci. Cùm *Darius* palàm abominaretur, non minùs turpe quàm audax conspiratorum consilium, *Bessus* & *Nabarzanes* sua Bactrianorum & Hyrcanorum castra à cætero exercitu separaverunt. Sed mox quò magis fallerent *Darium* hominem ingenuum & simplicem, magnam suæ temeritatis pœnitentiam etiam cum multis lachrymis simulaverunt. Reconciliati *Dario*, dum in Bactra festinaretur iter, quod arte non potuerunt, vi statuunt perficere. Concludunt apud se injiciendas *Dario* manus: ex quinquaginta Græcorum mercenariorum millibus quatuor millia adhuc ducebat *Patron*, ipsi alicunde emanârunt conjuratorum molimina, ea is *Dario* curat significanda, suadetque suam sibi & fidelissimis Græcis salutem committere. *Darius* satis gnarus verissimum delatorem *Patrona*, & amicissimum consiliarium, recusavit tamen oblatam opem, prævidens huic suo sceleri *Bessum* probabilem arrepturum prætextum, quasi meritò *Dario* intulisset manus, qui suorum fidei diffisus, in exteris mercenariis salutis spem reposuisset. Sed nihil hæc prudentia *Dario* profuit, nam statim ut ab eo digressos Græcos *Bessus* animadvertit, ipse cum suis circumsistit, & aurea vincula captivo Regi injicit, imò verò in sordidum vehiculum *Darium* vinctum conjicit, attrahendum secum in Bactra.

Darius à Besso vinctus & necatus.

Alexander audito *Darii* periculo, ut ipsum crudelibus suorum manibus eriperet, mirâ celeritate diu noctuque cum expeditissimis Macedonum *Bessum* persequitur. Hic dum audit appropinquare *Alexandrum*, licet cum multò paucioribus & viæ molestiis non fatigatis modò sed fatiscentibus; tamen *Alexandri* famâ territus, dissipato exercitu fugit, tantùm ante dissolutos suos *Darium* recusantem in equo sequi, multis vulneribus confossum in sordido suo vehiculo semianimem relinquit. Paucis post quam expiravit horis supervenit *Alexander*, & suam cum lachrymis chlamydem mortuo superinjiciens, cadaver matri sepeliendum cum regio omni honore Ecbatana vehendum tradidit. *Bessus* regium nomen & insignia etiam vivo *Dario* assumpserat, & spe contrahendi novi exercitûs in Septentrionales provincias festinabundus commeabat. *Alexander* ut serpentem hunc in ovo elideret, & horridum *Darii* parricidium vindicaret, *Bessi* quàm potuit celerrimè vestigia premebat.

Permultis suorum militum & penè omnibus volentibus reditum in patriam tum temporis *Alexander* permisit, multorum talentorum millibus egregie donatis. Advenerat quotannis novum & amplum ex Græciâ subsidium; sed multùm jam mutatus ab illo fuit *Alexander* qui stante *Dario* fuerat: pessimos Persarum mores jam erat amplexus; scortorum & concubinarum greges supra trecentas & sexaginta, cum Eunuchorum & exoletorum turba regiam publicè sequebantur, Persicum in victu & vestitu luxum totum usurpabat, eorum in compotationibus ebrietatem longè superabat, & nequid deesset dementiæ, palàm voluit *Alexander* pro Deo & *Iovis* filio se adorari. Veteres *Philippi* milites & plerique Græci ista abominari & valde dolere,

Alexander mortuo Dario mutatus in pejus.

tristesque inter se querimonias miscere. *Parmenio* jam septuagenarius cum exercitûs robore præfectus Mediæ & thesauris fuit, *Alexandro* sine æmulo secundus in omnibus præliis primariis officiis cum laude defunctus erat: cæteris filiis in *Alexandri* servitio extinctis, qui superfuit *Philotas* ex *Alexandri* amicis intimis inter primarios toti equitatui præerat. *Dymnus* amasium suum *Nicomachum* sub jurato silentii sigillo solicitavit in societatem conjurationis in vitam *Alexandri*, cum *Demetrio* & aliis ex principibus satellitum: *Nicomachus* abhorrens facinus nihil obstante jurejurando *Ceballino* fratri revelat arcanum, currit is in aulam renunciaturus *Alexandro*, dum non datur ipsi copia adeundi Regis, incidit in *Philotam*: huic rem totam aperit, jubet singula narrare Regi; postridie *Philotam* conveniens quærit num narrata Regi detulisset, significat *Philotas* nondum idoneum se hac de re nactum colloquendi cum Rege tempus. Cùm perendie idem repetisset *Philotas* responsum, *Ceballinus* statuens apud se *Philotam* cum conspiratoribus participare, ipse in Regiam irrumpit, & Regem quæ à fratre acceperat, quæque cum *Philotâ* egerat, edocet. *Alexander* amicos statim consulit, *Craterus Philotæ* æmulus periculum *Alexandri* à conspiratoribus exaggerat, & mali principem fontem ab aliis in *Philotæ* ac *Parmenionis* capita derivat; statim comprehenditur *Philotas*, & in vinculis in consessu Macedonum causam dicere jubetur. Omnia is indignabundè negare; sed tormentis laceratus quicquid tandem inimici quærerent fateri, hinc unà cum ipso multi alii publico judicio damnati, pro more Macedonum lapidibus obruti sunt; *Parmenio* indictâ causâ arcanis Regis literis à suis ducibus confodi jussus est.

Philotas paterque Parmenio indignè necantur.

Ut de mœsti exercitûs memoriâ miserabilis hæcce tragœdia deleretur, denunciatur in Bactra & Hyrcaniam iter ad *Bessum* comprehendendum. In Caucaso saltem Parapamyso transcendendo multæ militem difficultates à nive & frigore, à fame & laboribus pressere: singularis *Alexandri* in tolerando labore tam animi quàm corporis fortitudo: ipse cum iis pedibus ingredi; ut singulos inviseret modò inter primos, modò medios, modò ultimos ibat, oratione & exemplo semi mortuis infundebat vitam. Transmissis montibus benignius solum cœlumque propè enectum militem recreavit, emensi aliquot stadiorum millia ad Oxum flumen pervenerunt altum simul & latum: cum nulla hîc struendis pontibus aut ratibus materia inveniretur, super utres & tentoriorum consutas pelles stramentis impletas, diebus quinque exercitum totum transmisit. Bactriani sentientes adesse Regem, quem nulli neque montes neque flumina remorata essent, *Bessum* comprehendunt & vinctum Regi tradunt: decernitur is parricidii pœnas luere multis tormentis, eo ipso loci ubi *Darium* confecerat, plenaque sententiæ executio *Oxyatri Darii* germano committitur.

Magna Alexandri in transmittendo Caucaso militum cura.

Bactriani Bessum tradunt.

Junxerant se Bactrianis Scythæ ultra *Tanaim*. *Quintus Curtius* inter primos primæ classis Historicorum Latinorum meritò numerandus, *Tanaim* hunc accipit pro eo fluvio, qui supra Danubium Asiam ab Europâ disterminat, & si credamus ipsi, hæc *Alexandri* & peritissimorum apud ipsum Geographorum sententia fuit. Veruntamen res ipsa & tota historia stadiorum aliquot Myriadibus Asiaticum illum *Tanaim* (revera *Iaxartem*) ultra mare Caspium ab Europæo distare manifestat. Utcunque, fluvium etiam istum partim utribus partim ratibus *Alexander* trajecit, & Scythas ab ulteriori ripâ magnâ cum cæde propulit. Reverso citra flumen multa & cruentiora cum Bactrianis & Sogdianis prælia fuere, quàm in aliâ quavis Asiæ provinciâ. Isti sæpe domiti sæpe rebellârunt: Cyropolin, ubi propè lethalis Regis cervici inflicta est plaga, & alias multas urbes excindens, in excisarum loco novas Alexandrias condidit: tandem centenorum aliquot millium cæde fracti quievere.

Curtius errat de fluvio Tanai.

Dura cum Bactrianis & Hyrcanis certamina.

Alexander Maracandæ ad Oxum reficiens exercitum in convivio benè potus, cum res suas jactaret, & patris deprimeret supra modum, *Clitus* nutricis suæ frater æquè potus magnâ linguæ intemperantiâ in omnibus contradicebat: unde *Alexander*, irâ tandem exardescente, *Clitum* furibundus involat: cæteri convivæ precibus & vi ægrè cohibuerunt primum à maleficio, sed posteà cùm *Clitus* se furentis manibus objecisset, lanceâ satelliti ereptâ obloquentis latus transfodit. Evaporato vino cædes hæc altè adeò *Alexandri* animo insedit, ut diebus tribus omnem consolationem & cibum rejecerit, sed die quarto amicorum prope vi & *Callisthenis* suasu cibum sumens, post duodecim dierum magnum luctum, ad prosequendum bellum animum appulit.

Ob Cliti necem vix tandem admittit Alexander à Callisthene solamen.

Ex Græcis multos egregiè donatos remisit in patriam, novos delectus assiduè ex Græcia & maritimis Asiæ provinciis accipiens; habebat tum sub signis centum viginti bellatorum millia, cum his in Indiam ire parat. Ad Indum usque fluvium latissimum Persarum Imperium extendebatur, nullæ ab ullo hoste eousque difficultates occurrêre, à suis verò & se non defuerunt. Venationi vacans dum pararet aprum telo ferire, prævenit *Hermolaus* ex nobilibus pueris ipsi inservientibus unus, ante Regem

Dum in Indiam movet Callisthenem & nobiles discipulos crudeliter necat.

gem belluam necans, ob hanc temeritatem Regis irati jussu flagris cæsus est puer: istâ contumeliâ irritatus sociorum aliquot in conspirationem attraxit contra Regis vitam: discipuli hi erant *Callisthenis* quos ille Philosophiâ imbuebat. Admodum tum creverat *Alexandri* superbia, divinos honores ab ipsis Macedonibus exigebat. In multorum fœdissima assentatione strenuè repugnabat *Callisthenes* huic insaniæ, ob hanc constantiam Regis gratiâ vir præstans excidit, cumque puerorum conspiratio à complicum uno emanâsset, illi quidem more Macedonum in publico judicio lapidibus obruti sunt, & *Callisthenes* tormentis laceratus, quasi auctor discipulis concepti sceleris, multis mensibus in vinculis circumductus, omnis criminis exors in pedore carceris expiravit.

Ultra Indum Taxiles & Abisares omnia ad Hydaspem tradiderunt.

Ut à miseranda hacce suppliciorum quà in noxios quà in innoxios pernicie exercitus liberaretur, in Indiam iter decretum est, partim gloriæ partim occupandi quod restabat Persici Imperii cupidine. Donec ad Indum est perventum, paucæ & tolerabiles se difficultates obtulerunt, ultra Indum quoque omnia spe procliviora, *Taxiles* & *Abisares* præclari Reges se & sua *Alexandro* permisere, sed cum ad *Hydaspem* quatuor stadia latum & profundum admodum flumen veniretur, omninò desperatum, & alii quàm *Alexandro* insuperabile periculum se obtulit, *Porus* maximi animi corporisque vir cum elephantis octoginta, & falcatis curribus trecentis, ac magno fortium virorum exercitu, ulteriorem insidebat ripam. Postquam in obscura & & procellosâ nocte magnâ cum trepidatione Macedonum pars trajecisset flumen, atrox pugna est inita, victus tandem *Porus* in *Alexandri* manus devenit: interrogatus quomodo se vellet à victore tractari, respondit, regiè: iterum interrogatus, num quid aliud peteret, omnia se dixit primo responso comprehendisse. *Alexander* summas viri virtutes suspiciens, regnum & omnia alia amissa ei restituit, ipsum in amicorum chorum recipiens.

Porus devictus regiè habitus.

Gangem nolunt milites trajicere.

Devictus *Porus* totam citra Gangem Indiam *Alexandro* aperuit, sed dum Gangem pararet superare, totus exercitus reclamavit: nam præter ingens laboribus fessorum desiderium finiendi, quod sine ullo fructu gerebatur belli, si Ducis immensam vanæ gloriæ avaritiam excipias: Ganges flumen erat totius Indiæ maximum: in ulteriori ripâ Gangaridarum Rex cum tribus millibus elephantum, duobus millibus curruum, triginta equitum, ac ducentis peditum millibus adventantes parabat excipere. Pro militibus *Cænus* orationem gravem habuit, Regem obsecrans vellet aliquando bellorum finem facere: exoratur nolentissimo animo *Alexander*, decernitur cum magno exercitus gaudio reditus in occidentem, sed in via Meridiem & Oceanum Indicum ac Persicum voluit lustrare.

Redit Alexander per Indiæ meridionalia.

Ad citeriorem Gangis ripam jubet construi castra duplò majora veris, lectosque militum, & præsepia equorum ac deorum aras, omnia eâ specie & magnitudine, quæ credulæ posteritati persuaderent *Alexandri* milites gigantes & hominum monstra fuisse. *Taxiles* & *Porus* inter se certabant, uter plures & meliores naves ex suis immensis sylvis compingeret, hac classe secundo Hydaspe navigat *Alexander* ad Acesinis confluentiam cum Indo: ubi tres hi maximi & rapidissimi amnes confluebant, classis tota valde est conquassata: prætoria triremis præsentaneo *Alexandri* vitæ periculo immani vortice tantumnon est hausta. Multoties de navibus in littora descendebat exercitus ad subjugandas gentes vicinas: cum *Oxydracis* & *Mallis* pugnacissimis Indorum, periculosa fuerunt certamina: dum urbe captâ ad arcis mœnia applicarentur scalæ, primus *Alexander* in muri summo constitit: cùm insequentium multitudo fregisset scalam, in solum *Alexandrum* omnia hostium tela conjecta sunt. Ut hoc evitaret periculum attraxit majus, intra arcem in medios hostes audaciâ tremenda desiluit, ita librato corpore ut in pedes caderet: appropinquantium sibi unum aut alterum ex fortissimis gladio confodit, dum eminùs plurimorum telis obrueretur, obverso ad murum tergo aliquandiu clypeo à lethalibus se vulneribus tutatus est; sed tandem clypeo simul & loricâ trajectis sagittâ, altum & latum in pectore supra mamillam vulnus accepit, ex hoc deficientibus viribus in poplites inclinatur, dum tamen *Indus* accurreret ad detrahendum arma, recolligens spiritus ingruentem transfodit. Aliis autem multis parantibus eminùs cum telis conficere, adsunt *Peucestes*, *Leonatus* & alii duo satellites, hi quatuor in primis *Peucestes*, scuto jacentem protegens, aliquandiu omnes impetentes sustinent, donec duo satellites necati, *Leonatus* & *Peucestes* graviter vulnerati sunt. Interea perfregerunt murum *Argyraspides*, & non tantùm obvios sed omnes omnis ætatis & sexûs dederunt morti, *Alexandrum* pro mortuo retulerunt in tentorium, scissâ sagittâ & lato de costâ spiculo educto accuratâ chirurgorum curâ vix post multos dies sanitati restitutus est.

Desperatum Alexandri in Mallis periculum.

In navigatione hac insumpti sunt multi menses: apparuit tum temporis Græcorum doctissimos magnâ in Geographicis ignorantiâ laborâsse, Navarchorum apud *Alexandrum* peritissimi nescìverunt Hyrcanum

Peritissimi Græcorum Navarchi oceanitum ignari.

num mare terris undique claudi, sed Septentrionalis Oceani brachium arbitrabantur, *Iaxartem* ultra Hyrcanum mare Europæum *Tanaim* existimabant. Dum ad Indi ostium accederent, rudes omninò æstuum Oceani reciprocantis in magnos cum terrores tùm pericula ex imperitiâ conjecti sunt, istumque Oceanum ad Indi ostia ultimum terrarum terminum reputarunt. Dum Navarchos cum classe littus ab Indo ad Trigris & Euphratis ora sulcare jussisset, ipse cum exercitu longinquum per multa deserta iter in Persidem persequitur. Tanta in Gedrosiâ in primis aquæ & cibariorum penuria fuit, ut vix quartam exercitûs partem in Carmaniam reduxerit. Huc ut venit superstitibus largos nimis commeatus suppeditavit: in reliquo itinere quotidie commessabundi, dissolutè admodum quasi bacchantes incedebant. *Pasagardis* occurrens *Orsines* Persiæ Satrapa liberalissimè Regem & omnes amicos accepit, uno *Bagoâ* Eunucho neglecto: præter complura in vasis aureis & pretiosâ veste dona, ad quatuor millia talentorum largitus est. Vir hic fuit ut summè liberalis, ita sine omni probro & ex *Cyri* prosapiâ, nihilominus *Bagoæ* calumniis suum neglectum vindicantis subversus, ab *Alexandro* traditus est neci: quasi *Cyri* tumulum violasset, quod Macedonis cujusdam, ipso non conscio, crimen erat.

In Gedrosiâ exercitum plerumque perdit siti & fame.

Nobilissimus Orsines Bagoæ calumniis perit.

Temeritati & iracundiæ, successibus ebrius, *Alexander* jam indulgentior, ex Satrapis multos non magnorum criminum delatos facile perdebat: sed omnibus gratum fuit supplicium *Cleandri*, *Sitalcis*, & sexcentorum *Macedonum*, qui *Parmenionem* innocuum saltem incogitantem confoderant: ministerio hoc putantes illi *Alexandrum* usque adeo sibi devinctum, ut nihil ab ipso metuendum esset periculi, quæcunque tandem admisissent scelera: hos ut primùm accusatos de stupris, rapinis, sacrilegiis, & aliis quæ ipso in India absente commiserunt in Media, omnes statim necavit.

Parmenionis occisores occiduntur.

Cùm Ecbatana ventum esset, creverunt comessationes; *Hephæstion* ex ebrietate contracta febri, & in febri contra medici consilia gulæ indulgens, septimo die expiravit: *Alexander* immodico dolore propemodùm insaniens miserum medicum affixit cruci, tumulum Babylone supra regalem duodecim millium talentorum impensâ extruxit: & *Hammone* consulente, templa, aras, & solennia vota *Hephæstioni* ut non minimo Deorum dedicavit.

Hephæstion intemperantiâ mortuus evadit Deus.

Dum Babyloni appropinquaret, Chaldæi dissuadent introitum, certissimè fatalem denunciantes: horum monitu deterritus, aliquandiu circa urbem vagatur, sed tandem *Anaxarchi* rationibus de Chaldæorum vanitate persuasus, cum pompa solennissima intravit. Menses hìc aliquot magnificentissimis deliciis diffluxit, nova bella meditabatur: magnâ industria mille magnarum navium classem parabat, quâ primùm Carthaginenses & oram totam Africæ, deinde Hispanias, Italiam, & Galliam subigeret. Macedonum multos senio, labore, ac vulneribus confectos, multo cum honore, donis, ac mutuis lachrymis domum remisit, ducente *Cratero* ac *Polysperchonte*. In eorum locum Persarum ac aliorum ex fortissimis Asiæ gentibus triginta millia juvenum ὁμηλίκων sub duce *Peucestle* in novam Phalangem composuit. Dum hisce cœptis totus incumberet, ecce fatum omnia repente sufflaminat.

Dissuadent Chaldæi Babylonis introitum.

Nova parabat Alexander bella.

Crebrò admodum tam largiter cum amicis potabat, ut integer qui sequebatur dies pridianæ edormiscendæ crapulæ vix sufficeret: digredientem aliquando à *Bagoæ* convivio satis serò, *Medius* Thessalus ad novam compotationem deduxit. Viginti erant convivæ, horum singulis Rex & singuli Regi præbiberunt; his non contentus *Herculis* poposcit scyphum (qui fuit bicongius) *Protea* Macedonem provocans, cum uterque scyphum exhausisset, *Proteus* Herculanum poculum resumens, iterum Regi præbibit, qui illud secundò exhauriens in magnum repente morbum incidit. Domum relatus Maji duodecimo lethali febre laborans vigesimo secundo expiravit, anno ante natum *Christum*, secundum *Usherium*, trecentesimo vigesimo tertio.

Seipsum proculis occidit.

Nihil hìc opus fuit ullo veneno, etsi auctores multi graves, licet contra plurium & gravitate æqualium fidem, hanc de veneno narrationem afferant. Novos *Alexandri* mores, inprimis in *Parmenionem*, *Philotam*, & *Callisthenem* crudelitatem multùm Macedonibus displicuisse, *Antipatrum* valde sibi suisque metuere cœpisse, in primis cum *Olympiadis* querelis fatigatus Rex eum vocâsset in Asiam, cum novo Macedonicæ juventutis supplemento, suffecto in suam Macedoniæ & Græciæ præfecturam *Cratero*. *Parmenionis* cædes oculis frequenter obversari: prævertendum ergo ratus præsentaneum venenum, aquam de quadam Macedoniæ petra ab *Aristotele* monstratam, quæ ferrum & alia omnia eroderet præter asinæ ungulam, *Cassandro* filio tradit cum mandatis ne cuiquam consilia communicaret, præterquam unis fratribus suis *Iollæ* & *Philippo* ac *Medio* Thessalo,

Ambigua veneni historia.

Antequam *Cassander* ex Macedonia proficisceretur, *Alexander* ab eo se necatum somniavit, primoque visum agnovit, sed vanitate somniorum spreta, humaniter satis

Suspectus Cassander.

ſatis ob patris gratiam accepit, cum tamen cachinnantem animadverteret, dum ſpectaret Perſas eorum more (Græcis inſueto) ſe adorare, ira exardeſcens correptis utraque manu crinibus, caput muro graviter impegit. Hinc irritatus *Caſſander*, non diutius cunctatus *Iollam* Herculano ſcypho venenum fecit infundere, à quo graviſſima ſtatim & lethalia viſcerum orta ſunt tormina. De veneno quidem nihil quidpiam ipſe queſtus eſt *Alexander* in toto morbo, nec ullum vel in mortuo corpore veneni ſignum obſervatum eſt.

Alexandri ultima. Perendie ante mortem in cubito recumbens, unum quemque totius exercitûs Macedonem lectum tranſeuntem, ac ultimò ſalutantem cum lachrymis, immotus conſpexit. Interrogatus quem vellet ſibi ſucceſſorem, reſpondit præſtantiſſimum: reliquias ſuas in *Hammonis* templo juſſit humari, ſepoſitæ tamen ſunt, nec ante biennium Alexandriæ in Ægypto ſepultæ. Cùm defeciſſet vox, annulum quo ſtatuta omnia regia obſignabat, digito detractum *Perdiccæ* dedit. Nihil quicquam tamen hæc ſui placiti ſignificatio retardavit tragicas cædes, & bella civilia de ſucceſſione in ſua regna, quæ mox totum propemodum terrarum orbem concuſſerunt.

CAPUT X.

Ad Epocham quintam quæſtiones & dubia.

QUÆSTIO I.

Quot annos contineat Epocha hæc ab everſione prioris templi ad mortem Alexandri? *& unde conſtet eorum annorum numerus?*

In poſterioribus Epochis particulares numeri annorum non tam clari quàm in prioribus. RESP. In prioribus omnibus Epochis ab initio mundi ad templi *Solomonis* everſionem, dedimus fidenter annorum ſummas; & omnes expreſſis Scripturæ teſtimoniis demonſtravimus, ad magnam fidei confirmationem & multum ſolamen: hujuſce verò & ſequentium Epocharum alia ratio eſt, ſæpiùs in iis Scriptura ſilet, in humanis ſcriptoribus tam antiquis quàm novis magna eſt diſcrepantia: quæ hîc ergo afferri poſſunt, minore certitudine fiduciaque tradere neceſſum habemus, nec in eo grave ullum eſt incommodum. Spiritus S. certo claroque Scripturæ filo nos deducit ab initio mundi ad caput præſentis Epochæ, & inde per *Danielis* in primis hebdomadas, ad mortem *Meſſiæ*. Tota propè hæc præ manibus Epocha ad iſtas hebdomadas ſpectat: in aliquibus partibus hiſtoriæ iſtarum hebdomadarum viſum eſt Sp. Sancto ſilere, quemadmodum in tota hiſtoria quæ iſtas hebdomadas conſequitur, ſi paucorum annorum res geſtas in Apoſtolicis actis ac Apocalypſi excipias. Dei enim ſcopus in Chronologia ſacra eſt, fideles à condito mundo ad *Chriſtum* fide divinâ ducere: poſt ejus mortem ultimus eſt temporum articulus, quem in ſua manu claudens voluit mortales latêre; quò vigilantiori diligentia expectarent, & ardentiori deſiderio expeterent Domini reditum ad judicium. Ad piorum fidem & ſolamen ſatis eſt, ſi de ſummis temporum ab initio mundi ad *Chriſtum* totalibus, ex Scriptura conſtet; etiamſi quædam illarum ſummarum partes non poſſint ex Scriptura evidenter oſtendi: inprimis in poſterioribus temporum articulis poſt *Malachiam* & ultimos Prophetarum: tunc enim prioris Teſtamenti ſcripta clauſa ſunt, & iſtorum ſeculorum cum res geſtæ, tùm ſeries temporum à multis auctoribus humana fide ſatis dignis abundè traditæ ſint, contra quàm in ſeculis prioribus, ubi nulla omninò extant ſcripta humana, adeo ut cum res geſtæ tum ſeries temporum illorum ex ſola Scriptura, nec alibi undecunque poſſint hauriri.

Quod verò ad annorum ſummam jam quæſitam attinet, etiamſi inter varios auctores magna ſit diſcrepantia, tamen quos nos plerumque ſolemus ſequi paucis tantùm annis, iiſque vix ſupra quatuor inter ſe differunt. *Uſherius* & *Emmius* in numero ducentorum ſexaginta ſex concordant, ille enim principium Epochæ templi everſionem collocat in anno ante Chriſtum quingenteſimo octogeſimo octavo; & finem *Alexandri* mortem, in anno ante Chriſtum trecenteſimo viceſimo tertio. Summa hîc intercurrens incluſis terminis eſt ducentorum ſexaginta ſex; hic verò principium Epochæ ponit in anno mundi ter milleſimo trecenteſimo ſexageſimo, & finem in ter milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo ſexto. Intercurrentes reddunt priorem ſummam ducentorum ſexaginta ſex. *Inter Chronologos primæ claſsis in hac epochâ diſcrepantia eſt parva & paucorum annorum.*

Capellus addit duos, nam principium Epochæ ponit in anno ante Chriſtum quingenteſimo nonageſimo, & finem in trecenteſimo viceſimo tertio, iſtorum intervallum reddit ducentos ſexaginta octo.

Henricus Philippi addit quatuor, dum principium ſtatuit idem cum *Capello* annum ante Chriſtum quingenreſimum nonageſimum, ſed finem trecenteſimum viceſimum quintum, quorum intervallum eſt ducentorum ſeptuaginta.

Petavius Henricum tranſgreditur tantùm uno anno, ſed *Calviſius Emmium* in pluribus, nam *Alexandri* mortem ſtatuit in trecenteſimo viceſimo primo ante Chriſtum. Et licet Babyloniorum à *Cyro* ſubjugationem cum aliis ponat in quingenteſimo triceſimo

ccsimo sexto ante Christum, tamen edictum *Cyri* de reditu Judæorum differt toto septennio ad quingentesimum vicesimum nonum, quâ ratione motus non assequor.

Utra istarum summarum nobis eligenda sit, posteà videbimus, cum earum membra ac partes explicatæ fuerint: nec ad posteriorem quæsiti partem commodè potest responderi, quàm de variis istarum summarum membris diversas quæstiones enucleaverimus. Inprimis tria hæc elucidanda sunt, Quod sit verum caput, & quis pes septuaginta annorum captivitatis Babylonicæ. Secundum. Quod principium & quis finis Monarchiæ Persarum. Tertium. Quamdiu post finitum Persicum Imperium vixerit *Alexander?* Ista, & alia partim ex Scripturis, partim ex scriptis humanis conabimur explicare.

In motibus syderum & eclipsibus non stabilitur firmus temporum character.

Hîc autem præfabimur nequaquam locare nos tantum momenti in stabiliendis antiquorum horumce temporum terminis ac characteribus, vel in Solis vel Lunæ eclipsibus, vèl stellarum fixarum motibus, à Chaldæis & aliis in Persico ac Græco Imperio observatis, quantum à variis Chronologis tam Protestantibus quàm Pontificiis, in primis à *Petavio* post *Scaligerum* collocati video. Certè si perfectæ motuum stellarum fixarum ac planetarum tabulæ ab initio mundi ad hunc diem essent ad manum, adeoque præcisi termini omnium eclipsium oculis objicerentur (quod accuratis Mathematicis hodierno die factu esset non perquam difficile) & verò quemadmodum *Ptolemæus* paucas, ita alii antiqui auctores fide digni, multas seu Solis seu Lunæ eclipses cum regum & Rerumpub. rebus gestis contulisse invenirentur, elegantissimam, clarissimam, & certissimam figendorum fluxissimorum aliàs temporum rationem hinc erui potuisse fateremur: sed quandoquidem unius semihorulæ, ne dum diei, mensis, aut anni intercapedo magnam in motu situque cœlorum, stellarum, & eclipsium discrepantiam & diversam admodum faciem constituat, & verò Chronologorum paucissimos, si omninò quemquam, reperire sit, qui ab aliis in temporum calculatione non totis annis differant, & etiam quæ notatæ sunt eclipses cum historiis conjunctæ admodum paucæ legantur; in celebri hoc à motibus cœlestibus argumento, nequaquam, quantum multi jactitant, in temporibus stabiliendis pondus nos quidem collocandum arbitramur.

QUÆSTIO II.

Quod sit principium septuaginta annorum captivitatis Babylonicæ?

RESP. Inter Chronologos & Scripturæ Interpretes tam veteres quàm novos, tam Protestantes quam Pontificios, magna est discrepantia de veris terminis annorum captivitatis Babylonicæ, in primis de de eorum principio. Hac de re diximus ad quæstiones tricesimam primam & tricesimam quartam superioris Epochæ, hic verò plura duximus addenda.

Auctores multi & graves captivitatis initium constituunt in urbis excidio anno *Zedechiæ* undecimo, *Nebuchadnezaris* decimo nono. Alii non pauciores nec minus graves undecim annos anticipant, terminum hunc collocantes in *Nebuchadnezaris* octavo, seu *Ieconiæ* primo, qui fuit *Ioakimi* undecimus. Alii denique, quibus nostrum nos addimus calculum, malunt *Nebuchadnezaris* primum, qui in *Ioakimi* partim tertium, partim quartum cadit.

Scaligeri à seipso dissonantia à Petavio prætermissa.

Variorum hîc diversitatem minùs miramur. cum eorundem à seipsis dissonantiam intuemur. *Scaligerum* tacco, cujus ubique cum seipso discordiam Jesuita *Petavius* importuniùs venatur, nasum ad sanguinis expressionem injuriosè emungens, nullo alio fine quàm ut in invidæ suæ societatis gratiam de magnâ viri maximi gloriâ detrahat: Hic quidem de Emendatione temporum lib. 6. hujus septuagesimæ principium ponit in primo *Ieconiæ*, quando scilicet cum Rege & aliis *Ezekiel* Babylonem deductus est, non verò in quarto *Ioakimi*, quando *Daniel* cum aliis migravit Babylonem: idem tamen libro quinto vult *Danielem* & *Ezekielem* simul traductos Babylonem, quasi *Ioakimi* & *Ieconiæ* una & eadem fuisser captivitas. Mirum quòd Argi & arguti Jesuitæ *Petavii* oculatissimas manus hæc inadvertentia effugerit.

Quod mutuatur à *Polano Nisbetus* σοφὸν φάρμακον non excusat erratum: eodem anno vult hic deduci Babylonem & *Danielem* & *Ezekielem*, eò quòd nulla fuerit *Ioakimi* captivitas ante suum undecimum, qui fuit *Ieconiæ* primus: quæ autem dicitur *Danielis* primo facta abductio *Ioakimi* tertio, eam accipiendam existimat non de tertio Regni, sed de tertio servitutis *Ioakimi*, quo tributarius Chaldæis evaserat, qui fuit Regni sui undecimus & ultimus. Σοφὸν hoc vocavi φάρμακον; præterquam enim quòd hujusce Rabbinici commenti nunquam meminerit *Scaliger*; expressis Scripturæ verbis effugium hoc contradicit. Nam Daniel cap. 1. vers. 1. disertis verbis affirmat adductum se Babylonem non tertio tributi,

tributi, sed tertio regni *Ioakimi*, & licet daremus *Ioakimi* & *Ieconiæ* captivitates in unum annum incidisse, non propterea tamen distinctissima sunt confundenda; *Daniel* licet non ante *Ioakimi* undecimum Babylonem fuisset profectus, non tamen unà cum *Ezekiele* eò commigrâsset; quandoquidem hic non ante quartum saltem *Ieconiæ* mensem eò iter intenderit.

Anglicani Annotatores sibi repugnant. Sed quod notandum volui de quorundam in hac lite à seipsis dissidio, annotatores Anglicanos tangebat, qui in editione suâ utrâque sibiipsis repugnantia tradunt. Ad Danielis cap. 1. v. 4. & cap. 9. v. 2. volunt septuaginta annos captivitatis initium sumpsisse, non à captivitate *Ieconiæ* & *Ezekielis Nebuchadnezaris* octavo, sed à *Danielis Ioakimi* quarto & *Nebuchadnezaris* primo: idque probant variis argumentis, respondent etiam objectis. Nihilominùs ad Jeremiæ vicesimi quinti duodecimum, & ad 2 Chron. tricesimi sexti vicesimum primum, annotant captivitatem inchoatam non *Ioakimi* quarto sed *Ieconiæ* primo, idque multis rationibus conantur astruere, & à seipsis in *Danielem* annotata refellere. Verum est annotationes eas doctas & utiles non ab unius sed variorum manibus profectas; decuit tamen in opere tanti pretii tantæque expectationis tam exactam adhibuisse limam, ut singulorum laboribus ab omnibus revisis, communi collegarum consilio provisum fuisset, ne apertæ prodirent repugnantiæ, in primis in secundâ curâ, ubi prioris editionis defectus supplere, & nævos eluere profitebantur.

Quod ad quæsitum præ manibus, non aliud hîc intendimus quam tertiam sententiam rationibus aliquot stabilire, & quæ pro primâ afferuntur diluere, brevitatis causâ prætermittentes secundam.

Septuaginta anni captivitatis incipiunt non ab urbis excidio Nebuchadnezaris 19. sed primo Nebuchadnezaris. Probatur 1. Septuaginta captivitatis annos à *Nebuchadnezaris* primo seu *Ioakimi* quarto, non autem à *Zedechiæ* undecimo seu *Nebuchadnezaris* decimonono inchoandos patet, primò ex eo quod captivitatis ultimus statuatur penè ab omnibus absque controversiâ in primo *Cyri*: Jam verò à *Nebuchadnezaris* decimonono vel etiam octavo ad Persicum *Cyri* imperium fluxerunt anni vix quinquaginta duo, saltem non septuaginta. Nam Judæorum multi qui fundari conspexerunt templum posterius, quando prius destructum fuit *Nebuchadnezaris* decimonono, eâ erant ætate quæ priori ædi videndæ, & cum posteriori conferendæ erat idonea; hæc ætas, ut minimùm, erat annorum octodecim: Si ergo à primo *Nebuchadnezaris* captivitas non sit numeranda & ab exciso templo ad primum *Cyri* sint anni 70. oportuit omnes istos non tantùm vixisse ad nonagesimum octavum, quo secundæ ædis fundamenta deflebant memores priorum, sed etiam in suâ illâ tam grandi ætate, eò fuisse oportuit corporis robore, quod longinquo valdè Babylone Hierosolymam itineri perficiendo sufficiebat, idque pedibus, nam ad equitandum asini nedum equi aut cameli, sextæ populi parti non suppetebant. Hoc si absurdum non est, certè miraculi non necessarii nomen non effugiet.

Prætereà si vel sacras vel seculares literas quàm possumus accuratè revolvamus, à decimonono *Nebuchadnezaris* ad primum *Cyri*, annos septuaginta nunquam excudemus. Si cum quibusdam, *Cyri* primum de regno ejus Persico, non Monarchiâ accipiamus, inter nominatos terminos vix annos triginta in ullâ historiâ fluxisse comperiemus. Imperavit *Cyrus* Persis annos viginti duos antequam Babylonios subegit: demus eos omnes coincidisse cum Regum Chaldæorum ex *Nebuchadnezaris* prosapiâ temporibus, adeoque intra nostram septuagesimam inclusos: quomodo tamen etiam hoc concesso ad summam desideratam ascendemus? Nemo quisquam *Nebuchadnezari* tribuit supra quadraginta quinque annos, & pauci supra quadraginta tres. Itaque ab ejus decimo nono ad quadragesimum tertium numerari possunt tantum viginti quatuor: *Nebuchadnezaris* filio *Evilmerodacho* dantur à multis tantùm anni duo, & *Nebuchadnezaris* nepoti *Baltasari* tantum sex; omnes hi non excedunt triginta duos.

Canon Mathematicus *Ptolemæi* catalogus est Imperatorum omnium Chaldæorum, Persarum, Græcorum, & Romanorum à *Nabonassaro* ad *Antoninum*, magnæ apud omnes Chronologos auctoritatis: qui si falsus sit, ruit, multorum confessione, maximum Chronologiæ fundamentum (si sacras literas excipias) observationes scilicet syderum *Ptolemæi*. Secundum istum Canonem post *Nebuchadnezarem* regnarunt Babylone *Ilvarodamus* seu *Evilmerodachus* annis duobus, *Nericassolassarus* seu *Neriglossarus* quatuor, & *Nabonidus* (aliis *Darius Medus*, aliis *Baltassar*) septemdecim. Omnes hi non conficiunt viginti quatuor, qui additi ad *Nebuchadnezaris* suprà dictos, non transcendunt quadraginta quatuor.

Sed extendamus calculum quantum ulli ullius auctoritatis scriptores prælucent. Secundum annotata Anglicana in Danielis primi vicesimum primum, *Nebuchadnezari* post decimumnonum dabuntur viginti sex, *Evilmerodacho* duo, *Neriglossaro* quatuor, *Laboroso-ardocho* novem menses, *Baltassaro* septemdecim anni, *Dario Medo* duo; omnes hi efficiunt tantùm quinquaginta duos, ita ut, in maximo omnium numero, ad septuaginta desint adhuc octodecim.

Argumentum secundum sumitur ab Ezekielis quadragesimi primo, Jeremiæ vicesimi noni decimo, Danielis primi primo inter se collatis. Docet *Ezekiel* captivitatem non suam tantum & *Ieconiæ*, sed suorum *Iudæ* scilicet & populi Dei, antevertisse destructionem urbis annis minimùm undecim, eo quòd vicesimus quintus captivitatis congruat cum decimoquarto desolationis: & verò *Ieremias* statim à commigratione *Ieconiæ* significet omnibus captivis Babylone tum remanentibus solvendam captivitatem post septuaginta annos, quod certè eventurum non erat ante annos octoginta & unum, si septuagesima captivitatis non incepit ante undecimum *Zedekiæ*. *Daniel* captivitatem suam & *Ioakimi* affirmat accidisse *Nebuchadnezaris* primo, & *Ioakimi* tertio desinente, ac (ut *Ieremias* habet) quarto inchoante. *Ieremias* quidem quarto *Ioakimi* denunciat venturum Hierosolymam *Nebuchadnezarem* non simpliciter, sed ad ruinam urbis, & imponendum Judæis ac vicinis gentibus jugum, quod non nisi post septuaginta annos excutiendum erat: Loquitur, inquam, Propheta eo anno qui fuit *Ioakimi* & tertius & quartus, de *Nebuchadnezaris* adventu non simpliciter, tunc enim aderat & urbem obsidebat; sed de ejus adventu eo fine ut præstaret ibi prædicta mala, quorum pleraque post annos multos erant futura, nec ante septuagesimum annum desitura.

3. Argumentamur 3. ex Matth. 1. v. 11. & 12. Babylonica captivitas & transmigratio denominatur à *Ieconiâ* non *Zedekiâ*; imò verò ab eo *Ieconiâ* qui habuit fratres, quod à multis & optimis Interpretibus intelligitur de *Ioakimo Ieconiæ* patre, qui verò de *Ieconiâ* filio hunc locum accipiunt, necesse habent captivitatem incipere multò ante urbis destructionem, ab eo tempore scilicet quo commigravit *Ieconias*, antequam ullos liberos genuisset, nam *Salathielem* genuisse eum dicit *Matthæus* post captivitatem Babylonicam.

4. Argumentum ultimum sit testimonium tam antiquorum quàm recentium, tam Protestantium quàm Pontificiorum, tùm eorum qui magno numero captivitatem hanc inchoant à primo *Nebuchadnezaris*, & claudunt in primo *Cyri*, tum istorum qui à templi destructione ad ejus plenam restaurationem secundo *Darii Hystaspis* numerant annos septuaginta. Nam etiam posteriores à primo *Cyri*, qui secundum adversarios captivitatis fuit finis, ad primum *Nebuchadnezaris* ejus principium, necesse habent ante templi & urbis desolationem octodecim annos nobiscum supputare.

Solvuntur contraria Saliani & Nisbeti argumenta.

Contra nostram sententiam post *Salianum* & *Torniellum* Jesuitas, sex affert argumenta doctus & pius senex *D. Nisbetus*. 1. Primum cum quarto coincidit, utriusque punctum, hoc est, principium Babylonicæ captivitatis ponendum est in maximè notabili captivitate, atqui maximè notabilis captivitas neque *Ioakimi* neque *Ieconiæ* sed *Zedekiæ* fuit.

Captivitatis Babylonicæ gradus quatuor.

Resp. Minor potest controverti; certum est dum destrueretur urbs *Zedekiæ* undecimo, majorem fuisse desolationem & vastationem quàm unquam prius, non tamen tanta fuit captivitas: captivorum enim isto tempore numerus ad unum mille non ascendebat, nec ultimam captivitatem per *Nebuzaradanem*, quam nemo numerat, anno centenario superabat. Sed hoc omisso negamus majorem, captivitas Judæorum Babylonica varios habuit gradus, primus fuit *Ioakimi* quarto, secundus *Ioakimi* undecimo seu *Ieconiæ* primo, tertius *Zedekiæ* undecimo; quartus quinquennio post destructum templum, cum supra septingentos reliquiarum à *Nebuzaradane* Babylonem deducti sunt. Esto gradus tertius ob multas circumstantias fuerit nobilissimus, principium tamen captivitatis non à gradu tertio utut nobili, sed à primo sumendum est.

Objectio secunda. Septuagesima captivitatis fuit tempus in quo tota terra Judæorum fuit desolata, & fruebatur suis Sabbatis Jerem. 25. v. 11. Atqui *Zedekiæ* undecimo & non priùs terra cœpit desolari & frui suis Sabbatis, Ergò *Zedekiæ* undecimo & non priùs incepit septuagesima captivitatis. 2.

Sabbatizavit terra annis 70. sed non secundum omnes septuagesimæ istius partes.

Resp. Minori præteritâ (etsi quinquennio post *Zedekiæ* undecimum Judæa per multos colonos impediretur à fruitione Sabbatorum & omnimodâ desolatione) majorem sic distinguimus: In Septuagesimâ captivitatis secundum se totam desolata est terra & fruebatur suis Sabbatis, falsum: secundam maximam sui partem, verum. Quæ Synecdochicè dicuntur, vera sunt de subjecto toto, etsi non de subjecto secundum se totum & omnes sui partes. Quod vulgaris hæcce distinctio rectè applicetur argumento præ manibus, evincimus ex textu *Ieremiæ*, ubi non magis Judæa desolatur per istos septuaginta annos, quàm Tyrus, Ægyptus, & nationes vicinæ: certum autem est, nemine negante, Tyrum & Ægyptum non desolatas annis totis septuaginta, nam istius desolationis finis ponitur in Babylonis ruinâ, & principio Imperii Persarum. Ex *Ezekiele* autem & *Ieremiâ* patet, Tyrum non captam nisi post tredecim annorum obsidionem, eamque post devastata Hierosolyma, cujus calamitatem irriserunt Tyrii: itaque annus captæ Tyri non ante *Nebuchadnezaris* tricesimum secundum, & desolationis templi decimum tertium potuit inchoari, nec ante captam

Tyrum

Tyrum *Nebuchadnezaris* expeditio in Ægyptum ſuſcepta eſt, ergo deſolatio Ægyptiaca adeoque Hieroſolymitana, quæ vocatur ſeptuaginta annorum, non poteſt intelligi de omnibus & ſingulis ſeptuaginta annis, ſed de maximâ parte iſtius ſeptuageſimæ. Spatium hoc fuit *Nebuchadnezaris* & Chaldæorum Monarchiæ, quæ vicinos in ſervitutem redegit, hos citiùs, illos tardiùs: ſed ita ut omnium ſervitus & deſolatio finiretur in exitu iſtius ſeptuageſimæ, & fine Dominii Chaldæorum.

Tyrus, Ægyptus, & vicinæ gentes deſolatæ ſunt, & ſervièrunt Chaldæis ſeptuaginta annis, ſicut filii Iſraëlis in Ægypto ſunt commorati quadringentis triginta annis Exod. 12. verſ. 40. iſti ad finem illius Epochæ ac portionis annorum ſeptuaginta ſervièrunt, quæ habuit principium ante inceptam ſervitutem variarum ſubactarum gentium: ſicut hi peregrinati ſunt in Ægypto uſque ad exitum iſtius æræ quadringentorum triginta annorum, quæ incepit à promiſſione factâ *Abrahamo*, diu ante Iſraëlitarum in Ægyptum deſcenſum.

Petavii inconſtantia. *Petavius* qui *Scaligeri* culices ſolet colare, totos ipſe camelos hìc devorat. Diſputans de principio hujus ſeptuageſimæ profitetur in Rationario apertè ſuam inconſtantiam & diſſidium à ſe in ſuâ doctrinâ temporum: comminiſcitur Chaldaicam Epocham diſtinctam à Judaicâ, per quam *Nabopolaſſaro* concedat biennium poſt ſui filii *Nebuchadnezaris* inthronizationem, & *Nebuchadnezari* annos non tantum quadraginta tres ſed quadraginta quinque: imò verò de *Ptolemæi* (quem tantopere ſolet celebrare) Canone, immediatè ante *Cyrum* in ultimo Chaldæorum Rege totos quindecim annos detrahit: pro *Ptolemæi* & Chaldæorum triceſimo ſecundo ſupponens decimumſeptimum; ità cœleſtes omnes *Ptolemæi* rationes manifeſtè convellens. Quibus animus eſſet & otium hujuſmodi paroramata *Petavii* ſectari, inveniret ſatis proclive, quam ille multoties temerè nimis *Scaligero* admenſus eſt, ipſi ſæpè merentiſſimo menſuram remetiri.

3\. Objectio *Niſbeti* tertia hæc eſt. Principium captivitatis Babylonicæ fuit quando tribus Judæ captiva ducta eſt Babylonem; atqui undecimo *Zedekiæ* hoc factum Jerem. 32. v. 27. 2 Reg. 25. v. 21.

Captivitatis Iudæ tres articuli. Reſp. Citati loci manifeſtum fundamentum ſuppeditant applicandi ad majorem diſtinctionem ſuperiorem, de tribu *Iudæ* ſecundum ſe totam, & ſecundum ſuas partes. Undecimo *Zedekiæ* in captivitatem ducta eſt tribus *Iudæ* ſecundum partes ſuas maximè principales, ſed non ſecundum omnes: imò verò *Ieremias* loco citato diſertiſſimis verbis diſtinguit captivitatem *Iudæ* ſecundum diverſas partes in tres articulos, ex quibus captivitas *Zedekiæ*, neque primum neque ultimum conſtituit, ſed tantum medium: quaſi expreſſè negaret Propheta articulum iſtum medium, captivitatis *Iudæ* principium fuiſſe.

Arg. 4. Auctor primarium & inſolubile vocat, ipſe tamen illud facillimè ſolvit. Captivitas, inquit, Babylonica incepit cum Imperio Babylonico: Atqui imperium & Monarchia Babylonica non incepit ante captas Hieroſolymas. 4.

Quando inceperit Nebuchadnezaris Monarchia. Reſp. Concedit auctor Monarchiam & Imperium Babylonicum incepiſſe ante captam *Tyrum*, nec eam captam totis annis undecim poſt *Solymæ* caſum: imò verò ſi toti hiſtoriæ antiquæ credimus, non niſi poſt tredecim annorum obſidionem: quin etiam, ut ſupra diximus, in Ægyptum non movit *Nebuchadnezar* niſi captâ Tyro; nec ſecundum *D. Niſbetum* Babylonica Monarchia incepit ante ſubjugatam Ægyptum. Ergò bonâ ejus cum veniâ, primarium hoc argumentum eſt nullum. Concedimus nos quidem annos captivitatis inchoandos cum *Nebuchadnezaris* Monarchiâ, ſed ea primo ſuo anno conſtituta eſt, tunc enim tam Syros quàm Ægyptios fregit, ſicut ante ſuus pater *Nabopolaſſarus* eas gentes ſubjugaverat, niſi hiſtoriæ antiquæ velimus auctoritatem omnem gratis detrahere, quas autem de Judæis aut Ægyptiis poſtcà retulit victorias, nihil aliud erant quàm rebellium reductiones, & priùs ſubjugatorum in duriorem ſervitutem redactiones.

Pro ultimo argumento affert *D. Niſbetus* teſtimonia: aſſerens maximam doctorum partem à ſe ſtare. 5.

Pro nobis ſtant plures Chronologi. Reſp. Si vel ab ipſo nominatos numeremus, plures erunt contradicentes; nam præter *VVilletum* quem vult ſeptuageſimam noſtram inchoare, & à *Ioakimi* tertio & à *Ieconiæ* primo, largitur nobis *Scaligerum*, *Iunium*, *Capellum*, *Brughtonum*, *Vatablum*, & *Lyranum*. Sed præter hos à nobis ſtant plerique alii, quos in Chronologiâ maximi facere ſolemus, *Calviſius*, *Emmius*, *Uſherius*, *Hovvæus*, & *Iſaakſonus*. Pro *Niſbeto* etiam video *Funccium*, *Bucholcerum*, *Torniellum*, & *Salianum*. Sed ab alterâ parte ſtant ex noſtris *Beroaldus* & *Alſtedius*; & ex Jeſuitis *Petavius* ac *Henricus Philippi*. Ex antiquis quidem *Euſebius*, *Hieronymus*, *Auguſtinus*, *Theodoretus*, & alii ſeptuageſimam captivitatis incipiunt ab urbis excidio, ſed cùm ejus finem ponant in ſecundo *Darii Hyſtaſpis*, & verò à primo *Cyri* ad urbis excidium, multò pauciores annos quàm ſeptuaginta numerent, in noſtra potiùs quàm adverſâ parte videntur conſiſtere.

QUÆSTIO III.

Quis sit verus finis 70. annorum captivitatis Babylonicæ?

RESp. Aliqua est inter doctos de fine istius septuagesimæ controversia, etsi non tanta quanta fuit de principio. Plerique eam terminant in primo *Cyri*: ex antiquis tamen multi *Clemens Alexandrinus*, *Eusebius*, *Hieronymus*, *Augustinus*, & alii in secundo *Darii Hystaspis*. Hi sententiam suam fundant in Zachariæ primi duodecimo (*Iste est septuagesimus annus*) ubi Angelus loquens in secundo *Darii* vocat annum præsentem septuagesimum captivitatis: iste autem primo *Cyri* posterior fuit, annis minimùm undecim. Responderi solet à multis huic argumento ea distinctione, quam primò apud *Theodoretum* legimus, septuagesimam fuisse duplicem, unam Hierosolymitanæ captivitatis, alteram Hierosolymitanæ desolationis, priorem incepisse à primo *Nebuchadnezaris* & desiisse primo *Cyri*, posteriorem incepisse *Nebuchadnezaris* decimonono cum urbs & templum desolarentur, & desiisse *Darii* secundo, cum post aliquantam interruptionem instaurari denuò templum & urbs inciperent. Distinctionem hanc Antiquorum à multis recentiorum approbatam non temerè rejiciendam ducimus. Certè *D. Nisbeti* argumenta quibus eam impugnat quasi à *Capello* inventam, non magni ponderis videntur, & verò ab urbis & templi vastatione ad secundum *Darii Hystaspis* numerantur exactè anni septuaginta.

Theodoreti, non Capelli distinctio 70. annorum captivitatis à 70. desolationis firma stat contra Nisbeti argumenta.

Utcunque, locum *Zachariæ* cum plerisque recentiorum tam Protestantibus quàm Pontificiis, absque ullâ distinctione accipiendum putamus de septuaginta annis captivitatis, à *Daniele* & *Ieremiâ* memoratis; quorum exitum auctor Chronicorum & *Esdras* apertè locant in primo *Cyri*: imò verò quam *Ieremias* affert sui vicesimi quinti duodecimo ratio id demonstrat: suam enim captivitatis & desolationis septuagesimam vult claudi in eversione Monarchiæ Chaldæorum, certum autem captam Babylonem diu ante secundum *Darii Hystaspis*.

Malè tamen applicatur ad locum Zachariæ de anno septuagesimo.

Latinus *Zachariæ* interpres veteres in suam sententiam adduxisse videtur, vertit enim ille Prophetæ locum (*iste jam septuagesimus est annus.*) Sed multò rectiùs *Montanus*, *Torniellus*, & Vernacula omnia (*jam septuaginta annis*) notando septuaginta annos *Ieremiæ* jam præteritos, quod Angelus ponit ut fundamentum suarum precum pro removendis desolationum reliquiis, quæ adhuc post exactos istos septuaginta annos & reditum populi restabant. Id quod Latinum Interpretem fefellit, est Hebraicæ constructionis idiotismus, multùm cùm à Græcâ tum à Latinâ Syntaxi discrepans; sic enim ad verbum Hebræus textus *iste septuaginta annus*, numeralia pluralia apud Hebræos construuntur cum substantivis singularibus, & contrà numeralia singularia cum substantivis pluralibus, ut videre est apud *Buxtorfium* Thesauri lib. 2. cap. 2. pag. 10. Ita ergò vertendus erat locus *istis septuaginta annis*, non autem *iste septuagesimus annus*.

Mala interpretatio Latina seduxit patres.

Sed nondum dubio toti satisfactum est: Esto una tantùm sit septuagesima absque ullâ distinctione captivitatis & desolationis Babylonicæ, & *Zacharias* secundo *Darii Hystaspis* loquatur de eâ septuagesimâ, quæ in primo *Cyri* desierat: Quæritur tamen ultrà, quis demum sit primus ille *Cyri*, nam duplex *Cyro* datur à plerisque gubernandi principium, unum in Regno suo Persico, alterum in Monarchiâ Babylonicâ, vel potiùs Persicâ.

Quis fuerit primus Regni & Monarchiæ Cyri.

Quod refert *Scaliger* ex *Tatiano* & *Africano* apud *Eusebium*, consensum esse apud omnes antiquos primum *Cyri* incidere in primum quinquagesimæ quintæ Olympiadis, accipiunt lubentes non nostri tantùm sed & Jesuitæ *Petavius*, *Torniellus*, *Ribbera*, *Henricus*, & alii: imò verò generalis concordia est primum *Cyri* memoratum à Prophetis, sumendum non de Regno ejus Persico, sed de Monarchiâ Babylonicâ: nam ante captam Babylonem certum est non clausam *Ieremiæ* septuagesimam, nec priùs in *Cyri* manus venisse liberandorum Judæorum facultatem. Neque etiam inter partes magnopere disconvenit vel de summâ totali gubernationis *Cyri*, vel etiam de summis partialibus seu regni seu Monarchiæ *Cyri*: quod enim *Cyri* regno *Herodotus* dat viginti novem, *Ctesias* triginta, *Scaliger* triginta unum aut triginta duos, & Monarchiæ ejus Babylonicæ Canon *Ptolemæi* assignet novem, *Xenophon* septem, conciliari potest distinctione annorum integrorum & fractorum, in hoc argumento satis frequenti. Sed quod *Calvisius* ex *Scaligero*, & hic ex Rabbinis Monarchiæ *Cyri* tres tantùm annos assignent, contra priscorum & recentium pene omnium fidem faciunt. Verum est memorare *Danielem* annum *Cyri* primum & tertium: sed profectò *Danielis* silentium de pluribus non probat plures non fuisse; ejusmodi argumentum in *Beltashare* fallè ridet *Scaliger*.

Malè Scaliger & Calvisius Cyri Monarchiæ tres tantùm annos assignant.

Verum enimverò quod in *Scaligeri* & *Calvisii* sententiâ maximè displicet, est quòd *Cyri* primum neque ad regni Persici, neque ad Babylonici imperii principium velint referri: sed dicant primum *Cyri* annum Judæos æra novâ à seipsis institutâ vocâsse,

Sed pejus quod negant ejus primum vel à suo regno vel à Monar-

chiâ numerandum. vocâsse, quo ipsi ingens suæ redemptionis ab eo beneficium acceperunt, seu quinto seu sexto seu septimo post captam Babylonem anno. Ista non tantùm gratis viri docti affirmant, sed contra expressum *Ezræ* testimonium sui sexti secundo, ubi non solùm apud Judæos ut capite superiori, sed & apud Persas in regio edicto Ecbatanis in Regni archivis reposito finita captivitas Judæorum *Cyri* primo dicitur. Ecquid verò ad Medos & Persas Judæorum æræ spectabant, & quem ipsi Persæ ac Medi in archivis suis maximè authenticis *Cyri* primum vocant, cujus demum audaciæ est eum absque ullâ necessitate *Cyri* sextum aut septimum dictare? Certè *Cyro* maximi animi viro nihil antiquius & prioris curæ videtur fuisse, quàm, ut primùm Babylon in suam potestatem venisset, & à *Daniele* accepisset, quæ *Ieremias* & *Isaias* ante tot annos de se divino afflati numine nominatim prædixissent, statim effectum dare. Ergo finis captivitatis Judaicæ cum turba doctorum statuatur in primo *Cyri*, primo scilicet ejus monarchiæ, qui vigesimus primus vel vigesimus tertius Regni Persici, & septimus vel nonus ante suam mortem perhiberi solet.

QUÆSTIO IV.

Utrum Baltasar *an* Darius Medus *ultimus fuerit Chaldæorum Rex?*

Quis fuerit Darius Medus. RESP. Gravis, acerba, & perplexa est inter Chronologos & Scripturæ Interpretes quà veteres quà novos hac de re controversia. Primariæ sententiæ duæ sunt, prior communis, quæ statuit *Baltassarem Evilmerodachi* filium, *Nebuchadnezaris* nepotem, post septemdecim annorum regnum eâ nocte, quâ à *Dario Medo* & *Cyro* capta fuit Babylon, hostium manibus necatum. Posterior est aliorum, inprimis *Scaligeri* qui *Evilmerodachum* cum duos annos regnâsset, vult à suo leviro *Neriglissoro* cæsum, & *Neriglissorum Nebuchadnezaris* generum, nomine filii ejus *Baltassaris* aliàs *Laboroso-archodi*, *Nebuchadnezaris* ex filiâ nepotis, Babyloniorum regnum nomine tutoris & protectoris annos quatuor gubernâsse, & post eum suum filium *Baltassarem*, cum novem tantùm menses sedisset in throno, cæsum à factione nobilium Chaldæorum: qui statim à *Baltassaris* cæde *Darium Medum* aliàs *Nabonidum* vel *Labinitum* annos sexaginta duos natum elegerunt in imperatorem. Hic cum septemdecim regnâsset annos, à *Cyro* dejectus est imperio, ad vitæ tamen finem in Carmaniâ permissus est degere in pace.

Tyrannica nimis Scaligeri in Dictatura. Imperat alto valdè supercilio & auctoritate prorsus Dictatoriâ *Scaliger* nationi toti Chronologorum, ut priori desertâ sententiâ in secundam, quæ sua est, pedibus currant. Sequaces quidem habet *Capellum*, *Reinoldum*, *Calvisium*, &, quod mirere, suorum adversariorum principem Jesuitam *Petavium*, qui non minùs quàm *Scaliger* indignatur stomachosè Chronologorum & Scripturæ Interpretum gentem non satis ductilem ad *Scaligeri* (sui aliàs summi antagonistæ) sententiam sequendam.

Deodatus in suis quidem ad *Danielis* quinti trigesimum primum notis, utramque hanc affert sententiam, sed absque ulla significatione utram ipse amplectatur, Annotatores Anglicani editione suâ utraque in Danielis quintum, *Iunius* ibidem, *Torniellus*, *Salianus*, *Henricus Philippi*, *Usherius*, *Hovvæus*, & alii multi pro priori stant, nos inter plebem consistere, & antiquis ac communibus dogmatibus insistere amamus, nisi cum clara admodum necessitate inde depellimur.

Scaliger de Emendatione temporum lib. *6*. pag. 543. etsi id agere videatur maximè seriò, certè satis pro imperio, pauca tamen pro nobis eaque leviora argumenta profert: contra nostram autem quam vocat pervicaciam multas demonstrationes. Verumenimverò pusillanimes nimis sunt, qui sesquipedalibus territi verbis non audent conferre pedem, & rationum hinc inde pondera æquâ judicii lance comparare.

Pro vulgari sententiâ sic argumentamur primò. Babylonicum imperium ad sui usque finem perduravit in *Nebuchadnezaris* prosapiâ, idque in manibus filii & nepotis ejus ex filio, ut habetur disertis verbis Jer. 27. v. 7. *Scaligeri* autem sententia nihil tale concedit, facit enim *Baltassarem* non filium filii, sed filiæ *Nebuchadnezaris*, & Chaldæorum monarchiam, quam vix septem annis tenuisse vult *Nebuchadnezaris* posteros, totis septemdecim deponit in manibus *Darii Medi*, qui regiam familiam Chaldæorum nullâ propinquitate contingebat. *Contra Scaligerum & Petavium pro communi sententiâ arg. 1.* *Petaviana* responsionis ad ista summa hæc est, *Baltassarem* nepotem fuisse *Nebuchadnezaris* ex filia, cum ejus pater *Neriglossoor* fuerit *Nebuchadnezaris* gener: prætereà vocem Hebraicam בן non tantùm de filiis sed etiam de generis, imò de ipsis filiabus usurpari. Replica. Nulli cordato hæc satisfacient, concedantur omnia hæc *Petavio*, & suo hîc duci *Scaligero*, non tamen attingunt ista nostri argumenti punctum, nam vult Jeremias *Baltassarem*, aut quisquis tandem fuerit qui ultimus in Babylonico solio sedit, *Nebuchadnezaris* fuisse nepotem, & ut sæpe legitur apud Danielem *Nebuchadnezaris* filium non quovis laxo & largo modo, *Ad responsum Petavii replica.*

 sed

ſed ſtrictiſſimè, ita ut fuerit non filius filiæ ſed filius filii, neque cujuſcunque filii, ſed *Evilmerodachi*, cui gentes ſubditæ ſervierunt poſt *Nebuchadnezarem*. Iſta nullo modo vera ſunt de *Dario Medo*, imò verò neque de ipſo *Baltaſſare*, niſi filius fuerit non filiæ ſed filii, ejuſque filii qui *Nebuchadnezari* immediatè ſucceſſit in imperio. Præcipua noſtri argumenti vis in poſtremis Prophetæ verbis poſita eſt, quam reſponſio non omninò conatur tangere, ſcilicet nepotem *Nebuchadnezaris* ſediſſe in throno Babylonico uſque ad ejus everſionem per Perſas: ἐμφατικώτατα ſunt verba Jeremiæ [*donec veniat tempus terræ ejus, etiam ipſius.*]

2. *Arg.* Secundò argumentamur ex Dan.5.v.28, 30, 31. A quo abreptum eſt imperium Chaldæorum ut traderetur Medis & Perſis, is fuit ultimus Monarcha Chaldæorum: & *Medus*, de quo primo verificata eſt Dei denunciatio de ſeparatione Regni à Chaldæis, & ejus traditione Perſis & Medis, non fuit Monarcha Babylonis, ſed caput ſecundæ Monarchiæ Medorum & Perſarum: jam verò prius de *Baltaſſare*, & poſterius de *Dario Medo* affirmat *Daniel*. A *Baltaſſare* abreptum fuit imperium, non ut traderetur ulli alii Babylonio, vel ut remaneret aliquot adhuc annis in manibus Chaldæorum, ſed ut ſtatim traderetur non cuicunque Medo, ſed genti Medorum, nec ei genti ſoli, ſed ipſi ſimul cum Perſis, imò maximè Perſis, nam hoc indicat & vox oraculi *upharſin*, & vox commentarii *Peres*. De *Dario* etiam verificata eſt denunciatio de adventu Perſarum & Medorum ad ſecundam Monarchiam ſtatim à morte *Baltaſſaris*, nam cùm dixiſſet Daniel, (*eâ ipſâ nocte cæſus eſt Baltaſſar*) ſtatim verbis immediatè ſequentibus ſubjicit [*Darius Medus accepit Regnum*] quod omninò excludit *Scaligeri* evaſionem, quaſi ſucceſſiſſent Medi & Perſæ mediatè in *Baltaſſaris* imperium poſt ſeptemdecim *Nabonidi* annos, non ſtatim & immediatè poſt mortem *Baltaſſaris*: quemadmodum *David* non ſtatim ſedit in throno Iſraëlis, ſed aliquot annis poſt quam *Samuel* pronunciâſſet abreptum fuiſſe regnum à *Saulo* ut daretur *Davidi*. Sed locus hic *Samuelis* non eſt parallelus iſti *Danielis*, niſi addidiſſet *Samuel* eâ ipſâ nocte cæſum fuiſſe *Saulum* ejuſque filium *Iſhboſheth*, & *Davidem* filium *Ieſſe* ſediſſe in throno: hæc ſi pronunciâſſet *Samuel* magnæ fuiſſet audaciæ revocâſſe in dubium immediatam & ſubitaneam ſucceſſionem tribûs *Iudæ* in ſolium Iſraelis, ſepoſitâ familiâ *Sauli* & *Benjamitide* tribu.

Ad Scaligeri reſponſum replica.

3. *Arg.* Tertiò argumentamur. Qui adminiſtravit Regnum Chaldæorum ſecundum leges Medorum & Perſarum, is ſtatuendus eſt in claſſe Regum Medicorum & Perſicorum non Chaldæorum: Atqui hoc præſtitit *Darius* Dan. 6. 8, 12, 15. Nunquid Chaldæi ante ſuum imperium abolitum à Medis, proprias ſuas leges & Regni ſtatuta ſponte aboleverunt, & jugo legum hoſtilium gratis ſe induerunt? Certè ad finem *Nabonidi* & ultimi Chaldæorum Regis capitales inimicitiæ inter Chaldæos & Medos intercedebant, nec ante *Cyri* regnum vel gentes vel leges Medorum & Perſarum conjungebantur, & verò quid Babyloniis cum ſtatutis Perſarum, priusquam arma Perſica ſubjugâſſent Babylonem?

Argumentamur quartò. A quo reliqui Monarchæ Perſici numerantur, ille eſt in claſſe Monarcharum Perſicorum non Chaldaicorum: Atqui à *Dario Medo* reliqui Monarchæ Perſici numerantur Dan. 11. v. 1, 2. *Adhuc tres Reges ſtabunt in Perſide* (ſcilicet poſt *Darium Medum*) *& quartus ditabitur præ omnibus*, nimirum *Xerxes*. *Arg. 4.*

Argumentamur quintò. Omninò eſt improbabile voluiſſe Babylonios ſua ſponte totam *Nebuchadnezaris* magni proſapiam eradicare, idque in gratiam extranei ex gente Medica, cum qua capitales inimicitias eâ tempeſtate Chaldæi exercebant: aut voluiſſe ipſos crudeli tympanizationis tormento *Nebuchadnezaris* nepotem necare nono regni menſe, antequam adoleſcentis mores uno anno eſſent experti: inprimis cum ejus pater *Nerigloſſor* pro patria fortiter dimicans nuper cecidiſſet, à Medis (ut volunt hujus hiſtoriæ auctores) peremptus. *Arg. 5.*

Pro ſexto argumento ſint auctoritates, non tantùm omnium propemodum recentiorum (quod largitur adverſa pars) ſed etiam multorum antiquorum: concedunt nobis *Xenophontem, Ioſephum*, & *Hieronymum*; certè hi auctoritate longè ſuperant teſtes omnes adverſos. Elevant adverſarii *Xenophontis* hîc auctoritatem, quaſi is inſtitutionem ſuam *Cyri* non ad hiſtoriæ fidem, ſed ad Ethices & Politices præcepta ſcripſiſſet. Verum eſt in eo opere *Xenophontem* magiſtri morum magis quàm hiſtorici officium intendere: ita tamen ut nolit in iis quæ in hiſtoria poſitivè aſſerit, mentiri. Quod pro exemplo hiſtorici erroris in *Xenophonte* adducunt de placidâ *Cyri* morte, quem volunt à *Tomyri* Maſſagetâ trucidatum, non enervat fidem auctoris. Certè pro *Xenophonte* contra *Herodotum* hîc facit firma ſeculorum ſequentium non fides tantùm ſed & ocularis inſpectio. Vult *Herodotus Cyrum* ejuſque ingentem exercitum à Maſſagetis ita internecione deletum, ut nullus cladis nuncius ſuperfuerit. Aſſerit *Xenophon*, *Cyrum* pacatâ morte defunctum domi in Perſide, Paſagardis ſepultum. *Q. Curtius*, & cæteri *Arg. 6.*

Xenophontis hîc auctoritas defenditur.

An à Tomyri cæſus Cyrus.

& cæteri posteriores historici affirmant *Alexandrum Magnum* multò intra ducentesimum à morte *Cyri* annum ejus tumulum intrâsse, & ossa, ornamenta, & arma viri suis manibus contrectâsse: de veritate sepulchri nemo tum temporis vel Græcorum vel Persarum movebat controversiam. Certè *Xenophon* in describenda *Baltassaris* cæde per *Gadatam*, *Gobriam* & cæteros Babyloniorum transfugas, in magni convivii medio, propiùs ad *Danielem* accedit quàm aliorum veterum quisquam.

Iosephi & Hieronymi auctoritas defenditur.

Iosephi etiam fidem hìc elevant, sed quàm meritò? Esto in multis *Iosephi* scripta sint à descriptoribus vitiata, ipse etiam ut homo & Judæus in aliquibus erraverit, quo fine tamen à *Beroso* & *Megasthene* in hac historiâ discessisset, nisi ut *Danielis* & Sacræ Scripturæ veritatem potiùs, quàm ulla humana scripta sequeretur? Certè adversariorum Coryphæus *Scaliger*, *Iosephi* auctoritatem hoc ipso in loco contra obtrectatores egregiè defendit.

Hieronymum volunt à *Iosepho* deceptum, attamen necessum habent fateri, *Hieronymum* virum acutissimum, antiquorum scripta revolvisse quantùm alius quisquam, & *Berosum* ac *Megasthenem* à se citatos non minùs quàm ipsum *Iosephum* perpendisse, eorumque narrationes liquisse, nullo alio fine quàm ut historicis sacris adhæreret.

Pro nobis hìc stat etiam Herodotus.

Ad auctoritates priores addo *Herodotum* in hujusmodi argumento (ipsâ adversâ parte fatente) maximi ponderis, ubi cum *Xenophonte* concordat; asserit is (citante, licet immeritò improbante, *Scaligero*) *Nabonidum* sive *Labinitum Nebuchadnezaris* seu *Labiniti* magni fuisse filium: quod *Megasthenis* & sequacium os obturare debuit, asserentium ultimum Chaldæorum Regem, familiam regiam nullâ consanguinitate tetigisse.

Refutantur argumenta Scaligeri 1.

Sed perpendamus opposita argumenta. Prima & palmaria *Scaligeri* ratio, quam magistraliter inculcat, & post eum *Petavius*, hæc est: *Darius Medus* nullâ vi, sed populi electione adeptus est thronum Babylonicum: *Cyaxares* autem, aut quisquis cum *Cyro* concivit arma contra Chaldæos, vi, non populi electione, adeptus est illum thronum; ergò *Darius Medus* non fuit *Cyaxares* nec quisquam ex sociis *Cyri*, sed *Nabonidus* à populo Babylonico in *Baltassaris* locum electus. Majorem probant ex Dan. 5. v. 31. *Darius Medus accepit Regnum* παρέλαβε קַבֵּל voces hæ significant rei adeptionem sine omni vi, sed vel jure vel altero sponte tradente.

Non omnis acceptio est sine vi.

Resp. Frivolum, falsum, & impertinens, ut nobis videtur, est hoc argumentum. Frivolum, quia nominale & grammaticum, fundatum in significationibus vocum: falsum, quia procedit à genere ad unam certam speciem, ab acceptione in genere concludens specialem acceptionem sine vi, per electionem populi aut jus successionis. Si vel naturam rerum, vel usum vocabulorum in ipsis Sacris literis inspiciamus; dicuntur accipere qui quovis modo capiunt, seu ab aliquo tradente seu à nullo. In Hebræis, Græcis, & Latinis seu simplicibus seu compositis, nullam ipsi adversarii ponunt differentiam inter *capere* & *accipere* λαβεῖν & παραλαβεῖν קַבֵּל & לָקַח, unam & candem actionem ista omnia significant, ut videre est 1 Sam. 21. v. 9. de gladio *Goliæ*, quem à sacerdote sumsit *David* אִם אֹתָהּ תִּקַּח לְךָ קָח Græcus Interpres *εἰ ταύτην λήψῃ σεαυτῷ παράλαβε.* Hieronymus, *Si istum vis tollere tibi tolle.* Arias Montanus, *Si istum ceperis, tibi cape.* Junius, *Si istum accepturus es, tibi accipe.* Videmus hìc λαβεῖν, παραλαβεῖν *capere*, *accipere*, *tollere*, & לָקַח esse synonyma. Quod autem accipiantur etiam rapta per vim, ad quæ nullum est jus, & quæ nullus sponte tradit, patet ex plurimis Scripturæ locis 1 Sam. 5. v. 1. *Et ceperunt Philistæi arcam Dei* לָקְחוּ ἔλαβον. Num Philistæis quicquam juris fuit in arcam Dei? An quisquam iis arcam tradidit? 2 Sam. 1. v. 10. *Et cepi coronam quæ erat super caput ejus.* An *Saulus* tradidit *Amalekitæ* suam coronam? Vel quicquam juris erat *Amalekitis* in diadema Israëlis? Ibidem 2 Sam. 21. *Cape tibi exuvias ejus.* An quæ per vim hosti detrahuntur à quoquam, sponte sunt tradita?

Eadem in Novo Testamento est phraseologia, Matth. 4. v. 1. Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος *accipit, assumit Christum Diabolus.* Joan. 19. v. 16. παρέλαβον δὲ τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπήγαγον *Assumpserunt autem Iesum & abduxerunt.* Matth. 27. v. 27. *Tunc milites accipientes Iesum in Prætorium* παραλαβόντες. Nullane in hisce Diaboli & crucifigentium *Christum* actionibus vis erat? Sed ne ultrà tricemur, 1 Sam. 2. v. 16. legimus disertis verbis accipere per vim, *nunc dabis, & si non, accipiam vi.*

Loci hi fortasse convicerunt *Scaligerum* erroris. Certè in posterioribus suis scriptis agnoscit *accipere* & παραλαμβάνειν τὴν βασιλείαν de eo dici qui vi regnum invadit. Vide notas in *Berosi* fragmentum pag. 15. Nihilominus etiam ibi ad Hebræam vocem קַבֵּל confugit, hanc affirmat nunquam usurpari nisi de acceptione rei ab alio traditæ. Vocabulum illud quidem rarius apud Hebræos usurpatur, & Chaldaicum potiùs est quàm Hebræum, satisque debuit esse ad præsens argumentum; quòd probaverimus ejus synonyma apud Hebræos, Græcos, & Latinos לָקַח, παραλαμβάνειν, *accipere*, vulgò usurpari in Sacris literis contra

Scaligeri

Scaligeri placita, ut ipse tandem fatetur. Quod autem ad ultimum hoc effugium, sic illud impugnamus. קִבֵּל usurpatur pro acceptione rei à nullo sponte traditæ sed jacentis præ pedibus, vel etiam raptæ per vim. Ita 2 Chron. 20. v. 17, 22. *extulerunt sordes de templo Sacerdotes, susceperunt sanguinem taurorum,* ἐδέξαντο קַבְּלוּ. An templum suas sordes vel tauri suum sanguinem tradiderunt Sacerdotibus & Levitis in manus? Dan. 17. v. 18. *Suscipient sancti Regnum.* Annon à Septuaginta Interpretibus rectè vertitur hîc Hebræo-Chaldaicum וִיקַבְּלוּן παραλήψονται, & verò cum priores bestiæ interfectæ sint, ut ad sanctos veniret regnum, an nulla vis in hac acceptione intervenit?

Dixi palmarium hoc *Scaligeri* argumentum non tantum frivolum & falsum, sed etiam impertinens. Esto *Darius Medus*, aut quivis alius accipiens Chaldaicum sceptrum, illud ab aliquo tradente acceperit, sed quid hoc ad rem? Omnis enim quæstio est à quo tradente illud acceperit. Nostri à *Cyro* victore, tam Mediæ quàm Babylonis sceptra *Cyaxari* suo avunculo & socero concessa docent; Sed nunquid *Daniel* à populo Chaldaico suâ sponte absque vi imperium in se *Dario Medo* traditum affirmat? Hoc est κενόμενον, quod *Scaliger* ex *Danielis* verbis nullis unquam fidiculis extorserit.

2. *Quomodo Darius factus sit regnare.* Argumentum secundum. Etsi de ejus viribus *Scaliger* nimiùm jactitet, priori nihilo est fortius. Dan. 9. v. 1. dicitur *Darius* הָמְלַךְ [*constitui Rex super Regno Chaldæorum.*] Hac voce, velimus, nolimus (inquit) excluditur omnis vis armata, & *Darius* vel populi suffragiis, vel Principum factione creatus est Chaldæorum Imperator.

Resp. Vis hujus argumenti fundatur in nativa significatione formarum *Hiphil* & *Hophal* in verbis Hebraicis. Disputatio etiam hæc tota est Grammatica: si negaremus conjugationes has semper esse transitivas, liceret multa in hanc rem exempla proferre. Certe ipsum præ manibus verbum הִמְלִיךְ & ejus synonymum הֵסִיר Hos. 8. vers. 4. tam septuaginta Interpretes quàm *Hieronymus* vertunt intransitivè ἑαυτοῖς ἐβασίλευσαν, καὶ οὐ δι' ἐμοῦ *ipsi regnaverunt & non ex me*, *Principes extiterunt & non cognovi.* Sed hanc Grammaticationem *Scaligero* concedamus, locus *Danielis* vertatur, *Darius* non regnavit sed Rex constitutus est, An vi vocis sequitur necessariò constitutum vel populi suffragio vel Principum consilio absque omni omnino vi? Quàm hoc est à sacris Scripturis alienum? Quoties immanissimus tyrannus *Abimelech* dictus est constitutus Rex Israëlis Jud. 6. Nullane in hac actione vis interposita est? Isa. 7. *Rhesin* & *Rhemalia* volunt constituere *Tabeel* Regem Israëlis, *David* regnare fecit *Salomonem*, *Pharao Ioachazum*, *Nebuchadnezar* primò *Ieconiam*, & postea *Zedekiam*, eadem in his omnibus locis vox est de quâ disputamus. An ulla hîc vel Principum factio, vel populi suffragium apparuit? *Abner* regnare fecit *Ishbosheth*, *Ioab* & cæteri milites *Davidem*, Deus *Saulum* suâ sorte sine ullâ populi vel electione vel factione, Scripturæ loca sunt obvia. Certè conjugatio hæc transitiva, seu in activa seu in passiva voce, nihil aliud notare potest quàm ab aliquo constitutum Regem, seu solus Deus, seu totus populus, seu factio populi, seu exercitus, seu Princeps, vel nativus vel extraneus invito populo auctores aut adjutores in hac actione fuerint. Et quidem nostri volunt à *Cyro Darium* constitutum in throno Babylonis, cùm sibi tam Mediæ quàm Babylonis solia deberentur, tamen utrumque thronum concessit avunculo & socero ad vitam, & sui exercitûs armis in istis thronis à se constitutum contra omnes inimicos tutatus est.

Argumentum suum tertium *Scaliger* vult omnem conjecturam vincere: Quòd tempora sint convenientia *Darii Medi* scilicet & *Nabonidi*, quòd uterque regnaverit annos septemdecim. 3. *Tempora Darii Medi & Nabonidi non conveniunt.*

Resp. Sit *Scaliger* ipse judex & *Petavius* illi assessor, nullum erit hoc argumentum. Tempora *Darii Medi* & *Nabonidi* omninò non conveniunt: licet falsa essent quæ nostri ex Scriptura & ratione vero simillimè affirmant, *Darium Medum* uno tantum anno Babylonicæ rei præfectum, tamen quod *Scaliger* asserit in suo *Eusebio* pag. 38. & notis ad *Berosum* pag. 15. *Nabonidi* annos fuisse triginta quatuor, tam disconvenit ut non minùs *Petavius* quàm *Calvisius* hic deserant Magistrum, & *Nabonido* prope dimidium Scaligeriani temporis detrahant, pro triginta quatuor septemdecem ei annos attribuentes: neque sic etiam tempora conveniunt, nam & hac ratione compingitur *Baltassar* in tam arctas angustias, ut ne unus quidem annus ei relinquatur, cùm tamen *Daniel* meminerit ejus tertii anni.

Quod affert *Scaliger* effugium quatuor *Nerigkossori* annos, quibus tanquam tutor nomine filii gubernabat, ascribendos filio, gratis & sine ullo teste dicitur: imò verò contra antiquos qui *Neriglossorum* verum Regem Babylonis non tutorem filii affirmant, & cum regiis insignibus pro regno fortiter dimicantem à *Cyro* necatum.

Prætereà *Nabonidus*, si *Darius Medus* fuerit, secundum *Danielem* regnum adiit suo sexagesimo secundo, invasit eum *Cyrus* suo decimoseptimo, hoc est, ut ipse agnoscit *Scaliger*,

Scaliger, ſeptuageſimo nono ætatis. An tam profunda ſenectus patiebatur omnia militiæ munera *Nabonidum* obire, exercitum ductare, cum *Cyro* decertare, & cum in campo vinceretur, urbes ac arces communire, ac diu contra totam *Cyri* vim fortiter defendere? Imò verò poſt omnes hoſce militiæ labores ad nonageſimum ſextum, idque in regno vitam producere? Ecquem *Scaliger* vel veterum vel recentium etiam ex maximè ſequacibus in hiſce ſomniis ſocium poteſt nominare?

4. *An ultimus Rex Chaldæorum fuerit Medus.*

Ultimum *Scaligeri* argumentum, quod nullum pertinaciæ locum relinquere affirmat, hoc eſt. Ultimus Chaldæorum Rex contra quem *Cyrus* movit arma, fuit Medus, ſed contra ſuum avunculum *Cyaxarem* nulla movit *Cyrus* arma, Ergò *Cyaxares* non fuit ille Medus, ſed *Nabonido* hoc nomen aſcribendum. Majorem probat ex *Megaſthene* citato ab *Euſebio* præparat. Euangel. lib. 10.

Quanta ſit Megaſthenis auctoritas.

Reſp. Totum argumentum nititur teſtimonio *Megaſthenis*, ecquid autem *Megaſthenes* tantæ eſt auctoritatis quantæ vel *Xenophon* vel *Herodotus*? *Megaſthenes* & *Beroſus* ſcripſerunt poſt tempora *Alexandri Magni*; *Xenophon* autem multo antè, & *Herodotus* non multis annis poſt tempora *Cyri* quæ jam præ manibus. *Scaliger*, licet immeritò *Xenophonti* fidem detrahat in iis quæ ad hiſtoriam ſpectant, quòd multa Ethica ex profeſſo immiſceat, attamen *Herodotum* multis nominibus & *Beroſo* & *Megaſtheni* præferre ſolet: *Herodotus* autem *Nabonidum* ſeu *Labinitum* nobiſcum aſſerit fuiſſe *Nebuchadnezaris* filium, ſcilicet *Baltazarem*. Præterea *Megaſthenem* ipſe *Euſebius* loco citato in variis erraſſe aſſeverat ex ignorantiâ ſacrarum literarum.

Nihil Megaſthenes contra nos.

Verumenimverò mitiùs agamus cum *Scaligero*, & admittamus *Megaſthenis* quod ex *Euſebio* attulit fragmentum totum veriſſimum, nihil tamen inde nobis accedit damni, ſed multum potius lucri. Verba, quibus *Scaligeri* nititur argumentum, hæc ſunt: τοῦ δὴ συναίτιος ἔςαι Μήδης τὸ Ασσυρίων καύχημα, affirmatur *Medum* adjutorem fore *Cyro* ut Babylonis aſſequatur imperium. Eadem eſt noſtra aſſertio, nam ſocia cum eo arma contra Chaldæos junxit *Cyaxares*. Sed an ullum jota habet hic *Megaſthenes*, quod *Medus* ſuos ſubditos *Cyro* proditoriè tradiderit, ut vult *Scaliger*? Annon omnes antiqui affirmant *Nabonidum*, quiſquis tandem fuerit, *Cyro* pro omnibus viribus repugnâſſe, & cum prælio ſuperatus eſſet Babylonem tam egregiè muniviſſe, ut obſidenrem *Cyrum* Chaldæi ſpreverint, & *Cyrum* non niſi poſt multum laborem, idque per ſtratagema, urbe potitum.

Quomodo ſpes Chaldæorum Medus.

Unum id, quod in *Megaſthenis* teſtimonio videtur contra nos facere, eſt, quod Medus Aſſyriorum dicatur ſpes, *Cyaxares Cyri* avunculus Chaldæorum hoſtis fuit, non amicus, in quo ullam ſpem aut gloriationem poſſent collocare. Sed nodum hunc ex antiquâ hiſtoriâ ab ipſo *Scaligero* agnitâ ſic diſſolvimus: Quæ affert *Megaſthenes*, *Nebuchadnezaris* ſunt moribundi verba, prædicentis ſui imperii ruinam à Perſis & Medis, *Nebuchadnezar* arctum cum Medis inierat fœdus, idque ſanciverat ſuo matrimonio, *Nictocrin*, *Aſtyagis* Medi ſororem, *Cyri* magnam amitam in uxorem duxerat, quam ad vitæ finem unicè amavit, ejuſque gratiâ magnam Medicæ nationi honorem ſemper habuit. In vicinarum gentium nullâ majorem amicitiæ & auxilii ſuis poſteris ſpem collocare debuit quam in Medis: prævidens ergò in ſpiritu Prophetiæ, quem ei moribundo attribuit *Megaſthenes*, Medorum cum Perſis in ſuæ familiæ, Regni, populique perniciem, ingratam & vix credibilem conſpirationem, eam deplorat. Nihil in his eſt quod pro *Scaligero* contra noſtram ſententiam militat.

Fortaſſe Nitocris Nebuchadnezaris uxor fuit illa Μήδης.

Quod ſi cum *Scaligero* in hoc argumento conjecturas cudere liceret, quidni Μήδης hoc loco ſit *Nitocris*? *Nebuchadnezaris* uxor Medica, vera Aſſyriorum gloria, quam *Scaliger* vult toto ſeptennio *Nebuchadnezaris* inſaniæ, Aſſyriorum imperium adminiſtrâſſe, Babylonis muros poſt mariti mortem ad miraculum muniviſſe, ad *Semiramidis* gloriam ſuo merito perveniſſe, & ad *Cyri* tempora in ſummo honore Babylone vixiſſe: Meda hæc cùm, ſecundùm *Scaligerum*, ſuum filium *Evilmerodachum* vidiſſet à *Nerigloſſaro* crudeliter necatum, & nepotem *Baltazarem* à *Nabonido*: dum *Cyrus* ſuus ex fratre *Aſtyage* nepos, ad Babylonis muros cum Medorum & Perſarum exercitu ſederet, quidni illa ſua inter Babylonios potentia, partim ut ſuorum cædem vindicaret, partim ut conſanguineo ſuo *Cyro* gratum faceret, urbem ei curaverit tradendam? Sed nolumus nimis audacter ullas, utut probabiles conjecturas, ſine teſtimoniis ingerere.

Contra hanc quidem conjecturam ſatis probabilem primâ fronte militat, quòd loquatur *Megaſthenes*, de viro non de fœminâ, ſed negari hoc poſſet non ſine rationis ſaltem aliquâ ſpecie. Apud nullum auctorem legitur Μήδης pro maſculino, ſed Μῆδος, & pro fœminino Μήδις. Ars Critica admittet per librariorum incuriam tam facilem lapſum eſſe ab (ο) ad (ι) quàm ad (η.) Præterquam quòd quædam tàm in primâ quàm quintâ declinatione finitâ in ης ſint generis fœminini. Etſi objiceretur Μήδης hoc loco neceſſariò eſſe generis maſculini, eò quòd conſtruatur cum maſculino συναίτιος, reſpon-

sponsio esset facilis vulgari Atticismo, adjectiva composita in ος esse communia, & frequentissimè construi cum fœmininis. Sed de criticis & conjecturis satis.

QUÆSTIO V.

Quis fuerit Ahasuerus Estheræ *maritus, & ad quæ tempora historia* Estheræ *referenda sit?*

Quæstionis difficultas. RESP. Magna est tam inter Chronologos quàm Scripturæ Interpretes, cùm veteres tum novos, Protestantes, Pontificios hac de re controversia; quam etiam post multam lectionem, cum plenâ vel nobismetipsis vel aliis satisfactione, determinare non pollicemur.

Alii *Assuerum* hunc volunt esse *Astyagem Medum* à Daniele cap. 9. memoratum, *Darii Medi* patrem, alii ipsum *Darium Medum*, alii *Cambysem, Cyri* filium, multi *Darium Hystaspis*, plures *Xerxem*, plurimi *Artaxerxem Longimanum*, benè multi *Artaxerxem Mnemonem*, quidam *Ochum*. Id quod tantam sententiarum varietatem creavit, est altum apud omnes alios scriptores seu sacros seu profanos de hac historiâ silentium: multò facilius hîc est ab aliis allata refutare quàm nostra confirmare.

Assuerus non erat Astyages, nec Darius Medus, nec Cambyses. De tribus primis sententiis facilis est transactio, *Astyages Cyri* avus non potuit esse *Assuerus Estheræ*, nam antequam *Cyrus* suis armis subjugâsset Babylonem & alias multas Asiæ provincias, Medi procul aberant à centum viginti septem provinciarum dominatu, quot tamen in *Assueri* Imperio numerantur Esth. 1. v. 1.

Neque *Darius Medus* esse potuit *Assuerus*, præterquam enim quòd is ab *Assuero* Dan. 9. manifestè distinguatur ut à suo patre, ante occupatam Babylonem, non multas provincias possedit, & post occupatam Babylonem paucis admodum annis in imperio perduravit: *Assueri* autem nostri centum viginti septem provinciarum domini memorantur in libro *Estheræ* annus tertius, septimus, & duodecimus.

Cambyses etiam non accessit ad annos duodecim in suo imperio; & animo in Judæos semper fuit infestissimo.

Nec Artaxerxes Mnemon nec Darius Ochus. Duæ ultimæ sententiæ, una de *Artaxerxe Mnemone* quam *Eusebius, Hieronymus, Beda*, & ex recentioribus *Torniellus* aliique tuentur: altera de *Ocho*, quam *Capellus*, probabiles omninò non sunt. Nam primò in vitis istorum Regum nihil legitur huic historiæ affine. Secundò, Canonica Scriptura *Esdræ* & *Artaxerxis Longimani* diebus clausa est, secundum *Josephi* & plerorumque doctorum mentem, ita ut librum *Estheræ* ea tempora antecedere oporteat. Deinde rejectio *Assueri* in tam sera secula *Mardochæum* ejusque majores ad ætates iis seculis insusitatas provehit. Nam etsi largiremur non ipsum *Mardochæum* sed ejus proavum *Cis* abductum cum *Iechoniâ* Babylonem: tamen fatetur *Capellus* pag. 368. necessarium ut *Cis* abductus sit bimulus, & filium *Semei* genuerit non ante suum octogesimum, & *Semei* quoque genuerit *Iaer* non ante octogesimum, & *Iaer* non minor octogenario fuerit cum nasceretur *Mardochæus*, *Abichael* etiam octogenarius genuerit *Estherem*. Ista omnia supponere gratis sine ullâ auctoritate perquam est durum.

Tres medias sententias plures amplectuntur. Pro *Artaxerxe Longimano* stant *Josephus, Petavius, Salianus, Henricus Philippi, Bellarminus*, & alii. Rationes ab ipsis allatæ infirmæ adeò nobis videntur, ut iis refutandis immorandum non censeamus, contrà hoc unum argumentum proponimus. *Nec Longimanus, ut vult Petavius, & Salianus.* Si *Mardochæus* cum *Iechoniâ* Babylonem translatus est, tum *Esthera* non potuit esse *Artaxerxis* uxor, nam *Esthera Mardochæi* fuit patruelis, eò ætate non multo minor. Sed demus annis totis sexaginta vel etiam centùm minorem fuisse, tamen *Assueri* septimo oportuit fuisse non florenti ætate virginem, sed vetulam effœtam supra centenariam saltem sexagenariam; nam tum temporis oportuit *Mardochæum* annos centum sexaginta superâsse, cùm à translatione *Iechoniæ* ad *Artaxerxem* plures anni fuerint: jam verò quòd *Mardochæus* cum *Iechoniâ* translatus fuerit apparet Estheræ 2. v. 5, 6. Dum locum hunc eludere conantur hoc commento, quasi translatio Babylonem referenda esset non ad *Mardochæum*, sed ad ejus proavum *Cis*, replico tria. 1. In textu post *Cis* est *Sophpasuk* plena periodus & versiculi clausura, ita ut actio versu insequenti memorata non referatur ad *Cis*, licet immediatè præcedentem in superioris versûs clausulâ; sed ad *Mardochæum* substantivum principale in ejus versus initio, ad quem omnes actiones & passiones eo loci memoratæ applicantur. 2. Si translatio Babylonem applicetur non ad *Mardochæum* sed ad *Cis*, tum educatio *Estheræ* actio immediatè cohærens ad eundem est referenda; atqui hoc manifestè falsum est. 3. *Mardochæus* rediit Babylone Hierosolymam cum *Zorobabele* Esdræ 2. v. 2. Ergo ipse non ejus proavus est abductus Hierosolymis Babylonem. Ad antecedens nihil aliud potest responderi quàm plures fuisse *Mardochæos* ejusdem nominis, & *Mardochæum* ab *Esdra* nominatum, alium fuisse à *Mardochæo* qui educavit *Estherem*, eò quòd hîc non rediêrit Hierosolymam, sed in Assyriâ remanserit cum *Estherâ*. Replico non esse sine necessitate confingendas plures personas ejusdem nomi-

nominis: facile fuit *Mardochæo* post suum cum *Zorobabele* in Judæam reditum Assyriam repetere.

Nec Xerxes, ut Scaliger. Septima sententia de *Xerxe* est *Scaligeri*, quem dilectissimi nobis auctores sequuntur, *Iunius*, *Calvisius*, *Deodatus*, *Annotatores Anglicani* utrâque editione, *Hovvæus*, & alii. Ab eâ tamen nos depellimur, inprimis nimiâ *Scaligeri* confidentiâ, in magnâ suorum argumentorum, ut nobis quidem videtur, infirmitate. Omnes hîc à se dissentientes pronunciat ille homines nullius ingenii, malignos, bardos, asinos, ceritos; certè qui persuadere vult, debet mollia verba cum argumentis durissimis miscere. *Petavius* argumenta *Scaligeri* non tantùm falsa, sed & fœda, absurda, stupida, & sibi contradictoria affirmat. Maledicentia hæc est Jesuitis peculiaris, quæ minùs hîc decuit *Petavium*, ubi ne unum contra *Scaligerum* argumentum profert, quod à *Capello* non est mutuatus, licet id omninò dissimulet. Utcunque, *Scaligeri* argumenta nequaquam videntur stringere.

Primum hoc est. *Xerxes* nomen idem est cum *Assuero*. Resp. Hujusce effati probatio justam negationis ansam suppeditat, nam supponit *Scaliger*, *Oxyarem* eandem esse vocem cum *Ahasuero*: demus in deductione unius vocis ab aliâ, maximè in diversis linguis magnam in literis admitti posse variationem, attamen præcipuæ radicalium solent retineri, neque addi solent novæ radicales: demus *Cheth*, *Shim* non male mutari in Græcum *Zi*, quod quidem satis est durum, cur tamen *Aleph* radicale initio, mutatur in *Omicron*, & *Vau* radicale in fine mutatur in *Eta?* Deinde cur in nomine *Xerxes* omninò abjicitur radicalis *Aleph*, & in fine additur nova radicalis *Zi* secundum; & verò si, prout vult *Scaliger*, *Xestes* non *Xerxes* legendum sit, tum abjiceretur altera radicalis (*R*) ita ut Scaligeriana deductio vocis *Xestes* ab *Ahaşueros* verè tortissima videatur, & meritò neganda. Quid quod ipse *Scaliger* Persicum *Ahashkesta*, unde vult *Xerxem* derivari à diversis omninò simplicibus adferat quam quæ in *Ahaşueros* inveniuntur; in utroque quidem est nomen *Ahaş*, sed in altero est conjunctio *Vau* & nomen *Resh* dux, caput, & in altero nomen *Shasta*, bellator, miles, hæc omnia diversa sunt.

Secundum *Scaligeri* argumentum. *Xerxis* uxor ab auctoribus omnibus Græcis vocatur *Amestres*, à quâ si abjiciatur prima pars compositionis *Am*, remanebit *Esther* in omnibus suis radicalibus.

Resp. Quàm infirmum à nominibus argumentum sit, ubi in rebus est discrepantia, in hoc ipso subjecto agnoscit *Scaliger*. Auctores qui *Assuerum* probant fuisse *Artaxerxem Mnemonem*, eò quòd dilecta ejus uxor nomen haberet *Statiram* (ubi clariùs *Esthera* radicales leguntur quàm in *Amestres*) vult *Scaliger* ridiculos, eò quòd historia discrepet. Nec minùs falsè ridet eos qui *Darium Nothum* volunt *Assuerum*, eò quòd ejus uxor *Atossa* sit dicta, quod idem nomen est cum *Hadassa*, quo vocata est *Esther* cùm adhuc privatim viveret: in utroque nomine radicales omnes sunt eædem, nisi quod *D* mutetur in *T*: cujusmodi tamen mutatio in omnium linguarum derivationibus legitima & frequentissima est, ut scilicet litera unius instrumenti commutetur in aliam ejusdem instrumenti: jam verò *T* & *D* utraque est dentalis. Nihilominus hoc argumentum, nihili facit *Scaliger*, eò quòd res conveniat. Jam verò quantacunque est inter *Estherem* & *Amestrin* in nomine similitudo, tanta & multò major in re est non dissimilitudo tantùm, sed & repugnantia, si ulla historicis antiquis adhibenda fides.

Amestris fuit *Otanis* nobilissimi Persæ filia, quam multò ante suum regnum *Xerxes* duxerat, & ex quâ *Darium* & *Artaxerxem* aliosque filios sustulerat; hæc fuit Ethnica fœminarum pessima & crudelissima; istorum nihil de *Estherâ* quisquam unquam affirmavit. *Estherem* duxit *Ahasuerus* in summa pace *Susis* septimo sui regni anno: *Xerxes* verò suo septimo & etiam octavo in Græciâ & Ioniâ terribilissimo bello implicabatur, & verò tum temporis incestis suis amoribus se totamque suam familiam tragicis calamitatibus tantum non obruebat, & procul à novis nuptiis aberat ad vitæ usque finem. Pluribus non est opus contra *Scaligerum*.

Restat octava sententia de *Dario Hystaspis*, quæ est *Funccii*, *Brughtonii*, *Usherii*, & aliorum quam nos sequimur. Ad hanc confirmandam satis est quòd cæteræ omnes sint eversæ, pro immobili enim fundamento ponendum veram & Canonicam *Estheræ* historiam esse: ei enim notæ omnes libri Canonici (in quas nunc non licet digredi) conveniunt. Et verò summè cavendum à *Melitonis*, *Athanasi*, & *Nazianzeni* gravi errore, qui *Estheræ* libro Canonicam omnem auctoritatem detrahunt. Ergò suppositâ historiæ veritate, quod alicui Regi Persarum *Esthera* nupserit, nequaquam verò nupsisse ulli nominatorum (ut clarè probavimus) necessariò sequitur fuisse *Darium Hystaspis* qui *Estherem* duxerat: hujus benignitas in Judæos, commoratio *Susis*, diuturnitas imperii, uxorum pluralitas & alia, hanc suadent fidem. Quæ hîc objiciuntur faciliùs est refellere quàm quæ contra priores sententias objecta sunt. Utrum autem *Atossa* an *Artystona*, an alia ex quinque *Darii* uxoribus *Ergo fuit Darius Hystaspis.*

ribus ab historicis Græcis memoratis, an verò adhuc alia ab illis præterita *Esther* fuerit, determinare non possumus, nec est necesse.

QUÆSTIO VI.

De Iejunio Estheræ *& Iudæorum Cap.* 4. v. 16. *Num totis tribus diebus & tribus noctibus ab omni potu & omni cibo abstinuerint?*

RESP. Verba textûs expressè hoc innuunt, itaque quod *Deodatus* hic affert post glossam ordinariam, & *Lyrani* commentarium de abstinentiâ tantum à pane, quem vocat *Daniel*, desiderii, & cibo delicato, rectè rejiciunt Annotatores Anglicani. Verum quidem est Danielem cap. 10. vers. 3. suum trium hebdomadarum jejunium interpretari de abstinentiâ à vino & pane delicato, & *Iabesh* Gileaditarum septem dierum jejunium 1 Sam. 31. v. 13. necessario sic interpretandum esse. Nam secundum *Hippocratis* & medicorum placitum, homines sani non vivunt post septem dierum inediam: morbidi quidam, in quibus abundat pituita, & calor nativus valdè deficit, diutius in jejunio perseverârunt; & per divinam vel diabolicam potentiam exempla multorum sunt apud *Hakquellum* in egregiâ suâ Apologiâ pro Dei Providentia, qui ad integrum biennium, triennium, novennium, & quatuordecennium sine omni fraude, ab omni omnino cibo & potu abstinuerint. Ex hoc genere fuerunt *Mosis* in monte Sinai, & *Christi* in tentatione jejunia. Sed extraordinaria hæc miracula sunt supra omnes regulas: loquimur nos de casibus ordinariis & regulatis.

Mala explicatio Lyrani.

Trium dierum jejunium non est supernaturale.

Quod affirmat *Paulus* Act. 27, v. 33. secum navigantes totis quatuordecim diebus jejunâsse & nihil gustâsse, necesse habemus interpretari cum *Bezâ*, *Cornelio à Lapide*, & vulgo commentantium tam Protestantium quàm Pontificiorum per hyperbolen, in communi sermone satis frequentem: non quòd absolutè nihil gustaverint, sed quod in eo mortis periculo ac animorum agoniâ parum adeò gustâssent, ut esset quasi nihil, & omnem ordinariam in prandiis ac cœnis refectionem neglexissent.

Hyperbole Pauli in quatuordecim dierum jejunio.

Sed nulla necessitas nos cogit ad locum *Estheræ* præsentem hujusmodi distinctionem applicare, nam absolutum trium dierum & trium noctium jejunium stat cum vitâ humanâ, imò & cum sanitate. Ægyptius adolescens 1 Sam. 30. v. 12. ab omni cibo & potu tribus diebus & tribus noctibus abstinuisse à *Davide* est deprehensus, & quâ laborabat infirmitas, non tam ab inediâ quàm à priori morbo fluxisse judicatur.

Non est quod ad Australium hîc populorum supra Septentrionales miram tolerantiam famis confugiamus, de quâ *Bodinus* in suâ methodo, ut fructu ipsorum temperamenti melancholici ab externâ Solis adustione procurati: nam inter ipsos Septentrionales, jejuniorum supra dies tres exempla non desunt. *David Georgius*, *Familistarum* pater, & ex ejus sequacibus quidam etiam hodie totos quatuor dies & quatuor noctes & ultrà, in Diabolicis suis jejuniis perseverâsse feruntur. Quidni ergo *Estheræ* in casu valde extraordinario imminentis in totam Judæorum gentem ruinæ, concedamus absolutum sine omni limitatione trium dierum jejunium: quod in hoc casu nolumus nos quidem cum *Lyrano* indiscretam abstinentiam appellare. Fatemur ordinaria Judæorum jejunia etiam maximè solennia Levit. 23. vers. 32. non durâsse ultra unum diem & unam noctem, à vesperâ ad vesperam, sed *Estheræ* casus omnia illa anniversaria solennia longè superabat.

Superest hîc adhuc aliquid dubii, jejunium cap. 4. dicitur trium dierum & noctium; atqui cap. 5. v. 1. *Esther* die tertio invitavit Regem ad suum festum, non ergo jejunavit illa die tertio. Solutio *Lyrani* non placet, & minùs *Iunii*: vult ille locum accipiendum Synecdochicè pro partibus trium dierum. Concedimus distinctionem eam bonam & necessariò ad quædam Scripturæ loca, ut ista de triduano *Christi* sepulchro, applicandam: sed locus præ manibus eam respuit, nam disertè loquitur de tribus diebus & tribus noctibus, in quibus nihil erat à Judæis gustandum.

An Esther die tertio jejunaverit.

Pejor videtur *Iunii* solutio, addit enim ille ad textum Cap. 5. v. 1. die tertio [*completo*] Hebræa nihil habent de *completo*. Fatemur rectè aliquando addi ab omnibus Interpretibus ad textum originalem quasdam voces expositorias, sed alio charactere (ut à textu distinguantur) & tales quas textus requirit, saltem admittit. Sed *Iunii* hîc additamentum textualibus literis scribitur, nec illud textus requirit, imò non admittit, nam quod factum est tertio die completo, id fiebat vel die quarto, vel tertii diei tantùm nocte: Sed *Estheræ* prima petitio *Assuero* proposita est neque die quarto (quia tertio) nec diei tertii nocte; nam clarâ die dum sederet Rex in throno judicans populum, non noctu, cùm publica judicia cessant, intravit atrium regium.

Mala Iunii solutio.

Aliter ergò respondeamus necesse est ad hunc vel similem modum: continuatum scilicet fuisse à Judæis jejunium totis tribus diebus & tribus noctibus, inprimis tertiâ die & tertiâ nocte, ubi preces ad Deum pro *Estherâ* in ipso opere designato versanti maximè erant fundendæ: quòd verò ad ipsam *Estheram* attinet, vel ea suum etiam

Iudæi, non ipsa Esther, tertio toto die

tertio

jejunium continuarunt. tertio die jejunium continuavit; etsi enim Rex & *Haman* apud eam tertio die epulati sunt, non tamen affirmatur ipsam simul cum eis epulatam esse: vel si cui subtilius hoc videatur, dicamus ipsam ad tertii totius diei jejunium nullo voto fuisse obligatam, nam cap. 4. v. 16. verba [*ego & ancillæ meæ similiter jejunabimus*] accipi possunt de re, vero scilicet ipsarum jejunio, sed non de omnibus rei non necessariis circumstantiis, in primis non de tertio die, nam in ipsa obligatione & voto penè disertè indicatur ea exceptio, dum significat se ingressuram ad Regem ipsis jejunantibus, ut simul cum eorum precibus ad Deum, suæ ad Regem supplicationes offerrentur.

QUÆSTIO VII.

Quomodo concilietur Esdræ *quartum* v. 6, 7. *cum ejusdem sexto vers.* 14, 15?

Quis Assuerus & Artaxerxes qui templi ædificationem impediverunt? PRiori loco asseritur hostes Judæorum interrumpentes templi & urbis ædificationem ad *Assuerum* & *Artaxerxem* Reges Persarum querimonias detulisse, eorumque Regum mandatis intermissum opus. Dubium est quisnam fuerit ille *Assuerus*, num *Darii Medi* pater? An *Esthera* maritus? aut quis alius? Et verò quis fuerit ille *Artaxerxes*, *Longimanusne* an *Mnemon*, an quis tandem? Certè loco posteriori affirmatur templi ædificationem unà cum *Cyro* & *Dario*, *Artaxerxem* promovisse non impedivisse. Et verò quî *Artaxerxes* vel impedire vel promovere potuit templi ædificationem, cùm ea loco posteriori perfecta dicatur *Darii* sexto, quando nondum natus *Artaxerxes*, imò vix ejus pater *Xerxes* in cunis tum temporis fuisse videatur?

Resp. Dubia hæc solutu satis essent facilia, nisi magnorum virorum diversæ admodum sententiæ perplexa & involuta redderent, quæ in se satis plana sunt. *Iosephus* quidem *Scaliger* auctoritate suâ, quæ meritò magna est, & verbis imperiosis nostrorum plerosque, inprimis *Iunium*, *Deodatum*, *Reinoldum*, *Calvisium*, *Emmium*, *Hovvæum*, *Nisbetum*, *Annotatores Anglicanos*, & alios in avia seduxit. Sed *Capellus*, *Usherius*, & alii ab eo errore sibi caverunt, & cum priscis Interpretibus callem, qui nobis quidem videtur rectior & expeditior, instituerunt. *Scaliger* & sequaces volunt *Assuerum* loco priori nominatum fuisse *Xerxem*, *Esthera* maritum, & *Artaxerxem* fuisse *Longimanum* ejus filium, sed *Artaxerxem* posteriori loco nominatum volunt *Mnemonem*, qui cum patre *Dario Notho* conjunctus in imperio edictum de templo perficiendo unà cum eo edidit.

Quantopere erraverit *Scaliger* constituens *Xerxem Esthera* maritum, quæstione superiori diximus, & quàm immanem temporum confusionem in sui sequacibus causaverit, affirmando *Darium Nothum* templi consummatorem, quæstione sequenti videbimus: in præsentiâ paucis contra ejus sententiam præ manibus argumentamur.

Primò. *Assuerus* & *Artaxerxes* ab *Esdrâ* priori loco nominati primi fuerunt Reges Persarum, qui contra *Cyri* mandatum ædificationem templi impediverunt: Atqui *Xerxes* & *Artaxerxes Longimanus* non fuerunt primi impeditores istius operis, sic enim usque ad eorum regna perseverâssent Judæi in eo opere absque ullo impedimento, & templum facile perfecissent ante eos reges natos, nam post interruptionem opus aggressi *Darii* secundo, colophonem imposuerunt anno ejus sexto, quadriennii spatio. Quî ergò factum ut totis annis septemdecim *Cyri* & *Cambysis*, & quadraginta sex *Darii Hystaspis* à nullo impediti opus illud non perfecerint ante regnum *Xerxis* & *Artaxerxis*? *Assuerus hic non fuit Xerxes, ut vult Scaliger, Iunius, & alii.*

Secundò. *Esthera* maritus ejusque filius, ut volunt, *Artaxerxes* Judæorum erant εὐεργέται non hostes, Quis ergo credat utrumque hunc ad finem usque suorum dierum cum Judæorum hostibus conspirâsse ad templi structuram impediendam?

Tertiò. Si toto regnorum *Xerxis* & *Artaxerxis* tempore structura templi impedita fuisset, usque ad *Darii Nothi* secundum, tum à fundato templo ad perfectum fuerunt anni (ut fatetur *Scaliger*) minimùm centum & septem, & toto isto tempore *Zorobabel* in Principatu, & *Iosua* in summo Sacerdotio perseverârunt: imò verò uterque in isto munere tam antè quàm pòst aliquanto tempore sunt versati: nemo autem mortalium post filios *Noæ* in ullo publico munere ad annos centum appropinquavit.

Quid quod Judæorum multos iis diebus annos ducentos vixisse hæc sententia facit, nam à Monarchiæ *Cyri* primo, ad *Darii Nothi* secundum, erant centum septemdecim, & ab everso templo ad primum *Cyri* numerantur si non septuaginta, saltem quinquaginta duo, qui autem observârunt gloriam prioris templi, oportuit fuisse in hac observatione annorum octodecim, ex his junctis conficiunt centum octoginta septem: & verò omnes qui templum posterius viderunt, non statim expirârunt à viso templo, sed aliquot annis superfuisse potuerunt: utrunque Judæorum multos eo seculo ad centum octoginta septem pervenisse incommodum est, quod pauci cordati concedent.

Ut hæc evitet *Scaliger*, negat Haggæi 2. v. 3. affirmari ullos Judæorum utrumque *Scaligeri effugium.*

templum conspexisse, eò quòd ista non assertivè sed interrogative à Propheta dicantur. Verumenimverò istud effugium, *Scaligeri* ingenuitatem non decet, nihil enim manifestius quàm istis interrogationibus Prophetam supponere suisse ex populo qui non tantum utrumque templum suis oculis conspexissent, sed etiam qui posterioris templi gloriam externam ad prioris despicabilem & nullam deprehendissent.

Nisbeti inventum miserius.

Nisbetus aliud quærit latibulum quod à se fatetur inventum, illud tamen videtur multo miserrimum, nam à primo *Cyri* ad secundum *Darii Nothi* non vult fluxisse ultra quadraginta novem annos, hoc autem pacto de Regum Persarum ante *Darium Nothum* annis (suâ unius auctoritate contra scriptorum omnium veterum & recentium fidem) minimùm septuaginta detrahit: absurdum ipsi *Scaligero* & suis sequacibus omnino intolerandum.

Ahasuerus & Artaxerxes nomina communia Regibus Persarum.

Priori ergò sententiâ relictâ, ad posteriorem accedimus, *Assuerum* & *Artaxerxem* esse nomina communia, si non omnibus, multis tamen regibus Persarum. *Ahasuerus*, fatente ipso *Scaligero*, nihil aliud significat quàm magnum ducem, ab *Ahash* magnus, *vau* et, ac *rosh* caput: *Artaxerxes* fere idem significat, magnum scilicet bellatorem, ab *art* magnus & *Xerxes* ἄρειος, bellator. Cognomen hoc *Assueri Scaliger* attribuit patri *Darii Medi* seu *Astyagi*, seu alii *Medo*, marito etiam *Esthera*, seu *Cambyses* seu *Xerxes*, seu quis alius fuerit, sicut cognomentum *Artaxerxis* tam *Longimano* quàm *Mnemoni*, imò etiam *Ocho* tribuitur ab omnibus. Nomina hæc Esdræ quarto secundum alteram sententiam tribuuntur *Cambysi Cyri* filio, qui ut libet vir malus, magnus tamen fuit dux & bellator, nam totam Ægyptum suis armis subegit. Judæorum commentatores omnes, ut videre est apud *Lyranum* & *Munsterum*, ita locum *Esdræ* interpretantur. Quod autem addunt eorum multi *Cambysem Esthera* maritum fuisse, non probamus, sed quod *Cambysem Assuerum* volunt, qui templi structuram primus impedivit, hoc ut verum amplectimur. Hæc est *Iosephi* sententia, & secundum *Lyranum*, vulgaris Christianorum. Certè *Lavaterus* in locum, etiam *Vatablus* & *Munsterus* eam sequuntur, aliis non indiget probari rationibus quàm quibus priorem oppugnavimus.

Cambyses & Assuerus & Artaxerxes fuit.

Sed si *Cambyses* impius *Cyri* filius *Assuerus* fuerit, qui contra patris edictum Dei templum strui vetuit, quis erat ille *Artaxerxes* cui eadem impediti templi actio ab *Esdrâ* tribuitur?

Resp. Et hunc fuisse ipsum *Cambysem*, quod non tantùm Interpretes Judæi, sed etiam Christiani plerique asseverant. In Bibliis Regiis *Hieronymi*, quæ vocatur Latina versio, loco priori legit diversis verbis [*Artaxerxes iste est Assuerus*] fateor *Lyranum* rectè notare verba hæc addita esse textui, nam in originali Hebræo non habentur: sed etsi *Lyranus* textûs corruptionem per ulla additamenta rectè improbet, non tamen rejicit, sed amplectitur rem ipsam ut verum textûs commentarium; qui rectè potuit textui subjici vel in margine adjici.

Artaxerxes esse potuit Tanyoxares Magus.

Si hæc non placuerit responsio, est alia quam multi etiam tam ex Nostris quàm Pontificiis approbant, *Assuerum* fuisse *Cambysem* & *Artaxerxem Tanyoxarem Magum Cambysis* successorem, quasi hostes Judæorum primam accusationem de extractione templi detulissent *Cambysi*, & secundam *Mago* post *Cambysis* mortem: malè quidem istos disponit *Capellus* (ut notat *Henricus Philippi*) dum *Magum* esse vult *Assuerum* & *Cambysem Artaxerxem*: sic enim *Cambyses* post *Magum* regnâsset, quod omnibus auctoribus & ipsi etiam *Capello* contradicit. Sed profectò priora textui videntur magis quadrare, supponendo enim tam *Assuerum* quàm *Artaxerxem* unius *Cambysis* fuisse cognomina, pulchrè omnia fluunt, omniaque sic fiunt planissima. Dum bello Massagetico occupatus abesset *Cyrus*, ad *Cambysem* venerunt contra Judæos accusationes, quæ versu sexto proponuntur primum in genere, & posteà septimo ac sequentibus ipsæ in particulari querimoniæ describuntur in epistola ad *Cambysem*, qui ibi *Assuerus* & *Artaxerxes* dicitur.

Darius Artaxerxes dictus.

Eadem vel similis responsio locum posteriorem explicat: extructum templum mandato *Cyri*, *Darii*, & *Artaxerxis*, sumendo conjunctionem (&) ut loquitur *Lavaterus* δηλωτικῶς *explicativè*, quasi *Darius* etiam cognominaretur *Artaxerxes* seu magnus bellator, qualis reverà fuit, supra omnes (si unum *Cyrum* excipias) Persarum Reges. Ridet quidem *Scaliger* responsionem hanc, & *Cambysem* cognominare *Assuerum*, vel *Darium* appellare *Artaxerxem* vult esse monstrum creare bicorpor. Sed sarcasmi isti sunt gratuiti absque omni fundamento. An qui *Solomonem Iedidiam*, *Zedekiam Mattaniam*, *Iehojakim Conian*, *Astyagem Assuerum*, *Xerxem Artashasta* volunt, censendi sunt creare monstra bicorpora? Uteunque, sarcasmi hujusce vanum satis terriculamentum duas alias ad locum responsiones procudit.

Artaxerxes Mnemon non regnavit simul cum patre Dario Notho.

Prior est nobis hîc adversantium, qui *Artaxerxem* Esdræ 6. v.14. volunt *Mnemonem* intelligi, quem cum patre *Dario Notho* simul regnâsse autumant, & edictum de perficiendo templo unà condidisse. Ista nobis omninò non placent, nam præter suppositum de *Dario Notho* templi extructore

ctore mox refutandum: sine ullo teste conjungunt *Mnemonem* patri in regno, idque regni initio. Certè tantùm abfuit ut *Mnemon* simul cum patre regnaverit inprimis regni initio, ut mater *Parysatis* secundum suum filium *Cyrum Dario* successorem destinans, ad patris usque mortem successionis jus totis suis viribus *Mnemoni* reddiderit ambiguum. Utcunque ipso secundo *Darii* anno conjunctum filium omnino est improbabile, tam maturè enim vel natum *Mnemonem* non constat.

Artaxerxes Longimanus templi exteriora perfecit.

Magis ergò placet quod afferunt alii de *Artaxerxe Longimano*, à quo *Esdras* & *Nehemias* multa donatia & benigna decreta Judæis impetrârunt: licet ipsum templum anno sexto *Darii Hystaspis* completè ædificatum fuerit, multa tamen ornamenta & additamenta tam intus quam extra in ædibus adhærentibus & vicinis templo adjuncta sunt, quæ rectè *Artaxerxi Longimano* ascribuntur, ut Principi erga Judæos post *Cyrum* & *Darium*, Persarum omnium benignissimo.

QUÆSTIO VIII.

Quisnam ille Darius *fuerit, cujus anno secundo templum reædificari & sexto perfici dicitur Esdræ 4. v. 24. & 6. v. 15?*

RESP. Antiqui fere omnes Hebræi, Græci, & Latini *Darium* cum *Hystaspis* volunt. *Iosephus* verò *Scaliger* post unum *Sulpitium Severum* recentiorum multos, inprimis in Ecclesia reformata in novam sententiam traxit, auctoritate potiùs suâ quàm rationibus, quæ, ut nobis quidem videtur, antiquæ sententiæ fundamentis nequaquam præponderant. Eas *Sethus Calvisius* *Scaligeri* amanuensis, Isagoges suæ cap. 42. redegit in ordinem, & pro viribus perpolivit; has partes sequitur *Iunius, Reinoldus,* & *Emmius*; in eas quoque inclinant *Nisbetus*, *Hovvæus*, & *Annotatores Anglicani* utrâque editione; sed eâ hæsitantiâ & ambiguitate, ut animis videantur reluctantibus eò trahi. *Deodatus* hoc satis grave dubium omninò præterit (ut videtur) incertus quid in eo determinandum esset. Nos cum *Capello, Usherio, Petavio*, & *Henrico Philippi* sententiam antiquam & communem amplectimur, idque ob ea potissimùm argumenta quæ apud Annotatores Anglicanos ad Esdræ 4. v. 7. & alios adversæ partis auctores (absque commodâ responsione) videre est; quorum aliqua subjiciemus.

Scaliger novæ sententiæ nostris auctor.

Contra Scaligerum probatur Darium illum non fuisse Nothum. 1.

Primò. A *Cyri* secundo quo fundatum est templum, ad *Darii Nothi* sextum quo perfectum volunt, sunt anni, ut fatentur, centum duodecim, toto hoc temporis spatio, & aliquandiu tam antè quàm pòst, *Zorobabel* Principatum, & *Iosua* Pontificatum administravit, tam diuturnum gubernationis spatium vel in Ecclesia vel in Repub. in ullo mortalium, ullo seculo non est auditum. Calvisianæ responsionis summa huc redit, quòd idem absurdum nostram sententiam premat, etsi enim à Monarchiæ *Cyri* secundo ad *Darii Hystaspis* sextum nemo plures numeret quàm viginti duos, & hac ex parte expedita satis sit nostra sententia, tamen quod illi in *Zorobabele* & *Iosuâ*, idem ajunt nos cogi ut admittamus in *Nehemiâ*, *Esdrâ*, & *Sanballato*; nam *Nehemiam* volunt vixisse ad tempora *Alexandri Magni*, eò quod cap. 12. 11. 21. nominet Pontificem *Iadduam*, quem certum est diebus *Alexandri* vixisse Hierosolymis: jam verò ab anno vigesimo *Artaxerxis Longimani* ad primum *Alexandri* sunt anni centum quatuordecim.

Resp. primò. Incommodum non solvit argumentum, argumenta ad hominem sola nullam statuminant sententiam, etsi nos vepribus induant, non tamen ipsi sic extricantur.

Secundò. Permittunt illi nos affirmare *Artaxerxem* sub quo gubernator Judææ *Nehemias* est constitutus, fuisse *Mnemonem* non *Longimanum*; à vigesimo autem *Longimani* ad vigesimum *Mnemonis* sunt anni minimùm sexaginta, quot de allegatâ longævitate *Esdræ*, *Nehemiæ*, & *Sanballati* (secundum eorum placita) debent detrahi.

Tertiò. *Iadduam* juvenem spectare potuit *Nehemias* senex. Volunt oppugnantes *Iosuam* adiisse Pontificatum præter legem anno ætatis suæ vix vicesimo, sed *Iaddua* sit factus Pontifex secundum legem suo tricesimo, & tempore *Alexandri* habuerit annos nonaginta, quod in Pontificibus rarum non fuit. His positis decessisse potuit *Nehemias* annis sexaginta ante tempora *Alexandri*, imò & ante mortem *Artaxerxis Mnemonis*, etsi cum *Iadduâ* aliquandiu vixisset.

De ætate Nehemiæ,

Quartò. Extraordinaria *Nehemiæ* longævitas utitur uno hoc fundamento, quòd ipse scripserit verba capite suo duodecimo citata: sed quî hoc probabitur negatum? Licet à *Mose* scriptum sit Deuteronomium, & à *Iosuâ* ac *Ieremiâ* libri sui, tamen in omnibus tribus varii sunt versiculi, quos certum est nominatos auctores scribere non potuisse. In *Deuteronomio* versus octo capitis ultimi, in *Iosua* quinque ultimi, & in *Ieremia* quatuor, post mortuos librorum auctores exarati sunt. Quid si verò negemus ullum in toto libro versiculum à *Nehemia* scriptum? Nonne sic totum argumentum corruet? Quantâ autem cum ratione negari hoc posset, vide annotata Anglicana in Nehemiæ cap. 1. v. 1.

Quod ad *Esdram*, vult eum vixisse *Calvisius*

Et Esdræ.

visius propè ad finem Imperii Persarum; eò quod Esdræ 10. v. 6. dicatur intrâsse cubiculum *Iohanan* patris *Iadduæ*, qui temporibus *Alexandri Magni* fuit Pontifex.

Resp. Eo tempore *Iohanan* erat admodum juvenis, adhuc enim ejus avus *Eliashib* agebat Pontificem, & actus *Esdræ* ibi memoratus, ejus ultimus fuit de quo Scriptura. Secundum multorum Pontificum ætates à juventute *Ioannis* ad senectutem *Iadduæ* fluxisse facilè poterant supra centum annos. Præterea *Iohanan Eliashibi* negari potest fuisse pater *Iadduæ*, nam ejus pater fuit *Ionathan* filius *Iojadæ*, nepos *Eliashibi* Nehemiæ 12. v. 10.

Sed argumentum hoc post *Brugthonum Nisbetus* urget, inprimis à parte antè: *Esdras* (inquiunt) filius erat *Seraiæ* Esdræ 7. v. 1. *Seraias* autem à *Nebuchadnezare* ante captivitatem necatus fuit 2 Reg. 25. v. 18. Ergò *Esdras* natus est ante destructam Hierosolymam & septimo *Artaxerxis Mnemonis* quo Hierosolymam rediit, egisse oportuit annos supra ducentos.

Resp. De fine hujus calculi decidendi primum sexaginta, quot scilicet à septimo *Longimani* ad septimum *Mnemonis* fluxerunt; nam, ut mox videbimus, *Artaxerxes* fuit *Longimanus* non *Mnemon*, sub quo *Esdras* & *Nehemias* Hierosolymam venerunt. 2. A capite calculi multum abradendum; nam, ut rectè *Reinoldus*, *Esdras* immediatus *Seraiæ* filius non fuit, dato enim *Seraiam* Esdræ 7. memoratum Pontificem fuisse, quem *Nebuchadnezar* necavit, de quo tamen dubitari potest, cùm *Seraiæ* plures etiam de genere sacerdotum ab *Esdrâ* & *Nehemiâ* nominentur, tamen *Esdras* proximus ejus filius non videtur, ut rectè in annotatis Anglicanis postremis observatur ad Esdræ 7. v. 1. contra prioris editionis temerariam nimis annotationem. Quidni enim *Esdræ* septimi primum exponere licet, prout omnes fatentur ejusdem tertium necessariò exponendum, ubi dicitur *Azaria* filius *Meraioth*, licet inter *Azariam* & *Meraioth* brevitatis causâ illic omissi non pauciores quàm septem interjiciantur 1 Chron. 6. v. 7, 8, 9. *Esdræ* scopus est prosapiam suam ad *Aaronem* referre, & majores suos in genere sacerdotum demonstrare, hoc præstat significando se à *Seraiâ* prognatum, quod verum est, seu filius, seu nepos, seu abnepos, seu trinepos, seu ex posteris ejus fuerit in cujuslibet gradûs distantiâ. Si autem cum *Nisbeto* requiras à *Reinoldo* fundamentum aliquod ex Scriptura hujusce distinctionis applicandæ ad locum præsentem; dicimus æquè requiri posse à *Nisbeto* solidam aliquam rationem negandi hancce applicationem. Nobis certè fundamentum hujus facti legitimum satis videtur enormis *Esdræ* ætas multò supra ducentesimum, quam ab una parte *Brughtonus* & *Nisbetus* premunt, & ab altera ipsorum æquè absurda contra omnes doctos antiquos & novos, Imperii Persarum cum quibusdam deliris Judæis decurtatio, annis minimùm centum: quo omnes eorum rationes huc tendunt. Sed præter ista, expressum Scriptura fundamentum suppeditare nobis videtur distinctionis illius applicandæ ad locum præ manibus, eò quod alibi semper, ubi *Seraiæ* Pontificis genealogia describitur, ejus filius nominetur *Iosadak* pater *Iosuæ*, nunquam autem *Esdras*. Ex istis concludimus, nihil apparere quod extraordinariam *Esdræ* ætatem probet.

Quod ad *Sanballatum*, in quo *Scaligeri* & *Calvisii* primaria spes est. Resp. Supposito *Nehemiam* anno *Mnemonis* vicesimo Hierosolymam venisse (quæ quidem *Scaligeri* & sequacium sententia est) *Sanballati* ætas extraordinaria non erit. Fuerit vicennis *Mnemonis* vicesimo, inde ad *Alexandri* quintum non sunt supra quinquaginta; quando in obsidione Tyri mortuus est *Sanballatus* non major septuagenario. Si verò *Nehemiæ* adversatus sit vicesimo *Longimani* oportuit in obsidione Tyri annos habuisse centum triginta. Hujusmodi longævitatem, ut satis ordinariam eo seculo, *Scaliger* & *Calvisius* hoc loco tuentur: sed *Capellus*, *Petavius*, *Torniellus*, & *Henricus Philippi*, potiùs quàm hoc admittant, geminum faciunt *Sanballatum*: alium qui *Nehemiæ*, *Longimani* vicesimo sese opposuit, & cujus gener à *Nehemia* ejectus est templo diebus *Darii*; non *Codomanni*, ut *Scaliger*, sed *Nothi* Neh. 12. v. 22. Ejus enim diebus Pontificatum inire potuit *Iaddua*, & ad *Alexandrum* facilè perseverare: alium verò *Sanballatum* volunt prioris filium vel nepotem, cujus filiam *Nicasonem Manasses*, *Iadduæ* Pontificis frater, in uxorem duxerat: quapropter non à *Nehemia* sed à fratre *Iaddua* (ut habet *Iosephus*) templo & urbe depulsus est, & in ejus gratiam *Sanballatus* secundus impetratâ ab *Alexandro Magno* potestate, templum Samaritanum in monte Garizin extruxit.

Et Sanballati.

Sanballatus geminus.

2. Arg. Pro nostrâ sententia argumentamur secundò ut priùs ex Haggæi 2. v. 4. Ibi affirmatur aliquos Judæorum conspexisse splendorem templi primi, & cum eo comparâsse gloriam secundi, impossibile autem hoc factu fuit, si non ante sextum *Darii Nothi* secundum templum sit ædificatum: nam eâ ratione videntes utrumque templum ultra centùm octoginta annos oportuit vixisse; tantum autem incommodum admitti non potest. *Haggæi* locus de conspicientibus utrumque templum, ut suprà diximus, non potest eludi. Contractio etiam temporum à *Cyro* ad *Darium*

Nothum,

Nothum, quam vel *Iudæi* vel *Beroaldus*, & post eum *Brughtonus* ac *Nisbetus* comminiscuntur, tam est absurda, ut eam docti omnes abominentur.

3. Unum tantùm aliud proponemus argumentum. A jactis templi secundi fundamentis ad operis perfectionem plures non erant anni quam quadraginta sex, ut habetur Jo. 2. vers. 20. plerique quidem doctorum pauciores numerant, sed plures non sunt admittendi. Si verò *Darius Nothus* non *Hystaspis* fuerat, sub quo templum secundum est ædificatum, ab initio ad finem operis numerus ille annorum plus quàm duplicabitur, nam à secundo *Cyri* ad sextum *Nothi* sunt minimùm centum duodecim, & sic jacuerit templum in ruderibus, & abstinuerit populus à solenni sacrificiorum cultu non tantùm septuaginta, sed propè tribus septuagesimis annorum.

Pro Scaligero primum Calvisii argumentum. Primò pro contrariâ sententiâ sic argumentantur. *Darius* sub quo templum est perfectum, stat medius inter duos *Artaxerxes*, ut patet ex Ezræ quarti 23, 24. & sexti 14, 15. ac 7. v. 1. inter se collatis: Atqui *Darius Hystaspis* non stat medius inter duos *Artaxerxes*, nam ante eum regnavit *Cambyses Cyri* & post eum suus filius *Xerxes*, *Darius* autem *Nothus* ante se habuit *Artaxerxem Longimanum*, & post se *Artaxerxem Mnemonem*.

Resp. Negando minorem, nam *Cambyses* ille quem ante se habuit *Darius Hystaspis* Ezræ 4. v. 23. vocatur *Artaxerxes*, ut suprà probavimus, & habuit ille post se licet non immediatè *Artaxerxem Longimanum*, sub quo *Esdras* & *Nehemias* Hierosolymam profecti sunt; & verò qui cingunt *Darium Nothum Artaxerxes*, non sunt isti quos *Esdras* locis citatis memorat; nam horum prior fuit *Longimanus*, posterior *Mnemon*: illorum verò prior fuit *Cambyses* aut aliquis Judæis inimicus, qui templi structuram impediverat (quod de *Longimano* verè non dicitur) & posterior *Artaxerxes* fuit is qui *Ezram* & *Nehemiam* in Judæam ablegavit. Hoc *Longimano* quidem, qui *Hystaspidi* à tergo stabat post *Xerxem*, bellè congruit, sed non *Mnemoni* qui *Nothum* sequitur, ut mox apparebit.

2. Alterum *Calvisii* argumentum hoc est. Tempus à primo *Cyri* ad eum *Darium* sub quo templum est exædificatum, tam fuit longinquum, ut edictum *Cyri* de solvendâ Judæorum captivitate & ædificando templo, oblivioni ab omnibus Persis sit traditum, nec nisi difficulter magno adhibito scrutinio in archivis inventum. A *Cyri* autem edicto ad *Darium Hystaspis* pauci admodum fuerunt anni, non supra undecim: & verò *Darius Hystaspis* ex *Cyri* consiliariis fuit unus, quem recens illud de extruendo Judæorum templo edictum probè meminisse oportuit, utpote quod unà cum *Cyro* ipse condidisset.

Resp. Omnia hæc mera sunt *Calvisii* commenta, nam à primo Monarchiæ *Cyri* ad secundum *Darii* anni erant novemdecim, nec *Darius* ullus fuit ex *Cyri* consiliariis. Certè in bello Messagetico cum *Darii* pater *Hystaspis Cyri* castra sequeretur, ipse ut adolescens in Persiâ relictus est. In Principum aulis annorum novemdecim spatio quam altâ oblivione multa sepeliuntur, quæ Rempub. magis spectant quàm templum extraneæ & pauperrimæ gentis Judæorum. Inprimis in temporibus turbulentis, qualia admodum fuerunt in Perside, à primo *Cyri* ad secundum *Darii*: & verò edictum illud de Judæis non usque adeo oblivioni traditum erat, quin parvo negotio in archivis Mediæ Ecbatanensibus inventum sit.

Quod tertiò pro hac sententiâ *Calvisius* affert ab hebdomadibus *Danielis*, suo loco perpendetur. Cætera ejus firmamenta in primo nostro argumento dissolvimus. 3.

QUÆSTIO IX.

Quis fuerit Artaxerxes, *à quo* Esdras *&* Nehemias *Hierosolymam missi sunt?*

RESp. Eò accuratiore attentione decidendum est hocce quæsitum, quod ab *Artaxerxis* hujus (quisquis tandem fuerit) anno vel septimo vel vicesimo multi statuant celeberrimarum *Danielis* hebdomadum principium; & tamen pauca admodum sunt quæ hoc loco superioribus possunt addi. Tres sunt doctorum de *Artaxerxe* isto sententiæ. *Iosephus* cum paucis sequacibus *Xerxem*, *Darii Hystaspis* filium eum arbitratur: *Sulpitius Severus Artaxerxem Mnemonem*, *Darii Nothi* filium autumat: hunc sequitur *Scaliger* & superiùs citati ex nostris, qui *Darium Nothum* templi exædificatorem statuunt. *Eusebius* verò & *Hieronymus* post *Iulium Africanum*, *Longimanum* malunt; quos Græci ac Latini Patres, Chronologi Pontificii, *Capellus*, etiam *Usherus* & alii sequuntur.

Non fuit Xerxes, ut vult Iosephus. Contra primam *Iosephi* sic argumentor. *Xerxes* secundum nullum auctorem tricesimum Regni annum superavit, sed *Artaxerxes* qui Hierosolymam misit *Esdram* & *Nehemiam*, quadraginta minimùm annis imperium administravit secundum omnes veteres. Certè tricesimi ejus secundi *Nehemias* disertis verbis meminit Cap. 5. v. 14. Præterea *Xerxes* ab *Artaxerxe* suo filio ipso nomine distinguitur, nec quisquam *Xerxem* *Artaxerxem* nominavit, nisi forte *Artaxer-*

xem cum *Artashastâ*, & *Artashastam* cum *Ahasuero*, & *Ahasuerum* cum *Xerxe* confundas, sed quanto cum errore suprà diximus.

Non Artaxerxes Mnemon, ut vult Scaliger.

Contra secundam *Sulpitii* & *Scaligeri* non aliis opus est argumentis, quàm quibus usi sumus contra prius eorundem placitum, quæstione superiori de *Dario Notho* templi exædificatore; hoc enim præsentis sententiæ fundamentum est: supponunt enim (quod & nos lubenter concedimus) *Artaxerxem* eum qui *Esdram* & *Nehemiam* misit Hierosolymam, sequutum fuisse *Darium* istum qui edictum de templo perficiendo condidit: & concedunt opus non esse aliis argumentis ad sententiam suam evertendam, & tertiam, quæ nostra est, statuminandam, quam quæ probant *Darium Hystaspis* non *Darium Nothum* edictum nominatum condidisse. Illud autem nos quæstione superiore egimus prolixè cùm rationibus tum auctoritatibus, Crambe bis posita mors est: Itaque ne actum agamus procedimus ad alia.

Ergo non relinquetur alius quàm Longimanus.

QUÆSTIO X.

An Septuaginta hebdomadæ Danielis *tempus aliquod certum & definitum, an verò incertum & indefinitum important?*

Quæstio de septimanis Danielis est nobilissima simul & difficillima.

RESP. In toto Chronologiæ tempore quæstio nulla est vel nobilior vel difficilior, quàm quæ de septuaginta hebdomadis *Danielis* ab omnibus pertractatur. In hoc est ejus nobilitas, quod circa multò illustrissimam de *Messiæ* morte, & ejus vario fructu Prophetiam versetur. Difficultas inde apparet, quod licet in multis valde inter se Chronologi omnes dissentiant, nullibi tamen quàm in hacce materiâ eorum discrepantia magis emineat: & verò omnes de magnâ hîc obscuritate quiritantur: si paucos excipias, qui de facilitate nodos hîc omnes expediendi à se inventâ glorientur, sed incassum certè est hæc gloriatio; nam in istorum viâ, quam tam facilem & proclivem volunt, scabrosas adeò salebras invenimus, quam in aliorum quacunque. Certè *Augustinus*, ut ex epistolâ 80. ad *Hesychium* videre est, nullis unquam precibus à quoquam persuaderi sibi passus est, ut hebdomadarum istarum tractationem in manus sumeret. *Hieronymus* suo ad 9. *Danielis* commentario aliorum sententias prolixè & accuratè recenset, sed suum sensum omnino declinat expromere, suamque etjam de aliorum sententiis censuram. *Annotatores Anglicani* in posteriori inprimis editione *Hieronymi* tramitem insistunt: aliorum recitant placita, lectori in eligendo liberum permittentes arbitrium, sed suarum mentium sensa occultant. In hac seu indifferentiâ, seu dubitatione, seu ἀδιαφορίᾳ seu ἀπορίᾳ Annotatores Genevenses in Biblia Gallica (citante *Reinoldo*) antecessores habent.

Silentium modestiæ Ecclesiæ inutilis & ingrata.

Silentium hocce, à nullâ, nec invidiâ, nec negligentiâ, sed merâ modestiâ & errandi timore profectum, improbare non audemus: putamus tamen plus iis Ecclesiam debere qui aliis proficiendi studio suas, etsi errantes sententias, ingenuè exponunt, quàm aliis qui errandi metu silent, & hominum vulgus in procelloso pelago jactari sinunt: cum eorum multi variâ suâ doctrinâ & ingenii soliditate (etiam cum in tenebris versari sibi videntur) multo plus lucis & solaminis, suo qualicunque ductu & vel conamine sequentibus procul dubio præberent, & de literatis meliùs mererent, quàm cum obstinato silentio & detrectatione ducendi singulos suæ imperitiæ permittunt, & quantum in ipsis est sine ullo ductore in infinitum vagari patiuntur.

Pro nostræ brevitatis instituto sex tantùm de hisce hebdomadibus quæstiones movebimus. Primam in titulo præ manibus expressimus. Secunda erit de earum principio. Tertia de fine. Quarta de primo membro, septem scilicet hebdomadibus ab Angelo nominatis. Quinta de portione earum altera hebdomadibus sexaginta duabus. Sexta de membro ultimo, saltem ab Angelo ultimum nominato, una illa hebdomada in quâ *Messias* mortuus est. *Auctoris hîc institutum.*

Qui sex ista quæsita probè solverit, parum aut nihil in nodo hoc verè Gordiano inexpeditum relinquet. Sed de hisce omnibus nimis quàm multa est discordia inter Chronologos & Scripturæ Interpretes, tam veteres quàm novos: procul à nostris viribus est lites has ita componere, ut vel nobismet vel aliis animi quietem polliceri queamus, tantum quid in singulis meo magis allubescat animo, & ob quas rationes id fiat, significabo, ut vosmetipsi ad accuratius aliquando istarum rerum scrutinium in vestris privatis studiis excitemini.

Fateor quædam in dictis quæsitis ad posteriores Epochas, non præsentem spectare, sed is est nexus membrorum *Danielis* Prophetiæ præ manibus, ut si illa voluissem dissolvere, & eorum ultima ad sua tempora rejicere, impedivissem cæterorum explicationem, & nimis quamdiu suspendissem magnam istius lucis partem, quæ ad tenebrosum satis huncce textum illustrandum omninò est necessaria.

Quod ad primum quæsitum solas partes invenio *Reinoldum* & *Brughtonum*, ejusque hic asseclam *Nisbetum*. *Reinoldus* cum *Calvino* & multis aliis, hebdomadas incipiens à *Cyri* primo & claudens in *Christi* passione, & verò *Reinoldus hebdomadas septuaginta pro tempore incerto &*

indefinito accipit. & verò in iſto intervallo multò plures quàm quadringentos nonaginta annos præciſum hebdomadarum ſpatium fluxiſſe compertum habens, novum & à ſe ſolo tritum callem ingreſſus eſt: hebdomadas exponens de tempore nullo certo & definito; quodcunque tandem à *Cyro* ad *Meſſiam* fluxerit. In hoc demonſtrando multam & ſeriam operam totis ſex prælectionibus ponit: qui poſteà contradixerit neminem invenio præter noſtrum *Niſbetum*, qui id quidem paucis, ſed, ut mihi videtur, rectè & ſolidè, ſi quid aliud in toto ſuo opere, præſtat. Tantum deſidero quod *Reinoldum* ipſum præteriens cum ejus diſcipulo *Temblio* excerpente de Magiſtri prælectionibus compendiolum, diſputare præ ſe ferat. Num autem *Brughtonus* quicquam poſt editas *Reinoldi* prælectiones ſcripſerit, ignoro.

Contra Reinoldum Arg. 1. Contra *Reinoldi* ſententiam ſic argumentor primò. Numerus ille eſt certus & definitus quem Spiritus ipſe Sanctus in varia membra diſtribuit, & unicuiq; membro varias hiſtorias aſſignat; fatemur aliquando definitam annorum ſummam pro indefinitâ neceſſariò accipiendam, ſed ubi numerus definitus dividitur in partes, & ſingulæ partes applicantur ad diverſa in iis temporis partibus eventa, ea ſumma pro incertâ & indefinitâ non poteſt accipi. Hæc autem præſentis ſummæ eſt conditio. Cum Angelus ex Dei præſcripto ſeptuaginta hebdomadas in ſeptem ſexaginta duas & unam dividat, quidque futurum eſſet in ſingulis, ſaltem in ſecundâ & ultimâ parte prolixè edoceat.

2. Secundò. Tempus illud eſt certum & definitum, cujus principium, medium, & finis à Deo definiuntur: Atqui ſeptuaginta hebdomadarum principium, & finis à Deo ſunt definita. Fatentur enim omnes & ipſe *Reinoldus* etiam, incipere hoc tempus ab exitu verbi de ædificandis Hieroſolymis. Magnæ quidem lites ſunt de verâ verborum iſtorum ſignificatione; ſed quod certum principium hebdomadarum eo charactere Deus inſigniverit, nullus unquam dubitavit. Et verò *Reinoldus* verbum illud pro *Cyri* decreto accipiens, hebdomadarum principium in *Cyri* primo vel ſecundo figendum credidit. Quod ad earum finem, licet differentia ſatis magna ſit de annis nati & mortui *Chriſti*, exciſarumque Hieroſolymarum primùm à *Tito* ac poſteà ab *Hadriano*, tamen omnes fatentur fini iſtarum hebdomadarum à *Daniele* certos characteres imprimi; & verò *Reinoldus* morte *Chriſti* eas definitè & præciſè terminat. Quod ad medium, ab exitu verbi ad caſus à *Daniele* memoratos, Angelus expreſſe numerat hebdomadas ſeptuaginta, ſeu ſeptem ſexaginta duas & unam; non plures nec pauciores.

Tertiò. Tempus illud eſt certum & definitum, quod Angelus præciſum & definitum expreſſis verbis appellat. Sed tales ſunt ſeptuaginta hebdomadæ, verſ. 24. hebdomadæ ſeptuaginta deciſæ ſunt. Non urgemus ſignificationem vocis נחתך primam, *præſcindere*, *decurtare*, & *abbreviare*, unde *Africanus*, & poſt eum *Pererius* & alii multi concludunt veram abbreviationem annorum ſolarium, eorumque contractionem in Lunares, diebus undecim ſolaribus minores: unde in totâ quadringentorum nonaginta annorum ſummâ quindecim decurrantur, & quadringenti nonaginta in quadringentos ſeptuaginta quinque mutantur. Et verò *Paræus* ex eodem ſignificato unius ſeptimanæ dimidium abradit; contrà quam ejus adverſarius *Scaliger*, ad totalem ſeptuaginta hebdomadum ſummam unius hebdomadæ dimidium annos tres cum ſemiſſe addendos arbitratur; nos tantum urgemus ſecundam vocis ſignificationem, non minùs propriam & magis vulgatam quàm primam, *definire*, *ſtatuere*, *determinare*, cùm Deus dicat hebdomadas iſtas definitas & determinatas, nemo debet eas indefinitas & indeterminatas conſtituere. 3.

Quod diſtinguit hîc *Reinoldus* inter definitionem rei ipſius, & definitionem circumſtantiarum ſeu temporis, non ſatisfacit: nam res quam Deus hîc determinat & definit, eſt tempus & circumſtantia hebdomadarum.

Confirmatur hoc argumentum ex ſingularitate conſtructionis, rectè ab Anglis editione ultimâ annotatâ: dicit Angelus hebdomadas non definitas in plurali, ſed hebdomadas definitam in ſingulari: jam verò ubi nomina numerorum in plurali conſtruuntur cum verbo vel nomine ſingulari, ſignificatur illius verbi aut nominis particularis deductio & diſtributio per ſingulas ſuas partes: itaque hac conſtructione importatur particularis determinatio, non tantùm totius ſummæ ſeptuaginta hebdomadum, ſed ſingularium in iſtâ ſummâ partium, quaſi omnes iſtæ hebdomadæ & ſinguli earum dies ſeu anni determinatiſſimi dicerentur. Vide *Buxtorfii* Theſaurum pag. 342. etiam pag. 425.

Quartò. Priores omnes temporum Periochæ à mundi initio ad primum *Cyri*, in verbo Dei expreſſæ, ſunt certæ & definitæ: Ergò etiam hæc præ manibus expreſſa periocha non eſt incerta & indefinita. *Brughtonus* argumentum hoc deſumit à Dei exemplo, tradentis cæteras temporum periochas ab orbe condito numeris certis & defi- 4. *Brughtoni argumentum contra Reinoldum defenditur.*

definitis. Ridet multis hujusmodi argumentum *Reinoldus*, attamen paulùm immutatâ formâ argumentum hoc facile sustinebit, & immotum *Reinoldi* omnes arietes repellet. Nititur vulgari Maximâ, *Paria paribus conveniunt*, si definita determinatio prioribus temporum periochis convenit, multò magis ultimæ huic periochæ, quæ usque ad *Christi* mortem deducit, certissima determinatio convenire debet: nam priorum omnium temporum certitudo fixa fuit à Spiritu Sancto, eo inprimis fine ut à mundi initio ad *Christum* passum expedito, & certo filo fideles deducerentur. Posteriora tempora à *Christo* passo suáque promissa implente, ac opus redemptionis consummante, ad mundi finem deditâ operâ Spiritus Sanctus omninò indeterminata relinquit, ne ulla quotidiano piorum redituri *Christi* desiderio ac expectationi remora injiceretur. Periocha verò immediatè passionem antecedens (si qua alia) definitam certitudinem requirebat. Argumentum procedit non simpliciter (qualiter vult *Reinoldus Brughtonum* pueriliter argumentari) sed ex suppositione Deum ultimam hanc περιοχὴν aliquo numero expressisse, hoc supposito, argumentum probat firmiter numerum istum definitum fuisse.

Quod distinguit *Reinoldus* inter temporum periochas in historicâ narratione propositas, & in Propheticâ prædictione memoratas, nihil ipsum relevat. Deus enim cui futura æquè præsentia sunt ac præterita, tam est certus & definitus in suis prædictionibus futurorum, quàm in narrationibus præteritorum.

Quod ad instantias attinet, quibus argumentum infirmare conatur *Reinoldus*, earum nulla facit ad rem præsentem, præter unam de annis quadringentis, quibus posteri *Abrahami* dicuntur peregrinati in Ægypto; cùm tamen triginta supra quadringentos in eâ summâ certò sint subintelligendi. Resp. Ad instantiam hanc suo loco respondimus geminâ distinctione. 1. Rotundatio numerorum per minutiores excessus aut defectus non facit numerum incertum & indefinitum. 2. Anni dicti sunt præcisè quadringenti, vel quadringenti triginta secundum alia & alia numerandi principia. Adde 3. Periocha ab *Adamo* ad populi exitum ex Ægypto, ex aliis Scripturæ locis definitur, non ex eo solo quò rotundus ille numerus quadringentorum annorum exprimitur: περιοχὴ autem præ manibus ad *Christi* mortem pertingens, nusquam alibi quàm in dictis *Danielis* hebdomadis exprimitur: isti ergo numeri non sunt omnino pares.

Quintò. *Reinoldi* hoc commentum admitti omninò à Christianis non debet; nam tempus adventus *Messiæ* facit omninò incertum. Ut enim *Reinoldus*, non obstante *Danielis* Prophetiâ, ultra septuaginta hebdomadas differt *Christi* mortem annis totis septuaginta, quidni cum Judæis Prophetiæ illius finis extendi poterit ad alios septuaginta annos, quando *Hadrianus* gentem Judæorum tantum non excidit? Imò cum *Apollinare*, quidni in finem usque mundi possemus differre incerti hujus temporis finem? ejúsque principium ab ipso *Adamo* cum *Origene* arcessere? Procul fuit *Reinoldi* summa pietas & eruditio à teterrimis istis incommodis, attamen extentio hebdomadarum ad indefinitos terminos ad incertum principium & incertum finem, absurdis hominibus latam nimis cavillandi portam aperit.

Denique contra *Reinoldum* faciunt omnia doctorum omnium testimonia: quantacunque enim inter doctos multos in variis quæ hebdomadas hasce spectant, discrepantia est; omnes tamen uno ore affirmant, certum aliquod tempus istis significari: imò verò earum certitudinem non negant qui principium in mundi primordio, & finem in mundi exitu collocant.

Non est quod ex hoc doctorum catalogo *Pemblium* (virum sanè doctum & eruditum) excipiamus; nam scriptum illud quod sub *Pemblii* nomen refutat *Nisbetus*, commodè potest ad ipsum *Reinoldum*, nec ad alium quemcunque referri, nam ab ipso *Pemblio* non est editum, sed tantum inter ejus chartas repertum, quas olim adolescens ex *Reinoldi* prælectionibus, excerpserat in compendio absque sui ingenii ullâ operâ, si unam abbreviationem excipias. *Pemblius hic idem cum Reinoldo.*

Quæ pro suâ sententiâ *Reinoldus* affert primaria argumenta hæc sunt. 1. In variis Scripturæ locis numeri dierum & annorum definiti pro indefinitis accipiuntur. Ergò septuaginta *Danielis* hebdomadæ sic possunt exponi. *Responsio ad argumenta Reinoldi.*

Resp. Agnoscit *Reinoldus* probabile tantùm esse hoc argumentum: certè argumentatio à particularibus vitium est quod ipsam probabilitatem excludit. Admittimus quidem aliquando tempus definitum pro indefinito accipiendum, sed rarum id est, & plerumque, imò ferè semper numeri dierum & annorum propriissimè absque ullo tropo, ullâ Synecdoche accipiuntur: & verò quando Synecdoche usurpanda sit Scriptura indicare solet, saltem clarâ ex quodam loco consequentiâ, hoc autem in *Danielis* hebdomadis, non obtinet. *Ad 1.*

Secundum suum argumentum desumit *Reinoldus* ex ipso *Danielis* textu, idque vult necessarium & demonstrativum: tota autem ejus vis huc devenit. Ultima septuaginta hebdomadarum sumenda est Synecdochicè *Ad 2.*

dochicè pro hebdomadæ tantum dimidio, scilicet pro tribus annis & semisse: Ergò septuaginta hebdomadæ non possunt accipi in sensu proprio pro integris annis quadringentis nonaginta, sed pro quadringentis octoginta sex & dimidio.

Resp. Demonstratio hæc *Reinoldi* facit contra suum institutum, nam disputationis suæ scopus est septuaginta hebdomadas extendere usque ad annos septuaginta supra numerum communem: hoc autem argumento intra numerum communem eas restringit. Sed *Reinoldo* concedamus miram artem contrarium ex contrario deducendi, procudat dilatationem ex contractione, & quidem dilatationem magnam ad annos septuaginta, ex contractione parvâ annorum trium cum semisse: nihilominus corruet tota hæc argumentatio, ipso fatente, modò ruat ejus fundamentum in hoc positum, quòd hebdomadæ finiantur in morte *Christi*, & *Christus* mortuus sit in medio non fine hebdomadis ultimæ. Utraque fundamenti hujus pars quàm est fragilis & fluxa? Nullus apud *Reinoldum* Chronologus est *Scaligero* major, hic autem cum *Iunio* & aliis permultis negat hebdomadas terminari in morte *Christi*, sed annis triginta sex aut quadraginta post eam in secundo Hierosolymorum per *Titum* excidio. Quum & hoc *Reinoldo* concedamus in morte *Christi* septimanas claudi: an ex eo sequitur ultimam septimanam tribus annis & medio decurtandam? Certè si vel in principio septuagesimæ septimanæ *Christus* esset mortuus, rectè dicerentur septuaginta septimanæ claudi ejus morte, eò quòd in earum ultimâ ipse fuisset mortuus: quæcunque enim in ullius diei, mensis, anni, aut hebdomadæ annorum principio contingunt, ea isto die, mense, anno, & annorum hebdomadâ contingere dicuntur tam propriè quàm si vel in medio, vel fine istius temporis contigissent.

De terminis hebdomadæ unius contra Paræi, Reinoldi, & Scaligeri extravagantias.

Sed hoc omisso. Quid vetat *Christum* in septimanæ ultimæ extremo crucifixum, non enim dicit *Daniel*, *Christum* mortuum septimanæ medio. Legatur textus, nullibi verba hæc apparebunt, si autem per consequentias agat *Reinoldus*, optimi Theologi negabunt hanc sequelam: hebdomadæ medio defecit hostia & sacrificium, Ergò eodem momento *Christus* mortuus est.

Quin pergamus esse *Reinoldo* liberales, eodem momento mortuus sit *Christus* quo defecit sacrificium, & verò (quod tamen nemo concesserit) hebdomadæ medium, sex toti menses ad unum *Christi* mortis momentum contrahatur: an hinc necessariò sequitur *Christum* mortuum annos tres & medium ante hebdomadæ finem? hac ratione mortuus fuerit non in medio, sed ante medium hebdomadæ, in priori scilicet ejus dimidio.

Prolixè cùm *Scaliger* tum *Reinoldus* de voce *Medii* & *dimidii* disputant: quasi inter ista duo vera esset differentia. Sed tamen concedere coguntur voces eas sæpe promiscuè sumi, & quomodocunque alibi, hoc certè loco interpretes vocem חֲצִי indifferenter pro *medio* & *dimidio* usurpant. Propheta quidem qui in *Christi* morte accuratus esse vult, ut in eventu ab orbe condito summè memorabili, non tantùm ejus hebdomadam notat, sed istius hebdomadæ designat dimidium: utrum verò dimidium ejus prius an posterius intelligat, an ipsam inter utrumque medietatem, non ita planum est: auctores magni sunt pro omnibus tribus sententiis.

Medium hic à dimidio non distinguendum.

Nos hîc tres tantùm scopulos cupimus declinare, primum *Paræi*, qui ultimam septuagesimæ *Danielis* hebdomadam vult tribus tantùm annis & semi anno constare, abradens ab eo septennio integrum posterius dimidium. Secundum *Scaligeri*, qui ultimam eam hebdomadam vult constare non tantùm integris septem annis, sed insuper tribus & semisse, illi addens alterius septimanæ dimidium. Tertium denique *Reinoldi*, qui ad medium ultimæ hujus hebdomadæ *Christi* mortem restringit, ut non tantum posterius dimidium ab ea hebdomada velit abjici, & prius dimidium totius hebdomadæ nomen per Synecdochen ferre; sed ex hac unius Synecdochicâ contractione demonstrari putat simili Synecdoche, cæteras omnes hebdomadas extendi posse ad quotvis plures, saltem ad annos septuaginta. Incommoda hæc tria concoctu adeo sunt difficilia, ut viri hi multò doctissimi paucos admodum adhuc repererint, qui ipsos in hæc avia voluerint sequi. Sed de ultimâ istâ hebdomadâ plura suo loco.

Aliâ demonstratione ex *Danielis* verbis probare sibi videtur *Reinoldus* hebdomadas Synecdochicè interpretandas. Prima (inquit) earum pars, hebdomadæ scilicet septem, extendendæ sunt ad multo plures: nam vult *Daniel* impeditam Hierosolymorum instaurationem septem iis hebdomadis, constat autem extructum Hierosolymorum murum à *Nehemia* non ante *Mnemonis* vicesimum, plus centum annis à *Cyri* primo: ad quos omnes extendi oportet septem hebdomadas, quibus affirmat *Daniel* extruendam urbem: & verò cum hebdomadum prima portio per Synecdochen ita extendatur, quidem cæteræ portiones & tota summa simili tropo ad majorem multo numerum annorum extendi possint.

Ad 2.

Reſp. Demonſtratio hæc (ut & prior) Pſeudographema eſt in multis peccans, non dicit *Daniel* primis ſeptem hebdomadis vel extructum murum, vel impeditam muri ſtructuram : utrique ſeptuageſimæ portioni ſeptem hebdomadis, & ſexaginta duabus hebdomadis ſubjicit ſtructuram muri, ſed quâ parte iſtarum portionum vel extructus vel impeditus ſit murus, non dicit. Certè *Scaliger* profitetur ſe omnino neſcire, ob quam cauſam ſeptem iſtæ hebdomadæ à reliquis ſeparatæ ſint. Sed hac de re ſuo loco.

Deinde licet diſertè, & non per longinquas conſequentiarum ambages, affirmâſſet *Daniel* ſeptem hebdomadis impeditam urbis ædificationem, & verò ultra ſeptem ad viginti uſque impeditionem iſtam perſeveraſſe, an propterea per Synecdochen ſeptem hebdomadæ continuiſſent iſtas viginti? Quæ hic mira troporum novitas?

Denique tota hæc argumentatio nititur falſis *Reinoldi* principiis, incepiſſe ſcilicet hebdomadas primo *Cyri*, & extructum murum viceſimo *Artaxerxis Mnemonis*, non *Longimani*. Iſta nos non admittimus.

Ad 3. Ultimum *Reinoldi* argumentum verè primarium quod eum ante omnia, ſi non ſolum in ſua avia ſeduxiſſe videtur, hoc eſt. A principio ſeptimanarum ad earum finem, ab edicto *Cyri* ad *Christi* mortem fluxerunt anni minimùm ſeptuaginta ſupra quadringentos nonaginta (primum & proprium ſeptuaginta hebdomadarum numerum) Ergò ſeptuaginta ſeptimanas neceſſe eſt per Synecdochen extendere ad plures.

Reſp. Nolumus cum *Reinoldi* adverſariis *Beroaldo, Brughtono, Paræo, Hovvæo, Niſbeto*, & aliis negare tot annos fluxiſſe à *Cyro* ad *Chriſtum*, certè hoc eſſet ſecare non ſolvere nodos. Exiſtimamus quidem *Reinoldum* multò doctiſſimè poſt *Scaligerum* & ante *Ubonem Emmium*, demonſtraſſe injurioſè & abſque omni causâ auctores nominatos accuſare falſi veteres omnes Chaldæos, Græcos, Latinos, quaſi regno Perſico annos centum ſupra debitum aſſignâſſent. Sed id quod *Reinoldo* nos reponimus eſt, malè ipſum hebdomadarum principium collocâſſe in primo *Cyri*. Quod ſi cum *Scaligero* (quem fere ſemper, imò etiam in hoc ipſo argumento ſæpe ſequitur) hebdomadas inchoâſſet à ſecundo *Darii Nothi*; vel cum doctorum catervâ cùm veterum tum recentiorum ab *Artaxerxis Longimani* ſeu ſeptimo ſeu viceſimo; facilè ſe ſuis laqueis exuiſſet, & nullâ Synecdoche, nullâ extenſione numerorum præciſorum habuiſſet opus. Sed quod fuerit iſtarum hebdomadarum verum principium jam videamus.

QUÆSTIO XI.

Quod ſit verum principium ſeptuaginta hebdomadarum Danielis?

RESp. Majorem non memini diſcrepantiam inter ſeu Chronologos ſeu Scripturæ interpretes, veteres, novos, Proteſtantes, Pontificios, quàm in quæſito præ manibus. Salvâ Doctorum cuique ſuâ reverentiâ, noſtros hac de re ſenſus, quàm poſſumus perſpicuè & breviter proponemus. *De principio 70. ſeptimanarum magna eſt inter Scriptores diſcrepantia.*

Indubitatum & incontroverſum (ſi paucos Judæos excipias) hebdomadarum principium eſt in exitu ſermonis de reædificatione Hieroſolymorum : hunc enim à parte antè Epochæ hujus terminum Angelus *Gabriel* diſertis verbis ſtatuit. Sed hîc lis omnis oritur, Quando tandem ſermo ille de Hieroſolymis reædificandis exiverit. In Grammatico verborum ſenſu non eſt quod immoremur.

Quòd *Vatablus* & alii premunt ſignificationem verbi שוב quaſi notaret Angelus edictum non tantum de reædificandis Hieroſolymis, ſed etiam de reducendo populo : etſi ad noſtrum inſtitutum faceret, amplecti tamen non audemus. Nam ut multis exemplis probat *Scaliger* verbum שוב actionem antecedens nihil aliud ſignificat quàm nudam iſtius actionis repetitionem : ita ut verbum *ad reverti faciendum & ædificandum* nihil aliud ſit quàm reædificandum: quemadmodum Commentatores fere omnes hoc loco exponunt. Certè Septuaginta Interpretes, etſi verſus viceſimi quinti initio transferant vocem הָשִׁיב per ἀποκριθῆναι (quòd non niſi benignâ valde mente in ſenſum ullum commodum poteſt trahi) tamen in verſus fine eandem vocem תָּשׁוּב in *Kal* rectè per πάλιν, ut aliàs ſæpè, vertunt. *Significatio verbi* שוב

Sed Grammaticationibus omiſſis de re ipſâ quæritur. Quis ſit hic exitus verbi, vel quando hoc verbum de Hieroſolymorum reædificatione exiverit? Præteritis extravagantibus nimis & ſingularibus paucorum opinationibus, ſex ſunt ſententiæ celebriores, quarum unaquæque multos & magni nominis ſequaces habet.

Prima eſt *Lyrani, Vatabli, Pauli Burgenſis* & aliorum, qui verbi exitum interpretantur de prophetiâ Jeremiæ cap. 29. v. 10. de quâ *Daniel* capite hoc nono quâ prædicitur reditus populi poſt ſeptuaginta annorum captivitatem anno *Zedekiæ* quarto, ante urbis excidium ſeptimo. Ab hac mente non procul abſunt Rabbinorum plerique, qui hebdomadas inchoant à primo, & claudunt in ſecundo urbis excidio. *Prima ſententia Lyrani de quarto Zedekiæ diſplicet.*

Sententia hæc non placet : certè multò rectior

rectior fuit prima *Lyrani* mens, dum hebdomadas cum *Africano* inchoaret ab *Artaxerxis* vicesimo, δεύτεραι φροντίδες non hic sunt σοφώτεραι sed φαυλότεραι; à saniori sententiâ dimotum se *Lyranus* fatetur levi nimis argumento, quòd putaret se cogi, si in prima mente perstitisset, *Mardochæo* ducentorum quinquaginta annorum longævitatem concedere. Quomodo incommodum hoc facile evitâsset suprà diximus: utcunque contra posteriorem & pejorem ejus sententiam ista paucis afferimus.

Primò. Ad eam tempora non omninò quadrant, nam à prima hebdomada ad ultimam non fluxerunt supra quadringentos nonaginta annos: Atqui à quarto *Zedekiæ* ad *Christum* numerantur supra sexcentos. Secundò. Terminus nullus hebdomadum debet poni præcedens visionem *Danielis*, sed quartus *Zedekiæ* diu eam antecessit. Tertiò. Ratio nulla est cur verbi exitum potius referamus ad prophetiam cap.29. quàm ad prophetiam cap,25. v.12. ubi primùm *Ieremias* prædicit populi reditum post annos septuaginta, scilicet duodecim annis supra dictum terminum *Ioakimi* quarto & *Nebuchadnezaris* primo. Imò verò si hebdomadum principium statuendum sit in Prophetiis de Hierosolymorum restauratione, quid vetat quominùs ad primam hac de re prophetiam ascendamus If.45. v.28. ubi *Cyrus* urbem & templum reædificaturus prænunciatur plus quàm septingentis annis ante hebdomadum finem?

Secunda etiam Parei & multorum de primo Darii Medi displicet.

Sententia secunda est eorum qui exitum sermonis interpretantur de sermone qui à Deo prolatus est Angelo *Gabrieli* deferendus *Danieli* prophetæ, de quo cap.9. v.23. Inchoant hi hebdomadas à primo *Darii Medi*. Huc refere eos qui exitum sermonis statuunt in primo vel secundo *Cyri* (parvum enim est intervallum) quando secundum Prophetarum prædictiones & Angeli hic nuncium, *Cyrus* edicto suo Judæis reditum in patriam & potestatem tam urbem quàm templum ædificandi concessit. In hac sententia sunt ex veteribus & recentioribus permulti, *Origenes*, *Clemens Alexandrinus*, *Tertullianus*, *Beroaldus*, *Brughtonus*, *Paræus*, *Reinoldus*, *Hovræus*, *Nisbetus*, Annotatores Anglicani editione priori disertis verbis, etsi posteriori huc tantum inclinent, profitentes dubitationem & incertitudinem. Sententiam hanc amplecti nos nequimus, inprimis hac ratione quòd tempora non quadrent, sic enim contra eam argumentamur.

Exitus sermonis à quo septuaginta hebdomadæ incipiunt, antecessit *Christi* mortem annis tantùm quadringentis nonaginta, sed verbum vel à Deo *Gabrieli*, vel à *Gabriele Danieli* prolatum, seu ejus quæcunque executio per edictum *Cyri* de reditu Judæorum antecesserunt *Christi* mortem annis minimùm centum supra quadringentos nonaginta: Ergò nihil istorum esse potest exitus sermonis à quo hebdomadæ incipiunt. De minori tota est controversia, eam quidem *Reinoldus* concedit, & majorem eludit commento sibi proprio, quod superiori quæstione discussimus. Sed præter *Reinoldum* cæteri omnes hujus sententiæ fautores negant minorem, & dum eam probamus consentiente auctorum omnium exoticorum testimonio, Chaldæorum, Græcorum, Latinorum, (de quo Patres Ecclesiæ Græci, Latini, & recentiores Protestantes, Pontificii, nullum movent dubium) nihilominùs ipsi mirâ audaciâ contra tantam auctoritatem frontem obvertunt. Certè cùm tot & tantorum consensum audeant contemnere, æqui bonique consulere debent, si ipsorum hac de re placita ab aliis parvi pendantur. Ipsis semper in ore est *Danielis* auctoritas ut umbo contra omnia tela. Equidem Christianus non est qui hoc ipsis libenter non concedat, unum *Danielem* omnibus omnium mortalium humanis scriptis anteferendum. Sed non debent ipsi petere principium, & id de quo quæritur, emendicare: probent ullo *Danielis* aut cujusquam aliûs Sacri scriptoris testimonio, à primo *Cyri* ad *Christi* mortem fluxisse annos tantùm quadringentos nonaginta; vel quod idem est, à primo *Cyri* septuaginta hebdomadas sumpsisse principium, & nos dabimus manus: Sin minùs nobis permittant auctores sacros cum exoticis conciliare, cur enim illi inter se committendi & ad pugnam cogendi, qui levi operâ in bellam concordiam persuaderi possunt?

Omnis hîc quæstio est tantùm de primâ eaque parvâ temporum istorum parte; concedunt enim exoticos auctores rectissimè disponere tempora Monarchiæ Græcæ & Romanæ, imò verò ab *Alexandro Magno* ad hunc usque diem totalem temporum summam supra annos bis mille ab auctoribus profanis exactè traditam fatentur. Tantùm in Monarchia Persarum digerendâ lapsos volunt: Si de annis paucis, si de uno aut altero lustro, si de tribus aut quatuor Olympiadibus quæreretur, non contenderemus, sed cùm viros gravissimos in parvo intervallo à *Cyro* ad *Alexandrum*, in annorum ducentorum triginta spatio velint omnes antiquos falsos annis totis centum, quærant oportet apellas Judæos qui ipsis credant. Certè crimen hoc nemo mortalium ante nostra secula affinxit præstantissimis viris, qui de historiâ & Chronologiâ tam benè meriti sunt, quàm alii quicun-

quicunque ad hunc diem. Verumenimverò ne vel totius generis humani auctoritatibus opptimere velle videamur ullam rectæ rationis & claræ veritatis micam; perpendamus decem instantias quas *D. Nisbetus* contra hoc nostrum argumentum ex aliis congessit.

Imperium Persarum contra omnium antiquorum fidem non est decurtandum. Diximus eò recidere nostri argumenti pondus, à *Cyro* ad *Alexandrum* fluxisse annos supra ducentos; hoc si verum est, non negabunt, hebdomadas *Danielis* multò serius *Cyri* primo incipere. In hoc ergo totis viribus incumbunt, ut evincant contra doctorum omnium turbam, Monarchiam Persarum (seu intervallum à *Cyro* ad *Alexandrum*) non ultra annos centum viginti quinque duràsse. Itaque in hanc rem prodeat argumentorum *Nisbeti* tota decuria.

Objectio Nisbeti 1. Primum hoc est. A primo *Cyri* ad *Christi* mortem fluxerunt tantùm septuaginta hebdomadæ annorum, seu anni quadringenti nonaginta, sed ex his adscribendos constat Græcorum Monarchiæ trecentos prætereptopter, & Romanorum sexaginta. Ergò Monarchiæ Persarum reliquæ sunt non supra centum quadraginta.

Resp. Argumentum hoc omninò nullum est, nihil enim probat, sed solùm sumit quæstionem, nimirum hebdomadas revera incepisse à primo *Cyri*. *Reinoldus* quidem hoc concedit *Nisbeto*, qui in hoc argumento ipsi est ὁμόψηφος, sed nihil hoc ad nos, nec ad rem ipsam; etsi etiam *Reinoldus* sibi satisfaciat in neganda quam à sua concessione *Nisbetus* nectit sequelâ, per supra dictam suam Synecdochen.

2. Secundum *Nisbeti* argumentum. Quadringenti nonaginta anni sunt decem jubilæa, incipientia ab exitu sermonis & desinentia in morte *Christi*, sed si per extensionem Regni Persarum quicquam addatur ad hos quadringentos nonaginta, *Christi* mors non cadet in Jubilæum.

Resp. Quot in hoc argumento sunt peccata? quæ necessitas vel rationis vel auctoritatis cogit *Christum* mori in Jubilæo? annon omnes dies & anni festi tamquam Jubilæum referebantur ad *Christum*? Ergone *Christum* mori oportuit in Sabbato, in Neomeniâ, in Paschate, in Pentecoste, in Festo tabernaculorum, tubarum, & in cæteris omnibus temporum solennibus, hocne fuit necessarium, imò an possibile? Deinde an emortualis *Christi* annus verè fuit in Jubilæo? Quibus testibus hoc probat *Nisbetus*? Ne uno quidem. 3. Quid vetat *Christum* mori in Jubilæo, etsi hebdomadæ incipiant anno septimo *Artaxerxis* vel anno ejus vigesimo, vel etiam secundo, seu sexto *Darii*: nam anni quadringenti nonaginta semper faciunt decem Jubilæa? Ergò à quocunque termino hebdomadas incipias, modò in passione claudas, mori poterit *Christus* in Jubilæo, primus *Cyri* aliquid forte ad hoc impediendum, sed nihil omninò ad istud præstandum contribuit.

Tertium *Nisbeti* argumentum. Si regnum Persarum duravit annos ducentos, tum *Zorobabel* perseveravit in gubernatione Judæorum annis centum quadraginta sex, scilicet usque ad *Nehemiæ* initia anno vigesimo *Artaxerxis Mnemonis*: Atqui hoc absurdum. 3.

Resp. Neque in hoc argumento quicquam est sani: nititur enim falso *Reinoldi* & *Scaligeri* principio, fuisse *Mnemonem* non *Longimanum*, sub quo missus est Hierosolymam *Nehemias*: certè inter vigesimum *Longimani* & vigesimum *Mnemonis* sunt anni supra sexaginta. Præterea nullâ ratione probari potest *Zorobabelis* gubernamen cum *Nehemiæ* nexu continuo cohæsisse: de *Zorobabele* post absolutum templum *Darii Hystaspis* sexto, post primum Monarchiæ Persicæ non supra viginti tres, Scriptura nihil memorat.

Quartum, quintum, sextum & septimum *Nisbeti* argumentum sumuntur ab extraordinariis ætatibus *Iosuæ* Pontificis, populi conspicientis utrumque templum, *Esdræ* & *Nehemiæ*: de his omnibus suprà. Omnia hæc nituntur falsis *Scaligeri* principiis, templum scilicet secundum à *Dario Notho* non *Hystaspis* extructum, & *Esdram* ac *Nehemiam* à *Cyro* ad *Darium Codomannum* vitam produxisse: commenta hæc sunt nullo teste, nullâ ratione firmata. 4 5 6.7.

Octavum argumentum est testimonium *Ctesiæ*, asserentis *Darium Hystaspis* tantùm abfuisse ut regnâtit annos triginta sex, ut tot annos non vixerit. 8.

Resp. *Ctesiam* non vidit *Nisbetus*, sed nos ad *Brughtonum* remittit: *Brughtonus* verò citare solet auctorum nomina sed non locos. *Ctesias* est scriptor parvæ auctoritatis, si *Plutarcho* viro gravissimo credimus, multa ille falsa & fabulosa infarcit suo scripto, quod etiam jamdudum periit, si pauca excipias fragmenta. Sed sit *Ctesias* quantæ vult quisquam auctoritatis: si ejus sententiæ vult *Nisbetus* stare, cadet causâ: quotcunque enim *Dario* vel aliis annos detrahit, tot *Cambysi* aliisque addit, supra vulgarem calculum, ita ut totam summam Monarchiæ Persicæ omninò augeat, nequaquam imminuat. Quod verò ad *Darium* attinet, *Herodoto* qui proximè ad eum accessit, & *Xerxi* ejus filio fuit σύγχρονος, major adhibenda est fides: utcunque *Ctesias*, prout eum citat *Hovvæus* & alii *Nisbeto* σύμψηφοι, *Dario* dat, etsi non cum *Herodoto* triginta sex, tamen triginta unum: & pro quatuor quos *Dario* detraxit, *Cambysi* ejus præde-

prædecessori totos decem addit supra octo *Herodoti*.

Dum excerpta illa *Ctesiæ* inspicio, prout cum *Henrici Stephani* editione Latinâ in fine *Herodoti* excuduntur, prioribus addo varios ibi auctores, *Aristotelem*, *Aulum Gellium*, *Tzetzem*, & alios de nugaci *Ctesiæ* mendacitate abunde testari. Et verò quis negaverit vanum & mendacem qui confidenter orbi obtrudit integrum populum κυνοκέφαλον, latrantem non loquentem, & gentem unipedem μονοσκελῆ, currentem tamen celerrimè saltuatim, quin & populum sine cervice oculos gerentem in humeris, & alia multa hujusmodi falsissima monstra? Quod ad locum à *Nisbeto* objectum, rectè fecit *Brughtonus*, quod eum non descripserit. Certè in fronte tam putidam falsationem præ se fert, ut *Henricum Stephanum* (nimis quam alioquin *Ctesiæ* studiosum) puduerit Latinè transferre. Asserit quidem *Darium* unum & triginta annos in regno egisse, sed ante regnum annos tantum habuisse duodecim. Omisit hoc *Stephanus* in suâ interpretatione, non enim eâ fuit fronte, ut *Darium* duodecennem puerum *Magum* interfecisse, & à Persis in Regem electum affirmare cum *Ctesiâ* ausus fuerit.

9. Nonum *Nisbeti* argumentum. *Dario Notho* (inquit) vulgò attribuuntur anni novemdecim, Scriptura autem ei largitur tantùm sex, nam sexto ejus anno absolutũ est templum, & posteà de eo tacet Scriptura. Præterea *Artaxerxis Mnemonis* septimo missus est *Esdras* Hierosolymã, hic autem annus memoratur proximè à *Darii* sexto, nam Esd 6.4. dicuntur Iudæi prosperâsse in ædificatione templi juxta decretum *Cyri*, *Darii*, & *Artaxerxis*. Itaque *Artaxerxes* unà cum *Dario* regnavit, & unà cum eo templi structuram promovit.

Resp. Multa peccat hoc argumentum. Demus *Darium Nothum* templi extructorem, & *Artaxerxem Mnemonem* misisse *Esdram* Hierosolymam (quod utrumque falsum) quî tamen probabitur gemina hæc sequela? Primò, Scriptura meminit sexti anni *Darii*, Ergò *Darius* non habuit plures. Secundo mentio fit septim *Artaxerxis* post sextum *Darii*, Ergò primus *Artaxerxis* fuit *Darii* primus, & filius cum patre regnavit omnibus annis patris, etiam primo. Putidissimæ sunt hæ consequentiæ, quibus addi potest tertia prioribus nihilo minùs vecors. *Cyri*, *Darii*, & *Artaxerxis* decretis promota est templi extructio: Ergo *Cyrus*, *Darius*, & *Artaxerxes* simul regnârunt, & primus *Cyri* fuit primus non tantùm *Darii*, sed & *Artaxerxis*.

10. Decimum *Nisbeti* argumentum hoc est. Templi extructio duravit à primo *Cyri* ad sextum *Darii Nothi*. Inter hos terminos fluxerunt secundum nos anni centum duodecim, sacra autem Scriptura eos contrahit ad quadraginta sex Joan. 2. v. 20.

Resp. Et hoc argumentum nititur falso principio, *Darium* extructorem templi fuisse *Nothum* non *Hystaspis*: vera quidem Chronologia templi structuram à primo *Cyri* ad sextum *Darii Hystaspis* contrahit non tantùm ad annos quadraginta sex, sed ad hujus summæ dimidium viginti tres, non propterea tamen vel unus annus de vulgari summâ Monarchię Persicę subducendus est.

Ita respondimus ad decem *Nisbeti* instantias contra nostrum argumentum; videamus quæ ipse adferat pro suâ sententiâ. Primum ejus argumentum est à testimonio *Hieronymi* & *Eusebii*, qui hebdomadas à primo *Cyri* incipiunt. *Argumenta Nisbeti pro suâ sententiâ.*

1. Resp. In citandis testimoniis percommoda semper est αὐτοψία, si suis hìc oculis citatos auctores inspexisset *Nisbetus*, utrumque suum testem dimisisset inauditum. *Hieronymus* in 9. Dan. quæstionis difficultate deterritus profitetur audere se nihil omninò pronunciare, aliorum sententias tantùm recitat, liberum lectoribus permittens eligendi arbitrium Sententia autem quam primo loco & prolixissime refert, est *Africani*, qui hebdomadas non à primo *Cyri* sed vigesimo *Artaxerxis Longimani* inchoat.

Quod ad *Eusebium*, aliquando quidem ille hebdomadas inchoat à primo *Cyri*, aliquando à secundo *Darii Hystaspis*; sed cùm à *Cyro* inchoat, ex hoc ipso fonte in putidos valdè errores dilabitur, nunquam quidem *Eusebio*, nec antiquorum cuiquam in mentem venit Monarchiæ Persicæ prope dimidium, annos integros centum abradere; sed eò tamen devectus est *Eusebius* vecordiæ, ut ex eo quod statuisset hebdomadum principium primi *Cyri*, putaverit sibi necessarium *Christum* ducem à *Daniele* memoratum exponere non de *Iesu Christo*, sed de ultimo ex Maccabæis Pontifice: claudere etiam hebdomadarum penultimam sexagesimam nonam in captis à *Pompejo* Hierosolymis, annis centum ante *Christum*: separare etiam hebdomadarum ultimam à penultimâ toto isto centenarii spatio. Nihil puto istorum *Nisbeto* placebit.

Secundum ejus argumentum hoc est. 2.
Exitus verbi à quo hebdomades incipiunt Dan. 9. v. 25. est verbi exitus de quo agitur ibid. vers. 23. Atqui exitus verbi de quo vers. 23. fuit primo *Cyri*, eo scilicet tempore cum precaretur *Daniel*, nimirum primo *Darii Medi* qui cum primo *Cyri* coincidit. Confirmatur major ab Esdræ 6. v. 14. ubi reparatio templi dicitur facta mandato Dei, nulli autem Persarum Regi, sed soli Angelo *Gabrieli* factum est Dei mandatum.

Resp. Negatur major ferè ab omnibus Chronologis & Interpretibus: non tantùm iis qui stant pro cæteris sententiis, sed etiam

etiam à pleriſque eorum qui tuentur hanc præ manibus: verbi enim exitum etiam iſti interpretantur non de mandato facto *Gabrieli*, & ſignificato *Danieli*, ſed de aliqua parte rei iſto *Gabrielis* nuncio expreſſâ; ita ut verbum quod à Deo exiit ad *Gabrielem*, quo ſtatim is ſignificaret *Danieli* divinum beneplacitum, non ſit idem cum iſtius beneplaciti eâ parte, quâ divino inſtinctu Reges Perſarum impulſi ſunt ad mandandam Hieroſolymorum reſtitutionem. Verbum prius fuit ſolius Dei, verbum poſterius etiam hominum; verbum prius ſoli *Gabrieli* inſpiratum fuit ut uni *Danieli* ſignificaretur; verbum poſterius Regibus Perſarum erat inſpiratum, ut publico edicto Iudæis & gentibus promulgaretur.

Locus ad majorem confirmandam adductus eam evertit. Fatemur edictum Regum cum divino mandato coiviſſe & quemadmodum Eſdræ 7. verſ. 28. edictum Regum circa res templi divinum mandatum dicitur, ita c. 6. v. 14. edicta *Cyri*, *Darii*, & *Artaxerxis* circa ſtructuram etiam urbis, ut multis placet, juſſum divinum nuncupatur. Inſtinctus quoque is quo Regum illorum Spiritum Deus ad opera divina excitavit 2 Chron. 36. v. 23. & Eſd. 1. v. 2. diſertis verbis divinum mandatum dicitur, non propterea tamen verbum illud quod exiturum prædicitur à Deo & Regibus Daniel 9. v. 25. de reſtauratione Hieroſolymorum, idem verbum fuit cum eo quod ibidem dicitur jam exiviſſe à Deo *Gabrieli*.

Hovvæi pro ſecundâ ſententiâ arg. 1.

Hovvæus pro hac ſententiâ, ſaltem ut probet hebdomadarum principium in primo *Cyri*, diſputationem *Paræi* contra *Scaligerum* & *Calviſium* in quinque redegit argumenta. Primum hoc eſt. Hebdomadæ ſumpſerunt initium ab exitu verbi abſoluto, atqui ſolus primus exitus verbi ab edicto *Cyri* fuit abſolutus, ſecundus autem exitus in edicto *Darii*, & tertius ac quartus in edictis *Artaxerxis* non fuerunt verbi exitus abſoluti.

Reſp. Negamus minorem, nam exitus primus in edicto *Cyri* tam fuit limitatus quam vel ſecundus vel tertius, vel quartus, exitus autem ille de quo *Daniel* abſolutè loquitur; ad quem verò in particulari determinandus ſit, rei ipſius eventus à poſteriori declaravit, is certè neceſſariò exitus intelligendus eſt, à quo ad *Chriſtum* fluxerunt non plures anni quàm quadringenti nonaginta, hoc autem de *Cyri* edicto non eſt verum.

2. Secundum *Paræi* argumentum hoc eſt; Ab eo exitu verbi, ſeu eo edicto Regum inceperunt hebdomadæ, quod ipſe *Daniel* diſtinctè intellexit, & de quo ipſe fuit certus ac conſolationem accepit in ſuo luctu: Atqui ſolum *Cyri* edictum non alia aliorum Regum fuerunt talia.

Reſp. Negari poteſt utraque propoſitio: Major, quia multa Prophetis revelata ſunt futura, quorum ipſi tempora diſtinctè non cognoverunt. De quibus tamen fuerunt certiſſimi & magnam conſolationem acceperunt. Minor quoque vera non eſt, nam tempore revelationis, & precum; edictum *Cyri*, *Darii*, & *Artaxerxis* æquè fuerunt nota & ignota, omnia ſcilicet futura nondum revelata, niſi quantum tum fuit revelatum de verbi exitu aliquando futuro, de reſtauratione Hieroſolymorum & morte *Meſsiæ*, intra quadringentos nonaginta annos, non in præſenti, ſed mox inchoandos tempore Dei opportuno. Iſta ſcivit *Daniel* diſtinctè, & de iis certus factus conſolationem cepit: magiſque diſtinctam & particularem notitiam non putavit Deus ipſi neceſſariam.

Tertium *Paræi* argumentum. Niſi heb- 3.
domadarum initium in publico *Cyri* edicto ſtatuatur, veteris Eccleſiæ fides de tempore mortis *Meſsiæ* incerta vacillâſſet.

Reſp. Vetus Eccleſia non agnovit certitudine fidei ipſum annum morituri *Meſsiæ*: tam diſtinctam enim illius eventûs notitiam non putavit Deus commodum Eccleſiæ indulgere. Præterea nil vetat Dei populum *Christi* mortem in hebdomadarum extremo æquè diſtinctè cognoſcere, quodcunque tandem hebdomadarum principium fuerit: tam enim iis cognitum erat edictum *Darii* & utrumque *Artaxerxis*, quàm primum *Cyri*.

Quartum, mihi quidem cæteris omnibus 4.
gravius, hoc eſt. Niſi hebdomadæ à primo *Cyri* incipiant, in ſacrâ Chronologiâ erit hiatus. Ab initio mundi ad primum *Cyri*, temporum continuata ſeries in ſacris literis apparet. Incommodum autem eſt, ſi à primo *Cyri* ad ſeptimum vel viceſimum *Longimani*, annis propè centum temporum ſupputatio quaſi interrupta non poſſit in ſacris literis inveniri.

Reſp. Nullum hîc eſt incommodum, cum eo ipſo anno qui cum prioribus temporibus ab initio mundi manifeſtè continuatur, publicata ſit Epocha ad *Chriſtum* pertingens, licet non ſtatim inchoanda. Præterea ſecundum diſputantium principia contrahuntur anni Regum Perſarum, & eorum tempora ad annos ſolos in Scripturâ memoratos, & tum nulla eſt cujuſquam hiatûs apparentia, ita enim facilè conjungemus ultimum ſeptuaginta annorum captivitatis cum primo ſeptuaginta hebdomadum, per ſummam annorum in Scripturâ memoratam regnantium in Perſide, à primo *Cyri* ad ſeptimum *Artaxerxis*.

Poſtremum *Paræi* argumentum ſumitur ab abſurdis de nimiâ *Zorobabelis* & *Ioſuæ* longævitate, ſi hebdomadæ non incipiant ante

ante *Darii Nothi* ſecundum, quando ipſi templum extruxiſſe dicuntur.

Reſp. De iſtis abſurdis ſuprà; nec ea quidem ad nos ſpectant, ſed potius ad oppugnantes, qui hac in parte cum *Scaligero* contra nos militant.

L'empereuri via ſingularis improbanda.

Antequam ab hac ſententiâ tranſiero, lubet obſervare quæ vir multò doctiſſimus *Conſtantinus L'empereur* in ſuis ad Rabbini *Iacchiadæ* commentarium in 9. Dan. annotatis ad eam illuſtrandam affert, modum ille comminiſcitur ejus defendendæ omninò novum & ſingularem, in quo ipſe ſibi ſatis videtur placere. Certè mihi uſque adeò improbabilis eſt (ne ineptum dicam) ut ei refutando non putem neceſſarium immorari; tantùm nudè recitabo, ut documento ſit quàm latè parvus error in principio deviet in fine, & quò tandem abſurditatum deductio hebdomadarum à primo *Cyri* viros doctiſſimos & cordatiſſimos etjam hodie abripuit.

Vult *L'empereur* Danielem numerare ſolos annos quibus in opere proceſſum eſt, omiſſis omnibus in quibus ceſſatum eſt: ab initio autem *Cyri* ad ſeptimum *Artaxerxis Mnemonis* etſi fateatur fluxiſſe annos ſupra centum quadraginta, tamen vult *Danielem* numerare tantum quadraginta novem, ſcilicet hebdomadas ſeptem in hunc modum: A primo *Cyri* ad primum *Xerxis* ait extructionem templi continuatam annis quadraginta ſex (de quibus putat loquutos Judæos ad *Chriſtum* Joan. 2.) deinde primam operis interruptionem factam arbitratur *Xerxis* primo, adeo ut omnibus *Cyri*, *Cambyſis*, *Smerdis*, *Darii Hyſtaſpis* diebus in opere perſeveratum ſit, nec tamen toto eo tempore templo Colophon impoſitus: poſteà totâ *Xerxis* & *Artaxerxis Longimani* vitâ vult opus intermiſſum, & *Darii Nothi* ſecundo reſumptum proceſſiſſe ad ejus ſextum, tribus annis ſed incompletis. Sexto enim *Nothi* Judæorum ipſorum negligentiâ, non ullâ ab extrinſeco vi iterum ceſſatum ait ab opere ad *Artaxerxis Longimani* ſeptimum, annis octodecim: quando ab *Eſdra* paucis menſibus templum abſolutum eſt: ita ut hi menſes in *Artaxerxis* ſeptimo additi, ad eos qui *Darii* ſexto defuerunt, unum tantùm faciant annum, eumque quadrageſimum nonum ac ultimum ſeptimæ hebdomadæ in quâ templum exædificatum eſt: cæteros ſexaginta tres vult numerari continuè à ſeptimo *Xerxis* ad *Chriſti* paſſionem: ubi tamen annos ſolùm quadringentos triginta quatuor reperit: qui ad ſuperiores quadraginta novem additi faciunt tantum quadringentos octoginta tres: ita ut de totâ ſummâ quadringentorum nonaginta deſint adhuc ſeptem. Hos ſupplet, non ut *Africanus* & alii comento ſuorum annorum Lunarium, ſed ex *Scaligero* & *Seldeno* per annos Ægyptiacos (quibus aliquando etſi perraro utebantur Judæi) ex duodecim menſibus dierum triginta conſtantes: hujuſmodi annos Ægyptiacos in quadringentis octoginta tribus, vulgares & rectos annos ſolares ſeptennio ſuperant. Quàm multa in doctiſſimi viri ſententiâ hîc ſint deliria, ſine ullo teſte dictata, jam non dicam.

Tertia ſententia Ianſenii de ſecundo Darii Hyſtaſpis improbanda.

Sententias duas ſequentes tertiam & quartam paucis perſtringam. Utraque vult hebdomadas inchoari à ſecundo *Darii*, ſed prior *Hyſtaſpis*, poſterior *Nothum* intelligit. Pro *Dario Hyſtaſpis* ſtant *Euſebius*, *Cyrillus* Hieroſolymitanus, *Driedo*, & *Ianſenius* in cap. 122. ſuæ Harmoniæ Sententia hæc non conſiſtit cum temporibus: nam à ſecundo *Darii Hyſtaſpis* ad *Chriſti* mortem fluxerunt multò plures anni quàm quadringenti nonaginta. Ut hoc conciliet incommodum *Euſebius* hebdomadum ſeptuageſimam & ultimam, incipientem ſecundum hunc calculum diu ante *Chriſtum* natum, exponit per annorum denarios; hoc pacto eam unam hebdomadam extendens ad annos ſeptuaginta intolerandâ abſurditate.

Vt etiam quarta de Darii Nothi ſecundo.

Qui à *Darii Nothi* ſecundo volunt hebdomadas inchoari, ſunt *Scaliger*, *Iunius*, *Deodatus*, *Polanus*, *Calviſius*, & *Ubbo Emmius*, viri omnes honoratiſſimi: iſtorum tamen ſententiam non poſſumus amplecti, inprimis ob hanc geminam rationem. Prior, *Darius Nothus* nullum vel de templo vel de urbe tulit edictum. Errorem hunc *Scaligeri* ſuprà confutavimus. Poſterior, huic ſententiæ tempora non quadrant, nam à *Darii Nothi* ſecundo ad *Chriſtum* paſſum non fluxerunt anni quadringenti nonaginta, imò vix quadringenti quinquaginta, quod fatentur hujus ſententiæ auctores: & ad incommodum hoc vitandum ac ſupplendum, annorum quadraginta vel triginta ſeptem defectum, hebdomadas non in *Chriſti* morte, ſed in Hieroſolymorum excidio cum Judæis coguntur claudere; quod quantum abſit à vero, ſuo loco videbimus.

Quinta quoque de Artaxerxis Longimani viceſimo non eſt ſequenda.

Reliquæ duæ ſententiæ hebdomadas inchoant ab *Artaxerxe Longimano*, Quinta ab ejus viceſimo, ſexta à ſeptimo. Pro quinta ſtant perquam multi, *Iulius Africanus*, *Theodoretus*, *Chryſoſtomus*, *Beda*, *Torniellus*, *Salianus*, *Pererius*, *Uſherius*, & alii. Neque hanc nos poſſumus amplecti: nam, ut fatentur omnes ejus fautores, non exhaurit hebdomadas ſeptuaginta, ſeu annos quadringentos nonaginta: *A Longimani* enim viceſimo ad *Chriſti* paſſionem non niſi quadringentos ſeptuaginta quinque numerant, aut incluſis terminis quadringentos ſeptuaginta ſeptem, ita ut de ſummâ deſint tredecim.

Hoc incommodum salvare conantur σοφῷ nimis *Africani* φαρμάκῳ, *Danielis* annos exponentes de Lunaribus non Solaribus. Lunarem volunt Solari minorem diebus undecim, qui in quadringentis nonaginta ad tredecim annos perveniunt. Sed admittenda non est hæc medicina, nusquam enim S. Scriptura Lunares annos usurpat, licet menses Lunares sæpè. Anni hi Lunares absque intercalatione in paucis annorum centuriis Pascha de vere in Autumnum, Pentecosten de Æstate in hyemem transferret, & sacra omnia temporum solennia contra expressum Dei mandatum conturbaret. Certè, si *Lyrano* & *Galatino* utrique Judæo, fidem adhibeamus, Judæi nunquam annis Lunaribus usi sunt: & verò quicunque Lunares annos usurpârunt, semper secundo aut tertio quoque anno per embolismum & intercalationem unius mensis Lunarem cum Solari coæquârunt, ita ut unaquæque hebdomada annorum Solarium cum hebdomadâ Lunarium necesse fuerit convenire.

Sexta de Artaxerxis Longimani septimo est verisimillima.

Rejectis jam aliis quinque remanet sexta sententia. Hanc propugnant ex antiquis, si *Nicolao Abraham* Jesuitæ docto & eloquenti credendum, *Basilius*, *Eusebius*, (qui plures habet sententias) *Cedrenus*, & ex nostris *Gualterus*, *Bullingerus*, *Funccius*, *Bucholcerus*, *Capellus*, *Helvicus*, & ex Jesuitis *Cornelius à Lapide*, *Sanctius*, *Henricus Philippi*, *Tirinus*, & *Nicolaus Abraham*. Eam non opus est aliis argumentis statuminare, quam eo uno quo cæteras omnes evertimus: quadrare scilicet eam solam cum decursu temporum. A septimo *Artaxerxis* ad *Christum* præcisè fluxerunt septuaginta hebdomadæ annorum seu anni quadringenti nonaginta, ut passim fatentur omnes qui scriptis humanis ullam fidem adhibent, quique veteres Chaldæos, Græcos, Latinos, Historicos, & Chronologos omninò omnes contra Patrum Ecclesiæ etiam omnium mentem falsi nolunt accusare.

An Septimo Artaxerxis ullum edictum de restaurandis Hierosolymis.

Quod contra objiciatur nihil invenio consideratu dignum, præter hoc unum satis grave dubium; hebdomadas incipere ab edicto de reædificandis Hierosolymis: Atqui in *Artaxerxis* septimo nullum edictum legimus de reædificandâ urbe.

Resp. 1. Resp. Auctores nominati varia hîc respondent. Primò, edictum *Artaxerxis* septimo *Esdræ* concessum, licet reædificandi templi mentionem expressam ferat, importare tamen & reædificationem urbis; prout edictum *Cyri* 2 Chron. 36. & Esdræ 1. licet templum solum nominet, tamen urbem etiam necessariò subintelligere, prout ex Isai. 44. v. 28. & ex Esdræ 4. v. 12. liquidò patet. Ubi secundum *Cyri* edictum Judæi non tantùm templum, sed & urbis muros ædificare cœperunt. Certè qui dat esse, dare etiam censendus est consequentia ad esse, qui decrevit finem; supponitur decrevisse media necessaria ad finem. *Cyrus*, *Darius*, *Artaxerxes* qui expressis verbis ad Dei cultum templum Hierosolymis ædificari mandârunt, supponendi sunt urbem etiam ædificari voluisse, nam nisi urbs & ea quoque munita, templum circumstitisset, Sacerdotes & Populus Dei cultor, neque commodum neque securum ab hostibus domicilium habuissent, sine quibus templum eo loci fuisset frustraneum & parvo usui.

Præterea *Esdras* à Rege tulit omne suum postulatum, in quo quidni urbis ædificatio contenta sit? Cum templum diu ante absolutum sit. Prolixè *Nicolaus Abraham* Hierosolymorum ædificationem referri probat ad civitatem civibus replendam, quod ab *Esdrâ*, secundum *Artaxerxis* edictum & *Danielis* Prophetiam, egregiè præstitum constat; *Nehemiæ* autem murorum extructionem non tam ad urbis ædificationem quam munitionem spectare vult, quâ non tantùm urbes, sed potentissimæ civitates Lacedæmon & Athenæ in summâ suâ gloriâ caruere: Licet verisimile videatur *Esdram* muris etiam Hierosolymorum construendis incubuisse: nam plurimum pecuniæ & commeatûs non tantùm ad sacrificia, sed ad quos insuper volebat usus acceperat, magnam etiam hominum multitudinem secum adduxerat ut Hierosolymis habitarent, potestatem etiam nactus est Magistratus civiles constituendi Hierosolymis & per totam Judæam, qui sontes punirent, vel morte, vel exilio, vel bonis, pro qualitate delicti: & verò in suis ad Deum precibus agnoscit datum fuisse populo à Deo murum Hierosolymis. 2.

Tertiò. Muri & portæ quæ tantopere luget destructa *Nehemias*, non videntur ista quæ *Nebuchadnezar* diu ante senatum destruxerat, sed alia recentiùs extructa quæ Judæorum hostes nuper everterant. 3.

Petavii & Nicolai Abraham de duplici Artaxerxis principio commentum vanum.

Quartò. Excogitavit aliud callidum commentum *Gerardus Mercator*, quod dissimulato auctore plurimis inculcat iterum atque iterum Jesuita *Petavius*; quasi *Artaxerxes* geminum habuisset regnandi principium, alterum *Xerxis* duodecimo; ita ut cum patre simul regnaverit annis decem, alterum post patris mortem. Per hunc computum *Artaxerxis* vicesimus & decimus coincident. Quàm facile est inventis addere? *Nicolaus Abraham* pronunciat *Artaxerxem* annis quindecim simul cum Patre *Xerxe* regnâsse, quasi *Xerxes* in Græciam movens anno suo quinto *Artaxerxem* filium tum temporis collegam in imperio nominâsset, hac ratione *Artaxerxis* vicesimus coincidet cum suo quinto quo regnavit solus, & distan- 4.

distantia inter septimum & vigesimum *Artaxerxis* perpusilla fuerit unius tantùm biennii: quæ vulgari distinctione inclusionis & exclusionis terminorum facile poterit salvari.

Sed omninò displicet malè consultorum hominum audacissima temeritas quâ ipsius Scripturæ calculus omninò confunditur. Annon *Artaxerxis* septimus vicesimus, & tricesimus secundus in Scriptura memorati in uno sunt ordine, & ab eodem principio numerandi? Secundum hanc verò Jesuitarum protervam audaciam tricesimus secundus erit vicesimus secundus, & vicesimus decimus, & *Artaxerxis* septimus erit patris decimus octavus; imò verò secundum Jesuitam *Abrahamum* vicesimus erit quintus, adeoque quod homo audaculus apertè profitetur, & prolixè conatur probare, vicesimus *Artaxerxis* quo missus est Hierosolymam *Nehemias*, erit etiam ejus verè quintus, toto biennio septimum antevertens: quasi integro biennio *Nehemias* muros Hierosolymorum perfecisset, antequam Ecbatanis *Esdras* movisset pedem.

Utrum Themistocles fugerit ad Xerxem an ad Artaxerxem?

Totum hujus figmenti fundamentum est, quod *Thucydides* & *Plutarchus* *Themistoclem* Athenis exulantem fugisse volunt ad *Artaxerxem*; *Diodorus* autem *Siculus* & alii ad *Xerxem* fugisse dicant. Contradictionem hanc Jesuiticum acumen conciliat per synarchiam: quasi eodem tempore & *Xerxes* & *Artaxerxes* in Perside regnâssent, sed subtilitas hæc hoc loco pessimè usurpatur; eam *Pererius* & *à Lapide* rejiciunt; & verò concesso *Xerxem* cum filio aliquandiu regnâsse, quî tamen audet *Petavius* huic Synarchiæ annos decem, & *Abrahamus* quindecim attribuere? Ecquem hujusce commenti testem nominare possunt? Imò verò historici omnes non tantùm hanc Synarchiam repudiant: *Diodorus* quidem *Siculus* in computatione temporum hîc lapsus est contra *Thucydidem* & *Plutarchum* gravissimos auctores, ad *Xerxem* patrem, non filium *Artaxerxem* pervenisse *Themistoclem* autumans. Sed tam hic quàm isti perspicuè significant *Artaxerxem* vivo patre nunquam ascendisse thronum. Cùm in Græciam primùm moveret *Xerxes*, filius *Artaxerxes* vel non natus vel in cunis fuisse videtur: nulli alii notabili bello post Græcum *Xerxes* implicatus fuit, ut collegam aliquem Regni declarare necesse habuerit: *Pausaniæ* enim contra patriam conspiratio priùs detecta & elisa fuit, quàm ut *Xerxes* ullam ei expeditionem superstruere potuerit. Præterea dum contra Græcos *Xerxes* bellaret, & inde usque ad vitæ finem, semper ad latus habebat filium natu maximum *Darium*, quem solum in Regni spem educabat *Artaxerxes*, in morte patris adolescentulus fuit nihil de regno cogitans, cùm non tantùm *Darius* fratrum maximus, sed etiam *Hystaspis* fratrum secundus jam Bactrianæ provinciæ à patre præpositus, eum ab hac spe excluderet. Sed nulla historicorum fides Jesuiticam impudentiam intra modestiæ & veritatis claustra valet continere.

QUÆSTIO XII.

Quis sit finis hebdomadum Danielis?

Utrum in morte Christi, an Hierosolymorum excidio hebdomadæ desinant.

RESP. Non hîc inquirimus de minutiis, num in *Christi* baptismate, an morte, an triennio post mortem, hebdomadæ claudantur: nec de puncto mortis *Christi* quo anno mundi contigerit: de omnibus istis suo forte loco, in præsentia de eo solum dubio agimus, Num hebdomadæ ultra passionem *Christi* ad Hierosolymorum excidium extendantur. *Sulpitius Severus* olim, & nostro seculo post eum *Iosephus Scaliger*, *Iunius*, *Deodatus*, *Polanus*, *Alstedius*, & alii, qui hebdomadarum principium in secundo *Darii Nothi* collocant, ex hoc fundamento coguntur eorum finem in Hierosolymorum ruinâ cum plerisque Judæorum figere. Sed cæteri Christiani undecunque eas ordiuntur, in *Christo* duce terminant.

Annotatores Anglicani editione ultimâ profitentur nihil se statuere certi de hebdomadarum fine; significant tamen suum desiderium collocandi principium hebdomadarum in primo *Cyri*, & finem in excidio urbis, licet hæc omnino sint ἀσύςατα.

Argumenta contra Scaligerum & sequaces pro urbis excidio.

Contra *Scaligerum* sic argumentamur. 1. Primò. Si in urbis excidio terminentur hebdomadæ, tum earum principium non potest referri ad ullum edictum de reparandâ vel urbe vel templo. Nam secundum superiùs disputata *Darius Nothus* nullum tale edictum condidit, cùm ante eum natum & urbis & templi ædificatio absoluta fuerit: & verò temporum series non patitur, ut ab Hierosolymorum excidio, vel ad *Cyrum* vel ad *Darium Hystaspis*, vel ad *Artaxerxem*, vel ullum alium à quoquam auctore nominatum annos quadringentos nonaginta, seu hebdomadas septuaginta numeremus. Fatentur enim Scaligeriani in hoc computo quadraginta aut triginta septem minimùm annos defuturos, quot scilicet à *Christo* passo ad excisam urbem fluxerunt.

Secundò. Post publicum *Christi* adventum ad hebdomadarum finem erat tantùm una annorum hebdomas: Sed post publicum *Christi* adventum ad excidium urbis non una tantum annorum hebdomas, sed quinque & ultra fluxerunt, anni scilicet triginta septem aut quadraginta: Ergò excidium urbis non fuit hebdoma-

darum finis. De majori totalis est, eam probamus ex Dan. 9. v. 25. *Ab exitu sermonis ad Christum ducem sunt hebdomadæ septem, & hebdomadæ sexaginta duæ*: hîc à *Christo* nominato aut passo, sed publicè per baptismum initiato muneri mediatorio, numerantur hebdomadæ sexaginta novem: post quas in septuagesimâ una tantùm remanet.

Ut hoc evitet argumentum *Scaliger*, utrâque editione hebdomadas miserrimè involvit, earum partes discontinuat, unam, septem, & sexaginta duas hebdomadas huc, illuc conjicit, antè, retrò, confusione inexplicabili. Sed vertat sursum, deorsum, & quoquò vult hebdomadarum partes, non effugiet argumenti nodum; nam Propheta disertissimis verbis affirmat fluxisse septem & sexaginta duas hebdomadas ante *Christum*, utrum natum, an baptizatum, an passum, nihil ad rem præsentem, dummodo post *Christum* una tantùm ex septuaginta hebdomadibus supersit ad perioches finem: hoc dato (quod in Prophetiæ verbis satis est manifestum) non possunt post *Christum* hebdomadæ claudi seriùs septennio. Claudentur autem septenniis quinque, & quod excurrit post *Christum* passum, si eorum finem in urbis excidio statuamus.

Ad argumenta Scaligeri responsio. Pro sua sententia hæc affert *Scaliger* argumenta. Primum, non finiuntur hebdomadæ ante completas res ab Angelo in hebdomadum historiâ memoratas. Atqui Angelus distinctè tractat de calamitatibus populi & excidio urbis in hebdomadarum historiâ.

Ad 1. Resp. Distinguendo, alia tractantur in historia hebdomadum, alia cum historia hebdomadum: fatemur hebdomadas non finiri ante perfecta priora, sed ut compleantur posteriora ante hebdomadarum finem non est necesse. Hoc quidem loco simul cum adventu *Christi* memorat Angelus urbis excidium, sed istum disertè præponit Angelus hebdomadarum fini, hoc verò tam disertè postponit. Quod ergò hebdomadas & earum historiam, omniaque iis contenta claudamus diu ante urbis excidium, id facimus Angelo præeunte & præferente nobis facem.

Ad 2. Secundum argumentum hoc est. Subjectum hebdomadarum erat populus & civitas Dan 9. v. 25. *Septuaginta hebdomadæ determinatæ sunt super populum tuum & super sanctam civitatem tuam*: Ergò ante excisum populum & eversam civitatem hebdomadæ non sunt finiendæ.

Resp. Negando consequentiam, nam hebdomadæ non erant determinatæ super populum & civitatem absolutè: multa enim ad populum Judaicum & civitatem Hierosolymam spectantia tam antecesserunt quàm consequuta sunt septuaginta hebdomadas: sed determinavit Deus septuaginta hebdomadas ad ea præstanda isti populo & urbi quæ Angelus subjungit, scilicet pertinentia ad *Christum*. ducem & desolatæ urbis reparationem, quorum tam initium quàm finem versu sequenti Angelus figit in exitu sermonis & *Christo* duce. Et verò cum Angeli scopus esset *Danielem* & Judæorum fideles optimis nunciis consolari, nequaquam verò præsentem eorum luctum futurarum calamitatum denunciatione cumulare, ut hebdomadas incepit à magnæ consolationis materiâ, urbis reædificatione, ita easdem voluit claudere in majoris gaudii argumento, peccati scilicet omnis & iræ abolitione per *Christi* mortem, & fœdus ejus sanguine sancitum. Quæ autem de urbis excidio ut pœnâ *Christum* crucifigentibus, ejusque fœdus aspernantibus inflictâ narrat, ea ut minùs consolatoria, adeoque minùs ad præsens suum institutum facientia, commodè extra hebdomadarum terminos seposuit.

Tertium argumentum. Ad *Scaligeri* computum tempora bellè quadrant. *Ad 3.*
Resp. Minimè omnium: præterquam enim quod necesse habet *Scaliger* singulari invento, ut ad urbis excidium hebdomadas deducat, tres annos & dimidium contra Scripturam, quadringentis nonaginta superaddere; *Artaxerxis* etiam edictum de mittendo *Esdra* ad ejus quintum non septimum, ut ipse *Esdras* & omnes interpretes, referre. His, inquam, omissis à vero hebdomadarum principio *Artaxerxis Longimani* septimo ad urbis excidium, multò plures septuaginta hebdomadibus decurrerunt. Ita ut ad *Scaligeri* calculum tempora omninò non quadrent, nisi ejus falsa principia largiamur, fuisse *Nothum* qui extruxit templum & *Mnemonem* qui *Esdram* & *Nehemiam* miserat Hierosolymam.

Quartum *Scaliger* argumentum sumit *Ad 4.*
à Matth. 24. v. 15. *Christus* dicit Hierosolyma excidenda, quando abominatio desolationis, de quâ *Daniel*, collocabitur in templo, Ergò hebdomadæ finiendæ in urbis excidio.

Resp. Nulla hîc est consequentia, citat quidem *Christus* locum *Danielis*, & urbis excidium à *Daniele* prædictum asserit, sed nullum verbum profert de hebdomadibus, quasi illæ vel ad urbis excidium, vel ad illius βδελύγματος in loco sancto collocationem extenderentur.

Ultimum *Scaligeri* argumentum, quod *Ad 5.*
ipse validissimum telum vocat, hoc est. *Darius* qui *Zachariæ* Prophetæ temporibus extruendi templi Judæis potestatem concessit,

cessit, oportet fuerit *Nothus* non *Hystaspis*, quia septuaginta annis ante hujus *Darii* quartum populus Babylone redierat Hierosolymam, nam ante tot annos instituerunt jejunia Zach. 7. v. 5. quæ non potuerunt instituere Babylone, nec ullibi extra Hierosolymam: annis autem septuaginta ante *Darium Hystaspis* Babylone non Hierosolymis populus commorabatur.

Resp. Subtile nimis est hoc argumentum, multaque præconcessa requirit, & multos prosyllogismos, priusquam concludat negatum. Sed brevitatis causâ peto rationis jugulum, falsum est non potuisse populum Judaicum instituere solennes cultus extra Hierosolymam & absque altari: infirmæ sunt hujusce assertionis *Scaligeri* probationes. Esto non licuerit celebrare Pascha, nec ulla alia sacrificia nisi ad altare Hierosolymitanum, eadem non erat ratio jejuniorum; ea licuit ubique celebrare, quemadmodum solennes preces: & verò *Mardochæus* in Media extra Judæam festivitatem *Purim* instituit. Quod autem ad jejunia de quibus *Zacharias*, apparet ea Babylone fuisse instituta mox post urbis & templi desolationem: quàm enim fuisset alienum, ut qui ab omni jejunio abstinuissent totis septuaginta annis captivitatis, compluribus etiam annis post reditum, voluerint vicesimooctavo demum *Darii Hystaspis* publica jejunia instituere, ob vastatum ante tot annos templum & urbem.

QUÆSTIO XIII.

Unde incipiant & ubi desinant Danielis *septem hebdomadæ, & quamobrem à reliquis hebdomadis dividantur?*

Ubi collocandæ septem hebdomadæ.

RESP. Septuaginta hebdomadas dividit Angelus in portiones tres Dan. 9. v. 25. septem, sexaginta duas, & unam; de portionum harum singulis moventur sat arduæ quæstiones. De primâ septem hebdomadarum portione quæritur & de earum terminis, & quam ab causam à reliquis distinguantur. De illis magna est inter auctores veteres, novos, Protestantes, Pontificios discrepantia. Plerique septem hebdomadis primam totius summæ partem faciunt: quidam tamen malunt in ultima septuagesimæ hanc Septenam rejicere. Jesuita *Sanctius* in 9. Dan. *Tertullianum* & *Theodoretum* in hac facit sententiâ. *Suarez* in tertiam *Thomæ* quæst. 1. jungit *Chrysostomum*, & ipse illuc inclinare videtur, etsi hic vir modestissimus ob multas quas undique perspexit difficultates, nihil ausum se determinare profiteatur.

Malè à Suaresio ponuntur in fine septuagesimæ.

Hæc nobis omnino non placet sententia. Nam primò, ordinem *Danielis* sine ullâ necessitate invertit, quòd propheta primum septuagesimæ membrum, hi postremum faciunt gratis. Secundò, septem hebdomadas post sexaginta duas, & unam collocantes, extendunt terminos septuagesimæ ultra passionem *Christi* ad urbis excidium, quod perperam fieri quæstione superiore probavimus. Tertiò, non tantùm usque ad urbis excidium, sed novennium etiam ultra hebdomadas extendunt, nam à morte *Christi* ad eversa Hierosolyma fluxerunt tantùm anni quadraginta, septem autem annorum hebdomades, quas illi post *Christi* passionem numerant, faciunt annos quadraginta novem. Ipse *Suarez* septennium, seu unam hebdomadam redundare fatetur; neque tamen hac extentione volunt septuagesimam ad tertium urbis excidium, imperante *Hadriano*, pertingere; statuatur ergò secundum verborum *Danielis* ordinem manifestum, septem hebdomadas in septuagesimæ capite, non calce consistere.

Quare septem separentur à reliquis.

Quæritur deinde, quam ob causam hæ septem hebdomades à cæteris separatæ sint? Videas hîc viros magnos non tantùm ab aliis sed à seipsis discedere. *Iosephus Scaliger* editione priori hanc divisionis causam assignavit, quòd in fine istarum septem hebdomadarum, anno scilicet quadragesimo nono, à secundo *Darii Nothi*, in tricesimo secundo *Artaxerxis Mnemonis* ædificationi Hierosolymorum à *Nehemiâ* finis impositus sit. Licet concederemus à secundo *Nothi* ad tricesimum secundum *Mnemonis* fluxisse annos quadraginta novem, seu annorum hebdomadas septem, licet etiam anno *Artaxerxis* vicesimo paucis diebus muri Hierosolymorum fuissent perfecti, urbique & statui Judaico adornandis *Nehemias*, ad annum usque *Artaxerxis* tricesimum secundum, allaborâsset, tamen quòd septem istæ hebdomades à secundo *Nothi* inceperint, & in fine tricesimi secundi *Artaxerxis* clausæ sint, concedere non possumus ob rationes supra allatas.

Scaligeri inconstantia.

Iunius quidem, *Deodatus*, *Polanus*, *Alstedius*, *Calvisius*, *Emmius*, & alii *Scaligeri* sequaces in hac perseverant sententiâ: attamen ipse *Scaliger* editione suâ posteriori (ut non malè observat *Petavius*) ab hac suâ sententiâ discessit, & apertè fatetur nescire se quo septem istæ hebdomadæ sint referendæ, nec quam ob causam à cæteris sint separatæ, pronuncians nullum majus in hac septuagesimæ divisione latere mysterium, quàm in Ezechielis 45. v. 12. in divisione minæ in viginti Siclos, viginti quinque, & quindecim; arbitrariâ prorsus & non omnino μυστηριώδει sectione.

An in septenario mysterium.

Sed neque hæc *Scaligeri* sententia potest admitti, saltem secundum se totam; nam licet

licet fortassis in singulis septuagesimæ partibus mysterium non appareat, tamen in membris aliquibus mysterium magnum Angelus indigitavit, scilicet in ultima hebdomadâ, quam, ob summè insignem eventum *Messiæ* mortem, à reliquis partibus expresse separavit: sed an tale ullum mysterium in parte prima, septem hebdomadibus inveniatur, disquiratur à doctis. Certè quod à multis hactenus notatum est mysterium non facilè concedetur.

Hieronymi & Sanctii falsa de numeris regula.

Quod *Sanctius* ex *Hieronymo* affert de Hebraismo in numeris, semper præferente minorem summam majori, hîc non habet locum: nam ut septem præponuntur sexaginta duabus, ita una summarum minima sequitur hîc sexaginta duas. Præterea ubi regulariter præponitur numerus minor majori, id fit in certo ordine & proportione unitatum ante denarios, denariorum ante centenarios, & horum ante millenarios: quod neq; in hac septuagesimæ, neque in *Ezechielis* Sicli divisione locum habet. Hoc igitur omisso, inquiramus in alias, quæ allegantur hujus membri separati causas.

Chronologici errores Theologis antiquis indulgendi.

Qui hebdomadas à *Cyro* inchoant, septem primas in templi perfectione plerique volunt claudi, crassum hoc in Chronicis sphalma facilè indulgemus viris maximis *Ioanni Calvino*, *Theodoro Bezæ*, *Martino Chemnitio*, & *Roberto Rolloco*, qui majora & meliora meditantes, in Chronicis minùs sunt accurati, nec verò ipsis erant ad manum multa quæ hodie ad Chronologiæ studia suppetunt egregia subsidia.

Error Calvini.

Calvinus in Jo. 2. v. 20. existimat quadraginta sex annos ædificationis templi referendos ad septem *Danielis* hebdomadas, quasi in septima hebdomada post medium, tribus annis ante finem, templum fuisset ædificatum: hos ita supputat *Beza* in eundem locum, ut *Cyro* triginta, *Cambysi* octo, *Magis* duos, *Dario Hystaspis* sex annos tribuat, sed anachronismis manifestis. Nam templi ædificatio & solutio captivitatis Judæorum solent deduci non à regno *Cyri* Persico, ubi triginta quidem anni numerantur, sed ab Imperio Babylonico, ubi non supra novem dominatus est. Hæc perpendens vir non magis doctrinæ quàm ingenuitatis exosculandæ, statim agnoscit errorem, & profitetur ἐπέχειν se, & ampliorem lucem à laboribus Chronologorum expectare.

Bezæ.

Chemnitii.

Tanta non erat doctissimi *Chemnitii* hoc loco modestia, ille enim in ipsissimo *Bezæ* calculo perseveravit sine ullâ retractatione, templi fundamenta ponens in *Cyri* primo, cui assignat annos 30. & *Cambysi* octo, & *Magis* duos.

Rolloci.

Major hîc sanctissimi *Rolloci* deviatio est, *Cyro* & *Cambysi* annos assignat tantùm novem, *Magis* unum, *Dario Hystaspis* viginti (en Annianas nænias quibus multi viri docti aliquandiu delusi sunt) post *Darium Hystaspis* vult *Darium* quendam *Longimanum* imperâsse (qui tamen nunquam fuit in rerum natura) in hujus anno sexto ait exædificatum templum. Sed cum *Cyri*, *Cambysis*, & *Magorum* decem, ac *Darii Hystaspis* viginti, & *Darii Longimani* sex non faciant nisi triginta sex, aliud addit vir doctus inventum de perfectione domûs distinctâ à perfectione additamentorum ad domum; illam vult perfectam *Darii Longimani* sexto, à primo *Cyri* trigesimo sexto, istam non ante decimum nonum & ultimum *Darii Longimani*, quadragesimo nono à primo *Cyri*. Sed lippis jam dudum hæc *Annii* deliria pelluxerunt.

Doctissimus *Iansenius* in sua ad locum præ manibus harmoniâ tam latè quàm quisquam errat: nam ut ædificationis templi quadraginta sex annos compleat, *Cyro* dat viginti, *Assuero* ejus successori viginti, tertium Persarum Regem vult *Darium Longimanum*, cujus sexto templum ait exædificatum. *Cartvvrightus* cautior est qui quæstionem hanc omnino intactam transiliit. *Iansenii.*

Ista viris doctis, sed in Chronologia eo tempore minùs exercitatis faciles indulgemus: non tamen æquè ferimus oscitantiam *Hovvæi* & *Nisbeti*, qui in Chronologia accurationem profitentur. Isti hebdomadas *Danielis* à primo *Cyri* inchoantes, & templi perfectionem in sexto *Darii Nothi* finientes, & septem *Danielis* hebdomadas in templi Colophone claudentes. Ex his tribus gravibus erratis quartum deducunt maximè erroneum πόρισμα, à primo *Cyri* ad sextum *Darii Nothi* fluxisse tantùm quadraginta novem annos, contra historicorum omnium, ut ipsi fatentur, expressam fidem. *Hovvæi & Nisbeti.*

Ista omnia absurda evitat *Gualterus*, hebdomadas inchoans ab *Artaxerxis* septimo, & templi ædificationem ab hebdomadis omnino excludens, ac templo secundo perficiendo annos tantùm viginti tres ascribens. Quod autem ad annos quadraginta sex Judæorum Io. 2. eos non malè cum *Calvino* & aliis appropriat *Iosepho* auctore, templo extructo ab *Herode* ante annos quadraginta sex, veteri enim *Zorobabelis* æde maximam partem excisâ, *Herodes* novam summo labore & impensis octo continuis annis erexit, cui annis triginta octo sequentibus aliquid semper novi ornamenti addebatur. *Rectè Gualterus.*

Supra diximus de novo paradoxo, ac valdè irrationabili *L'empereuri* invento, quo septem hebdomadas à primo *Cyri* ad sextum *Darii Nothi* computat.

Non

Lyrani deviatio. Non magis probamus *Lyrani* postillatoris, *Burgensis* additoris, & Anonymi replicantis placita, qui satis hîc unanimes hebdomadarum septem initium in quinto *Zedekiæ* & finem in principio *Cyri* ponunt. Tetti hi anachronismi: sed ipsorum allegotias quibus *Nebuchadnezarem Christi* typum efficiunt, & ob suas ad *Christum* varias relationes septem istas hebdomadas à cæteris separatas volunt, summè incommodas putamus.

Quid ergo? Cum supetiores removerimus, an nulla alia dici potest causa, cur septem hæ hebdomadæ à reliquis divisæ sint? Ajo nihil esse incommodi etsi cum *Scaligero* in ultimis suis φροντίσι diceremus nullam inveniri, saltem nullam à nobis cognosci.

Quomodo urbs extructa sit in septem hebdomadis. Deinde non repugnamus nos urbis structuram istis septem hebdomadibus ascribi, modò ne istæ in eâ terminari dicantur. *Daniel* quidem 9. v. 25. urbis extructionem subjicit utrique portioni, septem hebdomadis & 72 hebdomadis, ut nihil impediat priori septem hebdomadarum membro eam actionem ascribi. Tantùm nolim in eâ actione septenarium illum claudi, cùm à septimo *Artaxerxis*, unde diximus hebdomadas omnes adeoque septem præ manibus inchoati; ad *Artaxerxis* seu tricesimum seu tricesimum secundum, quo omnis *Nehemiæ* opera in Judæâ finita est, fluxerunt anni tantum viginti quinque, qui faciunt annorum hebdomadas tantum tres cum semisse, & hebdomadarum septem solum dimidium. Dato ergò in *Nehemiæ* opere septem hebdomadas non claudi, concedimus satis lubentes intra septenarii terminos urbis extructionem contineri, & ob hoc insigne opus unicè à *Daniele* in suis precibus expetitum, septem istas hebdomadas à cæteris potuisse separari. Quod autem minor annorum portio, & ad opus extructionis magis conformis non sit accepta, inter alias hæc ratio fortassis fuit (quid ni enim & nobis nostra conjectura sit libera?) quod Propheta in hebdomadis & septenariis versans, nimirum septuaginta annis captivitatis, & septuaginta annorum septimanis, primam istius septuagesimæ pattem in septenario non alio numero voluerit ponere.

QUÆSTIO XIV.

Qui sint termini Hebdomadarum sexaginta duarum?

Hebdomadæ sexaginta duæ ubi incipiant & desinant. RESP. Communis sententia antiquorum & recentium Pontificiorum & protestantium nobis probatur; incipere eas post finem hebdomadarum septem (de quibus quæstione superiori) & terminati ante *Christi* mortem: ita ut earum prima sit totius summæ octava, & earum ultima sit summæ sexagesima nona. Pro hâc sententiâ non est opus aliis argumentis quàm ipsius Prophetæ testimonio. In divisione totius summæ hac ille utitur methodo expresse; nam septem septimanis primum locum, sexaginta duabus secundum, & uni tertium ascribit: quæ particulares summæ totalem faciunt sine omni discontinuatione, omni hiatu. Itaque qui septem volunt post sexaginta duas & unam locare, aut septem conjicere in medium sexaginta duarum, *Danielis* methodum apertè conturbant.

Secundo, non tantùm manifestus hic est ordo verborum *Danielis*; sed etiam historiæ quæ partibus septuagesimæ ab eo affiguntur idem probant. Ædificatio murorum & plateæ, etsi non discriminet primam partem à secundâ, septem hebdomadas à sexaginta duabus (quod quidem à multis creditur) tamen certum est mortem *Christi* discriminare secundam à tertiâ; nam in illâ unâ & ultimâ hebdomade post sexaginta duas dicit Propheta occisum *Messiam*.

Tertiò, veritas hæc evincitur ab incommodis quæ dissentientium omnium sententiam sequuntur. Quatuor observo diverticula in quæ extra regiam viam viri quidam magni aberrârunt. *Magna in ordinandis hebdomadis confusio & inconstantia Scaligeri.*

Primum est *Iosephi Scaligeri*, qui sexaginta duas hebdomadas rectè satis claudit in morte *Christi*, sed malè inchoat. Editione enim suâ priori septuaginta hebdomadas, & primam earum portionem hebdomadas septem à secundo *Darii Nothi* inchoabat, & finiebat septem in trigesimo secundo *Artaxerxis Mnemonis*: sexaginta verò duas incipiebat à trigesimo secundo *Artaxerxis*, & claudebat septennio ante destructam Hierosolymam. Sed editione posteriori claudens sexaginta duas hebdomadas ante *Christi* mortem, eas inchoare cogitur à quinto *Artaxerxis Mnemonis*.

Contra hanc sententiam *Petavius* & *Nisbetus* multis arguunt, sed sæpe secundum sua falsa principia quæ nobis improbantur: utcunque, hæcce sententia satis seipsam confutat. Nam dum sexaginta duarum principium in *Artaxerxis* quinto collocat, & finem in hebdomade ante mottem *Christi*, primis septem hebdomadis vel nullum vel confusum locum relinquit: à secundo enim *Darii Nothi* (principio ptioris septenæ secundum *Scaligerum*) ad quintum *Artaxerxis* non fluxerunt anni quadraginta novem seu hebdomades septem, sed tantum viginti tres, seu hebdomadæ tres & duo anni: imò verò hæc ἀβλεψία *Scaligerum* eò redegit, ut profiteatur nescire se quò septem hebdomadæ referendæ sint, utrum antecedere an sequi debeant sexaginta duas,

an verò intra earum terminos consistere; quæ mira est confusio.

Unam etiam & ultimam hebdomadam eâdem confusione involvit: nam cùm una ea apertè sequatur sexaginta duas apud *Danielem*, & verò totam septuagesimam claudat *Scaliger* in excidio urbis, eam unam hebdomadam in quâ mortuus est *Messias*, necesse habet commiscere vel cum septem, vel cum sexaginta duabus, vel cum utrisque.

Iunii & Deodati error.

Ob hanc intolerandam confusionem, *Scaligeri* sequaces Magistrum hìc non tenent. In secundum ergò diverticulum secedunt *Iunius* & *Deodatus* in suis ad Dan. 9. v. 26. commentariis, & secundum priorem *Scaligeri* mentem inchoant sexaginta duas post finem hebdomadarum septem, *Artaxerxis* tricesimo secundo, & eas claudunt septimo ante urbis excidium. Sed nec hæc eorum admitti potest distributio, per eam enim hebdomas una tertia septuagesimæ portio, vel commiscetur cum prioribus portionibus, consistendo intra terminos hebdomadarum septem, aut intra terminos sexaginta duarum hebdomadum (quod suprà rejecimus) vel erit illud septennium ante urbis excidium, quod etiam absurdum est; in illâ enim unâ *Christus* est occisus, *Christi* autem mortem nemo unquam posuit in hebdomadâ immediatè urbis excidium antecedente.

Corrumpunt sacrum textum.

Hoc ut evitarent nimis crassum absurdum viri doctissimi, novum sibi neque id quidem tolerandum effugium procuderunt, *Danielis* textum 9. v. 26. uterque malè transferendo corrupit, *Iunius* sic [*post septimanas sexaginta duas exciso Christo*] quem sequitur *Deodatus* [*Sterminato il Messia*] uterque semel & iterum contra *Danielis* diserta verba, nam Hebraicus textus est יכרת tertia futuri NIPHAL *excidetur*, quod illi vertunt per participium præteritum [*exciso*] [*sterminato*] deinde *Christi* mortem, quam *Daniel* affirmat evenisse post finem sexaginta duarum hebdomadum, illi contradicentes affirmant evenisse ante finitas sexaginta duas hebdomadas, & intra earum terminos. En quò viros cordatissimos parvus ἀναχρονισμὸς abripuit.

Theodoreti error.

In tertiam deviavit sententiam *Theodoretus* in Dan. 9. ut rectè observat *Sanctius* in eundem locum *Danielis*. Septuaginta hebdomadas cum *Africano*, veritati valdè propinquus, à vicesimo *Artaxerxis Longimani* inchoat, & in *Christi* morte terminat, sed totius septuagesimæ primam portionem facit hebdomadas sexaginta duas, & hebdomadas septem secundam, ita illas septem inter sexaginta duas & unam interjicit. Sententia hæc præterquam quod Angeli & *Danielis* methodum invertit (ut nuper dicebamus) cum serie temporum non quadrat; nam à vigesimo *Longimani* ad *Hircanium* ultimum Maccabæorum ab *Herodo* occisum, numerat annos quadringentos triginta quatuor, seu hebdomadas sexaginta duas, & inde ad *Christum* annos quadraginta novem, seu hebdomadas septem. Computus hic cum nullius Chronologi, nullius Historici rationibus convenit.

Error Suaresii & Chrysostomi.

Quartum hìc errorem notamus *Francisci Suarez* saltem *Chrysostomi*, cui hic sententiam istam imputat absque multâ suâ improbatione. Hi sexaginta duas hebdomadas inchoant ab *Artaxerxis Mnemonis* tricesimo secundo, & claudunt ante *Christi* mortem. Istis *Danielis* unam subjiciunt, ascribentes passioni *Messiæ* hebdomadam sexagesimam tertiam, sex sequentes hebdomadas à morte *Christi* ad urbis excidium annos quadraginta duos numerant, septuagesimam ultimam hebdomadam vel vacare vel per suum initium prioris attingere putant.

Minimè sana est hæc sententia, nam præter inversionem ordinis Prophetici quâ primum faciunt ultimum & ultimum medium, & medium primum, contra omnes auctores hebdomadas inchoant ab *Artaxerxis* tricesimo secundo, & claudunt toto novennio post urbis excidium, quod est & aperire & claudere magnam hanc Epocham non modò contra omnem humanam, sed contra divinam *Danielis* auctoritatem: statuendo ejus principium post ultimum cujusquam decretum de restauratione Hierosolymarum integro decennio, & finem tota hebdomada & duobus annis post excisam urbem.

QUÆSTIO XV.

De Hebdomadâ unâ ejusque dimidio.

Longinquior in superioribus mora hìc breviores efficiet. Duo sunt in quæstione; prius, quænam, & quota hebdomadum sit una illa à Daniele memorata cap. 9. 27. posterius, quod sit hebdomadæ dimidium, de quo ibidem?

In priori nos communem sequimur sententiam quam Chronologorum & Scripturæ interpretum vulgus, tam Protestantium quàm Pontificiorum mutuatur à *Theodoreto* in Dan. 9. vers. 27. unam scilicet hìc hebdomadam esse septuagesimam & ultimam: id Prophetæ verba satis demonstant vers. 25, 26. & 27. Nam primò Angelus *Gabriel* septuagesimam secans in membra, post septem & sexaginta duas nominat unam ut membrum ultimum. Deinde vers. 25. affirmatur ad tempora *Messiæ* fore hebdomadas septem & sexaginta duas, ita

ita ut una tantùm ex septuaginta sit reliqua; quæ cùm sit post cæteras omnes, necessariò ipsa est ultima. Tertiò idem ex vers. 26. apparet, ubi *Messiæ* mors, primarius totius septuagesimæ eventus post eas sexaginta duas quæ septem sequuntur, facta dicitur: evaditque hic eventus character primarius unius nostræ hebdomadæ, quam cum suo charactere simul existere, nec eum antecedere oportet. Denique vers. 27. affirmatur in illâ unâ prædicatum Euangelium, confirmatum fœdus, & cassata sacrificia, ac cæteras cæremoniarum umbras cùm advenisset ipsum corpus, quod fuit *Christus* crucifixus, mortuus, sepultus, resurgens, & ascendens in cœlum. Jam verò in nullâ aliâ præter solam ultimam ex septuaginta hæc sunt peracta.

Scaliger omnibus se opponit gratis.

His & aliis argumentis moti magno consensu, si unum aut alterum excipias, tam veteres quàm recentiores, unam illam hebdomadum septuagesimam constituerunt, donec *Iosephus Scaliger* (cui sæpe admodum leve est contra omnes mortales, pro eo quod verum arbitratur, insurgere) multos nobisque dilectissimos ex Ecclesiâ reformatâ in diversam sententiam secum traduxit. Magnus hic Chronologiæ Magister hebdomadum initium in secundo *Darii Nothi*, & finem in Hierosolymorum excidio collocans, in varia ἀτοπήματα deviavit: in quæsito autem præ manibus tàm quam in alio quoquam totâ viâ erràsse videtur.

A seipso dissidet.

Editione Emendationis temporum priori unam nostram hebdomadam rectè secuit in duo dimidia (prout facit Spiritus Sanctus) sed contra omnem rationem inter ista dimidia interjecit magnum hiatum annorum fere quadraginta: prius istius hebdomadis dimidium rectè constituit in tribus illis annis & semisse quibus *Christus* baptizatus est, prædicavit Euangelium, & crucifixus est; sed alterum dimidium admodum ineptè extendit ad tres annos & semissem, quibus arma Romana Hierosolymam circumstrepebant ad ultimam ejus vastationem.

Magnum suum in medio unius hiatum non defendit à risu.

Cùm commentum hoc viri maximi ridiculum & joculare multi pronunciàssent, editione suâ posteriore noluit quidem illud defendere, attamen hac similitudine conatur ab omni joco & absurdo excusare. Quemadmodum (inquit) qui iter facit Parisiis Tolosam, & negotia sua Tolosæ peragit mensibus septem, rectè dici potest unum mensem insumpsisse in itinere, licet dimidium istius mensis antecesserit sex menses negotiationis, & alterum dimidium id semestre secutum sit, ita una potest dici hebdomas annorum, licet eam plurimi anni mediam dividant.

Verumenimverò simile hoc tot pedibus claudicat ut vix uno incedat rectum, certè non in eo, quod est argumenti punctum, mensis ille *Scaligeri* est omnino unus, prout hebdomas *Danielis* est una, nam in septem ejus mensibus primi dimidium prius cum ultimi dimidio posteriori nequaquam faciunt unum & eundem mensem, neque ultimum, nec aliquem unum intermedium.

Tandem eam unam facit continuam.

Certè tam dura fuit hæc *Scaligeri* sententia, ut non tantùm omnes ejus alibi sequaces, sed ipse etiam eam reliquerit: nam in editione suâ posteriori unam nostram hebdomadam facit continuam, eamque cum vulgo doctorum in cujus medio *Christi* mors accidit: hoc tantùm errans quod eâ nolit septuagesimam claudi, & dimidium hebdomadæ nolit istius unius ullam partem; sed tantum ab eâ unâ dimidium distare, quantum Hierosolymorum excidium à morte *Christi*.

Verùm de dimidio mox, tantùm in præsentiâ accipimus quod secunda ejus cura nobis largitur, unam scilicet hanc hebdomadam esse continuam, & eam ipsam quam *Christi* mortis incomparabilis character excellentissimè insignivit: hoc posito evertitur ipsius & sequacium sententia de fine hebdomadum in Hierosolymorum excisione.

Malè unam ponit ante septem.

Dato enim (quod tamen est contra Prophetæ ordinem) hebdomadas septem, primum membrum hebdomadarum septuaginta, stare post sexaginta duas & unam (quod ipse *Scaliger* non audet affirmare, professus tandem nescire se verum locum & ordinem istorum membrorum) utcunque concesso istas septem stare post unam, prout extra omne dubium est sexaginta duas antecedere hanc unam: sequetur post mortem *Christi* in medio sexagesimæ tertiæ hebdomadis ad urbis excidium superfuisse septem hebdomadas & mediam, hoc est, annos quinquaginta duos & medium; nulli autem à morte *Christi* decimooctavo *Tiberii* ad Hierosolymorum excidium secundò *Vespasiani*, numeràrunt suprà annos quadraginta, & *Scaligeriani* numerant tantùm triginta sex, adeo ut ipsorum hic calculus annis totis sedecim & medio à suo ipsorum computo deviet.

Iunius & Annotatores Anglicani sibi contradicentes eam unam ad urbis excidium extendunt.

Ita fortasse vel alia hujus generis argumenta *Iunium* absterruerunt ab his etiam secundis *Scaligeri* dictatis: sed tertia quam *Iunius* cudit sententia nihilo est *Scaligeri* sanior. Vult ille in suis ad locum annotatis unam hanc esse quidem ultimam septuagesimæ, sed quæ desinit in Hierosolymorum excidio, antè quod *Christi* mors triginta sex annis peracta est: In hoc Annotatores Anglicanos sequaces habet.

Multum hîc lima detrivit, & hominum etiam σοφῶν δεύτεραι φροντίδες fuerunt φαυλότεραι. Tam *Iunius* quàm *Annotatores Anglicani* in prioribus suis editionibus hebdo-

madam unam morti *Messiæ*, & hebdomadarum septuaginta ultimæ rectè ascribebant: sed in posterioribus suis editionibus ambo pejus consulti, eam unam in Hierosolymorum excidio claudunt. Hoc fine (ut prius notavimus) *Junius* necessarium sibi putavit *Danielis* verba in futuro *Christus exterminabitur* transferre in præterito *Messiâ sublato*, & violentam hanc sacri textus depravationem Annotatores etiam Anglicani disertè probant, sine ullo rationis prætextu. Imò verò plus quàm *Junius* isti à rectâ semitâ excurrunt, nam cum ille à morte *Christi* ad urbis excidium triginta sex numerer (quibus pauciores nemo quisquam huic intervallo unquam attribuit) ipsi tamen in suis ad vers. 27. annotatis, novo prorsus calculo viginti novem tantùm numerant, quâ ratione tacent, nec ego conjicere valeo, nisi forte in Typographorum oscitantia fabam hanc placeat cudere.

Sed hoc omisso, contra priorem versus vicesimi septimi partem quæ est præ manibus, apertè *Junius* cum suis sequacibus Anglis peccat: nam in eâ unâ hebdomade (quæcunque tandem fuerit) insignis erat & extraordinaria pacti Euangelici prædicatio, & Euangelii successus apud multos magnamque Judæorum & gentium multitudinem: in illâ verò *Junii* septimanâ ante urbis excidium, nihil ejusmodi singulare legimus supra tempora priora, imò nec quod ad tempora priora potest comparari.

Quod ipsi adferunt de bonitate Dei, monentis Christianos ante urbis obsidionem ut secederent Pellam, quid hoc ad prædicationem Euangelii, & confirmatum fœdus cum multitudine conversorum ex Judæis & gentibus? Quodque addunt de cessatione sacrificiorum tempore obsessæ urbis ipsos non relevat. Nam in hebdomadis medio cassanda erant sacrificia, sed ipsi volunt cessâsse tantùm biennio ante urbis excidium quod fuit non in mediâ, sed in vergente ad finem septimanâ, imò verò nec urbe obsessâ cessârunt sacrificia, nam ad ultimum obsidionis diem perseverabant sacerdotes offerre victimas, usque dum Romani ferro flammáque templum & urbem devastâssent.

Deodati error. *Deodatus* nescio an hisce rationibus motus, & cum *Junio* & *Anglis* hebdomadas malè claudat in urbis excidio, & textum cum iis pariter corrumpat, *Christum* exterminatum volens post sexaginta duas & ante unam hebdomadam, annotatis suis in vers. 26. tamen in 27. concedit illam unam assignandam etsi non ulli certæ ex septuaginta, tamen isti in cujus ultimo dimidio *Christus* prædicavit Euangelium, & mortem in cruce obiit. Humanum est errare, sed minùs ferendum quòd viri doctissimi sibi ipsis non consonent. Certè *Deodatus*, & inprimis *Annotatores Anglicani* novissimi, etiam in curâ suâ postremâ non videntur sibi ipsis consequentia hîc proferre.

Expectabam in his angustiis à summo ingenio, literaturâ, & industriâ *Hugonis Grotii* magnam lucem, sed ut ejus in *Danielem* annotata in manus sumpsi, statim omnis ea spes prorsus decollavit, Commentarium illum inveni tenuiorem, aridiorem, infructuosiorem alio quocunque. Præterquam enim quod *Grotii* de hebdomadibus sensus cum *Scaligeri* & *Junii* erratis ex professo consonet, earum enim initium in *Darii Nothi* secundo, & finem in urbis excidio collocat: habet etiam de unâ nostrâ præ manibus peculiaria deliria. Eam quidem facit ultimam ex septuaginta sequentem septem & sexaginta duas, Christumque occidi docet post septem & sexaginta duas, hactenus rectè & ad mentem nostram, sed quod in vers. 27. annotat, unam nostram & ejus dimidium ad urbis excidium spectare, cum prioribus non consistit. Nemo certè quisquam *Messiæ* mortem cum urbis excidio unâ hebdomadâ conclusit. Id etiam in *Grotii* commentario displicet, quod confirmationem fœderis cum multis nolit de fœdere *Christi* Euangelico intelligi, sed de amicitiâ perversissimorum Judæorum cum pravissimis Idumæis, sua arma sociantibus intempestivè & infeliciter contra Romanos. Crassa nimis hæc est absurditas.

De priori quæstionis parte non plura, de posteriori, quid sit hebdomadæ dimidium aliqua diximus ad quæstionem decimam, quibus nunc ista addimus. Primò improbandum quod *Scaliger* hîc imperiosè premit, dimidium non referendum ad hebdomadam unam proximè memoratam, sed ad omnino diversam, hebdomadam scilicet eam quæ omnes septuaginta sequuta est. Tam paradoxa est hæc sententia, ut ex Protestantibus neminem Scripturæ interpretem meminerim qui sequatur; certè *Junius*, *Deodatus*, & *Annotatores Anglicani* novissimi, qui cætera *Scaligeri* paradoxa pleraque tenent, hîc Magistrum deserunt. Nihilominus tamen (quod mirere) ex Pontificiis *Pererius*, *Torniellus*, *Salianus*, & alii (quod rectè subinnuit *Henricus Philippi*) in hoc *Scaligeri* parorama manifestè inciderunt, non quod cum eo septuagesimam primam hebdomadam ad urbis excidium extendant, sed quòd post finitas in *Christi* morte septuaginta hebdomadas novæ hebdomadæ dimidium fingant, quod ad nullam ex septuaginta spectat, novam illi certè nobis cudunt septimanam, in cujus medio *Christus* mortuus est Dan. 9. v. 27. sed talem cujus prius dimidium constet ex posteriori dimi-

Quid hebdomadæ dimidium.

Scaligeri error.

Scaligerum Protestantes deserunt, Iesuitæ sequuntur.

dimidio hebdomadæ ſeptuageſimæ, & poſterius dimidium ex priori dimidio hebdomadæ ſeptuageſimæ primæ, prout volebat *Scaliger*.

Ex hoc videtur factum, ut *Petavius* fratres ſuos Jeſuitas reveritus adverſarium *Scaligerum* tam leviter hìc perſtringat, ut, licet ejus commentum ipſi non placeat, nolit tamen illud ullis argumentis oppugnare, imò verò diſertè aſſerat eſſe probabile. Nos tamen contra illum tam *Scaligeri* quam nominatorum Jeſuitarum errorem ſic argumentamur.

Argumenta contra Scaligerum & Ieſuitas.

1. Primò. Vocula demonſtrativa ה voci *Septimana* præfixa, eam ſeptimam notat de qua proximè fuit ſermo, hæc autem erat ſeptimana ſeptuageſima, non alia omnino diverſa, ſeptuageſima prima videlicet *Scaligeri*. Varias *Scaliger* affert inſtantias ubi particula ה non refertur ad ullum antecedens, ſed ad aliud omninò diverſum.

Replica, non examinamus eas inſtantiàs, tantùm dicimus tenere argumentum in uſu loquendi ordinario & vulgari, nec dari rationem cur ab uſu particulæ ordinario diſceſſiſſe *Daniel* intelligatur.

2. Secundò. Duriſſimum eſt in eodem verſiculo, imò in parvâ unius verſiculi parte talem amphibologiam procudere, quæ tam parvo intervallo unam & eandem vocem aliter atque aliter intelligi neceſſitet.

3. Tertiò. In totâ Angeli oratione hebdomadarum ſeptuaginta numerus accuratè definitur: ut earum decurtationem in *Paræo* & *Reinoldo* ſuprà refutavimus, ita extenſionem earum ad annos tres & medium ultra ſeptuaginta hebdomadas hìc rejicimus, ut expreſſo Angeli ſcopo repugnantem.

Quartò. Ut Jeſuitæ nominati *Danielem* efficiunt ſilere de hebdomade ſeptuageſimâ, quam ſupra cæteras omnes ſigillatim memorat ut omnium maximè mirabilem, ita *Scaliger* ſeptuageſimam hanc nullo notabili eventu ſignat, & ſeptuaginta hebdomadas ſine ullo myſterio claudit, nam in earum fine, neque *Meſſiam* mortuum, neque urbem exciſam vult, cùm claudat hebdomadas ſeptuaginta, triginta ſex annis poſt mortem *Chriſti*, & tribus ac medio ante urbem exciſam, anno ſcilicet & ſemiſſe, ante ultimam Hieroſolymorum obſidionem, quando nihil notabile ab ullo auctore affertur.

De dimidio ultimæ hebdomadæ vagna diſcrepantia.

Scaligeri ergo & dictorum Jeſuitarum ſententiâ rejectâ, inquiramus quid de dimidio unius, ultimæ ſcilicet ex ſeptuaginta ſeptimanis, ſit ſentiendum. Magna hìc eſt inter auctores diſcrepantia de dimidio, qui inter ſe de hebdomadâ unâ conſentiunt. Alii Hebræum חצי interpretantur *dimidium* alii *medium*, & licet *medium* cum *dimidio* multoties confundatur, hoc loco tamen diverſarum iſtarum ſententiarum auctores volunt ita diſtingui, ut *dimidium* ſit altera æqualis pars totius: *medium* verò quod inter iſtas duas partes interjacet. Rurſus qui cum vulgatâ Latinâ interpretantur *dimidium*, in tres abeunt vias; Alii ſunt pro hebdomadæ dimidio priori, alii pro poſteriori, quidam indifferentes ſunt pro utrolibet. Pro quatuor iſtis ſententiis varii ſunt magni nominis auctores tam inter Proteſtantes quàm Pontificios. Nos, ut ſolemus, liberè quid de ſingulis ſentiamus, breviter exponemus.

Suarezii indifferentia improbanda.

Primò. Non placet *Suareſii* indifferentia, licet à variis ſuæ ſodalitatis approbata: nam cum Spiritui S. viſum ſit diſtinguere diſertè illius hebdomadæ partes, & illarum uni eventus maximos, inprimis *Meſſiæ* mortem aſſignare, non decet mortales terminos à Deo poſitos movere; quaſi perinde eſſet maximos eos eventus cuilibet hujus hebdomadis parti attribuere. Prætereà cùm *Chriſti* mors illius medii hebdomadæ character certo temporis momento acciderit, ea cuilibet totius ſeptennii parti indifferenter relinqui, ſalvâ ipſius rei veritate non poteſt.

Argumenta contra dimidium poſterius.

Illa ergo Jeſuitarum ἀδιαφορία ſepoſitâ, qui pro poſteriori dimidio ſtant, illud inchoant à *Chriſti* Baptiſmo in medio quarti anni hebdomadis ultimæ, eo fine ut claudant ſeptuageſimam in *Chriſti* morte.

Sed contra hanc ſententiam duo objicimus. Primò. Si in ipſo hebdomadæ extremo mors *Chriſti* accidit, fruſtra hebdomas ab Angelo eſt dimidiata, ut dimidio aſcriberetur eventus qui in extremo contigit: quod enim fini aſcribendum cur tribuitur medio? Secundò. Temporum computus huic ſupputationi non convenit, mortem enim *Chriſti* tres annos & ſemiſſem extra ſuum locum ponit, quod rationes Chronologicas conturbat, ut poſtea videbimus.

Et dimidium prius.

Quod ad tertiam ſententiam attinet de hebdomadæ ultimæ dimidio priori, quàm *Calvinus*, *Rollocus*, *Cornelius à Lapide*, *Petavius*, *Henricus Philippi*, & alii amplectuntur, ea *Chriſti* Baptiſmum collocat in hujus dimidii principio, & mortem in fine: adeò ut re ipsâ hæc coincidat cum quartâ ſententia, quæ textum non de dimidio, ſed medio interpretatur. Nam quod accidit in prioris dimidii fine, revera contigit in totius hebdomadæ medio: ut Septuaginta Interpretes locum transferunt, ἐν τῷ ἡμίσει τῆς ἑβδομάδος, ſecundum *Iunium* in medio hebdomadis, Interpretem Italum [*nella meta de quella ſeptimana*] & interpretem Gallum [*au milieu de ceſte ſeptimain*]

 prout

prout *Vatablus* & *Montanus* in margine *dimidia hebdomada.* Tertiam hanc sententiam quoad rem probamus, sed quoad voces improbamus, nam quod revera cadit in hebdomadæ medium, id in dimidium prius aut quodlibet dimidium à medio distinctum collocare, incommoda videtur expressio.

Veritas est in medio civili. Quarta ergo sententia, quæ *Danielis* verba exponit de hebdomadæ non dimidio sed medio, nobis videtur expeditissima. Distinguit rectè *Sanctius* in locum inter medium Mathematicum, quod omnino æqualiter usque ad punctum Mathematicum distat ab extremis, & medium civile, ubi secundum vulgarem usum loquendi, & ordinariam Scripturæ phrasin aliqua latitudo admittitur, nec omnimoda æqualitas distantiæ ab extremis requiritur. Etsi hoc loco non magna latitudo quærenda videatur, nam dato *Christum* post Baptismum annos tres & sex menses prædicâsse Euangelium, & fine sexti mensis crucifixum (de quibus temporum terminis suo loco) *Christi* mors accidet si non in præciso Mathematici medii puncto, tamen in tam accurato medio civili istius ultimæ hebdomadæ, ut tam parva latitudo requiratur quàm in quoquam alio medio, quod in Scriptura memoratur.

In hunc computum conspirare videntur doctissimorum Chronologorum calculi, utut in aliis à se invicem differentes, quod ex *Iunio* in Dan.9. v.24. & *Calvisio* in *Artaxerxis* septimo, unà cum tabulis *Ubbonis Emmii*, *Petavii*, & *Henrici Philippi* suo loco demonstrare conabimur.

QUÆSTIO XVI.

An septuaginta Danielis *hebdomadæ abunde convincant Iudæorum pertinaciam, & clarißimè demonstrent jamdudum* Messiam *Venisse in mundum*?

QUamdiu Judæorum oculis erroris velum justâ Dei dextrâ obvolvitur, nemo iis quicquam etiamsi persuadeat, persuaserit: sed quod præter alia Scripturæ loca, ex Dan.9. tam clara lux affulgeat, ut de adventu *Messiæ* dudum præterito obstinatissimè negantes convincere & αὐτοκατακρίτους reddere apta sit, his argumentis concludimus.

Pro Messiæ adventu jam præterito arg. 1. Primò. Quem Dei Spiritus venturum in mundum & occidendum prænunciavit septuaginta annorum hebdomadis post decretum de restaurandis Hierosolymis, is jamdudum venit in mundum & occisus est: Atqui Dei Spiritus prænunciavit *Messiam* venturum in mundum & occidendum septuaginta annorum hebdomadis post decretum de restaurandis Hierosolymis: Ergò *Messias* jamdumdum venit in mundum & occisus est. Major nititur certissimâ, clarissimâ, & inter nos & Judæos minimè controversâ maximâ de divini Spiritus & verbi veritate, de certitudine necessariâ ac infallibili omnium Vet. Testamenti prædictionum. Minor æquè patet ex disertis Danielis verbis 9. vers. 25. & 26.

Argumentum hoc Judæos misertimè torquet, & ut responsionis aliquam umbram ad faciendum populum inveniant, in varias se formas conjiciunt, sed omninò frustrà; nam quò magis reluctantur, eo fortiùs hujus vinculi nodus eos constringit. *Multa Iudæorum effugia refutantur.* In eludendâ minore præcipuus eorum labor esse solebat, sed vulgatissima hodie eorum est ad majorem responsio, eam hac distinctione declinare conantur. Alias prædictiones ajunt absolutas, alias hypotheticas: prædictionem *Danielis* de adventu *Messiæ* hypotheticam esse, si modo populus suis peccatis ejus adventum non retardaret, per populi autem peccata stetisse, quòd tempore à *Daniele* prænunciato *Messias* non venerit.

Replico. Nullum hoc loco distinctionis istius usum esse: nam *Messiæ* adventus in prædicto tempore promissus fuit absolutissimè, nec ulla cujusquam conditionis in hac promissione vel apud *Danielem* vel alibi, tenuissima est subindicatio. *Promißio adventus Messiæ fuit absoluta non hypothetica.*

Prætereà *Messiæ* adventus ex merâ gratiâ & misericordiâ divinâ profluxit, ejusque primarius scopus fuit peccatorum populi abolitio; ita nihil eum à parte hominum potuit remorari, qui ab unico Dei beneplacito, & purâ putâ gratiâ absolutè dependebat: & minimè omnium peccatum, quandoquidem adventus ille *Messiæ* removendo & destruendo peccato unicè à Deo destinatus fuerit.

Denique quod tandem populi peccatum *Messiæ* adventum tempore præstituto impedire potuit? Id certè oportuit multò fuisse majus aliis quibuscunque quæ ante *Danielis* dies admiserunt: nam his quæ prioris templi & urbis excidium procurârunt non obstantibus, templum & urbs restituta sunt & promissus est *Messias*: jam verò si reatum crucifixionis *Messiæ* excipias, (quem illi negant fuisse peccatum) nullum aliud peculiare delictum ab iis admissum legimus, quod prioribus eorum sceleribus supereminuit. *Ieremiâ* cæterisque Prophetis testibus; idololatria, adulterium, incestus, homicidium, & omne genus gravissimarum iniquitatum in eo populo fuerunt frequentissima sub templo priori, quibus non impedientibus promissio de *Messiæ* adventu facta est: post verò tempus *Messiæ* adventui præstitutum, in primis post ultimam

mam Hierosolymorum desolationem, peccatorum istius populi gravitas ad oculum diminuta est. Ab Idololatriâ (præcipuâ olim provocatione) à multis seculis etiam ante destructum posterius templum fuerunt liberrimi; à cædibus captivitas eos dudum cohibuit plus quàm ullam aliam gentem. In aliis sceleribus præter obstinatam in Euangelium rebellionem (quam ipsi non agnoscunt) nemo ipsis imputat quicquam supra cæterarum hodie gentium aut ipsorum etiam seculis antiquis, patrum facinora. Vanissimum ergo est quod *Messiæ* adventum ob populi peccata retardatum asserunt, accelerat aliquando divina bonitas sua in peccatores beneficia, nunquam retardat, ubi definitum tempus particulari beneficio præscriptum est.

Ignorantia revelatorum non est modestia sed pervicacia & stupor.

Hinc depulsi ad aliud & ultimum κρησφύγετον decurrunt, cum toties spe suâ de *Messiâ* falsi sint, publico quasi edicto jam vetuerunt quenquam de tempore adventus *Messiæ* amplius inquirere. Nihil nunc ajunt de eo sciri posse, & omnino se ignorare profitentur quando sit venturus, aut quam ob causam tamdiu suum distulerit adventum.

Replica. Ignorantia in mysteriis divinis nondum revelatis, aliquando laudabilis est, & semper excusabilis: sed in revelatis inprimis cum argumento claro premimur, & urgemur ipsis Scripturæ verbis, professio silentii & ignorantiæ vel est propalam dare victas manus, vel aperta pertinacia, errori contra invictum argumentum adhærens.

Malè negant auctoritatem canonicam Danieli.

Ad Minorem respondentur tria. Primò. *Danielem* non esse Prophetam, adeoque ejus prædictiones nec divinas nec veras esse. Ita *Porphyrion Sadducæus*, teste *Galatino*, obgannit. Regere. Vetus est pestiferorum hominum à Scripturis irrefragabiliter convictorum cacoëthes, in ipsas Scripturas blasphemias suas evomere. Pontificii quidem *Danieli* assuunt Apocrypha de *Susannâ*, *Bele*, & *Dracone*, additamenta; atque hac ex parte infidelibus scandalum objiciunt, ut omnia *Danielis* scripta rejiciant: Nihilominus αὐθέντεια verorum *Danielis* scriptorum à Judæis hactenus non minùs quàm Christianis asserta est. Certè *Danieli* divinæ sapientiæ & veritatis testimonium ipse Deus fert Ezek. 14. v. 20. [*Si tres isti Viri* Noah, Daniel & Job *fuerint in medio ejus*] & 23. 3. [*Ecce sapientior est* Daniele.] Cui Deus attribuit justitiam & sapientiam inter justissimos & sapientissimos mortalium, quàm perditæ frontis est eum falsitatis & mendacii arcessere conari.

Errores Solomonis Iarchi.

Secunda & tertia responsio est Rabbi *Solomonis Iarchi* in suis ad 9. Dan. commentariis, ait *Messias* esse plures, sed unum tantùm filium *Davidis* κατ' ἐξοχὴν, de hoc *Danielem* non loqui, sed vers. 25. de *Cyro* 26. vers. de *Herode Agrippa*, & 24. de arca, aliisque templi Hierosolymitani instrumentis.

Resp. Quàm putida sint ista paucis videte. Primò. Cùm uno & eodem loco de *Messiâ* ter absque ullius distinctionis indicio Scriptura loquitur, quantæ est audaciæ pro uno *Messiâ* tres cudere, & verè excludere ab omnibus tribus locis de *Messiâ* verum *Messiam*, de quo solo in *Danielis* & afflicti populi solatium ea Scriptura intendit loqui. Certè abolitio peccati, adductio sempiternæ justitiæ, cassatio legis cæremonialis, & alia ibi *Messiæ* appropriata non ulli conveniunt alii quàm filio *Davidis* Redemptori.

Loquitur de Messiâ principali.

Cyrus non fuit Christus Israëlis.

Quod verò ad tres alios à *Iarchio* substitutos *Messias*, de eorum hîc ullo nullum *Daniel* verbum. *Cyrus* quidem ab Isaiâ 44. v. 28. & 45. 1. dicitur Dei pastor & Dei *Messias*, ob singulare in Dei populum beneficium, ad quod præstandum extraordinariâ Dei providentiâ constitutus erat; sed nemo, ne ipse *Iarchius*, *Cyrum Messiam* principalem Israëlis à peccato & Diabolo redemptorem, dixit; de quo tamen uno isthîc locorum *Daniel*. Quod autem ibi *Daniel Cyrum* non intelligat ex hoc patet: Propheta loquitur de *Messiâ* post hebdomadas septem & sexaginta duas venturum, *Cyrus* autem diu ante hebdomadarum primam mortuus est. Esto incipiant Judæi hebdomadas ab urbis ruinâ priori per *Nebuchadnezarem*, vel etiam à relatione *Ieremiæ* factâ, *Nebuchadnezaris* anno primo (quæ utraque supputatio falsa est, ut suprà vidimus) tamen etiam ab hoc principio ad *Cyri* principatum malè numerantur septem & sexaginta duæ hebdomadæ. Imò malè numerantur vel septem hebdomadæ, quæ faciunt tantùm annos quadraginta novem, intervallum nimis quàm strictum ab Hierosolymorum primo excidio ad *Cyri* principatum. Hinc est quod Rabbi *Abraham Aben Ezra* & alii plerique Rabbini rejiciant hoc Rabbi *Solomonis Iarchi* de *Cyro* commentum.

Nec Agrippa.

Quod ad secundum ejus Messiam *Agrippam* à Romanis, ut vult, ante urbis casum occisum, nihil in hac fabula est sani. Nam primò, Cur *Daniel* eodem loci alterum *Messiam* nobis produceret eumque annis supra quingentos post priorem demortuum? Secundò, Quis unquam *Agrippam*, præter *Iarchium*, *Messiam* dixit? *Herodes* quidem *Magnus*, & etiam ejus nepos *Herodes Agrippa* ob regnum Judaicum, quod uterque possidebat, & magnum potentiæ splendorem, à quibusdam gnathonibus Herodianis *Messiæ* titulum adepti sunt, sed ulti-

ultimus hic *Agrippa*, *Herodis Agrippæ* filius, licet in Trachonitide regnârit, nullam tamen vel Hieroſolymis, vel in Judæâ unquam habuit poteſtatem, tantùm abeſt ut eum quiſquam Judæorum ullum *Meſſiam* ſomniârit. Tertiò. Quod eum à Romanis cæſum, idque ante urbem captam volunt, Rabbinicum eſt & impudens figmentum, nam cum Romanis ad vitæ finem vixit amiciſſimè, & pro viribus *Veſpaſianis* tam patri *Flavio* quàm *Tito* filio in ſubjugandis Judæis opitulatus eſt. Certè poſt triumphum Imperatorum *Flavii* & *Titi* de ſubactâ Judæâ *Agrippa* amplificationem regni à *Flavio* adeptus eſt, ejuſque ſoror *Berenice* in Palatio Romæ cum *Tito* penè juſtæ uxoris loco familiariſſimè vixit.

Nec Arca aut Altare.

Tertius *Iarchii* Meſſias, *arca* & *altare*, procul abſunt à *Danielis* Meſſiâ verſ. 24. memorato, nam *Meſſias* ibi unctus eſt perſona, altare autem & arca vaſa erant Sanctuarii inanimata. Secundò. Quod ibi ungitur eſt Sanctum Sanctorum, vaſa autem ea fuerunt quidem Sacra & Sancta, ſed titulus ſuperlativus Sancti Sanctorum iis non convenit. Tertiò. Arca quotannis ſanguine propitiationis aſpergebatur, ſed non memini ubi vel arca vel aliud quodcunque vas intra velum ſancto oleo inungeretur, nedum ut totum ipſum Sanctuarium ullo unquam oleo perfuſum ſit: Sanctuarium quidem tam tabernaculi quàm templi prioris nube repletum fuit, ſed nullâ unctione perfuſum: ſecundi autem templi Sanctuarium nunquam legimus vel nubis fumo, vel ullo alio extraordinario Dei præſentiæ ſigno decoratum, ſi Chriſti & Apoſtolorum in atriis exterioribus converſationem eum populo excipias. Quartò. In ſecundo templo ex illis quinque quæ Rabbini defuiſſe volunt tria fuerunt, *Arca*, *Sanctum oleum*, & *Spiritus Sanctus*; reliqua duo *Urim* & *Thummim* ac *Ignis ſacer* huc non pertinent, ubi tantùm obſervamus unctionem Sancti Sanctorum intelligi non poſſe de arcâ perfuſâ, ſeu oleo ſeu præſentiâ Spiritus, quæ ſcilicet eo ſeculo non exiſtebant, Rabbinis ipſis teſtibus; adeo ut ea à *Daniele* memorata unctio verſ. 24. uni *Ieſu Nazareno* relinquatur, utpote qui non tantum creaturarum omnium Sanctiſſima, ſed ipſa Sanctitas Iſraëlis fuit, vir Spiritu S. ſupra omnem menſuram repletus.

Non loquitur Daniel de annis Jubilæis.

Manifeſtatâ jam ſatis trium iſtarum *Salomonis Iarchi* ad noſtram minorem reſponſionum futilitate; ſunt inter Judæos, tres adhuc aliæ reſponſiones prioribus non minùs futiles. 1. *Danielis* hebdomadas intelligi volunt non de annis ſed Jubilæis, ita ut ſeptuaginta hebdomadæ non tantùm annos quadringentos nonaginta, ſed etjam annos ſeptuagies quinquaginta contineant, hoc eſt, ter mille quingentos. 2. Duos eſſe *Meſſias*, alterum humilem multis ſubjectum malis, alterum gloriosum qui nihil patitur. 3. Diſtinguendum inter tempus nativitatis *Meſſiæ*, & tempus ejus apparentiæ; natum quidem fuiſſe ſecundum *Danielis* Prophetiam ipſo die incenſi templi ſecundi, ſed adhuc latêre in paradiſo ad portam Romæ, donec populi precibus adductus appareat ad ſalvandum Iſraël, has etiam nænias dedolatas demus. Ad primum Replica 1.

Iudæos omnes antiquos & *Talmudiſtas Danielis* hebdomadas intelligere de annis, commentum Iubilæorum eſt Recentiorum, qui poſtquam omnes adventus *Meſſiæ* terminos ab antiquorum ullo poſitos expiratos conſpexerunt, ne miſer populus toties ludificatus expectationem omnem de *Meſſiâ* ulteriorem deponeret, terminum illi adeo longinquum excogitârunt, ut per multa ſecula non poſſet falſitatis convinci.

Secundò. Nuſquam in totâ Scripturâ vel apud ullum probatum auctorem memorantur ullæ hebdomadæ Jubilæorum, ſed omnis hebdomas eſt, vel dierum, vel annorum, nullus autem dixerit *Danielis* hebdomadas fuiſſe dierum, ita enim biennii unius ſpatium non expleviſſent, ergò relinquitur intelligendas de annis.

Tertiò. Communis eſt Talmudiſtarum traditio à domo *Eliæ* ejuſque Prophetæ diſcipulis, ut volunt, profecta, duraturum ſex millibus annorum mundum, & poſteà conflagraturum: horum duo millia tribuunt inani, duo legi, duo diebus *Meſſiæ*; ſententia autem præ manibus præter vulgarem Judæorum fidem tribuit ſoli legi ſupra quinque millia annorum.

Quartò. Computus hic Spiritus Sancti apud *Danielem* ſcopo omnino eſt contrarius, vult Deus miniſterio *Gabrielis Danielem* cæteroſque magno mœrore confectos conſolari, ex propinquo poſt ſeptimanas ſeptuaginta *Meſſiæ*. Redemptoris adventu: à quo alieniſſimum eſt ſolamen illud non niſi poſt ter mille quingentos annos adventurum.

Denique, nugæ hæ Prophetæ verbis expreſſè contradicunt, ponit *Daniel Meſſiæ* adventum ante urbis & templi ſecundi ruinam: imò verò calamitatem illam ut conſequens ſubjungit morti *Meſſiæ*, & ut meritam pœnam iſtius multò maximi facinoris, ſed noſtri fabulatores *Meſſiæ* adventum ter mille annis poſtponunt urbis excidio.

Mali diſtinguitur

Quod ad reſponſionem alteram de *Meſſiâ* duplici, humili & glorioſo, patiente & trium-

Messias gloriosus ab humili. triumphante, toti Scripturæ repugnat, unius tantùm meminit, & talis qui primò humiliter pateretur, & posteà gloriosè triumpharet: quique per scalam crucis in triumphalem gloriæ currum ascenderet. Secundò. *Daniel* loquitur de *Messiâ* gloriosissimo, qui morte suâ allaturus esset justitiam sempiternam, aboliturus peccatum, obsignaturus visionem, remoturus cæremonias, & rebellem Hierusalem Romanorum armis deleturus; sicut Propheta *Isaias* cap. 53. gloriosissimi *Messiæ* justificantis Ecclesiam & placantis iram Dei in peccata electorum, passionem totam Euangelicè multò antè descripserat, & diu ante *Isaiam* David Psal. 22.

Fabula de Messiâ leproso. Tertia responsio non eget aliâ refutatione quàm nudâ & simplici enarratione; inde enim abundè patebit ejus putidissima falsitas, & insuper quàm patulum habeant infideles cor ad firmiter credendum stultissimè confictis fabellis, qui oculos suos clauserunt, ne videre cogantur clarissimos divinæ sapientiæ radios in *Iesu Christi* Euangelio. Hanc sententiam sic explicat *Petrus Galatinus* ex libro *Sanedrim* & *Beresehith Rabba*, *Solomonis* etiam *Iarchi* commentariis, & aliorum.

Eo die quo Romani, vel potiùs Judæi incenderunt templum, audivit Rabbi *Elias* vocem de cœlo clamantem ruere Sanctuarium: dum expectaret Rabbi statim finiendum mundum, & ad hoc prædicandum populo properaret in strata, iterum vox de cœlo eum monuit eo die natum Israëlis Servatorem: inquirenti *Eliæ* ubi locorum? Respondit vox, *Bethlehemi Iudæ*. Cùm illuc se contulisset Rabbi *Elias*, invenit mulierem præ foribus habentem ante pedes neglectum recens natum infantem. Interrogat Rabbi quid ita negligeretur infans? Respondet mater, eo quòd arbitraretur partum infelicem & infaustum, qui natus esset eo die quo templum conflagravit. Tum *Elias* ad mulierem, bono sis animo, infantem cura, nam Salvator ille est Israëlis. Post quinquennium dum rediisset Rabbi Bethlehemum, interrogat matrem, ut se haberet? Respondit illa, multò miserrimè, nam licet ipsum pro viribus foverim, tamen ad eum diem jacere mutum, surdum, cæcum, pedibus & omnibus membris captum. Dum colloquuntur, ingruit ingens turbo, & puerum corripit, ac in magnum mare defert: statim solvitur in lachrymas *Elias* ob abreptam spem Israëlis, sed silentem vox de cœlo consolatur, prædicens mansurum puerum istum abreptum verissimum *Messiam* annis quadringentis in mari magno, & annis octoginta in fumo flammæ filiorum *Coræ*, & aliis octoginta in portâ Romæ inter leprosos, ipsum leprosum valdè: post eos autem annos quingentos sexaginta quinque ab incenso templo secundo, *Messiam* purgatum leprâ accessurum ad Romanum Pontificem, ut ad *Pharaonem* venit *Moses*, & jussurum ut captivos Judæos dimitteret.

Hujusmodi lactucis dignissima sunt Judæorum labra, qui apertis Prophetarum & Apostolorum testimoniis nullam volunt adhibere fidem, ista non dignamur, nec indigere putamus ullâ refutatione: firmum ergo ab hebdomadis argumentum stat, & omninò inconcussum ab omnibus Judæorum exceptionibus. Certè ab eo *Danielis* loco, & aliis Scripturis circa tempus nativitatis *Iesu Christi* Domini nostri maxima fuit Judæorum omnium *Messiæ* expectatio, & licet verum *Messiam* plerique repudiaverint, tamen in multarum myriadum horribilem cædem multos eâ tempestate falsos Christos amplexati sunt. Quot centena millia infidelium Judæorum etiam post eversas Hierosolymas, pro summo nebulone *Barcosba* vitas suas profuderunt! *De tempore Messiæ testimonia tam Iudæorum quàm Gentilium.*

Imò verò & ipsi Gentiles eo tempore ex Judæâ magnum toti orbi Principem expectârunt. *Cornelius Tacitus*, *Suetonius*, & alii ea oracula ad *Vespasianos* detorserunt, sed ineptè: nam eorum Principatus tam fuit orbi infructuosus & brevis spatii, ut nullis ad eum prædicendum oraculis opus fuerit. *Flavius* pater annis tantum novem imperavit, & *Titus* natorum major tantùm duobus, ac *Domitianus* filiorum minor quindecim: post quod hominum monstrum nihilo *Nerone* mitius, tota *Vespasianorum* domus eradicata exaruit. Profectò magnus ille Princeps eo seculo à Judæis oriundus, de quo præter divina, ipsa Diabolica *Sibyllarum* oracula tot mira prædixerunt, alius non fuit quàm noster *Dominus Iesus Christus*.

Ei veteres *Talmudistæ* amplum in multis testimonium præbuerunt, imò ex hoc præ manibus argumento quidam omnibus seculis convicti fidem Christianam amplexi sunt. *Dionysius Carthusianus* unius ante annos sexcentos confessionem adducit in suis ad Dan. 9. commentariis, & *Nicolaus Abraham* alterius doctissimi Rabbini nuperrimè Parisiis conversi (nisi forte colloquium illud Jesuitæ *Abrahami* sit tantùm symbolicum non historicum.) Utcunque quæ ibi affert *Abraham* multa & firma argumenta, valdè apta sunt ad expugnandam perversissimorum Judæorum durissimam pervicaciam.

Secundum argumentum pro conclusione principali de adventu *Messiæ* jamdudum præterito, deducto ex vers. 24. in hâc formâ Quandocunque consummata est prævaricatio & finem accepit peccatum, & *2. Argumentum.*

propitiata est iniquitas, adductaque sempiterna justitia, & obsignata visio, ac Prophetia, & unctus Sanctus Sanctorum tum non tantùm natus est, sed in officio exequendo publicè apparuit princeps *Messias*, nam primaria officii Mediatoris opera sunt propitiare Deum, & reconciliare offensum ob peccata, ac adducere justitiam divinam & sempiternam in satisfactione, per suum sanguinem omnia electorum peccata non tantùm quoad reatum, sed etiam quoad mortiferam vim delere, & spiritualem ac constantem in electis obedientiam virtute sui Spiritûs procurare: Prophetiis impletis adventu corporis omnium umbrarum visiones ulteriores, ut non necessarias, claudere & obsignare. Istis divinis omnino operibus præstandis nemo par fuit præter *Messiam* summum, Dei æterni omnipotentem filium. Neque is (licet Sanctus Sanctorum) ad hæc idoneus erat, priusquam à patre unctus, hoc est, cùm instructus omni necessario mandato ad suum officium exequendum.

Jam assumo; Atqui in septuaginta *Danielis* hebdomadis omnia prædicta peracta sunt, nam disertis verbis vers. 24. Septuaginta hebdomadæ dicuntur à Deo determinatæ in hunc ipsum finem, ut eo spatio opera omnia prædicta præstarentur. Ergò hebdomadarum earum spatio *Messias* principalis non tantùm natus, sed & publicè suum officium executus est, adeoque jam dudum venit, & suum officium primarium peragens in mundo apparuit.

Judæorum responsa refutantur. Minor non controvertitur. Ad majorem evertendam suas Judæi strophas applicant, prædicta opera omnia non *Messiæ* sed sibi ipsis attribuunt, ajunt post secundi templi calamitates eousque populum subacturas, ut in iis peccatum sit cessaturum, & justitia eorum futura sit perfecta, ac sempiterna, ob quam Deus eos reducet in suam terram, Hierosolymam restaurabit, templum reædificabit, & Sanctum Sanctorum inunget manibus *Messiæ*.

Replica. Responsio hæc scatet absurditatibus. 1. Prædicta opera peragenda erant stante templo secundo: ipsi verò eorum nihil multis seculis post conflagrationem templi secundi, imò nec ad hunc usque diem peractum docent. 2. Non omninò conantur docere quomodo ipsi inuncturi sint Sanctum Sanctorum, nec quomodo obsignaturi visionem & Prophetiam, an scilicet aliquot millenis annis post finitas septuaginta hebdomadas ipsi inungent *Messiam*? Certè nôrunt tristi experientiâ jamdudum obsignatam visionem: etsi enim *Talmudistæ* frequentes olim & ridiculas visiones ac voces de cœlo commenti sint, tamen recentiores Rabbini agnoscunt nullas ultra sibi revelationes dari. Certè in illo universali & solennitate summâ celebrato jejunio, paulò post annum millesimum quingentesimum, in quo omnes per totum orbem Judæi, viri, fœminæ, senes, pueri, per integrum annum quàm fieri potuit maximâ abstinentiâ & ardentissimis precibus, aliquod de *Messiæ* adventu signum magnâ cum spe postulârunt, nihil tamen quicquam à Deo responsi in hunc diem tulere.

Tertiò. Quod afferunt de suâ justitiâ in Romanâ captivitate, omninò falsum est. Nam (si Idololatriam excipias, à quâ sub secundo templo non minùs quàm hodie immunes fuerunt) à nullo alio peccato reformati videntur, homines sunt avarissimi, & in suis fœnoribus injustitiâ infames, fraudulenti valdè, in suo publico cultu profanissimi (ut mihi quidem Amsterodami in Synagogâ videbantur) quodque omnium caput est, in rebellione contra Euangelium unicam salutis viam obstinatissimi. Imò verò tantùm abest, ut ullam de *Christo* crucifixo pœnitentiam agant, ut existiment primarium illud peccatum, ob quod Deus Hierosolymam & templum destruxit, eosque omnibus, quas tunc & postea calamitates perpessi sunt, obruit; fuisse eorum in Apostolos cæterosque Christianos patientiam: quod omnes, cùm in suâ tunc essent potestate, non occiderint, & Christianismum in tenui tunc radice non extirpaverint. Hæc egregia est Judæorum sub hodiernâ captivitate justitia, quâ demerituros se putant Deum, ut vetera omnia peccata dimittat, & ipsos in ultimam felicitatem, quam somniant, deducat.

Quartò. Dato (quod tamen falsissimum est) calamitates præteritas Judæorum gentem totam in eum reformationis apicem adduxisse, quò vel ipsorum Majores, vel alia unquam devotissima gens devenit, stent in eo justitiæ & pietatis culmine, quò quivis unquam mortalium in terris accessit, an tamen hinc inferent nullum in totâ gente remanere peccatum? Quàm hæc insana blasphemia! Sed dato hoc etiam infando absurdo, an tamen summa gentis illius innocentia Deo potest ita satisfacere, ut eum reddat propitium ob omnia gentis istius in multis seculis horridissima scelera? Prisca Judæi etiam hodie delirant deliria, justitiam divinam in *Christi* satisfactione explodunt, ut suam, quæ nulla est, stabiliant. Eâdem adhuc oberrant chordâ, ut divino judicio dementati ab omnibus passim observentur.

Tertium adhuc ex textu proferimus argumentum hujusmodi. Ante Hierosolymorum excisionem occisus est *Messias*, & fœdus confirmavit cum multis vers. 26. *3. Argumentum.*

Ergò

Ergò antè Hierosolymorum excisionem venit in mundum & publicè suo munere functus est. Responsiones Judæorum ad antecedens communes duæ sunt. Prior, *Meßiam* occisum non fuisse principalem, filium scilicet *Davidis*, sed Regem *Agrippam*, *Agrippæ* filium. Posterior, quem *Daniel* affirmat confirmâsse fœdus cum multis fuisse non *Meßiam*, sed *Titum Vespasianum*, qui paulò antè obsidionem urbis fœdus cum multis Judæis pepigit, cui non diu stetit fœdifragus evadens. Replica. Responsiones hæ prioribus non absimiles, mendaciis putidis refertæ sunt. Nam primò *Meßias* de quo *Daniel* fuit principalis, & filius *Davidis*, quem secundum omnes Prophetas oportuit occidi, & suâ passione opera redemptionis à *Daniele* memorata perficere. Secundò. *Agrippa* nullâ commodâ ratione dici unquam potuit ullus *Meßias*, nec hic unquam, ut supra vidimus, occisus fuit: imò verò ex quatuor à Scripturâ memoratis *Herodibus* nullus omnino est occisus, sed omnes domi suæ absque ullâ humanâ vi expirârunt. Primus *Ascalonita* dictus magnus, infanticida, ob innumera sua scelera, divinâ manu morbo gravissimo per multos dies tortus obiit mortem. Alter *Herodes Tetrarcha*, *Ioannis Baptistæ* necator, in Galliis cum uxore *Herodiade* in misero exilio elanguit: tertius *Herodes Agrippa* Hierosolymorum & totius Judææ Rex, *Iacobi* Apostoli percussor, cum divinos admisisset honores, ex phthiriasi σκωληκόβρωτος interiit. Quartus autem prioris filius, Romanis ad suum extremum amicissimus, post excisa Hierosolyma & patratum bellum Judaicum, in *Vespasianorum* patris & filiis gratiâ permanens supra omnes Judæos, vitâ decessit. Ista omnia *Iosephus*, & alii testes, longè nuperis omnibus mendacibus Rabbinis superiores.

Iudæorum responsiones refutantur.

Ex iisdem patet quod de *Tito* addunt nullam mereri fidem: præterquam enim quod fœdus illud Euangelicum, ultima ex septuaginta hebdomadis confirmatum est cum multis credentibus à *Christo* & ejus Apostolis ante natum *Titum*; falsum etiam est ullum unquam fœdus *Titum* violâsse, nec cum Judæis ullum unquam fœdus pepigit: nam statim ante urbis obsidionem Alexandriâ venit Hierosolymam, annis superioribus Galilæâ & Judæâ à se patreque subactâ. Voluit quidem libenter mitissimus Princeps Judæis jam subactis & subditis conditiones pacis non fœderis dedisse; sed seditiosorum factio tam durâ tyrannide populum obsessum ad ultimum usque obsidionis diem comprimebat, & ipsis furiis divinis eò usque amentiæ populus iste actus est, ut omnem pacem obstinatè recusârit, nedum ut cum *Tito* in ullum fœdus devenerit.

QUÆSTIO XVII.

Quid de temporibus trium ultimorum Prophetarum Haggæi, Zachariæ, *&* Malachiæ *statuendum?*

Resp. De duobus prioribus constat munera sua exercuisse anno secundo *Darii*, cum *Iosua* & *Zorobabel* templum secundum extruerent, sed magna de *Dario* illo controversia, Prophetarum etiam istorum tempus controversum facit: tres sunt hac de re sententiæ.

Primò. *Tertullianus*, *Clemens* Hierosolymitanus, *Genebrardus*, & alii *Darium Medum* intelligunt. Istorum anachronismus est manifestus, & nimia expressarum Scripturarum incogitantia; nam *Haggæus* & *Zacharias* sub eo *Dario* Prophetârunt, cujus sexto templi secundi extructio perfecta est, atqui *Darius Medus* vix duos annos Babylone regnavit: utcunque, ejus finitum est imperium priusquam *Cyri* inchoatum est, & verò nullus in templo lapis jactus est ante *Cyri* non modò imperium sed etiam decretum de restaurandis Hierosolymis: templi quoque structura impedita fuit omnibus diebus tam *Cyri* quàm ejus filii *Cambysis*.

Infrunitus Tertulliani anachronismus.

Hac ergò infrunitâ valdè de *Dario Medo* sententiâ rejectâ, secundo loco multi *Darium Nothum* volunt: templum post *Cyri* edictum annis supra centum in ruderibus jacuisse statuentes, & *Zorobabelis*, *Iosuæ*, *Haggæi*, *Zachariæ*, ac multorum ex populo ætates ultra humanæ vitæ modum extendentes gratis, ac sine ullo idoneo argumento. Magnum hunc *Scaligeri*, *Iunii*, & aliorum anachronismum quæstione sextâ prolixè refutavimus.

Darius non Nothus sed Hystaspis templum condidit.

Tertiam de *Dario Hystaspis* sententiam variis in eâ quæstione argumentis confirmavimus: hîc ergò non postulamus, sed ut prius probatum sumimus, *Haggæum* Prophetam agere cœpisse anno secundo *Darii Hystaspis*, mense istius anni sexto, ut legimus Haggæi 1. vers. 1. *Zachariam* verò eodem anno duobus tantum mensibus seriùs inivisse suum officium, ut ex capite ejus 1. v. 1. patet.

Cavete ergò à doctissimi *Iunii* in ea loca, quemadmodum etiam in Esdræ 4. v. 24. annotatis, nam ibi *Darium*, sub quo Prophetæ præ manibus vixerunt, vult *Nothum* contra veritatem. *Deodatus* in primis suis annotatis ab hoc errore satis sibi cavit, sed editione posteriori Italicâ, Anglicè jam expressâ in eum incidit. Annotatores Anglicani Genevenses viri docti & optimi, *Calvini* & *Bezæ*, Marianis temporibus familiares,

Iunii, Deodati, & Annotatorum Anglicanorum anachronismus.

liares, tricies Londini in *Elisabethæ* Regno recusi, licet regnante *Iacobo* invidiâ Episcoporum suæ causæ nimis quàm impensè faventium, quantum fieri potuit absque tumultu, suppressi; hi rectè in omnibus suis notis *Darium* hunc *Hystaspis* indigitant. Sed nuperi Annotatores editione suâ priori sibiipsis omninò non consonant. In Haggæi 1. v. 1. & in Zachariæ 1. v. 1. disertè *Darium* hunc *Hystaspis* vocant tertium Persarum Regem, iidem tamen in Esdræ 4. v. 24. *Darium* nolunt *Hystaspis* sed *Nothum*; Magnam hanc ἀβλεψίαν non excusat præfatio in editionem ultimam, quæ ex Octavianis collegam unum, cui in *Ezekielem*, *Danielem*, & Prophetas minores commentari incumbebat (puto *Pemertonum*, vel *Redingum*, sex enim cæteros *Fetlæum*, *Gudgæum*, *Gattakerum*, *Dunhamum*, *Leyæum*, & *Taylourum*, eâ eruditione, eâ magnanimitate viros familiariter cognovi, ut ab omni probro liberos audeam pronunciare) infamem *Deodati* plagiarium denunciat, nam notæ in *Haggæi* & *Zachariæ* locos prædictos à *Deodato* non sunt surrepti, cum ibi locorum *Deodatus* editione suâ Italicâ priori siluerit, & posteriori malè loquutus sit: Annotatores autem Anglicani medii in *Haggæum* & *Zachariam* benè; sed quod notamus sphalma est in auctore notarum ad *Esdram*, quem Collegarum præfatio ab omni notâ absolvit. Quicquid etiam hìc est vitii, Angli ultimâ suâ & prolixâ satis curâ non omninò emendârunt, nisi libertas opinandi contraria emendatio sit erroris, qui in contrariorum altero invenitur. In editione ultimâ ad Haggæi 1. v. 1. Esdræ 4. v. 7. & 6. 15. etsi inclinent in *Darium Hystaspis*, tamen alteram de *Dario Notho* sententiam non improbant, sed pro utraque afferunt in medium argumenta, nolentes ipsi quicquam determinare; ἀδιαφορία in commentatoribus gravibus in ejusmodi quæstione infrequenti, & vix satis probandâ.

Nomina Annotatorum Anglicanorum.

Vnus plagiarius non excusat cæteros.

Origenis absurda sententia de Malachiâ.

De tertii Prophetæ *Malachiæ* temporibus determinanti præcognoscendum quis fuerit ille *Malachias*. Quatuor hac de re sententias invenio. Prima est *Origenis* qui *Malachiam* Angelum non hominem fuisse existimat, pro hoc somnio ἀτοπωτάτῳ nihil aliud adfert *Origenes*, quàm septuaginta duorum Interpretum versionem, qui vocem *Malachi* verterunt *Angelum ejus*: *Hieronymus*, & post eum omnes alii Christiani doctores tetrum hunc errorem rejiciunt ut impossibile. Licet enim personalem cum naturâ humanâ unionem secundæ trinitatis personæ virtute divinæ omnipotentiæ concedant, negant tamen ullis aliis creatis suppositis talem unionem possibilem, ita ut Propheta *Malachias* esse non possit persona ex Angelo & homine composita, argumentum ab Etymologiâ in appellativis, multò magis in propriis est valdè Topicum & contingens. Ipse *Malachias Ioannem Baptistam* vocat מלאכי, eidemque nomen *Eliæ* tribuit, quin & omnes sacerdotes vocat Dei Angelos, ergóne negandum *Eliam*, *Ioannem Baptistam* & omnes sacerdotes fuisse homines? Prætereà septuaginta Interpretes non debuerunt nomen proprium appellativè interpretari: eorum in hoc auctoritas eò minoris facienda est, quòd in hoc ipso vocabulo alium manifestum admittant errorem, in fine enim *Vau* pro *Iod* supponunt, si transferre voluissent, debuerunt vertisse *Angelus meus* in primâ personâ, non *ejus* in tertiâ.

Secunda sententia est Judæorum tam recentium quam antiquorum, quos non tantùm *Hieronymus* & *Ribera* ex professo, sed etiam *Calvinus* in Prologo suo ad *Malachiam* Gallico propemodum sequitur; *Malachiam* scilicet esse *Esdram*, eò quòd de iis tantùm rebus agat de quibus *Esdras*. Hæc si vera esset sententia, liquida essent *Malachiæ* tempora, quia *Esdræ* talia sunt; sed à plerisque tam Pontificiis quàm Protestantibus hæc sententia rejicitur, communis materia scripti non identificat scriptores. Prætereà de variis agit *Malachias*, de quibus *Esdras* nullum verbum. Denique cui bono suum *Esdras* nomen dissimulâsset, & qui libro uno *Esdræ* nomen habuit, cur in altero *Malachiæ* titulum assumeret?

Riberæ Calvini de Malachia sententia refutatur.

Iisdem argumentis refutamus eos qui *Malachiam* arbitrati sunt vel *Haggæum* vel *Zachariam*.

Etiam Gualteri.

Tertia sententia est solidissimi *Gualteri* in suo ad *Malachiam* Prologo, qui Prophetam hunc eundem putat cum *Malcija* qui Nehem. 8. v. 4. die jejunii *Esdræ* à sinistris stetisse legitur. Sed neque hæc admitti potest sententia; non quòd tempora non possent satis convenire, sed quod præter conjecturæ singularitatem ipsa nomina in literis substantialibus differant: habet enim *Malachi* in medio non tantùm punctum *Cametz*, sed & literam *Aleph*, quæ in *Malcija* desunt, & *Malcija* habet *Dagesh* in *Caph* cum subjecto *Chirick* ac in *Iod Mappik*, cum subjecto *Cametz* ac subjuncto *He*, quæ omnia in *Malachi* desunt. Septem hæ differentiæ voces *Malachi* & *Malcija* usque adeo differre faciunt, ut idem unius viri nomen esse non possint.

Remanet quarta communis, quæ nostra est sententia, *Malachiam* esse Prophetam distinctum ab *Esdra* & alio quovis. Ad hoc probandum non opus est aliis argumentis quàm quibus alias sententias refutavimus.

De particulari ejus tempore nihil habetur certi in Scripturâ, ex materiâ tamen scripti

Malachias ulti-

mus Prophetarum. scripti hæc in genere colligimus. Primo, scripsisse post *Esdram*, *Haggæum*, & *Zachariam*, adeoque Prophetarum omnium fuisse ultimum tempore. Ista concludimus non tam ex antiquissimo ejus situ post cæteros omnes veteris Testamenti scriptores (quod tamen argumentum est plerumque, si non semper satis probabile) nec etiam ex *Hieronymi* post Iudæos regulâ, Scriptum omne Bibliorum quod nullum temporis titulum præ se fert, superiori libro temporis titulum habenti contemporaneum esse, saltem tempore non priorem. His omissis ex subjectâ libri materia tria hæc desumimus, Primum, scripsisse *Malachiam* post *Haggæum* & *Zachariam*, nam eorum laboribus intermissa templi extructio perfecta est; *Malachias* autem templo jam perfecto prophetam egit. Reprehendit enim sacerdotes & populum de impietatibus suorum cultuum in templo completo peractorum; Secundum, scripsisse post *Esdram* & *Nehemiam*, nam quæ isti in matrimoniis alienigenarum, divortiis, & polygamiâ reformârunt, hic accuratiùs post novos abusus studuit corrigere: Tertium, ultimò omnium Prophetarum scripsisse, eò quòd de venturo mox *Messiâ* & ejus præcursore *Ioanne Baptistâ* multo distinctissimè prophetârit, ita ut non fuerit opus alio prophetâ monitore de diebus *Messiæ*, jam quasi stantis in foribus, certè jamjam adventuri.

Argumenta.

Cornelii à Lapide temeritas.

Particulariùs non audemus descendere: quòd *Cornelius à Lapide* Prophetam hunc assignet anno *Artaxerxis Longimani* septimo, quando *Esdras* templi polluriones emendabat, id facit suâ unius conjecturâ sine cujusquam auctoritate, vel etiam idoneâ ratione. Hujusmodi tantâ facilitate rejiciuntur, quantâ cum audaciâ proponuntur.

Epiphanii de Malachia fabulæ.

Eodem ordine habemus quæ *Epiphanius* in suorum librorum ultimo de vitis Prophetarum, memorat de *Malachiâ* sine ullo teste, sine ullo argumento: fuisse *Zabulonitem* natum *Sophæ*, ibidem cum suis parentibus sepultum, in juventute mortuum, egregiâ & Angelicâ corporis formâ præditum, imò verò hoc supra omnes privilegio decoratum, quod quæcunque ille prophetaret, apparuerit eodem semper die Angelus de cœlo, eadem populo repetens & confirmans. En quam antiquæ sint Monachorum traditiones; neque heri, neque nudiustertius in ecclesia natæ sunt aniles fabellæ.

QUÆSTIO XVIII.

An septuaginta anni captivitatis distinguendi sunt à septuaginta desolationis.

Qui concilietur primum Zachariæ versu duodecimo cum Ieremiæ vigesimi quinti undecimo & duodecimo: item secundi Paralipomenôn cap. 36. vers. 20. & sequentibus ad finem, & cum primi Esdræ primo? Posterioribus locis affirmatur 70 annos captivitatis Babylonicæ finitos esse in ruina Monarchiæ Chaldæorum & ortu Regni Persarum, in primo Cyri: *priori verò nondum finitos annos septuaginta captivitatis secundo anno* Darii, *qui diu imperium* Cyri *sequutus est.*

RESP. Non erat animus de hoc dubio pluribus egisse quàm quæ ad quæstionem tertiam attuleram, sed cùm Jesuitas doctos *Riberam*, *Sanctium*, *Cornelium*, & alios videam dubii hujus difficultatem admodum exaggerare, prioribus ista subjungo.

Iesuitæ superstitiosi & rebelles.

Primò, nullam *Riberæ* fuisse causam, cur in hujus quæstionis solutionem imploraret non tantùm auxilium Divinum, sed etiam *Michaëlis* Archangeli & sanctorum *Ieremiæ*, *Esdræ* & *Zachariæ*: nobis enim ad omnem cujuscunque dubii solutionem necessariam sufficit Dei gratia in unius Christi mediatione: præterquam quòd Prophetas V. Testamenti à Pontifice nondum canonizatos arbitrabamur etiam à Pontificiis exclusos ut ab omni mediatione intercessionis, ita & ab omni invocationis cultu. Sed profectò ad hodiernum diem Jesuitarum doctissimi popularem captant auram, suis in crassissimâ etiam superstitione ac idololatriâ supererogationibus. Ut hoc ipso loco videre est in *Cornelii* ad *Zachariæ* primi duodecimum commentariis, ubi non tantùm Babylonicam captivitatem (quæ verissimè convenit Pontificiæ servituti) Religioni reformatæ improperat, sed etiam qui in Anglia & Scotia admodum pauci Jesuitæ, & à Jesuitis incitati rebelles merito supplicio affecti sunt, vocat tot centenos Martyres, qui instanter etiam hodie orant, & suo sanguine abluunt nostras iniquitates; & hostiæ pro peccato, suo sanguine diluunt gentis Anglicanæ & Scoticanæ transgressiones. Hi sunt doctrinæ Jesuitarum belli fructus, & hinc quantopere indies in deterius vergat omnis de ipsorum reformatione spes, cuivis etiam lusco patet ad oculum. Utcunque, quandoquidem ipsi dubium præ manibus tanti faciunt, nos ad priora hæc addimus.

Septuaginta anni Zachariæ iidem sunt cum septuaginta annis Ieremiæ.

Ad quæstionem tres dari solent responsiones, quarum singulæ suos habent magnos auctores. Prima est eorum qui septuaginta annos *Zachariæ* diversos faciunt à septuaginta annis *Ieremiæ*, ita ut isti ab illis diversos habeant terminos tam in principio quam fine. Istos septuaginta annos *Zachariæ* quos desolationis vocant, à vastatione Hierosolymorum inchoant, & in restauratione templi claudunt; illos septuaginta *Ieremiæ*, quos captivitatis vocant,

cant, à *Nebuchadnezaris* primo inchoant & quarto *Ioakimi*, ut suprà vidimus, clauduntque in primo *Cyri*, quando Babylonicum eversum est Imperium & Judæorum captivitas soluta. In hac sententia sunt *Theodoretus*, *Hieronymus*, *Augustinus*, & alii veteres. *Ribera* eam prolixè defendit, & ab eo traditam accipiunt Iesuitæ, *Sanctius*, *Petavius*, *Cornelius*, *Henricus Philippi*, & alii.

Defenditur Pererius contra fratres Iesuitas.

Contra hanc sententiam *Pererius* insurgit, ob quod à suis fratribus vapulat, sed nullo suo merito: rejicit ille quidem hanc sententiam ob rationes aliquot minimè probandas: ait enim multò plures quàm veritas admittit, fuisse annos desolationis ab exciso templo ad restauratum, secundo *Darii Hystaspis*; nam numerat à primo *Cyri* quando soluta est captivitas, ad secundum *Darii* annos supra quadraginta. In hoc cum aliquibus antiquis crassè errat, dum primum Regni *Cyri* Persici confundit cum primo Monarchiæ *Cyri*, & Imperii ejus Babylonici ac liberationis Judæorum. Nam supra viginti annos *Cyrus* imperavit Persis ante captam Babylonem & eversam Monarchiam Assyriorum. Hunc tamen in *Pererio* anachronismum non omnino taxant adversarii Jesuitæ fratres: & verò si hoc sphalma in eo prætereas, primam responsionem rectè oppugnat, ait enim Prophetam *Ieremiam* & alios vulgò confundere captivitatem Babylonicam cum Babylonica desolatione: & quæ Deus facit eadem non esse hominum ea separare: addimus nos has etiam rationes.

Primò. Distictionis hujus fundamentum nullum est, cum in eo ponatur quòd *Zacharias* Propheta secundum *Darii* vocaverit annum septuagesimum: suprà autem quæstione tertiâ demonstravimus manifestam hanc esse Latini Interpretis depravationem textûs Hebraici; quod tam *Petavius* quàm *Salianus* videntur concedere. Secundò, lectio hæc Latina non tantùm verbis Prophetæ, sed etiam scopo adversatur: nam querelæ Angeli coram Domino maxima materia est, quod durarent adhuc populi calamitates, postquam terminus à Deo iis positus (septuaginta anni *Ieremiæ*) effluxisset. Nulla hìc querelæ materia, si septuaginta anni tum non fuerint præteriti, sed annus in quo Propheta loqueretur, esset ipse septuagesimus, prout rectè *Calvinus* in locum, & post eum *Gualterus* & *Annotatores Anglicani* nuperrimi observârunt. Tertiò, fatentur Jesuitæ, modò verba ipsa Latina legantur interrogativè, *An iste septuagesimus est?* tum annum septuagesimum non præsentem sed præteritum rectè intelligi. Jam vero verba leguntur interrogativè, fatente ipso *Cornelio* in editione Plantinianâ: quòd editio Romana interrogatione careat, quid ad nos? ipsi viderint. Certè Hebraica veritas apertissime est interrogativa, & Adverbium *quamdiu* initio versûs positum, ut rectè vertit *Arias Montanus*, non potest non esse interrogativum, & totum versum puncto interrogandi claudere.

Singularis error Tornielli.

Primam hanc sententiam dimittemus, si Jesuitæ *Tornielli* lapsum à *Saliano* & aliis suorum observatum notaverimus. Amplectitur ille distinctionem duplicis septuagesimæ à *Pererio* nobisque rejectam, sed singularem & deviam prorsus numerandi viam instituit. Cum cæteris annos desolationis septuaginta claudit in secundo *Darii*, sed solus eos inchoat à trigesimo quarto *Nebuchadnezaris* non à decimonono, quando urbs & templum incensa sunt. Esto in *Nebuchadnezaris* trigesimo quarto debellata sit Ægyptus, & traductæ tunc aliquot Judæorum reliquiæ ex Ægypto Babylonem, attamen nulla tum nova facta est Judææ vel urbis vel templi vastatio, quorum omnium extrema desolatio multos ante annos peracta fuit. Neque verò ullius Chronologi rationes cum *Torniello* conveniunt, nam à tricesimo quarto *Nebuchadnezaris* ad secundum *Darii Hystaspis* non fuerunt supra quinquaginta quinque annos, quos verò ipse addit quindecim ex malè calculatis Regum Chaldæorum vitis, id suis somniis, nulli verò probato auctori acceptum referre debet.

Lutherus & Melanchton ab Annio seducti.

Sententia secunda est *Scaligeri*, quæ longius priori divertit à vero. Non loquor de *Lutheri* & *Melanchtonis* summorum virorum singulari hìc sphalmate, qui *Annii Viterbiensis* imposturis nondum eorum ætate satis liquidis seducti, annum secundum *Darii* retulerunt ad *Artaxerxem Longimanum*; novos hac ratione terminos septuaginta annis *Zechariæ* tribuentes. Sed cùm dudum Annianæ nugæ ab omnibus ubique sint explosæ, nullâ eas hic refutatione dignabimur. Quod ad *Scaligerum*, septuaginta *Zechariæ* annos claudit in secundo *Darii* non *Hystaspis* sed *Nothi*, adeoque secundum ipsius & *Emmii* sequacis sui computum eos incipere cogitur *Darii Hystaspis* tricesimo. *Calvinus* & *Gualterus* acerbè satis accipiunt prioris sententiæ auctores, quòd septuaginta annos *Zechariæ* extendant ad secundum *Darii Hystaspis*; quo ergo accepissent animo hos posteriores, qui ad *Darii* usque *Nothi* secundum, annos istos differunt? Nos contra eos paucis sic agimus.

Scaligeri error.

Contra eum argumenta.

Primò. Tota hæc sententia secunda nititur falso fundamento, scilicet, *Darium* fuisse *Nothum* non *Hystaspis*, sub quo templum exædificatum est; de hoc satis quæstione

ſtione octavâ. Secundò. Malè jejuniorum à *Zecharia* memoratorum anni vocantur ſeptuaginta, qui fuerunt ſecundum hos ſupra ducentos, nam præter duas ſeptuageſimas à *Scaligero* conceſſas, fuerunt alii propè ſeptuaginta anni medii: à primo enim *Cyri* ad triceſimum *Darii Hyſtaſpis* ſunt minimùm ſexaginta ſeptem, qui juncti cum ſequentibus ad *Darii Nothi* ſecundum, efficiunt ducentos & ſeptem, in quorum principio & medio jejunabant Judæi ob incenſum templum. Tertiò. In ſeptuaginta annis *Zechariæ* jejunabant & lugebant Judæi ob incenſum templum, vaſtata Hieroſolyma, & populi captivitatem; conſentaneum ergo eſt luxiſſe populum annis ſeptuaginta immediatè ſequentibus iſta mala, non verò annis plus centum poſt reditum à captivitate remplumque fundatum & Hieruſalem ædificatam, etſi nondum circumcinctam muro. Et verò, ecquæ fingi poteſt ratio cur Judæi, qui neglecto jejunio annis omnibus ſeptuaginta captivitatis & annis etiam ſexaginta ſeptem à reditu, triceſimo demum *Darii* iſta jejunia renovaverint? Quartò. Septuaginta iſtos Scaligerianos à *Darii* trigeſimo incipientes habuiſſe oportuit inſignem aliquem eventum populo Iudaico, ob quem ut characterem hujuſmodi Epocha inſtitueretur. Sed volvamus & revolvamus omnia antiquorum ſcripta ſacra & profana, nihil inveniemus inſigne in poſtremis *Darii Hyſtaſpis* annis, quod commode fundet ullius novæ Epochæ caput.

Calviſii error proprius. Ut argumentum hoc declinet *Sethus Calviſius*, comminiſcitur ſeptuageſimæ hujus Scaligerianæ caput, non in triceſimo *Darii* ſed in primo *Xerxis* collocari, quando *Xerxes* (*Eſtheræ* maritus *Aſſuerus*) inhibuit templi ſtructuram, à qua calamitate Iudæos vult ſeptuaginta illos annos *Zechariæ* numeràſſe. Sed inventum hoc eſt *Calviſii*, in quo nullum habet nec anteceſſorem nec ſequacem. Tempora etiam non quadrant, nam à primo *Xerxis* ad ſecundum *Nothi*, ſecundum *Calviſii* ipſius calculum, non ſunt anni niſi ſexaginta quinque. Tertiò, quis credat toto *Aſſueri*, *Eſtheræ* mariti tempore, & *Artaxerxis* ejus filii diebus, decretum nullum erga Iudæos benignum ab *Eſthera* & *Mardochæo* impetratum fuiſſe: ut omittamus refutatum illud *Scaligeri* commentum de *Xerxe Eſtheræ* marito Quæſtione ſextâ.

Iunii, Deodati, & aliorum error. His non obſtantibus *Iunius* ſententiam hanc *Scaligeri* ſequitur in ſuis ad *Zechariæ* primi duodecimum, & ſeptimi quartum annotatis, ſed paucis & quaſi timidè, *Calviſius* & *Emmius* clariùs, etſi etiam admodum paucis, *Deodatus* inde eam proponit nudè, nihil determinans, *Pererius* ita proponit ut eam non rejiciat, etſi aliquas ejus partes improbet: ſed *Danæus* & *Annotatores Anglicani* eam expreſſè refellunt.

Sententia vera. Supereſt tertia quæ noſtra eſt ſententia, quam *Calvinus*, *Gualterus*, *Danæus*, *Annotatores Anglicani* primi, medii & ultimi, *Pererius*, *Salianus*, & alii plerique Scripturæ Interpretes tam Proteſtantes quàm Pontificii, ſequuntur, nimirum annos ſeptuaginta *Zechariæ* à ſeptuaginta *Ieremiæ* non diſtingui, ſed utroſque in primo *Cyri* deſinere: annis ſeptemdecim ante ſecundum *Darii Hyſtaſpis*, in quo Angelus *Zechariam* alloquutus eſt. Sententiam hanc non opus eſt aliis argumentis confirmare quam quibus ſuperiores refutavimus, & ipſa inſpectione textûs *Zechariæ* qui apertè ſeptuaginta annos præteritos importat, ſi vel ſecundum Hebraicam veritatem, vel ſecundum multas Doctorum verſiones cùm veteres tum novas legatur, vel etiam ſecundum ipſam vulgatam Latinam licet corruptam, modò cum interrogatione, quam, ut ſuprà vidimus, ipſe verſiculi contextus, & adverbium interrogandi initio verſiculi poſitum, neceſſario inferunt.

Si objicias, ſeptuageſimam in primo *Cyri* finientem eſſe aliam ab ea in qua templum eſt abſolutum. Reſp. Non debuit ulla ſeptuageſima claudi vel in exædificatione templi, vel Hieroſolymorum reſtauratione, nulla enim ſeptuageſimæ talis promiſſio ullibi facta eſt: imò omnis à Deo facta promiſſio annis ſeptuaginta finienda à *Ieremia* prolata eſt, & applicata uni ſeptuageſimæ captivitatis perfectâque in Babylonis ruinâ per Perſas, ſolutione captivitatis, & reditu Judæorum: nullibi verò promiſit Deus ſtatim & immediatè poſt terminatam ſeptuageſimam captivitatis exædificatum iri templum & urbem, ſed iſta divinæ providentiæ ſecundum ſuum beneplacitum perficienda relicta ſunt.

QUÆSTIO XIX.

Quid ſtatuendum de quatuor menſium jejuniis à Zecharià Cap. 7. v. 3. & Cap. 8. v. 19. memoratis?

RESP. Non eſt hìc animus digredi ad quæſtiones de menſibus, annis, & diebus Hebraicis, iſtas cum cæteris ſalebris & ſpinis Chronologiæ reſervamus, ut ſuo loco ſimul cum bono Deo perpendantur. Nec de perſonis moventibus hìc quæſtionem de jejuniis diſputabimus, utrum *Sherezer* & *Regem-melech* fuerint ex Principibus Perſarum & *Darii* Satrapis ac aulicis, prout volunt Rabbini: an viri primarii ex Samaritanis, prout *Cyrillus Alexandrinus* & alii ex Patribus: an verò Judæi remanentes

tes adhuc Babylone post solutam captivitatem, prout *Calvinus* & turba Interpretum: de his jam non inquirimus. Nostra quæstio solùm est de responso Prophetæ ad quæsitum Legatorum. Movebant illi tantùm de uno jejunio quinto mense, quotannis Babylone celebrare solito. Respondet Propheta de omnibus jejuniis saltem de quatuor in maximo usu, captivitatis tempore. Quæ ergo fuerunt istorum quatuor temporum jejunia? *Hieronymus* in locum Christianos Prophetæ interpretes de his jejuniis omnino silere testatur. Certè *Theodoretus, Hieronymo* contemporaneus, in suo commentario jejunia intacta transilit. *Cyrillus* tamen *Alexandrinus* ejusdem seculi scriptor tot ante se in minores Prophetas scripsisse profitetur (utcunque isti ferè omnes videantur dudum periisse) ut ipse in suo Prologo scribat Apologiam pro suo post tot alios labore, ut non omnino inutili. Hic quidem de quatuor istis jejuniis ea clarè & perspicuè, ex ipsis Scripturis promit in quibus nos acquiescimus: nimirum jejunium quarti mensis institutum ob captam à *Nebuchadnezare* Hierusalem, & quinti mensis ob incensum templum: septimi verò mensis ob necatum *Godoliam*, & decimi ob urbis à *Nebuchadnezare* obsidionem. Ista lugubria quæ magni doloris & jejuniorum justissimam causam Judæis suppeditârunt dictis mensibus contigisse, ex claris Scripturæ testimoniis patet, nimirum ex Jeremiæ 52. v. 4. decimo die decimi mensis obsidione cingi cœpisse Hierusalem: & ibidem sexto ac septimo, nono die quarti mensis murum perruptum & urbem captam: versu quoque duodecimo urbem ac templum incensa decimo die quinti mensis. Et ex 2 Reg. 25. v. 25. habemus *Godoliam* mense septimo occisum. Quod etiam quatuor istis mensibus ob causas dictis Scripturæ locis nominatas jejunia Babylone à Judæis captivis celebrata sint, post *Cyrillum* communis est Scripturæ Interpretum & Chronologorum sententia.

Cyrillus Alexandrinus jejunia captivitatis rectè exponit.

Hieronymus ex Calendario Judæorum multa alia iis quatuor mensibus jejunia, & ob alias causas affert: nimirum die decimo quarti mensis ob confractas à *Mose* eo die legis tabulas: quinti mensis die primo ob mortem *Mosis*: die sexto ob raptas à *Benjamitis* virgines; die nono ob seditionem ab exploratoribus terræ Canaan excitatam: die decimooctavo ob extinctam lucernam in templo diebus *Achaz*: Mensis septimi die tertio ob occisum *Godoliam*, die quinto ob occisos Israëlitas ad *Godoliam* venientes: die decimo ob populi solennem quotannis expiationem: Mensis decimi die quinto ob triste nuncium quod de incensa urbe venit ad *Ezechielem*, die octavo quòd à Septuaginta Interpretibus lex versa esset Græcè.

Non item Hieronymus.

Quæritur num de omnibus hisce jejuniis verba Prophetæ sint intelligenda? Certè jejunium ob opus LXX. Interpretum, quod diu *Zechariæ* dies sequutum est, non potest intelligi. Pleraque cætera post *Hieronymum* Jesuita *Ribera* prolixè tuetur, sed doctores reliqui etiam Pontificii, *Lyranus*, *Vatablus*, *Sanctius*, & alii in solis quatuor à *Cyrillo* nominatis consistunt. Et verò (quod solum probare conatur *Ribera*) an *Mosis* mors, exploratorum seditio, & alia diebus istorum mensium suprà memoratis contigerint non inquirimus: Sed an hoc dato propterea sequatur publica & anniversaria jejunia à populo his de causis instituta fuisse, & in captivitate etiam Babylonicâ celebrata; nullum pro hac fide solidum argumentum affert *Ribera*, nec à quoquam potest afferri. Judæorum Calendaria, inprimis istud quod à *Genebrardo* excusum est, scatent fabulis.

Sed grave quod hic moveri solet dubium de jure instituendi jejunia, cùm Theologicum non Chronologicum sit, uno aut altero verbo tantùm perstringemus. Asserimus non fuisse quod *Grotius* hoc in loco quereretur, moveri à nostris quæstionem de jure populi Israëlitici instituendi publica jejunia, hoc enim nemo nostrûm quisquam vocavit in dubium. Certè *Calvinus*, *Gualterus*, *Danæus*, & quotquot ex Protestantibus in locum legisse me memini, jus illud astruunt. Ecclesia Judaica, cùm adhuc in eâ viverent insignes Prophetæ, *Ieremias*, *Ezekiel*, *Daniel* & alii; quid ni jus habuerit de causis summè lugubribus, quales Hierosolymorum & templi conflagratio, *Godoliæ* cædes, & populi ob hanc captivitatis, humiliationes solennes instituere continuandas, donec Deus ab iræ suæ severitate se convertisset ad miserendum afflicti populi sui? Sed si hinc Judæi inferant, licitum profanæ & perversæ ipsorum Synagogæ imponere populo omnia, quæ in eorum Calendario legimus solennia seu festorum seu jejuniorum, per omnia secula perpetuanda, de causis quæcunque paucorum excordium Rabbinorum cerebro allibuerint; & hinc etiam Jesuitæ *Sanctius*, *Ribera*, *Cornelius*, & alii concludant, ad Judæorum exemplum, probandam Ecclesiæ Romanæ praxin de jejuniis quatuor suorum temporum, Quadragesimâ in Vere, aliisque in Æstate, Autumno & Hyeme, festisque fere singulis anni diebus in honorem plurium Sanctorum, quàm Calendarium Romanum potest capere. His non obstantibus, cordati Theologi ab ejusmodi Judaicis & Antichristianis superstitionibus abstinebunt; etsi

Hugonis Grotii calumniæ.

Asserunt Reformati potestatem Ecclesiæ instituendi jejunia.

Sed nolunt cum Grotio

superstitionum Romanarum plaustra amplecti.

etsi *Hugo Grotius* hujusmodi conclusiones conceperit, & alia multa quæ Reformatas Ecclesias ab ipsis fundamentis evertunt, & quæ non tantùm necessitatem imponunt Protestantibus redeundi in gremium Romanæ Ecclesiæ, etiam prout hodie sedet sub Tridentinæ fidei umbellâ, sed ex animo quoque amplectendi teterrima pleraque dogmata & praxeis istius magnæ Meretricis ut vera & pia: Licet (inquam) viri doctissimi *Hugonis Grotii* ab Ecclesiis reformatis in paucis ab initio apostasin divina justitia puniverit magna in plurimis & perversissima cæcitate, tamen alii omnes Protestantes diligenter cavent & cavebunt ab omni concessione, quæ latam Pontificiis portam aperit introducendi suarum superstitionum & idololatriarum plenissima plaustra.

QUÆSTIO XX.

Qui concilietur Haggæi secundum decimo nono cum Esdræ tertii decimo, undecimo, & duodecimo? Priori loco fundari dicitur templum Darii *secundo: posteriori* Cyri *secundo, multis ante* Darium *annis, statim scilicet post reditum* Zorobabelis *ex captivitate Babylonicâ.*

Multa ab Interpretibus dubia dissimulantur.

RESp. Plerique tam Interpretes Scripturæ quàm Chronologi non minùs Protestantes quàm Pontificii dubium hoc intactum transiliunt, puto ex inadvertentiâ: quis enim videt omnia? Etsi ex inadvertentiâ, vix potuit transiri postquam à diversis in publicis suis scriptis motum est. *Lyranus* equidem ante aliquot annorum centurias, & multis ante eum seculis *Beda*, dubium hoc suis distinctionibus solvere conati sunt. Certum est scriptores quæstiones multas scientes prudentes transilire, vel ob nimiam facilitatem contemnentes, vel ob nimiam difficultatem declinantes. Jesuita *Sanctius* facilem hujus dubii solutionem afferre profitetur, quæ tamen aliis non placet, nec omnino videtur dubium tollere.

Bedæ distinctio templi externi ab interno non satisfacit.

Prima & antiquissima responsio est venerabilis *Bedæ* in Glossa ordinariâ ad Esdræ 6. positâ, quam *Pererius* & *Torniellus* approbant, scilicet templum fuisse duplex internum & externum: prius continuisse Sanctum & Sanctum Sanctorum; posterius habuisse areas subdiales in quibus altare ὁλοκαυτωμάτων, atria, porticus, & multæ templi appendices; prioris fundamenta jacta vult diebus *Cyri* Esræ 2. posterioris diebus *Darii* Hagg. 2.

Sed non satisfacit hæc responsio, nam etsi videatur satis probabile interiorem domum & ejus appendices externas non simul fundatas fuisse, etiam antequam ad appendicum fundationem manus admota est, impeditum à Samaritanis totum opus: tamen non de appendicibus sed ipsa domo internâ uterque Propheta loquitur. Verbum enim apud utrumque est idem הֵיכָל, quod nusquam significat appendices solas, sed semper vel domum interiorem solam, ut plerunque, vel totum simul palatium tam interius quàm exterius cum omnibus suis appendicibus, nusquam autem exteriora sola, seclusâ domo interiori & principali. Prætereà fundatio ab *Haggæo* memorata fuit procul dubio domûs intimæ.

Malè Grotius rejicit interpretationem communem.

Secundum responsum est *Hugonis Grotii*, vocem יָסַד *fundare* esse apud Hebræos πολύσημον, significare enim varia, & inter alia *incipere*, & à LXX. Interpretibus transferri ἄρχεσθαι; Itaque loco *Haggæi* non aliud significari quàm inceptum iterum ædificari templum post intermissionem. Sed neque hæc placet responsio, est quidem vox יסד πολύσημος, sed nusquam significat *incipere*, verum est LXX. Interpretes semel, & non nisi semel loco quem vir doctus citat 2 Paralip. 3. v. 3. vertere ἄρχεσθαι, sed id omninò ineptè. Difficilis quidem est iste locus in origine, sed quod habent LXX. καὶ ταῦτα ἤρξατο Σολομὼν τοῦ οἰκοδομῆσαι, est contra omnes alios Interpretes veteres, novos, in quâvis linguâ quos vidi, imò contra loci sensum & scopum. Ibi enim traditur non initium operis sed ejus dispositio, & *Solomonis* à Spiritu vel patre *Davide* instructio ac fundatio, quomodo totum opus perageret: itaque הוסד seu pro Nomine seu pro Verbo ibi sumas, malè interpretaberis *Principium*. Et verò licet ibi sic rectè verteretur, tamen ad locum præ manibus malè hæc interpretatio applicaretur, contra non tantùm omnes alias versiones, sed ipsam LXX. Interpretum, qui ubique in *Ezra* & *Haggæo* יסד vertunt per θεμελιοῦν non ἄρχεσθαι. Denique non solveret ipsa hæc interpretatio nodum, nam tanta esset quæstio de principio extructionis quàm de fundatione, nonne enim omnis ædificatio incipit à fundamento?

Malè Salianus præteritum ponit pro futuro.

Tertia responsio est Jesuitæ *Christophori à Castro* in locum, quam approbat *Salianus*, loqui scilicet Prophetam de nullis fundamentis jactis diebus *Darii*, sed tantùm de fundamentis quæ jacta sunt diebus *Cyri*. In hunc finem Prophetæ verba vult referri ad præterita non futura. Sed pessima est hæc responsio, licet à duobus recentissimis Jesuitis magni fiat, præterquam enim quòd expressè contradicat authenticis ipsorum Bibliis, quæ Hagg. 2. v. 19. disertè vertunt *ponite corda vestra à die istâ & in futurum* (sicut LXX. Interpretes etiam habent ἐπέκεινα *ultra*) materia loci non admittit versionem

aliam, illud enim quod in Originali & Chaldæo etiam Paraphraſte eſt *ſupra*, neceſſariò intelligendum de futuro, nam Propheta expreſſè ſubjungit, *poſt diem hunc vigeſimum quartum noni menſis quando jacta ſunt templi fundamenta*, non verò, *ante hunc diem vigeſimum quartum uſque ad prima ſub Cyro fundamenta*.

Rectè diſtinguuntur fundamenta prima à ſecundis.

Quarta ſententia eſt *Lyrani*, quam *Arias Montanus*, *Ribera*, *Sanctius*, & *Cornelius* ſequuntur, licet aliter atque aliter explicatam; hanc *Salianus* duram pronunciat ac priori poſtponit, nobis tamen videtur probabiliſſima, ſcilicet fundamenta in diebus *Cyri* jacta fuiſſe prima & imperfecta, ſed diebus *Darii* alia iis ſuperſtructa ſecunda fundamenta completa & perfecta. Vulgaris eſt in materiâ fidei Metaphorica illa primò & ſecundo fundamentalium diſtinctio, quæ hîc in propriis fundamentis rectè nobis videtur adhiberi poſſe. Impeditus videtur *Zorobabel* in primâ ſuâ ſtructurâ, antequam murum domûs aſpectabilem reddere potuit, ſupra terræ ſuperficiem: ita ut in ſecundo ſub *Dario* labore ſtructura infra terræ ſuperficiem, licet ſupra inferius in profundo opus rectè dici potuerit fundatio. Certè primum *Zorobabelis* opus diebus *Cyri* habere potuit ſub ſe aliqua à *Solomone* poſita fundamenta, quanquam enim Idumæorum invidia Chaldæos extimulabat, ut templum ab imis fundamentis eruerent, ſicut habemus Pſ. 137. tamen omnes fundamentales lapides eruiſſe non eſt probabile; nam cùm templum ſecundum à *Veſpaſiano* dirutum *Annius Rufus* aratro complanâſſet, ut lapis ſuper lapidem non relinqueretur, tamen ad *Juliani* uſque dies in ruderibus profundis relicti ſunt multi inſignes lapides, quos ignis ille miraculoſus, à Deo ad retundendam ſi non convincendam *Juliani* & Judæorum in Chriſtum rabiem miſſus, evomuiſſe fertur.

Plura hîc non addam, pauca tantùm perpendite ad Ezræ tertii duodecimum, dicuntur ibi Sacerdotes fleviſſe qui viderunt primum templum cum fundatum eſſet. Itane verò ulli diebus *Ezræ* viventes conſpexerunt primum templum, cum à *Solomone* fundaretur ante quadringentos annos? Putat *Salianus* ſatisfeciſſe ſe huic dubio per poſitionem commatis poſt vocem *prius*. Sed profectò hæc diſtinctio non rejicit fundationem à priori templo ad poſterius, niſi ſequens etiam comma tollatur, & legamus verſum duodecimum in hunc modum, *cùm fundatum eſſet & hoc templum*, ſic autem bis peccatur contra interpunctionem Bibliorum Tridentinis authenticorum, quin & contra Hebraici textûs interpunctionem, nam vox ביסדו *in fundatione ejus* habet in fine ſupra *Daleth Sakephkaton* quod fundationem connectit cum priori templo, & à poſteriori ſeparat: ſicut habet cum *Hieronymo* etiam Interpres Græcus τὸν οἶκον τὸν πρῶτον ἐν θεμελιώσει αὐτοῦ *in fundatione ſuâ*. *Grotius* quidem interpunctionem etiam mutat, & ſic Anglica verſio tam prior quàm poſterior referens fundationem ad domum poſteriorem præſentem in oculis, non ad priorem abolitam. Sed certè, ut videtur, malè; Nam quis audebit in textu originali non tantum unum *Iota*, literarum minimam; ſed vel unum apicem, unum punctum, unum accentum diſtinctivum mutare? inprimis cùm Hebraicam hanc interpunctionem ſequantur non tantùm Interpretes antiqui Græci & Latini (Chaldaica nulla eſt in *Ezram* & *Danielem* paraphraſis, quòd ipſi maximam partem ſcribantur Chaldaicè) ſed etiam verſio Latina *Junii*, interlinearis *Montani*, & Italica *Deodati* fundationem cum priori non poſteriori templo conſtruat.

Saliani, Grotii, Annotatorum Anglicanorum mala interpunctio.

Imò verò ſepoſitis interpunctionibus, verba ipſa ſine κακοφάτῳ non admittunt fundationem conſtrui cum templo poſteriori, nam in loco non eſt nuda fundatio, ſed fundatio juncta cum pronomine *ejus*, quod neceſſitare videtur adjunctionem fundationis cum præcedenti non conſequenti: & quidem ſic ſenſus ſat pulchrè fluit, *prius templum in ſuâ fundatione*, *in ſuo fundamento*, &, ut habet *Deodatus*, *in ſuo pede*, nihil aliud innuit quàm quoſdam videntium poſteriorem domum conſpexiſſe etiam priorem ſupra ſuum fundamentum ſtantem, etſi aliqua in voce fundamenti ſit emphaſis, referri poteſt ad lapides in templi *Solomonis* fundamento, ac ſupra fundamentum eximiâ magnitudine inſignes, quales in poſteriori templo non apparebant.

QUÆSTIO XXI.

Quo anno mortuus ſit Alexander, *& quot annos habeat Epocha præ manibus?*

RESp. Mors *Alexandri* inſignis eſt inprimis Character temporum, ab eâ enim Chronologorum multi Græci, Latini, Arabes, ſuas *Æras* incipiunt, & illa terminus eſt annorum Philippicorum, & Imperii Græcorum maximè apud Ægyptios. In Syriâ quidem, Judæâ, & Babylone numerabantur anni ab initio Regni *Seleucidarum*, quod annis duodecim poſt *Alexandri* mortem incepit, & hoc caput Regni Græcorum ab Aſiaticis ſtatuebatur. Sed Macedones, Ægyptii, & Europæi plerique utebantur annis Philippicis ſtatim à morte *Alexandri*, quando *Philippus Arideus* nomen fraterni Imperii tenuit, etſi alii alibi rem, & inter primos *Ptolemæus Lagi* in Ægypto.

Periodum hanc à morte *Alexandri* Philippicam contendit *Scaliger* habere nomen à *Phi-*

Philippica periodus malè à Scaligero exposita.

à *Philippo Amyntæ*, *Alexandri* patre, non verò à *Philippo Arideo* fratre, sed merito hic à *Petavio* arguitur, & ab *Usherio* aliisque nostrorum Chronologorum deseritur, nullâ enim commodâ ratione Philippicorum denominatio illi *Philippo* tribuitur, qui tredecim annis ante eorum initium excessit vitâ, & isti *Philippo* denegatur, cum cujus qualicunque regno omnes fatentur eos cœpisse.

Magnus inter auctores consensus de anno mortis Alexandri.

De anno quo *Alexander* mortuus est, & *Philippus Arideus* & *Ptolemæus Lagi* regnare inceperunt, etsi Scriptura taceat, tamen *Josephus* lib. 1. contra *Appionem* magno doctorum consensu perhibet fuisse Olympiade 114. tantus est hîc inter posteriores hodie quàm fuit olim inter priores consensus: unus *Hieronymus* in Dan. 9. Olympiadem vult centesimam decimam tertiam. *Capellus* sphalma hoc existimat putidum, sed exscriptorum, non auctoris, & corrigendum scripti mendum, legendo cum cæteris auctoribus Olympiade centesimâ decimâ quartâ; nihilominus priorem & communem lectionem retinet *Henricus Philippi*, non tamen conatur conciliare discordiam, nos, dum melior aliunde afferatur, hanc offerimus conciliationem.

Hieronymus cum cæteris conciliatus.

Unaquæque Olympias habuit annos quatuor integram τετραετηρίδα, eorum primus annus incipiebat circa Solstitium æstivum, adeoque ultimus circa idem finiebatur: fatentur omnes mortuum *Alexandrum* primo Olympiadis, hujus autem anni (sicut omnis Olympici) medium prius erat in uno anno *Iuliano*, qui incipiebat à Januario post solstitium hybernum, & posterius in altero: sicut ergo *Capellus* hoc ipso loco distinguit annum Ægyptiacum à Juliano, & *Alexandrum* mortuum vult anno *Nabonassaris* quadringentesimo vicesimo quarto Ægyptiaco, sed quadringentesimo vicesimo tertio Juliano; ita nos meliori & clariori jure distinguimus annum Olympicum à Juliano, & quod anno primo Olympiadis centesimæ decimæ quartæ Græco vel Olympico contigit, rectè potest contigisse anno ultimo Juliano Olympiadis centesimæ decimæ tertiæ, quod habet *Hieronymus*.

De æra mundi magna discrepantia.

Ut inter auctores magnus est consensus de anno Olympico mortis *Alexandri*, ita & de anno *Nabonassaris* & *Christi*, tam enim Protestantes quàm Pontificii *Alexandrum* mortuum censent post *Nabonassarem* quadringentesimo vicesimo quarto, & ante *Christum* 324. nec est nisi unius aut alterius anni inter auctores in utrâque hac ærâ differentia, quæ non difficulter conciliatur: sed in ærâ mundi multò major inter omnes est discrepantia. *Calvisius* secundum rationes *Scaligeri*, mortuum vult anno mundi ter millesimo sexcentesimo vicesimo septimo, hunc sequitur *Ubbo Emmius*, & *Isaacsonus* duobus tantùm annis differt: sed *Capello* placet ter millesimus sexcentesimus septimus; *Usherio* ter millesimus sexcentesimus quadragesimus primus; *Henrico Philippi* ter millesimus septingentesimus decimus septimus: *Torniello* ter millesimus septingentesimus vicesimus nonus; *Petavio* ter millesimus sexagesimus; *Saliano* ter millesimus septingentesimus tricesimus. Quis *Palæmon* tantas valebit componere lites? Maximus, fateor, utilissimus & suavissimus, licet difficillimus, est in totâ Chronologiâ labor, ærarum inter se connexio, & auctorum circa varia in unâ pluribusve æris ex diversis suis principiis discrepantiæ conciliatio, saltem quà & quantùm fieri potest. Hoc equidem opus, & hic labor Chronologorum doctissimos multò magis deceret, quàm perpetuum ad hunc diem omnium in hac scientiâ cacoëthes, ad suam diverbio jam notatam nimisque meritam infamiam, controversias multiplicare & exaggerare. Impar omnino nostris humeris est hoc onus, neque hîc ad tale quid conandum idoneus est locus, statuimus tamen pro tenuitate nostrâ (quam magnam satis agnoscimus) huic operæ aliquid laboris impendere, si dederit Dominus libello primo de dubiis Chronologicis Vet. Testamenti colophonem imponere. Antequam eò devenerimus, Sacrosanctum hoc Chronologiæ adytum, hujusque artis altissima mysteria de *Ærarum* connexu, attingere putamus intempestivum.

Connexio ærarum magnum operæ pretium.

Æra Cyri dubia & non dubia.

Altera quæstionis pars est de totali hujus Epochæ summâ. Diximus de magno doctorum consensu de anno mortis *Alexandri* in primo centesimæ decimæ quartæ Olympiadis, tantus certè etiam est de primo *Cyri*. *Scaliger*, *Petavius*, & alii multi celebrant illud *Africani* apud *Eusebium*, scilicet omnibus certum esse cœpisse *Cyri* regnum Olympiade quinquagesimâ quintâ. Si liqueret loquutos antiquos de anno primo hujus Olympiadis, & de Regno *Cyri*, vel Persico solo vel Babylonico, omnia hîc essent proclivia, sed profectò *Africanus* innuere videtur *Cyri* regnum Babylonicum, quando solvit captivitatem Judæorum, alii autem plerique de Regno Persico accipiunt: utrum etiam de primo, secundo, tertio, an quarto Olympiadis istius anno loquatur *Africanus*, verba apud *Eusebium* in ambiguo relinquunt. Expectavi dubiorum istorum solutionem à *Diodoro Siculo*, quem primum ante alios citat ibi *Africanus* pro suo teste; sed dum *Diodori* libros volvo & revolvo, invenio tandem periisse istos ad quos *Africanus* refert, omnes scilicet post quintum ad undecimum. Utcunque, *Scaliger*,

liger, *Petavius*, & alii pletique regnum hoc *Cyri* non de Babylonico sed Persico accipiunt, inter quæ annorum viginti seu Olympiadum quinque est intercapedo. His suppositis, prout quidem apud Chronologos indubitata animadverto, sicut ab initio Regni *Cyri* Persici, seu ab anno primo Olympiadis quinquagesimæ quintæ ad *Alexandri* mortem anno primo Olympiadis centesimæ decimæ quartæ, sunt anni ducenti triginta sex, ita à primo Regni ejus Babylonici, seu à primo Olympiadis sexagesimæ ad primum Olympiadis centesimæ decimæquartæ sunt anni ducenti sedecim.

Numerus hic annorum etiam demonstratur ex particularibus summis, quas antiquorum celeberrimi singulis Persarum Regibus attribuunt: nam si ex *Cyri* triginta ascribas decem Monarchiæ ejus Babylonicæ & *Cambysi* ac *Magis* octo, *Dario Hystaspis* triginta sex, *Xerxi* viginti unum, *Artaxerxi Longimano* quadraginta unum, *Dario Notho* novemdecim, *Artaxerxi Mnemoni* quadraginta quatuor, *Dario Ocho* viginti quinque, *Arsi* unum, *Dario Codomanno* sex, *Alexandro* in Monarchiâ septem: summæ istæ quadrant ad amussim cum totali ducentorum triginta sex. Non hic agimus cum *Brughtono*, *Beroaldo*, *Hovvæo*, *Nisbeto*, & aliis paucis (cætera viris doctis) qui fidem hîc toti historiæ antiquæ, totique Chronologorum tam Protestantium quàm Pontificiorum nationi pueriliter admodum, & absque omni causâ, fidem omnem derogatum eunt. Adde ad proximam summam ducentorum triginta sex annos ab eversione templi ad primum Regni *Cyri* Persici, prout numerat *Ubbo Emmius*, triginta; totalis Epochæ erit ducentorum sexaginta sex.

Addenda ad Quæstionem XXI.

De literis hodiernis Hebraicis, num à Patriarchis & Prophetis sint usurpatæ, an ab Esdra inventæ.

DUæ sunt percelebres quæstiones quæ non incommodè interseri possunt inter vicesimam & vicesimam primam cap. 10. lib. 1. Prior, num *Ezræ* diebus Judæi acceperint à Chaldæis omnes literarum characteres, qui inde ad hunc diem pro Hebræis usurpantur: relictis ab eo tempore Samaritanis, qui priùs apud totum populum Israëlitarum in usu fuerunt, in quibus Deus scripsit Decalogum in monte Sinai, & *Moses* ac Prophetæ omnes suos libros exarârunt. Altera est, an Hebræorum accentus & puncta vocalia literis sacrorum codicum ejusdem *Ezræ* diebus primùm addita sint: an verò diebus *Mesoretharum*, quingentis post *Christi* natalem annis, ista tandem inventa sint?

Quæstionis status. In quæstione priore inter doctos differentia est satis acris: *Iosephus Scaliger*, & post eum *Drusius*, *Grotius*, *Gerardus Vossius*, inprimis verò *Ludovicus Capellus*, & *Brianus VValtonus* volunt legem, & omnia *Mosis*, ac Prophetarum scripta exarata hodiernis characteribus Samaritarum; literas verò quæ in usu sunt hodie, & fuerunt in usu apud Hebræos à diebus *Ezræ* novitias esse ac Chaldaicas pronunciant, sed *Iohannes Picus Mirandulanus*, *Postellus*, *Bibliander*, *Iunius*, *Fullerus*, *Crinesius*, & inprimis *Ioannis Buxtorfius* filius docet, characteres hodiernos Hebræorum eos ipsos esse quibus Deus Decalogum, & *Moses* ac Prophetæ sua omnia scripserunt, Samaritanas verò literas ab Israëlitis olim non negant usurpatas, sed ut characteres communes & vulgares; hodiernos Hebræos verò ut sacratiores & usus rarioris ante *Ezræ* dies quando evaserunt communes, & quæ priùs fuerunt communes Samaritanis solis relictæ sunt.

Scaligeri temeritas. Lis hæc à *Scaligero* tractatur magnis admodum in dissentientes à se conviciis, quos vult *semidoctos, semitheologos, semihomines, veros asinos extremæ & insaniæ & imperitiæ*, non sunt mensuranda maxima ingenia secundum pauca, & brevia humanarum passionum intervalla; profectò *Iosephus Scaliger* ex istis asinis & semitheologis quosdam præfert omnibus Theologis qui post Apostolos vixerunt, intelligo *Franciscum Iunium*, qui contra *Bellarminum* de verbo Dei lib. 2. cap. 1. notat dogmata illa de literis Samaritanis & Hebræis *fabulas esse merè Milesias*. Utcunque in *Scaligero* præterimus duras nimis hujusmodi censuras, tamen in *Capello* & *VValtono* non tam æquo animo ferimus, certè *Capellus* cùm totis suis viribus contra *Buxtorfium* egisset, tam pauca & levia attulit, ut me prius fluctuantem in sententiam Contrariam omnino propulerit. *VValtonus* post *Capellum* serram hanc reciprocat, seriò & nervosè Proleg. 3. num. 29. & seq. ipsum animus est κατὰ πόδας sequi, quantum ad quæstionem putavere necessarium.

Refutantur VValtoni argumenta. 1. Primum quod pro suâ sententiâ affert argumentum ex *Scaligero*, hoc est. Vetera numismata temporis *Solomonis* cusa inscriptas habebant literas Samaritanas, non verò hodiernas Hebræas, Ergò literæ Samaritanæ non hodiernæ Hebrææ temporibus *Solomonis* in usu apud Israëlitas erant. Argumentum hoc *VValtonus* tantâ luce plenum pronunciat, ut nemo nisi luscus, aut qui oculos claudit dissentire possit. Resp. 1. Dura verba & contumeliosa nihil addere virium cuiquam argumento.

Secun-

Parum est fidei in effossis nummis.

Secundò. In confesso est apud doctos plurimum esse falsitatis & fraudis in effossis nummis, statuis, aliisque subterraneis monumentis. *VVaserus* sicli dimidium, & trientem, & dodrantem habere se profitetur literis Samaritanis cusos, *Morinus* istos omnes fictitios esse affirmat; quidni idem nos affirmemus de siclo *Scaligeri* integro, iisdem literis, iisdem urnæ & virgæ figuris impresso? Equidem dubito an ullum hodie in terris extet monumentum arte factum vel ex ligno vel lapide, vel metallo, quod dies *Solomonis*, nedum *Iudicum*, vel *Iosuæ* attingat. Certè cùm *Skicardus* siclum suum argenteum profert, in cujus latere literis hodiernis Hebræis templum, & alio latere nomen *Solomonis* sculpitur, *VValtonus* pro ficto rejicit argumento, non satis, ut videtur, efficaci, ait Judæos secundo præcepto vetitos ullis uti imaginibus, siclus autem ille *Skicardi* habet in uno latere insculptum vultum *Solomonis*. Si quis replicet in eo templi typo, quem ipse *VValtonus* nobis exhibet, haberi imagines Angelorum figurâ humanâ integrâ & perfectâ, additis tantùm alis maximo numero, qui centum aut mille fortassis excedat, prævenit objectionem *VValtonus* concedendo factum, sed allegando dispensationem divinam. Verumenimverò dispensationem illam debuit probâsse, certè periculum Idololatriæ majus fuisse videtur in tot figuris Angelorum in loco sacto depictis, & in ipsis altaribus, mensis, templique portis ac muris ubique insculptis, quàm in solâ facie humanâ monetis profanis impressâ. Præterea nullum *VValtonus* privilegium allegat pro suis nummis Samaritanis, qui omnes habent in utroque latere imagines: certè secundum præceptum tam expressè vetat imaginem rerum quarumcunque in terrâ, cœlo, vel aquis, quàm partium humani corporis. Varios alios siclos tam Samaritanis quàm Hebræis literis impressos *VValtonus* rejicit ut suppositititios, non debet ergo aliis succensere, qui argumento huic à monetis ante tria annorum millia cusis parum putant inesse roboris.

Duplex Iudæis olim fuit literarum character.

Tertiò. Resp. Cùm *Buxtorfio* duplicem fuisse Judæis antiquis characterem, unum quem in Scripturâ vulgari, epistolis, & monetis usurpabant, alterum, quem rebus sacratioribus & solennioribus reservabant: hoc descriptum fuisse manu Dei Decalogum, & primaria aliquot legis & Prophetarum exemplaria; isto, qui jam Samaritanis est proprius, scriptas plerasque res privatas, & publicas vulgariores, sicut pleramque monetam, & librorum sacrorum exemplaria vulgaria, quæ plebis manibus terebantur. Responsionem hanc tam *VValtonus* quàm *Capellus* multis falsis dicteriis conspergunt, sed nullâ ratione solidâ tollunt. Certum est, nec audent negare, apud Ægyptios varios fuisse literarum characteres, alios sacros, alios hieroglyphicos, alios vulgares. Annon hodierno die characteres Græci antiqui, quibus Biblia Alexandrina Londinensia perscripta, & antiquum *Scaligeri* Ionicum alphabetum, tantùm differunt à figurâ literarum Græcarum hodie in usu communi, quàm literæ hodiernæ Hebraicæ à Samaritanis? An non æqualis est differentia inter hodiernos Hebraicos characteres, & Scripturam Rabbinorum? Qui Hebraicè callet multò faciliùs leget Samaritana quam Rabbinica. Præterea magnam copiam *Buxtorfius* adducit doctissimorum tam ex Rabbinis antiquis quàm recentioribus, qui duplicem hunc apud majores suos characterem profitentur, ad omnes facilis est *VValtoni* & *Capelli* responsio, Judæos omnes esse mendaces, omnes fingere quæ nunquam fuerunt. Sanè exactum hoc est & accuratum respondendi genus, quod nulli unquam deerit, pauci tamen cordati eo dignabuntur uti. Verum hac de re mox plura.

Secundum VValtoni argumentum à testimonio Eusebii.

Secundum *VValtoni* argumentum est à testimonio *Eusebii* in Chronicis, ac *Hieronymi* in Prologo ad priorem Regum epistolâ 106. & in *Ezekielis* nonum commentario. De hisce testibus magnificè *VValtonus*. Hos (inquit) dum affero, omnes Patres affero, qui quicquam hac de re scripserunt, & *Capellus* censet æquum esse, ut horum duorum testimonia accipiantur pro totius gentis Judaicæ testimonio.

Resp. 1. Ex duobus *Eusebius* est prior & potior, nam scripsit is sua Chronica ante *Hieronymum*, quæ *Hieronymus* in Latinum vertit, & ex iis multa transtulit in varia sua scripta. Sed dum *Eusebii* Chronica volvo & revolvo, tam exemplar Græcum quàm Latinum à *Scaligero* ex optimis manuscriptis magna cum curâ editum, ne verbum invenire potui quod *VValtoni* sententiæ patrocinetur, nolui tamen hîc viri docti fidem in suâ citatione vocare in dubium (licet ille hoc loco valdè immeritò probissimo viro *Ioanni Buxtorfio* in suâ *Postelli* citatione fidem objiciat) tandem post multam investigationem suspicor invenisse me πρῶτον ψεῦδος, video enim in duabus veteribus editionibus Latinis utrâque Basileæ haberi expressè verba citata, sed editiones hæ corruptæ sunt, & rectè à *Scaligero* emendatæ, qui verba ista non omisisset, si in ullo manuscripto vel Græco, vel Latino probæ notæ reperisset, inprimis cùm ad eam, quam ipse tuetur animosè, sententiam confirmandam facere viderentur.

Ex hisce patet primum & primarium *Capelli* ac *VValtoni* testem *Eusebium*, ne verbum quidem proferre quod ipsorum thesi faveat. Sed demus *Eusebium* ea prolocutum, quæ in corruptâ versione Latinâ veterum quarundam editionum leguntur, non multum tamen inde *VValtonus* lucrabitur. Nam primò nihil ipse *Eusebius* affirmat, tantùm ait, affirmatur, sed à quibus non dicit. Quod ait affirmari est geminum, primum, *Esdram* memoriter condidisse totam Scripturam Vet. Testamenti: posterius, commutâsse eum literas Judaicas. Nulla major auctoritas esse potest in affirmato posteriori quàm priori. Jam verò affirmatum prius ipso *Capello* teste est falsissima fabula, ex 14. Esdræ Apocryphi desumpta.

Et Hieronymi. Quod ad *Hieronymum*, fateor eum in contrariâ nobis esse sententiâ. Sed ajo primò parum esse auctoritatis in patris unius cujuscunque sententiâ, si pro eâ ipse solus stet, & nullâ ratione suam sententiam statuminet, hîc verò stat *Hieronymus* solus. Quod ad *Bedam* qui eum sequitur, tam *Capellus* quam *VValtonus*, nihil ponderis eum *Hieronymo* addere profitentur. Affirmat *Hieronymus*, *Ezram* alias literas reperisse quibus Judæi posteà usi sunt, & in antiquis literis Hebræorum, quibus Samaritani hodie utuntur, ultimam *thau* crucis similitudinem habere. Quod hic *Hieronymus* dicit esse certum, nullâ neque ratione neque auctoritate probat. Quod tam ei quàm *Eusebio* centurias errorum *Scaliger* Waltonianæ sententiæ primarius patronus in suis notis ad Chronicon ascribat, satis novit *VValtonus*; hîc verò tam *VValtonus* quàm *Capellus* duplicis erroris eum coarguent, neuter enim vult ab *Ezra* inventas aut repertas eas literas, quibus hodie Hebræi utuntur, sed istas uterque profitetur Chaldaicas, quæ aliquot annorum millibus repertæ sunt ante natum *Esdram*, ejusque diebus à vulgo Judæorum tam, quàm linguam Chaldæorum probè cognitas. Deinde multò falsissimum est, si *Scaligero* credimus, in literis Samaritanis ultimam habere ullam similitudinem crucis, rectè hoc affirmasset *Hieronymus* de Alphabeto Æthiopico, prout in *VValtoni*, & aliorum typis Alphabetorum Orientalium apparet, sed de Samaritano est valdè falsum, ut posteà apparebit. Denique unicum Hieronymianæ sententiæ fundamentum *Eusebio* remoto, vel etiam *Eusebio* stante fatetur *Capellus* poni in testimonio Judæorum: his verò ut hominibus mendacissimis omnem fidem maximè in præsenti argumento negandum *Capellus* affirmat.

Tertium à Rabbinis, Nihilominùs tamen ex *Capello VValtonus* pro tertio suæ sententiæ fundamento, affert antiquos & recentes Rabbinos, nimirum Rabbi *Chasda*, Rabbi *Iose*, Rabbi *Ioseph albo* & alios. Resp. Nullum neque *VValtonus* neque *Capellus* affert Rabbinum, nisi quem *Buxtorfius* ipsis in manus posuit, & ad quorum testimonia solidas attulit responsiones, quas illi dissimulant, saltem intactas transiliunt.

Rabbi Chasda, Quod ad primum Rabbi *Chasdam*, ostendit *Buxtorfius* eum pro contrariâ stare sententiâ, eo quòd doceat in tabulis Mosaicis scripta à Deo *Mem* & *Samech* in figurâ clausâ: in Scripturâ autem Samariticâ, neque *Mem* neque *Samech* figuram unquam habuerunt clausam: itaque ex hujus Rabbini mente, legis tabulæ non potuerunt scribi literis Samaritanis, cur ad ista tam *Capellus* quàm *VValtonus* muti sunt? Deinde dicit *Buxtorfius* sententiam *Chasdæ* ascriptam destruere seipsam, neque posse à quoquam defendi, nimirum datam Judæis Scripturam Assyriacam, & Linguam Aramæam diebus *Ezræ*, electamque à Judæis Linguam Sanctam, ac Scripturam Assyriacam, & relictam Cuthæis Scripturam Hebræam & Linguam Aramæam. Nullus (inquit *Buxtorfius*) unquam voluit relictam Cuthæis Linguam Aramæam, cùm ipsi semper legem scripserint ipsissimâ Linguâ Hebræâ. Respondet *VValtonus* diebus *Ezræ* multos Judæorum non tantùm literis Chaldaicis, sed Linguâ Chaldaicâ scripsisse sua Biblia, quorum omnia exemplaria *Ezras* abolevit. Replica. Nihil hæc responsio ad rem, nam *Buxtorfius* non de Judæis, sed de Samaritanis loquitur, qui legem non Chaldaicâ Linguâ, sed Hebræâ descriptam habebant. Præterea quod affert *VValtonus* de Bibliis diebus *Ezræ* apud Judæos linguâ Chaldaicâ, mera est sine omni fundamento conjectura, quis enim ante paraphrases Chaldaicas hodie extantes unquam somniavit de aliis Bibliis Chaldaicis.

Rabbi Iose. Quòd ad secundum *VValtoni* Rabbinum Rabbi *Iosben* in Talmud Babylonico titulo Sanedrim cap. 2. affirmantem per *Ezram* mutatam Scripturam legis in Assyriacam, quæ cum ipsis ascendit ex Babel. Resp. Noverat satis *VValtonus* *Buxtorfii* exceptiones contra hoc testimonium: quin conatus est eas tollere? Dicit *Buxtorfius* è Talmudis loco disputationem esse inter Doctores Misnicos de antiquitate literarum Hebraicarum, & primo sententiam dicere Rabbi *Iosben* pro novitate literarum Hebraicarum, quasi ab *Ezra* inventarum, & antiquitate literarum Samaritanarum, quasi in iis legis tabulæ primum scriptæ fuissent. Contra hunc inducuntur Rabbi *Iehuda* Sanctus, Rabbi *Simeon*, & Rabbi *Elea-*

Eleazar, qui ad argumenta Rabbi *Iosbæ* respondent, & certè ea argumenta sunt vanissima, ut illa *Buxtorfius* ex Talmude recitat; utcunque, Talmud rejicit sententiam Rabbi *Iosbæ*, & determinat secundum ejus adversarios, eo quòd hi plures essent, Talmudis autem regula & consuetudo est determinare secundum Doctorum pluralitatem, inprimis hoc loco ubi *Iosbæ* argumenta solvuntur & rejiciuntur, adversariorum autem argumenta stant intacta. Denique ex adversariis Rabbi *Iosbæ* est Rabbi *Iuda* κατ' ἐξοχὴν Sanctus, & Princeps dictus, secundum cujus vel solius sententiam Talmud determinare solet, hic unus Rabbi *Iosbæ*, ac aliis mille vulgarium Rabbinorum prævalet.

Recentiorum Rabbinorum producit *VValtonus* ex *Capello*, ut hic ex *Buxtorfio*, tantum duos Rabbi *Ioseph Albo*, & Rabbi *Mose Bar Nachman*. Resp. Ad priorem concedendo ipsum in contrariâ nobis esse sententiâ. Sed quid valet iste unus contra multitudinem sociorum, inprimis cùm *Albo* hic manifestus sit falsarius, qui ex Talmude varia citat, quæ in Talmude nunquam extiterunt? Quod ad *Machmanidem*, demonstrat *Buxtorfius* scripsisse eum literas quibus à *Mose* lex scripta est, habuisse ut vocant Hebræi apices & coronas, literæ autem Samaritanæ coronas illas nunquam habuerunt, ergo secundum *Machmanidem* lex olim literis Samaritanis non potuit scribi.

Confirmantur Buxtorfii argumenta contra VValtoni exceptiones. Primum. Pro suâ sententiâ *VValtonus* plura argumenta non affert. Nobis ex *Buxtorfio*, quem tamen non nominat, ascribit varia, primùm testimonia tam veterum quàm recentium Rabbinorum. Adhæc exemplo *Capelli* breviter respondet, Judæorum hîc nullam esse auctoritatem cùm testentur in rem suam, & suæ gentis gloriam. Replica, nimis curta est hæc responsio. *Buxtorfius* ad singulos tam veteres quàm recentes Rabbinos, qui contra suam sententiam prolati sunt, respondet distinctè & fusè: cum ipse magnam copiam Rabbinorum antiquorum adducit, summæ apud suos auctoritatis tam Tannæorum quàm Gemaristarum quàm auctorum *Tosephoth*, quàm Geonum, & Cabbalistarum omnes *Capellus* & *VValtonus* unâ brevi liturâ delent; homines, ajunt, sunt mendacissimi, cùm de suæ gentis gloriâ agitur, hâc unâ solâ fideliâ omnes illas *Buxtorfii* longas Rabbinorum lacinias eleganter Hebraicè descriptas, & benè punctatas, ac translatas dealbant; & tamen cùm unum aut alterum vel ex antiquis, vel recentibus Rabbinis *Buxtorfius* ipse suppeditat, statim istorum licet paucissimorum verba ad astra tollunt, illorum unum aliis centum volunt præferri. Hujus magni paradoxi unica ratio quam *Capellus* ad nauseam ingeminat, & *VValtonus* etiam ex eo affert, non videtur proba, nimirum gloriam esse gentis Judaicæ legem à *Mose* scriptam fuisse literis Hebraicis hodiernis, quæ sunt Assyriacæ, probrum verò gentis & dedecus, si literis Samaritanis lex descripta fuisset. Quid hîc est solidi ex hypothesibus *Capelli*? Nam docet is nullam sanctitatem, nullam gloriam, nullum omninò honorem deberi linguæ, aut literis quibus *Deus*, *Moses*, & Prophetæ scripserunt res sacras, magis quam alii cuicunque linguæ aut literis, in quibus profanissimæ gentes sua descripserunt abominanda mysteria. Præterea, volunt linguam literasque Hebræas antiquas fuisse proprias Chananæis, Philistæis, Tyriis, & Sidoniis, eorumque colonis Pœnis; Chaldæam verò tam linguam quàm literas proprias Monarchis Assyriorum, & *Abrahamo*, ac *Patriarchis* maternas, quas semper usurpavit *Abraham* donec à Chananæis Hebræa didicit. Ecquis autem honor Judæis ex usu linguæ Chananæorum, qui servi fuerunt Assyriis, & à Deo maledicti ac exterminio devoti? Quid etiam probri Judæis esse potuit ex usu linguæ & literarum Assyriorum quæ propriæ erant genti orbis dominatrici, & maternæ *Abrahamo*, ac antiquioribus Patriarchis.

Ex recentioribus Rabbinis plerosque sibi sumit *VValtonus*, & nobis tantùm paucos reliquit: novàne est hæc arithmetica? cum unius tantùm, scilicet *Iosephus Albus* stat pro plerisque, & duodecim, quorum testimonia adducit *Buxtorfius*, sint solum quidam comparati ad illum unum. Rectè *Capellus* monet ponderanda non numeranda esse hîc suffragia, ita ut unus stare possit pro mille, certè unus Judæus, unde *Hieronymus* sententiam Capellianam didicit (nam non potest probari duos fuisse Judæos *Hieronymi* Magistros, imò nec ab uno, vel ullo Judæo sententiam istam *Hieronymum* hausisse) vult arguere publicam & constantem totius gentis Judaicæ mentem, non solùm unius aut alterius doctoris sententiam, mira φιλαυτία & confidentiâ.

Secundum *Buxtorfio VValtonus* argumentum ascribit ab antiquis monetis. 2.
Resp. De hoc suprà: satis nobis est, quòd non minor similitudo veri sit in nummis *Buxtorfii* quàm *VValtoni*.

Tertium ex tribus antiquis inscriptionibus. 3.
Prima literarum inscriptarum sepulchris Patriarcharum, quas vidit *Benjamin* Tuledensis in speluncâ prope Hebronem. Secunda in lapide sepulchrali Ducis Regis *Amasiæ* Sagunti in Hispaniâ. Tertia

Tertia in laminâ aureâ, quam in fronte gestabat Pontifex maximus, quæ literis Hebraicis, non Samaritanis inscriptum habebat nomen *Iehovæ*.

Ad primam respondet, *Benjamini* itinerarium scatere fabulis, prout *L'empereuri* in id commentarius ostendit, vel si quid tale vidit *Benjamin* à Christianis, aut recentioribus Judæis inventum esse. Replica, Non ita fabulosus est *Benjamin*, quin in eo multa sint vera quibus *L'empereur* non contradicit. 2. Nihil vetat illa sepulchra, eorumque inscriptiones, tam antiquas fuisse quàm ea tempora quibus Judæi cœperunt sepulchra Patriarcharum & Prophetarum ædificare, & adornare; Et verò cur illa non possint antecedere dies *Ezræ* quid prohibet?

Ad secundam respondet, esse cæco cæciorem qui non videt infirmitatem istius argumenti. Replica, *Villalpandi* quidem fabulas de *Adoniram*, qui venit in Hispaniam collecturus *Rheboboamo Solomonis* filio tributum, esse ridiculas, sed ut conjectura *Capelli VValtono* placet de Judæo quodam duce Regis *Amasiæ*, Reguli cujusdam Mauri ibi sepulto, dum in Valentiâ Mauri dominarentur, & multi ex Oriente Judæi eò confugerent ad figendum ibi domicilium, quidni & hæc nobis conjectura æquè placeat, ex istis Judæis quendam, dum ex patriâ in Hispaniam commigraret, attulisse secum ut insigne monumentum, lapidem sepulchralem, vel ipsius Regis *Amasiæ*, quod Hebraica inscriptio fert, vel cujusdam ex ejus Ducibus qui tot annis potuit perdurare. Certè à dominio Maurorum in Valentiâ ad dies Rabbi *Iom Tobh*, non est verisimile literas in lapide sepulchrali ita ob ætatem exesas ut legi non potuerint, & verò Judæi in Hispaniâ ac alibi linguâ ac literis regionis ita familiariter utuntur, ut nullibi soleant suis sepulchris Hebræas voces aut literas inscribere.

Ad tertiam respondet, *Hieronymum* in epist. ad *Fabianum* (nulla talis est *Hieronymi* epistola, dixisset ad *Fabiolam*) nullas scripsisse literas Hebraicas, sed tantum literas Latinas, quas editores officiosè de suo fecerunt Hebraicas. Replica. Audax nimis est hæc censura sine ullâ probatione, nihil tale vel *Marianus* vel *Fronto ducæus* in suis notis observant, Editores Parisienses optimis, & antiquissimis manuscriptis usi sunt, eos non debuit *VValtonus* correxisse, nisi ex fide plurium & antiquiorum manuscriptorum, quæ in hac epistolâ vocibus omnibus Hebræis, quæ multæ sunt, carebant: certè *Buxtorfius* multò antiquiorem *Hieronymo* citat ex Talmude Rabbi *Eliezer*, *Barjose* qui laminam illam Romæ suis oculis conspexisse se asserit; quod addit *VValtonus* cidarin illam Pontificis inscriptam post dies *Ezræ*, non est verisimile, nam nusquam legimus in veste Pontificis à diebus *Mosis* quicquam mutatum, nedum ut nova lamina aurea novitiis literis inscripta ejus fronti appenderetur. In diebus quidem *Solomonis* sacrorum vasorum multa mutata sunt ad usum novi templi, tamen Laminam illam frontalem *Aaronis* tactam fuisse non legimus.

Quartum *VValtonus Buxtorfiio* argumentum ascribit à trium literarum figuris *Iod*, *Tau*, & *Samech*, in antiquo (inquit *Buxtorfius*) Alphabeto Hebraico *Iod* fuit literarum minima, sed in Alphabeto Samaritano est maxima. 2. In vero Alphabeto Samaritano, *Tau* olim habebat similitudinem crucis, in hodierno verò Alphabeto Samaritano *Tau* nullam talem figuram habet. 3. In Alphabeto Hebraico ante Ezram *Mem* finale fuit clausum, nec ulla litera finalis fuit distincta ab initiali aut mediâ. Ad primum respondet *Capellus* invehendo in personam *Postelli* hujus argumenti auctoris, ut hominis execrandæ memoriæ, *VValtonus Postelli* personam non tangit, nam quæcunque in senectute ejus fuerint deliria, nemo negat virum fuisse admirandæ in Linguis Orientalibus scientiæ, & maximi meriti ob raram in hoc studio diligentiam, sed viros doctos *Seichardum*, *Dilherum*, & *Crinesium* nominatim compellat, & hoc ipsorum argumentum pronunciat stramineum, nihilominus tamen penitiùs introspicienti, aliquid in eo ferri, & chalybis invenitur; nam evincit literas Hebraicas, quas *Christus* & Apostoli solas usurpabant, fuisse hodiernas, non verò Samaritanas, inter quas *Iod* nunquam fuit minima. Ista non negat *VValtonus*, & vult cum larvis luctari qui hujusmodi contra se suosque afferunt, hoc ergò maneat fixum, *Christum* manifestè docuisse legem scriptam literis Hebraicis hodiernis, inter quas *Iod* est minima: remanebit probandum *VValtono* & suis fuisse aliquando alias literas in quibus lex tempore *Mosis* à Deo scripta est; donec duriora afferant, & minùs straminea argumenta quàm quæ hactenus vidimus, permittant oportet nobis credere ex auctoritate *Christi*, legem scriptam charactere Hebraico hodierno, an verò in alio charactere Deus in monte Sinai eam scripserit nobis ipsorum probationes expectandæ sunt, antequam priorem fidem relinquamus. 4.

Secundam partem argumenti Buxtorfiani, desumpti à charactere Samaritano in ultimâ literâ *Tau*, concedit *Scaliger*, sed fortiter negat *VValtonus*, affirmando *Tau* Samaritanum repræsentare crucem exactè. Resp. Num æquum sit *VValtoni* verbis quàm

Tau Samaritanum non repræsentat crucem.

quàm nostrismet ipsorum oculis fidere ipse judicet, in Alphabeto Samaritano, quod *Scaliger* accuratè depinxit, in eo etiam quod *Bellarminus* Grammaticæ suæ Hebrææ apposuit, & in eo quod *Crinesius* ex membranâ manuscriptâ ab Oriente Norimbergam allatâ elegantibus typis expressit, quin etiam in ipso Vaticano Romæ impresso, quod *VValtonus* nobis dat, nulla omnino inter *Tau* & crucem similitudo est, nisi velimus non tantùm quadrare circulum, sed circulum affirmare quadratum, & quadratum circulum, & quidlibet quodlibet. Quòd verò *Villalpandus*, ut videtur, ex Pontificiâ suâ in crucem superstitione excisas aliquot in quibusdam monetis literas detorquere conatur ad figuram non *Tau* majusculi Græcorum vel Latinorum, neque *Tau* Æthiopum quæ exactè crucem repræsentant, sed ad Græcorum X quod crucem *Andreæ* dictam, decussatam exprimit, nequaquam verò crucem *Christi*, hanc *Villalpandi* detorsionem non debuit *VValtonus* laudare & sequi.

Samaritani non habent Mem clausum.

Tertiam argumenti partem à *Mem* clauso Isa. 9. v. 7. in medio vocis *Lemarbe* si *Isaias* ita scripsit, non est usus in suâ Scripturâ charactere Samaritano, qui nullum habuit, & nullum adhuc habet *Mem* finale & clausum, ita autem scripsit Propheta, quia præterquam quod in omnibus exemplaribus Hebræis ita extat, multi etiam tam Christianorum quàm Judæorum interpretum, mysterium in hac literâ clausâ latêre arbitrantur. Respondet 1. *VValtonus*, vana esse hæc mysteria. 2. Errorem esse prout *Grotius* rectè notavit, scribarum, qui *Mem* finale in medio vocis scripserunt. Replica, soliditatem ullius hîc mysterii non defendimus, plurimi tamen præter Judæorum turbam ex Christianis non modò antiquis sed recentioribus, scilicet *Lyranus*, *Fabricius*, *Capito*, *Galatinus*, *Mirandulanus*, *Oecolampadius*, *Bibliander*, pro mysterio in eâ literâ citantur. Sed ad nostrum argumentum satis est, si in eâ voce *Mem* finale scriptum fuerit, num ex mysterio an sine mysterio, nos non inquirimus, neque *Capelli* varia lectio argumentum infirmat: nam si lectio illa *Mem* clausi fuerit una ex antiquis, & vera, sint licet quotvis aliæ, tenet argumentum. Fateor *VValtoni* ex *Grotio* responsionem rectè occurrere argumento, & illud evertere, si vera esset, sed absit, ut vel illi vel *Grotio* in authentico textu errores concedamus, nisi majore multò, quàm hîc premimur necessitate, constringamur.

An Mem & Samech steterint miraculosè in tabulis legis.

Alterum argumentum *Buxtorfio* ascribit *VValtonus*, *Mem* & *Samech* clausa stetisse miraculosè in tabulis legis, quia absque cohærentiâ cum ullâ continuâ parte tabularum, ista affirmat *VValtonus* Rabbinica esse commenta, responsione indigna. Replica. Nullum hoc est ex *Buxtorfii* argumentis, sed tantùm commoda præventio primi & primarii Rabbinorum testimonii, quod contra ipsum *VValtonus* affert. Hoc quod à Rabbi *Chasda VValtonus* citat, demonstrat Rabbinum illum existimâsse legis tabulas divinâ manu scriptas charactere hodierno Hebræo, non Samaritico: *VValtonus* hîc concedit hanc fuisse *Chasdæ* mentem, sed nixam falso commento, *Buxtorfius* neque falsum illud commentum, neque aliud ullum Chasdianæ sententiæ fundamentum approbavit, tantùm *Chasdæ* testimonium pro suâ sententiâ citavit, quòd hîc tam *VValtonus* quàm *Capellus* liberè largiuntur, etsi paulò antè uterque *Chasdam* ut primarium testem, pro contrariâ suâ sententiâ citaverit.

Judæi temerè à Capello accusantur immanis negligentiæ.

Ad ultimum *Buxtorfii* argumentum à *Fullero* mutuatum, nimirum à numero gentis Judaicæ, quòd facilius fuit suos characteres & linguam servare quam paucis Samaritanis in angusto conclusis angulo. Respondet post *Capellum VValtonus*, non quæri quid potuerit fieri, sed quid factum sit, mutationem illam esse factam nullâ Judæorum negligentiâ, sed ex imperio *Ezræ*, ut separaret Judæos à Samaritanis, & legem Dei in literis Assyriorum scriberet, qui mundo tunc dominabantur, ut ita gentibus aperiretur porta ad cognoscendas literas sacras. Replica, factum est quod inprimis negatur & ratio negationis facti, istius scilicet per *Ezram* mutationis, est sublatio ejus causæ, nimirum Judæorum immanis negligentiæ in servandâ suâ linguâ, & literis, & amplectendis tam literis, quàm linguâ Chaldæorum, negligentiam illam uno Spiritu *VValtonus* hîc videtur cùm affirmare tum negare, certè populus Judaicus, quantiscunque vitiis immersus Samaritanis Cuthæis negligentior non fuit in servandis suis literis ac linguâ.

Quod ad *Ezræ* imperium, hoc est quod quæritur, multæ aliæ rationes erant magis obviæ ad obsepiendam populi viam à Samaritanis, quàm abjiciendo, & Samaritanis relinquendo priscas Prophetarum literas, nihil hoc juvabat separationem quandiu manebat lingua communis, nam lingua, non literæ, & characteres, instrumentum est commercii. Quid ad nos quòd cum Latinis, Italis, Hispanis, Flandris, Gallis, & aliis, eosdem habeamus literarum characteres, cùm in istis nulla sit linguæ communio? Quòd ad Assyriorum literas, nullo modo istæ gentibus sub Chaldaico Imperio legem Judæorum propagârunt, quandiu lex in Assyriorum linguâ non fuit scripta.

Et superstitionis.

Aliam adhuc rationem *Buxtorfio Capellus* ascribit, pervicax valdè & tenax Judæorum inge-

ingenium, quòd non nisi auctoritate planè divinâ, reliquisset Samaritanis capitalibus hostibus literas suas, in quibus Deus legem & Prophetæ Sacrosancta sua scripta expressissent. Respondet *Capellus* tenacitatem hanc Judæorum fuisse superstitionem, à quâ diebus *Ezræ* Judæi erant immunes. Replica. Nihil in Judæorum magnâ reverentiâ, & amore erga priscas & divinas suas literas fuit superstitionis, neque ulla unquam gens fuit, aut homo ingenuus qui antiquorum patriæ characterum esse non potuit absque omni superstitionis notâ studiosus: ingens Judæorum zelus diebus *Antiochi* erga libros, ac ipsa verba, ac literas Sacræ Scripturæ, eò usque ut *Capelli* jactatos in iis errores habuerint abominationi, procul abfuit ab omni supetstitione. Quòd *Capellus* Judæos tantæ negligentiæ accusat, ut inter omnes qui in Babylonicâ captivitate vixerunt, aut qui diebus *Ezræ* in Judæâ vel ubicunque habitârunt, non remanserit ne unus sacer codex præter eum solum quem possidebat *Ezras*, commentum est, in quo nescio an ullos vel antecessores, vel sequaces *Capellus* habeat.

Reliqua Buxtorfii argumenta vindicantur. Quod affert *Buxtorfius* de *Ezræ* zelo in ipsam linguam & literas Hebraicas, dum pueros Ashdodicè & Ammoniticè loquentes verberibus ac contumeliis acciperet, nimis leviter rejicit *Capellus* à linguâ & literis ad sola conjugia Judæorum cum populis vicinis, nam non ista tantùm reprehendebat *Ezras*, sed hoc etiam istorum connubiorum effectum ei graviter displicuit, cùm audiret Judæorum liberos loquentes linguâ Palæstinorum, quod ejus zelum significat non tantùm contra connubia, sed etiam erga linguam & literas Judæorum, ut illæ secundum priscam consuetudinem servarentur immutatæ, etsi omnis hîc disputatio sit vana, si *Capelli* & *VValtoni* hypotheses sint veræ, nam secundum eas Ashdodica, & omnium Palæstinorum lingua, & literæ erant omnino eædem cum Hebræis, utpote quas Hebræi à Chananæis didicerant.

Aliud attulit adhuc *Buxtorfius* argumentum, ad quod nihil neque *Capellus*, neque *VValtonus* responderunt: simplicitas characterum Hebraicorum, quorum ductus non sunt tam operosi & compositi quàm apud Samaritanos, ut utrumque Alphabetum comparanti apparebit, literæ autem quò simpliciores, eò antiquiores, & quò magis compositæ, eò ab aliis prioribus plus mutuantur.

An duplex olim Judæis fuerit literarum character. Vix aliud videtur restare in hac quæstione quàm famosa distinctio à *Buxtorfio* sæpius ingeminata, & à *VValtono* & *Capello* totis viribus oppugnata, duplicis apud antiquos Hebræos characteris; unius vulgaris, quo scribebantur epistolæ, & res omnes communes, exemplaria etiam Bibliorum communia, quæ vulgi manibus terebantur: alterius privati magis usus, quo tabulæ legis à Deo, & primaria Regum ac Prophetarum sacri codicis exemplaria exarabantur; ut apud Ægyptios, Chaldæos, Græcos, Latinos, aliosque populos diversus erat literarum character pro sacris solennibus, & altioribus usibus distinctus à magis vulgari & quotidiano, istas literas vocatas Hebræas à communi omnium Hebræorum usu, has Assyriacas, vel quia ob divinum magis usum putabantur sanctæ ac beatæ; vel quia ab auctore *Ezra* ex Assyriâ ascendente à toto populo in communem usum acceptæ sunt, omissis vulgaribus Hebræis quæ priùs in communi usu erant. Contra hanc distinctionem magnâ irarum mole tam *VValtonus* quàm *Capellus* insurgunt. *Quis* (inquiunt) *non videt meras nugas, & vanorum hominum vanissima hæc esse commenta, quorum Christianos Theologos pudere debet, nescio sanè quid sit ineptire, si hoc non sit, apage istiusmodi nugas, & deliria.* Replica. Parciùs ista viris, duriora multò sunt hæc verba, quàm ullæ contra distinctionem allatæ rationes, & verò licet distinctio nulla esset, parum inde nostræ causæ decederet, sed *Buxtorfius* eam probat ex Judæis, non modò recentioribus, sed antiquissimis Talmudis tam Babylonici quàm Hierosolymitani auctoribus, quibus ipse *VValtonus* suam sententiam firmare, licet frustra, conatur. Istorum testimoniorum magnâ copiâ à *Buxtorfio* productorum nulli vel *VValtonus*, vel *Capellus* quicquam respondent in particulari.

Quod in genere afferunt primò Rabbinos omnes antiquos novos, homines esse vanissimos. Replica, non negamus in dogmatis fidei Christianæ: in significatione tamen vocum Hebraicarum, & consuetudinibus, seu in lingua, seu literis, seu variis ritibus à majoribus suis olim usurpatis, multa ab iis rectè disci commune doctorum est judicium. *Rabbini in aliquibus utiles.*

Quod secundò affertur de causâ diversorum apud Ægyptios & alios characterum, ut obscuris & mysticis literis tegerentur à populo abominanda obscœnorum Idololatrarum mysteria, quale nihil apud Judæos unquam fuit, quorum omnia sacra Deus singulis ex populo cognita esse voluit. Replica. Non probat *VValtonus* vel solam, vel primariam, vel ullam diversitatis characterum apud Gentes causam fuisse obtectionem horrendorum mysteriorum, sub hoc ignotarum vulgo literarum velo: certè horridissima Ægyptiorum, Chaldæorum, & aliorum Gentilium Idololatria à sacerdotibus, poëtis, historicis singularum gentium *Nulla mysteria tegebantur sacris characteribus.*

tium characteribus vulgaribus clarè satis exprimebantur, nihil sub literis mysticis latebat deterius, quàm quòd de *Api*, *Igne*, *Dagon*, *Baal*, *Iove*, *Iunone*, *Venere*, *Apolline*, *Vulcano*, & cæteris Idolis publicè propalabatur. Dei voluntas, & mandatum communicandi suam legem omni populo, nihil impediebat diversitatem characterum, quibus divina lex scribebatur, & legebatur, tam à Sacerdotibus, quàm ab indoctioribus è populo.

Quid significet vox Ashurith.

Quod ultimò *Capellus* & *VValtonus* afferunt de significatione vocis *Ashurith*, quasi nunquam sumeretur appellativè pro *beato*, sed semper propriè pro linguâ Chaldæâ, & quòd nullæ literæ beatæ dici possint, quia nullius beatitudinis sunt capaces. Replica. 1. Dato vocem hanc semper sumi propriè, nihil hoc contra nos, qui non rejicimus eorum Rabbinorum sententiam, qui literas quibus lex à Deo primùm scripta est, vocant Assyriacas, eo quòd ascendens ex Assyriâ & Babylone *Ezras*, eas primùm vulgaris usus fecerit. 2. Significationes verborum in unaquaque lingua præsupponi debent potissimùm callere qui prisci sunt in linguis scriptores, apud Græcos, *Eustachius*, *Hesychius*, *Pollux*, unde *Stephanus* & alii sua Dictionaria condiderunt: apud Latinos *Virgilius*, *Cicero*, *Quintilianus*, *Priscianus*, *Gellius*, & hujusmodi: similiter prisci Rabbini vocabulorum significata in majorum suorum linguâ probissimè callent.

Ad Dictionaria hìc provocat *VValtonus*, adimus *Buxtorfii* Chaldaicum multò præstantissimum, quod hactenus in orbe apparuit, ibi ex plurimis tam antiquorum quàm recentium Rabbinorum testimoniis habemus *Ashurith* sumi appellativè pro *beato*; quòd autem beata satis commodè dici possint quæcunque Deus ad peculiare suum servitium adhibet, non debet controverti. Cur Persæ dicuntur beati Psalm. 137. Nisi quia infantium Babyloniorum capita saxis alliserunt? Quidni illæ literæ quibus solis Deus usus est in scribendâ suâ lege, ob eam supra omnes literas prærogativam, beatæ dici possint? Nescio quis genius *Capellum* egerit, ut omnem literis & linguæ Hebraicæ non tantùm beatitatem, sed quam docti omnes ei solent ascribere, Sanctitatem neget; imò & omnem contra communem puto mortalium sensum, vel levissimum honorem ex usu Dei & Prophetarum, detrahat: Non tam scrupulosæ sunt Sacræ literæ, quæ ipsas arbores, sylvas, & luces à radice vocis præ manibus אשרה frequenter vocant.

Plura hìc non addimus. Quod ad quæstionem posteriorem de punctorum vocalium apud Hebræos ætate, eam impræsentiarum lassi non valemus discutere, nec multùm opus est: nam quibus est animus & otium seriò, & absque præjudicio comparare *Capelli* arcanum punctationis, quæque ex eo breviter deducit *VValtonus* in suo de punctis Prolegomeno cum *Buxtorfii* patris Tiberiade, & filii dissertatione de punctis, ut arbitror, in novam, & omnino singularem *Eliæ* Levitæ sententiam de punctorum à Masorethis inventione annis totis quingentis post *Christum*, non valdè propendebit.

CAPUT XI.

Res gestas continens Epochæ sextæ ab Alexandri Magni *morte ad* Aristobuli *in Iudæâ Regnum.*

Historia profana illustrat sacras Prophetias.

IN priori Epochâ capite nono explicavi, quomodo bicornis aries, Reges Persiæ & Mediæ, omnia pro suo libitu in Oriente, Septentrione, & Meridie, per annos ducentos triginta sex, sursum deorsum volverint; donec hircus ab Occidente Rex Græcorum in arietem irruisset, stravisset humi, & utrumque arietis cornu confregisset, pedibusque omnem Persarum potentiam conculcâsset. Ostendimus etiam quomodo insigne cornu ex fronte hirci enascens parvo tempore confractum sit in *Alexandri* præmaturâ & inopinatâ morte. Restat jam ut declaremus quâ ratione quatuor cornua in hirci capite exorta sint, quomodo Græcorum seu Macedonum imperium in quatuor præcipua Regna divisum sit: Ægypti *Ptolemæorum*, Babylonis & Syriæ *Seleucidarum*, Asiæ Minoris *Antigoni*, Macedoniæ & Græciæ *Antipatri* & ejus posteriorum, seu etiam *Antigoni*: quomodo quoque ex *Seleucidarum* radice sit enatum cornu parvum *Antiochus Epiphanes*; denique quomodo ipse hircus & omnia ejus cornua comminuta contritàque sint à bestiâ quartâ terribili, & forti nimis; Imperio Romano, quod ferreis suis dentibus, priorum omnium Imperiorum robur totum confregit.

Historiæ exoticæ fontes.

Insignes istorum temporum historiæ egregiam lucem & verum commentarium exhibent non tantùm septimo, octavo & undecimo *Danielis* (cæteroquin obscurissimis) sed & aliis Scripturæ tam authenticæ quàm Apocryphæ multis locis. Istarum historiarum fontes habemus. in *Plutarchi Eumene*, *Phocione*, & *Demetrio*, *Iustini* compendio *Trogi Pompeji*, *Iosepho* utroque tam *Flavio* quàm *Bengorionis*; sed ante omnes plenissimè & clarissimè in *Diodoro Siculo*, *Curtius* & *Arrianus* desinunt in *Alexandro*. Quæ autem apud *Capellum*, *Usherium*, *Pe-selium*, *Rhalegum*, & in ejus supplemento per nostrum *Rosam*, *Salianum*, etiam *Tor-*

niellum, & *Petavii* Rationarium, totámque aliam ingentem recentiorum historicorum nationem legimus, omnia ex nominatis fontibus hausta pro vario singulorum ingenio & eloquio πολυτρόπως, valdè & intricatè satis traduntur: nobis etiam pro nostrâ minutâ facultate ex utrisque tam antiquis quàm recentioribus fas esto, narrationem insequentem deprompsisse.

Mors Alexandri Macedonas confundit.

Ut primum *Alexander* animam Babylone exhalâsset, maximus primùm luctus urbem, regiamque complevit; & posteà ingens exercitum invasit consternatio. Erant in eo multi corporis animique virtutibus, & egregiâ *Philippi* ac *Alexandri* per multos annos disciplinâ, magnis copiis ducendis, & regnis administrandis omnino pares; sed hinc omnium ruinæ origo. Dum omnes aspirant ad summa, nec quisquam ex animo alii cuicunque parere vellet, omnes in mutuam corruerunt perniciem: quique in tot Asiæ Regnis tantos nobilium familiarum, & populorum sanguinis rivos effuderunt, quiescentibus & inspectantibus regionibus subactis, ipsi suis in se manibus divinam vindictam executi sunt, & in paucis annis *Alexandri* Regumque Macedoniæ, quin & omnium ducum, omniumque ipsis amicorum, totas familias stirpitus eradicârunt. Imò verò paucissimos ex gregariis militibus, triumphabundi & ubique victoris Macedonici exercitûs siccâ morte occumbere permiserunt: ac Macedonum gentem in vilissimam, pauperrimam, & despicabilissimam provinciam, sicut fuit olim, redegêre, totique Græcorum nationi infinitarum calamitatum & perpetuæ ad hunc diem servitutis causa extitêre.

Illustris Dei in Macedonas vindicta.

Perdiccam deprimit Meleager.

Primus hujusce tragœdiæ actus Babylone exhibitus est. Post aliquot horarum lamenta & fletus, primarii omnes duces, & magnus militum globus in Regiam corruens dispicere cœperunt de successore in imperium. In medio locatum est solium, diadema, & vestis regia *Alexandri*. *Perdiccas*, quem *Alexander* sibi tradiderat annulum, juxta diadema in solio deposuit; quasi ipse à se in alium quemvis gubernationis onus lubenti animo rejiceret. Post multam deliberationem, suasit *Perdiccas* expectare partum *Roxanes*, quam post bimestre edituram sperabat marem, cui patris solium traderetur; & interea per ἐπιμελητὰς Curatores administrari Rempublicam. *Nearchus* pro *Hercule* quem ante annos undecim *Barsine Memnonis* vidua *Alexandro* pepererat, verba fecit: *Ptolemæus* pro Aristocratiâ primariorum ducum dixit. Sed pressit *Aristander Alexandri* sententiam, annulum *Perdiccæ* tradentis & cum eo imperium. Dum multi urgerent *Perdiccam* ut annulum vellet resumere, is modestiam nimiam simulans, tantùm ut plus urgeretur, ex ducum consessu surgens turbæ se immiscuit, quasi procul à throno refugiens. In cunctatione *Meleager* multis verbis acerbè in *Perdiccam* invehitur, ut Regni fastigio omnino indignum: suadetque ut se sequerentur milites ad diripiendos & inter se partiendos *Alexandri* thesauros, ut suam hæreditatem, meritumque suorum laborum, & sanguinis præmium.

Dum *Meleager* cum turbâ sequacium ad thesauros digreditur, gregarius quidam & incognitus miles, oratione gravi suadet *Arideo*, *Philippi* patris & *Alexandri* fratris imponendum diadema. In eum statim militum vertit favor, *Meleager* nil tale cogitantem juvenem accersit, regiâ veste & diademate induit, ac collocat in solio. Primariis ducibus displicet electio, etsi enim *Arideus* bonæ & celsæ satis indolis ab utero fuisset, *Olympiadis* tamen pharmacis; quòd eum ex scorto *Phileni Philippus* sustulisset, ita mente erat alienatus, ut stupidiori tum esset ingenio, quàm quod ad tanti imperii onus ferendum esset idoneum. Dum de eo duces ac milites altercantur, & ipse insignia Regni pararet deponere, inter partes volare incipiunt tela; post multorum vulnera fit concordia ut *Arideus* simul & *Roxanes* partus, si foret filius, regnarent; ipsisque ex ducibus darentur protectores, in hujus infantiâ & illius infirmitate. Hac nihil obstante pace, *Meleagri* & *Perdiccæ* exæstuant iræ: ab hoc equites ab illo pedites stabant: *Arideo* suadet *Meleager* ut mitteret qui *Perdiccam* accerserent, & venientem in viâ necarent. *Perdiccas* satellites ad se prehendendum venientes vultûs majestate & orationis vi perterrens, ad *Leonatum* extra mœnia cum copiis equestribus perfugit. Obsidetur ab equitibus urbs & fame premitur, sed mox coiit pax ut cum *Perdiccâ* & *Leonato Meleager* adjungeretur tertius Reipub. gubernator. Ex *Perdiccæ* amicis quidam ejus instigatu *Meleagrum* indignantur. *Perdiccæ* exæquatum, & *Meleagri* imperata recusaturos se profitentur: furere *Meleager*, clamare proditionem hanc esse unius ante alios *Perdiccæ* contra pacta conventa perfidi. *Perdiccas* altè dissimulare; pernegare omnem suam conscientiam factorum à rebellibus, offerre sinceram suam operam ut luant omnes capitibus perduellionem. Placatur *Meleager*, is & *Perdiccas* amicissimè se invicem amplectuntur. Ut in *Meleagrum* contumeliosi comprehenderentur ad pœnam, persuadet *Perdiccas* exercitûs lustrationem. Hoc *Perdiccæ* laqueo capitur cum omnibus suis *Meleager*: dum enim totus exercitus staret in armis, eo ordine & loco, ut in equitum & elephantorum potentiâ pedites con-

Perdiccas perdit Meleagrum.

consisterent, ex primariis *Meleagri* amicis qui cum ipso fervidissimè *Arideum* rapuissent ad thronum (ut *Curtius* & post eum *Salianus* ac *Rhalegus*) trecenti; sed *Diodorus* tantum triginta nominat, elephantis objecti & statim contriti sunt. *Meleager* ad hæc silere *Arideum* animadvertens, de se actum serò agnoscens, ad asylum confugit; sed frustra: inde enim retractum confodi tum omnia potens *Perdiccas* mandat.

Distribuit ad suum libitum provincias. Ab inimico præsenti liber, apertiùs ad solitarium imperium *Perdiccas* aspirat, sed pedetentim, ne præcipitatio nondum maturas spes everteret. Prima cura fuit provincias omnes tradere gubernatoribus, prout suis rationibus esset commodissimum. Ut tamen æmulorum offensam vitaret, *Antipatro* Macedoniam & Græciam, *Ptolemæo* Ægyptum & Africam, *Lysimacho* Thraciam, *Leònato* Phrygiam ad Hellespontum, *Antigono* Phrygiam majorem, *Peucestæ* Persiam, *Seleuco* præfecturam equitum, ut castrorum pedestrium *Pythoni*, & *Cratero* thesauri curam commisit. In thesauris autem præter triginta millia annui reditus, quinquaginta millia talentorum *Alexander* reliquit.

Roxane Statyram crudeliter necat. *Roxane*, *Alexandri* uxor alteram ejus uxorem *Statyram*, *Darii* primogenitam cum suâ sorore *Drypeti*, *Hephæstionis* viduâ literis amicissimis *Alexandri* annulo obsignatis in aulam evocavit: ubi advenissent, utramque statim sine ullâ criminis umbrâ necatam *Perdiccæ* ope, in obscurâ fossâ contumulavit; hæc tantum malorum principia.

Invito Pythone emeriti Græci à Macedonibus perfidè necantur. Ex coloniis Græcorum in superioribus Satrapiis ab *Alexandro* collocatorum, auditâ ejus morte, fortissimorum virorum viginti duo millia peditum & tria equitum se in viam versus patriam conjecerunt. Ad hos compescendos *Pythonem* emisit *Perdiccas*; *Python* expeditionem alacriter in se suscipit, in animo habens omnes eas Græcorum copias sibi conciliare, & eorum in primis ope, summam rerum invadere: istud præsagiens *Perdiccas*, audiente exercitu, *Pythoni* in mandatis dedit ut rebelles omnes Græcos occidione occideret, & eorum bona militibus in prædam distribueret. Cùm ad rebelles venisset *Python* ex iis *Lypodorum* trium millium ducem promissis corrupit, ut in ardore pugnæ ad se transfugeret: hoc pacto victoriâ potitus, & in suo proposito perseverans, victis Græcis, quas voluerunt pacis conditiones concessit, ut in patriam salvis bonis deducerentur inermes. Pactis hisce conventis, & solenni juramento sancitis, nihilominus Macedones cupidine prædæ, spretâ jurisjurandi religione & *Pythonis* imperio, memores mandatorum *Perdiccæ*, omnes Græcos ad unum confoderunt, & quas illi ex Asiæ spoliis opes per annos duodecim congesserunt, inter se partiti sunt.

Perdiccæ crudelitas in Cappadocas & Pisidas. His peractis *Perdiccas* plenis velis ad imperium occupandum ferebatur; sed multa adhuc obstabant, quo minùs sua sensa in lucem proferret: *Ptolemæus*, *Antipater*, *Leonatus*, & *Craterus* ejusdem potentiæ æmuli removendi erant. *Ariarathes* Cappadocum Rex ab *Alexandro* festinabundo præteritus adhuc in armis stabat, cum peditum triginta & equitum quindecim millibus. Hunc perdomandum *Eumeni* commisit *Perdiccas* cum exercitu regio, Cappadoces uno & altero prælio fregit, & *Ariarathem* cum omnibus propinquis captos crucibus affixit. Rebellárant etiam Laranda & Isaurus Pisidiæ urbes. *Larandam Perdiccas* captam æquavit solo, cæsis omnibus puberibus. *Isaurus* seipsam incendio redegit in cineres, ut sævas Macedonum manus effugeret.

Bellum Lamiacum. Intereà in Græciâ flagrabat bellum *Lamiacum*. *Alexander* paulò ante mortem in ludis Olympicis præconis voce cunctis Græcorum civitatibus denunciârat, ut exulibus, qui neque homicidii neque sacrilegii essent rei, ad sua redire permitteretur. Edictum hoc Athenienses & Ætoli molestissimè tulerunt: quamdiu vixit *Alexander* nihil audebant movere, sed ut eum audiverunt expirâsse, statim ad arma clamare, & quot poterant ex Græcis in societatem armorum contra Macedonas pertrahere: Argivi, Thessali, & alii statim se jungere: octo millia emeritorum *Alexandri* militum in Peloponneso agentium *Leosthenem* jubent conducere. Contra hunc exercitum virorum fortium supra quadraginta millia, *Antipater* ex Macedoniâ delectibus continuis exhaustâ vix quatuordecim millia potuit corradere: fit pugna, fugiunt Macedones, *Leosthenes* victor *Antipatrum* Lamiæ mœnibus concludit, & post arctam obsidionem propemodum capit, sed dum fossas mœnibus proximas purgari curat *Leosthenes*, telo de muro confossus cadit.

Leosthenes victum Antipatrum obsidet Lamiæ.

Cadit Leosthenes, Et Leonatus. Mittit intereà *Antipater*, qui *Leonatum* & *Craterum* ex Asiâ advocent in opem; adest statim *Leonatus*, sed hoc consilio ut devictis Græcis *Antipatrum* etiam perderet, ad imperium ipse inter primos aspirans; verùm hujus ambitio mox extincta est, *Antiphilus*, *Leosthenis* successor cum eo congressus ejus copias debellat, eumque necat.

Antipater Crateri ope Græcos debellat. Dum hi pugnant, *Antipater* ex liberâ jam Lamiâ elapsus, reliquiis fracti exercitûs collectis in Macedoniam recedit, *Crateri* ex Asiâ adventum expectans. Supini Græci victis non instare, sed ad res privatas magnam

magnam partem dilabi. Mox ergo *Antipater* & *Craterus* cum quadraginta quinque millibus multò pauciores *Antiphili* copias invadentes facilè debellant, & totam Græciam in priorem servitutem redigunt: meliores tamen conditiones victis dixit *Antipater* quàm ipsi sperabant, nam contra *Perdiccam* bellum moliens, Græcorum amicitiam sibi necessariam præsciebat.

Demosthenis αὐτοφονία. Tantùm in *Demosthenem* veteres iras evomuit. Ante *Alexandri* mortem degebat *Demosthenes* in insula Calauriâ in exilio: tamen belli *Lamiaci* magna per suas epistolas fax fuit, cùm *Æschines* etiam tunc exul id bellum pro viribus dissuaderet. *Antipater* post victoriam in Calauriam misit qui ad se *Demosthenem* deducerent; hîc perpetuarum suarum in Macedonas inimicitiarum memor, ne in ipsorum manus perveniret, calamum cicutâ infectum inter scribendum mordens expiravit.

Aristotelis & Diogenis mors. *Aristoteles* eâ tempestate etiam Athenis exul, degens Chalcide quasi in Deos impius; à publicis in orbe motibus qui ejus diebus & ab ejus discipulis fuerant maximi, omninò abstractus; paulò pòst in pace expiravit: Quemadmodum *Diogenes Cynicus* Corinthi eodem die quo *Alexander* Babylone decessit. Sed pergamus in historia universali.

Perdiccas ut *Antipatrum* securum opprimeret, ejus filiam *Nicæam* in uxorem sumpserat, & *Cynæ*, *Alexandri* sororis, sed ex alia matre natam *Eurydicen Arideo* Regi in uxorem tradiderat. Verum suas jam vires crevisse videns, & *Antipatri* amicitiam minùs sibi necessariam, *Cynam*, *Eurydices* matrem necat, & de *Nicæâ* repudiandâ ac *Cleopatrâ Alexandri* sorore germanâ ducendâ consilium capit. *Antigonus* has *Perdiccæ* fraudes *Antipatro* clam significandas curat. *Perdiccas Antigoni* proditionem subolfaciens, eum parat necare: sed is cum filio *Demetrio* evadit ad *Antipatrum*: ubi cum *Perdiccæ* certam tyrannidis occupandæ mentem *Antipatro* coram demonstrâsset, non amplior mora; *Antipater*, *Craterus*, *Ptolemæus* & *Antigonus* contra *Perdiccam* fœdus ineunt. *Perdiccas* verò occupandum ratus quantò ocyus in Ægyptum movet, ad *Ptolemæum* à sociis separatum perdendum; primò tamen *Eumenem* cum *Neoptolemi* & sui fratris *Alcetæ* militibus ad Hellespontum sedere jubet, impediturum *Antipatri* transitum in Asiam.

Perdiccas necat Cynam.

Occupare parat tyrannidem.

Alexandri sepultura. Vix dum *Alexander* communi mortalium miserrimorum beneficio, quietâ in terræ gremio sepulturâ frui potuit: diebus totis septem jacuit exanimis sine omni cujusquam curâ, dum Macedones de imperii administratione altercarentur, tum demum à Chaldæis & Ægyptiis pharmacopæis extenteratus, & ipsorum arte aromatis intus & extra conditus, in aureo loculo repositus est. Sepulturæ cura *Arideo* non Regi, ut perperam *Diodorus*, *Iustinus*, *Capellus*, & alii, sed Hellesponti Satrapæ commissa est. In apparatibus supra biennium is prodegit, donec extimulatus *Olympiadis* literis acerbè querentis sepulturæ honorem suo filio negari, & *Aristandri* vatis falsis prædictionibus beatum iri perpetuâ pace eam terram quæ *Alexandri* reliquiis frueretur; tandem aliquando sumptuosissimâ pompâ in viam se dat. Currus in quo à mulis supra quadraginta trahebantur *Alexandri* exuviæ & arma, auro gemmisque & arte superabat fidem, si quæ *Diodorus*, & ex eo alii habent, vera sint. Obviam venit ex Ægypto *Ptolemæus* in Syriam usque, cum splendidissimo comitatu; & Alexandriam usque deducens, ibique super habito (tempestate valdè turbulentâ) molestissimo ad *Hammonem* itinere, maximis sumptibus in fano ad hoc ipsum constructo terræ loculum commendavit. His in *Alexandrum* officiis Macedonum animos *Ptolemæus* multum sibi conciliavit, magnaque suâ in Ægyptios humanitate eos quoque sibi unicè devinxit. Sed eò magis *Perdiccæ* invidia commota est, & ad suum maturandum exitium in Ægyptum ille properavit.

Eumenes Neoptolemum & Craterum occidit. Intereà in *Ptolemæi* opem festinant *Antipater* & *Craterus*, sed ut istos remoraretur in viam se dat *Eumenes* cum *Alcetæ* & *Neoptolemi* copiis: *Neoptolemus* invidiâ in *Eumenem* æstuans, clam cum *Antipatro* conspirat. Sagacissimus *Eumenes* id subolfaciens aperto marte *Neoptolemum* invadit & debellat, ejusque copias cum suis conjungit. *Neoptolemus* ad *Antipatrum*, *Craterum*, & *Antigonum* cum paucis evadit: *Antipater* pergit in itinere, allaturus, si posset, *Ptolemæo*, contra *Perdiccam* tempestivum auxilium. *Cratero* persuadet *Neoptolemus Eumenem* aggredi; fidenter affirmans vel viso *Cratero* plerosque *Eumenis* milites statim transfugituros: sed *Eumenis* astus hanc spem frustratus est: dum enim appropinquaret *Craterus*, rumorem spargi curat *Eumenes*, quasi *Neoptolemus* cum *Cappadoce* tantùm ingrueret, cavetque ne Macedonum suorum quisquam *Cratero* opponeretur.

Stabat in uno cornu hostium *Craterus*, in altero *Neoptolemus*. *Neoptolemum Eumenes* ipse aggreditur; *Pharnabazum Artabasi Cratero* objicit, mandans ut sine voce ipsum invaderet: *Craterus* in æstu pugnæ ab equo cespitante lapsus in terram, à pugnantibus ignotus conteritur. *Eumenem* cum *Neoptolemo* singulari decertavit certamine, in quo *Neoptolemum* obtruncavit. Insigni potitus victoriâ ante multam cædem cum victis paciscitur, ut remearent quieti

quieti in Græciam; verùm ipsi fallentes fidem ad *Antipatrum* se proripuerunt.

Perdiccam necat Python.

In hoc temporis articulo periit in Ægypto *Perdiccas* in suum fatum pertinaci superbiâ ruens. *Ptolemæus* contrà *Perdiccæ* vim quàm potuit firmiter omnia in Ægypto communiverat. Ad ignobile juxta Pelusium castrum primus *Perdiccæ* impetus incassum insumptus est: ex apertâ fossâ *Nilus* exundans, castra *Perdiccam* cum damno cogit transferre. Aliud oppugnantem castellum *Ptolemæus* ipse toto die fortissimè sustinuit: dum tertius conatus est ad *Nilum* juxta *Memphim* trajiciendum, invenit *Perdiccas* inopinatum fatum. Postquam peditum pars difficulter admodum transmeâsset vadum, vix mento fluvium superans (licet elephanti supernè *Nili* impetum frangerent, & inferiùs equites in flumine starent ad excipiendos, si quos aquarum vis deferret.) statim & ex improviso vel *Nilus* augescit, vel sabulum in vadi fundo commotum ab elephantorum, equorum, & hominum pondere subsidit, & peditibus impermeabilem fluvium fecit. Hoc casu qui primi transiverunt, necessariò redeunt, multique in aquis pereunt: integrum mille à crocodilis & aliis in *Nilo* belluis, spectantibus commilitonibus, devoratur. Magnus in castris contra *Perdiccam* fremitus oritur, quasi suâ superbiâ gratis in inutili bello milites perderet: murmura hæc crescunt, dum audiunt *Ptolemæi* humanitatem amicissimè accipientis quotquot suorum in alteram ripam vivi delati essent, & justa more Græcorum solenniter peragentis omnibus, quorum cadavera *Nilus* juxta sua castra ejecerat. Inhumanum & infelicem *Perdiccam* omnes abominari, centum ex ducibus conspirare, *Python* in tentorium irrumpens ipsum omnesque ejus amicos conquisitos confodit.

Ptolemæus ad Macedonas adveniens omni cum honore acceptus est: lubenter omnes ipsi detulissent regum curam, & summam præfecturam militiæ: sed vir prudens amplâ satis suâ in Ægypto sorte contentus, effecit ut *Pythoni* istud onus & honor imponeretur.

Pythonem vexat Eurydice,

Eurydice, *Aridei* Regis uxor, ex *Cynâ Alexandri* sorore nata, & *Amynta Perdiccæ* majoris *Philippi* regis fratris, mulier irrequieti & superbi ingenii, tot quotidie rixis & contumeliis *Pythonem* vexavit, ut is Curatoris ac Protectoris munus deponere sibi commodum putaverit. Ambitiosa *Eurydice* nihil aliud exinde spirare, quàm totius imperii arbitrariam sub mariti nomine administrationem; sed hac spe citò decidit.

Et Eurydicen Antipater.

Antipater ab exercitu vocatus ad ἐπιμέλειαν Regum suscipiendam, statim *Eurydicen* ad muliebres curas à virilibus & publicis depulsam redegit. Novam Provinciarum distributionem pro suo placito fecit: *Pythoni* Mediam attribuit, *Antigono* præfecturam exercitus regii, bellum hinc contra *Eumenem* committens. Ipse cum Regibus & *Eurydice* in Macedoniam profectus est.

Antigonus frangit Eumenem.

Antigonus impigrè contra *Eumenem* movit: *Alcetas*, *Perdiccæ* frater & *Attalus* levir, *Eumeni* invidentes imperium, copias ab eo suas separant imprudentissimè: nam post debellatum *Eumenem Antigonus* parvo negotio eos confregit. Sed major in *Eumene* subigendo labor, cùm ad manus esset ventum, etsi Macedonici roboris flos cum *Antigono* staret, *Eumenis* tamen virtus victura videbatur, nisi *Apollonides* ab *Antigono* corruptus cum suâ equitum ala pugnantem deseruisset. *Eumenes* quidem *Apollonidem* transfugientem non sivit evadere, sed assecutus proditionem publico suspendio remuneratus est: ipse tamen hac proditione infirmatus ab *Antigono* victus est. Nihilominus post fugam statim reversus via devia eadem nocte loco pugnę potitus cæsos suos contumulat: cumque potuisset *Antigoni* impedimenta capere, clanculum *Menandrum* monet ut se proriperet in tutum: nolunt enim nimiis spoliis militum suorum reliquias in fuga prægravari. His artibus magnam etiam apud hostes victores laudem consecutus est. Attamen conspiciens minores suas vires quàm ut in acie contra *Antigonum* auderet consistere, militem suum laudatum dimisit: ipse cum paucis ad *Noram* in Cappadocia castellum confugit, confidenter in Repub. post pauxillum temporis eos motus præsagiens, qui ipsi ad res novas viam essent aperturi, neque vanum hoc fuit viri prudentis augurium.

Antigonus arctâ *Eumenem* Noræ, integro anno obsidione cinxit; sæpe tamen per colloquia & internuncios operam dedit ut ad suam eum amicitiam pelliceret: sed tam fixâ fuit *Eumenes* in domum *Alexandri* fide, ut summis *Antigoni* pollicitationibus, in summo etiam suo periculo, non potuerit corrumpi.

Moriens Antipater Polysperchonti tradit imperium.

Intereà moritur *Antipater* domi suæ octogenario major, commissa Regum & Græciæ gubernatione *Polysperchonti*, ex ducibus *Alexandri* superstitibus veterrimo. *Cassander* indignatus à patre prælatum sibi *Polysperchonta*, omnem movet lapidem ut hoc depulso ipse imperii habenas corriperet. *Alexander* etsi magnâ in matrem *Olympiadem* reverentiâ teneretur, cognito tamen illius truci & truculento ingenio, ad nullas unquam gubernationis publicæ partes eam voluit admittere. *Antipater* etiam moribundus

bundus *Polyſperchonti* in mandatis dederat, ne mulierem ullam ad Reip. negotia manus admovere pateretur. Nihilominus imprudens ſenex cum *Eurydicen* ſuis artibus Macedonum ab ipſo gratiam divertere ſentiret, ut huic mederetur malo, majus attraxit. *Olympiadem* ex Epiro quò ab *Antipatro* fuerat relegata, revocavit in Macedoniam. Huc ut venit immani ſuâ ſuperbiâ & crudelitate mulier omnia præcipitavit: hoc unum tantùm rectè, quòd *Eumenem* Norâ elapſum rebus Aſiaticis cum ſummo ſub Regibus imperio præfecerit.

Statim à morte *Antipatri Antigonus* regii exercitûs in Aſia Imperator ad *Alexandri* ſolium aſpiravit. Hic ut *Eumenem*, à cujus virtute ſupra omnia metuebat, amicum redderet, benignas ei pacis conditiones ſcripto obtulit. In iis hoc unum offendebat *Eumenem*, quòd multò arctius *Antigono* quàm Regibus obligari ſe videret. Qui obſidebant Noram erant Macedones; dum abeſſet à caſtris *Antigonus*, *Eumenes* oblatis conditionibus ſubſcribit, articulo tantùm obligatorio paulùm immutato, bonâ Macedonum cum gratia: ita ut imperiis regum ante *Antigonum* & omnes alios parere teneretur.

Honeſto hoc aſtu liberatus à carcere & *Antigoni* technis, ſtatim magnam manum veteranorum colligit: adveniunt ad ipſum ab *Olympiade* & *Polyſperchonte* mandata, ut ſumeret de regiis exercitibus & pecunia quantum putaret neceſſarium ad ſupprimendam *Antigoni* tyrannidem. Nulla morâ in Ciliciam ad *Argyraſpides* primùm ſe confert, hi ægrè principiò ejus parent imperio: ſed tanta viri fuit humanitas, prudentia, induſtria, & fortitudo, ut mox amicè ſatis conſpiraverint.

Seleucus tum Babyloni & *Python* Mediæ præerant; uterque repudiavit *Eumenis* imperium ad ſumma ipſi anhelantes. *Python* unum aut alterum vicinorum Satraparum de medio ſuſtulerat, hinc cæteri omnes junctis copiis eum oppugnabant, omnibus impar cum *Seleuco* ſe jungit. *Eumenes* regias literas ſociatis iſtis tradens eos pellexit ad ſe, cæteros facilè, *Peuceſten* Perſiæ Præfectum difficiliùs, quòd ille etiam aſpiraret ad imperium.

Intereà adeſt *Antigonus*, cum eo ſe jungunt *Python* & *Seleucus*; ergo *Peuceſtes* & ſocii alacres ſe *Eumenis* ductui ſubjiciunt: magnis utrinque copiis concurritur ad Tigridis ripas. Eâ arte ac vigilantiâ orientalem ripam à fontibus ad mare *Eumenes* cuſtodit, ut tranſire aliquoties tentans *Antigonus* multa ſuorum cum cæde ſemper rejectus ſit. Dum protelatur bellum, nec, ob multa *Eumenis* ſtratagemata, quicquam profectûs faceret *Antigonus*, tandem in media hyeme nocturnis itineribus *Eumeni* ingruit. Dum in longinquis hybernis procul eſſent pleræque copiæ, trepidare *Peuceſtes* & cæteri omnes qui aderant: *Eumenes* bono jubet eſſe animo, impediturum enim ſe per tot dies hoſtium iter quot ad ſuorum reditum eſſent neceſſarii, quod & præſtitit; nam eâ nocte in verticibus montium qui *Antigoni* caſtra ſpectabant, frequentes ignes diſpoſuit, quos ſpectando perterritus *Antigonus*, quaſi cum omnibus copiis paratus fuiſſet *Eumenes* ſuos in via feſſos invadere, celerrimè retroceſſit, & dum cunctatur, advocandi ſuas copias *Eumeni* ſat temporis præbuit.

Tandem tamen ad prælium devenitur. *Argyraſpides* (quorum multi ſeptuagenarii & nemo ſexagenario minor) totam *Antigoni* Phalangem poſt multam cædem in fugam conjiciunt, *Peuceſtes* tamen cum ſuis equitibus recedens è prælio *Antigono* equeſtrem victoriam tradidit: hic occaſione uſus per alam equitum *Argyraſpidum* impedimenta obtinet, contra hoc incommodum nihil valuere omnes *Eumenis* artes. In poteſtatem *Antigoni* devenerunt *Argyraſpidum* uxores, liberi, & quam totâ viâ de victis gentibus ſpolia collegerunt, hæc omnia redditurum ſe ipſis intacta pollicetur *Antigonus*, modò unum *Eumenem* ſibi traderent in manus; hoc illi paciſcuntur, & vinctum tradunt. *Eumenes* quidem poſt aliquot dierum carcerem ab *Antigono*, multùm diſſuadente *Demetrio* filio, indignæ morti traditus eſt. Sed tanta ipſum contra proditores *Argyraſpidas* cepit indignatio, ut in Arachoſiam longinquaſque provincias *Syburtio* ducendos tradiderit, cum expreſſis mandatis; curaret ne eorum quiſquam patrios unquam lares aut Græcum mare vel è longinquo conſpiceret. *Peuceſten* etiam Perſiæ præfectura dejectum in vita obſcura & ignobili perſeverare ad mortem coëgit, ac *Pythonem*, dum ſibi inſidiaretur, Mediâ ac vita ſpoliavit. Cùm veniſſet Babylonem, & amicè admodum à *Seleuco* haberetur, eum juſſit Provinciæ vectigalium ſibi rationem reddere. *Seleucus* nulla verborum lenocinia ſatisfacere *Antigono* videns, cum paucis equitibus præſentaneæ mortis metu ad *Ptolemæum* in Ægyptum fugit. *Antigonus* totius jam Aſiæ ſine adverſario Dominus, ad Macedoniam & Græciam Aſiæ adjiciendam animum appellit.

Eumenem Argyraſpides tradunt.

Antigonus Eumenem, Argyraſpidas, Peuceſten & Pythonem perdit.

Omnia tum apud Macedonas peſſumibant, ob irreconciliabiles *Olympiadis* in *Eurydicen* iras. *Caſſander* indignatus à patre ſibi in Regum ἐπιμελεία *Polyſperchontem*, fugit in Aſiam, & ab *Antigono* claſſem cum milite impetravit, quibus Macedoniæ & Græciæ imperium ad ſe attraheret. *Polyſperchon* ne civitates Græciæ, quarum ſinguli lis

Polyſperchon in Græciæ optimates crudelis.

lis *Antipater* optimates præfecerat. Dissolutis Democratiis, ad *Cassandri* partes defecerent, regio edicto Democratias ubique restauravit, & optimates ab *Antipatro*, *Alexandro* etiam & *Philippo* per totam Græciam constitutos disjecit, magnamque partem vel morte vel exilio mulctavit. Ut sanguinarium hoc edictum exequeretur, *Arideum* cum exercitu per totam Græciam circumduxit. Cùm venisset in Atticam, populus Atheniensis optimates omnes suos de imperio deturbavit. Horum primus *Phocion* vir omni laude cumulatus, *Philippo*, *Alexandro*, & *Antipatro* amicissimus, jam octogenarius, plus quàm quinquagies summo magistratu, sine ullo unquam suo ambitu, & semper in magnum Reipub. commodum & honorem functus; fugit à furore plebis ad *Polysperchontem*. Is, ut Athenienses sibi devinciret, *Phocionem* in vinculis remittit in urbem. Ingrata & furiosa plebs publico suffragio præstantissimum virum cicutam jubet bibere. Post eum vero diem nemo quisquam Athenis, in ulla facultate, vir insignis exortus est.

Phocion clarorum Atheniensium postremus.

Contra *Polysperchontis* vim Megalopolitani suam urbem communiverunt: hanc nullâ arte, nullâ viâ *Polysperchon* valuit subigere; sed ab obsidione post multam suorum cædem cogitur abscedere, eò præcipitantiùs, quòd *Cassander* cum valido ex Asiâ exercitu multas Peloponnesi civitates sibi adjungeret, imò verò despecto *Polysperchonte* ut homine tardo, crudeli, & infelici, pleraque Græcia *Cassandro* favere cœpisset.

Fractus Megalopolitanâ obsidione Polysperchon.

Intereà *Olympias* ex Epiro in Macedoniam adventabat, *Eurydice* cum infesto exercitu ei occurrit: ante pugnam Macedones ex *Philippi* & *Alexandri* memoriâ ad *Olympiadem* ab *Eurydice* transeunt. *Olympias* ut Macedonas à se pendere videt, *Eurydicen* & *Arideum* correptos arctissimo carcere concludit. *Eurydice Cassandro*, nimis quàm sibi amico & familiari, tum temporis in Peloponneso occupatissimo scribit de suis angustiis, orans vellet quam primum sibi in opem occurrere: sed omnem *Cassandri* festinationem *Olympiadis* furor prævenit. *Arideum* in carcere tormentis diu vexatum tandem à *Thrace* facit confodi, & mox *Eurydicen* coëgit suâ se zonâ suspendere, ex primariis *Cassandri* amicis centum cum fratre *Nicanore* tradidit neci; fratris *Iollæ* quasi venefici & *Alexandri* occisoris tumulo violato, dispersit ossa. Immanis hæc mulieris crudelitas ab eâ Macedonum animos avertit, cum ergo accessisset *Cassander* cum exercitu, *Pidnæ* se includere *Olympias* habuit necesse. Urbem arctâ cinxit obsidione *Cassander*, & post aliquot menses dirissimâ fame ad deditionem compulit. Properabat *Polysperchon* ex Græciâ, & *Pyrrhi* pater *Æacides* ex Epiro ad *Olympiadis* opem, sed uterque absque fructu. Plerique *Polysperchontis* milites donis & promissis corrupti ad *Cassandrum* transfugientes, *Polysperchontem* retrocedere coëgerunt, & *Æacidæ* exercitus, commotâ seditione, non tantùm eum deseruit, sed domum rediens ejecit regno, ac *Neoptolemum* in ejus loco collocavit, ita omni spe suâ lapsa *Olympias* in *Cassandri* manus venit. Hic publico Macedonum decreto ipsam adjudicavit morti, sed qui ad eam cædendam missi sunt, mulieris majestatem reveriti, sine illatâ noxâ redeunt; affines tamen ab eâ cæsorum secundo *Cassandri* jussu necem perpetrant, quam illa magnificè, ut *Alexandri* matrem decebat, tulit.

Olympias Arideum & Eurydicen necat.

Et Olympiadem Cassander.

Cassander de *Olympiade* jam securus *Roxanen* cum filio fidissimæ custodiæ commisit, & *Thessalonicam Philippi* filiam sibi nubere coëgit, totamque Macedoniam ac Græciam propemodum in pace possedit. Sed en novus ambitionis & avaritiæ turbo, omnes *Alexandri* duces inter se committit, & tandem plerosque mutuo exitio involvit?

Etiam Roxanen cum filio.

Antigonus totâ jam Asiâ sine æmulo fruens *Ptolemæo* in Ægypto, *Lysimacho* in Thraciâ, *Cassandro* in Græciâ insidias struit: ne singuli carperentur, viri prudentes sociatis consiliis & viribus statuunt præoccupare. Apertè per legatos ab *Antigono* postulant partitionem thesaurorum *Alexandri*, & Provinciarum Asiæ, reditumque *Seleuci* ad sua. Ridet *Antigonus* legatos, & multâ verborum salsugine aspersos dimittit.

Conspirant cæteri contra Antigonum.

Ab hac face belli flamma, *Ptolemæus* per totam Syriam ditionem suam extenderat, non magno cum labore: plerique enim ad eum populi penè sponte defecerunt. Hierosolymitani quidem intra sua mœnia non receperunt, sed observans *Ptolemæus* Sabbato à militaribus officiis Judæos vacare, eo die cum armis quasi in alta pace urbem ingreditur & pro libitu omnia susque deque vertit, ac centum millia civium secum in Ægyptum deducit, quos tamen ad amicorum potiùs quàm captivorum modum habens, iis plerorumque suorum in Ægypto & Cyrene munimentorum custodiam tradit.

Ptolemæi in Iudæos acta.

Antigono visum est in Syriâ cum *Ptolemæo* bellum incipere, per filium *Demetrium* admodum quidem juvenem, sed multis egregiis circumseptum ducibus. Tam facile pleramque Syriam *Ptolemæo Demetrius* eripuit, quàm eam *Ptolemæus* acquisivisset. Ut tamen Juvenis calori frigidam suffunderet *Ptolemæus*, unà cum *Seleuco* cum magnis copiis ad *Gazam* occurrit. Hic *Demetrius* juvenili fervore elatus, contra ducum suorum consilium, pugnare certum habens, magnâ strage fractus est, & diffi-

Demetrii cum Ptolemæo bella.

culter ipse elapsus. *Ptolemæus* victoriâ cum urbe Gazâ & aliis multis potitus, *Demetrio* cum verbis & amicis & generosis omnes amicos totamque domesticam supellectilem cum magnâ prædæ parte remisit. *Demetrius* nihil animo fractus novas à patre copias impetrans, ad novam cum *Ptolemæi* ducibus se pugnam parat; ubi insignem victoriam consequutus, quod ante omnia desiderabat, *Ptolemæo* rependit paria: ejus fratrem & amicorum multos captivos cum magnâ prædâ amicè remittens, totam penè Syriam *Ptolemæo* ereptam patrio adjecit imperio.

Seleucus Babylonem & superas provincias occupat.

Intereà *Seleucus*, dum *Antigonus* & *Demetrius* toti occupantur contra *Ptolemæum*, cum parvâ admodum manu Babylonem elabitur: statim populus majorem ejus quàm *Antigoni* humanitatem expertus, se ei adjungit. Paucæ in superioribus provinciis *Antigono* tum copiæ; ergo *Seleucus* parvo negotio eas debellat, & Mediam Persiamque Babyloniæ adjungit, adest tamen mox cum magno exercitu in Mesopotamiâ *Demetrius*, sed cum pugnæ copiam non faceret *Seleucus*, sine fructu ad patrem redire necesse habuit: illum enim *Ptolemæi*, *Cassandri*, & *Lysimachi* magnæ in Asiâ copiæ molestabant. *Seleucus* ab *Antigono* & *Demetrio* securus, superiores omnes provincias usque ad interiora Indiæ suo imperio adjecit, neque vastis illis regnis contentus, ad totam *Antigoni* ditionem occupandam animum appulit; quam & mox in hunc modum adeptus est.

Simulata pax desinit in ferale bellum.

Quinque superstites *Alexandri* duces, *Ptolemæus*, *Antigonus*, *Lysimachus*, *Cassander*, & *Seleucus* cum mutuis se bellis sine fructu vexassent, fessi omnes pacem admittunt: hac lege, ut quæ occupassent singuli possiderent, liberæ essent Græcorum civitates,& *Alexandro Roxanes* ut primùm adulto deferretur ab omnibus imperium. Pax hæc procul abfuit ab omni sinceritate, homines enim ambitiosi & avari, fœderibus & juramentis ut pueri astragulis ludebant. *Cassander* per libertatem Græcorum, & *Alexandri* in throno paterno collocationem de se actum cernens, quam primùm adolescentem simul cum matre curat necari; Græcorum plerasque civitates præsidiario suo milite frænat. *Polysperchon* qui diu apud Ætolos latuerat, accepto Macedonas graviter *Alexandri* domûs ruinam ferre, *Barsinen* cum filio suo *Hercule* jam adulto ad se accersit, & cum instructo exercitu versus Macedoniam contra *Cassandrum* tendit. *Cassander* præsentiens Macedonum ad *Herculem* à se transfugia, convenit cum *Polysperchonte* per clancularios nuncios de *Herculis* nece, quam & perpetrat proditor hypocrita, pactus sibi pretium principatûs

Polysperchon Barsinen cum filio necat.

Peloponnesi. Ita tota *Alexandri*, tota *Philippi* familia eradicata est.

Polysperchon eradicatur.

Polysperchon infamis senecio in tenebris posteà vixit & mortuus est: ejus filius *Alexander* à *Sicyoniis* obtruncatus est. Uxor tamen *Alexandri Cratesipolis*, mulier prudens & fortis, vindicatâ mariti nece Corinthum, & Sicyonem sub sui militis jugo tenuit, sed tandem & eas urbes cum cæterâ Peloponneso sanguinis *Herculei* pretio perdidit.

Antigonus specie vindicandi liberorum *Alexandri* necem, & Græcos in libertatem asserendi, *Cassandro* bellum movit, revera ut sua latifundia dilataret: *Alexandri* enim sobolis eradicatio nequaquam vel *Antigoni*, vel *Ptolemæi*, vel *Seleuci* ingratiis accidit: omnes enim isti ab eo tempore tam quam *Cassander* regalia diademata suis capitibus imposuerunt. *Antigonus* etiam *Cleopatram*, *Alexandri* germanam, cum à *Ptolemæi* ad suas nuptias non posset pellicere, curavit strangulandam.

Cleopatram necat Antigonus.

Demetrius ab Atheniensibus adoratur.

Demetrius à patre missus cum classe ad Græcos à *Cassandri* jugo liberandos, primùm Athenas appulit: hic cum ex Piræeo & Munichiâ urbis arcibus *Cassandri* præsidia ejecisset, populus Atheniensis in tam profundam adulationem se abjecit, ut non tantùm omnibus humanis, sed & plerisque Deorum etiam majorum gentium honoribus *Demetrium* & *Antigonum* cumulârunt, eò servilitatis primorum ex Græcis animi tum temporis collapsi erant, *Demetrius*, cum militiæ necessitates premebant, vir erat sapientiâ, diligentiâ, fortitudine, nemini suo seculo secundus: sed in pace semper in omnem luxuriam se diffundebat. Cùm mensibus aliquot Athenis perditissimis voluptatibus se ingurgitâsset, novorum bellorum rumore excitatus, ex vitiorum suorum stratis statim se emolitur.

Cassander à *Demetrii* virtute sibi metuens ad *Antigonum* miserat oratum pacem: hanc ille concedebat nullâ aliâ lege, quàm ut *Cassander* se suaque omnia ipsi us permitteret arbitrio. *Cassander* durissimo hoc responso territus, tam efficaciter per epistolas & legatos agit ut *Ptolemæum*, *Lysimachum*, & *Seleucum* in fœdus secum contra *Antigonum* pelliceret: *Antigonus* quaternionem hanc spernere, parantur utrinque toto biennio arma. *Seleucus* cum cæterorum copiis *Antigonum* petit: hic cum filio *Demetrio* non procul ab Ephesо ad Ipson castra locat: exercitus propè æquales, utrobique paulò pauciores virorum fortium centum millibus, in ejus pugnæ aleâ jaciebatur Asiæ imperium. *Demetrius* cum equitibus *Antiochum*, *Seleuci* filium, magno impetu invadens fudit fugavitque: sed longè nimis victoriam persequens apertam peditum suorum phalangem *Seleuco* reliquit, quam ille absente *Demetrio*

Seleucus

victum Antigonum necat. *metrio* invadens fudit, & plenâ victoriâ confosso *Antigono* potitus est, unà cum totius Asiæ Regno.

Demetrius ingratas Athenas castigat. *Demetrius* cum paucis ad mare & inde Athenas veniens, ab inconstanti & ingrato populo non est admissus; mox tamen vires recuperans obsedit urbem, & fame premens cum posset ulcisci, æquas pacis conditiones, præter eorum spem meritumque, concessit. Dein in Peloponnesi urbes movit, Lacedæmonii degeneri metu tum primùm suam urbem mœnibus cingunt.

Cassander cum suis omnibus perit. Dum in his est *Demetrius* moritur *Cassander* ex phthiriasi, *Philippo* natorum ejus maximo & successore tabe mox consumpto. *Antipater* & *Alexander* natu minores de Macedoniæ Regno inter se contenderunt. *Antipater* fit *Lysimacho* gener, matremque *Thessalonicen Alexandri Magni* sororem crudeliter necat, quasi fratris *Alexandri* quàm sui studiosiorem. Alexander *Demetrium* vocat in auxilium, Antipater *Lysimachum*; sed hoc fructu ut Demetrius *Alexandrum* & Lysimachus *Antipatrum* necarent, divisa inter se Macedoniâ & extirpatâ omni *Cassandri* familiâ.

Demetrium debellat Pyrrhus. *Demetrius* tantæ vir industriæ fuit, ut parvo pôst tempore centum millia peditum, decem equitum, cum quingentarum navium classe contraxerit: statim *Seleucus*, *Ptolemæus*, & *Lysimachus* valdè sibi omnes metuere à *Demetrio*.

Æacides Epirotarum & Molossorum Rex *Olympiadis* sobrinus, *Cassandri* operâ regno suo ejectus fuerat, hujus filiam *Deidamiam Demetrius*, ut Macedonibus esset gratior, in uxorem duxit. Filius *Pyrrhus* in infantiâ ægrè admodum crudeles *Cassandri* manus evasit, in adolescentiâ armorum fecit rudimenta cum levito *Demetrio*, in pugna ad Ipson, quâ *Antigonus* periit, fortissimam adolescens navavit operam, cùm inter *Ptolemæum* & *Demetrium* pax coaluisset, *Pyrrhus* inter alios à *Demetrio* missus est in Ægyptum pacis obses, usque adeo adolescentis mores & observantia placuerunt *Berenicæ*, *Ptolemæi* uxori, ut ejus filiam ex priori marito in uxorem, & copias ad paternum regnum recuperandum adeptus sit. De regno Epiri non vi sed amicè cum *Neoptolemo* transegit, & ab *Alexandro*, ut ei contra fratrem *Antipatrum* opem ferret, Macedoniæ multas urbes obtinuit: à *Demetrio* verò post cæsum *Alexandrum*, ne quid à tergo moveret, dum ipse in Asia occuparetur, dimidium Regni Macedonici. Sed cùm *Ptolemæus*, *Seleucus* & *Lysimachus* eum in fœdus secum contra *Demetrium* pellexissent, fortissimus & prudentissimus vir tantâ vi tantaque arte *Demetrium* adhuc in Macedoniâ adortus est, ut formidabiles ipsius copias statim fere in nihilum redegerit, & totam Macedoniam occupaverit. Fractus à *Pyrrho Demetrius* cum copiarum reliquiis fugit in Asiam, duxerat nuper *Seleucus* ejus filiam *Stratonicen*, hanc filius *Antiochus* dum ad extremum vitæ periculum deperiret, in uxorem impetravit à patre. Cogitabat *Demetrius* ad superiores Asiæ provincias nuper suas perrumpere ad reparandum exercitum, sed à magnis *Lysimachi* & *Seleuci* copiis impeditus, post multa fortissima facinora tandem in *Seleuci* manus incidit, & toto triennio in magnificâ quidem sed firmâ tamen custodiâ detentus est: ubi voluptatibus omnino se ingurgitans, suâ se tandem crapulâ luxuriâque obruit, vivente in Græciâ cum modico exercitu filio *Antigono*. *Demetrius moritur captivus.*

Ptolemæus octogenario major Ægypti Regnum filio suo minori *Philadelpho* ex posteriori uxore *Berenice* tradiderat, excluso majori *Ceranno*, & duobus ante mortem annis ad modum Satrapæ ac satellitis magnâ cum voluptate filio Regi publicè inservivit: & ex omnibus *Alexandri* ducibus, solus, in summâ pace ac honore expiravit, prout omnes humanitate & æquitate longè superaverat. *Ptolemæus moritur filii satelles.*

Lysimachus vi & arte *Pyrrhum* ejecit Macedoniâ, magnoque instructo exercitu transiit in Asiam, ut imperium *Seleuco* extorqueret. Didicerunt à Persis Græci præter alia vitia Polygamiam, & incesta matrimonia, quæ ipsorum non minùs quàm Persarum imperium everterunt. *Lysimachus* de *Amastri* sustulerat *Agathoclem* fortissimum juvenem, quo duce multorum in Asiâ præliorum victor evaserat, *Amastri* superinduxit *Arsinoën Ptolemæi Lagi* filiam: ista novercali odio in *Agathoclem* commota, suis philtris *Lysimachum* in innocentem filium eousque exacerbavit, ut veneno permiserit ab *Arsinoe* tolli: hæc flamma *Lysimachi* totam domum in cineres redegit. Ex filiis quindecim, alius alio fato ante patrem occubuit: *Lysandra Agathoclis* uxor cum suis fugit ad *Seleucum*, de socero parricidâ & sorore veneficâ magnos instituens questus, audit patulis satis auribus *Seleucus*, parátque contra *Lysimachum* copias, concurritur summâ utrinque vi, cadit in prælio *Lysimachus* anno vitæ septuagesimo quarto à gregario milite transfossus, nec nisi post aliquot dies custodientis canis indicio inventus est ad sepulturam. *Lysimachus extirpatur.*

Seleucus ex omnibus *Alexandri* ducibus solus superstes totâ Asiâ contentus non fuit, sed ipse posteriq; (Reges *Danieli* Septentrionis) perpetua bella cum *Ptolemæis* Regibus Austri gesserunt; Judæis, qui in Syriâ inter utrosque tacebant medii, modò ab his, modo ab illis pessimè mulctatis. *Seleucus* quidem satis amicè Judæos habuit totâ suâ vitâ, & æqualia cum Græcis privilegia tribuit in suis

suis Antiochiis, Seleuciis, & Apameis, quarum multas construxit. *Ptolemaeum* etjam tam *Lagi* quàm *Philadelphum* amicos Iudaei experti sunt; sed ab eorum nepotibus, quo minùs omnino deglutirentur, nihil praeter divinam omnipotentiam obstitit.

Seleucus annis septem septuagenario major, Asiâ pleraque *Antiocho* filio jam dudum traditâ, ut in patriâ Macedoniâ moreretur, & *Lysimachi* ac Graeciae regna sine aemulo occuparet, Hellespontum trajicit. Habebat in comitatu *Ptolemaeum Ceraunum*, ob truculentiam & temeritatem à fulmine cognominatum: fugerat hic à patre, quòd fratrem *Philadelphum* natu minorem in Regno sibi majori praetulisset. Frater erat *Lysandrae* & *Arsinoës* uxorum *Lysimachi* & *Agathoclis*, praedictum à vatibus *Seleuco* fuit moriturum ipsum ad *Argon*: Hellesponto transmisso altam in Europaeo littore conspicit aram, dum ab indigenis de eâ inquirit, accipit vocari *Argon*; hoc nomine perculsus interrogat solicitè de altaris auctoribus; in haec scrutantem irruens à tergo *Ceraunus* transfodit, & pernici equo evadit Lysimachiam. Ultimus hic fuit *Alexandri* ducum, largorum humani sanguinis effusorum; sanguinariae & violentae cum caeteris fere omnibus morti occumbens. Qui post hos *Ptolemaei* posteri in Ægypto, *Antigoni* in Graeciâ, *Seleuci* in Asiâ regnârunt, multùm à patrum fortitudine degeneres à barbararum gentium irruptionibus sua non valuerunt imperia defendere. Hinc factum ut partim mutuis, partim barbarorum vicinorum armis fracti, facilis omnes praeda Romanis evaserint.

Seleucum necat Ceraunus.

Diximus quàm facilè *Pyrrhus* Regnum Macedoniae *Demetrio* extorserit; quàm facilè etiam ex eo per *Lysimachum* ejectus sit: dum levitate populi Macedoniâ lapsus in Epiro sederet anxius, quid proximè negotii sumeret in manus (vir enim spiritûs irrequietissimi fuit, qui semper nova coquebat consilia, antequam praesentia perfecisset) ecce à Tarentinis legati qui invitarent in Italiam ad se Brutiosque & Lucanos contra Romanos protegendum. Ad eum diem Romani pedem extra Italiam non extulerant, omnia ipsorum bella cum finitimis tantùm gesta sunt, externorum prima per *Pyrrhum* arma sunt experti: quibus feliciter defuncti ad Siciliam, Sardiniam, Africamque, imò mox ad Hispanias & Asiam, totumque adeo terrarum orbem oculos ausi sunt attollere.

Pyrrhus à Tarentinis vocatur in Italiam.

Gratissima *Pyrrho* fuit Tarentinorum legatio; inde enim vir maximi animi spem statim concepit non tantum subigendae Italiae, sed & propagandi tam latè per Occidentem Epirotarum Imperii fines, quàm consanguineus *Alexander* in Oriente Macedonum dilatasset dominia. Cognovit satis quantum arma sua metum vicinis omnibus facerent, & quàm lubenter ab ipsorum finibus se remotum spectaturi essent: quò ergo maturius à periculosa suâ vicinia liberarentur, postulavit & impetravit ab omnibus ampla in longinquum contra Romanos bellum subsidia.

Omnes vicini principes ad iter eum instruunt.

Antiochus in Asiâ post patris necem sua omnia lentè & effoeminatè administrabat. *Philaretus* Eunuchus *Lysimachi* thesauros Pergami custodiens, quà arte, quà vi, fundavit Regnum, quod ad fratrem *Eumenem*, & *Attalum*, aliosque posteros per multos annos transmissum est. In Bithyniâ etiam novum Regnum, & aliud in Ponto ejus diebus erectum est; *Arsaces* quoque, secundum *Ammianum Marcellinum*, diuturnum & potens Parthorum imperium eo imperante inchoavit. Ab *Antiocho* petiit *Pyrrhus* contra Romanos pecuniam.

Antiochus Soter homo socors.

Antigonus Gonatas (sic dictus à *Gonis* Thessaliae civitate, in quâ educatus erat) *Demetrii* filius humanissimus & felix Princeps, magnam Graeciae partem tum obtinebat, & posteà etiam Macedoniam quam ad posteros transmisit, ab hoc *Pyrrhus* postulabat naves.

Sed praecipua ejus subsidia fuerunt à *Ptolemaeo Cerauno*, qui ab ipso maximè metuebat. Is postquam occidisset *Seleucum*, statim Thraciam, Macedoniam & totam *Lysimachi* ditionem occupavit; *Antiochus* non difficulter ei pacem concessit, licet nefario sui patris occisori, variis in vasto suo Asiae Regno bellis distractus. *Ptolemaeus* frater cùm Ægypti Regno quietus frueretur, *Ceraunum* in Thraciâ non molestabat *Antigonum Gonatam* appetentem Macedoniam paternum Regnum (nam non tantum *Demetrii* sed & *Philes Antipatri* filius fuit) praelio fregit, & ad pacem compulit. *Pyrrho* aùtem, ut amicum haberet, quinque millia peditum, & quatuor equitum, cum quadraginta elephantis, egregium subsidium submisit, traditâ etiam in uxorem filiâ. Discedens in Italiam *Pyrrhus* filium suum *Ptolemaeum* annorum quindecim, Regnumque Epiri *Cerauno* jam socero suo commendavit, sed *Cerauni* scelera non diu numen inulta dimisit.

Ptolemaeus Ceraunus Pyrrhum lubentissimè ablegat.

Ejus soror *Arsinoë Lysimachi* uxor, duorum filiorum mater erat, *Ptolemaei* annorum sedecim, & *Alexandri* tredecim; cum his Cassandriae urbe munitissimâ à fratre sibi cavens habitabat. *Ceraunus* maximum in *Arsinoën* ejusque liberos amorem simulans, illam in uxorem, hos in tutelam sibi tradi postulabat: utrumque diu abnuit *Arsinoë*, sed tandem multis magnisque *Cerauni* dejerationibus victa ejus votis annuit. Ut primùm Cassandriam intromissus est *Ceraunus*,

Ceraunus sororem Arsinoen & duos Lysimachi liberos nefariè perdit.

nus, utrumque puerum in matris gremio confodit, eamque bonis omnibus spoliatam in exilium pepulit.

Capellus, vir aliàs nasutissimus, in geminum hîc incidit errorem: pag. 470. *Lysandram* facit *Lysimachi* uxorem, quæ fuit *Agathoclis* ejus filii, & pag. 473. *Ceraunum* qui sorori *Arsinoe* crudeliter illusit, vult *Philadelphi* minorem fratrem ex matre *Berenice*, & à *Philadelpho* missum in Græciam, ut tutorem ageret filiorum *Lysimachi*, qui tamen fuit major frater Rex Macedoniæ, *Seleuci* occisor. Pro crassis hisce paroramatis citat *Capellus Iustinum* & *Pausaniam*; *Pausaniam* nondum inspexi, sed *Iustinus* apertè *Capello* contradicit, & pro communi nostrâque stat sententiâ.

Ceraunus & fratres à Gallis necantur. *Ceraunus* tot sceleribus coopertus non diu divinas manus effugit. Effuderant se ex Galliis centena aliquot fortissimorum juvenum millia; eorum pars in Italiam movens cepit Romam præter Capitolium: alii in Illyrium & inde in Macedoniam delati offerebant *Cerauno* pacem certo pretio, ipse superbè nimis Barbaros rejecit, & præceps ruit in prælium, ubi cæsis penè omnibus suis copiis, ipsius caput in hastâ ad ludibrium à Gallis circumlatum est, & cum frater *Meleager* in Macedoniæ Regnum succedens reparare conaretur exercitum, post paucos dies & ipse cæsus est, totâque Macedonia miserrimè à Gallis vastata. *Sosthenes* quidam vir privatus aliquoties Gallos ex Macedoniâ repulit; sed & ipse mox obrutus Macedonas sub Gallorum pedibus reliquit, qui ex eâ servitute ægrè tandem hunc ad modum eruti sunt.

Brennus & Galli perduntur ab Apolline. *Brennus* cum centum quinquaginta millibus peditum & sexaginta equitum ad *Apollinis* thesauros diripiendos profectus est, hic partim per fulmina, partim per terræ motus & locorum accessu difficilium custodes plerisque copiis concisis, suorum vulnerum dolore vexatus suo se gladio cecîdit. Maximis hisce Gallorum copiis perditis & aliâ eorum manu cum *Luthario* in Asiam transmissâ, *Antigonus Gonatas* cæteros parvo negotio ejecit Macedoniâ, & Regnum jam vacuum sine æmulo occupavit. *Macedonia in Gonatæ manus cadit.*

Pyrrhus penè obrutus mari. Intereà *Pyrrhus* dura cum Romanis bella gerebat. Cùm ex Epiro Tarentum trajiceret, fœda tempestas classem valdè afflixit; ipse in mare se conjiciens difficulter admodum in terram evasit. Ut primum Tarentum venit, adest consul *Levinus* statim pugnaturus, antequam ad *Pyrrhum* auxiliares à Lucanis, Brutiis, & aliis copiæ aggregarentur. Magnanimus vir insuetus detrectandi prælia, cum suis solis copiis, tardantibus & eventum pugnæ expectantibus sociis, cum Romanis concurrit; acerrimè utrinque pugnatum est, neutri diu inclinante victoriâ; donec elephantes (qui tùm primùm in Italiam adducti sunt) in primam Romanorum aciem immissi insolitâ suâ specie & maximâ vi, odoréque equis insuetis intolerando, omnia protriverunt: hinc victoriâ *Pyrrhus* & Romanis castris potitus est. Admiratus verò cæsorum hostium vulnera omnia & casum adversa, mortuos honorificè sepelivit, & captivos dimisit liberos sine pretio, legatosque de benignâ admodum pace misit ad Senatum, nihil aliud postulans quàm ut Tarentinos vivere permitterent in libertate & pace. *Romanos elephantorum ope profligat.* Senatus pedibus abibat in *Pyrrhi* postulata, donec *Appius Claudius* cæcus, qui multis annis ex senio & infirmitate domi delituerat, in curiam adductus oratione prolixâ & vehementi pacem omnem cum *Pyrrho*, quamdiu in Italiâ maneret armatus, dissuasisset. *Nolunt Romani victi cum Pyrrho pacem.* Pace ergo negatâ, *Pyrrhus* jam adductis plurimis ex Italia sociis ad secundum prælium se comparavit: in hoc etiam victor, sed tantâ suorum strage, ut pronunciaverit tertiam victoriam res suas omnino pessundaturam.

Pyrrhus Carthaginenses pellit ex Siciliâ. Intereà aderant à Siculis oratores supplicantes contra Carthaginenses opem. *Pyrrhus* occasione lætus expediendi se honesto prætextu ex Romano bello, relicto Tarenti præsidio transiit in Siciliam, ubi variis præliis Carthaginenses fregit & insulâ ejecit, sed tantus ejus in Siculos fastus & crudelitas evasit, ut Syracusæ, Agrigentum, & pleræque aliæ civitates contra eum insurgerent; hac rebellione vexato adveniunt à Tarentinis & aliis Italis nuncii qui reditum in Italiam premerent, ut socios ab imminenti à Romanis clade eriperet. Cùm in Italiam venisset *Marcus Curius Dentatus* Consul in tertiâ pugnâ eum fudit fugavitque.

Livii vanitas. *Titus Livius* agitat eleganti problemate, quæ *Alexandri Magni* fortuna futura fuisset, si in Italiam vel ante vel post subjugatum Orientem vertisset arma, & nimiâ in patriam propensione Romanis adulatus, determinat *Alexandrum* non minùs quàm *Pyrrhum* in Italiâ debellandum. *Rhalegus* sat solidè *Livii* hîc vanitatem refellit, nam cum *Pyrrhus* & *Hannibal* Romanos posteriori seculo multò quàm anteà ad arma paratiores, & variis subsidiis firmiores, tantùm non perdiderint, quo pacto sustinuissent impetum *Alexandri*, qui absque controversiâ tam *Hannibalem* quàm *Pyrrhum* cùm solertiâ tum fortitudine, tùm fortunâ militari longè superabat, ducebatque exercitum longè vel *Pyrrhi* vel *Hannibalis* copiis superiorem? *A Rhalego major vanitas refutatur.* Sed quam in *Livio* taxat *Rhalegus* adulationem, ipse se in longè majorem præcipitat. Quis enim ferat infrunitam viri vanitatem in re militari suos Anglos anteferentis utrisque seu Romanis, seu

 Mace-

Macedonibus? An quia Angli Gallos aliquot prœliis fregerunt iis temporibus, cùm civiles diſcordiæ Galliæ Regnum perdebant, & cum magna Galliæ pars per Regis Navarræ & Ducis Burgundiæ factiones ab Anglis ſtabat? Ergone *Alexandri Magni* Macedonicæ Phalangi, & *Julii Cæſaris* legionibus Romanis præferendi ſunt Angli? Hæc ſi *Rhalegi* teneat argumentatio, quo loco habendi ſunt Galli qui mox Anglos, regnante *Carolo Septimo* toties profligârunt & totâ Galliâ exegerunt? Et quo Scoti qui *Vallâ*, *Bruſſio*, & aliis ducibus toties Anglos, Romanis, ut volunt, & Macedonibus adeoque cunctis mortalibus ſuperiores, ſuperârunt? Sed vaniſſimæ ſunt hæ gentium comparationes, qui *Alexandri* diebus fuerunt totius terræ fortiſſimi, poſt ſeculi dimidium à quibuſvis invadentibus, Athenienſibus, Thracibus, Epirotis, Gallis, & aliis parvo negotio victi fuerunt: & à multis jam ſeculis neque Græci neque Romani cum quovis vicinorum de fortitudinis prærogativâ ullam litem moverunt. Tam facilè à patrum laudibus quælibet poſteritas degenerat, ut omnis unius gentis ſupra aliam ſuperba de quavis virtute jactantia viros graves dedeceat, & comprimenda videatur. Sed pergamus in hiſtoriâ.

Macedoniâ potitus Pyrrhus totius Græciæ & Aſiæ imperia ſpirat.

Ut primùm *Pyrrhus* cum devictis copiis in Epirum rediit, ſtatim ad Macedoniam invadendam animum applicat. Invenit in hoc cœpto ſucceſſum ſupra ſpem, *Antigonum Gonatam* levi admodum brachio toto Regno depulit; inde ad totam Græciam & Aſiam ſubjugandam ſpem efferre, ſed mox fatum vaſtæ iſti ambitioni fibulam impoſuit. Dum inter ſe Spartæ Regibus *Ario* & *Cleonymo* malè conveniret, & *Arius* in Cretâ cum exercitu abeſſet, *Cleonymus Pyrrhum* advocat ad occupandam urbem, eò is advolat cum viginti quinque millibus peditum, duobus equitum, & viginti quatuor elephantis, apparatu ſatis amplo ſe duce ad totam Græciam, prout tum erant tempora, ſubjugandam. Sed ecce ut Spartam venit in juventutis ad Cretam abſentiâ, mulieres cum ſenibus & paucis juniorum ſtrenuè adeò apertam urbem contra omnem *Pyrrhi* impetum tutati ſunt, ut cum multâ ſuorum ſtrage neceſſe habuerit diſcedere. Inde abiens vocatus eſt Argos, urbe in factiones ſciſſa; eò acceſſit noctu cum omnibus copiis, ab amicis aperitur porta, immittit equitum & peditum quot putat ſatis ad urbem perdomandam. Elephantes non capiebat porta, niſi turribus de dorſo depoſitis, dum deponuntur & iterum imponuntur cum aliquo tumultu elephantibus turres, excitantur urbani; clamatur ad arma. *Pyrrhi* milites locorum ignari in tenebris ab urbanis undique preſſi à Rege revocantur ad portam; ſed cadente in portâ elephante, tanta oritur confuſio ut neque progredi neque regredi potuerint. Ipſe *Pyrrhus* in foro fortiſſimè dimicans, dum ex civibus quendam conaretur obtruncare, ejus mater anus paupercula de tecto ædificii magnam tegulam projecit, quæ *Pyrrhi* galeæ illiſa, colli vertebras fregit. Ex hoc lethali vulnere lapſo in terram gregarius miles caput amputavit. Quod cum *Alcyoneus* ad *Antigoni Gonatæ* patris pedes abjeciſſet, modeſtus Rex filio reprehenſo caput ſuâ cauſiâ texit, & cum corpore honorificè ſepeliendum in Epirum miſit, recuperatâ ſtatim Macedoniæ & pleræque Græciæ ſine impedimento poſſeſſione. Vixit hic poſt *Pyrrhi* mortem in pace ad annum octogeſimum, regnique ſui in Græciâ quadrageſimum quartum, & in Macedoniâ triceſimum quartum, ſuccedente in dominia filio *Demetrio.*

Senes & mulieres eum Spartâ depellunt.

Argis miſerè perit.

Gonatæ proſperitas.

Philadelphi in fratres odium & ſororem libido.

Intereà *Ptolemæus Philadelphus* in Ægypto florebat in pace, cognomen accepit vel κατ' ἀντίφρασιν vel κατ' ἐξοχὴν quod ἀδελφοὺς nimio odio, vel ἀδελφὴν nimio amore proſequeretur. Ab eo fratres *Ceraunus*, *Meleager*, & *Alexander* metuentes fugerunt in Macedoniam, ubi omnes ad thronum evecti in paucis menſibus à Gallis necati ſunt. Alios etiam duos fratres qui in Ægypto remanſerunt comprehenſos occidit. Sed ſororem *Arſinoën Lyſimachi* primùm & poſteà *Cerauni* conjugem duxit in uxorem, & ſupra omnes mortales dilexit, de eâ ſuſtulit ſucceſſorem *Ptolemæum Euergeten*, mortuæ ex geminis ſimulachrum finxit, & templum ad cultum extruxit.

Literatorum adulatorum amicus.

Poëta *Lycophron* adulatoriè morum *Philadelphi* ſuavitatem prædicare cupiens, nomen per Anagrammatiſmum reſolvit in ἀπὸ μέλιτος, & *Arſinoen* in Ἴον ἥρας *violam Junonis*: magna equidem *Philadelphi* humanitas & virtus à viris doctis celebratur; certè librorum & literatorum ſummè amans fuit, & inſignem Alexandriæ Bibliothecam extruxit, in quâ ſeptingenties mille codices manuſcriptos *Aventinus* perhibet.

Demetrius Phalereus Bibliothecæ magiſter.

Demetrius Phalereus, qui diu ſub *Caſſandro* Athenienſem Rempub. ſobriè & prudenter adminiſtravit, cùm Græcas Oligarchias *Demetrius* diſſolveret, fugit ad *Ptolemæum Lagi*, & cum eo in magno honore ac familiaritate vixit. Dum ei communicâſſet *Ptolemæus* ſuum conſilium de præferendo minori filio *Philadelpho* majori *Cerauno*, magnoperè Regem *Phalereus* diſſuaſit ab injuſto conanime: quapropter ſecundum *Diogenem Laertium* à *Philadelpho* ut primùm ad thronum acceſſit, carceri mancipatus eſt, in quo aſpidis morſu interiit; ſed ſecundum alios tanto apud filium quàm patrem honore

honore ad mortem usque viguit: eique bibliothecæ præfectura commissa est.

Bibliorum versio Græca à 70. interpretibus. *Phalerei* suasu ad *Eleazarum* Judæorum Pontificem *Philadelphus* scripsit, ut libros divinos ad suam bibliothecam adornandam mitteret, unaque interpretes qui Hebræa in Græcum transferrent: quóque alacriùs à Judæis beneficium hoc impetraret, centum viginti millia captivorum in Ægypto Judæorum quadringentis talentis redemit, & aurea vasa multa, inprimis mensam maximi pretii misit ad templum; maximi inquam pretii, non tantùm ob pondus quinquaginta talentorum auri, sed inprimis ob insigne artificium, & ingentem numerum infixarum gemmarum usque ad quinquies mille.

Misit Pontifex legem in membranis purissimis, aureis literis exaratam, unà cum septuaginta duobus, ex unaquâque duodecim tribuum senis, linguæ sanctæ & Græcæ callentibus; hos magno honore *Ptolemæus* accepit, & interpretandorum sacrorum codicum curam iis demandavit. Hi diebus septuaginta duobus omnes transtulerunt, & versionem, quæ septuaginta Interpretum numero rotundo dicitur, absolutam in bibliothecâ reponendam regi tradiderunt, acceptisque viritim tribus talentis cum aliis donis Hierosolymam reversi sunt.

De ea versione multæ fabulæ. Ista *Aristæus Ptolemæi* ad *Eleazarum* legatus fusè in suo scripto, & ex eo *Iosephus* quæ veteres Ecclesiæ Patres non tantùm acceperunt, sed plura de suo addiderunt. *Iustinus Martyr* unicuique septuaginta Interpretum suam seorsim ab aliis vult assignatam cellam, in qua ad finem operis singuli permanserint: & diebus septuaginta duobus absoluto ab omnibus opere, coram Rege multisque Judæis ac Græcis publicè prælecto à singulis suo labore, maximo miraculo; nullâ voce, nullâ syllabâ, nullâ literâ discrepantia fuit inter tot à se invicem separatos interpretes, qui nullâ inter se mutuò operarum collatione sunt usi.

Hieronymus cellularum commentum ridet, ut & miraculum tam exacti 72. Interpretum sine ullâ inter se communicatione consensûs: hujusce fabellæ nullum habet neque *Aristæus* neque *Iosephus* verbum: imò verò isti duo testantur contrarium, nimirum singulis diebus post salutatum Regem in unum atrium LXX. Interpretes convenisse, ubi conjunctis studiis ad horam tertiam pomeridianam (ipsis diei nonam) perseverârunt.

Ludovicus Vives & *Leo Castrius Aristæi* librum ut supposititium rejiciunt; sed *Bellarminus*, *Possevinus*, & alii ut genuinum venditant; & *Ioannes Donnus* ut talem Anglicè transfert. *Scaliger* etiam post *Laërtium* omnem *Demetrii Phalerei Philadelpho* in Bibliothecâ operam putat fictitiam. Profectò usque adeo magnifica Regis dona, & tanta in Deum pietas, quam *Iosephus* ex *Aristæo* refert, credibilia vix videntur. De re ipsâ translationis 72 Interpretum non ambigo; sed multas de circumstantiis traditiones, quas *Augustinus* & alii Patres humanâ sat amplâ fide amplexi sunt, impetrare à me non possum ut credam; sed hac de re plura fortassis in quæstionibus.

Certum est ad *Ptolemæum* ex Græcia & aliunde magnam Poëtarum, Philosophorum, & in quacunque facultate eruditorum catervam confluxisse, cum quibus ad multam sæpe noctem familiaria valdè de literarum apicibus colloquia conferebat: sed, ut notat *Plutarchus*, nemo omnium de veris viri vitiis audebat mutire. Nam cùm *Sotades* Poëta versiculum contra ejus incestum cum *Arsinoe* effutivisset, παῤῥησίαν carcere & crudeli per præcipitationem in mare fato statim luit.

De ejus opibus & potentiâ nimis magnifica. Nimis etiam videntur magnifica, quæ non tantum *Theocritus* in Idyllus de ejus potentiâ canit, tricies ter mille trecentas triginta novem civitates ejus subjiciens imperio: sed etiam quæ narrat *Hieronymus* de ejus militiâ & opibus: ducenties mille pedites, vicies mille equites, bis mille quingentas naves, elephantos quadringentos, currus falcatos bis mille attribuens, & præter ingentem thesaurum, ordinarii reditûs quatuordecim millia & octingenta talenta; etiam quadragies quinquies centena millia modiorum frumenti.

Ut cum Antiocho Θεῷ pacem haberet, ei filiam Berenicen φερνοφόρον dedit. In ultimis suis annis difficile *Philadelphus* bellum cum *Antiocho Theo* gessit. Solenne semper fuit Regibus Ægypti & Babylonis de Syriâ belligerare, post necatum à *Ceranno Seleucum* ejus filius *Antiochus Soter* (sic dictus quòd devictis per elephantos Gallis Asiam à Gallorum servitute servâsset) *Ptolemæum* non molestavit, multis domi bellis pressus: sed eo post novemdecim annorum imperium mortuo, filius ex novercâ *Stratonice*, *Antiochus* θεὸς, sic à Milesiis primùm dictus, quod *Timarchum* eorum tyrannum subegisset, frequentia in *Ptolemæum* bella movit, donec tandem utroque delassato hoc pacto pax coiit: *Ptolemæus* filiam *Berenicen Antiocho Theo* in uxorem cum ingenti dote, ob quam φερνοφόρος dicta fuit, in uxorem tradidit: ex hoc matrimonio, ut prædixit *Daniel*, novæ tragœdiæ & bella funestiora.

Habebat *Antiochus* adhuc in vivis uxorem *Laodicen*, ex quâ duos filios sustulerat *Seleucum Gallinicum* & *Antiochum Hieracem*: Hæc (ut venit nova nupta *Berenice*) contemptui & concubinæ tantùm loco est habita, hinc illa magnam irarum molem coquens,

coquens, ut primùm filius suus *Callinicus* adolevit, maritum *Theon* veneno extinxit, & *Berenicen* cum filiolo & Ægyptiis comitibus crudeliter necavit: ob hæc facinora, quasi præclaras de hostibus victorias *Callinici* cognomen filio imposuit.

Laodice necat Berenicen.

Ptolemæus Euergetes necat Laodicen & Asiam spoliat.

Expiraverat *Philadelphus* post quadraginta annorum Regnum, sed filius *Euergetes* acceptâ atroci sororis nece, cum exercitu in Asiam merito furore accensus advolavit. Pleræque Asiæ civitates se ei contra *Callinicum* parricidam associant. Ingenti pugnâ *Callinicum* vincit, *Laodicen* ejus matrem comprehensam extremo afficit supplicio. Ex Asiæ spoliis quadraginta millia talentorum, & pleraque Deorum simulachra, inprimis ea quæ *Cambyses* ex Ægypto in Persiam detulerat, in Ægyptum reportavit: ob quæ beneficia Ευεργέτε cognomen adeptus est, etsi alii malint sic dictum à trecentis talentis, & aliis multis donis, quibus Rhodios terræ motu tantum non perditos, ad recuperandam pristinam fortunam regia liberalitate adjuvit.

Euergeten in Ægypto seditiones ab Asiæ possessione revocant: in via Hierosolymis Deo Israëlis ob suam victoriam sacrificia & dona magni pretii offert, nihilominus in subjectionis signum, à summo Pontifice tum summo magistratu, viginti talenta annui reditus exigit.

Euergetæ cum Callinico pax.

Callinicus in *Ptolemæi* absentia rebelles suos subditos ulturus magnam classem comparat; hanc tempestas penè totam submergit, ægrè Rex ipse cum paucis *Neptuni* faucibus eripitur: subditi conspicantes sat magnas à Rege Deos de suis sceleribus pœnas exegisse, deponunt iras & in gratiam redeunt. *Ptolemæus* in Asiam rediens *Callinicum* secundò debellat: advocat is in suam opem fratrem *Antiochum Hieracem* sic dictum, quòd, licet admodum adolescens, instar accipitris pararet in fratrem *Callinicum* irruere, & ei totum suum Regnum eripere. Cum *Ptolemæus* animadverteret fratres contra se conjunctos, *Callinico* pacem in decennium dedit: *Callinicus* observatis interea *Hieracis* insidiis contra eum arma movit: *Hierax* Gallos sibi adjungit, horum virtute *Callinicum* prælio vincit. Galli putantes *Callinicum* cæsum *Hieracem* apprehendunt, ut utroque fratre, & in iis tota regia stirpe excisis ipsis imperitarent Asiæ. Sed *Callinico* apparente & exercitum restaurante, *Hierax* à Gallorum captivitate multo auro se redemit, & metu fratris ad *Ptolemæum* fugit in Ægyptum: ubi ab eo conjectus in carcerem post novem annorum captivitatem elapsus, à latronibus confossus est.

Hierax à fratre Callinico debellatur.

Callinicus toties terrâ marique fractus imperii majestatem amisit. *Eumenes* Pergami Rex Asiam occidentalem ad Taurum usque penè totam occupavit. *Arsaces* Parthus orientalis Asiæ multas provincias Parthiæ Regno adjunxit.

Callinicus à Parthis captus perit.

Si *Trogo Iustini* credimus, Parthi Scytharum erant exules inter Hyrcaniam & Mediam considentes, nullius omninò nominis tempore vel Persarum vel Macedonum, ante *Seleuci Callinici* dies aut saltem ejus avi *Antiochi Soteris*: quando multis firmiter unitis provinciis *Arsaces* magnâ prudentiâ simul & fortitudine Parthiæ Regnum constituit. *Callinicus* ad eum subigendum Parthiam versus exercitum duxit, sed prælio commisso *Callinicus* victus & captus est, ab *Arsace* tamen humaniter habitus & liber dimissus: domum rediens equo lapsus est & extinctus infelicis Regni anno decimo nono, relictis filiis duobus *Seleuco* & *Antiocho*.

Ejus filius Seleucus à suis obtruncatur.

Seleucus juvenis acer sed imprudens magno impetu, à quo *Cerauni* cognomentum adeptus est, movet contra *Attalum* Pergamenum, qui magnam Asiæ partem post *Eumenem* possidebat, sed dum Taurum transiret, ab *Apaturio* & *Nicanore* suis ducibus necatur, hos *Cerauni* consanguineus *Achæus* statim ultus est, & in itinere contra *Attalum* perrexit. Tanta hujus fuit prudentia & fortitudo, ut mox *Attalum* intra Pergami mœnia concluderet. cumque ab exercitu Asiæ diadema sibi afferretur, illud respuit, & *Antiochum* adolescentem (cognomine pòst *Magnum*) *Cerauni* fratrem ex superioribus provinciis ad thronum paternum advocavit.

Achæus Antiochum puerum accersit ad solium.

Ptolemæus Philopator tollit patrem.

In Ægypto *Euergetes* à filio *Ptolemæo Philopatore* unà cum uxore & alio filio veneno tollitur. *Philopator* per infandas proximorum cædes ascendens in thronum, Regnum per annos septemdecim pravissimè administravit: nam se ipsum voluptatibus immergens in *Sosibium* & *Agathoclem* Reipub. totum onus devolvit: hi si per *Antiochum* licuisset, multùm ab omni bello abhorrebant, sed *Antiochi* ambitio ipsorum quietem interpellavit.

Antiochus Achæi operâ anno ætatis decimoquinto ad Regnum evectus, in eo annis quadraginta quinque continuavit. Cum *Seleucus Ceraunus* moveret in *Attalum* reliquit *Herniam* hominem pravum, cæteri regni administratorem: hic in *Antiochi* adolescentiâ omnia pro suâ libidine gerebat. *Achæus* occidentalis Asiæ Regnum quod initio respuerat, *Ptolemæi* posteà suasu amplexus est: *Theodotus* Bactrianorum, sicut *Arsaces* Parthorum se Reges constituerant: sed quæ aulam maximè perturbabat, rebellio *Molonis* erat.

Molo rebellat.

Molo Mediæ Satrapa, animadversâ regis adolescentiâ, & consiliariorum ejus pravitate,

tate, juncto secum fratre Præfecto Persidis diadema induit, & Babyloniam vicinasque varias provincias suæ ditioni adjunxit. Consiliorum *Antiochi* arbiter *Hermias* parvi animi homo, suæ metuens cuti à *Molonis* difficili bello, totis viribus incubuit in aliud securius contra *Ptolemæum* hominem effœminatum. *Epigenes* verò homo non minùs fortis quàm prudens, Principis præsentiam maximi momenti cognoscens contra subditos rebelles, nixus est *Antiochi* prima auspicia contra *Molonem* facere: sed *Hermias* Regis pueri consilia ad suum arbitrium circumagirans *Epigenem* ob libera monita subornatis calumniatoribus, curavit confodiendum; suppositirias mortui ad *Molonem* de proditione literas Regi ostendens. *Epigene* sublato Regem contra *Ptolemæum* ducit *Hermias*: cum ad angustias in Syriæ aditu inter Libanum & Antilibanum ventum esset, arcem utramque in iis faucibus *Theodotus* Ætolus tenens, Regem cum suo exercitu facilè excludit. Dum aliquot menses hic desidet *Antiochus*, *Zinatas* quem contra *Molonem* *Hermiæ* suasu miserat, in Mesopotamia profligatus interiit. Consederat ad Tigris ripas, hinc *Zinatas*, illinc *Molo* magnis utrinque copiis: *Zinatas* noctu magnam suorum partem fluvium trajecit, *Molo* metum simulans relictis castris vini & cibariorum plenis versus Mediam quasi fugiens properare fingit. *Zinatas* suos jubet in *Molonis* castris unum diem convivari crastinò persequuturos fugientes: sed eâ nocte ad sua castra reversus *Molo*, *Zinatam* cum semisepultis in crapula copiis occidione occidit: multi in Tigrim se præcipitantes aquis hausti sunt, totusque adeoque exercitus periit. Calamitatis famâ ad *Antiochum* ante Syriæ fauces sedentem advolante, ipso *Hermiâ* consentiente, cùm apertæ luci ultrà non posset repugnare, in Mesopotamiam moventur confestim castra. Ab *Antiocho* simul & *Molone* festinatur uter prior in Mediam evaderet: in via concurrunt exercitus, plerique *Molonis* milites ad Regem transfugiunt, *Molo* fraterque ut tormenta evaderent, inferunt sibi manus, *Molonis* excoriatum corpus in altissimo Mediæ monte cruci suffigitur. Hinc victor exercitus contra *Ariobarzanem* Atropatiorum Regem procedit, ille se *Antiocho* submittere, inde in Parthiam proceditur, Parthi prælium declinare, cum eorum Rege tamen, ut & cum Bactrianorum *Antiochus* amicitiam contrahere, acceptâ pecuniâ & elephantis: idem præstare cum *Sophagaceno* Indo *Sandracotti* successore, multorum regnorum, non tamen (ut puto) sexcentorum Domino.

Hermias tollit Epigenem.

Molo Zinatam debellat.

Molonis exercitus transfugit ad Antiochum. Excoriatus Molo crucifigitur.

In via *Antiochus* ab *Apollonio* Medico *Hermiæ* pravitatem, superbiam, & in omnes invidiam edoctus, magno omnium cum gaudio cum satellitibus confodiendum tradidit. Redeunti domum adsunt à *Theodoto* Ætolo literæ offerentes, quam ipse sub *Ptolemæo* gubernabat Syriam: effœminatis enim *Philopatoris* moribus offensus, & aulicorum ejus in cujuscunque vitam insidiis territus, defectionem ab eo *Theodotus* decrevit. Invitatus statim adest *Antiochus*, pleramque Syriam à tradente *Theodoto* accipiens, tantamque in hac expeditione facilitatem inveniens, ut ad totam occupandam Ægyptum animos attolleret.

Antiochus Hermiam perdit.

Syriam Antiocho Theodotus tradit.

Ptolemæus legatos de pace misit ad *Antiochum*: interim tamen *Sosibius* ac *Agathocles* magnas mercenariorum ex Græcis, Gallis, & Thracibus manus clanculum contrahunt: *Antiochus* etiam omnia parat ad vernum iter, & hyemem uterque transigit in simulatis de pace colloquiis. *Antiochus* effœminatos Ægyptios spe suâ jam devoraverat, sed ecce primo vere *Ptolemæum* ex lustris emolitum cum septuaginta quatuor millium virorum fortium exercitu in Syria quærentem *Antiochum*, is non recusare prælium. Ante pugnam dum uterque Rex ad Rhaphiam sua haberet castra, *Theodotus* Phalangis *Antiochi* ductor maximæ facinus audaciæ aggreditur, & tantum non perficit. Cognitam habebat *Ptolemæi* aulam, & totam vivendi rationem: ante diluculum cum duobus solis comitibus intrat Ægyptiaca castra, ad Regis tentorium evadit incognitus, Regis Archiatrum obtruncat, aliosque duos in tentorio cubantes vulnerat, Rege eâ nocte extra tentorium dormiente, ad suos salvus rediit. Cùm ad manus ventum esset, concurritur magnis utrinque animis & viribus: *Arsinoe*, *Ptolemæi* soror & uxor turmas circumequitat, animósque oratione sua & precibus Ægyptiis addit. Victus *Antiochus* fugit Antiochiam, petiitque à *Ptolemæo* pacem, quam facilè impetravit ab homine læto inexpectatâ victoriâ, & totis animis ad priora lustra & popinas respectante.

Audax facinus Theodoti.

Antiochum vincit Ptolemæus.

Recuperavit quidem *Ptolemæus* hac victoriâ totam Syriam adeoque Judæam, sed quod habet *Christianus Matthias*, *Ptolemæum* Hierosolymas advenisse, & intrare cupientem Sancta Sanctorum, à summo Pontifice prohibitum, multa Judæorum millia Alexandriam in vinculis duxisse, & quingentis elephantis vino thure immisto inebriatis, conculcandos objecisse, malè ficta est à *Matthia* fabula; sicut aliàs sæpè suâ inadvertentiâ multa in historia depravat. Narrat quidem *Iosephus*, *Ptolemæum Philometorem* non *Philopatorem* Judæorum Alexandrinorum aliquot millia elephantis objecisse, & cùm magno miraculo bestiæ in eos non possent irritari, admiratum Regem Judæis

Matthiæ & Vsherii fabulæ.

pepercisse; sed de *Philopatore* historia *Matthiæ* est commentum. Verum est *Usherium* etiam eam fabulam multùm auctam suo Chronico infarcire, sed confitetur ex Apocrypho ipsis etiam Pontificiis libro tertio Maccabæorum deductam, addendo *Philostorgum* librum istum portentosum vocâsse, utpote fabulis portentosis refertum.

Mortui Philopatoris gnathones Alexandrini excarnificant.

Philopator à bellis liber totum se in luxum effudit. Uxorem incestam *Arsinoen* trucidavit, gubernationem Regni *Agathocleæ* scorto, ejusque fratri *Agathocli*, eorumque matri *Euanthæ* tradidit. Per voluptates tandem viribus exhaustis expiravit, Regni decimo septimo, relicto filio quinquenni ex *Arsinoe Ptolemæo Epiphane.* Non priùs expiravit *Philopator* quam Alexandrina plebs contra aulicos seditione commotâ, *Agathoclem*, sororemque & matrem in strata protractos, & omni ludibrio expositos variis cruciatibus excarnificatos necaverint.

Achæum à Cretensi proditum Antiochus occidit.

Antiochus contra *Achæum* consobrinum diadema nolentem deponere movet arma, parvo labore junctis cum Attalo copiis *Achæum* provinciis & civitatibus spoliat, & *Sardium* arce clausum obsidet, dum loci firmitate floccifacit *Achæus* obsidentes, ab amicis perditur. Cum *Bolide* Cretensi ex obsidentium ducibus uno viarum arcis gnaro, magnâ pecuniâ repræsentatâ & majori promissâ, *Ptolemæus* & alii *Achæo* amici transigunt, ut ex arce noctu *Achæum* deduceret ultra *Antiochi* castra. Dat *Bolis* firmam fidem, sed ut Cretensem agnoscas, *Antiocho* revelat arcanum; & ob majus pretium Cretensi fide *Achæum* secundum pacta conventa ducens ex arce, *Antiocho* tradit in manus; à quo *Achæus* crudeliter & ignominiosè tortus exanimatus est.

Auditâ *Philopatoris*, morte *Antiochus* iterum ad Ægypti Regnum aspiravit, ex *Ptolemæi Epiphanis* infantiâ magnâ ejus occupandi spe impletus: quóque faciliùs cupitis potiretur, cum *Philippo* Macedone de dividendis inter se *Ptolemæi* regnis fœdus iniit.

Ptolemæus Philadelphus ut primum Romanorum nomen orbi cœpit innotescere, *Pyrrho* per ipsorum arma Italiâ ejecto, missâ Romam splendidâ legatione amicitiæ fœdus cum populo Romano pepigit: eam amicitiam *Euergetes* coluit, & *Philopator* moribundus ab *Antiocho* metuens populum Romanum suo filio Regnisque tutorem constituit. Promptissimè eam tutelam Romani susceperunt: non tam *Ptolemæi* & Ægyptiorum studio, quàm prævidentes maximam inde suo Imperio dilatando occasionem administratum iri.

Antiochus Syriam eripit Scopæ.

Antiochus primùm in Syriam movit, ei ex Ægypto occurrit *Scopas* Ætolus magno cum exercitu; *Scopam Antiochus* debellans iterum in Syriæ possessionem devenit, & dum ultra in Ægyptum duceret, occurrunt legati Romanorum, jubentes abstinere ab Ægypto, quæ sub ipsorum esset tutelâ: repugnare non ausus *Antiochus* retrocessit in Syriam. Reliquerat *Scopas* in Hierosolymorum arce præsidium; hoc in *Antiochi* gratiam Judæi ejecerunt; ob id officium fit *Antiochus* Judæis amicissimus, & multis templum donariis ornat.

Romani jubent Antiochum abstinere Ægypto.

Antiochus Judæis amicus.

Posterorum Pyrrhi exitus.

Successorum *Alexandri* potentia & gloria jam vergebat in occasum, & Romanorum oriebatur: post *Pyrrhum* & *Carthaginenses*, res ipsis fuit cum *Philippo Macedone*, quamdiu hic stetit agebant modestè satis cum *Antiocho*. *Antigonus Gonatas* post multorum annorum Regnum successorem reliquit filium *Demetrium*: cum *Alexander*, *Pyrrhi* filius transfugio militum *Antigonum* spoliâsset Macedoniâ, *Demetrius* admodum adolescens *Alexandrum* non tantum Macedoniâ, sed etiam Epiro ejecit. Verùm adultior nihil pro fortitudinis in adolescentia fama gessit, uxorem habuit *Antiochi Hieracis* filiam: *Alexander Pyrrhi* sororem suam *Olympiadem* uxorem duxerat. De incesto hoc matrimonio nati filii duo, & variæ filiæ. Mortuo *Alexandro Olympias* bello pressa ab Ætolis, suppetias à *Demetrio* Macedone petiit, tradita ei in uxorem sua filia *Pythia*: secundæ hæ nuptiæ uxorem *Demetrii* priorem eo usque offenderunt, ut ad patrem *Antiochum* queribunda fugeret: paulò pòst uterque *Alexandri* filius tabe, eorumque mater *Olympias* dolore, imò cætera omnis *Pyrrhi* posteritas perierunt.

Antigonus Doson Philippi tutor.

Demetrius etiam post annorum duodecim regnum expiravit, relicto filio admodum puero *Philippo*, eique in tutorem fratre *Antigono*, cui cognomentum *Doson*, quòd donorum in præsenti parcus, promissorum in futurum largus esset. Vir hic fortis simul & prudens rem Macedonicam bellè administravit. Cùm tutoris nomen in regnum vellet commutare, populus seditionem movit, statim ille diadema & omne gubernamen in populi manus deposuit, suadens ea quibus luberet se volentissimo tradere: hac tempestivâ submissione eousque tumultuantem populum demulsit, ut seditionis auctores necaverint, eique plenam ad suum placitum Regni administrationem redderet. *Dardanos* Thraciæ populum *Hæmi* accolam, frequenter in Macedoniam irrumpentes repressit, Thessalos, Græcosque deficere parantes suorum armorum metu cohibuit.

Græcorum infirmitas merita.

Sed maxima & gloriosissima ejus expeditio contra Lacedæmonios fuit. Post *Alexandri* tempora Græcorum omne robur in minutulas portiones divisum contemnebatur, erectis propè in singulis provin-

ciis & civitatibus vel Rerumpub. vel Tyrannidum Dynastiis. Ætolorum montana colentium, robusta virorum rapacium societas, vicinis omnibus sæpe molesta longo tempore viguit. In Peloponneso Achæi multis urbibus, *Arati Sicyonii* prudenti industriâ & *Philopœmenis* magnâ fortitudine in Rempub. conjunctis aliquandiu floruere: Lacedæmonii & Athenienses ex priscâ gloriâ adhuc superbi, nullis se sponte vel subjicere vel sociare volebant: licet Athenienses eò infirmitatis devenissent, ut supra tres naves easque apertas non possiderent, nec sua extra muros contra quoscunque vel piratas in mari, vel latrones in terra tutari valerent: Lacedæmonii autem, priscâ *Lycurgi* disciplinâ omnino oblivioni traditâ non numerarent supra cives septingentos, quorum soli centum possidebant agros, cæteri pauperes à ditioribus oppressi generosos majorum spiritus deposuerunt. Rex *Agis* fortissimus adolescens ad priscam virtutem & gloriam aspirans, disciplinam antiquam pro viribus nitebatur revocare, sed Rex alter *Leonidas* in aula *Antiochi* Asiaticis moribus imbutus pro præsenti luxu stabat. *Agis Lycurgi* legem renovavit de agris æqualiter inter omnes cives dividundis, & remittendis debitis. Divisio agrorum & remissio debitorum multitudini civium, qui nullos habebant agros & minimum æris, gratissima fuit, sed ditioribus ingratissima. Cum his se jungit *Leonidas* contra *Agidis* novationes, fortior *Agidis* factio *Leonidam* pellit in exilium, ejusque loco *Cleombrotum* Regem creat: *Agidis* consiliarii in ære alieno profundi debitorum tabulas quamprimùm rescindendas curant, sed multorum latifundiorum domini agrorum divisionem procrastinabant: hinc populus alienos agros possidendi spe lapsus iterum tumultuatur, & revocato *Leonidâ Agidem* ac *Cleombrotum* carceri includunt. Truditur *Cleombrotus* in exilium: *Agis* unà cum matre & aviâ lectissimis fœminis in carcere ab *Ephoris* strangulantur. *Leonidas Agidis* uxorem filio suo *Cleomeni* cogit nubere, adolescens ingentis animi ardenti uxoris amore captus, per eam in prioris mariti *Agidis* Reipub. reformandæ studia pertrahitur. Mortuo patre expeditione unâ aut alterâ *Cleomenes* in solio confirmatus *Ephoros* contrucidat, debitorum tabulas rescindit, agros æqualiter dividit, *Lycurgi* statutis vitam reddit, millibus aliquot virorum fortium ex vicinia electis jus civitatis donat, exercitum benè magnum format ad priscam disciplinam, Achæos toties magnis præliis vincit, ut ipsi ad *Antigonum* Macedonem fugerint. Sæpè victor *Cleomenes*, cum Achæis seriò egit ut vellent vivere in pace, nihil aliud à victis exigens quàm ut

Agis & Cleomenes perditam Spartæ virtutem restituere conati.

more majorum Lacedæmoniis militiæ Græcæ principatum concederent. Et verò si Achæi in æquissimam illam & Græco nomini honorificentissimam conditionem consensissent, in proximo *Cleomenes* fuit, ut collapsam omnino Græcorum cùm famam tum virtutem redintegraret, sed pravissima *Arati* ambitio, nimiaque apud Achæos auctoritas pro justo *Cleomenis* principatu servile Macedonum jugum attraxit. In communi Achæorum Concilio persuasit *Aratus*, ut *Antigonus* vocaretur in opem contra *Cleomenem*, traditâ in ejus manus (magno fidei pignore) *Acrocorintho*, verâ totius Peloponnesi arce; vocatus adest ex Macedonia *Antigonus* cum ingenti exercitu. *Cleomenes* post cruentam pugnam multitudine hostium oppressus, paratis ante navibus fugit in Ægyptum, ubi amicè acceptus est à *Ptolemæo Euergete*, qui pollicebatur tam terrestres quàm navales copias quibus reduceretur in regnum: sed veniente ad thronum *Philopatore* effœminato Principe, istæ spes *Cleomeni* decollârunt. Cùm urgeret redeundi in patriam potestatem vel cum sua sola familia, ne id impetrare potuit. *Sosibius* aulæ *Philopatoris* gubernator, animadverso acri *Cleomenis* ingenio, metuebat ne si regnum suum recuperaret *Cleomenes*, probè conscius infirmitatis Ægyptiorum, arma contra *Ptolemæum* verteret; itaque dimittere non ausus conjicit in carcerem. Vir magnanimus nihil ultra gratiæ expectans, ne in carceris pedore consenesceret, custodibus vino sopitis cum suis erupit in Alexandriæ strata, invitans plebem ad libertatem: sed cùm nemo hortantem audiret, neque etiam quisquam auderet invadere, ipse sociique sibi manus intulerunt. *Cleomenis* cadaver *Ptolemæus* affixit cruci; uxore, matre, liberisque crudeliter necatis.

Arati ambitio Macedoni Peloponnesum tradit.

Misere Cleomenes perit.

Antigonus mortalium primus qui cum armis victricibus Spartam intravit, civibus penè omnibus in prælio cæsis; qui supererant paucos in pristina libertate vivere permisit. In paucis admodum diebus cruenta Illyriorum in Macedoniam irruptio *Antigonum* revocavit domum, adeo ut si *Cleomenes* vel unum triduum prælium distulisset, vel tamdiu cum reliquiis exercitus in Laconia delituisset, salvum esse potuisset Lacedæmonium regnum, sed in omnibus humanis prædominatur numen.

Magna Dosontis fortuna.

Antigonus Illyrios magno prælio debellavit, sed dum in pugna nimia vocis contentione milites hortatur, ruptâ venâ ea sanguinis copia ebulliit, ut paucis posteà diebus expiraverit, sine liberis relicto Regno, ad quem unum spectabat, *Philippo Demetrii.*

Illyrium, hodie *Dalmatia*, veteris Slavoniæ pars,

Romani contra Il-

lyrios movent.

pars, Regnum erat inter Italiam & Græciam mari Hadriatico objacens: conducente *Demetrio* Macedone Rex Illyriorum *Agron* magnam manum in Ætoliam immisit: hic Ætolis ex inopinato superveniens, post magnam stragem & ingentem prædam remeavit domum; mortuo *Agrone*, ejus vidua *Teuta* dulcedine prædæ inescata, tam terrestres quàm maritimas copias emisit, quæ obvios quosque sine discrimine spoliarent. Cùm de Reginæ injuriis multi Romanorum subditi & socii querimoniam ad senatum deferrent, mittuntur in Illyrium qui cum Regina expostularent, & damna resarcienda postularent. Illa publicam se pacem observaturam pollicetur, sed non esse Regum ait privatorum injurias præstare. Legatorum unus T. *Coruncanus* Romanorum ait morem esse Reges cogere, ut pravos mores emendent, & à privatis commissa publicè corrigant; hæc παῤῥησία altè adeo superbæ mulieris pectus fodicavit, ut *Coruncanum* in finibus Illyrii necandum curaverit; atrox hæc injuria Romanos primùm extra Italiam in Illyrium attraxit.

Miserat *Teuta Demetrium Pharium* (Pharo insulâ Corcyræ vicinâ oriundum) cum classe ad capiendam Corcyram: mittunt Ætoli & Achæi urbi suppetias; utrorumque classem *Demetrius* debellans Corcyram capit, Dyrrachium obsidet; adest Romana classis.

Regina Teuta à Demetrio Phario proditur.

Demetrius accepto iratam in se Reginam, Romanis se associat; facilè vincitur Regina, pacem tamen à Romanis impetrat, sed conditionibus duris; ut scilicet à mari omnino abstineret, nec ullam navem tectam possideret, angustos valde Regni limites haberet, absque Romani Senatûs consensu nullis moveret bellum; cum nemine fœdus pangeret. Ista Romani per legatos Achæorum & Ætolorum conciliis significârunt, addentes magnam belli sui cum *Teuta* causam fuisse, ut Græcos ab Illyriorum injuriis protegerent, certò sperantes advocatum iri se in Græciam contra Macedonas, qui multas liberas urbes durâ suâ tyrannide opprimebant. Sed nullum hac de re verbum à Græcis audientes legati redeunt. Ast quod in præsenti maturum non fuit post paucos annos Romanis in sinum illapsum est, cùm ab ipsis Græcis sollicitè accersita eorum sunt in Græciam arma.

Ætoli Achæos vexant.

Ætoli gens quietis nescia vicinos omnes vexabat, inprimis Achæos; propè singulis annis cum valido exercitu sinum Corinthiacum trajicientes in Peloponnesum. *Aratus* penè perpetuus Achæorum Prætor vir multò prudentior quàm fortior, malè aliquoties ab Ætolo milite mulctatus, ad consuetum asylum Macedoniæ Regem confugit. Hic Ætolos facile repellit, sed cum ad eum venisset *Demetrius Pharius* (quem Romani primò pleræque Illyridi Regem in proditæ *Teutæ* mercedem constituerant, & posteà novæ contra se proditionis compertum de eo Regno deturbârant) ut hic ad *Philippum* venit, adulatoriâ quâ pollebat arte juveni se insinuans, debellandorum Romanorum, adeoque totius Occidentis subjugandi, vanissimâ spe implevit.

Philippus à Phario contra Romanos incitatur.

Philippus quidem in juventute magnarum virtutum famâ florebat, sed eam famam posteà decoxit, moribus subtectis erumpentibus in lucem. Amicorum primario *Arato* Sicyonio venenum propinavit, Junioris *Arati* uxorem in Macedoniam abduxit, marito etiam per venenum mente depulso: Achæos ad alendum suum militem multâ sæpe pecuniâ emunxit, cum *Hannibale* in Italia triumphante arctum fœdus pepigit. Sed frustra fuere omnes *Philippi* conatus, nam varii in Græcia motus eum ab Italia diverterunt. Carthaginenses ab *Hannone* invidiâ in *Barchinorum* familiam æstuante, repleti metu ne *Hannibal Philippo* conjunctus Carthaginis libertatem opprimeret post devictos Romanos, neque *Hannibali* neque *Philippo* promissas suppetias submiserunt, quo factum ut uterque à Romanis subigeretur, & Carthagini Romanum jugum impositum sit.

Ætoli, cùm adhuc in Italia esset *Hannibal*, mediocres à Romanis copias contra *Philippum* obtinuerunt; sed tam Ætolos quàm Romanos iis cladibus *Philippus* affecit, ut libenter utrique pacem ab eo acceperint, licet pax hæc diuturna non fuerit.

Ætoli & Athenienses advocant Romanos contra Philippum.

Acarnania à Macedonibus pendebat, Acarnanum duo juvenes Athenis sacris *Eleusinis* se immiscuerunt, *Cereris* mysteriis non initiati ex mera imprudentia; ob innocentem hunc errorem adolescens uterque datus est neci. Acarnanes ut suos ulciscerentur, Atticam ferro flammáque vastant: Athenienses eò tum infirmitatis devenerant ut non valerent ne cum Acarnanibus belligerare, tantum in promptu vetus instrumentum lingua ipsis remanebat. Magno clamore contra *Philippum* Acarnaniæ patronum, *Ptolemæum*, *Ætolos*, *Romanos*, & alios in suam opem advocârunt. *Philippus* à genero *Prusiâ* Bithyniæ Rege invitatus in Asiam, urbem Cium ob situm & opes *Prusiæ* percommodum obsedit. Rhodii copiis maritimis tum erant potentes, hi unà cum *Attalo* Pergami Rege cum *Philippo* enixè egerunt, ut à Cio vellet abstinere, cum in ipsum ea urbs nihil deliquisset. Rhodiorum legatis pollicetur *Philippus* in ipsorum gratiam relicturum se urbem in pace: nihilominus pro viribus eam oppugnat, & expugnans plurimos occidit, ac superstites vendidit. Sic delusi Rhodii impla-

Philippus in Rhodios injurius.

implacabile contra Macedonas odium conceperunt, ipsi ergo *Attalus* & Athenienses Romam misère, qui Senatui fœdus secum contra Macedonas suaderent. Populus Romanus Carthaginiensi bello exhaustus à novo cum Græcis multùm abhorrebat, Senatus tamen, ad Asiæ jam Imperium devicto *Hannibale*, aspirans, variis artibus in bellum contra *Philippum* populum pertraxit, Ætolos non nisi cum labore in suam societatem pellexit. Utcunque tandem ob meros prætextus ruptâ pace, *T. Flaminius* Consul *Philippum* ingenti prælio fregit: petenti Senatus concessit novam pacem, quâ totâ Græciâ & Thraciâ spoliatus intra angustos Macedoniæ limites regnare permissus est. Græcis omnibus plena libertas data, magnam mulctam in belli impensas *Philippus* jussus est solvere, dimidium in præsentiâ, reliquum variis pensionibus aliquot annis sequentibus; naves omnes tectas & elephantos tradere, filiumque *Demetrium* mittere Romam obsidem.

Flaminius victo Philippo Græcis astutè benignus.

Benignitas hæc Romanorum & in *Philippum* & in Græcos à prudentiâ fluxit; prævidebant ingens bellum ab *Antiocho*, cupiebant ergò cum victo *Philippo* pacem, ne ad *Antiochum* fugere cogeretur. Græcos etiam contra *Antiochum* firmiùs sibi devinciebant, libertatis ad insaniam ab ipsis desideratæ beneficio, quam per multa in urbibus & arcibus præsidia *Philippus* opprimebat.

Ætoli Antiochum concitant contra Romanos.

Malè pax hæc unos Ætolos habebat: expectabant illi à Romanis in societatis suæ præmium multas Græcorum urbes & ipsam *Philippi* Macedoniam: dolebant etjam rapaces suas manus Romanâ pace vinctas, ut pro more non ultra liceret vicinos depopulari. Causas istas irarum intra pectorum suorum claustra continebant, id verò quod apertè in Romanis accusabant erat *Flaminii* in Lacedæmonem injustitia. In cæteræ totius Græciæ libertate Lacedæmon permanebat sub miserrimo sævissimi tyranni *Nabidis* jugo. Obsedit Spartam *Flaminius* cum quinquaginta millium exercitu, ne tamen successor ab urbe sibi prærriperet pacatæ Græciæ encomia, Achæis non invitis, *Nabidi* pacem dedit; quasi is non potuisset perdi absque Lacedæmonis cui dominabatur ruinâ. *Flaminius* devicto Macedone splendidissimum, quem ad eum diem viderat Roma, triumphum egit, & ad astra Græcorum laudibus sublatus est, ut plenissimæ ipsorum libertatis princeps instrumentum: deduxit enim ex Græciâ domum totum exercitum, nullibi relicto vel uno præsidio.

Romani injurii Spartæ.

Ætoli qui Romanos in Græciam contra vicinos adduxerant, omnem movent lapidem, ut *Antiochum* & omnes Græcos contra Romanos concitarent, ubique prædicantes Romanorum de *Philippo* victoriam suâ inprimis virtute partam. Achæi Ætolis aures firmiter claudebant, neque *Philippus* in eorum voluit societatem trahi: *Nabis Lacon* impatiens otii facile sibi passus est persuaderi, sed hunc *Philopœmenes* magna clade affecit.

Philopœmenis virtus.

Achæi Respublica erant celebris prudentiâ, opibus & milite mercenario: sed ante *Philopœmenem* domestica eorum arma parvi pendebantur, levia enim & parva erant peditum scuta, equites sagittis ac fundis quasi velites pugnabant. *Philopœmenes* verò ut Præturam adeptus est, ipsis persuasit gravem armaturam sumere, & militarem disciplinam tam diligenter exercere, ut brevi tempore collegerit ex civibus exercitum, qui Lacedæmonios & *Nabidem* ingenti prælio fudit, ac Romanis legionibus par, omnibusque tum temporis Græcis virtute superior haberetur.

Antiochus Romanos in se attrahit.

Præcipua Ætolorum cura & spes fuit *Antiochus*: prævidebat ille victo & triumphato à Romanis *Philippo* proximas suas vices, & tamen vir imprudens in massam quam vidit se dedit præcipitem. In suam à Romanis securitatem totius jam Græciæ etiam absque milite dominis, Asiæ minoris ad Hellespontum urbes voluit communire: ex iis *Attalus* Pergami Rex & Rhodii quot poterant ab *Antiocho* avertebant, inprimis Lampsacum & Smyrnam. Hi ad Senatum Romanum legatos miserunt contra *Antiochi* tyrannidem opem implorantes. Intereà *Antiochus* in Thraciam trajecerat, multasque urbes in suam redegerat potestatem, inprimis Lysimachiam, quam magnâ impensâ validè communiverat. Romani missis ad *Antiochum* legatis postulavere, ut ab Europâ abstineret, & Græcas in Asiâ civitates liberas permitteret: dum de duris hisce Romanorum postulatis *Antiochus* deliberat, venit ad eum *Hannibal* Carthagine fugitivus.

Hannibal fugit ad Antiochum.

Absoluto bello Punico secundo *Hannibal* Rempub. Carthaginensem, Senatûs ipse princeps regebat in pace. Multa in magistratibus & ærario peccata suâ prudentiâ emendabat: sed magnis in patriam meritis multorum contra se invidiam concitavit, qui privatis nunciis Romæ viro obtrectabant, quasi alterum bellum meditaretur. *P. Scipio* in Senatu *Hannibalem* contra calumniatores defendebat, impedire tamen non potuit quin legati mitterentur Carthaginem in *Hannibalis* actiones inquisituri: vir sagax periculum præsentiens in Asiam ad *Antiochum* properâ se fugâ proripuit. Ab eo primùm summo cum honore acceptus est, & cum Ætoli persuasissent *Antiocho* cum Romanis bellum gerere, totis viribus incu-

incubuit *Hannibal*, ut Italia belli sedes statueretur, affirmans non aliis quàm Italorum armis Romanos posse subjugari. Petebat sibi dari decem tantùm peditum millia & mille equites, cum paucis navibus, spopondit excitaturum se in visceribus Italiæ non minùs terribile quàm priùs bellum. Verùm *Antiochus* vel invidiâ, ne tota belli gloria *Hannibali* non sibi accederet; vel fraude Romanorum apud se legatorum, qui frequentia valdè cum *Hannibale* colloquia familiaria hoc ipso fine instituebant, ut suspectum *Antiocho* redderent, omne *Hannibalis* consilium neglexit. Ab Ætolis in Græciam attractus est, quò pauci milites, paucæ naves eum comitatæ sunt: magnis tamen verbis pollicebatur, ut alterum *Xerxem* impleturum se Græciam suo milite, & mare suis classibus obvelaturum: Ætoli etiam minabantur adfuturos se mox ad ripas Tiberis obsessuros Romam: sed sesquipedalia illa verba neque Achæos neque *Philippum* à Romanis avertebant.

Antiochus Hannibalem imprudenter temnit.

Ut cum exercitu in Græciam venit Consul *Acilius Glabrio*, *Antiochus* & Ætoli trepidare, Græci Romanis se jungere, *Antiochus* in Thermopylarum angustiis castra communire, hæc in loco munitissimo posita frustra oppugnare Consul, donec *M. Porcius Cato* Proconsul per ignotos calles summo labore & industriâ manipulos aliquot ad *Antiochi* tergum adduxisset: hoc animadverso *Antiochus* in fugam præcipitem se effudit, neque ante quievit quàm venisset Ephesum; hîc magnum instruxit exercitum septuaginta millium peditum, duodecim equitum, cum multis Indicis elephantis ac falcatis curribus: Nihilominus homo parvi animi à Romanis pacem enixè supplicabat.

Romani Antiochum Græciâ facile pellunt.

L. Scipioni Consuli non sorte, sed à Senatu designata est Asia in Provinciam, cum *P. Scipio Africanus* se fratri in Asiam comitem & Legatum obtulisset. Ab *Antiochi* de pace Legatis *Scipio* postulavit quindecim talentorum millia, & Asiam cis Taurum. Cùm ista viderentur *Antiocho* intoleranda, convenerunt juxta Magnesiam exercitus. Aberat in Syriâ *Hannibal*, à Tyriis aliisque Phœnicibus classem comparans: aberat etjam *Africanus* morbo præpeditus. *Antiochus Lucii* Consulis numerum duplo superabat, sed cùm ad manus ventum esset, Asiatici milites Romanorum vim non sustinentes, statim verterunt terga. Cæsa sunt *Antiocho* ad quinquaginta peditum millia, quatuor equitum, Romanis intra quadringentos. Victus *Antiochus Africani* arbitrio se submisit, nihil ille ad priores conditiones addidit. Splendidior erat *Scipionis Asiatici* triumphus quam alius ante se cujusquam, pluresque ex ejus victoriâ in ærarium illati thesauri, quàm ad eum diem Roma vidisset. Postularunt ab *Antiocho* Romani *Hannibalem* sibi dederet, sed prævisio suo periculo vir prudens fugit, primò in Cretam, posteà ad *Prusiam* Bithynium. Cùm eò etiam ipsum Romani persequerentur, pertæsus fugæ venenum bibit.

L. Scipio Antiochum debellat.

Hannibalis mors.

Non multò melior eodem anno Romæ *Scipionum* fortuna fuit; cum *Catonis* maximè invidia Tribunos plebis commovisset contra *Africanum* optimum & innocentissimum virum Senatûs principem, quasi donis corruptus pacem *Antiochi* nimis benignam dedisset. Venit ille ad diem dicturus repetundarum causam: omnis autem defensio fuit eodem se anni die Carthaginem subjugâsse, quo nomine coronam suam triumphalem induens, hortatur & persuadet ut omnes se in Capitolium sequerentur, sacrificia *Jovi*, ob insigne illud in populum Romanum beneficium oblaturi, sic honestissimâ arte putidam hostium calumniam eludens. Sed cùm pergerent esse molesti adversarii, in spontaneum exilium perrexit Linternum, ubi ad mortem, quæ mox in anno suo sexagesimo sequuta est, delituit. Cum eadem repetundarum vel peculatûs dica contra fratrem *Asiaticum* ab iisdem Tribunis scripta fuisset, vir optimè de Repub. meritus ab ingratissimo populo in mulctam longè suprà omnia sua bona damnatus est. Dum omnia excuterentur, parvitas fortunarum *Asiatici*, adversariorum de nimiis & malè partis opibus calumniam abundè refutavit: nunquam tamen iniquissimam populus sententiam voluit revocare.

Populus Romanus in utrumque Scipionem ingratissimus.

Circa eadem tempora maximus Græcorum *Philopœmenes* septuagenarius indigna morte periit. Urbs Messene ab Achæorum societate deficiens arma sumpserat; *Philopœmenes* cum parvâ nimis manu ad eos subigendos advolavit, Messeniorum multitudine oppressi Achæi retulerunt pedem; *Philopœmenes* licet & senio & morbo infirmus ut suos fugientes protegeret, & suis manibus insequentes hostes abarceret, in ultimâ acie recedebat. Illic equi lapsu in terram projectus, & à suis desertus in hostium manus devenit. Ductus Messenen in triumphum ab omni populo multâ cum admiratione in theatro conspectus est, eâdem tamen nocte in vinculis truditur à magistratu in profundum sub terrâ carcerem, & ibi à publico carnifice cicutam bibere cogitur. Paucis pòst diebus Messenii ab Achæorum Prætore *Lycortâ*, *Polybii* historici patre, victi se dediderunt: qui *Philopœmenis* conscii necis erant plerisque sibi manus intulerunt, superstites in vinculis ejus funus comitati Messene Megalopolin, ad rogum

Philopœmenis indigna mors.

gum *Philopœmenis* manibus in sacrificium omnes sunt jugulati.

Antiochi magni mors. *Antiochus* relictâ Romanis Asiâ cis Taurum, in pacis securitatem viginti obsides Romam misit, inter quos secundus filius *Antiochus Epiphanes* erat: natu major *Seleucus* in Regnum successit. Cùm pater in Elymaide ad sinum Persicum, ut mulctam Romanis promissam solveret, ad *Iovis Beli* templum spoliandum accessisset, à tumultuosa plebe cum toto suo exercitu concisus est, tricesimo sexto anno sui Regni, *Iustinus* ad *Iovis Dindymæi* templum vult necatum: sed *Cybele* fuit non *Iupiter*, quæ in Dindymis Phrygiæ monte templum habebat. Præterea templum *Dindymæum* nullâ unquam divitiarum famâ floruit, neque tum temporis *Antiochus* Phrygiæ dominus erat. Templum quidem *Iovis Dodonæi*, quod habent quædam *Iustini* exemplaria, thesauris abundabat, sed hoc in Epiro diu ante ab Ætolis spoliatum fuit.

Romanorum hypocrisis. Romani ut abstinentiæ & justitiæ famam non minorem quàm fortitudinis acquirerent, nihil quicquam neque in Asia neque in Græciâ sibi retinuerunt: sed in hac seu virtute seu hypocrisi non diu perseverârunt, mox enim superbâ admodum, avarâ, & crudeli tyrannide Græcos omnes & Asiaticos vexavere.

Philippus parat in Romanos arma, A *Philippo* fecerunt initium: pacis ille conditiones omnes exactè servaverat, & *Scipionibus* aliisque contra *Antiochum* Ætolosque ducibus fidelem operam præstiterat, quamobrem mulctæ reliquum & filius *Demetrius* obses ut vero amico remissa sunt. Veruntamen tot posteà contumeliis & injuriis affectus est, ut satis perspiceret suo Regno Romanos inhiare. Ut præveniret, omnia quàm potuit diligenter & secretò in bellum parabat, barbaras nationes etiam longinquas ultra Istrum solicitabat, Græcorum animos superbia Romanotum ipsi conciliavit; & ingentem pecuniam annonamque in belli necessaria ad decennium reposuerat; sed domestica calamitas omnes ejus rationes conturbavit. Junior filius *Demetrius* dum Romæ degeret, magnâ suâ virtute Senatorum benevolentiam acquisiverat. Major natu *Perseus* hunc Romanorum favorem fratri invidebat, & ab eo sibi metuebat. Dum multa in Romano Senatu multi vicini de *Philippo* quererentur, remisit filium *Demetrium* Romam qui pro se responderet. Significavit Senatus in *Demetrii* gratiam omnem se Patri offensam remittere. Malè habuit *Philippum*, quòd major filii quam sua in Romano Senatu esset gratia, inde irâ & falsis *Persei* criminationibus extimulatus, quasi tam in suam quàm *Persei* vitam conspirâsset *Demetrius*, eum pater curat *Demetrium fi-* necandum, cùm verò mox innocentiam juvenis, sed serò post mortem, & *Persei* ca- *lium necat.* lumnias comperisset, ultionem in *Perseum* spirans ex animi ægritudine *Philippus* interiit.

Perseus statim Regnum capessivit, & à Romanis paterni fœderis confirmationem impetravit. In patris tamen contra Romanos odio pertexit: omnia ad bellum quantâ potuit cum industriâ comparans. *Seleuci* filiam accepit in uxorem, & *Prusiæ Bithynio* sororem suam collocavit, humanitate variisque officiis Achæos, Ætolos, Rhodios, & Græcos omnes ita sibi devinxit, ut licet metu Romanotum non sint ausi cum eo sociare arma, animo tamen in ipsum quàm Romanos multò benevolentiori affecti essent.

Romani Perseum adigunt ad bellum. Cupidissimè cum Romanis pacem *Perseus* continuâsset, sed cùm Senatûs iniquitas atque superbia bellum ipsi fecisset necessarium, quadraginta millia Macedonum duobus Consulibus pet biennium opposuit, & contra omnem Romanorum vim artemque regni sui fines tutatus est: & sæpe propinquus fuit plenæ victoriæ, nisi innatus timor atque avaritia omnes suas spes corrupisset. Conduxerat viginti virorum fortium millia ex Bastarnis, quorum decem millia equites erant, hi stultissimâ *Persei* parsimoniâ offensi, domum remeârunt. *Perseus suâ se perdit avaritiâ.* *Gentius* Illyriorum Rex habebat sub signis quindecim millia parata *Perseo* militare, sed ut integros Romanis suos thesauros servaret *Perseus*, inopiâ stipendii & istud auxilium perdidit.

Anno belli tertio *Æmilius Paulus* Consul, vir prudens & fortis, diebus paucis *Perseum* debellavit, qui timore suo inprimis victus ad Samothraces asylum fugit. Cùm omnes eum amici deseruissent, tandem se Consulis arbitrio permisit. Ante triumphantis currum cum duobus filiis & *Gentio* Rege Illyriorum per Romæ plateas in vinculis ductus est, & in carcere, ut quidam volunt, inediâ, ut alii vigiliâ enectus, unà cum *Philippo* filio: alter filius *Alexander* primò fabri lignarii artem, posteà scribæ ad vitæ finem Romæ exercuit, ita Macedoniæ Regum stirps omnis interiit. *Regum Macedoniæ extirpatio.*

Crudelis Romanorum in Pyrrhum vindicta. *Hannibale*, *Antiocho*, & *Perseo* debellatis Romani nullum alium metuentes hostem, superbâ crudelitate amicos ubique vexabant. *Æmilius Paulus* ad se advocatis primariis viris de sexaginta quinque civitatibus Epirotarum, imperavit ut omnem suam pecuniam sibi traderent, hanc quasi accepturos cum iis domum misit suos milites: eo prætextu civitates omnes Epirotarum Romani intrârunt in pace, sed mox die à à Consule dicto contra inermes insurgentes armati, ingentem hominum innocentium stragem ediderunt; civitates spoliârunt,

centum

centum quinquaginta millia sub coronâ vendiderunt. Ita *Pyrhi* contra se bellum vindicârunt.

Et in Achæos, In publico Achæorum consessu mille primarios cives nominarunt legati Romanorum, quos Romam ire jusserunt, ut se purgarent in Senatu suspicione favoris in Macedonas: nobiles & innocentes hi viri in carcere Romano multis annis perdurantes in vinculis penè omnes sunt mortui, & inter eos *Polybius* historicus post annorum septem carcerem ægrè liberatus est.

Rhodiosque innocenter. *Rhodii*, quòd per legatos Senatum de pace cum *Perseo* interpellâssent, finito bello non tantùm duriter increpiti sunt, sed etjam bellum ipsis Senatus indixisset, nisi omnes Rhodi, qui patriæ quàm Romanorum studiosiores erant, à suis crudeliter necatos accepissent. *Eumenem* quod benigniùs se erga *Perseum* gessisset Regno suo tantum non ejecerunt. In omnibus provinciis bestia Romana ferreos suos dentes ostentare & exercere cœpit.

Antiochus Magnus duos post se filios reliquit, natu major *Seleucus Philopator* ei successit in Regno, minor *Antiochus Epiphanes* Romæ degebat obses. *Seleucus Heliodorum mittit ad spoliandum templum Hierosolymitanum.* *Seleucus* vir fuit virtutis adeo minutæ, ut duodecim Regni sui annis nihil præclari gesserit. Judæis quidem fuit benignus, donec *Simon Benjamita* ex privatâ cum *Oniâ* Pontifice simultate persuasisset ingentes in templo Hierosolymitano thesauros recondi: hos ut raperet *Heliodorum Seleucus* misit Hierosolymam. Summus Pontifex *Onias* tertius, *Simonis* secundi filius, vir prudens & Sanctus, omni ope nixus est ut *Heliodorum* à sacrilegio averteret: sed cum frustra laborâsset, & *Heliodorus* intrâsset templum ut omnia diriperet, occurrit Angelus in equo cum duobus peditibus qui sacrilegum flagris propè ad mortem conciderunt. Suorum manibus *Heliodorus* templo elatus, post aliquot dies *Oniæ* precibus sanitati restitutus est. *Iosephus Apollonium* appellat illum *Seleuci* legatum: & tertius Maccabæorum (quem ipsi Pontificii pronunciant Apocryphum) eodem prorsus modo vult acceptum ab Angelo Hierosolymitani templi custode *Ptolemæum Philopatorem*, cùm post devictum *Antiochum* Hierosolymis sacrificans adyta perlustrare voluit.

Ad hunc *Oniam Iosephus* vult Lacedæmonios misisse legatos, qui *Abrahamum* tam Spartanæ quàm Judaicæ gentis communem stirpem assererent, quàm verè suo fortasse loco videbimus.

Seleucus ab Heliodore necatus. *Seleucus* ut fratrem *Antiochum* liberaret, *Demetrium* filium vix octennem Romam misit obsidem. Dum ad fratrem accedit *Antiochus* audit in viâ ipsum necatum, Regnumque correptum ab *Heliodoro*, eo ipso; secundum *Torniellum*, qui ex templo Hierosolymitano ab Angelo ejectus est: etsi nequaquam ab *Antiochi* ingenio & artibus abhorrebat, quod etiam de eo quidam referunt, ipsius consiliis & calliditate effectum ut *Seleucus* necaretur, & *Demetrio* Regnum præriperetur. Utcunque *Antiochus Eumenis Pergameni* ope *Heliodorum* facile disjicit & necat: missáque Romam splendidâ legatione cum magnis muneribus se in fratris Regno confirmat. *Antiochus Epiphanes Asiæ Regnum occupat.*

Antiochus Magnus, *Epiphanis* pater filiam *Cleopatram Ptolemæo Epiphani* uxorem dederat, ut filiæ operâ Regnum Ægypto suo adjiceret: sed *Cleopatra* viri quàm patris amantior, contra patris tam vim quàm fraudes multùm suâ prudentiâ maritum juvit. *Ægypto inhiat.* Moriens *Ptolemæus Epiphanes* post viginti quatuor annorum regnum reliquit tres liberos *Ptolemæum Philometora*, *Ptolemæum Physconem*, & *Cleopatram* minorem: horum tutores, ab *Antiocho* valde ipsis metuens pater, in Testamento dixit Senatum Romanum.

Antiochus Ptolemæorum avunculus, id unicè satagebat ut pueris admitteretur in Curatorem; hoc fine ut Ægypti regnum in infirmâ nepotum ætate, Romanis bello Macedonico distentis, semel occupatum semper retineret. Prima cura fuit Cœlosyriam, quam pater in dotem cum *Cleopatra* Ægyptio donaverat, recuperare. Facilis hic ipsi labor, dum suis fraudibus & *Sumenis Pergameni* copiis uteretur.

Hierosolymam veniens ab *Oniâ* Pontifice amicè acceptus est: inde cum ingenti exercitu in Ægyptum properans, quasi nepotum Curator regionem pleramque occupavit. *Philometor cur dictus.* *Ptolemæorum* natu major *Philometor* dictus est, non, ut vult *Christianus Matthias*, καθ' ὑπερβολὼ sine ullo teste, quod matrem *Cleopatram* uxorem duxerit (sororem quidem *Cleopatram* certum est duxisse utrumque fratrem) neque, ut vult *Rhalegus*, κατ' ἀντίφρασιν pariter sine teste, quod matrem occiderit, sed quòd ipse matri quam frater *Physcon* fuerit charior. *Philometori* cum fratre non bellè conveniebat, discordiam alebat *Antiochus*: sed ne in Romanorum offensam incideret, reduxit properè ex Ægypto in Syriam exercitum, cum magnâ pecuniæ vi quâ Ægyptios emunxerat, relicto Pelusii præsidio.

Iudæi suis scelcribus Antiochi persecutionem attrahunt. Cùm Tyri ageret, accessit ad eum ab *Oniâ* Pontifice frater *Iesus* cum muneribus: vir hic multò pravissimus cum *Antiocho* privatim agens obtinuit ut, deturbato fratre, ipse ad Pontificalem dignitatem ascenderet pretio trecentorum sexaginta talentorum, seu aureorum quadringenties nonagies quinquies mille. *Epiphanio* Talentum Hebraicum continet centum viginti

ginti quinque libras argenti. *Iesus* præter trecenta sexaginta talenta, aliis nominibus *Antiocho* stipulabatur ducenta triginta, quæ prioribus juncta, secundum *Saliani* calculum, efficiunt coronatos octingenties undecies mille ducentos & quinquaginta. Quod habet *Iosephus* de tribus millibus talentorum iisque annuatim persolvendis, ut mendum sit vel in exscriptore vel in auctoris calculo necesse est: utcunque hac sacrilega pactione *Antiochi* mandato & vi, *Iesus* ejecto fratre Pontificatum arripuit unà cum Principatu, quem Pontifices etiam anteà possedisse videntur.

Horribilis sacerdotum & populi apostasia. Hisce facinoribus non contentus *Iesus*, à vero Dei cultu fit manifestarius apostata ad Græcorum fœdissimam Idololatriam, nomenque suum mutat in *Iasonem*, plerosque Sacerdotes & populum à Deo Israëlitarum ad Idola gentium seducit, ephebium Hierosolymis sub arce & templo extruxit, ubi more Græcorum Judaica juventus nuda reducto præputio se exercebat, non tantùm disco & pugilatu, sed & sub petaso in omni nequitiâ. Ecquid mirum publicam hanc summi Pontificis, sacerdotum & populi Hierosolymitani non tantùm à verò cultu, sed & omni morum honestate Apostasiam, horribiles *Antiochi* persecutiones divinâ procurante justitiâ, mox attraxisse?

Iason ut depulit Oniam à Menelao ipse depellitur. *Iason* honore suo scelestissimè acquisito & sceleratiùs administrato, vix ad triennium fruitus est, *Onias* ipsi scelere omni par, qui *Menelai* nomen assumpserat, ab ipso cum tributo missus, Pontificiam dignitatem promisso majori pretio ab *Antiocho* emercatus est. *Menelaum* hunc vult *Iosephus Oniæ* & *Iasonis* germanum fratrem, sed auctor secundi Maccabæorum fratrem facit *Simonis Benjamitæ*, qui *Heliodorum* à *Seleuco* ad spoliandum templum attraxit. *Salianus*, ob hanc & alias multas à Maccabæorum libris discrepantias in *Iosephum* sæpe invehitur, ut falsarium & S. Scripturæ adversarium: sed viris cordatis major *Iosephi* auctoritas est quàm istius multò si non recentioris, certè indoctioris Apocryphi.

Salianus Iosepho iniquus.

Iason à *Menelao* Hierosolymis expulsus fugit ad Arabas: ejus frater pius *Onias* degebat Antiochiæ in *Daphnes* asylo, loco impurissimo. *Andronicus* erat Syriæ sub *Antiocho* Satrapa, *Menelaus* Pseudopontifex, ut *Antiocho* pecuniam acquireret, aurea multa templi vasa Tyri vendebat. De hoc sacrilegio ab *Oniâ* & aliis Judæis accusatus, *Oniam* ex *Daphnes* asylo per *Andronicum* deduci & necari curavit. *Antiochus* ob indignam *Oniæ* necem iratus, *Andronicum* eodem Antiochiæ loco percuti jussit quo *Oniam* occidisset: corruptus tamen *Menelai* donis, cæteros accusatores Judæos calumniæ falsò damnatos extremo supplicio affecit: nihilominùs cum *Menelaus* de magnis pecuniæ summis pollicita non præstaret, ante finitum annum & ipse Pontificatu ab *Antiocho* dejectus est, administratione fratri *Lysimacho* commissâ.

Oniæ cædem vindicat Antiochus.

Iasonis crudelitas in suos. Intereà *Iason* ab Arabia cum exercitu Hierosolymam intrans, promiscuam cædem omnis ætatis & sexûs perpetrat, donec insurgente populo vi ejectus ad priores latebras retrusus est: parva fuerunt hæc Judaicarum calamitatum initia: utcunque *Iason* ex Arabiâ fugatus in Ægyptum, & inde depulsus Lacedæmona, ibi contemptu ac fame enectus est.

Antiochum Ægypto cogunt abstinere Romani. *Antiochus* ante omnia inhiabat Ægypto: ab eo metuentes *Ptolemæi* fratres in gratiam inter se redièrunt. Pessimè hæc fratrum concordia *Antiochum* habuit, cum exercitu ergo statim advolat Pelusium, Ægypti Regnum certâ spe devorans: fratres ad Romanorum quod unicum supererat asylum confugere: Senatus *Popilium Lænam* exconsulem ad *Antiochum* legavit, occurrit hic *Antiocho* ut ab Ægypto abstineret: dum deliberaturum se responderet, *Antiochus* cum amicis, *Popilius* virgâ quam manu ferebat circulum circa *Antiochum* descripsit, jubens ut eò amicos convocaret, nec exiret circulo antequam planè respondisset, velletne cum Romanis pacem an bellum. Hac severitate *Popilii* conterritus *Antiochus*, Senatûs mandato pariturum se pollicitus est; reducto itaque ex Ægypto exercitu, quòd Romanorum metus bellum faucibus eripuisset, maximâ indignationis mole plenus Hierosolymam venit. Judæi ante descensum *Antiochi* in Ægyptum diebus continuò quadraginta pleno die spectabant supra Hierosolymam in aëre exercitus sibi invicem incursantes: hoc illi stolidè non suarum calamitatum, sed mortis *Antiochi* prænuncium interpretabantur. Magna Romanis cùm tributa tum dona quotannis *Antiochus* pendebat, & summa in conviviis aliisque ludicris prodigalitas summam rapacitatem pecuniásque undique corradendi necessitatem procurabat: magna quoque in patriam Græcorum superstitionem propensio Judaicos ritus abominari faciebat, animadvertebat etiam in *Ptolemæos* veteres dominos, quàm in se plerosque Judæorum propensiores: ira denique divina in matura tum Judæorum peccata effervescens vindictam parturiebat: hæc omnia & alia Judæorum cladem adduxerunt.

In Hierosolymam iras evomit Antiochus. *Antiochus* Hierosolymam accedens cum ingenti exercitu, secundum *Iosephum*, amicè admissus est; secundum Maccabæorum auctorem, expugnatam vi urbem ingressus magnam edidit stragem. Ut vult *Iosephus*,

Judæorum lamentabilis afflictio.

decem millia occîdit, totidemque sub hastâ vendidit: sed secundum Græcum Maccabæorum seu interpretem seu auctorem, quadraginta millia Hierosolymitarum *Antiochus* tum occîdit, & totidem servituti addixit. Verumenimverò secundum Latinum Interpretem, ut vult *Salianus*, ducenta Judæorum millia quà gladio quà servitute tum temporis perdidit. Ducente *Menelao* templum intravit, etiam Sanctum Sanctorum: thesauros & vasa aurea atque argentea rapuit ad mille octingenta talenta. Discedens Antiochiam cum ingenti hac prædâ *Apollonium* Judææ præfecit: hic post biennium *Antiochi* mandato cum exercitu Hierosolymam agmine pacato ingressus, die Sabbathi promiscuam obviorum cædem edidit ad multa millia, reliquorum plerosque venundedit, urbem incendit, muros à fundamentis evertit, arcem in Sione struxit, ubi Græcorum præsidium collocavit, qui in accedentes ad templum involabant. Quóque magis à templo abhorrerent Judæi super altari collocavit *Jovis Olympici* statuam, illique suos & impura animalia immolabat: legis Mosaicæ quot reperiebantur exemplaria flammis mandabantur: omnibus Judæis imperabatur sub capitis pœna plenaria à *Mose* defectio, transitúsque ad Idololatriam Græcorum. Permulti regiis mandatis obsecundârunt, cæteri ex urbibus ad montes diffugientes in speluncis inter feras delitescebant. Intereà Antiochiæ *Epiphanes* deliciabatur, ad multas Græcocorum civitates tam cis quàm ultra mare ingentia mittebat donaria, in Deorum delubris collocanda: convivia sumptuosissima instituebat, publicos ludos insanis sumptibus edebat, tamque vilem se scurram omnibus publicè exhibebat (prout prolixè narrat *Athenæus*) ut multis furere & ἐπιμαινεσθαι videretur; unde cognomento paululum immutato *Epimanem* i. e. *furibundum* vocat *Polybius*.

Mattathias arma corripit.

Inter hos qui Hierosolymis ad montes fugerunt, Sacerdos *Mattathias* fuit, ex *Ioaribi* vice (quæ ex viginti quatuor erat prima) *Asamonæi* nepos cum quinque suis filiis. Aliquandiu in solo luctu & tenebris *Mattathias* cum suis se continuit: sed cum in immensum *Antiochi* furor excresceret, & in omnibus per totam Asiam civitatibus extrema mala Judæis infligerentur, ac Antiochiæ in ipsius Regis conspectu *Eleazarus* scriba, & vidua cum septem filiis crudeli martyrio ad mortem torquerentur, ob unam in verâ pietate constantiam. Et verò in urbe Modin, ubi commorabatur *Mattathias*, altaria Idolis erigerentur, Judæique volentes adducerentur, aut nolentes adigerentur ad sacrificandum, tum demum divinus zelus *Mattathiam* corripuit, & in foro Judæum Idolo sacrificantem occidit ad altare, simulque regium Præfectum, qui populum tormentis ad nefaria sacrificia cogebat. Hoc facto principio cum filiis & multis sequacibus arma publicè sumit, & divinâ aspirante benedictione, integrum fere annum persecutores cohibet multâ ipsorum cum cæde. Moribundus senex filios vehementer hortatur, ut in populi quam ipse susceperat tutelâ, fortiter perseverarent.

Judæ Maccabæi victoria.

Exercitus post *Mattathiam* ducem dixit ipsius filium *Iudam*: cognomen *Maccabæi* illi inditum est, quod in militaribus insignibus & orationibus frequenter usurparet Exodi 15. versiculum 11. *Quis similis tui inter Deos Iehova?* מִי כָמֹכָה בָּאֱלֹהִים יְהוָה ex quatuor harum vocum literis initialibus *Mem*, *Caph*, *Beth*, *Iod* fit nomen *Macabi*. *Iudas* hic *Maccabæus* heros fortissimus & felicissimus, à Dei Spiritu ornatus donis omnibus, quæ miserrimi populi liberatio ab extremis malis requirebat, parvâ sæpe manu magnos *Antiochi* exercitus profligavit. Varios Judææ imò & Syriæ totius præsides in prælio necavit, omnes penè Judææ civitates recuperavit, templum Hierosolymitanum tribus præter propter annis post ejus profanationem repurgavit, & cum Sionis arcem Græcis extorquere non potuisset, templi atria muro & firmis propugnaculis circumvallavit. Idumæos, Ammonitas, Philistæos, Arabas, & omnes in viciniâ hostes pessimè mulctavit: Lysiam totius Asiæ cis Euphratem Præfectum, in Judæam cum sexaginta millibus peditum, & quinque equitum irruentem repulit.

Antiochus miserrimè perit.

Antiochus thesauros suos vanissimis spectaculis & Judaico bello exhaustos resarturus, in Persiam profectus est; nec patris morte deterritus Elymaidem seu Persepolin *Dianæ* templum spoliatum ibat, ubi *Alexander* magnam auri copiam reposuisse ferebatur. Cùm intrâsset ædem, sacerdotes comites ejus omnes necantes, ipsum lapidibus penè obruerunt. Hinc vacuus rediens Ecbatana, de victoriis *Maccabæi* audiens, animo efferato Babylonem iter instituit, crudelissimas in Judæos minas evomens: intereà arripit viscera summus dolor, pergit tamen in itinere, is dum nimiùm festinat curru excidit, quo casu ita omnia contundebantur membra, ut Dei in se manum Judæorum injurias vindicantem agnosceret. Multa hîc dona pollicetur, Judæumque futurum se vovet, modò sanitatem recuperaret, sed impiissimum hominem noluit audire Dominus: in maximis ergo doloribus appropinquantes omnes, & se ipsum teterrimo ulceris putore offendens, phthiriasi interiit in Persiæ & Mediæ confiniis.

Dum miserum cadaver Antiochiam deferret

Eleazarus Judæ frater opprimitur ab elephante. ferret *Philippus*, *Lysias* cujus filium *Antiochum Eupatorem*, quem secum in Syriâ habebat, Regem creat, & contra Judæos ducit cum maximo exercitu, peditum centum & equitum viginti millibus. *Iudas Maccabæus* cum paucis tantum exercitum aliquandiu sustinuit; frater *Eleazarus* in elephantorum maximum regio ornatu insignem, arbitratus Regem ferre, totis viribus intendit; cùm ad elephantem venisset, editâ obviorum magnâ strage, cjus ventri se supponens belluam suffodit: illa cadens *Eleazarum* oppressit; *Iudas* cum suis ex prælio se recepit.

Iudæ pax cum Eupatore. *Eupator* hac pugnâ superior, Hierosolymitanum templum obsedit: dum obsessi inediâ pressi deditionem pararent, audiens *Eupator Philippum* Antiochiam occupâsse, ut majori malo occurreret, cum *Iudâ Maccabæo* fœdus pangit: templum donariis ornat, ejus tamen munitiones evertit contra datam fidem.

Menelaus & Iason malè pereunt. Ut in Syriam venit *Antiochus Eupator*, Antiochiam cepit, & in eâ *Philippum*, quem statim occidit. In aulâ *Lysias* erat omnia, *Menelaus* Judæorum Pseudopontifex ei visus seditionum Judaicarum fons neci traditus est: sicut ejus decessor impius *Iason* cùm ab Arabibus fugisset in Ægyptum, & inde Lacedæmona, ibi extorris & omnium egens expiravit, in eo ab omnibus contemptu, ut à nemine vel terrâ condi curatus, absque sepulchro bestiis & alitibus præda fieret.

Onias in Ægypto templum extruit. Post *Menelaum Alcimo* ex semine *Aaronis* Pontificatum præbuit *Antiochus*, viro admodum nefario. *Onias Oniæ* tertii filius *Alcimo* ad Pontificatum evecto de paternâ dignitate desperans, in Ægyptum ad *Ptolemæum Philometorem* se conferens, ab eo impetravit facultatem extruendi in regione Heliopolitanâ templum Hierosolymitano simile, in quo Iudæi Hellenistæ Deum plusquàm centum annis pravè & schismaticè, licet ritu Mosaico, coluerunt.

Dum ista gererentur in Asiâ, *Demetrius Seleuci* filius, qui loco patrui *Antiochi Epiphanis* Romæ degebat obses, à Senatu libertatem poscebat redeundi domum, ut Regnum paternum ex *Eupatoris* injusti possessoris manibus criperet. Senatus commodiorem rebus suis Asiæ Regem putantes *Eupatorem* puerum quàm *Demetrium* juvenem, ei redeundi domum potestatem denegârunt: ille tamen historici *Polybii* inprimis consilio, etiam absque Senatus veniâ, Româ clàm aufugit. Ut in Asiam venit à Senatu se missum mentitur in regnum paternum. Mendacium hoc multarum illi urbium portas aperuit; & magnas copias comparavit: Antiochiam appropinquanti adducitur *Eupator* regni sui anno secundo unà cum *Lysiâ*, utrumque statim *Demetrius* effecit obtruncari. Ita *Epiphanis* stirps omnis eradicata est.

Iudæ contra Demetrium victoriæ. Ad *Demetrium* accessit *Alcimus* cum multis contra *Iudam Maccabæum* calumniis: illi *Demetrius* Pontificatum confirmans, *Nicanorem* attribuit cum magno exercitu, qui *Maccabæum* perderet: *Nicanorem* cum toto triginta quinque millium exercitu *Maccabæus* internecione delevit: & tot mirabilibus victoriis clarissimus legatos Romam misit, qui cum populo Romano societatem suo nomine inirent, & ad *Demetrium* mandata impetrarent, ne ultra Judæis pergeret esse molestus. Societas hæc *Iudæ* malè cessit, auxilium enim divinum avertisse videtur, nam cum *Bacchidem* misisset *Demetrius* cum viginti duorum millium exercitu Hierosolymam, & *Maccabæus* pro suo more cum paucis scilicet tribus millibus iis occurreret, milites insolito timore correpti eum omnes deseruerunt præter octingentos: cum his toto die ad vesperam contra totum hostilem exercitum fortiter pugnavit, & dextrum cornu, in quo ipsa *Bacchides*, profligavit; sed dum *Bacchidem* persequeretur, sinistrum cornu eum à tergo adortus occidit sexto suæ gubernationis anno.

Iudas inito cum Romanis fœdere cadit. *Iudam* fratres in patrum tumulo *Modini* magnificè sepeliverunt, ipsi tamen cum amicis ad deserta fugere coacti sunt; omnia enim *Iudæ* munimenta *Bacchides* occupaverat, & durissima iterum servitus populi evaserat. Ut ab ea liberarentur in deserto convenientes viri aliquot fortes, *Ionathanem* in ducem communi suffragio elegerunt. *Ionathan cogit exercitum difficulter.* Hic ut ad bellum esset expeditior *Ioannem* fratrem ad Arabas Nabathæos Judæis amicos misit, ut apud eos impedimenta deponeret: verum *Ioannes* in viâ à *Iambrio* latrone cunctis quæ ferebat & vitâ simul spoliatur. Paucis pòst diebus severam in latrones illos vindictam *Ionathan* exercuit, non tamen eas copias potuit contrahere, quibus patriam à jugo Græcorum liberaret, donec aliquot pòst annis *Demetrium* res aliæ à Judaicâ curâ avertissent.

Alexander Balæ Demetrium necat. *Demetrius* ab inimicis ubique liber, se in superbiæ, luxuriæ, & segnitici barathrum conjecit, hinc in vicinorum Principum ac subditorum odium incurrens, variis conspirationibus impetitus, istas aliquoties suppressit; sed tandem hæc ipsum oppressit. *Heraclides* inter primarios duces à *Demetrio* contumeliosè habitus adolescentem *Rhodium* subornavit, qui *Antiochi Epiphanis* filium, & *Eupatoris* fratrem se diceret, assumpto *Alexandri* nomine, cui à vero vel patris vel matris nomine *Balæ* cognomentum adjunctum est. Hunc *Heraclides* Romam duxit, & tantâ arte suam in Senatu fabulam narravit, ut, licet viris oculatioribus commentum pelluceret, à plerisque tamen senatoribus fides adhibita

 sit,

sit, & decretum impetratum, quò *Alexander* Romanorum ope in thronum paternum reponeretur. Isto Senatusconsulto munitus *Alexander* in Asiam properavit. Ad eum statim confluxit magnus exercitus partim à *Ptolemæo* & *Attalo* submissi quos *Demetrius* irritaverat. Uterque tam *Demetrius* quam *Alexander Ionathæ* Judæi Pontificis amicitiam omni officio ambiebat: *Demetrius* Hierosolymam tam urbem quàm arcem & in eâ obsides *Ionathæ* in manus dabat, sed in *Alexandro* plus fiduciæ ponebat *Ionathas*, ejus itaque partes contra *Demetrium* amplexus est. *Demetrius* ante pugnam duos filios & ingentem pecuniam extra casus belli ad hospitem *Gnidium* misit satis prudenter: in prælio enim victus & necatus suppostitio *Alexandro* suum thronum reliquit. Hypocrita hic Asiæ jam Rex à *Ptolemæo* filiam *Cleopatram* accepit in uxorem. Ad celebrandas nuptias uterque Rex Ptolemaidem convenit, ibique *Ionathanem* uterque summo in honore habuit, Judæis plena libertas data, & magna tranquillitas, sed mox nova mundi facies apparuit.

Alexander in throno fixus genio indulget, inde multorum in se offensionem statim concitavit: ex *Demetrii* filiis natu major *Demetrius* adjuvante *Lasthene Cretensi* copias contrahit, quas duce *Apollonio* in Palæstinam misit: in *Alexandri* gratiam *Ionathas Apollonio* se objecit, & aliquot eum præliis fregit.

Et à socero Philometore perditur. *Ptolemæus Philometor*, *Alexandri* socer, quasi in generi auxilium cum magno exercitu Syriam intravit: civitates ei ubique portas quasi amico pandebant, ille autem sua ubique præsidia collocabat. Ubi Antiochiam venit, apertè *Alexandri* inimicum se professus est, & tam Syriæ quàm Ægypti diademata suo capiti imposuit, filiam *Alexandro* ablatam, quòd ab eo malè habita esset, *Demetrio* tradidit. Ne verò nimio suæ potentiæ incremento Romanos in sui suspicionem adduceret, Regnum paternum *Demetrio* reliquit.

Demetrius Demetrii occupat Asiam. *Alexander* inexpectatâ soceri fraude Regno spoliatus, cum præsenti suo qualicunque exercitu cum *Ptolemæo* simul & *Demetrio* commisit: ibi victus in Arabiam cum paucis fugit, nec diu hîc delituerat, cùm caput ei præcisum est, & ad *Ptolemæum* Antiochiam missum.

Ptolemæus in prælio equo excussus, & multis vulneribus confossus ægrè spirabat, viso tamen generi capite multùm gavisus est, sed lætitiâ perbrevi: nam post triduum ex vulneribus expiravit regni sui tricesimo quinto.

Et Physcon Ægyptum. Successit ei in Ægypto frater *Physcon*, à corporis brevitate & saginâ sic dictus: pravissimus hic Princeps ut Cyrene venit Alexandriam, sororem suam & glorem *Cleopatram* in uxorem duxit: ejusque filium fratris hæredem in matris amplexibus crudeliter necavit: voluit tamen, se *Euergeten* dici, sed rectius Alexandrini κακεργέτην appellârunt.

Intereà *Demetrius* Syriam possidebat sine æmulo, ejus tamen imprudentiâ mox omnia turbata sunt. Cùm *Ionathas* arcem Hierosolymitanam urbi molestissimam obsideret, *Demetrius* à Judæis Apostatis incitatus, contra *Ionatham* duxit exercitum: quem tamen sine maleficio reduxit æquis conditionibus statutâ pace. Sed en Regis temeritatem! Veteranos omnes, quos pater etiam in pace liberali stipendio alebat, ut parceretur sumptibus, dimisit: retentis tantùm externis mercenariis, hinc murmura & ad rebellandum animi paratissimi.

Demetrius à Judæis Antiochiæ egregiè defenditur. Dum tumultuarentur Antiocheni, tantâ militum inopiâ laborabat *Demetrius*, ut à *Ionathâ* necesse habuerit suppetias emendicare: misit ille Antiochiam Judæorum tria millia, hi dum regiam circumsisterent; Antiocheni centies vicies mille, pro Rege à suis deserto tam fortiter pugnârunt, ut incensâ & spoliatâ urbe centies mille necaverint. Non obstante tamen incomparabili hocce beneficio, *Demetrius* nullam *Ionathæ* fidem servans, per arcis Hierosolymitanæ & aliarum præsidia, Judæos vexare parabat, sed ab hoc conatu aliò statim avocatus est.

Tryphon Antiochum Balæ contra Demetrium suscitat. *Diodorus* cognomine *Tryphon* animadverso populi militumque in *Demetrium* odio, in Arabiam se contulit; & *Antiochum*, *Alexandri Balæ* filium ibi educatum secum duxit in Syriam: ad eum statim paterni amici confluxerunt, militesque à *Demetrio* exauctorati: hujus quoque partes *Ionathan* sequutus est, tum quod *Alexandro* patri favisset; tum quòd à *Demetrio* malam pro magnis beneficiis gratiam retulisset. Commisso prælio victus *Demetrius* ad superiores Asiæ provincias fugit, Antiochiâ & Syriâ relictis *Antiocho*.

Ex superioribus provinciis collecto milite Judæam curavit infesto exercitu invadi: *Ionathas Demetrianos* sæpe debellavit, unde magnum viri nomen ubique clarebat: quò autem res suas firmiùs stabiliret *Iudæ* fratris exemplo cum Romanis & Spartanis fœdus per legatos pepigit. Quod tamen carnale omninò inceptum ipsi non minùs quàm fratri finis victoriarum fuit, & calamitatum principium, absque ullo ab Ethnicis fœderatis fructu.

Ionathas cum Romanis fœderatus à Tryphone necatur. *Tryphon* cùm *Antiochi* pueri auspiciis victum *Demetrium* ad superiores provincias fugâsset, consilium cepit de regno ad se transferendo, sublato de medio *Antiocho*. Id

Id quò securiùs effectum daret, *Ionatham* virum fortem & familiæ regiæ fidum, ante tollendum duxit. Magnis ergo cum copiis Judæam versus tendit; *Ionathas* ei occurrit cum insolito Maccabæis exercitu quadraginta millium. *Tryphon* cum *Ionatha* aperto marte congredi non ausus, simulat multam amicitiam; & omnem *Ionathæ* honorem deferens persuadet exercitum dimittere, & ad se tanquam amicissimum accedere Ptolemaida. Huc ut venit *Ionathas* cum mille tantùm militum comitatu, illi quidem omnes à *Tryphone* necati sunt, & *Ionathas* ipse datus est in vincula. Adest mox frater *Simon* cum exercitu; ut hunc etiam in laqueum suum induceret, *Tryphon* significat detinere se *Ionatham* eo solo nomine, quòd Regi deberet ex vectigalibus centum talenta, & metueret ne ad Regis inimicos irritatus jam *Ionathas* deficeret; itaque si eam pecuniam ad se mittere vellet *Simon*, unà cum duobus *Ionathæ* filiis paternæ in Regem fidei obsidibus, paratum se *Ionatham* dimittere. *Simon* etsi satis sibi *Tryphonis* fraus pelluceret, ne tamen populo videretur fratris salutem ob suum commodum negligere, centum talenta cum duobus *Ionathæ* filiis ad *Tryphonem* misit. *Tryphon* acceptâ pecuniâ & pueris, *Simonis* simplicitatem irrisit: & *Ionathâ* filiisque necatis, Antiochiam rediit, lætus liberatum se *Ionathæ* morte magno consiliorum suorum impedimento.

Demetrius in Parthiâ captivus.

Demetrius in superioribus provinciis degens, à Macedonibus multarum provinciarum incolis clam invitatus est, ut moveret contra *Arsacem* superbum & crudelem Parthorum Regem arma. Contra hunc multas *Demetrius* victorias adeptus, tandem in colloquium de pace deveniens, in captivitatis laqueum se induit; unde per aliquot annos expedire se non potuit: licet benignè satis in captivitate habitus sit, Parthique sororem etiam captivus in uxorem duxerit.

Tryphon necato pupillo regnat.

Tryphon tam à *Ionathæ* quàm *Demetrii* metu liber, non ultra moratus, *Antiochum* puerum calculo laborare fingens, Chirurgos in calculi excisione puerum necare facit: & vacuum thronum, donis & spe corrupto milite, nemine obstante occupat. Ista ex *Polybio, Iustino, Iosepho*, libris *Maccabæorum* & aliis fusè *Torniellus, Salianus, Usherius, Capellus*, & alii. *Saliani* frequentes, in gratiam auctoris Maccabæorum apocryphi, contra *Iosephum* invectivas refutare non ducimus operæ pretium.

Sub Simone summa Iudæorum pax.

Simon insigni valdè patri fratribusque tumulo *Modini* erecto, ab omni populo ὁμοψύχως & ὁμοψήφως eligitur tam in ducem quàm Pontificem. Illi verò tantâ bonitate Deus adfuit, ut populum *Ionathæ* morte desperabundum à Græcorum jugo plenissimè liberaverit. Hierosolymitana arce fame domitâ, præsidiisque omnibus totâ Judæâ ejectis, & civitatibus ubique contra hostium insultus egregiè communitis, tam alta sub *Simone* Judæorum pax fuit, ut post *Solomonis* dies majorem non viderint. Ipse *Simon* Hierosolymis, ejusque filius *Iohannes* Juvenis fortissimus Gazæ commorabatur, parati si quis populi quietem undecunque motus solicitâsset, statim supprimere. Ista tamen non diu duravit tranquillitas, nam *Tryphon* adeptus *Demetrii* regnum, in crudelem & avarum tyrannum evadens, militum à se animos avertit. Hoc animadverso *Cleopatra*, *Demetrii* uxor, quæ cum filiis *Seleuco* & *Grypho* degebat Seleuciæ, *Antiochum Sideten* ab urbe Side in Cilicia, ubi educatus fuit, sic dictum accersit, illique fratris Regnum suumque matrimonium offert. Ad *Sideten* statim *Tryphonis* exercitus defecit, cinctus ergo centum viginti millibus *Tryphonem* varias latebras quærentem eousque persequutus est, donec coëgit mori.

Antiochus Sidetes necat Tryphonem.

Scripserat diu anteà ad *Demetrium* in Media *Simon*, paratum se ipsius partes contra *Tryphonem* tueri, quibus amicissima omnia *Demetrius* responderat: *Sidetes* etiam initio *Simonis* amicitiam studiosè colebar, sed ut *Tryphonem* amolitus est, desiderio adjungendi Judæam reliquo suo Syriæ regno, *Simoni* statim bellum movit, & *Cendebæum* cum exercitu Judæam vastatum misit: hunc *Simonis* filii fortiter repulsum Judæâ ejecerunt. Dum cum omnibus copiis ipse *Sidetes* Hierosolyma pararet obsidere *Ptolemæus* Judæus *Simonis* gener, *Simonem* cum filiis *Iudâ* & *Matthiâ* proditoriè comprehensos necat. *Ioannes* tamen evadens *Ptolemæum* Judæâ fugavit, & ipse à populo loco patris Pontificem & ducem agere jussus est. Hierosolymam contra *Sidetæ* vim diu egregiè tutatus est, tandem tamen annonæ inopiâ propè fractus, pacem cum *Sidete* fecit, eo faciliorem quòd *Sidetes* ad fratrem *Demetrium* liberandum contra Parthos expeditionem pararet. Illum *Ioannes* cum suo milite in Parthiam ac Hyrcaniam comitatus inde cognomen *Hyrcani* adeptus est. Initio belli omnia *Sidetæ* prosperè fluere, *Phraatem Arsaciden* tribus præliis fundere, sed cum militem suum in hyberna distribuisset, & ipsi plerasque urbes oppressissent, conspiratione à popularibus factâ propè omnes concisi sunt, ipso *Sidete* dum fortiter pugnaret etiam cæso.

Simon à suo genero necatur.

Sidetes in Parthiâ perit.

Phraates ante hanc stragem ut *Sideten* ad sua retraheret, *Demetrium* cum præsidio Parthico dimiserat ad recuperandam sibi Syriam. Verùm ut *Antiochi Sidetæ* mortem accepit *Phraates*, mittit qui *Demetrium* ad se reducerent, sed nimis serò: Syriam enim

Demetrius assequutus, Parthorum imperia neglexit.

In Syriæ throno vix resedit *Demetrius* cum à socru *Cleopatrâ* in Ægyptum vocatus est. *Ptolemæus* Euergetes vel *Physcon* tantâ tyrannide populum oppresserat ut illius pertæsi regnum uxori, sorori, & glori detulerint. Hæc Judaico inprimis milite suffulta maritum *Physconem* in Cyprum fugere coëgit. Iste *Cleopatræ* odio communem filium dissectum arcæque inclusum quasi strenam ad matrem misit, illa dono hoc efferata *Demetrium* in Ægyptum vocat, Regnum ei spondens. Verum enimverò *Demetrius* apud Parthos tantam superbiam & crudelitatem didicerat, ut omnibus intolerandus evaserit. Syri ergo eo in Ægyptum digresso rebellant; *Ptolemæus* ad Syrorum rebellionem confirmandam, iis submittit adolescentem suppositititium *Alexandrum Zebinam*, quem ab *Antiocho Sidete* ante mortem adoptatum fingit. Hunc absque scrupulo seditiosissimi *Antiocheni* Regem admittunt, & totis viribus contra *Demetrium* sustentant. Commisso prælio funditur *Demetrius*, & *Ptolemaidem* ad uxorem *Cleopatram* minorem fugit, illa tantùm abfuit ut fugitivum maritum admitteret, ut etiam Tyri curaret occidendum.

Physcon ei opponit in Syria Alexandrum Zebinam.

Demetrius à Zebina debellatus ab uxore necatur.

Quatuor habebat ista *Cleopatra* filios; natu maximum *Alexandri Balæ Tryphon* occiderat; *Demetrio* peperit *Seleucum* & *Antiochum Gryphum*, ab adunco naso sic dictum, ejusque fratri *Antiocho Sidetæ Antiochum Cyzicenum*. *Seleucus* occiso à matre *Demetrio* patre, se Regem dixit: sed statim & ille à matre occisus est, quòd ipsâ inconsultâ ausus sit diadema induere. *Proserpina* hæc tertio filio *Grypho* Regnum attribuit eâ lege, ut ipsi Regni titulus, sibi verò res & auctoritas remaneret.

Seleucus Demetrii à matre cæsus.

Intereà *Alexander Zebina* pleramque Syriam tenebat, cumque eo *Hircanus* Pontifex fœdus pepigerat. Sed *Zebina* cum imperio superbiam assumens sequaces alienavit, ita ut facile à *Grypho* victus necaretur.

Antiochus Gryphus tollit Zebinam,

Gryphus crescente potentiâ matri gravis, ab ea veneno petitur; quod tamen eam filius, fraude compertâ, bibere coëgit. Vivebat tum frater natu minimus *Cyzici* ad pontum; hunc ne aliquando contra se insurgeret, *Gryphus* veneno tollere conatus est. Sed *Cyzicenus* has insidias aperti in *Gryphum* belli justam causam habuit.

Suam item matrem.

Erat *Grypho* uxor *Tryphæna*, *Ptolemæi Physconis* filia: moriens *Physcon* uxori *Cleopatræ* jam reconciliatę potestatem reliquit, utrum vellet ex filiis Regem Ægypti constituere. Amabat illa *Alexandrum* minorem præ *Lathyro* majore: populus tamen invitam coëgit *Lathyrum* Regem pronunciare. Hunc jam Regem efficit *Cleopatram* sororem suam dimittere, & sororem alteram *Selenen* ducere. *Cleopatra* hæc à marito & fratre dimissa ad *Antiochum Cyzicenum* se contulit, illique nubens Cyprium patris exercitum ad ejus suppetias adduxit. His viribus adauctus *Cyzicenus* cum fratre *Grypho* decertat prælio, victus *Cyzicenus* effugit, sed uxor *Cleopatra Tryphænæ* sororis diligenti inquisitione capta, multùm reluctante *Grypho* crudeliter necata est. *Cyzicenus* recollecto exercitu *Gryphum* debellat, & Regno ejicit, captamque *Tryphænam* confodit.

A fratre Cyziceno vincitur.

Ptolemæus Lathyrus à matre Cleopatrâ Ægypto pellitur.

Cleopatra major, quam primum occasio data est, *Lathyrum* filium Ægypto expellit, ut ipsa sola regnaret, licet juniori filio *Alexandro* titulum Regis concederet.

Vicinorum hæ confusiones *Ioanni Hircano* Hierosolymis securam pacem concedebant, quamvis nequaquam in otio conterebat. Idumæos subigens coëgit circumcidi, & in unum cum Judæis populum coalescere. Samariam etiam fame domitam cepit, & unà cum templo Garizimitano funditus evertit. Eo imperante ortæ sunt Pharisæorum, Sadducæorum, & Essenorum sectæ. *Hircanus* hic in magnis opibus post triginta unius annorum Pontificatum moriens quinque filios reliquit, natu maximus *Aristobulus* regiis opibus fruens, Regis nomen & Diadema assumpsit. Sed malè cessit ipsi hæc ambitio, nam intra annum vitam unà cum Regno deposuit.

Principatus Ioannis Hircani in Iudæâ floret.

Ioannis filius Aristobulus se Regem dicit.

Amabat ille *Alexandrum* fratrem, & in Regni societatem assumpserat, sed uxor *Solome Alexandra* dicta, impatiens hujusce societatis, assiduas contra *Alexandrum* calumnias struebat. Dum graviter ægrotaret Rex *Aristobulus*, *Alexander* de Ituræis splendidam victoriam referens, statim à pugnâ in templum cum militibus armatus ascenderat sacrificaturus: susurrat *Alexandra* adventare *Alexandrum* armatum ut *Aristobulum* necaret; evocat ad se *Alexandrum Aristobulus*, sed ut veniret inermis monuit: ast *Alexandra* per eundem nuncium contraria *Alexandro* mandata clàm submittit, cupere nimirum *Aristobulum* in novis suis armis fratrem conspicere. Satellitibus *Aristobulus* imperavit ut *Alexandrum*, si veniret armatus, tollerent in viâ. *Alexander* nihil suspicatus fraudis, ad fratrem ut erat armatus secundum *Alexandræ* consilium accedens, à satellitibus propè in ædium vestibulo, confossus est. *Aristobulus* hujusce sceleris pœnitentiâ ductus, morbo simul & conscientiâ vexatus, sanguinem multum evomuit: qui hanc efferebat in pelvi puer, lapsante pede, eodem loco ubi nuper *Alexander* cæsus erat, cadens, sanguinem effudit, qui *Aristobuli* sanguinem superaffusum fratris cruori

Fratrem necat.

cruori spectabant, quasi divinâ vindictâ territi magnum clamorem ediderunt: inventâ per minas clamoris causâ, *Aristobulus* in magnis animi terroribus expiravit.

Ipse animi angore perit.

In tragicâ hac Regni Judaici redintegratione hujus Epochæ historiam claudemus, properantes ad sequentem, in quâ ad Romanos Imperium mundi translatum est, Ægypti, Asiæ, reliquique Orientis Principibus (Judæâ non exceptâ) tam profligatâ omnis generis nequitiâ perditis, ut à divinâ justitiâ suis moribus efflagitarent Principatibus excuti, & sævissimis subjici tyrannis; evaserant enim omnes polenta satis præparata, quæ à ferreis Romanæ bestiæ dentibus commansa deglutiretur.

Mundus aptus ut à Romanis destrueretur.

CAPUT XII.

Ad Epocham sextam Quæstiones & dubia.

QUÆSTIO I.

De temporibus tibiarum & pedum statuâ Nebuchadnezaris *Danielis* 2. *v.* 33.

QUæritur primò, quis sit sensus secundi Danielis vers. 33, 34. & sequentibus? Quid scilicet sibi velint tibiæ ferreæ, & pedes partim ferrei partim lutei in statuâ *Nebuchadnezaris?* Seu, quo tempore ortum sit quartum illud Regnum ferreum ac lapis de rupe excisus, qui totam imaginem comminuit? Resp. Consentiens satis hic erat Christianorum omnium Interpretum, tam veterum quàm recentiorum sententia, donec *Ioannes Bodinus* ingenii ac literaturæ summæ vir, magnam; intricatam, & periculosam satis controversiam movisset, de quatuor prius incontroversis Monarchiis. *Hieronymus*, *Theodoretus*, *Lutherus*, *Melanchton*, *Bullingerus*, *Calvinus*, *Munsterus*, *Annotatores Anglicani* primi in suis ad locum commentariis, etiam *Funccius*, *Sleidanus*, & Protestantes alii communiter: *Lyranus* quoque, *Cornelius à Lapide*, *Sanctius*, *Tirinus*, & commentatores Pontificii omnes, per tibias ferreas & Regnum quartum intellexerunt Imperium Romanum, quod priora omnia Chaldæorum, Persarum, & Græcorum Regna aboleverat: & *Lapidem* interpretati sunt *Christum*, qui suo Euangelio Spirituale Regnum per totum terrarum orbem erexit, & in mundi fine reliquias Romani ac cæterorum omnium terræ imperiorum in nihilum rediget, Sanctisque suis in cœlo æternum regnum attribuet.

Quatuor Danielis Monarchias impugnavit primus Ioannes Bodinus.

Verùm ut primùm *Ioannes Bodinus* methodi suæ historiæ cap. 7. pag. 437. quatuor Monarchias, ut veterem & falsam traditionem solicitare ausus est, nimis quàm multos viros doctos sequaces habuit, *Franciscum Iunium*, *Ioannem Piscatorem*, *Amandum Polanum*, *Robertum Rollocum*, *Ioannem Deodatum*, & *Annotatores Anglicanos* tam medios quàm ultimos. Hi omnes per statuæ pedes & Regnum quartum intelligi volunt non Imperium Romanum, sed Regna successorum *Alexandri*, quæ ante *Christi* adventum omnia evanuerant.

Multi Bodinum sequuti.

Hugo Grotius vir quidem multò doctissimus, sed in scriptis suis ultimis persæpe absurdissimus & αἱρετικώτατος, in suis ad locum annotatis posteriori addit sententiæ, *Lapidem* intelligi Regnum quintum Romanorum, qui de monte Palatino primùm exorti priora omnia contriverunt.

Iosephus & alii Judæi nobiscum consentiunt, ut quemadmodum per caput aureum Babyloniorum, ac pectus brachiáque argentea Medorum & Persarum Regna significabantur, ita per ventrem femoraque ærea Græcorum, ac per tibias pedesque ferreos Romanorum Imperia figurarentur: sed *Lapidem* omnia conterentem suam gentem interpretantur, cui ante finem seculi totius orbis Imperium à Deo promitti somniant. *Iosephus* Antiq. lib. 10. cap. 10. expositâ cæterâ imagine dissimulat suum sensum de *Lapide* contrituro Romanos tum rerum dominos quos irritare verebatur; sed jamdudum Talmudistæ ac Rabbini recentiores apertè satis sua somnia propalârunt de quintâ post Romanos, vel sextâ post Turcas Judaicæ gentis Monarchiâ.

Talmudistarum quinta Monarchia.

Ab his non longè distant hodierni Quinto-Monarchici Anglicani, qui ad alia Judaica Chiliastarum somnia hoc addunt (humano generi, vicinis saltem suis, periculosissimum Anabaptistarum delirium) Sanctis traditum iri, secundum *Danielis* præ manibus propheriam, regna Mundi, & se Sanctorum in Mundo regnaturorum primordia atque primitias, qui extraordinario Dei favore mundi potestates conterere cœperunt, nec cessaturos donec aspirante porro divini auxilii aurâ, & excitatis ubique per orbem terrarum aliorum Sanctorum exercitibus, mundana omnia imperia, unà cum legibus omnibus civilibus, & ministerio ecclesiastico aboleantur, & *Christo* soli ejusque populo totius mundi gubernamen tam ecclesiasticum quàm civile in manus tradatur.

Quinto-Monarchici Angli.

Quæstio quam hîc unam intendimus, est controversia *Bodini* ac sequacium, qui quatuor Monarchias evertunt, & quò *Danielem* nihil de Romanis loquutum ostendant, dividunt Græcorum imperium in duo: ventrem & femora uni *Alexandro* ascribentes, tibias & pedes ejus successoribus in Asia & Ægypto; contra omnes antiquos, omnes Pontificios, & primos ac primarios refor-

matarum

matarum ecclesiarum Doctores. Cætera paucissimis perstringemus.

Somnium Judæorum à *Calvino* in locum copiosè satis refutatum non attingemus, etsi ex senis quæ affert *Calvinus* Rabbi *Abbarbanielis* sophismatis quædam ejus subtilitatis videantur, ut ampliorem disquisitionem meritò requirant.

Grotii absurda. *Hugonis Grotii* inventum multò putidissimum est. Itane verò? An Græcorum Regnum dividendum est, & *Alexandri* pro tertio, ac successorum pro quarto habendum hoc fine, ut *Christi* locum quintum occupet populus Romanus? An in toto vel veteri vel novo Testamento unius loci umbra potest nominari, quæ *Lapidis* titulum Romano populo ascribi debere subindicat? Sed concedamus, quia in monte Palatino *Romulus* ac *Remus* suas oves paverunt, & in eo ac sex vicinis montibus Romam ædificârunt, *Romanos* aliquâ Catachresi dici posse *Lapidem*, quo tamen pacto excisi sunt de monte sine manibus? An verè divinam gemellorum istorum nothorum *Romuli* & *Remi* generationem cuiquam *Grotius* persuaserit? Quod autem ipse commentatur *sine manibus*, nihil aliud significare quàm populum liberum à jugo Regum & manibus tyrannorum, incomparabilem suam in comminiscendo audaciam proterviamque demonstrat, sine auctoritate vel sacrâ vel profanâ, sine ratione, absque omni cujusquam coloris prætextu. Sed cum & hoc concoxerimus absurdum, dicat vir doctus tertio loco, ecquid esset privilegii Regno urbis Romæ super Chaldæorum, Persarum, & Græcorum imperia, ut ista jure tantùm humano fuerint, illud verò à Deo cœli peculiari jure erectum habeatur? Num ut Romanum hodie Episcopatum juris divini Jesuitæ celebrant, cæteris omnibus per orbem Episcopis ad jus humanum & ecclesiasticum detrusis: ita Romanum Imperium velit *Grotius* divinum, & cætera omnia humana? Denique à viro eruditissimo sciscitamur, num Romanum Imperium æternum existimet cum veteribus istius urbis quasi æternæ blasphemis adulatoribus? Certè Regnum *Christi*, verissimi lapidis angularis, spirituale, cœleste & æternum à Propheta *Daniele* clarissimè prædicatum, à nemine Christiano tam fœdè obscurari & eludi debuit.

Grotium non excusat quod in regno ultimo *Christum* cum Romanis conjungat: certè *Christus* cum Romanis in suo sceptro & throno multò difficiliùs coalescet, quàm in *Danielis* statuæ pedibus ferrum & testa coagulantur. Utrunque, pessimo consilio vir doctus in regno ultimo priora omnia conterente, primas Romanis, & *Christo* tantùm partes secundas & collaterales ascribit.

Argumenta Thomæ Goodwini pro quinta Monarchia refutantur. Quòd ad Quinto-Monarchicos Anglicanos eos nuper acutè satis in Oratione suâ Comitiali penultimâ *Cromwvelius* refutat, nec in sua immeritò acerba responsione *Spittelhusius*, cuiquam cordato satisfacit, nos tantùm quæ *Spittelhusius* ex *Thomæ Goodwini* concione Londinensi pro quinta hac Monarchiâ citat argumenta breviter dissolvemus.

Primum. Multoties Scriptura innuit ubi omnes gentes ad *Christum* convertentur, Dei populum in terris ubique principatum obtenturum. Resp. Ad Scripturæ locos à *Goodwino* & Collegâ suo *Borrousio* pro periculosissimo hoc errore allatos prolixè respondimus adhuc sine Replicâ Dissuasivæ cap. 11. pag. 224. 1.

Secundum. Qui seculis prioribus sub omnibus Monarchiis crudeli persecutione oppressi sunt, eos æquum est tandem miseriis eluctatos imperandi vices in terris assumere. Resp. Si qua in hoc argumento vis est, ad personas tantùm sub prioribus Monarchiis oppressas spectat, licet verò *Goodwinus* pro suo Chiliasmo oppressorum illorum plerosque ad fruendum in terris mille annorum pace corporaliter resurrecturos velit, Quinto-Monarchici tamen nostri non tam pro mortuorum dudum oppressorum gloriâ, quàm hodie viventium imperio dimicant. Prætereà requies, imperium, gloria, quæ in oppressorum consolationem Deus promittit, sunt summa, perfecta, & æterna in cœlis; non humilia, imperfecta, & temporaria in terris. 2.

Tertium *Goodwini* argumentum. Quod in *Adamo* amisimus, id per *Christum* restituetur: Atqui in *Adamo* amisimus terrestre imperium in creaturas. Resp. Majorem veram vel in hac vita vel in futura. Num animarum absque inhærente ullo peccato integritatem, & corporum sine ullius morbi, ullius mortis periculo sanitatem, quas in *Adamo* amisimus, mortalium quisquam in hac vita unquam adeptus est aut adipiscetur? Minor etiam falsa est, nam licet in *Adamo* ante lapsum liberi fuerimus ab omni servitute, & imperium in animalia, ac terrestres creaturas homini datum fuerit: nulla tamen Monarchia ulli hominum generi, supra vicinos ante lapsum data est, nedum ut homini omni naturalis fuerit. 3.

Quartum. Promissiones *Isa.* 65. perficiuntur in terra, eò quòd vers. 21. dicatur ædificaturos Israëlitas domos & habitaturos in iis, & culturos vineas, ac esuros ex iis, non enim ædificantur domus, nec coluntur vineæ nisi in terris. Resp. Res cœlestes sæpenumerò promittuntur sub figura rerum terrestrium. Illud Euangelii *bibam novum vobiscum in Regno patris mei* non importat 4.

portat bibi vinum in cœlis: non sedetur in thronis, nec editur ad mensam, nec bibitur ex fonte, nec decerpuntur arbores Paradisi in cœlo propriè & sine figurâ. 2. Loco illo *Isaiæ* promittuntur terrestria beneficia, quæ revera Israëlitis præstita fuerunt in reditu à captivitate Babylonicâ.

5. Quintum. Quod expectant Sancti ut responsum illius postulati, *fiat voluntas tua ut in Cœlo sic etiam in terris*, illud in hac vitâ præstabitur: Atqui promissa de Regno *Christi* expectant Sancti ut responsa illius postulati. Resp. Minor est falsa, nam multa ad *Christi* Regnum spectantia expectamus, non ut responsa postulati nominati, sed prioris [*Adveniat Regnum tuum*] certè plurima spectant ad Regnum *Christi* Spirituale & æternum, quæ hîc expectari nec debent nec possunt, nisi post secundum Domini adventum ad universale judicium; nec præstabuntur nisi in gloriâ cœlesti.

Sed accedamus ad quæstionem primariam. Num per Regnum quartum intelligatur Romanum an illud successorum *Alexandri*? Durum satis est quod post *Joannem Bodinum* posteriores aliquot Theologi suprà nominati relinquant veteres omnes & primarios in Ecclesiâ reformatâ Doctores; quod tamen illi faciunt modestè satis, conscii quot & quales deserant, & quantis difficultatibus nova sua sententia circumcingatur. Sed vix ferendum Annotatorum Anglicanorum Mediorum hîc supercilium; qui non contenti saniorem Veterum sententiam condemnâsse erroris, pronunciant etiam eum errorem tanti momenti, ut non tantùm lædat librum *Danielis*, sed totum Christianismum. Arrogantissimam hancce censuram editio novissima tantùm abest à corrigendo, ut totidem verbis repetat etiam cum acerbitatis auctario. Isti Anglorum arrogantiæ opponimus *Calvini* in locum severam satis in talia sentientes notam. *Hoc*, inquit, *extra controversiam, quicunque præditi sunt sano judicio, & candidè cupiunt mentem Prophetæ exponere, intelligunt de quatuor Monarchiis, in quibus alia aliam sequuta est.* Magna etiam hîc est *Lutheri* confidentia. *Statuam*, inquit, *in textu Daniel ipse satis perspicuè interpretatur, videlicet quòd per eam significatá sint quatuor Regna seu Monarchiæ, prima Assyriorum & Babyloniorum, secunda Medorum & Persarum, tertia Alexandri Magni & Græcorum, quarta Romanorum, de hac interpretatione & sententiâ convenit inter omnes, & de his Regnis intelligi debere testatur eventus & res ipsa, omnesque historiæ clariùs quàm ut negari possit.*

Quod per Regnum quartum intelligatur Romanum Arg. 1. Sed omissis auctoritatibus perpendamus pondera rationum, pro veteri & communi sententiâ nos sic argumentamur.

Primò. Unius ejusdemque populi Imperium non figuratur à Prophetâ diversis metallis; plures populi in unum consentientes uno metallo exprimuntur, Assyriis & Babyloniis aurum, Medis & Persis argentum assignatur: sed non exprimitur Babyloniorum Regnum & auro & argento; nec Persarum & argento & ære: ita enim partium imaginis, de industriâ à Spiritu Sancto expressa, pulcherrima distinctio confunderetur: Ergò Imperium Græcorum qui fuerunt unus tantùm populus, & magis unus quàm Assyrii & Chaldæi, vel quàm Medi & Persæ duobus metallis ære & ferro non non sunt figurati.

Secundò. Inter Imaginis partes & significata per partes est debita συμμετρία, quemadmodum pars prima *caput aureum* non tantùm *Nebuchadnezarem*, sed & omnes suos successores Chaldæos comprehendebat, & pars secunda *pectus ac brachia argentea, Cyrum* & omnes suos successores Persas, ita pars tertia (*venter & femora ærea*) *Alexandrum* omnesque suos successores Græcos comprehendit; si modò posteriora respondeant prioribus, quod in tam pulchrâ, & ab ipso Deo accuratè ordinatâ imagine supponendum. 2.

Tertiò. Unaquæque Imaginis pars notat imperium multos annos durans, non unum solum Regem paucissimorum annorum, ita caput notat Imperium, si non Assyriorum durans annos supra mille quingentos, certè Chaldæorum, annorum septuaginta: & pectus Imperium Persicum ducentos & ultra permanens: pedes, etiam fatentibus adversariis, significant successores *Alexandri* ad annos trecentos. Ergóne venter & femora, magna, imò maxima corporis pars, significabunt nullum Regnum, sed unum solum Regem, eumque regnantem sex tantùm annos? 3.

Quartum priori est simile. Venter & bina femora significant plures personas quàm unam, quandoquidem caput, pectus, pedes notant multò plures. 4.

Quintò. Imperium per tibias & pedes significatum fuit tantùm unum, scilicet Regnum quartum: at successorum *Alexandri* Regna non fuerunt unum sed varia; communiter quatuor aut quinque, *Antipatri* scilicet in Macedoniâ, *Lysimachi* in Thraciâ, *Antigoni* in Asiâ minore, *Seleuci* in Assyriâ, & *Ptolemæi* in Ægypto. Dominia hæc semel divisa nullâ unquam ratione (si unam gentilitiam excipias) coaluerunt in unum. Quod si unitas populi Græci quinque hæc Regna faciat unum, eadem ratio quinque ista cum *Alexandri* Regno uniet & identificabit. 5.

Sextò. Regnum quartum omnibus prioribus fuit robustius, ut ferrum duritie su- 6.

perat aurum, argentum, & æs: sed successorum *Alexandri* Regna cum nullo priorum Imperiorum robore comparari possint: Nam præterquam quòd inter se divisa, & continuis bellis se mutuò atterentia commune robur infirmabant; etjam si juncta supponas, longè infra vel *Nebuchadnezaris* vel *Cyri*, vel *Alexandri* potentiam consistebant.

Excipiunt Adversarii in *Nebuchadnezaris* statuâ Regna repræsentari non qualia fuerunt in se, sed qualia erga *Iudæos*, adeoque *Seleucidas*, quod Judæos pejus quàm alii omnes mulctâssent, eâ ratione dici posse cæteris feriores & magis ferreos. Ad exceptionem hanc replica tria. 1. Asseri gratis sine ullo argumento in Imagine præ manibus repræsentari Regna non qualia fuerunt in se, sed pro ipsorum in Judæos habitu. 2. Pejus multò à Chaldæis & Romanis Judæi mulctati sunt quàm à *Seleucidis*, licet enim sævissimis tormentis ab *Antiocho Epiphane* Judæorum permulti excarnificati sunt, & templum fœdissimè pollutum: tamen ea mala perpaucos annos durârunt, nec gentem suis sedibus pepulerunt, nec Hierosolymam funditùs everterunt. Chaldæi autem & Romani populum Judaicum tantum non eradicârunt, eorum urbes & templum deleverunt: illi septuaginta, hi mille sexcentorum annorum captivitatis auctores fuerunt. 3. Regnum *Seleucidarum* cæteris omnibus fuit infirmius etiam ratione Judæorum, multas enim & splendidas victorias Judæi contra *Seleucidas* reportârunt, sed contra vel *Chaldæos*, vel *Persas*, vel *Alexandrum*, vel *Romanos*, nullam unquam alicujus notæ.

7. Argumentamur septimò. In diebus Regum quarti Imperii, erectum est per Euangelium Spirituale *Christi* Regnum: ita enim expresse Daniel 2. v. 44. Atqui in diebus successorum *Alexandri* non est erectum *Christi* Regnum: fatentur enim Adversarii natum *Christum* non in eorum diebus, sed minimùm annis viginti novem post eorum ultimi mortem, post scilicet extinctam *Cleopatram* & Ægyptum ultimam Græcorum Provinciam à Romanis occupatam: nec Euangelium à *Christo* ante suum tricesimum prædicari cœptum. Itaque Regnum *Christi* Ecclesiasticum in terris non nisi sexaginta annis post dies omnium istorum Regum erectum est.

Ad hoc argumentum respondent *Annotatores Anglicani* recentissimi, præpositionem *in* aliquando sumi pro *post*, & ad hoc probandum afferunt Job. 27. v. 15. [*Sepelientur in morte*] hoc est, inquiunt, post mortem. Replica, Mala hæc est Scripturæ interpretatio: dato enim Præpositionem *in* aliquando significare *post*, nusquam tamen legimus *in diebus* reddi posse *post dies*; nam hoc esset non *in* sed *extra dies*, & verè contrarium ei quod dicitur *in diebus*. Neque *Iobi* locus facit ad rem, nam Interpretes omnes isto loco ב vertunt *in* & nemo *post*: & talem commentarium textus ille non admittit, nam loquitur ibi Spiritus de maledictionibus posteritatis improborum, & inter alia hanc eorum dicit peculiarem miseriam, quòd devorentur à morte, quòd sepeliantur in mari mortis, quòd mors ut bellua, ut mare, ut sepulchrum, eos ita deglutiat ut inde nunquam emergant ad vitam, sed perseverent in morte æternâ. Si vertas locum *sepeliuntur post mortem*, scopus prædictus omninò evertetur: nam post mortem sepeliri est favor & honor omnibus optabilis, nulla peculiaris maledictio, in improborum posteros denunciata.

Responsione hac Anglorum repudiatâ, aliam pius *Rollocus* comminiscitur; natum scilicet *Messiam* non post tempora, sed in temporibus istorum Regum: quia sub *Herode* qui fuit Arabs; Arabia autem erat inter Græcorum provincias. Replica. In hoc suo invento *Rollocus* nullum habet sequacem, nec potest admitti, nam nihil omnino *Herodes* spectabat ad successores *Alexandri*: Regnum ille suum ab unis Romanis accepit, nec ipse fuit Arabs sed Philisthæus *Antipatri* Ascalonitæ filius: neque etiam Arabia vel ab *Alexandro*, vel ab ejus successoribus unquam subacta fuit: utcunque, ante *Herodis* Regnum Græcorum Imperium omnino evanuerat.

Octavò. Regnum quartum destructum est à *Christo* incarnato & prædicato in terris, à lapide scilicet parvo, postquam excisus est ex rupe, & per Euangelii prædicationem factus est in magnum montem qui replevit terram: Sed Regna successorum *Alexandri* eversa sunt ante natum *Christum*, non per prædicationem Euangelii, sed communi Dei Providentiâ, qui omnia pro suo beneplacito Regna struit & destruit. Nullum peculiarius *Christi* privilegium erat in eversione Regnorum successorum *Alexandri*, quàm in eversione trium priorum Imperiorum, aut prioris mundi ante Diluvium. 8.

Nonò. In cæteris *Danielis* Propheticis figuris Regna *Alexandri* & successorum repræsentantur ut unum, non ut diversa corpora: ita cap. 7. v. 6. *Alexander* & omnes successores Græci repræsentantur per unum tantùm animal, *Leopardum* alatum quadricipitem: sicut Reges Babylonici per *Leonem*, & Persæ per *Ursum*: bestia autem quarta terribilis & eâ crudelitate ut sit innominis, nullum inter omnia animalia par habens, omninò à quatuor successoribus *Alexandri* distinguitur. Similiter cap. 8. v. 8. *Alexander* cum suis successoribus conjun- 9.

jungitur disertissimè in uno hirco, in cujus capite ipse *Alexander* facit cornu solitarium, & eo fracto successores efficiunt quatuor cornua in confracti locum enascentia: quinque hæc cornua in unius hirci fronte consistentia faciunt Græcorum Regnum tam unum, quàm bina in capite arietis faciebant unum Medorum & Persarum Regnum.

10. Decimò. Regnum quartum perseverat ad secundum *Christi* adventum; Sed Regna successorum *Alexandri* eversa sunt ante *Christi* adventum primum. Major fundatur in Dan. 2. v. 44. & 7. v. 7. ac 9. Priori loco, quartum Regnum perseverat usque dum destruitur à Dominio æterno *Christi*, quod nulli alii principi aut populo post *Christum* tribuitur: loco posteriori bestia quarta non aboletur, donec *Christi* thronus ad universale judicium erigitur.

Quod hîc *Lutherus* & cum eo alii Germani Theologi concludunt certum esse Germanorum Imperium, nec à Turcis, nec ab aliis quibusvis erui posse usque ad mundi finem, non est satis solidum. Nam quid vetat Turcam sedentem Constantinopoli, & pro Orientalium Imperatorum successore se ferentem, haberi posse pro altero pede, eoque maximè ferreo Romani Principatûs, tam quam Germaniæ Principem prope luteum & testaceum sedentem Viennæ.

11. Denique plus facit ad gloriam *Christi* θεανθρώπε, ut post incarnationem jam homo factus destruat Romanum Imperium maximum, cæterasque mundi potestates mediatorio suo Regno subjiciat, quàm ut divinâ suâ & tantum ordinariâ Providentiâ Regna Græcorum diu ante se natum extincta aboleat. Sententia communis *Christi* mediatoris honorem & potentiam illustrat, quam adversaria multùm obscurat & imminuit.

Sed videamus quæ vel pro se vel contra nos Adversarii hîc afferant. *Piscator* unum tantùm habet argumentum, & *Rollocus* alterum, quibus *Iunius* addit tertium. Ista *Deodatus* & *Anglicani* recentissimi mutuantur, nihil addentes de suo; sed *Polanus* tria illa extendit ad undecim, quæ nos omnia paucis diluere conabimur.

Contraria Polani argumenta solvuntur.

1. Primum *Polani* argumentum hoc est. Sub finem Regni quarti venturus erat *Messias*, & destructurus omnia imperia per Imaginem repræsentata: Sed *Messias* non venit sub finem Monarchiæ Romanæ, nec eam suo adventu destruxit: imò verò nato *Christo* floruit quàm maximè Romanum Imperium. Resp. *Christus* venturus erat non sub finem sed ante finitum Regnum quartum, in diebus scilicet Regni quarti, nam natus est florente *Augusto* Cæsare. Hinc certè sequitur Regna successorum *Alexandri* esse non potuisse Regnum illud quartum; cùm non in iis sed diu postea *Christus* natus sit, & diutiùs post ea *Christi* Regnum erectum sit. Præterea nusquam dicit Scriptura, *Christum* statim à primo suo adventu destructurum Regnum quartum, sed tantùm destructurum. Lapis excisus de rupe aboliturus erat Imaginem, sed non statim & quam primùm excisus est: hoc facturus erat *Christus* tempore opportuno, & partim jam dudum præstitit, ac partim ante & in adventu suo secundo adhuc præstiturus est.

Secundum. Regnum quartum statim est divisum in duo crura, duas scilicet familias *Lagidarum* & *Seleucidarum*, sed Imperium Romanum non statim divisum fuit in duo. Resp. Non dicit Propheta Regnum quartum statim divisum iri in duo, repræsentat quidem Regnum quartum sub figurâ duorum pedum; sed binitas pedum non magis importat divisionem unius Regni in bina, quàm binitas æreorum femorum secabat *Alexandri* Regnum ipso vivente in duo, aut binitas brachiorum argenteorum Persarum Regna dividebat in duo, Præterea concedamus notâsse *Danielem* dividendum fuisse Regnum quartum, nihil tamen habet quod importat divisionem hanc fuisse futuram vel statim Regni initio, vel antequam Regnum descendisset ad pedes & digitos pedum, tum demum non in duo sed decem pedum digitos dividendum fuit, quot hodie Regna ex Romano Imperio enata quidam numerant. Et si olim etiam Romanum Imperium divisum sæpe fuerit in duo: duæ factiones in eo fuerunt pervetustæ, nimirum inter *Syllam* & *Marium*, *Ciceronem* & *Catilinam*, *Pompejum* & *Cæsarem*, *Augustum* & *Antonium*. Per multas etiam annorum centurias stabilita fuit Orientalis Imperii ab Occidentali divisio, & in hunc usque diem Romani Imperii insigne est duplex Aquila. Quod ad successores *Alexandri*, ut in historiâ videre est, multi anni elapsi sunt priusquam dividerentur in duo: Scriptura eos repræsentat ut quatuor cornua & quatuor capita, nusquam ut duo. Et verò, cornu primarium fuit Regnum Macedonicum, dignius vel Ægyptiaco vel Syriaco, donec in Perseo à Romanis eversum est. 2.

Quòd si Judæos respicias, iis quidem *Lagidæ* Ægyptii aliquando dominabantur, sed tamen omnis Judæorum persecutio à solis *Seleucidis*, nequaquam à *Lagidis* provenit, ita ut nulla commoda ratio sit pro divisione Regni Græciæ in duo.

Tertium *Polani* argumentum. Familiæ quartum Regnum administrantes suas divisiones conjugiis conabantur curare; Sed 3.

 tale

tale nihil legimus de Imperio Romano. Resp. Conjugia à *Daniele* memorata cap. 11. inter *Seleucidas* & *Lagidas* intelligi non debent de commixtione per semen humanum memoratâ cap. 2. 43. nam illa connubia celebrata sunt, cum maxime vi & opibus florebant Ægypti & Asiæ Regna: ista autem commixtio de quâ Cap. 2. non accidit nisi in fine istorum Regnorum, cum ultra non tantùm pedes & tibias, sed ad ipsos pedum digitos deventum esset. Itaque *Rollocus* in suâ accommodatione, rectiùs quàm expositione, istam commixtionem refert ad humana fœdera & pacta, non connubia; quibus post Concilium Tridentinum Pontificii Principes contra Ecclesias irrito conatu conjuncti sunt. Si verò de connubiis placeat locum accipere, tot memorari possint inter Principes Romanos celebres nuptiæ quàm inter *Seleucidas* & *Lagidas*, nimirum inter *Cæsarem* & *Pompejum*, *Augustum* & *Antonium*, Imperatores Occidentis & Orientis: inprimis inter digitos pedum, ultimos Reges inter se divisos; Reges scilicet Germaniæ, Galliæ, & Hispaniæ, Britanniæ, Lusitaniæ, Neapolis, Poloniæ, Daniæ, Suediæ & Hungariæ, quæ connubia pacis stabiliendæ prætextu sancita effectum sæpe contrarium sortita sunt.

4. Quartum argumentum. Regnum quartum deleri debuit *Christi* adventu secundo, adeoque permanere ad mundi finem, sed jam dudum interiit Regnum Romanum, sublatum per Turcas & Papam aliosque. Resp. Diximus non statim delendum fuisse Imperium à nato *Christo*, sed post ejus adventum primùm tempore opportuno, quòd verò duraturum sit ad secundum *Christi* adventum, hoc quidem asserit *Lutherus* & alii, utcunque ad hodiernum diem durat: quicquid enim de Turcâ facias qui Imperatoris Romani Orientalis successorem se venditat; certè Germani Imperatorem Romanum Occidentalem habere se absque ullâ à quoquam hodie controversiâ gloriantur, & verò digiti pedum quà ferrei quà fictiles in decem nominatis Regnis perseverant, & ad secundum *Christi* adventum perseveraturos non est vero absimile.

5. Quintum. Visio Statuæ cap. 2. exponitur clariùs per visiones posteriores bestiarum cap. 7, 8. & 11. Resp. Palmarium hoc est omnium adversariorum argumentum, de quo plura sequentibus quæstionibus, sed in præsentiâ negamus visiones capitis 8. & 11. easdem cum visione cap. 2. & ejus explicativas; manifestus hic conferenti locos error apparebit. Visio enim cap. 2. tam in signo quàm re significatâ, tam in Imagine quam in rebus per partes Imaginis repræsentatis erat quintuplex: Caput aureum Babyloniorum, pectus argenteum Persarum, venter æreus Græcorum, tibiæ ferreæ Romanorum, & lapis angularis *Christi* Domini: visionis autem cap. 8. vel in signo vel in significato non sint plures partes quàm duæ, nec istæ integræ. Nullum de Monarchiâ primâ, nullum de quartâ, nullum de *Christo* verbum, tantùm de Regibus Persicis & Græcis agitur, iisque paucis non omnibus. Incipit enim visio cap. 8. à *Dario Codomanno*, ariete quam prostravit *Alexander*, & desinit in cornu parvo *Antiocho Epiphane*: & visio cap. 11. licet plures Regum Græciæ attingat, non tamen procedit ultra *Antiochum Epiphanem*: Itaque negamus visiones cap. 8. & 11. easdem cum visionibus cap. 2. Alia est ratio capitis 7. ea quidem videtur accommodari posse ad cap. 2. ubi bestia quarta Regnum Romanum rectè potest repræsentare. Sed de eâ Imagine mox pluribus.

Sextum argumentum. Regnum quartum non potuit esse Romanorum, quia Romani paucas tantùm Provincias Imperii Babylonici tenuerunt, Syriam scilicet, Asiam minorem & Ægyptum. Resp. Satis est ut quartum Imperium fuerit Romanum, si ipsi multò maximum possederint Imperium, etsi Provinciis aliquot priorum Imperiorum caruerint. Secundò. Possederunt omnia tam *Lagidarum* quam *Seleucidarum* Regna, nam post *Antiochum Magnum* à Romanis devictum, *Seleucidæ* contra Parthos tueri non valentes vel ipsam Babylonem, nedum Orientales Provincias, Regni sui caput constituerunt Antiochiam in Syriâ. Denique Romani ad Euphratem usque totam Asiam etiam *Pompeji* tempore debellârunt, neque Parthis petentibus concedere voluerunt, ut Euphrates Romani Imperii limes constitueretur. Quod ad Babylonis urbem, ea tum nullius nominis inter Orientis civitates habebatur. 6.

Septimum. Revelata sunt *Nebuchadnezari* in somnio tantum ea de quibus vigilans cogitabat, vigilans autem meditabatur de statu mox futuro Regni sui: non de temporibus valdè longinquis in quibus regnaturi erant Romani. Resp. Meditabatur quidem Rex de temporibus post se, sed quousque hominis in terrâ maximi & ambitiosissimi cogitationes se extenderent quis novit? Certum est revelasse ipsi Deum res temporis non tantùm posterioris sed postremi, non tantùm futura post se, sed futura in tempore extremo, post finitum Romanum Imperium. Expressè enim *Daniel* ipsum alloquitur de Regno *Christi* æterno. 7.

Quòd ergo hîc multi disputant contra Latinum Interpretem, quasi malâ suâ versione induxisset Latinos Patres in errorem, dum

dum transferret locum *Danielis* de temporibus non posterioribus sed novissimis. Redargutio hæc veteris Interpretis est immerita, nam in ipso textu Originali distinctio manifesta est inter בְּאַחֲרִית יוֹמַיָּא vers. 28. & אַחֲרֵי דְנָה vers. 29. Priorem locum rectè vertit Interpres Latinus, post Græcum ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ut in aliis multis Scripturæ locis absque cujusquam offensâ, posteriorem autem transfert *posthac*, ut redargutores optant, quasi apertè innuens revelationem divinam multò ultra *Nebuchadnezaris* cogitata se extendisse ad extrema *Christi* tempora, post Regnorum omnium mundi scenæ finem impositum.

8. Octavum. Vidit *Nebuchadnezar* ea solum Regna quæ cum suo cohærebant: Ergo non Romæ, quæ mille ducentis milliaribus Babylone distabat. Resp. Tanta non fuit Romæ Babylone distantia, quin arma Romanorum eousque & ultra pertigerint, & verò bellissimas Babyloniorum Provincias, Syriam, Ægyptum, Cyrenen, Cyprum, Lyciam, Ciliciam, Phrygiam, Lydiam, Pontum, Bithyniam, Cappadociam, Armeniam, Paphlagoniam, & multas alias Romani possederunt. Quod ad magis Orientales, eas Parthi ab ipsis *Alexandri* successoribus ante *Antiochum Epiphanem* eripuerunt. Et verò *Nebuchadnezar* in Statuâ vidit se sequentes Reges ad fines usque terræ dominantes, nimirum *Alexandrum Magnum*, cujus Imperium non minùs latum quàm Romanorum, multoque latius quàm Babyloniorum fuit.

9. Nonum. Ea tantùm Imperia vidit *Nebuchadnezar*, in quibus Judæorum Ecclesia habitans afflictabatur ad *Christi* adventum: hæc autem fuerunt successorum *Alexandri*, non autem Romanorum. Resp. Chananæa Judæorum sedes pars fuit Romani Imperii non minùs quàm Græcorum. *Lagidæ*, etsi invitis aliquando *Seleucidis*, Chananæam possidebant, nunquam tamen Judæos persecuti sunt, & verò Romani etiam ante *Christi* adventum, Judæos multoties malè mulctârunt, tandemque *Christum* crucifixerunt, *Ioannem Baptistam* & Apostolos occiderunt, Hierosolymam funditus everterunt, populumque in captivitatem ad hunc diem perseverantem abduxerunt.

10. Decimum. Prophetiæ capp. 7, 8. & 11. manifestè evincunt nihil loqui *Danielem* cap. 2. de Romanis. Resp. Nihil hîc opus est responsione, nam argumentum hoc merus est κοκκυσμὸς & repetitio quinti, de quo satis suprà.

11. Undecimum. Eventus in Regnis *Lagidarum* & *Seleucidarum* exactissimè responderunt pedibus & tibiis Statuæ. Resp. Cur hoc negemus multa attulimus argumenta in parte κατασκευαστικῇ, quibus plura superaddere non putamus operæpretium.

Quæ prætereà affert *Ioannes Bodinus*, in iis non immorabimur. Tria inprimis ille prolixè disputat. Primum, Romanorum Imperium diu Monarchiam non fuisse. Secundum, Germanorum hodie Imperium non esse Romanorum. Tertium, majora fuisse olim & esse hodie aliorum Imperia quàm fuerint vel Chaldæorum, vel Persarum, vel Græcorum, vel Romanorum, scilicet Parthorum, Tartarorum, Æthiopum, Turcarum, & aliorum. *Addit Bodinus tria.*

Ista omnia parum ad nostram quæstionem. Utcunque ad primum Replica 1. *Solvitur* 1. *Danielem* loqui de summis Imperiis, sive Monarchiæ sive cujuscunque formæ fuerint. 2. Quemadmodum cætera summa Imperia in Monarchias verterunt, ita Romanum post *Cæsarem* in Monarchiam redactum est. 3. Litem hanc de nomine non movent *Bodini* sequaces, usurpantes ipsi in suis scriptis non minùs quàm nostri quatuor Monarchiarum phrasin. Certè quos ipsi ponunt successores *Alexandri*, sive quatuor, sive duos efficias *Seleucidas* & *Lagidas*, nullam propriè Monarchiam constituunt.

Ad secundum Replica. Inter Principes Europæos, imò inter omnes mortales, ab annis supra sexcentos convenit sine controversiâ; titulum, insignia, & jura Romani Imperii, Germanorum Principi attribuenda. *Bodinum* non decuit (ut Gallus suis ablandiretur) universalem istum consensum solicitare. Utcunque nobis satis est, si Germaniæ Imperator vel unus ex decem Regibus constituatur, inter quos Romanum imperium vergens in suum occasum distributum est. 2.

Ad tertium Replica primò. Magna illa & parum nota in terræ finibus imperia Tartarorum, Muscovitarum, Indorum, Æthiopum, & ejusmodi parum ad Ecclesiam Judaicam spectâsse, de quâ *Danielis* cura maxima, aut ad subditos *Nebuchadnezaris*, de quibus ille solus ante somnium cogitâsse videtur. Deinde quod ad Turcas, eos non minùs quàm Germanos in partem Imperii Romani successisse multi tuentur. Denique licet hodie Tartarorum, Muscovitarum, Mogullis Indi, Pretiannis Æthiopis imperia, latitudine Regnorum & multitudine populorum ingentia sint; tamen ad potentiam, robur, & stabilitam politiam cujusquam ex quatuor præ manibus Monarchiis non sunt comparanda. 3.

Dum quæstionem parabam claudere, inciderunt in manus trium adhuc aliorum hac de re scripta *Constantini L'empereur*, *Thomæ Parkeri* Novo-Angli, *Roberti Episcomastygis* filii, & *Ephraimi Huiti*.

Singularia L'empereurt. Primus quod Rabbi *Iacchiades* pedes ferreos Regnum Romanorum rectè commentatus erat, male pervertit ad Regnum *Seleucidarum.* Pro suâ sententiâ laudat *Franciscum Iunium*, cui ex *Iosephi Scaligeri* testimonio primum inter omnes Theologos locum post Apostolos attribuit. Resp. Hyperbolicæ laudes dum excedunt modum, plus detrahunt quàm addunt cujusquam nomini. Certè in hac quæstione *Franciscus Iunius* malè de Ecclesiâ & veritate meritus est. Quod de suo hîc addit *L'empereur*, demonstrationem vocat ex Dan. cap. 8. vers. 22. Unde sic argumentatur. Regnum quartum à ferreis pedibus denotatum immediate successit *Alexandro Magno*, & consistebat ex Regnis quatuor infirmioribus Regno *Alexandri*: Atqui hæc de Imperio Romano vera non sunt. Replica. Hujusce demonstrationis major apertè falsa est, nam Regnum quartum non successit *Alexandro Magno* immediatè, sed post eversos suos successores, quemadmodum *Alexander* successit *Cyro*, & *Cyrus Nebuchadnezari*, *Daniel* autem loco citato tantùm attingit Regna duo, Persicum scilicet & Græcum, nullum neque de primo neque de quarto verbum faciens. Et verò successorum *Alexandri* Regna manifestè vocantur à *Daniele* quatuor, & infirmiora fuerunt prioribus, quod utrumque negat *Daniel* de Regno quarto; illud faciens cùm unum, tum potentius omnibus prioribus.

Parkeri. Quod ad *Parkerum*, rectè quidem ille interpretatur tibias & pedes, Regnumque quartum de Romanis, solidéque disputat prope iisdem in quæ nos incidimus argumentis contra Regnum quartum *Seleucidarum*; sed malesanâ Novæ Angliæ aurâ afflatus cum Quinto-Monarchicis parvum lapidem de monte excisum, Imaginem totam conterentem, non vult exponi de *Christo* aut Regno ejus post Incarnationem Spirituali terram implente, sed de Sanctis separantibus se à monte Romano & Regno *Antichristi*, divináque virtute post casum *Antichristi* omnia Regna occupantibus etiam in hac vitâ visibiliter. Contra hæc phantasmata plura fortasse posthac, ubi apertiùs sua sensa *Parkerus* aperiet.

Huitti. Tertiùs *Huit* pauca addit præcedentibus: rectè nobiscum interpretatur tibias ferreas de Romano Imperio; sed in lapide comminuente Statuam ad Novo-Anglica deliria deviat, in hoc tamen à *Parkero* & Quinto-Monarchicis differens, quòd Regnum ultimum tribuat solis Judæis ad *Christum* conversis; hos enim vult in Judæam reversos toti orbi ad mundi finem dominari, sed quàm levibus argumentis fortasse posteà perpendemus.

QUÆSTIO II.

Quæritur de tempore Bestiæ *quartæ Danielis* 7. v. 7. *& sequentibus.*

RESP. Tot tantæque difficultates, ac inter auctores discrepantiæ hîc occurrunt, quot in quæstione priori, sed quia fere eædem sunt cum istis; ideo breviter eas perstringemus.

Hieronymus & *Theodoretus* in suis ad locum commentariis, & alii Patres tam Græci quàm Latini, ubi in suis scriptis in eum locum incidunt, quemadmodum per *Pardum* cum quatuor alis & quatuor capitibus, intelligunt Regnum Græcorum *Alexandri* & successorum, ita *Bestiam* quartam interpretantur *Imperium Romanum.* Hos sequuntur Pontificii omnes, & ex Protestantibus multi præstantissimi, superiore quæstione nominati. Omnes enim, nemine contradicente, eandem re ipsâ faciunt visionem *Nebuchadnezaris* Cap. 2. & Prophetæ cap. 7. idemque significari volunt per ventrem ac femora ærea, quod per bestiam tertiam, & per tibias pedesque ferreos, quod per bestiam quartam. Sed qui post *Ioannem Bodinum* scripserunt Protestantes fere omnes, ut per tibias & pedes ferreos intellexerunt Regna successorum *Alexandri*, inprimis *Seleucidarum*; ita per *Bestiam* quartam eósdem successores, ac *Seleucides* interpretantur. Chorum hîc ducit *Franciscus Iunius*, & post eum *Piscator*, *Deodatus*, ac alii suprà nominati. Primaria ergo hîc inter partes quæstio est, utrum bestia quarta sit Imperium Græcorum successorum *Alexandri*, an Romanorum. Sed ab utraque parte sunt quædam, ut ita loquar, extravagantiæ, quas in antecessum, ut via ad quæstionem principalem muniatur, paucis discutiemus. Ab una parte *Hugo Grotius* & *Constantinus L'empereur* sua habent singularia; ab alterâ parte *Thomas Parkerus*, & *Ephraim Huitus* sua, Imò verò & *Ioannes Calvinus* quædam in quibus paucos, si ullos, sequaces habet. *Omnes ad Bodinum Bestiam quartam de Romanis Interpretati sunt.*

Grotius in quæstione principali sequitur *Iunium*, sed in suis explicationibus hæc habet propria. Primò, vel quatuor capita *Pardi* non vult cum omnibus utriusque partis Interpretibus, imò cum ipso Daniele 8. v. 22. intelligi quatuor Regna successorum, sed quatuor *Alexandri* duces, *Perdiccam*, *Meleagrum*, *Seleucum*, & *Ptolemæum*, quorum primi duo nulla Regna, nullos habuerunt successores. Certè multi erant *Alexandri* duces, plures quàm quatuor, majoris auctoritatis, potentiæ, & nominis, quàm vel *Meleager* vel *Seleucus* initio, scilicet *Antipater*, *Lysimachus*, *Antigonus*, *Peucestes*, *Leonatus*, *Neoptolemus*, *Craterus*, *Eumenes*, *Cassander* & Alii. *Grotii absurda.*

Secun-

2. Secundò. Decem cornua Beſtiæ quartæ non vult cum *Hieronymo* & veritate intelligere de Regnis in quibus deſiit Imperium Romanum, ſed cum *Porphyrio* Chriſtiani nominis hoſte, de decem Regibus Syriæ & Ægypti: & licet *Porphyrium* ſe profiteatur ſequi, alios tamen quàm *Porphyrius* ipſe Reges confingit. Ponebat *Porphyrius* inter cornua *Ptolemæum Philometora* & *Artaxiam*: hos expungit *Grotius*, ſed alios quaſi Judæorum perſecutores enumerat, nimirum *Ptolemæos* quinque; *Lagi*, *Eupatora*, *Euergeten*, *Philopatora*, *Epiphanem*, *Seleucos* duos, & *Callinicum*; *Antiochum* etiam *Magnum*. Magna aliquorum ex iſtis in Judæos fuere beneficia, certè nullum inſigne propè ob eorum quoquam maleficium fuit.

3. Tertiò. Tres Reges à cornu parvo deſtructos & eradicatos interpretatur *Seleucum Philopatora*, *Antiochi Magni* primogenitum, ejuſque filium *Demetrium Sotera*, ac *Ptolemæum Philopatora* contra hiſtoriæ fidem. Bellavit quidem cum *Ptolemæo Philopatore Antiochus Epiphanes*, ſed nunquam eum Ægypti ſolio vel voluit vel valuit ejicere, nedum ut eum extirpaverit. Cum fratre ſuo majore *Seleuco* uſque ad ejus mortem in bonâ fuit gratiâ: cum *Demetrio* etiam patruele nulla unquam ei lis fuit: mortuus eſt *Seleucus* antequam ad eum Româ frater *Antiochus Epiphanes* acceſſit, & Romæ remanſit *Demetrius* obſes ultra *Epiphanis* mortem.

4. Quartò. Verùm id quod in *Grotii* commentario ſummè diſplicet eſt, quòd clariſſimum *Danielis* teſtimonium de trinitate divinarum perſonarum, de Divinitate ac officio *Mediatoris* perverſiſſimè enervet. Chriſtiani omnes Interpretes antiqui, novi; antiquum dierum, & filium hominis ad antiquum dierum accedentem, intelligunt de æterno Patre ac filio Jeſu Chriſto: ſed *Grotius* per antiquum dierum nullam perſonam, & tantùm benè cocta Dei conſilia (ut loquitur) intelligit; & per filium hominis ſceleſtiſſimè & abſurdiſſimè nihil aliud quàm populum Romanum, quem vult dici filium hominis, eumque venientem in nubibus; quia populus iſte ex privatis conſiſtens ſine Regibus ſummâ celeritate omnia corripiebat.

Hæcne *Grotii* pietas, ultra *Socinum* Jeſum Chriſtum à *Danielis* Monarchiis excludere? Hæcne eruditio Romanos Rerum dominos, licet Imperatoribus & Regibus ſpoliatos, in homines privatos redigere? Hicne *Grotii* ſenſus communis populum Romanum licet ex privatis conſiſtentem, in filium hominis unamque perſonam transformare?

5. Quintò. Hoc etiam habet *Grotius* ſibi peculiare, Imperium quintum Filii hominis & Sanctorum Dei univerſale ac æternum, interpretatur non tantum cùm *Porphyrio* Regnum Maccabæorum, ſed etiam Regnum Romanorum: idque tam Ethnicorum quàm Chriſtianorum aut quàm Antichriſtianorum. Chriſtianorum autem Regna intelligit ſolum mundana, excluſo Chriſti & Sanctorum Spirituali omni vel in Cœlo vel in terris imperio. Certè hîc eſt profanarum abſurditatum veriſſimum cornucopiæ.

Conſtantinus L'empereur Rabbinum ſuum *Iacchiadem* malè hìc corrigit: *Iacchiades* quartam Beſtiam prioribus robuſtiorem Romanum Imperium rectè intelligebat, quod ſine ratione *L'empereur* rejicit; ſed hunc errorem ei cum aliis communem faciliùs condonâſſemus, niſi alios inſuper ſibi peculiares accumulâſſet. Nam primò, decem cornua quartæ beſtiæ exponit de ſolis Regibus Syriæ & *Seleucidis*. 1.

Singularia L'empereuri.

Deinde, ut numerum denarium Regum Syriæ ſuppleat, inter *Seleucidas* numerat *Ptolemæum* tam *Philopatora* quàm *Energeten*; eò quòd hi victorias aliquot contra *Antiochum Magnum* impetrantes aliquandiu Syriæ impetrârunt. Sed multò rectiùs *Antiochum* tam *Magnum* quàm *Epiphanem* inter *Lagidas* Ægypti Reges numerâſſet, ipſi enim contra *Ptolemæos* plures victorias adepti ſunt quàm contra eos *Ptolemæi*. Et verò *Ptolemæus Lagi* ac *Philadelphus*; *Antigonus* quoque ejuſque filius *Demetrius* diutiùs in Syriâ poſt *Alexandrum* imperârunt quàm vel *Philometor* vel *Euergetes*. 2.

Tertiò. Ut *Antiochum Epiphanem* cornu parvum & undecimum in beſtiâ quartâ conſtituat, facit *Alexandrum Magnum* primum iſtius beſtiæ cornu. In hoc ſingularis eſt *L'empereur*, nullum habens ex doctis ſibi σύμψηφον. Propheta quidem Daniel cap. 8. in tertiâ beſtiâ *Alexandrum* cum ſucceſſoribus conjungit, & hunc uno illoſque quatuor cornibus effigurat: ſed eum ab ipſis clariſſimè diſtinguit, ſic ut ipſe fuerit cornu ſolitarium, prius fractum quàm ex ipſis quiſquam exoriretur; ipſi autem eodem tempore poſt *Alexandri* mortem in hirci capite conſiſterent. Quod autem *Alexander* cum Regibus *Seleucidis* Syriæ, *Antiochum Epiphanem*, decem cornua beſtiæ quartæ conſtituat, id ſolus *L'empereur* affirmat, ſed probare non conatur. 3.

Denique malè *L'empereur*, ut *Junii* tueatur ſententiam, *Antiochum Epiphanem* unum ex decem cornibus facientis, Scripturæ ſenſum novo ſuo commento corrumpit. Danielis 7. v. 24. cornu parvum vocatur *aliud* poſt decem cornua. Vox, inquit *L'empereur*, verti debuit non *aliud* ſed *poſtremum*, nam apud Arabas אחר à quo derivatur *Danielis* אחרן ſignificat *poſtremum*. Fruſtra *L'empereur* ad Arabas hîc confugit, non eſt enim 4.

enim quòd inquiramus de significato radicis אחר (etsi illa nusquam in sacris literis significet *postremum*) nam lubentes damus etiam ipsum derivatum אחרין à *Daniele* usurpatum in multis Scripturæ locis rectè verti à Septuaginta per ἔσχατον *postremum*, novissimum negamus tamen ita loco præ manibus posse transferri, nam ibi cornu parvum non dicitur simpliciter אחרין sed אחרן אחריהן aliud post eos. Illud autem non potest intelligi de uno ejusdem numeri, sed de alio extra eum numerum, seu alio post istos Reges decem; prout non tantùm omnes Interpretes, sed ipse *Daniel* habet expresse.

Singularia Parkeri. *Thomas Parkerus* in suis ad *Danielem* commentariis, multis (ut profitetur) *Graseri* argumentis evincit Bestiam quartam Romanum fuisse Imperium, sed tria ipsius

1. singularia non placent. Primum, Decem Reges vult Britones, Saxones, Francos, Burgundos, Gothos, Alanos, Suevos, Vandalos, Alemannos & Græcos. Istorum plerorumque Regna per parvi temporis & pusillæ potentiæ dudum evanuerunt: & si tales Reges numerare licet, nulla ratio cur non potius Scotorum, Danorum, Normannorum, Longobardorum, Hungarorum, Turcarum, Saracenorum, Italorum, Hispanorum, & aliorum Reges in istum censum venire possent.

2. Secundum *Parkeri* paradoxum, quòd tres Reges à parvo cornu eversos interpretetur tres Saracenos Principes à Christianis in bello sacro Hierosolymitano necatos. Durum est bellum illud sacrum contra veros *Christi* hostes Saracenos, licet instigante Romano Pontifice susceptum, cornui parvo ascribere. Præterea Saraceni isti Principes nullum faciebant ex decem cornibus quartæ bestiæ. Denique etsi tres isti, & multò plures Principes Mahometani à Christianis in bello sacro necati sint, nulla tamen eorum Regna, nisi ad tempus admodum parvum *Christo* subjecta fuerant.

3. Sed in *Parkero* inprimis displicet, quod tempus, tempora, & dimidium temporis interpretetur de tot annis quot sunt dies in annis tribus & dimidio, ita ut Antichristi casum, & novæ Hierosolymæ Regni initium anno 1649. constituat. De somnio hoc posteà suo loco.

Paradoxa Huitti. *Ephraim Huit* in egregio suo ad *Danielem* commentario hæc habet in hac quæstione paradoxa. 1. Parvum cornu notare Regnum Turcarum, non Antichristi. 2. Regnum quintum Sanctorum fore Judæorum conversorum dominium civile in terris super omnes gentes. 3. Tempus, tempora, & dimidium temporis notare annos centum ducentos & quinquaginta, hoc est, annos trecentos quinquaginta Regni Turcarum, qui incipientes anno millesimo trecentesimo, desituri essent millesimo sexcentesimo quinquagesimo, quo anno conversio Judæorum & initium imperii Judaici per totum Mundum prædicuntur. Paradoxorum istorum vanitatem ante quinquennium dies ipsa refutavit.

Calvini hic paradoxa. *Ioannes Calvinus* in hac quæstione multùm etiam extra oleas vagatur: permulta habet paradoxa, in quibus quantum novi, nullos sequaces habet, quidni enim quandoque bonus dormitet *Homerus*: in fundamento sanissimus est, Bestiam enim quartam Romanum vult Imperium, sed in Prophetiæ partibus exponendis multum aberrat. Nam 1. decem cornua & decem Reges, 1.
vult intelligi Proconsules & Prætores à Senatu Romano quotannis in Provincias missos, & tamen hos fatetur non fuisse decem, sed pro Provinciarum numero, aliquando plures, aliquando pauciores; nec Regiam ullam potestatem possedisse, nam annuum tantùm erat eorum imperium, idque omnino precarium ac ὑπεύθυνον, primo Senatui ac posteà Imperatoribus.

Secundò. Cornu parvum vult significare *Iulium Cæsarem*, *Augustum*, *Tiberium*, & 2.
alios Cæsares usque ad *Trajanum*, & alios extra Romanos Imperatores. Certe Imperatores cornua erant in ipso suo primo ortu, multò majora & robustiora quoquam Proconsule aut Prætore in quacunque decem Provinciarum.

Tertiò. Tria cornua à cornu parvo eradicata vult intelligi Provincias tres ab *Augusto* Cæsare sibi reservatas, quibus sine 3.
senatusconsulto ipse magistratus annuos nominaret: certè non constat ex historia *Augustum* aut ullum alium Imperatorem ex decem Romanis Provinciis solas tres privatæ suæ jurisdictioni reservâsse, aut si reservâssent, & suo nomine Proconsules ac Prætores eas gubernaturos nominâssent; propterea horum magistratuum potentiam eradicâsse magis, quàm aliorum in aliis Provinciis.

Quartò. Judicium Antiqui dierum in fluminibus flammeis, apertionem librorum, & adventum filii hominis in nubibus, 4.
completa vult in primo *Christi* adventu & prædicatione Evangelii, licet tum humiliaretur *Christus* & judicia Dei contra hostes nondum erupissent in flammas.

Quintò. Destructionem quartæ bestiæ peractam putat, ut primum *Trajanus* Hispanus, *Maximus* Thrax, & alii Græci, Galli, 5.
Arabes, aut Britanni milites adepti sunt imperium. Ita cùm maximè floreret imperium Romanum, & cùm ferreis suis unguibus Mundum & Ecclesiam crudelissime dilaceraret, supponere oportet necatam & mortuam sævissimam illam Bestiam.

Sextò.

6. Sextò. Sanctos excelsi possedisse Regnum quintum universale & æternum etiam eo temporis articulo cùm à Deo traditi sunt in manus ferocissimorum tyrannorum trucidandi, etiam ipsissimis temporibus decem persecutionum.

Argumenta pro veritate. Multa adhuc alia sunt solidissimi hujus Theologi in hac quæstione paradoxa, quæ transilimus & ad quæstionem primariam tandem accedamus. Num scilicet Bestia quarta significet Imperium Romanum, an verò Syriacum successorum *Alexandri* & *Seleucidarum?* Pro priori faciunt omnes auctoritates & undecim argumenta quæstione superiori allata, nam in confesso est Bestiam quartam & tibias ac pedes ferreos unum idemque significare: prioribus tamen hæc addemus.

1. Primò. Successores *Alexandri* repræsentantur Bestiâ tertiâ, ergò non quartâ; ita enim Bestiæ non essent à se invicem diversæ, prout disertè asserit *Daniel*, ut de omnibus bestiis, ita in primis de quartâ vers. 3. 7. 19. & 29. Antecedens patet ex vers. 6. ubi quatuor Regna successorum *Alexandri* constituunt quatuor capita *Leopardi*: efficere *Seleucidas* & *Lagidas* prima duo ex capitibus Bestiæ tertiæ, & deinde totum corpus bestiæ quartæ. Denique decem cornua ejusdem bestiæ quartæ, distinctionem bestiarum à Sp. Sancto clarissimè expressam miserè confunderet.

2. Secundò. Bestia quarta orta est ex interitu tertiæ, & quartum Regnum abolevit tertium; sicut tertium secundum, & secundum primum. Sicut enim Persæ subjugârunt Chaldæos & Græci Persas, ita quoque Græcos sequuti subjugare & destruere debuerunt Græcos: atqui successores *Alexandri* non subjugârunt nec destruxerunt Regnum *Alexandri*, sed ejus partes tantùm sibi appropriârunt: hæc subjugatio & destructio Græcorum à solis Romanis peracta est. Itaque Romani, non successores *Alexandri*, reputandi sunt pro bestia quarta.

3. Tertiò. Bestia quarta præ aliis omnibus fuit robusta, terribilis, & ferreis suis dentibus totam terram confringebat. Vera hæc clarissime de *Romanis*, sed de *Seleucidis* in primis tempore *Antiochi Epiphanis* (ubi volunt bestiam fortissimam fuisse) falsissima sunt: tantæ enim infirmitatis fuit hic Princeps, ut in summo suo flore eum unus homo, Romanus Proconsul *Popilius Lænas* virgâ circumscriberet, & mandaret statim ab Ægypto cum suo victore exercitu retrò cedere, cui is non tantùm parere necesse habuit, sed & longè contra animi sui sensa affirmare, Romano Senatui paruisse se se multò lubentissimè, imò verò tanquam suo in terris Deo.

Quod ad vulgatum effugium de *Antiochi* robore & potentiâ non absolute, sed respectu Judæorum, quàm hoc futile sit priori quæstione diximus.

Certè exaggerationes multiplices, quibus maximum Bestiæ quartæ robur Propheta describit, demonstrant ipsum loqui de Bestiæ robore in se & comparatè ad tres priores: amplitudinem etiam Regni super totam terram restringi non posse ad angustissimos partis tantum Palæstinæ limites, quibus Judæi diebus *Antiochi* continebantur, quandoquidem Regnum Sanctorum sequens quartum ad omnem terram sub toto cœlo extendatur.

Quartò. In bestia quarta decem enata sunt cornua. At in Regno *Seleucidarum*, aut etiam omnium aliorum *Alexandri* successorum, non apparuerunt decem cornua, sed vel multò plura vel pauciora. Si omnes Satrapias post *Alexandrum* ortas numeres, & in iis tam primos Reges quàm eorum posteros, habebis supra triginta Principes: si solos *Seleucidas* à primo ad ultimum spectes, erunt propè viginti, si *Antiocho Epiphane* posteriores excludas, *Seleucidæ* ad denarium non accedent. Effugia hujus argumenti supra sustulimus. 4.

Quintò. Si Bestia quarta significat *Seleucidas*, tum Cornu parvum notabit *Antiochum Epiphanem*; At falsum posterius, nam parvum cornu eradicavit ante se tres Reges, illud autem de *Epiphane* non potest ostendi, ut suprà probavimus. 5.

Sextò. Bestia quarta loquebatur verba superbissimæ blasphemiæ, usque dum à Deo necata & sublata est; At de *Seleucidis*, imò de ipso *Epiphane* id verum non est; is enim ante mortem humillimè se Deo submisit, & procul abfuit à superba omni blasphemiâ, si vel *Iosepho* vel auctori Maccabæorum fides adhibeatur. 6.

Septimò. Bestia quarta sublata est per ultimum & universale Judicium in fine mundi, judicium enim à *Daniele* tot insignibus circumstantiis descriptum, nulli alii quam ultimo & universali competere potest. Atqui ad sublationem *Seleucidarum* nullo tali extraordinario judicio opus fuit: illi enim facili satis negotio, ut alii vulgares tyranni, sublati sunt, & ipse *Epiphanes* nulla insigni præter suum patrem & alios tyrannos calamitate oppressus fuit, ut in ipsa Maccabæorum historiâ videre est. 7.

Octavò. Bestia quarta perseveravit in Imperio, donec Sancti missi sunt in possessionem gubernationis suæ universalis & æternæ vers. 22. Atqui de *Epiphane* aut ullo *Seleucidâ* hoc verum non est, nam etsi de Sanctorum istâ gubernatione variæ sint sententiæ, in nullo tamen sensu verum est *Seleucidas* ullos regnâsse, donec Sancti obtinue- 8.

tinuerunt Regnum suum spirituale, universale, & æternum.

9. Nonò. Post cornu parvi casum destructa est bestia quarta & combusta igne; Atqui post *Epiphanis* mortem non fuit destructum Regnum *Seleucidarum*, nec aliorum *Alexandri* successorum; Itaque si *Antiochus* fuit cornu parvum, ut volunt hîc adversarii, Regnum vel *Seleucidarum*, vel ullorum *Alexandri* successorum non fuit Bestia quarta.

Certè diu post mortem *Epiphanis* tam in Syria quàm in Ægypto & Macedoniâ regnârunt *Alexandri* successores. Quod autem ad eorum in Judæos dominationem attinet, quàm vanum hoc fuerit argumentorum effugium jam diximus: certè dum in casu cornu parvi tota bestia quarta comburi dicitur, id de destructione Regni quarti tantùm relativâ non absolutâ intelligere perdurum videtur.

10 Denique post *Antiochum Epiphanem* satis graviter à *Seleucidis* Judæi sæpe sunt vexati, *Iudas* Maccabæus cum omnibus fratribus *Eliazare*, *Simeone*, & *Ionathane* cæsi sunt, eorumque vi ac fraude multis calamitatibus populus affectus est, nec ab eorum tyrannica vicinitate diu post *Epiphanem* liberati sunt, ut historiam consideranti patebit.

Objecta Polani refutantur. *Amandus Polanus* pro contraria sententia sex affert argumenta in modo & figurâ, quæ Demonstrationes appellat, has omnes unâ liturâ delere proclive est: omnes enim meræ sunt petitiones principii sine ullâ probatione.

1. Prima hæc est. Regnum quartum ante *Christum* natum impedivit Dei cultum Hierosolymis: Sed Romana Monarchia hoc non præstitit. Resp. Falsa est major. Pro ejus probatione nihil affert *Polanus* præter nudam citationem Dan. 7. vers. 25, 26, 27. In quibus nullum est jota quod significet parvi cornu Regnum & malitiam contigisse ante natum *Christum*.

2. Secunda *Polani* Demonstratio est ejusdem commatis. Quartum, inquit, Regnum Judææ dominatum est, ante templum repurgatum à *Iuda* Maccabæo: Atqui de Romanâ Monarchiâ hoc verum non fuit. Resp. Non probat majorem, sed supponit tanquam extra controversiam: parvum scilicet cornu fuisse *Antiochum*, quod est πρῶτον ψεῦδος.

3. Tertia *Polani* Demonstratio. Quartum Regnum deletum fuit ante erectum *Christi* Regnum: Atqui falsum id est de Romanâ Monarchiâ. Resp. Vera major de Regno *Christi* glorioso in cœlis, non de ecclesiastico in terris.

4. Quarta. Romana Monarchia floruit post *Christi* Regnum propagatum in terris, sed Regnum quartum non item. Resp. Distinguendo ut priùs.

Quinta. Quinti Regni tantùm decem Reges dominati sunt Judæis: Atqui multò plures quàm decem Reges Monarchiæ Romanæ dominati sunt Judæis. Resp. Major est falsa, nam decem illi Reges vers. 24. nominati, orituri erant in fine Regni quarti post multorum imperatorum mortem & divisionem Imperii sub ejus extremo in decem digitos pedum. 5.

Sexta. Regni quarti decimus Rex tres ante se Reges destruxit: Sed Romanæ Monarchiæ decimus Imperator hoc non fecit. Resp. Distinguendo majorem, decimus Rex initio Romanæ Monarchiæ non destruxit ante se tres Reges, est verum; sed in fine Monarchiæ post imperium divisum in decem cornua, eorum unum parvum tria destruxit vel destruet variis modis suprà dictis & infrà dicendis. 6.

Ad *Polani* argumenta sex Annotatores Anglicani recentissimi addunt septimum ab ipsis sæpe repetitum. Qui Regnum, inquiunt, quartum interpretantur Romanum, necesse habent cornu parvum de *Antichristo* interpretari: Atqui hoc favet Pontificiis, qui ex hoc inprimis commento fingunt sibi *Antichristum* triennem & semestrem. Resp. Nulla hîc necessitas vel majoris vel minoris. Quòd ad Majorem, multi qui Bestiam quartam exponunt de Regno Romano interpretantur *Cornu parvum* de *Mahomete*: & eorum aliqui *cornu* illud *parvum* exponunt de *colluvie Sectarum* ultimo nostro seculo exortarum, quæ unà cum *Antichristo* Ecclesiam perturbant. Præterea nil absurdi est, donec Deus in tempore plus sui consilii revelaverit, si nostram ignorantiam profiteamur, quis tandem cornu hoc parvum futurus sit. Quod ad Minorem, summi *Antichristi* Romani hostes eam negant: *Lutherus*, *Bullingerus*, *Calvinus* & alii. Hi, etsi cornu parvum *Antichristum Romanum* credunt, non tamen propterea ejus Regnum ad triennium & semestre restringunt. Quæ autem sit duratio intervallorum à *Daniele* memoratorum, temporis, temporum, & dimidii temporis, quæstione sequenti videbimus. *Et Septimum Anglorum.*

QUÆSTIO III.

De tempore, temporibus, & dimidio temporis.

SEntentiam hanc in *tempus*, *tempora*, & divisionem seu *dimidium temporis* legimus Dan. 7. v. 25. Item 12. v. 7. & Apocal. 12. v. 14. Quod temporis spatium hac phrasi exprimatur locis hisce parallelis explicatu est difficillimum. Etsi *Paræi* hic hyperbolen, quot capita tot sensus usurpare nolim, tamen ad dubium hoc expediendum (ut & alia multa sacræ Chronologiæ) singulari *Quæstionis difficultas.*

τοῦ *Palmoni* mirabilis verò numeratoris *Iesu Christi* consilio opus esse certum est. Ipse Propheta Daniel 9. v. 14. similem sed multò faciliorem de temporibus quæstionem solvere non potuit, donec eam Angelus *Palmoni* explicuisset.

Quis Peloni Almoni.

Nomen hoc compositum est, seu ex vocibus ferè proverbialibus, *Peloni Almoni*, notantibus hominem mirabilem vel talem, cujus nomen tacitum est non expressum, à פֶּלֶא *mirabilis* vel *absconditus fuit*, & אָלַם *obmutuit*, *siluit*. Ista *Christo* optimè conveniunt, cujus mirabile, absconditum & secretum nomen est. Vel, ut vult *Calvinus* & alii ex פלא & מָנָה numeravit, ita ut *Palmoni* significet mirabilem numeratorem, seu numeratorem temporum secretorum, quæ Deus ab humanis oculis abscondit, adeoque dubiorum omnium Chronologicorum enodatorem. Elogium hoc nulli æquè ac *Christo* infinitæ patris sapientiæ adaptatur. Hujus ope freti perdifficilem hancce quæstionem aggredimur.

Inter partem & dimidium differentia est minuta.

De translatione vocum non litigabimus: etsi enim inter Chaldaica capitis septimi & Hebraica capitis 12. aliqua differentia sit, nam priori loco translationes omnes vulgares cum *Aria Montano* פְּלַג עִדָּן rectè vertunt *partem temporis*, non cum vulgata Latina *dimidium temporis*, post LXX. Interpretum ἥμισυ καιροῦ, cum tamen principalis controversiæ cardo non vertatur in differentia vocum *partis* & *dimidii*, & verò cap. 12. legamus חֲצִי *dimidium*; atque Apostolus in Apocalypsi ad utrumque *Danielis* locum, ut videtur, respiciens scribat *dimidium*, cumque particularius descendit vel ad annos vel ad dies, præcisè tot numeret quot anni dimidium constituunt: ut nolim cum doctissimo *Iunio* & multis sequacibus nimis premere dierum decem ad annos tres additamentum, ita neque cum aliis omnimodam istorum locorum identitatem, quasi quod in genere vocasset *Daniel* partem cap. 7. ipse duodecimo, & Apostolus in Apocalypsi determinasset ad ipsissimum dimidium.

De re ipsa majores sunt controversiæ. Primò sententias quæ displicent refutabimus, deinde quam putabimus vero simillimam confirmabimus.

Sententia Rabbinorum impugnatur.

Primo loco rejicimus recentiorum Rabbinorum commentum, prout illud *Iacchiades* ad *Danielis* septimi octavum & duodecimum explicat apud *L'empereurem*. Exponit ille *tempus* & *tempora* constitutum temporum, seu tempestatem duorum temporum: duo autem illa tempora vult annos bis mille, quia scilicet Deo dies secundum *Mosen* Psal. 90. extenditur ad mille annos, & verò *Adamus* mortuus est eodem die quo comedit de arbore vetitâ, quia non complevit annum millesimum. Quod ad particulam temporis eam exponit *Iacchiades* de parte millenarii annis scilicet trecentis. Itaque statutum duorum temporum & partem temporis vult intelligi annos bis mille trecentos, quos ait Dan. 8. 14. disertè exprimere, quibus peractis *Meßias* est venturus & Judæi resurrecturi, ut peragant in terrenis voluptatibus cum *Meßiâ* annos eos trecentos quos memorat *Daniel* in fine c. 12. & tandem mundo abolito & corporibus in nihilum resolutis ipsi in puris suis animabus cum *Meßiâ* vivant in cœlesti & perpetuâ gloriâ. Numerant autem ab initio mundi ad *Cyri* & *Danielis* tempora annos ter mille trecentos nonaginta unum, quibus addunt bis mille trecentos, ita ut præterpropter ad annum mundi quinquies millesimum septingentesimum venturus sit *Meßias*, & in fine sexies millesimi destruendus mundus, quasi in fine sexti diei divinæ hebdomadis, ut in Sabbato ac die septimo, initio septies millesimi, incipiat æterna novi mundi felicitas.

Sententiam hanc recentiorum Rabbinorum, utut in nimis multis cum recentiorum in Angliâ Chiliastarum delirio communem, rejicimus ob multa quæ continet falsa. Præter enim primum & maximum absurdum de rejiciendo adventu *Meßiæ* totis mille septingentis annis post tempus à *Daniele* expressissimè notatum cap. 9. paulò ante excisam à Romanis Hierosolymam: secundum etiam absurdum, quòd corporalem Judæorum resurrectionem ponat annis trecentis ante finem mundi, & universale judicium: etiam tertium, quòd omnia omnium corpora in æternum destruat, & solis animabus sine corporibus vitam æternam largiatur, contra non tantùm multas Scripturas, sed & multos ex ipsis Rabbinis.

His omissis alia notamus in hac sententiâ peculiaria absurda: non quidem eam taxamus cum *L'empereure*, quod quartam bestiam exponat de *Romanis* non *Antiocho*, aut decem Reges de capessentibus simul non successivè partes Romani Imperii, & *parvum cornu* de uno vel geminis religione diversis *Turcâ* & *Romano Pontifice*. In his paroramatis sequitur *L'empereur* hypotheses Junianas, quas nos suprà refutavimus. Sed hæc sunt quæ in *Iacchiade* cum *L'empereure* taxamus.

Primò. Quod scenæ suæ serviens textum sacrum corrumpat, deleátque conjunctionem *&*, cum codices omnes legunt *tempus & tempora*, ille expuncto *&* legit *tempus temporum* seu *statutum temporum*, hoc pacto jungens duas voces in regimine, efficit ut vox prima *tempus* ne unum 1,

quidem annum significet, cùm tamen si tempora de millenariis exponenda essent, necesse foret tempus de toto millenario interpretari, ita ut *Messiæ* adventus contra omnium Judæorum rationes in septies millesimum necessariò esset differendus. Etsi autem Daniel. 12. v. 7. copulativa elidatur, accentus tamen distinctivus *Paschta* primus Regum valens comma, expressè scribitur qui copulativæ æquivalet, & denotat dimidium duorum temporum, quodcunque tandem intervallum duo illa tempora indicent.

2. Secundò. Sive tempus & tempora ad annum & duos annos, hoc est triennium, cum multis extendas, sive cum aliis ad centum & ducentos, hoc est, trecentos annos; nemo tamen sobrius ad millenarios tempora hæc unquam extendit. Esto, anni mille, vel centies mille comparati ad Dei æternitatem sint omnino nihil, & velut dies hesternus postquam evanuit, nusquam tamen Scriptura sacra meminit ullius diei qui ex annis mille constaret, exempla seu in Genesi seu in Psalmo à *Mose* scripta, nihil ad hoc male sani cerebri somnium faciunt; & verò si *Danielis* loci exponendi essent de diebus quorum singuli responderent annis mille, necesse esset tres illos annos & dimidium multiplicare, ad tot mille annos quot sunt dies in illis tribus annis & dimidio, scilicet ad ter mille octingentos septuaginta, ita ut *Messias* expectandus non esset (sicut ego calculum subito conjicio) ante annum septies millesimum ducentesimum sexagesimum, quod tamen nemo quisquam unquam affirmavit.

3. Tertiò. Quod partem temporis exponit de annis trecentis, hunc numerum desumit ex Daniel. 8. v. 14. At verò locus ille cum his præ manibus non est parallelus, posterior enim, secundum omnes Interpretes, est de bestiâ tertiâ & *Antiocho Epiphane*, sed prior, secundum nos & plerosque interpretes est de quartâ & ejus parvo cornu: posterior est de diebus naturalibus bis mille trecentis, seu annis sex & aliquot mensibus, ferè duplo temporis ad tres annos & dimidium. Quòd autem dies illi de naturalibus intelligendi sint manifestum est, tum quod eventus in historiâ *Antiochi* satis clarè respondeat, tum quòd vers. 26. dies hi à Prophetâ expressè describantur per mane & vesperam, quod nullis diebus præterquam naturalibus in totâ Scripturâ attribuitur.

4. Quod autem ex eodem versu objicit *Iacchiades* visionem illam capitis 8. de *Antiocho* non posse intelligi, eò quòd multorum dicatur dierum. Resp. A *Daniele* ad *Antiochum* plurimi fuere dies, imò annorum aliquot centuriæ, quot scilicet tota Monarchia Persarum, & fere etiam tota Græcorum duraverunt.

Observamus denique quartò, quòd cautior hic fuerit Rabbi *Iacchiades* quàm ex Anglis Chiliastis aliquot, hi enim conversionem Judæorum, eversionem Romani Imperii, etiam Turcarum, & adventum vel ipsius *Christi*, vel gloriosi ejus in terris Regni, statuerunt in tempore tam propinquo ut jam redarguti sint, vel ab adhuc viventibus redargui possint temeritatis: hic verò adventum *Messiæ* primum tamdiu differt, ut certus fuerit à nemine secum viventium, nec ab alio quovis hodie in terris, se convincendum vanitatis: imò si longissimo suo calculo alius adhuc millenarius adderetur, facilè se excusaret ex incautâ omissione unius tantùm voculæ *&*, vel etiam semicommatis, quod tunc temporis ad novum mille supplendum facilè posset adjici.

Secunda sententia est Pontificiorum, qui tam in locis Danielis quàm Apocalypticis, exponunt intervallum præ manibus de persecutione *Antichristi* non *Antiochi*, præcise annorum trium & semissis: Imò hoc inprimis fundamento demonstrant secundum *Bellarmini*, *Sanderi*, *Lessii* & aliorum Jesuitarum phrasin, Romanum Pontificem esse non posse *Antichristum*, nec *Antichristum* adhuc venisse in mundum. In hac lite multa à nostrorum multis contra Jesuitas scripta sunt. Nos pro præsenti instituto hæc pauca tantùm notamus. *Sententia Pontificiorum falsa.*

Primò. Qui *Antiochum Epiphanem* à *Daniele* locis prædictis designari volunt (quod *Scaliger*, *Iunius*, *Rollocus*, & alii multi ex nostris, variis argumentis contendunt) hi sententiæ Pontificiorum primum fundamentum evertunt. Dato enim tyrannidis *Antiochi* rabiem perseverâsse tres annos & dimidium, quid hoc ad *Antichristum*. 1.

Deinde. *Ioannes* in Apocalypsi in Propheticâ suâ *Antichristi* historiâ alludat ad tempora *Antiochi*, an ideo necessum est ut tempora typi ita accommodentur ad tempora antitypi, ut hæc extendi non possint ultra præcisos illorum terminos? Tum arcta identitas inter durationes typorum & antityporum non solet requiri.

Tertiò. Quid si Pontificiis concederemus (in quo quidem orthodoxi non sunt difficiles) ut in longâ Antichristorum Romanorum serie aliquis in seculi fine, sodalibus suis licet improbissimis, quâdam tamen improbitatis ἐξοχῇ nequior exoriatur, qui *Antiochi* dies proximus referat, nihil ex hac concessione ipsi lucrarentur.

Observamus secundò, *Calvinum*, *Bullingerum*, & alios quos nos in quæstione præcedenti sequuti sumus; dum negant per cornu 2.

cornu parvum (*Dan.* saltem septimo) *Antiochum* designari, totamque bestiam quartam ad Regnum Romanum applicant, nihil tamen Pontificiis in controversiâ de *Antichristo* largiri. Nihil enim ad rem hanc facit utrum *Antiochus*, an *Antichristus*, an quis alius eo loci à Prophetâ indigitetur: præsens enim omnis quæstio est de duratione istius Dei hostis, quisquis tandem fuerit. Licet enim evinceretur *Danielem* de solo *Antiocho* ubique loqui, & *tempus*, *tempora*, & *dimidium temporis* ei soli attribuere, difficultas tamen intacta remaneret in locis Apocalypticis. Sicut enim *Iunius* & turba sequacium *tempus, tempora*, & *dimidium temporis* diesque & menses, qui tres annos & medium conficiunt, interpretantur in Apocalypsi de diebus, mensibus, & annis Propheticis; ubi unusquisque dies extenditur in annum, ita quid nos & alios vetaret eodem commentario apud *Danielem* uti? per quem ascribentes Romani Pontificis summæ tyrannidi tres annos & dimidium, non magis eam intra cancellos annorum Astronomicorum cogeremur compingere, quàm ii qui parem annorum suorum Propheticorum numerum extendunt ad Astronomicos mille ducentos sexaginta.

3. Observamus tertiò. Qui ex locis citatis seu *Danielis* seu *Ioannis* Antichristo dant annos præcisè tres cum dimidio, id eos absque ullius commodæ rationis fulcimento facere videri. Quod plenissimis buccis crepant auctoritatem Patrum, nullum cordatum dimovebit, quid enim ad fidem divinam humana Patrum sine Scripturis auctoritas? Quantillum est in Patribus pondus, dum Prophetiarum nondum completarum obscura conantur enarrare, secundum hypotheses traditionum quas ipsi Pontificii nobiscum falsas confitentur? Agnoscunt illi pene omnes Patres *Papiæ* fabulis seductos multa Chiliastarum somnia imbibisse, ex quibus multa & de *Christi* & *Antichristi* Regno incerta, frivola, & falsa reliquerunt; quæ à Jesuitis non secus ac à nostris hodie repudiantur. Non ergo nos debent in hoc argumento Patrum auctoritate premere.

Augustinus ab Hieronymo seductus.

Quanta autem eorum temeritas est qui altâ supinitate Patrum omnia dictata absque ullo examine amplectuntur, in re præsenti palpate. *Augustinus* lib. 20. de Civit. Dei cap. 23. probat *Danielem* per *tempora* intelligere duos annos non plures, ex eo quòd textus Hebraicus (intelligit Chaldaicam Hebraici Dialectum) vocem legit in numero duali non plurali: dicuntur enim, inquit, Hebræi tam quam Græci numerum habere dualem. Ingenuè reverendissimus Pater ait *dicuntur*; nam ipse quidem quid haberent aut non haberent Hebræi, omninò nesciebat: Sed hoc, ut alia in Hebræis *Hieronymo* istarum literarum callentissimo fide implicitâ credebat. *Ludovici Vivis* annotata ad hunc locum Jesuita *Coquæus* (ut aliàs sæpe solet) deterioravit multa omittendo, quæ habet omnia à *Vive* Jesuitâ mutuatur sine gratiis, sed uterque commentator crassum quod tango sphalma transilit. *Vives* quidem notat partem erroris *Augustini*, significans Interpretem Græcum habere pluralem καιρῶν, non Dualem καιροῖν, sed quid hîc haberet Chaldæus non docet. In re ipsâ non tam miror *Augustini* simplicitatem qui ab *Hieronymo* accepit, quod ipse non valebat examinare; quàm *Hieronymi* non dicam falsandi propositum, sed certè securam nimis in dictando præcipitantiam: nullum enim apud *Danielem* est jota de numero Duali: tam enim Chaldaicus textus cap. 7. v. 25. *gniddanin* עִדָּנִין quam Hebraicus cap. 12. *mognadim* מֹעֲדִים habent exertè Pluralem non Dualem. Si quis *Hieronymi* manuscriptum Hebraicum à nostris impressis diversum vellet fingere, quî hoc novum commentum probaretur? Præsertim cum Interpres Græcus, imo & omnes Latini, ipsaque *Hieronymi* translatio Pluralem hic disertè exprimant.

Observamus quartò, tempus trium annorum cum dimidio *Antichristi* Regno 4.
malè adaptari, si cæteram Scripturam consulas, eos inprimis locos, qui diem adventus *Christi* faciunt occultum, omnibus Angelis, imò & ipsi Christo quà homini, nedum aliis mortalibus, Christumque venire ad judicium inexpectatum ut furem noctu: sententia autem quam refutamus *Christi* adventus diem facit determinatissimum; & toti mundo clarissimum: ut primum enim apparuerit *Antichristus*, numera inde tres annos & dimidium, de quibus Daniel. 12. v. 7. & triginta insuper dies vers. 11. expressos, & denique dies quadraginta quinque vers. 12. nominatos, habebis ipsissimum adventus *Christi* diem certissimè, clarissimè, distinctissimè, secundum *Bellarminum* & plerosque Pontificios: usque adeò tamen crassa est hæc Scripturis apertis contradictio, ut tam *Ribera* in Apoc. 20. quàm *Alcasar* in 11. eam repudiet; nobiscum uterque docens ignotum omnino mortalibus diem Domini, adeoque Regnum *Antichristi* tam parvo & distincto trium annorum & dimidii spatio determinari non debere.

Denique quintò observamus, Pontifi- 5.
ciorum hanc sententiam cæteris ipsorum etiam in hoc argumento placitis non satis bellè consonare: eas enim *Antichristo* actiones ascribere solent, quæ nulli hominum utlibet à Cacodæmone secundato præstitu fiunt possibiles, triplici eo de quo disputa-

 mus

mus ſpatio. *Alexander Macedo* qui victoriarum magnitudine, multitudine, & celeritate cunctos mortales longè ſuperavit, in perdomandâ aliquotâ Aſiæ & parvâ Africæ parte annos duodecim inſumpſit. Ecquid homo ille peccati totum terrarum orbem tribus annis & dimidio ſubjugabit? Judæorum gentem, nationum omnium quæ hodie in terris vivunt ſine pari numeroſiſſimam, longè latéque per Europam, Africam, Aſiam, & Americam diſperſam, ab *Antichriſto* in ſuam teterrimam hæreſin & Idololatriam eodem ſpatio pertrahi volunt, etiam ante inchoatum contra gentes bellum. An mundus ille Judæorum, infamis ante omnes mortales obſtinatione, cordiſque ad quicquam credendum duritie; peculiariter ab Idololatriâ poſt primi templi incendium abhorrens, parvo adeo temporis momento totam *Antichriſti* perfidiam, & horribiliſſimam Idololatriam univerſus perſuadebitur amplecti? *Chriſtus* & Apoſtoli miraculosâ Spiritus Sancti præſentiâ multos annos triverunt in adducendâ mundi parte ad veram fidem: Nunquid Diabolicæ *Antichriſti* præſtigiæ divinam virtutem tam longè ſuperabunt? *Solomon* Regum ditiſſimus & ſapientiſſimus centenis aliquot operarum millibus templum & Regiam domum non niſi annis uno & viginti valuit erigere; Num hic nequam tam minutâ ſui triennii & ſemiſſis particulâ templum & Regia palatia, totamque Hieroſolymam magnificentiſſimè à fundamentis exædificata perficiet? Nunquid Chriſtianæ omnes Eccleſiæ, totus Clerus, & ipſe Pontifex Romanus tam malè ſunt in fide fundati, ut omnes paucis menſibus ad apertam à *Chriſto* ad *Antichriſtum* Apoſtaſiam vel ſponte perſuaderi, vel perſecutione compelli poſſe videantur? ut ad tot tantáque peragenda ulli uni mortali, quantâvis creatâ potentiâ ſuffulto, tam anguſti temporis cancelli ſufficiant, tam eſt abſimile vero, ut Jeſuita *Alcaſar* in operoſo illo ſuo ad Apocalypſin commentario cap. 11. v. 2. ſodalium ſententiam apertè relinquat, & tres noſtros annos cum dimidio à Patribus *Antichriſto* attributos, pro Propheticis & parabolicis accipiat; talibus ſcilicet quos neceſſe eſt multùm ultra Aſtronomicorum limites extendere.

Grotii & Hamondi ſententia abſurda.

Tertia ſententia eſt *Hugonis Grotii* ejuſque paraſitaſtri Doctoris *Hamondi.* Qui ipſorum commentarios in locos præ manibus conſuluerit, animadvertet eos hìc, ut alias ſæpe, ſingulares & abſurdas novitates affectare. Volunt *Danielem* ubique *Antiochi* tempora indigitare, nec quicquam omnino de *Antichriſto* memorare; in hoc *Iunii* ſatis ſequaces; Sed in Apocalypſi mirè ſunt verſipelles & perfrictæ frontis. Contrà Proteſtantes omnes, *Antichriſto* tribuunt annos tantùm tres cum ſemiſſe, intervallumque noſtrum tam undecimo capite & duodecimo quàm decimotertio, volunt præcisè Aſtronomicum, abſque ullâ dierum naturalium extenſione, ut hac ratione Pontificiis gratificantes omnem ab ipſorum Pontifice *Antichriſti* notam longè depellant. Imò verò cum quidam ex noſtris, inprimis doctiſſimus *Mareſius*, modeſtè ſatis & nimiâ Grotiani nominis cum reverentiâ, his ſe novitatibus oppoſuiſſent, *Grotius* non tantùm in *Mareſium* excanduit, ſed & in omnes Eccleſias reformatas magnum calumniarum & contumeliarum flumen evomuit, nec antè ſuo furori modum impoſuit, quàm pleniſſimum ſuum offenſum propalâſſet in craſſiſſimas hæreſes, Idololatrias, tyrannides, quas Synodus ipſa Tridentina mundo propinat, totaque plauſtra convitiorum in totam Proteſtantium nationem congeſſiſſet, quòd non ſatis promptos inveniret ad ipſorum, ſe monitore, ſchiſma cognoſcendum, veteríque Pontificis jugo nimis temere olim excuſſo, colla ſubmittendum. Hæc Belgarum Arminianorum tragœdiæ cataſtrophe eſt, qua ſequacibus ſuis Ladenſibus Anglicanis, inprimis harum hodie partium Anteſignano *D. Hamondo*, planiſſimam Romam verſus viam præmonſtrârunt, niſi quòd utrique nimis quàm ſæpe in devium Socinianiſmi callem ament divertere. Utcunque, quàm ineptè uterque tam *Grotius*, quàm *Hamondus* locos præ manibus depravent, quovis Chriſtiani nominis judice (Pontificios ipſos hìc non recuſo) ſic conor oſtendere.

Eorum commentarii in Apocalypſeos cap. 11. falſitas.

Quadraginta duos menſes, & mille ducentos ſexaginta dies cap. 11. verſ. 2. 3. &c. interpretantur de tribus annis Aſtronomicis & dimidio, quibus civitas Hieroſolymitana ab *Ælio Adriano* ſub ſuo Æliæ nomine reædificata, conculcabatur ab Ethnicis Coloniæ Romanæ, qui in templo *Iovis Olympici* in Zione extructo idola colebant: etiam à profanis Judæis, contra quos duæ Eccleſiæ Chriſtianæ, altera ex Judæis, altera ex gentibus Hieroſolymis tum congregatæ, eorumque duo Epiſcopi dicto tempore prædicabant; donec *Barcozab* ſeditioſorum Judæorum dux, occupatâ Æliâ duas illas Eccleſias Romanorum partibus contra ſe adhærentes peſſundediſſet. Parvo tempore ſub *Barcozabæ* pedibus quaſi mortui jacentes miraculoſa Dei virtute liberati, cum Romanorum legiones *Barcozabam* Hieroſolymis expuliſſent, refloruerunt perdurantes Hieroſolymis in hunc diem, & in æternum ibi locorum perduraturi.

Miſerrimam hanc Apoſtolici textûs depravationem, contra omnium Chriſtiano-

rum

rum veterum & novorum mentem, sic nos ex ipso textu oppugnamus. Primò. Id quod ab Angelo mensurabatur vers. 1. & 2. erat aliquid in rerum naturâ existens, quod Deus singulari amore & honore prosequebatur: Atqui templum Hierosolymitanum, & altare holocausti *Adriani* diebus non erat in rerum naturâ, nec ulli post ea tempora ad hunc diem ibi locorum Deum adorârunt. Quantillum Dei in illa loca quondam Sanctissima studium post *Christi* mortem fuit, & quanta eorum aversatio, patet non tantùm ex horrendâ istorum locorum desolatione per *Titum*, sed etiam ex iteratâ Dei vindictâ diebus *Iuliani*, & ex fœdissimâ abominatione, quæ aliquot jam seculis in Turcica Moski, in ipsis Sancti Sanctorum pomœriis stante, hodierno die conspicitur.

2. Secundò. Id quòd gentibus traditum fuit conculcandum, erat atrium templi exterius: illa montis Moriæ pars, quæ ultra altare æneum ad populi sacros conventus suo muro includebatur: totum autem illud atrium, totusque mons Moriæ tam quàm prisca sedes templi, quantum ex historiâ secundum ipsos adversarios liquet, à novâ *Hadriani* urbe Æliâ seclusa fuit.

3. Tertiò. Civitas à gentibus conculcata fuit Sancta: Sed Ælia *Adriani* talis non fuit, utpote plena profanis gentibus quæ ipsius Hierosolymæ nomen respuebant: nequaquam in priscæ civitatis vestigiis ædificata, sed ab omni priore in vicino loco Sanctitate usque adeo abhorrens, ut in ipsâ portâ fœditatis & pollutionis characterem, imaginem suis haberet depictam.

4. Quartò. Civitas ab Apostolo memorata tam informis fuit libidine, & Sanctorum persecutione, ut Sodomæ & Ægypti titulis insigniretur, sed tale nihil de Æliâ diebus *Adriani* à quoquam est notatum.

5. Quintò. Civitas Sancta conculcata est à gentibus tribus tantùm annis & dimidio: Sed templum *Iovis Olympici* in Zione stetit, & gentes Ethnicæ dominatæ sunt Æliæ annis supra ducentos usque ad *Constantini* Imperium.

6. Sextò. Distinctio duarum Hierosolymis Ecclesiarum, unius ex Judæis, alterius ex gentibus, quæ duos habebant Episcopos, sibi invicem non subordinatos, insolens est *Grotii* & *Hamondi* somnium contra expressas Scripturas: quæ sæpe unam tantum Hierosolymis Ecclesiam ex quotvis congregationibus conflatam asserunt. Parvam etiam *Hamondus* gratiam à suâ factione Episcopo mane referet ob geminationem Hierosolymis Episcoporum. Duo enim in unâ civitate Episcopi ipsis duo sunt monstra, quæ Ecclesia antiqua, secundum eos, nunquam conspexit. Certè multiplicatio linguarum non multiplicabat Ecclesias, nisi tot Hierosolymis Ecclesias velimus constituere, quot peregrinas Hierosolymis linguas Act. 2. 9. legimus. Plerique Judæi tum temporis erant Hellenistæ, qui loquebantur & scribebant Græcè, & verò post conjunctos, ut volunt, Judæos & Gentes in unam Ecclesiam, eamque sub uno Episcopo, secundum *Hamondum*, tanta fuit in eâ Ecclesiâ linguarum diversitas quanta priùs, cùm ob linguarum diversitatem distinctas fingunt. Quid quod longus ille Episcoporum apud *Eusebium* & alios Catalogus, qui Ecclesiam Hierosolymitanam ad *Adriani* dies gubernabant, ex iis solis constaret qui Judæorum linguâ loquebantur, & ex circumcisis prognati sunt. Profectò hæc Ecclesiarum Judaicarum ab Ecclesiis gentium divisio non tantùm Hierosolymis, sed etiam Romæ, Alexandriæ, Antiochiæ, & tum temporis ubique, commentum est ridiculum & multò putidissimum.

Septimò. Falsum est prædicationem Prophetarum Hierosolymis non ultra tres 7.
annos & dimidium durâsse. Nam post excidium urbis à *Tito*, in paucas quæ reliquæ erant domos redierunt. Pellâ Christiani, ibique ad extructionem Æliæ Ecclesia remansit, ac in posterum usque ad *Constantinum*: quin & *Adriani* diebus illi tres anni & dimidium non inveniuntur, nam incipit *Barcochevæ* bellum anno *Adriani* undecimo, nec finitum est ante ejus vicesimum.

Octavò. Si *Baronio* credimus, à quo tam 8.
Grotius quàm *Hamondus* omnes suos testes nullo excepto mutuantur (etsi omnino dissimulent cujus araverint vitulâ) totum fundamentum ipsorum ædium omninò corruit. Nam Æliam non condidit *Adrianus* ante bellum Judaicum finitum & necatum *Barcochevam*; adeò ut *Barocchevas* Æliam nunquam conspexerit: concesso autem ante bellum inceptum extructam Æliam, ut contra *Epiphanium* & *Cassiodorum* *Dion Cassius* innuit; nullum tamen ex auctore quoquam jota vel *Grotius* vel *Hamondus* citant, quod vel leviter importet *Barocchevam* Æliam unquam ingressum, nedum ut ibi unquam dominatus sit. Afferunt quidem ex *Baronio* unum aut alterum testem, quo probent Christianorum multos à *Barcochevâ* necatos, sed ullum ab ipso necatum Hierosolymis nemo quisquam antiquorum prætenditur affirmare.

Nonò. Cum 42. menses & 1260. dies 9.
ad definitum trium annorum & dimidium spatium restringunt, cur tres dies & dimidium, quibus Christianorum, ut volunt, cadavera in Æliæ stratis insepulta jacebant, ad tempus indefinitum extendunt; id scilicet

licet totum quo *Barcochevas* in eâ urbe dominabatur? Certè tres illi dies & dimidium hac ratione longiores erunt tribus annis & dimidio, dato enim ab extructâ Æliâ *Adriani* undecimo ad dominatum *Barcochevæ*, ejusque Hierosolymis Christianorum persecutionem fluxisse tres tantùm annos & dimidium *Adriani* decimoquarto; certè inde ad belli finem, quo subversa est *Barcochevæ* potentia *Adriani* vigesimo, fluxerunt anni integri sex: imò ad *Adriani* decimum octavum, quando *Iulius Severus* in Asiæ Proconsulatu *Rufo* suffectus *Barcochevæ* potentiam cœpit refrænare, transiêrunt anni non pauciores quatuor.

10. Decimò. Duo testes triennio suo & semisse splendidissima miracula ediderunt, qualia *Moses* in Ægypto & *Elias* in Israële: nihil autem ejusmodi legitur de Christianis Æliæ diebus *Adriani*, vel apud ipsum *Prochorum* & *Dorotheum*, suppostititios multorum fictorum miraculorum in isto seculo auctores.

11. Denique post restium resurrectionem tam florentes in Civitate Sanctâ fuere res Christianorum, & abjectæ Idololatrarum Paganorum, ut nihil suprà. Atqui post *Barcochevæ* necem & devictos Judæos minimum Hierosolymis vel Paganæ Idololatriæ decessit, vel Christianæ Ecclesiæ extra ordinem accessit. Nam Romani perseverarunt in urbe dominari, & *Iovis Olympici* Idolum in Zione solenniter coli, imò verò in ipso *Christi* sepulchro locoque passionis, loco etiam nativitatis Bethlehemi, tria nefariorum Dæmonum, *Iovis*, *Veneris*, & *Adonidis* simulachra posita sunt, & ad *Constantini* dies publicis quotidie sacrificiis honorata. De capite undecimo non plura.

Non minus absurda commentantur in caput duodecimum.

Quod caput 12. fugam mulieris in desertum ad dies mille ducentos sexaginta vers. 6. & ad tempus, tempora, & dimidium temporis vers. 14. *Grotius* & *Hammondus* interpretantur de duplici Ecclesiæ fugâ ex urbe Româ; altera *Claudii* secundo, cùm venisset Romam *Simon Magus*, ad præveniendum ibi primum Christianorum ortum, quando tantùm incrementi sua sumpsit hæresis, ut ei tanquam Deo Sancto statua Romæ publicè erecta sit: altera *Neronis* duodecimo, quando *Simon Magus* Romam reversus volavit in aëre, unde *Petri* precibus præcipitatus primùm crura casu fregit, deinde pudore confusus ex diversorii culmine se dans in caput, animam efflavit: *Nero* autem amici sui *Simonis* interitum *Petro* imputans, Christianos urbe ejecit, quo tempore eorum exilium duravit ad tres annos & dimidium.

Quantum in hisce perversissimis novitatibus absurdi sit, ex ipso sacro textu dispiciamus.

Primò. *Claudii* secundo Ecclesia Romana, seu Ecclesia Catholica Romæ nequaquam fuit mulier induta Sole, & coronata duodecim stellis. Talis quidem tum fuit Ecclesia Judaica sed minimè omnium Romana, quæ tum temporis vix cœperat in cunis vagire, nullus tum illuc Apostolus advenerat, neque *Petrus* neque *Paulus*. Ex *Priscillæ* quidem & *Aquilæ* aliorumque informationibus, aliqui forte tum Romæ conversi erant ad fidem, sed instituta Ecclesia, formata congregatio, erectum ministerium nondum apparebat Romæ. 1.

Secundò. Quod volunt *Simonem Magum* Draconis caudâ significatum suis dolis seduxisse magnam partem *Cleri* Romani, tertiam scilicet partem stellarum cœli traxisse in terram, quàm est vanum? Nullus enim tum temporis fuit Romæ *Clerus* qui seduceretur, neque verò inquam *Clerus* Romanus vel ab ipso *Simone*, vel ab ejus discipulis *Carpocrate* & *Menandro* ad Gnosticorum hæreses & horrenda scelera seductus fuit. 2.

Tertiò. Masculum à muliere editum qui recturus erat totum mundum virgâ ferreâ, volunt Romanos tunc ad fidem conversos. Profectò qui *Claudii* secundo Romæ ad *Christum* conversi sunt, tam pauci fuerunt numero, & tam parvæ auctoritatis, ut gubernatio mundi & omnis virga nedum ferrea, ab eorum mente & fortunâ longissimè abfuerit. Id autem quod à bonis nostris viris hîc insinuatur, est Romani Pontificis in totum mundum dominatus, quasi textu hoc jure divino stabilitus: tam crassum absurdum, ut ex Pontificiis plerique illud repudient. 3.

Quartò. Quòd ob *Simonis* dogmata & honores ulli Christiani Româ fugerint in desertum, nedum ut eâ causâ in exilio tribus annis & semisse perduraverint, gratuitum est & sine omni teste somnium. Judæorum Româ expulsio non ante *Claudii* nonum contigit, ut *Baronius* demonstrat: quamdiu autem duraverit omnino incertum est. *Simon* etiam cum sequacibus suis in Christianorum præjudicium Judæis favebat. 4.

Quintò. Quòd *Michaëlis* & *Draconis* pugnas ad *Petri* cum *Simone Mago* Romanum certamen applicant, id sine omni fronte contra omnem Christianorum gentem, antiquam, novam audent affirmare. Præterquam enim quòd tota ea de *Petri* cum *Simone* certamine historia multis viris doctis mera fabula videatur, ipsi Apocalypseos textui commentarius hic apertè repugnat. Capite enim quarto primo docet *Christus* res visionibus omnibus sequentibus expressas non præteritas aut præsentes, sed tempore futuro eventuras, duodecimo autem *Neronis*, quando *Simon Magus* per 5.

Petri

Petri preces de cœlo præcipitatus dicitur, nulla istarum visionum *Ioanni* fuit revelata: imò in Patmon insulam *Ioannes* non erat relegatus ante *Domitiani* decimum; diu post tam *Petri* quàm *Simonis Magi* mortem, si vel antiquis, vel recentioribus Christianorum temporum testibus ulla fides habeatur.

6. Sextò. Exilium Christianorum post *Simonis* mortem *Neronis* duodecimo ad tres annos & dimidium Sacræ historiæ repugnat. Nam anno *Neronis* duodecimum insequenti facta sunt bella civilia *Othonis*, *Galbæ*, & *Vitellii*, quando pacem Christianis restitutam ipse *Grotius* affirmat, vera autem Christianorum persecutio, quæ *Neronis* decimo accidit, dum incensæ à se urbis crimen in Christianos derivare vult, non duravit ultra annum unum; ejus enim undecimo *Paulus* liberè prædicabat Romæ Euangelium, ut duodecimo coronatus est martyrio.

7. Septimò. Angelos cum Dracone ejectos cœlo voluit hæreticos *Simonis* discipulos, qui Magistro mortuo ex Ecclesiâ ejecti sunt. Certè post *Simonis* mortem plus à Gnosticis Ecclesia vexata est (si ipsi *Hamondo* credimus) quàm ante *Simonis* mortem, quando (si Samariam excipias) reliqua Ecclesia à *Simonis* & Gnosticorum hæresi fere intacta permansit.

8. Denique octavò, post dejectum Draconem de cœlo magna fuit Ecclesiæ pax & triumphus, ingensque Regni Christi incrementum; at verò contraria omnia (vel adversariis testibus) *Simone* precibus *Petri* victo apparuerunt. Nam secundum eos, *Neronis* duodecimo in vindictam *Simonis*, Apostolorum principes *Petrus* & *Paulus* à *Nerone* morte mulctati, & Ecclesia ingenti persecutione dissipara, quæ tribulatio licet anno sequenti necato *Nerone* refrixisse videatur, ramen paucis pòst annis imperante *Domitiano* referbuit.

Etiam in decimum tertium. Quod ad caput 13. quadraginta duos menses interpretantur de tribus annis & dimidio persecutionis *Domitiani*, prioremque bestiam, cujus unum caput erar vulneratum lethaliter & posteà sanatum, intelligunt Romanam Idololatriam incendio templi *Iovis Capitolini* multùm labefactatam sed restauratam, cum id templum *Domitianus* in Capitolio reædificâsset. Posteriorem bestiam volunt *Apollonium Tyaneum*, qui suâ Magiâ Romanos in Idololatriâ confirmavir, iisque imaginem fecit quæ loquuta est, umbram enim *Achillis* adduxit in superias oras, & effecit cum mortalibus colloqui. Resp. Deliria hæc non egerent refutatione, nisi magna auctorum eruditio & novitatis illicium prurientia quorundam ingenia inescarent: sic ergo contra hunc etiam commentarium disputamus.

Primò. Si duratio Bestiæ notet tempus persecutionis *Domitiani*, tum *Domitianus* fuit ista Bestia, sed isti nolunt *Domitianum*, aut ullos alios Imperatores fuisse Bestias. Premunt enim Romanam Idololatriam in abstracto, nullum Romanum in concreto fuisse bestiam. 1.

Secundò. Bestia secunda ipsis est persona; *Apollonius* scilicet *Tyaneus*: prior ergo etiam erit persona, quæ toto hoc capite ab Apostolo sub habitu personæ describitur. 2.

Tertiò. *Domitiani* persecutio non potest restringi ad tres annos & dimidium; esto enim finiverit, ut volunt, in ejus morte, anno scilicet ejus decimo sexto: certè tamen non incepit ejus decimotertio, sed quadriennio maruriùs, nono scilicet ejus anno, quando *Ioannem* Apostolum in vas ferventi oleo plenum Romæ immisit, & ibi illæsum in Insulam Patmon ablegavit, annóque duodecimo *Antipam* Pergami, *Ignatium* Antiochiæ, *Cletum* Romæ insignes Martyres necavit. 3.

Quartò. Malè distinguitur Bestia hæc, ejusque persecutionis rempus à prioribus Bestiis, Imperio Romano Idololatrico & Pontificio: cum eædem Bestiarum illarum partes & eadem rriennii ac semissis duratio memoretur ab Apostolo. 4.

Quintò. Bestia hæc præ omnibus aliis notatur crudelitatis & blasphemiæ; *Domitianus* autem etsi valde crudelis & valde blasphemus fuerit: nihilo tamen crudelior & blasphemior, variis tam ante quàm post se Romanis Imperatoribus fuit. 5.

Sextò. Quòd incendium Capitolii tempore *Domitiani* notari velint in lethali bestiæ vulnere ridiculum est commentum, cum nihil omnino detrimenti passa sit Romana Idololatria ex istius unius ædis incendio: sæpè anteà & post etiam Capitolium conflagravit, & Idolorum variis casibus incensa sunt templa: nuper imperante *Vitellio Iovis Capitolini* remplum incendio vastatum erat, & à *Vespasiano* magnificentiùs reædificatum, nihil inde tamen *Iovis* cultui, vel accessit vel decessit. 6.

Septimò. Bestia illa secunda non fuit *Apollonius Tyaneus*, illius enim falsa miracula sequuta sunt *Ioannis* Apocalypsin in insulâ Patmo: Sed res gestæ *Apollonii* pleræque antecesserunt. Præterea, posterioris Bestiæ opus & labor fuit priori bestiæ inservire, *Apollonius* autem *Tyaneus* usque ad mortem professus fuit hostis Imperatori Romano *Domitiano*, neque ipsi unquam curæ fuit Romana Idololatria, sed Solis & syderum cultui ad modum Magorum Persarum studebat. Umbra autem *Achillis* 7.

quam loqui fecisse fingitur *Apollonius*, tantum abest à re præsenti, ut ipse *Hamondus* illud Magistri sui *Grotii* delirium repudiet.

Tertiam sententiam non ultra prosequemur, reliquasque brevius perstringemus.

Foxi sententia improbanda. Quarta est *Joannis Foxi* Martyrologi Anglicani, qui graviter & seriò affirmat Martyrologii lib. 1. sub finem, ut citat *Abbotus*, quòd inspiratione divinâ edoctus fuerit menses Apocalypticos interpretari de Sabbaticis: mensis autem Sabbaticus ipsi est septennium, itaque quadraginta duo septennia efficiunt annos ducentos nonaginta quatuor, quorum initium ponit in cæde *Joannis Baptistæ* & finem in principio *Constantini*; hoc pacto omnes nostros numeros exponit de Judæorum & Romanorum Gentilium persecutionibus Ecclesiæ Christianæ. Sententiam hanc *Paræus* & *Abbotus* magnâ cum reverentiâ recitant, neuter tamen eam audet amplecti, & nos quoque eam improbamus.

1. Primò. Quia viros graves vix decet pro suis dogmatis inspirationes divinas proferre, hujusmodi enim argumenta latam statim *Enthusiastis* portam panderent: prævidens hoc vir gravissimus quam in Martyrologio narrat inspirationem, in commentario suo Apocalyptico omnino supprimit.

2. Secundò. Nullum affert vel ex Scripturâ, vel ex ullo probato auctore exemplum, ubi mensis stat pro septennio vel hebdomade annorum: nec ulla ratio commoda afferri potest, cur mensis pro septennio accipiatur. Commentarii autem, qui neque exempla neque rationes proferunt, non sunt probandi.

3. Tertiò. Ut ex capitis quarti primo probavimus, visiones præ manibus sunt de rebus futuris non præteritis, hic autem *Foxi* commentarius eas extendit ad multos annos, antecedentes Apocalypsin & adventum *Joannis* in Patmon.

4. Quartò. Tempora Apocalypseos undecimo, duodecimo, & decimotertio capite expressa, rectè de unâ & eâdem periodo *Foxus* exponit: sed ut perperam eam periodum inchoat à nece *Joannis Baptistæ*, ita & perperam terminat in *Constantini* principio, sic enim ab omnibus illis locis communem omnium sententiam omnis Antichristi persecutio excluderetur.

5. Quintò. Id quod in hac sententiâ maximè displicet est, quòd intervallum hoc præ manibus & geminet & laceret, priores enim annos ducentos nonaginta quatuor ascribit persecutionibus Ethnicorum, & posteriores persecutionibus Turcarum, quas inchoat ab anno millesimo trecentesimo, & claudit in millesimo quingentesimo nonagesimo sexto; periodorum hæc geminatio est insolens, nec potest admitti, multò minus concoqui possunt periodorum dilacerationes cum tantis in medio hiatibus, ut *tempus, tempora, & dimidium temporis* significent ducentos nonaginta sex annos geminos, inter quos interjiciendi sunt anni supra mille.

Denique sextò. Figmenti hujus inanitatem omnia revelans tempus dudum clarissimè patefecit. Nam *Foxi* calculus Turcarum Imperium in anno millesimo quingentesimo nonagesimo quarto claudit. Nihilominus immotum illud adhuc consistit annis sexaginta duobus ultra istum terminum. 6.

Veruntamen in hac sententiâ probo modestiam, auctor enim nihil cuiquam Magistraliter præscribit, sed sua sensa doctorum subjicit examini, imò verò totum suum in Apocalypsin commentarium sub humillimo εἰκασμῶν seu conjecturarum titulo proponit.

Quinta sententia numeros nostros omnes facit Propheticos, & determinatos annorum præcisè mille ducentorum sexaginta: *tempus, tempora, & dimidium temporis* resolvendo in tres annos & dimidium, vel menses quadraginta duos, vel dies mille ducentos sexaginta, quorum singulos more Prophetarum extendunt ad annum Astronomicum. Hujus periodi finem claudunt in anno *Christi* millesimo sexcentesimo quinquagesimo, quo Romani Imperii, urbis Romæ, Antichristi & Turcarum tyrannidis casum referunt, quando Judæorum conversionem, quintamque Monarchiam Sanctorum, inprimis fidelium Judæorum, expectandam docent. *Brightmanni & Medi sententia refutatur.*

Commenti hujus fundamenta jecit *Thomas Brightmannus*, vir doctus & pius, hujus callem in plerisque terunt *Josephus Medus*, *Thomas Parkerus*, *Ephraim Huitus*, viri similiter cùm docti tum pii. Istam autem sententiam probare non possumus.

Primò enim omninò nova est, ejusque auctores ab aliorum omnium ante se Theologorum mente discedere profitentur, etsi sæpe verbis satis modestis, eo tamen exitu ut præfidenter & superciliosè satis suos sensus aliorum omnibus præferant, idque eum titulis nimis quam magnificis clavis Apocalypticæ, & apocalypsis Apocalypseos. 1.

Secundò. Eorum temeritatem tempus ipsum jam confutavit, advenit annus millesimus sexcentesimus quinquagesimus, & quinque insuper pertransiérunt determinatissimum illum ipsorum calculum; stat tamen hodie Roma, Romanusque Pontifex, & Romanus Imperator, Turcicumque Imperium, duratque Judæorum obstinatio, 2.

& omnia

& omnia perseverant in eodem statu quo superiori seculo conspecta sunt. Extendit quidem aliquando *Brightmannus* suum calculum ad annum Millesimum sexcentesimum octogesimum sextum, alibi tamen ea jacit fundamenta, quibus superstruxerunt sequaces terminum præ manibus anni millesimi sexcentesimi quinquagesimi, quem cùm primùm audirem Londini publicè in concionibus ad ipsa Regni comitia inculcatum, mirabar multùm virorum aliàs modestorum magnam audaciam.

3. Tertiò. Hæc commenta Britannicis hodie Ecclesiis plurimùm creârunt damni. Unde enim ad tot tamque immanes errores, totque facinora tam multorum excitata & præparata fuerunt ingenia, quàm ab æstro istorum paradoxorum de exortu nobis viventibus & videntibus, novi cœli, & novæ terræ, veterumque omnium in novum prorsus habitum efformatione? Dolebam sane cum ante annos duodecim, permultos ex eminentissimis omnium partium in Angliâ Theologis, non minùs Presbyterianis quam Episcopaturientibus, sed inprimis Independentibus & Anabaptistis, comperissem *Brightmanni*, *Medi* & similium phantasmatis imbutos: multumque postea gavisus sum cum plerorumque virorum bonorum animos hoc fermento depuratos conspexissem. Ut primo isti igni frigidam jamdudum suffudit, cum tempestivus variorum contra Chiliastas labor, tum inprimis inopinata Dei rerum humanarum administratio, altas nimis latasque, sed carnales vanasque hominum licet piorum spes omnino frustrans. Ita faxit Dominus quæ ab hoc principio in levibus & male sanis multorum ingeniis, plurimorum pestis prognata est, quàm fieri potest celerrimè suâ sponte emoriatur.

4. Quartò. Isti viri, licet aliorum sententias ob paucorum mensium, imò paucorum dierum anomaliam rejiciant, in suâ tamen annorum, imò centum quadraginta in unâ curatione vulneris bestiæ parachronismum levissimè transvolant, ut in *Brightmanno* videre est ad Apocal. 13. v. 5. Sed non est hic animus ad particularem hujus sententiæ censuram descendere, ne nimium supra cæterarum modum quæstio præsens excrescat.

Junii & sequacium sententia improbanda. Sexta sententia est *Junii* & sequacium, *Polani, Rolloci, Deodati, Naperi*, *Annotatorum Anglicorum* & aliorum. Hi numeros omnes nostros volunt definitos, sed in *Daniele* Astronomicos, at in Apocalypsi Propheticos: In *Daniele* etiam nolunt tres annos & dimidium, sed tres annos & particulam anni quam ex Maccabæis ad decem dies restringunt. De hoc calculo fortasse aliàs: hîc tantùm noto Anglicanos Annotatores medios ad Daniel. 7. v. 25. malle anni dimidium sex scilicet menses quàm decem dierum particulam; sed ultimos hîc medios deserere, tacitóque eorum nomine satis acutè pungere ipsorum interpretamentum, de dimidio anni; non tantùm condemnantes falsi, sed etiam ad Papistas Tridentinos eam sententiam rejicientes satis aculeatè. In *Daniele* Annotatores Anglicani primi non sequuntur *Junium*, sed in totâ Apocalypsi nihil aliud habent quàm notarum *Junii*, ut profitentur, exscriptionem: In Apocalypseos autem undecimi secundo & tertio, & decimitertii quinto *Junius* conjicit menses & dies in annos mille ducentos sexaginta, quos inchoat à passione *Christi*, & terminat in Pontificatu *Bonifacii* tertii, anno Christi millesimo ducentesimo nonagesimo quarto. Verùm cap. 12. vers. 14. *tempus*, *tempora*, & *dimidium temporis* exponit de tribus annis Astronomicis & semisse, ab initio scilicet belli Judaici ad Hierosolymorum ruinam, quando Christiani ex urbe fugientes vixerunt Pellæ; & tamen eandem Mulieris fugam eodem cap. vers. 6. exponit Propheticè de annis mille ducentis sexaginta. In Apocalypsi *Deodatus*, sicut ante eum *Calvinus* & *Beza*, omnino silet, in hisce Mysteriis nihil habens quod proferret.

In hac sententiâ Junianâ desideramus 1.
Primò, quòd *Danielis* septimi vicesimum quintum restringat ad tres annos, & dimidium *Antiochi Epiphanis*, quod multis rationibus & auctoritatibus suprà impugnavimus.

Secundò. Quod sine ullâ vel ratione vel 2.
auctoritate Apocal. 12. v. 14. *tempus*, *tempora*, & *dimidium temporis* de annis Astronomicis, quibus Christiani Pellæ commorati sunt; contra omnes locos tam capitis 11. quàm 13. & in hoc ipso cap. 12. quos ipse facit parallelos.

Tertiò. Quod calculum suum Prophe- 3.
ticum inchoet à passione *Christi*, cùm tamen visiones hæ cap. 4. v. 1. dicantur expressè de rebus futuris.

Quartò. Quòd calculum suum Anti- 4.
christianarum persecutionum claudat ad annum *Christi* millesimum ducentesimum nonagesimum quartum, cùm tamen istarum persecutionum fervor & furor in testes veritatis cap. 11. vers. 7. multis annis sequutus sit.

Naperus noster *Junio Brightmannum* jun- *Etiam Naperi.*
gens, & aliquid de suo addens, annos mille ducentos sexaginta inchoat ab Imperio *Constantini*, quando *Sylvestro* Papæ urbem Romam Imperator concessit, adeoque claudit in anno millesimo quingentesimo sexagesimo, quando Scotia & Anglia & aliæ gentes Pontificium jugum excusserunt,

1. runt. Calculus hic non poteſt probari, nam nulla tyrannis Romani Pontificis apparuit diebus *Conſtantini*, nec ante annum trecenteſimum poſt *Conſtantinum Bonifacio* Papæ conceſſit *Phocas* Imperator univerſalis
2. Epiſcopi titulum. Deinde ſi à *Sylveſtro* numeremus annos mille ducentos ſexaginta, incidimus in annum non milleſimum quingenteſimum ſexageſimum, ſed in annum milleſimum quingenteſimum ſeptuageſimum tertium, quando nullibi à Romano
3. Pontifice ulla defectio facta eſt. Denique reformatarum Eccleſiarum à Romano Pontifice ſeceſſio multis annis milleſimum quingenteſimum ſexageſimum antevertit, imò verò poſt eum annum plus incrementi quàm decrementi Pontificium Regnum cepit.

Bullingeri ſententia vera.

Ultima ſententia in quâ nos acquieſcimus eſt *Bullingeri, Bibliandri, Abboti, Paræi*, & aliorum. Hi annorum numeros Dan. 7. & Apocal. 11. 12. & 13. non illubentes concedunt Propheticos eſſe, neque omnino Aſtronomicos; ſed Propheticos potius indefinitos: largiuntur definitiſſimos Deo, ſed eorum terminos uſque adeò ab hominibus celatos, ut ſimpliciter indeterminatos pronuncient.

Quod objiciunt *Annotatores Anglicani* ex *Bellarmino*, in Scripturâ numeros integros ſtare poſſe pro indefinitis, non autem fractos, dudum refutavit *Paræus*, multa afferens numerorum fractorum indefinitorum exempla: Matth. 18. v. 12. *Remittes fratri tuo ſeptuagies ſepties*; nil aliud hîc ſignificatur quàm multoties. Apoc. 14. v. 1. *Signabantur centum quadraginta quatuor millia*, hîc numeri fracti non ſtant pro ullo certo & definito. Et verſ. 20. *Stadia mille ſexcenta*, alibique ſæpe numeri fracti definiti pro indefinitis ponuntur.

Pro ultimæ hujus ſententiæ probatione non opus eſt alia afferre quàm ea, quibus ſuperiores ſententias refutavimus, illis enim cadentibus noſtra hæc ſtabit. Certè numerorum præ manibus determinatio adeò malè auctoribus omnibus ad hunc diem ceſſit, ut tutiſſimum ſit eorum determinationem uni Deo relinquere, ſaltem finem eorum ultra noſtros dies protelare, ne propinquum nimis terminum ſtatuentes, cum aliis multis vivi videnteſque vanitatis & temeritatis coarguamur. In hoc ſibi prudenter doctiſſimus *Paræus* cavit, ſtatutâ enim pro fixâ ſuâ mente numerorum indeterminatione, non videtur tamen abhorrere (ſi determinare numeros eos neceſſe eſſet) ut anni hi Prophetici mille ducenti ſexaginta haberent initium in Pontificatu *Bonifacii* tertii, anno *Chriſti* ſexcenteſimo tertio, & finem anno milleſimo octingenteſimo ſexageſimo ſexto. Quid in orbe Chriſtiano continget poſt annos ſupra ducentos quidam ex noſtris trinepotibus fortaſſe videbunt. Sed nemo jam vivit qui de tam remoto tempore quicquam certi affirmaverit, & verò quod ad terminum ejus primum, annum *Chriſti* ſexcenteſimum tertium, multùm quidem incrementi tum temporis ceperat *Antichriſti* tyrannis, tamen cur ad hoc momentum particulare Epochæ hujus initium referatur, *Paræus* non docet.

In ultimâ hac ſententiâ numerari poteſt *Calvinus*, noſtráſque *Forbeſius*: etſi enim *Calvinus* eâ fuerit humili modeſtiâ ut ſemper ab Apocalypſi manum abſtinuerit, tamen in ſuis ad *Danielem* Commentariis tam ſeptimo quàm duodecimo capite *tempus*, *tempora*, & *dimidium temporis* nil aliud vult ſignificare, quàm indefinitè tempus *diuturnum*, *diuturnius* & *abbreviatum*, in hoc appoſitè ad mentem noſtram: in eo etiam quod Beſtiam quartam & cornu parvum cap. 7. nolit ad *Antiochum Epiphanem*, ſed ad Imperium Romanum referri. Verum in hoc reverendiſſimus vir paucos habet ſequaces (ſi Annotatores Anglicos primos excipias) quòd parvum cornu primos Imperatores velit ante *Veſpaſianum*, & quòd uſque adeò ab omni determinatione temporum abſtrahat, ut qui in *tempore*, *temporibus*, & *dimidio temporis* velit ultra deſcendere, quàm ad tempus aliquod indefinitum *longum*, *longius*, & *breve*, vel quàm ad annos decem, centum, & aliud inexpectatæ brevitatis, iis *Pythagoreorum* in numerationibus deliria objiciat.

Forbeſii temeritas.

Quòd ad *Forbeſium*, is determinationem omnem annorum in locis noſtris Apocalypticis rectè rejicit, ſeu Aſtronomici ſeu Prophetici fuerint, ſed perperam omnem indeterminationem pariter rejicit, idque iis rationibus quæ leviores videntur, quàm ut iis refutandis immorari expediat. Id autem quod ipſe ab hominibus omnibus (ut arroganter loquitur) diſſentiens procreavit, nobis videtur planè nugatorium; nimirum locos Apocalypticos, licet indefinitè intelligendi ſint, tamen numeris definitis exprimi; eò quòd res geſtæ Veteris Teſtamenti, ad quas hiſtoriæ illæ Apocalypticæ referuntur, eo definito tempore peractæ ſint, quod in Apocalypſi exprimitur, nimium in hoc ſuo novo commento quaſi magno myſterio gloriatur. Certè hac ſuâ futili, levi, & infructuoſâ ſubtilitate multò plus tenebrarum quàm lucis Apocalypſeos textui affunditur. Removet etiam ab hiſtoriis Apocalypticis omnes temporum Characteres, & omnia magnâ confuſione, ſi quiſquam alius, involvit. Novitatis & ſingularitatis affectatio rarò cuiquam benè ceſſit.

QUÆSTIO IV.

Quid de diebus bis mille trecentis Dan. 8. v. 14. *sentiendum?*

MUltò major in hac quæstione facilitas est quàm in priori, ideoque multo brevioribus hîc nobis esse licet. Tres inprimis hac de re sententias invenio. Prima communis est tam Pontificiorum quàm Protestantium, loqui *Danielem* de *Antiocho Epiphane*, diesque quos nominat Angelus, naturales esse. Secunda est Judæorum, qui dies volunt Propheticos, annos scilicet bis mille trecentos, quibus exeuntibus purgationem templi per adventum *Messiæ* expectant. Tertia est Judaizantium nimis hodiernorum Chiliastarum, qui dies itidem volunt Propheticos, annos nimirum bis mille trecentos: sed à quo, in quem terminum fluentes non sese satis expediunt.

Communis sententia vera. In primâ nos acquiescimus, etsi diversimodè à variis explicetur. *Calvinus* modestè & graviter, ut solet, dies hosce resolvit in annos sex, menses tres & ferè quatuor. Eorum finem ponit in anno Regni Græcorum centesimo quadragesimo octavo, mensis noni *Casleu* die vicesimoquinto, prout habetur expressè 1 Maccab. 4. v. 52. eorum verò principium generaliter in primâ Judæorum ab *Antiochi* persecutione. Particulariùs non opus fuit descendere, nam si retrogradiendo numeremus ab anno centesimo octavo, ejusque mensis noni vicesimoquinto, Arithmeticus annorum paucorum calculus non potest errare: inprimis si rectum *Calvini* fundamentum supponamus, differentiam omnem inter annos antiquos Judæorum & hodiernos nostros Julianos, aut alios etiam quoscunque Lunares & Solares, per intercalationem incerto intervallo solitam olim conciliari, hodieque facile æquari posse.

Defenditur Calvinus. Quod autem *Calvinus* in locum præ manibus, velit pollutum & purgatum templum annis centum quinquaginta post mortem *Alexandri*, & tamen centesimo quadragesimo octavo Regni Græcorum, ἐναντιοφανὲς est solutu facile. Nam primò, prælectiones *Calvini* in *Danielem* ab ipso non sunt editæ, sed (ut diversa ejus alia) ab ore dictantis acceptæ, sine ipsius recensione evulgatæ sunt, profitetur certè hoc loco disertè loqui se de summâ tantùm temporum παχυλῶς & ἐξωτερικῶς, non accuratè & acroamaticè, prætereà Epocha Regni Græcorum in Maccabæis memorata, non incepit neque à Regno, neque à morte *Alexandri*, prout in historiâ diximus, sed aliquandiu pòst à Babylonico *Seleuci* Regno.

Improbatur Iunius. *Iunius* (ut in plerisque) vult ad minutissima descendere, ut finem hujus periodi ponit in anno *Seleucidarum* centesimo quadragesimo octavo, mensis noni vicesimo quinto, ita principium in anno eorundem centesimo quadragesimo primo, cùm *Menelaus* Pontifex ad Gentilismum defecit. Huncce calculum probat ex 1 Maccab. 1. vers. 12. dies autem bis mille trecentos reducit ad annos sex cum tribus mensibus & diebus octodecim, supponitque in unoquoque sexennio geminam intercalationem, seu duos Februarios bissextiles: sex enim horæ quibus annis singulis cursus Solis excedit dies trecentos sexaginta quinque, in unoquoque quarto anno efficiunt integrum diem viginti quatuor horarum.

Iunium sequitur *Rollocus*, ut solet, de verbo in verbum, etiam *Deodatus*, *Polanus* quoque, sed hoc addens, præcisum terminum initialem Epochæ præsentis cadere in anni centesimi quadragesimi secundi mensem sextum die sexto.

In hac *Iunii* sententiâ improbamus reductionem dierum ad annos sex, tres menses, cum diebus octodecim, suppositâ enim prædictâ intercalatione, calculus hic ad amussim Arithmeticam quadrabit. Sed id quod desideramus Primò est, quod *Iunius* hujus numeri principium ponat in anno centesimo quadragesimo primo, integro anno maturiùs debito: quod meritò *Polanus*, licet absque redargutione, corrigit, etsi alii incogitantes errorem hunc ἀδοκιμάστως sequantur. Secundò. Pro calculi hujus capite *Iuniani* omnes, etiam ipse *Polanus*, citant 1 Maccab. 1. v. 12. nihil tamen illic apparet, quod huic numerationi ullum colorem præbet; ibi legimus *Antiochum Epiphanem* occupâsse Regnum anno *Seleucidarum* centesimo tricesimo septimo, sed quando Judæos vexare cœperit, vel quo temporis articulo *Menelaus* Apostata ad eum se contulerit, nullum ibi verbum.

Annotatores Anglicani notantur. Annotatores Anglicani primi dies nostros conjiciunt in annos sex, tres menses, & dimidium. Malè hoc, & contra suum auctorem *Calvinum*, qui habet expresse plusquàm dimidium, Secundi primorum errorem repetunt examinare negligentes, Tertii etiam eundem repetunt sine rejectione, addunt tamen rectum *Polani* calculum non nominato auctore, sed in hoc deterioratum, quòd octodecim dies reddant aliquando dies novemdecim, aliquando tres hebdomadas quæ faciunt dies viginti unum, sed, qui multò majoris abollæ lapsus est, ipsissimum hic Jesuitarum calculum subjiciunt, qui utrumque hujus Epochæ terminum de recto loco submo-

vet, locantes primum terminum in primo *Antiochi* Hierosolymam adventu anno 143, & ultimum in ejus morte anno 149. In hoc malè non Protestantium modò, sed ipsorum Pontificiorum cordatissimos deserentes, ut statim videbimus.

Pererii temeritas. Pontificii satis hîc sudant, ut numeros & historias primi libri Maccabæorum cum locis parallelis in libro secundo & apud *Iosephum* concilient, & sæpe ut Apocryphorum suorum auctoritatem statuminent, tam *Torniellus* quàm *Salianus Iosepho* iniquiores sunt, sed istas de Apocryphis lites ipsi viderint. Nos tantùm notamus *Pererii* temeritatem, qui Epochæ hujus principium statuens in anno centesimo quadragesimo tertio, quærit quomodò hîc ad templi purgationem anno centesimo quadragesimo octavo mensis *Casleu* vicesimo quinto numerari possint anni sex, menses tres, ac viginti dies, ac profitetur nescire se quid hîc respondeat: tantùm proponit hæsitanter extendi posse finem Epochæ ultra purgationem templi, usque ad mortem *Antiochi* anno centesimo quadragesimo nono. Quod *Pererius* hæsitabundus proponit, id *Torniellus* & *Cornelius à Lapide* decretoriè asserunt, quin & Anglicani suprà dicti crassum hunc errorem deglutiunt contra expressum *Danielis* textum, qui dies bis mille trecentos claudit disertè in templi purgatione per *Iudam Maccabæum* anno centesimo quadragesimo octavo multis mensibus ante mortem *Antiochi*. Nihil hic omninò difficultatis fuit cur ultimus Epochæ terminus suo loco moveretur. Sed *Pererii* & sequacium incogitantiâ primus terminus malè statuitur in anno centesimo quadragesimo tertio, cùm multò antè Judæi Apostatæ templum & Dei cultum fœdè polluissent. Rectè igitur *Salianus* & Jesuitarum alii *Polani* nostri calculum retinent à purgatione templi ordine retrogrado numerantes annos sex, tres menses, & dies viginti, adeoque ex fixo fine principium stabilientes in anni centesimi quadragesimi secundi mense sexto, die sexto vel octavo. Omnes Pontificii à nostris hîc duobus diebus differunt, pro nostrorum octodecim supponentes viginti, non tam interlinearia *Montani* sequentes, quæ (ut notat *Salianus*) legunt annos sex, menses tres, & dies viginti, quàm obliti geminæ intercalationis à *Iunio* rectè observatæ.

Notat *Hieronymus* legisse ex Latinis Patribus quosdam dies bis mille ducentos: certe septuaginta Interpretes, quos pessimè in multis *Ludovicus Capellus* Hebræo textui præfert, legunt dies bis mille quadringentos: sed ipsi Jesuitæ lectionem Hebræam dierum trecentorum ut genuinam amplectuntur.

L'Empereuri παρόραμα. Quòd ad secundam sententiam Judæorum, eam *Calvini* exemplo hîc negligimus, satis in eorum similis delirii refutatione, quæstione præcedente immorati: tantùm notamus crassum doctissimi *L'empereuri* παρόραμα, qui in suis ad hunc *Iacchiadæ* errorem notis Dan. 8. 14. semel & iterum inculcat dies nostros mille trecentos incipere ab abolito jugi sacrificio per *Antiochum*, vicesimo quinto mensis *Casleu* anni centesimi quadragesimi quinti, & desinere in *Iudæ* de *Nicanore* victoriâ. Certè isto tempore non fluxit plusquàm dimidium dierum præ manibus, anni erant non plures tribus, nemo mortalium cum *L'Empereure* affirmaverit sex annos intra istos terminos decurrisse.

Parkeri argumenta refutantur. Tertia sententia est *Thomæ Parkeri, Roberti* Episcopomastygis filii Novo-Angli, cujus commentaria in Danielem *Iosephus Carrellus*, primarius librorum ab Independentibus jamdiu Londini Censor, prælo commendavit. Vult hic Dan. 8. cornu parvum non esse *Antiochum*, sed *Antichristum* Romanum, diesque bis mille trecentos non naturales sed Propheticos, quos licet à variis terminis inchoari posse putet, claudit tamen in anno *Christi* millesimo sexcentesimo quinquagesimo.

Contra nostram & communem sententiam de *Antiocho* septem affert argumenta. 1.
Primò. Cornu parvum capitis octavi, idem est cum cornu parvo capitis septimi: Atqui cornu parvum capitis septimi est *Antichristus* non *Antiochus*. Resp. Major est mera petitio principii, quam nos sine ullo argumento largiri non debemus, quandoquidem multis argumentis & auctoritatibus superiùs probaverimus parvum cornu capitis septimi in quartæ bestiæ, Romanorum scilicet capite stetisse non tertiæ Græcorum. Et verò non minùs manifestum est, cornu parvum cap. 8. memoratum esse bestiæ tertiæ non quartæ.

Secundò. Cornu parvum (inquit) exoritur in fine Regni Græcorum, quando 2.
peccatorum transgressio evasit ad summum, *Antiochus* autem *Epiphanes* vixit in medio Regni Græcorum, diu antequam peccata vel Judæorum vel Græcorum ad culmen pervenissent. Resp. Verba textûs non ferunt absolutum finem, sed, ut rectè vertuntur, posteriora tempora. *Antiochum* quidem *Epiphanem* varii subsequuti sunt Reges Græci, sed ab ejus diebus eo usque contrita & diminuta fuit *Seleucidarum* potentia, ut parvi admodum nominis ejus successores fuerint, & nullius unquam pòst in Judæa potentiæ: quòd verò ad peccata attinet, ea in persecutione *Epiphanis* summum procul dubio culmen attigerunt, nec in Regno Græcorum, Judæorum Apostatarum

tatum transgressiones unquam eò abominationis processerunt.

3. Tertiò. Cornu, de quo cap. 8. fuit initio parvum: Sed *Antiochus Epiphanes* statim ab initio suo fuit vir magnus, *Antiochi Magni* filius. Resp. *Epiphanes Magni* quidem fuit filius, sed natu minor, cui, dum viveret frater natu major *Seleucus*, nihil omninò fuit potentiæ, nec ulla regio civitasve cui dominaretur: imò verò captivi ad modum obses in privata fortuna Romæ degebat; ita ut Principum pauci minora habuerint principia.

4. Quartò. Cornu parvum vers. 9. cap. 8. crevit supra cornua priora: Atqui *Antiochus Epiphanes* nunquam æquavit potentiam vel sui patris *Antiochi Magni*. Resp. Versus nonus loquitur de cornu parvo in se & respectu Austri, Orientis, ac Judææ, nulla autem instituitur ejus comparatio cum cornibus versûs octavi, quasi is major futurus fuisset, vel *Alexandro* vel quovis ex ejus quatuor successoribus. Evasit quidem valdè magnus respectu parvorum suorum principiorum, imò verò nullus ex *Alexandri* successoribus ejus seculo eum vel potentiâ vel magnificentiâ æquavit. Certè *Ptolemæis* in Ægypto, & *Perseo* in Macedonia omni gloria anteibat, & verò patrem suum *Magnum* successibus in Ægypto & Judæâ longè antecellebat.

5. Quintò. Magna fuit cornu parvi gloria in Austro, Oriente, & Judæâ: Atqui *Epiphanis* magna ignominia fuit omnibus istis locis, nam legatus Romanus *Popilius Lænas* virgâ viteâ eum ejecit Ægypto: *Iudas Maccabæus* omne ejus robur in Judæa fregit, *Elymaitæ* in Persia eum lapidibus propemodum obruerunt. Resp. Dinstingue tempora. Maximam *Epiphanes*, quâ diu fruebatur, gloriam tandem ubique perdidit: misera fuerint ejus prima & ultima, non media, ut *Daniel* satis clarè prædixit vicesimo quinto octavi.

6. Sextò. Cornu parvum perduravit vers. 17. & 19. usque ad mundi finem & iram Dei novissimam, non ita *Antiochus Epiphanes*. Resp. *Daniel* non loquitur de fine seculi, sed Regni Græcorum & persecutione istius cornu, quod disertè vers. 9. exortum dicitur ab uno quatuor successorum *Alexandri*, prout *Ephraim Hitus* in hunc locum rectè demonstrat. Nec ipse *Iacchiades*, qui *Parkero* in hac suâ sententia præcessit, in hoc articulo à nobis dissentit: quanquam minimi pendendus videatur Rabbinorum istorum in plerisque stolidissimorum vel consensus vel dissensus. Certè *Iacchiades* ad vers. 8. cap. 8. quatuor *Alexandri Magni* successores vult *Romulum* Romæ, *Alexandrum* Alexandriæ, *Herodem* Aconæ, & *Antiochum* Antiochiæ. Hujus delirii amentia & stupor non potest satis pro merito explodi.

7. Ultimum *Parkeri* argumentum. *Pererius* (inquit) in locum adæquat dies bis mille trecentos persecutionibus *Antiochi*: illas autem inchoat anno Græcorum centesimo quadragesimo tertio, & claudit centesimo quadragesimo octavo, hoc pacto excluduntur tres menses & duodecim dies à Propheta expressi. Ergò supputatio dierum naturalium non potest admitti Resp. Quid ad nos unius Jesuitæ auctoritas, singularem inprimis callem ab omnibus sociis separatim insistentis? Deinde malè *Pererius* principium istorum dierum in anno centesimo quadragesimo tertio posuit (ut supra demonstravimus) licet in hoc errore sequacem habeat *Hugonem Grotium*. Tertiò. Etsi malè *Pererius* antiquos terminos removerit, & dierum finem ultra templi purgationem prorogaverit, principiumque in anno centesimo quadragesimo tertio locaverit, non prout debebat cum *Saliano*, & aliis in anno priori; tamen à suo principio, scilicet initio anni centesimi quadragesimi tertii, ad mortem *Antiochi*, satis congruè bis mille trecentos dies naturales numerat, quod absque ullâ ratione *Parkerus* conatur impugnare.

Hæc *Parkeri* sunt contra nos argumenta, pro se aliquot affert ut probet cornu parvum cap. 8. denotare Antichristum Romanum. Istis non expedit immorari, sunt enim leviuscula tantùm, quòd nostram de temporibus quæstionem spectat, videamus ut ille dies exponat. Vult istos esse Propheticos, sed novo, & quantum arbitror, prorsus singulari modo. Primò affirmat diem hîc significare non annum sed anni dimidium, eò quòd nominet *Daniel* dies in quibus erat mane & vespera; mane autem & vespera sunt initium & finis diei distincti à nocte, ita dies bis mille trecenti seu vespera & mane dierum bis mille trecentorum distinctorum à noctibus, faciunt dies naturales viginti quatuor horarum, tantùm mille centum quinquaginta: hi autem anni incipientes à *Christi* trecentesimo sexagesimo, finiuntur in millesimo quingentesimo decimo, quando *Lutherus* oppugnabat Papam. *Parkeri absurdæ novitates.*

Pronunciarem quidem ego hunc calculum ridiculum, nisi ex Nova-Angliâ vir doctus eum transmisisset, & *Carrellus* illi ad prælum fuisset obstetricatus, utcunque non possum non notare magnæ absurditatis. Ordinarius enim dierum naturalium viginti quatuor horarum calculus in sacris literis est per mane &. vesperam. An Gen. 1. dies omnes ita numerati fuere tantùm dierum naturalium dimidia? Et verò an Mundus creatus est diebus sex qui redigendi sunt in

naturales tres? Prætereà, si *Daniel* dies suos numeret à noctibus distinctos, qui fit ut *Parkerus* dies inde nobis excludat, etiam mille centum quinquaginta, quorum singuli viginti quatuor horis constant, nec eorum quisquam suâ nocte caruerit?

Tertiò. Principium istorum dierum locat in anno *Christi* trecentesimo sexagesimo, ita absque ullâ necessitate *Danielem* historiam multarum annorum centuriarum transilire facit; & verò magnam Epocham inchoare *Christi* anno trecentesimo sexagesimo, qui tamen nullo cujusquam facinoris charactere insignitur, & finire in millesimo quingentesimo decimo, septem totis, ut ipse fatetur, annis, priusquam *Lutherus* ullum contra Pontificem verbum protulisset. Quod autem primam suæ Epochæ partem ab anno trecentesimo sexagesimo ad *Donnasi* Pontificatum post annos septem *Parkerus* transferre cupiat, ut in anno millesimo quingentesimo decimo septimo claudat, quando *Lutherus* primum Romanis corruptelis cœpit contradicere, desultoriam levitatem diceremus, nisi multò majori saltu omnia hæc statim transiliret: non contentus enim à *Danielis* diebus adeoque annis Propheticis abscidisse integrum dimidium, novo ac inaudito commento: ex reliquo dimidium adhuc alterum detruncat. Ex malè intellecto Exodi duodecimi sexto colligit, unumquemque diem artificialem distinctum à nocte habere non tantum unam, sed duas vesperas, adeoque geminum mane. Itaque *Danielis* dies bis mille trecentos redigendos non tantùm, ut priùs, ad mille centum quinquaginta, sed ad istorum medietatem, quingentos septuaginta quinque. Itaque singuli *Danielis* dies contrahentur non tantùm ad diei dimidium horas duodecim, sed etiam ad diei partem quartam horas sex, adeoque anni ejus singuli ad annorum quartam partem, contractio ridicula & monstrosa, eò inventa ut claudatur Epocha magnæ templi purgationis ab Antichristianismo in anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo: cujus principium ut huic exitui, conveniat constituitur in primo Papæ *Hildebrandi*, anno *Christi* millesimo septuagesimo quinto. Sed de insulsis hisce nugis satis superque.

QUÆSTIO V.

Qui sint termini dierum 1290. & 1335. *de quibus Daniel* 12. *vers.* 11. & 12?

Quæstionis difficultas. QUæstio hæc gravis est & difficilis valdè in tantâ Doctorum discrepantiâ, nostri similes decet esse modestos. Nobis hîc erit curæ sententiarum primarias quæ minus placent proponere, cum rationibus cur displiceant, nostramque argumentis aliquot stabilitam ab obviis exceptionibus vindicare.

Alienarum prima est Rabbinorum, qui, ut videre est in *Calvino* ad locum & *Iacchiade L'empereuri*, non tantùm dies ad annos extendunt, sed utrumque numerum conjungunt, ita ut dies 1290. & 1335. ipsis efficiant annos bis mille sexcentos, hos inchoant ab instanti hujus Prophetiæ diebus *Cyri* & *Danielis*, & claudunt in fine mundi ad annum præterpropter sexies millesimum à creatione. In hac sententiâ plurima desiderantur, nos in præsentiâ quatuor tantùm indigitabimus. Primò. Absque ullâ necessitate dies hîc volunt esse Propheticos, & convertendos in annos. Secundò. Duos istos numeros pessimè ita separant, ut utrumque necesse sit distinctè computari, cum uterque sit unus & idem, nisi quòd posterior addat priori dies quadraginta quinque. Tertiò. Eorum principium constituitur contra expressam Scripturam in diebus *Danielis* & *Cyri*, non enim eo tempore ablatum erat, sed restitutum juge sacrificium. Diebus quidem primo *Nebuchadnezaris*, & deinde *Antiochi*, ac denique *Vespasiani* sacrificia solennia Judæorum sublata fuerunt, sed nequaquam temporibus *Danielis* & *Cyri*. Quartò nimis distinctè determinant mundi finem in anno à creatione sexies millesimo, quandoquidem illius horæ diei aut anni Angeli in cœlo omnino sunt inscii. *Contra sententiam Rabbinorum argumenta.* 1. 2. 3. 4.

Secunda sententia est *Ioannis Calvini*, quam an quis hîc sequatur nescio, vult ille numeros hosce nihil aliud significare quàm tempus diuturnum, tempus diuturnius, & breve: quasi in Ecclesiæ calamitatibus, licet pii diem crucis æstiment pro sua infirmitate integrum annum, imò plures annos, tamen Dei bonitas tempus id quantumcunque abbreviet in anni quasi dimidium. Si autem etiam hoc anni dimidium diutius aliquando extendi videatur, non tamen Dominus sinit longinquum nimis illud tempus evadere, sed ad dies paucos scilicet quadraginta quinque paterna Dei misericordia restringit. Qui ad magis distinctam & particularem horum numerorum computationem descendunt, vult Pythagoricos, & ineptire de numeris. Sublationem etiam jugis sacrificii à *Daniele* memoratam, exponit de ultimâ vastatione templi per *Titum*. *Cur Calvini sententia displiceat.*

Hæc viri maximi mens non satisfacit, nam esto sint Pythagorici, & ineptiant qui curiosè nimis & audacter absque Scripturis & probabili ullâ ratione, seculorum revolutiones ex hisce numeris minutatim determinant, tamen nimis quàm jejunum est *Danielis* mysteria in numeris cùm iisdem tum diversis, toties repetita de nullo alio inter-

interpretari, quàm generali de abbreviatione crucis doctrinâ piis omnibus semper notâ, in quâ nullum latet mysterium.

Præterea suæ sententiæ duo fundamenta substernit *Calvinus*, quorum neutrum est firmum: prius desolationem templi à *Daniele* hîc notatam fuisse ultimam, quæ nunquam pòst reparata est; alterum abominationem desolationis cap. 12. eandem esse cum eâ quam cap. 9. & Matth. 24. v. 15. legimus. Neutrum hoc licet concedere: Non prius, nam apertum est finalem vastitatem templi cap. 12. v. 11. & 12. non indicari, sed talem quæ mox erat reparanda, & ex cujus reparatione Judæi magno gaudio erant exultaturi: uberi quidem post dies mille ducentos nonaginta, sed uberrimo post mille trecentos quinquaginta quinque.

Quod ad secundum, negamus undecimum versum capitis 12. parallelum esse cum vigesimo septimo noni, nam nonum loquitur de vastatione Romanorum, sed duodecimum de clade per *Antiochum*: & *Christus* Matth. 24. v. 15. de Romanâ vastatione loquens refert ad nonum non duodecimum; ut apud *Paræum*, *Deodatum*, *Annotatores Anglicanos* primos & secundos, aliosque interpretes videre est. *Anglicani* quidem ultimi volunt *Matth.* vicesimum quartum ad nostros præ manibus locos *Dan.* 12. referri, sed contra *Calvinum* abominationem desolantem ad *Adriani* tempora ultra *Vespasianum* extendunt: quin & sibimetipsis ut aliàs sæpè putidè hîc contradicunt, nam ad *Matthæi* vigesimi quarti decimum quintum, docent desolationem ibi notatam esse Romanorum, & eandem cum eâ quam *Daniel* indicat tam cap. 9. quàm 12. Nihilominus tamen ad *Dan.* duodecimi undecimum disertè observant, & rectè (licet sua vineta cædentes) abominationem cap. 12. expressam diversam esse ab cap. 9. hanc enim fuisse per Romanos & *Titum*, illam verò per Græcos & *Antiochum*.

In Bullingeri sententiâ desidero. Tertia sententia est *Bullingeri*, qui cum *Calvino* quidem *Danielis* nonum & duodecimum ac *Matth.* vicesimum quartum exponit de unâ & eâdem Judæorum per *Titum* vastatione, sed addit *Danielis* numeros de diebus Astronomicis accipiendos, primique numeri dierum 1290. principium ponit in decimo septimo Maji *Neronis* decimotertio, cum *Vespasianus* bellum contra Judæos inciperet; & finem in octovo Septembris *Vespasiani* secundo: numerans in toto intervallo aliquantò plus quàm tres annos & dimidium, additionem autem dierum quadraginta quinque in numero posteriori accipit de diebus, quibus post captam urbem *Titus* Judæos de suis latebris extrahebat: alios ad cædem, alios ad servitutem, alios ad triumphum.

In hâc sententiâ peculiariter displicent. 1.
Primò. Quod etsi doctè & accuratè dies *Danielis* cum historiâ Romanâ conetur componere; tamen in primi numeri calculo, ubi plús quam tres annos & dimidium numerare profitetur, in suo computo tres annos & quatuor menses non compleat, quodque numeri posterioris quadraginta quinque dies, *Titi* Hierosolymis post vastationem commorationi ascribat, sine cujusquam auctoris testimonio.

Secundò. Dies suos incipit *Daniel* post sublatum juge sacrificium, non autem illud sacrificium fuit sublatum tribus annis & dimidio ante templi incendium, nam ad ultimum stantis templi diem juge sacrificium perseveravit. 2.

Tertiò. In fine istorum dierum magna fuit Judæorum lætitia & felicitas: atqui in fine posterioris numeri fatetur *Bullingerus*, secundum suam sententiam, perseverâsse Romanorum in Judæos crudelitatem, & in fine prioris numeri nullam aliam Judæis exortam lætitiam & felicitatem, quam quæ horrenda urbis, templi, & totius terræ vastatione miserrimo populo potuit contingere. Quod verò ad Ecclesiam Christianam, etsi ab iis adorata sunt justa Dei in obstinatos Judæos judicia, tamen non potuit iis magnus luctus non oboriri, ex tantâ Dei populi & suorum consanguineorum strage, in quâ cum corporibus tot animarum myriades in inferna præcipitatæ sunt.

In Pontificiorum sententia displicet. 1. Quarta sententia est Pontificiorum penè omnium, qui locum hunc exponunt de suo *Antichristo*, regnante post sublatam de Ecclesiâ missam, ipsis solenne sacrificium, dies mille ducentos nonaginta, post quos, *Antichristo* interfecto dies fluunt quadraginta quinque, in quibus *Elias* prædicat Euangelium, ut lapsi ab *Antichristo* revocentur ad resipiscentiam. Hanc Papistarum fabulam suprà refutavimus. Addimus hoc loco jactare Pontificios pro principali suæ sententiæ fundamento auctoritatem Patrum. In primis *Hieronymi* & *Theodoreti* commentarios in Dan. 12. Certè Pontificiis auctoritas Patrum parvi admodum est ponderis, cum ipsorum dogmatis contradicit. Inpræsentiarum *Theodoretus Eliam* vult diebus quadraginta quinque usque ad Domini adventum prædicare Euangelium. *Pererius*, *A Lapide*, & tota Jesuitarum turba *Theodoretum* hîc flocci faciunt, & *Eliam* ab *Antichristo* interfectum nolunt ante diem Domini resurgere.

Præterea in hoc ipso argumento tam *Hieronymum* quàm *Theodoretum* numerantes ab interfecto *Antichristo* ad Domini adven- 2.

ventum dies præcisè quadraginta quinque Pontificii rejiciunt. Rectè quidem Jesuitæ Domini adventum nolunt ab ullo mortali determinate cognitum, sed malè ex 39. Ezechielis tempus post *Antichristum* interfectum ad finem mundi septem annos definiunt. Quid enim Prophetarum *Gog* & *Magog* ad *Antichristum?* Profectò ridicule *Cornelius à Lapide* ex *Sibyllæ* oraculis septem illis annis orbi terrarum imperitare facit quandam viduam, quæ omne aurum, argentum, æs, & ferrum de totâ terrâ collectum in maris profundum projiciet. Equidem tam hîc varii & incerti sunt recentes Jesuitæ, ut *A Lapide* dies illos quadraginta quinque aliquando in annos septem, aliquando in quadraginta quinque, aliquando in tempus omnino indefinitum convertat.

3. Tertiò. Tam *Theodoretus* quàm *Hieronymus* sententias suas frivolo admodum fundamento superstruunt. *Theodoretus* non vult *Danielem* loqui de *Antiocho*, eò quod profanatio templi ab illo patrata duraverit cap 8. dies bis mille trecentos: profanatio autem cap. 11. tantum dies mille ducentos nonaginta. Argumentum hoc nihil concludit, nam, ut supra dictum, loquitur Daniel cap. 8. non tantùm, ut duodecimo, de profanatione templi, sed etiam de conculcatione populi, quæ toto triennio antecessit abominationem desolationis in templo positam. *Hieronymus* sententiam *Porphyrii* (quam aliquorum etiam Catholicorum *A Lapide* fatetur, ascribentium dies mille ducentos nonaginta non *Antichristo* sed *Antiocho*) veram fatetur, si tempora non discreparent, tempora autem discrepare hac unâ ratione ter repetita probat, quòd *Antiochi* profanatio tam in libris *Maccabæorum*, quàm apud *Iosephum* durâsse dicatur annis præcisè tribus, profanatio autem à *Daniele* memorata cap. 12. permansit annis tribus & dimidio. Nullo negotio ipsi Jesuitæ, *A Lapide*, *Salianus*, & alii solvent hunc nodum, affirmando cum *Iosepho* rectè dici posse pollutum ab *Antiocho* templum non tantùm tribus annis, sed etiam tribus annis, & dimidio, eò quòd *Antiochus* per suum legatum *Apollonium* urbem & templum cædibus repleverit & sacrificia perturbaverit totis sex mensibus ante positum super Dei altare *Iovis* idolum, & verò concedunt malè *Hieronymum* compegisse mille ducentos nonaginta dies in annos tres ac dimidium, supersunt enim dies minimum duodecim: quin si menses æquales numeros dierum triginta singulos, mille ducentos nonaginta dies efficient non tantùm annos tres & semestre, sed plus etiam quàm septimestre, ita ut integro mense differat *Danielis* calculus à tempore quod *Antichristo* vel Patres vel Pontificii tribuunt.

Quartò. Pontificii ab *Antichristi* primo ortu ad ejus exitum non numerant nisi annos tres cum dimidio: atqui *Daniel* id tempus tribuit tyranno à se nominato, quisquis tandem fuerit, non à primo sui ortu, sed ab ἀκμῇ & culmine suæ potentiæ: abolitio enim jugis sacrificii actus fuit summæ tyrannidis & dominationis plenissimæ. 4.

Brightmannus, Medus, Parkerus quomodo inter se conveniant & differant.

Quinta sententia est Anglorum, non dicam Chiliastarum, sed certè nimis quàm χιλιαζόντων. Eorum princeps est *Thomas Brightmannus*, istum κατὰ πόδας sequitur *Ephraim Huitus*; hi cum sequacibus profitentur dies mille ducentos nonaginta exponere se post Rabbinos Propheticè de annis: ita ut hi dies ipsis stent pro totidem annis, & numerus posterior mille trecentorum triginta quinque dierum pro annis quadraginta quinque supra priorem summam. In hoc omnes χιλιάζοντες consentiunt, sed de annorum istorum terminis & characteribus multa est inter ipsos discrepantia: *Brightmannus* & *Huitus* eos inchoant anno *Christi* trecentesimo sexagesimo, dum imperaret *Iulianus* Apostata, & claudunt in millesimo sexcentesimo quinquagesimo, cum conversi Judæi in Chananæam reversi Turcarum Imperium suis armis evertere cœperint, urbe Româ tum incensâ, & quadragesimo quinto post suam ab infidelitate resurrectionem Turcas omnino aboleverint.

Sed *Iosephus Medus* longè alios istorum annorum statuit terminos, aliosque characteres. Inchoat enim ab *Antiochi Epiphanis* pollutione templi ante *Christum* annis centum sexaginta septem, & claudit in *Antichristi* revelatione & Valdensium ab Ecclesiâ Romanâ secessione anno *Christi* millesimo centesimo vicesimo tertio.

Robertus Parkerus in characteribus sequitur *Medum*, *Antichristum* supponens pro Turcâ, sed *Brightmannum* in terminis, incipiens ab anno *Christi* trecentesimo sexagesimo, & claudens in millesimo sexcentesimo quinquagesimo. Ne autem festinatio nimis exitu in errore manifesto etiam à secum viventibus deprehenderetur (quemadmodum omnes qui Epocham hanc in 1650. finiunt, jamdudum deprehensi sunt) singularibus commentis optionem facit non tantùm statuendi Epochæ hujus finem vel in anno 1650, vel in 1859. pro cujusque arbitrio, sed etiam principium vel in anno *Christi* trecentesimo sexagesimo, vel in trecentesimo nonagesimo, vel in millesimo centesimo sexagesimo, vel in millesimo septuagesimo quinto, vel in millesimo ducentesimo sexagesimo, vastis intervallis, & accuratâ magis subtilitate, quam ut quisquam

quam sobrius ei refutandæ dignetur immorari.

Argumenta contra Brightmannum. Contra autem primaria sententiæ hujus quintæ fundamenta sic argumentamur. Primò. Sententia hæc novitas est professa contra omnes Orthodoxos; antiquos, no-
1. vos, à *Brightmanno* inventa, & à *Medo* polita, etsi in suâ ruditate satis adhuc impolita jaceat. *Medus* quidem eam incrustare conatur quibuscunque potest Patrum testimoniis, sed ejusmodi quæ Chilistiarum hæresi contraPatrum Orthodoxorum mentem apertè patrocinantur.

2. Secundò. Novæ hæ Chiliasmi Laciniæ ab Inferis Anglorum manibus resuscitatæ, usque adeo variè ab interpolatoribus exprimuntur, ut sibi invicem adversis frontibus incursent. In multis magni momenti *Medus* à *Brightmanno*, & ab utroque *Packerus* differt, imo vix unus est qui sibi ipsi in hoc Chiliastarum somnio satis constare videatur.

Tertiò. Amplectimur quod *Medus* contra suos socios nobiscum dierum mille ducentorum nonaginta principium statuat in pollutione templi per *Antiochum Epiphanem*: etsi non probemus ἀδιαφορίαν, quâ perinde putat *Medus* à quonam anno sexennii persecutionis, saltem triennii pollutionis numeremus. Ubi enim Propheta singulos dies distinctissimè computat, ibi mortales non decet licentiam usurpare, quinque saltem binos totos annos pro suo libitu transcurrere.

Contra Medum. Sed in *Medo* inprimis displicet; quòd dierum horum finem putet statuendum non in ullo seu mysterii seu actionis seu rei cujusquam vero fine, sed tantùm in quâdam revelatione finis istorum mysteriorum: quasi Propheta tantùm collimâsset ad annum revelationis *Antichristi*, non ad ejus verum vel ortum, vel progressum, vel exitum. Nec hoc inprimis in *Medo* improbamus, quòd aliquantùm fluctuet in statuendo hoc ipso suo fine dierum seu mille ducentorum nonaginta, seu mille trecentorum triginta quinque (ponit enim illorum finem aliquando in millesimo centesimo sexto, aliquando in millesimo centesimo vicesimo, & aliquando in millesimo centesimo vicesimotertio; & horum in anno quovis à millesimo centesimo sexagesimo ad millesimum centesimum septuagesimum) Ista minoris momenti παροράματα facilè condonamus: sed primarium *Medi* sphalma hîc arbitror singulare ejus in quo gloriatur inventum, quasi in novâ à Spiritu Sancto luce, quod scilicet Angelus *Danieli* non loquatur de ullo fine, sed de revelatione mysterii finis: certe paradoxum hoc viri doctissimi satis est ἄτοπον.

1. Primò enim commentarium hunc suum novum & singularem nullâ auctoritate; nullâ ratione firmat.

Secundò. Loquitur *Daniel* hoc ipso cap. de fine non minùs sexies vers. scilicet 4, 6, 2.
7, 8, 9, 13 & toties etiam cap. præcedenti alibique multoties: nusquam tamen exponi potest de revelatione finis, sed semper de ipso fine, seu rei alicujus vero exitu. Sensus ergo hic *Medi* non tantùm est præter, sed contra omnes Scripturas quæ de fine loquuntur.

Tertiò. Dato temporibus à *Medo* nominatis revelatum *Antichristum*: nihil ta- 3.
men quicquam à *Medo* citatum loquitur de *Antichristi* fine, *Antichristi* finis ejus initia & progressum clarè spectantibus occultissimus esse potest: jam loquitur *Daniel* non de quocunque mysterio, sed mysterio finis, non principii aut progressus.

Quartò. *Antichristi* revelatio anno 1120 4.
ante Waldenses annis quinquaginta, usque adeo tenuis & tam paucis facta est, tenebræque *Antichristi* ac ejus tyrannis centenis aliquot annis post eos dies tam crassæ fuerunt, ut parvi momenti ea revelatio habenda videatur.

Denique ad posterioris numeri dierum mille trecentorum triginta quinque finem magna fuit piorum pax, & supra priora tempora lætitia ac beatitudo, sed *Medus* fatetur sui computi finem 1160. & 1170. usque adeò luctuosum & infelicem, ut pejora tempora piorum in terris Ecclesiæ nunquàm expertæ sint. Certè eâ tempestate supra decies centies mille Christiani crudeliter necati sunt.

In *Medi* sententiâ displicebat finis, sed in *Parkeri* & aliorum tam principium quàm finis. De fine non est quod dicamus, quasi anno 1650. Roma fuisset evertenda, Judæi convertendi, Turcæ exterminandi, Regnumque mundi in piorum manus tradendum. Somnia hæc dies & oculi invigilantibus dudum refutârunt. Verum est anno 1639. inprimis 1643. & 1645. Scotorum arma contra Malignantium partes in totâ Britanniâ mirè florentia, magnas in multorum animis tam cis quam citra mare spes excitâsse, de propinquâ *Antichristi* ruinâ, & multarum Prophetiarum complemento jamjam ingruente: sed anno 1650. cum nostrorum arma frangi, nostrumque Regnum, & Ecclesia sub novæ factionis pedibus teri conspicerentur, tum in omnibus Orthodoxis illæ spes decollare & pro tempore omnino refrigescere.

Quod ad ipsorum Epochæ principium anno *Christi* trecentesimo sexagesimo diebus *Iuliani*, omnino non quadrat cum verbis Angeli Dan. 12. Tres vult *Brightmannus* hujus principii characteres, primus est ex vers. 7. consummatio dispersionis populi *Contra principium ipsorum Epochæ.*

Sancti; secundus ex 11. abolitio jugis sacrificii. Tertius ex eodem, erectio abominationis desolantis. Jam verò nullus trium huic exordio convenit.

1. Ad primum quod attinet, An *Christi* anno 360. Judæi populus Dei Sanctus dici merebantur? Qui à Deo repudiati omnem veræ fidei professionem dudum abjecerant, & contra *Christum* apertas atque acerbas inimicitias præ se ferentes, nullum in Ecclesiâ & Dei populo locum magis quàm hodierno die possidebant. Præterea, an eorum dispersio diebus *Iuliani* complebatur? Multos equidem *Iulianus* pro suâ impietate favores Judæis largitus est, certè nihil ille addidit priori ipsorum servituti & dispersioni. Profectò si non *Titi*, tamen *Adriani* diebus, multis ante *Iulianum* seculis, Judæorum dispersio in supremum culmen impositum est.

2. Quod ad secundum characterem, Non fuit diebus *Iuliani* sublatum juge sacrificium, nam post incensum à *Tito* templum, nullum ad hunc diem extitit apud Judæos vel juge, vel aliud quodcunque sacrificium. Impedimentum à Deo miraculosè positum ne restauraretur templum, & in eo solennia sacrificia, malè dicitur sublatio templi & sacrificiorum, quæ tunc temporis nusquam erant in re; etsi in voto & spe *Iuliani* Apostatæ & blasphemorum Judæorum.

3. Tertius etiam character, erectio abominationis desolantis nihil ad hoc principium. Multa Hebraicatur *Brightmannus*, distinguendo inter abominationem desolantem ac desolatam, quasi מְשֹׁמֵם esset vocis activæ, & שֹׁמֵם Passivæ, verùm contra rationem Grammaticæ usumque Scripturæ, ac optimos Interpretes, ac rectam etiam rationem. Nam *Benoni Kal* est formæ activæ non passivæ, si verò sumas שֹׁמֵם non pro Participio sed Nomine *Toar* seu verbali, etiam sic, fatente *Brightmanno*, Dan. 8. sumitur activè, & verò omnes hîc interpretes activè accipiunt: nec quisquam etiam sequacium *Brightmanni* Magistrum hîc tenet, abominationem desolationis interpretantem de abominatione populi desolati & calamitatibus fracti: sed omnes exponunt de abominatione causante in populo desolationem. Abominatio desolati est interpretamentum omnino novum, nullâ vel ratione, vel exemplo vel teste fundatum: utcunque, erectio abominationis seu desolantis seu desolati non convenit diebus *Iuliani*. Quicquid enim fiat vel de *Iuliani* vel de Judæorum intentionibus & desideriis erigendi omnes abominationes, nihil tamen abominabile valuerunt erigere: loquitur autem Propheta de abominatione actu erectâ, non de intentione erigendi, nunquam redactâ in actum.

Denique; Etsi lex cæremonialis post destructum templum fuerit non tantùm mortua sed mortifera, nusquam tamen in sacris literis horrido abominationis desolantis titulo ea lex insignitur: infamia hæc crassissimæ Paganorum Idololatriæ solet appropriari. Reliquum hujusce disputationis remittimus ad quæstiones in Apocalypsin, si eo usque opusculum hoc continuare Deus dederit. 4.

Sexta sententia Iunii.

Sexta & ultima sententia est eorum qui dies Astronomicos volunt: principium ponentes quando abominatio desolationis, seu statua *Iovis Olympici* super altare *Iehovæ Antiochi* mandato collocata est vicesimoquinto mensis *Cisleu* anni *Seleucidarum* 145. & finem in die Astronomico, millesimo trecentesimo trigesimoquinto post dictum principium. De genere & terminis horum dierum, inter sententiæ auctores consensus est, sed de characteribus non item. Principium quidem omnes statuunt in pollutione templi per *Antiochum*, finem etiam secundi numeri ejusque dierum locant in *Epiphanis* morte, sed de fine numeri prioris, adeoque principio posterioris differentia est. *Iunius*, & post eum *Piscator*, *Polanus*, *Rollocus*, *Brughtonus*, *Deodatus*, *Grotius*, & alii, numeri prioris, nimirum dierum mille ducentorum nonaginta, finem ponunt in *Antiochi Eupatoris* pace 2 Maccab. 11. vers. 33. quando Judæis αὐτονομία, plenáque libertas concessa est. Sed Annotatores Anglicani medii, pleniusque ac distinctiùs ultimi hunc characterem, ut mihi quidem videtur, rectè transiliunt, & finem numeri prioris, principiumque posterioris ponunt in illustri aliquâ Dei erga Judæos misericordiâ, de quâ Scriptura silet, ut etjam de ceterâ totâ istorum seculorum historiâ: libri quoque Maccabæorum atque *Iosephus* vel tacent, vel huic *Anglorum* characteri tempus nominatum ascribere negligunt.

In quibusdam corrigenda.

Iunii quidem sententia, etiamsi auctores nominati eam præcisè sequantur, videtur negligentiùs exponi, utcunque, in eâ hæc quinque desideramus.

Primò. Quòd characterem suum de *Antiocho Eupatore*, probet ex 2 Maccab. 11. v. 33. Istud enim sistet fundamentum, hæc Junianæ sententiæ pars falsa sit oportet. Nam loco dicto *Antiochus Epiphanes* in filii *Eupatoris* literis prædicatur mortuus ante finem numeri primi & principium secundi: nihilominus numeri secundi finis statuitur à *Iunio* in *Epiphanis* morte: ergo, secundum *Iunium*, morietur *Antiochus* & ante principium & post finem numeri illius, quod est impossibile. 1.

Secundò. *Iunius* Chronologiam secundi Maccab. 11. approbat, quâ mori vult 2.

Epipha-

Epiphanem anno Græcorum centesimo quadragesimo octavo, contra libri primi caput sextum, & ipsius *Iunii* sententiam de morte *Epiphanis* anno centesimo quadragesimo nono. Contradictio hæc non potest reconciliari.

3. Tertiò. *Iunius* in vers. 7. capitis 12. numerat tantum annos tres & dies decem: sed textus originalis expresse addit ad annos tres anni dimidium non partem. *Annotatores Anglicani* ultimi non debuerunt hîc *Iunium* sequi, inprimis cùm medii, deserto hîc *Iunio*, textum originalem sequuti sint.

4. Quartò. *Iunius* ex diebus mille ducentis nonaginta constituit tres annos, septem menses, & tredecim dies. Rectè hîc utrique Anglicani *Iunium* corrigunt, ponendo tantùm menses sex.

5. Quintò. Etiam in mensibus hoc loco errare videtur *Iunius*. Nam *Xanthicum* vult mensem penultimum, hoc est, undecimum atqui in notis ad 2 Maccab. 11. *Xanthicum* facit mensem quintum, licet quæstio sit inter doctos quisnam fuerit primus, *Hyperberetæusne* an *Xanthicus*; nunquam tamen *Xanthicus* esse poterit vel quintus vel penultimus. Nam si annum Macedonicum incipias ab Autumni *Hyperberetæo*, qui nostro Octobri respondet, tum *Xanthicus* qui nostro Martio convenit, erit sextus, sin autem à Vere numeres, tum *Xanthicus* erit primus.

6. Denique *Iunius* vult *Iovem Corinthium* mensem septimum aptum sationi: certè in Macedoniâ noster Junius *Iovi Corinthio* respondens videtur ineptus sationi. Deinde *Dioscorium* hunc oportet fuisse intercalarem, nòn vulgarem mensem: imò tale mensis cujusquam nomen apud Græcos nunquam auditum est, & ab auctore Maccabæorum videtur confictus: & verò, si *Scaligero* credas, mensis Macedonum intercalaris antecedebat, non sequebatur *Xanthicum*.

Quàm facile est viris doctissimis & acutissimis in hujusmodi minutiis errare, dum festinantes multa non valent, vel non curant examini subjicere. Utcunque, sententiæ Junianæ summam substantiamque nos amplectimur, & contra oppugnantium tela tueri conabimur.

Iunius defenditur contra Brightmanni exceptiones. 1. *Brightmannus* in Dan. locum pag. 92. sic objicit. A pollutione templi ad decretum de αὐτονομίᾳ Judæorum *Xanthici* decimo quinto non numerari dies mille ducentos nonaginta, Nam, inquit, à pollutione templi vicesimo quinto *Cisleu* anni Græcorum 145. ad purgationem fluxerunt præcisè tres anni seu dies mille octoginta: inde ad decimum quintum *Xanthici* sunt dies centum & octo, hi juncti non ascendunt ad summam mille ducentorum nonaginta, desunt enim septuaginta septem dies Si autem vers. 7. secundùm falsam *Iosephi* fabulam, numeres tres annos & dimidium, hi quidem efficiunt dies mille ducentos septuaginta duos. Veruntamen etiam sic de summâ mille ducentorum nonaginta decrunt octodecim. Quod si addas dies centum & octo qui fluxerunt à vicesimo quinto *Cisleu* seu *Apellæi* ad *Xanthici* decimum quintum, tum summa numerum nostrum superabit diebus nonaginta.

Resp. Primò. In *Brightmanni* hac Arithmeticâ varia videntur paroramata, quæ tamen transilimus; Itaque dato calculum totum esse rectum, nihil tamen ad nos hoc argumentum, qui *Eupatoris* decretum *Xanthici* decimo quinto non facimus numeri prioris finem nec posterioris initium, adeoque quod adfert de annis suis tribus & diebus decem, reliquisque qui sequuntur à purgatione templi ad pacem *Eupatoris*, seu à vicesimo quinto *Cisleu* ad decimum quintum *Xanthici*, nos non tangit.

Secundò. Ratio hæc suâ sponte cadit, si versu 7. numerentur tres anni & dimidium; hoc autem etsi *Iunius* neget, tamen textus affirmat; ubi medium, non pars, expressè legitur. Et verò non est hæc *Iosephi* fabula: nam præter alios tam Protestantes quàm Pontificios, Annotatores Anglicani medii, imò ipsorum *Brightmanni* sequacium primarius *Huitus*, eum versus septimi sensum amplectuntur.

Quod verò objicit *Brightmannus*, deesse adhuc ad numerum complendum dies octodecim, facile respondemus id contingere ex errante *Brightmanni* calculo, numerat enim ille in suo anno dies tantum trecentos sexaginta ex mensibus duodecim æqualibus triginta dierum; oblitus singulis annis adjectitios quinque dies, & sex horas in tribus annis & dimidio assurgere ad dies novemdecim, quos certis cyclis semper intercalabant, qui menses & annos æquales usurpabant.

Quòd premit nonaginta dierum additionem ad priorem summam, nos non spectat, qui *Eupatoris* characterem negamus: neque etiam *Iunium*, qui pro anni dimidio semper legit anni partem, dies nimirum decem.

Refutantur exceptiones Huitii. 1. Plura objicit *Huitus*, præcipua hæc sunt. Primò. Ubicunque loquitur Scriptura de *Antiochi* actionibus, addit semper circumstantias quæ notant actionum ejus fœditatem: Sed Dan. 12. vers. 11. nulla circumstantia fœda exprimitur. Resp. Nulla est in Majori necessitas: utcunque, Minor falsa est. Nam Dan. 12. v. 11. exprimuntur actiones quæ suâ naturâ erant pessimæ, & quæ virum fœdissimum unicè decebanr, nimirum suppressio per immanem persecu-

tionem cultûs Divini, & erectio per horribilissimam Idololatriam abominationis desolantis.

2. Secundò. Inter finem numeri prioris & posterioris tantum fuit intervallum, ut difficulter qui vivebant in illo ad hunc essent superfuturi: Atqui multò facillimum fuit ad dies quadraginta quinque perdurare. Resp. ad Majorem, nihil omnino habet Propheta quod minuit difficultatem perseverandi à fine prioris numeri ad finem posterioris, *Huitus* hoc sibi sumit sine omni probatione.

3. Tertiò. In fine numeri posterioris magna & inexpectata felicitas Judæis promittitur: Atqui mortuo *Antiocho Epiphane* nulla fuit Judæorum felicitas. Resp. Maximi Judæis beneficii & insigne gaudii argumentum fuit *Epiphanis* mors, scilicet summi & crudelissimi, qui ad eum diem Judæos vexâsset, tyranni: fracti quidem antea à *Maccabæo* fuerunt ejus exercitus; sed quos facilè tyrannus, si vita & valetudo remansissent, in vasto suo Imperio reparare potuisset: sat etiam multæ post ea tempora fuerunt Judæorum calamitates; sed tamen per aliquot secula nihil iis accidit ad *Epiphanis* persecutionem æquiparandum.

Contra Medi & Petavii insolentiam argumenta.

Verùm maximo omnium impetu insurgit *Medus* contra nostram hancce sententiam; sic ille magnâ cum fiduciâ argumentatur. A purgatione templi 25. *Casleu Seleucidarum* 148. ad *Antiochi* mortem ante decimum quintum *Xanthici* anni 149. non erant menses integri quatuor, qui ad tres annos pollutionis templi additi non faciunt ultra mille ducentos dies: ita ut hi *Danielis* numeri nullo modo possint historiæ *Epiphanis* accommodari, hoc ad oculum demonstrare se prædicat in figuris & tabulis mensium Macedonicorum, & rerum ab *Antiocho* gestarum ad istorum mensium dies accommodatarum; unde suam non exiguam admirationem profitetur, tot fautores Junianam sententiam reperire potuisse, eosque viros doctissimos qui tam insigniter fallerentur, & tam manifestè historiæ fidem perverterent. Resp. Oratione hac Thrasonicâ *Medum* uti non decuit, contra tot insignes Ecclesiæ reformatæ Doctores, inprimis in argumento ubi apertè insolentissimum Jesuitam *Petavium* se profitetur sequi, idque in lite contra reformatam Ecclesiam. Maccabæorum libros nostri probant Apocryphos ex hoc præter alia indicio, quòd in Chronologicis apertè errent. Afferunt instantiam *Antiochi Epiphanis* mortem, quam liber primus accidisse refert anno Græcorum centesimo quadragesimo nono, sed secundus centesimo quadragesimo octavo. Varias varii Pontificii contradictionis hujus Chronologicæ conciliationes commenti sunt: sed cum ab omnibus per nostrorum argumentorum vim depulsi sunt, Jesuita *Petavius* novum procudit, cujus fiduciâ nostrorum omnium inscitiam ab alto petulantissimè deridet.

Σοφὸν ejus φάρμακον hoc est, anni Græcorum duo fuisse principia, nimirum vel ab Autumno vel à Vere, vel à nostro Octobri, Macedonum *Hyperberetæo*; vel à nostro Aprili Macedonum *Xanthico*: primi Maccabæorum auctorem, utpote Judæum Palæstinum annum suum incipere à Vere, sed autorem posterioris Judæum Alexandrinum annum Alexandræum incipere ab Autumno, pro novo more Macedonum: qui post debellatum ad Arbela *Darium* Octobris octavo, suum deinceps annum ab hoc mense & die in *Alexandri* honorem inchoârunt, Alexandrini (ut cætera Macedonum gens) hanc sequuti sunt mutationem: Syri autem & Palæstini non item. Hoc pacto facilè conciliatur librorum Maccabaicorum differentia, nam *Antiochus* moriens principio *Xanthici* cum libro primo, qui annum incipit à *Xanthico*, rectè dici potest mortuus anno centesimo quadragesimo nono; nec minus rectè cum libro secundo anno centesimo quadragesimo octavo; quia auctor hic incipiens annum suum Alexandræum ab *Hyperberetæo* Autumni, *Xanthicus* sequens erit ipsi mensis septimus anni centesimi quadragesimi octavi, licet alteri auctori primus centesimi quadragesimi noni.

In hoc clypeo multùm gloriatur *Petavius*, miraturque *Scaligeri* puerilem inscitiam & oscitantem lectionem librorum Maccabæorum, quin & jocularem ejus hallucinationem.

Insolentissimam hanc vanitatem, ut domesticam & propriam Jesuitis, *Petavio* lubentiùs indulgeo quàm *Medo*, qui Jesuitarum maledicentiam non debuit in nostros convertere.

Utut est, nulla omnino causa tantæ vel *Medi* vel sui auctoris *Petavii* gloriationis apparet. Nam primò inventum ipsum & omnia ejus fundamenta Jesuita mutuatur à nostro *Scaligero*, qui editione posteriori suæ *Temporum emendationis*, diversa hæc anni Græcorum principia expiscatus eo haustro Maccabæorum auctores ex contradictionis Chronologicæ barathro extrahere conatus est: ob quod tamen magnum Pontificiis beneficium nihil aliud gratiæ ab ipsis refert, quàm falsum risum & ludibria. 1.

Secundò. Dato verum hoc & solidum *Scaligeri* inventum, duo tamen adhuc restant probanda: unum auctorem libri secundi Maccabæorum incipere suum annum ab Autumno: satis quidem probavit *Scaliger* & ex eo *Petavius*, auctorem primi libri incipere à Vere & *Xanthico*, sed neuter 2.

probat

probat (quod inprimis egebat probatione) auctorem Secundi incipere ab Autumno & *Hyperberetæo*. Deinde hoc etiam concesso, Secundum incipere suum annum ab Autumno, adhuc remanet dubium, num autumnus ille sequatur an præcedat *Xanthicum*. Certè tanta in Græcorum istorum annorum numeratione perplexitas est atque confusio, ut acutissimus ipse *Scaliger* eam fateatur, & tam *Serrarius* quàm *Torniellus* toto biennio secundum auctorem à primo in suis numerationibus differre profiteatur, licet uterque hic Jesuita ob suos labores à fratre suo *Petavio* valdè vapulet.

3. Tertiò. Quanquam omnia *Petavii* Medique postulata largiremur, non tamen ipsorum hæc Medicina morbum curat: ecce enim in quas se conjiciunt angustias. Fatetur *Medus*, *Epiphanem* oportuisse mori *Xanthici* principio, neque seriùs neque ocyùs; non citiùs, quia ante *Xanthicum* annus centesimus quadragesimus nonus inceperat: non seriùs, quia centesimi quadragesimi octavi *Xanthici* decimoquinto mortuum pronunciat liber secundus. Addamus ex *Scaligero* Græcorum annum Autumnalem non à primo *Hyperberetæi* sed octavo, adeoque Vernum ab octavo non primo *Xanthici* incipere: itaque oportuit *Antiochum* mori post diem octavum *Xanthici*, & de ejus morte filium *Eupatorem* ad Judæos scribere ante decimumquintum. Iter Elymaide in ultimâ Persiâ, vel etiam à montibus Mediæ ubi mortuus dicitur *Antiochus*, Antiochiam Syriæ, sedem *Eupatoris*, multò plurium est dierum quam septem: ita ut nuncium paternæ mortis ad *Eupatorem* tantillo tempore pervenire non potuerit. Dato enim ipso primo die anni centesimi quadragesimi noni mortuum, octavo scilicet *Xanthici*, num ante decimumquintum *Eupator* non tantùm illud nuncium certo accipere, sed etiam à *Lysiâ* per literas de pace cum Judæis solicitari, & de istius pacis legibus cum suis consiliariis deliberare ac decernere valuerit, quodque decrevisset ad Judæos perscribere? Cui ista vel *Medus* vel *Petavius* persuaserit?

4. Quartò. Maturior *Antiochi* mors esse non potuit quàm ipso primo die, vel primo mense anni centesimi quadragesimi noni, nam purgavit templum *Iudas* anni centesimi quadragesimi octavi mensis *Casleu* seu *Apellæi*, nostri Decembris vicesimoquinto. Deinde post dierum octo solenne festum multo labore montem Sionem mœnibus ac munitionibus circumdedit, & posteà plurima prælia cum *Edomitis*, *Ammonitis*, *Arabibus*, *Philistæis*, *Syris*, ac *Græcis*, depugnavit: multas arces ac munitas urbes cepit, ut videre est 1 Maccab. 5. istorumque nuncium ad *Antiochum Epiphanem* pervenit Ecbatanis Mediæ, mensium aliquot itinere à Judæâ distantibus, atque ex tristi illo nuncio decubuit *Antiochus* per multos dies, tandemque mortuus est, ejusque mortis non fama, sed certum nuncium ad filium in Syriâ delatum est, posteaque legatis ultrò citróque inter *Iudam* & *Lysiam* commeantibus, pax inter *Eupatorem* tum Regem & Judæos transacta est & stabilita. Num tot tantáque tribus mensibus hybernis post initium scilicet Januarii & ante medium Aprilem potuerunt peragi?

Verumenimverò abrumpentes Apocryphas nugas, sic irrefragabiliter demonstramus commenti Petaviani, in quo tantopere sibi placet *Medus*, certissimam falsitatem. Si auctor secundi Maccabæorum suos annos incipiat ab Autumno, ita ut *Hyperberetæus* ei sit mensis primus, & *Xanthicus* seu *Nisan* septimus, tum mensis Δυςρὸς Hebræis *Adar*, *Nisan* proximè antecedens, illi erit sextus: quemadmodum libro primo qui *Nisan* & *Xanthicum* facit primum, *Adar* & Δυςρὸς est duodecimus & ultimus: Jam verò secundi Maccabæorum auctori Δυςρὸς & *Adar* non est sextus, sed duodecimus & ultimus, ut expressè legimus cap. 15. v.37. Ergo clarum est & certum secundi Maccabæorum auctorem, eodem modo quo auctorem primi annos suos & menses numerare, & apud utrumque idem esse principium eundemque finem annorum. Cum enim utrique *Adar* sit mensis duodecimus, utrique etiam *Nisan* vel *Xanthicus* primus sit oportet.

Dum in Jesuitâ tam jocularem hallucinationem & puerilem oscitantiam advertere est (ut illi de *Scaligero* triumphare placet) certè *Medo* magis fuisset decorum cum populari suo *Reinoldo* sociâsse arma contra falsarium Apocryphum (quem *Reinoldus* egregiè demonstrat omnium bonarum artium, inprimis Chronologiæ rudem) in hoc inquam campo cum suis sodalibus decuit *Medum* decertâsse contra hostes Ecclesiæ, potiùs quàm ab iis contra fratres argumenta mutuâsse, quæ, cum ad incudem revocantur, planè vitrea sunt & facile diffringuntur.

Utcunque rejicientes secundi Maccabæorum auctorem, & ex primo *Danielem* interpretantes; videmus quomodo à templi pollutione anno Græcorum centesimo quadragesimo quinto ad *Antiochi* mortem anni centesimi quadragesimi noni, non die primo sed quovis die istius anni, vel etiam ultimo (nullus enim vel dies vel mensis istius anni exprimitur) *Danielis* ultimus numerus dierum mille trecentorum quadraginta quinque salvari poterit.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

De quibus temporibus loquatur Daniel Cap. 11. à versu 36. ad finem?

Quinto-Monarchici. Plures in *Danielem* quæstiones non movebimus quàm hanc unam: variæ autem admodum de eâ sunt sententiæ tam recentium quàm antiquorum, nobis primarius scopus est obviam ire χιλιαζόντων phantasmatis, qui ex hoc etiam loco primarium fulcimentum petunt istis suis somniis, quibus in magnam nostram cladem populum Britannicum nuper excitârunt ad expectandas, & quantùm in ipsis fuit, promovendas maximas in orbe gubernationum civilium mutationes: firmiter credentes Antichristo Turcaque abolitis, & Judæis conversis ac Sanctis inter gentes multùm ultra priores omnes Ecclesiæ reformationes progressis, quintam totius mundi Monarchiam sibi in manus traditum iri.

Omissis aliis, quinque tantùm primarias sententias considerabimus. Prima est *Judæorum*, secunda *Calvini*, tertia *Brightmanni* & χιλιαζόντων, quarta *Pontificiorum* & multorum etiam *Protestantium*, quinta denique *Junii*, quæ est Protestantium communis, quam nos amplectimur.

In Judæorum sententiâ notanda. Judæorum sensum videre est in *Jacchiadæ* ad hunc locum commentariis, unde nos hæc observamus. 1. Primò, rectè Judæos priora capitis ad Reges Græcos *Seleucidas* & *Lagidas* referre; etsi magnâ ἀνιστορησίᾳ multa pessimè applicent, quæ *Antiocho Magno* conveniunt, ejus filio *Epiphani*, & quæ *Epiphani* sunt propria, ejus successori *Demetrio* attribuentes, & putidissimas aliquot fabulas interjicientes.

2. Secundò. Quæ clarissimè ad *Epiphanem* spectant versu 31. & sequentibus, ea ad *Titum Vespasianum*, contra historiæ fidem applicant, usque ad versum tricesimum septum.

3. Tertiò. Desultoriâ levitate à *Tito* ad *Constantinum Magnum* transiliunt, & huic omnes *Antiochi Epiphanis* impietates maximâ blasphemiâ attribuunt, ob suam in Jesum Christum fidem.

4. Quartò. Non contenti transmutâsse *Antiochum* Regem Aquilonis in *Constantinum* vers. 40. transformant tam Austri quàm Aquilonis Reges in unum Turcam, quem totius mundi faciunt Imperatorem: & tamen ab ejus Dominio Idumæos, Moabitas & Ammonitas eximunt.

5. Denique planè ad Anglorum χιλιαζόντων mentem vers. 44. & 45. affirmant Turcas ob rebellionem Judæorum in Aquilone & Oriente, contractis suis in Judæâ copiis ibi castra metari, ibique victos excindi, ut orbis Monarchia ad Judæos tandem perveniat. Deliriis istis refutandis non immorabimur; indicâsse est refutâsse.

Secunda *Calvini* sententia est, Prophetam à vers. 36. ad finem de Romanis loqui, idque temporibus post *Antiochum Epiphanem*, nec ultra natum *Christum*. In hac sententiâ probamus quod versibus ante 36. velit *Antiochum Epiphanem* indigitari: probamus etiam quòd nolit in fine capitis notari ulla tempora post natum *Christum*; fabulasque de Turcis & Monarchiâ Judæorum non modò excludat, sed etiam explodat.

Verùm in hoc *Calvini* commentario plura improbamus, ut nimis subtilia: nec sine aliquâ torturâ verba textûs ab *Antiocho* ad Romanos deflectentia. Videte versum tricesimum sextum.

Inde sic argumentor Primò. Rex de quo vers. 36. idem est de quo versibus superioribus actum est, nullum enim in textu signum est mutationis personarum, imò verò Pronomen demonstrativum ה Regi præfixum, expressè videtur concludere eundem omnino Regem illic exprimi, de quo solo multis prioribus versiculis fiebat sermo. Jam verò largitur *Calvinus* priores versus de *Antiocho Epiphane*, non verò de *Romanis* loqui. *Contra Calvini sententiam argumenta.* 1.

Secundò. Etsi de vocibus nolimus contendere, tamen Regis nomen multò convenientiùs tribuitur *Antiocho*, qui fuit una persona & verè Rex, quam Senatui Populoque Romano, eo inprimis tempore cum Regis nomen ipsis erat sacrum & abominabile. 2.

Tertiò. Licet Romani pro suâ superbiâ pleraque in Provinciis agerent ad suum beneplacitum, eâ tamen tempestate multò magis exlex & arbitraria inprimis in Judæos tyrannis *Antiochi* fuit quàm Romanorum: Senatus enim Romanus eo tempore aliquâ juris & benignitatis specie cum Provincialibus nullâ se injuriâ provocantibus procedebat: verùm *Antiochi* in in suos subditos inprimis Judæos crudelitas tam fuit immanis & insolens, ut inde *Epimanis* i. e. amentis & insani infamiam homo ille cerebrosissimus apud omnes jure referret. 3.

Quartò. Licet Romani valde fuerint impii, & omnibus Diis libidinem suam prætulerint, variaque scommata & blasphemias *M. Tullius*, aliique scriptores Romani in Deum Israëlis eructaverint: tamen in hac ἀθεότητι ab *Antiocho Epiphane* longè superabantur. Hic enim gentibus omnibus in suo Imperio patrios omnes Deos sub pœnâ mortis abjicere, & Græcorum extraneos Deos colere mandavit: tamque blasphemus in Deum Israëlis fuit, ut libros omnes sacros flammis abolere præce- 4.

præceperit, nec ullibi *Iehovæ* cultum vel tenuissimum celebrari pateretur: nihil à Romanis ante natum *Christum* usquam terrarum, nedum apud Judæos simile patratum est.

5. Quintò. Rex de quo versu illo *Daniel*, prosperè agebat donec in Judæos ira Dei fuit perfecta; tunc enim à Judæis in illum Regem ira divina conversa est. Jam verò ista in *Antiocho* ad oculum videre fuit, in Romanis nequaquam. Nam donec persecutio Judæorum ad ἀκμὴν pervenisset, omnia *Epiphani* in Judæâ, totaque Syriâ ad mentem fluebant; sed cum Divinæ iræ poculum Judæi epotassent, statim omnia *Epiphani* retro referri, donec Divina manus eum miserrimè confregisset. Quòd autem ad Romanos, nunquam prosperiori fortunâ sunt usi quàm post Hierosolymorum cladem & extremam Judæorum dispersionem. Si verò iram consummandam exponas de Divinâ in Judæos vindictâ, quæ in hodiernum diem durat, & duratura est usque ad eorum conversionem; certè Romanorum prosperitas eousque non perduravit, quandoquidem multis ab hinc seculis omni calamitatum genere populus Romanus fractus & verè deletus fuit. Qui enim in hodierno veteris urbis cadavere stabulantur, nihil quicquam ad Romanorum priscorum sanguinem spectant.

6. Ex versibus 37, 38, 39. sic argumentamur contra sententiam præ manibus. Rex de quo ibi Propheta, Deos patrios contemnebat: Atqui hoc fecit *Antiochus* præ Romanis, ille enim Syrorum omnes Deos, quos longo ordine patres sui Syriæ Reges colebant, Deumque Israëlis, quem multis donariis & sacrificiis majores sui multoties honorârunt, sub pœnâ mortis colere vetuit; Deus autem, cujus cultum maximè præ se ferebat, erat ipsi alienus, *Iupiter* enim *Olympius*, utcunque ab Atheniensibus & quibusdam Peloponnesiis, qui ad urbem Olympiam juxta Elidem Achajæ habitabant, ut Deus patrius coleretur, nihil tamen vel *Olympius* mons, vel *Olympia* civitas vel *Iupiter Olympius* ad Macedonas. *Alexander* quidem, peculiari superstitione (an ambitione?) *Iovem Hammonem* affectabat, sed nequaquam *Olympium*, licet mater ei *Olympias* fuerit. Quod ad Romanos, tanta eorum superstitio fuit, ut vicinorum penè omnes Deos in urbem suam accersiverint, suorum autem nullum ex urbe unquam eliminaverint, ante tempora Christiana.

7. Secundò. Quæ de Romano mulierum contemptu in frequentibus divortiis observat *Calvinus*, nullum peculiare scelus in ea gente præter alias habent: & verò mulierum contemptor *Antiochus* singulari jure dici potest, qui tantum abfuit ut Judaicarum lamentis & immanibus clamoribus moveretur, ut ipsarum plurimas unà cùm circumcisis infantibus matrum uberibus annexis, ex altis arboribus suspenderet.

Tertiò. Deus quem Romani supra alios 8.
omnes colebant, fuit *Iupiter Capitolinus*, revera idem cum *Antiochi Iove Olympio*; hic verò Romanis non fuit Deus alienus, sed inprimis patrius & paterrimus, nam ipsi primi Patres conscripti, mox urbe fundatâ in monte Tarpejo jacientes fundamenta templi *Iovis*, invenerunt sepultum caput cujusdam *Toli*, unde saxo *Tarpejo* Capitolii nomen indiderunt, cùm antea mons *Tarpejus* diceretur à *Tarpeja* virgine vestali, quam ibidem Sabini scutis suis obrutam necârunt; itaque Romani à primis suæ urbis incunabulis & Capitolii primo nomine *Iovem Capitolinum* pro summo Deorum agnoverunt. Nunquam ergo hic peregrinus sed semper civicus & civicorum Deorum primus Romæ fuit.

Ex versibus 40, 41, 42, 43. hæc oppono. 9.
Primò. Regi, de quo ibi *Daniel*, Ægyptii moverunt bellum, sed post *Antiochum Epiphanem*, nullum Ægyptii bellum moverunt unquam Romanis: tanta enim Romanorum potentia & Ægyptiorum iis seculis infirmitas fuit, ut hi sub illorum tutelâ lubentes latuerint, rebellârunt verò nunquam. Quòd ad arma *Cleopatræ* contra *Cæsarem Augustum*, ea auspiciis *Antonii*, & sub Aquilis Romanis pro Romana Repub. quasi contra factionem vi & arte in rempub. invehentium tyrannidem suscepta sunt.

Secundò. Is de quo *Daniel*, fuit Rex 10.
Aquilonis contra quem Ægyptii Australes bellârunt, Romanis autem Regis Aquilonaris titulus non competit, sed rectè *Antiocho*, vel ipso *Calvino* judice, qui *Antiochum* versibus superioribus Aquilonaris Regis nomine indigitari fatetur. Vult quidem ille per Regem Aquilonarem hic intelligi *Mithridatem* Bithyniæ, & *Tigranem* Armeniæ Reges; sed gratis: Hi enim contra Romanos quidem bellârunt, sed nequaquam contra Regem Austri: atqui *Daniel*, ut sæpe versibus superioribus, ita hoc etiam Regem Austri & Regem Aquilonis committit, ut capitales & hæreditarios hostes.

Tertiò. Rex de quo ibi *Daniel*, post de- 11.
victam Ægyptum subjugavit Judæam, non autem Idumæam, nec Moabitas, nec Ammonitas: hæc *Antiocho* rectè conveniunt, ut ex *Iosephi* & *Maccabæorum* historiâ patet, Romanis non item: non enim illi ex Ægypto in Judæam transiverunt. Nam Ægyptus longè post Judæam & Syriam à *Pompejo* subjugatas redacta est ab *Augusto* in Provinciam. Quod autem à Romano jugo vel Idumæi vel Ammonitæ vel Moabitæ liberi fuerint, vel quod Æthiopia & Libya

ante *Christum* natum Romanis subditæ fuerint, quis antiquorum testetur nescio.

12. Denique ex versibus 44. & 45. hæc objicimus. Primò. Rex de quo *Daniel*, ab Ægypto avulsus est per adversos ex Aquilone & Oriente rumores: Verum hoc est de *Antiocho* non *Romanis*, ultima enim ejus expeditio post tertiam Ægypti invasionem fuit contra *Artaxiam Armenium* in Aquilone, & Orientales Persas. Romani quidem in *Crassi* clade magno à Parthis damno sunt affecti, sed nihil hujus cladis nuncio turbati, nec etiam tum temporis hostilem in Ægyptum pedem intulerant.

13. Secundò. Rex de quo ibi *Daniel*, sinistris illis rumoribus commotus magno cum impetu Orientem & Aquilonem invasit; Atqui Romani nulla contra Parthos in *Crassi* vindictam arma moverunt ante natum Christum. *Antonii* in Armeniam excursiones suâ sponte nullo Senatûs mandato susceptæ, & magno cum suo sociorumque damno peractæ, parvi fuerunt momenti.

14. Tertiò. Rex de quo ibi *Daniel*, tentoria sua fixit in montibus *Iudæ*, jam verò Antiochus illud præstitit, non autem Romani. Dùm *Antiochus* cum dimidio sui exercitûs iret in Persiam, Præfectum suum Syriæ *Lysiam* cum filio *Eupatore* & altero exercitûs dimidio ingenti militum numero misit in Judæam. *Lysias* hic *Antiochi* regia tabernacula fixit Emmaunte in montibus Judææ non procul Hierosolymis, inter duo maria Mediterraneum & Mortuum, ut libri *Maccabæorum* & *Iosephus* testantur. Ista Romanis non aliter attribuit *Calvinus*, quàm asserendo eorum Dominium & tentoria fixa à mari Euxino usque ad Persicum, Ægyptiacum & Rubrum. Verum hoc non est figere tentoria in monte decoris sancto, seu in Judæa inter duo maria.

15. Denique. Rex de quo ibi *Daniel*, dum pergeret versus Aquilonem & Orientem, haberetque etiam intereà temporis in Judæa exercitum regalem, divinâ manu percussus ita fuit, ut, nullâ ei hominum vi opitulari valente, miserè interierit: hoc de *Antiocho* verum omnes nôrunt, de Romanis verò nullus. Obvia hæc sunt, & tot alia contra *Calvinum* argumenta, ut paucos hîc ille, si ullos, suæ sententiæ sequaces habeat.

Contra Brightmannum argumenta. Sequitur tertio loco *Brightmannus*, Χιλιαζόντων hîc Coryphæus, à quo cæteri primaria sua argumenta contra communem sententiam mutuantur: Hic versus à trigesimo sexto ad quadragesimum cum *Calvino* interpretatur de *Romanis*, sed sensu longè diverso tamque detorto & singulari, ut ipsius discipuli hactenus eum non sequantur, verùm à versu quadragesimo ad finem *Calvinum* deserit, & per Regem Austri intelligit *Saracenos*, & per Regem Septentrionis *Turcas*, quos à Judæis tandem in terra Canaan deletum iri pronunciare hîc *Danielem* arbitratur.

Contra *Brightmannum* pleraque faciunt quæ contra *Calvinum* attulimus; sed hæc insuper contra eum singularia asserimus. Versu 36. Regem se exaltantem supra omnes Deos interpretatur de Romanis se exaltantibus supra Reges & Magistratus. Concedimus Scripturam aliquando Deos de Magistratibus intelligere, sed nequaquam hoc loco, ipse enim *Brightmannus* quod in eo versu sequitur de Deo Deorum interpretari cogitur de Deo cœlesti: Ergo de eodem & non de terrestribus Diis loquuntur verba immediatè antecedentia. Prætereà non se tum temporis nec unquam Romani extollebant supra omnes Reges mundi, sed tantùm supra aliquot vicinos à se subactos, qui ad reliquos terræ Reges, quibuscum nihil unquam Romanis negotii, pauci fuerunt.

Versum 37 Interpretatur *Brightmannus* de Imperatoribus Romanis, evertentibus omnes Deos seu magistratus patrios, & negligentibus contra suarum uxorum desiderium Imperii hæreditatem suis liberis relinquere. Audaces hasce novitates quis concoquet? Cur contra *Calvinum* à Senatu Romano ad Imperatores desultat; deinde tantùm abfuerunt Imperatores à contemptu priscorum Magistratuum, ut ipsi Dictatorum, Consulum, Pontificum, Tribunorum plebis, & aliorum summorum Magistratuum cùm nomina tum res exercere multis seculis studiosè præ se ferrent: inferiores autem Magistratus absque invidiâ & ullo impedimento muneribus suis ut olim sub Senatu, ita ad seram posteritatem sub Imperatoribus fungebantur: & verò omnes Imperatores motu proprio non minùs quam uxorum suis filiis, cùm haberent, & filiis deficientibus, suis proximis agnatis Imperii sceptrum relinquere cupidissimè nitebantur.

Versum 38. & 39. interpretatur de *Pompejo* qui in templo Hierosolymitano obtulit sacrificia, in primis de *Cæsare Augusto* qui Clientis sui *Herodis* operâ templum Hierosolymitanum maximis opibus, auro, argento, & gemmis adornavit. Verum enimverò, num quis unquam mortalium vel ante vel post *Brightmannum* hujusmodi commenta somniavit? Certè vult Propheta Regem de quo agit agnovisse Deum illum extraneum, eumque suis opibus coluisse non alienis: nunquid autem *Augustus Cæsar*, nedum *Pompejus* Deum Israëlis unquam agnovit? Vel in ejus cultum teruncium ex suo impendit? Apage nugas! Ista

tam

tam sunt extravagantia, ut primarii sequaces *Brightmanni Parkerus* & *Huitus* ea rejiciant. Uterque ab Imperio Romano ad Antichristum Romanum declinantes, sed cum hoc discrimine, quòd *Parkerus* inducat *Antichristum* à versu 21. exinde *Antiochum*, imo imperium Romanum omninò excludens; *Huitus* verò admittat *Antiochum*, ad vers. 36. exinde verò inducat Imperatores Romanos unà cum *Antichristo*, vers. tamen 38. & 39. solum vult *Antichristum* omni alio excluso.

In posterioribus versibus major est concordia, nam *Brightmannus*, *Huitus*, & *Parkerus* per Regem Austri intelligunt *Saracenos*, qui magna Regno Romano seu Regi Aquilonis mala inflixerunt.

1. Contra hunc commentarium ex ipso textu sic arguo. Primò. Rex Austri in fine temporum arma movet: Atqui Saracenorum arma in Imperium Romanum duce *Mahomete* mota sunt primùm anno *Christi* sexcentesimo trigesimo: procul tum aberat finis vel Imperatorum vel Pontificum Romanorum, ab eo enim tempore fluxerunt jam anni supra mille, & tamen vel Imperii vel Antichristi Romani nullus dum finis apparet.

2. Secundò. *Danielis* Rex Austri à Regis Septentrionis armis est impetitus; Atqui Saraceni à Turcis (quos multoties volunt Regnum Septentrionis) non sunt armis impetiti.

3. Tertiò. Si *Parkero* credimus, vers. 21. Saracenorum & Turcarum arma contra Papam Romanum inculcantur, quorsum ergo, ut loquitur *Huitus*, recocta crambe posteà reponeretur?

4. Versibus postremis Turcarum volunt arma describi unà cum ipsorum ruinâ manibus Judæorum. Commentarium hunc non possumus probare. Primò. Quia novus est & singularis valdè.

5. Secundò. Quam maximas Imperiorum mutationes minutatim valdè in circumstantiis multis ac planis, exponit multò clariùs, quàm ullæ ejusmodi prophetiæ ante eventum enarrari solent.

6. Tertiò. Audaces hujusmodi de rebus futuris conjecturæ tam facilè respuuntur quàm urgentur.

7. Quartò. Rex Aquilonis contra Regem Austri militans, si *Parkero* credimus, est *Antichristus* Romanus in sacro suo bello contra Saracenos: sed si *Brightmanno* & *Huito*, est *Turca* belligerans contra Mammalucas in Ægypto. Duo hæc commenta nequeunt simul consistere.

8. Quintò. Turcæ prius Mammalucarum Ægyptum quàm Judæam subjugârunt, etsi in primo transitu Syriam ac Judæam malè mulctârunt, Turcarumque manus, Edomitæ, Moabitæ, & Ammonitæ in Arabiæ aditu non effugerint: *Daniel* autem de Rege suo Aquilonari omnia contraria.

9. Denique. Quod rumores ab Aquilone & Oriente sint fama de Judæorum Aquilonarium & Orientalium ad Christianismum conversorum armatâ insurrectione, quodque castrametatio Regis Aquilonaris in monte Sancto sit Turcarum in Judæa exercitus, & quòd ejus à Deo ruina sit quinta Monarchia à Deo Judæis data, idque, secundum hos auctores, ipso anno Christi 1650. Omnia hæc gerræ sunt germanissimæ, nullo testimonio, nullâ solidâ ratione fundatæ, quibus ipsum jam tempus meritum ruborem incussit; Pergere tamen volunt χιλιάζοντες esse molesti, & cùm una non successerit, aliis continuò viis suas phantasias aggrediuntur statuminare.

Quarta sententia est eorum qui hunc Danielis locum de *Antichristo* exponunt, *Antiochum* omninò excludentes. Hæc mens est *Hieronymi* & *Theodoreti*, & fere omnium Pontificiorum: *Lutheri* etiam, *Bullingeri*, & aliorum Protestantium. Contra hanc sententiam nolumus hîc disputare, cùm ne simus prolixiores, tum quòd satis nobis placeat multa hîc *Danielis* verba ad *Antichristum* applicari, tantumque displiceat *Antiochum* ut *Antichristi* typum omnino excludi, ac non potiùs (ut facit glossa ordinaria & diversi interpretes) utrumque includi ut typum & antitypum. *Contra Pontificios.*

Quòd negat *Huitus Antiochum* dici posse *Antichristi* typum, eò quod omnes typi ad solum *Christum* referantur, nimis est argutum: quis enim quarumcunque partium Theologus negaverit *Pharaonem* Diaboli, Templum *Solomonis* Ecclesiæ Christianæ, ac Hierosolymam terrestrem civitatis supernæ typum? Et si quis scrupulosior *typi* vocem colans respuat, dicas *Antiochum* Antichristi εἰκόνα, exemplar & vivam imaginem.

Prætereà. Quidam ex Danielis versibus tam difficulter *Antichristo* accommodantur, ut *Lutherus* & *Graserus* ad subtiliores allegorias excurrant, quàm ipse *Parkerus* valet concoquere. Pontificii quidem eo lubentiùs post Patres hunc locum de solo *Antichristo* accipiunt, quòd hac ratione sperent nostrorum argumenta de Antichristianismo Papæ faciliùs se elisuros. Sed Profectò *Lutherus*, & inprimis *Polanus* ex hoc ipso loco ad Antichristum applicato, duras & urgentes multas rationes proferunt, quæ Pontificem Romanum τὸν Ἀντίχριστον esse demonstrant.

Ultima sententia est eorum qui locum totum de *Antiocho Epiphane* exponunt, ita tamen ut non negent ad Pontificem Romanum accommodari posse. Hæc mens *Sententia veræ fundamenta.*

 est

est *Pelicani*, item *Iunii*, *Polani*, *Rolloci*, *Piscatoris*, *Deodati*, Interpretum omnium Anglicanorum, &c, quod mireris, Jesuitarum *Maldonati*, *Sanctii*, & *A Lapide*, qui pro se citant *Chrysostomum* & alios, qui locum hunc non de *Antichristo*, sed de *Antiocho* disertè interpretantur. Pro affirmativâ sunt
1. hæ rationes. Primò. Versibus antecedentibus agit Prophera de *Antiocho Epiphane*, & verò nullum est in rexru signum quod in vers. 36. mutationem personæ vel leviter subinnuat.

Parkerus hoc argumento, ut videtur, victus concedit oportere interpretari Propheram à vers. 36. de eâdem personâ de quâ versus præcedentes loquunrur. Vult quidem ille loqui *Danielem* versibus præcedentibus, nimirum à 21. de *Antichristo* Romano, nequaquam de *Antiocho*: sed in hoc singularis est, nullum habens, quantum scio, vel auctorem, vel sequacem suæ sententiæ.

2. Secundo. Articulus demonstrativus ה quem notificantem vocant, solet notare subjectum id de quo priùs actum est, idque cum aliquâ Emphasi, itaque Rex hoc loco dictus hunc articulum notificantem sibi præfixum habens, non debet absque necessitate de alio accipi Rege, quàm isto de quo notum & clarum est *Danielem* in præcedentibus loquutum.

3. Tertiò. De eo loquitur *Daniel*, cui historiæ rerum gestarum eò loci memoratarum conveniunt. Atqui rectius *Antiocho Epiphani* quàm alii cuiquam tota ea historia convenit, ut tum ex dictis, tum ex dicendis liquebit.

4. Quartò. Incongruum est Prophetæ narrationem abrumpere, & valdè multorum seculorum hiatu interrumpere: hoc autem facit sententia quam refutamus, vult enim Prophetam à persecutione *Antiochi* statim & immediatè rransilire ad ultima tempora persecutionum *Antichristi*, & ad *Antichristi* in ipso fine mundi ruinam; omittendo primaria Ecclesiæ fata quæ à diebus *Antiochi* ad hodiernum, annis propè bis mille contigerunt.

5. Quintò. Tertiam habuit *Antiochus Epiphanes* in Ægyptum expeditionem, post secundam illam à quâ per Romanos deterritus est: tres enim expeditiones *Antiochi* in Ægyptum vers. 29. implicantur. In prima & ultima res erant prosperæ, in mediâ res ei pejus successetunt, de rertiâ hac quæ secundâ fuit felicior, agit Propheta post vers. 36. Præcipua hîc quæstio erit de rectâ versione versus vicesimi noni, Hebræa hæc sunt תִהְיֶה כָרִאשֹׁנָה וְכָאַחֲרֹנָה וְלֹא vertit *Pagninus*, *Et non erit sicut prius & sic posterius*. Rectius LXX. Interpretes de verbo in verbum sine ullâ mutatione οὐκ ἔςαι ὡς ἡ πρώτη καὶ ἡ ἐσχάτη, quasi diceret, *non erit expeditio hæc secunda tam felix quàm vel prima vel ultima*, quemadmodum Biblia nostra vulgaria, *But it shall not bea as the former, ora as the latter*, sequentia hîc *Iunium*, *Sed non erit ut prior expeditio aut ut posterior:* quem etiam sequitur *Piscator*, *Sed non fiet sicut primâ vice, aut sicut alterâ vice*. Etiam *Deodatus*, Ma la cosa non riuscera come la prima el' ultima volta. Agnoscit *Brigtmannus* secundum hanc versionem tres esse oportere *Epiphanis* in Ægyptum expeditiones, sed ut vim argumenti eludat contendit falsam esse *Iunii* translationem hoc fundamento, quòd cum nota similitudinis adverbium כ duplicatur, semper prius vertendum sit per *ut* & posterius per *ita*: hoc probat tribus exemplis, & ex hac hypothesi locum vertit hoc pacto, *& non erit ut prius ita & posterius:* hac ratione necessitatem tertiæ expeditionis evitans.

Verùm solida non videtur hæc *Brightmanni* argumentatio, agnoscimus locis ab eo citatis & aliquor aliis, dum duplicatur *Caph*, posterius vertendum, ut loquitur ille, redditivè per *ita*, non propositivè, & prius vertendum per *sicut*. Sed negamus vel semper vel plerumque & in primis loco præ manibus hoc fieri posse: Nam hoc loco præter *Caph* est Conjunctio *Vau* adverbium *Caph* antecedens, quam *Brightmannus*, ut & isti Interpretes, quos ille hîc sequitur, vel omnino expungunt, vertentes *& non erit sicut prius ita posterius*, vel ponunt Conjunctionem post Adverbium hoc pacto, *& non erit sicut prius ita & posterius*, quorum utrumque est textûs originalis corruptio. Rectè igitur *Iunius* versiones Latinas ad Originalem hîc revocat, & malè *Brightmannus Iunii* versionem corrigere conatur.

Fateor *Piscatorem*, *Iunii* hîc sequacem, alterum effugium pandere ad argumentum nostrum eludendum; agnoscit quidem ex hoc loco tres *Antiochi* expeditiones, sed duas vult antecedere illam quam impedivit legarus Romanus *Popilius Lænas:* Verum commentum hoc (etsi temerè nimis Annotatores Anglicani tertii illud amplectantur) vanum est & frivolum. In versibus enim antecedentibus vicesimum nonum, nulla præter unam *Antiochi* expeditio in Ægyptum apparet; nec ulli auctores probati duas ponunt ante *Antiochi* cum *Popilio* congressum. Utque *Brightmannus* & sequaces, quibuscum unis hîc nobis res est, nolunt plures quàm unam.

Quæ contra hanc nostram de *Antiocho* sententiam objiciuntur multa satis & difficilia, ad eorum pleraque suprà respondimus, dum disputaremus contra *Calvinum*, quæ addunt *Brightmannus*, *Huitus*, & *Parkerus* ex *Grasero* primaria hæc sunt. *Objectiones refutantur.*

Primò.

1. Primò. Nulli auctores quicquam memorant de ullo *Antiochi* bello contra Ægyptios, postquam *Popilius Lænas* eum coëgit ex Ægypto discedere, nec ullum ipsi bellum fuit vel in Oriente vel in Septentrione paulò ante suam mortem. Resp. Quæ affert *Iunius* ex *Zonara*, *Livio*, *Floro*, & *Iustino*, etsi ea *Annotatores Anglicani*, *Polanus*, & alii fide *Iunii* (quanquam suppresso ejus nomine) verbatim repetant, tamen dum historicos illos volvo & revolvo, nihil in eorum quoquam reperio quod ad nostram rem quicquam facit, hæc tamen in aliis auctoribus occurrunt.

Cornelius Tacitus historiarum quinto (ut rectè citat *Grotius*) disertè narrat *Antiochum Epiphanem* post sua in Ægypto & Judæâ bella in Oriente & Aquilone, nimirum cum Parthis bellâsse, & verò Parthico hoc bello impeditum, quominùs Judæorum superstitionem omnino deleret. Non possunt hæc exponi de seriori multo *Antiochi Sideta* contra Persas expeditione (prout perperam conantur oppugnantes eludere) nec de ullo alio *Antiocho* possunt intelligi quàm *Epiphane*, idque prope mortem post suas omnes contra Ægyptios & Judæos expeditiones.

Prætereà *Appianus* in Syriacis (ut cum *Grotio Usherius* rectè citat) affirmat *Antiochi* victoriam contra *Artaxiam Armenium* Regem Aquilonarem.

Denique apud *Hieronymum* in locum legimus *Porphyrium* asserere, *Epiphanem* anno suo penultimo, qui dui antedictas in Ægyptum expeditiones sequutus est, movisse contra *Philometorem* arma, quæ divertere coactus est in novos hostes in Oriente & Aquilone. Ista *Porphyrii* non rejicit *Hieronymus*, licet in aliis multis ibi illum meritò reprehendat.

2. Objiciunt secundò. Rex Austri vers. 40. provocat Regem Aquilonis ut turbo transcurrit totam regionem Australem: Atqui verò nunquam provocavit *Epiphanem Philometor*, & postquam jussissent Romani *Antiochum* abstinere Ægypto, nunquam ille ausus est Ægyptum invadere, nec tale quicquam ullus priscorum historicorum de eo memorat. Resp. Parca valdè est historia istorum seculorum in rebus Orientis & Austri: Imo verò ipsius Romanæ & Græcæ historiæ fontes, *Polybius*, *Livius*, *Dionysius Halicarnassæus* penè toti interciderunt, *Iosephus* etiam & *Maccabæi* de Syriacis & Ægyptiacis paucissima delibant, & verò paulò antiquiores, qui in illo ipso seculo magno numero scripserunt, omninò toti deperditi sunt. Quod si eorum quas ex *Porphyrio*, *Appiano*, & *Tacito*, citavimus narrationes extarent, in propatulo essent quæ jam latent. Certè *Epiphanes* internâ calamitate edoctus semper sibi à Romanis valdè metuebat, non obstante tamen hoc metu, ausus est variis prætextibus non semel Ægyptum invadere. Equidem post secundam suam expeditionem, à quâ legatus Romanus eum retraxit, nova fratrum discordia, quâ *Physcon* ex Ægypto fugere coactus est, & tandem Romæ ad opem contra fratrem *Philometora* flagitandum se sistere, latam *Antiocho* portam pandere visa est, per quam Romanis non ingratiis quasi *Physconi* opitulaturus, in *Philometorem* tertio irrueret.

Tertia objectio. Ante versum 36. clara est *Epiphanis* historia, Ergo in posterioribus de alio agitur quàm *Epiphane*. Resp. 3.
Si cum Jesuitâ *Sanctio* dicamus repetere Prophetam, ut clariùs enarret quæ suprà breviùs tradidit (prout Sacris Scripturis satis est familiare) effugiemus priores difficultates de tertiâ *Epiphanis* in Ægyptum expeditione, post secundam à quâ Romanorum auctoritate repulsus est. Sed hoc omisso negamus ante vers. 36. finitam *Epiphanis* historiam, nam nihil de variis ejus actibus annis suis ultimis, inprimis de gloriosissimâ Dei in ipsum vindictâ, ob immanem in Israëlem crudelitatem auditum est ante illum locum: hæc tacuisse fuisset Dei gloriam populique solatium plurimùm offuscâsse.

Objiciunt quartò. Rex de quo *Daniel*, 4.
omnia agebat pro suâ libidine, more scilicet summi Imperatoris, non tyranni: *Epiphanes* autem præterquam quòd immanissimus tyrannus fuerit, plurima pro sua libidine vel in ipsâ Judæâ à *Maccabæo* impeditus non valuit præstare. Resp. Agunt pro suâ libidine non minùs tyranni quàm Justi Imperatores, imò magis illi quàm hi, nimirum magis suâ libidine ab omni legum vinculo soluti. Deinde in *Antiocho* distingue locos & tempora. In Ægypto præsentibus Romanis nihil pro suâ libidine præstabat, sed in Syriâ & Judæâ absolutissimum dominum & tyrannum agebat ad aliquod tempus: non autem loquitur Propheta de omni tempore, nec de eo cum *Antiochi* furentis rabiei *Iudæ Maccabæi* fortitudo fibulam imposuisset.

Quintò. Locum hunc *Danielis* applicat *Paulus* 2 Thess. 2. vers. 4. ad *Antichristum*, Ergo loquitur *Daniel* de *Antichristo*, non de *Antiocho*. Resp. Nulla est consequentia, loquitur enim Propheta de *Antiocho*, etsi quæ de *Antiocho* habet *Daniel*, applicet *Paulus* ad *Antichristum*. Quòd hîc regerunt *Antichristum* non esse antitypum *Antiochi*, quia omnium typorum antitypus est solus *Christus*, suprà diximus novam hanc de typis doctrinam esse paradoxam, contra omnes loci Interpretes, tam antiquos Pa-

tres quàm Doctores Protestantes & Pontificios, qui typos & antitypos extendunt ultra *Christi* personam ad alia multa, inprimis ad *Antiochum* & *Antichristum*: utcunque, dato *Antiochum* non esse typum, erit tamen, quod nemo negaverit, valdè viva imago & εἰκὼν *Antichristi*. Certè ob magnam similitudinem illius attributa ad hunc ab Apostolo aut alio quovis applicari possunt.

Denique. *Antiochus* non fixit tentoria sua, nec mortuus est in monte Sancto decoris. Resp. Non ibi loquitur Propheta de loco mortis *Antiochi*, sed tantum de ejus tentoriis, rectè autem ibi dicitur *Antiochus* fixisse tentoria, ubi Syriæ legatus *Lysias* ejus mandato regale tabernaculum fixit; circumcingente illud in monte juxta Hierusalem dimidiâ totius Syriaci exercitûs parte, in præsentiâ *Eupatoris* unici *Epimanis* filii. Reliquæ objectiones faciliores sunt, itaque eas omittimus.

QUÆSTIO VII.

Quibus temporibus assignanda sint quæ de Gog *&* Magog *habet Ezekiel Capitibus* 38. *&* 39?

Quæstionis difficultas. RESP. Tanta hîc difficultas est, ut hac de re differens doctissimus *Prideaux* meritò pronunciet, inter Scripturæ δυσνόητα vix aliud involutius oraculum occurrere, & *Paræus* in Apoc. 20. v. 7. cum loco nostro si non eundem, certè summè parallelum *Ioannem* affirmet non exponere, sed αἰνιγματίζειν rem involvere ægnimate. Obscurissima enim, inquit, nobis est hæc oraculi pars, ut quid sibi velit Propheta vix divinare liceat, & tot sint veterum recentiumque opiniones fere quot capita. Certè quod habet *Hieronymus* de Ezekielis 40. & sequentibus (apertè, inquit, imperitiam confitemur, melius arbitrantes nihil quàm pauca dicere) rectiùs nostro præ manibus loco convenit. Ita si in tam arduis nihil clari & certi afferre valeamus, id humanæ infirmitati jure condonandum videtur.

Invenio illustriores hîc sententias sex; obscuriores multas quas Jesuitæ *Bellarminus* & *Alcasar* corradunt, non moror.

Theodoreti sententia à Iesuitis non intellecta. Prima est *Theodoreti* in locum, qui totum utrumque caput exponit literaliter & historicè de gentibus Scythicis, quæ statim à *Zorobabelis* reditu ante templum extructum à Judæorum hostibus pecuniâ & promissis attractæ cum maximis copiis in Judæam profectæ sunt, & omnia ea fecerunt ac passæ sunt quæ Propheta memorat. *Theodoreti* sententiam non tantùm *Bellarminus*, *Alcasar* & *à Lapide*, sed etiam noster *Prideaux* ita proponunt, ut satis appareat ipsos *Theodoreti* locum vel nunquam inspexisse, vel, si aliquando legerint, oblivioni totum tradidisse: ajunt enim omnes quatuor *Theodoretum Gog* & *Magog* referre ad *Antiochum Epiphanem* & tempora *Maccabæorum*: tantum tamen ab hoc abest *Theodoretus*, ut probet *Ezekielem* loqui de temporibus *Cyri* & *Zorobabelis* ante extructum templum secundum, centenis aliquot annis ante natos *Maccabæos*, hoc argumento quod *Zorobabel* ex spoliis *Gogi* & *Magogi* templum illud extruxerit.

Utcunque, contra *Theodoretum* sic argumentor. Victoria Israëlis de *Gog* & *Magog* multò maxima fuit, cui similem Dei populus nullam unquam de ullo hoste reportavit: *Ezras* autem & *Nehemias* accuratam valdè & particularem historiam conscripserunt de omnibus quæ *Zorobabelis* tempore Judæis contigere, neuter tamen ullum de hac victoriâ verbum. *In optimo sensu est error, quia* 1.

Secundò. Diebus *Zorobabelis*, dum regnarent in Asiâ *Cyrus*, *Cambyses* & *Darius*, nullæ gentes Scythicæ imperârunt Persis, Ægyptiis, Æthiopibus, & aliis, ex quibus *Gogi* exercitum constitisse narrat Propheta Cap. 38. v. 5. & 13. Imò verò ultra portas *Caspias* Massagetarum terminos, aut ripas Danubii occidentalium Scytharum limitem, populus ille pedem non extulit, nedum ut in intima Asiæ minoris & Syriæ Judæam versus tenderet. Istorum seculorum historiam accuratè texunt *Herodotus*, *Xenophon*, *Ctesias*, *Berosus*, & alii. Ex his clarum est nulla Scythas arma movisse intra fines Imperii Persici, dum viveret *Zorobabel*. 2.

Tertiò. Bellum *Gog* & *Magog* contra Judæos motum est, post reditum in Chananæam non tantùm Judæorum, sed etiam & Israëlitarum, & post omnium duodecim tribuum in unum Regnum redintegrationem: Cap. enim 37. reditus *Ephraim* & decem tribuum, earumque cum *Iudâ*, *Benjamine* & *Levi* reconciliatio fusè describitur ante bellum Gogicum cap. 38. nec in unum Regnum cum *Iudâ* & *Benjamine* reductæ sunt ad hunc diem. 3.

Quartò. Post bellum Gogicum prosperrimus in æternum est Ecclesiæ status, ut legimus Cap. 39. v. 22. & 29. Atqui post dies *Zorobabelis* maximæ fuerunt Ecclesiæ calamitates, cùm ab *Antiocho* tum à *Romanis*, tum ab *Antichristo* Pontifice Romano. 4.

Pro se hæc affert *Theodoretus* argumenta, etiam cum stomacho & indignatione contra omnes Christianos quasi Judaizantes, qui bellum hoc Gogicum credunt adhuc futurum & nondum præteritum. *Theodoreti argumenta refutantur.*

Primò. Conjuncta est historia belli Gogici cum historiâ reditûs ex Babylone cap. 37. Ergò duo hæc simul acciderunt. Resp. 1.

Omisso

Omisso antecedente, consequentia apparet nulla hoc simili argumento. Historia reparationis Templi & Ecclesiæ Christianæ conjuncta est cap. 40. cum historiâ belli Gogici cap. 39. Ergò reformatio Ecclesiæ Christianæ perfectissima in fine seculi conjuncta est cum bello Gogico diebus *Zorobabelis*. Agnoscit *Theodoretus* hoc absurdissimum.

Secundò argumentatur. Per cladem *Gogi* cognoverunt gentes potentiam Dei Israëlis: Atqui temporibus Christianis gentes edoctæ sunt potentiam Dei Israëlis per Euangelium. Resp. Licet gentes per Euangelium Dei omnipotentiam cognoverint, nihil hoc impedit quò minùs Divinam ipsi potentiam spectârint & magnificaverint, in insigni illâ Gogicis temporibus fidelium de infidelibus Dei hostibus victoriâ. Non quidem, ut premit *Theodoretus*, clades Gogica erat potentius medium ad illuminandum gentes quàm Euangelium, sed tamen medium hoc conjunctum cum Euangelio & Euangelio subordinatum, in afficiendo gentes vim non exiguam habere potuit.

Lactantii & Chiliastarum error. Secunda sententia est *Lactantii* & aliorum multorum Patrum, qui *Chiliastarum* vestigiis insistentes, *Gog* & *Magog* ad ultimos sui Millenaii annos referunt: quando Satanas solutus gentes Paganas concitans contra Sanctos, qui Hierosolymis & in Judæâ cum *Christo* feliciter mille annos peregerunt, attrahitâ Deo ignem de cœlo, qui (ut olim Sodomitas) ita tum gentes istas toto triduo perimet, Sanctis interim in specubus subterraneis securè latentibus.

Vix alitèr Judæi, ut habet *Hieronymus* in locum, & *Galatinus* lib. 5. cap. 11. nisi quòd illi *Antichristum* velint *Gogi* & *Magogi* ducem, & miraculosum ignem à commentitio suo *Messiâ* immitti fingant. Non opus est huic fabulæ refutandæ immorari, jamdudum enim explosa in suo sepulchro conquievisset, si per recentium aliquot Anglorum importunitatem licuisset. Etsi *Bellarminus* & Jesuitarum aliorum turba in præsenti membro Chiliasmi, quod *Gog* & *Magog* spectat, in multis ab antiquis hæreticis & Judæis non recedant.

Utcunque, à sequendo *Lactantio* deterrent præter alia multa, manifestissimi, & multò putidissimi ejus hîc anachronismi: vult enim cum aliis Chiliastis mille annos incipere à septimo mundi millenario, & in fine sexti *Antichristum* post trium annorum & semestris regnum occidendum: finem verò sexti millenarii ponit in sexcentesimo post natum *Christum*: inscribit enim suos libros *Constantino Magno* jam Christiano, quem post ducentos annos vehementer hortatur aurea Chiliastarum secula certissimâ fide expectare. Ex malâ enim LXX. Interpretum versione multi Patres tam Græci quàm Latini annos supra mille in suâ Chronologiâ ultra verum numerant.

Hieronymi, Augustini & aliorum sententia improbanda. Ab hoc Chiliastarum literalem sensum prementium extremo, decurrit in contrarium extremum *Hieronymus*. Nihil ille vult *Ezekielem* habere historici, nam omnia capitis 38. & 39. mysticè & allegoricè interpretatur de Hæresiarchis & hæreticis, qui magno conatu Ecclesiam moliuntur destruere, sed divinâ ope omnes eorum errores tandem profligantur.

Hanc *Hieronymi* sententiam sequitur glossa tam Interlinearis quàm ordinaria marginalis, communiter tamen rejicitur ab Interpretibus tam Protestantibus quàm Pontificiis. Certè hic *Hieronymi* commentarius egregium cuivis cordato lectori documentum esse potest, quantâ cum audaciâ ab aliquibus maximis viris etiam in antiquâ Ecclesiâ, multi Scripturæ loci ad sensus alienissimos absque ullâ solidâ ratione detorqueantur.

Augustinus etiam hîc est allegoricus, etsi ab *Hieronymo* aliquantùm diversus; vult enim ille *Gog* & *Magog* nullas certas gentes denotare; sed quosvis Ecclesiæ hostes à Diabolo excitatos, in primis *Antichristum* in fine seculi, de Civit. Dei lib. 20. cap. 13. *Augustini* verba nedum sensum mutuantur *Beda*, *Primasius*, *Haymo*, & plerique alii Interpretes Latini, nihilominus quæ hîc addit *Hieronymo* *Augustinus*, non minùs contorta & à textu absona videntur, quàm ea in quibus *Hieronymum* deserit. Ignem de cœlo devorantem *Gog*, nihil aliud esse vult quàm invidiam torquentem hostes Ecclesiæ, Sancti constantes in persecutione sunt ipsi cœlum, & firmamentum Ira, odium, & invidia, quæ contra Sanctos ob suam in fide constantiam persecutores concipiunt, sunt ignis cœlitùs defluens. Hæc & alia etiam plura hoc loco *Augustini* tam aliena sunt, ut ipsi Pontificii non possint concoquere.

Eusebii etiam & Ambrosii. *Eusebium* & *Ambrosium* tantùm obiter nomino: ille *Gog* de Imperatore Romano & *Magog* de Imperio Interpretatur: hic verò utrumque de Romani Imperii maximis hostibus Gothis, contra quos *Arcadium* Imperatorem concitat certâ spe ex *Joannis* Apocal. cap. 20. splendidissimæ victoriæ, de quâ nihil audet *Hieronymus* determinare, donec eventus declarâsset belli Gothici catastrophen.

His & aliis adhuc multis sententiis præteritis, duæ nobis inprimis considerandæ restant. Prior est plerorumque Protestantium, qui post *Bibliandrum* & *Iunium*, *Gog* *Ezekielis* intelligunt de *Antiocho Epiphane*: altera

altera plerorumque Pontificiorum, qui *Gog* tam *Ezekielis* quàm *Ioannis* de uno *Antichristo* exponunt. Dico *plerorumque*, quia Jesuitæ *Alcasar*, *à Lapide*, & *Ribera*, cum prioribus eousque jungunt, ut *Gog Ezekielis Antiochum* esse concedant Antichristi *Ioannis* typum.

Contra communem Protestantium sententiam perpendenda offeruntur.

In priori libenter acquiescerem, quia in eâ penè omnes nostros reperio, nec quenquam novi qui ullum contra eam argumentum afferat; ego autem minimè omnium contra Patres & fratres in quoquam amo novare; hîc tamen à me impetrare non possum quin hæc doctioribus perpendenda proponam.

1. Primò. *Antiocho Epiphani Gogi* nomen non videtur omnino applicabile. A magno, fateor, *Iunii* ingenio & doctrinâ profectum est, quòd Syriæ & minoris Asiæ Regnum, à *Gyge* Lydorum Rege, *Crœsi* avo vel proavo, Gogicum hodie à tam multis dicatur, ut urbs *Gygarta* & lacus *Gygæus*. Hæc mihi, etsi à permultis doctissimis viris fide *Iunii* implicitâ (ut alia plurima ejus viri commenta) concoquantur, à vero aliena videntur. Nam primò cùm *Gyges* Rex Lydiæ *Ezekieli* coætaneus fuerit, verisimile non est tam properè nomen eum suum Asiæ minoris populo potuisse imponere, idque apud Judæos qui de hoc *Gyge* ne fando quidem unquam videntur audivisse.

Quod ad lacum *Gygæum*, apparet id nomen nequaquam illi impositum à *Gyge* Lydo; *Homerus* enim multis seculis ante *Gygem* illum natum *Gygæi* lacûs meminit, à Gigante quidem *Briarei* fratre Centauro

Centimanumque Gygem, *semibovemque virum*

dictus fortasse lacus ille prope Sardeis fuit, sed à *Lydo Iunii* nequaquam.

Quod ad urbem *Gygarta*, esto vox hæc exponatur secundum *Iunii* lubitum *Gog carta* urbs *Gygis*, eadem quæ *Hierapolis*, *Scythopolis*, & urbs *Magog*, seu ad Euphratem *Edessa* & *Bambyce* dicta: seu ad pedem Libani, ubi idolum *Decreto* vel *Atargatis* colebatur. Ista omnia licet *Iunio* concessa, nihil videntur ad rem præsentem facere: civitas enim *Magog* longè ultra Lydorum fines posita, à Scythis eò penetrantibus nomen accepit, nequaquam à *Gyge*.

Præterea quid *Gygi* cum Principe *Mesek* & *Tubal*? Gentes illæ procul ad Septentrionem (Iberi & Albani) nunquam Lydorum Regno paruerunt: fatetur *Iunius* Lydos tempore *Crœsi* ultra Halyn fluvium longè ab Albaniâ & Iberiâ terminatos: sed putat patrem *Crœsi Halyattem* ulteriùs Regni Lydici fines extendisse: veruntamen nullius auctoris testimonio hoc suum placitum probat. Quin & hoc etiam ei gratis concesso, nihil tamen vel *Gyges* vel *Halyattes*, vel *Crœsus* ad *Antiochum Epiphanem*, neque enim ille de stirpe *Gygis*, nec de gente Lydiâ ortus est, nec unquam ille fuit Princeps terræ *Magog* seu Scytharum, vel terræ *Mesech* & *Tubal*, seu Iberorum & Albanorum. Ipsius *Alexandri* dominatio non fuit tam Septentrionalis.

Antiochus quidem *Magnus Epiphanis* pater, Lydiam, & cæteram pleramque Asiam minorem aliquandiu possedit, sed postquam à *Scipionibus* fractus erat, totâ cis Taurum Asiâ cedere coactus est, ita ut ejus filius *Epiphanes* vel ipsius Lydiæ nedum Iberiæ & Albaniæ Dominium nunquam attigerit.

Non negamus Scythas in bello Medico diebus *Cyaxaris* ad Euphratem & Libanum excurrentes, urbem à se ibi vel inventam vel conditam suo nomine *Magog* dixisse, quam Syriæ Reges ejectis Scythis tenuerunt: nulla tamen ratio est cur isti Reges ob ejus solius urbis dominium, cùm in Scythiâ verâ terrâ *Magog*, vel *Iunio* Judice, nullum unquam pedem possederint, principes terræ *Magog* celebrentur: imprimis ab *Ezekiele* qui hæc de *Gog* & *Magog* ante Scytharum illam excursionem & conditam Hierapolin prophetârit, saltem antequam ulli Judæorum eam urbem sub nomine *Magog* cognoverunt.

Quod autem Jesuita *Alcasar* in confirmationem *Iuniana* sententiæ urget, *Antiochum Magogi* Principem eo nomine inprimis celebratum apud Judæos, quòd ad *Magogi* idolum *Derceto* Dagonem virum vel potiùs fœminam semipiscem colendum extremis illos suppliciis compulerit, nequaquam admittimus. Nam cùm apud historicos pateat tam Syrorum quàm Judæorum Deos *Antiochum* coli vetuisse, nescimus quo teste *Magogi Derceto* ab hoc regio edicto exemptam docebunt. Utcunque, quod semipiscis illius cultus unquam Judæis imperatus fuerit, nullum novi præter *Alcasarem* qui tale quicquam affirmet. *Iovem* quidem *Olympium* à Judæis & Samaritanis mandavit *Antiochus* coli: sed quod ulli Syrorum *Derceto* colendam proposuerit, nondum à quoquam sumus edocti.

Secundo. Bellum Gogicum geritur post Iudæorum conversionem ad fidem Christianam & reditum decem tribuum, earumque redintegrationem cum Iudæis in unum Regnum, nedum in unam Ecclesiam: Atqui hæc, nullus dubitat, nostra tempora, nedum *Antiochi Epiphanis* sequuntur. De Majori omnis quæstio est, de eâ nihil audeo peremptoriè pronunciare. Verisimile tamen videtur capitis trigesimi septimi historiam quæ res gestas capitibus 38. & 39. antecedit, dicta omnia importare. Ultima Iudæorum conversio à *Paulo* 2.

Rom.

Rom. 11. v. 15. expresse vocatur *resurrectio à mortuis*, quid ergo vetat resurrectionem Israëlis ab *Ezekiele* suo tricesimo septimo tam fusè, tam dilucidè, & patheticè expressam, ultra reditum à captivitate Babylonicâ de novissimâ plenâque restitutione populi istius interpretari? Imprimis cùm repetitione typi demonstret Propheta nequaquam se loqui de tali resurrectione Israëlis, quæ ad solos Iudæos spectaret, sed de tali quæ totam domum *Iacobi*, duodecim omnes tribus ab exilio revocaret: imo verò quæ omnes sub *Davidis* & *Christi* gubernamine poneret. Certum est ista ante dies *Antiochi* non facta, & num talis totius domûs *Iacobi* resurrectio ad hunc diem contigerit, meritò dubitatur. Certè restauratio à Propheta promissa jungitur cum purgatione decem tribuum non tantùm ab Idololatriâ, sed & ab omni iniquitate quâ se polluerunt in locis sui exilii c. 37. v. 22. inprimis ab infidelitate & rebellione contra Euangelium, jam verò talis vel plerorumque Judæorum, nedum plerorumque Israëlitarum purgatio nondum apparuit, tantùm abest ut dies *Antiochi Epiphanis* antecesserit.

3. Tertiò. Rex *Gog*, de quo *Ezekiel*, innumerabilem habebat exercitum, constantem inprimis ex Scythis Septentrionalibus, & Æthiopibus ac Afris Meridionalibus: At *Antiochus Epiphanes* nullum unquam vel contra Ægyptios vel Persas, nedum contra infirmos Judæos exercitum duxit numero valdè notabilem vel singularem: & verò in ejus exercitu nulli unquam Scythæ, nulli Æthiopes notantur; nulli istorum populorum Epiphaniæ ditionis fuerunt, nec *Epiphanis* seculo in Syriâ merere stipendia solebant.

4. Quartò. Invadente *Gogo*, Dei populus in villis apertis habitabat securè, nec ullas arces aut munitas civitates habebat cap. 38. v. 11. Atqui diebus *Antiochi Epiphanis* multi Judæi munitissimas civitates possidebant, & Hierosolyma talibus muris ac propugnaculis munita fuit, ut *Epiphanis* vi sustinendæ suffecisset, si abfuisset dolus.

5. Quintò. *Gogi* milites mutuis se vulneribus confecerunt 38. v. 21. Atqui nihil tale in *Antiochi* exercitu accidit, fuerunt quidem civilia inter *Epiphanis* successores bella, sed nullus ipsius exercitus per intestinam seditionem mutuis vulneribus confectus est.

6. Sextò. *Gogi* exercitus igne de cœlo extraordinariâ strage delatus est, Verum hoc non fuit de *Epiphane*, insignes quidem & illustres valdè fuerunt Maccabæorum de *Antiocho* victoriæ, non tamen miraculosæ: multa illi hostium millia variis præliis ceciderunt, sed tam immensam stragem quam *Ezekiel* memorat, non legimus à Maccabæis perpetratam.

Septimò. Rex *Gog* unà cum suo exercitu uno tantùm prælio in quo nihil pugnæ fuit populi, sed totum Dei in montibus Israëlis conciditur, & ipse *Gog* non minùs quàm ejus exercitus cadit, ipséque non minùs quàm sui milites sepelitur in terrâ Judæorum: Atqui nihil tale de *Epiphane* verum fuit.

Octavò. Deleto exercitu *Gogi*, Israëlitæ eorum omnia arma flammis absumpserunt, & ipsi in magnâ pace vixerunt: Atqui Iudæi extincto *Antiocho Epiphane* nulla arma consumpserunt, sed quàm potuere plurima recollegerunt, urbesque & arces suas communiverunt, ut contra formidabiles frequentesque successorum *Antiochi* insultus se tutarentur.

Quòd ad sententiam alteram Pontificiorum, qui bellum Gogicum tam *Ioannis* quàm *Ezekielis*, volunt esse unius *Antichristi* contra Ecclesiam in fine seculi, & hinc unam suarum demonstrationum extruunt de nostrâ hæresi blasphemiaque, qui Pontificem Romanum docemus *Antichristum*. Nolumus hîc quidem ingredi locum communem de *Antichristo*: certè à multis maximis Theologis altè adeo *Antichristi* characteres Pontifici Romano impressi sunt, ut nulla unquam Jesuitarum ars iis delendis suffectura sit; ego tantùm pauca ex textu præ manibus contra hunc commentarium proferam.

Contra communem Pontificiorum sententiam argumenta.

Primò. *Gog* est Princeps gentium Septentrionalium qui maximas copias adducit in terram Israëlitarum ut perdat Judæos: Atqui *Antichristus*, si Pontificiis credimus, erit ipse Judæus & Judæis amicissimus, imò Judæorum Pseudo-Messias, qui Judæam contra gentes exteras tutabitur; & Judæorum armis multas splendidas victorias de omnibus gentibus reportabit. 1.

Secundò. *Antichristus* est Pseudopropheta qui suis miraculis seducebat gentes coram bestiâ & purpuratâ meretrice, qui unà cum bestiâ projectus in lacum ignis Apoc. 19. ante exortum belli Gogici cap. 20. Itaque bellum illud Gogicum non est *Antichristi*, qui diu antè debellatus, & in stagnum ignis præcipitatus fuit. Quod autem Pseudopropheta cap. 19. sit *Antichristus*, affirmant ipsi Jesuitæ, *Sanctius*, *Ribera*, *Alcasar*, *Pererius* & alii. 2.

Tertiò. Post mortem *Antichristi* ad mundi finem sunt dies tantùm quadraginta quinque, secundum *Bellarminum* & commune Pontificiorum placitum; Sed post mortem *Gogi* numerat *Ezekiel* annos septem quibus ejus arma Israëlitæ comburebant. 3.

Jesuitarum hîc duo sunt effugia. Prius, tot fuisse *Gogi* exercitus arma, ut septem totis annis materiam igni præbere potuerint. Certè responsio hæc non satisfacit, nam cap. 39. vers. 9. expressè Propheta affirmat Israëlitas ea arma actu combussisse, non comburere potuisse integro septennio. Altera eorum clusio est, septem definitos annos sumi pro tempore indefinito. Sed nec hæc responsio tenet, nam si aliqua necessitas cogeret definitum numerum pro indefinito accipere, oporteret illum indefinitum numerum vel superare vel aliquo modo æquare definitum, sed tam paucorum dierum scilicet quadraginta quinque, tanta est imparitas ad septem annos, ut hi pro illis stare non possint. Profectò *à Lapide* in locum pro nobis citat sodales suos *Riberam*, *Pintum*, *Baradium*, & alios, quibus ipse suum addit calculum.

4. Quartò. Princeps *Magog* Judæam invasit ut ab Israëlitis prædam colligeret quam distribueret gentibus; sed *Antichristus*, ut volunt Pontificii, quæ à gentibus rapiet spolia Judæis donabit, & ex iis templum Hierosolymitanum extruet summâ magnificentiâ.

5. Quintò. *Gog* necatur & sepelitur in valle *Hamon Gog* juxta locum Genesareth, ut habet *Ezekiel*: Atqui secundum Pontificios, *Antichristus* etsi in monte Oliveto occidendus, tamen nullibi sepelietur, sed præcipitabitur in inferna.

6. Sextò. *Antichristus* omnibus suis bellis prætendet Religionem, gloriam Dei & bonum Ecclesiæ: sed in hoc bello *Gog* detectâ facie contra Deum & Sanctos quà tales ob merum civile dominium belligerat, Religionem omnem ex professo conculcans.

7. Septimò. Ut *Sanctius* & alii inter Pontificios, ita *Polanus* & alii inter Protestantes locum *Ezekielis* intelligunt & de *Antiocho* & de *Antichristo*, ut typo & antitypo. Secundum hos parum lucrabuntur Pontificii, etsi *Gogum* Antichristum concederemus, non enim incommodè *Polanus* quæ vel *Ezekiel* vel *Joannes* habet de *Gog* & *Magog* ad Pontificem Romanum applicare sibi videtur, verùm nos qui non putamus vel *Ezekielem* vel *Ioannem* quicquàm loqui vel de *Antiocho* vel *Antichristo*, hoc argumento non utemur.

Brightmannus, *Paræus*, *Medus*, *Piscator*, *Alstedius*, & *Archerus*, Ezekielis *Gog* ad *Antiochum* referentes, tamen de *Gogo* Joannis peculiares habent singuli sententias, quibus examinandis non immorabor, in iis tantùm pauca observans in transcursu.

Consideratur sententia Paræi. *Paræus Gog* & *Magog* rectè statuens populos Septentrionales, non debuit Apoc. 20, bellum Gogicum incipere à præliis Saracenorum contra Christianos in bello sacro, quando *Saladinus Rhenati* Tripolitani Comitis fraude proditos nostros omnes Judæâ totaque Asiâ expulit; nam Saraceni, Arabes, Ægyptii & Australes Afri ad Septentrionales *Gog* & *Magog* nihil quicquam pertinent.

Brightmanni. Secundò. *Brightmannus*, etsi commodè satis *Gog* & *Magog* de *Turcis* & *Tartaris* videatur interpretari, tamen quòd tam hic quàm *Paræus* bellum Gogicum ad centenos aliquot annos extendant, ad sacras literas non potest accommodari. Nam tam *Ezekiel* quam *Ioannes* bellum Gogicum faciunt brevissimum, & paucis, si ullis, præliis constans; nam ut primùm *Gog* circumcingit castra Sanctorum, non ei permittit Deus ullam in Sanctos victoriam, sed priusquam ad manus venitur, omnes *Gogi* copias flamma cœlestis absumit. Turcarum autem & Saracenorum contra Christianos prælia ab annis jam sexcentis fuerunt plurima, in quibus vario Marte multas cruentas victorias alteri de alteris mutuò retulerunt, integris adhuc utrinque viribus, nam stant hodie tam Christianorum quàm Mahometanorum multa & potentia valdè regna.

Medi. Tertiò. Quòd *Medus* ratiunculis aliquot Sophisticis colligit, *Gog* & *Magog* esse gentes Americanas, quæ post mille annos Regni Sanctorum invadent Europam, Asiam, & Africam totas tum Christianas, & ab integris mille annis sanctas, conjectura est, ut pleraque illius viri, audax nimis, minimumque fundata, ne dicam deridicula.

Piscatoris, Alstedii, & Independentium. Quartò. Non magis placent quæ *Piscator* in Apoc. 20. commentatur, nec quæ ei addit *Alstedius*, miniméque omnium crassissimus & plenissimus Chiliasmus, quem *Archerus* & *Goodvvinus Piscatori* ac *Alstedio* ut Colophonem imposuerunt; in magnum reformatarum Ecclesiarum dedecus, nisi ab iis omnibus homines isti novaturientes se separâssent.

Piscator mille plenis annis post deletam Romam & destructum Antichristum bellum Gogicum differt: *Alstedius* cum *Piscatore* consentit in mille annis, sed resurgentes Martyres, quos *Piscator* ascendere facit in cœlum, ut ibi cum Christo regnent; *Alstedius* detinet in terrâ usque ad mundi finem. Atqui *Archerus* & *Goodvvinus*, Independentis nuper Arnhemii Anglorum Ecclesiæ hic cum *Philippo Nayo* Doctor ille Pastor unicus; nihil de pleno Chiliasmo fecerunt reliqui. Nam *Christum* de cœlo deducunt; resurrectionem Martyrum mille annis ante mundi finem docent, *Gog* & *Magog* cum suo exercitu contra *Christum* in medio Sanctorum Hierosolymis regnantem immittunt; & putidissima alia veterum Chi-

Chiliastarum somnia eructant, ut rectè notavit doctissimus *Voetius* in suo ad mille annos appendice ex *Archero*, & nos etiam fusiùs ex *Goodvvino*, *Borrovvæo*, aliisque ejus sectæ erroribus in nostrâ Dissuasoriâ.

Pronostrâ mente proponimus

Nolumus in præsentiâ profundiùs hisce litibus nosmet immiscere, tantùm post aliorum sententias etiam nostrum sensum propositionibus aliquot humiliter & ingenuè doctorum examini subjiciemus.

1. Primò. In arduâ omni materiâ proclivius multò est aliorum sententias impugnare quàm propriam ita exponere, ut ab aliorum exceptionibus sit libera. Certè quod in re præsenti à multis ex *Irenæo* citatur, excusationem ignorantiæ si non erroris cuivis modesto præbet, qui cum aliorum placitis nequit acquiescere, quod ipsi videtur ita proponit, ut nemini quicquam præscribat; sed ab alio quocunque meliora discere patulâ aure præstolatur. Omnis Prophetia, inquit *Irenæus* lib. 4. cap. 43. priusquam impleatur ænigma est, quando autem impleta fuerit, manifestam habet expositionem & intelligentiam. Quæ de *Gog* & *Magog Ioannes* nemo dubitat nondum impleta, & cur quæ de iisdem *Ezekiel* nondum etiam impleta videantur rationes multas suprà perpendendas proposuimus.

2. Secundò. Quæ de nominibus *Gogi* & *Magogi* primus *Hieronymus*, & post eum turba Scriptorum tam nunc quàm olim tradiderunt, non videntur solida. Scopus *Hieronymi* est in *Gogi* etymologiâ notare hæreticorum occultas fraudes, & *Magogi* apertas inimicitias. Sed primò distinctio hæc nulli tempori, nec ulli speciei hostium Ecclesiæ peculiaris est: nam ab initio mundi ad finem usque contra Ecclesiam hac ratione pugnavit & pugnabit *Gog* & *Magog*, nimirùm hostes tecti & detecti.

Secundò. Quòd clandestinos hostes *Gogi* nomine vult *Hieronymus* denotari, incongruum est: nam tecti metaphorâ *Christus* sæpe utitur ad contrarium denotandum. Et certè secundum Judaicarum ædium fabricam, quæcunque in tecto quisquam dicebat aut faciebat, ea in propatulo in omnium auribus & oculis dicta & facta profitebatur, metaphora ergo tecti & nomen *Gog* ad significandum hostes clandestinos non est aptum.

3. Tertiò. Ut nolim cum *Hieronymo* contendere aut *Iunio* de mutatione vocalium in derivatione vocum, ita ut *Gog* à *Gag* vel *Gig* rectè satis formari possit (licet *Vau* seu *Cholem* seu *Shurek* seu *nudum*, inprimis cum radicalis est, rariùs in derivatione mutari soleat) tamen ut *Magog* formetur à *Miggag* non tam facilè concesserim, nam præpositio *Min* cum nominibus aut verbis præficitùr, incipientibus à consonante dageshabili qualis est *Gimel*, nunquam admittit sub se punctum *Patach* vel *Cametz*, semperque consonantem sequentem *dageshat*, quorum neutrum in nomine *Magog* videre est. Certè si radix vocis *Magog* quærenda est ad manum est thema מוג *Mug*, *liquescere*, *deficere* in Scripturis usitatissimum, unde in *Piel* מוֹגֵג *Mogeg*, ex quo servatis omnibus consonantibus formari posset *Magog*, in genuinâ etiam significatione, quasi gens suo terrore & barbarâ crudelitate aliorum animos deficere & liquescere faciens.

Tertiò. *Annotatores Anglicani* primi qui commentaria sua Genevæ compilârunt, ex *Calvini*, & *Bezæ* quà potuerunt scriptis, & quà illa deficerent (nam in posteriora *Ezekielis* & Apocalypseos modesti illi viri nihil unquam voluerunt scribere) ex colloquio. Hi bellum Gogicum *Ezekielis* ad Apocalypseos vigesimum extendunt, nec de *Antiochi* aut ullâ Ecclesiæ persecutione ante dies *Messiæ* intelligi volunt. Hos ego sequens existimo quæ *Ezekiel* de *Gogo* & *Magogo* narrat, vera non esse de ullo ante nos seculo, rectéque eam Prophetæ historiam restringi ad tempora, quibus eam ipse Dei Spiritus Apoc. 20. accommodat, non ut ad typum, qui olim in figurâ transiit; sed ut ad insigne promissum, cujus complementum ad tempora à *Ioanne* designata reservatum est.

Quartò. Cavendum ne cum *Thoma Coliero* in nuperâ suâ ad *Cromvveeum* pro Judæorum petitione Apologiâ, hæc *Ezekielis* capita de Judæis in suâ infidelitate perseverantibus interpretemur: quasi commodum esset Londini & cæteris totius Insulæ civitatibus Synagogas *Christi* nomen blasphemantes, & quotquot possunt suo exemplo ad Judaismum se ducere paratas, publicè cum plenâ & securâ libertate, prout petit *Manasses Ben-Israël* erigere; hoc inter alia prætextu, quòd Judæos debellato mox *Gogo* gentium omnium dominos futuros prudentiæ sit tempestivis beneficiis devincire, ut ipsis amicioribus utamur in ipsorum, quod instat, imperio. Certè Propheta locis illis nihil habet de Judæis infidelibus. Ab iis quidem in eo infidelitatis statu Christianis omnibus valde cavendum est, nobisque Britannis ante alios, hac inprimis tempestate, cum epidemico aliisque seculis propè inaudito pruritûs morbo, multi inter nos mortales ad teterrimos quosvis errores & blasphemias aures animasque nimium patulas & repandas habere videamus: quicquid autem locis citatis *Ezekiel* felicitatis spondet Judæis, id apertè promittitur pœnitentibus fidelibus, & à diuturnâ suâ obstinatione reversis ad Dominum. 4.

 Quintò

5. Quintò. Ut Annotatores Anglicani medii malè cum *Iunio* discesserunt à primis in Interpretando *Ezekielis Gog* de temporibus *Antiochi*, ita tam medii quam ultimi in Apoc.21.8. pejus discedunt à *Iunio* & omnibus orthodoxis, dum nimium χιλιάζοντες Gogicum *Ioannis* bellum totis mille annis post destructum *Antichristum* & conversos Judæos differunt: absit, absit, ut dilectissimus noster sponsus *Iesus* suas tamdiu nuptias prolonget. Ponimus quidem bellum Gogicum post Pseudoprophetæ Romani depulsionem in tartara, Judæorumque ac Israëlitarum reditum ad obedientiam suo *Davidi*, & fidem in *Iesum Christum* Ezek.37. & 38. sed *Gogi* conatus in Ecclesiam toto millenario post id seculum protelare velle, est *Chiliastis* nimiùm indulgere.

6. Sextò. Quandoquidem bellum Gogicum in se magnum sit mysterium, & ejus peractio post hunc diem futura, commodum videtur abstinere à peremptoriâ omni determinatione, vel de ejus tempore vel de personis vel de plurimis in eo circumstantiis, audacia enim in ejusmodi singularibus decreta, à multis censuram temeritatis, & ab aliis irrisionem erroris procurat: hoc tamen bonâ cum doctorum veniâ proferre si non pronunciare posse videmur; *Gog* non esse *Antichristum*, cum hic cap.11. Apoc. exeat ante illius introitum cap.20. & *Antichristus Romanus* omnia sub Religionis prætextu ut *Christi* vicarius peragat: *Gog* verò tam apud *Ezekielem* quàm *Ioannem* deposito & spreto omni prætextu Religionis, Sanctorum omnia castra aperto marte invadit, pro imperio potiùs quàm errore decertans. *Gog* etiam in nomine, moribus, & militibus Septentrionem spirat, *Antichristus* autem *Romanus* à multis jam annis nihil aut parum cum Septentrionibus habuit negotii. Primò enim Græcorum & posteà Protestantium à Romanis separatio Aquilonares penè omnes ex *Antichristi* gremio rapuit.

Neque etiam *Turca Gogi* nomine videtur indigitari. Turca enim hostis jam vetus ab annis quadringentis & senio effœtus ad interitum cum *Antichristo* palpabiliter dudum vergens ruinam minatur. Sed *Gog* hostis novus & vegetus majori, & magis formidando imperio quàm ante ipsum quisquam quasi *Leviathan* totam Ecclesiam uno haustu devoraturus imminet.

7. Septimò. Etsi nolim cum Jesuita *Sanctio* & aliis *Magogi* titulum ad Indiæ Regem multò maximum, *Magorem* de *Tamerlanis* stirpe prognatum applicare: neque *Gog* & *Magog* cum *Paulo Veneto* in Tartarorum *Tenduc* Septentrionis orientalis ultimâ provinciâ quærere, tamen *Ioannis* cum *Ezekielis* prosopographia conjuncta indicare videtur profanum quendam & crudelem ex Septentrione Orientali Principem: & certè vel præsentem, vel ante aliquot secula orbis terrarum statum prudenter inspectanti, & formidandam *Tamerlanis* totius Asiæ conculcationem cum nuperâ Tartarorum Cathajensium subjugatione Chinæ; Tartarorum aliquis *Cham* videtur *Gogo* similior, quàm quivis alius hodie in terra mortalis. Sed ista tempori pandenda relinquentes, piorum omnium putamus officium sua pectora confirmare contra horridiorem adhuc ex Septentrionibus tempestatem, quàm quæ ullo seculo ab ulla mundi plaga sanctæ civitati incubuit. Contra hanc procellam à Sp. Sancto munimur, non tantùm certissimâ fide illustrissimæ multò victoriæ reditusque *Christi* ad judicium tunc in foribus, sed etiam quantum vel ex *Ezekiele* vel *Ioanne* valemus colligere, bonâ spe *Gogi* formidandum conatum nihil ultra minas processurum, nullam enim cujusquam sanctorum sanguinis guttam armis Gogicis fundi legimus: sed pii omnes in suis castris delitescunt eâ tempestate, donec ab omni metu cœlestibus à *Christo* flammis in hostilem exercitum immissis plenissimè liberantur. Ad minutiora non descendimus, aliis ad quæstiones Apocalypticas remissis.

QUÆSTIO VIII.

Ad quæ tempora templi fabrica & partitio terræ, aliaque Ezekielis quadragesimo ac sequentibus, referenda sint?

QUæ habet *Ezekiel* capitibus suis ultimis novem ad Ecclesiæ consolationem apprimè commoda, sed summè difficilia & obscura lucem caperent inprimis à tempore, si constaret ad quod tandem tempus certò referrentur: aurea profectò clavis tempus hîc esset ad pandenda quæ penitissimè reconduntur suavissima mysteria: sed quam Interpretes semper fassi sunt in *Ezekielis* Chorographia inextricabilem difficultatem, eadem, si non major, in ejus Chronographiâ seriò inspicientibus apparebit. Ab hac *Ezekielis* parte mandabant olim Judæi omnes cavere ante sacerdotalem triginta annorum ætatem, ut habet ex Rabbinis *Galatinus, Sanctius*, & alii. Certè *Deodatus* & multi omninò ab ea interpretanda abstinuerunt, & ex Interpretibus tam veteribus quàm recentioribus plerique ea afferunt, quæ parum ad locum illustrandum faciunt. *Quæstionis difficultas.*

Hieronymus, cùm *Eustochii* virginis precibus victus obstinatum silendi propositum & tacendi perseverantiam rupisset, profitetur in explanatione templi *Ezekielis* trepidationem suam, & in opere difficillimo suspiciones suas, denuncians lectori suo, si verita- *Hieronymi modestia.*

veritatem desideraret, eam ab aliis quàm à se ibi quæreret. Ad suum hîc commentarium applicat eum metum & tenebras, quæ olim puer Romæ in subterraneis cryptis, ubi Apostoli & Martyres sepulti erant, expertus esset; illud *Virgilianum* usurpans

Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent,

& illud Prophetæ, *Nubes & caligo sub pedibus ejus, tenebræ latibulum ejus*, simpliciter confitens coactum se dicere *O profundum divitiarum sapientiæ & scientiæ Dei! quam inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus? Iudicia Domini abyssus multa.* Templum ergo *Ezekielis* quod cuncta secula tacuerunt, non se velle temeritate disserere, sed in fide & timore Dei conjecturam suam se legentibus tantum proponere illud Poëtæ afferens

Hic labor ille domûs & inextricabilis error,
Ut quondam Cretâ fertur Labyrinthus in altâ
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille viis habuisse dolum, quæ signa sequendi
Falleret indeprensus, & irremeabilis error.

Et quod habet ad initium capitis 42. *Volueram desperatione & magnitudine rei præsens testimonium silentio præterire, sed melius arbitratus sum quodcunque dicere quàm nihil dicere, Socraticum illud usurpans, Scio quod nescio, pars enim scientiæ est scire quod nescias.*

Iesuitæ Sanctii blasphemia. Magnam hanc maximi viri modestiam magis probo, quàm ultimorum Annotatorum Anglicanorum confidentius promissum de luce à se in posteritatis opem conferenda, etsi horum meritam in *Sanctium* Jesuitam notam amplectamur, qui ausus est semel & iterum accuratissimam, si quæ unquam, sancti Prophetæ Chorographiam ut insulsam, imò iterum ut insulsam blasphemare. Si tam nefaria vox nostrorum cuiquam excidisset, quas, putatis, clamosi isti viri tragœdias excitâssent? Hæc sumus præfati, ut ignorantiæ vel etiam erroris in hac quæstione excusatio nobis esset paratior.

Contra Theodoreti sententiam arg. 1. Quatuor hîc sunt sententiæ, quibus nos quintam addemus. Prima est *Theodoreti, Sanctii*, & aliorum, qui etsi aliquas Prophetæ partes exponant mysticè de ecclesia *Christi* sub Euangelio, tamen ipsam domum & urbem interpretantur de templo secundo à *Zorobabele*, & de urbe Hierosolymâ à *Nehemiâ* ædificatis: non negamus in solamen Judæorum Babylone exulantium post ruinam templi & urbis accuratam ab Angelo imaginem describi; sed quòd ea imago non sit templi, urbis aut statûs Israëlis, mox à captivitate Babylonicâ, sic probamus.

Primò. Peribolus seu murus extimus circumcingens templum *Ezekielis* & omnia ejus atria, erat quadrangulus & quatuor æqualibus lateribus constans, in quorum singulis erant quingenti, adeoq; in toto bis mille calami, quorum singuli constabant ex sex cubitis ac sex palmis cap. 42. v. 16. & sequentibus; hoc est, octo milliaribus Italicis aut minimùm quatuor, nam cubitus vulgaris ex sesquipede constat, ita ut sex cubiti faciant novem pedes, palmorumque ex quatuor digitis vel tribus pollicibus constantium sex faciant pedem & dimidium: ergo calamus *Ezekielis* erat decempeda, & aliquid ultra, quod omittimus: quinque autem pedes conficiunt passum majorem geometricum, quorum mille efficiunt milliare Italicum. Itaque bis mille calami constantes ex decem pedibus, seu duobus passibus aut sex cubitis & sex palmis efficiunt quatuor milliaria Italica; utrum autem ascendant ad octo meritò dubitari potest.

Malè Iunius mensuras sacras facit communium duplas. Nam *Iunius* commentario suo in Ezek. 40. & alii post eum, mensuras omnes sacras faciunt communium duplices; ita ut sacer calamus duorum passuum ad sacrosancta Dei ædificia metienda ab Angelo adhibitus, contineat passus communes quatuor. Fateor *Iunium* non plures quàm duos passus in *Ezekielis* calamo numerare, sed hoc profectò minus ad suum calculum accommodè, nam si mensuræ sacræ sint ad communes duplæ, & Angeli calamus ad sola sacra mensuranda adhibitus sit sacratissimus, quidni ejus numeri, si ulli alii, sint duplices? Nihilominus quotquot ad manum sunt hac de re scriptores *Ezekielis* calamum seu communem, seu Regium, seu sacrum non extendunt ultra sex cubitos & sex palmos communes.

Et certè rationes *Iunii*, quibus mensuras sacras probat communium duplices, non videntur solidæ: prior ex 2 Chron. 3. v. 3. ubi cubiti sexaginta longitudinis templi, & viginti latitudinis dicuntur mensuræ primæ. Nullum hîc apparet de duplicatione verbum; nam mensura hæc prima referri potest ad typum, qui anteà *Davidi* à Deo ostensus fuit, vel etiam ad mensuras à *Mose* in tabernaculo usurpatas, in quibus cubiti nominati non possunt de duplicibus intelligi. Profectò qui loci sancti longitudinem, latitudinem, ac altitudinem Sancti Sanctorum 20. cubitorum ad 40 dilatet, nullius memini.

Altera *Iunii* ratio, quòd *Solomonis* Regia quam suæ habitationi extruxit, & plurimæ apud Christianos hodie ædes sacræ templo Hierosolymitano longè erunt angustiores, nisi mensuras templi duplicaverimus. Resp. licet mensuras eas duplicaverimus, majora tamen templo erunt tam *Solomonis* palatia quam Christianorum multæ Basilicæ, ob

hanc palpabilem rationem. Templi sacrarium uni tantùm homini Pontifici Max. patebat, & domus exterior solis sacerdotibus ad altare thymiamatis mensam & candelabra inservientibus, qui fuerunt pauci; sed palatium *Solomonis* & Christianorum Basilicæ ad totius populi conventum destinabantur. Si comparatio instituenda foret, *Solomonis* curia & Christianorum sacræ ædes non cum templo, sed populi atriis debent comparari: hæc autem Regum quorumcunque palatia tam longitudine quàm latitudine multùm superabant.

Villalpandi error.

Villalpandus inter doctos architectus accuratissimus ad sex cubitos unum tantùm palmum addendum contendit, sed fatetur hîc sibi adversari etiam ex suis viros doctissimos, *Vatablum*, *Pintum*, aliosque qui ex capitis 43. vers. 13. rectè asserant unumquemque cubitum requirere additamentum palmi, adeoque sex in calamo cubitos jure postulare sex palmos seu cubitum communem septimum.

Certè ipse *Vallalpandus* & docti omnes post *Herodotum*, Regium cubitum nedum sacrum ex sesquipede & palmo componunt, quidni igitur calamus Angeli ex sex cubitis constans ad unumquemque cubitum additamentum palmi habeat? *Villalpandus* in suo calculo palmum quem sex cubitis addit, extendere cogitur ultra vel tres pollices, vel quatuor digitos, vel ullam à quoquam nominatam palmi mensuram.

Utcunque, sint templi mensuræ quàm voles parvæ, nostrum argumentum tenebit. Peribolus bis mille calamorum ex cubitis sex ac palmo quocunque modo constantium, efficiunt quatuor milliaria Italica: Atqui ad hunc ambitum templum *Solomonis* nedum *Zorababelis* nunquam pervenit. Imo verò tota urbs Hierosolyma temporibus suis florentissimis tantùm spatii non videtur occupâsse.

Iunius corrumpit sacrum textum.

Ad hoc argumentum respondentur tria. 1. *Iunius* vult in singulis lateribus, non calamos sed cubitos, ita spatium sextuplo minus facit. Replico 1. admissâ etiam tantâ hac diminutione, tamen templi *Solomonis* peribolus à spatio præ manibus longè aberit. 2. *Iunius*, & qui eum sequuntur, apertè hîc textum corrumpunt, cubitos pro calamis infarcientes non tantum contra nostros *Piscatorem*, *Deodatum*, *Anglicanos* omnes tres & alios communiter Protestantes; sed omnes etiam Pontificios. Verum est in vers. 20. tam Græca quàm Latina versio pro calamis legunt cubitos; sed ipsi Jesuitæ, *Maldonatus*, & *à Lapide* fatentur versionum istarum manifestum vitium, quod corrigunt delentes cubitos ac reponentes calamos, idque disertâ *Hieronymi* auctoritate, qui suam hîc unâ cum LXX. Interpretibus inadvertentiam fatetur, dum præfestinans ad Hebræum textum vocem *cubitus* adjecit.

Villalpandi error alter.

Confessum hunc *Hieronymi* errorem contra textum Hebræum *Sanctius* & *Villalpandus* Iesuitæ se profitentur defendere; ille ab αὐθεντείᾳ versionis Latinæ, hic quasi Propheta versu ultimo loqueretur de alio muro interiori quàm de quo prioribus quatuor versibus agebat. Utraque ratio mala est, sed tamen ut versibus prioribus legerentur cubiti pro calamis, ne isti quidem affirmant. Mirum ergo *Iunium* hanc lectionem in omnibus istis quinque versibus amplexum: putabam initio doctissimum virum deceptum voce Hebræâ versûs 16. quæ per literæ metathesin pro מֵאוֹת *Meoth* legitur אַמּוֹת *Emoth*, *cubitus*: Sed scribæ hîc lapsum marginale *keri* statim corrigit, adscribens מֵאוֹת *meoth*, correctionemque hanc sequentium quatuor versuum singuli manifestè approbant, omnes disertè legentes מֵאוֹת *meoth*, non אַמּוֹת *emoth*, & hanc lectionem versiones omnes, Græca, Chaldaica, Latina, & vulgares confirmant: ita ut hîc Juniani erroris fons non videatur.

Item tertius.

Responsio secunda est *Villalpandi*, Prophetam nimirum alii muro calamos & alii cubitos applicare: illos peribolo extimo ambeunti atrium gentium, hos muro interiori ambeunti atrium populi. Replico. Responsio hæc confirmat, non enervat argumentum, quod desumptum fuit à peribolo extimo ex vers. 16. aliisque ante 20. etsi distinctio hæc *Villalpandi* à suis etiam sodalibus, *à Lapide* & aliis meritò rejiciatur, qui rectè docent Prophetam de nullo alio muro loqui vers. 20. quam de quo verss. quatuor prioribus, adeoque versum illum non minùs de calamis quàm hos interpretari oportere.

Etiam quartus.

Tertia responsio est etiam *Villalpandi*, qui versu 26. quingentorum calamorum mensuram non vult de uno aliquo latere seorsim, sed de omnibus quatuor lateribus in circuitu intelligi; ita ut singula latera seorsim calamos tantùm centum viginti quinque, & omnia simul quingentos, nequaquam vero bis mille habuerint. Replica. Inventum hoc *Villalpandi Sanctius* primò rejicit, ut quod nec amet nec capiat; posteà tamen inconstans homo hæc retractans id inclinatur amplecti, etsi ægrè: sed *à Lapide*, *Maldonatus*, & alii apertè rejiciunt, ut audax & falsum commentum. Certè cùm Propheta multò disertissimè non semel sed quinquies unicuique lateri seorsim; scilicet orientali, occidentali, boreali & australi, & omnibus simul tam in latitudine quàm longitudine quingentos calamos attribuat, profligatæ audaciæ est cuivis mortali illis centum viginti quinque solùm

velle

velle attribuere. Tam crassus *Villalpandi* in mensuris lapsus suspicari cogit, non tam felices quàm aliquando putabam illius viri maximos & perdoctos in sacra Prophetarum architecturâ labores. De nihilo non est quòd *Sanctius*, *à Lapide*, & alii Jesuitæ *Villalpandi* Mathematica se non capere apertè profiteantur.

Secundum argumentum contra Theodoretum.

Argumentum secundum, quo probamus templum *Ezekielis* imaginem non fuisse templi *Solomonis*, nec exemplar *Zorobabeli* propositum, ad quod templum suum secundum efformaret. Templum tam *Solomonis* quam *Zorobabelis* fuit intra mœnia & portas urbis Hierosolymæ: Atqui templum *Ezekielis* fuit multis passuum millibus extrà mœnia Hierosolymorum, seu quæcunque urbs sancto Israëlis fuerit aut futura sit. Majorem nemo controvertit: nam etsi tam prior quàm posterior Hierusalem fuerit duplex superior & inferior, imò triplex; urbs tota tamen & in primis templum unis mœnibus extimis continebatur. Minorem probat caput 45 & 48, ubi divino mandato separari jubentur in terræ primitias, vicies quinquies mille calami, tam in longitudine quàm latitudine, quorum viginti quinque in longitudine, & decem in latitudine cedebant sacerdotibus, totidemque tam in longitudine quam latitudine Levitis, & viginti quinque in longitudine ac quinque in latitudine sanctæ civitati *Iehova Shamma*.

Istarum partium longitudo & latitudo numeranda aliter atque totius terræ. Nam longitudo Chananææ cum *Iosbuæ*, tum *Zorobabelis*, tum *Ezekielis* temporibus, mensurabatur à Septentrione in Meridiem: eò quòd hæc dimensio quadrupla aut sextupla esset ad latitudinem ab Occidente in Orientem, seu à mari Mediterraneo ad Jordanem vel mare seu Genesareth, seu mortuum. Atqui primitiarum & sacræ portionis dimensiones contrario modo mensurandæ sunt: sacerdotum enim viginti quinque calamorum millia in sua longitudine procedunt ab occasu in ortum, & minor eorum mensura, latitudo scilicet decies mille calamorum ab Aquilone in Meridiem, quo toti terræ non latitudo sed longitudo vergebat. Eadem est ratio portionis Levitarum & urbis.

Utcunque in meditullio sortis sacerdotalis stabat templum, inter quod & extima urbis mœnia interjacebat tota portio Levitarum, decem millibus calamorum lata: & fere etiam dimidium portionis sacerdotum, saltem supra quatuor millia calamorum. Jam verò quatuordecim millia calamorum efficiunt milliaria Italica viginti octo, quantum distare oportuit templum *Ezekielis* ab urbe sanctâ. Nihilominus Jesuita *Sanctius* affirmare audet templum hoc infra illam urbem stetisse, sed sine ullo argumento. Quod si typos vel *Fulleri*, vel *à Lapide*, vel *Lyrani*, vel ipsum textum intueare *Ezekielis*, insulsum hoc *Sanctii* pronunciabis παρόραμα.

Argumentor tertiò. Urbs sancta constat ambitu decies octies mille calamorum, hoc est, milliaribus Italicis triginta sex; passibus duobus vel pedibus decem unicuique calamo attributis: Atqui Hierusalem in terris quartam istius spatii partem nunquam attigit. Non equidem assentior Annotatoribus Anglicanis mediis, qui ad Ezekielis 43. v. 18. affirmant nominatim, civitatis sanctæ ambitum æquâsse & longè superâsse totius Chananææ terminos; nam licet extendas octodecim illa millia calamorum in circuitu ad viginti quinque millia in longitudine, & decem in latitudine, quod est spatium multò amplius: tamen & hoc intervallum illi auctores ibidem non faciunt excedere nonaginta septem milliaria in longitudine, & triginta novem in latitudine, quæ procul absunt à milliaribus centum sexaginta, quæ post *Hieronymum* docti omnes Chananææ longitudini ascribunt, & sexaginta quæ ejus latitudini attribuuntur. 3

Annotatores Anglicani notantur.

Corrigunt quidem hîc Medios Ultimi; hi enim in quadragesimi quinti primum & decimum sextum, viginti quinque illis millibus calamorum ascribunt tantùm milliaria octoginta & unum: etsi quî hic calculus veritati conveniar, & alii etiam tres quos ibidem nominant admodum confusè & indeterminatè, scilicet milliarium septuaginta septem, vel centum quinquaginta quatuor, vel centum sexaginta duorum, non video. Utcunque, nostrum argumentum tenet, Hierosolymam in terris octodecim millia calamorum quomodocunque sumptorum nunquam attigisse.

Sanctii error.

Ut hoc evitet argumentum *Sanctius*, affirmat octodecim illa millia non de calamis sed de cubitis intelligenda. Replica 1. Etsi textus sacer in toto illo capite 48. nomen Calami non exprimat, tamen omnes Interpretes tam veteres quàm novi de calamis intelligunt. 2. Mensura capitis 48. intelligenda est de eâ per quam Angelus capitibus præcedentibus templum & ejus atria mensus est, hæc autem mensura fuit calamus non cubitus, ut videre est 48. 16. & alibi. 3. Civitas *Ezekielis* cum civitate *Ioannis* est parallela, & habet ad eam aliqualem proportionem; hæc autem si non in singulis lateribus, attamen in ambitu habebat stadiorum duodecim millia, hoc est, milliaria Italica mille quingenta, & secundum aliquorum calculum tot milliaria Germanica, ut notat *Paræus* Apoc. 21. v. 16. Imo verò

Nova Hierusalem altitudo prodigiosa. verò in altitudine nova Hierusalem pauciora habere non potuit milliaria Italica mille quingentis, quàm rectè Annotatores Anglicani ultimi prodigiosam vocant altitudinem, adeoque necessariò mysticam. Itaque ne inter illas duas civitates omnis proportio destruatur, mensura prioris oportet sit major calamorum non minor cubitorum, cùm posterioris mensura non sit ipse calamus sed stadium.

4. Quartum argumentum. In partitione *Ezekielis* omnibus duodecim tribubus una Chananææ & æqualis pars attribuitur: Atqui tempore *Zorobabelis* & secundi templi nulla omnino decem tribubus portio est assignata, nondum enim illæ redierant, & pauci qui cum Judæis misti sunt, nullam sunt nacti vel ab aliis vel inter se distinctam habitationem: imò verò Judæorum & Benjamitarum portiones commiscebantur, nec vel istarum duarum tribuum sors fuit in totum distincta.

Hoc argumentum aliter sic propono. Partitio *Ezekielis* omnino diversa fuit ab omni, quæ vel diebus *Iosbua* vel ullis posterioribus facta est. Nam Ezekielis cap. 48. unaquæque tribus æqualem & distinctam sortem assequitur, sed tempore, vel primi, vel secundi templi sortes tribuum fuerunt admodum inæquales & inter se commistæ. Sortes *Iudæ* & *Ephraim* majores fuerunt quàm tribuum cæterarum fere omnium: & *Iuda* ac *Benjamin* ita commisti erant, ut Hierosolymorum aliqua pars ad unum, aliqua ad alterum spectaret. *Gad* in sortitione *Iosbuæ* ultra Jordanem in maximè Orientali & Septentrionali Regione Chanaan situs est, sed in partitione *Ezekielis* in maximè Meridionali ac Occidentali: *Dan* in partitione *Iosbuæ* jacuit in medio Philistinorum, sed in *Ezekielis* proximè Damascum, ubi pars istius tribûs olim occupaverat *Lachish* ad caput Jordanis. *Iosbua* locavit *Naphtali*, *Issachar*, & *Zebulun* in Galilæâ, Hierosolymis ad Septentrionem: sed *Ezekiel* eos locat ad civitatis sanctæ meridiem. In prima partione Levitæ & sacerdotes etsi urbes & suburbia in omni tribu haberent, nullam tamen sortem peculiarem & distinctam acceperunt. At partitione posteriori, primitialis ager Sacerdotum, Levitarum, & civitatis, milliarium quinquaginta latitudine *Iudam* à *Benjamine* separabat, & *Iudam* à Septentrione, ac *Benjaminem* à Meridie locabat.

5. Quintum argumentum. Ex templo *Ezekielis* fluebat fons aquæ vivæ qui mox in magnum flumen evadebat, quod in ripis vestiebatur copiâ arborum, quæ perpetuis foliis ac fructibus menstruis florebant, hujusque rivi aquæ in mare mortuum fluentes curabant fœtidum illum lacum *Asphaltiten*, ita ut in posterum in eo pisces affatim viverent; nihil autem tale in templo vel primo vel secundo apparuit; nullus ibi omnino fons, neque ullus Hierosolymis, rivus, per secretos quidem aquæductuum meatus (ut narrat *Iosephus*) sub altare holocausti fluebant subterrestres aquæ ad sacrificiorum sordes evehendas in torrentem *Kidron*, qui ex monte Oliveti per vallem Hinnon orientale Hierosolymorum latus transiens, per desertum Judæ in lacum Asphaltiten fluebat; sed torrens hic procul abfuit à fluvio, ejusque ripæ plerunque nudæ erant omni vel arbusto: ad hunc diem manet mare mortuum amarissimum & fœtidissimum, omneque quod illabitur animal necans.

Denique argumentor. In agro primitiali magna portio assignatur Principi quæ ambiebat portionem sacerdotum, Levitarum, & urbis: Atqui nihil tale tempore secundi templi accidit. Nam Principes Judæorum post captivitatem Babylonicam qui ante Maccabæos vixerunt, parvæ admodum erant majestatis & rei valdè tenuis paucorumque agrorum, imò nullorum à cæteris tribubus distinctorum: & verò à lateribus portionis sanctæ nihil ad Principes in terra Chanaan remanebat spatii; hæc enim portio quadrangula habebat undique vicies quinquies mille calamos, hoc est, milliaria Italica præter propter quinquaginta; terra autem à *Dan* ad *Beerschebam* patebat tantum centum sexaginta milliaria Italica & quà fuit latissima, etiam partes transjordanas includens, non supra sexaginta: à mari verò Mediterraneo ad Jordanem vix quinquaginta milliaria reperies; ut patebit vel *Adrichonii*, vel *Fulleri*, vel cujuscunque aliûs terræ sanctæ Chartas consideranti, & cum iis comparanti, seu *Cornelii à Lapide* seu *Richardsoni* in *Fullero* typos ex *Ezekiele* descriptos. Polliciti quidem sunt Annotatores Anglicani ultimi ad finem quadragesimi octavi *Ezekielis* subsequuturam Chorographicam Mappam, sed id promissum non præstiterunt. Ex hujusmodi tabulis facilè perspicies in Chananææ longitudine inter sacram portionem & sortem *Iudæ* ad Aquilonem, eandemque portionem ac sortem *Benjamini* ad meridiem, Principi nihil relictum intervalli. Nam termini longitudinis terræ etiam in *Ezekiele* fere iidem sunt cum *Iosuæ* & *Solomonis* Chorographiâ: *Ezekiel* enim ad Aquilonem non procedit ultra Damascum, & ad Meridiem non ultra civitatem *Tamar* & *Cadeschbarnea*: hi autem erant antiqui terræ sanctæ termini sub primo templo. *David* enim, *Solomon*, & *Ieroboam* secundus Aquilonarem ac Orientalem suum limitem ultra Libanum & Damascum usque ad Euphratem exten-

extenderunt, ac Meridionalem non tantùm ad civitatem *Tamar*, quam malè *Sanctius* vult *Iericho*, civitatem palmarum quæ in tribu *Benjamin*, totâ tribu *Iudæ* & Hierosolymis etiam fuit Septentrionalior: Malè etjam *à Lapide* & alii volunt *Palmiram*, quæ Euphrati propinqua fuit, positam etiam ad rivum Ægypti: non quidem Nilum aut ullum ejus ostium, sed Sichor qui ad *Rinocoluram* (limitem tribûs *Simeon* Ægyptiacum) in Mare Mediterraneum influebat. Jam si unicuique ex duodecim tribubus dies vel dimidium, imo vel sextam, vel fere ullam proportionalem partem cum portione sacratâ quinquaginta milliarium, nullus pes Principi in terræ longitudine remanebit: nam tota terra longa fuerat milliaribus tantùm centum quinquaginta, & ex his quinquaginta erant attributa sacerdotibus, Levitis, & civitati, si reliqua centum inter duodecim dividas, unicuique non supererunt milliaria novem, neque etiam plus in terræ latitudine Principi videtur superfuturum, nam quà latissima, transjordanas quoque partes assumendo, non patebat ultra milliaria sexaginta. Et verò intra Jordanem & mare Magnum, extra quos terminos *Ezekiel* reducem suum populum non locat, quinquaginta nunquam excessit, si credas ullis quas hodie habemus chartis. His positis nullus agri palmus vel digitus etiam in latitudine Principi restabit. Nam vicies quinquies mille calami sortis sacratæ quinquaginta illa milliaria plenè exhauriunt. Quod *à Lapide* vult calamos eos non continere ultra quadraginta quinque milliaria, ita ut hac ratione aliquantum Principi restet, hoc facit ex errore calculi; attribuens *Ezekielis* calamo pedes tantùm novem, cum ei plus quàm decem debeantur.

Contra Iudæorum sententiam argumentum 1.

Hæc de sententiâ primâ, cæteras breviter perstringemus. Secunda est Judæorum, qui etsi olim, ut habet *Hieronymus* in locum, in primâ erant sententiâ, tamen ab aliquot jam seculis, ut docet *Lyranus*, ipse Judæus gente, hæc *Ezekielis* capita de tertio templo & novâ in terris felicitate per *Messiam* populo Israëlitico obventurâ interpretantur. Commento huic pravissimo refutando non immorabimur, quæcunque enim pro veritate Religionis Christianæ adducuntur, huc faciunt. *Lyranus* etiam in locum & ex eo *à Lapide* in hoc argumento breviter & nervosè Judæis os abunde obstruunt, nos pauca tantum ad hominem addemus.

Primò. Doctissimi Rabbinorum negant templum in terris extruendum, idque ex divinâ prorsus ipsis traditione, etsi nobis falsissimâ fabulâ. Docent enim, ut habet *Galatinus* lib. 5. cap. 14. *Mosen* pridie mortis suæ translatum in cœlos ac colloquutum cum venturo *Messiâ*, quem vidit stantem cum *Aarone* in tertio templo, quod Deus tum non in terris, sed supremo cœlo ex gemmis totum fabricabat.

Secundò. Princeps *Ezekielis* non fuit *Messias*, hic enim liberos neque successores secundum Rabbinos & rei veritatem habet: Atqui supponit *Ezekiel* suum Principem habere tum liberos tum successores, regulæ enim isti Principi præscribuntur de filiorum suorum hæreditatibus, & cavetur ne Princeps iste cum successorum suorum præjudicio, regios agros in servorum gratiam alienet. 2.

Tertiò. Tertium templum quod Judæi à *Pseudo-Messia*, & Pontificii ab *Antichristo* extruendum fabulantur, intra Sanctam civitatem collocant: Atqui templum *Ezekielis* 28. minimùm milliaribus extra civitatem situm est. 3.

Quartò. Templum tertium Judæi & Pontificii multò magnificentius tam primo *Solomonis* quàm secundo *Zorobabelis* affirmant. Sed templum *Ezekielis* non fuit augustius vel secundo *Zorobabelis*, nedum primo *Solomonis*; quod enim de magnificentiâ templi *Ezekielis* præ *Solomonis* habet *Hieronymus*, id de atriis & circuitu intelligendum: nam ipsum Sanctum non excessit quadraginta cubitorum longitudinem, & latitudinem viginti, ac altitudinem triginta. Sanctum verò Sanctorum diebus *Solomonis* non excedebat viginti cubitos vel longitudine, vel latitudine vel altitudine 1 Reg. 6. v. 3. Quod autem legimus Ezræ 6. v. 3. de longitudine & latitudine cubitorum sexaginta, necesse est id vel cum *Iunio* de cubitis communibus intelligere, ad quos sacri fuerunt dupli; vel potius cum Annotatoribus Anglicanis ultimis de templo simul cum ædificiis proximè adjacentibus. Utcunque templum *Ezekielis* templo *Solomonis* nihilo fuit majus, vel in longitudine vel in latitudine (ut videre est Ezek. 41. v. 2. & ibi apud *Villapandum*, *Maldonatum*, *à Lapide*, *Iunium*, *Annotatores Anglicanos* ultimos, & alios) adeoque *Herodis* templo *Ezekielis* domus fuit multò minor, si *Iosepho* credimus Antiquit. 15. v. 14. hic enim *Herodem* asserit novum à fundamentis struxisse templum, longitudine cubitorum centum, & latitudine eâdem, altitudine verò centum viginti. 4.

Verum est vestibulum templi *Solomonis* longum viginti cubitis & decem latum, fuisse altum centum viginti: sed cætera tota domus non excedebat triginta cubitos in altitudine, Sanctum verò Sanctorum omnino quadratum non superabat viginti.

Quod igitur *Herodis* templum tam amplum fuerit ut in eo ipsum Sanctum Sanctorum, nedum Sanctum; altum fuerit

centum viginti cubitos & centum latum, non possum *Iosepho* etsi oculato testi fidem adhibere: inprimis cùm ibidem asseveret, ex templi altitudine suis diebus viginti totos cubitos subsedisse, manifesta fabula. Nam ut in annis paucis qui ab *Herode Magno* ad *Iosephi* adolescentiam fluxerunt, domus hæc in rupe firmâ fundata tot cubitos subsideret, quis credat? Cum templum *Solomonis* omnibus quibus stetit seculis vel unum subsedisse palmum non legamus.

Iosephi fabulæ.

5. Quintò. Adveniente *Meßiâ* ajunt Judæi omnes in toto orbe Israëlitas in Sanctam Terram confluxuros, & sortes ab *Ezekiele* descriptas occupaturos: hoc autem stantibus *Ezekielis* mensuris, neque rationi neque fidei consentaneum est. Nam, ut suprà dictum, extremi Chananææ termini, de quibus *Ezekiel*, non excedunt limites antiquos temporibus *Davidis*; qui ad Septentrionem fuere *Damascus*, ad Meridiem *Rinocolura*, ad Orientem *Iordanes*, ad Occasum *Mare Mediterraneum*. Hi verò fines Iudæorum in terris etiam hodie notorum vel decimæ parti habitationem non exhiberent. Itaque *Ezekiel* de hoc suppofititio Iudæorum statu non loquitur.

6. Denique *Pseudo-Meßias* expectatus à Iudæis opulentissimus supponitur, & florentissimus Princeps, qui latissimos ex suo absque ullâ ex alieno rapinâ fundos possidet: Atqui Principi de quo *Ezekiel* latifundia sunt admodum angusta, ut suprà probavimus; ei enim vel ad Meridiem vel ad Aquilonem nihil, & ad Orientem & Occasum admodum parum superest, si terminos terræ ab *Ezekiele* descriptos non longè transilias.

In sententiâ communi desideramus.

Tertia sententia est communis Christianorum, *Hieronymi, Gregorii, Lyrani, Iunii* & penè omnium tam Protestantium quàm Pontificiorum, qui *Ezekielis* hæc capita intelligenda arbitrantur mysticè de Ecclesiâ temporibus post *Christum* natum ad hunc diem. Summa hujus sententiæ nobis non displicet, in eâ tamen sicut à plerisque exponitur, varia desideramus.

1. Primò: Ubi tam longa, tam accurata & particularis narratio historica ab *Ezekiele* instituitur, eam in puram putam allegoriam & sensus merè mysticos transmutare duriusculum videtur.

2. Secundò. Sensus hîc mystici usque adeò multiplices sunt & varii, ut fere singuli Interpretes tam antiqui quàm novi & medii, peculiares suas accommodationes habeant, in quibus ab aliis omnibus differunt.

3. Tertiò. Mystici multorum sensus tam à ratione, saltem ab *Ezekielis* mente alieni videntur, ut paucis cordatis possint probari; *Hieronymus* quinque cubitos portarum quinque sensus externos vult denotare, & viginti quinque cubitos calamorum sensus spirituales corporeis quintuplo præstantiores. *Gregorius* probat omnia hic *Ezekielis* necessariò mysticè & spiritualiter intelligenda, eo quòd primæ istæ mensuræ cap. 40. v. 5. sint simpliciter impossibiles: ibi enim, inquit, totius ædificii latitudo & altitudo dicitur unius tantùm calami, & tamen portarum ac atriorum dimensiones dicuntur multorum calamorum, quasi totum ædificium continens illas partes multò esset angustius variis ex suis illis partibus. Certè *Gregorii* reverentiâ pauperrimum hoc est sophisma; ædificium enim ibi ab Angelo mensuratum est peribolus seu murus extimus, qui etsi latitudine & altitudine unius tantùm esset calami, benè tamen ambire potuit atria & ædes quæ variis dimensionibus multa millia calamorum continebant. Cùm in limine tam absurdè *Gregorius* cespitet, minùs miramur quam plurima ejus in progressu maximè contorta Mysteriorum commenta. Nihilominùs tamen glossa ordinaria ex *Hieronymi* & *Gregorii* Mysticis sensibus multa verbatim transcribit. Et *Lyranus* in sua Postilla alia ex suo cerebro Mysteria comminiscitur, eaque omnia ut sensum ipsissimum à Propheta intentum. Magna hæc profectò audacia, si non petulantia humani ingenii efficit, ut Mystici hic plerique sensus meo gustui minimè sapiant.

Hieronymi & Gregorii vana mysteria.

A Lapide plurima hîc Philosophatur de operibus & potentiâ Clericorum jure divino supra populum & ipsos summos Principes. Verùm in hoc genere *Alcasar* palmam omnibus præripit, qui in Apoc. 3. v. 12. Prophetam per *Iehovam Shammah* civitatem Sanctam intelligere vult urbem *Romam*, ubi *Iehova* in Pontificis sui in terris vicarii pectore habitat, & per templum ab urbe separatum Prophetam indigitare vult *Romanos Monachos*, qui licet in urbe mediâ locis amœnissimis sua palatia habeant, ab urbe tamen & mundo per sua sancta vota, instituta, & totam vitam longè separantur, imò verò *Bibliander*, *Polanus*, & alii ex nostris, qui ad sensus mysticos particulares minutatim valdè descendunt, ea sæpè afferunt quæ licet in se verissima & fidei analoga, si quis tamen Spiritus Sancti mentem eo loci affirmet, suæ temeritatis censuram ab harum rerum peritis vix poterit evadere.

Alcasaris mysteria ridicula.

Quarta sententia est eorum qui locos hos *Ezekielis* interpretantur de temporibus Christianis, sed seris admodum & ultimis, quando post reditum Judæorum ad fidem, Ecclesiæ in terris reformatio ad suam ἀκμὴν perveniet. Non hîc numero Chiliastas neque χιλιάζοντας, sed alios viros doctos & pios, qui Judæos ad fidem Christi conversos

Quarta sententia non probatur.

in

in terram Chanaan reducendos arbitrantur, ut ibi Hierosolymam reædificent, & priscis suis habitationibus fruantur, ubi ritu Christiano in magnâ pace & felicitate etiam mundanâ ad secundum Christi adventum Deum colant. Ad hoc propositum loci hi *Ezekielis*, si qui alii, multùm tendere videntur, quomodo autem applicent singulas Prophetæ partes literaliter, aut quas earum mysticè interpretentur, me latet, nondum enim hujus sententiæ assectarum ulla in *Ezekielem* scripta in meas manus pervenerunt. Est quidem primâ facie sententia hæc speciosa, quæ multos Prophetarum locos aliàs difficiles facilè explanat, sed præterquam quod nova sit, alium à Protestantibus omnibus Interpretibus tramitem insistens, metuo valdè cùm totam lucem prodierit, ne nimis Chiliastarum vitulâ arâsse comperiatur. Utcunque, eam in præsentiâ non examinabimus, præstolantes dum integram apertâ facie & remoto omni velo conspiciamus.

Neque quinta. Quinta sententia est eorum qui *Ezekielis* templum, urbem, & terræ divisionem, unà cum *Ioannis* novâ Hierusalem Apocal. 21. 22. ad Ecclesiam in cœlis triumphantem referunt, in hujus etiam sententia examen nolumus hîc descendere, cùm proprius magis & commodior ei locus in quæstionibus Apocalypticis remaneat.

Sexta ex aliis conflata est probabilissima. De aliorum mente diximus, nostra (si Judæos excludas) ex reliquis est conflata. Ultima hæc *Ezekielis* visio ad Judæos Babylone exules consolandos à Deo missa, ad tempora quatuor referenda videtur. Primò, multa habet de restauratione templi secundi & populi reditu ad desertam suam & desolatam patriam. Secundò, quæ huic tempori accommodari non possunt sat multa, eorum magna pars ad priora Ecclesiæ Christianæ tempora spectant: ubi Dei populus ex Judæis & gentibus compositus augustius multò templum, & ampliora tùm in Spiritualibus tum in temporalibus à Deo dona possedit, quam seculis prioribus assequebatur. Tertiò, aliquam multæ visionis partes referri videntur ad tempora Ecclesiæ in terris ultima, quando tota domus *Iacobi*, & integrum Israëlitarum corpus in infidelitate ac crassis tenebris hodie sepultum resurget à mortuis, & unà cum gentium plenitudine fruetur iis Dei promissis, quæ nondum præstita apparent. Quartò, quæ in hac visione & aliis Prophetis Ecclesiæ seu Judæorum, seu gentium, seu ex utrisque mixtæ in terris non conveniunt, ea ad supernam Hierusalem securè, & absque periculo erroris referri possunt: distinguere autem visionis partes, & suo quasque tempori adaptare ad Interpretes loci magis saltem priùs quàm ad Chronologiam spectat, utcunque nobis in præsentiâ ad hanc operam neque otium est, neque animus.

QUÆSTIO IX.

An ad hanc Epocham maximarum urbium Ninives & Babylonis *excidium spectet?*

Maximarum urbium finitima solent esse fata, paucarum memini in antiquâ historiâ quæ sub insignibus calamitatibus sæpè non gemuerunt; imò verò hodie in suis ruderibus (si modò supersint vel rudera) pleræque sepultæ jacent, antiquarum facilè principes *Ninive* & *Babylon*, regiæ Monarcharum Assyriorum & Chaldæorum sedes, utra major inter maximos auctores controversum. *Diodorus Siculus* ex *Ctesia* quem sequitur *Strabo*, *Niniven* vult duodecim præterpropter milliaribus *Babylonem* superare, *Nimives* enim peribolo ascribit milliaria sexaginta: trium scilicet dierum, ut habet Propheta *Ionas*, iter pedestre seu stadia quadringenta octoginta. *Babyloni* verò tantùm stadia trecenta octoginta quinque. Ast *Herodotus* Babyloni non tantùm tot stadia quot *Diodorus* Ninive assignat, sed *Pausanias* in suis Arcadicis seu libro suo octavo, Babylonem non tantùm expresse Ninive seu Nino, sed omnibus etiam quas Sol unquam aspexit urbibus magnitudine præfert, *Diodoro* & *Straboni* totâ fronte occursans, qui Niniven non tantùm Babylone multò majorem affirmant, verum etiam omnium quæ unquam fuerunt aut futuræ sunt urbium amplissimam prædicant. *Saliani* conciliatio tam apertas contradictiones non sonat, distinguit hic inter Babylonem à *Semiramide* conditam & eandem à *Nebuchadnezare* amplificatam, quasi illa *Ninive* fuisset minor, hæc major. Sed inanis est hæc distinctio, cùm auctores de utraque urbe loquantur in suo flore. Prætereà asseritur gratis sine omni teste Babylonis veteri peribolo à *Nebuchadnezare* quicquam adjectum nedum centum tota stadia. *Num Babylone Ninive fuerit major.*

Non quidem placet *Diodori* hyperbole, quòd *Niniven* extruxerit *Ninus* eâ amplitudine ut non tantùm omnes priores sed futuras etiam omnes civitates superaret. Nam præterquam quòd de futuris contingentibus veritas non sit determinata, & τὸ μέλλον omni mortali sit ἄδηλον, certè si vera sint quæ de Tartariæ *Cambalou* seu Chinæ *Quinsey* aut Ægypti *Cairo* recentiores memorant, hæ *Niniven* multùm excedere videntur. Utcunque, extra controversiam est maximas illas Assyriæ urbes *Niniven* & *Babylonem* inimicitiis & crudelitate in veterem Dei populum omnes quas Sol unquam aspexit urbes antecessisse. Nam *Ninive* de-

cem tribus si non delevit, in eam tamen captivitatem abduxit, unde ad hodiernum diem non redierunt, imò ubi terrarum hodie extent ut aliquando reducantur, ab omni nescitur mortali: *Babylon* autem reliquas duas tribus septuaginta annorum durissimâ servitute & captivitate pressit, templo Hierosolymis, omnibusque Judæ urbibus excisis funditus.

Deus calamitatum sui populi certissimus & severissimus vindex utrique huic urbi ob oppressum Israëlem, ultimum exitium plenumque exterminium variorum Prophetarum ore denunciavit. Quæstio est de tempore quo *Isaiæ*, *Ieremiæ*, *Nahumi*, *Zephaniæ*, & aliorum minas in *Babylonem* & *Niniven* Dominus est exequutus.

Ninive ab Arbace primò destructa. Ut ἐναντιοφανεῖς Doctorum tam recentium quàm antiquorum sententias conciliemus, distinguamus oporret istarum urbium ruinæ diversos gradus, qui temporibus diversis contigerunt. Quod ad *Niniven* ter eam minimùm oportuit everti. Primò, post Prophetam *Ionam* paucis annis, nam *Sardanapalus* ultimus Monarcharum Assyriorum (quem, si *Saliano* aut etiam *Hieronymo* credimus, *Ionas* ad pœnitentiam adduxit) in priora peccata relabens ab *Arbace Medo* Regno simul & vitâ exutus est, Niniveque Imperii sedes capta & solo æquata, antequam in Dei populum quicquam peccasset, quotcunque tandem in ipsum Deum fuerint ejus flagitia. Quod autem extincto *Sardanapalo* Ninive destructa sit, & cives ejus in pagos vicinos ab *Arbace* dispersi, narrat distinctè *Diodorus Siculus* libro suo secundo post medium.

Secundò à Cyaxare. Post hanc ruinam necesse est reædificatam *Niniven*, nam testantur sacræ literæ, quinque minimùm si non Monarchas, certe Reges Assyriæ ibi dominatos, nimirum *Phul*, *Tiglath-peleser*, *Salmanassar*, *Senacherib*, & *Asserhaddon*, hi *Sardanapali* exitio nihil deterriti ad summam in Israëlitas crudelitatem nihil fecerunt reliqui, donec primo decem tribus extirpâssent, & in Mediæ montibus cum gentibus commiscuissent. Aliquas enim Mediæ partes novi hi Assyriæ Reges occupârunt, quod ipsis non fuit difficile, quandoquidem ab *Arbace* Medis libertate concessâ per multos annos populus iste per Democratiam dissolutus sua tutari non valeret, donec *Dejoces* Regni gubernamen in volentes resumpsisset: hujus nepos *Cyaxares* primus, *Astyagis*, pater (ut habet *Herodot.* lib. I.) Assyrium Regnum delevit, & *Niniven* evertit secundò; propè ea tempora quibus à *Byzante* Megarensi prima Byzantii seu Constantinopoleos fundamenta jacta sunt. *Cyaxarem* hunc multi *Nebuchadnezaris* faciunt socerum, qui generum, *Nitocridis* suæ filiæ *Astyagis* sororis maritum, in obsidione & secundâ *Ninives* eversione habuit socium.

Herodotus, quem solum ex antiquis secundi hujus Ninivitani excidii testem invenio, uno tantùm verbo rem tam illustrem transilit, alibi se eam historiam plenè traditurum spondens; quod tamen promissum vel nunquam præstitit, vel hoc ejus scriptum inter alia plurima proborum auctorum deperditum est.

Multùm hìc sudat tam *Petavius* quàm *Salianus*, ut *Tobiæ* anachronisticas fabulas cum verâ Chronologiâ concilient: novumque *Nebuchadnezarem* coguntur fingere, qui post *Assarhaddonem* Medis imperaverit, & tamen idem sit cum *Dejoce* Medo Ecbatanorum extructore. Putida hæc sunt tam in tempora quàm in historiam peccata. *Nulla tertia fuit Ninives destructio.*

Præter duo ista *Ninives* excidia, adhuc tertium, si non plura videntur statuenda. Nam diu post *Nebuchadnezaris* tempora *Niniven* adhuc superfuisse confidenter affirmat, non tantùm ex *Ammiano Marcellino Iosephus Scaliger* animadversionibus in *Eusebium* pag. 74. sed etiam doctissimus *Bochartus* ex *Philostrato* in suo Phaleg. lib. 4. cap. 20. hæc si vera sint, necesse est statuamus *Niniven* tertiò conditam ut tertiò excindatur: excisam enim hodie nemo dubitat. Certè *Purchasius* in suâ peregrinatione lib. I. cap. 14. oculatos inducit testes *Sherlæum* & *Cartvvrightum*, qui *Ninives* rudera spectârunt, & diu antè *Aitonus Armonus* apud *Bochartum*, ubi supra urbem hanc omnino desolatam vidisse se testatur. Sed à quo tertiùm vel condita vel vastata sit, altum invenio apud omnes auctores, qui quidem in meas manus venerunt, silentium: ita ut valdè suspicer tam *Bochartum* quam *Scaligerum* falli, dum temporibus etiam Romanis *Niniven* florere volunt. Certè *Lucianus* nimis quam doctus & in ejusmodi satis certus auctor, qui *Ammiano* & *Philostrato* æqualis, si non major tam ætate quàm auctoritate, in suo Dialogo Ἐπισκοποῦντες affirmat *Niniven* suis diebus usque adeo devastatam, ut nullam ejus vestigium remaneret, nec ubi terrarum aliquando fuisset, ulli mortali tum certò cognitum. *Cyrillus* etiam *Alexandrinus* iis temporibus proximus in *Nahumi* secundum idem affirmat, quin & *Pausanias* lib. 8. eandem profitetur sententiam.

Quod autem ad *Ammianum* attinet, tria quæ ex eo citat *Bochartus* testimonia, rectè videntur exponi posse de *Ninive* quæ olim fuit maxima & celeberrima civitatum potiùs, quàm de ullâ urbe diebus *Iuliani* existente, de quâ post eversam Monarchiam Chaldæorum, non tantùm apud omnes ferè silentium est, sed etiam testimonia multa in oppositum afferri possunt.

Phi-

Philostratus plenus mendaciorum. *Philostratus* autem nullius est apud ullum cordatum auctoritatis, ita ut mirer doctissimum *Bochartum* tantâ cum fiduciâ ex hoc mendacissimo scriptore quamcunque conclusionem probare velle. In *Philostrato Baronius*, & ex eo *Possevinus* errores varios notat, sed multò plura crassissima mendacia attentus quilibet lector observaverit. Fateor *Apollonium Tyaneum*, de cujus vitâ totus *Philostrati* liber est, insignem fuisse Magum, utpote qui non dissimulet frequentia sua cum Dæmonibus colloquia, attamen plurima quæ de eo narrat quasi ab ejus servo *Damide* sibi tradita *Philostratus*, ejusdem planè commatis sunt cum fabulis magicis *Apuleii* in suo aureo asino. Quasi verò non tantùm ipse *Apollonius* absque omni studio aut labore omnes calluisset linguas, etiam avium & piscium ac brutorum, futuraque omnis generis certissimè cognovisset, sed tota etiam apud Indos gens *Brachmannis* vicina scivisset exactè Græcè, & sibi ignotissimos ut primum visos suis nominibus potuisset compellare. Credamus sine scrupulo *Apollonium*, & turbam etiam Magorum Indicorum resuscitâsse pro suo libitu multos verè mortuos, nedum lethales quosque morbos sanâsse, concedamus etiam à Dæmonibus parata fercula homunculos æneos suis manibus apposuisse mensæ, & istos homunciones æreos vel ferreos totum cœnarum ministerium peregisse; attamen vel *Damidi* vel *Philostrato* non magis credo veteris *Ninives* temporibus *Domitiani* existentiam, quàm in Caucasi rupibus piper & aromata in magnâ copiâ gigni, ac simiarum opera ad valles deferri, imò Caucasum ad Maris Persici oram pertingere, quin & in Arabiâ & Persiâ populos esse, qui, licet Tropico Cancri non appropinquent, nequeant tamen polum, imò ne ipsam quidem Ursam conspicere. Tam turpiter in Astronomicis, Geographicis & Physicis, nedum Theologicis cespitanti *Philostrato* quis in quoquam fidem adhibeat? Certè *Lemnius* hic (si quis alius inter veteres) nequissimus est scriptor, erroribus omnigenis scatens.

Bocharti error. *Bocharti* commentum de duplici *Ninive*, utrâque *Philostrati* & *Ammiani* diebus existente, videtur minimè fundatum. Certè qui veterem ullam *Ninum* Euphrati ad Occidentem ponat præter mendacissimum *Philostratum*, nullius memini. *Benjamin Tudelensis* Itinerarii sui pag. 62. memorat ad Occidentalem Tigris ripam vidisse se splendidissimam civitatem Mossalen, è cujus regione trans fluvium ad Orientem pagi erant & vici, ubi prisca *Ninus* olim sita putabatur. Non plura de *Ninive*. Ejus tertius vel ortus vel interitus nullus apparet: primus autem & secundus ad ultima Monarchiæ primæ; nequaquam ad Epocham jam præ manibus aut ullam posteriorem spectant.

Babylon varias rerum vices experta est, donec tandem ad oculum Prophetarum omnes minæ, & quicquid ipsi Deus olim interminatus est, totum incubuit. Babylonicæ captivitatis principium fuit, cùm *Darius Medus* seu *Cyaxares* secundus, *Cyri* avunculus & socer, urbem vi & arte cepit: Tum quidem *Baltassare* cæso, & cæteris peractis, quæ à furioso milite in urbe, post longam & difficilem obsidionem armis subacta, patrari solent spoliata, & ab omni Imperio in æternum dejecta est. Omnia tamen in mœnibus, & ædificiis publicis ac privatis manserunt integra, donec sub *Dario Hystaspide* secundus Babylonicæ miseriæ gradus contigit. *Prima Babylonis calamitas.*

Tum enim temporis dum *Zorobabel Darii* favore Hierosolymam & templum instaurabat, Babylon ex irâ divinâ ejusdem *Darii* magnum & meritum furorem sensit. Rebelles enim contra *Darium* Babylonii, urbem suam ad obsidionem communiverunt, & ut duraret annona maximam mulierum suarum partem suis ipsi manibus strangulârunt. Quantus strangulatarum numerus fuerit conjecturam facere est ex eo, quòd urbe captâ ad supplendam sobolem non pauciores quinquaginta millibus ex viciniâ adductas *Darius* Babyloniis comparare necesse habuerit. In octodecim mensium obsidione multa passi sunt mala, sed cùm *Zopyri* artibus urbs in *Darii* manus pervenisset, præter cædem & rapinam irrumpentium vi militum, *Darius* mœnia *Semiramidis* ex mundi miraculis unum, omnia æquavit solo, & civitatem in villam redegit. Ista *Herodotus* & *Diodorus Siculus* fusè. *Secunda.*

Neque verò hîc stetit Dei in Babylonem ira, *Darii* filius *Xerxes Beli* templum non tantùm pretiosissimis ornamentis spoliavit, sed turrim illam maximam *Nimrodi* opus vel eo etiam antiquius in linguarum confusione strui cœptum destruxit. *Alexander* enim *Magnus* dum Babylonem venisset, ingens hoc ædificium suis ruderibus sepultum invenit.

Post *Xerxem* in Monarchiâ Persarum *Babylon* de pristino suo splendore multum recuperavit, ita ut initio Imperii Macedonum describatur à *Curtio* lib. 5. urbs multò florentissima, licet ab eo quod aliquando fuit tertiam aut quartam partem minuta, ex trecentis enim aut quadringentis octoginta antiquis suis stadiis non plura tunc quam nonaginta ædificabantur, cætera in hortos, agros, & vivaria cesserant. *Tertia.*

Quæ habet *Aristoteles* Polit. 2. 3. de *Babylonis* magnitudine ter Peloponneso quasi æquali, vera nunquam fuerunt, nedum tempore *Alexandri*.

Quarta ab ortu Seleuciæ.

Sed quartum & maximè lethale vulnus *Babyloni* inflictum eſt à *Seleuco Nicanore* divinâ manu ejus cor dirigente ad totalem dominatricis illius civitatis ruinam, abſque armis aut ullâ vi. Statuerat *Alexander* Babyloni priſtinam totam amplitudinem reſtituiſſe: ſumma loci amœnitas & vicinorum camporum fertilitas (ubi vinum erat ipſum vetus nectar, & frumentum incremento aliquando trecenteſimo & vulgo duccenteſimo) ejus animo ita allubeſcebat, ut hìc Imperii regiam ſedem ponere meditaretur. Verùm hujus & cæterorum ejus conſiliorum infinitum ſtamen abrupit mors. *Seleucus* qui magni ſui Regni Metropolin diu Babylone fixit, tandem tamen ad Tigris & Euphratis confluentiam, nonageſimo ſaltem quadrageſimo lapide Babyloni ad meridiem conſtruxit Seleuciam, & in eâ ſexcenties mille civium magnâ parte Babyloniorum, coloniam collocavit.

Hoc pacto, ut rectè notat *Plinius* lib. 6. & *Strabo* 16. ac *Pauſanias* 1. Babylon mox deſolata & in ſolitudinem redacta fuit. Certè *Hieronymus* in Iſaiæ 13. v. 14. ab oculato teſte Monacho Perſa didiciſſe ſe affirmat, Babylonem nihil habuiſſe præter antiquos muros, qui pro ſepto erant, quo concludebantur Regis Parthorum leones, apri, & aliæ feræ regio venatui deſtinatæ. *Theodoretus* paulò poſt *Hieronymum*, in *Iſaiam* & *Jeremiam* teſtatur ſuis diebus omnino deſolatam urbem, nullum habuiſſe Aſſyrium, nullum Chaldæum incolam, nec alios quàm paucos Judæos. Summam etiam Babylonis vaſtitatem *Lucianus* in ſuo Charonte quaſi prædicendo prædicat.

Iſta cùm citet doctiſſimus *Bochartus*, neſcio qui fiat ut tam amplam fidem adhibeat fabuloſiſſimo & mendaciſſimo Mago *Philoſtrato Lemnio*, qui fingit *Domitiani* diebus Regem Parthorum *Vardanem* Babylone glorioſiſſima etiam tum civitate, aulam ſuam habuiſſe. Certè eo ſeculo Parthorum Reges (ut priùs Græci, dum eſſent in Auſtro) hiemebant Seleuciæ, & ut urbis hujus maximo tumultu liberarentur, in vicino pago Cteſiphonte; qui mox ipſe in magnam & munitiſſimam civitatem evaſit.

Sed de *Babylone* apud iſtorum temporum veros hiſtoricos, nullum eſt, quantum memini, verbum. Videat qui volet *Trajani*, *Gordiani*, *Iuliani*, & aliorum Imperatorum contra Parthos expeditiones, infrequenti *Niſibis*, *Cteſiphontis*, & aliarum multarum Aſſyriæ urbium mentione, altum ſemper inveniet de Babylone ſilentium.

Turcarum Bagdat non eſt antiqua Babylon.

Verum eſt in hiſtoriâ Saracenica & recentiori Turcarum frequenter memorari *Caliпham* & *Paſſam* Babylonicum, ſed Babylon hæc omnino eſt à alia à noſtrâ veteri; ſcilicet Saracenica *Bagdat* quam *Almanſor* ad Tigrim in veſtigiis Seleuciæ tertio à Cteſiphonte lapide extruxit. Ut Seleucia olim, eo quòd civibus Babylonis, à *Nicanore* impleta eſſet, Babylonis nomine apud multos inſignita eſt, ita & *Bagdat* poſteà in Seleuciæ ruderibus ſeu Babylonis etiam nomen à permultis accepit. Sed quod *Bagdat* à veteri Babylone tantum diſtet quantum olim ab eâ aberat Seleucia, nimirum milliaribus minimùm triginta octo, à nemine doctorum jam dubitatur.

Bagdat licet hodie Turcici Baſſæ ſedes, multùm tamen abeſt ab eo ſplendore, in quo ante annos quingentos *Benjamin Tuledenſis* eam ſpectavit, ſæpe enim poſt hæc tempora quà à Tartaris, quà à Saracenis ipſis, quà à Chriſtianis, quà à Turcis, malè mulctata & propemodum vaſtata fuit. Nihilominus magna adhuc civitas eſt, & totius Aſſyriæ quaſi caput. Vetus autem *Babylon* à multis jam ſeculis omninò fuit ſepulta.

Babylonis ruinæ hodie non extant.

Quod de ejus muris à *Pauſaniâ*, *Hieronymo*, & aliis cæteræ urbi ſuperſtitionibus habetur, id de novis, incertum à quo extructis, intelligendum: veteres enim lateres *Semiramidis* bitumine compactos *Darius Hyſtaſpis* evertit, & quòd de turri ac ſepulchro *Beli* aliquot auctores memorant, verum eſſe non poteſt, dato à *Xerxe* deſtructam illam turrim unà cum cæteris Chaldæorum templis. Certè dum hac tranſiret *Benjamin*, teſtatur vidiſſe ſe Babylonis rudera, ita ut nihil in iis exiſteret præter reliquias palatii *Nebuchadnezaris*, eaſque mutatas in tot ſerpentum ac ſævarum beſtiarum latibula, ut nemo auderet appropinquare. Poſt hunc *Texeira* ab Indiâ in Hiſpaniam iter faciens memorat (citante *Bocharto*) Babylonis illa veſtigia deſolata magis quàm quævis totius Meſopotamiæ loca. Affirmat certè *Theodoretus* Euphratem ſuis diebus priſtinum locum deſeruiſſe, & tenuem tantùm ex eo rivulum Babylonis rudera permeâſſe.

Quid ſibi velit *Ioſephus Scaliger* animadverſionibus in *Euſebium* pag. 318. dum aſſerit veterem illam Babylonem permanſiſſe à multis Judæorum millibus habitatam ultra annum Chriſti milleſimum centeſimum; ipſe non declarat, nec ego ullâ valeo conjecturâ aſſequi.

Utcunque ex ſuperioribus ad quæſtionem reſpondeo, excidii Babylonici primum, ſecundum, & tertium gradum ſub *Cyro*, *Dario*, & *Xerxe*, non ad noſtram Epocham, ſed prima Imperii Perſici tempora ſpectare: quartum in tranſlatione populi Babylonici à *Nicanore* Seleuciam initio noſtræ Epochæ contigiſſe: quintum autem & ultimum iſtius ruinæ gradum ad nullum certum

certum tempus referri posse, paulatim enim ab urbe ad solos muros cum paucis ædibus, & inde ad meras ruinas & rudera sine ullâ vi humanâ solâ manu Dei evanescebat: donec ab aliquot seculis ipsa rudera à transeuntibus vix possint certò cognosci. Quæ enim à quibusdam apud *Purchasium* lib. 1. cap. 20. itinerantibus pro priscæ Babylonis ruderibus accepta sunt, ipsa esse non possunt, cùm in mediâ propè viâ inter Bagdatam seu Seleuciam & priscam Babylonem jaceant.

CAPUT XIII.

De rebus gestis Epochæ nobis septimæ, ab Aristobuli *in Judæa Regnum ad natum* Christum.

Seculum ante Christum fuit miserrimum.

QUemadmodum clarissimum mane antecedere solent crassissimæ tenebræ, & appropinquante crepusculo obscuritas plerumque quàm in mediâ nocte major, ita seculum clarissimam & felicissimam Domini nativitatem præcedens, priorum quodvis caligine cùm iniquitatum tum calamitatum superabat.

Apud Judæos Dei populum res sic sese tum temporis habebant. *Aristobulo* ex Assamonæ's primo Rege defuncto, Regni sui anno ipso primo, ejus uxor *Salome* (cui cocognomen *Alexandra*) sagacissima mulier mariti tres superstites fratres vinculis, in quæ ab *Aristobulo* conjecti erant, solvit, eorumque natu maximum *Iannæum* (cognomento *Alexandrum*) in Regis cùm throno tum toro collocavit.

Alexander multas Syriæ civitates Regno Iudæorum adjungit.

Primum *Alexandri* facinus fuit fratrem alterum sibi insidiantem obtruncare: alterum ingenii placidioris in vitâ quietâ degere permisit, ipse omni vitâ perpetuâ Pontificatûs curâ tactus, in Regno totus nihil aliud quàm Martem armáque spirabat. Subactis vicinis Syriæ multis oppidis, Ptolemaidem obsedit: obsessi *Ptolemæum Lathyrum* ex Cypro, ubi *Cleopatræ* matris vim fraudesque vitans agebat, vocabant in opem. Dum in viam se dedisset *Ptolemæus* cum magnis copiis, metuentes obsessi ne pejus à *Ptolemæo* quàm ab *Alexandro* mulctarentur, auxilium ejus repudiârunt, nec intra urbem voluerunt admittere. *Alexander* metu *Ptolemæi* solverat obsidionem, sed animadversâ Ptolemaidensium à *Ptolemæo* alienatione, cum eo amicitiæ fœdus init, pactus quadraginta talenta; ut arma secum contra inimicos sociaret. Intereà cum *Ptolemæi* matre & infestissimâ inimicâ clam agebat, ut illa copias maturaret, quibus filium depelleret Syriâ in priores Cypri latebras, *Ptolemæus* compertâ *Alexandri* fraude, contra eum arma convertit. Urbes aliquot Galilææ vi capit, multa Judæorum millia delet, & versus Hierosolymam moventi occurrit *Alexander* ad Jordanem cum millibus octoginta: strenuè pugnatur utrimque, tandem tamen fugit *Alexander* cæsis ex suis triginta, secundum alios, quinquaginta millibus. *Ptolemæus* quoscunque in vicis nactus est, membratim dissectos coqui & assari præcepit, quò majorem Judæis suorum metum quasi ἀνθρωποφάγων incuteret. Vastanti Judæam *Ptolemæo* supervenit cum magnis copiis ab Ægypto *Cleopatra*, filius ut vacuam occuparet Ægyptum eò properavit: sed omnia tam probè munita reliquerat *Cleopatra*, ut necesse habuerit *Ptolemæus* ad pristinum suum exilium in Cypro retrocedere.

Alexander Pharisæorum persecutor.

Alexander Ægyptiorum metu liber ad vicinas Syriæ urbes occupandas se convertit: Gazam proditione captam tantum non funditus evertit. Dum ob victorias lætus in templo sacrificaret, à Pharisæorum quibusdam contumeliâ affectus eousque excanduit, ut eorum sex millia necaret, propterea homines populares & factiosi per totam vitam multas ipsi turbas concitârunt, in quibus non pauciores quinquaginta millibus Judæorum perierunt: aliquando enim Arabas, aliquando Syros, aliquando alios vocabant rebelles ad sibi suppetias ferendum; cum quibus Rex vario Marte certavit, donec tandem victor maximè seditiosorum octingentos Hierosolymam adductos crucibus affixit, uxoribus ac liberis in ipsorum conspectu priùs contrucidatis, dum ipse interim cum suis amicis & concubinis splendidè convivaretur.

Alexandra Pharisæis adulari cogitur.

Ex temulentiâ tandem quartanâ febri correptus, post triennem morbum à bello nunquam cessans interiit. Ante mortem lugenti uxori suasit, ut corpus suum Pharisæis ex ipsorum arbitrio dilaniandum traderet, fide datâ ipsam non nisi ex eorum arbitrio Regnum in posterum administraturam. Hac arte conciliati Pharisæi omnia bona ad populum de *Alexandro* & *Alexandrâ* concionantes, illi splendidissimam sepulturam, & huic securum pacatumque Regnum præstiterunt. *Alexandro* duo fuerunt filii *Hircanus*, placidi & ignavi vir ingenii, *Aristobulus*, ambitiosi ac turbidi. *Alexandra* Pharisæorum favore suffulta ex mariti Testamento habenas Regni sibi soli retinuit, Pontificatu *Hircano*, & opibus privatis *Aristobulo* concessis. Si per Pharisæorum avaritiam & superbiam licuisset, prudens mulier gentem in pace & opulentiâ continuisset: alebat enim magnam manum extraneorum militum, qui per præsidia dispersi seditiosorum motus ut primum ortos supprimebant.

Vicinos eâ tempestate intestina bella adeo

adeo vexabant, ut nihil ab illis Judæi metuerent. Ægyptus bello civili permultis annis flagrabat, *Clepatra* quoad vixit filium *Lathyrum* in Cypro exulem Ægypto abarcebat, & copiis inprimis Judæorum regiam suam tyrannidem tutabatur.

Seleucidæ bellis intestinis se perdunt.

Seleucidæ mutuis armis ita se conterebant, ut vicinis majorem misericordiam quàm metum moverent. *Gryphus* & *Cyzicenus* fratres ad mortem usque se invicem infestabant. *Grypho Heracleonis* insidiis sublato, ejus filius *Seleucus* patruum *Cyzicenum* in prælio necavit. *Cyziceni* filius fuit *Antiochus Pius*, sic ab impietate dictus, quòd uxorem duxisset *Selenen*, quæ prius *Cyziceno* patri, quin & *Grypho* fratri nupserat, uti primùm suo ipsius fratri *Lathyro*, à quo per matrem *Cleopatram* abstracta & *Grypho* missa est. De hac *Pius Antiochum Asiaticum* sustulit, qui, dum regnaret in Syriâ *Tygranes*, delituit in Asiâ Minori. *Pius* hic *Seleucum* bello victum in Ciliciam expulit, ubi *Seleucus* dum ad reparandum exercitum severè nimis Mopsuestiæ pecunias exigeret, ab insurgente plebe cum suis in theatro vivus est concrematus.

Grypho præter *Seleucum* quatuor alii erant filii, quorum historia satis est tam ab antiquis quàm recentioribus intricata, sic nos eam paucis expedire conamur. Secundus natorum *Gryphi* cum *Pio* dimicans, exercitum simul & vitam amisit. Post eum tertius *Philippus* aliquam Syriæ partem occupavit, etiam quartus *Demetrius Lathyri* milite munitus coronam induit. Uterque frater contra *Pium* belligeravit, donec *Pius* Galadenorum Reginam contra Parthos adjuvans in prælio cecidisset; *Asiaticum* pusilli animi juvenem post se relinquens.

Demetrius à Pharisæorum factione in Judæam vocatus, magno prælio *Alexandrum* debellavit: sed cùm interim frater *Philippus* ejus ditionem invasisset, *Demetrius*, ut sua tueretur, Judæam reliquit, & *Philippum* Beræææ obsedit. Verum mox *Philippo* in auxilium advolârunt tam Arabes quàm Parthi, qui captum *Demetrium* in Parthiam miserunt: ubi à *Mithridate* satis honorificè habitus, mox morbo interiit. Exinde in Syriâ ex *Seleucidis* regnavit solus *Philippus*, illi statim abripuit ex fratribus quintus *Antiochus Dionysius* Damascum, etsi non magno suo commodo: nam paulò pòst contrà Arabas fortiter pugnans *Dionysius* necatus est, & *Aretas* Arabs ditionem ejus Damascenam suo Regno adjecit.

Tygranes occupat Syriam.

Syri continuis *Seleucidarum* inter se contentionibus afflicti, de novo patrono cogitantes *Tygranem* Armeniæ, qui Parthis Mesopotamiam & alia Regna abstulerat, ut sibi imperaret advocârunt. Adest *Tygranes* cum quingentorum millium exercitu, de *Philippo* quid factum nihil ultra legimus, videtur morbo metuque expirâsse. In eo periit tota *Seleuci* stirps, saltem *Seleucidarum* Regnum interiit. *Asiaticus* quidem *Pii* filius cum in angelo Ciliciæ toto Regni *Tygranis* octodecennio latuisset, & *Lucullus* tandem *Tigranis* potentiam fregisset, ad Syriæ Regnum aspiravit, sed *Pompejus* omnes ejus spes accidit, Syriâ in populi Romani provinciam redactâ.

Ptolemæi Lagidæ se invicem perdunt.

Ex *Alexandri* ducum prosapiâ & Regno Græciæ nihil tum aliud remanebat præter *Lagidas*, in Ægypto ad paucissimos redactos. *Ptolemæus Physcon Cleopatræ* uxori Ægyptum reliquit tradendam cui vellet ex filiis. Studebat illa *Alexandro* natu minori, sed à populo coacta est *Lathyrum* natu majorem Regem dicere; hunc tamen mox expulit in Cyprum, & permultis annis ipsa regnavit sola, donec tandem Regium nomen *Alexandro* tribuit. Hic animadverso matris etiam sui fastidio & contra se insidiis, eam prævenit, venenumque quod sibi illa paraverat, ipsam bibere coëgit. Populus Alexandrinus præclarum, ut vult *Salianus*, sed ut alii, impium facinus resciscens, *Alexandrum* Ægypto expulit, & *Lathyrum* ex Cypro ad solium revocavit. *Alexander* Tyri expiravit, thesauros suos cum filio etiam *Alexandro* Romanorum curæ relinquens.

Lathyrus non diu supervixit, eo mortuo *Syllæ* & Romanorum favore sublevatus *Alexander Alexandri* filius Ægypti Regnum occupavit, sed tyrannicè se gerens ab Alexandrino populo diebus novemdecim ab initio Regno necatus est. Post hunc *Lathyri* filius, secundum aliquos nothus, cognomento *Auletes*, Regnum possedit: in cujus filio *Dionysio*, filiaque *Cleopatrâ* (de quibus pòst) *Lagidarum* Græcorumque omnium Principum genus evanuit. *Lathyri* & *Alexandri* frater nothus *Cyrenes* Regnum tenuit, hoc ille moriens Romanis Testamento reliquit, quod hi in Provinciam redegerunt.

Aristobulus contra matrem & Pharisæos rebellat.

Sed revertamur in Judæam. *Alexandra* vicinorum metu libera mercenario milite & Pharisæorum favore populum in altâ pace per novennium continuit, sed diutiùs Pharisæorum crudelissima dominatio tolerari non potuit. Dum ipsis Regina permitteret omnia, illi inimicos suos, quibus *Alexander* Rex inprimis favebat, unum post alterum neci dedebant; cumque nullus modus, nullus finis esset cædium, tandem conspiratione factâ superstites *Alexandri* amici Reginam magno numero circumsistunt, de Pharisæorum crudelitate conqueruntur, & quò ab ipsorum manibus securi in posterum viverent, in propinquas arces secedendi potestatem postulant;

lant; abstinere polliciti ab omni publico munere. Hoc impetrato *Aristobulus* ad eos dilabitur, & quàm potuit celerrimè exercitum parat, Pharisæi tempestatem præsentientes à Regina jam moribunda totius Regni vires ac opes accipiunt, quibus sub *Hircani* Pontificis nomine *Aristobulo* occurrunt. Concursu facto *Aristobulus* victor Regnum simul & Pontificatum adipiscitur, persuadetque *Hircano* fratri ut in pace privatus ageret.

Antipater Hircanum contra Aristobulum instigat.

Hoc quidem ille lubenter ad vitæ finem præstitisset, sed *Antipater Idumæus Herodis Ascalonitæ* filius qui à puero captivus Ascalone abreptus ab Idumæis, ad magnas opes inter eos pervenit, & ab *Alexandro* Rege toti Idumææ præfectus fuit: magnæ vir hic ambitionis & audaciæ ab *Aristobulo* sibi metuens, *Hircano* assiduè insusurrabat ut vitæ suæ caveret, cui procul dubio *Aristobulus* insidiaretur: populique primoribus in aurem occinebat, iniquissimum quod *Aristobulus* fratrem suum majorem tam de Pontificatu quàm Regno dejecisset: nec ista destitit suggerere, donec *Hircanum* induxisset ad *Aretam* Arabem Hierosolymis noctu secum aufugere. *Aretas* ab *Antipatro* persuasus quò *Hircanum* reduceret in Regnum, quinquaginta militum millia in Judæam ducit: *Aristobulus* cum quantis potuit copiis occurrens victus est, & Hierosolymam fugit.

Pompejus Aristobulum in vinculis Romam mittit.

Intereà *Pompejus Tygranem* in Armenia persequebatur, misso in Syriam *Scauro* legato, qui Damasci Syros in fidem populi Romani se dedentes acciperet. Ad *Scaurum* tam *Hircanus* quàm *Aristobulus* mittunt, qui donis ad se Romanos allicerent. *Scaurus Aristobulum* quadraginta talenta paciscentem *Hircano* præferens, *Aretæ* mandavit in Arabiam reditum, ut *Aristobulus* regnaret in pace. *Aristobulus* restitutus post digressum *Scauri Aretam* & *Antipatrum* novo prælio superavit. Ut verò *Pompejus* ipse Damascum venit, *Antipater* tantâ arte & diligentia *Hircani* causam egit, ut *Pompejus Aristobulum* comprehensum Romam miserit, & *Hircano* Pontificatum cum aliquali principatu, sed nequaquam Regio diademate concesserit.

Romani horrendâ crudelitate orbem vexârunt.

Locus hic requirit ut de rebus Romanorum aliqua carptim delibemus. Romani postquam Macedoniæ Reges extirpâssent, & *Seleucidas* ita fregissent, ut nullus ab illis ultra metus esset, immanem suam superbiam, avaritiam & crudelitatem diu tectam, rejecto omni pudoris velo, orbi propalârunt. Non tantùm Macedoniam sed & cæteram totam Græciam, cui diu adblandiebantur, in Provincias redegerunt. Achæorum Rempublicam nihil peccantem dissolverunt, & civitates societatem ultra colere vetuerunt: Corinthum libertatis antiquæ tenaciorem in cineres converterunt, plerisque civibus ferro necatis, & superstitibus cum uxoribus & liberis sub hastâ venditis: ut horrendo hoc severitatis exemplo cætera Græcia conterrita, sub Romano jugo ut libet duro pressa, non ampliùs hisceret.

Græciam totam sub jugum miserunt.

Eodem anno par injustissimæ crudelitatis exemplum in Carthaginem ediderunt. *Masinissam* Numidiæ Regem ob navatam *Scipioni* in secundo bello Punico operam multis Carthaginensium spoliis ditârunt; Hic non contentus Regni sui latifundia dilatasse accessione magni Pœnorum territorii, sibi à Romanis donati, voluit insuper, quod Pœnis ex pacto cum Romanis supererat, de die in diem ipsis abripere. Cùm nullus à *Masinissâ* injuriarum esset finis, post multas Romanis querelas sine fructu delatas, tandem arma contra *Masinissam* sumpserunt. Habebat tum *Masinissa* annos supra nonaginta, & tamen more Numidarum militiæ labores quotidie ferebat in equo absque ephippio. Carthaginenses, etsi non ad pristinas, tamen ad magnas vires tum redierant. Romani variis eo tempore in Hispania, Gallia, & Italia bellis distracti, legatos in Africam miserunt, qui *Masinissam* si victum viderent cum Carthaginensibus reconciliarent, sin victorem, contra Carthaginem arma sumerent quasi fœdifragam, quòd bellum contra ullos, se inconsultis, movissent. *Masinissam* quidem invenerunt legati Carthaginensibus multò superiorem, nam ex eorum centum viginti millium exercitu plus quàm dimidium deleverat; hîc ergo, prout in mandatis habebant legati, Carthagini bellum indicunt, multùm fremente *Masinissâ*, quasi bolum suis faucibus, omneque victoriarum suarum præmium eriperent.

Pœni Romanorum metu omnia Senatui offerre; postulârunt illi primùm trecentos obsides ex familiis nobilissimis, isti Romam missi sunt. Postulârunt secundò classem, etiam & hanc acceperunt, & in conspectu Carthaginis incenderunt. Postulârunt tertiò civitatis arma, & hæc etiam licet ægerrimè, tradita tamen sunt, eáque tot quot Africæ toti armandæ satis superque fuissent. Nondum tamen Romanis satisfactum est, certis Carthaginis ruinâ pristinas suas calamitates ab *Hannibale* ulcisci.

Cato majorCarthaginem injustissimè procurat delendam.

Diu & acriter de Carthaginis fortunâ in Romano Senatu disceptatum est. *Scipio Nasica* Senatûs princeps omni ope nitebatur urbem antiquam servare, ut eos esset Romanæ juventuti fortitudinis & omnigenæ virtutis: verùm *Cato* tum supra octogenarium Senatui tandem persuasit ejus excidium, ne Romam illa aliquando perderet.

Secundum hoc Senatûs ſecretum conſultum poſtularunt tandem quartò legati ut Carthago dẽſereretur, populuſque quas vellet novas ſedes ſibi ſumeret, modò ſtadiis ſexaginta à mari. Plebs accepto hoc poſtulato verè furere, ſenatores ſuos qui obſides, claſſem, & arma tradiderunt, lapidibus obruere, arma nova, claſſemque ac bellica inſtrumenta diu noctuque fabricare, donec incredibili induſtriâ, eum terrâ marique exercitum comparâſſent, qui multas Romanis ſimul & *Maſiniſſæ* clades intulit, Conſules aliquot & varios exercitus fregit, & niſi per unius *Scipionis* virtutem ſtetiſſet, omnino deleviſſet.

Scipio hic annorum triginta juvenis majoris *Africani* nepos ab exercitu Romam conceſſit, ædilitatem petiturus: verùm à populo Conſulatum ipſum diu ante legitimam ætatem nihil de eo cogitans obtinuit, eique Provincia Africa ac delenda Carthago commiſſa. Ut ad exercitum Conſul rediit, milites antiquâ diſciplinâ ſtatim ita inſtruxit, ut Pœnos confeſtim intra urbis muros arctâ obſidione concluderet, & tandem vi caperet. Maxima Carthaginienſis populi ſtrages fuit, & urbs ſeptemdecim dierum continuo incendio, illachrymante *Scipione*, conſumpta eſt, ſecundum crudele *Catonis* placitum.

Haſdrubal Pœnorum dux ſe dedidit, ſed ejus uxor majoris animi fœmina in arce incenſâ, dum inſpectaret *Scipio*, duos filios confodiens ſeſe dedit in flammas, ſuperſtites venundati, multi ex armatis objecti beſtiis, & urbs complanata, diris reſtauratoribus devotis.

Crudelitatem hancce Romanorum in vicinos fere omnes numen mox vindicavit; etſi enim inter gentes nulla Romanam vim eâ tempeſtate valebat retundere, vindex tamen Deus ſuas ipſorum manus in ſe ipſos convertit.

Deus Romanorum manus in ſeipſos convertit. Inter Hiſpanos Numantini fortiſſimè pro patriæ libertate certabant: poſt multas Romanis inflictas clades, tandem Conſul *Mancinus* cum millibus triginta Numantiam arctâ obſidione cinxit; erumpentes obſeſſi Conſulem conjiciunt in fugam, & iis locorum anguſtiis fugientes concludunt, ut Conſul fœdus pacis ad ſe exercitumque à præſenti interitu ſervandum lubenter iceret. Senatus fœderi illi inhoneſto noluit ſtare, ſed Conſulem *Mancinum* nudum, manuſque poſt terga revinctum Numantinis dedidit. Numantini intra portas non recipere, ſed triginta millia militum quos fœdus ſervaverat ſibi dedi poſtulare, vel fœdus integrum ſervari: petitiones illas æquiſſimas Romani rejicere, Numantini ad extremum ſpiritum ſe tueri, idque multorum ex Romanis millium interitu. Tandem *Scipio Africanus* minor iterum Conſul ad eos perdomandos mittitur, hic ſuâ virtute Numantinos fregit, non domuit: cum erumpere per munitiſſima *Scipionis* caſtra non poſſent, urbem incenderunt, & ſe, uxores, liberoſque plerique incendio immiſerunt, ne in crudeliſſimas Romanorum manus venirent. *Numantiæ caſus horribilis.*

Gracchorum ſeditiones. *Tiberius Gracchus Africani* majoris ex ſorore nepos, *Mancini* quæſtor erat, cum fœdus infame iceret; hic ſeu metu pœnæ à Senatu, ſeu ambitione percitus, ut populum ſibi devinciret, leges agrarias tulit; quibus præter alia populo gratiſſima ſtatuit, ut quod quiſquam ex agro publico ſupraquingenta jugera poſſideret, pauperibus divideretur; etiam ut theſauri Regis *Attali Pergameni*, qui ſua omnia populo Romano legaverat; diſtribuerentur ad coëmenda ruſtica inſtrumenta, quibus pauperes coloni ſuum agrum colerent: Dum leges haſce *Gracchus* invito ſenatu tumultuosè urget, *Scipio Naſica* Pontif. Max. Senatum alioſque ſecum ducens, impetum facit in *Gracchum*, factoque tumultu *Gracchus* cadit, & cum eo trecenti; quorum cæde territus populus aliquantiſper quievit. Sed poſt unum aut alterum annum reſpirans, iis ubique conviciis *Naſicam* ubicunque obvium impetebat, ut Senatus neceſſe habuerit honeſtâ legationis ſpecie virum in Aſiam ablegare, ubi Pergami propè exul interiit.

Tiberii Gracchi frater *Cajus* populi favore tribunatum adeptus, fratris veſtigiis voluit inſiſtere: dum eaſdem agrarias leges promulgat, adverſarium habuit ſuum conſobrinum & levirum *Scipionem Æmilianum Africanum* minorem. Hic ab uxore *Semproniâ Gracchi* ſorore vel veneno vel laqueo in lecto ſtrangulatus eſt. Nemo tamen de ejus morte quæſtionem audebat movere: ſed mox Senatus duce *Opimio* Conſule majores animos ſumens, *Cajum Gracchum* Tribunum plebis, & *Fulvium* Conſulem cum tribus ſequacium millibus in ſtratis necavit, eorumque bona ſub haſta vendidit. Initia hæc fuere civilium armorum, quæ mox urbem ſanguine & rapinis replerunt, ob divinam vindictam, & aliquale ſolamen reliqui orbis, in quo Romani tam largos innocui ſanguinis rivos effuderant, & unde tam magnos prædæ acervos corraſerant.

Iugurthini belli origo. Moriens *Maſiniſſa* propè centenarius Regnum ſuum inter filios tres legitimos *Scipioni* tunc Carthaginem obſidenti dividendum reliquit. Decrevit *Scipio* ut natu major *Micipſa* Regio nomine & auctoritate frueretur, fratribuſque *Gulaſſæ* & *Manaſtabali* regiones ſatis amplæ attribuerentur. Diſceſſit *Gulaſſa* ſine liberis, *Manaſtabali* unus tantùm fuit nothus *Iugurtha*, *Micipſæ* duo

duo erant legitimi *Hiempsal* & *Adherbal*. *Iugurtha* eò animi & fortitudinis evasit, ut *Micipsa* ab eo timeret suis liberis: ergo ut de viâ tolleretur eum misit cum copiis Numantiam ad *Scipionem*: Hîc tam egregiè se gessit *Iugurtha*, ut bello finito, laudibus cumulatum *Micipsæ Scipio* remiserit. *Micipsa* mutato tunc consilio statuit beneficiis *Iugurthæ* animum, sibi suisque liberis devincire; eoque fine cum suis filiis cohæredem Regni moribundus constituit. *Iugurtha* Regni tertiâ non contentus, ad totum quibusvis artibus aspirabat. *Hiempsalem* immissis percussoribus in lecto confodit, ejusque partem Regni occupavit: *Adherbalem* quoque adortus, eum adegit ad Romanos confugere: missis illi legatis inspexere Numidiæ res, *Iugurtha Opimium* Consulem & *Scaurum* Senatûs principem cæterosque omnes legatos donis suis pervertit, ita ut Regnum inter eum & *Adherbalem* diviserint, nullo viro sceleratissimo *Iugurthæ* inflicto supplicio; is verò impunitate audacior, *Adherbalem* mox toto Regno ejecit, obsessumque in regia urbe, & captum necavit.

Tam fœda tum Romanorum fuit avaritia, ut magnatum plerique auro corrupti *Iugurthæ* facinora excusaverint, & ægrè Tribunorum plebis importunitas contra scelestum à Senatu bellum decerni impetraverit: tam vafro autem & industrio *Iugurtha* ingenio fuit, ut Consules cum exercitu aliquot annos eluserit, aliquos prælio fregerit, plures auro corruperit, donec *Cæcilius Metellus* venit in Numidiam; contra hujus integritatem, fortitudinem, & industriam nihil valuerunt omnes *Iugurthæ* artes. Plerasque hic Numidiæ urbes expugnavit, *Iugurtham* sæpe fudit, fugavitque, neque quicquam ipsum à bello finiendo remoratum est, nisi legati sui *Caji Marii* invidia & ambitio. *Metellus Iugurtham frangit.*

Gracchorum fratrum seditiosus spiritus cum ipsis non est extinctus, urbana plebs licet istorum cæde aliquandiu conterrita quieverit, mox tamen se colligens, ut ex *Gracchorum* cineribus novam flammam excitaret, utriusque statuas in iisdem quibus cæsi sunt locis erexit, iisque ut novis Diis sacrificia & thura obtulit; hac apertâ insaniâ inflammans seditiosi cujusque animum, ut audacter in populi gratiam contra Senatum insurgeret, *Cajus Marius* homo omnino novus & obscurus, tribunatum nactus statim legem tulit de judiciis à Senatu ad populi suffragia transferendis, cùm huic legi Senatus-consultum opponerent Consules, *Cajus Marius* curiam intrans petiit à Consule *Cottâ*, ut illud senatusconsultum rescinderetur. Rogavit *Cotta* sententiam collegæ *Metelli Dalmatici*, sub cujus patrocinio *Marius* ejusque majores vixerant: cùm uterque Consul pro senatusconsulto staret, *Marius* advocatum in Curiam lictorem jussit utrique Consuli vincula induere, vinctosque inducere in carcerem, quo facto legem suam nemine ultra contradicente promulgavit. Aliquot post annos sub *Metello* in Numidia militans *Marius* fortem satis & industrium se præstitit, sed cum à *Metello* dimitti Romam postularet, ut Consulatus candidatus appareret, & non nisi ægrè ac serò missionem impetrasset, exercitum quantum potuit contra *Metellum* commovit, variasque calumnias à multis Romam perscribi curavit: quasi *Metellus* à *Iugurthâ* sicut alii corruptus bellum protelaret. *Marius* ut Romam venit non tantùm Consulatum adipiscitur, verum etiam ad exercitum in Numidiam statim mittitur, ut belli à *Metello* tantum non confecti gloriam caperet: *Metellus* exercitum animo nolentissimo dimisit, triumphum tamen & *Numidici* titulum à populo ut libet stulto & ingrato nactus est.

Parvus *Mario* cum *Iugurtha* jam fracto labor erat, attraxerat *Iugurtha* in belli societatem suum generum *Bocchum* Regem Mauritaniæ: ad hunc *Marius* misit *Syllam* legatum, ut eum ad populi Romani amicitiam pelliceret, &, si posset *Iugurtham* socerum tradere persuaderet. Tam dextrè *Sylla* volatile *Bocchi* ingenium pertractavit, ut omnia ab eo tandem impetraverit, etiam *Iugurtham* in vinculis, magno *Marii* cum dolore: ita enim belli confecti gloria in *Syllam* translata est. Utcunque *Marius* duxit *Iugurtham* in triumpho, & in carcere Romæ confectum vel inediâ vel laqueo necavit. *Sylla Iugurtham Bocchus tradit.*

Tunc temporis centena aliquot *Cimbrorum* & *Teutonum* fortissimorum virorum millia tendebant in Italiam, ut à Romanis agros extorquerent. *Scipionem* Consulem in Gallia Transalpina se objicientem cum octoginta Romanorum millibus internecione deleverunt, aliosque etiam exercitus fuderunt. Contra hos unica spes populi *Marius* fuit: & is quidem tam industriè fortiterque bellum gessit, ut supra ducenta *Teutonum* millia prope Marsiliam necaverit, *Cimbrorum* etiam ad Padum supra centum millia, reliquâ barbarorum colluvie omni sub hasta vendita. In hujus laboris præmium à populo volentissimo *Marius* quot libuit Consulatus impetravit, cùm tamen nullus ab hoste metus premeret, sextum Consulatum cupidissimè appetitum, & largitione magna mercatum vix potuit obtinere. *Marius Cimbros profligat.*

In hoc Consulatu *Metellum* oppressit: *Saturninus* Tribunus plebis legem tulit de divisione agrorum in Gallia, quos *Marius* *Marii fraude Metellus exulat.*

suis armis acquisiverat: legi addidit, ut singuli senatores eam suo jurejurando sancirent, alioquin Senatu moverentur, & viginti talentis mulctarentur. *Marius* in Senatu contra hoc jusjurandum declamavit, & ab eo sumendo omnes suo exemplo avertit: sed en versutum prævaricatorem! Cum *Saturninus* urgeret juramentum, id *Marius* sine scrupulo præstitit, & post eum omnes præter *Metellum*, cui uni laqueus ille à *Mario* tendebatur: recusantem *Metellum* non tantùm ex senatu, sed ex tota Italia *Saturninus* ejicit, aquâ & igni interdicendo. Sed ecce cœlitus properam vindictam. Dum favente *Mario Saturninus* Consulatum ambiret, *Memmius* unà cum eo fuit candidatus: animadverso autem populi in *Memmium* præ se favore, immissis percussoribus in ipso foro *Memmium Saturninus* curat necandum. In atroci hoc scelere populus tumultuari, *Saturninus* Capitolium occupare: sed dum aqua intercluditur, siti ferè enectus, *Mario* se tradidit. Hunc *Marius* quasi judicio reservans custodiæ commisit, populus *Marii* fraudem suspicatus, *Saturninum* statim lapidibus obruit. Eo sublato *Metellus* junior pullatus à populo reditum patris supplicat; dum omnes redire permittunt, unus *Furius* Tribunus *Marii* impulsu supplicantem juvenem rejicit: hunc obstinatæ perversitatis virum populus in comitiis discerpsit. Redeuntem *Metellum* urbs tota magno gaudio suscipit. Unus *Marius* viri conspectum non ferens in Asiam proficiscitur; quasi vota soluturus matri Deorum, revera ut *Mithridatem* contra Romanos concitaret, eo fine ut ipse bello huic conficiendo admoveretur. Sed hac suâ spe *Marius* egregiè falsus est.

Bellum sociale difficile.

Italiæ populi junctis viribus cum Romanis, omnes vicinos longè lateque Romæ subjugaverant: æquum ergo censebant, cùm in omni bello majores semper ipsorum quàm Romanorum fuissent copiæ, ut jus civitatis & partem Imperii opúmque suo sanguine & armis quæsitorum participarent. Romani diu ipsos hac spe duxerunt, sed cum se tandem ludificari certò comperissent, junctis consiliis arma corripuerunt. Bellum hoc sociale & Italicum annis quatuor durissimum & cruentissimum fuit: æqualibus enim armis, viribus, & artibus pugnabatur. Multa & atrocia variis locis prælia commissa sunt, meliori plerunque sociorum fortunâ: sed tandem *Marii*, *Syllæ*, & *Quinti Pompeii*, *Magni* patris, virtute sociorum vires labefactatæ sunt. Ante omnia hæc Romanorum ars socios confregit; *Volscis*, *Hetruscis*, & aliis urbi propinquioribus civitatis jus concesserunt, quorum viribus ipsi fessi, & propè fracti cæteros socios pessumdederunt; tanta in hoc bello *Syllæ* virtus emicuit, ut Consulatus, atque Asia bellumque Asiaticum decernerentur. Dum cum legionibus quinque versus Asiam properaret, & ad Nolam reliquias belli socialis dissiparet, nunciatur *Sulpitium* Tribunum tulisse legem quâ potestas *Syllæ* abrogaretur, & legiones bellúmque *Mithridaticum Mario* jam septuagenario committerentur.

Marius ægrè mortem evadit.

Dum *Pompejus* alterius Consulis filius *Syllæ* gener obloquetetur, à Tribuno necatur. Hoc accepto nuncio revertitur in urbem *Sylla*, occurrunt *Mariani*, post pugnem *Sylla* victor urbem occupat. *Marium*, *Sulpitium*, & alia factionis flabella proscribit, in fuga captus *Sulpitius* confoditur, abscissumque caput pro rostris collocatur. *Marius* oculorum tenus in Minturnensi palude demersus, diu delituit ignotus: tandem extractus est, & loro collum circumjecto in carcerem publicum conjectus: Minturnarum carnifex *Germanus* bello Cimbrico captus cum gladio in carcerem missus est ut captivum necaret; sed ut *Marium* magno ejulatu vociferantem agnovit territus, abjecto gladio ex carcere fugit. Minturnenses tanti viri calamitatem commiserantes, eum cum viatico in navicula dimiserunt: appulsus hic in Africam, in pauperculo tugurio Carthaginensi, diebus multis, dum deſæviisset tempestas, latuit; inde mox ad magnam patriæ calamitatem proditurus.

Bellum Mithridaticum.

Mithridates Ponti Rex maximi ingenii & animi vir, etsi diu contra Romanos arma meditatus, tamen ad ea voluit apertâ Romanorum injustitiâ pertrahi; curaverat quidem *Ariobarzanem* Cappadociâ & *Nicomedem* Bithyniâ suis artibus expelli; sed cum illos *Sylla* Prætor reduxisset in regna, uterque à Romanis Proconsulibus instigatus est ad *Mithridatem* sine ullâ causâ provocandum. *Mithridates* multas injurias pati, & de iis ad Romanos in Asia Magistratus querimoniam deferre; illi verò causam belli quærentes, *Mithridatis* querimoniam negligere. Dum suas ille contra *Nicomedem* injurias vindicare conatur, Proconsules ei bellum indicunt; orare *Mithridates* vellent rem totam Senatui remittere; illi orantem spernere, & supra quadraginta millia legionariorum militum, ac quinquaginta millia sociorum in campum deducere. *Mithridates* instructissimum exercitum ducenties mille peditum & quinquaginta equitum secum trahens in prælium descendit, in quo victor plurimam Romanorum stragem edidit, Cappadociam, Bithyniam, & multas circumcirca Provincias occupavit, quin & per totam Asiam secretum ad Satrapas, urbiumque præfectos mandatum emisit, ut uno die quotquot reperirentur Romani

aut

aut Italici generis in suis districtibus, omnes cum conjugibus & liberis obtruncarentur, & direptis bonis insepulti projicerentur. Maxima hæc calamitas Romanis incubuit, nam Romanorum civium uno die, maximam partem in templis, supra centum quinquaginta millia confossi sunt.

Sylla in Athenienses crudelitas.

Nuncium hoc *Syllam* in Asiam acceleravit, etsi non ante reductam Græciam, quæ fere tota inprimis Athenienses, ad *Mithridatem* defecerat. Diu hæsit *Sylla* in Athenarum obsidione, tandem fame domitas Athenas vi cepit, magnamque obviorum stragem edidit, nulli ætati, nulli sexui parcens. Nihilò mitior eodem tempore *Marius* Romæ erga *Syllæ* amicos. Vix ex Italiâ *Sylla* digressus fuit cum *Cinna* Consulatum adeptus est, jurejurando priùs pactus *Syllæ* se partes non deserturum: sed trecentorum talentorum munus à *Marianis* datum effecit, ut Consul factus statim jurisjurandi religione spretâ ad *Marii* partes transiverit: dum *Cinna* Italicos magno numero in urbem accersivisset cum armis, & servos ad pileum vocâsset ut novas leges vi conderet, alter Consul *Octavius* cum majore vi urbe ejecit & proscripsit. Proscriptus *Cinna* exercitum qui Nolam obsidebat, ad suas partes largitionibus attraxit, magnumque Italicorum ac servorum numerum spe certâ adipiscendæ civitatis.

Marii & Cinnæ in Syllanos furor.

Marius etiam ex Africâ reversus *Cinnæ* se adjunxerat, *Octavius* contrà advocavit *Pompejum* Proconsulem cum suo exercitu, contrarii hi exercitus ad urbis muros aliquandiu decertârunt, donec *Pompejus*, & multi suorum fulmine icti interiêrunt, & urbs annonæ inopiâ pressa est. Tum Senatus *Cinnam* & *Marium* quibuscunque conditionibus admiserunt in urbem, admissi *Syllam* proscribunt, bona diripiunt, domum evertunt, uxorem & liberos ad necem quærunt, *Octavium* Consulem, *Metellum*, *Catulum*, *Antonium*, magnumque nobilissimorum senatorum, & equitum numerum, & quoscunque *Syllanarum* partium nancisci potuerunt, crudelissimè confodiunt, capita pro rostris statuunt, & nuda corpora insepulta projiciunt. *Marius* & *Cinna* seipsos dicunt Consules, *Marius* septimi sui Consulatûs initio moritur, dum quotidianâ ebrietate metum à *Syllâ* discutit.

Fimbria perdit Ilium.

Cinna Valerium Flaccum Mario Consulem substituit, & in Asiâ contra *Mithridatem* cum duabus legionibus mittit. Imperitus omnino *Flaccus* rei militaris erat, militibusque exosus; sed *Fimbria* ejus legatus satis iis gratus. Dum *Flaccus Fimbriam* negligit moto tumultu Consulem in Asiâ *Fimbria* obtruncat, ac suâ auctoritate exercitûs imperium occupat, *Mithridatem* aliquoties fugat, urbes Asiæ deprædatur. Ilium, quòd ab eo metuens ad *Syllam* misisset, ferro flammáque delevit, mœnibus ædibusque sacris & profanis dirutis. Ad *Syllam* plerique Senatores in Græciam, omnesque superstites amici confugere, ut ad perditam patriam recuperandam vellet properare urgentes: totum tamen triennium in bello Mithridatico trivit, certus non redeundi Romam, nisi hoste externo prius devicto. Occurrit ei *Archelaus* ad Cheronæam cum centum viginti millibus, horum tertiam numero non æquabat *Sylla*, prælio tamen conserto supra centum millia hostium occidit. Dum iterum ad Orchomenum *Archelaus* cum novo centum millium exercitu compareret, *Syllani* milites metu consternati decernere recusant, verùm *Sylla* descendens equo ex signiferi manibus Aquilam corripuit, & cum suo satellitio in hostem vadit, hoc pudore concitatæ legiones sequuntur, & secundò maximâ cum strage hostem fundunt.

In Asiam post geminam victoriam *Sylla* trajicit, & *Mithridati* petenti pacem dedit, eâ lege ut totam classem cum impensis belli traderet, & patrio Ponti Regno se contineret.

Mithridatem & Fimbriam Sylla compescit.

Hoc bello defunctus ad *Fimbriam* se convertit. Ut ad ejus castra appropinquavit, multi militum transfugere, *Fimbria* suo se gladio jugulate, mortuo Imperatore exercitus *Syllanis* se statim adjungere, ab Asiæ civitatibus quinquennale tributum (supra viginti talentorum millia) statim extotsit, magno ipsorum cum gemitu.

Tum demum ad bellum civile paratus, quantò ociùs Romam properavit cum exercitu forti, sibique ad omnia obsequentissimo, & classe mille sexcentarum navium Brundusium appulit. Consul *Cinna* statuerat in Græciá ipsi occurrere, eo fine legiones aliquot in Dalmatiam præmisit, sed dum milites tumultuantes imperiosiùs compesceret, à suis est confossus. Occurrerunt in Italiâ *Syllæ* ex amicis *Metellus Pius*, *Cethegus*, & *Pompejus* cum aliquot copiis, incessit per Calabriam & Apuliam agmine ordinatissimo, sed mox crudelissimi belli flammâ tota Italia exarsit.

Sylla Marianos debellat.

Papyrius Carbo, & *Cajus Marius* Majoris filius adoptatus viginti sex annorum juvenis, Consules fortissimi, in variis exercitibus habebant legionariorum ducenta millia: multis & cruentis præliis aliquot annis est certatum, plerique Italici Consulibus adhærebant, tandem Syllanæ partes superiores evaserunt, *Marius* junior manus sibi intulit. *Sylla* Romam veniens, senatores & equites bis mille proscripsit: immani crudelitate viti multi nobilissimi ab obvio quoque totâ Italiâ confodiebantur, capita pro rostris figebantur, corpora uncis tracta in Tiberim

ſine ſepulturâ abjiciebantur, multæ civitates transmigrationibus exhauriebantur, non pauciores quingentis millibus Italorum tempeſtas hæc *Syllæ* & *Marii* abſumpſit.

Pompeji juvenis crudelitas. *Pompejus Carbonem* in Africam perſequutus, eum ibi debellavit, ex viris primariis multos captos crudeliter occidit, *Carbonem* ter Conſulem ad ſuos pedes in vinculis abjectum obtruncavit, miſſo ad *Syllam* capite.

Sylla Dictaturâ ſecurè ſe abdicat. Tandem cædium & Imperii pertæſus *Sylla* Dictaturâ ſe abdicavit, & privatus ſeceſſit in Cumanum, eâ ſecuritate quaſi nulli unquam mortalium ullam intuliſſet noxam, ibique in ſummis deliciis ad vitæ finem tranſegit. Habebat quidem in Italiâ ſupra centum viginti millia quibus proſcriptorum agros diſtribuerat, & Romæ ſervorum *Corneliorum* decem millia, quibus libertatem & jus civitatis dederat, alioſque multos, qui ſummorum ipſius ſcelerum inſtrumenta fuerant, qui ab ejus licet privati nutu omnes pendebant: hinc viri orta eſt in maximâ tyrannide ſumma ſecuritas, & tanta confidentia, ut depoſitâ Dictaturâ ſe offerret ad reddendam unicuique de omnibus ſuis factis rationem. Inventus quidem unus adoleſcens qui redeuntem domum ſine lictoribus per ſtrata convitiorum flumine proſequutus eſt, quæ omnia tacitus *Sylla* tulit, tandem in domûs limine ad amicos converſus, hic, inquit, adoleſcens efficiet ne quis alius meo exemplo talem magiſtratum deponat. Perpetua tyrannum hunc praviſſimum ad vitæ finem anno ætatis ſeptuageſimo felicitas comitata eſt, unde *Fauſti* & *Felicis* cognomen ſibi ex adulatorum conſilio aſſumpſit. Unum tantùm moribundo divinæ iræ ſigillum impreſſum, quod Phthiriaſi medicamentum omne ſuperante & ſanguinis vomitu, in magnis doloribus extingueretur. Splendidiſſimum tamen quod unquam Italia vidit funus, ei in campo Martio, *Pompejo* maximè procurante, peractum eſt.

Poſt *Syllæ* mortem in novas Romana Reſpub. turbas incidit. Conſul enim *Lepidus* Marianas partes redintegrare conatur. Ex Galliâ Tranſalpinâ ſuâ Provinciâ exercitum ad urbem adducens, *Pompeji* operâ inde ſubmovetur: ipſe in Sardiniam fugiens, morbo ibi interiit, magnam exercitûs partem *Perpenna* in Hiſpaniam ad *Sertorium* adduxit; reliquæ *Lepidi* copiæ ſub *Bruto* ſeſe *Pompejo* dediderunt, *Pompejus Brutum* deditum ſuâ cum infamiâ cecidit.

Bellum Sertorianum. *Sertorius* Marianarum partium dux impigerrimus Luſitaniam, & cæteram pro magnâ parte Hiſpaniam poſt ſe traxit, varios Prætorios & Proconſules cum ſuis copiis fudit fugavitque; *Metellum* magnum ducem contra ſe cum multis & validis legionibus miſſum aliquot annis eluſit, donec *Pompejus Metello* adjunctus eſſet; etiam tum utrumque ad annum decimum laſſavit, multiſque prœliis ſuperavit, Italiamque ad *Marii* partes reparandas petiturus videbatur, niſi *Perpenna* invidiâ ſtimulatus, virum in convivio proditoriè confodiſſet. Hoc mortuo Hiſpani ad *Metellum* & *Pompejum* certatim tranſivere, & *Perpenna* facilè à *Pompejo* victus cum omnibus in *Sertorium* conjuratis obtruncatus eſt.

Inter gladiatores Thrax erat, nomine *Spartacus*; hic cum aliis ſeptuaginta cuſtodiâ effractâ ſe in libertatem aſſeruit; ad hunc tot ſe mox aggregârunt ut exercitum contraxerit, quo varios Romanorum duces profligavit, tandem hominum deſperatorum centum viginti millia in caſtris continens, ipſi urbi formidandus evaſit, hunc *Licinius Craſſus* Prætor varia prælia decertans tandem debellavit. *Et Spartaci.*

Sed maximum Romanis bellum eâ tempeſtate à *Mithridate* incubuit. Reliquit *Sylla* in Aſia Proconſulem *Muranam*, hic triumphi Parthici avidus *Mithridatem* ad novum bellum invitum traxit: de multis injuriis patienter à ſe latis ad Senatum miſſis legatis queſtus eſt, dum nihil æqui refert, ad arma tandem confugiens *Muranam* magno prælio fudit, tum demum miſſo ad *Muranam* legato, mandavit *Sylla* ut *Mithridatem* in pace ſineret vivere, ita ſecunda pax coit, ſed tertium bellum à *Mithridate* ſua ſponte ſuſceptum eſt, cùm *Syllam* mortuum & *Sertorium* in Hiſpaniâ plerâque victorem, Aſiamque ſub Romanorum tyrannide gementem, ac generum ſuum *Tygranem* longè latéque dominantem animadvertiſſet, cum *Sertorio* junctis conſiliis Romanos invaſit. *Lucullus* Conſul ejus potentiam duobus prœliis ſuperior eouſque fregit, ut relicto Ponto in Armeniam ad *Tygranem* fugerit, illuc eum *Lucullus* perſequutus eſt; *Tygranes* ſtolidâ ſuperbiâ inflatus contra *Luculli* undecim millia, prope trecenta millia adduxit, in quibus equites quinquagies mille: hos parvo negotio *Lucullus* in fugam conjecit cæſis centum millibus, Regiamque Armeniæ *Tygrano* certam tradentibus Græcis cepit, & poſteà in Meſopotamiâ Niſibin. Dum totum Orientem tantum non ſubjugaſſet *Lucullus*, in militum ac populi Romani odium incidit. Fœneratores Romani, peſſima gens, Aſiam ſupra modum vexabant: ab horum peſte Aſiaticos *Luculli* juſtitia liberavit: hi vindictæ avidi, multis literis Romam miſſis, *Lucullo* invidiam creârunt quaſi ſuæ unius ambitioni & avaritiæ conſulens bellum protelaret; non quidem putavit commodum *Mithridatem Tygranem*que per invia ſequendo exercitum ſuum nequicquam delaſſare, ſed conſultius exiſtimavit *Mithridatem & Tigranem Lucullus frangit.*

mavit

mavit ipsos permittere, vires recolligere, ut sine labore quærendi cum omnibus eos copiis in campo raso nactos aperto Marte, minori suorum militum labore simul & periculo contereret. Dum in hoc est, magno suo cum labore mittitur ei etiam invito successor *Pompejus*.

Pompejus Lucullo gloriam præripit.

Pompejus cum ab Africâ ad *Syllam* reverteretur viginti quatuor annorum juvenis *Magni* cognomen à populo accepit, splendidissimum triumphum à *Syllâ* propè minis extorquens. Secundò de *Sertorio* & *Hispanis* triumphavit, tum lubentissimo populo Consulatum ante legitimam ætatem adeptus est. Dum aliquot annis piratæ à *Mithridate* immissi totum Mare Mediterraneum ad magnum Romani nominis dedecus simul & detrimentum, plus quam mille navibus obtinerent, summum ei imperium ad triennium commissum est, cum copiis, navibus, pecuniis plurimis & potestate Proconsulari in omnes Provincias ad milliaria à mari quinquaginta. Tantâ ille industriâ negotium hoc tractavit, ut supra omnium fidem, tribus mensibus piratarum omne nomen perdiderit, liberumque ab eorum metu mare præstiterit. In hujus gratissimi laboris præmium Mithridatici belli reliquiæ ei cupidissimo demandatæ sunt, cum potestate in omnes Orientis Provincias & exercitus extraordinariâ.

Ut in Asiam venit, ad eum statim *Lucullo* propè deserto milites transiere, in colloquio crevit offensio, *Lucullo* objiciente ambitionem *Pompejo*, & hoc isti avaritiam. *Lucullus* Romam revertens ab omnibus honorificè acceptus est, triumphus tamen inimicorum artibus ad triennium dilatus est. Primus hic *Mithridatis* & *Tygranis* opibus Romam illatis, in ædificiis, conviviis, totóque cultu domestico & vivendi ratione Asiaticam luxuriam induxit.

Missis ad *Pompejum* legatis voluit libenter *Mithridates* quibusvis conditionibus pacem acceptare, sed cùm transfugæ deditionem ipsorum à *Pompejo* premi didicissent, *Mithridates* ne à suis necaretur juravit nullam se cum Romanis pacem, nisi ipsis consultis initurum. Cùm in interiora Regni se recepisset, *Pompejus* ægrè assequutus eum fregit; ad *Tygranem* fugiens, ab eo rejectus est. *Tigranis* filius *Phraates Parthi* sui soceri consilio ad *Pompejum* transfugerat, hoc accepto pater sine ullâ conditione se suáque omnia *Pompejo* dedit in manus. *Pompejus* erga utrumque fuit humanissimus, donec expertus esset filii in patrem etiam se præsente δυσφυΐαν & insidias, tunc quidem filium in vincula conjecit, Romamque ducendum tradidit. Patri reliquit Armeniam, Syriam verò ab Euphrate ad Nilum, quam aliquot annos *Tygranes* occupaverat, in Provinciam redegit, & præter ingentia dona sexies mille talenta ad belli sumptus à *Tygrane* exegit, multò plura dare parato.

Mithridates per multas incognitas nationes à mari Caspio ad Bosphorum Cimmerium, & ultra cum copiis fugiens, plurimas gentes in belli societatem quà donis quà suadelâ pellexit: præter enim Græcas literas, viginti duabus linguis eloquens habebatur. *Pompejus* ultra Hyberos & Albanos eum sequutus, multos in viâ populos subegit.

Pompejus capit Hierosolymam.

Damascum reversus undique ad eum legati confluxerunt, ab Armeniâ, Arabiâ, Ægypto, omni Syriâ & aliunde, animus ei fuit Arabiam ad mare rubrum Romano Imperio adjicere, quemadmodum Afros ad mare Atlanticum & Gaditanum, Asiaticos ad mare Hircanum & Pontum Euxinum subegerat: & quidem per suum legatum *Scaurum* potentissimum Arabiæ Regem *Aretam* ad petendam pacem adegerat. Inter alios ad eum venerant Damascum *Hircanus* & *Aristobulus*, fratres de Regno Judææ inter se decertantes. *Aristobulus* auream vitem quingentorum talentorum munus tradidit: audito utroque jussit quiescere, donec ipse Hierosolymam venisset. *Aristobulus* suo Regno metuens Hierosolymam contra *Pompejum* munivit, sed cùm ad urbem *Pompejus* accessisset cum exercitu suæ temeritatis pœnitens ad *Pompejum* in castra venit, urbem & magnam pecuniæ vim offerens: verum enimverò cum neque urbem neque pecunias à *Pompejo* missus acciperet, *Aristobulum* in vincula conjecit, & urbi castra admovit, qui *Hircano* favebant *Pompejo* portas aperuerunt, ac fautores *Aristobuli* templum armis tutati sunt. *Pompejus*, adjuvantibus Judæis, templi munitiones machinis suis concussit, & post trium mensium obsidionem vi cepit, cæsis ex defensoribus duodecim millibus, perlustravit quidem cum suis totum templum, etiam Sancta Sanctorum, sed de sacris vasis aut thesauris nihil attigit. *Aristobulum* cum duobus filiis & totidem filiabus Romam misit. Judæam cum cæterâ Syriâ Romæ fecit tributariam, civitatibus omnibus quas extra Judæam *Maccabæi* subegerant à Judæorum jugo liberatis.

Venerunt tunc temporis ad *Pompejum* legati ab Ægypto, Armeniâ, Parthiâ & Ponto. Invitabat *Pompejum* *Auletes* in suum Regnum, sed metu oraculi noluit is Ægyptum ingredi. Postulabat *Tygranes* Romanorum contra *Parthum* auxilia, & *Parthus* Romanorum amicitiam; sed noluit *Pompejus* victoriarum plenus, suæ fortunæ felicitatem bello Parthico longinquo & difficili solicitare, tantùm missis legatis *Tygranem* cum *Phraate* reconciliavit. *Pharnaces* à Ponto miserat suum patrem *Mithridatem*

tem muriâ conditum, hunc ad majorum sepulchra non conspectum *Pompejus* remisit; & *Pharnaci* Bosphori Regnum concessit, populique Romani amicitiam, Ponto in Provinciam redacto. Cùm *Mithridates* novum contra Romanos exercitum contraxisset, multasque ac fortes nationes Scytharum in Romanos concitâsset, haberetque in animo per Thraciam & Illyricum in Gallias penetrare, ut inde per Alpes Italiam invaderet, ab hac militiâ multi suorum abhorrentes ad *Pharnacem* defecerunt. Dum autem alienatum à se filium observaret, qui in suo conspectu Regnum occupaverat, cùm veneno non posset, cujus esui & usui diurno sine noxâ assueverat, suo se gladio jugulavit.

Mithridates à filio proditur.

Pompeji insignis triumphus.

Pompejus Provinciis omnibus pro libitu constitutis, & Imperii pomœriis ac reditibus quam plurimum dilatatis, exercitum in Italiam reduxit: metuebant multi ne *Pompejus* exercitum & Imperium exemplo amici sui *Syllæ* retinere vellet, quod ipsi perfacile fuit factu: ut tamen Brundusium appulit exercitum dimisit, & cum amicorum tantùm paucis Romam profectus est. Inexpectata hæc viri maximi modestia summâ benevolentiâ & gaudio ab omnibus accepta est, quanquam illum ex civitatibus multitudo Romam deduxit, etiam sine milite quicquid libuisset facilè potuisset. Triumphum egit prioribus omnibus multò splendidiorem in *Alexandri Magni* Chlamyde, auri argentique facti infectique, gemmarum & armorum maxima copia in ærarium & armamentarium illata.

Ut triumphi splendor transiit, & cum cæteris in Senatu sedere cœpit, statim invenit prospere se nimis exercitum dimisisse; *Lucullus* enim, *Metellus*, *Cato*, & alii, usque adeò ei palàm adversati sunt, ut militibus suis agrorum, quos pollicitus est, divisionem, aut gestorum suorum ratihabitionem à populo impetrare non potuerit; ergo ut honori suo evanescenti consuleret, ad Tribunos plebis colendos necesse habuit se abjicere.

Pompejus profligatissimo Clodio adulatur.

Publius Clodius vir nobilis, sed omni scelere coopertus ut Tribunatum adipisceretur, ejeratâ nobilitate ad plebem se contulerat. Ut primùm hic magistratum nactus est, leges de annonâ gratis distribuendâ, aliasque ad popularem auram captandam multas tulit, ita ut statim in flagrantem plebis gratiam evaserit: ad hoc scelus ambiendum *Pompeji* magnitudo se dimisit etjam lege summè pudendâ, ut *M. Cicero* amicorum primarius libidini Clodianæ traderetur.

Ciceronem Clodius opprimit.

Dum in Asiâ abesset *Pompejus*, *Catilina* cum magnâ proditorum manu parum abfuit quin Rempub. everterit, ab hujus conspiratione *Cæsar* & *Crassus* non alieni habebantur. Consul *Cicero* summâ suâ prudentiâ pestem hanc averterat, sumpto de primariis conjuratorum supplicio, hinc apud multos vir optimus magnâ invidiâ flagrare, inprimis *Clodium*, qui id super omnia studebat, ut *Ciceronem* perderet: hoc fine obstricto sibi populo legem impetravit, ut capitale esset, si quis absque populi judicio civem ullum vel necaret vel necâsset, hoc rete uni *Tullio* tendebatur, eumque, nequicquam frendentibus omnibus bonis, dum *Pompejus* sileret, solum vertere coëgit.

Cato junior Cypri Regem injustissimè Regno & vitâ spoliat.

Anteà *Catonem* specie honoris populus urbe depulerat, legem enim tulit multò iniquissimam, ut *Ptolemæi Auletæ* Regis Ægypti frater Regno suo Cypri spoliaretur, & maximæ ejus opes in fiscum populi Romani redigerentur, absque ullius in populum culpæ prætextu, *Catonemque* ad legis hujus executionem in Cyprum amandavit: proficiscens *Cato* misit ad *Ptolemæum*, ut populi Romani arbitrio se submitteret, sed ille injuriæ impatiens, & sui contra Romanos defendendi impotens, sibi manus intulit.

Cùm magnas opes è Cypro Romam *Cato* detulisset, omnes ei Præturam ante legitimam ætatem, ut optimè de Repub merito, offerebant, sed noluit vir gravissimus leges violare, posteà tamen cum ad compescendam *Pompeji*, *Cæsaris*, & *Crassi* potentiam, primò Præturam & mox Consulatum peteret, in utrâque repulsam tulit, Triumvirorum amicis à viri virtute sibi metuentibus.

Continuata fuit *Clodii* in populo potentia, donec viri furor in ipsum *Pompejum* erumperet, tum enim *Pompejus*, operâ maximè *Milonis*, *Ciceronem* revocavit ad *Clodium* supprimendum.

Pompeii, Cæsaris, & Crassi triumviratus.

Aspirabant intereà ad summa homines non minùs quàm *Pompejus* ambitiosi *Cæsar* & *Crassus*; hic in maximis opibus, ille in extremâ inopiâ; dum in Hispaniam Proprætor vaderet *Cæsar*, amicis affirmavit deesse sibi ut nihil haberet, bis mille quingenties mille drachmas, id est, quatuordecies centena quinquaginta octo millia, trecenta triginta coronatorum; tam insanis largitionibus, etiam adhuc juvenis populum demereri studebat: proficiscentem in Provinciam creditores detinuerunt, donec *Crassus* eorum importunissimus pro talentis quingentis fidejussisset; ut his nominibus satisfaceret, multum à Provincialibus pecuniæ exegit. Post Præturam Consulatum invito valde *Catone* assequutus ad devinciendum sibi populum, repugnante senatu leges agrarias tulit, equitibusque, quibus vectigalia locata fuerant, tertiam partem remisit. His beneficiis utroque ordine sibi obstri-

obstricto, acta *Pompeji* publico edicto rata pronunciavit: inter se *Pompejum*, & *Crassum* tricipitinum fœdus constituit, ut ipsi tres omnia pro suo arbitratu in Repub. administrarent. *Cato*, *Cicero*, *Lucullus*, & alii multi Romanorum optimi contra triumviratum stabant, sed frustrà: tanta enim istorum trium inter se adunatorum potentia fuit, ut omnia pro libitu ferrent, raperentque: *Cæsari* utraque Gallia, *Pompejo* Hispania ac Africa, *Crasso* Syria ac adjacentes Provinciæ cum amplissimâ potestate, & quot vellent legionibus in quinquennium decretæ sunt.

Pompejus Hispaniâ suis legatis *Petrejo* & *Afranio* commissâ, urbem & Italiam in suo Albano cum *Iuliâ* novâ nuptâ delitescens regebat.

Cæsar singulis æstatibus nationes Galliæ subigebat, inter Alpes, Pyrenæos, Rhenum & Ararim: tempore hyberno in Galliam Cisalpinam *Pompejum*, *Crassum*, & alios amicos ex urbe ad se convocabat: quorum opera magistratus omnes in annum sequentem ad suum nutum constituebat.

Crassus à Parthis meritò necatur.

Crassus in Asiam profectus avaritiâ non minùs quàm ambitione cæcus Imperia somniabat non tantùm ultra *Pompeii* & *Luculli*, sed ipsius *Alexandri* terminos. Parthos primùm nihil offendentes sine populi jussu voluit invadere; ut Euphratem transiit cum centum millium exercitu satis læta habuit initia, multæ Græcorum Coloniæ Romanorum quàm Parthorum amantiores suas portas aperuerunt. Imparati Parthi ad interiora Regni se recipiebant, sed imprudenter *Crassus* Babylonem & Seleuciam negligens, & in Syriâ ad hyberna retrocedens Parthis copias colligendi tempus concessit.

In Syriâ magnâ avaritiâ pecunias undique corrasit, templum Hierosolymitanum, cui *Pompejus* pepercerat rapacissimè spoliavit, quicquid ibi auri argentique (si *Iosepho* credimus) ad decem millia talentorum avexit. Sed en numinis vindictam: dum pessimè consultus Armeniæ viam Parthorum equis incommodam repudians per planos Mesopotamiæ campos vult iter facere, ex improviso circumfunditur infinito Parthorum equitatu.

Orodes Rex *Armenum* Romanorum amicum vexabat, sed *Surenas* primarius Parthicæ militiæ dux, quà vi, quà fraude, *Crassi* legiones tam malè mulctavit ut pauci cum *Cassio* fugientes in Syriam evaserint; ipse *Crassus* post filium necatum confoditur: ejusque caput in Armeniam ad *Orodem* mittitur, huic ille aurum liquefactum infudit, ut tandem auri satias caperet mortuum, cujus fames in vivo nunquam potuit extingui: *Surenam* quoque Rex, tantæ victoriæ gloriam ipsi invidens curavit interfici. Cùm fracti exercitûs reliquiis *Cassius* vir fortis & prudens triumphantes Parthos intra Mesopotamiæ fines cohibuit.

Cæsarem Senatus adegit ad bellum civile.

Remoto *Crasso*, *Iuliâ*que *Cæsaris* filiâ *Pompeii* uxore mortuâ, nihil superfuit impedimenti, quod *Pompejum* & *Cæsarem* utrumque ad dominatum aspirantem à mutuo in se invicem incursu cohiberet. Impetraverat *Cæsar* à Populo suis largitionibus & nisu *Pompeji*, alterum Imperii Gallici quinquennium; possidebat *Pompejus* præter Hispanias & Africam, per procurationem rei frumentariæ, propè omnem tam intra quam extra urbem potestatem: Magistratus omnes annui à populo apertis largitionibus corrupto distribuebantur, multò seditiosissimè *Clodius* manu gladiatorum cinctus, in ipsis comitiis centenos aliquot adversariorum occidit, ipse mox occurrens in suburbano *Miloni*, ab eo est interfectus: Deditâ operâ *Pompejus* ad hasce confusiones connivebat, ut ad eas corrigendas ipsi Dictatura imponeretur, sed ab eo consilio eum *Cato* dimovit, Consulatus tamen ei soli omnium votis committitur.

Cùm sic satisfactum esset *Pompejo*, metuere cœpit Senatus à *Cæsare*, quò ergo ejus tyrannidem anteverteret justam ejus potentiam acriter nimis & præmaturè præscidit: ante finitum secundum quinquennium Consules ei imperium in Gallias & exercitum ademerunt: alterum ex consulibus *Cæsar* mille quingentorum talentorum dono in suas partes pertraxit, & Tribunum plebis *Curionem* summum suum inimicum majori pretio conciliavit. Tandem cùm Senatus Provinciæ & exercitus traditionem ante legitimum tempus urgeret, contentus erat *Cæsar* omne suum imperium deponere, modò Cisalpina Gallia cum duabus legionibus relinqueretur, idque ad comitia tantùm consularia. Promisit etiam absque omni conditione rediturum se in urbem merè privatum, si modò *Pompejus* eidem legi stare vellet. Sed cùm hæc rejicerentur, & ad certum diem sub pœnâ perduellionis exercitum dimittere mandaretur, confestim armatus Romam versus movet, omnes in viâ urbes non magno cum labore capit. *Pompejus* cum ducentis Senatoribus fugit Brundusium, & hinc trans superum mare Dyrrachium. *Cæsar* in urbe sat mitem se præstitit, ærarium tamen effractum omni publicâ pecuniâ exhausit; cùm parvo tempore totam Italiam in suam potestatem redegisset, ut veteranum *Pompeii* exercitum à quo maximè metuebat subigeret, in Hispaniam properavit; in viâ Massiliam multo multorum labore mensium deditione cepit: ut Pyrenæos superavit aliquandiu cum damno à *Petrejo* & *Afranio* repulsus

est, tandem tamen iis superatis & totâ Hispaniâ receptâ Romam rediit & Dictaturam suscepit, sed ad dies tantum undecim exercuit. Brundusium cum multis legionibus accedens, *Pompejo* mari dominante difficulter viginti quatuor millia militum in Epirum potuit trajicere, relictis cæteris cum *Antonio*.

Pugna Pharsalica. Primæ pugnæ *Pompejo* prosperæ fuerunt, sed cùm cæteræ suæ legiones ab *Antonio Cæsari* essent transmissæ, tandem in Pharsaliâ Thessaliæ totis viribus concursum est. Cogitabat *Pompejus* equitatu suo sinistrum *Cæsaris* cornu circumvenire, sed ut præviso huic male mederetur, *Cæsar* cohortes aliquot in acie quartâ collocavit, quibus *Pompeii* equitatum suo cornui insultantem repulit, hisque fugatis in nudum latus peditum irruit, statimque totam *Pompeii* aciem profligavit: fugientes ad castra *Cæsar* insequutus est, & hæc post brevem pugnam occupavit: *Pompejo* se cum paucis in Lesbum conferente, & illinc in Cyprum.

Ejus legatus *Scipio* Antiochiam & cæteras Asiæ urbes crudeli suâ avaritiâ multùm vexaverat, hinc factum ut primum Pharsalicæ *Pompeii* calamitatis fama diffunderetur, promptissimè omnes Asiæ civitates pro *Cæsaris* partibus se declararent: Reliquæ erant *Pompejo* in Græciâ ingentes tam terrâ quàm mari copiæ, sed has summâ celeritate *Cæsar* persequens sine sanguine omnes sibi adjunxit.

Pompeji misera mors. *Pompejus* à Cypriis rejectus cum parva classe prope Pelusium appulit: *Ptolemæus Auletes* Regni sui initio Romanorum amicitiam ingenti pecunia redemerat, uno *Cæsare* suo & *Pompeii* nomine sex millia talentorum accipiente, dum ad alienum hoc tam vastum æs dissolvendum subditos vexaret, & ipse pro Rege *Auleten* ageret, Alexandrini eum Regno ejecerunt, filiâ natu maximâ *Berenice* in Reginam constitutâ. Exul à Regno *Auletes* Romam fugit, dum metus esset ne ejus reducendi specie *Pompejus* Dominum Reipub. se constitueret, ad populo Religionem movendam Pontifices evulgârunt vetare carmina *Sibyllina*, ne quis Romanorum Ægypti Regem exulem reduceret cum exercitu. Cùm hac arte annos aliquot *Ptolemæi* reditus impediretur, tandem clanculario *Pompeii* mandato *Gabinius* Syriæ Proconsul decies mille talentorum mercede conductus, *Ptolemæum* vi solio suo reddidit. Ob hoc facinus *Gabinius* licet *Pompeii* ope Majestatis crimine absolutus, tamen populi odio repetundarum damnatus, aquâ & igni interdictus est. Utcunque *Pompeii* operâ regnare se *Ptolemæus* agnovit. Moriens majori filio *Dionysio* & filiæ *Cleopatræ* Regnum reliquit: dum *Cleopatra* fratri & marito adhuc puero vult prædominari, bellum inter eorum asseclas erupit. Habebat *Ptolemæus* castra ad Pelusium: *Photinus* Eunuchus puerum gubernabat, *Achillas* exercitui præerat, adventus fugati *Pompeii* omnes terrebat; si rejicerent, viri magni inimicitias metuebant; si reciperent, imminebat victor *Cæsar*; ergo statuunt receptum necare, mortui enim non mordent, & ex ipsius nece à *Cæsare* sperabant gratiam. Cùm ad ipsos de suâ classe *Pompejus* descendisset, in piscatoriâ navi deducitur ad littus, quasi omnia à *Ptolemæo* accepturus, sed in ipsâ navi in suorum conspectu virum nuper maximum Ægyptii confodiunt, corpus in littore crematum libertus in arenâ sepelivit. Caput abscissum *Cæsari* statim sequuto *Photinus* Alexandriæ tradit, unà cum annulo signatorio: capiti *Cæsar* illachrymavit, & *Pompeii* amicis dedit sepeliendum.

Cæsaris pugnæ difficiles Alexandriæ. Dum cum parvo admodum exercitu Alexandriæ commoratur *Cæsar*, difficili aliquandiu bello implicitus est, controversias inter *Ptolemæum* & *Cleopatram* ut Populi Romani Consul, secundum *Auletæ* Testamentum voluit determinare; sed eum consuevisset cum *Cleopatrâ*, & ista apud eum omnia posset, *Ptolemæus* totam Ægypti potentiam contra eum concitavit. *Cæsar* magno suo cum periculo Alexandrinos à Regiâ abarcet, & frequentes tam mari quàm terra conflictus habet, tandem cùm advenissent ex Syriâ legiones, victor evadit. *Photinum* contra se molientem insidias necat. *Achillas Berenicen* majorem *Cleopatræ* sororem Pelusium evocârat, & Reginam loco *Cleopatræ* constituerat, sed hæc *Achillam*, ut ab ejus nimiâ potentiâ liberaretur, occidit. *Ptolemæus* puer in pugnâ necatus, & ad Nili ripam cœno obvolutus, demum in aureâ suâ loricâ repertus est. *Cæsar* sublato ex *Cleopatrâ Cæsarione* pacatum Regnum reliquit minori *Ptolemæo* eâ lege, ut ei nuberet *Cleopatra*, & simul regnaret.

Pharnacem Cæsar perdit. Intereà tumultus fit Romæ ab *Annio Milone* ac *Cœlio* Tribuno plebis pro partibus Pompejanis factionem concitantibus, sed uterque à Consulibus mox oppressus est. *Cæsar* per Syriam & Ciliciam iter faciens, tantumque in urbibus moratus, dum omnia ad suum libitum constituisset, versus *Pharnacem* in Bithyniam contendit. Hic non contentus Bosphori Regno à *Pompejo* ipsi post suum parricidium concesso, ad totam patris potentiam aspiravit. Armeniam minorem, Cappadociam, ac Pontum occupavit, Proconsulem *Domitium* cum suis legionibus internecione prope delevit, ut in Pontum venit *Cæsar*, *Pharnaces* variis artibus properantem Romam conabatur eludere, sed fraudem persentiscens *Cæsar*, præsentibus

bus copiis, quæ fuerunt parvæ, cum *Pharnacis* multò majoribus statuit decertare, & ut venit ac vidit, illicò vicit, ægrè elabente ipso *Pharnace*, ut posteà legati sui *Asandri*, quem Regno Bosphori præfecerat manibus caderet, retaliante numine quam in patrem ante annos quindecim fraudem perpetrârunt.

Catonem & Pompejanos in Africâ subigit.

Ut Romam venit *Cæsar* urbanasque res composuit, statim in Africam trajecit: missus huc fuerat à *Cæsare* cum aliquot legionibus *Curio* Tribunus primaria belli civilis fax: hunc *Attius Varus* Regis *Jubæ* auxilio cum omnibus copiis deleverat. A pugnâ Pharsalicâ *Marcus Cato* cum magnis Pompejanorum virium reliquiis navigârat in Africam: hic magnis validisque copiis contractis de trajiciendo in Italiam cogitabat, sed prævenit *Cæsar* consultâ suâ celeritate: *Pompejani* libenter omnes *Catoni* deferebant Imperium, sed is in ordine Prætorio noluit. *Scipioni* Proconsuli se anteferri, præliis aliquot primis *Cæsariani* malè mulctati sunt, sed tandem *Cæsaris* fortuna superavit ingenti hostium cum strage. *Cato* tum temporis Uticæ subsistebat, auditâ *Cæsaris* victoriâ more solito cœnatus noctu suo se gladio jugulavit: *Petrejus* & *Juba* inter se decertârunt, primò *Petrejum* posteà sese *Juba* necavit.

Tumultuantem suum in Italia militem Cæsar dimittit.

Civitatibus omnibus maximâ pecuniâ mulctatis, & *Jubæ* Regno in provinciam redacto, Romam *Cæsar* rediit; & licet maximis donariis suos milites remunerâsset, tamen cum ipsorum avaritiæ nihil nisi Italiæ & Romæ direptio satisfaceret, seditioseque tumultuantes missionem peterent, *Cæsar* vultu placido omnibus Sacramentum militare remisit & exauctoravit, persoluto quod debebatur stipendio. Dum nullam ultra sui operam requirere Imperatorem viderent, statim sublatâ voce supplices orare, ut in militiam quâ vellet lege reciperentur; hîc ille laudatos in priores ordines distribuit, tantùm centenis aliquot ex maximè seditiosis in longinquas Carthaginis & Corinthi colonias dispersis.

Pompeji filios in Hispaniâ ægre vincit.

Intereà *Cnejus* & *Sextus Pompeii* filii cum *Labieno* & aliis exercitum validum in Hispania collegerant: præliis aliquot æquo Marte pugnatum est; sed in ultimo ad Cordubam de ipsa vitâ non ut prius de victoriâ certasse se *Cæsar* fassus est, dum *Cæsaris* veterani à *Pompejanis* vera virtute repressi retrocederent, ac difficillimè *Cæsaris* enixis precibus consisterent; at *Labyenus* cum aliquot cohortibus ad castra defendenda recedens, à sui consilii nesciis fugere putatus, omnes in fugam traxit, cùm in manibus haberent victoriam. Ibi triginta millia virorum fortissimorum trucidata sunt cum ipso *Labieno*, *Lucius Pompejus* multis vulneribus saucius ægrè cum paucis evadens post aliquot dies captus occisus est: caput ad *Cæsarem* relatum sepeliri jussum est: Hispaniâ multâ cum cæde magnâque direptione pacatâ.

Cæsaris affectatio Regni Bruti & Senatorum conjurationem attrahit.

Cæsar finito omni bello civili quatuor triumphos duxit de *Gallis*, *Pharnace*, *Juba*, ac *Hispanis*, insanis sumptibus quos à victis extorserat. In cum tunc Senatûs populique adulationis nullus fuit modus, *Dictator* in perpetuum; *Consul* ad decennium constitutus, ædes publicæ datæ, omnis pecunia, omnes exercitus, omnes magistratus in ejus arbitrio ponebantur, ut Divo & semideo templa aræque erigebantur, sed quod libertatis pristinæ amantes maximè urebat, ad Regnum apertè aspirabat. Dum in via ab adulatoribus Rex salutaretur, tacitè respondit *Cæsarem* se non Regem vocari. Dum ad bellum Parthicum se compararet ex populi magno desiderio delendæ, quam à Parthis in *Crassi* cæde magnam ferebant, ignominiæ; finxerunt, *Cæsare* favente, Pontifices Sibyllina oracula pronunciare non posse Parthos à Romano nisi Rege superari. In Lupercalibus *Antonius* in Consulatu collega ad eum in aurea sella accessit diadema ferens, quod ejus capiti imposuit, orans populi nomine ut Regis nomen & insignia vellet ferre, sed ille modestè diadema ad *Jovem* in Capitolium misit, unum *Jovem* Romanorum Regem perhibens: attamen cum ex plebe quidam ejus imaginibus coronas & diademata imposuissent, & Tribuni plebis diademata detraxissent, ac imponentes mulctâssent, iratus *Cæsar* Tribunos illos magistratu pepulit, hinc in eum magna invidiæ nubes exorta est.

Reipub. utilis in pace Cæsaris opera.

Summâ quidem clementiâ ex adversariis permultos bonis & dignitatibus restituit, multaque egregiè in commodum Reipub. in quinque illis annis quos à bello civili egit in quiete, excogitavit; inprimis anni & Calendarii reformationem, in quo solstitia & æquinoctia, adeoque omnia festa totos sexaginta quinque dies retrocesserant, ita ut necessarium esset, in anno correcto ante primum *Julianum* duos integros menses ἐμβολιμαίους inter Novembrem & Decembrem interjicere: sed nullæ virtutes, nulla beneficia ad libertatem super omnia aspirantibus tyrannidem faciebant tolerabilem: itaque *M. Brutus Catonis* ex sorore *Serviliâ* nepos, existimatus ipsius *Cæsaris* filius ex stupro cum ea genitus, cum *Cassio* & aliis sexaginta senatoribus conspirantibus Idibus Martiis in Senatu, qui eo die in foro *Pompeii* habebatur, eum confodit.

Cæsaris misera mors.

Calphurniæ uxoris somnia, Aruspices non litantes, Astrologi monita eo die suadebant domi se continere; mittebatque qui convocatum Senatum dissolverent, sed *Decius*

Brutus cui Galliam Provinciam cum multis legionibus tribuerat, oravit ne vellet superstitionibus indulgere: eo die constitutum, ut senatusconsulto Rex omnium extra Italiam Provinciarum declararetur, ita manu prehendens domo deduxit. In viâ ab *Artemidoro Gnidio* schedula totum conjurationis jam multis communicatæ ordinem continens in manum tradita est: sed legere distulit, occupatus variis de industriâ totâ viâ conjuratorum colloquiis: cùm in sellâ sedisset & *Antonium Trebonius* extra Curiam detineret, *Tullius Cimber* pro fratris ab exilio revocatione orans, nec votum impetrans, *Cæsaris* purpuream à pectore togam divellit: ut signum hoc constitutum conjurati conspexerunt, omnes cum pugionibus advolârunt, cum primis percussorum *Cæsar* aliquandiu colluctatus est, sed ut *Brutum* in se ruentem vidit, tantùm effatus, & tu quoque mi fili caput togâ involvens se placidè in humum demisit, unde tractus ad *Pompeii* effigiem ad ejus pedes viginti quinque vulneribus laceratus expiravit. Curaverat *Brutus* ne cædibus ultra grassarentur, itaque *Antonius* trepidans domum evadere permissus est, & *Lepidus* qui magister equitum in suburbanis aliquot habebat legiones, consternatus se continuit: populus cædem & direptiones metuens silebat: conjurati eâ nocte in Capitolio permanserunt, die crastino *M. Cicero* in Senatu peroravit de pace & oblivione antè actorum. Eò lubentiùs *Antonius* Consul in hanc pacem consensit, quod sibi non tantùm à conjuratis sed etiam à *Lepido* & *Octavio* metueret. *Lepidus* qui Galliam Transalpinam cum multis legionibus possidebat, ad *Cæsaris* potentiam aspirabat.

Octavius senatui servit contra Antonium & Lepidum.

Octavius Cæsaris sororis ex filiâ *Attiâ* nepos, à *Cæsare* in nomen & familiam Testamento adoptatus, octodecim annorum adolescens Apolloniæ literis operam dabat, ut cædem avunculi magni jam patris adoptivi accepit, statim se Brundusium contulit, hic se contra matris *Attiæ* & vitrici *Philippi* mentem hæredem *Cæsaris* professus est, & pecuniam ac apparatum ad bellum Parthicum Brundusii depositum occupavit, inde donativa veteranis liberaliter distribuit, plura pollicitus in posterum. Hac arte militum gratiâ acquisitâ Romam venit, & amicè satis à Senatu, omnibusque patris necessariis acceptus est, præterquam ab *Antonio*; hic enim etsi aperto *Cæsaris* Testamento & pro suo arbitrio corrupto plebem contra conjuratos concitâsset, & laceratum cadaver in foro spectandum, ad augendam invidiam proposuisset, tamen cùm in animo haberet *Cæsaris* se in tyrannide successorem constituere, *Octavium* ut puerum spernebat.

Prima ei cura fuit *Decium Brutum* Cisalpinâ Galliâ suâ Provinciâ spoliare. Hunc dum Mutinæ obsidet, Senatus, qui tum à *Cicerone* totus pendebat, hostem dixit, & ad eum persequendum *Octavium* cum exercitu misit: dum ad Mutinam *Octavius* & *Antonius* decertant, novi Consules *Hirtius* & *Pansa* à Senatu mittuntur, qui copias cum *Octavio* conjungerent, inprimis ut debellato *Antonio*, *Octavii* milites ad se abstraherent, id satis perspiciens *Octavius* dissimulavit, sed in prælio contra *Antonium* utroque Consule cadente, non inscio, ut putabatur, *Octavio*, facilè hic *Antonium* jam victum à Mutinæ obsidione depulit. Noluit tamen cum *Decio Bruto* à se liberato redire in gratiam, quòd conjuratorum in patrem hostem se perpetuum & vindicem fore jurâsset.

Senatus ab *Octavio* sibi metuens *Marcum Brutum* in Macedoniam, & *Cajum Cassium* in Syriam submiserat, Provincias milite & pecuniâ ad bellum Parthicum destinatis plenas; *Decio Bruto* in annum sequentem Consule designato, eique soli bello contra *Antonium* commisso.

Octavius cum Antonio & Lepido se jungit in crudelissimo triumviratu.

Octavius his aliisque à Senatu contumeliis irritatus exercitum suum subornavit, ut sibi pecuniam & suo Imperatori Consulatum ac triumphum postularet, cùm ista Senatus negasset, statim *Octavius* cum octo legionibus ad urbem se contulit, & tum plura petitis concessa sunt. Cùm consul esset renunciatus, omnisque etiam supra leges potestas ei concederetur, confestim judices constituit, qui causâ cognitâ omnes patris percussores proscripserunt, ipse cum quantis voluit copiis contra *Antonium* profectus est.

Conjunxerat se *Antonius* cum *Lepido*, quapropter etiam *Lepidus* à Senatu dictus est hostis, sed hic cum *Antonio* convertit se in urbem, postquam *Decium Brutum* ab exercitu suo relictum cepisset, & *Antonii* jussu obtruncâsset. Convenerat priùs clàm *Octavio* cum *Lepido* & *Antonio*, Ergo *Octavius* per Collegam & consobrinum *Quintum Pedium* tulit ad Senatum ut priore decreto abolito *Antonius* & *Lepidus* ex hostibus pronunciarentur amici, Senatus oppressus nihil audebat tyranno denegare, itaque apertè *Octavius* cum utroque reconciliatus copias junxit, & Bononiæ per triduum soli colloquuti convenerunt, ut triumviratus ad quinquennium instituerentur cum potestate Consulari *Octavius* & *Antonius Brutum* & *Cassium* persequerentur, *Lepidus* maneret in urbe Consul cum tribus legionibus, proscriberentur omnes inimici quos quisquam ex tribus nominâsset. Fuit hæc proscriptio triplo major & crudelior *Syllanâ*; ducentorum senatorum

& bis

& bis mille equitum nomina sunt edita, *Ciceronem Octavius* concessit *Antonio*, & hic avunculum *Lucium Cæsarem Octavio*, & *Lepidus* suum fratrem germanum proscribi passus est. Cùm triumviri venissent in urbem, & crudelissime omnia sanguine & rapinis miscuissent, magistratus omnes ad quinquennium pro suo arbitrio dixerunt.

Dolobellam Cassius opprimit.

Antonius Brundusium, *Octavius* Rhegium cum suis legionibus concesserunt, *Dolobella* viginti quinque annorum juvenis designatus à *Julio* sibi in Consulatu successor, eo mortuo statim magistratum invasit, & conjuratos publicè laudavit; sed cum *Antonio* rediens in gratiam in Asiam cum imperio consulari trajecit: *Trebonium* Proconsulem amicè conventum Smyrnæ obtruncari fecit, & caput in stratis ut pilam à militibus huc illuc impelli: hunc *Cassius* Laodiceæ obsedit, & captâ urbe ad αὐτοφονίαν adegit.

Miserat *Antonius* suum fratrem *Cajum* in Macedoniam contra *Brutum*, *Caii* milites ad *Brutum* transfugerunt, ipse *Cajus* à *Bruto* benignè habitus est, donec *Decius Brutus* ab *Antonio* occisus esset, tum quidem *Cajus* in *Decii* vindictam à *Bruto* cædi jussus est.

In atrocissimâ Philippis pugnâ vincuntur Cassius & Brutus.

Octavius Rhegii, cum *Sexto Pompejo* Siciliæ tum domino variis præliis navalibus frustra decertavit, & *Antonius* Brundusii cum classe *Bruti*. Tandem omnes utrinque copiæ juxta Philippos Macedoniæ convenerunt: *Brutus* & *Cassius* habebant in castris octoginta peditum & viginti equitum millia, *Octavius Cæsar* & *Antonius* plures pedites, nec equites multò pauciores. Nunquam plures Romani in uno campo stetterunt, nec unquam causa major aut ferocior pugna: dum *Cæsar* seu valetudine, seu somnio detentus abesset castris, ex occasione obstinatæ velitationis totis viribus concursum est æquali damno: nam *Cæsaris* castris potitus est *Brutus*, & *Cassii Antonius*. *Cassius* dolore & pudore confusus ob amissionem castrorum, pulverulento cœlo impediente ne posset *Bruti* cognoscere fortunam, misit qui percunctaretur: Legato *Cassii* occurrit turma à *Bruto* missa cum nuncio suæ victoriæ, ab hac turmâ circumfusum suum legatum vidit *Cassius*, nec statim ad se præ lætitiâ redeuntem, putans ergo turmam illam hostilem ad se capiendum properantem, quasi re totâ desperatâ sibi manus intulit. Gravis hæc *Bruto* plaga fuit & causa ruinæ, multò enim *Cassius Bruto* in milites severior & majoris auctoritatis.

Cum eo die exæquata esset victoria, aliquandiu utrinque in castris remansum: *Brutus* omni operâ cavebat à prælio, sine sudore & sanguine victoriam expectans, potens enim maris in diebus paucis hostes fame domitum iri cernebat. *Sextus* etiam *Pompejus* parabat in Italiam arma, occupaturus urbem, eò ardentiùs *Cæsar* & *Antonius* prælium desiderabant, ad id *Brutum* milites sui invitum compulere. Miles *Bruti* victoriæ certus per Centuriones & Tribunos suo ardore & votis seditioni proximis pugnam *Bruto* extorserunt. Diu summâ vi & arte pugnatum, duce & milite gravissimè sua officia præstantibus, tandem vicit *Cæsar*, ex ducentis millibus Romanorum superfuere utrinque ad quatuordecim, æquato cæsorum numero: cæsis centum septuaginta millibus & ultra: sed *Brutus*, cùm sua castra *Cæsar* cepisset, & reliquæ suæ legiones à *Cæsare* pacem postulare decrevissent, servi operâ vitæ suæ finem imposuit. In eo Romanæ Reipub. libertas in æternum periit. Divinæ Providentiæ visum est, multò pejori parti victoriam indulgere, triumviri crudelissimi & avarissimi tyranni sceleribus quam plurimis cooperti; Reipub. verò ductores viri erant, virtute, literis, & æquitate præstantissimi, pro legitimâ patriæ libertate decertantes: adorandæ sunt impervestigabiles viæ Domini. Percussores *Cæsaris* rei erant subdolæ & ingratæ cædis, etsi hominis satis mortem merentis. A multis annis eâ fuit avaritiâ, crudelitate atque superbiâ populus Romanus, ut unius tyranni frænum cœlitùs postularet, nec à Senatu virorum justorum ac gravium gubernari posset.

Triumviri inter se dividunt orbem.

Post pugnam Philippicam victores orbem Romanum inter se diviserunt, *Octavius* & *Antonius* parvi pendentes *Lepidum*; *Antonius* Græciam, Asiam, & Orientales provincias sibi sumpsit cum bello Parthico, Occidentem cum bello Siculo relinquens *Octavio*, civitates Asiæ congregavit Ephesi, & quòd *Cassium* contra se licet inviti juvissent, novem annorum tributo persolvendo mulctavit.

Antonius Cleopatræ retibus capitur.

Cleopatram in Ciliciam evocavit, à quâ statim captus est ad utriusque perniciem; pravissima mulier & artis meretriciæ magistra virum incautum ita suis retibus illaqueavit, ut nunquam nisi mortuus iis se potuerit extricare. In *Cleopatræ* gratiam fratrem & maritum *Ptolemæum* minorem cum sorore *Arsinoe* necavit.

Antonius Parthos frustra invadit.

Contra Parthos duxit peditum Romani nominis ad millia septuaginta, cum equitum millibus duodecim, & auxiliariorum millibus triginta: vir aliàs fortissimus & magnæ cùm industriæ tum prudentiæ, ita *Cleopatræ* lenociniis dementabatur, ut post eam visam mentis vix esset compos. Cùm Euphratis vada munita reperisset, iter per Armeniam faciens Phraata Mediæ regiam obsedit, multis hîc præliis sine fructu commissis cùm commeatu laborare cœpisset, in

Syriam rediit amissâ quartâ exercitûs parte, victorem tamen se prædicabat, quòd Parthorum manibus esset elapsus.

Fulvia Antonii bellum inter Maritum & Octavium movet.

Octavius dum promissos in Italia agros militi distribuit, in varias incidit difficultates: magnus erat Italorum numerus qui suis agris, domibusque militibus cedere coacti sunt, insolentia etiam militaris multos alios Coloniis vicinos vexabat. *Fulvia Antonii* uxor, magni & inquieti animi virago, dolebat quòd in se unum *Octavius* agrorum distributionem recepisset, volebat etiam maritum *Antonium* in Italiam à *Cleopatra* vel necessitate belli abstrahere: tot illa *Octavium* contumeliis afficiebat, ut ejus filiam repudiaret, imperiosa mulier Senatui ac toti urbi insolentiùs quàm unquam maritus *Antonius* dominabatur. Ad *Lucium Antonium* Consulem Triumviri fratrem oppressi à *Cæsaris* milite confugiebant: ei urbs atque Italia plus quam *Octavio* favebant. Hac fiduciâ & *Fulviæ* impetu contra *Octavium* arma sumit *Lucius*, sed post aliquot prælia Perusii obsidione cinctus *Octavio* se dedidit sine conditione, & benignè acceptus est: ita legionum Italicarum omnium *Octavius* evasit dominus, *Lepidum* etiam in Africam detrusit, Galliâ Hispaniaque ab eo abstractis.

Redeunt illi in gratiam istâ mortuâ.

Dum magno eum exercitu *Antonius* contra *Octavium* venisset Brundusium, maxima belli fax *Fulvia* expiravit, ut nuper *Marcellus Octaviæ*: exercitus utriusque duces cupiebant reconciliari; amicorum interventu pax coiit *Octavia Antonio* tradita in uxorem, uterque *Cæsar* & *Antonius* Romæ summo cum honore recepti, *Sextum Pompeium* Siciliâ ejicere parabant, sed eum eo in gratiam inviti redire coacti sunt, tenebat ille suâ classe mare Ionium, tantaque vigilantiâ portus omnes Italiæ obstruxit, ut populus Romæ inediâ oppressus pacem cum *Pompeio* ubique clamaret, eam dum *Cæsar* & *Antonius* differunt, uterque à famelica plebe lapidibus pene obrutus est; necesse ergo habent *Pompeio* pacis conditiones pro suo placito largiri: dum in unâ triremi cum

Vterque cogitur pacem Sexto Pompeio dare.

Pompeio ad convivium ferrentur, insusurravit *Pompeio Menodorus* libertus videri commodum ut uterque confoderetur, retulit *Pompeius* hoc non incommodum, si se inconsulto perpetratum fuisset, sed sibi non licere maximo commodo perjurium redimere.

Redeunte in Asiam *Antonio*, *Cæsar* in Dalmatia ad urbem Setoviam æger, decubuit per multos dies lapide genu læso.

Ventidius Parthos invidente Antonio frangit.

Labienus Iulii Cæsaris Legati filius à *Cassio* ad *Orodem* Parthum ob auxilia missus, debellato *Cassio* apud Parthos remansit: dum cum *Cleopatrâ* deliciaretur *Antonius*, suasit *Orodi Labienus* contra Romanos arma sumere; ipse cum *Pacoro Orodis* filio in Syriam & Asiam irrumpens multis præliis Romanos fregit, totamque Syriam Parthico Imperio adjunxit, sed sedente Alexandriæ *Antonio*, ejus Legatus *Ventidius* quater aut quinquies contra Parthos feliciter pugnavit, tam *Labieno* quàm *Pacoro* cæsis, hinc splendidum & gratum populo Romæ triumphum egit *Ventidius*, noluit autem ultrà ejus operâ *Antonius* uti, neque tamen ipse quicquam contra Parthos pro suâ dignitate præstitit, licet annis singulis aliquid conatus, & egregiæ rei benè gerendæ occasiones sese offerrent: *Orodes* enim occiso *Pacoro* penè mutus & amens factus ex triginta filiis dubitabat quem nominaret successorem, tandem omnium ineptissimum *Phraatem* elegit. Hic primò omnes fratres, posteà patrem, denique ex nobilibus primarios necavit, contra hanc belluam facile fuisset *Antonio* bellum, nisi *Cleopatræ* amoribus irretitus desidiâ elanguisset.

Octavius Pompeium & Lepidum debellat.

Intereà non cessabat *Octavius*, nam contra *Pompeium* arma resumens *Lepidum* ex Africa evocavit inopem; conjunctis copiis maximis diuturnum & admodum difficile bellum expertus est, variis tempestatibus & adversis præliis vitæ discrimen aliquoties adiit; nescivit tamen uti victoriâ *Sextus*, itaque tandem magnâ navali pugnâ victus fugit in Asiam ad *Antonium*. Copiæ *Pompeii* terrestres non *Octavio* sed *Lepido* se dediderunt: hic viginti legionibus cinctus *Lepidus Octavium* adoriri cogitabat, sed prævenit *Octavius*, & tantâ arte *Lepidi* duces tractavit, ut mox ad eum totus *Lepidi* exercitus transfugeret, & ipse in veste sordida ad *Octavii* genua supplex procumberet: vitam *Lepido* indulsit *Octavius*, sed in exilio.

Pompeium necat Antonius.

Sextus Pompeius ut in Asiam venit, misit in Ægyptum ad *Antonium* legatos, & alios ad *Phraatem* Parthum, benè satis ergà *Pompeium* affectus erat *Antonius*, licet ejus ad Parthum legatos comprehendisset, sed ut in Asia parantem arma deprehendit, mandavit interfici.

Octavius Antonium pugnâ Actiacâ vincit.

Res jam tota Romana sine æmulis ad *Octavium* & *Antonium* devenerat, hos invidia & superbia quiescere non sinebat; bellare cupientibus nunquam desunt causæ. Querebatur *Antonius* omnes tam *Lepidi* quàm *Pompeii* legiones & ditiones ab *Octavio* occupatas se excluso: Expostulabat *Octavius Pompeium* à se dimissum necatum ab *Antonio*, *Artovasdem Armenum* fraude captum Alexandriæ ductum in triumpho, *Cleopatræ* multas Romani Imperii Provincias datas; Syriam, Cyprum, aliasque ejus filium *Cæsarionem Cæsaris* legitimum vocatum, se à familia & successione *Cæsaris* extruso. Hæc & alia æmulos ad arma vocârunt:

runt: maximus utrinque fuit apparatus, sed major *Antonii* promptiorque: deerat *Octavio* pecunia quæ *Antonio* superfluebat: conabatur *Antonius* in octingentis navibus supra centies mille exercitum in Italiam adducere, sed *Marcus Agrippa* in classe *Cæsaris* occurrens, effecit ut in Peloponneso cum omnibus suis copiis *Antonius* hybernaret, classe suâ in sinum Actiacum subducta: *Octavius* suam classem, exercitumque eodem appulit: inter propinquos frequentes fuerunt pugnæ, sed parum ad rei summam; tandem malè consuetus *Antonius* decrevit navali prælio suarum fortunarum aleam committere, multis repugnantibus amicis qui ipsum tam pedestribus quàm equestribus copiis *Cæsare* validiorem, & terrestris quàm maritimæ pugnæ peritiorem cognoscebant, sed *Cleopatra* ipsius perpetua calamitas, quo ipsa faciliùs fugeret persuasit navale prælium. Anceps diu certamen fuit, pugnæ principio *Cleopatra* cum suis Ægyptiis velis expansis fugit, eam demens *Antonius* sequutus est ejus tamen classis licet à duce deserta prope ad noctem certare perseveravit, tandem *Octavius* pugnans flammis victor evasit. Habebat in littore *Antonius* adhuc integras virorum fortium legiones novemdecim & duodecim millia equitum, hi diebus totis septem *Antonium* expectârunt nullo *Cæsaris* in suo se dedere volentes, tandem tamen cum nusquam appareret ipsorum Imperator, *Octavio* manus præbuerunt.

Hìc jam defunctus *Octavius* omni civili bello, totiusque Romani orbis Dominus Brundusium contendit, illic eum Senatus ac propè tota urbs convenit, totius Imperii negotia paucis ibi diebus transegit accelerans in Ægyptum ad *Antonium*. In Asiâ multæ ab *Antonio* ac *Cleopatrâ* legationes cum ingentibus donis occurrerunt, accepit dona *Antonio* nihil respondens, sed *Cleopatræ* misit nuncium qui pacem, si *Antonium* occidisset, offerret, nequissima mulier huic nuncio animum adhibuit, & licet bellum contra *Cæsarem* simularet, tamen accedenti Pelusium *Cæsari* ex secreto *Cleopatræ* mandato urbs est tradita; hinc properavit *Cæsar* Alexandriam, statuebat *Antonius* classe decertare, sed ex clandestino *Cleopatræ* imperio classis Ægyptia ad *Cæsarem* transiit, hoc nuncio *Cleopatra* quasi territa ad suum Mausoleum confugit, fingens velle se sibi statim mortem consciscere eo fine ut *Antonius* ejus mortis famam audiens sibi manus inferret, & ipsi ad *Cæsarem* pateret transeundi via. Ingressa Mausoleum ubi thesauros & gemmas summi pretii recondiderat, aditus omnes obstruxit ferens secum aspidem & ignem, ut si *Cæsar* quæ peteret, abnuisset, viperæ punctu facili letho expiraret, & igni à *Cæsaris* manibus omnia sua bona criperet.

Dum mortis *Cleopatræ* fama ad *Antonium* venit, suo ille gladio incumbens in terram cecidit, sed cùm de Mausoleo *Cleopatra* moribundum *Antonium* aspectaret, Ægyptii ob vivam *Cleopatram* sublato clamore *Antonium* à lethali somno excitârunt. Hic dum adhuc aliquis remaneret spiritus, trochleæ funibus attolli se fecit in Mausoleum, & in *Cleopatræ* gremio expiravit. *Antonii & Cleopatræ autophoniæ.*

Desideravit valdè *Cæsar Cleopatram* vivam in manibus habere, tum ut ab incendendo thesauro abarceret, tum ut eam in triumpho duceret: eo fine cum multis blanda satis verba mittebat: hinc in spem devenit *Cleopatra* posse se *Octavium* suâ formâ lenociniisque captare, prout *Iulium* & *Antonium* ceperat, concedente *Octavio* privatum colloquium de Mauseolo descendit, sed cum *Octavium* animadvertisset suis artibus nolle capi, & metueret multò supra mortem Romæ in triumpho duci, scriptis ad *Octavium* literis quibus orabat cum *Antonio* contumulari, aspidem brachio admovens levi ejus puncturâ statim expiravit. *Octavius Antonium* cum *Cleopatrâ* secundum ipsorum vota honorificè eodem tumulo clausit, sed *Antillum Antonii* ex *Fulvia* filium & *Cæsarionem* necavit, *Cleopatram* filiam *Iubæ* dedit in uxorem unà cum patris sui Regno Mauritaniæ commissis ei *Alexandro* & *Ptolemæo Antonii* ex *Cleopatrâ* filiis, Ægyptum in Provinciam redegit.

Hisce confectis viâ Syriæ & Ciliciæ in Græciam & Italiam contendit. Cùm totum Imperium pacasset, & splendidos egisset triumphos, urbemque ac populum multis beneficiis affecisset, & Senatum ex suis composuisset, in Curia oratione gravi simulavit velle se deponere Imperium, & privatum vivere, ita tamen omnia præparaverat, ut totus Senatus Populusque eum supplices enixè rogarint ut vellet in Imperio absoluto perseverare: annuit tandem quasi coactus in decennium Imperii onus resumere. *Augustus vult se cogi ad suscipiendum Imperium.*

Marcus Vipsanius Agrippa fortissimam & fidissimam tam in bello quàm pace ipsi operam navavit, homo modestissimus & cautissimus· omnibus suis egregiè factis *Octavii* nomen prætendens, hac arte tantum fiduciæ apud *Octavium* meruit, ut eum omnibus mortalibus anteferret. Abstraxerat *Octavius* à *Tiberio Nerone* uxorem *Liviam Drusillam*, repudiata sua *Scribonia* quæ ipsi *Iuliam* pepererat: *Liviæ* duo erant filii *Tiberius* & *Drusus*, sed *Octavio* sterilis fuit. Ex sorore *Augusti Octaviâ Marcellus* sustulit duo liberos, *Marcellum* quem *Augustus* adoptavit in spem successionis, eique *Iuliam* suam collocavit, filiamque *Marcellam* quam *Agrippæ* dedit in uxorem. Cùm lethali morbo aliquando decumberet, nullum voluit *Octavii prosapia.*

voluit nominare successorem, annulum tamen suum *Agrippæ* non *Marcello* præbuit, hinc *Marcelli* in *Agrippam* levirum offensio. Cùm convaluisset *Augustus*, legavit *Agrippam* in Syriam, ut à *Marcelli* invidia conspectuque subduceretur, sed mox *Marcellus* in juventutis introitu interiit morbo, virtutum suarum multo apud omnes relicto desiderio.

Augustus Agrippam Marcello substituit, mandans ut dimissa *Marcellâ* *Iuliam Marcelli* duceret, hæc illi tres filios peperit, *Cajum, Lucium, & Agrippam* posthumum. Quæ habebat *Augustus* bella in Ponto, Pannonia, & Cantabria, *Agrippa* feliciter administravit, ipse *Cæsar* pacato agmine peragrata Gallia, Hispania, Græcia, & Asia, provincias omnes ordinavit: Romam reversus cives Romanos in suo censu quadragies centies mille numeravit, Senatores ad trecentos statuit reducere, sed metu invidiæ sexcentos admisit.

Iuliæ flagitia. Dum à bello Pannonico rediret *Agrippa*, antequam in urbem venit, in Campania decumbens expiravit. Donec adolescerent *Agrippæ* filii *Tiberium* privignum rebus domi forisque regendis *Augustus* præfecit, illique *Iuliam* filiam *Agrippæ* viduam dedit ducendam. *Tiberius* multis bellis satis feliciter defunctus est, sed eùm *Cajus & Lucius* ad virilem ætatem pervenissent, ne eos offenderet, in Rhodum secessit, ubi variis annis in magna modestia, & rerum publicarum incuria delituit. Uxor *Iulia* Romæ remansit: mulierum hæc multò spurcissima evaserat, dum multa ejus adulteria ad patris tandem aures accessissent, is adulterorum alios morte, alios exilio punivit, ipsam in insulam deportari fecit, ut in exilio moreretur, misso ei priùs nomine *Tiberii* libello repudii: hoc pudore confusus diu à publico abstinuit. Certè in hoc puniendo flagitio justum se præbuisset judicem, nisi ipse simili crimini fuisset affinis, in nimia cum *Mecænatis Terentiâ* familiaritate.

Cajus & Lucius Liviæ artibus pereunt. Ut primùm *Cajus & Lucius* militiæ laboribus ferendis erant, illum in Asiam contra Parthos, qui minorem Armeniam rapuerant, hunc in Hispaniam ad exercitum misit: sed *Lucius* ut primùm venit Massiliam morbo correptus interiit, nec diu *Cajus* supervixit. *Phraates* quidem Parthus ab eo metuens Armeniam minorem statim reddidit: sed dum esset in Armenia toto inspectante exercitu dederat *Domnes* schedulam quasi thesauri, hanc dum attentiùs legeret *Cajus*, magnum ei vulnus *Domnes* inflixit, statim quidem à circumstantibus hic est concisus, *Cajus* tamen diu ex eo vulnere laboravit, animo etiam in vitia prono voluit in Asia commorari, nec nisi ægrè Romam revocanti avo paruit; in via seu morbo seu *Liviæ* fraude periit, quarto, secundum *Salianum*, post Christum anno.

Etiam Agrippa Posthumus. Mortuo *Cajo* tertium suum nepotem *Agrippam* posthumum *Augustus* adoptavit: sed tam pravos statim ejus mores compererit, ut adoptionem illam mox irritam fecerit, & *Agrippam* relegaverit in Insulam. Ergò *Tiberius*, secundum matris votum ex suo secessu Rhodio revocatus cum fratre *Druso* adoptatus est. *Drusus* in Germanico bello aliquot annos versatus satis prosperè, ex morbo interiit, relicto *Germanico & Claudio* filiis.

Solus *Tiberius Augusto* in senectutis fulcrum relictus erat: per hunc varia bella in Dalmatia & Illyrico confecit; *Quintilius* tamen *Varus* in Belgio cum tribus integris legionibus, equitibusque & auxiliis ab *Arminio* deletus est. Effecerat *Augustus* ut *Germanicus* à *Tiberio* patruo adoptaretur, ut per *Germanicum* prosperè satis bellum in Belgio administratum est.

Augustum Livia necat. Tandem ingravescente senio *Augustus* anno ætatis septuagesimo sexto, dum Beneventum usque *Tiberium* Illyricum versus deduxisset, rediens Romam Nolæ in Campania expiravit. Maturâsse mortem creditur, quòd *Agrippam* in Insula Planaria invisisset. Itinere hoc licet secretissimo ad *Liviam* emanante, illa ficus aliquot in arbore pendentes veneno aspersisse fertur, quas *Augustus* decerpens & comedens, dum ipsa integras carperet, ex profluvio ventris placidè expiravit.

Tiberio difficulter Senatus persuadet imperare. *Tiberius* properis à matre nunciis accersitus vix spirantem invenit, & licet statim exercitum & Imperium omne arripuerit, vix tamen & ægrè valdè imperandi onus à supplice Senatu sibi impositum admittere se posse simulavit, anno ætatis quinquagesimo quinto.

Prima cura fuit immisso Centurione *Agrippam* confodere; secunda, *Iuliam* olim uxorem suam post annorum viginti exilium Rhegii tabe & inediâ conficere. *Augusti* honorificè in campo Martio cremati reliquiæ in Mausoleo repositæ sunt, dum quidam eques jurâsset vidisse se *Augustum* in cœlum ascendere, *Augustus* in divorum numerum relatus est, & perjurus eques multâ pecuniâ à *Livia* remuneratur.

Res Iudæorum à solo Iosepho. Verumenimverò redeamus jam ad res Judæorum & eas ad *Christi* natalem, & quæ mox sequuta est, *Herodis Magni* mortem deducamus. Auctor hîc nobis *Iosephus* unus superest, quæcunque enim *Salianus, Torniellus, Capellus, Usherius, Rosa*, & alii de rebus tunc Judaicis referunt, ea omnia ex uno *Iosepho* hauriunt. Quæ addit *Gorionides* fide digna non sunt, licet doctissimus *Munsterus* textum ejus Hebraicum versione & notis dignatus sit.

Post

Antipater suo Romanorum cultu impetrat in Judæos imperium.

Post capta à *Pompejo* Hierosolyma, & Judæam Romano tributo subjectam, aliquandiu in carcere *Aristobulus* Romæ vinctus degit, donec Tribunus plebis *Clodius* malè in *Pompejum* animatus tùm *Tygranem* tum *Aristobulum* liberum dimisit, ut primùm in Judæam venit ad eum exercitus confluxit, sed hunc *Gabinius* Syriæ Prætor dissipavit quinque millibus cæsis, & ipso *Aristobulo* post vulnera capto, ac Romam in vinculis remisso, quia tamen uxor *Castella Gabinio* tradidit, omnes liberi *Alexander* & *Antigonus*, duæque filiæ Româ liberi dimissi sunt. Exorto civili bello cum *Cæsar* Romam venisset, *Aristobulum* carcere liberatum parabat cum duabus cohortibus in Syriam legare, sed in via à Pompejanis veneno sublatus est: ejus filius *Alexander* arma aliquoties infeliciter tentans jussu *Pompeji* à *Scipione* Syriæ Præside securi Antiochiæ percussus est. Intereà *Hircano* Hierosolymis Regium nomen tenente, *Antipater* Idumæus omnia domi forisque administrabat, *Gabinium* in Ægyptum *Ptolemæum* reducentem armis pecuniisque adjuvit. *Cassio* post *Crassi* calamitatem in Syria exercitum pecuniamque contra Parthos colligenti gnavam & gratam operam præstitit; dum *Cæsar* victo *Pompejo* Alexandriæ bellaret, *Antipater* cum tribus millibus Judæorum optimè de *Cæsare* meritus est, & redeuntem in Italiam per Syriam studiosè comitatus est, multamque ab eo in *Hircanum* ac Judæos impetravit amicitiam, cum potestate restaurandi muros Hierosolymorum quos *Pompejus* diruerat.

Herodes Cœlosyriæ præfectus.

Ex uxore Cypri sustulerat *Antipater* liberos quinque *Phasaelum*, *Herodem*, *Josephum*, *Pheroram*, & filiam *Salomen*. *Phasaelum* Hierosolymorum & Judææ sub *Hircano* administratorem constituit, & *Herodem* Galilææ. *Herodes*, licet annorum tantùm viginti quinque adolescens, Galilæam in magnam suam laudem latronibus purgavit; *Hezekiâ*, aliisque eorum ducibus necatis. Judæorum primores dolentes Regium nomen tantum tenere *Hircanum*; potestatem autem omnem in uno *Antipatro* filiisque residere, frequentibus suis monitis *Hircanum* tandem adegerunt, ut *Herodem* Hierosolymam citaret ad causam de *Hezekiæ* nece dicendam: venit ille munitus non tantùm milite, sed etiam literis *Sextii Cæsaris* Syriæ Præsidis: nihilominus cùm Judices *Sanedrin* duriorem dicturos sententiam comperisset *Hircanus*, *Herodem* secretò monuit ut se periculo subduceret: fugit ille Damascum ad *Sextium*, ab hoc patris pecunia gratiaque persuaso, *Herodes* totius Cœlo-Syriæ præfectura donatus est; ergo statim quò Judicii Hierosolymitani contumeliam vindicaret, cum exercitu ad urbem venit, sed eum pater & *Phasaelus* frater à fundendo sanguine cohibuerunt.

Malichus Antipatrum necat.

Necato *Cæsare* & etiam *Sextio*, cùm *Cassius* septingenta talenta à Judæis exigeret, *Herodes* ducenta statim à Galilæis extorsit, quibus *Cassii* gratiam promeruit. *Malichus* autem vir inter Judæos primarius cùm portionem suæ curæ demandatam non tam promptè paràsset, à *Cassio* fuisset morte mulctatus nisi *Cassium Antipater* placàsset, *Malichus* tamen *Antipatrum*, ut à nimiâ ejus potentiâ liberaret *Hircanum*, veneno sustulit:

Et Malichum Herodes.

Herodes offensam dissimulavit, donec à *Cassio* vindicandi patris potestatem adeptus esset, tunc *Malichum* Tyri confodiendum curavit.

Herodes Rex Judæorum Romæ constitutus.

Debellatis *Cassio* & *Bruto*, *Herodes* ad *Antonium* in Asiam contendit, & ingentibus donis eum devinciens ab *Antonio* Syriæ Præsidi commendatus est: *Antigonum Aristobuli* filium magnâ Judæorum factione sublevatum non magno labore repulit: sed dum Asiam Parthi duce *Labieno* pervagarentur, *Antigonus* Parthorum armis in Judæam reductus est: Parthi *Hircanum* & *Phasaelum* fraude comprehensos vinculis induerunt: *Antigonus Hircanum* patruum, ne ad Pontificatum reverteretur, auribus mutilavit. *Phasaelus* Parthicarum contumeliarum impatiens caput muro allidens expiravit. *Herodes* Hierosolymis cum familiâ fugiens eam Massadæ deposuit, ipse Romam properans. Hic ab *Antonio* & *Octavio* donis delinitis tam benignè acceptus est, ut in Senatu Judæorum Rex constitueretur, & *Antonii* literis *Ventidio* Parthorum debellatori commendaretur, dum cum Parthis Romanis res esset, *Antigonus* contra *Herodis* vim se defendit. Sed Parthis repressis, *Sosius* legiones Romanas cum *Herodianis* conjungens, *Antigonum* Hierosolymis arctâ & diuturnâ obsidione cinxit, & urbe vi faméque occupatâ, ingens omnis ætatis & sexûs cædes edita est ab irritatis Romanis & Herodianis, *Antigoni* factionem studentibus extirpare. *Antigonus Sosio* se dedens *Antonio* in vinculis missus est: hunc *Antonius Herodis* auro & precibus motus flagris cæsum securi percussit Antiochiæ.

Herodes ducit Mariamnen invitam.

Duxerat in uxorem *Herodes Mariamnen*, *Alexandri* & *Alexandræ* (filiæ *Hircani*) natam, non tantum singulari puellæ formâ captus, sed ut hoc conjugio Judæis esset gratior, etiam ut hoc affinitatis laqueo *Hircanum* à Parthis ad se attraheret. Vivebat Babylone senex in summo apud Judæos honore, desiderio tamen patriæ & *Herodis* blanditiis Hierosolymam rediit: ubi ab *Herode* omni amicitiâ & honore cultus est, sed ad Pontificatum aurium privatio redire non permittebat.

Pontificem Ari-

Herodes Ananelum virum obscurum Babylone

stobulum Herodes curat submergi.

bylone accersitum Pontificem dixerat, *Alexandra Hircani* filia & *Mariamnes* mater filium suum *Aristobulum Hircani* nepotem Pontificatu spoliatum indignata, *Cleopatram* suis literis contra *Herodem* concitavit: fraudem hanc *Alexandræ Herodes* expiscatus est, metu tamen *Antonii* & *Cleopatræ* dissimulavit, & quasi uxori atque ejus matri *Alexandræ Hircanóque* patri gratificaturus *Ananelo* deposito *Aristobulum* Pontificatu donavit. Erat tum adolescens annorum septemdecim specie verè regia, & multò pulcherrima: dum sacra faceret in templo, populus ejus forma & genere inflammatus ab acclamationibus nimiis non potuit temperare. Hoc populi studium, ne in suam aliquando perniciem erumperet, *Herodes* non ferens adolescentem necare decrevit, sed clam per insidias metu *Cleopatræ:* invitatum ergo juvenem in regiam die festo humanissimè habuit, & à prandio natatum in piscinâ in æstu diei invitans curavit per amicos quasi colludentes adolescentem aquis præfocare. Magnum ejus mors luctum inter Judæos movit: *Herodes* cum primis mortuum deflevit. *Alexandra*, etsi satis fraudis certa, dissimulavit tamen donec ultionis se præberet occasio. Ad *Cleopatram* secretis epistolis totum *Herodis* facinus scripsit: ea *Antonium* extimulavit ad *Herodem* perdendum. *Herodes* ad causam de *Aristobuli* morte dicendam ab *Antonio* vocatus, *Mariamnem Iosepho* patruo ad suum reditum commisit, in secreto mandans ut, si quid secus contingeret, eam necaret, noluit enim summâ ejus pulchritudine post se quenquam frui: dum sæpiusculè cum *Mariamne Iosephus* sermones misceret, & non posset persuadere verè illam ab *Herode* amari, in certissimam maximi amoris demonstrationem secretum *Iosephus* communicavit, ut post *Herodis* mortem *Mariamne* non viveret.

Mariamnen Salomes calumniæ perdunt.

Herodes novis donis & blanditiis *Antonium* placavit, & in suâ amicitiâ contra omnes *Cleopatræ* artes confirmavit. Domum reversus à sorore *Solome*, cui muliebri imprudentiâ *Mariamne* superbior ignobilitatem generis objecerat, contra *Mariamnen* quasi cum *Iosepho* patruo perfamiliarem commotus fuit, sed *Mariamnes* innocentiâ compertâ, cum eâ in pristinam gratiam & amorem rediit. Dum verò omni conatu verum suum amorem persuadere nititur, iste scilicet, inquit illa, magnus tuus est in me amor, *Iosepho* mei innocentis necem imperâsse. *Herodes* evulgationem secreti certum stupri argumentum interpretatus, *Iosephum* statim fecit necari, in *Mariamnes* tamen amore perseveravit, licet magni animi mulier altum sæpe illius despectum ob fratris cædem præ se ferret.

Cùm ad Actium esset debellatus *Antonius*, *Herodes* à victore *Cæsare* sibi valde metuebat, ad eum tamen in Rhodum properavit, & suis largitionibus *Cæsaris* domesticos ita coluit, ut non tantùm pacem sed & amicitiam, Regnique Judaici confirmationem impetraverit. Dumque in Rhodum iret de suo reditu dubitans, *Sohemo* amicorum primario in mandatis dedit, si ipsum *Cæsar* necâsset, ne *Alexandra* & *Mariamne* ultra viveret, mandatum hoc suis blanditiis à *Sohemo Mariamne* rescivit. Cum ergo rediisset *Herodes*, tetrico suo vultu satis indicavit, cognovisse se trunculenta *Sohemo* data imperia: excandescens *Herodes* ob vulgatum secretum *Sohemum* necavit, & dum inter amorem & odium *Mariamnes* fluctuaret, *Salome* calumniam interposuit de *Mariamnes* veneficio. *Herodes* adhibita fide *Mariamnes* Eunuchum tormentis subjecit: hic tormentorum doloris impatiens, quicquid quærebatur fassus est. Damnata *Mariamne*, licet innocentissima, ducta est ad supplicium. Mater *Alexandra* ut se quasi à conscientia sceleris filiæ purgaret, in *Mariamnen* publicè debacchata est, quasi crudelissimæ mortis merentissimam. Hanc *Alexandræ* hypocrisin omnes detestabantur; *Mariamne* nullo matrem verbo dignata, magno & patienti animo mortem tulit: ut expiravit, ejus amore & furiis *Herodes* exagitatus, in periculosum morbum incidit: *Alexandra* moribundum accipiens agit cum custodibus ut Hierosolymorum arces sibi tradiderent: id ut rescivit *Herodes*, confestim jussit eam necari.

Antipater necatis fratribus Alexandro & Aristobulo patri insidiatur.

Habebat ex undecim uxoribus *Herodes* multos filios, sed *Alexandrum* & *Aristobulum* quos ex *Mariamne* genuerat, egregia forma adolescentes præ cæteris amabat: hos, ut literis & moribus excolerentur, ad *Cæsarem* educandos Romam misit. *Antipater*, quem ex *Doride* uxore prima genuit, pravissimi vir ingenii, ne *Mariamnes* filii regnum sibi præriperent, magna arte contra utrumque adolescentem eas calumnias struxit, ut ab iis tandem patris animum averterit. In hoc scelere sociam habuit amitam *Salomen*, quæ suarum in *Mariamnen* calumniarum conscia metuebat ab ejus filiis, si quando pervenissent ad Regnum: sociatis ergo consiliis *Antipater* & *Salome* effecerunt, ut *Herodes* persuasus de structis sibi à juvenibus insidiis, utrumque damnaverit, & damnatos necaverit. *Antipater* cùm propensum patris animum in necatorum fratrum liberos animadvertisset, licet à patre Rex ipse dictus esset, tamen de patris constantia dubitans ejus veneno necandi certum consilium capit, quod cùm ad *Herodis* aures emanâsset, etiam hunc supplicio affecit: imò verò suppliciorum in suos frequentiâ efferatus; crude-

delitatem longè latèque in quamplurimos effudir, penè nulli vel per maximam calumniam delato parcens. Ob hanc in homines malitiam, & multa contra pietatem Romanis Idolis erecta rempla, gravibus morbis cœlitùs percussus est: in quibus doloris impatientiâ victus ab inferendis sibi manibus vix potuit etiam vi coërceri. In extremis agens Deo hominibusque exosum se sentiens, Judæorum primores sub pœna mortis ad se vocatos theatro inclusit, & sorori *Salome* multis precibus, ultimum hoc suum vehemens votum commendavit, ut omnes illos immissis militibus jugulari curaret; Quam primum ipse animam efflasset: ut tota Judæa lugere domestica sua mala cogeretur, & ab omni gaudio in sua morte privatis calamitatibua depelleretur. *Salome* licet facinus fratri in extremum ejus solatium promisisset, non patravit tamen, sed eo mortuo conclusos omnes dimisit liberos.

Herodis miserrima mors.

Iosephus Herodi ascribit impossibilia.

Quæ de urbibus, arcibus, templis, theatris, portubus, aliisque operibus publicis, inprimis templo Hierosolymis *Solomonis* multò magnificentiori, *Iosephus* memorat, tanta sunt & tam immania, ut cum *Saliano*, aliisque, in dubium revocandam hìc censeam *Iosephi* fidem.

Verum est suis blanditiis & profusis largitionibus penè totam terram Chanaan, aliquotque etiam vicinas regiones à Romanis impetraverat, magnamque pecuniæ vim tyrannicè quotannis undecunque extorquebat; omnes tamen ejus ditiones, quantumvis crudeliter emunctæ, decimæ sumptuum à *Iosepho* memoratorum parti non videntur suffecturæ.

Ex undecim uxoribus multos sustulit liberos, inter quos bonâ cum *Cæsaris* gratiâ amplas suas ditiones divisit, *Archelao*, *Philippo*, *Herodi Antipæ*, aliisque filiis, nepotibus, ac consanguineis; Regna & Tetrarchias pro suo arbitrio distribuens: sed intra unum seculum omnes hæ malè partæ possessiones ad Romanos redierunt, totâ *Herodis* prosapiâ divinâ manu radicitus extirpatâ.

CAPUT XIV.

CUm in septimâ hâc Epocha authenticæ Scripruræ sileant, quin etiam à diebus *Malachiæ* ad tempora *Christi* nullæ literæ sacræ scriptæ sint (si Apocryphas excipias, quas nos pro sacris non habemus) nullas quæstiones, nulla dubia Chronologica capiti præcedenti subjicimus, sed rectà pergimus ad Novum Testamentum.

Operis CHRONOLOGICI, LIBER SECUNDUS.

EPOCHA PRIMA,

A nativitate CHRISTI *ad* Constantinum Magnum.

CAPUT I.

Usherii conatus historiam ad anni singulos quadrantes referre, est impossibilis.

Ontinet Epocha hæc res maximè illustres quæ Christi & Apostolorum ac sequentibus aliquot seculis contigêre: earum præcipuas habemus in libris Novi Testamenti; has quia supponimus notas, transimus: ad eas tamen illustrandas, quæ tam apud Judæos quàm gentes acciderunt, afferemus ex fontibus & principibus rivulorum, nimirum *Josepho*, *Eusebio*, *Tacito*, *Suetonio*, *Dione*, *Baronio*, *Saliano*, Usherio, *Burhornio*, & aliis, antiquis novis; Protestantibus, Pontificiis, absque curiosâ temporum distinctione, vel accuratâ sacrorum à profanis separatione: nam Romanorum hic ac Judæorum res tam arcto nexu colligantur, ut dissolvi commodè nequeant; & eorum conatus, qui singula non tantùm ad suos annos, sed singulos anni quadrantes referunt, laudabilis magis est, quàm post omnem operam possibilis; nec nostro etiam instituto necessarius est hic labor, qui non aliud intendimus quàm rerum ipsarum quæ gestæ sunt, præcipua capita noscenda proponere.

Archelaus Herodi successit, sed non in Regnum.

Superiorem Epocham clausimus in Christi natalibus & Herodis morte; Romana etiam ad *Augusti* ultima & *Tiberii* principia deduximus. Postquam Herodes tres suos majores filios, *Antipatrum*, *Aristobulum*, & *Alexandrum* dedisset neci, tribus superstitibus *Herodi Antipæ*, Archelao, & *Philippo*, sororique *Salome* sua omnia testamento legavit: *Herodi* quidem Regnum, sed ante mortem Archelaum *Herodi Antipæ* in Regno prætulit: omnia tamen Cæsaris arbitrio prudenter permisit, quia ab illo omnia acceperat, & ab ejus unius nutu omnia sua pendere probe sciebat. Ut primùm miserrimam animam exhalâsset, & testamentum inter amicos lectum esset, Archelaus ab omnibus Rex salutatus est. Obivit quidem ille statim omnia Regis munia, sed regium nomen & diadema non audebat induere, priusquam Cæsaris placitum cognovisset. Mox ergo à splendidissimo patris funere, conciliato sibi donativis milite & populo placato magnis de suâ benignitate promissis, parabat iter Romam, ut ab *Augusto* Regni confirmationem impetraret: in hoc fratrem *Antipam*, & amitam *Salomen*, pleramque etiam patris familiam adversarios habuit: qui secundum prius Herodis testamentum, ab Archelao ad *Antipam* Regnum studebant transferre. Dum necessaria itineri Archelaus parat, multi ex populo importunis postulatis eum circumsistunt, orantes ut vellet neci tradere ex patris consiliariis, qui crudelitatis primarii incentores & ministri perhibebantur. Bonis ille verbis populum lenire satagebat, sed cùm illi instarent, & seditio glisceret, multique militum à seditiosis in tumultu necarentur, immisit in turbam Archelaus totum exercitum, qui trium millium cæde motum compressit.

Seditionem crudeliter compescit.

Augusti in Herodis liberos benignitas.

Cùm Romam venissent omnes Herodis familiæ primores, Augustus in frequenti amicorum concilio omnes benignè audivit: aderant etiam à populo Judæorum legati qui enixè postulabant ut Judæa non diutius Herodibus, sed Syriæ Præsidi ut provincia subjiceretur: Omnibus expensis Augustus Herodis testamentum firmavit, *Archelaum* tamen non Regem, sed Tetrarcham *Judeæ*, *Samariæ* & *Idumææ* dixit, cum sexcentorum talentorum annuo reditu *Antipam Galilææ* & *Perææ* Tetrarcham cum ducentorum talentorum reditu: *Philippo* autem *Iturææ* & *Abylenes* Tetrarchiam, cum centum talentorum reditu attribuit, & *Salome* urbem *Jamniam* & regionem vicinam multò pulcherrimam, quæ sexaginta talentorum reditum exhibebant. Ex ingenti, quam ipsi matrique Herodes legavit pecuniâ, nihil voluit attingere, sed omnem inter ipsius liberos distribuit, adjectâ ex suo amplâ filiabus virginibus dote, *Archelao* regium nomen ac diadema promisit, quando dignum eo fastigiosè præbuisset.

Archelai ruina.

His officiis devinctos *Herodis* liberos domum *Augustus* dimisit: ut redierunt, non diuturnum in Judæos ipsorum fuit Imperium; tam enim crudelis fuit & avara Archelai dominatio, ut tam Samaritani quam Judæi ad *Augustum* supplices confugerint. Statim is Archelaum ut causam diceret, ad se vocavit: is ut Romam venit, & ab accusationibus oppressorum se nequivit expedire, re-

legatus est *Viennam* Galliæ in perpetuum exilium; ubi in magna egestate post aliquot annos extinctus est.

Procuratores à Judæis exoptati Herodibus pejores.

Antipas & *Philippus* diu pòst in suis Tetrarchiis perseverârunt nullo illustriori honoris gradu addito: Herodes quidem Antipas, qui Joannem Baptistam occidit, & Christo crucem adeunti illusit, ac *Jacobum* gladio percussit, aliquando Rex in S. Scriptura perhibetur: non quod unquam diadema induerit: sed quia Ethnarchæ ac Tetrarchæ in suis ditionibus supremâ potestate sub Romanis fruebantur non minùs quàm Reges. Exule *Archelao* ingens ejus à patre relicta pecunia in fiscum redacta est, ac tres ejus Provinciæ, *Judæa*, *Samaria*, ac *Idumæa Syriæ* sunt adjunctæ; ita tamen ut à Cæsare singulis, aut alteris annis venientes Româ Procuratores *Judæam* administrarent sub *Syriæ* Præfecto. Id genus regiminis Judæi ab *Augusto* solenni legatione efflagitârunt, ut sibi Herodianorum dominatione multò tolerabilius: quàm primùm tamen voti compotes facti sunt, tam grave & molestum senserunt, ut multi variis in locis rebellârint, nec nisi magnâ vi multoque sanguine subacti sint.

Galilæorum secta crudelis hypocrysis.

Ex rebellionum istarum capitibus primarium fuit Judas Galilæus, qui ad tres priores Judæorum Sectas *Sadducæos*, *Pharisæos*, & *Essenos*, addidit quartam Galilæorum; qui Dei populum liberum, nullique Domino subjectum, ac omne Romanis tributum illicitum docebant. Hypocritæ hi jactitantes se liberatores patriæ ab omni extraneorum jugo; rapinis, cædibus, & omnimodâ oppressione vicinos omnes absque discrimine pessundedêre; multò plura patriæ mala inferentes quàm ab extraneis illata prætendebant depellere. Nihilominus insana hæc libertatis affectatio tam multos miserrimi istius populi mox occupavit, ut compesci non potuerit, nisi in totius gentis tantùm non ultimâ ruinâ.

Iesu Christi vita ad ultimum triennium quietissima.

Interea Dominus noster infantiam, adolescentiam, & juventutem ad annum tricesimum in *Galilæâ* Nazarethæ summâ cum pace silentioque transigebat: nisi quod annorum duodecim puer in templo Hierosolymitano cum Doctoribus de lege, miranda & supra puerorum captum sapientia disputaverit. Quæ à tricesimo ad mortem gessit, à *Tiberii* decimo quinto ad decimum octavum, vel decimum nonum, ea divino Euangelistarum calamo ita perscripta sunt, & Dei magnâ bonitate omnium hodie manibus teruntur, ut non sit necesse ex iis quicquam hic inserere.

Livia Augusta filio Tiberio per scelera paravit imperium.

Res Romana sic tum stabat. Tiberius Nero, ut primùm expiravit *Augustus*, secundùm ejus testamentum Imperium occupavit. Quinquagesimum sextum agebat tunc annum vir multarum virtutum, sed plurium vitiorum, inprimis versutiæ, & dissimulationis plenus; ejus mater Livia post mariti mortem per Senatus decretum *Julii*, familiæ inserta, *Julia* Augusta dein vocari solita est. Mirum est doctissimum *Salianum* post æquè dictum *Baronium*, *Josephum* taxare, quod Liviam vocet *Juliam*, quasi *Augusti* uxorem cum sceleratâ ejus filiâ confunderet: certè *Josephus* si hîc erret, Romanæ historiæ principes, *Tacitum*, *Suetonium*, & *Dionem* erroris sui manifestos autores habet: sed Pontificiorum plerorumque in *Josephum* odium, doctissimorum virorum oculos hîc & alibi sæpe ita offuscavit, ut illustres valde veritates perspicere non valuerint. Utcunque, *Julia* hæc Augusta, priùs Livia, suis artibus, & maximâ apud maritum *Augustum* potentiâ filio suo Tiberio contra omne jus & fas imperium impetraverat.

Agrippa Posthumus malè perditus.

Habuit *Augustus* ex *Agrippâ* & natâ suâ *Juliâ* tres nepotes, *Cajum*, *Lucium*, & Agrippam Posthumum: *Livia* viis & modis *Cajum* & *Lucium* de medio sustulit, istis mortuis Agrippa Posthumus ab avo *Augusto* adoptatus est: sed tanto astu rem tractavit *Livia*, ut adolescens nullius sceleris compertus, etsi rudioris ingenii, in tantum *Augusti* odium incurrerit, ut non modo jure adoptionis fuerit privatus, sed etiam in Insulam deportatus exul in arctâ custodiâ teneretur; donec *Augustus* rigoris sui in nepotem immeritum pœnitens, occultè eum in *Planariâ* inviseret, cogitans in successione Imperii *Tiberio* anteponere: sed secretum hoc colloquium ad *Liviam* emanans tam *Augusto* quàm Agrippæ mortem, ut suprà dictum, maturavit, non propterea tamen Imperium *Tiberio* satis securum.

Germanici virtutes.

Cùm à marito *Claudio Nerone Liviam Augustus* abstraheret, præter *Tiberium* ferebat tunc illa in utero partui proxima filium secundum *Drusum*: ut hic adolevit, in virum magnæ virtutis evasit, multas de Germanis victorias obtinuit, uxor *Antonia* Triumviri ex *Octaviâ* *Augusti* sorore filia duos & filios peperit, Germanicum & *Claudium Nerones*. *Drusum* præmatura mors in Germanico bello sustulit morbo. Germanici in primâ juventute tanta humanitas, fortitudo, & omnigena virtus effloruit, ut tam populus quàm legiones summâ in eum charitate flagrarent; hinc *Tiberio* summus metus ne vellet Germanicus à lubentissimo tam populo quàm milite Principatum acceptare; & quidem legiones cum Germanicæ, tum Pannonicæ *Tiberium* aversantes in apertam seditionem exuperant: tanta tamen Germanici modestia; & in patruum reverentia fuit, ut legiones etsi magno cum labore *Tiberio* obedientes reddiderit. Maximum hoc beneficium pravissimum *Tiberii* ingenium non superavit: hujus enim à virtute Germanici formido nunquam cessavit, donec pessimis suis artibus

artibus viro optimè de se merito ultimam perniciem creâsset.

Livia cum Tiberio in Germanicum conspirat.

Reges Parthorum *Arsacidæ* ab aliquot seculis latissima Orientis regna usque ad *Indias* possidebant; quod ad externos hostes satis securi, etsi domesticis seditionibus multoties vexarentur. Tum temporis venerat Parthorum Imperium in manus *Artabani*; vir hic acer non tantum *Armeniam* occupavit, sed & Euphratem aliquando transgrediens *Syriæ* & *Arabiæ* minitabatur. Secundum *Augusti* consilium non laborabat Tiberius Romani Imperii satis tum superque ampli fines dilatare, tantùm in Oriente ad Euphratem & Occidente ad Rhenum multas & fortes legiones, ut Parthorum & Germanorum eruptiones compesceret. Germanici & patris *Drusi* virtute Germanorum vires adeo fractæ erant, ut nihil inde metus restaret, sed ab *Artabano* & Parthis periculum Tiberius de industria exaggerabat, ut haberet prætextum abstrahendi Germanicum à suis legionibus, & objiciendi casibus belli Parthici, eumque in Oriente procul Româ induendi iis cassibus, quos in ejus mortem sceleratissimus patruus satis apertè parabat. Difficulter admodum, nec nisi ægrè, repetitis Tiberii mandatis Germanicus Romam ad triumphum accessit: hoc peracto sub honoris specie statim in Orientem amandatus est, ut *Armeniam, Cappodociam*, *Syriam*, cæterasque ibi Provincias administraret contra vim fraudemque *Artabani* & aliorum. Concessa quidem ei fuit amplissima in omnes ultra mare Provincias potestas, & quot vellet legiones ac sociorum auxilia; sed tamen ante eum missus est in *Syriam* Prætor *Piso*, vir turbulentissimi ingenii, cujus uxor *Plancina* fæmina primæ nobilitatis *Augustæ* intima.

Licet *Augusta* Tiberii mater Germanici fuerit avia, multò tamen in Tiberium, quàm in Germanicum fuit propensior; habebat enim Germanicus *Agrippinam* filiam *Agrippæ* & *Juliæ Augusti* unicæ prolis sororem *Caji*, *Lucii*, & *Agrippæ Posthumi*, qui omnes Liviæ artibus perierant. *Agrippina* maximæ virtutis & æqualis animi fæmina, ut *Augusti* neptis & genuinus sanguis, Liviæ non tam morigera erat, ut in imperiosissimæ mulieris gratiâ potuerit perseverare: paulatim ergo in odium incidens, Livia in Germanici totiusque ejus familiæ perniciem cum Tiberio lubenter satis conspiravit: utque Tiberius *Pisoni* occulta in Germanici ruinam mandata dedit, ita Livia *Plancinæ* ut vexaret *Agrippinam*. Germanicus ut in *Asiam* venit, prudentiâ & nominis sui terrore statim omnia composuit: *Græciam*, *Ægyptum*, cæterasque Provincias invisit, tantæ ubique humanitatis, ut summum omnium populorum amorem erga se conciliaverit. Solus *Piso* in omnibus ei apertè adversari, calumnias, insidiasque struere, imò tandem operâ incantatricum venenum præbere: quod cum certò comperisset Germanicus, *Pisoni* amicitiam renuncians imperavit properum ex *Asia* discessum; sed interea suam toti orbi Romano gratissimam animam exhalavit Antiochiæ: dum hìc in rogo corpus dissolutum est, cor ut veneno imbutum manebat incorruptum.

Piso Tiberii fraude confoditur.

Agrippina, quæ cum liberis ubique maritum comitari solebat, ejus cineres in gremio Romam detulit, vindictam de veneficio Pisonis & *Plancinæ* à Tiberio expetens: cognitio causæ Senatui delata est, populus morte dilectissimi *Germanici* furens à discerpendo Pisone & *Plancinâ* vix potuit cohiberi. Tiberius etsi in Senatu justum se judicem ferebat, tamen clam per internuncios Pisoni spem fecit vitæ. Habebat in manibus Piso codicillos, qui satis probabant nefaria Tiberii & *Liviæ* in *Germanicum* mandata, quos proferre statuebat in Senatu; sed eo astu rem tractavit Tiberius, ut spe vitæ Piso ab accusando Tiberio abstinuerit, donec animadvertisset uxorem *Plancinam* ipsius à se causam separâsse, ac precibus *Liviæ* & Tiberii à Senatu absolutam: suæ tum condemnationis certus non ultra differre statuit mandatorum Tiberii dilationem: verùm dum in hoc est, immisso à Tiberio percussore necatur, ita cautè tamen ut ipse sibi manus intulisse visus sit. Ars hæc non cohibuit populi animos oraque ab odio & maledictis in Tiberium & *Liviam*, ut verissimos *Germanici* cædis auctores.

Tiberii crudelitas.

Germanico sublato, Tiberius suo genio absque timoris fræno indulgens, in multa scelera ruit: nobilissimorum utriusque sexûs plurimos suo odio & avaritiæ litavit; novum majestatis crimen rigore summo persequutus est, si quis levissimo verbo vel se, vel matrem, vel *Augusti* famam tetigisset, statim correptus & damnatus unco ad Gemonias scalas trahebatur, ac sine sepulchro præcipitabatur in Tiberim, omnibus bonis in fiscum redactis. Unicum erat in hoc malo levamentum, si qui ante sententiam sibi manus intulissent, tum hæredibus bona, & corpus honestæ sepulturæ tradebantur: hinc factum ut permulti senatorum & equitum nullius criminis conscii, tamen metu tyranni & falsorum testium spontaneam mortem amplexi sint.

Sejanus aulicorum maximus.

In omnibus suis sceleribus primarius *Tiberio* minister erat Ælius Sejanus, à parvis natalibus ad præfecturam Prætorianorum evectus: hic homo per vitia & adulationem usque adeò se insinuavit *Tiberio*, ut apud ipsum omnia potuerit: hinc omnibus à Sejano magnus metus, & ex metu non minor quàm erga ipsum *Tiberium* observantia. Dudum senatus omnibus Imperatorum nutibus etiam pessimis servilissimè obsecundabat: volente *Tiberio* Sejanus sæpe in consulatu sibi fuit Collega, imò verò

eò tandem deventum eſt, ut in literis publicis Sejani cum *Tiberio* nomen conjunctum ſit, & idem Sejani imaginibus cultus qui *Tiberii* deferretur. Ex maxima hac quæ ulli, ullo ſeculo, uſquam terrarum aulico contigit exaltatione, cupido ipſum inceſſit Imperii, remoto cum tota ſua familia *Tiberio*.

Prætoriani milites per urbem ſparſim habebant hoſpitia, eos omnes Sejanus in una juxta palatium caſtra attraxit, ubi ab iis ſemper unitis major terror promptiuſque ſervitium in omni caſu ederetur: horum primarios tot officiis beneficiiſque Sejanus coluerat, ut omni ejus arbitrio inſervire paratiſſimi fuerint Senatus: omnes & ſinguli quotidie Sejano æquè, ſi non plus, quàm *Tiberio* adulabantur, per eum unum ad omnes honores erat aditus; exaltabat, deprimebat quoſcunque pro libitu. *Tiberio* filius fuit *Druſus* ad ſpem Imperii à puero educatus, vir fortis & magni ſatis animi, ſed paternorum in multis morum: hinc uxor *Livilla Germanici* & *Agrippinæ* filia, ex ea gemellos ſuſtulit: quorum alter *Tiberius* patri ſupervixit. Ad Imperium pervenire Sejanus non potuit niſi remoto *Tiberio*, filioque *Druſo* & nepote *Tiberio* gemello, omnibuſque *Germanici* liberis: viri ambitio ipſius animum ad tam immane flagitium accendit: initium fecit à corruptione *Livillæ* uxoris *Druſi*, quam adulterio pollutam pellexit ut marito lentum venenum præberet. Mortuo *Druſo* Sejanus humili codicillo *Livillæ* nuptias à *Tiberio* poſtulavit, dimiſsâ uxore ſuâ *Apicatâ*, ut *Livillæ* locus eſſet; *Tiberius* catâ ſuâ prudentiâ rem diſtulit.

Sejanus totam Cæſaris domum excindere parat.

Sejanus iſtius voti ſatis certus, pergit ad reliqua. *Agrippinæ* tres erant filii, *Caligula* minimus natu, etiam *Tiberius Druſi*, ut pueruli ſpernebantur, ſed majoribus natu liberis *Agrippinæ*, *Neroni* ac *Druſo* magnæ ſpei adoleſcentibus retia Sejanus tetendit. Plerique circa eos & matrem Sejano erant ſervi venalitii, per hos quæ voluit mendacia quotidie ſuggerebat, & omnia tam matris quàm filiorum dicta, facta, nutus accipiebat, quæ ſtatim deferebat ad *Tiberium*: hinc immane *Tiberii* odium ac ſuſpicio eò devenit, ut tam Agrippinam quàm *Neronem* apud ſenatum accuſaret ſtructarum in ſuam vitam inſidiarum, ut ipſi imperarent: nec finem habuerunt Sejani calumniæ, donec Agrippina in inſulam Pandatariam, & *Nero* ac *Druſus* in alios locos exilii amandarentur. Agrippinæ, cum *Tiberio* convitiaretur, Centurio verberibus oculum excuſſit, & cùm inediâ ſeipſam conficere conaretur, nolenti per vim cibus injectus eſt, mox tamen ex mœrore tabeſcens interiit, jactavitque in Senatu per literas ſuam *Tiberius* clementiam, quod non unco traxiſſet in *Gemonias*. *Nero* metu tormentorum ſuo ſe gladio jugulavit, *Druſus* à cuſtodibus ſubtracto alimento crudeliter inediâ ſublatus eſt.

Agrippinam cum filiis perdit.

Paulò antè *Livia* octogenariâ major interierat. Dum ea vixit, aliquem Tiberii ſceleribus materna reverentia modum ponebat, ſed hac ſublatâ filius ſe totum in ſævitiam & libidines profudit. Diu antè *Sejanus* perſuaſerat, ut Româ ſecederet, ac in amœno rure terreſtri felicitate frueretur: ille verò lubentiſſimè in inſula *Capreis Campaniæ* littori appoſitâ per multos annos ſe abdidit, nefariis & infandis libidinibus ſupra modum indulgens, & crudeliſſima quotidie mandata Senatui per codicillos imponens, relicto ſtrepitu urbano, totiuſque Reipub. onere ſoli *Sejano*: hic verò ambitione cæcus, ac Imperii certus ulterioris moræ impatiens, Tiberium è medio tollere parabat: illud ut primùm cautiſſimus ſenex ſenſit, omni ſuâ arte vix potuit prævenire; magnus tamen ſimulandi artifex *Sejanum* ſic perdidit.

Matris morte Tiberius deterior.

Senatui ſcribit ut Sejanum ſibi Collegam in Conſulatu ad quinquennium ediceret, Tribunitiæ etiam poteſtatis (qui gradus ad Imperium proximus) per literas amiciſſimas Sejano ſpem facit: interea clam præfecturam Prætorianorum militum *Macroni* cum donativo ſingulis committit, unà cum prolixis ad Senatum literis. Sejanus in tantæ potentiæ culmen, tam in caſtris quàm in urbe & Senatu evaſerat, ut ſi quicquam Tiberiani contra ſe conſilii expiſcatus eſſet, facilè ipſi fuiſſet Tiberio ſublato in Imperii throno conſediſſe. Idipſum valde metuens Tiberius, intra ſua unius clauſtra pectoris occultavit quæ in Sejanum ſtruxerat, uſque ad ipſum executionis momentum.

Tiberii artibus Sejanus perditur.

Macro cum Tiberii literis in urbem veniens multo mane Senatum convocavit, cum *Regulo* Conſule & *Lacone* Præfecto vigilum Tiberii mentem in Sejanum communicavit: Sejano Senatum ingredienti & aliquantum turbato quod nihil ad ſe à Tiberio literarum afferretur, *Macro* ſuſurravit in aurem, habere ſe ad Senatum mandata de tribunitia ipſi poteſtate conferenda: hoc nuncio lætus Senatum alacer ingreſſus confodit. Interea *Macro* Prætorianos à foro ſecum ad caſtra duxit, ut acciperent Tiberii mandata & donativum, eorumque loco ad Senatûs introitum *Laconem* cum ſuis poſuit. Initio literarum Tiberii in Senatu lectarum non eſt turbatus Sejanus, nam pauca tantùm & levia ipſi imputabantur: ſed ut graviora impingi, & ex amicis primariis duos damnari carceremque ſibi decerni audivit, attonitus animo concidit: proximi ab eo fugere, Senatus ejus exitio lætari, Conſul & Prætor circumſiſtere, & mox ducere in carcerem: plebs tota concurrere, & ejus imagines divino quotidie cultu adoratas confringere: mox ipſe ad ſcalas damnatus tribus diebus à furente populo per ſtrata raptatur, & diſcerptus tandem

in

in *Gemonias* dejicitur: liberi omnes eodem fato periêre, longoque pòst tempore exitiale crimen fuit permultis omnium ordinum quod in ejus amicorum albo reperirentur.

Spes erat, remoto Sejano Tiberianorum omnium ſcelerum adminiſtro, mutatum iri in melius Tiberium, ſed ſtatim illa ſpes decollavit, cùm indies vir praviſſimus rueret in pejora: hinc populo ſummè exoſus, nemine tamen in eum quicquam tentare, imò nec hiſcere auſo, peſtis hæc mundi ac ſeptuageſimum annum vitam produxit.

Caligulæ principia ſpecioſa. Ex *Germanici* filiis Cajus Caligula (ſic dictus quòd in Germanicis caſtris natus, & inter legiones educatus militaribus calceis caligiſque à matre *Agrippina* Legionariis ſubblandiente frequenter indueretur) in juvenem viginti quinque annorum evaſerat: *Tiberius* etiam *Druſi* filius adoleſcebat. Caligula præ ſe ferebat ſummum erga *Tiberium* patruum obſequium, optimoſque mores praviſſimæ indoli prætexebat, donec viveret patruus; hinc & ob patris *Germanici* matriſque *Agrippinæ* gratiam tanto in eum amore flagravit populus, quanto in *Tiberium* odio.

Cupiebat *Tiberius* nepotem ſuum gemellum ſucceſſorem conſtituere, ſed cognito populi totius in Cajum ſtudio, & ut ferebatur, perſpecto Caji multò praviſſimo ingenio, ut ſucceſſoris ſcelera obliterarent ſua, nihil in Cajum molitus eſt. Cùm in extrema ſenecta mortalis languor occupâſſet, & lethalis paroxyſmus, omnes Cajum moribundo aſſiſtentem ut Imperatorem ſalutavêre; ſed accepto reviviſcere *Tiberium*, & ſoluto paroxyſmo expergiſci, ſtatim omnes in magno metu à Cajo diffluere: Cajus verò ad *Tiberium* reſurgentem intrans ſuperinjectâ faciei multâ veſte, fruſtra reluctantem coëgit emori anno viceſimo tertio Imperii, ſeptuageſimo octavo vitæ, & Chriſti triceſimo octavo.

Nemo unquam majori gaudio cùm Senatus, tum populi, tum Provinciarum Imperium adiit, quàm Cajus Caligula: *Germanici* patris & matris *Agrippinæ* magnæ fuerunt virtutes, & ſummum apud omnes ordines ſtudium, ſummaque intempeſtivæ utriuſque mortis miſeratio: ipſe etiam Cajus magnus ad eum diem fuerat virtutis ſimulator, & vitiorum ſuorum diſſimulator; quinetiam Imperii initio omnia boni Principis officia præſtitit: ſed mox ruptis hypocriſeos vinculis & disjectâ ſimulationis ſcenâ, eo improbitatis & amentiæ provectus eſt, ut nullum magis horrendum in ſolio monſtrum unquam ſederit. Aliquandiu omnia *Tiberii* gravamina levavit, in Senatu ut civis magis quàm Princeps verſatus eſt, matris & fratrum cineres magnâ pietate ab inſulis, ubi à *Tiberio* necati & defoſſi fuerant, in urbem & *Auguſti* mauſoleum intulit, aviæ *Antoniæ* omnes *Auguſtæ* honores obtinuit, *Tiberii Liviæque* legata omnia fideliter perſolvit, militibus & populo magna viritim congiaria diſtribuit: ſed revocatis quos urbe *Tiberius* ejecerat hiſtrionibus, paulò pòſt in omnem erupit amentiam.

Vulgaris tum fuit Imperatorum omnium etiam vivorum ἀποθέωσις. *Iulio*, *Auguſto*, *Tiberio* vivis ac viventibus, templa, altaria, ſacerdotes, & quotidiana ſacrificia inſtituebantur: ſed in hoc genere Cajus omnes ſuperavit. *Sed mox evaſit in horribiliſſimum monſtrum.* Cum Jovis imagine prolixos ut eum fratre ſermones in Capitolio ferebat, eum plena Luna ut uxore fingebat ſe converſari, per totum orbem Romanum ut Deus majorum gentium, imò ut Deorum maximus, nemine (ſi Judæos excipias) contradicente, cultus eſt. Pietas in propinquos non diu conſtitit. *Antoniam* aviam, quia à ſceleribus diſſuadebat, vel veneno vel voluntaria morte ſuſtulit. Gemellum fratrem adoptatum *Tiberii* ex *Druſo* nepotem necari præcepit, juſtâ in avum numinis vindictâ: nam *Tiberius Germanicum Piſonis* & *Plancinæ* opera confecit veneno, & *Agrippam Poſthumum* Centurionis ſicarii manibus confodit: divina fuit talio ut *Sejanus* & *Livilla Druſum* medicata potione tollerent, & Cajus unicum *Druſi* filium, adeoque totas *Tiberii* reliquias eradicaret: hinc ad promiſcuas ſenatorum, equitum, & quorumcunque cædes abſque cauſa demens Cajus prorupit.

Inſani ſumptus, & libidines. *Bajanum* in *Campania* ſinum ter mille ſexcentorum paſſuum immenſo ſumptu ponte ex colligatis navibus ac ſuper ingeſta humo conſtravit, ut *Xerxem* & *Darium* in ſternendo pontibus Helleſponto ſupergrederetur. Ex vicino populo ad ſpectandum opus perfectum confluente, & ad convivium in littore invitato aliquot millia in mare præcipitavit, & ne emergerent, contis remiſque à militibus deprimi mandavit: ſorores omnes tres inceſto ſtupro polluit: inſani ſumptûs convivia frequenter ſtruebat, nobiliſſimis omnium ordinum utriuſque ſexûs eò invitatis: mulieres quaſcunque libuit in medio convivio ex triclinio ſeductas vitiavit: deſponſas ductaſque à ſenatorum primariis complures rapiens ipſe duxit, & paucis poſt diebus repudiavit.

Avaritia ſumma. Ingentes à *Tiberio* relictos theſauros intra unius anni ſpatium abligurivit, & his dilapidatis, ut amentiæ ſuæ ſupereſſet quod conſumeretur, ad omnes quærendi & raptandi pecunias artes ſe convertit: civium locupletiſſimos confictis criminibus magno numero jugulavit, ut in fiſcum bona redigerentur: filiæ ſuæ, quam unicam ex *Cæſonia* prolem habebat, à populo ſtipem emendicabat: ut Calendis Januarii ſibi ſtrenæ à quocunque darentur dixit: in omnia venalia, in omnia civium capita nova tributa impoſuit: eo pecuniarum ardore flagrabat, ut aureorum acervis nudis pedibus inambularet, & corpore toto obvolveretur: Si tamen omnes non diu

 imma-

immani ejus luxui sufficiebant. Urbe ergo atque *Italiâ* variis suis artibus evacuatis, quasi ad bellum Germanicum & Britannicum magnum exercitum magnâ celeritate duxit in *Gallias*, ut longâ pace florentes provincias degluberet: certè nullo cum hoste ipsi res fuit; tantùm *Galliæ* civitatum viros locupletes immensâ pecuniâ emunxit multis vitâ privatis, ut bona raperet.

Maximè meticulosus. Cùm ultra Rhenum agmine confecto iter faceret, & ex suis audiret condensationem illam agminum hosti, si quis fuisset, nimis opportunam, tanto repente correptus est metu, ut summâ celeritate fugeret retrorsum, curru equoque dimissis, trans agminum capita militum manibus scutisque portatus.

In *Britanniam* præsentem expeditionem simulans, paratâ classe militeque in littore quasi ad pugnam instantaneam dispositо, cecinit classicum; sed omne imperium fuit ut miles magnâ cum curâ conchylia in littore colligeret: Ea spolia suo triumpho dignissima Romam portari jussit per nuncios ad senatum de insigni sua victoria missos. Expectavit sibi decretum iri triumphum, dum verò senatores metuentes, ne ipsi viderentur illudere, si decrevissent de re tam ridicula honores, differunt statutum; ipse excandescit, & Senatui ultimam ruinam interminatur.

Antequam exspoliatâ Galliâ reverteretur, libido cepit legiones omnes Germanicas contrucidandi, eâ scilicet de causâ, quòd ipso infante rebellâssent, desiderantes à *Tiberio* ad ipsius patrem *Germanicum* imperium transferre; sed cùm jussisset arma deponere & inermes aliarum legionum equites circumsistere, animadvertens quosdam vim suspicatos ad arma resumenda dilabi, tanto timore correptus est, ut statim rapto agmine properaret in *Italiam*, cogitans in *Alexandriam* & ultra marinas Provincias fugere, sed perditis prius Romæ præclarissimis omnium ordinum, publicè in theatro non semel optavit, ut toti populo una esset cervix quam uno ictu demeteret.

A prætorianis confoditur. Sub furia hac & monstro hominum annis tribus & aliquot mensibus orbis Romanus ingemuit, tandem ad eum concidendum multi conspirârunt: *Cassius Chærea*, & *Julius Sabinus* prætorianorum Tribuni duces erant conjuratorum: hi ab amphitheatro ad prandium in Palatio degredientem aggressi multis vulneribus confodiunt. Ut mortis fama cœpit pervulgari, Germanorum stipatorum cohors obvios quosque obtruncat; & ægrè cohibita est ab omnibus mactandis senatorii & equestris ordinis, qui in amphitheatro sedentes, summo timore perculsi, pedem de loco movere non audebant, donec certâ Imperatoris morte Germani à suis Centurionibus persuasi sint gladios recondere. Tum Senatus in Curiâ cum conspiratoribus convenit, magno omnes cum gaudio Tyrannum excisum gratulantes, summis laudibus *Chæream* cum cæteris percussoribus accumulant.

Claudius è mortis faucibus tractus ad thronum. Sed dum hi de restituenda populo prisca libertate consultant, & percussores ad Palatium redeuntes *Cæsoniam Caligulæ* cadaveri illachrymantem cædunt unà cum filia, quidam miles spolia quærens in Palatii angulo Claudium delitescentem invenit, trepidantem mortis instantaneæ metu: hunc ut agnitum bonisque verbis confirmatum in castra statim perducit. Milites ac populi fæx assueta largitionibus Imperatorum, & alii etiam ab Optimatum in Senatu regimine abhorrentes, seu memores, seu ex historia conscii bellorum civilium multò crudelissimorum à discordi senatu motorum in unius principatum propendebant. Hi in parato Senatu & fluctuante quibus Imperii habenas committerent, Claudium proclamant Imperatorem.

Germanici hic frater & *Caji* patruus ac *Tiberii* ex fratre nepos jam in quinquagesimo anno nullius sceleris compertus, magnâ suâ socordiâ contemptum sibi ac inde securitatem periculosissimis temporibus pepererat; procul ab omni imperio ejus animus, sed à prætorianis & plebe impulsus est, ut in vacanti solio sederet. Senatores abjectâ statim omni libertatis spe atque Reipub. curâ, in adulationem Claudii magnâ contentione se prostituerunt; *Chæream, Sabinum*, aliosque percussores *Caji*, qui ἀντιφονία non prævenerunt, missi ex castris milites confoderunt. Ista fusè *Tacitus* in libris suis deperditis, & ex eo *Dion Cassius* ac imprimis *Josephus* scriptores Græci.

Pilati miserrima mors. Eâ tempestate res Judæorum sic sese habebant. Cum ut suprà dictum, relegato Viennam *Galliæ Archelao* ejus regnum *Iudeæ, Samariæ* ac *Idumeæ* adjectum fuisset Provinciæ *Syriæ*, & à Procuratore sub *Syriæ* Præfecto administraretur, Pontius Pilatus Procuratorum istorum sextus, annis ferè undecim ad exitum prope *Tiberii* Judæos gubernabat; sed tandem admissorum in D. Jesum vindicta in eum cælitus advenit. Impostor quidam Samaritanus in montem *Garizim* multos seduxit, promittens revelaturum se copiam sacrorum vasorum ibi à Mose reconditorum. Confluente multitudine Pilatus seditionem veritus præoccupavit montem suo milite, populumque in subjectâ valle disjecit multorum cum cæde, Samaritarum primores ad *Vitellium, Syriæ* Præsidem detulerunt querimoniam de suorum cæde: *Vitellius* Pilatum Romam misit, dicturum *Tiberio* causam: antequam eò venit *Tiberius* expiraverat: *Cajus* accusatoribus Pilati auditis *Viennam* eum relegavit, ubi iis angoribus animi exagitatus est, ut manus sibi intulerit. *Vitellius* ejecto *Iudæâ* Pilato Cajapham etiam Pontificatu privavit. *Cajaphæ ruina.*

Exardescere tum cæpit in Judæos ira divina, tum ob necatum Christum, tum ob rejectum

jectum Euangelium. Alexandriæ & in vicina *Ægypto* magna degebat Judæorum turba suprà decies centies mille: *Ægypti* Præfectus *Flavius* metuens ne populus Alexandrinus de prava sua administratione *Cajo* quereretur, & ab insano Principe perniciem sibi facilè procuraret: à quibusdam persuasus est nullo ipsum majore beneficio Alexandrinos placare posse, quàm vexando Judæos: hoc ille consilium tanta cum industria exequutus est, ut plurima Judæorum millia absque omni crimine partim à suo milite, partim à Græca Alexandriæ plebe crudelissimè necari permitteret. Cùm de atroci hacce injuria *Philo* cum aliis Judæorum legatis *Cajo* conquereretur, *Appion* Alexandrinus libertorum *Caji* operâ ita eum contra Judæos accendit (quòd ipsi ut vero Deo noluerint sacrificare) ut parum abfuerint ab ultimo per totam *Ægyptum* exterminio, sed divinâ factum est providentiâ ut aliâ de causâ *Flavium Cajus* necaverit, & propera ejus mors Judæos Alexandrinos ab Imperatoris furore liberaverit.

Magna Judæorum Alexandriæ laniena.

Tum temporis Judæorum quam plurimi Babyloniam colebant Nisibi, Ctesiphonte, Neerdæ, aliisque ad Euphratem urbibus: ex iis juvenes duo fratres *Asinæus* & *Anilæus* textrinam Neerdæ exercentes à magistro artis malè habiti correptis armis in vicinia egerunt latrones; ad eos tanta mox confluxit colluvies, ut justi tum exercitûs duces cum *Artabani* Parthorum Regis Præfectis aliquoties victores decertârint: hinc ad *Artabani* aures eorum fama pervenire; & ipsorum videndorum studio Rex flagrare, ipsi verò pactâ regio verbo incolumitate ad ipsum itare: Rex juvenes magni facere, & egregiè donatos dimittere, impositâ curâ ut *Babyloniam* suis armis à latrocinio tutarentur: hinc ipsi diu opibus & fama florere; donec *Anilæus* uxoris vicini Præfecti amore flagrans ipsi bellum moveret & in prœlio occideret, occisique uxorem domum suam deduceret: mulier illa suâ pulchritudine ita *Anilæum* dementavit, ut apud ipsum non tantum omnia alia potuerit, sed etiam idola sua Parthica publicè colere permissa sit. Omnes tum Judæi fremere in *Anilæum*, *Asinæusque* frater ipsi seriò suadere ut uxorem in Idolo'atria pertinacem remitteret ad suos; de hac Asinæi mente à marito monita pravissima mulier, Asinæum veneno sustulit. Istorum scelerum vindicta non diu tardavit. *Mithridates Artabani* gener Babyloniæ Præfectus *Anilæo* bellum movet, in prœlio Parthos Judæi fuderunt, & *Mithridatem* ceperunt vivum: *Mithridati* vitam ac libertatem *Anilæus* largitus est, sed reducem *Mithridatem* uxor *Artabani* filia tot conviciis accepit, ut necesse habuerit bellum contra *Anilæum* redintegrare, ubi Judæos securos invadens magnam stragem edidit, Anilæo inter cæteros occiso, à cæde superstites ex tota *Babylonia Seleuciam* commigravere. *Seleucia* à Græcis Syrisque malè inter se concordibus colebatur; accedentibus ad Syrorum partes novis advenis Judæis Græci inferiores evasêre: sed statim se ad Syros converterunt firmissimam ac perpetuam pacem offerentes, modò secum in Judæorum perniciem vellent conspirare: Accepta est conditio, Syri, Græcique in Judæos involantes supra quinquagies mille ferro deleverunt. Ita non minùs in Babyloniâ quàm *Ægypto* paulò post Christum crucifixum, maximæ Judæorum clades fuerunt. Sed hæc tantùm initia malorum quæ divina manus hoc pacto immisit.

Asinæus veneno,

Anilæus gladio perit.

Magna Judæorum in Babylonia cædes.

Cajus Vitellium ex *Syria* revocavit, virum fortissimum, & in bello Armenico ac Parthico felicem: hæc ejus fundi calamitas, nam *Cajus* à fortibus Provinciarum præfectis valde sibi metuebat. Vitellium, ut ad se venisset, statuit necare; verùm ut venit tam singulari modestiâ, humilitate & adulatione, cum *Cajo* versatus est, ut *Cajus* non abstinuerit modò à sævis in eum mandatis, sed etiam inter primarios amicos asciverit. In *Syria* Vitellio successit *Petronius*: dura huic *Cajus* in Judæos mandata dedit; jussit enim suam in templo Hierosolymitano imaginem adorandam statui: dum infinita Judæorum multitudo ad *Petronium* Cæsareæ venisset deprecatum intolerabile hoc sibi scelus, *Petronius* Judæorum misertus, quantum potuit, mandatorum *Caji* distulit executionem.

Vitellium suæ servât adulatio.

In florente tunc apud Cajum fuit gratiâ Herodes Agrippa: hic *Herodis Magni* & *Marcamnes* nepos ex filio *Aristobulo*, quem pater cum fratre *Alexandro* necaverat, maximi animi juvenis, sed in tenui admodum fortunâ Romæ puer in Cæsaris aulâ educatus fuit: ejus mater *Berenice Antoniæ Germanici* & *Claudii* matri fuit perfamiliaris; cùm domi omnia juvenis decoxisset, magnoque insuper ære alieno premeretur, in *Italiam* ad *Tiberium* navigavit, difficulter admodum paratâ ad iter pecuniâ. A *Tiberio* in insulâ Capreis amicè acceptus est, & Romam dimissus cum mandatis ut nepoti suo *Tiberio* adhæreret: ipse tamen Cajum magis coluit, cum quo in vehiculo aliquando delatus in campos, audiente *Eutycho* servo suo aurigâ Deum precatus erat ut *Tiberio* mortem, ac Cajo imperium maturaret. Postea cùm *Eutychum* postulâsset furti, fugitivus hic ad Capreas evasit magna se ferre nuncians, quæ *Tiberii* multùm intererat scire. *Tiberius* contemnere, sed Agrippa per *Antoniam* valde premere ut *Eutychus* audiretur: cùm tandem Agrippæ ac *Antoniæ* importunitate victus *Tiberius Eutychum* advocâsset, & ab eo Agrippæ verba accepisset, statim jussit Agrippam in dura vincula conjici; nihil valuerunt Agrippæ lamenta & preces, neque tum ausa fuit pro vincto *Antonia* supplicare: tantùm Centurionem

Herodes Agrippa Rex à Cajo creatus.

rionem

rionem rogavit, ut quàm poſſet benignè Agrippam cuſtodiret. Ut expiravit *Tiberius*, Cajus Agrippæ ferream catenam in auream ejuſdem ponderis mutavit, & inter primos familiarium habuit, Tetrarchiâ *Philippi* patrui ipſi donatâ, unà cum regio diademate.

Herodiadis ambitio & invidia ſe maritumq; Antipam perdit.

Agrippæ ſoror erat Herodias *Philippi* uxor. Herodes Tetrarcha uxorem habebat filiam *Aretæ* Regis *Arabum*; ſed in *Philippi* fratris domo cum Herodiade nepte ſuâ converſans ſecretum cum eâ pactus eſt matrimonium, quod ut præſtaret, uxori priori miſit repudium. Herodias hæc fuit quæ *Joanni Baptiſtæ* comparavit exitium: ſed non diu tardavit numinis vindicta; nam *Aretas* ob filiæ injuriam bellum Herodi movit, cjuſque copias internecione delevit; *Herodias* etiam conſpecto fratrem *Agrippam* ex itinere Romano adeptum regium honorem; dies noctesque maritum impellebat ut properaret ad Imperatorem, idem faſtigium poſtulaturus. *Agrippa* ut invidiam ſororis ambitionemque fruſtraret, ſcripſit ad *Cajum* ut caveret ſibi ab Herode, nam ipſum cum *Artabano Partho* perfamiliarem & tot domi arma occultare quot ſeptuaginta millibus armandis ſufficerent. Interrogavit *Cajus* Herodem de armis, & confitentem ſtatim relegavit *Lugdunum* Galliæ in exilium, uxori verò quia *Agrippæ* ſoror ſuâ obtulit bona, ſi vellet maritum relinquere, ſed cum illa ſequi ſe velle viri fortunam dixiſſet, *Cajus* eam quoque relegavit, cjuſque etiam bona *Agrippæ* addixit.

Rex Agrippa magnificentiſſimus ſuâ vanitate perit.

Ob magna hæc beneficia rediit Romam Agrippa *Cajo* gratias acturus, ſed vix eò venerat cum *Cajus* à *Chærea* de medio ſublatus eſt. Utilem Agrippa operam tulit, ut nutantem *Claudii* mentem ad ſumendum imperium firmaret, etſi non tantam, quantam *Ioſephus* nimis magnificè prædicat contra *Dionis* & *Suetonii* fidem. Omnino diſplicet *Baronii* & *Saliani* nimia moroſitas, quâ ſæpe gratis in *Ioſephum* invehuntur: hîc tamen *Ioſephi* inadvertentiam admitto, qui in ſuprà dictis non tantùm aliis, ſed ſibi etiam adverſari videtur, aliter in Antiquit. 20. quàm 2. bell. iſta tradens.

Utcunque, *Claudius* officiis Agrippæ ita delinitus eſt, ut non tantùm juſſerit poſſidere Tetrarchiam *Herodis* & *Philippi*, ſed ei etiam totum avi Regnum conceſſerit, addens *Iudæam*, *Samariam* & *Idumæam*. Tam inſigniter auctus Agrippa domum rediit, ubi *Judæis* eximiè favit; ejus magnificentiæ reditus, quos habebat maximos, non ſuffecerunt, ſed quod virum perdidit, erat perſecutio Eccleſiæ, *Iacobum* gladio necavit, & *Petrum* vinculis conſtrinxit, ut poſt Paſcha Judæorum furori mactaret; imò verò Cæſareæ divinas laudes ab adulante populo admittens horrendis & lethalibus viſcerum doloribus ab Angelo percuſſus eſt. Filio *Herodis* apud ſe educato volebat ſtatim *Claudius* paternum Regnum tribuere, ſed à libertis diſſuaſus, id, ut prius, Provinciæ *Syriæ* adjunxit, & per procuratores adminiſtravit. Iſtorum tam crudele gubernamen erat, ut oppreſſum popellum adegerint ad arma, per quæ multus Romanis labor, ſed extrema Judæis clades, atque durans in hunc diem multò miſerrima deſolatio procurata eſt. Ut iſta expedito filo tradamus *Claudii Neroniſque* res priùs ſunt explicandæ.

Claudii ſtupiditate Meſſalina immaniter abutitur.

Claudius initio multa in Reipub. commodum geſſit, ſed ſingulari ſtupiditate ingenii deprehensâ in contemptum mox omnium devenit: à libertorum *Narciſſi*, *Pallantis*, *Polybii*, & aliorum libidine totus pendebat. Uxor Meſſalina mulierum quæ unquam fuerunt ſpurciſſima, ipſius ſtupiditati eouſque illudebat, ut Palatium in lupanar converteret, urbe & orbe ſpectantibus uno Claudio non vidente. Cùm præter innumeros adulteros ambiret ſaltatorem *Mneſterem*, & is ex timore renueret, ipſe Claudius ei imperavit, ut Meſſalinæ in omnibus gereret morem. Eò verò tandem immane ſcortum devenit inſaniæ, ut auſa ſit *Silio* pulcherrimo juveni ſenatorio publicè nubere: tum liberti ſibi ipſis metuentes ne *Silius* occiſo Claudio occuparet imperium, timorem Claudio injecerunt mortis à Meſſalina, & *Narciſſus*, adjunctis ſibi prætorianis, Meſſalinam ac *Silium* multoſque alios nobiles adulteros neci dedit.

Agrippina Meſſalinam ſceleribus afficit.

Dum inter ſe certarent liberti quam in Meſſalinæ loco *Claudio* conjugem darent, Agrippina minor *Germanici* filia, *Domitii* vidua ſuis blanditiis patruum primò in ſtuprum, pòſt in nuptias pellexit. Imperioſa hæc mulier ſuperbiâ, crudelitate, & avaritiâ, cæteriſque vitiis Meſſalinâ ſe diſpectiorem ſtatim præſtitit: ſtoliditate *Claudii* ad multorum virorum inſignium cædes abuſa eſt.

Habebat ex Meſſalina *Claudius* filium *Britannicum* mediocris ſpei adoleſcentem, & filiam *Octaviam*: Agrippina verò ex *Domitio* marito *Domitium*: hunc illa perſuaſit *Claudio*, ut adoptaret, & adoptato filiam traderet in uxorem. Pepulerat *Cajus Annæum Senecam* in exilium, hunc revocavit Agrippina, eique filium *Domitium* jam *Neronem*, adoptatum ſcilicet in *Neronum* familiam, in diſciplinam tradidit, omnique induſtriâ niſa eſt, ut ſepoſito *Britannico* in Imperium ſuccederet. *Domitius Britannicum* annis tantùm duobus ſuperabat, ſuis tamen artibus Agrippina ita *Domitium* exaltabat ac *Britannicum* deprimebat, ut in illum omnes, non hunc oculos conjicerent: quóque ſecuriùs deſtinata perficeret, Præfecturam Prætori *Burro* tradidit, & *Pallanti* libertorum *Claudii* gratiſſimo ſeipſam proſtituit.

Narciſſus hæc animadvertens, *Britannici* miſertus, patris in eum amorem excitare parabat,

Agrippina Claudium necat, ut filium suum Neronem locaret in throno.

bat, & in Agrippinam odium: sed sagax mulier ista prævenit, per *Locustam* enim famosam veneficam vetus aulæ instrumentum in boleto venenum Claudio propinavit, quod cum multo vino & alvi solutione vomituque ejecisset, per *Xenophontem* medicum acrius venenum præbuit in pinna, quâ gutturi injectâ post crapulam vomitum ciere solebat: veneno hoc suspecto paucas post horas expiravit Claudius, vitæ sexagesimo tertio, imperii decimo tertio. Agrippina *Britannicum* & *Octaviam* tamdiu suis complexibus detinuit, donec Prætorianos aliosque ad imperium filii suscipiendum præparâsset, tum verò summum luctum simulans Claudii mortem enunciavit, sed abducto prius *Domitio* in Prætorianorum castra.

Neronis bona principia.

Domitius Nero anno ætatis decimo septimo pravis pessimæ matris artibus à Prætorianis & Senatu acceptus in Imperatorem, aliquandiu optimè omnia gubernavit: mater quidem ibat in scelera, & nobiles aliquot tam viros quàm mulieres ex odio suo privato dabat neci, & in omnia Imperii munia se publicè ingerebat: sed *Seneca* & *Burrus* ejus insolentiæ fibulam imposuerunt. Neronem illi permiserunt privatis voluptatibus indulgere, ipsis Reipub. curâ commissâ. *Agrippina* mulier ambitiosissima omnino non ferens in ordinem se redigi acerbè filio imitari reddituram se *Britannico* imperium, quod ipsi jure debebatur: minis hisce exterritus Nero *Britannico* maturavit exitium, sedenti enim secum ad mensam, venenum à *Locusta* mixtum efecit tradi, unde statim correptus adolescens expiravit.

Mox tamen fratrem Britannicum tollit.

Scelus hoc à multis Neroni condonatum est, ut qui suæ securitati consuluisset, cavendo, ut fieri solet, ab æmulo Imperii: sed prava juvenum cohors quam imprudenter nimis ejus lateri adhærere permittebat Seneca, in ulteriora eum indies scelera propellebat: Pædagogorum magisterium excutere suadebat, & avunculi *Caji* verè Imperatoris proponere sibi quod imitaretur exemplar. Hinc post crepusculum paucis comitibus in galero vel pileo per urbem discurrere, occurrentes pulsare, tabernas effringere, mulieribus inferre vim: ab his tandem sceleribus deterritus est, cùm semel & iterum multas ac penè lethales à se defendentibus plagas accepisset.

Senecæ indulgentia Neronem corrumpit.

Pravissimis artibus Agrippina filii amicitiam retinere frustra conatur.

Interim crescebat in matrem odium; *Julia Silana* ipsam detulerat ut parantem cum *Rubellio Plauto* nuptias, *Augustum* eodem consanguinitatis gradu quo *Nero* contingente, ut disjecto filio novo marito daret Imperium. Calumniâ hac usque adeò excanduit *Nero*, ut matrem inauditam statim necâsset, ni *Seneca* & *Burrus* se defendendi potestatem Agrippinæ obtinuissent: ad filii ergo colloquium admissa non difficulter *Silanæ* calumnias refutavit, & in ipsam suorum mendaciorum pœnam retorsit; nunquam tamen in priorem cum filio amicitiæ gradum redire valuit, etsi omni suâ arte etiam ad incestum pellicere conata sit.

Poppæa Sabina Neroni ad flagitia incentrix.

Inter alios adolescentiæ Neronis corruptores erat nobilissimus, sed profligatorum morum juvenis *Publius Otho*. Pellexerat hic in suum matrimonium uxorem *Crispini* Poppæam Sabinam mulierem nobilem & pulchram, sed astuti, acris, & pravissimi ingenii. Hujus immodicas laudes non desinebat *Otho* Neroni ingeminare, hinc Neronis in Poppæam amor & *Othonis* ad Hispanicas legiones ablegatio. Poppæa non contenta Neronis consuetudine, ad nuptias aspirabat, nulla spes repudiandæ *Octaviæ* quamdiu viveret *Agrippina*. Neronis ergo in matrem odium usque adeo inflammavit ut decerneret necem, publice non audebat, contra venena sagax suspicaxque mulier erat præmunita; hac ergo eam arte adortus est. Libertus *Anicetus* Liburnicam dissolubilem confecit, cujus in mari latera aperire posset & claudere pro libitu: Nero cum matrē in pristinam rediisse gratiam simulans in *Campaniam* ad convivia & spectacula eam invitavit: omnia redintegrati amoris signa edidit productis ad mediam noctem epulis, deduxit ad Liburnicam, in qua rediret in urbem: non diu navigatum est, cum ea navigii pars in quâ consederat *Agrippina* nautarum fraude soluta eam in mare effudit. *Veronia* Agrippinæ pedibus assidens, sibi ut Agrippinæ opem implorans, nautarum contis & remis depressa mari submissa est: Agrippina verò summo silentio in mare dilapsa ad lembum enatavit, quo ad propinquam sua in villam delata est. Statim ad filium de suâ salute nuntium misit ex quo summum Nero dolorem & angorem cepit: metuebat enim ne in urbem mater volaret ad Prætorianorum castra & Senatum, apertura suas insidias & omnia scelera, pugionem ergo ad internuncii pedes fecit objici & ipsum vinculis constringi quasi missum à matre ut se confoderet: *Burro* ac *Senecæ* decretum sibi significat matrem prævenire, neuter certè sceleri obluctatus est. *Anicetus*, dissuadente *Burro* Prætorianorum Agrippinæ faventium operam, in se facinus suscepit: circumfusis villæ classiariis, effractis janius in Agrippinæ cubiculum irrupit, lecto illa exiliens nudatum uterum quo monstrum tulerat, obtulit ad plagas, sed aliis transverberata membris multis vulneribus exanimis concidit.

Matrem tollit.

Ut mortuam accepit filius magnis furiarum terroribus exagitatus difficulterque à Prætorianis confirmatus reductus est Romam, metuens ne obvii omnes in ipsum ut matricidam irruerent: ut verò Senatum populumque invenit omnibus lætitiæ publicæ signis sibi gratulantes, quasi summum à matre periculum

evasis-

evasisset, & meritissimè insidiantem necâsset, ad omnia alia scelera obfirmavit animum.

Etiam uxorem Octaviam. Poppæa urgere non destitit, donec palatio probam & innocentem Octaviam ejiceret, & ejectam in insulam ablegaret, in eaque Centurionis manu confoderet: hoc non erat ausa ante *Burrum* veneno sublatum, ejusque loco *Tigellinum* virum sceleratissimum cum *Fenio Rufo* præfectum prætorio.

Deserit aulam Seneca. Nihil tum in aula sani præter unum Senecam, ingentes hujus opes & vita contra Stoicam disciplinam valde lauta, magnam multorum in ipsum invidiam concitârunt, *Neronisque* jam in totum perditi mens ab ejus virtutibus abhorrebat, etsi pergeret simulare amicitiam; sibi tamen Seneca metuens, omnes *Neroni* suas opes obtulit, quas ille magnâ cum adulatione (præceptorem multò plures de se meritum affirmans) recusavit; utcunque postulatum ad quietem & studia secessum in cultissimos suos hortos suburbanos concessit. *In flagitiis Nero pergit.* Exinde relictus Nero uni *Tigellino* & *Poppææ* in omnia corruit scelera, curæ ei supra omnia fuit ad citharam canere & aurigare, inque Theatro cum harum artium magistris de coronâ certare. In libidinibus omnium hominum evasit spurcissimus, spadonem *Sporum* duxit publicè in uxorem, & *Pythagoræ* ut mulier nupsit; omnes Imperii opes in convivia, ludos, ac lupanaria prodegit. In *Græciam* cum magno ludionum exercitu profectus est, ut in celeberrimis urbibus, ubi agones celebrabantur, citharædis & aurigis coronas præriperet: istarum prope duo millia in urbem retulit in curru triumphali, quasi insignium victoriarum trophæa. Dum aliquando ab aurigatione serò in palatium rediisset, à *Poppæam necat.* Poppæâ prægnante durioribus verbis acceptus, calcibus eam necavit.

Incendit urbem. Libido etiam monstrum cepit incendendi urbem, quod & præstitit, immissis in varias regiones facibus, quibus totis sex diebus ac noctibus Roma conflagravit, impediente ne quisquam extingueret rapaci milite: ipse interim de fastigio Palatii magnâ cum voluptate canebat ad citharam incendium Trojæ. Ex quatuordecim urbis regionibus decem absumptæ sunt: magna populi strages & damnum immensum; quicquid ab antiquis in urbe ornamenti ex omnibus triumphis positum erat & ex orbe reliquo raptum, in cineres versum est. Ut hanc à se invidiam amoliretur, Christianos magno numero ut incendiarios vivicomburio, maximisque tormentis extinxit, majore populi miseratione quàm gaudio, quòd suum unius crimen in viros omnino insontes derivare cognoscerent. Ut damnum resarciret, ab omnibus Provinciis, quantum potuit opum extorsit, præter publicos reditus, & ut aliquod ex magno malo commodum carperet, novam urbem veteri splendidiorem ædificare conatus est. In veteri angiportus angusti, circumflexi, domus confusæ, præaltæ, & inæquales: in nova viæ latæ, angiportus recti, domus humiliores & ordinatæ, pleræque etiam suis muris ut insulæ claudebantur.

Pisonis conjuratio revelatur. Dum in his est, præter alias magna à Cajo Pisone Consule conspiratio exorta est, in quam permulti omnium ordinum suum nomen dederunt, innumeris viri sceleribus provocati. Ex Prætorianis varii Centuriones, Tribuni, & ipse Præfectus *Fenius Rufus* in partibus erant: mirum erat omnium ad ipsum executionis diem silentium: pridie illius diei senator *Scevinus* qui primam inferre manum in se susceperat, pugionem *Milicho* suo servo dedit exacuendum, servorum alios libertate, alios pecuniâ donavit, testamentum obsignavit, in splendido cum domesticis convivio cogitabundus tristiorque solito meditabatur, comparabat quoque medicamenta ad sanguinem sistendum & curanda vulnera, longosque cum amico *Natali* sermones conseruit: ex his *Milichus* conjectans id quod erat, spe præmiorum ad *Neronem* decurrens, conjurationis in domino indicia narravit: *Scevinus* & *Natalis* statim correpti & in vincula conjecti aliquandiu dissimulare, sed metu tormentorum omnia tandem fassi cæteros detulerunt: hinc summus *Neronem* metus incessit, & magna conjuratos invasit consternatio; aliàs satis fuisset Pisoni proclive (quod amici suadebant) *Neronem* publici odii victimam, quanquam revelatâ conjuratione, vel in ipso foro mactâsse.

Senecæ ἀυτοφονία. Languentibus plerisque singuli correpti sunt, & magno numero viri nobiles perditi, inter alios *Lucanus Poëta* & Annæus Seneca. Contra hunc nihil fuit probatum, sed ex conjuratis aliqui putabantur statuisse, postquam *Neronem* occîdisset *Piso*, *Pisone* etiam necato, imperium Senecæ ut dignissimo tradere. Cùm ad Senecam Nero mandatum moriendi misisset, ipse solutis venis in balneo, sermones eximios proloquens expiravit.

Corbulonem indignè perdit. Periculo hocce defunctus Nero nequaquam in melius mutatus est: omnibus ergo bonis exosus omnes viros magnos metuebat, inprimis Corbulonem. Ductaverat hic legiones Orientis contra Parthos magna cum virtutis & fortunæ fama: lubentes ipsi legiones tradidissent Imperium, & ab eo expectabatur Neroniani monstri depulsio: sed is ad extremum Neroni perstitit fidissimus: hujus fidei præmium erat, ut à Nerone vocatus nec in conspectum admissus, nullo crimine prætento jussus sit mori: accepto mandato, suo se gladio jugulavit cum una voce, *dignus*; qui scilicet miserè moreretur, eò quòd humani generis pestem tempestivius non sustulisset.

Rebellat Vindex, sed opprimitur. *Corbulonis* casus cæteros exercituum duces ad audendum excitavit: Julius Vindex legiones Gallicas in seditionem traxit, ut non sibi

sed

ab invito Rufo.

ſed *Galbæ* Hiſpanicarum legionum ductori traderetur imperium. Contra Vindicem cum Germanico exercitu movit Rufus; obſidenti Veſuntionem Rufo occurrit Vindex, poſt colloquium conſenſiſſe utrumque in *Neronis* exitium putabatur, ſed dum Veſuntionem tenderet Vindex, & Rufi milites contra ſe venire exiſtimarent, ſine imperio legiones illæ Gallicas ad pugnam imparatas invadunt & multorum cum cæde diſſipant: Vindex ſibi ipſi manus infert magno cum Rufi dolore. Omnes tum Rufo imperium offerre, ipſe verò deſpiciens conſtanter rejicere, Senatui tamen populoque ſuam operam contra *Neronem* vovere. Nero primùm contemnere, ſed ut non Gallicas tantùm, ſed etiam Germanicas ac Hiſpanicas contra ſe legiones movere certò didicit, tum trepidare & animo cogitare quomodo cæſo Senatu & urbe iterum incenſâ Alexandriam in *Ægyptum* fugeret: ſed trepidantem milites omnes, imò ſervi domeſtici deſerunt. Convenit Senatus ut de eo ferret ſententiam, omnino neſcius quo ſe verteret cum tribus libertis *Sporo*, *Phaone*, & *Epaphrodito*: ad proximam *Phaonis* villam vili vectus equo & velatâ facie fugit, ubi in lectulo ſuper vetus pallium decumbens tranſegit noctem in ſummo mortis appropinquantis metu: cum autem ex *Phaonis* ſervo didiciſſet, hoſtem ſe à Senatu dictum qui more majorum puniretur, & eum morem accepiſſet, hominis nudi collum furcâ conſtringere, corpuſque virgis ad mortem cædere; abhorrens ſupplicium, duos pugiones deprompſit ut ſe confoderet: ſed puſillanimitate languens in vaginam pugiones repoſuit, orans libertos ut ipſi vellent inferre manus; verum his recuſantibus, dum equites ad ſe vivum comprehendendum miſſos ad cubiculi fores audivit, cum *Epaphroditi* ope pugionem jugulo impreſſit, exclamans, qualis artifex pereo! vitæ triceſimo ſecundo, imperii decimo tertio.

Neronis mors miſerrima.

Galba poſſeſſum imperium imprudenter unà cum vita amiſit.

Galba nobiliſſimâ ortus familiâ, omnibus militiæ gradibus cum honore defunctus, in *Galliâ*, *Germaniâ*, *Hiſpaniâ*, & alibi à *Nerone* legionibus in *Hiſpania Tarraconenſi* Præfectus fuit. Varia ei auguria olim Imperium ſpondebant: ſi credimus omnium ejus ævi hiſtoricorum conſentienti teſtimonio, fere omnium Imperatorum fata Diabolo Deus permiſit per haruſpices, mathematicos, μετωποσκόπους, & id genus aularum & humani generis peſtes præſignificare. Sed Galba vir modeſtus ac gravis tum annum ſeptuageſimum ſecundum excedens, fatidicorum ſomniis non movebatur, donec *Vindicis* ex *Gallia* literis excitatus & legionum ſuarum ardenti ſtudio propè compulſus, Reipub. legati nomen admiſit: verum ut Senatûs populique decretum de ſuo imperio accepit, nihil ultra cunctatus Romam cum exercitu properavit. Ut eò venit, tam urbis quam Provinciarum ſtatum eo loco repperit, ut non difficulter mediocri cum prudentia imperium potuerit retinuiſſe: ſed ſtatim ſuâ imprudentiâ exitium ſibi maturavit.

Ex claſſiariis *Nero* legionem confecerat, quos in urbem ad arma & aquilas accipiendas vocârat, hos Galba juſſit ad claſſem & remos redire, recuſantes magna ſtrage in primo ſuo urbis ingreſſu diſſipavit. Prætorianis *Laconem* præpoſuit hominem vecordem, ſuperbum tamen & ſui propoſiti tenaciſſimum, *Vinium* ſuum in *Hiſpaniâ* legatum Conſulem ſecum dixit, *Icelum* libertum maximis rebus præfecit, ab horum triumvirorum conſilio totus pendebat: Prætorianis donativum expectantibus nihil dedit, legi à ſe non emi ſolere milites inquiens.

Otho Prætorianos corrumpit.

Otho ob *Poppæam* uxorem in *Hiſpaniam* à *Nerone* ablegatus, etſi vitiis pleriſque *Neroni* propè par, tamen magni animi & induſtriæ juvenis, luxuriam comprimere doctus quando intererat, omni ope Galbam in adipiſcendo Imperio adjuverat, expectans ab eo ſe adoptandum: hac ſpe mentem quotquot potuit comitate & donis in ſui favorem pellexit. Galba ſenio gravatus adoptationem ſibi neceſſariam *Vinii* artibus ab Othone in *Piſonem* vertit. *Piſo* juvenis nobiliſſimus magnarum virtutum & Stoicæ propè gravitatis fuit: cum ejus in Senatu adoptationem Galba declarâſſet, magno acceptum eſt plauſu; ſed cùm in caſtris eandem enunciâſſet, abſque ulla vel tunc donativi mentione, plerique milites fremere, nullus ex animo vel patri vel filio favere: cumque avaritia libertorum aulicorum urbem atque provincias vix minus quàm diebus *Neronis* expilâſſet, ubique magnum de præſenti adminiſtratione murmur exortum eſt. Iſto animatus Otho, jamdudum ex largitionibus ære alieno oppreſſus, quicquid inter amicos ultra potuit corradere, militibus aliquot diſtribuit, qui in caſtris ſtatim ſeditionem moverunt, ut à multis Otho depoſceretur ad Imperium. Interea ſacrificabat in Capitolio Jovi Galba aſtante Othone; hic accepto ſeditionis caſtrenſis ſecreto nuncio, confeſtim ad caſtra dilapſus eſt, ubi ad tribunal raptus magno militum clamore dictus eſt Imperator. Galba diu anxius quid conſilii caperet, dum multi ex ſenatu animos addunt, procedit in forum: ſed ingruentibus equitibus ab Othone immiſſis omnes amici diffugiunt, ipſumque qui ſellam geſtabant in ſtrata effundunt: hic jacentem Othomani multis vulneribus transfodiunt: *Piſo Viniuſque* ac *Laco* necantur, capita contis transfixa per urbem feruntur, finis hic Galbæ in ætatis anno ſeptuageſimo tertio, Imperii menſe vix nono.

Othoni Senatus adulatur.

Senatus à Prætore convocatus eodem die Othonem Imperatorem accepit, illique in os omnes adulationum fluvios affuderunt, animis tamen averſabantur ut peſtem, nihilo *Nerone* ſaniorem: & quidem Othoni tota *Neronis*

nis vita tam placuit, ut vix ab ejus nomine assumendo abstinuerit: eò gratior erat Prætorianis & vilior plebeculæ, quibus ob convivia, largitiones, & spectacula *Nero* diu pòst mortem desideratissimus erat Princeps.

Contra Othonem Vitellius ex Germania movet. Vix ingressus est Otho palatium, cum rumor de Imperio Vitellii percrebuit. Vitellius juvenis erat non minùs quàm Otho flagitiosorum morum, filius *Lucii* adulatoris, viri tamen strenuissimi, qui sub *Tiberio* & *Cajo Syriam* administravit. *Galba* juvenem Vitellium ad Belgicum exercitum legatum misit: hic statim centuriones & gregarios etiam milites iis partibus adortus est, ut eum legiones Imperatorem mox optaverint. Superioris Germaniæ exercitus pro *Nerone* contra *Vindicem* in *Galliâ* victor *Galbæ* non favebat: hi cum Belgicis legionibus facilè conspirantes contra Othonem Vitellium Imperatorem dixerunt. Vitellius luxu dissolutus, in consiliis lentus erat: sed exercitus ardore incitatus *Cæcinnam* in *Italiam* per *Helvetios*, & *Valentem* viâ Lugdunensi præmisit, hunc cum quadraginta, illum triginta millibus fortissimorum militum, ipse cum cæteris copiis sequuturus. Uterque tam *Cæcinna* quàm *Valens* magnas in viâ rapinas, multamque stragem ediderunt. *Cæcinna* cum suis prior in *Italiam Transpadanam* trajecit, quam Germanici exercitus metus ante ejus adventum Vitellio conciliaverat.

Othonem imprudentia perdit. Otho cum urbanâ omni militiâ variisque legionibus, inprimis Prætoriano milite, senatoribus plerisque comitantibus in occursum Vitellianis processit: prioribus aliquot prœliis in eum belli, ut vocant, fortuna inclinavit. *Cæcinna* ab obsidione Placentiæ magnâ cum suorum strage repulsus est: sed cum *Valentis* copiæ *Cæcinnæ* jungerentur, mutatæ statim sunt rerum vices. Othonem duo malè consulta perdiderunt: ducum prudentissimi suadebant pugnæ dilationem, Vitellianis enim omnes suæ opes aderant, Othoni verò ab Oriente & ab *Illyriâ* magna adventabant auxilia. Quod in *Italiâ* tenebant Vitelliani vastatum erat, media & fames trans Alpes brevi tempore ipsos compulisset, sed nimia Othonis impatientia nullam pugnæ moram admittebat. Aliud erratum fuit, quòd ipse à periculis pugnæ *Brixiam* sepositus esset, cum ejus miles ab eo totus penderet, nulli aliorum ducum favens aut confidens. Malè consultorum similes exitus fuerunt: confertâ pugnâ Othoniani vi & artibus Vitellianorum victi sunt ingenti cum strage. Satis Othoni superfuit virium ad renovandum bellum, sed ne plus funderetur Romani sanguinis, multum deprecante milite sibi manus intulit, exercitus victus ad victorem honestis conditionibus transiit.

Vitellius homo dissolutissimus nescivit regnare. Vitellius, acceptâ suorum victoriâ, properavit in *Italiam:* ubique in omnem luxum dissolutus miles ad Imperatoris exemplum, quacunque vadebat, sanguine & rapinis omnia complevit. Intravit urbem Vitellius cum sexaginta millibus militum & totidem lixis calonibusque: istorum rapacitate populus propè devastatus est. *Cæcinnæ* & *Valenti* Imperii onus incumbebat, Vitellius plus quàm *Nero* sumptuosissimis quotidie conviviis vacabat, nulli sumptus ejus luxui sufficiebant, omnia ingluvie & incuriâ pessum ibant. Dum *Cæcinna* & *Valens* mutuâ æmulatione & discordiis reliqua perderent, Senatus jam diu servire doctus, omnia Vitellio dabat ut alteri *Augusto* pro suo more, abhorrere tamen animis à viri imperio & circumspicere optareque, quî ipsum ipsiusque exercitum Germanicum ex urbe atque *Italia* ejiceret.

Vespasianus à legionibus Judaicis dicitur Imperator. Præpositus à *Nerone* fuit *Judææ* Flavius Vespasianus cum tribus legionibus: omnes hic militiæ gradus cum laude fortitudinis & prudentiæ transierat, militibus semper carus & provincialibus gratus: frater natu major *Flavius Sabinus* à *Nerone* præfectus erat urbi, in quo munere temporibus difficillimis *Galbæ*, *Othonis*, & *Vitellii* perseverabat. Vespasiano duo erant filii, *Titus* & *Domitianus:* ille maximâ virtute juvenis, eâ in conciliandis omnium animis dexteritate pollens, ut vulgò deliciæ humani generis diceretur. Præerat tum *Syriæ* cum quatuor legionibus *Mucianus* vir magni animi atque industriæ; hic *Titi* inprimis amore Vespasianum in honore habebat. *Ægyptum* administrabat *Tiberius Alexander* ex Judæo Græcus *Alexandrini Alabarchæ* filius, hic etiam studebat Vespasiano. Legiones Mysiæ & ubique pars Othoniana Vespasiani famam pronis auribus accepit: tandem legiones Judaicæ, Ægyptiacæ ac Syriacæ ipsum dixerunt Imperatorem.

Antonius primus suâ unius virtute Vitellianos ubique fregit. Interea implicabatur bello Judaico, quicquid extra Hierosolymorum muros fuit subjugaverat, obsidionem urbis *Tito* filio reliquit, ipse in *Ægyptum* properavit ut in *Italiam* pararet exercitum, *Mucianum* cum classe præmittens. Antonius primus legiones Pannonicas in *Vespasiani* partes suâ eloquentiâ & industriâ traxerat; hic adjunctis sibi Illyricis *Muciani* adventum prævenit & per *Istriam* in *Italiam* contendit.

Germanicus Vitellii exercitus Romæ deliciis diffluebat, ipse Vitellius unas epulas curans ad *Vespasiani* nomen trepidabat; accepto tamen Flavianos ex *Pannoniâ* in *Italiam* irrupisse, *Cæcinnam* cum aliquot legionibus in occursum misit, dum *Valens* cum cæteris copiis subsequeretur; arrogans erat *Cæcinnæ* ingenium & majorem suâ *Valentis* gratiam apud Vitellium indignabatur: etiam *Lucilius Bassus* classi ad Ravennam præpositus altas animo iras premebat, quod spe suâ de præfecturâ Prætorii excidisset: uterque proditionem & transitum ad Flavianas partes meditabatur, & *Bassus* quidem classem tradidit. Sed *Cæcinna* cum

cum Tribunos & Centuriones ad deferendum Vitellium alliceret, à furente milite conjectus eſt in vincula. His nunciis animatus Antonius, cum ſuis omnibus copiis parat Vitellianos invadere prope Cremonam: initio pugnæ Flaviani verterunt terga, ſed ea Antonii unius virtus fuit, ut fugientes reduceret ad prœlium, tantaque vi hoſtes impelleret, ut funderet fugaretque: victor miles aviditate prædæ vix potuit cohiberi, quin eâ ipsâ nocte Cremonæ muros adoriretur: ſed furentes compeſcuit nuncius novas legiones à *Vitellio* ad ſuos miſſas veniſſe, & jam jamque ex urbe parare novam pugnam: Antonius ut potuit ſuos inſtruxit, atrox totâ nocte obſcuriſſimâ Andabatarum more fuit prœlium: ut Luna primum & mox ſol exortus eſt, Antonius verbis & exemplo eam ſuis fortitudinem inſpiravit, ut Vitellianæ legiones ſtrenuiſſimæ terga verterent. Ante Cremonæ mœnia caſtra erant à Germanis contra *Othonem* nuper validè munita, in hæc fugati ſe conjecerunt, & inde magnâ vi victores repellebant; ſed hi mirandâ virtute ingruentes, poſt diuturnam magnâ utrinque cum ſtrage pugnam, foſſas & vallum perrumpere & obvios omnes obtruncare. Supererat adhuc maxima laboris pars, alti latique Cremonæ muri turribus, inſtrumentis bellicis, ac forti milite munitiſſimi; ſed nihil eo die Flavianorum virtutem duce Antonio valuit ſuſtinere. Vitellianis tandem animi conciderunt, & ab Antonio depoſitis armis pacem ſuppliciter poſtulârunt: militibus exarmatis parcitum eſt, ſed victoria, ſi quæ unquam aut uſquam gentium, præclara, & ingens ſummæ fortitudinis laus, corrupta eſt ab immani crudelitate, libidine & rapacitate quâ Coloniam antiquam, nobilem & opulentam tantum non aboleverunt: poſt ſacra profanaque omnia ſpoliata, cædeſque & ſtupra nefanda, urbs quatuor continuorum dierum flammâ in cineres redacta eſt indelebili victorum infamiâ.

Mira Antonii ad Cremonam fortitudo.

Fractæ ſunt hîc *Vitellii* vires, ipſe tamen deliciis ſomnoque ſe ingurgitare pergebat. Aliquandiu per inſeſſa Apennini juga hoſtium progreſſum remoratus eſt, ſed tandem & his perruptis Antonius appropinquavit urbi. *Veſpaſiani* frater major Sabinus urbi præfectus erat, ac *Domitianus* filius adoleſcens in urbe educabatur. *Vitellius* cum Sabino lubenter tractabat de dimiſſione Imperii, & Senatus Sabinum ad arma inſtigabat; verùm plebs ac miles correptis armis *Vitellium* ad retinendum imperium impellebat ac Sabini domum invadebat: Sabinus cum *Domitiano* & amicis in Capitolium fugit, de ſuo periculo Antonium monuit, qui tamen non priùs acceſſit quàm Capitolio incenſo & in cineres cum omnibus templorum ornamentis redacto: Sabinus in vinculis ad *Vitellium* adductus, & in ejus conſpectu à populo diſcerptus, ac in Gemonias tractus eſt.

Antonius ſinit Sabinum Romæ perire.

Triſtis hic nuncius *Antonium* cum exercitu victore ad Romæ mœnia acceleravit: poſt aliquot pugnas viam vi patefecit magnâ cum populi cæde & omnibus urbium captarum malis ſi unum incendium excipias. In expugnandis Prætorianorum caſtris maximus fuit labor, & poſtquam expugnata ſunt, ingens virorum fortium ac in armis mori obſtinatorum laniena. Ipſe Vitellius in deſerto palatio vagus aliquandiu ac tandem in ſqualidâ veſte juxta ligatum in catenis canem ſe occultans, ab omnia ſcrutanti milite extractus ac per ſtrata in vinculis ductus, omnibus cum ludibriis multiſque plagis tandem exanimatus, in *Sabini* ultionem, abjectus eſt in Gemonias. Iſta omnia *Antonius* cum paucis legionibus ante *Muciani* ex *Syriâ* adventum.

Vitellii miſera mors.

Æſtuabat tunc in Romanos ira divina: totum ſuâ avaritiâ & ambitione orbem diu vexaverant; Hieroſolymam abſque ullo divinæ in ſuum populum ultionis reſpectum devaſtârant; Apoſtolos, & piiſſimos ubique Chriſtianos omni ſuppliciorum genere mactârant, quid ergo mirum, ſi uno poſt extinctum *Neronem* biennio Roma atque *Italia* majoribus malis oppreſſæ ſint, quàm in toto *Neronis*, *Claudii*, ac *Tiberii* tyrannidis tempore ſunt perpeſſæ?

Mucianus cum tandem veniſſet Romam, nimis altos *Antonii* ſpiritus quâ potuit arte comprimebat: *Antonius* fremere, & ex ingentibus ſuis meritis ſuperbiâ ita æſtuare, ut nullis præmiis ei potuerit ſatisfieri: hinc ipſi *Veſpaſiano* gravis & indies vilior. Mucianus dum viâ Byzantinâ properaret in *Italiam*, aliquandiu hæſit in *Myſiâ*, ut motas per abſentiam legionum nationes componeret, nec tam citò per *Iſtriam* & *Aquilejam* iter potuit conficere, quin tota ſubactorum Vitellianorum gloria uni *Antonio* cederet; ut tamen in urbem venit militari licentiâ omnino diſſolutam & oppreſſam, omnia ſuâ auctoritate mox redegit in ordinem legiones, huc illuc in hiberna ablegavit, *Antonium* multo cum honore miſit ad *Veſpaſianum*: *Domitianum* in Senatu dixit Cæſarem: pravâ admodum adoleſcens hic indole, adulteriis & ſtupris etiam tum graſſabatur; invidiâ in fratrem *Titum* apertò laborabat, quin & in patrem noxia meditabatur: quibus reſcitis, duris ejus petulantiam & ambitionem remediis compeſcere pater ſtatuebat: ſed *Titus* patris animum erga fratrem lenivit.

Mucianus urbis Romæ miſerias minuit.

Veſpaſianus homo cautus, *Vitellii* exercitus metuens, lentè & ſuſpenſo gradu bellum adminiſtrabat: *Mucianum* cum copiis per *Byzantium* & *Illyricum* in *Italiam* præmiſerat, ipſe occupatâ *Ægypto* & accedente ad ſuas partes *Africâ*, *Italiam* & Romam fame ſubigere parabat; quod ipſi perfacile fuit, cùm utraque claſſis tam ſuperi maris ad Ravennam,

Veſpaſiani cautum Romam verſus iter.

quàm inferi ad Misenum ad ipsum transiisset: sed longos hosce labores *Antonii* ardor industriaque decurtavit. Quid vel de *Antonio* vel *Muciano* factum sit nescitur: de eorum exitu cùm *Suetonius* tum *Xiphilinus* in suo *Dionis* compendio tacent, & *Taciti* historia laudatissima post libri quarti medium deperdita est; quod unum remanet supplementum est *Iosephi* bellum Judaicum à Vespasiano & *Tito* administratum & perfectum, de quo jam quàm possumus succinctè.

Bellum Iudaicum. *Agrippâ* mortuo, *Iudæa*, *Samaria*, & *Idumæa*, reliquumque ejus Regnum in Provinciam redactum est, frater tamen *Herodes Chalcidis* in *Libano* Rex impetravit à *Claudio* potestatem in templum, ut omnia in eo pro suo arbitrio administrari curaret: summos hic Pontifices fere quotannis permutavit: eo mortuo Agrippa minor majoris filius *Chalcidis* Regnum & templi regimen adipiscitur, pauloque pòst *Philippi* Tetrarchia, aliæque variæ regiones ac *Galilææ* pars ejus Regno adjectæ sunt: Judææ Procuratores unus & alter modestè se gesserunt, sed Cumanus populum afflixit. Pervaserat multorum ex populo mentes *Iudæ Galilæi* hæresis, illicitum scilicet Romanis vel cuiquam externo obsequium: hinc plurimi ad quamcunque seditionem paratissimi. In festo Paschatis disposuerat in templi porticibus Cumanus cohortem militum, qui caverent ne quid in festo populus novaret: miles quidam stolidâ petulantiâ, ut ægrè faceret Judæis, ante ipsorum ora sua renudavit verenda: ipsi non gentis tantùm, sed templi Deique obscænum hoc factum contumeliam interpretantes furere, in milites lapides jacere: dum nullis verbis Cumanus tumultuantes valuit compescere, totam legionem advocavit, hujus conspectu populus conterritus fugit, in angustiis viarum se mutuò comprimentes suffocati & conculcati sunt supra decies mille, ut habet in 2. de bello Judaico *Iosephus*, sed ut narrat Antiq. 20. millia viginti. Pluribus aliis malis à Cumano afflicti ad *Quadratum Syriæ* Præsidem querimoniam detulêre: Cumanum *Quadratus* ad *Claudium* misit, qui auditis partibus Cumanum in exilium ablegavit, & *Felicem Pallantis* liberti sui fratrem successorem in *Iudæâ* dedit.

Agrippa minor partem paterni Regni à Romanis adipiscitur.

Cumanus Iudææ Procurator malus.

Felix pejor. Felice gubernante præter multos latronum greges qui agros vicosque deprædati sunt multâ cum strage, exorti sunt novi sicarii, qui sicis sub veste tectis in omnibus cœtibus inprimis Hierosolymis etiam in ipso templo se immiscentes de improviso quos lubitum erat, confodiebant, mox post facinus in turbâ latentes. Felix non tantùm connivere sed participare prædam, *Jonathan* Pontifex qui suâ inprimis operâ Felicem *Cumano* successorem procuraverat, ut amicus frequenter Felicem admonebat de pravissimâ suâ administratione; sed monitorum hic impatiens per sicarios Pontificem in ipso templo jugulavit. Cùm suæ Felix avaritiæ & crudelitati nullum poneret modum, successor ei datus est *Festus*, omnem tamen scelerum pœnam Felix evasit, per fratris sui *Pallantis* in aulâ Cæsareâ gratiam.

Festi gubernatio paulò decessoribus moderatior erat, sed qui eum sequutus est *Albinus*, omnes pravitate superavit, nisi suum successorem Gessium Florum: hujus tanta perpetuò crudelitas fuit, ut, ne pœnas apud Cæsarem accusatus daret, populum ad defectionem & arma omni studio compelleret. *Sed Florus pessimus.*

Cæsareæ Sttatonis ab *Herode* exædificatæ magno numero Judæi habitabant, Græci de jure civitatis litem ipsis apud *Neronem* moverunt, & libertorum pecuniâ corruptorum operâ victores evaserunt: hinc audaciores facti Judæis in ipsis Synagogarum portis multas contumelias intulerunt: exinde pugna cum multâ utrinque cæde. Florus negligere Judæorum clades, imò cum exercitu Hierosolymam itare, & ob parvam offensam forum diripere, imò verò ex ordine equestri multos flagellatos cruci affigere, quin etiam ex Antoniâ per porticus in templum properare ad sacros Thesauros diripiendos: tunc populus arma corripere, porticus evertere, ut transitum Floro præcluderet; Florus ex urbe ut rebelli Cæsateam secedere, & ad *Sestium Gallum* de Judæorum defectione scribere: *Herodes* Rex Hierosolymam adventare, oratione prolixâ populi amentiam, qui contra Romanos terrarum orbis domitores arma caperent, demonstrare, populus aures *Herodi* præbere, disjectas porticus reparare, intermissum Cæsaris tributum diligenter colligere; sed cum ultra urgeret Rex obedientiam Floro, plebecula insaniens lapidibus *Herodem* invadere & ex urbe exigere. *Adigit Hierosolymitanos ad arma.*

Hoc belli initio facto per totam *Syriam* dispersi Judæi pessimè ubique mulctati sunt: Cæsareæ viginti millia cæsa, Scythopoli tredecim, Alexandriæ quinquaginta, Damasci decem, & in aliis urbibus permulti: tantum Antiocheni Judæis apud se pepercerunt. Ut istas ulciscerentur clades Judæi in agris & vicis Syrorum ferro flammaque grassati sunt. *Cruentæ ubique Iudæorum strages.*

Sestius Gallus, *Syriæ* Præfectus, non sibi diutius cunctandum ratus, cum exercitu satis magno properavit Hierosolymam: magna populi pars & ipse Pontifex Romanis favebat, sed arma erant in manibus seditiosorum, qui Pontificem & ex omni ordine nobilissimos Romanis faventes occiderunt: ab his inferiorem urbem non multo cum labore *Sestius* extorsit, sed dum superiorem aliquot dies oppugnat & fortiter repellitur, animum despondens reduxit exercitum in castra: hac quasi fugâ Judæi animati undique concurrunt, & Romanos in itinere circumsistunt, aliquot eorum millia occidentes, & nisi noctu abjectis impe-

impedimentis essent elapsi Antipatridem, internecione deleturi totum *Sestii* exercitum videbantur.

Nero bellum Judaicum Vespasiano committit.

His compertis Nero Vespasianum cum pluribus legionibus ad conficiendum bellum Judaicum misit. Judæi divino furore perciti, non tam libertatis spe, quàm in rerum suarum desperatione ne perirent inulti, seriò se ad bellum parant. Provincias inter duces distribuunt, *Galilæam Iosepho Matthiæ* historico committunt. Maximi hic animi & industriæ juvenis (si vel tertia pars eorum, quæ de seipso magnificè satis & fusè narrat, vera sit) Galilæorum supra centum millia armavit, & ad disciplinam Romanorum aliquot menses ante Vespasiani adventum exercuit, multas urbes mœnibus aliisque contra obsidionem munimentis circumdedit, inprimis Jotopatam, Tarichæas, & Tiberiada.

Ad Ascalonem Iudæi malè mulctati.

Vespasianus Titum filium præmisit in *Ægyptum* ut inde cum duabus legionibus, & Dynastarum vicinorum auxiliis se conveniret Ptolemaïde, huc ipse viâ Byzantinâ contendit. Judæi ex Sestianâ victoriâ stolidè inflati, Ascalonem magno cum impetu ibant oppugnatum: firmi satis erant urbis muri, sed pauci admodum intus defensores: *Antonius* enim non supra unam cohortem & unam alam habebat; cum tam paucis erumpens Judæis occurrit & pugnandi imperitos conjecit in fugam, cæsis millibus decem: Judæi tamen nondum domiti iterum invadunt Ascalonem; sed nihilo meliori quàm priùs fortunâ; fugati enim ab *Antonio* ad octo millia ceciderunt.

Vespasianus Galilæam subigit.

Vespasianus pater & filius cum firmo sexaginta millium exercitu Ptolemaïde movit in *Galilæam:* Gadaram parvo labore cepit, quam cum vicino agro incendit, incolis omnibus cæsis præter infantes & mulieres, quos captivos vendidit, *Iosephi* exercitu etiam ante Romanorum conspectum metu dilapso in urbes munitas: ipse Tiberiadem concessit, sed cum Vespasianus obsideret Josopatam, eò ad populum animandum accurrit, & quidem summâ vi urbs hæc Romanis obstitit ad dies quadraginta quinque, quando post plurima maximæ fortitudinis data facinora, tandem expugnata est & incensa, cæsis ad quadraginta millia: ipse *Iosephus* ex putei speluncâ extractus ob fortitudinis ac solertiæ egregiam famam à Vespasiano conservatus est.

Iotopatæ dura obsidio.

Ioppæ geminæ ruina.

Dum *Iotopata* obsidebatur, Japha urbs vicina movere cœpit arma: hanc *Titus* solis scalis cepit, occisis in eâ millibus quindecim. Interea Samaritæ tumultuabantur, sed cùm eorum in monte Garizim congregatorum undecim millia necata essent, cæteri quievêre. His peractis *Vespasianus* exercitum dimisit in hyberna, ex *Galilæâ* & aliunde fugitivi Joppam concesserunt, quam anno superiori *Sestius* incenderat, cæsis millibus sex: fugitivorum erat consilium piraticis lembis mare Palæstinum & Ægyptiacum infestare, quod quidem strenuè cœperunt præstare, sed statim eò *Vespasianus* misit, qui urbem denuò caperent. Piratæ relictâ urbe confugerunt ad mare, sed exoriens tempestas naves omnes allisit littori, ubi omnes ad quatuor millia vel mari, vel equitum in littori stantium gladiis hausti sunt.

Dum in Gaulonitide cum *Agrippâ* convivaretur *Vespasianus*, Tiberias, & Tarichææ ad lacum Genesaret sitæ civitates res novas tentabant: verum ut exercitus Romanus Tiberiadi appropinquavit, statim illi metu se dediderunt: inde *Titus* Tarichæas invasit, hi erumpentes magnâ cæde repulsi; quin & cùm *Titus* à tergo premens fugitivos, urbem attonitam cepit, pugnacissimi cum lembis in lacum fugerunt: constructis statim ratibus Romani lembos assecuti sunt, & cadaveribus ac sanguine pulcherrimum lacum compleverunt, cæsis ad millia sex. Erant Tarichæis præter indigenas quadraginta millia convenarum; istorum millia sex in *Achajam* ad *Neronem* missa, ut in Isthmo Corinthiaco perfodiendo laborarent, triginta millia sub coronâ veniêrunt: nihil aliud in *Galilæâ* remanebat non subactum præter Gamalam, Giscalam, & montem Itabucium.

Gamala ob Vespasiani vulnera excinditur.

Gamalam in alto ac summè præcipiti saxo impositam valido muro *Iosephus* cinxerat: murum Romani arietibus citò labefactârunt, & fugientes in superiora civitatis nimis temerè sequuti sunt; nam statim conversi fugientes, persecutores suos per urbis declivia magnâ cum cæde disjecerunt; ipse hîc Vespasianus ægerrimè evasit: hinc magna militibus in urbem irarum moles; die ergo insequenti irrumpentes, obvios quosque, infantes senes, viros fœminas confoderunt. Periêrunt hîc Galilæorum millia novem, quatuor millia Romanorum gladiis, quinque de saxo cum uxoribus & liberis se præcipitantia: tantùm duæ in latibulis mulieres conditæ servatæ sunt.

Itaburius mons parvo labore captus est. Giscalæ populus cupiebat pacem, sed *Joannes Levita* seditiosorum Princeps instigabat ad arma: cum tamen ad mœnia *Titus* adduxisset exercitum, lubentes se cras pacturos fœdus promittebânt, modò eo die, qui fuit sabbatum, liceret ob religionem quiescere: annuente *Tito*, *Joannes* noctu cum multis Hierosolymam versùs fugit: cùm manè ad urbem rediisset *Titus*, apertæ sunt portæ & supplex populus veniam obtinuit, sed aliquot millia sequentium *Joannem* retracta sunt ex fugâ, duobus millibus cæsis: *Joannes* Hierosolymam intrans Judaicæ tragœdiæ primaria mox fax evasit.

Iudaicæ calamitatis causa.

Divinus furor gentem Judaicam pleramque immaniter persequebatur: crucifixio Christi & Euangelii rejectio infandas clades attraxerunt: raptandæ libertatis & Romani jugi excutiendi

cutiendi astro tunc populus perciebatur, sperans quæ de Rege Messiâ per orbem terrarum regnaturo à Prophetis prædicebantur tunc temporis implenda. Erant quidem in omnibus civitatibus multi qui Romanorum jugum bello præponerent, sed hos juniorum audacia opprimebat, oppressosque rapinis ac cædibus pessimè mulctabat. Tota hinc *Judæa* factionibus & tumultibus intestinis infestabatur, ac superior pugnacium pars in manifestarios ubique latrones evadebat. Pro more gentis urbs Hierusalem ut civitas communis cunctis patebat, huc ergo quasi ad sacra undique latronum multitudo confluebat, quæ civium improbissimis se associans meliores omnes infestabat, & crescente audaciâ rapinis ut in agris frequentes cædes addebat, & ex civitate nobilissimos in carcerem conclusos necabat, ac pro suo libitu Pontifices destituebat novosque ex ineptissimis substituebat, templumque ipsum sibi in castra ac castellum constituebat. Contra istos melior populi pars fremere, manus tamen non movere, donec Ananus Pontificum maximus vir prudens ac magnæ auctoritatis oratione publicâ incitavit ad arma, frequentes exinde inter populum & zelotas pugnæ: tandem Ananus zelotas in templum interius fugavit, ac nisi populum continuisset metu polluendorum sanguine & cadaveribus sanctorum, de zelotis statim fuisset actum: hi de suâ salute trepidare, Ananus consultare quomodo ipsos minimo cum scandalo ex templo ejiceret.

Hierosolyma nefariis & factiosis Hypocritis plena.

Joannes & Idumæi Ananum & populi partem meliorem opprimunt.

Joannes ex Giscala profugus homo cumprimis subdolus & avidus imperii, sese Anani partibus insinuare, & tamen omnia Anani consilia Zelotis communicare, & quò melius dissimularet proditionem, maximo sacramento se Anano obligare: ita fide suâ approbatâ, Ananus eum ad Zelotas de deditione legatum misit: hic verò Zelotis novum ab Anani crudelitate timorem intonans, in obstinatione suâ confirmavit, suasitque ut ad Idumæos mitterent qui supplicarent auxilia obsessis ab Anano qui Metropolim & patriam libertatem Romanis prodere pararet. Adsunt statim Idumæi cum viginti bellatorum millibus; Ananus à Zelotis accersitos & contra se populumque malè persuasos cernens, portas iis occlusit: hac illi contumeliâ pulsi furere, extra urbem in armis pernoctare; eâ nocte ingens ventorum, pluviæ, & fulgurum tempestas fuit. Zelotæ custodibus urbis sopitis vel dilapsis domum, posticam portam Idumæis patefecerunt, ingressi hi & cum Zelotis juncti maximam in urbe stragem edunt, non tantùm omnium obviorum, sed & nobilissimorum civium, Ananum, aliosque primarios domi confossos nudos abjecerunt, vetantes sub mortis pænâ à quoquam sepiliri. Idumæorum crudelitate satiatâ non quieverunt Zelotæ, sed indies innocentium cædes renovabant; istorum scelerum Idumæi etsi scelerati tamen pertæsi redierunt domum, Zelotarum cum gaudio; nam ab iis pudor aliquod ipsorum furori frænum imponebat, sed Idumæorum molestâ tum præsentiâ liberati, effræni licentiâ absque omni repagulo in quotidiana scelera sine numero ruebant.

Ex latronum ducibus primarius erat *Simon Gioræ* filius Gensâ oriundus, juvenis fortissimus sed sceleratissimus: hic se cum Castelli Massadæ sicariis associans magnam scelestorum manum aggregavit, quæ mox in justum exercitum excrevit: ab hoc metuens Joannes ne Hierosolymam accederet, priusquam crevissent vires, misit qui opprimerent. *Simon* cum suis sicariis frequentes cum Zelotis pugnas habuit, nondum tamen ausus erat Hierosolymam invadere: sed cùm contra Idumæos primùm viginti, postea quadraginta millia duxisset, & totam eorum regionem crudeliter vastâsset (sicut eandem tam antè quàm post Romani ferro flammâque desolârunt) ad Hierosolymorum muros consedit cum sceleratissimo exercitu.

Non cessabat interim Joannes novâ crudelitatis, avaritiæ, ac libidinum exempla quotidie edere; tam etiam superba fuit ejus dominatio, ut ex ipsis Zelotis multi eum desererent, constituentes sibi ducem *Eleazarum*: hi templum interius occupârunt, & cum Joanne crudelissima indies certamina exercebant; sed ecce novum in miserrimam urbem malum adductum est. Ut contra Joannis & *Eleazari* intoleranda facinora populus se tueretur, advocavit Simonem cum suis sicariis; hic ut venit, fortiter quidem cum Zelotis dimicabat, sed nihilo in populum quàm isti mitior. A tribus tyrannis inter se inimicis satis tamen in populi ruinam concordibus ita conterebatur civitas, ut plerique Romanorum adventum unicè desiderarent.

Accersit populus Simonem cum sicariis contra Ioannem & Zelotas.

Vespasianus aliquandiu abstinuit ab obsidione, sperans mutuis vulneribus & intestinis malis fractos, inprimis cum cæteram regionem subactam vidissent, sponte sine sudore & sanguine in ipsius se manus traditoros: acceptâ etiam *Neronis* morte expectabat à novo Principe nova mandata: sed cum seditiosorum Hierosolymis obstinata perversitas perseveraret, & imperio delato Romam ipse properare cogeretur, tandem cum quatuor legionibus & *Agrippæ* aliorumque Regum auxiliis *Titum* ad subjugandam rebellem urbem misit; ipse profectus Alexandriam ad iter Romanum.

Cùm eò accessisset Titus, ipse sexcentis equitibus comitatus muros circumivit, exploraturus quâ ex parte facillima esset aggressio. Dum in hoc est; excurrentes Judæi equites in fugam vertunt; Titus cum paucis relictus per innumera tela ægerrimè ad suos vi viam sibi fecit. Cùm sex à mœnibus stadiis

Difficillima Tito fuit Hierosolymorum obsessio.

diis legiones castra metarentur Judæi erumpentes disjecerunt cum multâ cæde operantes, nec nisi post pertinacem pugnam intra mœnia compulsi sunt. Tribus muris urbs erat circundata, cùm multo aggere & arietum labore primus & secundus essent capti, qui intra tertium erant erumpentes furioso certamine victores ex urbe ad castra persecuti sunt, sed Titi hortatibus atque exemplo animatæ legiones redierunt ad tertium murum, eique machinas & aggeres admoverunt.

Zelotarum & sicariorum maxima fortitudo.

Obsessi interim ab intestinis cædibus non abstinebant, licet foris durissimo bello pressi. Die Paschatis populo sacrificanti immiscuit *Joannes* ex suis sicariis permultos arma sub veste celantes, hi *Eleazarum* ejusque asseclas invadentes dissipârunt, templique totius dominum *Joannem* præstiterunt. *Eleazari* tertiâ parte subactâ frequentiores fuere *Joannis* pugnæ cum *Simone*; attamen cum vel populus spoliandus vel Romani repellendi quasi pacti inducias inter se concordabant. Mira fuit istorum in hostes fortitudo atque industria, nisi major in suos fuisset crudelitas & furor: unaquæque quatuor legionum construxerat summo cum labore unum aggerem, ligna à nonagesimo stadio comportans: aggeres ad tertium murum admotos omni vi contra erumpentes defensabant, nihilominus *Ioannes* & *Simon* omnes quatuor incenderunt, & arietes intra murum ad se raptârunt. Dubius aliquandiu *Titus* quo pacto indomitum obsessorum furorem frangeret, omni aggerum ad stadium centesimum materiâ absumptâ, totius exercitûs manibus tridui spatio muro cum turribus urbem circumvallavit.

Fames dirissima.

Intus dominabatur fames, seditiosi enim inter se pugnantes publicum omne frumentum incenderant, quod reliquum erat, centena aliquot millia ad bellum inutilis populi consumpserant; ita quotidie magnæ ex inediâ morentium strues in stratis conspiciebantur, cumque viventes sepulturæ mortuorum non sufficerent, ne putrescentium cadaverum sanies crearet pestem supra sexcenties mille de mœnibus in subjectas valles projecti sunt. Avebat populus Romanis urbem tradi, sed seditiosorum obstinatio nullis neque suis neque aliorum miseriis movebatur: si quis de pace voculam mutîsset, statim ut traditor confodiebatur, omnibus horis perfringebantur ædes ad cibariorum scrutinium, abripiebant milites ex ipso ore comedentium quicquid inveniebant esculenti: qui ad Romanos elapsi sunt permulti cibo sumpto moriebantur, & quia aliquos aurum à sicariorum rapacitate servandum ante fugam ex urbe audierunt deglutîsse Romani, quam plurimi transfugæ ab avaro milite exenterati sunt, & ab hoc facinore legiones vix ullis *Titus* minis cohibere valuit.

Tandem capitur urbs.

Ut tandem obsidioni finis imponeretur novos aggeres ad tertium murum suffodiendum immenso cum labore *Titus* applicat, sed arietibus muri non cedebant, reperto tamen prope Antoniam cuniculo per quem *Ioannes* ad priores aggeres exurendos viam fecerat, facilè murus captus est: sed quartus statim à *Ioanne* ædificatus erat, hic etiam post aliquot dierum labores & duras pugnas occupatus, nec tamen operis finis, nam captis omnibus muris, & per Antoniæ turris ruinas complanatâ ad totum exercitum viâ, novisque etiam aggeribus positis, pertinacissima aliquot edita sunt certamina, in quibus *Ioannes* & *Simon* totam Romanorum aciem sustinuerunt, & magnâ utrinque clade repulerunt; sed cum templi exterioris porticus seditiosorum quidam incendissent, & in desertam porticum multos Romanorum succedentes submisso igne miserrimè consumpsissent, tum reliquæ omnes porticus à Romanis incensæ sunt: quinetiam in acerrimâ pugnâ quidam miles in templi fenestram auream incensum lignum conjecit, ex quo, reluctante quantum potuit *Tito*, domus conflagravit, tum verò facta est omnium ætatum promiscua cædes, & tota templi area cadaveribus & sanguine repleta est;

Incenditur invito Tito templum.

Ioannes tamen & *Simon* cum Zelotarum & sicariorum reliquiis Romanâ acie perruptâ in superiorem civitatem evaserunt. Hanc illi contra Romanos defenderunt, donec novis admotis aggeribus machinisque territi ceciderunt animis, & in cloacis ac cryptis subterraneis se abdiderunt. Omni tunc civitate victores potiti cædibus & rapinis ad crudelissimorum & avarissimorum satietatem indulserunt. Obsidionis tempore perierunt ad undecies centena millia, captorum autem qui vel venierunt vel in spectaculis à bestiis aut mutuis vulneribus necati sunt nonaginta quinque millia: his si addas numeros cæsorum in ultimâ hac rebellione à *Iosepho* diserte nominatos, excedet summa totalis quater decies centena millia præter maximam multitudinem infaustæ tum illius gentis ubique perditam, cujus distinctus numerus non exprimitur. Nusquam major auri, argenti, gemmarum, & pretiosissimæ vestis copia à Romanis inventa est quàm Hierosolymis, urbs tota flammis absumpta est, si muri partem & tres turres excipias, quas *Titus* posteritati inspiciendas reliquit, ut inde priscam integræ civitatis magnificentiam colligeret.

Eo bello periere Iudæorum supra quater decies centena millia.

Capiuntur Ioannes & Simon.

Joannes & Simon in cuniculis fame domiti, Romanis se tradiderunt: Joannes ad perpetua vincula damnatus, & Simon in triumpho Romæ ductus in carcere strangulatus est.

Reliquum Iudææ subigitur.

Supererant adhuc tria castella, Herodioni, Machærus, & Massada: ista discedente Romam *Tito Cæcilius Bassus* mox subegit: Herodion accepit deditione, Machærus arx in celsissimo saxo juxta lacum Asphaltiten non magno cum labore capta, Massadam non pro-

cul à Machærunte naturâ & arte munitissimam tenebat *Eleazarus* cum mille sicariis: cùm Romani aggeribus & machinis supremum murum invadere pararent, *Eleazarus* desperatâ salute comitibus persuasit, ut necatis uxoribus & liberis ipsi sibi manus inferrent, incendio corruptâ quàm sperabant victores prædâ. Miserrimum hoc consilium promptè ab omnibus libentissimis executioni datum est.

Totâ jàm domitâ Judæâ jussit *Titus* agros vendi; nondum tamen subacta fuit sicariorum pervicacia: nam eorum multi in *Ægyptum* & *Cyrenen* fugientes novas ibi seditiones contra Romanos moliebantur: sed à Gentilibus tempestivè ad Romanos delati, cum aliquot millium cæde repressi sunt.

Dei ira in Vespasiani familiam.

Gravissima hæc Domini manus in Judæos justa fuit crucifixi Christi & contempti Euangelii vindicta, secundum manifestam Christi prædictionem Matth. 24. sed tamen nimia Romanorum in eos crudelitas Deo non placuit: hinc maximæ temporibus illis clades Romanis inflictæ sunt. Quin & ipse Vespasianus & Titus (licet aliàs optimi Imperatores) flagellum Dei non evaserunt: nam patris Imperium ad paucos annos, vix duodecim, duravit, & filii multò paucioribus; Titus enim in juventutis flore anno Imperii secundo seu febri seu fratris Domitiani insidiis sublatus est, totaque mox Vespasiani stirps in miserâ & violentâ Domitiani morte eradicata est.

Dum divinus furor Judæos infideles ubique persequeretur, paterna Domini misericordia Christianos amplectebatur: divino enim isti oraculo moniti (ut habet *Eusebius*) reliquerunt omnes Hierosolymam paulò ante obsidionem, & Pellam ultra Jordanem concesserunt, ubi in pace per Domini dextram in sævissimâ illâ tempestate conservati sunt.

Vespasianus bonus Imperator.

Vespasianus Cæsarum decimus Alexandriæ commoratus est, cum *Vitellium* Romæ cæsum comperisset: ut in urbem venit, Senatus, populus, prætoriani, obviis ulnis accepêre. Princeps ei studium fuit Rempub. prædecessorum vitiis collapsam restaurare: ad hoc præstandum multâ ei opus erat pecuniâ; hanc undiquaque coarasit usque ad avaritiæ & sordium infamiam, sed acquisitam optimè impendit, in privatis sumptibus parcissimus, in ædificiis publicis, sublevandâ populi ac senatorum facultatibus lapsorum inopiâ liberalissimus; à bello omni, quantùm potuit, abstinens: templum paci splendidissimum construxit, in quo legem, sacrataque templi Hierosolymitani vasa, aliaque Judæorum spolia reposuit, quorum figuras arcui triumphali ad pedem montis Palatini in hunc usque diem Romæ permanenti, inscripsit: à fundendo etiam provocantium sanguine aversissimus; jocis ac dicteriis usque ad scurrilitatem indulgebat: quæ de eo habent *Magdeburgenses*, *Baronius*, & alii recentiores, omnia ex *Suetonio* desumpta sunt; His *Dio.* saltem ejus Epitomator *Xiphilinus*, vix quicquam addit. Ætatis anno sexagesimo nono, imperii duodecimo, in villâ natalitiâ ex dysenteriâ expiravit: ad extremum vix lecto decumbens, sed more solito negotia publica tractans cum hoc effato, *Imperatorem oportet stantem mori.* Etsi à furente plebe hîc illîc, ministrorum ecclesiæ aliquot eo imperante martyrium passi sint, nullam ipse tamen in Christianos persecutionem instituit; Philosophos verò gentiles quasi populi corruptores Româ expulit.

Titus supra omnium spem optimus Imperator.

Titus Cæsarum undecimus, sub Consulis nomine unà cum patre tantùm non imperavit: ante suum imperium magna multorum suspicio fuit de ejus vitiis, avaritiâ, libidine, & crudelitate; sed ut primùm solus imperium adeptus est, statim apparuit vir à vitiis alienissimus. *Berenicen* Regis *Agrippæ* sororem, mulierem præstantissimam, uxoris propemodum justæ loco habuit; sed ut populo cum Judæâ nuptias displicere inaudîsset, licet invitus, invitam dimisit. Tantùm abfuit à crudelitate, ut Pontifex maximus fieri voluerit, eo nomine ne ullo sanguine manus commacularet. Eâ erat in liberalitatem propensione, ut si quem diem absque in aliquem beneficentiâ transegisset, in cœnâ profiteri sit solitus, *amici diem perdidimus.*

Vindicta Hierosolymorum.

Propensissimæ ejus in omnes miseros benignitatis prodendæ, insignes in ejus biennio calamitates publicæ amplam occasionem præbuêre. Mons Vesuvius in *Campaniâ* tot subitò flammas, saxa, cineresque evomuit, ut vicinas aliquot urbes, multosque mortales obruerit, tantamque mox pestem concitaverit, ut in Urbe atque *Italiâ* quamplurimas familias perdiderit: ignis etiam de cœlo illud Romæ medio incendium excitavit, quod tribus totis diebus, varias Urbis regiones, multaque publica ædificia in cineres redegit: divina, ut puto, Hierosolymorum incensorum vindicta hæc fuit. Utcunque, totis viribus incubuit *Titus*, ut publica hæc dispendia repararet. Dum in his est, in magnum populi levamen ac solatium, fatum oppressit vitæ quadragesimo primo, imperii secundo, seu veneno à fratre *Domitiano*, seu febri à Deo.

Domitianus ex hypocritâ manifestus evasit tyrannus.

Domitianus duodecimus Cæsarum pravissimi juvenis ingenii, tam patri quam fratri sæpius insidias tetenderat, præfestinè inhians imperio. Ut in Throno sedit uno aut altero anno, magnam omnis virtutis spem fecit; iniquitatem judicantium adeò severè castigabat, ut tam in Urbe, quàm Provinciis eo imperante magistratus omnes solito æquiores & modestiores extiterint; nulla avaritiæ, sed magna liberalitatis signa aliquandiu edebat, adulteriorum, & omnis spurcitiei, inprimis in Vestalibus, severus fuit vindex; horam quotidie solitariæ meditationi dedicabat, sed eam

totam

totam in conficiendis muscis transigebat. Eâ fuit sagittandi peritiâ, ut in aliquantâ distantiâ manûs digitos expansos sine damno trajiceret: sed mox dissimulata pravitas erupit.

Ex nobilissimis multos, ut eorum bona profusis sumptibus inservirent, neci dedit, non tantùm Dominus, sed etiam Deus voluit salutari: in Philosophos & Judæos bilem evomuit, secundam etiam post *Neronem* persecutionem in Christianos instituit: *Clementem* Consulem suum consanguineum, quasi impietatis reum, *Acilium* etiam *Glabrionem* virum consularem eodem nomine necavit. Vult *Baronius* utrumque Christianum, sed absque omni idoneo, ut puto teste: certum est Domitiani mandato missum in *Patmon* Euangelistam *Joannem*, & inde liberatum decreto *Nervæ*; sed quòd in ferventis olei dolium Romæ conjectus sit, non magis probat *Baronius*, quàm Petrum à *Nerone* crucifixum, quòd *Simonem Magum* in aëre volantem suis precibus in terram præcipitâsset, unde primò crurifragium, ac mox mors sequuta, & *Paulum* securi percussum, eò quòd unam ex concubinis *Neronis* ab ejus consortio divertisset: Recentiorum in legendis fabularum auctores non sunt idonei ullius veritatis testes, neque vel Romana martyrologia, vel Græcorum mænologia, multam fidem faciunt. Utcunque, suis tandem sceleribus Domitianus publici odii victima evasit.

Occiditur à conjuratis. Cùm ex nudis puerulis, quibuscum consuescebat, unus chartulam in quâ neci destinatorum nomina describebantur, ex ejus lecto in manu ferens huc illuc lusitabundus discurreret in aulâ, uxor Domitiani occurrens, & chartam attonita legens, quâ suum ac aliorum multorum nomina scribebantur, statim ad se vocavit destinatos morti: fit conspiratio, decernunt prævenire tyrannum, post multorum recusationes vix persuadent *Nervæ*, ut necato tyranno susciperet vellet imperium. Hoc tandem persuaso Tribunus *Stephanus* à *Perennio* cubiculario, multo manè admittitur cum libello conjurationis; hunc attentius legenti Domitiano *Stephanus* cultrum in inguina defodit, dum cum *Stephano* colluctatur, *Perennius*, & alii vulneribus septem conficiunt anno ætatis quadragesimo quinto, imperii decimoquinto. Nutrix *Phillis* surreptum cadaver in populari sandapilâ condit tumulo, imagines, & tituli senatûs decreto ubique confringuntur.

Mathematicorum prædictiones aliquando non vanæ. Studia Mathematicorum etsi cum Philosophis totâ Italiâ exigerentur, tamen in aulâ vigebant. *Vespasianus Domitianum* adolescentem à boletis *Claudio* fatalibus abstinentem derisit, monens à ferro, non boletis ipsi metuendum. Denunciatus ipsi fuit non tantùm fati dies sed hora, quam multo cum metu, & omni solicitudine declinare frustra studuit. Dum fateretur *Asceltarion* prædixisse se *Domitiani* fata, & interrogaretur, quod tandem ipsi fatum astra prædicerent, respondit à canibus se dilaniandum, statim *Domitianus Ascletarionem* jussit jugulari, & accuratè sepeliri, sed dum combureretur corpus, ingens tempestas oborta est, quæ sepelientes disjecit; interea canes semiustum corpus dilaniârunt. *Apollonius Thyanæus* fœdissimus magus Ephesi inter suos declamans, in ipso mortis Imperatoriæ articulo insanientis more exultans exclamavit, *percute tyrannum*, *percute*, & mox quasi voti compos quiescens, tyrannum cæsum denunciavit.

Coccejus Nerva sexagenarius adiit imperium, ad reparandas imperii ruinas sedulò se comparavit, revocavit à *Domitiano* pulsos in exilium, impietatis crimen vel contra Judæos, vel Christianos prosequi vetuit, Prætorianos suam contemnentes ætatem prohibere non potuit, à *Domitiani* percussoribus necandis, ut istorum comprimeret insolentiam, Trajanum Belgio præfectum, Italicæ, quæ *Hispaniæ Bœticæ* urbs est, sedecim à Sivili miliaribus natum adoptavit. Dum in senatorem injurium acerbius inveheretur, ipsa iræ vehementia senem necavit, imperii anno secundo. *Nervam sua iracundia necavit.*

Trajanus quadragesimo secundo suæ ætatis, & Christi, secundum *Baronium*, centesimo, imperium iniit, quod annis novemdecim magnâ cum laude administravit; nisi quòd tertiam in Christianos persecutionem excitaverit, in quâ permulti martyrio coronati: inter alios *Ignatius* Romam Antiochiâ ductus in vinculis, leonibus in Theatro objectus est. *Joannes* Euangelista anno ejus secundo Ephesi expiravit in pace. Quæ de *Ioannis* sepulchro & morte ex apocryphis narrant legendarii fabulatores, ipse *Baronius* rejicit. *Trajanus Christianos persequitur.*

Domitianus suâ inertiâ *Decebalum*, hodiernæ *Transylvaniæ* & *Valachiæ* Principem in magnam contra Romanos audaciam erexit: hunc contra vicinos insolescentem Trajanus magnâ cum cæde repressit, & subjugato conditiones duras pacis dedit, quas cùm superbus vir ferre non posset, bellum iterum recruduit, & Trajanus secundò profectus in Daciam, *Danubium* mirando ponte stravit paucis diebus ex lapide quadrato, arcuum viginti, quorum unusquisque centum viginti pedes altus, sexaginta latus, centum sexaginta distans à socio. *Decebalum* prœliis aliquot victum tandem necavit, & Daciam in provinciam redegit, thesauros Regis in *Danubii* fundo conditos expiscatus in triumpho duxit. *Subjugat Dacos.*

Turbantibus Orientem Parthis illuc arma convertit; *Armeniam* in Provinciam redegit, transgressus Euphratem & Tigridem, civitates Nisibin, Ctesiphontem, & Seleuciam cepit, Parthis ubique fusis fugatisque. In Septentrione Colchos, Alanos, Iberos, Sarmatas, & alios subjugavit, ad *Judiam* etiam *Debellat Parthos.*

ſubjugandam vaſtum animum extendit, ſed cùm ad Euphratis & Tigridis oſtia, & in *Arabiâ* cœli ſolique inclementiam eſſet expertus, & ingraveſceret ætas, ab eâ vanitate mentem revocavit.

Latiſſimè extendit Imperium. Eo imperante latiſſima fuit Romana ditio, quam ſucceſſor *Adrianus* vir prudens ad priores *Auguſti* limites contraxit, Euphratem, Danubium, & Rhenum, relictis quas ultra ſubjugaverat Trajanus provinciis. Pontem etiam Danubii, ne Barbaris introitus eſſet in Imperium, *Adrianus* demolitus eſt, aliquot tantum columnis ad poſteritatis miraculum relictis.

Antiochia penè obruta. Dum Antiochiæ Trajanus hybernaret, tempore belli Parthici ſeveram Deus de *Ignatii* martyris, aliorumque ſervorum ſuorum cæde vindictam ſumpſit, permultis diebus horribiliſſimus terræ motus urbem pleramque proſtravit, cum innumerabili mortalium ſtrage: ægrè Trajanus extitubantis ædis feneſtrâ ſe projiciens evaſit in campos, ubi in tentoriis aliquot dies tranſegit.

Seditio Judæorum crudeliſſima. Ultimis ejus Imperii annis Judæi inſaniêrunt ſolemnia, in *Ægypto* inprimis, *Cyrene*, & *Cypro* crudeliſſimo furore in Romanos ſimul & Græcos irruerunt, ſupra quadringenta ſexaginta millia, prout numerat *Dion*, occiderunt; ſed mox *Trajanus* eos compeſcuit majore cæde. Perſecutionem in Chriſtianos moderatus eſt, cùm *Plinii ſecundi*, & aliorum provinciarum Præfectorum literis moneretur, non tantùm de eorum ubique multitudine, ſed magnâ innocentiâ & ſanctitate, ſi una idolorum cultûs fuga exciperetur. Dum ab Oriente rediret Romam ad triumphum, in *Ciliciâ* Selinunte expiravit ætatis anno ſexageſimo tertio, Imperii decimo nono. In ſubſtituto ab uxore *Plotinâ* teſtamento *Adrianus*, *Ælii Adriani* Afri Trajani conſobrini filius Romæ natus, ſed Italicâ in *Hiſpaniâ Bæticâ* Trajani civitate oriundus, ſucceſſor dictus eſt.

Adriani vitia ac virtutes. Adrianus vir admodum egregius, niſi in Chriſtianos quartam perſecutionem concitâſſet, in quâ multi Martyres cæſi ſunt; ab hac tamen ceſſavit, auditâ *Quadrati* & aliorum apologiâ: aliquot etiam viros nobiliſſimos imperii initio ut ſibi inſidiantes necari juſſit, & in Imperii fine *Severianum* ſuum levirum nonagenarium cum nepote *Fuſco*, quòd in adoptatione *Antonini* ſe dolerent neglectos: ob has cædes ingratior populo fuit quàm *Trajanus*, etſi aliàs à civium ſanguine abhorrens. Inſigni fuit tam liberalitate quàm prudentiâ, gravitate, eruditione, & fortitudine; bello ei opus non fuit, uſque adeò tam ſubditi, quàm vicini omnes eum reverebantur: milites antiquâ diſciplinâ magnopere exercuit, pleroſque ſuos annos in orbis Romani peragratione inſumpſit: in *Hiſpaniâ*, *Galliâ*, *Germaniâ*, *Pannoniis*, *Græciâ*, *Aſiâ*, *Ægypto*, vias, portus, ædificia publica corrigens & inſtaurans, in *Britanniâ* longum illud vallum à Tinæ oſtio ad Oceanum Britannicum ducentorum miliarium magno labore & ſumptu duxit, ut Scotos ac Pictos ab incurſionibus in provinciam reprimeret.

Dirum contra Judæos bellum. Inter alias urbes Carthaginem & Hieroſolymam reædificavit: *Baronius* Hieroſolymam poſt debellatos Judæos vult reparatam; ſed expreſsè *Dion*, quem in pleriſque *Baronius*, & alii ſequi ſolent, Judæos ad bellum incenſos narrat, quòd *Adrianus* ex Gentilibus coloniam Hieroſolymis collocâſſet, & idolis Romanis in ſacrâ ſuâ civitate templa conſtruxiſſet. Bellum hoc Judæorum contra Romanos aliquot annis duravit multâ utrinque cæde, nec debellatum eſt, antequam *Julius Severus* ex *Britanniâ* evocatus ſuâ prudentiâ magis quàm viribus pertinaciſſimum illum populum fregiſſet: arces munitiſſimæ quinquaginta captæ & everſæ, vici nobiliſſimi propè mille deleti, cum bellatorum quingentis octoginta millibus, præter infinitam multitudinem, quæ fame, incendio, & morbis interiit. Judæorum dux *Barcocabas Stellæ* filius pro vero Meſſiâ haberi ſe voluit, ſtella illa ſcilicet ex Jacobo orienda; *Rabbi Akiba* iſtius ſeculi celeberrimus Doctor, deſertâ ſuâ ſcholâ, armigerum Pſeudochriſto iſti ſe præbuit, uſque dum uterque cruentam mortem adeptus eſſet. Ingentiſſima hæcce calamitas dementatorum oculos nequaquam aperuit, ut ſua in verum Chriſtum peccata agnoſcerent; tantùm eò devenerunt ut *Barcocabam Bencoſbam* filium mendacii appellarent. Certè ob pertinaciſſimam in Deum & homines rebellionem, *Adrianus* omni in *Judæam* ingreſſu, & omni Hieroſolymorum aſpectu ſeveris ſuppliciis Judæis interdixit, lege ſeculis aliquot poſt ejus mortem durante; & quò magis abſterreret ab urbe, ſuem, animal Judæis deteſtabile impreſſit portis: quò etiam Chriſtianos à locis illis olim ſanctis abarceret, templum *Veneri* in loco paſſionis, ac *Adonidi* in loco nativitatis ædificavit.

Magni in ſenectute Adriani cruciatus. Dum *Severianus* necaretur, Deos ſuam innocentiam teſtatus, precatur ut Adrianus cum maximè vellet, non permitteretur mori; certè multoties mortem optavit, antequam mori potuit; nam poſtquam adoptavit *Aurelium Antoninum*, & hunc feciſſet adoptare *Lucium Commodum* ac *Marcum Verum* intercute moleſtiſſimâ laborans, percupiit mori, ac multoties venenum ac gladium poſtulavit, ſed *Antoninus*, quantum potuit, eum à morte ſervabat; ob id cognomentum *Pii* adeptus, tandem tamen medicorum conſilio ineдiâ, & incommodis cibis de induſtriâ electis ſeipſum confecit anno ætatis ſexageſimo ſecundo, imperii viceſimo, Chriſti centeſimo quadrageſimo, ſecundùm calculum communem quem in Imperatorum vitis ſequimur.

Anto-

Antoninus Pius vir & Imperator optimus.

Antoninus Pius Imperator decimus ſextus, maximarum virtutum vir etiam ſupra *Trajanum*, ac *Adrianum*: nulla ſub eo bella, rapinæ, cædes: Barbari vicini ipſius æquitati ſuas inter ſe controverſias dirimendas committere: per totum Romanum orbem tanquam in patriâ abſque latronum, vel piratarum metu licebat iter facere, eâ dein linguâ, iiſdem ubique legibus.

Cùm abſque Imperatoris edicto Chriſtiani hîc illic à Gentilibus morte mulctarentur, auditâ Juſtini pro Chriſtianis Apologiâ, Imperator ulteriorem perſecutionem inhibuit.

Semper eſt commoratus Romæ contrà quàm *Adrianus*, exiſtimans circumductione aulæ Provincias gravari, & remoto longiùs Imperatore faciliùs populum tumultuari, ex *Adriani* placito adoptatis *Marco Aurelio Antonino*, *Vero* Philoſopho, & *Lucio Vero*: expiravit ætatis 70. Imperii 23.

Marcus Aurelius bonus & ſtrenuus Imperator.

Marcus Aurelius Imperator decimusſeptimus omnigenæ virtutis vir, difficillimis temporibus Romanum orbem ſuſtinuit tam vitâ quàm profeſſione ex ordine Stoicorum φιλοσοφώτατ☉: in pleriſque domi militiæque Rempubl. optimè adminiſtravit, ſed diſſimiles admodum erant Lucii Collegæ mores; huic filiam *Lucillam* dedit in uxorem: dum Vologeſi Parthi armis premeretur, *Lucium* virum ſatis ſtrenuum in Orientem miſit: omnia is bello neceſſaria Antiochiæ comparavit, miſſo contra hoſtem *Avidio Caſſio*, multis ille prœliis Parthum fregit, *Seleuciam*, & *Cteſiphontem* regias urbes incendit, & Parthos, ad ſupplicandum ab Imperatoribus pacem, quibus vellent ipſi conditionibus, adegit.

Sed Lucius pravus & infelix.

Dum in Oriente eſſet Lucius, gravem in Chriſtianos perſecutionem exercuit, hinc in Romanos ira Chriſti excanduit. Cum Perſepoli quidam milites auream capſulam ex ſepulchro quodam effoſſam aperuiſſent, tam peſtilens inde aura ſpiravit, ut totus exercitus graviſſimâ lue inficeretur, quæ totum Romanum imperium, inprimis Romam & *Italiam* pervaſit, cum infinitâ mortalium ſtrage: iſtâ peſte Romanorum viribus enervatis, *Marcomanni*, *Quadi*, *Sarmatæ*, & maxima Barbarorum ex Septentrione colluvies, tranſmiſſo Danubio & Rheno, imperium inundavit. Marcus ex nimio in ſtudiis literarum labore factus valetudinarius, non auſus tamen fuit bellum hoc Lucio committere, multò minùs diſſolutiſſimum virum Romæ relinquere: ſecum ergo duxit ad bellum. Antequam ex *Italiâ* egreſſi eſſent, in agro Veneto in uno vehiculo facientes iter, Lucius ex apoplexiâ mortuus concidit, quod de fraude hîc *Marci* quidam referebant, *Julius Capitolinus* à viri probitate teſtatur alieniſſimum.

Legio Chriſtianorum fulminatrix.

Pergens ad Barbaros per aliquot annos duro bello licet ſemper victor implicatus eſt, ſemel à *Quadorum* numeroſo exercitu iniquiſſimis locis circumcluſus, exitio ultimo fuit proximus, calore inprimis & ſiti legiones enecabantur: locorum aſperitas neque pugnæ, neque fugæ anſam dabat. Dum dux milesque fatiſcerent animis, legio Melitina ex urbe *Armeniæ* tota Chriſtiana poſitis genibus, & ſublatis ad cœlum manibus ſupplex Chriſtum rogavit opem: ſtatim non tantùm ingens pluvia Romanos refecit, ſed & fulmina, maximaque ventorum vis in ora *Quadorum* vibrata plenam ipſi victoriam attulerunt; hinc amiciſſimas pro Chriſtianis literas ad Senatum ſcripſit. Rectè ab Epitomatore ſuo *Xiphilino* taxatur *Dion* quod à legione fulminatrice miraculum hoc transferat ad Ægyptium Magum. Non obſtantibus hiſce Imperatoris ad Senatum literis, per Præfectorum malitiam, & antiquarum legum in novas religiones ſeveritatem, perſecutio perſeveravit; nam præter *Polycarpum* & *Juſtinum*, quamplurimi alii martyres extremo ſupplicio affecti ſunt. Hujuſce crudelitatis vindicta, tam in ipſum Imperatorem, quàm ejus familiam totumque imperium mox emicuit: ipſe enim, licet virtutes omnes, quantum quivis Paganorum, coleret, ut in eleganti de ſuâ vitâ commentario teſtatum facit; tamen *Fauſtina* uxor *Antonini Pii* filia mulierum omnium poſt *Meſſalinam*, ipſo connivente, ſpurciſſima evaſit. Filium *Commodum*, cujus inſtitutioni ſummam operam impenderat, comperit ingenii praviſſimi monſtrum; ex quo animi mœrore contabuit. *Peſſima uxor, & filius praviſſimus.*

Dum in bello Marcomannico hæreret, *Caſſium* in Oriente *Fauſtina* ſuſcitavit ut imperium arriperet, metuens ne ſi *Marcus* valetudinarius expirâſſet, filii ſui mores, ipſum, ſeque, & totam familiam perderent; voluit ergo ſuis conſiliis *Caſſium* adipiſci thronum, ut per ejus nuptias in priſtinâ perſeveraret dignitate: etiam iſta *Marcus* in *Fauſtinâ* tulit, ſed contra *Caſſium* volavit in *Syriam* tantùm ducto in viâ Romæ de Germanis triumpho. Antequam ad manus eſt ventum, *Caſſio* à ſuis amputatum eſt caput, ingratiis *Marci*, cui in animo erat hoſti victo vitam & dignitatem conſervare. Romam cum eo rediens *Fauſtina* in itinere moritur.

Nulla ipſi vel in ſenectâ quiete frui datum eſt: Germani rebellantes iterum inducere cogunt arma: per triennium cum his luctatus, tandem in caſtris febre, vel medicorum in *Commodi* gratiam fraude extinguitur anno ætatis quinquageſimo octavo, Imperii 18. Chriſti 182.

Commodi lætiſſima auſpicia in exitus infauſtos deſierunt.

Commodus Cæſarum decimus octavus ſtatim in caſtris ſalutatus Imperator cum Germanis de pace tranſigit, præſtanti corpore juvenis, & ab Imperatoribus optimis *Adriano*, *Antonino*, ac *Aurelio* oriundus, ubique in viâ Romam, quo belli impatiens properabat, quaſi quidam divorum acceptus eſt; ſed mox

aperte se dans in omnia vitia præcipitem, cò devenit odii, ut ipsa soror Lucilla cum Pompejano marito & pleràque nobilitate, in eum conjuràrint. *Quinctianus* qui feriendi Imperatoris partes susceperat, è longinquo pugionem ostentans à militibus confossus est antequam confoderet; hinc lata Commodo porta patuit interficiendi senatores.

Perennius Commodi oculus prætorianorum Præfectus ex proscriptorum bonis in immensum dives de imperio cogitans tollitur è medio: eadem fortuna fuit aliorum qui eundem postea gratiæ locum tenuerunt: *Cleander* à tumultuante populo in oculis Commodi discerptus est.

Tandem *Martia* pellicum dilectissima in necandorum catalogo suum videns nomen, cum *Læto* prætorianorum Præfecto inito consilio venenum imperatori propinat, cum quo dum vigore juventæ luctatur, ne evaderet metuens, *Martia Narcissum* athletam immittit, qui miserum strangulavit: ex crapula apoplecticum expirasse in vulgus sparsum est.

Herculem aliquando dici se voluit, & tum cum clavâ ac leonis pelle vias perambulabat: aliàs *Amazonis* placuit habitus ob amorem *Martiæ*. Imperavit annis duodecim, vixit triginta duos: eâ sagittandi peritiâ fuit & vi, ut destinatis ictibus, nec repetitis in theatro, leones, ac quascunque feras trucidaret.

Herodianus & *Dion* scriptores præstantissimi, Commodo coætanei, in ejus historiâ multa diversimodè referunt. Observat rectè *Baronius*, quod est inprimis notandum, in *Marci Aurelii* optimi Imperatoris vitâ quamplurima perpessos Christianos, in Commodi tamen crudelissimi tyranni diebus omnino nihil, divinâ misericordiâ hoc procurante, seu per *Martiæ* concubinæ in Ecclesiam favorem, seu potius incusso percussoribus de seipsis quotidie à tyranno metu, per quem non vacabat aliis turbas creare.

Pertinaci incogitanti obtruditur Imperium.

Pertinax liberti filius Arithmeticam in pueritia didicit ob patris mercaturam, postea Grammaticam docuit, causas egit, in militiam ivit, in *Syriâ*, *Britanniâ*, *Daciâ*, *Germaniâ* inferiori per omnes ordines ascendit: ab *Aurelio Syriæ* & *Asiæ*, quod maximum in militiâ munus erat, Præfectus est constitutus, imperante *Commodo* aliquandiu exulavit, revocatus ad compescendas legionum seditiones mittitur in *Britanniam*: hîc comitibus necatis ipse quasi mortuus inter cadavera delituit, mox tamen pacatum exercitum cæsis rebellibus reliquit, in *Africam* præfectus iturus: hinc Romam reversus Urbis præfectus factus est, quotidie necem à *Commodo* expectanti nunciatur nocte mediâ adesse *Lætum*, mori nequaquam dubius jacet imperterritus, & appropinquantem *Lætum* exequi securus jubet mandata Domini quæ jamdiu expectâsset: hic *Commodi* mortem audit, & *Martiæ* ac *Læti* preces ut imperium vellet accipere vix exoratus, omnium votis in Senatu acceptatur, annorum septuaginta, Imperator decimus nonus.

A Prætorianis necatur Pertinax.

Prima ei cura in reprimendâ Prætorianorum insolentiâ: in cæteris adeò benignus ut ab omnibus amaretur. Barbari audito Pertinacem regnare, viri metu confestim ubique deposuerunt arma; sed Prætorianorum perfidia virum optimum quatuor integros menses non sivit imperare: dum seditiosi aliquot plecterentur, alii sine morâ armati ruunt in Palatium, Pertinax fugere in urbem, vel latêre indecorum existimans prodit inermis, & primos orationis majestate compescens à posterioribus irruentibus confoditur. Ita sapiens, fortis, dilectus imperator, Romæ medio die à militibus plus minus trecentis vitâ privatur & imperio, idque inultus.

Iulianus à Prætorianis mercatus Imperium ab iis occiditur.

In castris aliquandiu metu populi se continent Prætoriani, sed mox de turribus clamant venale imperium, adest ab Urbe *Sulpitianus* Præfectus *Pertinacis* socer: Didio Juliano senatori pecuniosissimo prandenti affertur licitationis nuncium, ac convivis ad auctionem propellitur, adest ad castra, majorem *Sulpitiano* summam offert; auditur, scalis in castra protrahitur, adoratur Imperator; armati deducunt in Senatum, hinc in Palatium; populus, ubicunque prodiret, execrantur mercatorem, patitur sine irâ contumelias, militibus quòd pollicita non præstaret, mox fit odio, Pannonicæ legiones *Septimium Severum*; Syriacæ *Pescenninum Nigrum* Imperatores statuunt. *Severus* festinat in *Italiam*, Julianus parat ire obviam, sed Prætoriani ad seditiones aptiores quam ad pugnas, diutinâ pace effœminati animis cadere, recusat *Severus* Julianum collegam, tandem Senatus inopem consilii Julianum cernens, ut indignum imperio deponunt, *Severum* pronunciant Imperatorem: percussores immissi Julianum cum amicis plorantem inveniunt in Palatio, & obtruncant septimo Imperii mense.

Severus Prætorianos exauctoravit.

Severus Imperator vigesimus primus Lepti in Africa natus vir literatus & eloquens, decurso toto stadio tam militarium quàm togatarum dignitatum, summâ festinatione Romam properavit: antequam intravit urbem, Prætorianos inermes jussit occurrere, & circumclusos legionibus suis pugiones ac sagas deponere, tum damnationis dixit sententiam, deponendas Zonas, & Româ centum miliaribus exulandum.

Albinum fefellit.

Proxima cura fuit in *Asiam* properare; sed ne Albinus cum potentissimis Britanniæ legionibus se procul absente Romam occuparet, eum ex Senatûs sententiâ Cæsarem sibi in Imperio collegam constituit: post multa cum Nigrianis ducibus in *Asiâ* secunda prœlia, tandem in *Ciliciæ* littoribus ad Issicum horribili commissâ pugnâ omnes *Nigri* copias fudit:

dit: sublato *Nigro* ut solus regnaret ad Albinum subvertendum se convertit. Lugduni in *Galliis* conferuntur manus, totum diem obstinatissimè pugnatur: pejores diu Severi partes, ipse suffosso equo ruit, & pro mortuo habitus est; sed *Lætus* novis copiis irruens Severum equo imponit, Albinianos ingenti cæde fundit; ipse Albinus Lugduni captus confoditur: caput hastæ infixum in foro defigitur, cadaveri Severus in equo feroci insultavit: crudelissimè victoriam exercuit, Romæ post triumphum, plurimos nobilium, tam virorum quàm matronarum quasi, *Nigro* vel *Albino* faventium trucidavit, bonis publicatis; amicis tamen & populo studuit esse benignissimus, sumptuosissima spectacula, convivia, & ædificia instituit: quanquam senio & arthritide vexatus, summâ tamen celeritate in Orientem iterum trajecit, plenam de Nigrianis vindictam expetiturus. *Armenus* ad Severi arbitrium quaslibet admisit pacis conditiones: *Artabanus* Parthus *Ctesiphonte* diuturnam obsidionem passus, irrumpentibus vi Romanis fugit, relictis liberis & gazâ in prædam, Arabicas regiones olim rebellantes perdomuit, in reditu *Ægypti* Pyramidas invisit: apertam hic persecutionem in Christianos instituit, plurimi per totum imperium martyrio coronati, licet eâ tempestate multi viri doctissimi egregiis scriptis Christianorum innocentiam tutarentur: in his erant *Pantenus*, *Clemens Alexandrinus*, *Tertullianus*, *Irenæus*, *Minutius Felix*, & alii.

Evadit crudelissimus tyrannus.

Plautinianum collegam necat.

Divina in Severum vindicta non diu tardavit, adolescentes filii *Bassianus* & *Geta*, quorum utrumque secum Imperatores dixerat, irreconciliabili inter se odio flagrârunt. Severo popularis fuit Plautinianus, hunc præfectum Prætorio, & tandem imperii Collegam instituit: hujus filiam *Plautillam Bassiano* suo uxorem dedit, hanc quòd sperneret *Bassianus* patrem simul & filium Plautianus necare decrevit, rem Tribuno prætoriano conficiendam committit, hic Severo proditionem revelat non credenti, sed dum nocte intempestâ in Imperatoris cubiculum quasi rem confectam spectaturum Plautinianum loricatum introduxisset Tribunus, credit Imperator, & Plautinianum jubet tolli.

In Scotiâ male mulctatur.

Ut filios ab urbe & occasionibus discordiæ avocaret, quamprimùm de periculo legionum Britannicarum accepit, statim eò advolavit, licet in profundâ senectâ valetudinarius cruento & periculoso ob locorum difficultatem bello defunctus, amissis quinquaginta millibus militum *Scotos* & *Pictos* repressit, muro à mari ad mare ab *Abercorno* ad *Cellam Patricii* triginta duobus miliaribus excludens à provinciâ: vix dum perfecto opere moritur Eboraci ætatis sexagesimo sexto, Imperii decimo octavo. Christi ducentesimo tertio, relicto Romæ vino, oleo, frumento, quantum urbi per quinquennium sufficeret, præter ingentem pecuniam, quanquam in armis, & operibus publicis totâ vitâ plurimus fuerit. Ingenti fuit, & imperii digno corpore, carnem vix edebat, bibebat tamen sine vinolentiâ profundè.

Filiorum mutuum odium irreconciliabile.

Ex voluntate *Severi Bassianus* (*Caracalla* dictus, à vestimenti genere quod populo donavit) *Martiæ* filius, & *Geta Juliæ* pariter imperabant. Dum Romam eunt fratres, eò profecit discordia, ut diversis mensis, hospitiis, comitibus uterentur: eadem Romæ odia, nunquam nisi in Senatu convenêre: *Julia* quasi communis mater, omnem operam, ut reconciliaret, dabat. Geta viris literatis, Bassianus militaribus cingebatur: apertæ utrinque factiones, uterque suis in omni scelere favebat: tandem Bassianus, cùm occulta consilia frustra essent, in meridie inopinatus irruit, ubi Geta securus in Palatio prandebat, & in *Juliæ* complexibus fratrem confodit: inde lymphato similis ex urbe in castra provolat, quasi Getæ sibi insidiantis victor, hinc in Senatu fratris accusator, Geta damnatur ut proditor. Quicunque in Senatu, in castris, in populo Getæ favebat, tollitur de medio, hinc ingens in Bassianum odium, solos Prætorianos donis & indulgentiâ faventes habuit. Conscientia scelerum exegit urbe in provincias, in *Germaniâ* habitu. Germanico incedebat, in *Thraciâ* alter *Alexander* phalange cinctus, in Troade unus *Achilles*, Alexandriam invisens, audito dicteriis se peti, infinitam populi stragem edere milites coegit, Parthis magnam cladem dedit simulans *Artabani* filiæ nuptias.

Getam necat Bassianus.

Bassianum Macrinus.

Dum in his est, *Materniano* urbis Præfecto scribit Romam, ut convocatis Mathematicis sua ancquireret fata: rescribit *Maternianus* Macrinum parare insidias. Dum ad certamen curule properaret Bassianus, Macrino legionum præfecto literæ perlegendæ dantur, hic inevitabile sibi strui exitium cernens præoccupare certus, *Martialem* Centurionem militem prætorianum exequi jubet securè quod in imperatorem ipsi injuriosum habere sciebat odium: itaque dum in viâ Imperator secederet ad opera naturæ, accurrit quasi advocatus *Martialis*, & à tergo Bassianum suffodit; fugiens à militibus confoditur, nullo Macrini insidiarum edito indicio.

Julia Antiochiæ accepto nuncio venenum sibi propinavit, hæc Getæ mater Bassiani noverca, dum unà cum privigno staret, velum quasi negligens demisit, statim Bassianus accensus libidine, *vellem*, inquit, *si liceret*; retulit scelesta, quodlibet licet imperatori conditori legum: hinc incestæ nuptiæ. Nihil de hoc vel *Herodianus*, vel *Dio*; *Spartianus* tamen, *Eutropius*, & *Aurelius Victor* rem gestam narrant. *Josephus Scaliger* ad *Eusebii* numerum bis millesimum ducentesimum tricesimum

mum primum ex *Oppiano* contendit *Iuliam* non novercam, sed verè matrem *Bassiani* fuisse, vix tamen, ut arbitror, firmo argumento, quidni enim *Domina* communis fuit *Augustarum* titulus, ut *Dominus Augustorum*.

Bassianus Imperii sexto, ætatis quadragesimo tertio, Christi ducentesimo decimo nono interemptus est. Crudelissimâ hac bestiâ imperante magna fuit ecclesiis pax, non tam quòd ejus nutrix Christiana fuerit, quàm quòd Deo suis post maximam sub *Severo* tempestatem halcyonia dare visum sit, Imperatoris furore in Romanos, Alexandrinos, aliosque piorum persecutores converso.

Mortuo Imperatore in castris de successore consultatur, omnium vota Audentium expostulant, sed viro prudenti obstinatè recusanti, imperium defertur Macrino, miser hic ambabus ulnis amplectitur. Cùm *Artabano* duobus continuis diebus ancipiti marte pugnatur, sed cùm Bassianum interiisse intellexisset *Artabanus*, & captivos sine pretio offerret Macrinus, facilè pax coivit.

Macrinum Heliogabalus. Dum Macrinus Antiochiæ deliciis intentus moratur, exercitum domum cogitantem, moræque impatientem Macrini tædium capit. *Mœsa Iulia Augustæ* soror diu Romæ in palatio vixit, duas habuit filias *Sohæmam* & *Mammæam*, hujus filius erat *Alexander*, & illius Heliogabalus ex patribus Syris, hic Gabalis in *Galilæâ* juxta Libanum, ille Arcâ urbe vicinâ natus. *Mœsa* amplissima re Romæ comparatâ, Gabalis egregium templum Soli construxit qui *Ela Gabal* dicebatur non ab ἥλιος *sol*, sed Syriaco *Ela Deus*, & *Gabal* civitate *Phœniciæ*. *Mœsa* nepotes suos soli sacerdotes instituit, majorem *Sohæmæ* quatuordecim annorum puerum, minorem *Mammææ* duodecim. Dum in iis locis legiones aliquot castra metarentur, & frequenter templum ac sacerdotes pueros inviserent, *Mœsa* Romani moris à multis annis gnara, fingit puerum utrumque à *Bassiano* genitum, & milites magnâ pecuniâ donat, plurium factâ spei illi statim majorem Heliogabalum ad castra raptum Imperatorem dicunt.

Macrinus initio re spretâ *Julianum* qui necaret, mittit, sed dum castra Iulianus obsidet à suis obtruncatur, & castra rebelles conjungunt, hoc ictu excitatus Macrinus, omnibus viribus ad manus venit; aperto marte profligatus Romam versus fugit, in viâ morbus Chalcide cogit decumbere, ubi ab Heliogabalo supervenientes patrem cum filio etiam Cæsare obtruncant.

Heliogabalum Prætoriani. Heliogabalus Imperatorum vigesimus quartus, quatuordecim annorum adolescens formosissimus, ut Romam venit, omnis Luxuriæ horribilissimum monstrum evasit. Meretricum in Palatio Senatum instituit, ad quas fœmineo vestitûs habitu orationem habuit Commilitones exordiens, veste aureâ gemmis intextâ utebatur, nec secundò induebat; annulis pleni digiti, exutos non resumebat, ex aureis poculis nunquam bis bibebat, lectistrata aurea, super affusi flores, ambarum muscum imo gemmæ; vilissima instrumenta ex auro puro, urinalia onychina, Luminaria erant Lampades balsami, leonibus phesanos, canibus anserum medullas, aulicis perdicum ac pavonum cerebra, vel auri missas dabat, dies in noctem, nox in diem vertebatur, libidinum socios in provincias, & ad legiones præfectos mittebat.

Aliquandiu *Sardanapalum* hunc passus est populus, eo quod ingentibus donariis plebem ditaret, & *Mœsa* avia prudentibus consiliis, quantum poterat, publica regeret, & ut populum cohiberet, Heliogabalo persuasit *Alexandri* juvenis optimi adoptionem. Ista tamen nondiu monstrum protexêre, nam dum pergeret in luxuriâ, terram tangere fastidiens nisi superstratam auri pulvere, Prætoriani tandem Latrinâ, ubi latebat extractum, in angustum sordium canalem detrusêre, illinc per publicas vias tractum Tiberi immersere, ponderibus appensis, ne ad sepulturam emergeret, ætatis vigesimo, Imperii sexto anno.

Alexander Severus Imperator vigesimus quintus Arcæ in *Syriâ* natus annorum sedecim adolescens, omnium cum applausu imperium adiit: in literis & omni arte liberali apprimè profecerat: licet canere, vel fidibus ludere post imperium extra privatissimos parietes auditus non fuerit: qui probæ famæ non fuerunt omnes Senatu, Palatio, & muneribus provincialibus ejecit: munerum publicorum licitationem execrabatur, judices probos assumebat secum in lecticam, improborum aspectus bilem ei ad vomitum usque movebat: cibo communi, nullisque vel ipse vel aulici gemmis utebantur, pecuniam publicam non nisi in publicis operibus, quæ magnificentissima extruxit, insumendam putabat; familiarissimis pecuniæ fuit perparcus, nullâ in fures misericordiâ, summâ in pauperes liberalitate, ægrotantes nobiles familiariter invisebat. Christi imaginem, & *Abrahami* inter cæteros Divos colebat, multa à Christianis didicisse se professus, in primis, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris. Mater *Mammæa* Origenem de religione differentem lubenter multoties audivisse dicitur. *Alexander optimus Imperator à Maximino necatur.*

Quæ ultra Euphratem Macedones tenuêre occupavit *Arsaces* Parthus, & habuere ad quadringentos annos Arsacidæ Romanis semper formidabiles, eorum ultimus *Artabanus* ab *Artaxerxe* Persâ dimotus est solio, hic in Perside Thronum stabiliens Romani imperii in *Mesopotamiâ* limites invasit, contra eum movit Alexander magnis cum copiis, ea disciplina in castris fuit, ut in pomariis quà transirent milites, secura penderent mala. *Artaxerxes* occurrit cum peditibus innumeris, e-

quitum centum viginti millibus, elephantis ſeptingentis, curribus falcatis mille, poſt acrem pugnam, infinita cecidit Perſarum vis, equitum decem millia, currus capti mille, elephantes capti trecenti, ducenti cæſi, ingens Romæ triumphus. Iſta *Lampridius*, & ex eo *Petrus Mexia* in hiſtoriâ ſuâ imperiali, aliique; ſed *Dio* ac *Herodianus* multò aliter rem narrant.

Paulò pòſt Germani obſtacula Rheni & Danubii perrupêre, ad hos refrænandos occurrit Alexander, dum legiones diſſolutas militari diſciplinâ coërcere conatur, ſceleſti in tentorio ſecurum necavêre optimum Imperatorem, inſtigante Maximino Thrace tyronum præfecto, ætatis vigeſimo nono, Imperii decimo tertio.

Maximinus Horribilis tyrannus.

Maximinus patre Gotho, matre Alanâ, octo pedum geometricorum vir, ab ovili Thracio adoleſcens venit in *Syriam* ad *Severum*, ubi ſedecim lixas validiſſimos luctando ſtravit, *Macrinum* deſeruit, ad *Heliogabalum* accedens, effœminatum virum non niſi ſemel potuit aſpicere, *Alexandro* lubenter inſerviit, donec dominandi libido infatuavit: Imperator omnes in exercitu & Senatu *Alexandri* familiares dedit neci, ſextam in Chriſtianos perſecutionem excivit, Germanos crudeliſſimo bello afflixit.

Rebellans in Africâ Gordianus à Capelliano cæditur.

Intereà Afri Procuratorem ſuum immodicæ crudelitatis, & avaritiæ cædentes, Gordianum Proconſulem *Severi* generum, virum modeſtum, literatum, fortem, annorum octoginta Imperii inſignia cogunt ſumere unà cum filio Gordiano: Senatus etiam addidit Gordianum nepotem puerum, ſtatim occupatur Carthago, mittuntur nuncii Romam, Prætorianorum & Urbis præfecti necantur, & per totam *Italiam Maximini* miniſtri mulctantur morte. *Maximinus* accepto nuncio caput muris alliſit, corpus humi volvit furore plenus, & ſanguinem ſpirans in *Italiam* properat. Sed in *Africâ* Capellianus *Mauritaniæ* Proconſul vetus Gordiani inimicus, convocatis legionibus juxta Carthaginem Gordianum juniorem fuſis copiis cædit, Carthaginem captam cædibus replet; Gordianus ſenior zonâ ſuâ ſibi fauces collidit. Attonitus Senatus *Maximum Pupienum* & *Balbinum* Cæſares creat: hi ex *Maximini viâ* omnia alimenta removent, ejus igitur exercitus fame offenſus ſeditiones movere,

Maximum ſui necant milites.

Maximinus ab Aquilejâ repulſus dum in tentorio ſedet, ab ingruentibus militibus unà cum filio obtruncatur ætatis ſexageſimo, Imperii tertio, Chriſti ducenteſimo quadrageſimo, caput magno cum gaudio Romæ viſum eſt.

Pupienum & Balbinum Prætoriani necant.

Pupienus Aquilejam properans *Maximini* legiones donariis pacatas ad ſtationes remiſit, Prætoriani & Senatus Romæ Imperatores laudârunt, ſed dum in Senatu jubentur ſapienter imperare, qui à ſapientibus eſſent electi, nam quos ſtulti eligerent ſtultè regnare, euſque mordebantur Prætorianorum animi hoc dicterio, ut, dum urbs, & Imperatorum pleraque familia in theatro vacaret ludis, ipſi armati ad Palatium concurrerent. Pupienus hoc audito, ſtatim Germanicum advocat præſidium: Balbinus advocari vetuit, metuens ne ficto à Pupieno rumore Germani contra ſe accerſerentur: intereà adſunt Prætoriani, deducuntur vincti Imperatores per plateas verſus caſtra, & nunciato adeſſe Germanos vindices, necantur: *Gordianus* quatuordecim annorum puer fortè obvius raptatur in caſtra ad ſumenda inſignia imperii.

In Pupieno deſinit *Herodianus*, ut in *Alexandro Dion*, pergunt tamen alii in Cæſarum hiſtoriâ egregii ſcriptores *Lampridius*, *Capitolinus*, *Spartianus*, *Eutropius*, *Aurelius Victor*, *Euſebius*, & alii.

Gordianus puer feliciter imperat.

Gordiani imperium Senatum cum Prætorianis reconciliavit, *Miſitheum* hic ſocerum virum optimum habuit, cujus conſiliis omnia adminiſtrabantur juſtiſſimè: profectus eſt Gordianus in bellum Perſicum, nam *Sapor Artaxerxis* frater etiam Antiochiam *Syriæ* occupaverat, uno autem & altero prœlio fractus. Sapor in intima *Perſiæ* fugit, *Miſitheus* veneno tollitur à *Philippo* Arabe, & Chriſtiano, ut habet *Euſebius* & *Hieronymus*, atque alii antiquorum: *Baronius* tamen initio imperii non vult Chriſtianum, ſed poſteà cùm praviſſimos mores mutâſſet in melius, *Scaliger* verò ad *Euſebium* cum ſtomacho negat unquam Chriſtianum, & epiſtolas *Origenis* ad hoc probandum ab *Euſebio* adductas affirmat ſuppoſititias. Utcunque ſuffectus *Philippus* à Gordiano in ſoceri præfecturam ita rem tractavit, ut exercitus inopiam commeatuum Imperatoris culpâ putaret accidere, ergo *Philippus* collega dicitur, hic jam Cæſar in omnibus Gordiano imperare, magni animi juvenis convocato exercitu tueri de *Philippi* inſolentiâ;

Gordianum Philippus necat.

verum aſtutus Arabs eò Gordianum adegit, ut Cæſaris titulo depoſito, etiam negatâ præfecturâ Prætorii, ducis honorem emendicaret fruſtra, tandem à Philippicis eſt necatus, Imperii ſexto, ætatis decimo octavo.

Philippum ſui milites

Philippus Imperator viceſimus nonus ardore viſendi ſuam Romam *Meſopotamiam* & *Syriam* Perſis pactus eſt, ſed Romæ provinciarum alienationem malè audire ſentiens Perſis bellum eo nomine indicit, verum iſti nondum ruptâ pace provincias ſponte reſtituunt: Gothi ex *Scythiâ Thraciam* & *Myſiam* tranſcurrunt, *Marinus* Illyrici Præfectus contra mittitur, hic ſe dicit Imperatorem, ſed poſt aliquot dies à ſuis necatur. Poſteà *Decius* vir conſularis mittitur ad exercitum, qui conſcius quid in Philippum jam admiſiſſet *Decium* cogit Imperium arripere. *Decius* jubet Philippum eſſe ſecurum, nam ſe invitum imperare,

perare, statimque, ubi liberum foret, Imperium deponere paratum; non credit Philippus, contraque maximis copiis contendit; in viâ Veronæ à suis capite supra dentes inferiores truncatur, mactatur etiam Romæ filius Cæsar adolescens, baptizatus, ut quidam; qui nunquam risisse visus est, anno Imperii septimo, Christi ducentesimo quinquagesimo secundo.

Decius Galli fraude perit. Decius Imperator tricesimus in *Pannoniâ* inferiori natus nobili loco à Senatu cum gaudio recipitur, ac inter prudentes Imperatores numeratur, etsi crudelissimam in Christianos persecutionem excitârit, de quâ fusè *Baronius* ex *Origene*, *Cypriano*, & aliis ejus ævi tractatoribus. Sed en Dei vindictam! Dum in *Thraciâ* Gothos fudisset, eorumque Rex ad montes fugiens offerret suum reditum in patriam, modò libera daretur via, recusans Decius omnes exitus circumvallat, quorum unum Treboniano Gallo committit, hic desiderans imperium, cum Gothis clam consilium communicat invadendi castra Imperatoris, dum subducunt se Gothi in locum insidiarum, Decius junior in pugnâ cadit, pater se victum videns, in paludem profundam equum præcipitat, unde præ armorum pondere nunquam emersit ad sepulturam, anno Imperii secundo.

Gallus ab Æmiliano debellatur. Gallus Imperator tricesimus primus fœditati proditionis infamem addit cum Gothis pacem pacto tributo: nihilominus Gothi in *Thessaliam* usque imperium devastârunt, eorumque exemplo Persæ in *Syriam* atque *Armeniam* irrupêre. Auxit ille *Decii* in Christianos crudelitatem, hinc fœdissima in omnes Imperii urbes, & propè domos decennalis pestis. Æmilianus insignem de Gothis victoriam est adeptus, sed hujus superbiâ elatus Imperator dici voluit, contra quem pugnans Gallus, unà cum filiis cæsus est secundo imperii anno.

Æmilianus à suis confoditur. Æmilianum tricesimum secundum Imperatorem agnoscere noluit *Valerianus*, contra quem movens onere itineris levatus est, nam tertio imperii mense Æmilianus à suis confoditur.

Valerianus à Sapore Persâ cruciatur. Valerianus Imperator tricesimus tertius, summo omnium cum gaudio & spe unà cum filio *Gallieno* adiit Imperium anno ætatis septuagesimo, in magnis virtutibus & felicitate totam eo usque ætatem peregerat; à Senatu, permittente *Decio*, creatus Censor, initio domus ejus Christianis non asylum modò; sed habitaculum fuit, verùm ab Ægyptio Mago seductus evasit sævus persecutor, hinc à Deo clades. In Saporem Persam tendens, seu negligentiâ, seu proditione in eas locorum angustias devenit, ut Persis sine pugnâ in manus venerit, hîc miserrimum in modum à Sapore habitus est, dum enim ascenderet equum Persa Valeriani collo pro stapedâ est usus, & tandem oculis ac pelle privatum necavit. Valeriani imperio dura fuit ubique persecutio Christianorum, *Cypriani*, & aliorum martyria fusè & eleganter *Baronius* describit, quæ ubique interserit ad suam hypothesin de Romani Pontificis potestate, & Romanæ ecclesiæ prærogativâ ea prudens lector facilè animadvertet, & declinabit.

Gallieni infelix imperium. Gallieni infelicissimum fuit imperium, nulla redimendi patris ei cura, hinc ubique Imperatorum examen: tyranni supra triginta in *Græciâ*, *Asiâ*, *Slavoniâ*, *Galliâ*, & *Africâ*, omnes à *Valeriano* nominati præfecti imperio se dignos putabant, dum Gallieno nullam aliam esse vident curam, quam deliciarum Romæ.

Odenatus Palmyrænorum in *Syriâ* Princeps. Imperatorem agens, splendidissimas contra *Saporem* victorias obtinuit. Nisibin, Charras, imò Ctesiphontem occupavit, regia gaza, & uxores, *Sapore* fuso in manus venêre: tandem *Meonius* sobrinus fortissimum *Odenatum* per insidias tollit, ipse mox ab iisdem insidiatoribus sublatus, imperio Zenobiæ *Odenati* uxori relicto; hæc omnes Orientis provincias fortissimè tam contra Persas quàm Romanos tutata est. *Zenobia Imperatrix fortissima.*

Gallienus dum *Mediolanum*, quod occupaverat *Aureolus*, obsideret, à conjuratis cæsus est; hujus Imperio Germani in *Italiam Ravennam* usque, & in *Hispaniam Tarraconem* usque irrupêre, Sarmatæ *Pannonias*, Gothi *Græciam* & *Asiam* vastârunt: sola propè *Italia* remansit integra, usque adeò tamen pestis Romæ furit, ut uno die quinque millia interirent. Regnavit *Gallienus* cum patre captivo annis septem, & solus octo.

Claudium fortissimum Imperatorem morbus extinguit. Conjuratorum nullus occupare potuit Imperium, sed communi omnium suffragio Claudius Dalmata sufficitur, vir magno & formoso corpore, ingentibus viribus, castus, justus, prudens, ex Senatûs sententiâ omnia administravit; *Mediolanum* cepit *Aureolo* interfecto, recepit provincias, dum ambigitur contra quos proximè eundum, tyranni (inquit) mihi hostes, Barbari verò Reipublicæ, hi primùm debellandi, in Danubii ripâ cum Gothis magnæ erant Herulorum, & aliorum copiæ ad trecenta viginti bellatorum millia præter lixas, cum bis mille navigiis, hos ingenti strage delevit, Germanorum etiam ad lacum *Benacum* ducenta millia cecîdit.

Invictum Imperatorem cùm Barbaris ejectis pararet in tyrannos arma, febris necavit secundo anno Imperii, Christi ducentesimo septuagesimo tertio.

Quintilius sibi venam solvit. Quintilius *Claudii* frater relictus cum aliquot legionibus in Italiâ, ab his post fratris mortem dictus est Imperator tricesimus sextus, sed audito *Claudii* exercitum elegisse *Aurelianum*, infirmitatis suæ conscius, licet à Senatu probaretur, venas aperuit.

Aurelianus ingens bellator. Aurelianus Dacus præstanti adeò corpore & animo, ut uno die hostium quadraginta ceciderit, *Alexandro* & *Cæsari*, ni obstitisset crudelitas,

delitas, facilè comparari potuisset. Prima in Suevos & Sarmatas expeditio, dum hîc occupatur. Marcomanni *Lombardiam* vastabant, eo Romæ terrore illato, ut malè ob cunctationem de Aureliano loquerentur, ubi venit, Marcomannos delevit licet difficulter, nam ad Placentiam tantum non est actum de Romanis, hinc Romam accedens multos ob murmura necavit. In *Asiam* movet, non magno negotio se tradunt provinciæ, sed cum *Zenobiâ* asperrimum toto die certamen fuit, tandem victa Regina fugit Palmyram, qui ex Persis & Saracenis venerunt auxilio dejecit Imperator: omni spe præcisâ fugit Regina ex urbe versus Persiam, sed ab equitibus retracta humaniter ab Imperatore habita est: posteà rebellârunt Palmyræni, sed accurrens Româ Imperator facilè compescuit, & Palmyram funditus evertit.

Restabat *Tetricus Galliæ* & *Hispaniæ* Dominus, dum in hunc Aurelianus iter parat, advenêre à viro prudenti literæ significantes paratum se reddere provincias, utpote militaris insolentiæ pertæsum, splendidissimum egit Aurelianus triumphum ductis *Zenobiâ* & *Tetrico. Tetrico* posteà commisit *Italiæ* aliquot provincias, & *Zenobiæ* honorificum ex agris victum concessit.

A conjuratis occiditur. In *Persiam* ad vindicandam Valeriani captivitatem tendens, ad persequendos Christianos quos prius toleraverat, edicta condidit, dum signaret, fulmine propè ictus est, sed perseverans vitâ privatus est, *Mnestus* enim ab epistolis ob Aureliani minas vitæ suæ metuens, catalogum descripsit quasi necandorum, hoc ostenso, facilè coiit conjuratorum manus, qui Imperatorem in *Thraciâ* necârunt anno Imperii sexto.

Tacitum febris necat. Post *Aurelianum*, quod mirere, sex mensibus vacavit imperium, nam sub *Gallieno* tyrannicidia omnes ab occupatione Imperii deterrebant, exercitus senatui, senatus exercitui repetitis vicibus nominationem detulit, tandem Senatus Tacitum virum probum Imperatorem tricesimum octavum nominavit: hic dum contra Persas moveret, Tarsi febre extinguitur sexto Imperii mense.

Florianus necat seipsum. Florianus *Taciti* frater Imperium posteà occupavit, sed legiones Orientales *Probum* nominârunt, quo audito Florianus venam aperuit.

Probus miræ fortitudinis Imperator. Probus Syrmii in inferiori *Pannoniâ* natus Imperator quadragesimus, si suo tempore *Livios* vel *Polybios* repperisset, *Hannibale*, imò *Cæsare* fuisset superior prædicatus, Germani post *Aureliani* mortem *Galliam* occupavêre; hos Probus tribus diebus continuatâ pugnâ, nisi quantum noctis interruperunt tenebræ, confregit, necatis supra quadringenta millia. Sarmatas etiam *Sclavoniâ* ejecit horribili cæde: supra *Thraciam* dum vadit ad delendos in suis sedibus Gothos, sponte se permittunt Imperatoris arbitrio, proximum in Persas iter, in viâ perdomantur Isauri, situ locorum superbi; Blemii etiam Æthiopes *Syriâ*, quam propè totam occupaverant, ejiciuntur, Persa ad manus venire reformidans, quas præscripsit Probus pacis conditiones, accepit, sic plena Imperio quies parta est.

Erat in *Syriâ Saturninus* vir magnæ virtutis, hic Alexandriam veniens à populo Imperator salutatus est, cum populi impetum effugisset, à suis militibus Cæsaris nomen accipere, licet cum multis lacrymis coactus est, cum eo difficile Probo bellum, victor Probus doluit cæsum *Saturninum*, cui veniam dare statuit, utpote peccare coacto.

Sub idem tempus *Banosus* in *Britanniâ*, *Proclus* in *Germaniâ* rebellârunt; *Banosus* victus gulam sibi fregit: valebat hic quantum decem bibacissimi potare sine ebrietate, nam ad lubitum ad ultimam guttam emejebat, *Proclus* à Germanis necatus est.

Concesserat Probus pessimo consilio petentibus Barbaris devastatam *Thraciam* in sedem: hi quietis impatientes in cæteras provincias exundârunt, sed horribili Vandalorum cum cæde in veterem alveum Barbaro Probus conclusit: hinc augustissimum triumphum duxit. In toto tum Imperio nemus quidem Probi metu rodebat, tandem animus ei fuit Persarum delere Imperium, sed in viâ milites invidentes omnia pacata, & Imperatoris virtutum impatientes, virum mirabilem cecidêre, anno Imperii sexto, Christi ducentesimo octogesimo quinto. *A suis ceditur.*

Carus Præfectus Prætorii Slavo electus est ab exercitu Imperator quadragesimus primus; hîc statim de *Probi* parricidis sumpsit supplicium, contra Sarmatas *Italiæ* ipsi minitantes movit, & magnâ cæde fudit, hinc contra Persas in variis præliis victor, dum Persicam potestatem funditus eruere parat, gravis eum in Tigridis ripâ morbus invadit, & in tentorio decumbentem fulmen extinguit. *Carum extinguit fulmen.*

Reliquit filium majorem *Carinum* juvenem dissolutum in *Galliâ* Cæsarem; juniorem Numerianum adolescentem doctum, & probum secum habuit in *Persiâ*: hic statim salutatur Imperator, sed redeuntem in *Italiam* in clausâ ob oculorum dolorem lecticâ Arius Aper socer confodiendum curat, tertio die odor lecticæ scelus propalavit, antequam Apri prensationes obtinuissent Imperium. *Numerianum necat Aper.*

Dioclesianus Dalmata Imperator quadragesimus secundus ex infimâ plebe, sed magnâ virtute vir *Cari* dispensator, suis manibus coram tribunali Aprum juxta *Druidæ* prædictum, obtruncavit, *Carinum* etiam fusis in *Galliâ* copiis necavit. *Dioclesianus Aprum.*

Dioclesianus Imperii molem sentiens Maximinianum Augustum creat, & duos Cæsares, alterum Galerium armentarium sibi successurum Maximiniano Constantium Chlo- *Maximinianus Augustus, Galerius, & Constan-*

tius Cæsares. rum, nobilem Romanum, cujus mater *Claudia* nuperi Imperatoris *Claudii* fuit neptis. Constantio data est in uxorem *Theodosia* Maximiniani privigna, & *Helena Constantini* mater repudiata est.

Dioclesianus ab Augusto collegâ, ut pater à Gallerio & Constantio Cæsaribus ut Dominus habebatur, omnes quatuor ingentia simul exercuerunt bella. Dioclesianus *Archilleum* qui in *Ægypto* rebellaverat magno labore tandem perdomuit, captâ vi Alexandriâ, Maximinianus majore cum difficultate regiones Africanas compescuit.

Constantius ita à Germanis angebatur, ut cum *Carausio Britanniæ* tyranno pacem statuere necesse habuerit: *Carausius* post septem annorum tyrannidem ab *Alecto* confossus est, & hic post trium ab *Asclepiadoto:* ita post decem annos *Britannia* ad Constantium rediit.

Galerius multis prœliis à *Narseo* Persâ superatus, tandem maximâ pugnâ vicit. *Narseus* ipse fugit, uxores, sorores, gaza, captæ; ita Galerium priùs abominatus *Dioclesianus* amplexus est, hinc quatuor Cæsares junctis armis in Barbaros boreales moverumt, quos variis prœliis fregerunt, & omni bello finito triumphum egerunt.

Dira Christianorum persecutio. *Dioclesianus* tum edito edicto ab omnis fortunæ hominibus more Persico voluit adorari, calceosque exosculandos gemmis adornavit, quodque funestius, fœdissimam Christianorum lanienam mandavit, quæ persecutio undecima decem annos duravit, tandem sponte renuncians Imperio *Salone* in patriâ hortis colendis in summâ pace vacavit; Quem in æternum torquere Deus statuit, ei aliquandiu in terris quâdam beatitate frui sæpè permittit. Eodem quo ipse die; vel persuasit, vel coegit collegam *Maximinianum* renunciare mundo, Imperio relicto Cæsaribus *Constantio*, & *Galerio*. *Constantius* & *Galerius* discordiarum metu, quas *Dioclesiani* auctoritas suppresserat, imperium statim divisere, imò verò post divisionem *Constantius* sponte *Galerio* cessit *Africâ* & *Italiâ*, contentus *Hispaniâ*, *Galliâ*, *Germaniâ*, & *Britanniâ*. *Galerius*, quò meliùs amplam suam sortem administraret, Cæsares dixit *Maximinum* ex sorore nepotem, quem *Asiæ* & *Ægypto* præfecit, & *Severum*, cui *Italiam* & *Africam* commisit, ipse *Slavoniam*, *Illyricum*, & *Græciam* gubernans.

Prætoriani Romæ pertæsi morum *Severi*, Maxentium Maximiniani filium creant Imperatorem: *Severus* cum exercitu accedens à suis proditur. *Constantius* anteà concesserat *Constantinus Cæsar Maximinianum jure necat.* fatis relicto hærede Constantino ex *Helenâ* priori uxore: huic in uxorem data est *Fausta* Maximiniani filia, Maximinianus amore dominandi audito filium *Maxentium* regnare, Romam advolat: acceptus honorificè est, donec apparuêre in filium insidiæ, tum ita malè à Prætorianis est habitus, ut in *Galliam* ad generum fugerit: hîc amicissimè acceptus dum fraudis in Constantinum compertus dilaberetur, Marsiliæ captus generi imperio jussus est mori.

Misera Galerii mors. Galerius, relicto in *Sclavoniâ* Cæsare *Licinio*, ipse in *Maxentium* Romam contendit, sed in itinere subolfactâ suorum fraude propere remeavit, subortâ in latere peste maximi doloris, ut pro se precarentur Christiani efflagitavit, revocatis omnibus in eorum religionem edictis: verùm sera fuit & ficta pœnitentia, itaque in horribilibus phthirjaseos cruciatibus expiravit, anno Imperii sexto.

Dioclesianus veneno seipsum extinguit. *Licinius* se statim dixit *Augustum*, *Marentii* tyrannide crescente à Senatu clam exoratur. *Constantinus* ut in *Italiam* veniret: paruit ille, Mediolani *Licinium* convenit, cui dedit in uxorem sororem *Constantiam*: cùm ad nuptias vocatus ex solitudine venire recusâsset Dioclesianus, minaces uterque Cæsar literas scripsit ad decrepitum senem quasi *Maxentio* faventem, metu ergo venenum sibi Dioclesianus propinavit, & ut quidam referunt, insaniens expiravit.

Constantinus ope Christi Maxentium debellat. Constantinus contra Maxentium semel victor, dum iterum totis viribus concurreretur, metuens magis à præstigiis quàm armis Maxentii suppliciter Christi opem oravit: in precibus ingentem in cælo crucem conspexit acceptâ voce: *in hoc signo vinces*, quod & factum; nam primo concursu recedens Maxentius, per pontem quem Tiberi imposuerat, cum equo delapsus mergitur. Constantinus unà cum *Licinio* edicta amplissima in Christi honorem edidit, quibus *Maximinus* Cæsar parêre cogitur. Posteà tamen actâ pœnitentiâ Christianorum persecutionem *Maximinus* continuat, & contra Augustos parat arma, verùm primo prælio fusus est; reparantem vires invadit plaga doloris adeò sævi, ut humi se volutaret comesis digitis, tandem furiosus efflavit animam, hujus morte plena Christianis pax statuta est.

Licinius à Constantino perdomatur. Verumenimverò Licinius Constantini gloriæ impatiens Christianos vexare cæpit, & omnia in Constantini perniciem post duodecim annorum amicitiam moliri. In *Pannoniâ* concurritur, Licinius profligatur, posteà in *Bithiniâ* sævissimum prælium fuit, ubi plenè victus Licinius cum suo Cæsare *Martiano* uxoris precibus *Nicomediæ* vivere liberè permissus est, mox tamen aliquid moliens necari jussus anno Christi trecentesimo vigesimo septimo.

Cur uxorem & filium Constantinus occiderit. Notatur Constantinus à quibusdam crudelitatis, inprimis quod *Faustam* uxorem, & *Chrispum* filium necandos curaverit, conjectant aliqui *Faustam*, vel quod ad illicitum amorem *Chrispum* pertrahere non posset, vel quod quempiam suis liberis in imperio anteferri doleret, *Crispo* struxisse calumnias, quæ cùm post *Crispi* necem patuissent, structrici perni-

perniciem attulêre. *Orosius*, necatos perhibet occultis de causis.

Sarmatas & Gothos Constantinus compescuit, dum contra Persas arma pararet, morbus extinxit ætatis sexagesimo sexto, Christi trecentesimo quadragesimo secundo.

Veterem Romam spoliavit plerisque monumentis, ut novam ditaret, post multam deliberationem Byzantium aulæ sedes delecta est. De concilio Nicæno, & totâ Constantini vitâ, ac sequentibus Imperatoribus Christianis, aliàs fortasse fusè.

CAPUT II.

Ad Primam Novi Testamenti Epocham quæstiones & dubia.

QUÆSTIO PRIMA.

De anno natali Salvatoris.

Quæstionis momentum. MAgnum in hac quæstione momentum à Chronologis omnibus nuperis, nec minor à plerisque difficultas poni solet. Nativitas Salvatoris Epocharum & Characterum omnium Chronicorum est facile princeps: Mundi principium, temporaque omnia Creationem insequuta huc ut ad faustum felixque suum centrum spectant, & omnia posteriora hinc ut à fonte in finem seculi, ac posteræ æternitatis magnum mare barathrumque decurrunt. Quotviscunque temporum sectiones à Chronologis usurpentur, Christianis tamen nunquam satisfit, nisi omnia ad Christi natalem expresse referantur; priora secula sic numerando, ut quotannis Christi Natalem antecesserint cognoscatur; & posteriora, ut quotannis sequuta sint, patefiat: usque adeo ut omnes temporum termini vacillent, trepident, & fluctuent; Nisi hoc centrum figatur immotum, & hæc Cynosura ponatur in meridianâ luce.

Patres Ante Carolum Magnum annos Christi neglexerunt. Tantum in hac quæstione momentum dixi positum à nuperis Chronologis, nam antiquiores seu Theologi seu Chronologi (quod mirere) eousque celeberrimam hanc Epocham neglexerunt, ut eorum perpauci vel obiter ejus fecerint mentionem; certè omninò nullus ante septimum à Christo seculum, Natalem Domini ad negotium ullum seu civile seu ecclesiasticum designandum applicavit. Justinianus plus quàm quingentis à Christo annis in suis Authenticis Novellâ 47. veteribus temporum designationibus ab Urbe conditâ, à nominibus Consulum, ab indictione tributorum, quartum addi præcepit Characterem, anteà, ut videtur, inusitatum, annos scilicet *Augusti* pro tempore imperantis, sed nullum habet de Christi nativitate verbum. *Acursius* quidem in suâ glossâ legem illam mandare vult præfixionem Natalis Christi, ut quintum temporum Characterem, sed hæc glossa vana est, ut & alia ibidem, quâ statuit *Acursius* singulari in temporibus ignorantiâ, non tantùm indictiones (quas primùm instituit *Constantinus*) Christi tempore usitatas, sed & *Justinianum* Novellarum auctorem Christi diebus vixisse. Ista seu *Godofredus*, seu *Cujacius* in marginali emendatione falsi meritò condemnat.

Certè Patres, & ipsa Ecclesiæ Concilia seu majora seu minora, in suis temporum designationibus nullibi annorum Christi meminerunt, sed solùm civiles ab urbe conditâ, à Consulibus, ab indictionibus, ab Imperatore Characteres usurpaverunt. Primus mortalium *Dionysius exiguus* natione Scytha, Monachus vel Abbas Romanus, indignatus suo & prioribus seculis in cyclis Paschalibus, qui tempora Paschatis & festorum indigitabant, à *Diocletiani* persecutione annos in primis designari: expuncto hoc Charactere viri Ethnici & Ecclesiæ sævissimi persecutoris, Christi Natalem supposuit in calculo suo privato diebus *Justiniani* anno Dom. 532. Hoc *Dionysii* inventum venerabilis *Beda*, septingentesimo post Christum sequutus est, aliique etiam multi, sed privatim, non enim in actis ullis publicis seu Ecclesiasticis seu civilibus Æra Christi adhiberi cæpit ante Caroli Magni tempora, post natum Dominum octingentesimo. Maxima quæ hodie & ab aliquot seculis viget in Romanâ Ecclesiâ, in cultu mensis & diei Natalis superstitio, antiqua esse non potest, cùm ipsius anni natalis observatio, tam serò in Ecclesiam introducta sit.

De momento quæstionis non plura. De difficultate multi multùm queruntur, neque quisquam magis quàm doctissimus noster Spanhemius in dubiorum suorum Euangelicorum secundæ partis principio. Fateor levia non esse quæ pro hujus quæstionis difficultate à multis afferuntur, puto tamen *Petavium* & alios Jesuitas ultra meritum difficultatem hîc exaggerare, ut Ecclesiæ suæ manifestos & putidos errores extenuent & excusent, quasi in materiâ usque adeò difficili, ut in eâ veritas liquida non possit inveniri. Istorum versutiæ, quanquam incogitans, nimis quam velificare videtur Spanhemius: certè licet in hac quæstione quidam sint nodi solutu satis difficiles, tamen multa tam sunt liquida & certa, ut plerorumque errores, inprimis Romanæ Ecclesiæ facillimè & solidissimè possint demonstrari atque explodi. *Spanhemius malè SE jungit cum Iesuitis in quæstionis difficultate.*

Quæstio hîc omnis potest esse una & simplex, de vero termino anni natalis, num scilicet æræ vulgaris principium sit rectum, & à nato Christo sint mille sexcenti quinquaginta sex, non plures nec pauciores. Pluribus tamen & magis intricatis terminis exprimi solet; qui habent connexionem cum aliis omnibus celebrioribus temporum characteribus, scilicet quo anno mundi, quo Nabonassari, quo Urbis conditæ, quo Augustali, & inprimis *Status quæstionis in se simplex.*

quo periodi Julianæ Chriſtus ſit natus? De harum ærarum inter ſe connexione multo involutior eſt diſputatio, quàm de earum ſingulis in ſe.

Periodus Iuliana. Ad maximam hanc Chronologiæ de ærarum nexu difficultatem expediendam, maximus temporum emendator *Joſephus Scaliger*, cum magnâ ſuâ etiam ab adverſariis, etiam ab ipſo *Petavio* laude, invenit periodum Julianam. Periodus hæc annos habet ſepties mille nongentos octoginta ſcilicet multiplicationem trium in morum Cyclorum, Solis, Lunæ, & indictionum.

Cyclus Solis. Cyclus Solis habet annos 28. in quibus per intercalationem ſingulis annis quatuor, ſexti Calendas Martias ſeu repetitione vel geminatione vigeſimi tertii diei Februarii, annus Biſſextilis notatur per unam ex ſeptem literis Dominicalibus G. F. E. D. C. B. A. hoc verſu technico indicatus.

Gaudet Francus Equo, Dacus Cane, Barbarus arcu.

Multiplicatis ſeptem per quatuor ſunt viginti octo, quo Cyclo peracto motus Solaris fit æqualis & Sol ad eandem redit faciem quam Cycli principio habebat. Sol enim annuum ſuum curſum peragit diebus trecentis ſexaginta quinque & horis quatuor, qui anno quoque quarto ad diem excurrunt, & inſeritur in menſium breviſſimo Februario, ſcilicet inter diem vigeſimum tertium & vigeſimum quartum.

Cyclus Lunæ. Cyclus lunæ eſt ἐννεαδεκαετηρὶς annorum novemdecim à *Metone* inventus, quo exacto eadem noviluniorum ratio, idemque lunæ ad Solem aſpectus redit ſignatus in Calendario per numerum aureum.

Cyclus indictionum. Cyclus indictionis erat πεντεδεκαετηρὶς annorum ſcilicet quindecim, quibus eadem ratio tributorum à Provinciis redibat, primo enim indictionis quinquennio æs & ferrum ad arma: ſecundo argentum ad militum ſtipendia: tertioque aurum ad ærarium in certâ proportione Imperatori Romano Provinciæ pendebant. Cycli Solis & lunæ in ſe ducti periodum producunt Dionyſianam à *Dionyſio Exiguo* inventam, annorum quingentorum triginta duorum, hi verò multiplicati per quindecim (cyclum indictionum) efficiunt periodum Julianam *Scaligeri* annorum ſepties mille nongentorum octoginta, ſic dictam ob formam anni à *Julio Cæſare* inſigniter reformati in eâ uſurpatam. Periodi hujus principium figitur in anno ſeptingenteſimo ſexageſimo quarto ante mundum conditum, in quo concurrunt primus Cycli ſolaris cum primo cycli lunaris, & primo cycli indictionum: qui tres Characteres non iterum concurrunt ante finem Cycli hujus magni annorum ſepties mille nongentorum octoginta. In hujus periodi tabulâ deſcribuntur omnes Chronologici Characteres, ita ut uno dato cæteri omnes ſtatim oculis ſubjiciantur: cognito enim quoto anno Domini, res quævis accidit, hujus periodi ope facilè invenitur quoto anno mundi, quoto conditæ urbis, quoto Olympiadico, quoto Nabonaſſari, quoto Juliano, & ſic de cæteris, ea res contigerit. In confeſſo eſt multò maximum hujuſce Scaligerani inſtrumenti in Chronologiâ uſum eſſe: nec id ſatis pro ſuo merito laudari poſſe, ut plenius ſuo loco fortaſſe monſtrabimus.

In præſentiarum inquiramus primo de nexu Natalis cum anno Mundi. Sententia hîc maximè devia eſt Eccleſiæ Romanæ, quæ negat errare ſe poſſe. In Martyrologio Romano *Gregorii* XIII. juſſu edito, cum prolixis Cardinalis *Baronii* commentariis ad diem vigeſimum quintum Decembris, in Miſſâ matutinâ alto boatu in omnibus Eccleſiis prælegi mandatur, natum eſſe Chriſtum anno poſt Mundum conditum quinquies milleſimo nongenteſimo quinquageſimo ſeptimo, poſt natum *Abrahamum* bis milleſimo decimo quinto. Fatentur ipſi Jeſuitæ craſſiſſimos hîc errores & παραχρονισμοὺς non paucorum annorum ſed aliquot centenorum ſuper mille. *Sixtus* Senenſis Bibliothecæ ſanctæ lib. 5. Annot. 68. & 88. pleno ore docet, & in expanſâ tabulâ demonſtrat etiam *Petavius* lib. 9. & *Henricus Philippi* quæſtionibus in Exod. 12. *Tornellus* quoque, *Salianus* & alii non ita perfricuerunt frontem, quin hos multò craſſiſſimos errores profiteantur. Nihilominus ad hunc diem non vult Pontifex Romanus eos emendare, ne in aliquo videatur errare poſſe. Mira perverſitas & palpabilis dementia confeſſos errores ſpecie inerrabilitatis populo Chriſtiano in ipſo cultu divino obtrudere & quotannis publicè prælegere. *In nexu Natalis cum æra mundi magnus error Pontificiorum.*

Baronii rationes vanæ. Quæ pro deſperatâ hac perverſitate tuendâ afferuntur, videre eſt apud Baronium in ſuis ad Martyrologium notis, die viceſimo quinto Decembris. Ait primò, incertum quo anno Mundi Chriſtus ſit natus, & hac de re tot eſſe ſententias quot capita. 1. Replica, Diſſenſus eſt inter doctos de paucis tantùm annis, ſed inter omnes doctos, etiam ipſos Jeſuitas perfectus eſt conſenſus, nemine quem novi contradicente, additionem præ manibus Martyrologii annorum mille ducentorum errorem eſſe ſplendidiſſimum.

Secundo ait Cardinalis Romanam Eccleſiam ſequi hic LXX. Interpretes eorumque manuſcriptum Vaticanum, quod eſt divinitus inſpiratum & divinæ auctoritatis. 2. Replica. Scriptum ullum humanum ad divinam auctoritatem ſublevare propinquum eſt blaſphemiæ, & in Pontificiis hoc loco dementiam ſapit; nam illi ſecundum placitum Conciliabuli Tridentini ſola latina Biblia authentica & divina credunt, hæc autem ſecundum Hebræos fontes rectè LXX. Interpretum falſæ additioni annorum ſupra mille quingentos contradicunt apertè. Quicunque ergo ex Pontificiis utrum-

utrumque hunc calculum verum & divinum profitetur, manifeſtas & irreconciliabiles repugnantias contra ſanorum & benè feriatorum morem præ ſe ferunt tueri.

3. Tertiò. Omnes, inquit Cardinalis, Patres Martyrologii calculum ſequuntur. Replica. Omnibus Patribus rectè præferuntur authentica biblia; ſi nolunt Hebraica, Latina ſaltem velint nolint admittent, niſi ament Tridentino anathemate feriri. Præterea quid nobis ſolitâ vanitate omnes Patres objectant, cum ipſum Martyrologium *Adonis*, imò & antiquiſſimum Romanum, quod nuper Jeſuita *Roſſueidus* edidit, calculum hunc expunxerint? Certè in neutro ullum hujus calculi veſtigium apparet. Fateor numerum eum eſſe *Euſebii* & paucorum illius ſequacium; ſed ſi vel ipſorum Pontificiorum *Sixti Senenſis* & *Henrici Philippi* latercula de annorum Mundi ſupra dictis locis inſpicias, videbis ab eo Euſebii numero pleroſque Patres aliquot annorum centuriis differre. Variæ quidem etiam olim fuerunt LXX Interpretum editiones, ſed omnes, ipſaque etiam Vaticana quam *Sixtus Quintus* operâ *Nobilii Flaminii* edidit (& huic prope gemella, olim Alexandrina, nunc Londinenſis) quam *Baronius* vocat divinam, & quam *Morinus*, ac peſſimè omnium conſultus *Ludovicus Capellus* Hebraico fonti præferendam exiſtimat in locis præ manibus apertè falſatæ ſunt, prout *Hieronymus* in quæſtionibus Hebraicis ad Geneſin, & Auguſt. de Civ. Dei 15. cap. 11. & 13. profitentur, & probant hoc irrefragabili argumento Gen. 5. dicitur *Methuſala* genuiſſe *Lamech* anno ſuo centeſimo ſexageſimo ſeptimo, & *Lamech* genuiſſe *Noah* anno ſuo centeſimo octogeſimo octavo, itaque natus eſt *Noah* anno *Methuſalæ* trecenteſimo quinquageſimo quinto, à nato *Noah* ad Diluvium ſunt anni ſexcenti, ergo tempore Diluvii habebat *Methuſalah* annos nongentos quinquaginta quinque, reliqui igitur tunc erant ex vita *Methuſalæ*, quæ fuit annorum nongentorum, ſexaginta novem, anni non pauciores quatuordecim; ergo vivebat *Methuſalah* tempore Duluvii: non autem in arcâ, nam ibi non erant niſi octo animæ; *Noah* ſcilicet cum uxore & tribus filiis ac tribus nuribus. Nullus autem extra arcam locus erat in terrâ, ubi bipedum quiſquam tempore Diluvii degeret: nodus hic ſecundum *Hieronymum* & *Auguſtinum* eſt omnino inſolubilis, niſi concedamus LXX Interpretum verſionem à deſcriptoribus falſatam. Ex hujus loci neceſſariâ falſatione dicti Patres multos alios falſatos colligunt: certè patet ad oculum in optimis Bibliorum Græcorum exemplaribus, quæ vel hodie vel olim edita ſunt magnam eſſe in genealogiis Patriarcharum tam ante fluvium quàm poſt ad dies *Abrahami* confuſionem. Fatetur *Petavius* ubi ſuprà in prioribus ad Hebræum calculum annorum mille ſexcentorum quinquaginta ſex, additos eſſe non pauciores quingentis octoginta ſex, & in poſterioribus annorum ducentorum nonaginta duorum additos totos nongentos.

LXX Interpretum Latiſſimus error.

Quartam habet Petavius Præter Baronianas reſponſionem, errorem ſcilicet hunc eſſe leviculum, utpote in annorum numeris qui nihil pertinent ad fidem. Replica. Non decet viros bonos, ſcientes, prudentes, vel leviſſimos errores propagare. Deinde Romani Pontifices qui in rebus fidei non poſſunt errare, non debent errores etiam extra fidem contra ſuam conſcientiam populo proponere. Denique quicquid de fide fiat, error hic non poteſt dici levis qui Chronologiam omnem ſacram funditus evertit & multorum S. Scripturæ locorum manifeſtam corruptionem tuetur, non tantùm contra authenticos Hebræorum fontes, ſed etiam contra omnes antiquas verſiones, Chaldaicam, Arabicam, Syriacam, & Latinam, quæ hîc ab Hebræis non diſcedunt, ut inſpicienti nupera polyglotta Londinenſia patebit. Pentateuchus quidem Samaritanus aliquantùm hic ab Hebraico numerorum computo differt, differentia autem eſt non in additione ſed ſubtractione, idque annorum tantùm paucorum, omnes etiam quas habemus, vulgatæ verſiones, Anglicana, Gallica, Italica, Belgica, & Hiſpanica, cum Hebræis hîc ad amuſſim concordant: ſola Græca Anachroniſmum inducunt, non tantùm, ut fatetur Petavius, annorum mille quadringentorum octoginta ſex, ſed etiam ſi inſititii *Cainanis* quadringenti ſexaginta retineantur (quod tam Petavius quàm *Bellarminus* agnoſcunt) bis mille quadraginta: ita in eo ſolo intervallo, quod natalem Abrahami antecedit annorum mille nongentorum quadraginta ſex, falſarii hi de ſuo addiderunt, non tantùm numerum æqualem annorum totidem, ſed & inſuper annos nonaginta quatuor. Hæc eſt ſcilicet Petavii ingenuitas, ut cum horridiſſimum hunc, qui ab ullo unquam Chriſtiani nominis ſcriptore in Chronologiâ prodiit, errorem extenuet & mitiget; in noſtrum tamen *Scaligerum* qui primus hîc veritatem exacte demonſtravit; tota plauſtra bilis evomat, quòd natalem Chriſti annum certò figat: nihilominus ipſe à *Scaligeri* calculo vix biennio, & alii ex doctiſſimis ejus ſodalibus omnino non differunt, ut mox videbimus.

Petavii reſponſio falſa.

Hoc etiam velim perpendi, levem eſſe non poſſe nec extra fidem eum errorem, qui bonâ conſequentiâ Religionem totam Chriſtianam ab imis fundamentis evertit: is autem præ manibus hoc præſtare videtur, nam ſi Græcorum anachroniſmus, ut ſupputat *Petavius* annorum bis mille quadraginta, pro vero habeatur, Jeſus Chriſtus nondum eſt natus, nec ante quadringentos annos naſciturus eſt. Quod ſi ipſius Martyrologii calculum accipias,

Mala Romanorum Pontificum conſcientia.

cipias, anachronismus erit annorum mille ducentorum, ita ut verum fuerit usque ad annum Christi millesimum ducentesimum Christum nihil esse passum, imò nec natum esse, ideoque falsum est totum Novum Testamentum. Hæc sunt dogmata quæ Pontifices Romani palam ex cathedra docent, quibus doctissimi Cardinales patrocinantur, quæ Jesuitæ excusant, ut parvi momenti παροράματα.

Præcisi Natalis numeri indeterminabiles.

Maximo hoc Romanæ Ecclesiæ & LXX. Interpretum de anno mundi natalis sphalmate defuncti, proximè inquiramus de vero illo anno fausto & felici, quo de cælo in terras descendit electorum Dei spes & salus, Dei filius Jesus Christus. Hactenus cum *Petavio* ejusque hîc sequaci *Spanhemio* aliisque consentimus, non esse contendendum de definito, determinato, & præciso tempore, quandoquidem enim Dei spiritus in verbo scripto rei ipsi intentus à circumstantiis ita abstrahit, ut superstitiosè de ipsissimo anno, mense, die, & horâ istius felicissimi partûs inquirentibus non faveat nec velit satisfacere; necesse est scrupulosæ nimis & anxiæ hominum curiositati fibulam insolubilem imponere: cùm tamen ad laxiores in temporis circumstantiâ errores cavendos, expressi satis characteres tam in Dei verbo quàm scriptoribus humanis appareant, utiliorem multò & laude digniorem putamus eorum operam, qui labores suos conferunt ad indagnandam, quàm proximè inveniri potest, veritatem, quàm istorum qui toto ingenii nisu allaborant, ut nihil omnino hîc certi reperiatur.

Sententiæ dissidentiū reconciliabiles.

Conantium fervori frigidam imò gelidam suffundit, maximus in hoc puncto doctorum dissensus. Testatur *Calvisius* Isagoges 27. notâsse *Fredericum Husmannum* non pauciores quadraginta diversas sententias, & post *Husmanni* dies multæ novæ repertæ sunt. Attamen hæc discordiarum vepreta virorum industriorum animos ab itinere continuando non divertent; certè quantumcunque latus est Chronologorum hîc in quibusdam temporum characteribus dissensus, tamen inter doctissimos in aliquibus characteribus tantus est consensus, vel tanta consensui propinquitas, ut si periti satis, satisque prudentes & benevoli darentur arbitri, reconciliatio desperanda non videatur. De longiùs delirantibus non loquor, qui Natalem totis viginti & supra annis figunt, hi citiùs illi tardiùs ærâ, vulgari: Sed postquam *Josephus Scaliger* divinum suum ingenium ad tempora emendanda appulit, pauci sunt verè doctorum vel ex Protestantibus vel Pontificiis, qui in variis characteribus vel omnino non consentiant, vel ultra annum aut biennium saltem quinquennium differant. In quibusdam quidem characteribus, inprimis in annis mundi & Olympiadicis latior est discrepantia, sed hæc ob aliorum computorum dissonantiam contingit, quæ illam præ manibus non spectat. Certè si quod incepit & multum promovit *Scaliger* periodi Julianæ instrumentum perficeretur (inprimis ex calculo motuum cœlestium, qui in se certus ac irrefragabilis, istarumque rerum peritis inventu non difficillimus apparet) adeoque annorum ab initio Mundi ad sera post hæc secula computus unanimitus absolveretur, quæcunque hîc vel alibi plerumque inter Chronologos sunt lites, in concordiam non difficulter coalescerent.

Partium sententiæ.

Quod dixi de partium nequaquam infinitâ discordiâ, singulorum sententias inspicienti patebit. Ex multis hæ sunt primariæ. Scaliger, *Calvisius* & *Helvicus* natalem ponunt in anno mundi ter millesimo nongentesimo quadragesimo septimo, Periodi Julianæ quater millesimo septingentesimo undecimo; Coss. *L. Cornelio Lentulo* & *M. Valerio Messalino*, Urbis conditæ septingentesimo quinquagesimo; Nabonassari septingentesimo quadragesimo quinto; Juliano, seu anno emendati à *Julio* Calendarii quadragesimo tertio, Augustali seu à cæde *Iulii* quadragesimo primo, à pugna Actiacâ vigesimo nono; *Herodis* Regni tricesimo tertio & tricesimo sexto, vitæ septuagesimo.

Scaligeri.

Lansbergii.

Lansbergius in annis Urbis etiam Julianis, imò & Nabonassari consentit, sed Augustalem à *Julii* cæde facit quadragesimum secundum, unum addendo, sicut Actiacum vicesimum octavum, unum demendo, & annum mundi ter millesimum nongentesimum quinquagesimum, tres addendo.

Baronii.

Baronius in Consulibus & annis Urbis præbet manus, Julianus cum *Lansbergio* addit unum.

Saliani.

Salianus etiam unum tantùm addit, Natalem ponens in anno Urbis septingentesimo quinquagesimo primo, Juliano quadragesimo quarto, Coss. *Augusto* decimum tertium & *M. Plautio Sylvano*, Augustali quadragesimo secundo. In aliis quidem Characteribus longius abit, ponendo annum Mundi quater millesimum quinquagesimum secundum, Olympiadis centesimæ nonagesimæ tertiæ tertium; *Herodis* vitæ septuagesimum primum, Regni verò tricesimum sextum, & tricesimum nonum.

Tornielli.

Torniellus in annis *Nabonassari* consentit, in annis Urbis & *Herodis* uno tantum differt, faciendo illos septingentos quinquaginta unum; & hos triginta quatuor, triginta septem, & sexaginta novem: in annis Mundi *Saliano* subtrahit unum, numerando quater mille quinquaginta unum.

Philippi.

Henricus Philippi in tabulis suis expansis annum Urbis septingentesimum quinquagesimum quartum, Julianum quadragesimum sextum facit, & Coss. *C. Iulium Cæsarem* juniorem, ac *L. Æmilium Paulum* annos quatuor seriùs sociis, Olympiade etiam centesimâ

mâ nonagesimâ quintâ, quatuor annis post *Salianum*, *Baronium*, & *Petavium*, qui centesimam nonagesimam quartam nominant, post nostros verò qui centesimæ nonagesimæ secundæ secundum annis decem: in annis autem Mundi, nominando quater millesimum quadragesimum primum, decem vel undecim *Salianum* & *Torniellum* antecedit.

Petavii. Petavius cum *Deckero* & *Kepplero* æram vulgatam seu *Dionysii* seu *Bedæ* veram antecedere profitetur annis quinque, *Scaliger* tantùm tribus: attamen in variis Characteribus unum solùm aut alterum Petavius abest à *Scaligero*; nominat enim Petavius Urbis septingentesimum quadragesimum nonum, Julianum quadragesimum primum; Nabonassari septingentesimum quadragesimum quartum; Coss. *Augusto* duodecimum, & *L. Cornelio Syllâ*, inter quos & Consules nostrorum *Lentulum* & *Messalinum*, unus tantùm annus interjectus est. In Olympiade, scilicet centesimæ nonagesimæ tertiæ quarto, quinque annis major est, sed in periodo Julianâ duobus minor, habet enim quater millesimum septingentesimum nonum, sed annum Mundi peculiari anomaliâ facit ter millesimum nongentesimum septuagesimum nonum.

Ubbonis Emmii. Ubbo Emmius cum *Isaacsono* annum Mundi & Periodi Julianæ tribus annis *Scaligero* seriùs statuunt, hic quater millesimum septingentesimum decimum quartum, & ille ter millesimum nongentesimum quinquagesimum nominat. In anno Periodi consentit *Usherius*, sed in anno Mundi nimisquam excedit nominando quater millesimum quartum. *Ubbo* habet Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ quartum, & Urbis septingentesimum quinquagesimum tertium: *Isaacsonus* eundem Urbis, sed Olympiadum centesimæ nonagesimæ quintæ primum.

Principes hi sunt Chronologorum qui studiosorum manibus hodie teruntur, quorum discordia ea hîc non est, ut tam magnum quam quidam excitant clamorem mereatur, nec desperamus posse aliquando, Deo dante, doctos & prudentes arbitros convenire.

Sacra scriptura per se sola in omnibus hisce temporum intervallis propè sufficientem lucem præbet, paucæ enim sunt Epochæ, quas non perspicuè determinat, & ubi Divinâ providentiâ Scriptura deficit, aut obscura est, in materiâ hac ad fidem & mores non necessariâ, Canon Astronomicus, quandocunque perficietur, abundè supplebit. Hujusce nobilis instrumenti *Ptolemæus* vel auctor, vel maximus olim promotor fuit, ejus ope multa in antiquis historiis anteà vaga in suis temporum sedibus firmiter fixit: *Ptolemæi* exemplo *Scaliger*, *Calvisius*, *Petavius*, & inprimis *Lansbergius* in sacrâ suâ Chronologiâ multos alios temporum characteres fixerunt, dolendum quòd tanti hi artifices in suis computis usquequaque non conveniant: sed in hoc est solamen, quòd cum res ipsæ certæ sint & pervestigabiles, licet hactenus ad oculum non demonstratæ, futurorum artificum majori diligentiâ inveniendum speremus quod adhuc inventum non est. Videmus quotidie Astronomos multos ita exactè astrorum motus in Ephemeridibus suis signare, ut solstitia, æquinoctia, eclipses, planetarum tam ad se invicem quàm ad stellas fixas aspectus congruant ad amussim, usque ad scrupulos & minuta etiam secunda & tertia: eâdem arte, quâ futura prognosticantur, præterita ad mundi usque initium, & si libeat, suppone ad multorum ante mundum seculorum tempora possunt certissimè disponi; cælestium enim motus etiam in maximis anomaliis sunt in se fixi & peritis determinatissimi à principio mundi ad finem, & ex hypothesi ab æterno in æternum, si modò Deo videatur præsentem orbium cursum continuare. Itaque si felix aliquis Mathematicus ad antecedentium industriam tantùm pauca adderet, perfecta Ephemeris possibilis certè si non facilis esset, quâ ab initio mundi ad finem, saltem à principio ad multa post nos secula omnes eclipses Solis & Lunæ, omnia æquinoctia & solstitia, omnes planetarum & stellarum fixarum motus, tam proprii quàm ad se invicem diebus singulis aspectus, secundum infallibiles regulas (si modò probè cognitæ) in tabulis describerentur, quarum adminiculo pleræque Chronologorum quæstiones facillimè & certissimè determinarentur.

Chronologia magis potest perfici.

Utcunque annus Mundi cum Salvatoris Natali ad hunc modum, etsi non præcisè ad hunc calculum, à *Lansbergio*, *Calvisio*, & aliis componi solet. Sunt à principio mundi ad Diluvium anni mille sexcenti quinquaginta sex, inde ad migrationem *Abrahami Charranem* trecenti sexaginta octo, hinc ad *Israëlis* exodum ex *Ægypto* quadringenti viginti quinque, exinde ad structuram templi quadringenti septuaginta novem: *Solomonis* templum stetit annis quadringentis viginti octo: ab ejus ruinâ ad reparationem *Darii Hystaspis* secundo, numerat *Lansbergius* septuaginta & septemdecim; hoc est, octoginta septem; sed *Calvisius*, & *Emmius* cum *Petavio*, *Saliano*, *Torniello*, *Capello*, *Usherio*, & aliis, quibus nos adjungimur, tantùm sexaginta; à reparatione templi ad initium hebdomadarum *Danielis* *Artaxerxis Longimani* septimo, sunt anni sexaginta tres, hinc ad Christi baptismum *Tiberii* decimo quinto hebdomades annorum sexaginta novem, seu anni quadringenti sexaginta sex & dimidium. *Computus à creatione ad Christum probatur per partes.*

Summæ hæ sibi invicem additæ secundum *Lansbergium* efficiunt annos ter mille nongentos quinquaginta octo & dimidium: Sed pro meâ in numerando tenuitate, ter mille nongentos septuaginta duos & dimidium. Quomodo in tam parvo planoque numero

vir aliàs multò accuratissimus in suo ipsius calculo annos totos quatuordecim omittat, non capio. Ex hac verò summâ annorum ter mille nongentorum septuaginta duorum & dimidii, si auferas supra dictam *Lansbergii* additionem annorum viginti septem, reliqui erunt ter mille nongenti quadraginta quinque & dimidium; imò facilè inveniri potest vulgaris auctorum suprà dictorum numerus ab hoc vix biennio distans: sed tota difficultas est hujus summæ partes certis argumentis probare. *Lansbergius* oculatissimas omnium partium demonstrationes pollicetur; *Petavius Scaligeri* in hoc argumento confidentiam nimis acerbè reprehendit. Nolumus nos omnes libri prioris quæstiones hîc repetere, sed paucis tantùm memorabimus, quæ afferuntur ad partes summæ præ manibus demonstrandas, controversiis ad suas priores sedes remissis.

1. Articulus primus annorum mille sexcentorum quinquaginta sex, à principio ad Diluvium satis est certus, ita enim ex *Mosis* calculo deducitur. *Adamus* anno suo centesimo tricesimo genuit *Seth*, Gen. 5. 3. *Seth* genuit *Enos* suo centesimo quinto, Gen. 5. 6. *Enos Cainanem* suo nonagesimo, Gen. 5. 9. *Cainan Mahalaleelem* suo septuagesimo, Gen. 5. 12. *Mahalaleel Jaredum* sexagesimo quinto, Gen. 5. 15. *Jaredus Enochum* suo centesimo sexagesimo quinto, Gen. 5. 18. *Enochus Methusalam* sexagesimo quinto, Gen. 5. 21. *Methusala Lamechum* centesimo octogesimo septimo, Gen. 5. 25. *Lamechus Noachum* centesimo octogesimo secundo, Gen. 5. 28. *Noachi* sexcentesimo contigit Diluviũ: numeri hi juncti efficiunt mille sexcentos quinquaginta sex. De Annis *Lansbergii* fractis vel initio vel fine Diluvii hîc non laboramus.

2. Secundus articulus annorum trecentorum sexaginta octo sic demonstratur. Diluvium duravit annum unum, Gen. 8. 19. *Schem* genuit *Arphaxad* duobus annis post diluvium, Gen. 11. 10. *Arphaxad* genuit *Selah* suo tricesimo quinto, Gen. 11. 12. *Selah Heberum* suo tricesimo, Gen. 11. 14. *Heberus Pelegum* tricesimo quarto, Gen. 11. 16. *Pelegus Rhegum* tricesimo, Gen. 11. 18. *Rhegus Serugum* tricesimo secundo, Gen. 11. 20. *Serugus Nachorem* tricesimo, Gen. 11. 22. *Nachor Terachum* vicesimo nono, Gen. 11. 24. *Terachus Abrahamum* septuagesimo, Gen. 11. 26. *Abrahamus* migravit *Vre Chananem* suo septuagesimo quinto. Anni hi juncti efficiunt trecentos sexaginta octo.

3. Articulus tertius annorum quadringentorum viginti quinque sic demonstratur. Ab *Abrahami* migratione *Chananem* ad natum *Isaacum* sint anni viginti quinque, *Abrahamus* enim erat centenarius cùm nasceretur *Isaac*, Gen. 21. 5. & cùm venisset *Chananem* habebat septuaginta quinque, Gen. 12. 4. à quibus ad centum sunt viginti quinque, & verò à genito *Isaaco* ad exodum sunt quadringenti Gen. 15. 13. Apostolus à promissionibus factis *Abrahamo* ad legem Gal. 3. 17. numerat quadringentos triginta, habet hæc summa quinquennium supra priorem, quo post relictam *Vr Chaldæorum* ad mortem patris *Terachi* commoratus est *Abraham Charrane*.

Tres hi articuli juncti efficiunt bis mille quadringentos quadraginta novem, secundũ *Lansbergium*, qui numerare videtur ultimum articulũ ab *Abrahami* transmigratione de *Vre Charranem*. Sed rectius *Scaliger*, *Emmius* & *Calvisius* à transmigratione de *Charrane* in *Chananæam* annis quinque serius supputantes numerant bis mille quadringentos quinquaginta tres.

Non tam hîc miror Tornielli & Henrici Philippi extravagationes, dum hîc bis mille quingentos quadraginta quinque, ille bis mille quingentos quadraginta quatuor numerat, nam hi præter alios anachronismos dant *Cainani* post fluvium annos triginta, & Teracho sexaginta, quos *Petavius* Pontificiorum Chronologorum facilè princeps rectè rejicit. *Scaligerum* non obstante summâ inimicitiâ hic sequutus est, ut solet in multis aliis maximæ notæ quæstionibus. Sed est quod miremur Usherium & *Capellum*, qui utrumque hunc Tornielli errorem rejicientes extravagantur tamen, ille ad annum bis millesimum quingentesimum decimum tertium, hic ad bis millesimum quingentesimum tertium. *Extravagantia Tornelli & Vsherii.*

Art. quartus annorum quadringentorum octoginta habetur totidẽ verbis, 1. Reg. 6. 1. pudet hic *Petavii* contra plerorumq; suorum mentem adversus expressam Scripturam calcitrantis. 4.

Articulus quintus annorum quadringentorum viginti octo sic colligitur. *Solomon* regnavit annis quadraginta, 1. Reg. 11. 42. cœpit condere templum suo quarto, 1. Reg. 6. 1. ergo in ejus regno reliqui sunt triginta septem. Regnavit *Rehoboam* septemdecim, 1. Reg. 14. 21. *Abia* tres, 1. Reg. 15. 2. *Asa* quadraginta unum, 1. Reg. 15. 10. *Iosaphat* viginti quinque 1. Reg. 22. 42. *Iehoram* octo, 2. Reg. 8. 17. *Achazias* unum, 2. Reg. 8. 26. *Athaliah* sex 2. Reg. 11. 3. *Ioas* quadraginta, 2. *Reg.* 12. 2. *Amazias* viginti novem, 2. Reg. 14. 2. *Vzzias* quinquaginta duos, 2. Reg. 15. 2. *Iotham* sedecim, 2. Reg. 15. 33. *Achas* sedecim 2. Reg. 16. 2. *Hezekias* viginti novem, 2. Reg. 18. 2. *Manasseh* quinquaginta quinque, 2. Reg. 21. 1. *Amon* duos, 2. Reg. 21. 19. *Iosias* triginta unum, 2. Reg. 22. 1. *Ioachas* tres menses, 2. Reg. 23. 31. *Iehojachim* undecim annos, 2. Reg. 24. 1. *Iechonias* tres menses, 2. Reg. 24. 10. *Zedechias* annos undecim, 2. Reg. 24. 18. 5.

Anni hi juncti faciunt quadringentos triginta. *Lansbergius*, *Emmius*, & *Henricus Philippi* post *Scaligerum* numerant tantùm quadringentos viginti octo, dementes tam *Manassi quam Zedechiæ* unum, quem Scriptura utrique attribuit; quasi utriusque ultimus fuisset imperfectus; sed licet hæc imperfectio constaret, tamen cum eos menses Scriptura vocet

vocet annum, non est quod nos nomenclaturam Sp. Sancti corrigamus. Certe duo illi anni imperfecti unà cum *Ioachasi* & *Iechoniæ*, sex mensibus, videntur superare saltem unum annum.

Capellus hîc numerat quadringentos viginti septem, *Petavius*, *Torniellus*, & *Funcius* quadringentos viginti quatuor, nos verò cum expressâ Scripturâ, ut fatetur *Henricus Philippi* in quarti Regum vicesimum quintum retinemus quadringentos triginta cum *Beda*, *Mariano Scoto*, *Adrichomio*, *Baradio*, & multis aliis.

5. Articulus sextus est annorum centum triginta trium, à captivitate Babylonicâ ad initium hebdomadarum *Danielis* *Artaxerxis Longimani* septimo. Solum hoc intervallum non potest ex Scriptura demonstrari secundum omnes sui partes: ex testimoniis tamen humanis optimæ notæ, & motibus stellarum satis firmiter probatur. Quod septuaginta anni captivitatis Babylonicæ à primo *Nebuchadnezaris* inceperint cùm abductus est *Daniel Ioachimi* quinto, annis octodecim ante vastatam Hierosolymam, & clausi sint *Cyri* monarchiæ primo, Regni verò Persici vigesimo primo, annis quinquaginta duobus post incensum templum, fusè ex sacris literis libro priori probatum dedimus. Quod etiam *Danielis* hebdomadæ à *Longimani* septimo incipiant, multis ibidem stabilivimus. Omnis ergo hîc quæstio reliqua est, an à primo Monarchiæ *Cyri*, seu à captâ per *Cyrum* Babylone ad septimum *Artaxerxis Longimani* sint anni octoginta & unus? In hoc verò inter omnes quos vidi Chronologos, Protestantes, Pontificios, magnus est consensus, si unum aut alterum annum excipias, quæ differentia per vulgarem distinctionem annorum completorum & incompletorum, terminorumque inclusorum & exclusorum facilè conciliatur. *Lansbergius* quidem, *Helvicus*, *Emmius*, *Calvisius*, & alii; secundum priores *Scaligeri* cogitatus (quos, ut rectè observat *Capellus*, posteà correxit in Isagogicis) extendentes captivitatis Babylonicæ finem ad *Cyri* vicesimum nonum annis septem aut octo post captam Babylonem septuaginta annos captivitatis miserè involvunt: nihilominus tamen de tempore præ manibus magnus est consensus, nam ferè omnes à *Cyri* vicesimo primo, quando Babylonem cepit, ad primum *Cambysis* numerant annos novem: *magis* unum, saltem utrisque octo attribuunt: *Dario Hystaspis* triginta sex, *Xerxi* viginti unum: his si addas *Artaxerxis Longimani* septem, habebis inclusis terminis octoginta unum, & exclusis septuaginta novem, qui juncti quinquaginta duobus efficiunt centum triginta unum vel centum triginta tres.

Pars extra scriptura- Horum pars extra scripturaria annorum septuaginta novem vel octoginta unius, ex testimonio *Herodoti*, *Ctesiæ*, *Ptolemæi*, & aliorum antiquorum ponitur extra dubium; si ulla testimoniis humanis fides adhibenda est. *ria satis probabilis est.* Quò verò hisce testimoniis firmius credatur, ea *Ptolemæus* olim, & nuper *Scaliger*, *Lansbergius*, & *Petavius* eleganter ex cœli motibus demonstrant. Observatis enim ex Chaldæorum & Ægyptiorum Sacerdotum archivis, eclipsibus Solis & Lunæ iisque collatis cum historiâ inveniunt antiquorum calculos cum suis bellè convenire: In multis firmum est hoc argumentum, imò in omnibus esset irrefragabile, si modò eclipsium antiquarum perfectum Mathematici calculum dedissent, & historici res gestas multarum eclipsium characteribus signâssent. Fateor tamen argumentationem hanc dubiam multoties, imò aliquando falsam facere non tantùm sententias contrarias sed etiam palpabiles errores, *Scaligeri*, *Petavii*, *Calvisii*, & aliorum præstantissimorum Mathematicorum in iis quæ accurato eclipsium calculo probare & demonstrare se profitentur. Certè *Lansbergius* confidentissimè clamat se ex motibus cœlestibus certissimis & clarissimis demonstrationibus evicisse, à templo incenso ad captam à *Cyro* Babylonem septuaginta annos præcisè fluxisse, quod tamen suprà ostendimus falsum, & Scripturæ, ac Chronologorum Interpretumque solidissimis repugnans.

Ultimus articulus annorum quadringentorum quinquaginta trium à septimo *Longimani* ad natum Christum sic certò satis demonstratur. 7. Dato, quod suprà probatum est, *Danielis* hebdomadas à *Longimani* septimo incepisse, in hebdomadis septuaginta sunt anni quadringenti nonaginta; in medio ultimæ hebdomadæ mortuus est Messias Dan. 9. 27. à baptismo Messiæ ad ejus mortem fuerunt anni tres cum dimidio, ut posteà videbitur. Ergo baptizatus est Christus initio ultimæ septimanæ; nativitas autem Christi antecessit baptismum annis triginta, ut legere est Luc. 3. 23. natus igitur est Christus annis triginta septem ante finem septuaginta hebdomadarum. Subtractis triginta septem ex totali quadringentorum nonaginta, remanebunt quadringenti quinquaginta tres, qui est numerus requisitus.

Sic breviter omnes septem articulos ab initio mundi ad Christum natum probavimus, *Partium unio.* omnesque ex apertis Scripturis, si excipias unum, imò si unius tantùm partem, pro quâ testimonia humana satis multa, & rationes firmæ afferuntur: restat jam ut articulos omnes conjungamus. Primus ab initio mundi ad Diluvium habet mille sexcentos quinquaginta sex, secundus à Diluvio ad *Abrahami* migrationem, trecentos sexaginta octo, tertius inde ad exodum quadringentos viginti quinque, quartus ad structuram templi quadringentos octoginta, quintus ad templi

ruinam quadringentos triginta, ſextus ad principium hebdomadarum *Danielis* centum triginta tres, ſeptimus à principio hebdomadarum ad natalem quadringentos quinquaginta tres. Omnes hi juncti efficiunt ter mille nongentos quadraginta quinque: cum hac ſummâ non difficulter celebriorum ferè omnium Chronologorum ſententias utcunque magis minusve remotas facillimè conciliaveris, ſi quæ ad ſeptem dictos articulos ſinguli ſecundum varia ſua principia malè addunt, ſubtrahas. Sed non eſt operæ pretium huic labori impræſentiarum immorari.

QUÆSTIO II.

Num æra Chriſti à mille, ſaltem à multis jam annis vulgò uſurpata rectè conſtituatur à poſteriori? Seu, An à nato Chriſto rectè hodie numeremus annos mille ſexcentos quinquaginta ſeptem, non plures nec pauciores?

Chronologia N. Teſtamenti eſt facilior quàm veteris.

Diximus de anno Natali reſpectu priorum, comparando ad intervalla omnia antecedentia uſque ad principium Mundi. De eodem jam quærimus reſpectu poſteriorum. *An ſcilicet Natalis rectè comparetur cum annis ſequentibus ad hunc currentem?* Comparatio hæc non tam difficilis eſt, nec tam controverſa quàm prior, vel quia temporibus propinquioribus ſcriptorum in hiſtoriâ, Chronologiâ, & Aſtronomiâ multitudo, clarius & rectiùs omnia deſcripſit, quàm pauci qui ſuperſunt antiquorum in longinquioribus & magis diſtantibus; vel quia modernorum Chronologorum induſtria non tam adhuc deſudavit in excutiendis recentiorum ſeculorum minutiis quàm in priorum: fieri enim poteſt, ſi poſteriorum temporum characteres tam accuratè & prolixè à doctis examinarentur quam priorum, ut non pauciores millis quàm iſtis controverſiæ reperirentur. Utcunque, poſt *Scaligeri* temporum emendationem in confeſſo eſt fere apud omnes doctos, tam Proteſtantes quàm Pontificios, æram vulgarem malè conſtitutam; nec defendi poſſe à nato Chriſto annum currentem eſſe verè milleſimum ſexcenteſimum quinquageſimum ſeptimum.

Eccleſiæ Romanæ confeſſus error.

Ex Pontificiorum indoctioribus quidam mordicùs adhærent æræ vulgari, eo quòd Eccleſia Romana, quæ errare non poteſt, & ſummi Pontifices veritatis fundamenta ac petræ eam conſtanter uſurpent. Sed Jeſuitarum jam turba nihil hoc eccleſiæ & Pontificum inerrabilitatis μορμολυκείῳ territa admittit certam & claram calculi falſitatem: tantùm excuſant Pontifices & Eccleſiam (ut videre eſt apud *Petavium* de temp. 12. cap. 4.) ridiculo hoc commento, quaſi eorum ſumma majeſtas ad temporum minuta diſcutienda non ſe demitteret, ſed abſque examine vulgi calculum, quicunque ſit, uſurparet ſine ſcrupulo: Aquilæ ſcilicet non captant muſcas, nec vacat exiguis rebus adeſſe Jovi. Profectò digniſſimum hoc eſt Pontificiâ patellâ operculum, nec eſt quod miremur *Petavii* in præſenti paucorum annorum anachroniſmo ſuorum excuſationem, cùm ibidem eodem κρησφυγέτῳ multò craſſiorem Pontificum & Eccleſiæ confeſſum errorem in annis ſupra ſexcentos velare conetur. Fatetur Jeſuita quod res eſt præter ſuorum morem, Eccleſiæ Romanæ à multis ſeculis majeſtatem non ſe demiſiſſe ad ſolidum ullum in temporibus examen, addidiſſe debuit, nec in quibuſcunque aliis controverſiis; quoſcunque enim invenit vel in ſcholis vel in vulgo radicatos errores, eos omnes ſuâ immenſâ & divinâ auctoritate hauriendos populo propinavit.

Honeſtius eſt *Pauli Middelburgenſis* à *Petavio* memoratum velum; ſcilicet, Pontifices in bullis ſuis ad ſuorum Pontificatuum annos Domini natalem nunquam addidiſſe, antequam *Blondus* Cameræ Pontificiæ nuper ab epiſtolis, privatâ ſuâ auctoritate novitatem hanc introduxiſſet; poſteà verò ad irreptitii hujus computi examen Pontifices non attendiſſe.

Verùm eſt, doctos omnium partium non putare jam commodum pravum hunc computum multorum ſeculorum uſu nimis benè poſitum removere: Nemo tamen ingenuus quocunque prætextu debet agnitum falſum pro vero venditare aut recuſare æræ apud omnes ſcriptores Latinos à multis ſeculis vulgatæ addere pro ſupplemento annos quotcunque certis & claris rationibus jure addendos, valet demonſtrare.

Græcorum in Chriſti ærâ error.

Sunt quidam qui æræ huic vulgari aliquid ſubtrahendum putent: recentiores Græci, *Theophanes*, *Maximus Monachus*, *Georgius Syncellus*, *Cedrenus*, & alii, ſeptem annorum aut novem prochroniſmo peccare communem calculum cenſent. Ita Græcorum numerationes ſeptennio aut novennio ſemper quam Latinorum breviores videas; quantùm autem hi ratione deſtituantur mox apparebit, ubi probatum dederimus tantùm abeſſe ut vulgata æra prochroniſmi aut longitudinis damnanda ſit, ut reverâ ejus vitium in metachroniſmo & brevitate exiſtat & corrigi debeat, per additionem & ſupplementum eorum quæ deficiunt: in hoc verò eſt tota difficultas præciſe determinare quot annis deficiat. *Spanhemius* hîc *Petavii* nimium eſt ſequax, ſtudio enim omni contendit uterque contra *Scaligerum* & *Calviſium*, additionem hîc certò & præciſè determinabilem non eſſe. Utcunque, conſtat *Sigeberti Mariani Scoti* & plerorumque per multa ſecula Latinorum additionem annorum viginti duorum fuiſſe (ut rectè notat *Petavius*, & ex eo *Spanhemius*) omninò barbaram; nam ſi totis viginti duobus Chriſti Natalis vulgarem æram anticipaverit, neceſſe eſt ut mors Chriſti anteceſſerit obitum *Auguſti*, hoc autem

tem Euangelio disertè adversatur; nam Luc. 3. 1. & 23. Christus est baptizatus decimo quinto *Tiberii*, & posteà ante mortem aliquot annis prædicavit Euangelium, ergo non potuit tam maturè nasci, ut ante *Tiberii* primum moreretur.

Middelburgensis somnium. Paulus Middelburgensis palpabilem hunc errorem non tantùm prolixè tuetur, sed eum invisione nocturnâ ab Apostolo *Paulo* didicisse se profitetur. *Baronius* somnium hoc ut ridiculum sophisma rejicit, nec mirum, cùm ipse Middelburgensis somnii & visionis suæ oblitus alibi in culcet vulgatam æram tantùm abesse, ut verum natalem viginti duobus annis sequatur, ut eum etiam duobus antecedat. Rectè *Spanhemius Petavii* hic ἀβλεψίαν notat, quòd *Causabonum* nostrum acriter taxet quasi ridiculè corrigentem *Baronium* & defendentem Middelburgensis somnium. Cùm tamen Ironia *Causaboni* non minus quàm *Baronii* propria oratio improbet Middelburgensis nugas: rejectâ igitur tam crassâ tot annorum additione, videndum quot tandem æræ vulgatæ meritò addendæ sint.

Baronii in anno natali error. *Josephus Scaliger*, *Calvisius*, *Torniellus*, *Pererius*, Baronius, & alii addunt duos Baronium licet in hoc biennio sibi consentientem prolixè tamen refutat *Scaliger* in suis Prolegomenis, sed magnâ cum modestiâ ut virum per eruditum, longè aliter quàm impudentes & procaces Jesuitæ nostros, in quocunque etiam de literis dissensu, habere solent.

Baronii error est, quòd, licet natalem biennio ærâ vulgari citiorem ponat, tamen ab ærâ vulgari dissentire se non existimet, sed computationem suam, quæ Scaligeriana est, cum vulgari omnino confundit. Hoc posito fundamine historias plurimas tam sacras quàm politicas alieno tempore collocat, ut *Scaliger* & *Calvisius* in suis uterque Prolegomenis egregiè & prolixe demonstrant, & ex iis *Petavius* & *Spanhemius*. Imo verò ipse Baronius tandem suam ἀβλεψίαν perspiciens corrigere conatur, nam licet à suorum annalium initio pleraque signet annis qui vulgarem æram biennio antecedunt, v. g. mortem *Augusti* anno Christi decimo sexto, quæ tamen secundum æram *Dionysii* vulgarem contigit annò Christi decimoquarto; nihilominus cùm ad primum *Diocletiani* venit, eum locat in Christi ducentesimo octogesimo quarto secundum æram vulgarem quam posteà ad Annalium finem sequitur, sicut priùs ab initio *Scaligeri* computum sequutus est. Ne autem à seipso dissensisse observaretur, & ut à priori computo in posteriorem, quàm fieri potest cautè & silenter dilabatur, ex Imperatoris *Probi* annis sex, quos omnes historici ipsi attribuunt, duos detrahit, & ex fastis duorum annorum quatuor Consules delet. Egregium hoc cardinalis furtum à nostris ad oculum demonstratum, *Petavius* non audet defendere, sed satis ingenuè fatetur in animadversionibus suis in *Epiphanii* hæresin Alogorum quinquagesimam primam.

Condonari potuisset hoc Baronio facilius, nisi ipse aliorum hîc παροράματα acerbe nimis persequeretur: certè *Josepho* præclarissimo scriptori flagellando tam est intentus, ut in multos putidos errores seipsum in cogitans præcipitet, dum *Herodis* Regnum non nisi post Actiacam Augusti, victoriam inchoandum novemque totos annos à *Iosepho* prætermissos ad *Herodis* vitam addendos vitamque *Herodis* ad Christi nonum producendam, contra omnium doctorum mentem contendit; ut rectè notat in suis exercitationibus noster *Causabonus*.

Lubenter tamen admittimus, quod prolixè probat Baronius, Christi natalem posteriorem esse non posse Consulatu *Messalini* & *Lentuli*, seu anno Juliano quadragesimo tertio, Actiacæ pugnæ vicesimo octavo, Urbis conditæ, secundum Palilia Varroniana, septingentesimo quinquagesimo primo. Catoniana verò, septingentesimo quinquagesimo, Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ secundo: qui Characteres, secundum *Calvisium*, conveniunt anno Munditer millesimo nongentesimo quadragesimo septimo, tantùm biennio post suprà dictum nostrum ex Scripturâ calculum: integro tamen biennio ante æram vulgarem, quæ Christum natum supponit, mundi ter millesimo nongentesimo quadragesimo nono: Actiacæ pugnæ tricesimo; ab Alexandriâ captâ vicesimo nono, Juliano quadragesimo quinto, Augustali à cæde Julii quadragesimo tertio, sed à primo *Augusti* Consulatu quadragesimo secundo, Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ quarto, Urbis secundum *Varronem* septingentesimo quinquagesimo tertio, *Catonem*, septingentesimo quinquagesimo secundo. Errorem hunc omnes pene docti jam fatentur, sed pauci, quod in primis præstandum fuit, claris & solidis argumentis errorem hunc demonstrare conantur. Et verò quæ afferunt *Scaliger* & Calvisius, ea omnia *Petavius*, ac post eum doctissimus noster *Spanhemius*, præter suum morem omni conatu laborat eludere, potius quàm enervare & elidere, nimis quàm proterve, ut etiam *Nisbetus* ante nos observavit, utcunque ex Calvisio maximè nos hæc argumenta subjicimus. *Contra vulgarem æram Calvisii argumenta.*

Primò Annus Christi tricesimus concurrit cum anno *Tiberii* decimoquinto Luc. 3. 1. 23. adeoque Christi decimusquintus cum *Tiberii* primo & *Augusti* ultimo: mortuus est *Augustus* ætatis suæ septuagesimo quinto, decimo nono *Augusti* mensis, non, ut *Baronius*, Calendis Septembris, Juliano ab emendato Calendario quinquagesimo nono, à cæde *Julii* quinquagesimo octavo; à primo suo Consulatu quinquagesimo septimo, Coss. *Sexto Pompejo*, 1.

pejo, & *Sexto Apulejo*: ab eo die pro more Romanorum, apud quos successorum imperia numerabantur, statim à decessorum exitu cœpit *Tiberii* imperium, ita ut *Tiberii* primus, *Augusti* ultimus, & Christi decimussextus concurrerent. Istius anni Septembris vicesimo septimo accidit universalis eclipsis lunæ secundum *Dionem*, *Tacitum*, & alios historicos hac in re non dubiæ fidei: anno verò superiori (prout ex *Dione* & *Eusebio* habet *Petavius* lib. 12. 4.) eclipsis Solis. Secundum calculum Astronomorum illa Lunæ eclipsis reperitur in anno Christi decimo sexto, & hæc solis in decimo quinto: sed secundum æram vulgarem annus *Tiberii* primus, *Augusti* ultimus, & eclipsis Lunæ cadunt in annum decimum quartum, & eclipsis Solis in decimum tertium: ergo vulgaris æra sequitur verum natale ut minimum biennio.

Præterea cum decimus sextus Christi conveniat cum *Augusti* ultimo seu quinquagesimo, septimo, Juliano quinquagesimo nono, Christi primus conveniet cum Juliano quadragesimo tertio, *Augusti* quadragesimo primo Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ secundo, Coss. *Lentulo* & *Messalino*: atqui primus æræ vulgaris non convenit cum istis sed cum Juliano quadragesimo quinto, Augustali quadragesimo tertio, Coss. *Cosso Cornelio Lentulo* & *Calpurnio Pisone*, Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ quarto.

Petavii & Spanhemii ad hoc argumentum responsiones refutantur.

Adhoc argumentum eludendum plurimum pulveris post Petavium Spanhemius excitat. Ait primò, *Lucam* omninò non connectere decimum quintum *Tiberii* cum tricesimo Christi, sed tantùm cum prædicatione *Ioannis*, magnum autem esse diastema inter capitis tertii versum primum & tricesimum tertium, imò verò omnino nesciri quantum temporis inter *Ioannis* prædicationem & Christi baptismum effluxerit. Replica. Condonâssem Jesuitæ quamlibet importuna commenta ad Ecclesiæ Romanæ errores tuendos, sed ut ea mutuaretur multò præstantissimus Spanhemius non facilè condono. Certè ante Petavium, quantùm intelligo, nullus vel veterum vel recentiorum, seu Protestantium seu Pontificiorum vocavit in dubium an tertii *Lucæ* primus cohæreret cum vicesimo tertio, an *Tiberii* decimus quintus cum Christi tricesimo consonaret, an *Ioannis* prædicatio cum Christi baptismo eodem saltem anno conjungeretur; nam primarius *Lucæ* scopus illo loco est unius Christi tempora disponere: capitis secundi versu quadragesimo secundo annum Christi duodecimum notat, capitis tertii versu tricesimo tertio, ejus tricesimum signat, ad quem illustrandum versu primo multorum valdè insignes temporum characteres connotat, annum scilicet Imperatoris Romani, item contemporaneos non tantum Gubernatorem *Judææ*, sed etiam tres Tetrarchas vicinarum regionum, & duos denique Pontifices: Chronologicos hosce characteres Euangelista conjungit cum Baptismo *Joannis* nequaquam in gratiam *Joannis* sed Christi, ut non tantum istorum capitum connexus demonstrat, sed ut ipse etiam *Lucas* seipsum exponit Actor. 1. 20. ubi tempus baptismi & prædicationis Christi ejusque apparentiæ in publico munere manifestè conjungitur cum tempore Baptismi *Joannis*, ita ut ista separare inprimis toto annuo diastemate, videatur nimis manifesta *Lucæ* repugnantia. In isto movendo lapide quòd vir præstans protervum Jesuitam sequutus sit, non probamus.

Ait secundò, *Tiberii* decimum quintum non necessariò cum Christi tricesimo connecti, eo quòd nesciamus an *Tiberii* annos Euangelista numeret more Hebraico, an Romano; esto Romani numerent Imperatoris annum primum statim à morte decessoris, Judæi tamen suorum Principum annos numerabant à Paschate & à verno mense Nisan: ita *Josephus* numerat annos *Herodis* & *Calvisius* ipse docet sic numerare solere S. Scripturam annos Regum, tam apud Judæos quam Israëlitas. 2.

Replica. Importunam hanc novamque Petavii objectionem nimiùm amplificat Spanhemius. *Herodes* tyrannus nulli succedens, Regni sui annos, ut placaret Judæos, inchoare potuit à quo ipsi liberet tempore: omninò tamen videtur absimile vero, Judæorum aut Israëlitarum Reges Regna sua non nisi à mense Nisan, aut Paschate auspicatos, nam Nisan, etsi in sacris non tamen in civilibus mensis primus fuit, nec olim Dei mandatum, aut ulla Judaici populi consuetudo civilia Regna à mense Nisan aut à Paschatibus inchoare cogebant. Instantia *Calvisii* hoc non probat; ecquid verò moriente Rege decimo sexto Nisan, intereà Regnum ejus semper duravit integro anno donec sequentis Nisan die decimo quinto novum Pascha rediret. Ex Israëlitarum & Judæorum Regibus aliquot paucis tantùm mensibus regnârunt, qui post decessorum ultimum Pascha finiti sunt ante Pascha novum, num Reges hos ex Regum Catalogis Scriptura delet? Tertiò. Quomodocunque scriptores Hebræi suorum Principum annos numerant, an tamen Monarcharum externorum tempora ad exemplar Judæorum conformare conati sunt? An *Nebuchadnezaris*, *Cyri*, *Artaxerxis*, aut cæterorum seu Assyriorum seu Persarum; seu Græcorum Imperatorum annos contra communem & in toto Imperii orbe usurpatum in actionibus omnibus publicis morem, ad privatam suæ gentis consuetudinem commutare Judæi vel potuissent, vel fuissent ausi? Novitatem tantam absque fide dignis testibus non persuadebit Spanhemius, etiamsi persuaserit.

Ait tertiò, Christi tricesimum extendi posse ab 3.

se ab ejus vicesimo quinto ad tricesimum quintum: imo verò integros omnes in Scripturâ numeros, scilicet denarios, vicenarios, tricenarios, centenarios, millenarios &c. denarium ut minimum sua latitudine comprehendere.

Replica. Fatemur in Scripturâ numeros integros, & aliquando etiam fractos habere quandam latitudinem, sed ut absque ullâ ex Scripturis ipsis demonstratâ necessitate numerus quilibet integer totius denarii latitudinem habeat, id quidem, ut videtur, est sacræ omnis Chronologiæ ima fundamenta manifestò arietare & subruere; ita ut Spanhemius omnibus aliis suis machinis, quas habet plurimas, confractis, hac unicâ valeat omnem computum à sacris Scripturis in numeris integris desumptum profligare.

4. Ait quartò; tricesimum Christi annum non exprimi à Lucâ, sed alium scilicet quasi tricesimum, qui non est ipse tricesimus.

Replica. Nimis multa & subtilia sunt, quæ *Scaliger* pro se, & contra eum Petavius & Spanhemius disputant de *Lucæ* verbis [*erat quasi triginta annorum incipiens*] quæ, ut rectè fatetur Spanhemius, obscurant potius quàm illustrant Euangelistæ sensum: quod autem ad exceptionem præ manibus, eam, ut alia multa in hac Spanhemii Diatribâ doctè & solidè noster *Nisbetus* ex ipsâ Scripturâ retundit. Sicut enim Lucæ 23. 44. ὥρα ὡσεὶ ἕκτη, exponitur ab ipso Sp. Sancto, Matth. 27. 45. ὥρα ἕκτη. & Actor. 10. & 3. ὥρα ὡσεὶ ἐννάτη vers. 30. exponitur *hora nona*. Marc. etiam 8. 9. ὡς τετρακισχίλιοι. Matthæi 15. 38. τετρακισχίλιοι. Item Matth. 27. v. 46. περὶ ὥραν ἐννάτην habetur Marc. 15. 34. ὥρα ἐννάτη, ita nostro Lucæ loco, ἐτῶν ὡσεὶ τριάκοντα, rectè accipi pro annis verè triginta, seu incipientibus seu desinentibus seu consummatis.

5. Ait quintò Characteres *Calvisii* Astronomicos non esse veros, eo quòd Petavius probet nullam in emortuali *Augusti* anno fuisse Solis eclipsin.

Replica. Non controvertit Spanhemius primarios *Calvisii* characteres Astronomicos, quorum unus si verus conclusionem demonstrat, non negat eclipsin Lunæ altero post Augusti mortem mense; nec Solis eclipsin quinto *Claudii*, unde in primis omne suum institutum probare se profitetur: nec quicquam ipse profert contra eclipsin Solis, quæ *Augusti* mortem præcessit, tantùm provocat ad Petavium, quasi is φαινόμενον hoc vel extitisse vel existere tunc potuisse improbaret. Profectò quî Spanhemii aliàs diligentissimi incuriam hîc excusem nescio; nam præterquam quòd nullum hîc ex Petavio locum citat, caput in hac materiâ celeberrimum & sæpè aliàs à Spanhemio citatum, quartum scilicet, libri duodecimi; disertis verbis huic Spanhemii assertioni contradicit, eclipsin Solis in anno *Augusti* ultimo ex *Eusebio* & *Dione* contigisse affirmans. Si alibi usquam, quod dubito, hoc neget Petavius nihil præstat miri, nam hoc ipso loco manifestam Petavii contradictionem Spanhemius observat, dum hîc protervè contra *Scaligerum* disputat nihil certi & determinati ex Luc. 3. pro Christi anno tricesimo deduci posse, alibi tamen ex hoc ipso loco Christi tricesimum certissimè demonstrari affirmat. Conjicio quidem Spanhemii hîc calamum à *Scaligero* ad Petavium ex inadvertentia dilapsum: inadvertentiâ inquam duplici; primò, quia non est Petavius sed *Scaliger* animadversionibus in *Eusebium* ad numerum bis millesimum tricesimum, qui asserit eclipsin Solis à *Dione* notatam ante *Augusti* mortem nec accidisse, nec accidere potuisse eo anno, quo istum *Eusebius* locat. Secundò, licet hoc asserat *Scaliger* de anno *Eusebii* emortualem *Augusti* antecedente, ibidem tamen expressè affirmat ex *Dione* eclipsin eam anno sequente, nimirum ipso emortuali, verissimè contigisse.

Denique totius Petavii & Spanhemii disputationis finis est, ut locus ille *Lucæ*, tam laxè & tantâ cum latitudine accipiatur, ut eum liceat extendere ad tricesimum primum vel tricesimum secundum, aut tertium: quò sic suas ipsorum sententias salvent, qui vulgarem æram verum Natalem arbitrentur sequi triennio, anno uno ultra *Scaligeri* mentem; salvent etiam *Dekeri* sententiam ac *Susligæ*, qui vulgari æræ addunt quadriennium, imo & *Kepleri*, qui *Dekeri* quadriennium uno, & vulgarem æram quinque annis superat. Certe non fuit opus tot tantosque fluctus concitare ad hoc institutum, nam à tantâ Natalis extensione noster animus nequaquam abhorrer, imò verò hæc *Kepleri* quinquennalis additio bellissimè cum nostrâ superiori capite sententiâ concordaret, sic enim Natalis verus cum anno mundi ter millesimo nongentesimo quadragesimo quinto concideret. Utcunque non ita peregrinis glossis vexandum illum Lucæ locum existimo. Sed ultrà non persequor Petavii ad I. *Calvisii* argumentum responsa. 6.

Secundo argumentatur Calvisius à morte *Herodis*. Æra vulgaris Christum natum supponit anno Juliano quadragesimo quinto desinente, Olympiadis centesimæ nonagesimæ quartæ quarto Coss. *Cosso Cornelio Lentulo* & *Cajo Calpurnio Pisone*, urbis conditæ septingentesimo quinquagesimo tertio: Atqui *Herodes*, qui nato Christo vivebat, mortuus est integro biennio ante tempus dictum: itaque æra vulgaris statuit Christum natum seriùs justo, minimùm biennio. *Calvisii argumentum secundum.*

Quòd Christus natus sit ante mortem *Herodis*, ex Euangelistis clarum est, nam Matth. 2. 1. natus dicitur diebus Herodis Regis, & in Ægyptum fugisse, donec Herodes Rex Archelai pater moreretur, vers 19. quòd autem *Herodes* mortuus sit post natum Christum saltem biennio, apparet ex Matt. 2. 16. ubi *Herodes*

rodes occidisse dicitur infantes à biennio & infrà, ex quo stella non nasciturі sed nati Christi apparuerat Magis; hoc enim tempus accuratè inquirens à Magis invenit fuisse biennio antequam jussisset infantes occidi; post eos autem cæsos aliquandiu vixit: ergo natus est Christus biennio, & quod excurrit ante mortem *Herodis*. Jam verò vixit *Herodes* non ultra Julianum quadragesimum tertium, nam multoties testatur *Josephus*, accepisse *Herodem* à Romanis *Judææ* Regnum anno Juliano sexto, Coss. *Cnejo Domitio Calvino*, & *Cajo Actio Pollione*, olympiadis centesimæ octogesimæ quartæ quarto, perseverâsse autem in Regno annis triginta septem: hi additi ad sextum faciunt quadraginta tres.

Hæc si vera sunt, ut *Herodes* mortuus est biennio ante æram vulgarem, ita Christus, qui biennio ante mortem *Herodis* editus est, oportet sit natus quadriennio ante istam æram.

Baronii ignorantia Chronologiæ.

Ad hoc argumentum multi multa respondent, nullus tamen absurdiora quàm Baronius: licet hic in biennali diastemate anni natalis veri ab ærâ vulgatâ *Calvisio* sit ὁμόψηφος. Verum hunc ob incomparabilem in historiâ ecclesiasticâ concinnandâ diligentiam magnis laudibus accumulant non tantùm *Scaliger* & *Causabonus*, sed etiam alii nostrorum: omnes tamen testantur ipsum non tantùm creberrimè in veritatem, historiæ veram vitam crassè peccare, sed etiam penè semper in Chronologicis errare pueriliter. Baroniana hæc Chronologiæ singularis imperitia, nusquam evidentiùs elucet, quàm in argumento præ manibus. Argumenti bona pars nititur *Josephi* testimonio de temporibus *Herodis*: ista Baronius, ut quæstione superiori notavimus, affirmat *Josephum* pessimè numerare. Nam primò, principium Regni *Herodis* non vult statui cum *Josepho* anno Juliano sexto, sed decimo quinto, quem facit eum ipsum quo ad Actium debellatus est *Antonius*. Secundò, *Herodem* non vult cum *Josepho* vixisse annis septuaginta, sed tantùm sexaginta septem, & tamen ejus vitam producit ad Christi octavum, hoc est, ut docet, Julianum quadragesimum nonum, duobus tantùm annis ante filii *Archelai* relegationem in exilium, Juliano quinquagesimo primo. Hæc & alia hîc multa Baronii ἀσύστατα absurda, non tantùm nostri, sed etiam Jesuita *Torniellus* prolixè redarguit. Id quod Baronio præcipuam hîc cespitandi occasionem ministrasse videtur, fuit (ut rectè ex *Torniello* notavit *Spanhemius*) typographicum in *Josepho* sphalma, *Herodem* scilicet annorum fuisse tantùm quindecim, cum à patre præfectus est *Galilææ*, scribi debuit viginti quinque. Maculam hanc decennalis anachronismi cum multis aliis centuriis per exscriptores sphalmatum parabat *Scaliger* eluere (ut notat *Causabonus*) in novâ *Josephi* editione, quam morte præventus non valuit perficere. Baronius dum multas verissimas in *Josepho* temporum designationes repudiat, hanc falsam pro verâ sumens in multis errandi sibi necessitatem imponit, quam ipsarum Pontificiarum partium nemo conatur defendere.

Scaliger & *Calvisius* licet hoc argumento utantur, tamen cum vident ejus vi verum natalem trahi non tantùm ad biennium ultra vulgarem æram, quæ istorum est hypothesis; sed etiam ad quadriennium, ipsi conantur illud enervare: vellet *Scaliger Josephum* convincere erroris in annis Regni *Herodis*, quasi eos extendere debuisset non tantùm ad triginta septem, sed ad triginta novem; tam multa tamen Scaligerianæ huic correctioni renituntur, ut ipse *Calvisius* eam relinquat.

Spanhemius, qui hoc argumento non vult se stringi, ad id duo respondet. Primo, dum *Josephus* tradit Regnum *Herodis* à primâ Romanorum donatione ad annos triginta septem, & à primâ ejus possessione crucifixo *Antigono* ad triginta quatuor extendi, librariorum esse mendum, qui λζ seu triginta septem pro λθ seu triginta novem posuerunt, & λδ seu triginta quatuor pro λϛ seu triginta sex.

Replica. Temeraria est hæc Spanhemii correctio textûs Josephi, contra omnium non tantum typis excusorum sed manuscriptorum fidem. Secundò, Cùm ipse *Scaliger* hanc suam emendationem suspicetur, nec fortiter asserat, & ipse *Calvisius* nunquam eam amplexus sit (nam *Herodis* Regnum nusquam hîc ultra triginta octo annos extendit) non debuit Spanhemius eam protulisse in medium. Tertiò, emendatio hæc non expedit nodum, nam si *Herodes* in anno Juliano quadragesimo tertio, Coss. *Lentulo* & *Messalino* mortuus sit anni principio paulò ante Pascha, mensibus sex ante natum Christum, initio Septembris, ut vult *Scaliger*, aut novem (nato Christo secundum plerosque vicesimo quinto Decembris) commentum hoc Scripturæ repugnabit, quæ Christi nativitatem *Herodis* morti præponit. Sin verò *Herodes* mortuus est initio anni Juliani quadragesimi quarti tribus aut sex mensibus post natum Christum, hoc etiam Scripturæ suprà dictæ repugnat, quæ *Herodem* infanticidam facit post natum Christum solido biennio.

Spanhemii responsiones incommodæ. 1.

Istas, ut videtur, difficultates præsentiens Spanhemius ad secundam responsionem priori diffidens confugit, nimirum argumentum hoc premere quidem æræ vulgaris defensores, imo & *Scaligerum* & *Calvisium* qui verum natalem vulgatum superare docent præcisè biennio, nequaquam verò Jesuitas *Dekerum* & *Susligam* qui vulgatam æram quadriennio anticipant, & minimè omnium *Keplerum* qui quinquennio: imo verò ipse videtur manus dare, ut ante eum *Petavius*, & in *Kepleri* sententiam ambobus pedibus itare. Vellem ego quidem libenter tantos auctores sequi, ita enim superior 2.

rior mea hypotheſis de coincidentiâ veri natalis cum anno mundi ter milleſimo nongenteſimo quadrageſimo quinto (longè contra *Kepleri* & *Petavii* in annis mundi ſententiam) ad amuſſim quadraret: ſed vereor ut binis è contrà rationibus poſſit ſatisfieri: prior eſt de eclipſi Lunæ à *Joſepho* notatâ paulò ante mortẽ *Herodis*; hanc *Scaliger* ſecundùm computum Aſtronomicum accidiſſe affirmat initio Januarii anno Juliano quadrageſimo quinto, aut quadrageſimo quarto, cujus Martio *Herodes* occidit. Altera eſt, quòd ſecundum *Kepleri* ſententiam, Lucæ locus de annis Chriſti triginta extendendus ſit ad triginta tres.

Ad primam quidem ſatis commodè reſpondere videtur *Keplerus* docens *Joſephum* notâſſe Lunæ Eclipſin non in Januario totis tribus menſibus ante *Herodis* mortem, ſed in Martio eâ ipsâ nocte, quâ *Herodes* Magiſtros Judæos cum diſcipulis exuſſit, ob detractam de portâ templi auream ſuam Aquilam: & verò anno Juliano quadrageſimo ſecundo, Martii decimo tertio, qui paucos tantùm dies *Herodis* mortem anteceſſit, ſe ait ſecundum ſuas tabulas invenire eclipſin Lunæ digitorum ſex, hoc ſi verum eſt, res videtur confecta, & *Keplerus* viciſſe.

Quod ad enervandum hoc Aſtronomicum argumentum objicit Spanhemius, ſolidum non eſt, ſcilicet eclipſin à *Joſepho* notatam fuiſſe totalem, quam verò notavit *Keplerus* fuiſſe tantùm partialem, ad Lunæ dimidium; Certè ſi inſpexiſſet Spanhemius *Joſephi* locum, tale effugium contra *Keplerum* non protuliſſet: nullum enim jota de totali defectu Joſephus ſcripſit, quin etiam dimidiæ Lunæ defectus, rectiſſimè veræ eclipſeos nomine inſignitur.

Quid ad locum *Lucæ Keplerus* reſpondere poſſit ἐπέχω, donec ejus & *Calviſii* ſcripta in hoc argumento adverſaria in manus veniant: impræſentiarum argumentum præ manibus ultra *Calviſium* non urgeo, ſcilicet pro vulgaris æræ bienniali natalis veri anticipatione: ſi *Keplerus* anticipationem quinquennalem vel hoc vel alio quocunque argumento demonſtrare poſſet, id efficeret optimâ noſtrâ cum gratiâ, qui ita noſtri calculi rationes belliſſimè confirmatas arbitraremur.

Tertium argumentum Calviſii à Cyrenii deſcriptionibus non eſt ſolidum.

Tertium adhuc argumentum proferri ſolet pro concluſione Calviſii ab ἀπογραφῇ *Syriæ* Præſidis Cyrenii Luc. 2. 1. Sed dum omnia perpendo, quæ ſat multa ſunt, quæ de ἀπογραφῇ hac ſcripta reperio apud *Baronium*, *Cauſabonum*, *Montacutium*, *Spanhemium*, *Petavium*, *Torniellum*, & alios, non mihi quidem videtur certum aliquod argumentum ex omnibus afferri pro concluſione dictâ: nam demus primò, quod pauci jam docti negant, bis *Judæam* deſcripſiſſe Cyrenium: ultimò quidem poſt relegatum *Archelaum* anno decimo à morte *Herodis*, de quâ deſcriptione fusè Joſephus, primò autem antè mortem *Herodis*, quæ deſcriptiones omninò inter ſe diverſæ ſunt, & tredecennio diſtantes, aliter quàm *Euſebius*, *Beda*, *Calvinus*, *Piſcator*, *Baradius*, & alii viri docti cenſuere qui utramque confuderunt in unam.

Demus ſecundò, priorem deſcriptionem fuiſſe tantùm perſonarum non autem facultatum, contrà quàm ſenſit *Suidas* olim, & nuper *Baronius* aliique.

Demus quoque tertiò, in primo illo cenſu perſonarum Cyrenium extraordinariam ab *Auguſto* legationem obiviſſe, nequaquam verò ordinario Præſidis *Syriæ* munere functum, ut ſic cum *Lucâ* reconcilietur *Tertullianus*, qui cenſum illum etiam priorem peractum vult à *L. Saturnino* ordinario *Syriæ* Præſide, cujus nomen in actis publicis præfigi potuit omnibus rebus geſtis ab officiariis quibuſcunque, vel inferioribus vel extraordinariis intra ſuæ Præfecturæ limites.

Demus etiam quartò in gratiam *Spanhemii* Cyrenium cenſum peregiſſe cum ordinarii *Syriæ* Præſidis munere fungeretur, idque mox poſt primum ſuum Conſulatum, Juliano triceſimo ſexto, antequam *Saturninus Syriæ* præficeretur.

Demus denique, contrà quàm ſenſit *Chemnitius* in Lucæ 2. cenſum hunc Cyrenii fuiſſe *Auguſti* univerſalem ſecundum, toto minimùm decennio poſt cenſum ejus primum merè Geographicum ab Ethico memoratum, quo totius orbis Romani vias & itinera deſcribi curavit, ut faciliùs ad perſonarum cenſum deveniret, ſicut perſonas deſcripſit, ut viam ſterneret ad cenſum facultatum pro ſupplemento ærarii.

His omnibus & adhuc pluribus conceſſis, nihil tamen poteſt concludi de aliquo anno certo iſtorum cenſuum; erant quidem olim tabulæ illæ cenſuales Cyrenii, cum cæteris omnibus rationibus cenſuum Reipub. in archivis Romanis repoſitæ: unde *Tertullianus* & *Juſtinus Martyr* ad iſtam *Mariæ* & Chriſti infantis cenſationem per Cyrenium confidenter provocârunt, nec in hoc vel *Porphyrius* vel *Iulianus Apoſtata*, vel quiſquam alius Chriſtiani nominis hoſtis quicquam contradixerunt: ſed dudum publicæ illæ omnes tabulæ perierunt, cum pleriſque aliis iſtius ſeculi ſcriptis: ita cum auctorum hodie ſuperſtitum nullus de primo illo Cyrenii cenſu ullum verbum eloquatur, verus illius annus non poteſt certò definiri. Certum eſt, ut prolixè probat *Spanhemius*, actum illum cenſum intra Julianum triceſimum ſeptimum, quo Cyrenius Proconſul *Ciliciæ* tumultus pacavit, & quadrageſimum ſecundum aut quadrageſimum quintum, quo mortuus eſt, vel appropinquabat morti *Herodes*: ſed num juſto quinquennio ante æram vulgarem perfectus ſit, ut multis conatur *Keplerus* demonſtrare, id nobis

Ff non

non liquet, qui *Kepleri* illud scriptum nondum conspeximus.

Ladensium perversitas. Argumentum hoc ita transiremus & quæstionem concluderemus, nisi *Montacutii* perversitas paululum nos remoraretur. Magna illius Euangelistæ loci de ἀπογραφῇ *Cyrenii.* difficultas, multas Interpretum expositiones peperit, dum quisque pro virili lucem tenebris inferre satagit. Inter alios viri præstantissimi *Calvinus* & *Beza* suas afferunt operas, ob quas non ipsi tantùm, sed tota Protestantium natio à Pontificiis miserrimè flagellatur. *Montacutius* hîc, ut alibi persæpè, quò in Pontificias partes animi sui affectum declaret, tam atram bilem quàm Pontificiorum quisquam in utrumque cum *Calvinum* tum *Bezam* evomit. *Beza* in primâ notarum suarum editione conjecturam modestè proponebat de versu illo *Lucæ* à librariis corrupto, vel de illius ex margine in textum illapsu, qui iterum in marginem sine ullo sensûs detrimento ex textu posset recedere: ipse mox in secundâ curâ conjecturam hanc correxit & omnino expunxit. Jesuita *Salmeron*, & post eum *Cardinalis Baronius* insignes scilicet patroni perfectionis Scripturarum perfectissimæ plenis maledictorum plaustris in *Bezam*, & omnes (ut nos vocare solent) novatores invehuntur, quasi audacissimos Divini verbi corruptores. Utinam in Scripturarum Divinarum perfectissimâ integritate tuendâ vellent semper Pontificii nobiscum vires sociare, fieret hoc multarum controversiarum componendarum egregium fundamentum: utcunque cum *Causabonus* pro modestâ hâc & etiam retractatâ *Bezæ* conjecturâ abundè respondisset, & Montacutio nihil hac ex parte restaret, quod in *Bezâ* criminaretur, non potuit tamen ungues abstinere, quin ulcus à Pontificiis inflictum altiùs fodicaret; Originum parte priore pag. 5. sic virum gratis lacerans. Errâsse potuisse *Bezam* quis negaverit? In multis etiam per illas Annotationes & postremas illarum editiones graviter & pueriliter errasse agnosco. Benè habet quod ne unum quidem ex illis multis gravibus & puerilibus erroribus in medium ausus sit producere cautus & famæ suæ providens censor.

Defenditur Beza & Calvinus contra Montacutium. Calvinus præter varias difficultatum ad dictum *Lucæ* locum solutiones, hanc etiam affert; fieri potuisse, ut descriptio à Cyrenio nascente Christo indicta & incepta ob cruentas populi propter censum tumultuantis seditiones interrupta, non nisi post *Archelaum* relegatum perfecta sit, *Judæâ* per *Cyrenium* in Provinciam redactâ. In solutionem hanc ut ineptam & ridiculam *Baronius* insurgit: Montacutius verò ut aliàs sæpè, melior *Baronii* quàm *Causaboni* hyperaspistes Calvino insultat ipso Cardinali insolentius, ubi suprà pag. 7. Imperitè, inquit, & ridiculè respondet & conciliat loca Calvinus: prodit ea in auctore immanem ἀνιστορησίαν, & veteris rerum memoriæ ignorantiam: non est tantum mala sed & impia per consequens hæc expositio. Maledicum os in virum multò maximum & contumeliosius, quàm ex agyrtis Pontificiis maledicentissimus. Ita virus suum Aterrimum in Reformatorum principes evomere nuper solebant Ladenses Anglicani.

Et verò quæ tandem hæc est Calvini tam ridicula, inepta, & insulsa ignorantia: certè quod viris sui seculi præstantissimis, dum majoribus & melioribus studiis destinerentur, ad Historiam & Chronologica non tam vacârit quàm aliis, qui in hujusmodi minoribus erant toti, non debet in opprobrium verti: præterquam quod ad intricatas de temporibus quæstiones expediendas, multa hodie adminucula suppeditârint Herculei variorum labores quæ superiori seculo deërant. Nec tamen in Calvini præ manibus commentario quicquam est quod tam nigrum Theta meruit, nam quod ut ineptum ridet in Calvino *Baronius*, & post eum Montacutius, ipse *Baronius* amplectitur, ut negare non audet Montacutius pag. 16. scilicet indictam à *Cyrenio* descriptionem non nisi post aliquot annos perfectam. Deinde, quòd causam interruptæ ἀπογραφῆς conjicit Calvinus in bella, quæ Judæos ad aliquod tempus post ἀπογραφὴν destinuerunt, num in hoc tam insulsa est ignorantia? Suppone descriptionem Cyrenii junctam cum impositione tributi, quod quidem opinati sunt cum Calvino multi viri doctissimi, & in historicis peritissimi, tam antiqui quàm recentiores, *Eusebius*, *Suidas*, *Beda*, ipse *Baronius*, *Baradas*, *Chemnitius*, *Piscator*, & alii, quibus ἀνιστορησίας notam imponere non audebat, licet audaculus satis noster censor, hoc inquam dato, nemo dubitabit descriptionem *Cyrenii* magnas in Judæâ & cruentas diuturnasque turbas excitâsse. De turbonibus enim *Judâ Galilæo* & *Theudâ* testatur *Gamaliel* Act. 5. & *Josephus* fusè diuturna seditiosorum arma ob tributum hoc impositum narrat.

Veritatem Calvinianæ opinionis hîc non defendo, imò verò varia in historiam & tempora, ut videtur, παροράματα in illo Calvini commentario (quæ tamen Montacutii acumen non observavit) à currente quovis Chronologo possunt conspici: id autem est quod contendo, nihil in istis paroramatis tam absurdum apparere, quod magnæ *Baronii* & majoris Montacutii insolentiæ ullam causam præbuerit.

Ex dictis apparet annum currentem Christi non esse millesimum sexcentesimum quinquagesimum septimum, sed secundum omnes fere jam dictos, etiam qui paucissimos addunt, millesimum sexcentesimum quinquagesimum nonum, *Petavium* verò, *Spanhemium*, *Keplerum*, & alios, cum quibus no- *Æra vulgaris apertè falsa.*

strum

ſtrum profitemur nomen, milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimum primum, vel milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimum ſecundum. Ita ut illi Mathematici ridiculi ſint, & ante omnes circumforaneus ille agyrta, & præſtigioſus circulator *Guilielmus Lilius* Mercurius Anglicanus, qui multas jocularium ſuarum hujus anni prædictionum fundat in parallelisſmo anni currentis, quaſi verò milleſimi ſexcenteſimi quinquageſimi ſeptimi cum anno Diluvii quem ille numerat milleſimum ſexcenteſimum quinquageſimum ſeptimum mundi: nam præter alias hujus parallelisſmi ineptias, primarium ejus fundamentum ſubrutum eſt, hic enim currens non eſt Chriſti milleſimus ſexcenteſimus quinquageſimus ſeptimus qui jamdudum præteriit, ante duos ſcilicet, aut quatuor, aut quinque annos: ſed prognoſticatoribus perinde eſt cui diei ſuas de cœli vultu ſereno aut nubilo conjecturas applicent, ut Aſtrologis cui anno ſua judicia. Nam ut omnium ſeculorum experientia convicit pleraſque iſtas nugas manifeſti falſi; ita quaſdam ſeu forte fortuna, ſeu malis artibus attigiſſe verum, non eſt mirandum: etſi in anno præſenti Pſeudopropheta *Lilius* ſolito infelicior, mendacior, & magis delirus prognoſticator appareat, ſi modò ex præteritis futurorum menſium judicia facere liceat.

Aſtrologorum vanitas.

Cum Scaligero conſenſus & diſſenſus.

Denique obſervamus, licet tam in hujus quàm ſuperioris quæſtionis calculo ſeparato differamus ab illuſtriſſimo Scaligero, tamen ſi utrumque calculum conjungas, nulla eſt noſtra ab ejus computo diſcrepantia. Nam in anno mundi biennio ſumus eo breviores, ille enim natalem conjicit in mundi ter milleſimum nongenteſimum quadrageſimum ſeptimum, nos inter milleſimum nongenteſimum quintum, & æram vulgarem nativitatis anticipavit ille biennio, nos quadriennio, ita ut illi currens ſit milleſimus ſexcenteſimus quinquageſimus nonus, nobis milleſimus ſexcenteſimus ſexageſimus primus, iſtos tamen ſi conjungas calculos emerget numerus omnino idem, nimirum præſens mundi annus tam ſecundum illum quàm nos erit quinquies milleſimus ſexcenteſimus ſextus. Quod ſi placeat unum vel addere vel detrahere, numerando ſeu quinquies milleſimum ſexcenteſimum ſeptimum, ſeu quinquies milleſimum ſexcenteſimum quintum, tritæ Chronologorum diſtinctiones eam litem facile dirimunt.

QUÆSTIO III.

De Natalitio menſe & die.

Error Pontificiorum in menſe & die natalitio.

Quatuor hîc ſunt primariæ ſententiæ. Prima Natalem figit in viceſimo quinto Decembris. Secunda in Septembris fine. Tertia in Aprilis principio. Quarta tam menſem quàm diem indeterminabilem arbitratur. Primaria eſt Pontificiorum qui ſtatutum hoc Eccleſiæ Romanæ celebrandi natalem vigeſimo quinto Decembris arctis adeò vinculis conſcientiis Chriſtianorum illigant, ut eò ſeriùs iſtorum fundamenta rimari Proteſtantes cogantur. Dum argumenta & rationes requirimus Romanæ hic fidei, remittimur ante omnes ad *Baronium* in Annalibus & Commentario in Martyrologium Romanum: ibi legimus totam Eccleſiam Orientis & Occidentis, omnes Patres, Græcos Latinos, ſemper ſic crediddiſſe. Verumenimverò dum familiari jam Pontificiorum Gorgone totius Eccleſiæ & omnium Patrum nihil nos territi deſcendere cupimus ad teſtes ſingulares, inducitur à Baronio primus *Clemens Romanus* Conſtitutionum 5. cap. 13. affirmans ore *Petri* Apoſtoli natum Dominum viceſimo quinto Decembris; cùm tamen totum illum librum quintum percurro, nihil vel ſimile reperire poſſum. Sed dato ſic ſcriptum allegato loco, reſponſio in promptu eſt, *Clementem* iſtum auctorem eſſe apertè ſuppoſititium ex variis deliriis, erroribus, hæreſibus conſutum; nullius unquam apud quenquam cordatum auctoritatis, ut ipſe Baronius, *Sixtus Senenſis*, *Poſſevinus*, & alii ex ipſis Pontificiis fatentur; prout rectè obſervavit *Rivetus* Critici ſacri Lib. 1. Cap. 1.

Reſpondetur ad Baronii teſtes.

1.

2. Secundus Baronii teſtis eſt *Auguſtinus* tractatu in Pſal. 132. prope finem. Reſp. Agnoſcimus *Auguſtini* diebus qui ſeculo Chriſti quinto mortuus eſt poſt quadringenteſimum triceſimum, varios in Eccleſiam errores & ſuperſtitiones irrepſiſſe; teſtis eſſe poteſt ipſe præ manibus locus, ubi ſententiam ſuam de natali vigeſimo quinto Decembris fundat *Auguſtinus* in Joannis tertii triceſimum primum, *Illum oportet creſcere, me autem minui*, quaſi Joannes, quem oportuit minui, natus ſit ſolſtitio æſtivo, poſt quod dies incipiunt decurtari, Chriſtus verò quem oportuit creſcere, natus ſit ſolſtitio hyberno, poſt quod dies incipiunt prolongari. Quòd caſſum, & inane ſit hoc fundamentum non diſſimulant ipſi Jeſuitæ: certè *Petavius* de doctrinâ temporum lib. 2. cap. 7. finiente diſertis verbis fatetur iſtius fundamenti nullitatem, & ipſe quidem vellet Patres ſuam de Natali ſententiam non aliis rationibus quàm ſoli Eccleſiæ traditioni ſuperſtruxiſſe; illorum verò longè alia mens erat. Certè *Auguſtinus* loco præ manibus & aliis à Baronio citatis nullum de traditione Eccleſiæ verbum loquitur, ſed in ratione dictâ Eccleſiæ praxin fundat. Quandocunque autem fundamentum inane & nullum eſt, quale hoc loco ipſi Adverſarii fatentur, ædificium omne ſuperſtructum ruat neceſſe eſt.

Tertius Baronii teſtis eſt *Gregorius Nazianzenus*. Reſp. Fateor eum in Nativitatis feſtum orationem Panegyricam ſplendidiſſimam Conſtantinopoli declamaviſſe, ſed præter- 3.

terquam quòd in eâ totis Eloquentiæ ſuæ (quæ ſanè fuit ſumma) fluminibus obruat profanas & ſuperſtitioſas Eccleſiæ Romanæ praxes in feſto illo natalitio, quæ inſpectante & approbante Papâ ad hunc diem, in magnum Chriſtiani nominis opprobrium etiam Romæ uſurpantur: in prolixâ illâ Panegyricâ, in prolixo etiam *Nicetæ* in eam commentario nullum verbum lego de vigeſimo quinto Decembris, aut illo die certo iſti Theophaniæ feſto dedicato.

4. Quartus Baronii teſtis eſt *Chryſoſtomus* in oratione ſuâ 31. in diverſos Novi Teſtamenti locos. *Reſp.* Fatemur totam eam orationem γενεθλιακὸν, & *Chryſoſtomum* diſertè ſatis natalitium feſtum viceſimo quinto Decembris Conſtantinopoli celebrâſſe: ſed tamen expreſſiſſimè declarat quod Jeſuita Frontoducæus in Latino ſuo margine notat, feſtum illud nuperrimè ab annis nimirum decem in Eccleſiam Græcam invectum, & ad eum diem multos Eccleſiæ Græcæ doctores novationem eam ut vanam & injuſtam ſolitos reprehendere: ipſe quidem ſatis lubenter novationem eam amplecti ſe profitetur, ſed an firmis rationibus ſuum judicium ſuperſtruat, ipſi adverſarii dicant ingenuè ſuam ſententiam.

Refutantur Baronii rationes.

1. Primò, inquit, nova hæc feſtivitas à Deo ſit oportet, quia maximâ cum frequentiâ per totos decem annos populus eam celebrare gaudet. Certè popelli ſuperſtitio pluribus multò quàm decem annis perſeverans non probat Divinum placitum nedum inſtitutum.

2. Secundò, inquit, licet in Oriente novitium fuerit hoc feſtum, tamen in Occidente fuit ab exordio, & in veteri Româ legere tum erat in archivis in deſcriptione *Cyrenii* ipſum nati Chriſti diem. Reſp. Falſo hîc *Frontoducæus* ἄνωθεν tranſtulit ab exordio, cum nihil aliud illic ſignificet quàm ſuprà aut prius. Deinde ſupponit gratis *Chryſoſtomus* ſine ullo teſte in archivis veteris Romæ ipſius ſeculo, quemvis legere potuiſſe ipſum nati Chriſti diem. Certè *Tertullianus*, *Iuſtinus Martyr*, & alii, qui deſcriptionis *Cyrenii* annum adeoque natalem annum in archivis Romanis ſervatum affirmant, nullum tamen de die natali verbum fecerunt.

3. Tertiò, Primaria *Chryſoſtomi* ratio quam fuſiſſimè premit eſt ex Luc. 1. unde ſic argumentatur; *Ioannis Baptiſtæ* patrem *Zachariam* fuiſſe Pontificem maximum, cui ſoli decimo menſis Tizri ſeu Septembris Juliani 27. licuit Sanctum Sanctorum ingredi & adolere ſuffitum coram arcâ: hoc ſacro peracto ivit domum *Zacharias*, & concepit *Eliſabeth* ineunte Octobri, tum verò poſt menſes ſex ineunte Aprili Luc. 1. 21. conceptus eſt Chriſtus ex Sp. Sancto, ergo poſt initum Aprilem novem menſibus eſt natus. Reſp. Demonſtratio hæc *Chryſoſtomi* & aliorum Patrum, tam eſt vitioſa, ut ipſe *Petavius* fateatur vanam, præterquam enim quod natalem à Decembri in Januarium removeat, unicum quod habet fundamentum eſt liquido falſum: *Zacharias Baptiſtæ* pater non fuit Pontifex maximus, ſed, ut habet expreſsè lucas, quidam de plebe ſacerdotum, qui per ἐφημερίας inſerviebant altari, & poſt hebdomadale miniſterium diſcedebant domum; offerebant autem ſuffitum non niſi ſortitò, non certè omnes, ſed pauci, prout hanc miniſterii partem ipſis ſors imponebat. Angelus etiam *Zachariæ* apparuit non intra velum ad arcam, ſed extra velum ad latus altaris Thymiamatum, ubi ſortitus ſacerdos quotidie mane & veſperi ſuffitum adolebat.

Anaſtaſius teſtis levis.

Plures non affert teſtes Baronius præter Anaſtaſium recentiorem & parvæ auctoritatis virum, quem typis nondum excuſum arbitror. Ex ejus quidem manuſcripto *Heinſius* in ſuo ad *Clementem Alexandrinum* commentario pag. 340. duo fragmenta citat, in utroque ſat diſertè Anaſtaſius natalem ponit in 25. Decembris, ſed tam craſsè in anno Mundi natalis errat, quaſi fuiſſet ſupra ſexies milleſimum, ut nulla in quoquam Chronologico ipſius teſtimonio auctoritas à quoquam debeat attribui.

Contra Pontificios ſtant Clemens Alexandrinus.

Pro contrariâ ſententiâ varii ex doctiſſimis Patrum afferri poſſunt: Concedit *Baronius* Clementem Alexandrinum qui Stromatum primo poſt medium Chriſtum natum vult Maji 25. ſed reſpondet loqui Clementem ſecundum mentem Hæreticorum non ſuam. Pamelius, ut videre eſt in notis Heinſianis pag. 340. aliter reſpondet, ſcilicet Clementis κε Παχὼν eſſe vigeſimum quintum Decembris, non Maji. Certè magna hæc eſt doctiſſimi *Pamelii* hallucinatio, quam miror *Heinſium* non taxâſſe, inprimis cùm ibidem rectam ex *Bedâ* menſium Ægyptiacorum cum Latinis comparationem inſtituens Παχὼν Majo & Χοιὰκ Decembri reſpondere faciat, ſicut Τυβὶ Januario.

Quod ad *Baronii* reſponſionem, apertè falſa eſt; non enim ibi loquitur Clemens ex ſententiâ hæreticorum, ſed ſuo ipſe nomine profitetur, opus eſſe non neceſſarium, ſed ſubtile & curioſum (ut loquitur περιεργότερον) non tantum annum ſed etiam diem natalem inquirere. Prætereà quos dicit natalem in viceſimo quinto Παχὼν collocare, nequaquam ipſi ſunt hæretici: quod verò de Baſilidianis hæreticis affirmat eſt planè diverſum, ipſos ſcilicet Baptiſmum Chriſti celebrare decimo quinto menſis Τυβὶ, aut ejus menſis undecimo, qui incidit in ſextum Januarii. Hanc ſententiam Baronius non hæreticis ſed Orthodoxis in Ægypto aſcribit tam in Martyrologio quàm in Annalibus.

Epiphanius.

Largitur etiam ibidem nobis *Baronius* Epiphanium, qui licet Chriſti baptiſmum in Novembris initium conjiciat, tamen conſtanter

ter Natalem in Januarii sexto seu undecimo *Tυβὶ* ponit: ista non negat *Baronius*, sed affirmat *Hieronymum* in cap. 1. Ezekielis Epiphanium refellere. Verum est, *Hieronymus* versum 1. istius cap. applicat ad Christi Baptismum in anno suo tricesimo, Januarii, secundum Orientales, mensis quarti die quinto: & uno verbo ibi perstringit Epiphanii opinionem, quæ Epiphaniorum festum collocabat in Januarii quinto; etiam Magistri sui Nazianzeni, qui cum Epiphanio vocabat Christi natalem Epiphania: quando Deus in terrâ apparuit, non, ut *Hieronymus*, obscuratus & ab apparendo impeditus est, nullum tamen *Hieronymus* verbum, de Natali in vigesimo quinto Decembris.

Ex dictis apparet quàm vanum sit, quòd Pontificii aperto hìc ore crepant, omnes Patres, totamque Ecclesiam stare pro suorum festorum maximo Natali scilicet vigesimo quinto Decembris (verè Saturnalibus Ethnicorum Decembribus) cùm tamen Ecclesiæ Græcæ, Asiaticæ, Ægyptiacæ; sedesque Patriarchales, Antiochena, Alexandrina, & Byzantina de natali vigesimo quinto Decembris, nisi serò valdè, nihil quicquam inaudiverint, scilicet post translationem *Chrysostomi* ab Antiocheno suo Presbyteratu ad Episcopatum Byzantinum: nec ex ipsis Latinis, si spurios excipias, ullum Augustino antiquiorem citent, qui Christum natum Decembris vigesimo quinto affirmet.

Secunda sententia est *Scaligeri*, *Calvisii*, & aliorum, qui eleganti subtilitate demonstrare se profitentur, Christum natum in exitu Septembris ex sacerdotum Ephemeriis.

Scaligeri pulchra, sed nimis subtilis ab Ephemeriis demonstratio Natalis.

Primo Paralip. 24. patet, familias sacerdotum à *Davide* distributas in classes viginti quatuor, quarum singulæ per vices suas quæ vocantur ephemeriæ divino cultui in templo vacabant, integrâ hebdomade à sabbato in sabbatum. Hebdomadæ viginti quatuor dies faciunt centum sexaginta octo: hoc orbe elapso incipiebat iterum prima sacerdotum classis suam ephemeriam, & post eam secunda, ac deinceps reliquæ suo ordine fixissimo, nisi publica aliqua calamitas sacra omnia interrupisset. Per jactam à *Davide* sortem prima classis contigit familiæ *Joaribi*, octava familiæ *Abiæ*, & reliquæ cæteris familiis dicto loco nominatis. In annis ducentis viginti quatuor ephemeriæ omnes redibant ad eosdem dies, ita ut quo die mensis familia *Joaribi* ephemeriam suam inicerat, e. g. vigesimo nono Adar, cum *Solomon* templum dedicaret, eodem die post annos ducentos viginti quatuor eadem familia suam ephemeriam iterum inchoaret, adeoque sacri hujus orbis adminiculo certissimè & clarissimè singularum familiarum ephemeriæ investigari possunt.

Quod huic ordini confusionem induxit præter captivitatis Babylonicæ calamitatem, fuit etiam variorum Judæ Regum idololatria, & Divini cultûs, orbiumque sacerdotalium in templo neglectus, satis crebrò in *Hezekiæ*, *Josiæ*, & aliorum Regum reformationibus memoratus. Verumenimverò post *Judæ Maccabæi* purgationem templi ab *Antiochi* pollutionibus testatur *Josephus* ad ultimam Hierosolymorum per *Vespasianum* obsidionem, ordinem Ephemeriarum nunquam interruptum. Instauravit *Judas* templum lib. 1. Maccab. 4. 52. mensis Casleu vigesimo quinto, anni Græcorum centesimi quadragesimi octavi; hoc est, secundum *Scaligerum*, vigesimo secundo Novembris, anni periodi Julianæ quater millesimi quingentesimi quadragesimi noni, eo ergo die ephemeriam suam inceperit familia prima *Joaribi*, adeoque secundum cyclum hieraticum familia octava *Abiæ* quinquagesimo post die, Januarii scilicet decimo, anni quater millesimi quingentesimi quinquagesimi. Hoc principio fixo secundum calculum orbis hieratici inveniri certo potest quanto libet tempore futuro, quævis cujuslibet viginti quatuor familiarum ephemeris, & verò periodi Julianæ quater millesimo septingentesimo octogesimo tertio, Julii decimo quarto, familia vicesima quarta Maasiæ inire debuit ephemeriam suam, quod ob virorum bello consumptorum inopiam non valuit præstare, ut *Josephus* observat in ultimo Endelechismi defectu, annis ducentis triginta tribus, & diebus ducentis triginta quatuor post *Maccabæi* Encænia.

Secundum hunc orbis hieratici calculum *Zacharias* in classe octavâ *Abiæ* Ephemeriam inivit Julii vigesimo primo, annis post *Maccabæi* Encænia centum sexaginta, & diebus centum nonaginta duobus, periodi Julianæ quater millesimo septingentesimo decimo, impleta autem est ephemeris & liturgia illa *Zachariæ* Julii vigesimo octavo, post quem diem *Zachariâ* domum suam discedente concepit *Elizabeth Joannem Baptistam* initio Augusti, latuitque secundum *Lucam* menses quinque, & sexto ineunte scilicet Januario concepit *Maria Christum*, qui novem post mensibus, Septembris scilicet fine vel Octobris initio, prope æquinoctium Autumnale editus est.

Ad Petavii objectiones respondetur.

Demonstratio hæc subtilis *Scaligeri* tot nititur hypothesibus, quarum unâ labente totum ruit ædificium, ut mihi quidem satis dubia videatur, quæ tamen contra eam objiciunt vel Petavius vel *Spanhemius*, nequaquam sunt magni momenti. Uterque primariam *Scaligeri* hypothesin infirmam pronunciant, quod scilicet *Judas Maccabæus* in suâ templi restauratione primam Sacerdotum classem ex *Joaribi* familia primâ vice sacris adhibuerit. Resp. *Scaligeri* hìc rationes sunt plus quam probabiles, in solenni enim Divini cultûs corruptissimi reformatione cui sacerdotum classi primas

Ad 1. primas ministrandi vices debuit assignare potius quàm ei cui *David* divinâ inspiratione eas vices assignaverat, & cui illa prærogativa ad illum usque diem absque controversiâ convenerat? Præterea in defectu Endelechismi Ephemeriarum ordo ad classem ultimam vicesimam quartam tum deficientem pervenerat decimo septimo Tammuz seu Julii decimo quinto, à quo retrò numerando Ephemerias, ad vicesimum quintum Casleu, seu vicesimum secundum Novembris Encæniorum *Iudæ Maccabæi*, invenitur ad familiam *Ioaribi* Ephemeriam spectâsse.

2. Objectio secunda Petavii est ejusdem valoris, vult ille ex *Keplero*; stante etiam *Scaligeri* per orbes hieraticos calculo *Zachariæ* ministerium incidisse in Septembris decimum octavum, adeoque Christi natalem in Decembris vigesimum quintum. Resp. Gratuita est hæc Petavii & *Kepleri* assertio sine probatione: imò si stet *Scaligeri* calculus, quem Petavius largitur rectum, & in quo nihil conatur corrigere, impossibile est ut *Zachariæ* ministerium vigesimo octavo Julii absolutum non ante Septembris decimum octavum inceperit.

Etiam ad Spanhemii. Ad ista *Petavii* objecta. Spanhemius addit alia quatuor: primum, supponere *Scaligerum* natum Christum anno periodi Julianæ

1. quater millesimo, septingentesimo undecimo, & baptizatum ætatis tricesimo primo, quæ non sunt certa. Resp. Suppositiones istæ tantùm obiter incidunt, procedit verò argumentum à diebus mensium, qui in quibuslibet annis tenent.

2. Objicit 2. Spanhemius supponere *Scaligerum* familiam *Abiæ* octavas semper vices obtinuisse: atqui Neh. 12. 4. 17. aliquando undecimas, aliquando duodecimas ministrandi vices obtinebat. Resp. temerè Spanhemium ex hoc *Nehemiæ* catalogo ordinem familiarum sacerdotalium confundere. Itane verò *Ioaribi* familia à primâ vice in decimam septimam collabetur, quia istius cap. vers 6. loco decimo septimo, *Ioarib* numeratur? Certè apud *Nehemiam Ioarib* & *Abia* longe diversi sunt à *Ioarib* & *Abia Davidis*, quorum familiis ille primas & octavas vices in templi ephemeriis tribuit: illi enim diebus *Nehemiæ*, sicut isti *Davidis* diebus vixerunt: ad quam autem familiam *Ioarib* & *Abia Nehemiæ* spectabant non constat, de hoc enim *Nehemias* tacet. Et verò viginti duarum tantùm sacerdotalium familiarum capita numerat *Nehemias*, idque in nullâ ad ministerium templi relatione, sed tantùm ad Hierosolymitani muri dedicationem.

3. Objicit 3. Spanhemius, licet vigesimo octavo Julii *Zacharias* discesserit domum, non tamen sequitur statim conceptum *Ioannem*. Resp. Non premit *Scaliger* præcisum diem vel concepti *Ioannis* vel Christi, imò diei certissimam incertitudinem profitetur, tantùm vult absolutâ *Zachariæ* ephemeriâ mox conceptum *Ioannem*, & verò latitudinis hic ac dilationis magnæ causa nulla meritò potest supponi.

Denique objicit Spanhemius. Dato in fine Julii conceptum *Ioannem*, inde sequeretur natum Christum non in fine Septembris, quod vult *Scaliger*, sed in fine Octobris. Resp. Si Christus Octobri sit natus, non multum aberit *Scaliger* à suo instituto; sed ex eo quod hic dat Spanhemius exactè suum scopum *Scaliger* attingit, nam si *Ioannes* Julii fine vel Augusti initio conceptus sit; & sexto pòst mense ineunte Christus sit conceptus, scilicet ineunte Januario, necessarium est ut Septembris fine, vel Octobris initio Christus natus sit.

Tertia sententia est Nisbeti, qui Christum natum vult ipso Paschatis die, idque eâ ipsâ horâ quâ Pascha est mactatum, libelli sui pag. 274. Pro hoc paradoxo nullum vir doctus nominat auctorem. Rationes ejus primariæ hæ sunt. *Nisbeti sententia & argumenta refutantur.* Prima, quod Lucæ 2. 41. 42. Christus in festo Paschatis dicitur annorum duodecim. Ergo nasci oportuit in festo Paschatis. Resp. neque antecedens neque consequentia est concedenda; non antecedens quia non ibi asserit Lucas in festo Paschatis Christum factum duodecim annorum; sed cum fuisset factus duodecim annorum, ascendisse Hierosolymam in Paschate. Deinde nulla est consequentia, nam licet dictum fuisset in Paschate factum duodecim annorum, non inde sequetur vel ejus duodecimum annum, vel primum incepisse in Paschate, nam anno Christi duodecimo celebrabatur ab ejus parentibus Pascha, imò etiam & Pentecoste, & festum tabernaculorum, & cætera omnia festa solennia: inde tamen non sequitur ejus duodecimum incepisse vel à Pentecoste vel à Σκηνοπηγία vel à quoquam alio festo quod in eo duodecimo vel ipse vel ejus parentes observarunt.

Secundum Nisbeti argumentum. *Danielis* septuaginta hebdomadarum finis, adeoque Christi mors annique illius ultimi extremum fuit in Paschate, Ergo initium illius ultimi anni Christi, annorumque omnium 70. hebdomadarum *Danielis* erat in festo Paschatis vel die illi proximo. R. Subtile nimis hoc argumentum non est solidum, nam præterquam quod supra demonstravimus, Christus mortuus non est in hebdomadarum *Danielis* fine, sed ultimæ hebdomadis medio, dato tamen mortuum in fine, extremumque annum hebdomadarum clausum in Paschate, non tamen inde sequitur ullum annorum vel Christi vel hebdomadum *Danielis* à Paschate incepisse. Quo die aut mense hebdomadum revelatio *Danieli* facta sit, Scriptura silet, neque etiam principium hebdomadarum desumitur à tempore

pore revelationis ipſarum, nec ullum vel annum vel menſem Judæis Paſcha inchoabat, multa probanda erant viro docto, quæ non attigit priuſquam argumentum hoc ſuum obtinuiſſet.

Reliqua ſua argumenta fatetur tantum probabilia, imò verò Chronologorum primarii tam improbabilia ea pronunciârunt, ut iis examinandis non cenſeam immorandum.

Sententia quarta quam nos amplectimur eſt *Spanhemii*, menſem & diem natalitium à nemine determinari debere, nec poſſe, cùm de iis Scriptura ſileat, & primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſeculis nihil de iis à quoquam certi prolatum ſit. Ad hanc ſententiam ſtabiliendam non opus erit quicquam ſuprà dictis addere, tantùm in hoc *Spanhemium* relinquimus, quod, licet natalem Chriſti à Scripturâ & primævâ antiquitate ſepultum ſtatuat, tamen utiliter & piè ad natalem celebrandum vigeſimum quintum Decembris, aut alium etiam ab Eccleſiâ diem ſeparari poſſe arbitretur. Certè in diebus illis feſtis non decet Proteſtantes ſuperſtitioſas Papanorum reliquias amplecti, nec in ritibus ſupra S. Scripturam ſapere, nimia virorum multorum præſtantiſſimorum in hujuſmodi quiſquiliis συγκαταβάσεις multis & luctuoſis valdè litibus Eccleſias perturbârunt.

QUÆSTIO IV.

Quando moribundi Iacob Prophetia de receſſu ſceptri à Iudâ & adventu Shilo impleta ſit?

De ſenſu verborum prophetiæ aliqua diximus ad quæſtionum noſtrarum Hebraicarum quintam. De tempore complementi nimis quàm multa diſputant præter antiquos permulti doctiſſimorum tam Proteſtantium quàm Pontificiorum; *Paræus*, *Rivetus*, *Spanhemius*, *Scaliger*, *Cauſabonus*, *Cunæus*, & alii ex noſtris; *Baronius*, *Torniellus*, *Pererius*, *Galatinus*, *Petavius*, *Serarius*, & alii ex Pontificiis quæſtionem præſentem valdè vexant, nos ex magnâ ſententiarum varietate paucas tantùm, idque paucis attingemus.

Prima ſententia Iuliani Apoſtatæ refutatur.

Prima eſt Juliani Apoſtatæ, qui ut illuſtriſſimam hanc Prophetiam nihil ad Jeſum Chriſtum pertinere probaret, dicebat ſceptrum diſceſſiſſe à Judâ in morte *Zedekiæ*, poſt quem nullus fuit in *Iſraële* Rex ex ſemine *Iudæ*. Perniciosis Apoſtatæ cavillis integrum tractatum oppoſuit *Cyrillus Alexandrinus*, inter alia reſpondens, ſceptrum & aliqualem principatum poſt *Zedekiam* perſeverâſſe in domo *Davidis*, ſaltem in tribu *Iudæ* uſque ad dies Chriſti. *Cauſabonus*, *Cunæus*, *Scaliger*, *Pererius*, hanc *Cyrilli* reſponſionem exagitant ut falſiſſimam; certè tamen benignius haberi decuit præſtantiſſimus Pater in ſuâ inprimis Apologiâ pro Chriſtianâ fide contra Julianum Apoſtatam. In confeſſo eſt *Iacobum* non loqui tantùm de ſceptro Regum, ſed etiam de principatu Ducum, quem *Cauſabonus* fatetur affirmare, Rabbinos perſeverâſſe in filio & nepotibus *Zorobabelis* diu poſt *Zedekiam*. Et *Cunæus* ex ſcriptoribus Judaicis declarat in domo *Gazith*, ubi intra templi atria ſedebat magnum Synedrium ad dies uſque *Herodis* pependiſſe ſceptrum ut inſigne; ſi non primariæ, certè tamen magnæ in illo Judæorum concilio auctoritatis. Præterea nullum à quoquam affertur argumentum aut argumenti umbra de principatu ullius Pontificis ex tribu *Levi* ante dies *Alexandri Magni*, qui mandata ſua ad *Jadduam* Pontificem ut Principem mittebat. Verumenimverò quod ab omnibus Chriſtianis affertur ad conciliandam tribui *Judæ* majeſtatem cum ſacerdotum in eâ tribu imperio, facilè ad *Cyrilli* etiam reſponſionem cum *Jacobi* oraculo conciliandam adhiberi potuiſſe, modò nominatorum bonâ cum gratiâ fieri licuiſſet.

Etiam ſecunda Iudæorum.

Secunda ſententia eſt Judæorum, qui, ut divinam hujus vaticinii vim contra miram ipſorum infidelitatem eludant, in multas ſe formas vertunt, & cùm nihil ſolidi valeant reſpondere; futilia multa commenti ſunt, inprimis hæc tria. Primò, loqui *Jacobum* non de Chriſto, ſed *Nebuchadnezare*, qui à Deo miſſus eſt ut ſceptrum auferret tribui *Judæ*, & Judæorum Regnum deſtrueret in primi templi ruinâ. Reſp. Commentum hoc etſi à Judæis *Iulianus Apoſtata* amplexus ſit, tamen à Judæorum doctiſſimis tam antiquis quàm recentioribus rejicitur. Omnes Chaldaicæ paraphraſes, prout à *Cauſabono* citantur, tam *Ionathanis* quàm *Onkeloſi* & Hieroſolymitana, disertè de Meſſia locum exponunt. Judæi etiam hodierni, & ab aliquot annorum centuriis non aliter locum interpretantur.

Nebuchadnezar non fuit Shilo.

Certè Nebuchadnezar non fuit Shilo, homo pacificus, ſed bellicoſiſſimus & erga Judæos inprimis crudelis, nec is expectatio fuit gentium, ſed populorum abominatio, ut orbis inſignis vaſtator. Verum eſt interpretem Latinum reddere vocem Shilo, *qui mittendus*, ſed quàm corruptè contra textum Hebraicum alibi demonſtravimus.

Sceptrum Iudæ non eſt crux.

Altera Judæorum oraculi præ manibus παρερμηνεία eſt, nihil *Iacobum* loqui de Regno *Iudæ*, ſed de *Iudæ* cruce, ſeu virgâ quæ ejus dorſo ſemper incubitura erat ad dies uſque Meſſiæ, quando adverſa omnia populi Judaici in proſpera erant commutanda. Reſp. Apertè falſus eſt hic commentarius, magna enim ſæpè tribus Judæ fuit proſperitas ante Meſſiam: diebus *Davidis* & *Solomonis*, & aliàs etiam tanta Judæis pax & omnimoda felicitas terrena fuit, quantam quælibet gens optare jure potuit. Significat quidem vox שֵׁבֶט virgam ſed ſæpiùs ſceptrum, hic verò nihil aliud ſignificare poteſt, niſi ſceptrum, nam tota pro-

ta prophetia est de *Judæ* commodis & prærogativis, verbaque sequentia, legislator de pedibus ejus, necessariò efficiunt præcedentia de virgâ majestatis & imperii intelligi oportere, nequaquam de virgâ afflictionum & crucis.

Tertium Judæorum κρησφύγετον est, ad hunc diem semper remansisse sceptrum in tribu Judâ, & semper remansurum ad dies Messiæ, nam Babylone à *Nebucadnezaris* usque captivitate in tribu *Judâ* & familiâ *Davidis* est Αἰχμαλωτάρχης & *Roshgaljuth* caput captivitatis qui regiam auctoritatem in omnes ubique Judæos, in primis Orientalis dispersionis exercet. Resp. mira est hæc *Maimonidæ* & aliorum jam vulgò, Judæorum protervia, qui impudens hoc mendacium audent sine fronte affirmare. Quam falsum est in toto secundi templi tempore sceptrum *Judæ* remansisse Babylone, & vel minimam in liberos Hierosolymis Judæos captivos Babylonicos jurisdictionem exercuisse? Et verò an hodierno die vel Turcarum vel Persarum Imperator ulli Judæo Regiam in Judæos suæ ditionis potestatem permittit? Credat hoc Iudæus apella. Certè quæ in suo Itinerario *Benjamin* Tudedensis narrat de statu Iudæorum sub Caliphis Mahumetanis per multa fabulis proxima videntur. Quæ verò de Principe domus *Davidis* & ejus gloriâ habet, omnia sunt ludicra & puerilia, nec quicquam jurisdictionis in cujusquam vitam aut necem important, nedum ut auctoritatem supremam aut sceptrum significent. Denique licet maximè Regium & multò illustrissimum dominium quivis Iudæus possideret Babylone, aut ullibi terrarum extra *Chananæam*, nihil hoc ad *Iacobi* benedictionem spectaret, quæ tota intra terræ promissæ terminos completa fuit; ut rectè *Cunæus* ex *Maimonide* notat.

Nullum Iudæis Babylone sceptrum fuit.

Tertia sententia quam & nos amplectimur communis est veterum Iudæorum, Christianorum Patrum, & plerorumque doctorum in Ecclesiâ tam Protestantium quàm Pontificiorum: hanc *Spanhemius*, *Rivetus*, & alii prolixè tuentur, completam scilicet fuisse *Iacobi* prophetiam cùm *Herodes Magnus* à Romanis Iudæorum Regnum adeptus est, tum enim recessit sceptrum à Iudâ, eique jugum extraneum impositum est, & nullus de semine ejus legislator remansit, Synedrium ab *Herode* de medio sublatum est, nec ullum Iudæis relictum est judicium de cujusquam ob quodvis crimen vitâ.

Communis sententia est vera.

Quò magis communis hæc ferè omnium Christianorum sententia pateat, varias circa eam difficultates, movebimus.

Prima. Nullum fuit sceptrum, nullus legislator in tribu Iudæ ante sera secula diebus Davidis. Resp. *Iacobi* oraculum expressè est de seris seculis, ultimis scilicet diebus, nequaquam ergo statim & seculis primis impleri debuit: diebus quidem Iudicum duo fuerunt ex tribu Iudâ Principes *Othniel* & *Abesan*, & semper istius tribûs primariâ fuit dignitas, nam sicut primogenituræ, à quâ lapsus est *Reuben*, duplex portio *Iosepho*, ita honor & præeminentia Iudæ ab initio competebat. Quare in castrametatione, in templi sacrificiis, in sortitione terræ, in bello contra communem hostem tribus Iudæ prima sors semper extitit; attamen ante Davidem Regem nullum ei sceptrum, aut constans principatus, vel à Deo vel ab hominibus est concessus: nihilominùs satis & abunde fit ad prophetiæ implementum, quòd Davidis diebus ad Iudæ manus sceptrum accesserit.

Nullum sceptrum in Iuda ante Davidem.

Secunda difficultas est, non diutiùs retinuisse Iudam sceptrum quàm Zedekias ultimus Davidicorum Regum extinctus est, annis non totis quingentis, tempore autem toto secundi templi supremam in Iudæos potestatem exercebant Pontifices Levitæ, saltem ad *Herodis* usque Regnum. Resp. Suprema Pontificum potestas ante dies Maccabæorum, saltem ante dies *Alexandri Magni* nullo commodo argumento probatur, ita ut sceptrum regium in manibus Judæ multo diutiùs remanserit quàm apud aliam ullam tribum. Præterea oraculum expressam continet disjunctionem, non debuit sceptrum semper remanere in Judâ, sed post remotos Reges, Legislatores, Duces, & minoris potentiæ Principes erant successuri: qui quamdiu in summâ auctoritate perseverârunt non est certum: præfuisse quidem videntur ex domo *Davidis* Duces diebus *Malachiæ*, & ultimorum V. Testamenti scriptorum. De seculis aliquot insequentibus nihil habemus præter Apocryphorum, & humanorum scriptorum eorumque paucorum admodum testimonia, quæ non generant fidem Divinam.

Retinuit Iuda Sceptrum post Zedekiam.

Tertia difficultas. Annon recessit sceptrum à Judâ cùm Maccabæi Principes ex tribu *Levi* supremam Regiamque potestatem in Judæos exercebant? Ad gravissimum hoc dubium varii varia respondent. Primò, volunt quidam Maccabæos fuisse reverâ de tribu Judâ, idque ex genere paterno. In hac sententiâ fuit non tantùm *Genebrardus*, sed etiam Baronius, eandem sibi mentem fuisse in prioribus Annalium suorum editionibus profitetur, etsi in posterioribus eam retractârit: Et sanè putidissimus est hic error, nam in libro Maccabæorum primo, qui Baronio est authentica Scriptura, *Mattathiæ* genus disertissimè ad sacerdotem *Ioarib* & Patriarcham *Levi* refertur. Argumentum prioris istius suæ fidei non revocavit Baronius, nec ullus Pontificius jure revocare potest, nam in authenticâ ipsis Scripturâ 1. Maccab. 5. 63. Maccabæi vocantur viri Judæ. Nos quidem facilè respondemus, textum Latinum corruptum hîc esse, in Græcis enim habetur Καὶ ὁ ἀνὴρ Ιούδας καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, *& vir Iudas ac fratres ejus*; Verba quæ

Malè Baronius Maccabæos ponit in tribu Iudæ.

ba quæ ad tribum Judæ nihil spectant, licet illa Lovanienses Latino margini ascribant. Sed decretum Tridentinum de Latinorum αὐθεντία Pontificiis non permittit responsionem hanc, quam ipsi sciunt verissimam, amplecti.

Secundò respondent alii, in quorum numero *Baronius* etiam in ultimâ Annalium suorum curâ perdurare se profitetur tom. 1. pag. 3. Maccabæos etsi non genere paterno, materno tamen *Iudæ* tribum attigisse, & jure matrum *Iudæ* sceptrum possedisse. Resp. Gratuita hæc de Judaicis Maccabæorum matribus assertio, absque ullo idoneo teste, tam facilè negatur quàm affirmatur. Licuisse Sacerdotibus de *Iudæ* familiâ uxores ducere in Scripturis bonæ notæ aliquot exempla ponunt extra dubium. Sed sæpè id factitatum, aut Maccabæos Sacerdotes id præstitisse nullibi legimus: & licet sic factum daretur, non tamen inde probatur quæsitum, aliud enim apud Judæos quàm cæteras gentes fæminarum jus fuit; istæ enim privatam hæreditatem multoque minùs Regnum ad maritos aliarum tribuum non transferebant. Gallorum lex Salica, per quam lilia non nent, fœminæ non regnant, nec jus Regni vel ad maritos, vel liberos transmittunt, apud Israëlitas semper viguit. Attaliæ tyrannis, *Deboræ* Prophetissæ extraordinaria dominatio ordinarium jus non enervant.

An Principatus Maccabæorum fuerit legitimus? Argumentum quod pro hac responsione unicum affert *Baronius*, ejusmodi est. Nisi materno saltem genere ex *Iudæ* tribu fuissent Maccabæi, nullo jure nixa fuisset eorum potentia, imò verò in meram tyrannidem evasisset. Resp. Quid incommodi, si quemadmodum *Guilielmus Vallas* Scotorum sceptrum heroicâ suâ virtute redemptum legitimo hæredi *Roberto Brussio* restituit, ita *Iudas* Maccabæus Divinâ suâ virtute liberatum Judææ Regnum Davidicæ domui, ad quam unicè spectabat, reddidisset? Calamitates atque tragœdiæ, quæ Maccabæorum familiam primò vexarunt, ac deinde funditus extirparunt, fortasse demonstrant non usque quaque legitimum, Deoque acceptum fuisse eorum Principatum. Quod si omninò legitimum quis amet defendere eorum imperium hoc jure poterit, quòd in extremâ ab *Antiocho* oppressione extraordinariâ de cœlo vocatione viri heroes excitati, & in populi vindiciis mirabiliter à Deo adjuti, in ipsorum manus à populo lubentissime delatum gubernamen acceperint, ut expresè habetur 1. Macc. 14. 41. donec Propheta surgeret, qui scilicet Dei mentem significaret, quid in eâ maximâ Davidicæ familiæ infirmitate, & summâ Maccabaicæ virtute, gloriâ, ac successu pro salute populi agendum incumberet.

Denique quartò afferuntur aliis duo quæ non displicent, in primis si conjungantur. Primò, Synedrium in quo penè summa potestas residebat, erat magna ex parte de tribu *Iudæ*: Synedrii quidem non admittimus majorem fuisse potestatem quam Principis; & argumentum quod à quibusdam ad hoc probandum affertur ex *Iosepho*, parvi est momenti, quasi Synedrium ipsum *Herodem* ad causam de capite dicendam vocâsset, hoc quidem fusè narrat Josephus. Duo tamen vim argumenti enervant: primò, Synedrium eâ tempestate nomine *Hircani* Pontificis & Principis, imò Regis jurisdictionem exercuisse. Secundò, eo tempore *Herodes* fuit tantùm adolescens & merè privatus, Synedrii sententiæ non minùs quàm quivis alius ex populo jure subjectus.

Quod si verò non satisfiat oraculo, ut in Synedrio de tribu *Iudâ* sub Maccabæis Principibus & Pontificibus judices sederint, perseverantes usque ad dies Messiæ, adde secundum, Maccabæos Principes etsi de tribu *Levi*, ad tribum *Iudæ* tamen spectâsse, eo quòd post reditum inprimis ex Babylone, omnes Israëlitæ tribui *Iudæ* inserti & incorporati, saltem adjuncti sint, ut istius unius maximæ tribûs appendices, & omnes in Iudæorum nomen transiêrint; adeò ut Maccabeis à Iudæis volentibus in capita & principes gentis electis & regentibus Iudæorum nomine ac viribus, & ex urbe eorum capitali Hierosolymis cæteræ ditioni, secundum eorum leges & placita dominantibus ipsorum sceptrum rectè vocari posset *Iudæ* sceptrum, & ipsi rectè nominari Iudaici principes, atque ex tribu *Judâ*, scilicet amplificatâ per appendices Benjamitarum, Levitarum, aliorumque ei tribui post *Jeroboami* schisma, inprimis post reditum Babylone incorporatas. In quarto hoc responso nos acquiescimus.

Quinta difficultas. Post remotum à *Juda* ad *Herodem* sceptrum nondum venit *Shilo*, nam Christus non est natus ante *Herodis* tricesimum quintum. Resp. Tempora sacra admittunt sæpè latitudinem, nec in momento mathematico indivisibili consistunt. Si in diebus *Herodis* qui primus removit sceptrum à semine *Jacobi* venerit *Shilo*, recte satis dicitur remoto sceptro de *Iudâ* venisse *Shilo*, & natum Messiam.

Est adhuc quarta hîc sententia virorum multò doctissimorum, Scaligeri, *Causaboni*, *Cunæi*, *Tornielli*, *Gomari*, & aliorum. Completum oraculum *Jacobi* nequaquam diebus *Herodis*, sed in ultimâ plenaque Hierosolymorum & Judaicæ omnis Reipûb. ruinâ. *Causabonus* in suâ Scaligerianæ sententiæ interpolatione distinguit tria momenta Judaicæ ruinæ, adeoque impletionis oraculi præ manibus. Ponit primum in *Pompeji* subjugatione Judæorum, annis ante natum Christum sexaginta: secundum in *Archelai* relegatione, cum in Provinciam Judæa cum Hierosolymis à Romanis redacta est, annis præter propter tre- *Refutatur sententia Scaligeri quod sceptrum manserit in Iudâ usque ad urbis excidium.*

tredecim post Christum natum: denique tertium, cum urbs, Regio, Resque publica Iudæorum tota est subversa per *Titum*. Ista, profitemur, nobis non placent, nam præterquam quod absque necessitate penè omnibus tam antiquis quàm recentioribus nimis apertâ molestâque fronte occurrant: etiam verum non est *Pompejum* Iudæis (etsi eos satis male mulctavit) abstulisse vel αὐτονομίαν vel Principatum, nedum ut in Provinciam redegerit. Præterea quod sceptrum in Iudâ permansisse docent, totis annis septuaginta post adventum *Shilo*, & annis quadraginta post mortuum Messiam, novitas est tam expressè oraculo contradicens, ut robusti oporteat esse stomachi qui eam concoquere valet.

An Herodes fuerit ἀλλόφυλος. Ut suam *Scaliger* sententiam propugnet, adducit argumentum valdè novum, quod *Causabonus* prolixè dilatat nimirum, Herodem verè Judæum fuisse non ἀλλόφυλον & extraneum, adeo ut eo regnante regnaret Judæus & sceptrum à *Judâ* non sit remotum. Contra hoc argumentum scribit Jesuita *Serarius* integrum librum amarissimis contra *Scaligerum* conviitiis plenum: sed nihil opus fuit tanto labore, nam tota de hoc argumento disputatio est λογομαχία, eoque facilè conciliabilis, ut rectè observat *Petavius* de doctrina temporum lib. 12. cap. 5.

De genere & familiâ Herodis tres erant antiquorum sententiæ. Prima fuit *Nicolai Damasceni* historici doctissimi, qui cum Herode familiariter vixit. Asserebat is Herodis majores de Judæis Babylonicis prognatos, adeoque ipsum verissimum Judæum, ac Hebræum de Hebræis fuisse. Hanc sententiam falsam docet *Josephus*, & à *Nicolao* in amici sui Herodis gratiam confictam, nec eam quisquam mortalium amplexus est ante Jesuitam *Torniellum*, qui ad annum suum mundi quater millesimum vicesimum octavum, multis eam verbis contra omnes mortales defendit: sed quàm infirmis argumentis *Spanhemius* singulis respondens, demonstrat.

Secunda sententia priori diametraliter opposita est, tantùm abesse ut Herodes Judæus de Judæis fuerit, ut nullâ Judæorum gentem affinitate vel ipse vel sui majores attigerint, utpote qui fuerint merè Gentiles, Philistæi & Ascalonitæ. Hanc *Africani* sententiam *Eusebius* & alii ferè omnes Ecclesiæ Patres tuentur. Cui *Baronius*, *Serarius*, aliique permulti mordicus adhærent. Eam *Scaliger* nimis vehementer oppugnat indignioribus contra *Africanum*, & affines Domini, ut vocabantur δεσποσύνους (à quibus *Africanus* eam se didicisse affirmat, invectivis quàm oportuit.

Tertia sententia fuit media *Iosephi*, Herodem neque strictè Judæum neque Gentilem fuisse, sed semijudæum ex prosapia Idumæorum, qui post ipsorum à *Ioanne Hircano* subjugationem, omnes amplexi sunt circumcisionem, & cæteram Judæorum religionem, factique proselyti in nomen & jura Judæorum transierunt usque ad Hierosolymorum per Titum vastationem. Hanc *Iosephi* sententiam contra *Africanum* & sequaces tuetur *Scaliger*, aliique: sed nequaquam inde suum finem assequitur. Esto fuerit. Herodes laxo sensu Judæus proselytus, adeoque non strictè Gentilis & simpliciter ἀλλόφυλος, non tamen inde sequitur eo regnante non discessisse sceptrum à *Iudâ*, nam Idumæi proselyti non erant de semine Israelis, sed tam peregrini & extranei, etiam in statu proselytico, ut nullum jus in sceptrum aut ullum principatum Judæorum iis competeret. Certè fatentur hujus sententiæ propugnatores proselytos in ipsum Synedrium non potuisse assumi, itaque cum Herodes Idumæus licet Ἰουδαιωμένος tam fuerit peregrinus & alienus ab imperio in Judæos, ut capax non fuerit vel honoris Synedrici, cùm hujusmodi vir in ipsum thronum ascendit, & sceptrum tyrannicè invasit, & rapuit ac exercuit gubernamen viribus Romanorum merè Gentilium, & arsis & excisis omnibus nativorum Judæorum curiis non tantùm summo Synedrio, sed etiam cæteris inferioribus in eorum locum substituens quoscunque ipsi allubitum fuit, hæc cum sic sese haberent, negare non debuit sceptrum & omne judicium à *Iudâ* per Herodem sublatum.

Petrus Cunæus vir doctissimus in suo de Republicâ Hebræorum lib. 1. cap. 8. & sequentibus profitetur magnificis, ut ejus mos est, verbis quintam & novam sententiam, in quâ varia sunt quæ displicent. *Refutatur Cunæus.* Primò, sine causâ invehitur, in Patrum miseras, quas vocat, hallucinationes, etiam ipsius *Eusebii* quem tantopere laudat in hoc ipso argumento, quasi sceptrum in *Iudæ* manibus collocâssent statim ab initio pronuntiati oraculi. Certè qui *Eusebium* legerit cum curâ vel initio historiæ, vel libro isto octavo Demonstrationis Euangelicæ, videbit male taxatum à Cunæo *Causabonum*, quòd asserat *Eusebium Iudæ* sceptrum incepisse à diebus *Davidis*, antea verò prærogativam tantùm & præeminentiam illi tribui supra cæteras ascribere.

Secundò. Cunæi de quo gloriatur inventum, solidum non videtur, sceptrum scilicet & judicem in oraculo *Iacobi* nihil aliud significare quàm populo Iudaici statum, Rempub. & majestatem. Certè non loquitur *Iacob* de toto populo aut tribu, sed de principibus & legislatoribus ex eâ tribu, ex semine scilicet *Iudæ* prognatis, &, ut loquitur, ex femore ejus.

Tertio pessimè Cunæus (ut rectè probat *Spanhemius*) denegat sceptrum *Iudæ* datum temporibus *Davidis* & *Salomonis*, cum *Iudæ* sceptrum summè floruit.

Quartò. Malè taxat Cunæus in Patribus & aliis, quòd velint Iudæorum nomen duodecim

decim tribubus datum, certè nulli unquam fomniârunt Iudæorum nomen Iſraëlitis ex decem tribubus, qui à *Salmanaſſare* in *Mediam* deducti ſunt communicatum; ſed tamen extra controverſiam eſt, reliquiis ex omnibus trihubus Iſraëlitarum, Iudæorum nomen ritè datum.

Denique quintò, quod majeſtatem imperii in tribu Iudæ Cunæus ponit, cùm non tantùm Romani, ſed eorum ſervi, *Herodes* pater ac filii, *Pilatus*, & cæteri Provinciæ *Iudeæ* Procuratores, omnem à miſero ſubjugatoque populo majeſtatem abſtuliſſent, videtur perabſurdum.

QUÆSTIO V.

Cur Matthæi 1. 8. in genealogiâ Chriſti inter Ioram & Oziam tres Reges omittantur Ahazias, Ioash, & Amazias?

In Chriſti genealogiâ multiplex difficultas.

IN N. Teſtamento difficiliores nullæ ſunt quæſtiones Chronologicæ, quàm quæ de Chriſti genealogiâ magno numero nunc & olim à multis motæ ſunt. Earum aliquot tractavimus ſuprà, prout in temporibus Teſtamenti veteris ſe nobis offerebant; nimirum primò, cum ex Matt. 1. 5. quæritur, quî *Booz* eſſe potuerit filius *Salmon*, cum ab ortu *Salmon* ad interitum *Booz* fluxerint anni ſupra trecentos. Secundò Cum Lucæ 3. 36. inter *Arphaxad* & *Selah* inſeritur *Cainan* ſecundus, cur hic nuſquam in V. T. apparet? Tertiò. Cur Matt. 1. 9. *Ahaz* genuiſſe dicitur *Ezechiam*, cùm tamen *Ahaz Ezechiam* filium annis undecim ſuperare non videatur? Quartò. Matt. 1. 11. Cur *Ioſias* genuiſſe dicitur *Iechoniam* & fratres, cum tamen *Iechonias* non à *Ioſiâ* ſed *Ioakimo* genitus ſit. Quintò Matt. 1. 12. *Iechonias* genuiſſe dicitur *Salathielem*, & tamen Propheta *Ieremias Iechoniam* facit ſterilem & ἄπαιδα. De his omnibus lib. priori, de primo ſcilicet cap. 6. quæſt. 4. de ſecundo Cap. 4. quæſt. 1. de tertio ibidem quæſt. 19. de quarto ibidem quæſt. 28. de quinto ibidem quæſt. 29. Superſunt adhuc plura neceſſariò diſcutienda.

In genealogiis Scripturæ nulla vanitas.

Quod habet Paulus 1. Tim. 1. 4. & Tit. 3. 9. intelligendum non eſt de genealogiâ Chriſti ab Euangeliſtis deſcripta, ea enim eſt pars Scripturarum θεόπνευστος, quæ vana & inutilis eſſe non poteſt, nec ex ſe quæſtiones ſtultas ac fabuloſas parit: ſed neceſſariò veræ ædificationi inſervit contra Euangelii hoſtes demonſtrans ad oculum veram Chriſti humanitatem; imò ſecundum promiſſa, clariſſimum *Meſſiæ* de *Abrahamo*, *Iudâ*, & *Davide* deſcenſum. Diebus quidem *Pauli* infinitæ lites inter *Iudæos* vigebant de multorum genealogiis quas diſtrictè vetabat Apoſtolus, probè gnarus poſt natum Meſſiam, & imminens perpetuum Iudæorum à terrâ Chanaan exilium, nulli ultra uſui bonoque genealogias illas inſervituras: nihilominùs linea proſapiaque Chriſti omninò neceſſaria fuit cognitu ad fidem electorum confirmandam, de Chriſti tum perſonâ tum officiis. De hac quæſtiones modeſtæ & ſobriæ non tantùm utiles ſunt & ædificant, ſed contra hominum nequam improbitatem omninò neceſſariæ.

Manichæi totam illam Matthæi, & Lucæ hiſtoriam de Chriſti genealogiâ delebant, eo quòd humanam Domini naturam contra ipſorum hæreſin irrefragabiliter evincebant.

Porphyrius, *Iulianus*, & alii Pagani ac Apoſtatæ Chriſtianæ Religionis hoſtes acerrimi oppugnabant totam Scripturam, inprimis ex contradictionibus quas in Chriſti genealogiâ obſervâſſe ſe gloriabantur: ut infrunitorum iſtorum calumniæ retundantur, omninò neceſſarium eſt quæſtiones & dubia in ſacroſanctâ hac genealogiâ perversè mota diſcutere.

Genealogia Chriſti hominis non eſt inenarrabilis.

Quod autem objiciebant Manichæi tam Iſaiam quàm Paulum affirmare Chriſti genealogiam explicatu impoſſibilem, eo quòd Iſaias 53. 8. dicat, Generationem ejus quis enarrabit? & Hebr. 7. ℣. 3. legatur Chriſtus ἀγενεαλόγητος; facilè reſpondetur, iſta de generatione Chriſti divinâ non humanâ intelligi; nam etſi ſecundum naturam Divinam æterna Chriſti generatio ſit ineffabilis, linea tamen ejus humana deſcenſuſque à Davide, imò ab Abrahamo imò ab Adamo narratu non fuit impoſſibilis. Alia quoque reſpondentur ad hoc objectum, ſed brevitati conſulentes in dictis acquieſcimus.

Proavi generant quoſcunque poſteros.

Hiſce præmiſſis accedimus ad dubium in titulo propoſitum, Quî fiat ut in lineâ Matt. cap. 1. 8. tres omittantur Reges, ſaltuſque fiat à *Ioramo* ad *Oziam* quaſi à patre ad filium? Duo hîc ſunt ſcrupuli; prior, Quî *Ioramus* genuerit *Oziam* abavus abnepotem? Alter; cur tres illi ex linea Chriſti ejiciantur? *Spanhemius* profitetur priorem ſolutu facilem: & quidem reſponſio communis tàm Patrum quàm recentiorum ex omni parte Theologorum ſatis eſt vera, ſeros ſcilicet nepotes atavorum, & ab ultimâ antiquitate majorum, rectè dici filios filiaſque: apud Ioannem Iudæi vocant ſe filios *Abrahami*, & Chriſtus mulierem infirmam vocat filiam *Abrahami*. Ac Lucæ. 1. Elizabetha ex filiabus *Aaron* perhibetur, & ſæpè mortales omnes vocantur filii *Adam*. Hîc vellem tantùm obſervatum, *Spanhemium* (ut videtur) contra ſua alibi effata ſponte concedere, rectè vocari patres, ac dici gignere, qui tamen non genuerunt, nec patres fuerunt immediatè.

Præteritio trium Regum quibuſdam facilis, quibuſdam difficilis videtur.

Ad ſecundum ſcrupulum reſponſa ſunt varia. Primò, quidam quæſtionem hanc tam levem ſolutuque facilem exiſtimant, ut in ſuis ad locum Matthæi Commentariis de eâ nullum verbum faciant. In hoc numero ſunt *Eraſmus*, *Lutherus*, *Beza*, *Piſcator*, *Heinſius*,

sius, *Grotius*, *Hamondus* & alii, nisi forte ea istorum doctorum sit prudentia, quæ nimis quam multorum commentatorum praxis est, nihil eorum movere quæ lectores inprimis discussa desiderarent.

Secundò. Quidam quæstionem hanc tam arduam profitentur, ut ad eam nihil quod satisfaciat responderi posse affirment: hæc *Paræi*, *Fabri Stapulensis*, & propè ipsius *Spanhemii* mens est. Ad utram harum sententiarum referri debeat *Chrysostomus* ambigi potest: nam initio homiliæ IV. Matt. I. dubium præ manibus expressè movet, sed recusat solvere, ob facilitatemne an difficultatem meritò dubites; ratio enim quam populo auditori suo dat cur dubium illud non dissolvat, est ἵνα μὴ ἀναπέσητε. Vox ἀναπίπτειν est πολύσημος, nam significat cadere, fatiscere animo, despondere animum, sed sæpiùs languere, supinum esse & negligentem: si in priori significatu accipias, abstinet *Chrysostomus* à dubio solvendo propter difficultatem, ne auditorum animos conturbaret, movendo difficiliora quàm eorum caperet ingenium: sin verò cum auctoris vetere interprete Latino, novoque etiam Iesuita *Frontone* Ducæo in secundo significatu accipias, contraria erit sententia; abstinere à solvendo propter facilitatem, ne suo illo labore nimium auditoribus suis otium pareret; relinquere ergo in medio scrupulum, ut ipsi suâ ipsorum industriâ absque magistro eum dissolverent.

Tertia sententia est eorum, qui non tantam in dubio facilitatem arbitrantur, ut transiliendum & silentio involvendum putent; nec tantam difficultatem, ut desperatum & ἄλυτον pronuncient, sed mediâ insistentes viâ, solutiones suas quàm possunt commodas proponunt. Ex his quidam errorem librariorum statuunt, qui in manuscripto Matthæi facili lapsu oculos ab *Ochoziâ*, in simile nomen *Oziæ* conjicientes, duos intermedios prætererierunt.

Sanchezii mala solutio. Solutio hæc Jesuitæ Sanches & aliorum ante cum ab omnibus vulgo rejicitur; nam præter alia, quæcunque hîc est mediorum præteritio non transcriptoribus, sed ipsi Matthæo necessario est ascribenda, nam absque hac præteritione τεσσαρεσκαιδεκάδων numerus ab Apostolo manifestè institutus non constaret.

Etiam Buceri. Secunda ergo aliorum responsio est, ipsum Apostolum παχυλῶς tantùm, & minori curâ ista historica transcurrentem, ut res parvi momenti, ἀκριβέστερον neglexisse. Responsionem hanc doctissimi nostri Buceri rectè *Spanhemius*, licet tacito auctoris nomine rejicit & taxat ut periculosam; absit enim omnis lapsus, & omnis negligentia in re quâvis vel levissimi momenti à scriptore omni θεοπνεύστῳ.

Tostati & Salmeronis futilia mysteria. Tertia itaque Aliorum responsio est, ipsum Apostolum deditâ operâ tres dictos Reges præteriisse ob rationes mysticas. In mysteriis hisce Tostatus Abulensis, & Iesuita Salmeron dominantur, iste rationem institutarum trium τεσσαρεσκαιδεκάδων subtiliter expiscans statuit factum hoc ab Apostolo, ut in numero trium designaret sacrosanctam Trinitatem, & in numero quaternario, quatuor Euangelia, ac denario decem præcepta legis: hic verò inventis prioribus addens exclusisse vult Apostolum à genere Christi tres illos Reges, ut constituerentur typi omnium Apostatarum, qui doctrinam Trinitatis abnegantes, & abjicientes tres virtutes Theologicas, fidem, spem, ac charitatem, catalogo fidelium ac posterorum patris *Abrahami* excluduntur. Meritò cum *Spanhemio* rideremus istos expositores, nisi doctissimi viri, etsi in fictis istis mysteriis delirent, tamen eo ipso loco solidè & plenè satis verissimas rationes præteritionis præ manibus traderent, quas jam in proximâ sententiâ exponemus.

Quarto & ultimo loco *Hieronymus*, *Hilarius*, opus imperfectum in *Matthæum* malè *Chrysostomo* ascriptum, ac post eos Patres, Glossa ordinaria, *Lyranus*, *Abulensis*, *Cajetanus*, *Calvinus*, *Chemnitius*, *Iunius*, *Gomarus*, *Cartvvrightus*, *Deodatus*, Annotatores Anglicani, *VVallæus*, *Iansenius*, *Maldonatus*, *Baradius*, à *Lapide*, *Lucas* Brugensis, & alia turba tam Protestantium quàm Pontificiorum in suis ad locum commentariis, quibus nos acquiescimus, tradunt præteritos à *Matthæo* tres istos Reges, eo quòd majores Christi in tres τεσσαρεσκαιδεκάδας conjicere constituisset, secunda autem τεσσαρεσκαιδεκὰς fuisset fracta trium illorum additione, & in ἑπτακαιδεκάδα evasisset. *Solutio communis est recta.*

Cur autem eos numeros Apostolus elegit, quæstio proxima indicabit, sed hoc supposito Apostolum tres quater denarios elegisse, ut secundus non excresceret, necessarium omninò fuit tres ex veris Christi majoribus excludere, ac ex eo catalogo eximere, quorum memoria tamen in aliis scripturis satis fideliter conservabatur.

Maledictio divina in Ahabi quartam generationem. Quamobrem verò tres nominati *Abazias*, *Ioash*, & *Amazias* potius quàm alii delebantur, causa fuit non ipsorum singulare aliquod peccatum, nam alii æquè peccaminosi in serie retinentur, *Manasses*, *Amon*, *Ahaz*, aliique; sed peculiaris Dei maledictio in posteros Ahabi. *Athaliah* enim *Iorami* uxor, *Iosaphati* nurus filia fuit Ahabi & *Iezabelis*. Non est quòd cum *Maldonato*, & *Salmerone* moveamus hîc quasi difficilem quæstionem, quî *Athaliah* aliquando Ahabi aliquando *Omri* dicatur filia? nam facilè hæc conciliantur. *Omri* enim Ahabi fuit pater, ejusque familiæ stirps ac origo, itaque ejus nepotes ac posteri, cujuscunque sexûs, cujuscunque distantiæ, rectè dicuntur secundum usitatam satis Scripturæ phrasin, ejus filii & filiæ.

Athaliæ filius fuit *Ahazias*, nepos *Ioash* pronepos *Amazias*, Dei benedictio est ad mille-

millesimam generationem, maledictio verò tantùm ad tertiam aut quartam. Per os *Eliæ* pronunciavit Dominus magnam in sceleratissimum Ahabum maledictionem, quam *Jehu* Divino mandato executus est, extirpando omnem ejus prolem masculam, propter quod ministerium à Deo obtinuit suis posteris thronum Israëlis ad quartam usque generationem. Qui ex Ahabi filia remanebant Reges Judæ, eos voluit Deus hac infamiâ notare, ut ad quartam generationem in Christi lineâ non starent. Ipse Joram non est exclusus, quia licet affinitas cum Ahabo ejus patrisque *Josaphati* reatus fuerit, ipse tamen ex maledicto Ahabi sanguine non erat prognatus, nec abnepos *Ozias* posterique, licet ab Ahabo descendentes exclusi sunt, quia ultra generationem tertiam aut quartam Divina maledictio non solet procedere.

Bucerum, Gualterum Calvinum decepit Annius. Hoc loco Doctores tam Protestantes quàm Pontificii solent flagellare nequissimi impostoris Annii Viterbiensis profligatissimam audaciam, qui sub *Philonis* Judæi pallio ausus est hoc etiam cum cæteris suis mendaciis comminisci, in *Abaziâ* totam *Solomonis* & *Josaphati* etiam prosapiam extinctam, Regemque *Joram* ex *Nathane Solomonis* per matrem *Bathzebam* uterino fratre prognatum. Dolet præstantissimos viros, Bucerum & Gualterum nebulonis imposturas hîc sequutos, ut alibi viri maximi per multi, tam ex nostris quàm Pontificiis, fraude nondum detectâ, illius fabulas amplexi sunt. Video etiam Joannem Calvinum in suo ad harmoniam commentario pro dictâ Buceri & Gualteri sententiâ stare; non propterea tamen decuit Jesuitam *Maldonatum* in cum tam acerbè invehi: etsi enim pro istâ sententiâ quædam proferat argumenta, expressè tamen profitetur habere se eam tantùm pro probabili, & quam in medio relinquit. Quicquid etiam in eâ opinatus est accepit ab Annio Viterbiensi Monacho Pontificio, quem *Joannes Lucidus*, & alii multi ex Pontificiis ante nostros sequuti sunt, nec citius aut acriùs à Jesuitarum quoquam Annianæ fabulæ oppugnatæ ac protritæ sunt quàm à sequacibus Calvini: utcunque benignior in alios *Maldonatus* hîc esse debuit esse censor, cum ipse ad eundem hunc *Matthæi* locum crassè satis cespitet, nam cum fundamentum Tessaradecadum in vanissimis post alios numerorum mysteriis posuisset, ut se in *Platonicâ* & *Pithagoricâ* Philosophiâ sociis doctiorem demonstraret, ex suo ipsius penu deprompsit hanc etiam istius numerationem. Dies, inquit, decimusquartus in morbis est Criticus, adeoque in Rebuspublicis decimaquarta generatio est critica, post quam Respublicæ in melius solent commutari. Itane verò an Medicis decimusquartus dies criticus magis est quam quintus, septimus, nonus, aut alii varii dies? Et an morborum crises mutationem in melius potius quàm deterius significant? Quicquid verò fiat de morbis, an numeri ullum in Rerumpublicarum mutationibus influxum habent? Putabam *Joannis Bodini* scripta ab Ecclesiâ Romanâ publico usu interdicta, ob hunc inter cæteros prætextum, quòd secundum superstitionem Pythagoreorum Rerumpub. statum nimis à variâ numerorum in annis complicatione pendere docerent: & tamen quæcunque in numeris dierum aut annorum à quibusvis inesse vis & mysterium putatur, certè primus & solus, ut arbitror, Maldonatus est, qui in numero generationum, in quibus anni & dies omninò varii & incerti sunt, ullam vim criticam somniavit. Potuissent istæ Jesuitæ vanitates ut ridiculæ pertransiri, nisi addidisset suis inventis aliud manifestè falsum, decimaquarta nam scilicet suam crisin Respub. semper mutare in melius, sed quas tandem vel rationes vel exempla affert ad παραδόξοτατον hoc firmandum? Certè in materiâ præ manibus ejus falsitas est pellucida; verum est Regnum *Davidis* post primam Tessaradecada Hebræorum statum in melius mutâsse: sed an post secundam, *Ieconiæ* vel *Salathielis* Principatus populi Judaici statum meliorem reddidit? Et licet post tertiam Tessaradecada ex adventu Messiæ Ecclesia in feliciorem multò quàm antè conditionem evecta sit, Judaica tamen Respub. post eam decimoquartanam omninò est pessundata, nec per ullam in posterum Tessaradecada in melius est mutata.

Maldonati ridiculæ crises.

De Iesuitæ in Calvinum censurâ satis. non multò humaniùs, certè nimis quàm acerbè idem Calvini locus à viris doctissimis & amicissimis Gomaro ac *Spanhemio* accipitur. Taxat satis acriter Gomarus Calvinum ob sphalma, quod *Lyncei* Iesuitarum oculi non obscrvârunt, nimirum quod *Solomonem* ponat in Christi genealogiâ, & in hac censurâ sequacem habet *Spanhemium*. Certè Calvinus sæpiùs expressissimè Christum *Solomonis* filium vult tantum legaliter ut successorem Regum Iudæ, non naturaliter, nam *Matthæi* seriem legalem ut *Lucæ* naturalem Calvinus docet. Ut vero à Christi genere omnino excludatur *Solomon*, omnesque Reges eum sequentes mihi videtur mirum: quorsum enim tantus *Matthæi* labor, si duæ totæ Tessaradecades & non pauciores quàm viginti octo personæ, quas in Christi genealogiâ, disertè nominatimque posuit, ab eâ sint omnino excludendæ, ita ut nullo prorsus modo neque legaliter neque naturaliter ab iis Christus descenderit. Esto sit *Matthæi* linea naturalis *Josepho*, & *Lucæ* linea naturalis *Mariæ*; an propterea tamen nullus ex omnibus viginti octo quos numerat in Christi genealogiâ *Mattheus* (in *Iosephi* autem non nisi propter Christum) in Christi erit genere ne legali quidem? An *Iosephi* & *Mariæ* series tantùm à se invicem distabunt, *Calvinus malè taxatur à Gomaro.*

 ut nul-

ut nullum habuerint communem prædecessorem, vel naturalem vel legalem, antequam ad vicesimum nonum in ipso *Davide* gradum perveniatur. Quæ ad hoc valdè παράδοξον probandum affert Gomarus, quæque in hunc finem addit *Spanhemius*, si pronunciaremus levicula & conjecturas, nihil esset quod quererentur viri summi, cum eandem ipsi minori meritò in Calvini hic argumenta notam imponant. An quisquam mortalium ante Gomarum in hac sententiâ fuerit, & an quisquam præter *Spanhemium* ad hunc diem eum sequutus sit, posteà fortasse videbimus.

QUÆSTIO VI.
De tribus Matthæi Tessaradecadibus.

Quomodo supplendus in tertiâ Tessaradecade defectus.

DUo hic quæruntur, an sint? & cur sint? De priori dubium est, valde grave, numerando enim generationes omnes seu personas omnes genitas à *Matthæo* nominatas ab *Abrahamo* ad Christum non invenitur summa, una saltem semper deerit de quadraginta duabus. Prima decimaquarta perfecta est, ut videre est in subjecto calculo; *Abraham* primus, *Isaac* secundus, *Jacob* tertius, *Judas* quartus, *Phares* quintus, *Esrom* sextus, *Aram* septimus, *Aminadab* octavus, *Naasson* nonus, *Salmon* decimus, *Booz* undecimus, *Obed* duodecimus, *Iesse* decimustertius, *David* decimusquartus.

Secunda etiam perfecta est, quod hic calculus demonstrat. *Salomon* primus, *Roboam* secundus, *Abia* tertius, *Asa* quartus, *Iosaphat* quintus, *Ioram* sextus, *Uzzia* septimus, *Iotham* octavus, *Ahaz* nonus, *Hezekias* decimus, *Manasseh* undecimus, *Amon* duodecimus, *Iosias* decimustertius, *Ieconias* decimusquartus.

Tertia verò non ultra tredecim numerat hoc pacto. *Salathiel* primus, Zerubbabel secundus *Abiud* tertius, *Eliakim* quartus, *Azor* quintus, *Sadoc* sextus, *Achim* septimus, *Eliud* octavus, *Eleazar* nonus, *Matthan* decimus, *Iacob* undecimus, *Ioseph* duodecimus, Iesus Christus benedictus in secula decimustertius, deest hic decimusquartus.

Annotatores Anglicani malè sequuntur Salmeronem.

Varii hîc varia respondent, Annotatores Anglicani tam ultimi quàm medii post Jesuitam Salmeronem, quem tamē non nominant, viam aviam insistunt. Tessaradecadem tertiam complent, numerando *Ieconiam* primum & Christum ultimum; secundam verò numerando *Davidem* primum & *Josiam* ultimum; & tertiam efficiendo *Abrahamum* primum & *Davidem* etiam ultimum. Solutionem hanc Iesuitæ non debuerunt Annotatores sequi, nam est manifestè reproba, *Davidem* enim bis numerat, & ex ejus individuâ & singulari personâ duas facit generationes, quod non est tolerandum. Prætextus Salmeronis est vanus, quòd *David* duas gesserit personas, privatam primò, deinde publicam, cùm regnaret. Hæc si ratio teneret, omnes post *Davidem* Reges duplicaret, & ex singulis duæ generationes essent faciendæ, omnes enim aliquandiu vixerunt privati, antequam regnum inivere: quin etiam ut hic erroris prætextus anteverteretur. Euangelista bis *Davidem* nominans versu sexto bis ei addit Regis epithetum.

Hamondi & Grotii errores.

Nihilo melior est secunda solutio, quam approbare videtur Doctor Hamondus, addendum scilicet in tertiâ Tessaradecade ex *Matthæi* textu Hebraico nomen *Abner* quod in Græco malè deest. Nimia audacia est authenticum Euangelistæ textum ex apocrypho & corrupto corrigere. Num *Matthæus* unquam hebraicè scripserit inter doctos disputatur, sed nullus Christianus unquam dubitavit ante nuperos Pontificios de Græci Euangelii αὐθεντείᾳ: nec qui Hebraicum *Matthæum* legit quisquam negabit eum corruptum & persæpè ab originali puritate declinare, utcunque in *Munsteri* editione Hebraicâ nulla est suppositii *Abneri* mentio: quid habeat editio *Merceri* quam nondum vidi nescio.

Teriò Grotius, etsi responsionem veram (de quâ mox) afferat & probet, tamen alia hîc addit quæ omninò non placent, nam non tantùm nullum in tertia Tessaradecade defectum necessarium putat agnoscere, sed etiam magnum excessum & nimiam superabundantiam ponit. Interjicit enim inter *Ieconiam* & *Salathielem* ex Paralipomenis *Asir*, imò in medio suo *Matthæi* catalogo: in tertiâ Tessaradecade decem & plures anonymos interserit, tot scilicet quot *Lucas* inter *Ieconiam* & Christum *Matthæum* superat; certè *Asir* ab interpretibus plerisque sumitur pro nomine appellativo non proprio, pro attributo scilicet captivitatis; quod *Jeconiæ* conveniebat, *Salathielem* Babylone seu genuit seu successorem habuit. Quod autem ad Grotii adjectitios anonymos, ii omni tam auctoritate quàm ratione destituuntur; ut enim in duabus diversis lineis seu legaliter, seu naturaliter, seu quovis modo sumptis personæ in utrâque numero æquales esse debeant, nulla ratio, nulla experientia suadet.

Mala Thysii solutio.

Quarta Antonii Thysii responsio, quam *Ludovicus de Dieu* in suâ ad *Matthæum* appendice tanto cum applausu amplectitur, nihilo prioribus melior apparet. Volebat Thysius unius in tertiâ Tessaradecade defectum supplere per numerationem virginis *Mariæ*. Hoc commentum rectè olim *Abulensis* exibilavit. Præterquam enim quòd Judæi in genealogiis suis mulieres non numerabant, licet virgini *Mariæ* miraculosus ex Sp. Sancto conceptus singulare privilegium tribueret, tamen ejus additio non solveret nodum: nam hujus additio excluderet maritum *Iosephum*, in nullâ enim prosapiâ duo collaterales gradus pro diversis generationibus possunt accipi, sed stant

solùm

solùm pro unâ; quod si excludas *Josephum*, additio *Mariæ* nullum in numero incrementum facit.

Ieconias erat geminus. Duæ aliæ solutiones supersunt, quarum utraque multos habet defensores tam antiquorum quàm recentiorum in utrâque Ecclesiâ tum Pontificiâ tum Protestantium; utraque nobis videtur conjicienda in unam, nam utraque in unum & idem recidit. *Hieronymo*, *Ambrosio*, *Augustino*, *Epiphanio*, *Chrysostomo*, & aliis Patrum: *Calvino*, *Chemnitio*, *Bezæ*, *Piscatori*, *Gomaro*, *Spanhemio*, *Grotio*, *Gualtero*, *Bucero*, & aliis nostrorum: Glossæ ordinariæ, *Lyrano*, *Abulensi*, *Jansenio*, *Maldonato*, *Baradio*, & aliis Pontificiorum videtur quòd sub uno Jeconiæ nomine duæ personæ intelligendæ sint, pater scilicet *Jehojakim* & filius *Iehojachin*, inter quos licet rectè *Hieronymus* observet aliquam in ultimâ syllabâ duarum literarum differentiam, cùm pater scribatur per K & M filius per CH & N, tamen in traductione Hebræorum ad Græca & Latina multò major differentia in nominibus propriis ordinariò absorbetur.

Multi autem alii post *Epiphanium*, ut hæc obscuritas illustraretur, putârunt addendum expressè patrem *Iehojakim*, & addidit quidem ex antiquo manuscripto *Græco Robertus Stephanus*. *Beza*, etiam in prioribus editionibus suarum notarum, & *Piscator*, item Biblia Anglicana vetera, etiam Gallica, & alia bonâ cum *Maldonati* aliorumque Pontificiorum gratiâ. Attamen *Calvinus*, *Beza* quoque in editione suâ ultimâ, & Anglicana nova, ac *Iunius* ac alii plerique, non existimârunt commodum quicquam in textu mutare, licet supra dictam lectionem (*Ioakim* genuit Jeconiam) in margine apponebant Græca nupera Londinensia: parva inquam, non magna polyglotta, quæ neque in Græco *Vaticano* (*Alexandrinum* exemplar caret multis in principio *Matthæi* capitibus) neque Syriaco, neque Arabico, neque Persico, neque Æthiopico quicquam à nostro vulgato hîc variant: Nihilominus omnes priores *Ieconiam* priorem ver. 11. de patre interpretantur, & posteriorem vers. 13. de filio, ita ut sub uno nomine pater claudat Tessaradecadem secundam, & filius incipiat tertiam, hoc pacto omnes tres Tessaradecadas faciunt illi completas. Utcunque, solutiones hasce mallem cum *Bucero*, cuique facere arbitrarias, vel etiam unam eandemque, potiùs quàm cum *Abulensi* eas dividere in duas contrarias, hanc *Augustino*, illam *Hieronymo*, ut primis auctoribus adscribente.

Ratio Tessaradecadum. Dubium posterius, Cur Euangelista Christi majores in tres Tessaradecadas potiùs quàm alios numeros conjecit, paucis perstringemus. Primò, nullâ hîc anxiâ disquisitione opus est, nec quævis alia responsio necessaria quam quòd sic visum sit Spiritui S. ejus voluntatis rationes plerunque sunt imperscrutabiles, cum ab ipso nullibi revelantur. Hinc fortassis est quòd *Piscator*, *Cartvvrightus*, & alii, nullam hîc censeant quæstionem movendam.

Secundò, ut notat *Chrysostomus*, & post illum *Calvinus*, aliique multi in locum tam Protestantes quàm Pontificii, ab *Abrahamo* ad Christum tres fuerunt insignes Reip. Judaicæ mutationes: vivebat populus ab *Abrahamo* ad *Davidem* sub extraordinario Judicum gubernamine; à *Davide* ad captivitatem Babylonicam sub ordinario Regum; inde ad Christum sub infirmo principatu Ducum, Pontificum, & aliorum. Sub judicibus, ut rectè notat *Grotius*, ab *Abrahamo* ad *Davidem* inclusis terminis primâ fronte quatuordecim generationes occurrebant, sub tertio etiam à *Ieconiâ* ad Christum totidem apparebant: in secundo, licet plures essent, tamen ad memoriæ levamen secundus ad primum & tertium conformatus est.

Tertiò. Pro more seculi, *Origenes* & alii ex Patribus mysteria allegorica in hisce numeris rimati sunt: Glossa ordinaria, & *Lyranus* aliqua de suo addiderunt, & *Abulensis* de suo, quæ *Salmeron* repetens, & ex suo etiam penu nova veteribus adjiciens omnes phantasticos decretoriè pronunciat, qui nolunt in hisce phantasmatis ut solidis veritatibus acquiescere. *Maldonatus* omnibus superaddit ex medico suo promptuario politicas crises. Si in ejusmodi nugis examinandis vellemus immorari, bonas otii horas male perderemus.

QUÆSTIO VII.

Quomodo Euangelistæ Matthæus 1.12. & 13. Lucas 3.27. cum 1. Paralip. 3.17.18. & 19. conciliandi sint?

Brevitatis causâ tria hîc satis gravia dubia in unum caput conjiciemus. Primum. Quî ab Euangelistis *Zorobabel* filius *Salathielis* constituatur, cùm ab auctore Paralipomenôn dicatur filius *Pedaiæ?* Secundo. Quî à *Matthæo Zorobabelis* filius statuatur *Abiud*, à *Lucâ* verò *Rhesa*, sed ab auctore Paralipomenôn *Mesullam*, & Alii, alto tam de *Abiud* quàm *Rhesa* silentio? Tertio. An unus *Salathiel*, unusque *Zorobabel* habendi, an verò necessario duo tam *Salathieles* quàm *Zorobabeles* constituendi.

Quod ad primum, sunt qui id omnino transiliunt, seu ex incogitantiâ, seu quia nimis leve, seu quia nimis grave dubium illud, ut sæpè fit, sint arbitrati: certè *Calvinus*, *Beza*, *Hamondus*, *Maldonatus*, & *Estius*, etsi anxias multorum hac de re disputationes legerint, in suis tamen ad locos præ manibus commentariis, nihil quicquam de hoc dubio movendum censuerunt. Qui dubium proponunt; in solutione tres diversos tramites insistunt: primi duos distinctos *Zorobabeles* saltem volunt, *Num Salathiel fuerit filius Pedajæ an frater.*

lunt, quorum unus Salathielis, alter Pedajæ filius fuerat; cur his non accedamus dubio tertio liquebit.

Secundi, ut etiam Tertii ponentes unum tantùm *Zorobabelem* eum ſtatuunt filium & Pedajæ & Salathielis, ſed ſecundis placet diſtinĉto mediati & immediati, quaſi *Zorobabel* filius fuerit Pedajæ immediatus, & Salathielis verè avi mediatus, per filium Pedajam, Tertiis magis placet diſtinĉtio naturalis & legalis, quaſi *Zorobabel* filius fuerit Pedajæ naturalis & Salathielis legalis: ſeu quia *Zorobabel* ſucceſſor fuerit Salathielis, mortuo ſcilicet Pedaja ante Salathielem ſuum patrem; ſeu quia mortuo Salathiele Pedajas frater minor jure leviratûs ex ejus uxore *Zorobabelem* genuerit, qui propterea plerunque non Pedajæ ſed Salathielis filius perhibetur.

Inter ſecundos ſtant *Iunius*, *Deodatus*, *Vatablus*, & alii multi. Inter tertios *Cajetanus*, *Arias Montanus*, *Gualterus*, *Balduinus*, *VValæus*, & in primis *Spanhemius*. *Piſcator* utroſque conjungit, ita tamen ut ad tertios magis inclinet. Annotatores Anglicani tam medii quàm ultimi, qui in *Matthæi* primum ſunt prorſus iidem, omnes tres ſolutiones proponunt, non tamen determinant ad quam trium ipſi inclinent.

Tota inter Secundos & Tertios quæſtio eò recidit, Num *Pedajas Salathielis* filius fuerit an frater. Nulla alia ratio eſt hanc litem decidendi, quam ex textu 1. Chron. 3. 17. Hîc legimus expreſsè, *Salathiel* filius ejus ſcilicet proximè præcedentis non *Aſir* ſed *Ieconiæ*. Verum eſt, LXX. Interpretes, & verſio vetus Latina, etiam Anglicana vetus ac nova, aliique interpretes faciunt *Aſir* nomen proprium. Multò tamen rectiùs *Junius*, & poſt eum *Deodatus* ac *Piſcator* faciunt appellativum denotans *Jeconiæ* ſtatum in vinculis & carcere dum *Salathielem* genuit, alias enim ſi *Aſir* eſſet nomen proprium primogenii *Jeconiæ*, cur titulus בְּנוֹ filius ejus, ſubjungeretur potius *Salathieli* quàm *Aſiri?* Cur ſecundus filiorum *Jeconiæ* diceretur ejus filius potiùs quàm *Aſir* primus.

Iunii temeritas. Utcunque nomina ſequentia ſex *Malchiram*, *Pedajah* & cætera ſunt in eodem ordine cum *Salathiele* ejus ſcilicet fratres, & *Jeconiæ* non *Salathielis* filii. Profectò doctiſſimus Junius hîc temerarius videtur, qui ut *Pedajam* & ſex fratres *Jeconiæ* filios, *Salathielis* non fratres ſed filios efficiat, textum corrumpit; non tantùm vertendo copulativam *&* per diſcretivam *autem*; ſed etiam addendo pronomen *hujus*, non tantùm contra verba, ſed etiam contra tenorem ac ſcopum textûs, quod rectè notatur à *Piſcatore:* Junius quidem in hac corruptelâ habet auctorem *Vatablum*, ſed quos habeat ſequaces neſcio, ſi *Deodatum* excipias, qui Junianis plura addit, ſic legendo verſum 18. Filii *Shealtielis* fuerunt *Malchiram* &c. contra originalem & omnes veteres interpretes.

Errat interpres Syrus & Arabs. Paraphraſis Chaldaica in libros Paralipomenôn nulla unquam fuit, ſed Græca, Latina, Syriaca, & Arabica verſiones, additiones has rejiciunt. Agnoſco in hoc loco interpretationem Syriacam & Arabicam & ipſam Græcam non eſſe auctoritatis magnæ, nam evidenter omnes tum inter ſe tum cum originali, tum cum veteri Latino, & recentioribus omnibus diſcrepant. Nam primò Syrus & Arabs nomen *Aſir* omnino delent. Secundò, pro *Salathiele* Syrus legit *Aſraſhtel* & Arabs *Eſebol*, quæ cum *Salathiel* nihil habent affinitatis. Tertiò. Pro *Pedaja* uterque legit *Peraja*, deceptus ſimilitudine literarum *daleth* & *resh*. Quarto in vers. 19. uterque *Zorobabelis* patrem facit *Nedabiam* pro *Pedajah*. Errata hæc quatuor in verſibus duobus non poſſunt defendi.

Et Græcus. Græca etiam *Alexandrina*, contra quam *Vaticana* & omnes alii antiqui ac recentiores Hebræi textûs Interpretes, pro *Pedaja* ſubſtituens *Salathielem Zorobabeli* in patrem apertè errat, licet *Salathiel Zorobabelis* pater reverâ fuerit, & ſic variis Scripturæ locis legatur, in loco tamen præ manibus *Zorobabelis* pater non *Salathiel* ſed *Pedajas* habetur. Multoque potiùs in *Alexandrino* hic exemplari licet alias præclariſſimo mendum agnoſcendum, quàm in Originali Hebræo & Græco *Vaticano* cæteriſque omnibus verſionibus, à quibus *Alexandrina* hic diſcrepat.

Ex dictis patet cur *Salathielem Pedaiæ* fratrem non filium arbitremur; adeoque cum *Spanhemio* & Tertiis contra *Iunium* & Secundos aſſentiamur. Affert hîc quidem *Spanhemius* pro noſtrâ ſententiâ argumentum, quod nobis non omninò placet; probat *Salathielem Pedajæ* fratrem, quia aliàs *Ieconias* non habuiſſet plures filios, jam verò ipſe textus notat pluralitatem filiorum Jeconiæ in nomine plurali בְּנֵי; firmum hoc non eſt fundamentum: frequens enim, in libris Chronicorum in primis, eſt Enallage numeri pluralis pro ſingulari. In verſu ipſo præcedenti 16. legimus *Iehojakimi* filios in plurali, cùm tamen ſubjungatur unus tantùm ejus filius *Ieconias:* quod ad *Zedekiam* qui *Ieconiam* ibi ſequitur, non neceſſe eſt ut eum faciamus perſonam diſtinctam à *Zedekiâ* Rege, qui ibi dicitur *Ieconiæ* filius quia ejus in Regno ſucceſſor, licet filius naturalis fuerit *Ioſiæ* & *Ieconiæ* patruus nullo verò modo filius *Iehojakimi*, ſed ſi naturam intueare, frater; ſi legem, nepos; utpote ſucceſſor tantùm mediatus poſt *Ieconiam:* verſu etiam 22. habentur filii *Sechaniæ* in numero plurali, cùm tamen unus tantùm ejus filius memoretur *Semaiah*: hinc eſt quòd Interpretes tam Syrus quàm Græcus & Latinus vertant Hebræum in plurali filios per ſingulare filium.

Ad dubium primum hoc tantùm addam, quòd

Gomari & Spanhemii minus solida argumentatio.

quòd de jure leviratûs hic adfert Spanhemius videtur precarium, nec ullo solido fundamento niti: sit *Zorobabel* naturalis filius *Pedajæ*, & legalis *Salathielis*, cur tamen legalem hîc exponamus de filio jure leviratûs de uxore *Salathielis* per fratrem *Pedajam* sublato, potius quàm de filio adoptivo vel de mero successore, nihil habet Spanhemius quod tale quicquam probet. Quod autem ad Gomari argumentum nimis quam sæpè à Spanhemio repetitum à voce *Genuit*, quasi successores & adoptati non possent dici geniti; alibi respondimus. Utcunque, si nihil esset aliud, ipse præ manibus locus argumentum illud videtur profligare: admittere enim hîc coguntur generationem metaphoricam tam quam filiationem, *Salathiel* enim dicitur gignere *Zorobabelem*, non tamen propriè, cum fateantur *Zorobabelem Salathielis* filium naturalem non fuisse, sed tantùm legalem, nepotem scilicet ex fratre *Pedajæ*, num ex ipsius viduâ an *Pedajæ* uxore propriâ, quis rectè statuat? Cum hac de re non tantùm sacra pagina, sed etiam omnes alii auctores sileant.

Quod ad dubium secundum attinet, ad id pariter tria responsa invenio. Primum est eorum qui *Zorobabeles* multiplicant. His proclive est duorum hominum duas facere lineas, unius *Zorobabelis* filium faciunt *Abiud*, alterius *Rhesam*. De responsione hac dubio sequenti: hîc tantùm observo duplicationem *Zorobabelis* nodum non solvere, nisi vir triplicetur, nam non tantùm duæ, sed tres diversæ posterorum lineæ ab eo fluunt, una est *Matthæi* per *Abiud*, alia *Lucæ* per *Rhesam*, & tertia auctoris Paralipomenôn per *Mesullam*.

Annii nugas amplectitur Salmeron.

Secunda responsio est Annii Viterbiensis, qui servatâ identitate personarum multiplicat nomina quasi unus *Zorobabel* habuisset filium trinominem, utpote qui vocatus sit *Mesullam*, *Rhesa*, & *Abiud*, imò verò hujus filium nepotemque ac cæteros posteros usque ad *Mariam* fuisse omnes trinomines, adeò ut in *Lucâ*, *Matthæo*, & Chronicis Lineæ omnes tres sint una & eadem, conveniens in personis iisdem & nominibus tantùm differens. Non tam miror Italiam producere potuisse tam impudentem impostorem, qui sub fictitio *Philonis* nomine infinita commenta orbi ausus fuerit obtrudere, quàm repertos esse viros doctissimos qui ejusmodi deliria patulis nimis auribus & credulis animis hauserunt. Miseret *Erasmi* & *Salmeronis Annianas* nugas ex professo sectantium, nam præter apertam vanitatem longæ hominum seriei quorum non unus aut alter, sed omnes tria habent nomina omnino diversa, cujus exemplum in nullâ historiâ seu sacrâ seu profanâ apparet: ipsi Euangelistarum catalogi hoc delirium rejiciunt, cùm inter *Zorobabelem* & *Iosephum Lucas* numeret personas octodecim, *Matthæus* verò tantùm novem, & primus Paralipomenôn pauciores. Jam verò quid futurum est de undecim *Lucæ* supernumerariis? Unde istorum unicuique Annius duo nova nomina procudet.

Grotius Annium in vanis inventis superat.

Hugo Grotius singularis novo-veterum inventor hîc accurrit, & in suo *Matthæi* catalogo singulis à *Lucâ* nominatis, totidem è regione anonymos *Matthæo* superaddit. Egregiæ Annio suppetiæ! Sed nugari desinamus.

Tres Zorobabelis lineæ.

In responso tertio acquiescimus quod est *Gualteri*, *Paræi*, *Balduini*, *VValæi*, & aliorum quo unius ejusdemque Zorobabelis tres diversas lineas statuunt descriptas: unam in Testamento veteri filii ejus natu maximi *Mesullam* & aliorum etiam ejus filiorum, quorum progenies fuit præclara, & ex quibus gubernatores ac duces aliquot seculis Judæorum genti, Babylone reduci præpositi sunt. In novo verò Testamento proponuntur aliæ novæ duæ lineæ ejusdem Zorobabelis, una *Abiud*, altera *Rhesæ*, qui Zorobabelis fuerunt filii sed homines privati, & quorum vita inter populum obscura & paupercula, propterea que in Chronicis omissa. Quod præter eos in Chronicis nominatos Zorobabel habuerit filium *Rhesam* & *Abiud*, quorum lineæ ad *Iosephum* & *Mariam* derivatæ sunt, nemo dubitat qui Divinam *Matthæo* & *Lucæ* auctoritatem attribuit. Quòd etiam viri isti obscuri fuerint, altum de iis apud omnes auctores sacros & profanos silentium demonstrat, & quòd pauperculi, parvæ admodum *Josephi* & *Mariæ* ab illis in Lineâ rectâ & legitimâ oriundorum fortunæ probant. Quod autem hæc obscuritas & paupertas vera causa fuerit, cur à scriptore Chronicorum præteriti sint, certo sciri non potest; pro conjecturâ tamen valdè probabili potest accipi, donec alia probabilior alicunde allata compareat.

Malè Spanhemius post alios duos statuit Zorobabeles.

Restat tertium dubium quàm superiora gravius, pluresne fuerint Zorobabeles & *Salathieles*? Affirmativam putabam fuisse solius Spanhemii post *Gomarum*, sed ultrà inquirens invenio antiquam esse sententiam, & pro eâ stare per multos viros doctissimos tam Pontificios quàm Protestantes, Glossa ordinaria, *Tostatus*, *Abulensis*, *Cajetanus*, *Baradius*, *Iansenius*, *Galatinus*, à *Lapide*, *Chemnitius*, *Balduinus*, *VValæus*, *Grotius*, & alii eam ex professo tuentur; attamen *Paræus*, &, ut existimo, alii communiter qui hanc litem non movent, sunt in negativâ. Cur posterior hæc magis placeat dicam, cum ad priorum argumenta respondero. Hæc affert *Galatinus* lib. suo 7. cap. 12.

Respondetur ad Spanhemii argumenta. ad 1.

Primò. Ea dicuntur de *Zorobabele* quæ uni homini non competunt, *Haggæus* scilicet affirmat ipsum prius templum conspexisse, & tamen diu post templum posterius vixisse; tanta vitæ duratio eo seculo uni viro non potuit convenire. Resp. *Galatinus* ibidem ex suo suppositítio auctore *Rabbi* nostro sancto

Rabbenu hacadosh multas putidas fabulas proponit: fabulator ille in suis ad *Antoninum* Romæ Consulem (qui nunquam extitit) responsionibus docet *Eliam* Prophetam ad se descendisse de cœlo dum precaretur in speluncâ Hebronis ubi sepulti sunt Patriarchæ, & ipsi demonstrâsse ex Prophetâ *Isaiâ* per artem Cabbalisticam virginem *Mariam*, cujus gratiâ Deus elegerat populum Israëliticum tribumque *Iudæ* & domum *Davidis*, ex quibus nasceretur Messias, factam esse Dominam supremam universi orbis, veramque cœli Reginam. Plurimæ hujusmodi falsissimæ fabulæ quibus Pontificiis studet *Galatinus* gratificari, virum arguunt levem & perpaucæ auctoritatis. Certè Spanhemius argumentum ejus præ manibus nullius esse ponderis profitetur, idque meritò, nam *Haggæus* Propheta nihil habet de Zorobabele, sed loquitur tantùm de iis ex populo, qui Zorobabeli secundum templum fundanti astabant, & prius templum viderant, nequaquam verò asserit Zorobabelem in istorum fuisse numero.

Verumenimverò Spanhemius licet hoc *Galatini* argumentum spernat, aliud tamen valdè simile, si non reverâ idem, ipse affert ibidem Dubiorum parte 1. pag. 109. quo sese in primis pertractum profitetur in eam quam refutamus sententiam. *Zorobabel*, inquit, *Matthæi* natus est diu post captivitatem Babylonicam, eo quòd ejus pater *Salathiel* in eâ captivitate natus sit; atqui *Zorobabel Lucæ* vel ante captivitatem, vel primis ejus annis genitus est, utpote qui in fine captivitatis vir fuit tam maturus, ut populo in reditu dux existeret. Resp. Emendatio hæc Spanhemii nihil roboris *Galatini* argumento videtur addere, nam suppone *Salathielem*, quinto anno post sui patris *Ieconiæ* captivitatem prognatum, & anno suo vigesimo quinto genuisse *Zorobabelem*, hoc pacto in septuagesimo anno captivitatis habebit *Zorobabel* annos totos 40. ætatem satis maturam ad populi ducatum.

ad 2. Alterum addit *Galatinus* argumentum, quod etiam Spanhemius mutuatur licet tacito auctoris nomine. A *Zorobabele*, inquit, *Matthæi* ad *Iosephum* novem tantùm fuerunt generationes, sed à *Zorobabele Lucæ* fuerunt septemdecim, Ergo uterque *Zorobabel* non fuit unus, sed duo. Resp. Ex ipso Spanhemio ubi suprà pag. 113. posteros *Zorobabelis* ex filio *Abiud* apud *Matthæum* fuisse pauciores, & ex filio *Rhesa* apud *Lucam* plures, nihilque frequentius, quàm ut in duabus familiis alii sint vivaciores alii βραχυβιώτεροι; ita ut in eodem temporis spatio, alii plures alii pauciores numerent.

ad 3. Tertium habet *Gomarus* argumentum ex *Augustino* in quæst. ad Deut. cap. 46. quòd *Spanhemius* proponit ut suum primum etsi non primarium, nimirum duos oportere esse *Salathieles*, eo quòd eorum majores usque ad *Davidem* omnes differant, alterius enim pater est *Neri*, cujus linea tendit ad *Nathanem*, alterius pater est, *Jeconias*, cujus linea prorsus diversa ad *Solomonem* porrigitur. Resp. *Augustini* auctoritas hîc non premit, cùm tam *Iansenius* quàm *Chemnitius* in suis ad locum præ manibus commentariis fateatur, hac de re Patres omnes silere, & ab ipsorum silentio uterque (etsi ut nobis videtur malè) argumentum pro suâ hîc contra nos sententiâ adducit. Certè *Augustini* testimonium communem suis diebus sententiam importat fuisse nostram; quod verò ipse pro multiplicatione *Salathielis* affert argumentum, profitetur esse tantùm suam conjecturam: quàm tenui verò fundamento conjecturam illam suam superstruat quivis videat: tota enim ejus vis hac nititur hypothesi, unum virum non posse habere duos Patres; unum legalem alterum naturalem, quorum stemmata diversa in eâdem radice concurrant, nimirum *Salathielis* patrem naturalem *Neri* non potuisse descendere à *Davide* per *Nathanem*, & legalem patrem *Ieconiam* ab eodem descendere per *Solomonem*. Præterea virum unum non posse per diversos filios duas à se posterorum lineas emittere quæ jure matrimonii, adoptionis, aut successionis, tandem coëant in unam & eandem personam, scilicet unius & ejusdem *Zorobabelis* in duobus suis filiis *Rhesa* & *Abiud* distinctas prosapias coire non potuisse in *Iosepho* aut *Mariâ*. Certè hæc sunt in argumento præ manibus ipsa αἰτήματα quæ non debent postulari, ut videntur, absque probatione, cùm ipse *Spanhemius* pag. 110. hujusmodi coalitiones familiarum apud Judæos & quasvis nationes, satis esse frequentes profiteatur.

Rejectâ ergo priori hac sententiâ de Zorobabelis & *Salathielis* pluralitate, posteriorem de ipsorum unitate amplectimur ob has rationes. Primò non sunt absque magnâ necessitate personæ in historiis multiplicandæ, ut rectè monet ipse *Spanhemius* pag. 58. in hoc ipso argumento, negans *Abulensi* multiplicandos *Salathieles*, si modò commodior ulla dubiorum solutio reperiri potest absque multiplicatione, jam verò ordinaria, & tam ab antiquis quam recentioribus vulgò usurpata distinctio de patribus ac filiis legalibus & naturalibus satis commodè solvit omnia argumenta ob quæ præsens multiplicatio inventa est. *Pro unitate Zorobabelis arg. 1.*

Secundò. Multiplicatio hæc supponit varias historias, de quibus neque Scriptura, nec ulli alii scriptores verbum illum faciunt, nimirum *Ieconiæ* Regis ab *Evilmerodacho* exaltati super omnes Reges Babylonico Imperio subditos, filium *Salathielem* nullius auctoritatis fuisse inter Judæos Babylone, sed ipsum ejusque filium *Zorobabelem Ieconiæ* nepotem in obscurâ ac paupertinâ fortunâ vitam omnem transegisse, cùm tamen *Neri* viri pri-

ri privati & cum ſuis à longinquo majoribus obſcuri, filius *Salathiel* evaſiſſet in Ducem & Principem populo ac *Jeconiæ* ſucceſſorem præterito ipſius filio *Salathiele*, nepotem verò *Nero Zorobabelem*, Deo tangente per miraculum corda populi, electum eſſe in Principem, ut captivitatem reduceret & templum reſtauraret, cum interim *Zorobabel Ieconiæ* per *Salathielem* nepos ac *Solomonis* Regumque omnium Judaicorum legitimus ſucceſſor, obſcurus & contemptus in populi fæce demergeretur. Non omnes puto, tam valentis ſunt ſtomachi ut iſtâ concoquant.

3. Tertiò. Multiplicatores inter ſe non conveniunt, quidam geminant *Salathielem* ſolùm, quidam *Zorobabelem* ſolum, plerique geminant utrumque.

4. Quartò. Doctiſſimus *Abulenſis* non duplicandum tantùm ſed triplicandum *Zorobabelem* exiſtimat hoc argumento. Si geminetur ob geminam poſterorum lineam à *Lucâ* & *Matthæo* memoratam, tum neceſſe eſt triplicetur ob tertiam poſterorum lineam ab auctore Paralip. deſcriptam. Cum *Spanhemius* admittat minorem, quæcunque reſpondet nequaquam enervabunt majorem, itaque tenebit argumentum, niſi ſublata duplicatio triplicationem tollat.

5. Quintò. Geminatio hæc efficit ut *Maria*, adeoque Chriſtus nullam habeat vel affinitatem vel conſanguinitatem cum ullo Judæorum Rege præter unum *Davidem*, cum tamen *Ioſephus* ſecundum *Matthæum* ab omnibus *Judæ* Regibus lineâ rectâ deſcenderit, quæ nuſquam defecit aut interrupta fuit, adeoque clarum jus ad *Davidis* Thronum habuerit: ad quod *Maria* & Chriſtus à *Neri* oriundi nullum jus potuerunt prætendere dum ſupereſſet quiſquam ex *Ioſephi* conſanguineis, qui à *Solomone* & omnibus Regibus rectâ & continuatâ lineâ deſcenderant. Iſta, ut arbitror, ſeriò perpenſa pauci Chriſtiani admittent.

6. Denique duplicatio hæc multò maximam inter *Ioſephum* & *Mariam* diſtantiam efficiet, licet enim ex tribu *Iudâ* & familiâ *Davidis* uterque fuerit, niſi tamen *Solomonis* & *Nathanis* lineæ coaluerint in uno *Zorobabele*, *Joſephus à Maria* plus quàm triceſimo propinquitatis gradu diſtabit, quæ tanta eſt diſtantia ut mirum ſit in tribu *Judæ* & familiâ *Davidis* nullum habuiſſe *Mariam* propinquiorem, cui nuberet quàm *Ioſephum*. Pluribus priorem ſententiam abſurdis non pergemus gravare.

QUÆSTIO VIII.

Quomodo Ioſephus duos habuerit patres, Iacobum ſecundum Matthæum, & Eli ſecundum Lucam?

IN Domini genealogiâ nulla eſt quàm hæc magis vexata quæſtio tam antiquis quàm recentioribus, ſeu Pontificiis ſeu Proteſtantibus. *Celſus Iulianus* Apoſtata, *Porphyrius*, & alii ex ſcholâ Paganâ; *Fauſtus Manichæus*, multique ex partibus hæreticorum, ad Euangeliſtarum *Matthæi* & *Lucæ* fidem labefactandam, urgere ſolebant apertam ἐναντιοφανίαν, *Ioſephum* ſcilicet ab uno filium *Iacobi*, ab altero *Eli* filium perhiberi. Reſponſiones multas videre eſt apud Patres tam Græcos quàm Latinos, pluresque & prolixiores apud recentiores; tam noſtros, *Gomarum*, *Voſſium*, *Spanhemium*, *Grotium*, & alios; quàm Pontificios *Maldonatum*, à *Lapide*, *Suarezium*, *Baronium*, alioſque. De re totâ noſter hic eſt ſenſus. Si in reſponſo communi, quod eſt generale, acquieſcamus, abundè omnibus ſacræ hîc Scripturæ oblatrantibus ora obturatum iri: ſi verò ad ſpecialia magis deſcendendum putemus, vix eſſe præter conjecturas quicquam ſolidi, in quo figamus pedem. *Reſponſio generalis eſt plana & ſatisfactoria.*

Reſponſio, quam voco communem, ſolidam, planam, &, ut ſic loquar, ſatisfactoriam licet generaliorem, hæc eſt; Nihil eſſe abſurdi unum filium duos habere patres in diverſo genere, ita ut alter ſit pater naturalis, alter legalis; ille filium generans, hic ab alio genitum ſecundum leges, ſibi in omnia filiorum jura adoptans: ita *Manaſſeh* & *Ephraim Ioſephi* ſolius fuere filii naturales, ſed *Iacobi* legales per adoptionem, in omnia jura filiorum, tam quam *Reuben*, *Iuda* aut alii quicunque à *Iacobo* geniti. *Moſes* naturalem habuit matrem ſolam *Iochebed*, ſed præter eam legalis ei mater evaſit filia *Pharaonis*, à quâ adoptatus eſt in filium: *Davidis* avus *Obed* naturalem patrem habuit unum *Boas*, ſed legalem etiam *Machlon* maritum priorem ſuæ matris *Ruth*, cui maritus poſterior *Boas* poſt mortem ſecundum legem ſuſcitavit ſemen. *Auguſtus Cæſar Octavii* ſolius fuit filius naturâ, ſed lege Romanorum adoptivus filius factus eſt *Iulii* Cæſaris magni ſui avunculi, nimirum ſuæ per matrem *Attiam* aviæ fratris. Nihil frequentius tam apud Judæos, quàm gentes quaſcunque, unum hominem duos habere patres, hunc ſecundum naturam, illum ſecundum legem; imò verò omnes filii adoptati duos ejuſmodi patres habeant neceſſe eſt. Reſponſio hæc ſolida, omni obgannienti duobus *Ioſephi* patribus multò pleniſſimè os obſtruit: ſic enim omnibus ſeculis, ubique terrarum, apud omnes nationes, tam legibus quàm conſuetudine obtinuit, nemine unquam contradicente.

Nihil ultra requiritur ad adverſariorum petulantiam retundendam, & quæſtionem abſque omni difficultate ſolvendam. Verumenimverò dum doctorum virorum περιεργία & curioſitas non vult hîc conſiſtere, ſed ad particulares modos & ſpeciales legalium filiorum vias determinandas deſcendere, multi ſtatim in eos difficultatum laqueos ſe induunt, ut *Particulares omnes ſententiæ ſunt tantum conjecturales.*

non tantùm uni ab alteris, sed post multam disceptationem, idem à seipsis discedant, suas ipsorum sententias retractantes: cum tamen consultissimi viri litem adhuc sub judice arbitrentur, utrum prius an posterius eorum Judicium sit consonantius vero, certè *Gomarus* & post eum *Spanhemius* priorem tam *Augustini* quàm *Piscatoris* sententiam præferunt ei quam in suis retractationibus uterque amplexus est.

Existimamus nos quidem pleraque doctorum placita hîc non adeo absurda quin tolerabili probabilitate defendi possint, nec tamen eorum ullum ita demonstrabile, ut à quoquam necessarium assensum extorqueat, cum eorum clarissima ac certissima vix ultra conjecturarum limites procedant.

Explicatur sententia Africani.

Ex illis primum & vulgatissimum est *Iulii* Africani, qui in suâ ad *Aristidem* epistolâ ab *Eusebio* lib. 1. historiæ cap. 7. citatâ docet suam se sententiam accepisse à consanguineis Domini cognominatis δεσποσύνοις, quos Christianos putamus fuisse; cur enim alias Domini Jesu nomen & cognationem familiamque præ se ferre gloriarentur. Hic *Josephum* non tantùm legalem *Eli* filium facit, sed ad specialem modum ejus filiationis descendit, determinans legem à *Mose* latam Num. 36. 7. & Deut. 25. 5. de leviratu Judæis peculiarem, quâ mortuo fratre sine liberis, ne ejus in populo Dei memoria periret, ejusque hæreditas abalienaretur ad extraneos, seu in aliâ tribu, seu in ejusdem tribûs aliâ familiâ, frater jubebatur ducere demortui uxorem, primumque ex eâ susceptum filium, etsi suum naturâ, fratri tamen attribuere, ut ei in omnia jura tanquam legitimus filius succederet. Ita factum accepisse se dicit Africanus à δεσποσύνοις in casu *Josephi*, illius patres *Iacobum* & *Eli* fuisse fratres, quorum *Eli* uxore ductâ sine liberis discessit, *Jacobus* vero secundum legem uxorem *Eli* duxit, & ex eâ suscepit *Iosephum*, qui ipsius genuinus, sed fratris legitimus filius fuit: didicisse se porrò ait Africanus à δεσποσύνοις modum quo *Iacob* & *Eli* fratres evasissent: utriusque mater fuit *Estha* mulier κατ' ἐξοχὴν ab Hebræo אִשָּׁה ut rectè notat *Causabonus*, quam malè legit *Aquinas Iesca*, nævo quem facilè condonaremus barbarissimo *Aquinatis* seculo, ubi Græca non intelligebantur, & Hebræa non legebantur: Sed piget perversitatis Jesuitarum à *Lapide*, & aliorum, qui in hac *Luce* literarum amant perseverare in manifestario sphalmate etiam hodie *Iescam* scribentes; hanc *Estham Melchi* ex familia *Nathanis* descendens uxorem duxerat & ex eâ *Eli* filium susceperat, cùm ipse oppetiisset mortem, *Mattham* ex familiâ *Solomonis* sua vidua *Estha* nupsit, & ei filium *Iacobum* peperit. Hoc pacto *Eli* & *Iacob* etsi ex diversis patribus, diversisque familiis orti, tamen fratres evadebant uterini, iisque leviratûs jus ut veris fratribus competebat.

Scholasticorum ignorantia Jesuitarum pravitate cumulata.

Hanc sententiam si non invenit, saltem propagavit primus *Iulius Africanus*: quod docet *Suarez* in 3. Thomæ quæst. 27. art. 1. disp. 2. sect. 3. *Justinum Martyrem* ante *Africanum* eadem scripsisse, verum non est. Fatemur *Iustinum Africano* aliquot annis fuisse seniorem, verùm tractatus ille de quæstionibus *Gentilium* ad Orthodoxos in quo sententia præ manibus habetur, cum in ipso *Origenis* & *hæresis Manichæi* expressa fiat mentio, non potest esse *Iustini*, sed eo & *Africano* multò recentior sit oportet, ut ipse fatetur *Bellarminus* in scriptoribus Ecclesiasticis. In hanc *Africani* sententiam plerique omnes Patres Græci Latinique pedibus iverunt. *Augustinus* diu diversam institit viam, eo quòd *Africani* scripta in ejus manus serò pervenissent: sed ut primum *Africani* ad *Aristidem* epistolam legit, retractatâ priori suâ sententiâ, *Africanum* cum cæteris confidenter sequutus est, uti lib. 1. Retract. cap. 7. profitetur. In quæstionibus quidem in vetus ac Novum Testamentum ea sententia rejicitur ut omnino inutilis & improbabilis, sed dudum omnium partium doctis constitit scriptum illud, licet inter *Augustini* opera extet, tamen *Augustini* non esse.

Maldonati temeraria maledicentia.

Theologi recentiores, in primis Scholastici post *Aquinatem* par. 3. qu. 31. eâdem vadunt viâ. Ex Protestantibus quidem aliquot diversum tramitem capessiveruut, ob quod Maldonatus Jesuita perdoctus in Mat. 1. 16. non tantùm in *Calvinum* & *Bezam* nominatim in suo margine, sed etiam in totam Protestantium gentem insurgit ut hæreticos, ut atheos, ut pertæsos Euangelii veteris & fabricatores novi. Certè si irato Jesuitæ in mentem venisset, Protestantes in suâ hîc *Africani* derelictione, Pontificiorum, imò Jesuitarum primarios habuisse tum duces, tum comites, tum asseclas, immeritum suum in nostros furorem cohibuisset. *Suarezius* quidem ubi suprà se ab istis partibus stare profitetur, & sibi consentientes affirmat *Cajetanum*, *Jansenium*, *Carthusianum*, *Ariam Montanum*, *Guaguærum*, *Galatinum*, *Driedonem*, *Canum*, *Sotum*, *Erasmum*, & alios, *Cornelius à Lapide* se istis adjungens plures ex suis allegat in Lucæ 3. 23. Ex nostris *Gomarus* de Christi genealogiâ cap. 5. contra Africani sententiam disputat & pro se citat *Aretium*, *Chemnitium*, *Illyricum*, *Chytræum*, aliosque: sed omnium luculentissimè & accuratissimè doctissimus Spanhemius Africanum oppugnat. Hujus jam argumenta quæ ex *Suarezio*, *Gomaro*, aliisque deprompsit, paucis ex suo additis, perpendamus; prout habentur dubiorum Euangelicorum par. 1. dubio. 22. paragrapho 28.

Defenditur Africanus contra Spanhemii argumenta.

Primum. Quæ habet Africanus de *Esthâ*, & duobus ejus maritis sunt ἄγραφα. Resp. nemo unquam somniavit fuisse ἔγγραφα aut divinâ fide I.

nâ fide credenda, nihil tamen hîc obstat quin historiæ ab Africano traditæ humana fides adhiberi possit, ut aliis multis in historiâ Ecclesiasticâ narrationibus, neque verò Spanhemii aut aliorum hîc sententiæ particulares sunt magis ἔγγραφαι & in Scripturis expressæ, quàm Africani.

2. Secundum. Historia *Africani*, inquit, est ἀντιγραφή, quia facit *Melchi* maritum *Esthæ* patrem immediatum *Eli*, & tertium à *Josepho*; cùm tamen Lucas *Melchi* faciat quintum à *Josepho*, & *Eli* patrem statuat non *Melchi*, sed *Matthat* qui fuit filius *Levi*, & *Melchi*, nepos. Resp Grave hoc argumentum magnâ consideratione dignum esse. Regero tamen primò, dato lapsum hîc memoriâ *Africanum* *Melchi* pro *Matthat* scribendo, error in hac circumstantiâ facilè emendabilis non labefactat sententiæ substantiam & fundamentum, quod in hoc positum est, ut *Iacob* & *Eli* fuerint veri fratres, alter *Josephi* pater naturalis, alter legalis, matremque habuerint communem, & diversos patres, alterum ex *Solomonis*, Alterum ex *Nathanis* stemmate. Utrum autem pater *Eli* fuerit *Matthat* an *Melchi*, facit quidem ad veritatem sacræ historiæ, sed parum, si quicquam, ad sententiam præ manibus, ea enim æquè salvatur per *Matthat* ac per *Melchi*. Secundo. Quicunque hîc error est in expunctione *Levi*, & *Matthat* ex Christi genealogiâ, eum imputandum non tam *Africano*, quàm, vel seculo vel loco in quo vixit. Puto equidem rectè disputare *Spanhemium* & nervosè contra Cordesii Canonici Lemovicensis nimiam audaciam, quam temerè Hugo Grotius ad Lucæ. 3. 33. videtur excusare, si non defendere. Urget Cordesius in originali Lucæ textu infartum à librariis errorem, dum ver. 24. *Matthat* & *Levi* inter *Eli* & *Melchi* insererent, quem corrigendum dictat per duorum istorum expunctionem. Cordesii hæc conclusio ab omnibus S. Scripturæ perfectionem profitentibus eliminanda est: in variis tamen optimorum Patrum antiquis codicibus duo ista nomina fuisse omissa non potest negari, ut ante Cordesium prolixè ostendit *Vossius* in suâ de genere Christi disceptatione pag. 22. Certè quæ ad testmonia *Irenæi*, *Ambrosii*, *Hieronymi*, *Eusebii*, & aliorum Patrum respondet *Spanhemius* vix enervant argumenti Cordesiani antecedens, nimirum multorum Patrum sacros codices Lucæ 3.24. non legisse *Matthat* & *Levi*. Sed quicquid fiat de antecedente, consequentiam cum *Spanhemio* libentissimè damnamus, nimirum sacrum hodie codicem ad illam veterum istorum lectionem corrigendum, cùm in omnibus quæ hodie extant manuscriptis exemplaribus *Matthat* & *Levi* distinctè legantur. Tertiò Post *Bedam* & *Euthymium* olim ad 3. Lucæ, plerique hodie qui *Africani* sententiam sequuntur facilè argumenti hujus vim retundunt, corrigendo *Africani* lapsum in personâ, lege enim pro *Melchi Matthat*, vel ut habet *Beda*, *Matthat* fuisse binominem vocatumque etiam *Melchi* (quod *Spanhemius* & *Gomarus* asserere coguntur in ejus filio *Eli*, quem etiam *Eliakim* vel *Ioakim* dictum volunt, absque omni Scripturâ) hoc pacto gravissimum *Spanhemii* argumentum evadet leve & nullum.

Grotii & Cordesii audax error.

Tertium *Spanhemii* argumentum: Etsi ex *Africani* narratione jus leviratûs competeret *Iacobo* & *Levi* veris fratribus, nullum tamen ejusmodi jus spectabat ad eorum patres *Esthæ* maritos, qui licet in eadem tribu, ex familiis tamen erant magno intervallo dissitis, alter ex *Solomonis*, alter ex *Nathanis* domo; & verò vidua apud Judæos ad nubendum proximo mariti agnato astringebatur. Resp. Nemo unquam prætendit leviratûs jus in conjugio *Esthæ*, quod mortuo *Melchi* post genitum *Iacobum*, *Matthat Estham* duxerit, id factum ex mero partium arbitrio, neque ulla lex aut consuetudo apud Judæos, aut ullam aliam gentem viduam quæ hæredem, eumque filium priori marito peperisset, ad nubendum proximo mariti agnato compellebat. 3.

Quartum. Dici non potest cui bono Lucas tam longam lineam duxerit prosapiæ *Josephi* legalis, qui tantum putativus Christi pater erat; amissâ *Mariæ* lineâ, quæ Christi vera fuit mater. Resp. 1. lubricum valde est hoc argumentum, negare factum aut de facto dubitare, cujus rationes & commoda non possint illicò ostendi. 2. Veterum recentiorumque turba, quæ Euangelistam utrumque genealogiam suam ad *Iosephum* terminare asserit, multas divini hujus facti rationes affert, quas nihil attinet repetere. 3. Ab omnibus negatur *Mariæ* genealogiam prætermitti, sed in *Josephi* genere includi, ut sui proximi agnati. 4. Rationem à *Pseudo Iustino* allatam malè rejicit *Spanhemius*, quanquam enim ad totam seriem non spectet, satis tamen est si ad ultimos seriei gradus, quibus unis destinabatur, commode applicata sit: id autem bellè factum videtur, nam quî aptiùs illustrari potuit, Christum datum *Iosepho* in filium legalem ex *Mariâ* conjuge sine omni suo opere, quam ex simili (etsi non omnibus apto) quo ipse etiam à matre suâ legali patri ipsius *Eli*, absque omni ejus opere, pariter secundum leges Israëlis datus sit? 4.

Præter hæc quatuor, alia novem argumenta profert *Spanhemius* contra *Africani* sententiam in eâdem Diatribâ, paragr. 12. ex his duo tantum attingam septimum & nonum, cætera transeo, quòd vel cum prioribus coincidant, vel minoris sint momenti. Septimum hoc est. Cum unus filius secundum leges leviratûs duos fratres habet pro patribus, alterum pro patre naturali, alterum pro legali, 7.

gali, tum illi duo fratres unum habent patrem, & eorum filius unum eundemque habet avum, at in *Josepho* nihil minus apparet, quia duo ejus patres *Jacob* & *Eli* diversos habent non tantùm patres, sed & omnes majores diversissimos usque ad *Davidem*. Resp. Argumentum tenet in patribus ὁμοπατρίοις, nequaquam verò in iis qui tantum sunt ὁμομήτριοι & uterini, quales *Africanus* supponit *Iacobum* & *Eli*.

9. Nonum hoc est. *Africanus* timidis & suspensis verbis suam sententiam proponit. Resp. Apud sapientes argumenti nunquam nocuit modestia, nec profuit magniloqua audacia. *Africanus*, omnesque sequaces, fatente *Spanhemio*, profitentur existimare se suam sententiam aliis omnibus commodiorem ad solvendum præ manibus nodum; & certè diversam *Spanhemii* nihilo commodiorem efficiunt magna verba de absurditatibus aliorum & suis demonstrationibus, ejusque farinæ alii Rhetorici flores.

Ex dictis, puto, satis apparet, quæ contra *Africani* & Veterum sententiam à recentioribus seu Protestantibus seu Pontificiis objiciuntur, non esse tanti, ut ea necessariò deserenda sit, neque verò recentiores pro suis specialibus determinationibus, eas afferunt demonstrationes, quæ cuiquam assentiendi necessitatem imponunt. *Spanhemius* duos modos affert, qui ipsi perplacent, inprimis secundus: num hæc placentia magis ex mero arbitrio, quàm solidis ullis rationibus fluat, jam perpendamus.

Rejicitur prior Spanhemii sententia.

Uterque modus in eo convenit, Lucam non narrare stemma *Iosephi*, sed *Mariæ*; quo dato, nulla erit inter Euangelistas contradictionis apparentia, nam apud *Matthæum Iacob* est *Iosephi* pater, apud Lucam verò *Eli* non dicitur *Iosephi* pater, sed ipse *Eli* ejusque majores usque ad *Nathanem* referendi sunt ad solam *Mariam*, cujus unius *Eli* fuit verus & naturalis pater. Hæc autem dupliciter explicant: primò, ut *Josephus* dicatur Filius *Eli*, quia ejus gener. Secundò, ut extendatur parenthesis ver. 23. ad hæc omnia verba [qui fuit ut putabatur, filius *Iosephi*] ita ut *Eli* connectatur nullo modo cum *Iosepho*, sed cum solo Christo suo per *Mariam* filiam nepote.

Priorem variis rationibus *Spanhemius* munit, ubi suprà paragr. 24. quas omnes de verbo ad verbum excerpsit *Balduinus*, *VValæus* ad Lucæ 3. 23. Sententia hæc auctorem habet Impostorem *Annium*, ut rectè notat *Suarez*, & ante eum *Erasmus*. *Ioannes Calvinus*, non dicam cum stomacho, sed tamen, ut solet, valdè graviter eam rejicit, ob hanc præter alias gravissimam rationem; scilicet per eam excludi Christum à stirpe & successione *Solomonis*, omniumque Regum *Judæ*. Quod regerunt *Gomarus* & *Spanhemius*, *Calvinum* fateri extinctam *Solomonis* lineam in *Ahaziâ*, non facit ad rem præsentem; nam id quod hîc premit *Calvinus*, non est naturalis sed legalis successio Christi Regibus *Iudæ*, cui nullus omnino relinquitur locus, si *Maria* per Lucæ lineam ita referatur ad *Nathanem*, ut nullum habuerit jus in *Iosephi* majoribus naturalibus, Regibus *Iudæ* à Matthæo nominatis, adeoque nec Christus habuerit partem ullâ lege in Throno *Davidis*; aut sceptro *Iudæ*. Quod licet *Spalatensis* affirmet, tamen penè omnes tam Pontificii quam Protestantes negant, affirmantes *Shiloh* Jesum Christum per *Mariam* matrem, non tantùm *Davidis* filium secundum carnem, sed etiam *Solomonis*, Regumque *Iudæ* jure legitimo successorem.

Spanhemii ratio prima, pro priori suo modo ex Galatino, ut profitetur, hæc est. Omnes conjuges sunt una caro, adeoque parens unius rectè dici potest parens alterius, & per consequens pater *Mariæ* rectè dicitur pater *Josephi*. Resp. Galatinus in illo cap. 12. libri sui septimi tot affert ineptas fabulas ex *Rabbonu Haccadosh* & *Rabbi Haccaas* scriptoribus plane suppositititiis (quod rectè notat *Causabonus*) ut in hoc subjecto omnem perdiderit auctoritatem. Quod ad argumentum, non sequitur, quia gener dici potest aliquo modo, & aliquando dicitur soceri filius, ideo Lucæ 3. 23. ita rem sese habere; à posse ad esse, inprimis hîc & nunc, nulla est consequentia: maximè cùm sequelæ fundamentum evidenter est sublatum. Certè hîc conjuges nunquam fuerunt una caro, exceptio hîc est à communi regulâ: licet enim omne matrimonium institutum fuerit, ut conjuges sint una caro, tamen expresse in conjugio *Mariæ* & *Josephi*, ex supremi legislatoris arbitrio, aliter fuit ordinatum. *Et ratio à Galatino.* 1.

Secunda *Spanhemii* ex Galatino ratio est Gen. 37. 35. *Jacobi* nurus dicuntur ejus filiæ, alias *Iacobus* unam tantùm habuit filiam *Dinam*, Ergo *Iosephus Eli* gener dici potest *Eli* filius. Resp. nulla necessitas est consequentiæ, ut jam dictum, nisi ab eo quod semel aut iterum factum est, concludas idem non tantùm fieri posse, sed semper & necessario fieri. Præterea antecedens negari posse *Gomarus* concedit; quia *Iacobi* filiæ rectè exponi possunt tam de ejus neptibus filiabus scilicet filiorum, quam nuribus. *Item 2.*

3. Tertium argumentum est ex primo *Ruth*, ubi *Naomi* nurus dicuntur ejus filiæ. Resp. Eodem capite istæ dicuntur non *Naomi* filiæ simpliciter, sed etiam ter nurus, ita si se res haberet in Luca, confecta res esset, si vel ibi vel ullibi in Scripturis *Iosephus* dictus esset gener *Eli*. Argumentum præcedens confirmat *Gomarus* ex primo *Esther*æ, ubi *Esther* dicitur *Mardochæi* filia. Resp. Confirmationem hanc prudenter neglexit *Spanhemius*, nam in promptu erat respondere, ibidem expressum modum

modum quo *Esther* filia *Mardochæi* fuerat, ſcilicet ejus conſobrina ex patruo, quam ille affectu paterno educabat.

4. Quartum argumentum Spanhemii. Vulgari ſermone quilibet gener dicitur ſoceri filius. Ergo Luc. 3. 23. qui dicitur *Eli* filius fuit ejus gener. Reſp. Aperta eſt inconſequentia à particularibus ad particulare. In Scripturâ appellatio filii ſæpe oritur ab affectu, qui eſt aut eſſe debet majoris in minorem, ita *Ioſeph* *Benjaminum* vocat ſuum filium, ut etiam *Ioshua Achanem*, & *David* ſe vocat *Nabalis* filium, ac Prophetarum diſcipuli ſæpè eorum filii vocantur. Num ergo vel naturales filii, vel generi, vel nepotes erant?

5. Quintum. Matthæus dicit *Iacobum* genuiſſe *Ioſephum*. Lucas autem non dicit *Eli* genuiſſe *Ioſephum*, ſed *Ioſephum* fuiſſe filium *Eli*. Reſp. Nihil aliud prætenditur hinc deduci, quam *Ioſephum* non fuiſſe naturalem filium *Eli*, ſed alio aliquo modo quàm naturæ, quæſtio autem eſt longè diverſa, num ſcilicet Joſephus fuerit *Eli* gener, nihil ejuſmodi per hoc argumentum probatur. 2. Hujus argumenti auctor eſt Africanus; quam hic Gomarus & Spanhemius rejiciunt. 3. Auguſtinus qui hoc ipſum argumentum ab *Africano* mutuatus eſt, fatetur non eſſe ſolidum, certè *Grotius* fusè, & ante eum *Gerardus Voſſius* tam nervosè demonſtrant verbum γεννᾷν, παιδοποιεῖσθαι, ילד rectè uſurpari de generationibus tam legalibus quam naturalibus, & patres adoptivos rectè vocari genitores, tam quàm naturales, ita *Julius Cæſar Auguſti*, & *Auguſtus* Germanici genitores apud Claſſicos auctores dicti ſunt, & in ſacra Scripturâ filii legales Patrum legalium ſemen germen ſeu genimen ſæpè appellantur. Sed quod mihi palmarium ac rem penitus conficere videtur (quod tamen tum *Grotius*, tum *Voſſius* omiſerunt) Deus filios ſuos adoptivos gignere ſæpe dicitur, & illi ab eo regenerari, ita ut argumentum à voce gignendi, licet à *Gomaro* & *Spanhemio* repetatur ad ravim, nihil penitus ad concluſionem præ manibus facere videatur.

Contra poſteriorem ejus ſententiam arg. 1. Altera ſententia, nimirum Lucæ 3. 23. parentheſin extendendam ultra voces [ut exiſtimabatur] ad ſequentes etiam [filius *Joſephi*] hoc pacto *Eli* referetur ad ſolum Chriſtum ut ſuum nepotem, nequaquam vero ad *Joſephum* generum, utpote parentheſi incluſum, ideoque ab omni quæ eſt iſto loco relatione excluſum. Sententiam hanc invenio quidem citatam apud *Suarezium* nec improbatam, ſed à *Maldonato* & à *Lapide* rejectam, à noſtris tamen Junio, *Gomaro*, & *Deodato* approbatam, & ſupra omnes deamatam à *Spanhemio*; cur eam minus quam ſuperiores neceſſariam, imò minus probabilem ſentiam, hæc affero perpendenda.

Primo. Inventum hoc eſt ex magnâ ſaltem parte auctoris quæſtionum in V. & N. Teſtamentum, 4. *Auguſtini* tomo, qui primus Chriſtum retulit immediatè ad *Eli*, jam verò auctor hic, ut ipſe *Gomarus* fatetur, eſt in purus *Arianus*, eoque minùs mihi placent quæcunque ejus inventa.

Secundo. Ut pravus hic auctor Chriſtum refert immediatè ad *Eli*, ita etiam ad *Ioſephum*, qui eſt infra *Eli*, eundem immediate refert, quin etiam ad omnes & ſingulos qui ſunt ſupra *Eli* uſque ad *Adamum*, quod tam *Gomarus* quam *Spanhemius* profitentur eſſe commentum ineptum & abſurdum. 2.

Tertiò. Parentheſis extenſio, ita ut *Ioſephus* eâ includatur, eſt corruptio textûs originalis, nam in omnibus tam manuſcriptis quàm impreſſis codicibus Græcis parentheſis nihil aliud continet quam hæc ſola verba, ὡς ἐνομίζετο, ut putabatur. 3.

Quartò. Suppone diſtinctiones textûs originalis pro doctorum hodie arbitrio commutari poſſe, quod tamen concedendum non arbitror, ne curioſis & perverſis ingeniis nimis lata porta pandatur detorquendi multos Scripturæ locos præter genuinum ſcopum, ſecundum variam diſtinctionum diſpoſitionem: utcunque materia ſubjecta hujus parentheſis extenſionem non admittit, ita enim excluderetur non tantùm ab eo verſu, ſed & omnibus ſequentibus nomen ſubſtantivum filius, qui regit omnes genitivos caſus qui ſequuntur, ſcilicet filius *Eli*, filius *Matthat*, filius *Levi* &c. nam vox υἱὸς, & omnes aliæ voces incluſæ parentheſi excluduntur à reliquâ ſententiâ, quæ abſque his perfecta eſſe ſolet ac debet. 4.

Prætereà. Si ſubaudiendum ſit nomen filius hoc pacto, Jeſus exiſtens filius *Eli*, quàm hoc eſt durum vel auditu, vel intellectu? Ita enim ſecundum hanc ſubauditionem textus eſſet legendus, Jeſus exiſtens filius (ut putabatur filius *Joſeph*) *Eli*, loquutio duriſſima & obſcuriſſima. Ut hinc ſe extricaret Gomarus; commentus eſt omninò novam adverbii ὡς ſignificationem, non vult, ut ante eum omnes mortales ὡς exponi hîc per ſicut, ſed adverſativè per quum, non ſicut exiſtimabatur, ſed quum exiſtimabatur. Nolo examinare locos ab eo citatos ubi ὡς in novâ hac acceptione accipiendum putat, cum ipſe *Spanhemius* à more recepto hîc non recedat, nec alius quiſquam, quantum intelligo, Gomarum hîc ſequatur. 5. *Vanum Gomari inventum.*

Addo. Si participium ὢν exiſtens jungatur cum præcedenti ἀρχόμενος, ſicut in Regiis Antverpienſibus, & in vetere Latino, & aliis multis Bibliis (etſi non in noſtris vulgatis nec in nuperis Londinenſibus) extenſio parentheſis efficiet ſenſum omnino claudum, nullum enim eſſet nomen quod regeret genitivum τοῦ Ἡλὶ, aut quod Jeſum cum *Eli* connecteret. 6.

Deinde extenſio parentheſis ad illuſtrandam 7.

dam sententiam, ut rectè notat *Gomarus*, requireret verbum expressum quod responderet τῷ ἐνομίζετο, nimirum ἦν δὲ aut simile, legendo ad hunc modum, Jesus Christus, ut putabatur, filius *Iosephi*, erat verò filius *Eli*.

8. Octavum contra hanc sententiam argumentum excludit eatam quàm præcedens *Mariam*, & Christum secundum carnem à *Solomone* Regibusque omnibus *Iudæ*, omnique jure ad thronum aut sceptrum *Davidis*, quod hoc pacto uni *Iosepho*, nequaquam verò *Mariæ* competeret.

9. Nonum *Mariam* in familiâ collocat nimis à *Iosepho* distante: nam, ut numerat ipse *Spanhemius*, *David* erat quadragesimus primus à *Mariâ*; detur *Davidis* familiam *Davidis* diebus ad paucos admodum redactam, & radicem *Iesse* ad paucos & exarescentes ramos, vix tamen credibile numerum fuisse usque adeò pusillum, ut nullus Mariæ propinquior inveniretur quàm *Iosephus*, cujus origo cum suâ non ante uniebatur, quàm gradibus supra quadraginta ad ipsum *Davidem* fieret ascensus.

10. Subsistam in decimo. Sententia hæc facit primum in Christi genere gradum heterogeneum ab omnibus reliquis, in his enim omnibus est nexus filii cum patre, in illo nepotis cum avo, Jesu cum *Eli*: fateor in lineâ *Matthæi* non tantùm nepotem cum avo, sed ab nepotem cum atavo conjungi, sed hoc fit tum ad salvandam expressam *Matthæi* hypothesin de tribus tessaradecadibus, tum quòd sacra Scriptura alibi clarè doceat quòd isti quos *Matthæus* vocat filios, fuerint reverâ abnepotes, aut trinepotes, nihil tale in Lucâ, nec quicquam simile absque necessitate affirmari debet.

Respondetur ad argumenta Spanhemii 1. Pro suâ sententiâ hæc affert *Spanhemius*. Primò, per eam nihil coactum esse in textu, sed omnia fluere de plano. Resp. Quàm omnia per eam coacta sint, & quàm ei tam verba quàm sensus repugnet, nuper diximus.

2. Secundò. Hujusmodi parentheses sunt consuetæ, & frequenter filii sumuntur pro nepotibus. Resp. Ista vel sunt petitiones principii, vel nihil adversum. Quis dubitat frequentissimas in omni sermone parentheses, sed extensiones parentheseon ultra limites originalium textuum idque ad conturbanda cùm verba tum sensum non sunt consuetæ, neque in ullo probato auctore apparent: quòd nepos aliquando stare possit pro filio, facilè conceditur, sed in eo catalogo ubi in gradibus supra octoginta nunquam filius stat pro nepote, nemo concedet nisi argumento efficaci convictus, quale nullum hîc apparet.

3. Tertiò. Syrus Interpres, etsi non exprimat parenthesin, sic tamen legit, & putabatur filius *Ioseph*, quæ, ac si includerentur parenthesi, sic cohærent, ut non possint disjungi. Resp. Si vellet stare *Spanhemius* judicio vel Syri vel Arabis vel Æthiopici Interpretis, statim caderet causâ, illi enim omnes, ut videre est in Bibliis nuperis Londinensibus, *Iosephum* referunt ad *Eli* ut patrem tam expressè, quàm vel Græca vel Latina. Nihil facit ad rem quod cohærent ea verba, & putabatur filius *Iosephi*, nam non minùs cum nostrâ parenthesi verba inter se cohærent, unum enim & idem est, Jesus fuit (ut putabatur) filius *Iosephi*, & Jesus putabatur filius *Iosephi*. Verùm tota quæstio est num Jesus prætermisso *Iosepho* immediatè referatur ad *Eli*, an verò *Ioseph* referatur ad *Eli*, sicut *Eli* ad *Matthat*; hoc est quod fieri affirmamus apud Syrum & cæteros omnes interpretes orientales multò expressissimè, ut cuivis inspicienti patebit.

Quartum est ab auctoritate aliquorum ex Protestantibus & Pontificiis. Resp. Hi omnes videntur sequuti unum *Iunium*, ut aliàs non semel, sed si certandum esset auctoritatibus, proculdubio pro sententiis prioribus stant multò plures & majores viri, quàm pro hac novâ & ultimâ *Spanhemii*. 4.

Non ultra quæstionem hanc vexabo, ut incepi ita finio, responsum generale de patre naturali & legali satisfactorium esse, si particulariùs descendatur nihil invenitur fundati, nihil necessarii; solum conjecturæ & probabilia omnem paginam implent, in quibus sententia veterum non est tam absurda, quin possit commodè satis defendi, nec recentiorum quorumcunque placita ita adhuc demonstrata sunt, quin multa possint objici ob quæ quivis cordatus libertatem postulet ἐποχῆς. *Conclusio.*

QUÆSTIO IX.

Cur ad Josephum potiùs, quàm ad Mariam Christi stemma referatur.

IN Genealogiâ Christi plura non movebimus quàm hoc unum, quod adversarii olim tam Pagani quàm Heretici contra Ecclesiam ante omnia premebant. Si (inquiunt) Jesus à *Iosepho* ejusque majoribus descendit, tum *Iosephus* ejus erat pater, neque natus est Jesus ex virgine, adeoque Messias esse non potuit: si verò à *Iosepho* non est genitus, quid ad eum spectat *Iosephi* stemma? Cur non Mariæ genus quæ ipsius certa mater erat, potius descriptum est? Ut hic nodus solveretur inventa est ea sententia, quæ Mariæ stemma non *Iosephi* in Euangelio Lucæ texi constituit. Sed præterquam quod huic sententiæ multas rationes & auctoritates opposuimus, etiamsi concederetur, non solveret nodum; licet enim Lucam Mariæ genus narrantem difficultas non tangeret, *Matthæum* tamen unius *Iosephi* stemma memorantem ab hostium telis non tegeret. Antiqua ergo & vulgaris responsio quæ utrumque Euangelistam liberat ab adversariorum cavillis magis placet, scilicet apud Judæos in virorum genealogiis mulieres non consuevisse numerari, sed viros solos; præterea in *Iudæi in virorum genealogiis mulieres non numerabant.*

cà in maritorum ſtemmate uxorum genus & familiam ſolitam deſcribi. In hoc reſponſo *Chryſoſtomus*, *Ambroſius*, *Hieronymus*, & alii multi tam Græci quàm Latini Patres acquievére.

Prior reſponſionis pars ita intelligenda eſt, ut non neget mulieris proſapiam inter *Judæos* aliquando memoratam: eſto *Juduthæ* ſtirps verè tradita concedatur, etſi liber ille Apocryphus à quodam Judaizante Græculo conſcriptus nugis & fabulis ſcateat, verum etiam eſt. 1. Paralip. cap. 1. & 2. & alibi in Genealogiis judaicis variarum mulierum nomina continentur, ſed quod aſſeritur hoc eſt, in Genealogiis Hebræorum viros ad tribum & familiam non per matres ſed per patres conſuevisſe referri, ſecundum familiare Rabbinorum dictum, familia matris non eſt familia; non enim cujus mater erat ex tribu *Juda* vel *Levi* ipſe cenſebatur in iis tribubus niſi etiam pater in iis fuiſſet. A communi hâc regulâ excipiendus erat Meſſias, qui à matre tribum accipere neceſſum habebat, quòd eſſet ἀπάτωρ & nullum inter homines patrem habere potuerit, neque tamen expreſsè & nominatim per matrem vel ad tribum vel ad familiam referebatur, ne ab ordinariâ & conſuetâ Genealogiarum ratione abſque neceſſitate diſcederetur. Abſque neceſſitate, inquam, quia cùm eadem eſſet tam tribus quàm familia putativi & legalis Chriſti patris Joſephi, quæ veræ & naturalis matris Mariæ; non neceſſe fuit ſub nomine Mariæ Chriſtum ad familiam *Davidis* & tribum *Judæ* referri præter gentis morem, cùm id æquè commodè ſervatâ ordinariâ conſuetudine ſub nomine *Joſephi* Mariæ mariti præſtari potuerit.

Eadem fuit Joſephi quæ Mariæ tribus.

Sed hæc eſt pars reſponſionis ſecunda, neceſſarium ad partem priorem additamentum, quoque hoc illuſtretur; Porrò animadvertendum primò, conſuetudinem iſtam Judæorum, ut viri mulieres ducerent ex ſuâ tantùm tribu, fundatam fuiſſe in lege Dei, quæ habetur diſertè Num. 36. 6. & ſequentibus.

Secundò. ſecundum eam legem neceſſe fuit mulieribus non tantùm in ſuâ tribu nubere, ſed etiam in ſuâ iſtius tribûs familiâ, imò verò in ſuâ familiâ viro maximè cognato: ratio enim legis erat conſervatio poſſeſſionum non tantùm in eâdem tribu & in eâdem familiâ, non latè ſumptâ, ſed ſumptâ quàm fieri potuit commodè, ſtrictè; aliàs multæ familiæ particulares per extranea connubia mulierum, ſuis hæreditatibus in annis paucis fuiſſent ſpoliatæ: & quidem filiæ *Zelophehad* quæ legis ferendæ occaſionem præbuerunt, & in quibus prima legiſlatæ fiebat praxis, proximis omninò ſuis agnatis, conſobrinis ſcilicet germanis & patrui ſui filiis in uxores datæ ſunt.

Alia ratio virginum ἐπικλήρων

Tertiò advertendum, legem loqui primo de mulieribus ἐπικλήροις quæ dotem habebant in hæreditatibus fundi, non ἐπιπροίκοις, quarum dos non in agris qui cedebant fratribus, ſed in pecuniâ aliave re familiari conſiſtebat. *alia ἐπιπροίκων.* Hinc fit ut in ſacris literis varia habeantur exempla mulierum quæ non tantùm extra familiam, ſed etiam extra tribum ſuam nupſerunt, inprimis inter Levitas, ubi *Aaron* & *Johojada* uxores duxerunt ex tribu *Judâ*, nam proclive erat in tribu *Levi* tam mulieres quam viros cum extraneis matrimonia contrahere, eo quòd Levitæ non haberent poſſeſſiones, & ſuis matrimoniis neque dare neque auferre poſſent agros; etſi autem lex primò & præcipuè de ἐπικλήροις lata ſit, tamen quia morte propinquorum & aliis caſibus ἐπιπροίκοι aut earum poſteri ſæpè evadebant ἐπίκληροι, conſuetudo communis, quam paucæ exceptiones non violant, ferebat, ne ulla mulier extra ſuam tribum imò familiam nuberet: hoc pacto mariti tribus & familia inventa uxoris tribum & familiam prodebat. Adeoque cùm *Joſephi* genus ad *Judam* & *Davidem* duceretur, nullum inter *Judæos* ſummos Chriſti hoſtes à quoquam dubium eſt motum, quin ejus uxoris Mariæ genus ab eodem *Judâ* & *Davide* duceretur. Inprimis cùm *Joſephus* ab omnibus cognoſceretur vir juſtus qui leges & conſuetudines patrias religioſè ſervaret.

Denique advertendum Mariam virginem fuiſſe ἐπίκληρον: licet enim paupercula, non tamen in eâ rei ac ſpei familiaris tenuitate fuit, ut nulla ipſi particula agelli à patre relinqueretur, vel ut in nullo caſu ipſi portiuncula aliqua potuerit contingere, in primis cum domo *Davidicâ* ad pauciſſimos redactâ ad quemvis ex iſtis reliquiis ſuperſtitem, ſi non poſſeſſio tyrannicis illis temporibus; jus tamen ad ampla ſatis latifundia contingere, fuit facillimum.

Sed id quod ante omnia evincit Mariam ἐπίκληρον & ἐπικληροτάτην (quod ab interpretibus pleriſque malè negligitur) eſt illius præ omnibus mortalibus prærogativa, ut Dei filius ab eâ carnem acciperet. Tribuum, familiarum, & hæreditautm omnium Iſraëlitarum diſtinctio ad hunc maximè finem inſtituta eſt, ut Meſſiæ nativitas diſtincta, certa, claraque ſecundum promiſſa, prophetias, & ordinem à Deo præſtitutum ex beatâ virgine fieret. Hic finis primarius fuit, cur unquam apud *Judæos* ullus homo ſeu vir ſeu fœmina eſſet ἐπίκληρος, vel ullum in terrâ Chanaan agri pugillum ut diſtinctus hæres poſſideret. Eane ergo meritò ἐπικληροτάτη cenſenda, ut ut in terrenis paupercula, in cujus unius ſuperexcellentem hæreditatem aliorum omnium poſſeſſiones ut finem, ſcopum, centrum, & antitypum tendebant. Eane pro ſuo incomparabili privilegio omni ἐπικλήρων jure, ante omnes frui debebat? Inprimis eo præ manibus, ut non niſi in ſuâ tribu, & in ſuâ familiâ in câque proximo agnato debuerit nubere.

Maria virgo fuit ἐπικληροτάτη.

Maria non fuit de tribu leviticâ. Satis iſta ſunt ad quæſtionis ſolutionem: antequam tamen hinc abiero aliquot cavenda præmonebo. Primò, ne quis exiſtimet Mariam virginem ex tribu Leviticâ, hoc enim ipſum erat, quod Gnoſtici & *Fauſtus Manichæus* contra fidem Chriſtianam urgebant. Concedimus, *Auguſtinum*, *Nazianzenum* & alios multos Patres affirmare Chriſtum deſcendiſſe non tantum ex Regio genere *Davidis*, ſed etiam ex ſacerdotali genere *Levi*, Lucamque genus ejus ſacerdotale deſcribere, ſicut *Matthæus* Regale. Sed iſta cum grano ſalis intelligenda.

Error quorundam Patrum malè defenditur à Baronio. Baronius rectè taxatur à *Cauſabono*, quòd teſtimonia Patrum de ſacerdotali Chriſti genere recitet, & ſine ullâ diſtinctione approbet: certe non ſtat cum Chriſtianâ fide, ut Chriſtus ſit ſacerdos Leviticus: nam, ut habet Apoſtolus Hebr. 7. ℣. 13. 14. Chriſtus fuit de tribu *Judæ*, ex quâ nullus potuit inſervire altari Aaronico. Fortaſſe Patres, quos ut craſsè errantes ibi notat *Cauſabonus* & alii, excuſari poſſunt ab errore commodâ aliquâ diſtinctione, quod quidem ſedulò conatùr *Suarezius* ubi ſupra gemino hoc commento. *Neque melius à Suarezio.* Prius eſt Mariam beatam virginem, vel per ſuam, vel per alicujus ex ſuis majoribus matrem, adeoque per lineam non maſculinam ſed fœmininam ex familiâ fuiſſe *Aaronis*. Alterum, aſſerere Patres, Chriſti lineam apud Lucam eſſe ſacerdotalem, in ſenſu tantùm myſtico non literali: quia ſcilicet *Davidis* filius ad quem Lucas Chriſti ſtemma refert, ejuſdem nominis fuit cum Prophetâ *Nathan* qui expiationem peccati, quæ actio fuit ſacerdotalis, *Davidi* prædicavit. Sed vereor ne σοφὰ hæc φάρμακα Patres à nævo non poſſunt ſalvare. Nam prius de genere Sacerdotali per lineam maternam omninò eſt precarium, nullâ nec ratione, nec auctoritate nitens. Poſterius eſt inventum *Thomæ* Angelicæ planè ſubtilitatis, quod licet ab Hiſpani Jeſuitæ acumine valeat perſpici, noſtra tamen hebetudo nullam in eo rationis micam, nullam argumenti umbram dignoſcit.

Patres quidem pro ſuâ ſententiâ afferunt Luc. 1. 5. & 36. unde ſic ratiocinantur. *Elizabetha Zachariæ* uxor erat ex filiabus *Aaron*: Atqui Maria Chriſti mater fuit *Elizabethæ* conſanguinea. Reſponſio facilis eſt, *Elizabethæ* matrem aut aviam eſſe potuiſſe de tribu *Judæ*, adeoque Mariæ patri aut avo quantumvis propinquam, nihil enim vetabat Sacerdotes uxores ducere de tribu *Judæ*, ut dictum.

Rectè taxat Ambroſium Baronius, ipſe tamen rectius taxandus. Rectè hìc taxat Ambroſium Baronius, quod *Elizabetham* ſtatuat in tribu *Judæ*, licet Lucas expreſsè eam affirmet ex filiabus *Aaron*. Sed non minùs vituperandus eſt ipſe Baronius, quòd in hac literarum luce multis putidiſſimis de Mariâ fabulis patrocinetur, quaſi ipſa inter ſacerdotes nata, ſacerdotibus trimula à parentibus tradita ſit, & ab iis in Sancto Sanctorum depoſita, ubi per annos totos undecim remanſit, nunquam inde exiens donec anno ſuo decimo tertio ab iis Sacerdotibus *Ioſepho* in matrimonium locata eſſet. Fatetur alibi Baronius, *Nicephorum* harum fabularum propagatorem, ſi non auctorem, hominem eſſe nugaciſſimum, & auctores hìc à *Nicephoro* citatos Hippolytum Portuenſem & Evodium Antiochenum eſſe plane ſuppoſititios. Attamen quia nos ipſorum nugas nolumus amplecti contra clariſſimas Scripturas, quæ nullum mortalium intra Sanctum Sanctorum admittunt præter unum Pontificem, idque ſemel tantùm quotannis, novatorum & hæreticorum elogiis ornari habemus neceſſe.

Spalatenſis periculoſus error refellitur. Secundò cavendum à ſententiâ Spalatenſis lib. 6. de Repub. cap. 1. paragr. 7. Pontificii Gnathones undique corradentes ſophiſmata pro ſtabiliendâ Papæ monarchiâ temporali, inter alia hoc etiam arripuerunt. Chriſtus (inquiunt) ut *Davidis* ſucceſſor jus habuit ad Regnum temporale Iſraëlis, Ergo ejus vicarius Papa jus habet ad temporale Regnum totius Eccleſiæ univerſalis. Spalatenſis non contentus rejeciſſe conſequentiam, nimis temerè involat etiam in antecedens. Certè multi ex doctiſſimis tam Proteſtantium quàm Pontificiorum ſtant pro jure Chriſti ut filii *Davidis* ad Regnum temporale Judæòrum, & quæ ex adverſo adfert Spalatenſis argumenta non ſunt difficilia ſolutu. Sed quod in hac non neceſſariâ quæſtione ipſe primus poſt Gnoſticos & Manichæos contra omnes Chriſtianos profert, tolerandum non eſt, nimirum ut temporale in *Judæos* Regnum ad Chriſtum nequaquam ſpectare demonſtret, affirmat probari non poſſe beatam virginem vel ad familiam *Davidis* vel ad tribum *Judæ* ſpectâſſe: Chriſtum tamen ad *Judam* & *Davidem* referri per *Ioſephum* cujus filius legalis erat: quo uno jure ad *Davidis* familiam ſpectâſſet, licet mater ex tribu *Levi* aut *Ephraim*, aut aliâ quâvis fuiſſet oriunda.

Sententia hæc audax eſt & nova, quam *Spanhemius* Dubiorum parte 1. dubio. 12. paragr. 36. bellè ſatis dedolat, nos pauca tantùm addemus.

Primò nihil lucrari Spalatenſem ex hac ſuâ hypotheſi, nam ſecundum eam Chriſtus in omnia jura filii legalis *Ioſephi* ſucceſſit, jam verò non minùs filii legales quàm naturales ſuccedebant in hæreditates, imò in Regna, adeò ut hoc ipſo jure filii legalis ſucceſſio in Regnum *Davidis* Chriſto deberetur. Si excipiatur, *Ioſepho* alios fuiſſe naturales filios Chriſto legali majores. Reſp. Hoc quidem à quibuſdam tam veteribus quàm recentioribus aſſeritur, ſed gratis ſine ullâ ſolidâ probatione, & à pluribus negatur. 1.

Secundò. Sententia hæc non tantùm Mariam ſed ipſum Chriſtum ex tribu *Judæ* & familiâ *Davidis* ejicit, nam locum in utrâque ei aſſi- 2.

ei assignat tantùm quià filius fuit *Iosephi.* Ergo sicut manente omne jure filii legalis, negari potest simpliciter & absolutè Christum fuisse verum *Iosephi* filium, ita etiam simpliciter & absolutè negari poterit Christum ex familiâ fuisse *Davidis* aut tribu *Iudæ*, & si concedatur in utrâque fuisse κατά τι, secundum filiationem scilicet legalem, hoc autem immane quantum repugnat Scripturis utriusque Testamenti Gen. 49. 10. *Shilo* Messias nascitur ex *Juda* de inter pedes ejus, ut habent Hebræa Isa. 11. 1. Virga oritur de radicibus *Jesse* & semen de visceribus ejus 2. Sam. 7. Heb. 1. 5. Act. 11. 30. Ista negare de generatione naturali Messiæ ex familâ *Davidis* & tribu *Judæ* videtur non simplex error, sed, ut rectè eum appellat *Suarez* ubi suprà, error in fide.

De fructu limborum ejus.

3. Tertiò. Unicum quod ex Pseudo Justino Spalatensis pro se affert testimonium omninò est alienum à re, Visum est Deo ex *Iosephi* uxore *Iosepho* dare filium, quem ipse naturâ non procreavit. Quid tum? Ergone Maria est extrudenda familiâ *Davidis?* De antecedentis veritate quis dubitat? Neque de consequentiæ falsitate ullum scrupulum remanere necessum est.

4. Quartò. In hoc argumento videtur perperam negare *Spanhemius* Christum *Iosephi* fuisse filium legalem; omnia ejus argumenta in hanc rem tangunt tantùm jus leviratûs, sed ut supra dictum, filiatio legalis tam apud Judæos quàm gentes multiplici alio jure nitebatur quàm levirorum, certè in hoc asserto singularis est *Spanhemius*, nec in eo sequendus videtur.

Damasceni audax novatio.

Cavendum tertiò à determinationibus particularibus, plerique tum veteres tum recentiores ut in quæstione superiori ita in hac præ manibus subsistunt in generalibus, contenti asserere Mariam *Iosepho* propinquam genus & stemma suum in mariti stemmate comprehensum habuisse: verùm quo gradu Maria *Iosephum* attigerit ante Damascenum nemo est ausus determinare, hic verò audacissimè totam eorum cognationem quam Veteres per mille annos ignorârunt sic enarrat lib. 4. de Orthodox. fide cap. 15. *Levi* (inquit) *Iosephi* proavus duos genuit filios *Melchi* & *Panthera*, Panther genuit Barpanthera, Barpanther, *Ioakim*, & *Ioakim* genuit Mariam: sed *Melchi Pantheris* frater ex *Estha* uxore *Mathanis* patris *Iacobi* genuit *Eli*, & mortuo *Eli* sine liberis *Iacob* frater uterinus, ex ejus uxore genuit *Iosephum* maritum Mariæ, hæc ratione *Ioseph* per patrem naturalem *Iacob*, avumque *Matthat* ex familiâ *Solomonis* contingebat in tertio vel quarto gradu consanguinitatis, uxore in suàm Mariam ex familiâ *Nathanis*, Maria enim filia fuit *Ioakim*, neptis *Barpantheris*, proneptis *Pantheris*, & abneptis *Melchi* cujus filius *Eli* ex *Estha Matthanis*, frater fuit *Iacobi* patris *Iosephi.*

Contra Damascenum & Grotium arg. 1.

His Damasceni commentis nimium patrocinantur cùm Grotius tum Vossius ubi suprà: nihilominus ea improbamus. Primò enim nullius auctoritate testimonii nituntur prætérquam ipsius Damasceni qui mille post Christum annis vixit, in corrupto admodum seculo, multasque fabulas, nugas, & errores suis scriptis inspersit, si vel ipsi *Baronio* fidem adhibeamus. Secundò, Damascenus hîc aperte 2.
contradicit Lucæ dum *Levi* facit patrem *Melchi*, quem Lucas facit *Melchi* filium. Tertiò, 3.
quod in genere Mariæ ponit *Pantherem* & *Barpantherem*; id ut *Origines* testatur, & hodie in Talmude legitur, prout ipse Vossius citat, deprompsit ex impuris Judæorum Christi hostium mendaciis, neque quæ Vossius citat ex Epiphanio cum Damasceni fabulis in multis concordant, ut inspicienti patebit. Quarto Mariæ patrem *Ioachim* facit ab *Eli* o- 4.
mnino diversum, filium scilicet *Barpantheris*, nepotem *Pantheris* fratris *Melchi*, cujus filius *Eli*, *Ioakimi* secundum eum fuit patruus, in istis malè consutis fabulis, neque Grotius neque Vossius audent Damascenum sequi.

Iesuitarum conciliatio non est magis proba.

Jesuitis aliud commentum magis placet. *Christophorus* à Castro quem sequitur *Cornelius à Lapide* ex *Nicephoro*, ita genealogiam Christi ducit ut *Matthan* communis avus sit *Iosephi* & Mariæ hoc pacto: *Matthan* (inquit) genuit *Iacobum* ejusque sorores *Soben* & *Annam: Sobe* mater erat *Elizabethæ* quæ *Zachariæ* peperit *Ioannem Baptistam: Anna* nupsit *Eli* seu *Joakimo*, eique peperit beatam virginem, *Jacobus* verò genuit *Iosephum.* Ita absque omni difficultate consanguinitas Mariæ cum *Iosepho* & *Elizabethâ* pellucet. Sed ista *Nicephorus* deprompsit ex mali commatis auctoribus, *Evodio* Antiocheno & *Hippolyto* Portuensi scriptoribus stramentitiis & non tantùm suppositititiis, sed falsarum fabularum plenis, quos *Baronius* parum pro suorum Annalium dignitate nimis magni æstimat.

Utcunque in hac commentitii stemmatis 1.
parte noto primò: *Nicephorum* ejusque reprobos auctores *Evodium* ac *Hippolytum Matthanem Iosephi* & Mariæ avum (ut volunt) sacerdotem appellare, quod Euangelistis repugnat, qui utriusque majores locant in tribu *Iudæ.* 2.
Secundò. Cognationem *Iosephi* & Mariæ positam volunt in eo quod Mariæ mater *Anna Iacobi* patris *Iosephi* soror fuerit, jam verò affinitas per lineam maternam nullum *Iosepho* jus tribuebat in matrimonium Mariæ. Hinc est quod Lucas Brugensis nolit *Annam* Mariæ matrem *Iacobi* sororem fuisse, sed *Joakimum* Mariæ patrem *Jacobi* fratrem asserit: hoc si verum esset, consanguinitas *Iosephi* & Mariæ proxima clarè demonstraretur.

Sed & illud *Brugensis* commentum Scri- 3.
pturis contradicit, quæ *Ioakim* seu *Eli* & *Iacob* in magnâ inter se distantiâ, hunc ad *Solo-*

monem illum ad *Nathanem* referunt. Tertiò. *Eli* & *Iehojakim* pro uno & eodem nomine accipiunt, quod concedendum non eſt, licet id magni etiam inter Proteſtantes viri affirment: nam primò licet apud *Judæos* unus vir duo aliquando haberet nomina, non tamen duo illa viri unius nomina erant nomen unum, certè non magis *Eliakim* & *Jehojakim* unum erant nomen, quàm *Solomon*, & *Iedidia*, quàm *Gideon* & *Ierubbaal*. Secundò. *Eliakim* & *Jehojakim* ne unum quidem ſignificant, niſi *Iehova* & *El* omniaque Divina nomina ſtatuamus non tantùm unum Deum, ſed & unum idemque in Deo attributum ſingnificare. Tertiò. Licet *Eliakim* & *Iehojakim* unum eſſent nomen, tamen *Eli* & *Eliakim* non ſunt unum, cur enim *Eliakim* potiùs eſt unum cum *Eli*, quàm *Elizabeth*, *Elimeſech*, *Eliſchama* & alia multa compoſita ex *Eli* & aliquo adjecto? Quartò. *Galatinus* hujus commenti ſi non auctor ſaltem primarius aſſertor non poteſt oſtendere, *Eli* cum *Iehojakim* unum ſignificare, niſi nomen *Eli* prius corrumpat legendo עלי, ut deducat à עלה aſcendit, cum *Eli* à nomine אל proveniat, in quo nullum eſt Gnajin, quod ſi in hac voce prima radicalis eſſet. Gnajin affinitatem haberet cum *Jakim* poſteriore parte vocum *Iehojakim* & *Eliakim*, ſed nullam cum priore *El* & *Jehova*.

Contra miram Grotii impudentiam. Eſt denique alia conciliatio particularis Grotii, quæ nihilo prioribus videtur probior. Is ad Luc. 3. 23. mirâ audaciâ commentis ſuis, quæ tamen profitetur tantùm arbitraria, omnia confundit in variis contra omnium Chriſtianorum ſenſum, niſi fortaſſe unius ſui in peſſimis aſſeclæ Doctoris *Hamondi*, à quo ad ipſum hîc relegamur.
arg. 1. Primò, etſi concedat in æquali tempore unam familiam ſuperare alteram poſſe & ſolere magno numero perſonarum, non vult tamen hoc admittere cum omnibus doctis in Euangeliſtis, ſed pro ſeptem perſonis, quibus apud Lucam familia *Nathanis* inter *Matthat* & *Melchi* ſuperat familiam *Solomonis*, apud *Matthæum* inter *Eleazar* & *Matthan* ex ſuo penu depromit ſeptem anonymos, quibus Apoſtoli *Matthæi*
2. lacunas ſcilicet ſuppleat. Secundò. Cum amico ſuo *Cordeſio* falcem audet immittere in ipſum textum, Lucæ, reſecando duos cùm
3. *Matthat* tum *Levi*. Tertiò. Judæorum de Pantheribus nugas à Damaſceno reſuſcitatas penè
4. totas amplectitur. Quarto. Poſtquam expunxit *Levi* Euangeliſtæ, ipſe alium *Levi* è fæcundo ſuo promptuario deſumit, quem fingit fratrem *Iacobi* & *Eli*, patremque Barpan-
5. theris, beatæ virginis atavum. Quintò. *Jacobum Matthanis* filium *Iosephi* patrem naturalem vult mortuum ſine liberis, *Ioſephumque* filium naturalem *Eli* facit, ac ſucceſſorem
6. tantùm in bona *Iacobi*, reverâ ſui patrui. Sextò. *Jacobum*, *Eli*, & *Levi* vult fratres germanos, filioſque tres naturales *Matthanis* miro figmento. Septimò. Licet in familiâ *Na-* 7.
thanis Lucæ inter *Melchi* & *Mariam* quatuor perſonas numeret, in *Solomonis* verò familiâ *Matthæi* inter *Matthanem* & *Joſephum* tantùm unam, non tamen hîc ſibi conſtat, nec ſupplet per tres anonymos *Matthæi* hîc lacunas. Octavò. Etſi Mariæ patrem cum Pon- 8.
tificiis ponat *Iehojakim*, quem vult eundem cum *Eli* patre *Ioſephi*, ab eo tamen hunc facit tribus gradibus diſtantem, filium ſcilicet Pantheris, nepotem Barpantheris, & abnepotem *Levi* fratris *Eli*, quem vult genuiſſe *Ioſephum*. Ita Grotius Euangeliſtarum ſacroſanctam genealogiam miſerrimè pervertit, addendo, demendo, invertendo plura quàm quiſquam ante eum mortalium.

QUÆSTIO X.

De tempore quo adorârunt Chriſtum infantem Magi.

Quæſtionis explicatio. Evaſit dudum controverſia inter Theologos tam antiquos quam recentiores, quo demum tempore Magi ſtellæ ductu acceſſerint Bethlehemum, & Chriſtum in cunis adorârint. Matthæus 2. 1. hiſtoriæ nativitatis ſubjicit immediatè iter Magorum ab Oriente, & poſt eorum reditum ver. 13. Chriſti deſcenſum in Ægyptum: ſed Lucas 2. 39. poſt res geſtas in templo Hieroſolymitano die purificationis, qui ſecundum legem fuit quadrageſimus à partu Virginis, habet *Ioſephi* iter cum Mariâ & Chriſto non in *Ægyptum*, ſed *Nazaretham* omnis hîc ἐναντιοφανία facilè tollitur. Poſteriores Euangeliſtæ multa omittunt, quæ priores plenè enarrârunt. *Matthæus* hiſtoriam Magorum & Chriſti deſcenſum in *Ægyptum* ita clarè deſcripſerat, ut *Marcus*, *Lucas*, & *Ioannes* iſta planè tranſiliant. Quod *Lucas* reditum *Nazaretham* ſubjungat purificationi, *Matthæus* verò deſcenſum in *Ægyptum* connectat cum adoratione Magorum Bethlehemiticâ, non patrocinatur iis, qui arbitrantur *Ioſephum* Hieroſolymis ipſo purificationis die monitum ab angelo properâſſe in *Ægyptum* tam *Bethlehemo* quàm *Nazarethâ* inſalutatis, nihil enim obſtat quo minùs *Ioſephus* poſt purificationem *Nazaretham* profectus ſit, & inde ab Angelo monitus profugerit in *Ægyptum*. Omnis hîc lis videtur valdè gratuita, ſed de tempore adorationis Bethlehemiticæ res non eſt tam liquida nec apud veteres nec apud recentiores, tres vel quatuor primarias ſententias invenio.

Epiphanii & aliorum ſententia improbatur. Prima eſt Epiphanii, *Euſebii*, *Auguſtini*, & aliorum qui Magos volunt veniſſe Bethlehemum duobus totis annis poſt Virginis partum, hoc nixi fundamento, quod Herodes occiderit infantes à bimatu & infrà juxta tempus, quod à Magis exquiſiverat. Ergo (inquiunt) Magi venerunt Hieroſolymam & Bethle-

thlehemum, colloquutique ſunt cum *Herode* non niſi duobus annis poſt natum Chriſtum. Sententia hæc tam à Proteſtantibus quam Pontificiis communiter rejicitur, nec ejus fundamentum ſolidum eſt: nam duo illi anni quos à Magis exquiſiverat *Herodes*, referendi ſunt non ad natum Chriſtum; nec ad Magorum adventum, ſed ad tempus infanticidii, quod diu poſt Magorum diſceſſum contigit.

Rectè quidem *Epiphanius* in illâ hæreſi 51. Alogorum num 8. refutat Porphyrii, Celſi, aliorumque Chriſtiani nominis hoſtium contra Euangeliſtas objectiones, quòd iſti ſimul narrent Chriſti nativitatem, circumciſionem, Magorum adorationem, pueri Jeſu in templo comparentiam, deſcenſumque in Ægyptum, quaſi iſta omnia uno contigiſſent die adeoque impoſſibilis eſſet & falſa ſacra hiſtoria. Reſpondet Epiphanius palpabilem Apoſtatarum obcæcationem quâ non cernebant iſtius hiſtoriæ diſtincta tempora: quod circumciſio nativitas, & purificatio, licet in hiſtoriâ conjungantur, tamen in diverſis temporum intervallis accidiſſe demonſtrarentur, Circumciſio die octavo poſt nativitatem, & præſentatio omnis maſculi in templo die quadrageſimo. Hactenus rectè doctiſſimus Pater & ad hoſtium veritatis calumnias retundendas ſatis: ſed quòd addit Magorum adventum anno poſt nativitatem ſecundo, ac reditum ex Ægypto anno quarto contigiſſe, nullum ex recentioribus ſequacem habet.

Malè tamen Maldonatus Epiphanium taxat. Maldonatus Jeſuita in Matt. 2. non contentus Epiphanii ſententiam rejeciſſe & refutaſſe; addit Epiphanium aſſerere *Ioſephum* quotannis ex Ægypto Mariam & Chriſtum Bethlehemum reduxiſſe; & hinc factum ut Magi Chriſtum in ſuo bimatu Bethlehemi repererint. *Cauſabonus* noſter *Maldonatum* taxat, quod hunc errorem injuria *Epiphanio* imputaverit: ingenuè fatetur *Petavius* Collegæ ſui *Maldonati* ſphalma meritò notatum: nam quiſquis *Epiphanii* textum ſeriò leget, eum ab hoc abſurdo liberabit: habet quidem aliquid ſimile, *Joſephum* ſcilicet quotannis *Nazarethâ* profectum Bethlehemum, ut inde Hieroſolymam peteret. Gratis quidem hoc & falſo affirmatur ab Epiphanio, utcunque *Maldonati in Proteſtantes virulentia immerita.* Maldonati lapſus eſt, quòd Ægyptum pro *Nazarethâ* ſuppoſuerit, & in hoc *Cauſaboni* cenſura juſtiſſima eſt, cui *Petavius* non audet refragari. Sed ne *Cauſabonus* impunè ferret ullam in Jeſuitas utlibet meritam cenſuram, in eum *Petavius* involat ut hæreticum, & librorum ex maledictis & calumniis conſutorum effuſorem: nigræ hujus loliginis fons eſt ira, quòd *Cauſabonus Maldonatum* maledicum & virulentum ſcriptorem appellâſſet, certè epitheta hæc jure commeruit *Maldonatus* ob ſua in venerabilem *Bezam* valde virulenta maledicta. Hic in ſuis annotationibus ad Matth. 2. diſputat contra Magorum Regnum, & malè torqueri putat vers. 10. Pſal. 72. de Regibus Tarſis & Inſularum Sebæque & Shebæ ad Magos Euangeliſtarum. Fatetur *Maldonatus* Scripturas in Miſſalibus & liturgiis Romanis aliquando applicari ad perſonas, de quibus ſecundum literam non ſunt veræ, Exempli gratiâ Lucæ 10. 42. Maria elegit bonam partem quæ non auferetur ei, cantat hoc Eccleſia de Mariâ matre Domini, palam tamen eſt apud Lucam Dominum hæc effari non de matre ſuâ ſed de Mariâ ſorore *Lazari* & *Marthæ*: concedit etiam *Maldonatus Mantuanum* & alios viros doctos, inter quos *Janſenium* & *Eſtium* reperio, ſolidis multis rationibus contra Magorum Regnum argumentari, non vult tamen hanc *Bezæ* libertatem permittere ab ſuo plauſtro convitiorum, ex quibus leviculum eſt, quòd eum toties ingeminet irriſorem veterum Patrum. Certè *Janſenius* & *Eſtius* aliique Pontificii negant à Patribus in ullo ſenſu proprio habitos pro Regibus, & in hanc ſententiam *Beza* varios Patres citat, quos procul abeſt ut unquam irrideat, etſi jure meritiſſimo ridenda propinetur recens Jeſuitarum ſuperſtitio & palpabilis Idololatria, qua *Coloniæ Agrippinæ* Regum trium proculdubio ſuppoſititia corpora religiosè adorant, ut à ſe factum Jeſuita *Cornelius* in locum fatetur. *Magi non erant Reges.*

Sed non eſt quòd de *Maldonati*, *Petavii*, aut cujuſquam Jeſuitæ maledicentiâ conqueramur, cum Richardus Montacutius in partibus Ladenſium anteſignanus in hoc ipſo argumento Jeſuitas omnes virulentiſſimis in Proteſtantium primarios convitiis longè ſuperet originum par. priore Num. 70. *Montacutius & Ladenſes Ieſuitis virulentiores.*

Jeſuita Canus illi eſt doctiſſimus & moderatiſſimus Theologus, ſed Proteſtantibus qui Magorum feſtum non putant ſolemni cultu celebrandum, reformationem furioſorum & Catharorum Puritaniſmum impetit. Hi ſunt Geneveuſes cenſores Macrologi, Myconii novatores, naſutuli, δοκησίσοφοι, quibus nihil ſapit non priùs prolatum ex Lemanni lacu, & quod furoris caput eſt, atque amentiæ extrema linea, horridiſſima eſt imprecatio, qua totam illam reformatorum quaſi Puritanorum catervam ultimæ perditioni devovet Num. 62.

Ζεῦ πάτερ ὡς καθαρῶν πᾶν ἀπόλοιτο γένος. Hinc pellucidè ſatis apparet quid ab iſtis Bacchis bacchantibus expectandum fuiſſet, niſi Ladenſium Sectam miſericors Deus confudiſſet & confregiſſet.

Secunda ſententia eſt *Strabi* in Gloſsâ ſuâ ordinariâ, quam ſequitur *Lyranus*, *Aquinas*. *Abulenſis*, & omnes ferè Pontificii adveniſſe Magos Bethlehemum, ibique Chriſtum adorâſſe die decimo tertio poſt natalem, ſexto ſcilicet Januarii. Hac de re non multùm laboraremus, niſi Pontificiorum prava ſuperſtitio eò nos adigeret, ut Divinâ fide ſenten- *Contra Romanæ Eccleſiæ ſententiam arg. 1.*

 tiam

tiam eorum amplecteremur, utpote ſtabilitam non tantùm Eccleſiæ traditione, ſed etiam publicâ multis jam ſeculis praxi, quâ *Epiphaniorum* dies ſeu feſtum Magorum eo die celebratur, ejuſque ſolennitas omnibus Chriſtianis in publica liturgia neceſſariò imponitur. Proteſtantes, ut hoc auctoritatis Eccleſiæ Romanæ vinculum à ſuis conſcientiis depellant, ſic contra ipſorum in hac ſententia tyrannidem argumentantur.

Primò. Nullo firmo ex Scripturis argumento, nec certâ ullâ Eccleſiæ primitivæ traditione probari poteſt Magos decimotertio à nativitate die Chriſtum adorâſſe. Hodierna quidem Eccleſia Romana *Epiphaniorum* diem conjicit in ſextum Januarii, ſed ut *Cauſabonus* exercit. 2. num. 36. demonſtrat, in eodem die priſca Eccleſia Romana ſolebat olim celebrare Chriſti natalem, etſi ab aliquot ſeculis Nativitatis ſolenne Decembris vigeſimo quinto aſcribant. Hodie etiam Chriſti baptiſmum, & primum *Canæ* miraculum unà cum Magorum adoratione Januarii ſexto commemorant: quemadmodum Ergo Eccleſiæ Romanæ praxis antiqua in affigendis Epiphaniis in partu Chriſti Januarii ſexto, & praxis hodierna in aſſignando Chriſti baptiſmo, & primo *Canæ* miraculo eidem diei, non probant iſta omnia eo die contigiſſe, ita Eccleſiæ feſtum Magorum eidem diei aſſignatum non magis probat Magorum adorationem eo die peractam. Argumentum hoc *Eſtii* in locis ſuis difficilibus ad Matth. 2. videtur firmum & irrefragabile.

Secundò. Non potuit iter Magorum ab Oriente Hieroſolymam tam paucis diebus confici, nam primò ex illis tredecim ſeponendi ſunt ab hoc itinere minimùm quinque, unus in itinere Hieroſolymis Bethlehemum, & alii duo quibus Hieroſolymis commorati cum *Herode*, & cum Concilio Sacerdotum & Scribarum colloquuti ſunt, ex reliquis decem duo ſaltem neceſſariò dandi ſunt poſt conſpectam ſtellam & intellectum ſtellæ præſagium, ut ea quæ tam longinquum iter requireret præpararentur, ſuperſunt ergo tantùm octo, etſi des quieviſſe ſabbatho, tantùm ſeptem.

Remigii fabula.

Jam verò Oriens Magorum ſedes à permultis tot milliaribus Hieroſolymis diſtare putatur, ut iis conficiendis multò plures quàm ſeptem dies aſſignandi ſint. Verum eſt, ſi cum Remigio Angelorum operam adhibeas in vehendis per aërem Magis, pauciores dies longiori itineri ſuffecerint, etſi animantium vitæ in motu nimis quam celeri à nullâ creatâ potentiâ conſervari poſſe putentur. Sed hoc remigii miraculum nullis doctorum placuit ob multas rationes quas *Abulenſis*, & poſt cum *Salmeron*, aliique referunt.

Oroſii & Mapphæi fabulæ plures.

Rejicitur etiam à Pontificiis communiter fabula quam *Navarrus*, *Oſorius*, & Jeſuita *Mapphæus* recitant, Magorum ſcilicet ſedem fuiſſe ad ultimum Orientem, ex tribus enim magis fuiſſe unum Perimalem Regem Coulai vel Cranganoris vel Calecuti longè ultra Gangem, qui poſt ſuum in Indiam Hieroſolymis reditum ſplendidum extruxit Calecuti templum, cum altari & margine in honorem virginis Mariæ. En quanta fides habenda eſt *Oſorio*, *Mapphæo* & aliis Pontificiorum hiſtoricis in multis ſuis valdè magnificis, etſi vera eſſent, mirandis vel potiùs monſtriferis narrationibus: diebus enim Mariæ & aliquot poſt ſeculis in ipſa Judeâ, in ipſo orbe Romano nulla domus publica Chriſtianorum ſacris patebat, & poſtquam erigerentur templa, per multos annos nulla in ipſis altaria viſebantur, imagines verò non niſi ſerò in templa irrepſerunt; attamen ſi viris iſtis bonis fidem adhibeamus, ante Mariam mortuam Calecuti in Indiâ orientali magnificum palatium cum altari & imagine ab uno Magorum extructum eſt. Apage nugas!

Magorum iter non fuit Biennale.

Equidem ex Patribus aliqui Magos collocant longè ultra Gangem, ſed hi ipſorum itineri duos integros annos attribuunt. Latinum opus imperfectum in *Matthæum* inter *Chryſoſtomi* opera, ſed nequaquam *Chryſoſtomi* etſi antiqui ſatis, doctique & pii auctoris hac vadit viâ, ſed paucos habet ſequaces, præter enim non neceſſaria miracula, quod Magi pedibus iter facientes, duobus integris annis & totidem in reditu ſicut Iſraël in deſerto veſtes & calceamenta abſque triturâ immutata & integra retinerent. Lucæ textus refutat hoc commentum: ſtella enim fuit non naſcituri ſed nati Regis Judæorum: ita ad iter ſe Magi ſtellæ monitu non potuerunt accingere duobus annis ante, ſed diebus aliquot poſt natum Dominum, neque etiam tam latè diſtat ultimus Oriens ab occidente, nec tam latè patet totum terræ hemiſphærium, quin ei perambulando, à mediocriter expedito pedite, pauciores multo dies quàm ſunt in biennio ſufficiant.

Majus tamen quàm quod diebus ſeptem vel dromadibus potuerunt perficere.

Quod habet *Hieronymus* de Perſide Magorum patriâ, amplectuntur *Maldonatus*, *Calvinus*, & alii multi, ſed horum plerique poſt *Hieronymum* ad Magorum iter dromadas adhibent: hoc genus camelorum licet equis perniciſſimis multò velocius, tamen in diebus ſeptem, imò bis ſeptem non valebat etiam curſores tabellarios vehere tanto ſpatio terrarum, quantum *Paſagardæ* Perſarum Hieroſolymis diſtant, nedum ut Regibus molliter ferendis eo temporis intervallo eſſent idonei. Imo verò qui proximum Judæis Orientem Magis ſedem aſcribunt, ſeu in *Meſopotamiâ*, ſeu in *Arabiâ*, quod facit doctorum multitudo, non facilè perſuadebunt, etiam hoc iter diebus ſeptem Reges commode & uti Reges decebat, potuiſſe perficere: moleſtâ autem & indecorâ feſtinatione nihil hîc erat opus.

Tertium

arg. 3. Tertium argumentum. Eo tempore non accesserunt Magi Bethlehemum, quod vitæ Christi infantis ab *Herode* tyranno manifestum periculum intulisset; atqui si accessissent Magi Bethlehemum decimo tertio à partu Virginis hoc contigisset, nam inter decimum tertium à partu & præsentationem pueri in templo, sunt dies viginti septem. *Herodes* nihil à Magis audiens toto eo tempore, qui tamen pauca solùm milliaria vix septem aut octo, quibus Hierosolymis Bethlehemum distat profecturos se profitebantur, facilè in suspicionem devenisset à Magis se delusum, & vere sibi suoque Regno à recens nato Rege Messiâ periculum imminere, quod infanticidii facinore statim depellendum determinâsset, etiam ante Christi Bethlehemo digressum, saltem ut primum accepisset, quæ pastores magnalia in partu, & *Simeon* ac *Anna* in templo Hierosolymitano de eo prædicâssent. Periculum hoc à commoto *Herode* vitatur per tardiorem Magorum adventum Bethlehemum: hoc & aliis argumentis dictus doctissimus vir *Guilielmus Estius* Theologiæ primarius Duaci Professor communem Ecclesiæ Romanæ sententiam profitetur sese deserere, & Magos Bethlehemum venisse docet, non decimotertio à partu, sed aliquanto tempore post infantis in templo præsentationem.

Estii sententia improbatur. Tertiæ hujus Estii sententiæ pars positiva non placet, nam primò, si post præsentationem in templo venissent Magi non reperissent puerum cum matre Bethlehemi: statim enim, ut historia *Lucæ* præ se fert, *Josephus* Hierosolymis *Nazaretham* cum puero & matre discessit, non Bethlehemum rediit: quod habet *Estius* rediisse *Josephum* Bethlehemum, ut ibi reculas suas colligens proficisceretur *Nazaretham*, est sine omni argumento vel testimonio.

Richardus Montacutius, cum *Estio* videtur Magorum adventum postponere diei quadragesimo purificationis; mordicùs tamen adhæret festo *Epiphaniorum* Januarii sexto, quando infans Dei filius Magis Bethlehemi revelabatur, quî hæc duo, verè contraria concordent ipse viderit.

Communis Protestantium sententia defenditur. Quarta sententia est communis Protestantium in quâ nos acquiescimus, venisse Magos post decimum tertium diem à partu, sed tamen ante quadragesimum purificationis. Quæ tribus prioribus sententiis evertendis attulimus, huic quartæ stabiliendæ inserviunt, nec ea repetemus, paucis tantùm quod à quibusdam objicitur diluamus.

Si Magorum, inquiunt, adventus antecessisset purificationem, tum ex auro & donis Magorum facile fuisset *Josepho* & *Mariæ* pretiosius sacrificium pro Christo obtulisse in templo quàm par turturum. Resp. Dona licet ex thesauris Magorum deprompta, non fuerunt tanta, ut statum vitæ *Josepho* & *Mariæ* commutarent, certè remanserunt illi ut & ipse Christus per totam vitam in re admodum tenui, ita ut sacrificium pauperibus à Deo injunctum satis aptè conveniret *Mariæ*, nihil obstantibus Magorum donis, ut omittam necessariam *Josepho* curam viatici ad Ægyptiacum iter, & eleemosynam etiam pauperioribus de istis donis ex charitate debitam.

Dum hæc scripsissem, nec ante incidi in doctissimam *Spanhemii* dissertationem de Magis, Dubiorum Euangelicorum par. 2. pag. 255. & sequentibus, gavisus sum de meo cum viro summo in omnibus penè consensu, nihil tamen post eum lectum ex suprà scriptis putavi immutandum.

QUÆSTIO XI.

Qui Joannis 2. 20. templum ædificatum dicatur annis quadraginta sex, & tamen à Solomone templum perfectum est annis septem 1. Reg. 6. 38. prout secundum à Zorobabele Ezræ 6. 15. perfectum est anno Darii sexto postquam captum esset Cyri secundo, & mox interruptum ad Darii secundum Ezræ 3. 8. & 4. 24?

De quæstione hac quædam suprà diximus lib. 1. cap. 10. quæst. 13. sed hic proprius est ejus locus ubi plura suppetunt addenda. Variantes admodùm sunt hîc doctorum tam nunc quàm olim sententiæ: ex iis quinque aut sex perpendimus. Primi putant frustra laborari & jure negligi quicquid hîc dubii aut difficultatis moveri possit, nam quod Joan. 2. 20. habetur de ædificatione templi annis quadraginta sex, non est sententia Spiritûs S. sed profanorum Christi hostium, quorum ignorantiæ aut errori non patrocinatur Euangelista, narrando ipsorum sententiam: quæ Diaboli & perversissimi hominum falsissimè loquuntur & impiissimè patrant, ea Dei verbum verissimè & sanctissimè recitat. Quod miseri isti infideles malitiosè Christo obganniverunt de quadraginta sex annis ædificati templi nihil probat, nec quenquam gravat negligentem aut negantem pravum ipsorum testimonium, inprimis in doctrinâ temporis, ubi doctissimi Judæorum & etiam Christianorum ad hunc diem pauca certò, liquidò, & absque controversia determinare se posse profitentur: itaque non pauci putant negligendas quæcunque ex infidelium horum Judæorum dicto quæstiones oriri possunt. In hac sententia invenio *Lyranum*, *Riberam*, *Emmanuelem Sa*, & *Lucam* Brugensem, ad hanc classem referendi videntur, qui omnes hîc quæstiones transiliunt, in quo numero sunt *Cyrillus Alexandrinus*, *Junius*, *Cartwrightus Heinsius*, *Hamondus*, Annotatores Anglicani primi & alii. Quibus animus est istos sequi omni se molestiâ securè abdicant, sed nobis non placet istud laborifugium, tùm quod

Dubium hoc non videtur contemnendum.

cætera

cætera tota natio doctorum quæstionem hanc non putet prætermittendam: tum etiam quod ipse *Lyranus*, *Ribera*, & *Brugensis*, etsi violentam hanc nodi solutionem sufficere arbitrentur, attamen in aliis responsionibus afferendis non minùs quàm alii laborent, & cæteri qui nullam difficultatem movent, incertum valde est quâ mente hoc faciant. Certè *Heinsius* ut libet doctissimus vir, tamen in suis notis ubique quæ maximè dubia sunt, solet transilire intacta.

Augustini Allegoriæ non hic possunt concoqui.

Secunda sententia est *Augustini* qui in literali sensu, ut videtur, sibi non satisfaciens, pro vulgato nimis sui seculi more confugit ad mysteria, in hoc majores sequutum se professus, *Cyprianum* proculdubio intelligens. In annis templi quadraginta sex triplex mysterium observat. Primum, formatione corporis Christi veri templi in utero matris pronti omnis hominis diebus quadraginta sex, quando omnia embryonis membra distincta comparent: Deinde multiplicando quadraginta sex per senarium fiunt dies ducenti septuaginta sex seu novem menses & sex dies, quibus Christus natus est, & omnis masculus ordinariè ex utero in lucem prodit. Secundum mysterium extrahit ex nomine *Adam*, quod Christi carnem in utero significare vult, utpote à primo *Adamo* per matrem *Mariam* susceptam. Literæ, inquit, omnes apud Græcos significant numeros, prima itaque litera in *Adam* α significat unum, secunda δ significat quatuor, tertia etiam α significat unum, & quarta μ notat quadraginta: numeri hi quatuor additi faciunt quadraginta sex, tempus constructi templi & perfecti corporis Christi in utero. His non contentus addit tertium mysterium, collectionem electorum Christo incorporatorum ex quatuor mundi plagis, Oriente, Occidente, Septentrione & Meridie. Prima enim in *Adam* litera α notat ἀνατολὴν ortum, secunda δ δύσιν occasum, tertia ἄρκτον, Septentrionem & quarta μ μεσημβρίαν meridiem; Absit ut quicquam quod ex tam sancto & docto vel *Augustini* vel *Cypriani* ore processit pronunciemus ridiculum: certè tamen expositiones hæ mysticæ nec ex textu producuntur, nec textui quadrant. *Cornelius* quidem à *Lapide*, & ex Pontificiis alii qui sensus mysticos literali frequenter addunt & præferunt, ista mysteria amplectuntur, sed *Erasmus*, *Maldonatus*, *Toletus*, & alii etiam Jesuitæ ingenuè fatentur rejicienda esse ut quæ nihil faciant ad versum, licet glossa ordinaria, & ante eam *Strabi* glossam venerabilis *Beda*, *Augustinum* κατὰ πόδας sequantur. Tolerabilior fuisset sententia si cum mysteriis literalis aliquis sensus adjunctus fuisset, quemadmodum quidem glossa *Augustinum* citans ante omnia mysteria eum facit quadraginta sex annos templi literaliter interpretari de templo *Zorobabelis*; cujus structura à *Cyri* primo ad *Darii* sextum continuata est. Sed literalis hic sensus *Strabi* additio est ex *Beda* quem frustra in *Augustino* requiras.

Originis sensus literalis refutatur.

Tertia sententia est Origenis, qui licet alibi in sensibus mysticis nimium quam immergatur, hîc tamen literam sequitur, sed viâ in quâ puto neminem sequacem habet, si præstantissimum Poëtam *Nonnum* excipias. Quadraginta sex annos hi volunt de templo primo *Solomonis* accipiendos; dum ipsis objiciuntur septem anni quibus 1. Reg. 6. 35. *Solomonis* templum perfectum dicitur, putant se evadere tempus ædificati templi extendendo ad Davidis primum de eo ædificando institutum 2. Sam. 7. à quo tempore materiam semper operi struendo parabat; sed effugium hoc est valdè tenue, nam ab eo etiam tempore ad perfectum à *Solomone* templum non fluxerunt anni quadraginta sex, & licet congrueret tempus, templa tamen non fuerunt eadem; *Solomonis* enim omnino destructum fuit, & *Iudæi* non de eo quod abolitum, sed de templo præsenti loquebantur.

Chrysostomi error malè excusatur à Toleto.

Quarta sententia est communissima, quæ quadraginta sex annos accipit de templo secundo quod extruxit *Zorobabel*; sed hæc à variis variè explicatur. *Chrysostomus* paucis rem transfigit ad particularia non descendens, nihil enim aliud habet quàm quadraginta sex illos Judæorum annos ad secundum templum spectare, non primum; quia hoc annorum viginti spatio est extructum. Conclusio, ut mox videbimus, non est bona, sed ratio cui superstruitur est multò pejor, nam expresè Scriptura non plures quam septem annos ædificationi prioris templi ascribit. Commentum quo Toletus, & alii Pontificii Chrysostomum excusant, intelligere scilicet ipsum non nudum templum, sed omnia ædificia à *Solomone* extructa, non est probandum: nam istius commenti apud Chrysostomum nulla est vola, nullum vestigium; Novos, ut rectè annotat Jesuita *Pererius*, Chrysostomo *Theophylactus* superaddit errores. Vult enim structuram *Nehemiæ*, quâ murum Hierosolymitanum perfecit diebus quinquaginta duobus cap. 6. 15. fuisse eandem cum ædificatione templi à Judæis commemoratâ Joan. 2. & tamen templum illud extrui cœptum vult non *Cyri* sed *Artaxerxis Longimani* primo, ac ad sextum *Darii Nothi* opus perseverâsse. Manifesta hæc sunt contra claras Scripturas παροράματα.

Malè Piscator Theophylactum sequitur.

Lapsus hi in viro tanto non sinunt mirari singulares recentiorum avias. Piscator accuratissimus Theologus Theophylacti calculum errantissimum sequitur, templum secundum fundatum asserens *Artaxerxis* primo & perfectum *Darii Nothi* sexto.

Rolloci error inexcusabilis.

Piissimus Rollocus *Annii* nugis seductus, calculum proponit quem nemo probabit: fundari vult templum primo *Cyri*, sed *Cyro* simul

& *Cam-*

& *Cambyſi* tantùm novem annos aſcribit, & Magis ùnum, *Darioque Hyſtaſpis* tantùm viginti, huic ſubjungit *Darium Longimanum*, qui nunquam vixit ante *Annii* ſomnia, huic annos tribuit novemdecim, & in ejus ſexto templum vult finiri, ſed cum à *Cyri* primo ad *Darii Longimani* ſextum inveniat tantùm annos triginta ſex, novo calculo ſtructuram templi producit ad annos quadraginta novem, finem nimirum decimi noni ac ultimi illius *Darii Longimani* ab *Annio* procreati.

In Calvini ſententiâ deſideratur. Sed quid *Piſcatoris* aut *Rolloci* παρεργήματα memorem, cùm ipſe ſummi judicii vir Joannes Calvinus in ſuâ hîc reſponſione tam longè aberret à ſcopo? 1. Primò enim non tantùm quadraginta ſex hos annos ſecundo templo aſcribit, ſed etiam tempus hujus ſtructuræ primis ſeptem hebdomadis *Danielis* commenſurat, ſuo autem loco clarè demonſtravimus primam 70. hebdomadum *Danielis* non cepiſſe initium multis annis poſt templum abſolutum.

2. Secundò objicit ſibi *Ezram* minorem annorum numerum aſcribere ſtructuræ templi quam quadraginta novem quos ſeptem hebdomadæ requirunt. Ad ἐναντιοφανίαν tollendam nihil aliud reſpondet, quàm numerandos eſſe annos non tantùm ſtructuræ ſed etiam ceſſationis, quibus ab opere ceſſatum eſt. Verum hoc licet ſuppoſito non aſcenditur ad annos quadraginta, nedum ad quadraginta ſex.

3. Tertiò. Expreſſè ſcribit perfectum ante operis intermiſſionem, imò cùm primùm oblata ſunt ſacrificia abſolutum fuiſſe Sanctuarium, quantum παρόδευμα Ezræ. 3. 5. 8. erectum eſt altare & oblata ſunt ſacrificia primi anni reditus menſe ſeptimo, ſed non ante annum ſecundum poſita ſunt ulla Sanctuarii fundamenta, & verò mox à primis fundamentis totum opus interruptum eſt, utque ad ſecundum *Darii Hyſtaſpis*, tantùm abeſt, ut ſanctuarium erigeretur, quam primùm ſacrificari cœptum eſt.

4. Quartò. Totum templum ſecundum vult ab *Herode* deſtructum & novum illud *Herodis* nomen prioris tuliſſe non aliâ ratione, quàm ex vulgari more loquendi: certè totum prius ab *Herode* deſtructum non eſt, alioqui poſterius prioris nomen ferre non potuiſſet ullo jure, & vulgi ſermo huic nomenclaturæ nullum fundamentum dediſſet.

Bezæ prudentia. Cautior hîc fuit Theodorus Beza, qui etſi communem ſententiam ſequatur, & quadraginta ſex annos cum pleriſque componat ex *Cyri* triginta, *Cambyſis* octo, *Magorum* duobus, & *Darii* ſex; tamen dubitans de calculi hujus communis ſoliditate, profitetur tandem velle ſe ἐπέχειν, & à doctioribus in facultate Chronologica lucem hîc expectare; prudens hæc fuit & laudabilis valdè modeſtia.

Contra communem ſententiam arg. 1. Iſta ſingularia notavi in viris aliquot magnis ſententiæ quartæ fautoribus, notari poſſunt plura in aliis, ſed ad ipſam ſententiam propero, prout à pleriſque tam Pontificiorum quàm Proteſtantium defenditur: ea licet communiſſima ſit, & penè ab omnibus poſt *Bedam* & *Lyranum* approbata, tamen non placet primò, quia ſupponit ab eo anno *Cyri*, quo *Babylone* captâ dimiſit Judæos ad *Darii Hyſtaſpis* ſextum fluxiſſe annos quadraginta ſex. Putidiſſimum hoc eſt, ut ſupra probavimus in Chronologicis Sphalma, à primo enim *Cyri* anno Monarchiæ Perſicæ ad ſextum *Darii* vix viginti tres inveniuntur, ſi ullis priſcæ hiſtoriæ auctoribus habeamus fidem.

Secundò. Nulla ratio eſt cur in annis ſtructuræ templi numerandi ſint iſti quibus à ſtructurâ eſt ceſſatum, in confeſſo autem eſt in opere inſumptos eſſe vix ſex. Da interruptum opus annis quadraginta, centum, aut mille, an omnes hi interruptionis ſtructuræ anni, in ipſâ ſtructurâ inſumpti dicendi ſunt? Ad id quod Ezræ 5.16. objicitur, ædificationem templi perſeveraſſe à tempore quo primùm à *Zorobabele* fundatum eſt uſque ad *Darii* ſecundum, facilè reſpondetur, calumniam hanc fuiſſe profanorum hominum contra expreſſam veritatem Ezræ 4.24. ceſsâſſe enim ibi legimus opus & minimè continuatum à primâ interruptione uſque ad *Darii* ſecundum. 2.

Sententia Gualteri confirmatur. Quinta ſententia, in quâ acquieſcimus eſt, loquutos Judæos neque de ſtructurâ *Solomonis*, neque *Zorobabelis*, ſed de ædificatione *Herodis* Magni ante annos quadraginta ſex, ſuo enim ille decimo octavo ædificare cœpit novum templum, utrum prorſus novum, quod vult *Ioſephus*, & poſt eum multi, an tantum renovatum, ut vult *Egeſippus*, & poſt eum recentiorum plures, parum facit ad rem præſentem, modò ante quadraginta ſex annos inceperit opus ſuum inſtruendo templo præſente, in quo Judæi cum Chriſto colloquebantur. Certè ex *Ioſepho* patet quòd *Herodis* decimus octavus quo renovare templum cœpit, fuerit circumcirca quadrageſimus ſextus ante *Tiberii* decimumquintum in quo Chriſtus eſt baptizatus, & colloquium præ manibus cum Judæis habuit: in annis quidem octo magnificentiſſimum illud opus *Herodes* perfecit, ſi *Ioſepho* credimus, ſed tamen ſecundum eundem *Ioſephum*, non tantùm ad *Herodis* mortem ſemper aliquid novi ornamenti addebatur, ſed diu poſt, uſque ad annum quartum *Neronis*, paulò ante urbis & templi per *Titum* excidium, aliquot operariorum millia in templi quà reſtauratione, quà adornatione perſeverabant, ita ut vulgus rectè diceret in templi iſtius præſentis ſtructurâ, quæ nondum abſolvebatur, quadraginta ſex totos annos hactenus inſumptos fuiſſe.

Hujus ſententiæ auctor videtur doctiſſimus noſter *Gualterus*, in eam *Calvinus* inclinat, apertè verò ſequitur *Scaliger* & *Cauſabonus* Exercit.

xercit. 13. quò referunt ultimi Annotatores Anglicani, etsi ipsi priorem, non hanc sequi videantur *Deodatus*, & *Capellus* in *Spicilegio* hâc vadunt viâ. Item ex Pontificiis multi recentiorum, *Baronius*, *Estius*, à *Lapide*, & alii, ut satis frequenter ex Pontificiis doctissimi suis desertis, nostros, licet dissimulato nomine, sequi solent.

Baronii inconstantia.

Meritò hîc *Baronium Causabonus* taxat inconstantiæ & fluctuationis, quòd postquam cum laude omnes priores interpretes in superiore sententiâ posuisset, & *Iosephum* pro suo more falsi damnâsset, quod *Herodem* tertium struxisse templum secundo *Zorobabelis* funditus destructo doceat, nihilominus ipse laudatos omnes interpretes deserens, damnatam à se *Iosephi* sententiam amplectitur, ut veram nodi præ manibus solutionem.

Rejicitur nova sententia Iesuitarum.

Est adhuc sexta sententia, quam *Arias Montanus*, Jesuita *Sanches*, *Cornelius* à *Lapide* & alii probant, nimirum annos quadraginta sex non componendos ex annis quibus interruptum opus cessabat, sed ex iis solum qui verè in structurâ sunt insumpti, verum hos illi conantur invenire conjungendo tempora, quæ in *Cyri*, *Darii*, Maccabæorum, *Oniæ* Pontificis, *Herodis*, & aliorum diebus circa templi instaurationem transacta sunt. Calculus hic novus non placet, præterquam enim quod ne sic quidem quadraginta sex annorum summa ex supra dictis minoribus demonstretur; à *Maldonato*, *Riberâ*, & aliis sociorum non immeritò videtur hæc sententia explodi ut absurda.

QUÆSTIO XII.

Quid sit σάββατον δευτερόπρωτον secundo primum Luc. 6. 1?

Impudentia est negare sabbathum δευτερόπρωτον.

QUæstionem hanc pauci Interpretum transiliunt; *Lyranus* quidem & pro suo more *Heinsius* non tangunt, an quia nimis facilem; an verò quia nimis difficilem arbitrati sint, quis scit? cum ipsi suam mentem celent. *Erasmus* falsè deridet, & meritò, monachum quendam sacræ Theologiæ Professorem, qui publicè cum magnâ sponsione negavit ullam sabbati secundoprimi in toto Evangelio mentionem factam, audax ille monachus si hodie viveret, crassæ suæ ignorantiæ patronos magnos potuisset producere ex libris nuper editis, non tantùm Interpretem Syrum, sed etiam Arabicum, Persicum, ac Æthiopicum, qui omnes in suis versionibus vocem δευτερόπρωτον suppresserunt. Quod habet *Causabonus* Arabem retinuisse priorem partem vocis compositæ vertendo sabbatum secundum, non omnino apparet in nostro exemplari Londinensi, utcunque in omnibus Græcis & Latinis codicibus tam manuscriptis, quàm impressis expresse legitur δευτερόπρωτον utrum in unâ voce, prouti habent omnia exemplaria Græca, etiam ipsum *Vaticanum Flaminii*, & *Alexandrinum Londinense*, an in vocibus duabus, secundo, primo, idque distinctis, per non necessarium, ut videtur, comma, prout Latina recens Romæ editio fert, parum ad rem ipsam facit.

Magna valdè est in quæstione difficultas.

In explicatione rei *Cajetanus* profitetur veram difficultatem, *Causabonus* ex *Joanne Citri Episcopo* citat Græcum proverbium de inexplicabili apud Judæos sabbatorum secundo primorum obscuritate, *Iansenius* tantam in iis difficultatem ponit, ut affirmet nihil certi inveniri posse, Jesuitæ *Rhemenses* locum tam difficilem pronunciant, ut soli Protestantes, qui quicquam nescire dedignantur, ejus elucidationem aggredi sint ausi. Sed istis rectè regerit *Cartvvrightus*, nullos in hujus loci explicatione audaciores, quàm ex ipsâ Jesuitarum societate per multos inveniri.

Hieronymus in epistolâ ad *Nepotianum* refert, dum ipse juvenis cum *Gregorio Nazianzeno* ut suo Magistro conversaretur, interrogâsse, quid esset sabbatum δευτερόπρωτον; Sed virum illum maximum & ex omnibus Græcis Patribus Theologum profundissimum nihil habentem quod seriò responderet, lepido joco quæstionem suam elusisse.

Annotatores Anglicani ultimi, & ante eos notæ Belgicæ varias proponunt sententias nihil ipsi determinantes, quæ sit amplectenda. *Erasmus* & *Maldonatus* profitentur displicere sibi quicquid vel apud antiquos vel recentiores hac de re legerunt: certum est magnam hîc esse sententiarum varietatem, etsi nolim cum *Luca Brugensi* eam vocare infinitam, nec affirmare cum *Grotio* tot esse sententias quot capita, certè tot non sunt quin possint ad paucas classes revocari, de quibus quid sentiamus breviter explicabimus.

Sabbathum hoc non est mysticum, ut vult Ambrosius.

Primi post *Ambrosium* & *Bedam* quem citat glossa ordinaria ad sensum mysticum confugiunt exponentes sabbatum δευτερόπρωτον de sabbato Evangelico, quod dicitur secundum, quia posterius fuerit legali, & tamen primum quia legali dignius, principalius, & multò excellentius. Sententia hæc approbari non potest; quia Lucæ 6.1. dum Christus per sata ambularet, sabbatum Evangelicum non erat in rerum naturâ, nam institutum id non fuit ante Christi resurrectionem.

Nec novilunium ut Lutherus.

Secundò. Alii post *Lutherum*, & *Stapulensem* sabbatum δευτερόπρωτον intelligunt de novilunio aut alio quodam festo quod sabbato ordinario & hebdomadario esset inferius & minùs solenne: ut enim sabbatum hebdomadale erat πρῶτον absolutè, & cum omnibus aliis festis comparatum dici potuit πρωτόπρωτον, ita alia festa, quæ omnia dicebantur sabbata respectu sabbati primi & hebdomadarii, rectè potuerunt dici secundo prima: Sententiam hanc licet ipsius *Lutheri* meritò rejicit *Chemnitius*, eo quòd sabbatum à *Lucâ* memoratum nihilo

lo fuerit inferius sabbato hebdomadali, sed ei omninò æquale & ipsum hebdomadale præstantius cæteris festis, in quibus omnibus, etiam ipso Paschate licitum erat parare quæ necessaria erant ad victum, ita ut in eorum sanctissimo vellicare spicas, & multò magis laboriosa opera reprehensioni non subjacerent, ut videre est Exod. 12. 16. in sabbato verò ordinario distinctè vetitum est vel ignem ad parandos cibos accendere Exod. 35. 3. tale fuerit oportet sabbatum illud δευτερόπρωτον quod vellicatione spicarum ab Apostolis violatum Pharisæi calumniabantur.

Nec hebdomadale sabbatum sequens aliud festum ut Theophylactus.

Tertiò Theophylactus interpretatur de sabbato ante quod immediatè præcedit aliud festum, cum nimirum Novilunium, Pascha, Pentecoste, aut aliud quodcunque festum incideret in diem veneris sabbati παρασκευὴν quàm vocant, in quâ se præparabant ad sabbatum sequens die Saturni, eo casu dies Saturni vocabatur sabbatum secundoprimum: primum quòd esset sabbatum hebdomadale sabbatorũ principalissimum; secundum, quòd sequeretur aliud sabbatum, festum nimirum in diem præcedentem incidens. Satis sic commodè explicaretur vox, sed non bellè videtur convenire res, itaque vulgò hæc sententia rejicitur. Sed ratio, quam unam afferunt *Calvinus*, *Chemnitius*, *Iansenius*, *Maldonatus*, *Salmeron*, & alii, non satis est firma: supponunt illi Judæos post captivitatem nunquam immediatè conjunxisse duo festa, ita ut Christi tempore nullum festum celebrari potuerit in παρασκευῇ seu die immediatè sabbatum antecedente: hoc illi supponunt, sed non laborant probare, solus *Chemnitius* pro eâ *Iudaicâ* traditione citat *Brugensem*, cujus in re tantâ auctoritas levis est, nisi rationibus vel testimoniis multò antiquioribus sustentaretur. Utcunque ipsam sententiam non probo ob hanc rationem, quod sabbatum δευτερόπρωτον sit unum certum & fixum, *Theophylactus* verò illud faciat vagum, incertum, & varium, tot enim sabbata quolibet anni tempore, secundum ejus mentem, erunt δευτερόπρωτα, quot habebant vel Novilunium, vel alium quemvis totius anni diem festum immediatè antecedentem: talia autem sabbata esse potuerunt plurima.

Iudæis ascripta regula ficta per Burgensem.

Nec hebdomadale cui aliud festum incidebat ut Chrysostomus.

Quartò. *Chrysostomus* hom. in Matt. (non, ut citat *Baronius*, *Chemnitius*, *Casaubonus*, & alii quadragesimâ) sed initio tricesimæ nonæ λθ, ut habet editio Saviliana, sabbatum δευτερόπρωτον exponit sabbatum duplex, in quo διπλῆ ἡ ἀργία requies duplicata, cum scilicet in sabbatum hebdomadale aliud festum incideret. Hanc sententiam sequitur apud Pontificios, *Iansenius*, *Toletus*, *Lucas Brugensis*, & *Emmanuel Sa*, apud nostros, *Chemnitius*, & *Cartvvrightus*, nec recusat *Junius*, ei tamen non accedimus quòd nullâ ratione nullâ auctoritate eam *Chrysostomus* aut sequaces stabiliant, & contra eam militent quæ contra priorem *Theophylacti* produximus; si enim *Iudæi* post captivitatem duos dies festos noluerunt conjungere ita ut unus alium à tergo premeret, multò magis plures festivitates recusâssent in unum & eundem diem congerere. Deinde casus ille quo alia festa in sabbatum ordinarium potuerunt incidere tam frequens esse potuit, ut sabbatum hoc sensu secundo primum omnino incertum, varium, & multiplex redderetur. Sed quod præcipuè urgemus est sermonis incongruitas, non enim vocant Græci illa duplicia δεύτερα, quod est δεύτερον est secundum sed non geminum; quod in contrarium affert *Chemnitius* de Deuteronomio, nostram rationem potius videtur stabilire, nam lex quidem fuerat secundò repetita & iterata, non duplicata, in secundâ enim aut tertiâ aut quartâ, vel si vis centesimâ repetitione, semper manebat una simplex lex, nunquam gemina nec duplex duplicatio ergo sabbati seu adjectio alterius festi ad sabbatum non rectè diceretur sabbati δευτέρωσις. Præterea, licet dici posset geminum sabbatum δευτεροσάββατον nullo tamen modo esset δευτερόπρωτον seu geminatio primi sed alterius sabbati; nam festum cum sabbato conjunctum non erat unum & idem cum sabbato, sed dies alterius naturæ & speciei, etsi utrumque conveniret in uno communi genere & nomine, & utrumque festum requireret suam requiem, unoque generali sabbati nomine indigitaretur.

Δεύτερον non est duplex aut geminum.

Neque primus dies Azymorum, ut Pelusiota.

Quintò. *Isidorus* Pelusiota lib. 3. epistolarum epist. 110. & post eum *Suidas*, *Titus Bostrensis*, ac *Eucherius* sabbatum δευτερόπρωτον interpretantur de primo die Azymorum; sabbatum hunc diem appellant, quia tota hebdomas Paschalis erat festiva, adeoque ex septem sabbatis constabat, dies autem primus Azymorum dictum est sabbatum secundum, quia dies erat secundus Paschatis & etiam sabbatum primum, quia erat primus dies Azymorum: hanc *Isidori* sententiam profitetur se sequi Baronius, qui tamen *Isidori* mentem non videtur cepisse, vel saltem non rectè explicâsse. Nam primo *Isidorum* vult affirmare primo die Azymorum maturum fuisse triticum ad messem, nihil *Isidorus* de tritico, sed tantùm de spicis, quas necesse est exponere de hordeaceis, de quibus solis offerebatur manipulus primo Azymorum, cum triticeæ messis primitiæ non ante Pentecosten essent maturæ. Secundò. *Isidorum* vult secundum diem Azymorum vocare sabbatum δευτερόπρωτον, cùm tamen expressè semel & iterum, non secundum Azymorum, sed primum nominet, eum distinguens à primo die Paschatis: eò magis Baronii hîc incuria notanda, quòd *Suidam* quem adducit, *Isidoro* consentientem primum Azymorum non secundum nominare fateatur. Tertiò Baronius citat *Epiphanium* & *Chrysostomum* quasi consentientes *Isidoro*, quàm autem longè absit ab *Isidoro Chrysostomus* jam dixi-

Παροράματα Baronii à Casaubono non animadversa.

diximus, & quantùm differat *Epiphanius* mox audiemus. Quartò. Non animadvertit Baronius crassum *Isidori* errorem, cùm manipulum offerri faciat non secundo sed tertio Azymorum; nullus hîc locus effugio est, quasi intellexisset *Isidorus* tertium Paschatis, nam ibidem expresè distinguit inter dies Paschatis, & dies Azymorum, primum Azymorum faciens secundum Paschatis, ita manipuli oblationem, prout legimus Levit. 23. 11. ponere debuisset in tertio quidem Paschatis, sed tantùm secundo, seu crastino post primum Azymorum.

Confessi à Baronio errores non debuerunt à Causabono premi.

Paroramata hæc omnia *Baronii Causabonus* prætermittit, cùm tamen notet in eo errorem alium quem jure potuit prætermisisse, cùm eum ipse *Baronius* agnoscat & deserat: ex falsâ enim *Isidori* suppositione, manipulum oblatum die Azymorum tertio, qui sabbato δευτεροπρώτῳ duobus diebus erat posterior collegit *Baronius* Pharisæos in Apostolis taxasse, quòd contra legem ausi fuissent novas fruges comedere ante manipuli oblationem: hoc quidem ex falsâ suppositione *Isidori* necessariò sequitur, sed istis *Baronius* non adhæsit, verùm ad aliud *Isidori* fundamentum transivit, & diem illum quo vellicârunt Apostoli spicas, fuisse verè sabbatum hebdomadale docet. Hoc si vel *Isidorus* vel *Baronius* probâssent, omnia fuissent in vado, sed neuter probare conatur, quod tamen ante omnia ipsis incumbebat: imò ex hoc ipso rectè argumentatur à *Lapide* contra totam *Isidori* & *Baronii* sententiam, scilicet primum Azymorum non fuisse sabbatum δευτερόπρωτον, eo quod hoc necessario fuerit sabbatum hebdomale, in quo Deus vetuit parare quæ ad victum spectabant: atqui primus Azymorum non fuit tale sabbatum, in omnibus enim diebus Paschatis & Azymorum licebat parare quæ spectabant ad victum, ut supra, diximus; quod vero eo anno sabbatum hebdomadarium inciderit in primum Azymorum dicunt *Isidorus* & *Baronius*, sed non probant.

Oblationem manipuli sequutum est sabbatum δευτερόπρωτον.

Addo aliud ex *Jansenio* argumentum. Sabbatum δευτερόπρωτον non anteceſſit sed sequutum est manipuli oblationem: nam si antecessisset, tum Pharisæorum criminatio in Apostolis inprimis taxasset solennis istius legis de non comedendis frugibus ante oblationem manipuli violationem, sed nullum ejusmodi peccatum Pharisæi in Apostolis arguebant, ita certum est sabbatum δευτερόπρωτον quo vellicârunt Apostoli spicas, sequutum fuisse oblationem, jam verò primus dies Azymorum eam antecessit. Quod habet hîc *Causabonus* ex *Isidori* sententiâ oblationem manipuli & factum Apostolorum in eundem incidisse diem, illam horis matutinis hoc pomeridianis, nimis à vero alienum est, nam præterquam quòd *Isidorus* expresè factum Apostolorum ponat, Azymorum primo, & oblationem manipuli contra Scripturam Azymorum tertio, licet daremus *Isidorum* cum Scripturâ oblationem in secundo Azymorum posuisse, tamen etiam sic Apostolorum factum non aliquot horis, sed integro die & nocte oblationi præponeretur.

Sabbatum δευτερόπρωτον non fuit Pentecoste.

Sexta sententia est multorum tam ex Pontificiis quàm Protestantibus sabbatum δευτερόπρωτον intelligendum de Pentecoste quæ secunda solennitas fuit post Pascha; sabbatum erat quia festum, δεύτερον quia secundum à Paschate primo solenni festo, etiam πρῶτον quia primo scilicet Paschati æquale. *Calvinum* in hac classe locassemus, quia apertè post rejectas aliorum sententias, eorum amplecti se profitetur qui sabbatum δευτερόπρωτον secundam solennitatem intelligunt, quæ autem alia intelligi potest secunda anni solennitas quàm Pentecoste. Tamen quæ subjicit vir eximius de Paschate & primitiis in eo, efficiunt ut non omninò ejus mentem intelligamus.

Calvinus hic obscurus.

Sententiam hanc sextam sequitur aperte *Maldonatus*, & *Cornelius à Lapide*, & ante eum noster Mercator quem cum approbatione citat *Piscator*. Si illum ex istis legerit *Grotius*, nescio quid ipsi in mentem venerit ut sententiæ hujus auctorem se jactet, & in hoc ipsi parasitetur, ut solet, ipsius assecla *Hamondus*.

Messis hordeacea alia à triticeâ.

Annotatores Anglicani & notæ Belgicæ sententiam hanc referunt inter alias, & tam videntur approbare quàm aliam quamcunque, sed tamen non videtur proba: prima enim & præcipua ratio cui eam omnes ejus fautores superstruunt est omnino falsa, nimirum fruges in Judæâ non fuisse maturas tempore Paschatis, ut earum tum spicæ potuerint vellicari, sed in Pentecoste primitias fuisse messis. Crassum hoc est, etsi multorum doctorum, sphalma, qui non observârunt duplicem in Judæâ messem expresè satis in variis scripturis distinctam Ruthæ 2. 23. Levit. 23. ℣. 11. 15. Exod. 9. 31. 32. priorem hordei, posteriorem tritici. in priori offerebatur Domino manipulus spicarum seu עֹמֶר de cujus modo vide *Ainsvvorthum* in Levit. 23. ex *Maimonide*, & *Chemnitium* in Lucæ 6. 1. in posteriore die scilicet Pentecostes offerebantur panes tritecei primitiarum. Concedimus in Paschate nondum maturum fuisse triticum, sed messis hordeaceæ initium in Judæâ semper fuit in Paschate; in Ægypto ubi nihilo aut paulò maturior messis est quàm in Judæâ, aliquot diebus ante initium mensis Nisan, qui magnâ ex parte respondet nostro Martio, linum & hordeum erant in virentibus spicis, cùm spelta & triticum nondum apparerent supra terram, quòd essent serotina, ut habet locus Exodi suprà dictus.

Temerarium Grotii effatum.

Quod affert hîc Grotius spicas virentes secundo Azymorum tantum dicis causâ oblatas, valdè temere & profanè dictum videtur: nam

nam manipuli oblatio strictè valdè & solenniter à Deo injuncta est, ante quam prohibetur diserte omnis novarum frugum esus: & verò si *Maimonides* Rabbinorum à mille annis multò doctissimus, patrii moris satis erat gnarus, spicæ illæ erant non virentes, sed maturæ, ex quibus trituratis homer farinæ Deo secundo Azymorum offerri oportuit, ut videre est apud *Ainsvvorthum*, in Levitic. 23. ℣. 11.

Aliud contra hanc sententiam argumentum affero. In sabbato δευτεροπρώτῳ non licebat parare quæ spectabant ad victum: Atqui in Pentecoste hoc licebat ut Exod. 12. 16. patet, ubi in ipso Paschate cum ab omni opere abstinendum præcipitur, curare tamen quæ ad victum spectabant conceditur. Respondet *Maldonatus* reprehensos Apostolos à Pharisæis non quòd cibos pararent, sed quòd spicas colligerent & meterent, quale opus in nullo festo erat licitum. Quàm imprudenter & ridiculè? nihil enim habet *Lucas* de spicarum vel collatione vel messione sed vulsione, idque tam parvæ portionis ut manibus affricarent: nullus unquam τίλλειν vertit colligere aut metere, sed omnes, ut *Theophylactus*, ἀνασπᾶν attrahere aut vellere.

Maldonati ineptia.

Aliter respondet à *Lapide*, Pentecosten non simpliciter aut semper dictum sabbatum δευτερόπρωτον, sed tantùm cùm in ea incideret sabbatum propriè dictum, alias sabbatum propriè dictum eam sequens erat secundo primum. Replica, quòd anno præ manibus sabbatum hebdomadarium inciderit in Pentecosten, nemo conatur, nemo potest probare: Deinde sabbatum post Pentecosten nullam præ cæteris, anni sabbatis habebat prærogativam, nam licet Pentecoste secundum fuerit ex festis, solennibus, tamen uno solo die constabat, non ut Pascha aut festum tabernaculorum diebus octo. Ita Pentecoste nullam dignitatem ulli diei, ulli sabbato se sequenti impertiebatur. Concedit hoc à *Lapide* quantum ad præscriptum legis, sed negat quoad devotionem populi, eundem honorem Pentecoste quem Paschati deferentis. Replica. Nihil ad nos populi superstitio (etsi nec eam Jesuita probet) à præscripto legis discedens.

Nihilo solidior est à Lapide.

Denique contra hanc sententiam arguo. Contextus historiæ sabbati δευτεροπρώτου apud Matt. 12. 1. & Luc. 6. 1. probat, id tempus non fuisse Pentecostes sed Paschatis, ut fusè *Chemnitius*, *Iansenius*, *Barradius*, & alii probant.

Cùm hucusque progressus forem cepi in manus *Petavii* animadversiones, in *Epiphanii* hæresin 30. & 51. ac gavisus sum quòd penè in omnibus meis censuris tam in *Isidorum* quàm in *Baronium*, & *Maldonatum* ipsum inscius ὁμόψηφον habuerim.

Sententia septima, quàm & nos sequimur, est *Epiphanii* hæresi 30. num. 32. Docet ibi *Epiphanius* sabbatum secundo primum fuisse primum sabbatum ordinarium post solenne Paschatis: distinguit sabbata in naturalia & legalia, illa vocat sabbata hebdomadalia, ab initio mundi ante latam legem à Deo instituta; hæc verò festa alia in lege mandata in quibus requiescebant Judæi à servilibus operibus: ista etiam vocantur sabbata, etsi non tam honoranda, quàm hebdomadalia, ut dictum est. Primum post Pascha sabbatum hebdomadale vocat δεύτερον *Epiphanius*, quòd tempore esset secundum & posterius festo Paschatis; etiam primum quia dignitate erat Paschate prius, & omni festo alio extraordinario. Quòd hic sit verus *Epiphanii* sensus non dubitat *Causabonus*, & fatetur etiam *Petavius*, licet aliò vellet *Epiphanium* traducere; sed addit *Petavius* (in quo puto nullum sequacem habet) *Epiphanium* in hæresi 50. esse delapsum ad priorem sensum *Maldonati*: certè *Maldonatus Epiphanium* nominatim ut sibi adversarium refutat, licet futilissimis argumentis. Verum est in hæresi 51. numero 31. *Epiphanium* vocare sabbatum δευτερόπρωτον eum diem qui septimus erat à primo Paschatis, sicut *Beza*, *Maldonatus*, à *Lapide* & alii plerique tam Protestantes quàm Pontificii *Epiphanium* eo loco interpretantur de septimo & ultimo Paschatis die; sed qui ejus sententiam à Paschate ad Pentecosten detorserit, præter unum *Petavium* legi neminem. Certè tam expressè & perspicuè sabbatum δευτερόπρωτον loco posteriori refert ad Pascha, quàm loco priori, etsi cum hâc differentiâ, quòd hær. 30. sabbatum naturale post primum Paschatis, affirmet sabbatum δευτερόπρωτον, hær. verò 51. septimum à primo Paschatis, seu ultimum Azymorum sabbatum δευτερόπρωτον ambiguè innuat. Sive naturale, sive legale sabbatum fuerit, inter duo illa sabbata intervallum erat duarum tantùm aut trium dierum, ut habet *Scaliger*. Indiculus de emendatione temporum lib. 6. pag. 521. ubi eo anno quo Christus vasit per sata, primus Paschatis fuit decimusquartus mensis Nisan, secundus Paschatis, & primus Azymorum fuit istius mensis decimusquintus, tertius Paschatis & secundus Azymorum, cùm offerebatur manipulus fuit, ut omnibus annis, decimussextus Nisan: sabbatum hebdomadale eo anno incidit in decimum nonum Nisan, seu Martii tricesimum primum: adeoque septimus ac ultimus Azymorum, seu Paschatis octavus duobus tantùm diebus sequebatur vicesimum primum Nisan seu Aprilis secundum. Tantillum hunc errorem (si modò errorem, nam ut *Epiphanius* sibi constet, quid vetat orbem illum septem dierum ordiri, non à primo Paschatis, sed à primo die hebdomadis?) facilè emendavit accuratissimus *Scaliger* interpretans *Epiphanium* ubique, sicut *Petavius* fecit hæresi 30. de primo sabbato post oblatum manipulum Azymorum

Sententia Epiphanii

hîc est vera.

Petavii inadvertentia.

rum, diem hunc vocat ſabbatum ſecundo primum, quia fuit primum à ſecundo Azymorum, à quo Deus Levit. 23. mandavit numerare omnes dies & hebdomadas uſque ad Pentecoſten.

Scaligerum ſequuntur Adverſarii.

Non tam miror noſtros *Iunium*, *Piſcatorem*, *Deodatum*, & alios jam communiter, quàm Jeſuitam *Vaſquem*, *Barradium*, & ante omnes *Scaligeri* antagoniſtam *Petavium*, in ejus ſententiam pedibus ire.

Notatur Beza.

Profitentur hîc quidam ſuum diſſenſum, ſed nullo gravi, ut videtur, argumento. Affirmat *Beza* conſentire ſe cum *Scaligero* in die, ſed diſſentire in ratione nominis, quòd ea nullâ auctoritate, nullis exemplis nitatur; ſed, venerandus vir, ſi legiſſet, dum hæc ſcriberet, Canonum Iſagogicorum tertium paginâ vidiſſet auctoritatum & exemplorum, tam ex Judæis quàm Græcis copiam, fallitur etiam *Beza*, quòd ſe cum *Scaligero* aſſerat convenire de die: nam *Scaligeri* ſabbatum δευτερόπρωτον non eſt dies ſeptimus ab Azymorum primo, ut vult, ſed primum ſabbatum hebdomadale, quod ſecundum Azymorum ſequutùm eſt, & ultimum Azymorum anteceſſit.

à Lapide.

Malè ſeparat *à Lapide Scaligerum* ab *Epiphanio*: utcunque, quod hîc affert contra utrumque argumentum nullius ponderis videtur: Sabbatum δευτερόπρωτον (inquit) erat hebdomadale, at ultimus ſeu ſeptimus Azymorum tale non fuit. Reſp. *Cornelio*, ut videtur, non fuit curæ vel *Epiphanium* vel *Scaligerum* inſpicere, aliàs non oppugnâſſet ſuam umbram; uterque enim expreſsè ſabbatum δευτερόπρωτον ponit in ſabbato hebdomadali.

Et Maldonatus.

Nihilo meliora ſunt *Maldonati* contra *Epiphanium* argumenta. Primò, inquit, ſpicæ in Judeâ non erant maturæ in Paſchate aut menſe Martio. Replica. Ipſius ſocius *Petavius* affirmat hoc non tantùm falsò dici, ſed & expreſsè contra ſacras Scripturas, quæ hordei ſpicas ſecundo Azymorum maturas ſæpè aſſeverant.

Secundò, inquit, tempore Paſchatis in Judæâ ſe calefaciebant ad ignem, ut videre eſt Joan. 18. Ergo tum matura non fuit meſſis. Replica. Tempore nocturno, inprimis nocte mediâ quovis anni tempore, nedum in martii menſe, accendi ſolet ſocus.

Tertio. Inquit: Falx non immittebatur in meſſem ante oblatas in Pentecoſte primitias. Reſp. Quis jam neſcit, primitias Pentecoſtes ſumptas de ſecundâ Judæorum meſſe triticeâ, ut manipulus Paſchatis ſumebatur de primâ meſſe hordeaceâ.

Quarto inquit, in ipſis Africæ regionibus Judæâ calidioribus, tempore Paſchatis non matureſcunt fruges. Reſp. In Africanarum regionum ſi non frigidiſſimâ certè non calidiſſimâ Ægypto, hordeum tempore Paſchatis ſolebat eſſe in ſpicis, ut legenti nonum Exodi patet.

Argumentorum Grotii levitas.

Ad iſta Jeſuitarum argumenta contra *Scaligerum*, *Grotius* addit alia duo. Prius, ut δευτερόπρωτον componatur ex πρώτῃ & δευτέρᾳ, non eſt concedendum, quia non datur hujuſmodi compoſitionis ullum exemplum. Reſp. Præter multa quæ loco ſupra citato *Scaliger* habet exempla, quid ullo exemplo opus eſt, ubi res eſt manifeſta? Non diffitetur *Grotius* maſculinum δεύτερος & neutrum δεύτερον rectè componi cum πρῶτος, quid ergo impedit fœmininum δευτέρα fundare compoſitionem cum eodem? inprimis cum Dei expreſſum mandatum numerandi ἀπὸ τῆς δευτέρας huic compoſitioni optimum fundamentum præbeat. Poſterius *Grotii* argumentum. Non mandavit Deus numerare ſabbata à ſecundo Azymorum, ſed tantùm dies à quibus Pentecoſte nomen habet. Reſp. Non tantùm dies, ſed diſertè ſabbata & hebdomadas à ſecundo Azymorum numerari mandat Deus Levit. 23.15.

Etiam Ludovici de Dieu.

Ludovicus de Dieu contra hanc ſententiam, ut à *Bezâ* explicatur, affert argumentum quod non tangit vel *Epiphanium* vel *Scaligerum*, qui ſabbatum δευτερόπρωτον faciunt ſabbatum propriè dictum & hebdomadale: nullum autem aliud ſabbatum legale fuit ſeu in primo, ſeu in ſecundo, ſeu ſabbato ultimo Paſchatis, quando cibos curare licuit, non obſtante ſabbatorum illorum legalium religione. Quòd autem *de Dieu* de tribus ſabbatis in hebdomade Paſchali notat, id ante eum alii obſervârunt, & nihil ad præſentem quæſtionem facit: nam eſto primus Azymorum dies fuerit iſtius hebdomadis ſabbatum primum, & ſabbatum hebdomadale poſt primum Azymorum fuerit ſabbatum ſecundum, & ultimus Azymorum fuerit ſabbatum tertium, &, ſi vis, primus Paſchatis antecedens primum Azymorum, luna ſcilicet decima quarta fuerit ſabbatum quartum iſtius hebdomadis, nihil iſta ad ſabbatum δευτερόπρωτον.

Vltima verſio Anglicana eſt improbanda.

Ad ſententiam hanc ſeptimam nihil aliud notabo, quàm quòd verſio Anglicana ultima non hic videatur probiſſima; agnoſco quod habuit vetus (à ſecond ſolemne ſabbath) correctionem meruiſſe, nam ſignificabat ſabbatum δευτερόπρωτον fuiſſe ſecundum, quod tamen *Lucas* vocat primum, & πρῶτον transferebat per ſolemne, ac ſupponebat hoc ſabbatum ad præcedens aliquod ſabbatum ut primum ſolemne referri: iſta (concedimus) vera non ſunt, & requirebant emendationem, ſed quod dederunt emendatores non ſtat cum ſententiâ præ manibus, illi enim reddunt ſecundum ſabbatum poſt primum, nimirum poſt ſecundum diem Paſchatis, qui primus erat Azymorum, hoc meritò *Scaliger* dixit ſabbatum præpoſterum, & *Junius* modo omnino contrario dicendum arbitratus eſt, ſabbatum primum poſt ſecundum, ſicut expreſsè in ſuæ verſionis Italicæ textu ponit *Deodatus*, Belgæ Dordraceni in ſuo textu retinent Græca de verbo in verbum (in ſecundo primo ſabbato)

ſicut

ſicut ante eos verſio Gallicana habet [ſabbat ſecond primier] obſcuriùs quidem ſed ſecurius, quod nemo poteſt vituperare, cum originale authenticum ſequantur ad amuſſim.

Relinquuntur Annotatores Belgæ.

Priuſquam quæſtioni finem impoſuero, attingam paucis octavam & nonam ſententiam. Notæ Belgicæ, & poſt eas Anglicanæ ultimæ varias ſententias proponunt nihil ipſi determinantes, noſtram ſeptimam habent cum ſuis firmamentis: præterea illam *Bezæ* de ultimo Azymorum die, & aliorum quoque de ſabbato in Pentecoſte vel poſt Pentecoſten. In octavâ hac non tantùm diſplicet, quòd ſententias falſas, ut nobis videtur, proponat & cum verâ exæquet, ſed inprimis quod lectores relinquat incertos in trivio, quem ex tribus callem ſequantur.

Capelli & aliorum nova ſententia refellitur.

Nona & ultima eſt apud *Balduinum*, *VValæum* ex *Cloppenburgio* & *Capello*; deſideramus in *VValæo* quòd, cùm hanc unam afferat ſententiam ad Lucæ locum elucidandum, non omninò ſignificet, quid in eâ ipſi vel placeat vel diſpliceat; nos quidem rotundè fatemur totam nobis diſplicere: præter enim profeſſam novitatem, affirmat ſabbatum δευτερόπρωτον ſemper antecedere oblationem manipuli, diebus minimùm ſedecim. Eſto in Judæorum lectionario duo apparere anni & menſium principia, primum vigeſimo quarto Tizri in Autumno, cùm, ut ab initio mundi, annus Judæorum civilis incepit; ſecundum vere in Novilunio Niſanis, cum annus ſacer ex Dei mandato poſt populi ἔξοδον inchoari juſſus eſt: non tamen probat *Cloppenburgius* anni ſabbata duo habuiſſe principia, ita ut primum ſabbatum anni civilis diceretur προτόπρωτον, & primum anni ſacri δευτερόπρωτον, nam id quod affert ex ספר תהלות recentioris Rabbini opere Germanico de Reſch Variſchon primo ac primo, non probat ejus inſtitutum. Licet enim daremus novam ac ſubtilem ejus expoſitionem Reſch Variſchon primum & ſecundum, hoc tamen non eſſet *Lucæ* δευτερόπρωτον ſed πρωτοδεύτερον, quod eſt longè aliud. Secundò. non loquitur *Cloppenburgius* de principio ſabbatorum, ſed de principio anni & menſium, quod nihil ad noſtram quæſtionem. Tertiò. Fatetur *Cloppenburgius* ſabbatum hoc ſuum δευτερόπρωτον plerunque cadere in menſem Februarium ante primũ diem Niſanis, ita ut non ſit omninò primum, ſed ultimum anni ſabbatum. Quartò. Sabbatum iſtud *Cloppenburgii* tot diebus ante ſecundum Azymorum in decimo ſexto Niſan cùm offerebatur manipulus, exiſtebat; nimirum ſæpè totis viginti duobus, & nunquam minùs quàm ſedecim, ut fruges maturæ tum temporis eſſe non potuerint. Lis inter doctos eſt, num Niſanis decimo ſexto ſpicæ hordeaceæ in Judæâ matureſcerent, ſed an Niſanis primo in novilunio aut diebus aliquot antecedentibus in menſe Februario maturuerint, primus eſt *Cloppenburgius* qui affirmat: pro ſe quidem citat *Ioſephum*, ſed præter auctoris mentem, imò & contra verba quæ ipſe ex *Ioſepho* affert, in quibus affirmatur ante decimum ſextum Niſan Judæos ſegetes nullas vel tetigiſſe, οὐ γὰρ (inquit) ἥψαντο: Ratio hæc valida eſt etiam contra *Capellum*, qui licet *Cloppenburgium* in aliquibus corrigat, tamen in hoc ſequitur, quòd ſabbatum δευτερόπρωτον antecesserit ſecundum Azymorum, idque novem ſemper minimùm diebus. Hoc ei nemo doctorum concedet.

QUÆSTIO XIII.

An & quare Chriſtus, ultimum ſuum Paſcha unâ nocte maturiùs celebraverit quàm cæteri Iudæi?

NObilis, antiqua, & difficilis ſatis eſt quæſtio de vero die quo ultimum ſuum Paſcha Chriſtus celebravit: Etſi nolim profiteri cum *Spalatenſi* lib. 5. de Repub. cap. 6. parag. 260. dubium hoc eſſe tam ingens, ut ejus nodus, ſi quis alius in Evangeliis, ſit ſolutu difficillimus.

Tres ſunt hac de re ſententiæ primariæ. Prima Chriſtum ſtatuit anticipâſſe diem legalem Paſchatis, qui fuit lunâ decimaquartâ, ſeu menſis primi Niſan die decimoquarto, ita ut hujus menſis die decimo tertio ultimum ſuum Paſcha Chriſtus celebrârit uno die ante cæteros Judæos. Secunda eſt eorum qui Dominum die ordinario Lunâ decimaquartâ unà cum cæteris Judæis ſuum Paſcha celebrâſſe docent. Tertia, quæ eſt noſtra, anticipâſſe quidem Chriſtum Judæos vult uno die, ſed ita ut ille diem legalem decimumquartum, hi diem poſteriorem, decimumquintum obſervaverint.

Malè recentiores Græci volunt Chriſtum anticipâſſe legitimum Paſchatis diem.

Sententiæ primæ auctores & patroni ſunt recentiores Græci; dico recentiores, quia antiquiores *Chryſoſtomus*, *Epiphanius*, *Theophylactus* & alii in tertiâ ſunt ſententiâ: antiquiſſimi autem Græcorum tantùm abfuerunt ab hac poſteriorum mente, ut à pertinaci ſuâ Paſchatis in Lunâ decimaquartâ celebratione Quartadecimanorum & Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν titulo infamarentur, quinctiam à *Philaſtrio* & *Auguſtino* in hæreticorum Catalogo diſponerentur; non tam quòd Paſcha celebrarent cum Chriſto Niſan decimoquarto, quàm quòd ſecundum legem Moſaicam, omnibus Chriſtianis neceſſitatem imponerent eo die celebrandi.

Explicatur quæſtio Azymitica.

Hac de re per multos annos lis nimis quam acerba viguit, & Eccleſias Orientales ab Occidentalibus pudendo ſchiſmate penè ſeparavit: verò imò niſi *Irenæi* Lugdunenſis magna modeſtia, nec minor auctoritas, *Victoris* Romani Pontificis Orientales omnes excommunicationis telo ferire parati ſuperbum fervorem temperâſſet, tota Eccleſia eo incendio mox conflagratura videbatur: tandem Nicæna Synodus

nodus flammam iſtam extinxit canone conſtructo (qui tamen hodie non extat) ut Paſcha celebraretur die tantùm Dominico quo Dominus reſurrexit, qui vel in decimumquartum incideret, vel eum proximè ſequeretur.

Aliquot hujus diſcordiæ ſcintillæ diu poſt Concilium Nicænum fovebantur, inprimis in eccleſiis longinquioribus & Britanniâ, ubi noſtri majores Scoti Pictique Orientalium decimumquartum mordicus ſequuti ſunt, Angli autem recentes tunc in Inſulam advenæ, non minùs animoſè occidentalium Dominicam. videtur *Petavius* in animadverſionibus ſuis ad *Epiphanii* hæreſin 51. ex Jeſuitico ſuo in Romanas partes, quas Angli tum ſequebantur, favore in controverſiâ hac narrandâ, Scotorum ſententiam & argumenta non ſatis ingenuè proponere. Certè dolendum fuit quòd tamdiu lites de cæremoniis Eccleſias vexaverint, quæ facillimè à primo ortu ſupprimi potuiſſent, ipſarum cæremoniarum omnino non neceſſariarum totali, ut hodie, apud multos Orthodoxos omiſſione atque neglectu.

Utcunque Orientales moderni, à quinque aut ſex jam ſeculis cæremonialem hancce controverſiam, immutato aliquantum litis ſtatu ab inferis revocârunt, & nimis quàm acerbè contra Occidentales exagitârunt. An ad hunc diem lis duret neſcio: video quidem in *Jeremiæ* Patriarchæ Conſtantinopolitani cenſurâ Confeſſionis Auguſtanæ cap. 13. ſatis apertè hujus litis contra Occidentales vitam innui, quos in ſuis ibi notis *Socolovius* fusè contra Orientales tuetur: ſed in Cyrilli Patriarchæ nuperâ confeſſione nullum habetur hac de re verbum. ὀρθοδοξότατος enim iſte Patriarcha reformatis Proteſtantium Eccleſiis contra Pontificios Romanos conjunctiſſimus omnes controverſias non tantùm in ritibus & rebus minoris momenti, ſed inprimis in dogmate rebusque gravioribus inter Orientales & Occidentales Proteſtantes inſigni ſuâ & felici operâ ſopire atque extinguere ſummo conatu molitus eſt; etſi hoc labore nefariis Jeſuitarum artibus crudelem necem ſed glorioſiſſimum martyrium ſibi pepererit.

Controverſiæ præ manibus quam recentiores Græci contra Latinos agitabant, primus ſtatus fuit de qualitate panis Euchariſtici, debeatne eſſe azymus an fermentatus: Initio Latini tam quàm Græci panem fermentatum uſurpabant, dum Ebionitæ & alii Judaizantes hæretici pro Moſaicis ritibus nimiùm pugnarent; ſed iſtis hæreticis mortuis & ſepultis, plerique ſi non omnes ubique in Eccleſiâ celebrabant cœnam in azymis. De hac re ut indifferenti ad annum ſupra milleſimum ſilentium fuit, ſed mox Eccleſia Romana non ſatis habens ut ipſa in azymis celebraret, nimis imperioſè aliis omnibus imperavit ut in hoc ritu ſe ſequerentur: hinc Eccleſia Græca, quæ in multis aliis à Romanenſium ſuperbiâ dudum abhorrere cœperat, non minore cum imperio omnibus ſuis panem fermentatum mandavit, & ut hanc theſin firmo argumento ſtabiliret, docere etiam cœpit, Chriſtum in pane fermentato ſuam cœnam celebrâſſe. Utrique tam Græci quam Latini in hoc conveniebant principio, & ejuſmodi pane celebrandam cœnam, quo ipſe Dominus in primâ ſuâ cœnâ eſt uſus: utinam regulam hanc in maximè neceſſariis & cœnæ partibus ſummè eſſentialibus, cautè obſervâſſent; hoc pacto ſacramenti cœnæ partes integrantes primarias, nimirum calicem, & ipſius panis ſubſtantiam, nunquam auſi fuiſſent Romanenſes ex cœnâ ejicere. Utcunque in circumſtantiis primæ cœnæ merè accidentalibus nullâ neceſſitate cogimur Chriſtum imitari: itaque licet in azymis Chriſtus celebrâſſet (ut quidem celebravit) nulla hinc neceſſitas omnibus Chriſtianis imponitur azymorum: & licet panis primæ cœnæ fuiſſet fermentatus, praxis tamen illa prima nullum cogebat in poſterum fermentatis uti.

Græci hîc fervidiores erant Latinis, nam hi in Concilio Florentino, imò & Tridentino non damnant prorſus fermentatorum uſum, modò ſua Eccleſiis libertas permittatur, ſed Græci ſuum morem omnes voluerunt ſequi ut neceſſarium, negantes Latinorum azyma veros fuiſſe panes. Certe Miſſarum ab aliquot jam ſeculis panes azymi tam tenuia ſunt folia, ut qui neget eſſe panes, non valdè erret: tamen infermentata omnia, quia infermentata, negare panes, contradicit non minùs ſenſibus quàm rationi.

Primarium argumentum, quo Græci probabant fermentatorum uſum neceſſarium, erat Chriſti praxis, quam ex materiâ præ manibus demonſtrare ſe irrefragabiliter putabant. *Argumenta Græcorum refutantur.* Poſt primum Azymorum ad ſeptimum inde diem, nullum inter Judæos fermenti uſum fuiſſe concedunt omnes, ſed ante primum Azymorum omnes pariter concedunt panem ἔνζυμον fuiſſe communem. Si ergo probaverint 1.
Græci Chriſtum ſuam cœnam, & ultimum Paſcha celebrâſſe ante primum Azymorum, omnia ſua obtinuiſſe ſe ſatis firmiter arbitrantur. *Aquinas* quidem & alii hanc Græcis conſequentiam negant affirmantes, licet Chriſtus decimotertio die celebrâſſet ultimum ſuum Paſcha, & ultimam cœnam, non inde tamen ſequi celebrâſſe in ἐνζύμοις, nam licet ἔνζυμος tum fuerit communis toti populo, nec lex azyma requireret ante diem ſequentem, tamen in communi uſu ἐνζύμων facilè reperire potuerunt azyma: ſi autem Domino viſum fuiſſet ſuum Paſcha ante dies Azymorum celebrâſſe, nihil ipſi aut cuivis alii facilius, quàm die ante Azyma cum ἔνζυμα communia, reperiſſe azyma, in quibus ſecundum legem Dei inviolabilem Paſcha ſuum celebrâſſet.

Sed antecedens eſt, quòd omnes Latini & nos

nos negamus, Græci autem probare conantur; Primò ex Joan. 13. 1. ubi Christus ultimum suum Pascha, adeoque sacram cœnam celebrâsse ante festum Paschatis affirmatur. Resp. Loquitur ibi *Joannes* de festo Paschatis prouti à Judæis eo anno celebratum est, die non legali decimoquarto, sed decimoquinto ut postcà apparebit. Quod autem Christus suum Pascha die decimoquarto legitimo celebrârit, neglectâ Judæorum traditione de dilatione Paschatis in diem decimumquintum patet ex tribus reliquis Evangelistis Matth. 26. 17. Marc. 14. 12. Luc. 24. 7. ubi habetur expressè Christum Pascha suum ultimum celebrâsse primo die Azymorum qui diverso respectu fuit decimusquartus & decimusquintus, sed nullo modo decimustertius. Resp. Græci priores tres Evangelistas errantes in circumstantiâ temporis à *Ioanne* fuisse correctos. Replica. Manifesta hæc est contra sacras Scripturas blasphemia. Certè eam multi ex Latinis viri doctissimi & ingenui Græcis imputant & inter alios *Thomas Aquinas*, sed cùm nullum ex Græcis auctorem hujus blasphemiæ citent, & *Bellarminus* ac cæteri Græcorum adversarii acerbissimi fateantur apud *Euthymium* aliosque Græcos, hujus controversiæ præcipuos patronos nihil haberi tale, omitti potest hæc latinorum immerita si non calumnia, certè temeraria nimis & injuriosa inadvertentia.

2. Secundò argumentantur Græci ex Joann. 18. 28. Cùm Christus erat à *Pilato* judicatus nondum *Iudæi* suum Pascha comederant, quod secundum legem decimoquarto Nisan comedendum erat, Christus autem suum celebrârat die antecedente, quem oportuit fuisse decimumtertium. Resp. Si Judæi eo anno diem legalem observâssent & non secundum suas traditiones contra legem Paschatis celebrationem à decimoquarto ad decimumquintum transtulissent, argumentum fuisset insolubile; verum quòd Judæi eo anno non legitimo decimoquarto sed decimoquinto celebrârint, mox videbimus.

3. Tertiò argumentantur Græci ex Joan. 19. 31. Dies in quo Christus erat crucifixus fuit παρασκευὴ & præparatio ad Pascha, quod die decimo quarto celebrabatur. Ergo Christi Pascha & cœna quæ die priore celebrabantur, necessariò incidebant in decimumtertium. Resp. ut supra παρασκευὴν hanc fuisse non ad verum Pascha legale, sed ad traditionale Judæorum, quod isto anno uno die serius fuit legitimo.

Contra Græcos arg. 1. Nos autem contra Græcos sic argumentamur. Christus, ut habet *Chrysostomus* in Mat. 26. 2. exactè semper, ut in omnibus ita & in die Paschatis, legem Dei observavit; peccâsset autem contra legem, si à die decimoquarto ad decimum tertium Paschatis celebrationem retraxisset. Regerunt Græci, adactum necessitate Christum ob instantem mortem, ut anticiparet diem Paschatis, etiam ob hoc, ut typum de Paschate impleret, ut scilicet ipse verum Pascha sacrificaretur in cruce, eo ipso tempore quo typicum in templo offerebatur. Replica 1. Ille in cujus manu sunt omnia disponit singula tempore tam oportuno, ut nulla ei necessitas à quovis tempore incumbat violandi legem. 2. Cùm reverâ legem Paschatis exactè servâsset Christus die decimoquarto inter duas vesperas, commodè omnia disposuit, ita ut ejus mors non tantùm in ipso Paschatis die contingeret, qui à vesperâ secundâ diei decimi quarti inceperat, & ad finem diei decimiquinti perseverabat; sed etiam in illis ipsis horis in cruce pendebat, cum agnus Paschalis in templo à sacerdotibus immolaretur; quod tamen in responsione antitypi ad typum non requirebatur; nam Christi mors perfectissimus antitypus fuit quotidiani sacrificii matutini, & omnium sacrificiorum quæ quovis anni die, & quavis cujuscunque diei horâ immolabantur, non propterea tamen mori oportuit Christum tempore matutino, aut omnibus horis quibus ullum sacrificium vel ordinarium, vel extra ordinem mactabatur.

Iterum argumentamur, diem primum azymorum fuisse mensis decimumquintum, aliquando quidem vocatur dies decimusquartus ut Exod. 12. 18. quod cautè observandum est ad varios Scripturæ locos elucidandos, nam aliquando Paschatis dies & dies primus Azymorum conjunguntur ut unus & idem dies decimusquartus: aliquando disjunguntur ut duo distincti; cum Paschati decimusquartus, & primo Azymorum decimusquintus attribuuntur, quorum hæc ratio est: Hebræorum dies incipiebant à noctibus, itaque decimusquintus Nisan incipiebat ab occasu solis diei decimiquarti, quod ergo gerebatur ad istius diei decimiquarti occasum, rectè refertur vel ad decimumquartum vel ad decimumquintum: jam verò Pascha jussum est occidi in vesperâ decimiquarti diei, quæ fuit non principium sed finis istius diei, nam statim post comestum agnum primo manè diei decimiquinti extrusus est populus Israeliticus ex Ægypto, Exod. 12. 33. Cùm autem dicitur Pascha Levit. 23. 5. paratum inter duas vesperas, cave intelligas tam laxè ut parari potuerit quovis tempore inter primam vesperam istius diei quæ incipiebat ab occasu solis diei decimitertii & secundam quæ desinebat in occasu solis diei decimiquarti. Illud enim בין הערבים strictè intelligendum est de secundâ vesperâ diei decimiquarti & primâ decimiquinti. Nam prout *Iosephus*, *Philo*, ac *Maimonides* Pascha describunt horâ nonâ seu tertiâ pomeridianâ diei decimiquarti tribus horis ante solis occasum agnus mactabatur, offerebatur, & assabatur, ut ita para- *Quid sit inter duas vesperas.*

 tus

tus comederetur ad horam duodecimam in ſolis occaſu & horâ primâ diei decimi quinti poſt ſolis occaſum. Sic appareret, quomodo Paſcha quod parandum erat in fine diei decimiquarti & comedendum initio decimiquinti, rectè referatur tam ad diem decimumquartum quàm ad decimumquintum. Certè celebrationes Paſchatis & primi Azymorum tam erant ſibi invicem vicinæ ac junctæ, ut, quamvis locis citatis diverſis diebus diſtinguantur, tamen aliàs abſque diſtinctione in unum diem conjungantur, ut videre eſt Luc. 22. 7. Marc. 14. 1. Matt. 26. 17.

Subjungimus jam argumenti minorem: Atqui Chriſti Paſcha celebratum eſt primo die Azymorum, ut ex locis jam citatis patet, quomodo autem iſta cum *Ioannis* Evangelio conveniant, ſuprà dictum eſt.

Malè Bellarminus divertit à Græcis ad Proteſtantes.

Bellarmino in diſputatione ſuâ contra Græcos lib. 4. de Euchar. cap. 7. & ſequentibus, non tam curæ eſſe videtur argumenta fortia contra ipſos premere, quàm calumnias ſtruere *Calvino*; certè noſtri in hac quæſtione cum Græcis non jungunt, ſed fortioribus Græcos argumentis oppugnant, quàm quivis ex Pontificiis; quòd verò liberum putemus & indifferens, ut vel in ἀζύμοις vel ἐνζύμοις ſacra cœna celebretur, id ante nos Concilium Florentinum (quod omnes Pontificii ut Oecumenicum approbant) idem planè determinavit: quod verò ex noſtris Eccleſiis quædam ἀζύμοις quædam ἐνζύμοις utantur, id faciunt ex mero arbitrio ſine ullâ neceſſitate: nam ubi panis fermentatus eſt communis non quærunt ἄζυμα; & ubi ἄζυμα ſunt communia, ut apud nos & pleramque Scotiam non quærunt ἔνζυμα. Utinam lites noſtræ omnes cum Eccleſiâ Romanâ tam eſſent compoſitu faciles; hanc ſerram nullus vir pius & doctus diu reciprocaret.

Sententia ſecunda vult Chriſtum & Iudæos eodem die celebrâſſe Paſcha.

Sententia ſecunda Chriſti Paſcha ponit in eodem tempore cum Paſchate Judæorum, nimirum Niſan decimoquarto ad veſperam diei Jovis feriâ quintâ.

Conſtantinus Magnus & alii poſt eum Imperatores *Chriſtiani*, ut religionem ſuam & zelum erga Chriſti nomen mundo demonſtrarent, legibus ſuis civilibus ſanxerunt, non tantùm ut tota hebdomas Paſchalis (ſicut erat inter Judæos) ſed etiam hebdomas ei proxima eſſent feſtivæ; ita ut quatuordecim omninò dies à Dominicâ reſurrectione ut ſolennes

Quid feriæ.

feriæ per totum Romanum orbem celebrarentur; hoc pacto in hebdomade Paſchali dies Dominica ſeu dies ſolis erat feria prima, dies Lunæ feria ſecunda, Martis tertia, Mercurii quarta, Jovis quinta, Veneris ſexta, Saturni dies, qui erat Judæorum ſabbatum, feria fuit ſeptima. Pro hac dierum in hebdomadâ Paſchali nomenclaturâ, poſt tempora *Conſtantini*, in Eccleſia Latina dies omnium hebdomadum totius anni nominabantur feriæ à primo ad ſeptimum, ſeu à die Solis ad diem Saturni.

Argumenta Baronii pro hac ſententiâ refutantur.

Sententia præ manibus Chriſti Paſcha celebratum vult lunâ decimaquartâ, die Jovis feriâ quintâ, ſicut prior lunâ decima tertiâ, die Mercurii, quartâ feriâ. Pro ſecunda hac ſtant multi viri doctiſſimi tam ex Proteſtantibus quàm Pontificiis. Ex his eſt *Aquinas*, *Toletus*, *Bellarminus*, *Baronius*, *à Lapide*, *Eſtius*, & alii multi. Ex illis *Beza*, licet dubius, *Grotius*, *Hamondus*, Annotatores Anglicani ultimi, & alii. Sententia duas habet partes; prior, Chriſtum ſuum ediſſe Paſcha lunâ decimaquartâ, feriâ quintâ, die Jovis ad noctem: poſterior Judæos eâ ipsâ nocte ſuum etiam comediſſe. Priorem partem facilè concedimus, abundè enim probatur ex Scripturæ locis quos jam adduximus contra primam ſententiam; ſed tota difficultas eſt in ſecundâ parte: varia ad eam probandam congeruntur argumenta à *Maldonato*, *Bellarmino*, & inprimis *Baronio* ad an. Chr. 34. num. 23. Ad ea quæ *Baronius* affert, quia nervoſiùs & clariùs ab ipſo quàm alio quoquam premi videntur, hîc reſpondebimus.

Primum eſt ex tribus primis Evangeliſtis in 1.
locis ſuprà citatis. Patet Chriſtum ſuum Paſcha celebrâſſe primo die Azymorum, eodemque die Judæos Paſcha immolâſſe, & à Lucâ aſſeritur neceſſe fuiſſe ut eo die immolarent. Reſp. *Marcum* nihil habere de Judæis, ſed tantùm ſimpliciter dicere, immolabant; hoc autem ſatis ſalvatur per factum Chriſti & Apoſtolorum, quicquid alii Judæi egerint. Neceſſitas autem, de quâ *Lucas*, refertur ad officium lege præſcriptum eo die celebrandi; quod Chriſtus cum ſuis exactè præſtitit, non verò ad praxin cæterorum Judæorum, qui Phariſæorum traditionibus à lege hîc abſtrahebantur.

Argumentum ſecundum. Lex tam arctè 2.
celebrationem Paſchatis diei decimoquarto alligabat, ut ſi qui cauſis maximè neceſſariis eum diem ſervare non poſſent, non tamen potuerint in alium diem differre, ſed eodem die decimoquarto menſis ſequentis celebrare divino præcepto mandabantur Num. 9. ℣. 10. 2. Paralip. 30. ℣. 13. Reſp. Divinum hoc mandatum non impediebat Scribas ſuas traditiones ad Dei legem addere, quas Chriſtus tam voce quàm facto ſæpè refutavit.

Tertium. Oportuit Chriſtum verum Pa- 3.
ſcha mactari eo die quo populus typicum Paſcha celebrabat, Ergo populus eo die celebravit quo Chriſtus eſt crucifixus. Reſp. Licet daremus totum argumentum, nihil militaret contra nos: præterea, ut typus & antitypus perfectiſſimè conveniant, non requiritur, ut ſuprà dictum, omnimoda in tempore convenientia. Denique paſſus eſt Chriſtus eo die naturali quo per legem celebrandum erat Paſcha, & quo ipſe ſuum Paſcha comedit,

dit, etsi Judæi in diem post ejus passionem ipsorum Pascha distulerint.

Scaligeri ἐναντιοφανία.

Quid sibi velit præstantissimus vir *Iosephus Scaliger* de emendatione temporum pag. 530. & 531. οὐ μανθάνω, ibi enim urget ex *Hilarione*, & rectè; Christum passum feriâ sextâ, Nisan decimoquinto; suumque Pascha mactasse feria quinta die decimoquarto secundum legem, non ut Judæi, die sequenti; ibidem tamen iterum atque iterum Christum vult passum die decimoquarto, & Pascha suum celebrasse die decimotertio, quomodo hæc consistant ego quidem non capio; sed quia repugnantiam hanc ab aliis non animadverto notatam, malo eam imputare obcsitati meæ, quàm cuiquam in viro maximo errori.

Maldonati etiam argumenta refutantur.

Addit *Baronio Maldonatus* ad Matt. 26. 2. multum super argumenta, quorum primaria videntur hæc duo; prius ex Joan. 18. 39. Die
1. Paschatis quo populus celebravit Pascha dimissus est *Barrabas*: Atqui eo die Christus est crucifixus, Ergo quo die Christus est crucifixus Judæi celebrârunt suum Pascha. Resp. dato eodem illo die dimissum *Barrabam* & non die sequenti, quod tamen verba non probant, ut rectè observavit *Maldonatus*, licet enim eo die potestatem à *Pilato* Judæi acceperint solvendi *Barrabam*, rectè tamen ejus potestatis executio differri potuit in diem sequentem, quando ipsi festum celebrare cœperunt; Sed hoc omisso dicimus nihil argumentum concludere pro thesi, nam concedimus populum comedisse Pascha eo die quo Christus est crucifixus; sed ob hanc rationem contendimus non comedisse populum eodem die cum Christo qui nocte antecedente comederat.

2. Alterum est. Si Christus anticipasset diem communem Paschatis, offendisset discipulos suos, & Judæis ipsum ut legis desertorem accusandi præbuisset justam causam. Resp. Apostolos & illum discipulum hospitem in cujus domo celebravit Pascha, satis armaverat ne scandalum acciperent, cùm ante biduum & aliàs de ultimo hoc suo Paschate, sermonem multum apud ipsos habuisset: & quod ad hostes, nullam illi justam hinc habebant causam Christum accusandi, cùm literam legis contra eorum traditiones exactè servasset, nec illis dum crimina alia capitalia contra Christum premerent, minutiis istis ritualibus iisque controversis immorari commodum fuit.

Pro tertiâ sententiâ communi argumento.

Sententia tertia quam sequimur est Protestantium plerorumque, *Calvini*, *Scaligeri*, *Calvisii*, *Causaboni*, *Deodati*, *Piscatoris*, Annotatorum Belgarum, & aliorum, multorumque etiam doctissimorum ex Pontificiis ac Jesuitis, *Jansenii*, *Maldonati*, *Salmeronis*, *Petavii*, & aliorum post *Paulum Burgensem*, Judæos non nisi post Christi passionem Pascha celebrâsse in fine diei decimiquinti ac principio decimi sexti, feriâ sextâ finiente, & septimâ, quæ fuit sabbatum, incipiente.

Hanc probamus primò ex Joa. 18. 28. Judæi die passionis Dominicæ noluerunt ingredi forum *Pilati*, ne contaminati arcerentur à comestione Paschatis: Ergo eo die Pascha nondum comederant, quod tamen nocte præcedente Christus celebraverat. Argumenti hujus insolubilitas patet ex absurditate responsionum quæ hactenus sunt allatæ. Solutio communis, cui *Bellarminus* & *Baronius* post *Toletum* adhærent, est; comestionem Paschatis fuisse duplicem; unam agni Paschalis, aliam sacrificiorum aliorum quæ septem diebus Azymorum offerebantur, priorem peregisse Judæos nocte priore cum Christo, posteriorem nocte sequente post Christum passum, de hac solâ loqui *Joannem*. Distinctionem hanc fundant in Deut. 16. 2. Sacrificabis Pascha domino Deo tuo de pecudibus & bobus: hic oblatio non tantùm agni sed etiam ovium & boum dicitur sacrificium Paschatis. Replica, quòd mundities à *Joanne* memorata referenda sit non ad agnum Paschalem, & primum diem Azymorum, sed ad sacrificia quæ cæteris Azymorum diebus fiebant est contra legem, quæ solennitatem festi ponebat inprimis in comestione agni immaculati, & die primo Azymorum, quando sancta semper fuit populi congregatio, in diebus autem reliquis Azymorum tanta in populo mundities & sanctitas non requirebatur, ut est in confesso. Secundò. Licet die Paschatis & primo Azymorum holocausta & pacifica oblata fuerint de bobus & aliis pecudibus præter agnos, nunquam tamen Scriptura ista sacrificia vocat ipsum Pascha; nec ea comedentes unquam dicti sunt comedere, ut notat *Causabonus* Emphaticè, τὸ πάσχα.

Nova Cardinalium distinctio caret fundamento.

Quod ad locum Deuteronomii, corruptus is est ab Interprete Latino, nam quod habent Hebræa: וזבחת פסח צאן ובקר secundum Anam, sacrificabis Pascha ovem & bovem, malè transtulit Latinus, sacrificabis Pascha de ovibus & bobus, non enim Pascha oblatum erat de ovibus & bobus, sed tantùm de agnis, etsi ovina & bovina sacrificia cum agno Paschali sunt conjuncta. Græcus Interpres veritatem Hebræam hîc sequitur, θύσεις τὸ πάσχα πρόβατα καὶ βόας, & Chaldæus Paraphrastes, ut alia sacrificia à Paschate distingueret, sic paraphrasticè transfert, Mactabitis Pascha inter vesperas, & boves ac oves crastino die.

Spalatensis commentum refutatur.

Spalatensis lib. 5. de Repub. cap. 6. parag. 272. omnibus aliorum sententiis rejectis novam horum dubiorum solutionem, quasi à se inventam proponit. Ea quidem nova non est, nam legisse eam potuit in *Causabono*, & fortasse legit, sed ut inventi gloria sibi uni deberetur, dissimulat ullibi legisse. *Causabonus* exerc. 16. parag. 12. affert *Cedronum*, *Petrum Alexandrinum*, *Metrodorum*, & alium *Anonymum* qui ante *Spalatensem* disertè docuerunt

cuerunt Christum in ultimâ cœnâ non omninò comedisse agnum Paschalem, neque Azyma, sed solùm cœnam communem. Absurdum hoc commentum est, & non tantùm contra omnium aliorum Christianorum, tam antiquorum quàm recentiorum sensum, sed etiam contra expressam Scripturam Luc. 22. 15. Desiderio desideravi hoc Pascha edere vobiscum. Ecquid hoc tam vehementi desiderio Christus est frustratus? num hæc verba loquutus est in ipso actu celebrandi Paschatis? in ipso cœnaculo? quod suo mandato paratum erat, expressè hoc fine ut Pascha cum suis discipulis ibi comederet Matt. 26. 17. 18. 19.

In argumentis quæ pro hoc absurdo affert *Spalatensis* nulla est difficultas. Primò. Pascha comedebatur, inquit, à stantibus & festinantibus. At cœna Christi ultima fuit prolixa & celebrata à sedentibus. Resp. Statio & festinatio erant accidentia primi Paschatis Ægyptiaci quæ nunquam legimus fuisse repetita. Secundum. In cœnâ Christi fuit jus carnium in quo panis Judæ datus intingebatur, at in Paschate omnia erant assa, nihil carnium coquebatur. Resp. Illud ἔμβαμμα, in quod Christus panem Judæ intinxit, non erat jus carnium, sed acetum cum lactucis, & amaris herbis, cum quibus Pascha comedi à Deo jussum est. Tertium. Putabant discipuli jussum Judam festinare ut emeret necessaria ad festum: Ergo festum Paschatis nondum venerat. Resp. Festum Azymorum erat septem aut octo dierum, primus dies inceperat, cæteri sequebantur, ad quorum celebrationem multa erant discipulis emenda.

Grotii etiam & Hamondi absurda exploduntur.

Paucæ sunt tam absurdæ sententiæ quin aliquos sectatores reperiant. *Hugo Grotius* ad Mat. 26. 18. *Spalatensem* hìc sequitur, etsi eum non nominet, ut ipse hujus quoque novitatis semet celebret auctorem. Magis ingenuus est ejus assecla *Hamondus*, qui hìc ut vulgò, suarum absurdarum novitatum incomparabilem verè *Grotium* præcursorem fatetur ad Mar. 14. 12. litera C. Distinguunt hi inter Pascha θύσιμον & inter μνημονευτικόν: hoc volunt Christum comedisse die Nisan decimo tertio, unam noctem ante Judæos, non tamen violâsse legem, quia Pascha hoc memorativum non fuit lege mandatum, sed ritus voluntarius quo sine omni agno panes azymi cum herbis amaris in memoriam Paschatis comedebantur. Audax commentum; quod Judæi tale Pascha sine sacrificio in terrâ Babylonicâ comedebant, nullo probatur exemplo: quantumviscunque autem superstitionis infideles Judæi post suam rejectionem perpetrent, quid ad Christianos? Et si quæ affert *Grotius*, ex *Procopio*, ejus sententiam de Paschate sine agno manifestè jugulant: utcunque (sicut novatoribus solenne est) ad solvendum levius dubium, in multò gravius incidunt; hi ut probent Judæos legitimo die decimoquarto suum Pascha celebrâsse, affirmant Christum comedisse suum die decimotertio illegitimo, imò verò Christi Pascha non fuisse Pascha, nisi ὁμωνύμως, neque omninò à Deo institutum, sed voluntarium, hoc est, superstitionem voluntariam. Quicquid fingatur de Judæis Chananæam habitantibus, tamen ullum Judæum Hierosolymis degentem Pascha unquam celebrâsse in azymis & herbis amaris sine agno, idque in die decimotertio, quando Deus azyma non requirebat, nullâ scripturâ probari potest.

Quod premunt Christo agnum Paschalem extra diem legitimum expectandum non fuisse à sacerdotibus in templo agnos omnes Paschales mactantibus. Resp. Diebus singulis mactabant sacerdotes in templo agnos, aliasque pecudes quamplurimas, quas reddebant quibuscunque offerentibus comedendas domi: quàm ergo facile fuit pridie Paschatis patrifamilias apud quem Christus ultimum cœnavit, impetrare mactatum in templo agnum à sacerdote nihil inquirente ob quos fines agnus iste comedendus esset; Præterea, si negaremus agnos omnes Paschales in templo fuisse mactatos à Sacerdotibus, *Philonem* haberemus hâc in re ὁμόψηφον, qui disertè asserit in festo Paschatis omnes patresfamilias à Deo permissos intra suas domos agnum mactare: fatemur aliquando sacerdotes Paschata in templo mactata familiis distribuisse ut comederentur, ut tam ex Scripturis quam *Iosepho* patet, sed id semper præstitum negat *Philo*. Quòd autem *Grotius Philonem* aut *Alexandrinum* taxat ignorantiæ patrii in hoc moris, censura est tantùm pro imperio; rectè *Philo* ante destructum templum secundum vivens non videtur circumstantias Paschatis omnibus Judæis ubicunque viventibus notissimas ignorare potuisse.

Argumentum secundum pro sententiâ communi.

Secundum nostrum pro tertiâ sententiâ argumentum est ex Joan. 13. 1. Christus ultimam suam cœnam ante diem festum Paschatis comedit, hoc aliter non potest intelligi quàm quòd Christus suum Pascha ederit ante Pascha Judæorum, nam supponendo Christum & Judæos eâdem nocte, eâque legitimâ sua Paschata celebrâsse; verba *Ioannis* non possent concipi sine manifestâ contradictione; scilicet Christum celebrasse Pascha die legitimo, & tamen ante diem legitimum Paschatis; *Baronius*, & *Bellarminus* post *Toletum* respondent diem Paschatis sumi aliquando pro die naturali viginti quatuor horarum à vesperâ in vesperam: aliquando pro artificiali duodecim horarum ab ortu solis ad occasum; loqui verò *Ioannem* de artificiali, non naturali. Replico 1. Distinctionem hanc non tollere ἐναντιοφανὲς, celebrâsse Christum Pascha legitimo die ante diem legitimum. Secundò. Nusquam dies Paschatis pro die artificiali sumitur, nam hic semper incipit à mane posteriori, & verò secundum expressum Dei mandatum, nihil Paschatis

tis remanere potuit, usque ad sequens manè. Deinde dies artificialis post Pascha fuit primus azymorum, decimusquintus Nisan, à die Paschatis antecedente decimoquarto Nisan manifeste distinctus.

3. Tertium argumentum ex Joan. 14. ℣. 14. Christus mortuus est in παρασκευῇ Paschatis Judæorum: Ergo suum Pascha celebravit integro die & nocte ante Pascha Judæorum, quod semper παρασκευὴν sequutum est. Respondent tres Cardinales Pascha nullam habuisse παρασκευὴν sed παρασκευὴν omnem fuisse sabbati, adeoque Christum mortuum esse in παρασκευῇ sabbati, sed non Paschatis, quod nullam habuit παρασκευὴν; παρασκευὴν tamen sabbati dictam fuisse Paschatis, quia sabbatum eo anno incidebat in secundum Azymorum, qui fuit decimussextus Nisan, & tertius dies Paschatis. Replico 1. falsum esse nullum festum Judæorum præter sabbatum habuisse παρασκευήν: contrarium *Causabonus* tot locis Talmudi & Rabbinorum demonstrat, ut Jesuita *Petavius* multò in istis omnibus Cardinalibus doctior apertè det manus & nobis se jungat; & verò quis audeat negare Pascha suam habuisse παρασκευὴν cum absque omni distinctione formalissimis verbis *Joannes* illud affirmet? Secundò. Falsum est sabbatum dici Pascha quod tertio die Paschatis eo anno extiterit, nam licet fateamur totum festum Azymorum, septem aut octo dierum vocari Pascha, tamen omnes illos septem dies & eorum unumquemque à primo ad ultimum vocari Pascha, non potest probari ullo Scripturæ loco. Tertiò. His omnibus omissis tenet nostrum argumentum, nam Pascha Christi uno die antecessit etiam illam παρασκευὴν sabbati in quâ est crucifixus.

4. Quartum argumentum. Si Judæi cum Christo Nisan decimoquarto Pascha comedissent, tum decimusquintus sequens scilicet feria sexta, seu dies veneris in quo Dominus est crucifixus, fuisset Judæis primus Azymorum adeoque sanctus, in quo licet præparatio ciborum esset licita, omnia tamen opera servilia erant illicita: Atqui dies ille Veneris non fuit talis, sed omnino profestus, in quo Judæi publicè capitales agebant causas, fabricabant cruces, damnatos necabant & sepeliebant, imò ipsorum religiosissimi ac sanctissimi sindonem ac aromata emebant, omniaque procurabant quæ ad mortuorum sepulturam faciebant, à quibus statim ut sol occidit, religione sabbati abstinuerunt, totoque die sancto ab iis quieverunt. Respondent quæ ad mortuorum sepulturam spectabant, fuisse opera charitatis quæ dies sanctissimus admittebat: præterea Judæos adeò profanos fuisse, ut vel sabbati religionem flocci fecerint. Replica, opera ad sepulturam spectantia tam fuisse profana, ut ab istis *Iosephus*, & sanctæ mulieres toto sabbato religione diei abstinuerint, & verò licet Judæi profanissimo essent corde, usque adeo tamen in externis religiosos agebant, ut ne minima, quæ ullâ specie diem sacrum contaminare videbantur, admitterent.

5. Quintum argumentum ex Joan. 19. 31. Sabbatum post Christi mortem dicitur *dies magnus*, denominatio hæc non oritur ex ipso sabbato, nam sic omni sabbato competeret, sed ab aliquâ magnâ solennitate sabbato adjectâ, in festo Azymorum nulla erat magna solennitas, nulla sancta convocatio, nisi die primo & ultimo, ultimum autem nemo vult eo anno incidisse in sabbatum; Ergo primus fuit qui tunc incidens in sabbatum ei magni diei titulum acquisivit; & verò primus Azymorum verus fuit die præcedente scilicet decimoquinto Nisan, quo Christus post legale suum Pascha passus est; sed primus ille Azymorum, qui sabbatum in quo Christus in sepulchro cubuit effecit diem magnum, fuit etsi non verus, Judæorum tamen primus Azymorum, quem illi, ne duæ magnæ solennitates se continuò sequerentur, ex Synedrii præscripto in sabbatum transtulerunt, ut sic sabbatum hoc aliâ maximâ solennitate auctum meritò *dies magnus* diceretur. Respondent tres Cardinales, dictum illud sabbatum magnum ob concursum tertii diei Paschatis seu secundi Azymorum cum sabbato; translationem autem feriarum fabulam esse diebus Christi, & dum staret secundum templum inauditam. Replica, dies Azymorum inter primum & ultimum non erant solennes, nec quicquam magnitudinis addebant sabbato. Quod ad translationem feriarum attinet, eam tam firmiter demonstrat *Paulus Burgensis*, & tot testimoniis antiquorum Rabbinorum *Causabonus* aliique confirmant, ut ipse *Petavius* eam amplectatur. Non equidem existimo translationem istam feriarum fuisse divinam, licet hoc disertè affirmet cùm *Calvinus*, tum *Beza*. Nam si fuisset divina, cur non eam Christus sequutus est? Et tamen non probo *Ludovicum de Dieu*, nec ejus auctorem *Ioannem Cochum*, qui contra Doctissimos cùm Reformatorum tum Jesuitarum hanc feriarum translationem negat: certè sine eâ sat rectè defenditur tertia nostra sententia, quæ tantùm affirmat rem, quòd Christus suum Pascha pridie quàm cæteri Judæi eorum Pascha celebrarit, non autem unum aliquem istius rei modum, etsi modus hic translationis unius feriæ in aliam, nimirum Paschatis in sabbatum videatur expeditior alio quovis, quem adhuc videre mihi contigit. Certè modus quem *Petavius à Ludovico de Dieu* didicisse videtur, multò est impeditior, scilicet eo anno incidisse Pascha in sabbatum ex Sacerdotum ignorantiâ, & incertâ Noviluniorum calatione, modus hic non probatur à *Petavio* idoneis argumentis, & verò tam incertam & perplexam

Quid sabbatum magnum.

omnium inter Judæos festorum rationem reddidisset, ut populo Israëlitico omnino indigna videatur.

Sed ne in hac quæstione sim nimius concludo, notans tantum in fine Annotatores Anglicanos ultimos ad Joan. 18. 28. nihil certi in hac quæstione affirmare, inclinare tamen ad sequiorem sententiam, nimirum secundam, & pro ea argumenta varia ex Pontificiis inprimis afferre, quæ nos jam refutavimus.

QUÆSTIO XIV.
De horâ Passionis Christi.

Explicatio Dubii.

TEmpus crucifixionis Christi diversimodè ab Evangelistis videtur narrari: Joan. 19. 14. *Pilatus* sedit in tribunali circa horam sextam, Marc. 15. 25. horâ tertiâ Christus dicitur crucifixus, & versu 33. horâ sextâ factæ sunt tenebræ super totam terram usque ad nonam, Lucæ 23. 44. hora circiter sexta factæ sunt tenebræ. Matt. 27. 45. ab hora sexta tenebræ fuerunt ad nonam. Varias hic *Maldonatus*, *Zuarez*, & alii quæstiones movent, sed præcipua, quam nos solam intendimus, est una: Quî Christus crucifixus est hora tertia, & tamen ad crucem condemnatus est non ante sextam? Quidam levi brachio hanc quæstionem ut facilem perstringunt, sed alii tam veteres quam recentiores, satis arduam profitentur. *De Dieu* affirmat difficillimam. De locorum dictorum conciliatione varias invenio sententias, ex omnibus communissimam, ut soleo, amplector.

Solutiones Augustini modeste refutantur.

Opinantium hîc agmen ducit *Augustinus*; is in prolixo illo cap. 13. lib. 3. de consensu Evangelistarum in dubii hujus solutione valdè laborat: duas solutiones affert, priorẽ ex sua mente; posteriorem ex aliorum, quam tamen ipse satis approbat, etsi cum modestia, ut se profiteatur paratum accipere à quovis tertiam, siquis meliorem utraque sua possit afferre: utramque etiam proponit tract. in Joan. 117. sed in Psal. 63. nobis 64. ver. 3. tantùm priorem; sicut hæc sola etiam affertur lib. 65. quæstionum quæs. 15. & libro quæstionum V. ac N. Testamenti quæst. 65. Duo quidem hi libri *Augustini* non sunt, nam continent multa non tantùm contra expressam Scripturam, sed etiam contra ipsum *Augustinum*, etsi à *Suarezio* & aliis ut genuina *Augustini* scripta citentur.

Prior solutio hæc est, *Marcum* loqui de crucifixione Christi per Judæorum linguas, *Joannem* & reliquos Evangelistas de crucifixione Christi per Romanorum manus; priorem factam horâ tertiâ tribus horis post ortum & tribus ante meridiem cum Judæi clamarent; *crucifige, crucifige*; posteriorem in meridie, cùm *Pilatus* traderet Christum militibus crucifigendum.

Altera solutio est, *Joannem* intelligi posse de sextâ horâ, non diei sed παρασκευῆς; παρασκευὴν autem incepisse ab horâ noctis nonâ, tribus scilicet ante ortum horis, cum in domo *Cajaphæ* Christus à Sacerdotibus blasphemiæ, morte dignæ damnaretur: ab hac nonâ noctis ad diei tertiam sex erant horæ, ita ut *Joannis* sexta παρασκευῆς eadem fuerit cum *Marci* tertiâ diei. *Thomas Aquinas* utramque hanc *Augustini* solutionem adducit in parte tertiâ summæ quæst. 46. secundo ad secundum; item in Catenâ ad Matth. 27. 25. sine omni suo dissensu: quo minùs decuit *Maldonatum* & alios tam ex Pontificiis quàm Protestantibus istas rejicere cum fastidio. Equidem utramque puto rejiciendam, sed neutram indignabunde & cum stomacho, cum utraque probabilior sit variis aliorum tam priorum quàm posteriorum commentis.

Cur prior non placeat hæ sunt rationes. Primò. Crucifixio de quâ Marcus 15. 25. est vera & realis per manus Romanorum militum, quia de hac solâ *Marcus* loquitur versibus antecedentibus, nequaquam verò de crucifixione metaphoricâ per linguam. Secundò. Judæorum consilia & vehementia desideria, ac furiosæ conspirationes de morte Christi diu præcesserunt horam *Marci* tertiam. Tertiò. Judæorum petitio de Christo crucifigendo non potest dici Christi crucifixio, antequam *Pilatus* de eo crucifigendo sententiam tulisset, inprimis cùm adhuc *Pilatus* ejus crucifixioni adversaretur.

Posterior displicet. Primò. Quia παρασκευὴ stricta Paschatis incipiebat à nonâ diei tribus horis ante occasum & ante vesperam in quâ comedebatur Pascha: latè verò sumpta incipiebat à primâ horâ istius diei cum oriebatur sol; nulla autem Scriptura, nec ulla ratio παρασκευὴν inchoat ab horâ nonâ nocturnâ. Secundò. Nemo παρασκευῇ quovis modo sumptæ tribuit plures horas quàm duodecim, hæc autem solutio ei dat quindecim, tres noctis & duodecim diei. Tertiò. Nulla ratio est cur præparationem ad mortem Christi assignemus nonæ istius noctis (de quâ horâ nihil loquitur Scriptura) potius quàm horis prioribus, in quibus Scriptura disertè ponit Christi apprehensionem, proditionem, ultimam cœnam, & alios actus præparatorios ad ejus mortem. Quarto. Supponit hæc solutio Christum pependisse in cruce horis sex, à tertiâ ad nonam, cum tamen *Joannes* & alii Evangelistæ dent cruci tres tantùm horas, ut infra videbimus.

Sententia secunda Hieronymi & Bezæ refutatur.

Sententia secunda vult *Marci* textum à librariis corruptum, quasi quod Evangelista scripsisset horâ sextâ per figuram ς, quam ἐπίσημον vocant, id ob similitudinem decepti librarii transtulissent in γ notam numeri tertii. *Hieronymi* hæc est sententia in Psalmi 77. initio, quem sequitur *Cajetanus* in Mar. 15. 25. & *Sixtus* Senensis Biblio. 6. annot. 131. Biblia Æthiopica

thiopica hanc lectionem ſequuntur, in iis enim apud *Marcum* habetur horâ ſextâ. *Aquinas* locis ſupra citatis, hanc ſententiam affert abſque ullo diſplicentiæ ſigno. *Theophylactus* in Joan. 19. 14. eâdem vadit viâ niſi quod errorem transferat à textu *Marci* ad textum *Joannis*, apud quem genuinam lectionem vult horâ tertiâ non ſextâ. *Theodorus Beza* in *Marcum* vocat hanc ſolutionem violentam, nihilominus eam haberi dicit, tam in *Camerarii* quàm ſuo vetuſtiſſimo manuſcripto, eamque Poëtam *Nonnum* ſequi, imò verò in Joan. 19. 14. ipſe lectionem hanc rectam affirmat. *Gerardus* in harmoniâ paſſionis cap. 11. adducit *Petrum Alexandrinum* affirmantem *Joannis* Evangelium ipſius manu exaratum, quod in Eccleſiâ Epheſinâ ſuis diebus aſſervabatur, legere horâ tertiâ, non ſextâ.

Sententia hæc à cæteris, ut arbitror, omnibus tam Pontificiis quàm Proteſtantibus rejicitur, ut quæ nimis latam portam temerariis ingeniis pandat corrigendi Sacras Scripturas. *Hieronymi* in Pſalmos commentarii ex *Pii* quinti ſententia à *Mariano Victorino* ſicut ipſe in præfatione narrat, rejecti ſunt in volumen ultimum ut dubii ſi non ſuppoſititii. *Bellarminus* fatetur in plurimis à falſariis corruptos. Certè *Hieronymus* in Commentariis ad *Matthæum* & *Marcum* nihil habet ſimile. Profectò *Auguſtinus* qui toties & tam prolixè quæſtionem hanc pertractat non prætermiſſet *Hieronymum*, ſiquid tale in ejus ſcriptis legiſſet. Quod *Petri Alexandrini* nomine citatur, mera videtur fabula; quis enim ejus diebus *Joannis* autographum extitiſſe credat?

Quod ad rem ipſam attinet, ſi vera eſſet quæ dicitur *Hieronymi* mens, legendum ſcilicet in *Marco* horâ ſextâ, nullum remaneret dubium, & hâc lectione omnis Evangeliſtarum ἐναντιοφανία tolleretur, ſed omnium tam impreſſorum quàm manuſcriptorum *Marci* exemplarium fides contradicit huic ſacri textûs mutationi, nec rem tantam Æthiopicus, qui nuper prodiit, interpres, ſua unius auctoritate valet ſuſtinere, neque major eſt *Theophylacti* ejuſque ſequacium contra alios omnes auctores: imò vero licet eorum textus apud *Joannem* largiremur correctionem, nequaquam inde dubium ſolveretur, ſed potiùs augeretur, cum *Marco Joannes* jungeretur contra *Matthæum* & *Lucam*, his horâ ſextâ, illis tertiâ crucifixum Dominum affirmantibus. *Theophylacti argumentatio laxa.* Omitto quòd correctio hæc à *Theophylacto* recitata ipſi repugnet, nam is in Matt. 27. 45. Chriſtum vult affixum cruci horâ ſextâ meridianâ, fateor ob infirmam & falſam rationem, quod ſcilicet eâdem horâ & die electi Chriſti cruce redimendi eſſent, quibus *Adam* in Paradiſo peccavit. *Adam* autem in Paradiſo peccavit die ſexto hebdomadis, eodem ſcilicet quo creatus fuit, idque in ejus diei meridie; quia meridies & hora diei ſexta eſt tempus ordinarium comedendi. Scopæ hæ ſunt admodum diſſolutæ, & argumenta futiliſſima refutatu indigna, etſi *Cornelius à Lapide*, aliique Pontificiorum, hæc ut pulchra myſteria amplectantur.

Tertia ſententia eſt *Joannis Piſcatoris*, qui *Joannem* vult loqui more Romanorum, *Marcum* verò more Judæorum, Judæos autem numeraſſe horas diei artificialis ab ortu ſolis, Romanos à media nocte, ſextam autem à media nocte contigiſſe in tertia ab ortu ſolis, qui in Judæa tum oriebatur horâ quartâ matutinâ. *In tertiâ Piſcatoris ſententiâ culpantur.* Hæc *Piſcatoris* ſententia non placet, etſi multi viri doctiſſimi paulò aliter atque aliter explicatam approbent: nimirum *de Dieu* in Marc. 15. 25. Annotatores Belgici in Joan. 19. ℣. 14. Annotatores Anglicani ultimi in Luc. 23. 44. *Eraſmus* in Matth. 27. 45. & alii. In ea hæc culpo. Primò. *Piſcator* ſupponit or- 1.
tum ſolem in Judæa tempore Paſchatis horâ quartâ matutinâ, hoc eſt manifeſtè falſum: nam in æquinoctio, quod in Judæa cum Paſchate coincidebat, ſol nunquam oriebatur ante horam ſextam matutinam.

Secundò. Suppoſito Solem ortum horâ 2.
quartâ, & tam multò mane Chriſtum apud *Pilatum* accuſatum, & poſt duarum horarum actionem, horâ ſcilicet ſextâ ſeu tertiâ poſt ortum ſolis, ut habet *Marcus*, condemnatum & crucifixum, ſequeretur Chriſtum non ſex tantùm horis pependiſſe in cruce, ſed totis novem, quod non tantùm aliis omnibus Chriſtianis contradicit, ſed ipſi etiam *Piſcatori*, qui ad Marc. 15. 25. Chriſtum affirmat ſex tantùm horis cruci affixum.

Tertiò. Qui corrigunt *Piſcatorem* in 19. 3.
Joannis, & Chriſtum paſſum volunt horâ tertiâ ſeu nonâ matutinâ, ita ut ſex horis in cruce pependerit, non ſolvunt dubium præ manibus, quomodò *Joannis* hora ſexta Romana, ut volunt, coincidat cum *Marci* tertia Judaica, hæc enim Romanis nona non ſexta fuit, niſi ſecundum *Piſcatoris* ſuperiorem expoſitionem neceſſariò rejiciendam.

Quartò. Emendatores ſententiæ Piſcato- 4.
rianæ efficient *Joannis* ſextam antecedere Marci tertiam horis integris tribus, quod tanta eſt difficultas, acſi Marci tertiam totidem horis ſequeretur.

Quintò. Omnes in hac ſententia Chriſtum 5.
volunt pependiſſe in cruce horis ſex, à tertia ad nonam, hoc autem etſi quidam ex antiquis affirment, prout eos citat *Suarez* in tertiam Thomæ quæſt. 50. art. 6. plerique tamen omnes Patres, & recentiores tam Proteſtantes quàm Pontificii tres tantum horas aſſignant Chriſto in cruce ab hora ſexta in nonam, prout *Joannis* locus præ manibus 19. ℣. 14. extorquere videtur; nam hora quaſi ſexta *Pilatus* nondum tulerat ſententiam, ergo certum ante eam horam Chriſtum non crucifixum. Prætereà tenebræ quæ non ſunt obortæ ante

horam

horam sextam meridianam factæ sunt mox ab affixo cruci Christo, ratio enim earum communis est, quod sol radios suos divino miraculo retraheret à conspiciendo summo quod unquam in terris fuit scelere; non teneret hæc ratio si tribus totis horis à tertia ad sextam sol pendentem in cruce Christum aspexisset, & miseris mortalibus ut hoc horribile spectaculum intuerentur lucem tamdiu præbuisset.

6. Sextò. Fundamentum totius hujus sententiæ non est firmum, scilicet Joannem 20. 19. loqui de diebus & horis more Romano, eo quòd vesperam etiam seram referat ad diem præcedentem non sequentem, contra morem Judæorum; qui vesperam faciebant antecedere diem non sequi. Resp. Licet semel aut iterum *Joannes* in diebus & horis sequutus fuisset Romanum morem, non inde probatur, eum semper aut plerunque aut loco nostro controverso id facere, ubi *Matthæus* & *Lucas* qui non prætenduntur sequi Romanum morem, clarè cum Joanne passionem Christi incipiunt ab hora sexta. Prætereà tam Judæorum quàm Romanorum mos fuit aliquando referre noctes ad diem præcedentem non sequentem: certè in celeberrimo die Paschatis mactandi inter duas vesperas diei decimiquarti Nisan, utraque vespera non ad diem decimumquintum quem inchoabant, sed decimumquartum quem claudebant, referebatur.

Septimò. Vir doctissimus *Guilielmus Estius* aliter hanc sententiam explicat in Matt. 27. 5. & Marc. 15. 25. Vultis, & sæpè repetit, solem in Italia tribus horis seriùs quàm in Judæa oriri, itaque cùm in Italiâ, ubi *Marcus* suum Evangelium scribebat, hora esset tertia, in Judæa ubi Christus passus est, hora fuit sexta, scilicet meridies; magna certè viri docti hîc est inconsiderantia. Esto tribus horis in Italiâ sol seriùs oriatur quàm in Judæâ, quod tamen verum non est, nisi semicirculi ab ortu in occasum integra quarta pars detur intervallo quod est inter Judæam & Italiam. Certè gradus longitudinis ab ortu usque Hierosolymam quadruplicabunt eos, qui numerantur Hierosolymis Romam: sed hoc omisso conclusio omnino contradicit argumento, nam si sol tribus horis serius oriatur in Italiâ quàm Judæâ, tum hora sexta seu meridies in Italiâ non erit hora tertia pomeridiana, ut loquitur *Estius*, in Iudæa, sed tertia antemeridiana, quam quidem putâssem fuisse *Estii* mentem, nisi sæpius aliter scripsisset. Utcunque, ne sic quidem dubium tolleretur: esto *Ioannis* sexta Hierosolymis fuerit tertia pomeridiana Romæ, cur tamen *Marcus* narrans quod accidit Hierosolymis afferret horas Romanas directas ad horizontem non Iudææ sed Italiæ? Certè præter multa alia absurda hinc sequeretur Christum secundum *Marcum* non expirâsse ante horam diei Iudaici duodecimam, & Romani sextam nocturnam, nimirum non ante occasum solis, imò si sex horis in cruce pependit, & horâ tertiâ pomeridianâ affixus est cruci, non est inde depositus nisi tribus horis post solis occasum, & licet tribus tantùm horis in cruce moratus esset, tamen non ante occasum & noctem, imò non nisi post occasum à cruce depositus esset, adeoque intra limites sabbati sepultus est, nec tertio sed secundo die resurrexit, quæ omnia sunt contra Christianam fidem.

Estii inconsiderantia.

Sententia quarta est eorum qui horam tertiam interpretantur non de crucifixione, sed de divisione vestium versu superiore notatâ, quasi illâ facta fuisset tertiâ horâ post crucifixionem. *De Dieu* hanc sententiam innuit quasi interpretis Arabici, sed temerè, nam Arabs & etiam Syrus non hîc discedunt à Græco ϗ per ו vertentes: Fateor Persam rectæ suæ interpretationi [& cùm eum in crucem egissent in horâ tertiâ] addere malam mantissam [postquam eum in crucem suspendissent] quæ partim est tautologia, partim corrupta paraphrasis; utcunque *de Dieu* hanc sententiam ex professo rejicit. *Heinsius* tamen in Marci 15. 25. eam mordicùs amplectitur, & fusè conatur probare cum acerbitate, vulgarem & veram sententiam ut argutias rejiciens. Sententiam hanc *Suarez* dicto loco oppugnat in *Marcello* Monachio Romano doctissimo, ex quo eam sumpsisse potuit *Heinsius* licet dissimulet. Non hîc probo *Balduinum*, *VValæum* qui in dubii hujus solutione aliquando *Grotii* verbis sententiam communem & veram affert, alibi tamen verba *de Dieu* & *Heinsii* adducit tam veritati quàm sibi invicem repugnantia, sine ullo displicentiæ signo.

Sententia quarta Heinsii rejicitur.

Contra *Heinsii* sententiam sic arguo primò. *Quia* 1.
Hoc solo versu *Marcus* notat tempus crucifixionis; Ergo si tempus hîc referatur non ad crucifixionem sed divisionem vestium, tum quo tempore Christus est crucifixus omninò præterit *Marcus*, cum tamen notet tempus actionis multò minùs notabilis.

Secundò. *Matthæus* divisionem vestium 2.
subjungit immediatè crucifixioni 27. 35. Idem facit Lucas 23. 34. & Joannes 19. 23. imò & ipse Marcus 15. 24. Ergo non sibi & cæteris omnibus contradicit differendo divisionem vestium in tres integras horas post crucifixionem.

Tertiò. Divisæ sunt vestes secundum *Mat-* 3.
thæi, Marci, & *Lucæ* relationes ante obortum tenebrarum: Atqui si tenebræ (nedum actiones ante tenebras) non sunt obortæ totis tribus horis post crucifixionem, tum Christus pependisset in cruce diutiùs sex horis.

Quartò. Unicum *Heinsii* fundamentum 4.
est hebraismus in conjunctione ϗ quam hîc vult significare μετὰ post, sicut frequenter, inquit, Hebraica conjunctio ו exponitur in Vet. Testamento. Hebraismum hunc non probat *Heinsius* vel uno exemplo quòd scilicet LXX Interpre-

terpretes unquam conjunctionem ו transtulerint per μετὰ: fateor res conjunctione connexas satis frequenter accidere post illas quibus annexæ sunt, non tamen hoc fit per Hebraismum, aut ullam virtutem particulæ ו. Locus quem inprimis premit *Heinsius* Jos. 7. 25. postquam lapidassent eum, non facit ad rem. Nam primò Græci Interpretes verbum Hebraicum וַיִּסְקְלוּ non transferunt μετὰ τὸ λιθοβολῆσαι, quod *Heinsio* fuit probandum, sed verba illa ut eadem cum præcedentibus omninò omittunt; sicut etiam facit Latinus Interpres & Syrus: verum est Chaldæum Paraphrasten transferre illic ו per בָּתַר post, sed nullâ necessitate, nam Interpres Arabs & versio vetus Anglicana ac nova Belgica retinent conjunctionem *&*, licet nova Anglicana & Italica eam vertant *post*. Sed demus hoc loco *Josuæ* necessario sic vertendum, cùm tamen vicies millies & multò sæpius ו vertatur per *&*, quid hic unicus locus ad textum præ manibus? quem nullus in ulla lingua interpres, vetus, novus, vertit per post, si unicum Æthiopicum excipias; quem vidisse non videtur *Heinsius*, aliàs proculdubio citasset. Utcunque nullus adferri potest textus, ubi in uno versiculo suis punctis circumcluso determinatum tempus certæ actioni applicatur per conjunctionem copulativam; in quo istud idem tempus ab ea actione separandum est, & ad aliam referendum, minimeque omnium verum hoc est in verbis nostris; nam apertè hic *Heinsius* fatetur divisionem vestium ad nullum certum tempus astringi. Concludimus ergo, non ad horam tertiam post crucifixionem. Ergo vana est & evanuit, ipso fatente, tota *Heinsii* disputatio.

Quinta Calvini sententia confirmatur.

Restat quinta & ultima sententia *Calvini*, *Bezæ*, *Gualteri*, *Paræi*, *Rolloci*, *Gerardi*, *Deodati*, & aliorum Protestantium: *Jansenii*, *Maldonati*, *Feri*, *Baronii*, de *Valentiâ*, *Suarezii*, & fere omnium Pontificiorum, locos scilicet conciliandos gemina distinctione. Prior est, aliter Iudæos, aliter Romanos dierum & noctium horas numerasse. Romani incipiebant diem à media nocte, & inde ad mediam noctem numerabant horas viginti quatuor, vel ob faciliorem usum distinguebant diem naturalem in duas duodecimas, sicut & nos hodie; priorem horam primam numerantes à media nocte, posteriorem à meridie. Iudæi verò incipiebant suum diem ab occasu solis, & inde ad proximum occasum numerabant horas viginti quatuor; & etiam sicut Romani ob faciliorem usum dividebant totum suum naturalem diem seu νυχθήμερον in binas duodecimas, quarum priorem primam numerabant ab occasu, & priorem duodecimam ponebant in ortu, sicut posteriorem primam numerabant ab ortu, & posteriorem duodecimam ponebant in occasu. Ista omnes concedunt, ac facilè probantur ex Mat. 20. ubi posterior pars νυχθημέρου dividitur expressè in duodecim horas diurnas. Ex his patet Romanam nostramque horam sextam matutinam respondere Judæorum horæ primæ diurnæ, & Judæorum tertiam diurnam respondere nostræ ac Romanorum nonæ matutinæ, Judæorumque sextam diurnam nostræ duodecimæ, ac nonam nostræ tertiæ pomeridianæ, & duodecimam nostræ sextæ vespertinæ. Etsi autem in Iudæâ nulli in anno dies strictè loquendo erant Æquinoctiales præter duos; tam enim illis quam nobis sphæra est obliqua: tamen quia ipsis multò minor erat elevatio poli quàm nobis, & propiùs multò quàm nos illi accedebant ad sphæram rectam, & in æstate eorum dies nostris erant breviores ac in hyeme longiores; hinc factum ut toto anno eorum dies artificialis faciliùs conjiceretur quàm noster in duodecim horas, non quidem semper æquales, sed paulò longiores æstate, ac breviores hyeme.

Collatio dierum & horarum Iudaicarum cum Romanis.

Major, imò tota difficultas est in distinctione secundâ. Dividebant Judæi suos dies non tantum ut suprà, sed etiam duodecim horas tam noctis quàm diei subdividebant in quatuor quadrantes, quorum quilibet tres continebat horas; quadrantes hos noctis vocabant vigilias: quòd autem nox in quatuor divideretur vigilias, variis Scripturæ locis patet, Lucæ 12. 38. legimus de vigilia secundâ & tertiâ. Mat. 14. 15. legimus de vigiliâ quartâ. Psal. 63. 6. de noctis vigiliis in genere. Quadrantes diei non tam distinctè apparent in Scriptura, rectè tamen colligi possunt ex proportione diei ad noctem; imò verò distinctè nominantur ferè omnes quadrantes diei in diversis Scripturis; certè tertia, sexta, & nona hora, ut tempora ad preces & sacrificia destinata multoties memorantur, imò ex eo publico usu in aliis privatis negotiis communiter usurpabantur, ut videre est Mat. 20. & alibi; neque tantùm apud Judæos, sed & ipsos Romanos dividebantur dies in quatuor quadrantes, ut Centuriatores Magdeburgici centur. 1. lib. 1. probant, & post eos *Baronius* ex Censorino; utrum verò quadrantes illi denominentur ab eorum primâ an ultimâ, non putamus operæ pretium controvertere, nimirum an primus quadrans denominetur ab hora sua prima, ut plerique, an à tertiâ ut *Baronius*, & alii pauci, parum refert, modò illa seu prima seu ultima contineat totum quadrantem.

Distinctio quadrantū tam in diebus quàm noct. bus.

His positis, solutio quæstionis evadit satis clara & facilis. Christum dici crucifixum à *Marco* horâ tertiâ, quia crucifixus est intra spatium istius quadrantis, qui à tertia denominatur: deinde dici crucifixum à *Joanne* & reliquis horâ sextâ, aut horâ ferè sexta, quia quadrantis illius secundi sexta fuit alterum extremum, ita ut actiones intra tertiam & sextam peractæ, dicerentur peragi vel tertiâ vel sextâ, denominatæ scilicet ab utrolibet extremo, pro loquentium arbitrio.

Respondetur ad objectionem primam. Contra hanc sententiam primariæ objectiones sunt duæ. Prima. Divisio diei per quadrantes asseritur, sed non probatur. Resp. probatio hujus asserti est melior, quàm ulla; quæ pro prioribus sententiis affertur: consequentia, à divisione noctis in quadrantes, ad divisionem diei in eosdem, est bona: inprimis cùm quatuor quadrantum diei principia penè omnia in sacris literis memorentur, nimirum hora tertia, sexta, nona. Ex his tribus quarta sponte sequitur, seu primam seu duodecimam nominaveris.

Etiam ad 2. Secundò objicitur, supponere sententiam hanc Christum crucifixum horâ circiter sexta, & tenebras etiam obortas circa eandem horam, tot autem Scriptura narrat inter Christi crucifixionem, saltem inter sententiam *Pilati* de Christo crucifigendo & obortum tenebrarum, ut peragi tam pauxillo spatio potuisse non videantur. Resp. Dura & gravis est hæc objectio, respondemus tamen Scripturam & optimos auctores non intelligendos sæpè in Mathematico rigore, sed laxiùs secundum usum civilem & politicum, inprimis ubi molliens particula quasi expresśè adjungitur tempori; omnia itaque dici posse acta hora sexta, quæ inter terminos, principium scilicet & finem istius horæ sunt facta: & omnia hora quasi sexta fieri dicenda sunt, quæ horæ dimidio ante vel post sextam peracta sunt. Jam verò in sesquihora multæ actiones peragi potuerunt, inprimis à viris furore & malitiâ plenis; qui omni vi, omni arte, Christi exitium deproperabant & præcipitabant. Prolixæ istæ inter Judæos, *Pilatum*, ac Christum disceptationes: flagellatio, coronatio, missio ad *Herodem*, ablutio manuum *Pilati*, & alia multa in historiâ passionis memorata peracta sunt, antequam *Pilatus* ultimum in tribunali sedit, horâ quasi sexta: iter autem in Golgotha, & omnia quæ in viâ contigerunt, & ipsa crucifixio ac divisio vestium, & alia complura horâ, ac semisse potuerunt facilè peragi; & cætera vel in tribus horis tenebrarum, vel eo post tenebras tempore, quo Christus vixit, acta sunt.

Areopagitæ fabulæ de tenebris tempore crucis. Præterea tenebræ istæ non videntur usque adeò crassæ & palpabiles ac Ægyptiacæ, in quibus nihil quicquam potuit moveri, sed tales potius in quibus Dominus potuerit alloqui cùm latrones, tum matrem ac *Ioannem*, quin etiam astantes ipsum alloqui, illique illudere potuerint, sive *Origenis*, sive *Hieronymi*, sive *Areopagitæ* de illis tenebris sententiam acceptemus. Seu enim crassæ nubes, cum *Origine*, solem caligine involverint, cum *Hieronymo* ipse sol suos radios retraxerit, seu cum *Dionysio* luna accurrens totalem solis eclipsin effecerit, non tamen necesse fuit, nec ullum novi, qui affirmet tantam fuisse obscuritatem, quin dicta omnia potuerint in eâ peragi: etsi modus tenebrarum *Dionysianus* valdè fabulosus videatur. Quid enim attinet multiplicare miracula absque necessitate, ut prope in momento ab ortu advolaret plena luna in meridiem, & ibi in alio momento se collocaret in Eclipticâ directè sub sole, ut ejus totam faciem obscuraret; deinde in eodem statu ad trihorium consisteret; quartò, ut pariter in momento retrocederet ad priorem in ortu stationem? Horum unumquodque tantum fuisset miraculum, quantum ipsæ tenebræ: & licet de iis Scriptura altè sileat, *Dionysius* tamen scribit omnia suis se oculis spectâsse. Benè habet quòd *Origenes*, *Hieronymus*, & alii prioribus seculis viri docti de supposititiis istis fabulis nihil quicquam inaudiverint. Certè non debuit *VVardus* noster in quæstionibus suis ad Matt. 27. istas Pseudoareopagitæ lberas nænias, quarum ipsos Pontificios pudet, approbare.

QUÆSTIO XV.

De numero Paschatum à Baptismo ad mortem Christi.

Quæstionis momentum. INter omnes Chronologos antiquos, novos, celebris est hæc quæstio, inter plerosque etiam Evangelii interpretes; ajo plerosque, nam fateor ea est aliquorum prudentia, ut quos solvere nequeunt nodos intactos & innominatos transiliant. Quæstio etiam est magni momenti; nam ab eâ pendet certa determinatio annorum Christi in terris: imò prout ea solvitur totius sacræ Chronologiæ corpus hac ex parte, vel rectè compingitur, vel pravè luxatur unius, duorum, aut plurium annorum necessariâ additione; vel non minùs necessariâ detractione. Tale autem est Chronologiæ corpus ut ejus omnes artus ita arctè cohæreant per Astronomicos & Chronologicos circulos, ut si in diebus nedum annis sit error aut variatio, tota facies cœli, totaque compages temporum alteretur.

Prima sententia Irenæi rejicitur. Quinque hic sunt principes sententiæ. Prima est *Irenæi* adversus hæreses lib. 2. cap. 39. ascribentis Christo annos quadraginta sex aut quinquaginta, ponentis tamen Baptismum in anno tricesimo, prout habet Evangelista: cum itaque post Baptismum viginti aut sedecim minimum annos Domino attribuit, necesse est, ut tot Paschata post Baptismum numeranda censuerit. *Augustinus* & alii sententiam hanc refutantes videntur eam ascribere pluribus quam *Irenæo*, nullum tamen nominatim lego præter *Irenæum*, qui eam defenderit. Certè repugnat manifestis scripturis, nam crucifixus est Dominus sub *Pontio Pilato* imperante *Tiberio*, cujus anno decimoquinto baptizatus erat Dominus. Si autem mortuus non fuisset ante quinquagesimum aut quadragesimum sextum, oportet ut fuerit passus diu post revocatum ex Judæâ *Pilatum*, & mortuum *Tiberium*; nam *Pilatus* præsidebat Ju-

dææ

dææ non ultra annos duodecim, nec imperavit *Tiberius* ultra viginti tres.

Irenæi rationes ſolvuntur.

1. Rationes quas pro ſe *Irenæus* adfert omninò non ſunt validæ. Prima. Ex eo quòd dixerint Judæi Joan. 8. 57. Nondum quinquaginta annos habes, ſequitur Chriſtum tum temporis propinquum fuiſſe annis quinquaginta. Reſp. Ex hac vulgi ſuppoſitione Chriſtum nondum attigiſſe annum quinquageſimum, nihil ſequitur de propinquitate vel ad quinquageſimum vel ad quadrageſimum, ſed tantùm virum fuiſſe non provectæ ætatis, ut magis appareret abſurdum, quòd *Abrahamo* ſe priorem affirmaverit.

2. Secundum *Irenæi* argumentum. Jeſus omnem ſanctificavit ætatem, infantiam, pueritiam, juventutem, ſenectam, Ergo quinquageſimum annum, à quo ſenecta incipit, ipſe attigit. Reſp. Multa Chriſtus ſanctificavit quæ ipſi in ſuâ perſonâ nunquam contigerunt, omnes morbos, febres, lepras, puerperia, phthiſes, pleureſes, hydropes, & alios innumerabiles ſuis ſanctificavit, omne genus vitæ piis per Chriſtum ſanctificatur, mercatura, militia, artes omnes liberales & illiberales, quas tamen Chriſtus in ſua perſona nunquam exercuit.

3. Tertium argumentum. Chriſtus jure merito ab omnibus Rabbi & Magiſter eſt nuncupatus; Ergo magiſtri habuit ætatem, ætas autem Magiſtri erat annus quinquageſimus aut quadrageſimus. Reſp. Ad ordinarii Doctoris Levitæ, ac Sacerdotis munus exequendum non plures quam triginta annos lex requirebat: ad prophetam qui extra ordinem ad Doctoris & Magiſtri munus vocabatur, nullum tempus certum fixum fuit.

4. Quartum. Viri Apoſtolici qui cum *Ioanne* & aliis Apoſtolis converſati ſunt tantam Chriſti ætatem perhibuerunt. Reſp. Fatemur *Irenæum* cum *Policarpo* aliquandiu in juventute verſatum, & *Policarpum* cum *Joanne* Apoſtolo. Sed ut vel *Joannes* vel *Policarpus*, vel quiſquam alius vir Apoſtolicus, illius traditionis auctor fuerit non eſt concedendum, niſi fortaſſe *Papias* aut ſimilis quis ingenii ſimplicioris vir intelligatur, ad fabulas veris hiſtoriis miſcendas proclivior.

Irenæum Baronius fruſtra excuſat.

Certè *Baronio* eo uſque ſententia hæc *Irenæi* diſplicet, ut eam à veteribus hæreticis *Irenæi* ſcriptis infartam affirmet; hoc inprimis argumento, quòd ibidem *Irenæus* affirmet Chriſtum anno triceſimo baptizatum, & tertio exinde Paſchate crucifixum, quæ ſtare non poſſunt vel cum quinquageſimo vel quadrageſimo ejus anno. Ego quidem libenter cenſuram hancce *Baronii* admitterem, ſed præterquam quòd *Feuardentius*, *Maldonatus*, *Janſenius*, cæterique omnes docti tam Pontificii quàm Proteſtantes errorem hunc non falſariis, ſed ipſi *Irenæo* imputent: additio hæc (ut vult *Baronius*) hæreticorum non tantùm in fine capitis 39. adjungitur, ſed etiam in penè toto cap. 40. prolixè ex ſacris literis defenditur.

Feuardentius Petavio inſolentior.

Dum hac de re in ſuâ ad *Irenæum* præfatione *Feuardentius* monachus agit, evomit in totam Proteſtantium nationem verbis contumelioſiſſimis plenos congios bilis, quaſi contemptores, irriſores, & conculcatores Patrum. Profectò neminem novi virum doctum in noſtra communione qui non tantâ quam quivis Pontificiorum cum reverentiâ Patribus aſſurgat: quandocunque autem in ipſis nævos reperiunt, in iis corrigendis non aliam ſequuntur regulam quam ipſi Jeſuitæ approbant & præſcribunt: hæc enim *Petavii* in hac ipſa quæſtione ſunt verba ad *Epiphanii* hæreſ. 51. Alogorum pag. 205. „Multa ſunt à ſanctiſſimis Patribus nonnumquam parum verè attenteque ſcripta, quæ quidem præſtare velle, religioſi fortaſſe ſed parum prudentis eſſe arbitror, vehementius autem exagitare, neque religioſi neque prudentis: nos eâ quâ par eſt moderatione, in divinorum hominum (ſed hominum) errores ac lapſus non tam inquirimus, quàm oblatos ultro ac vel invitis occurrentes, ne cui fraudi ſint, patefacimus, tueri autem atque defendere nihil magis quàm eorum vitia (ſi quæ fuerint) imitari debemus."

Sententia ſecunda Tertulliani unum tantum Paſcha Chriſto Aſcribens poſt baptiſmum repudiatur.

Sententia prima peccavit in exceſſu, ſecundæ peccatum eſt in defectu. *Tertullianus*, *Clemens Alexandrinus*, *Lactantius*, *Tatianus*, *Julius Africanus* apud Hieronymum in Dan. 9. *Auguſtinus*, & alii multi Patrum, unum tantum annum inter baptiſmum & mortem numerant. Sententia hæc expreſſis *Joannis* Evangeliſtæ locis repugnat, ubi tria ſaltem paſchata à baptiſmo ad crucem diſertis verbis leguntur. Diſtinctio *Henrici Philippi* errorem hunc non palliat, quòd ſcilicet auctores hi indefinitè numerum triceſimum quaſi rotundum accipiant, non negantes in accurato calculo eum ad aliquas annorum excreſcentias extendi poſſe. Quòd hæc ipſorum mens non fuerit, & quòd à baptiſmo ad mortem, unicum tantùm ſine ulla extenſione annum agnoverint, argumentum quod ex Iſai. 61. 2. afferunt, ſatis manifeſtat, inde enim concludunt Chriſtum prædicaſſe annum Domini acceptabilem, quem *Iſaias* in numero ſingulari, efferens facit tantùm unum. Prætereà baptiſma & crucem ſub iiſdem ejuſdem anni Conſulibus [duobus Dominis] dicti auctores volunt contigiſſe. Itaque ficulneum velum eſt omnis hìc diſtinctio, & excuſatio manifeſti erroris fruſtranea eſt.

Tertia Epiphanii de tribus Paſchatibus etiam rejicitur.

Tertia ſententia tria paſchata ſeu duos annos numerat inter baptiſmum & Crucem: hujus auctor eſt *Irenæus*, & poſt eum *Epiphanius*, quos ſequuntur plurimi, *Lyranus Abulenſis*, *Pererius*, *Maldonatus*, *Petavius*: etiam ex noſtris *Calvinus*, *Muſculus*, & alii.

alii. Sequuntur hi *Epiphanium* in numero Paſchatum, ſed non in rationibus iſtius numeri. Concludit hic ex Iſa. 61. 1. prædicaſſe Chriſtum duos annos, alterum acceptabilem, quo omnibus accepta & grata erat Chriſti doctrina; alterum contradictionis, quo Chriſto à Judæis eſt contradictum. Quàm frivola ſit hæc *Epiphanii* argumentatio *Petavius* loco ſuprà citato oſtendit, ubi etiam *Epiphanium* rectè corrigit, dum malè vult colligere duo Paſchata ex Joan. 7. 10. 37. ibi enim agitur de uno tantum feſto non duobus, neque id Paſcha fuit ſed σκηνοπηγία; rectiùs multò *Irenæus* tria Paſchata ſuperſtruit tribus aliis Evangeliſtæ locis, tam expreſſis ut iis non poſſit contradici, nimirum cap. 2. 13. cap. 6. 4. & cap. 13. 1. hîc ſi ſtetiſſet *Irenæus*, nec per apocripham traditionem multos alios poſt baptiſmum annos addidiſſet, de quibus nihil Evangelium, à magno ſe nævo præſtitiſſet immunem. In hac tertia ſententia tantùm culpamus quòd pauciores annos & pauciora Paſchata Chriſto attribuat, quam quæ ex ſcripturis clarè & neceſſariò eliciuntur.

Quarta de quatuor Paſchatibus non ſatisfacit.

Quarta ergo ſententia contra priorem, quatuor Paſchata affirmat, non tria tantùm; hanc ſequitur *Chemnitius*, *Beza*, *Iunius*, *Rollocus*, *Grotius*, Annotatores Belgæ (Anglicani hîc ſunt ambigui, tantùm enim proponunt ſententiam hanc cum priori, nihil ipſi determinantes) *Baronius*, *Ianſenius*, à *Lapide*, *Henricus Philippi*, *Emmanuel Sa*, *Toletus*, *Ferus*, & alii multi ad Joan. 5. v. 1. Hujus ſententiæ primarium fundamentum eſt, præter tria in prioribus *Ioannis* locis expreſſa paſchata, quartum etiam firmâ conſequentiâ evinci ex capite 5. ver. 1. Hoc quidem aſſerit *Irenæus*, ſed, ut rectè notat *Petavius*, non propterea ſtatuit plura quam tria paſchata, eo quòd feſtum cap. 5. confundat cum Paſchate capitis ſexti. In hoc certè errat *Irenæus*, nam nemo dubitat quin hæc ſint duo feſta diverſa, ſed omnis difficultas eſt demonſtrare feſtum capitis quinti fuiſſe paſcha non aliud: prioris enim ſententiæ auctores volunt fuiſſe Pentecoſten, eo quòd ſequatur immediatè Paſcha capitis ſecundi. Verumenimvero hoc eſt apertè falſum; nam poſt paſcha cap. 2. ver. 13. nominatim affirmat Chriſtus verſu 35. quatuor adhuc fuiſſe menſes ad meſſem: ultima tritici meſſis prope claudebatur in Pentecoſte, cùm panes ſimilæ Deo offerebantur diebus quinquaginta poſt oblatum manipulum primitiarum in Paſchate; à Paſchate autem ad primam meſſem non erat unus menſis, imò vix unus dies, nam ſecundo die poſt Paſcha offerebatur manipulus hordei, cum quo prima meſſis hordeacea incipiebat, & à Paſchate ad ſecundam tritici meſſem in Pentecoſte non erant duo menſes, nedum quatuor, nam in quinquaginta Pentecoſtes diebus, decem deſunt ad duos menſes, ergo impoſſibile ut hoc feſtum fuerit Pentecoſte poſt primum Paſcha: & ſi dicamus (quod nolunt hujus ſententiæ patroni) fuiſſe Pentecoſten poſt ſecundum Paſcha, evertet hoc tertiam & ſtabiliet quartam ſententiam, non minùs quam ſi feſtum iſtud expreſsè concederetur fuiſſe Paſcha.

Non omninò hîc capio *Grotii* mentem: vult ille feſtum Joan. 5. 1. intelligendum de Paſchate, quatuor tamen menſes Joan. 4. 35. memoratos, vult numerandos à primo Niſan; certe feſtum quod quatuor menſibus ſequitur primum Niſan eſſe non poteſt neque Paſcha, neque Pentecoſte.

Notatur Grotius.

Cartvvrightus, & quidam Pontificii, ut notat *Maldonatus*, feſtum Joan. 5. 1. nominatum volunt σκηνοπηγίαν; hoc autem etiam eſt impoſſibile; nam σκηνοπηγία celebratur menſe Semptembri, ut habemus Levit. 23. 31. September autem antecedebat meſſem primam hordei, minimum menſibus ſeptem, & ſecundam tritici menſibus novem, ita ut primum feſtum quod quarto menſe ante meſſem apud Judæos immediatè ſequutum eſt, nullo modo potuerit eſſe σκηνοπηγία, inter hanc enim & quadrimeſtre ante meſſem intercedebant duo alia feſta, nimirum Paſcha & Pentecoſte.

Etiam Cartvvrigtus.

Sunt qui affirmant ſciri non poſſe quod fuerit illud feſtum Joan 5. 1. Ita *Cajetanus* & *Gualterus* in locum, qui ſic ſentiunt ad claſſem tertiam referendi ſunt; contra quos pro quartâ ſententiâ jam diſputamus.

Et Cajetanus.

Alterum quartæ ſententiæ argumentum eſt Dan. 9. 27. ubi Meſſiæ ante mortem prædicatio Evangelii aſſeritur futura per hebdomadæ dimidium, hoc eſt per annos tres & ſemeſtre, niſi autem ad paſſionem quatuor Paſchata numeres, tantum Meſſiæ miniſterio temporis non dabitur; tria enim Paſchata duos tantùm annos efficiunt, ſed quatuor efficiunt tres & tot menſes, quòd à Baptiſmo ad proximum Paſcha fluxerunt, qui fuere minimum tres ſecundum calculum communem quo Baptiſmus ad Januarii ſextum, & ſequens Paſcha ad Martii viceſimum quintum, vel Aprilis tertium refertur, tres illi anni cum tribus menſibus dimidium hebdomadæ propheticæ annorum expleti etſi non mathematicè & præciſe ad menſem, diem, horam, & momentum, civiliter tamen & politicè, ubi ſecundum vulgarem loquendi modum laxior eſt calculus.

Quarta ſententia hactenus videtur vera, ſed ultra inquiritur. Num præter quatuor plura neceſſe ſit Paſchata agnoſcere, quod quidem affirmant ſententiæ quintæ auctores *Mercator*, *Scaliger*, *Calviſius*, *Cauſabonus*, *Deckerius*, & alii: hanc *Suarezius* fatetur non poſſe convinci falſitatis ex ſacris literis, & *Henricus Philippi* nullam invenit rationem adæquatam cur hæc rejiciatur, quam quòd à communi doctorum ſenſu differat: Sed iſta nulli cordato ſatisfacient, ſi modo ex ſcripturis vera ul-

Quinta ſententia de 5. Paſchatibus videtur probabiliſſima.

ra ulla fundamenta hujus ſententiæ afferri poſſint, cujuſmodi hæc quæ ſequuntur afferri ſolent à fautoribus ſententiæ. Primo Luc. 6. 1. σάββατον δευτερόπρωτον eſt primum ſabbatum poſt diem ſecundum Paſchatis, ſeu primum Azymorum, ut ſuprà abundè confirmatum eſt, tam rationibus quàm auctoritatibus, Ergo hoc ſabbatum ſupponit Paſcha immediatè præcedens, illud autem non fuit vel primum Paſcha Joan. 2. 13. vel ſecundum Joan. 5. 1. ergo tertium interjectum inter Joannis 5. 1. & Joannis 6. 4.

Quòd non fuerit primum patet ex eo quod diu poſt primum à Baptiſmo Paſcha, *Ioannes Baptiſta* fuerit liber à carcere, ut Joan. 3. 24. videre eſt, ſed ante illud ſabbatum quo diſcipuli vellicabant ſpicas *Ioannes* fuit in carcere, ut comparanti *Matthæi* undecimum ſecundo cum duodecimo primo clarum eſt; neque verò ſabbatum illud erat quod immediatè ſequutum eſt ſecundum Paſcha *Ioannis*, nam eo ſabbato Chriſtus remanſit Hieroſolymis, ut habemus Joan. 5. 2. & 5. & ſanavit ægrum ad piſcinam *Betheſdæ*, nec eo die ambulavit cum diſcipulis per ſata, neque verò in Paſchate relinquere potuit Dominus urbem ante illud ſabbatum, quod ſemper interveniebat inter Paſcha & ſeptimum Azymorum, ſeu octavum Paſchatis, quia non niſi finito feſto & peractis omnibus ſeptem diebus Azymorum qui veniebant ad feſtum, illud deſerebant. Ergo veriſimillimum eſt ſabbatum illud, in quo immediatè à Paſchate ante finitum feſtum Jeſus ambulavit per ſata fuiſſe actum in Galilæâ, cùm Jeſus metu Judæorum non aſcendit Hieroſolymam: hoc eſt *Scaligeri* & ſequacium primarium fundamentum cui quintum Paſcha ſuperſtruunt.

Pontificii compelluntur ad quintum Paſcha.

Pontificii plerique etiam cum ſtomacho hoc *Scaligeri*, ſeu potiùs *Mercatoris* inventum rejiciunt, ſed ut ipſorum de quinto Paſchate indignatio comprimatur, meminerint quam plurimos ex ipſorum doctiſſimis neceſſitate, ut videtur, adigi ad numerum hunc agnoſcendum, licet ex alio principio; nam ſi inter Baptiſmum & primum miraculum Canæ, unum Paſcha ponendum eſt, tum agnoſcenda ſunt minimùm quinque paſchata, ſaltem ab omnibus quartæ ſententiæ auctoribus, nam illi omnes quatuor numerant paſchata poſt nuptias Canæ; quod autem inter eas nuptias & Baptiſmum unum Paſcha intervenerit, ſic probamus.

In omni integro anno ſemper eſt unum Paſcha: Atqui à Baptiſmo ad nuptias Canæ erat integer annus ſecundum magnam turbam doctiſſimorum Pontificiorum qui non tantùm hoc affirmant; ſed accipiunt pro publicâ Eccleſiæ fide, eo quod Eccleſia in ſuis liturgiis eodem die Januarii ſcilicet ſexto Chriſti baptiſmum & miraculum in nuptiis celebret, quaſi hoc factum fuiſſet die ipſo anniverſario quo Chriſtus fuit baptizatus. Hic ſenſus eſt *Ruperti*, *Alcuini*, *Bernardi*, *Aquinatis*, *Durandi*, *Cajetani*, *Suarezii*, *Barradii*, *Saliani*, *Marianæ*, & aliorum multorum quos citat *Henricus Philippi* in quæſtionibus ſuis de nato & paſſo Chriſto pag. 66. *Baronius*, fateor, & alii ſunt in diverſâ ſententiâ. Sed hi non omninò poſſunt ſalvare per omnia ſua commenta Romanæ Eccleſiæ auctoritatem, quæ populis proponit credendum primum miraculum Chriſti eodem die anniverſario peractum cum Baptiſmo, ſcilicet Januarii ſexto, ſi autem in eo die nihil tale contigit, hoc pacto Eccleſia Romana docebit manifeſtè falſum.

Alio etiam modo evincitur quintum Paſcha. *Deckerus* Jeſuita doctiſſimus Chriſto dat annos in terris triginta quinque, & *Keplerus* Chronologus cum primis doctus triginta ſex: ſecundum iſtorum fundamentum quintum Paſcha erit neceſſarium, & verò nihil eſt quod Jeſuitæ contra *Scaligerum* hîc diſputent priuſquam fratrum & Collegarum ſuorum fundamenta probè everterint.

Reſpondetur ad argumenta Niſbeti contra quintum Paſcha. ad 1.

Adfert vir doctus *Niſbetus* noſter lib. ſui pag. 260. contra quintum Paſcha quinque argumenta. Primum, quod vocat infallibile, eſt ab annuis vicibus Pontificum *Annæ* & *Cajaphæ*. Tempore baptiſmi *Annas* fuit ſummus Pontifex Lucæ 3. 2. tempore paſſionis *Cajaphas* fuit ſummus Pontifex Joan. 11. 49. & 18. 13. anno vero inſequenti *Annas* rediit ad Pontificatum Act. 4. 6. hinc apparet *Annam* & *Cajapham* viciſſim adminiſtraſſe Pontificatum, itaq; anno baptiſmi *Annas* & altero anno poſt baptiſmum *Cajaphas*, ac tertio anno iterum *Annas*, quartoque, *Cajaphas*, ac quinto iterum *Annas* Pontifices fuerunt, ergo à baptiſmo ubi *Annas* Pontifex, ad crucem ubi *Cajaphas* Pontifex, eſt intervallum trium aut quatuor, non plurium annorum, adeoque nec plurium Paſchatum. Reſp. licet concederemus *Annam* & *Cajapham* per annuas vices adminiſtraſſe Pontificatum (quod plerique tam Pontificii quam Proteſtantes explodunt ut abſurdum) non tamen eſſet argumentum infallibile. Nam primò qui unum tantum annum Chriſti miniſterio attribuunt per hoc argumentum ſuam ſententiam poſſent confirmare, nam in Euangelio non legimus expreſſum *Annæ* & *Cajaphæ* Pontificatum, niſi in anno baptiſmi & anno crucis. Ergo inter baptiſmum & crucem unius tantùm anni fuit intervallum. Secundo. Qui quinque aut ſex annos miniſterio Domini attribuunt æquè poſſent ad hoc argumentum confugere, nam ut *Nisbetus Cajaphæ* Pontificatus in cruce numerat quartam vicem ab *Annæ* Pontificatu in baptiſmo, quidni *Keplerus* ſextam eam vicem appellet: certè non infirmiora arbitratur *Keplerus* ſua argumenta quibus probat ſex annos inter baptiſmum & crucem fluxiſſe, adeoque omiſſas in Evangelio quatuor vices Pontificum quàm

Annas & Cajaphas non erant Pontifices per vices.

Nisbetus sua quibus probat fluxisse quatuor & omissas duas vices. Tertiò. Quod Act. 3. 6. vult *Nisbetus* Pontificem *Annam* quasi tum à *Cajaphâ* ad ipsum rediisset Pontificatus, nescio an ullus alius doctorum hoc affirmet: incipiebat certè annus Judæorum à Nisan mense, & cum novo anno novæ Pontificum vices, si ergo in Paschate medio scilicet mensis Nisan *Cajaphæ* fuerunt vices, statim post ejusdem anni Pentecosten nondum potuit à *Cajaphâ* ad *Annam* redire Pontificatus. Quartò. Difficultas erit in modo numerandi vices, nam si numeres exclusivè, intervallum erit duorum tantùm annorum, sed si inclusivè, habebis annos quatuor.

Verùm his omissis ipsum argumenti fundamentum aggrediamur, invenio esse quæstionem valdè difficilem explicatu, & multùm à doctis vexatam, quomodo *Annas* & *Cajaphas* dicantur in iisdem Scripturæ locis simul summi sacerdotes. Nolumus ex occasione præsentis argumenti in rem ipsam prolixè digredi, fateor *Bezam*, & post eum *Deodatum*, Annotatores etiam Belgas ante *Nisbetum* facere *Annam* & *Cajapham* Pontificatûs per annuas vices administratores, sed in hoc solidius multò videtur *Calvini* judicium, quod sequitur *Scaliger*, *Causabonus*, *Calvisius*, *Jansenius*, & plerique alii, nunquam scilicet uno tempore duos fuisse Pontifices. *Beza* nititur testimonio *Eusebii* historiarum lib. 1. cap. 10. *Calvinus* verò testimonio *Josephi* Antiquit. lib. 18. cap. 3. & sequentibus. *Eusebius* quidem est unicus auctor duorum in annuâ vicissitudine Pontificatum administrantium, adeòque triennii aut quadriennii à baptismo ad mortem Christi ex vicibus *Annæ* & *Cajaphæ* deducti, sed *Eusebium* rectè refellunt *Scaliger*, de emendatione temporis lib. 6. pag. 505. & in præfatione ad *Eusebii* Chronicon, item *Causabonus* in *Baronium* exercitatione 13. parag. 4. *Petavius* quoque de temporibus lib. 10. cap. 56. & alii: nam quæcunque hîc habet *Eusebius*, ea omnia ex uno *Josepho* desumere se profitetur, quàm autem diversa, imò adversa *Eusebio Josephus* adferat, conferenti utriusque locos facile apparebit. *Josephus* Antiquit. 18. cap. 3. 6. & sequentibus, tradit *Annam* constitutum Pontificem à *Quirinio* in fine dierum *Augusti*, destitutum autem à *Valerio Grato* Romano Præside paulò post principia Imperatoris *Tiberii*, & ab eodem *Grato* in quatuor annis quinque Pontifices immutatos, quorum ultimus *Josephus Cajaphas* remansit in munere non tantùm ad undecimum Præsidis *Grati* annum; sed etiam per totam Præfecturam *Pilati*, donec hic in vicesimo secundo *Tiberii* à *Vitellio* Syriæ Præfecto Romam missus est ad dicendam causam: tum etiam à *Vitellio Cajaphas* est à Pontificatu motus, & ei successor datus. Ex his Josephi pessimè infert *Eusebius* primò tempus prædicationis Christi fuisse à Pontificatu *Annæ* ad *Cajaphæ* Pontificatum, inter quos quatuor erant alii, quorum singuli uno anno erant Pontifices. Quanta hæc est inconsiderantia? Num ullum *Josephus* verbum quod insinuet Christi ministerium inceptum in Pontificatu *Annæ*, & in *Cajaphæ* Pontificatu finitum? Et quoque si hoc verum esset, annon sex anni vel minimum quinque forent prædicationis Christi, utpote quæ per sex annuorum Pontificum, quos ex *Josepho Eusebius* nominat, tempora duraverit. Secundò. An quicquam *Josephus* de conjunctione Pontificatuum *Annæ* & *Cajaphæ* exprimit? Imò vero disertè inter eos aliorum quatuor Pontificum nomina conjicit. Tertiò. An ullum *Josephus* verbum de annuâ Pontificum administratione? Verum est, illis quatuor Pontificibus inter *Cajapham* & *Annam* interjectis quadriennium assignat, sed *Annæ* à *Quirinio* instituto imperante *Augusto*, & non nisi à *Grato* quarto aut quinto post *Quirinium* Præside destituto, item *Cajaphæ* qui à *Grato* institutus totâ *Pilati* præfecturâ perseverans, à *Vitellio* gradu motus est, complures annos dat, imò apertè docet post *Herodis* tempora, usque ad ultimam templi desolationem ex merâ tyrannorum libidine Pontifices ad annos, menses, & dies, institutos fuisse absque omni regulâ, nisi quam ambitio & avaritia præscribebant.

Calvinus rectius sequitur Josephum quàm Beza Eusebium.

Perperam ista ex *Josepho Eusebius* prætendit se deducere, sed quod addit *Beza*, & post eum alii de annuorum istorum Pontificum administratione per vices, nullum non tantùm *Josephus*, sed nec ipse *Eusebius* verbum, imò è contrario nullum ex omnibus quos nominat Pontificibus *Eusebius* post quam à munere semel cessavit, ullis vicibus ad munus rediisse innuit.

Ob inventum hoc taxat *Bezam Petavius* ubi suprà, & tamen ipse in id ipsum eoque pejus ibidem incidit. Solutio enim gravis istius dubii, Quî *Annas* & *Cajaphas* simul Pontifices fuerint? in quâ cæteris omnibus rejectis acquiescit est, quòd administraverint Pontificatum per vices, verùm ut à *Beza* differat, vult non annuas vices, sed vel diurnas, vel menstruas, prout *Pilatus* præscribebat, *Petavii* hoc commentum est multò vanissimum contra ea quæ tam ex *Josepho* quàm *Eusebio* jam protulimus, ubi totâ *Pilati* præfecturâ solus *Cajaphas* absque ullo collegâ; vel diurno, vel menstruo, vel annuali Pontificatum administravit; sed nimis primum hoc *Nisbeti* argumentum pressimus.

In errorem Bezæ Petavius incidit.

Secundum hoc est. Agnus Paschalis Exod. 12. 3. 15. die decimo Nisan separatus est, ut mactaretur decimo quarto, itaque tres habuit dies præparationis ad mortem: ergo Christus tres annos habuit prædicationis præparatorios ad crucem. Affirmat auctor argumentum

Respondetur ad secundum Nisbeti Argumentum.

mentum hoc non tantùm esse validum, sed validum necessariò. Resp. Si concederemus ullum in hoc argumento valorem, non tres, sed quatuor aut quinque anni hinc concluderentur, nam à die decimo ad decimiquarti secundam vesperam sunt quinque dies: vult enim *Nisbetus* dies numerari à vesperâ priori, itaque dies decimus erit unus, undecimus alter, duodecimus tertius, decimustertius quartus, decimusquartus quintus, inprimis cum agnus mactaretur inter duas vesperas, hoc est in fine diei decimi quarti, & initio decimiquinti, ut supra probavimus. Neque cujusquam interpretum memini, qui non quatuor saltem dies separationis agni nominet: quod si cum *Nisbeto* tres tantum numerare placeat, quid fiet de dimidio diei & dimidio anni, pro quo hîc disputatur?

Ad rem ipsam respondeo. Nullâ auctoritate, nullâ ratione ex his diebus deducuntur ulli anni: agnus quidem Paschalis verissimus & clarissimus fuit Christi typus & separatio agni ad sacrificium, per nos licet, significet Christi separationem ad crucem, sed quod tres dies separationis agni præfigurent tres annos prædicationis Christi nullus est ante *Nisbetum* qui affirmet. *Ainsvvorthum* video ex nostris & *Toletum* ex Jesuitis docere decimum diem separationis agni præfiguraſſe Christi ingressum Hierosolymam die Palmarum, qui quintus fuit ante mortem, sed ex tribus diebus separationis agni concludere tres annos prædicationis Christi, aut quatuor Paschata à baptismo ad crucem, ineptius videtur, quàm si ex ætate agni, qui non potuit excedere unum annum, concluderemus cum Patribus Christi ministerium esse non potuisse diuturnius. Hujusmodi typorum applicatio gratuita est, ne dicam valdè temeraria & improbanda.

Ad tertium. Tertium argumentum ex *Danielis* nono vigesimo septimo, ubi publicum Messiæ ministerium & confirmatio fœderis definitur dimidio hebdomadæ, hoc est, tribus annis & dimidio. Resp. Etsi locum hunc *Nisbetus* post *Beroaldum* malè exponat, quasi Christus non fuisset mortuus in medio sed fine ultimæ septuaginta hebdomadarum, ut suo loco demonstravimus, tamen hinc elicitur argumentum solutu difficile, quod a Christi baptismo ad mortem fuerit media hebdomas, seu anni tres cum dimidio. Verumenimverò ipse *Nisbetus* solutionis fontem satis facilem aperit, distinguendo inter privatum & publicum Christi ministerium, illud à baptismate, hoc à Paschate *Joannis* secundo inchoans, illi anni dimidium, huic tres annos attribuens. Nullum quidem nos agnoscimus Christi ministerium privatum; nam non minùs publica fuerunt Christi doctrina & miracula in Galilæâ quàm Hierosolymis: sed tamen, si hîc liceat distinguere, prout necessariò distinguendum videtur ex *Matthæi* quarto decimo septimo, ubi asseritur non nisi post conjectum *Joannem* in carcerem cœpisse Christum prædicare, & separare duodecim Apostolos ad prædicandum; apparebit plus quàm anni dimidium à baptismo ad eam prædicationem, & plures quàm tres annos ab ea prædicatione ad crucem fluxisse; nam duobus totis annis *Joannes* à plerisque doctis putatur remansisse in carcere. Sed nolo nunc in hanc difficilem controversiam descendere.

Ad quartum & quintum. Quartum quod promittit *Nisbetus* argumentum non comparet. Quintum est ipsa quæstio, quatuor scilicet post baptismum, non plura fuisse Paschata; ad hoc satis jam est responsum.

Conclusio. Quæstionem concludamus: Sententia prima omninò est absurda: secunda, tertia, quarta, secundum partem positivam sunt omnes veræ & certæ, sed secundum negativam & exclusivam falsæ: verum est enim quòd Christus prædicaverit unum annum, item duos, & tres, sed quòd tantùm unum, tantum duos, vel tantùm tres, falsum. Pro quintâ sententiâ nolim contendere contra tot & tantos auctores, videtur tamen valdè probabilis.

QUÆSTIO XVI.

Ad quæ tempora Actorum Capitis septimi versus decimussextus referendus sit?

Quæstionis propositio & difficultas. Quæstio hæc quibusdam videtur leviuscula, & profectò quæstiunculam in terminis *Hieronymus* vocat epistolâ centesimâ quintâ. Sed, ut mihi videtur, reverendi Patris locutio hæc est prorsus *Ironica:* quæstionem enim ut levem suis obtrectatoribus proponit, quam illis relinquit dissolvendam; ipse tamen, quod multi queruntur, solvere nunquam conatus est. De tempore rei gestæ facilè conveniret inter Chronologos, si de vero sensu loci inter interpretes constaret. Circa sensum quæruntur quatuor: primum, quî à *Stephano Emmor* dicatur filius *Sichem*, cùm à *Mose* perhibeatur *Sichemi* pater. Secundò. Quomodo sepulchrum *Sichemæ* emptum sit pretio argenti, cum Geneseos trigesimo tertio *Iacobus* illud pretio agnorum emisse dicatur. Tertiò. Quomodo Patriarchæ translati sint *Sichemam*, & ibi sepulti, cùm solus *Iosephus* ibi sepultus fuerit. Quartò. Quomodo *Abrahamus* illum agrum emerit ab *Emmor*, cùm ista ab *Emmor* emptio Geneseos trigesimo tertio *Iacobo* ascribatur. Ad tria priora quæsita commodæ satis responsiones afferuntur, sed ad quartum nulla dum meo quidem judicio responsio apparet, quæ cuiquam ingenuo planè satisfaciat. De nihilo non est quòd tot viri docti omnium partium quæstionem hanc multò difficillimam, & penè insolubilem profiteantur. *Rivetus* summi judicii vir in Geneseos vigesimum tertium, Difficultas, inquit, est penè insolubilis, quæ omnium interpretum ingenia mirè torsit. *Ludovicus*

dovicus de Dieu in Actorum septimo decimo-sexto locum vocat difficillimum & inexplicabilis difficultatis; non tantùm ut *Salmeron* in Actorum quarto, gravia hîc sunt dubia, sed prout à Lapide implicatissima & difficillima. *Pererius* in Genes. 23. Prægravis, inquit, perardua, & quorundam judicio inextricabilis quæstio est, undique difficultatibus circumsepta, in qua quò me vertam nescio.

An Sechem fuerit Emmoris & pater & filius?

Utcunque ad primum quæsitorum, quomodo *Emmor* dicatur filius *Sechem* à *Stephano*, & à *Mose Sichemi* pater? In promptu respondere est, Interpretem Actorum Latinum malè addere vocem filii, cum in authentico Græco nihil tale habeatur, ibi enim est Ἐμμὸρ τοῦ Συχὲμ, quod æquè commodè, secundum Pontificiorum doctissimos, suppleri potest per patrem quàm per filium, ut tam ex profanis quàm sacris literis rectè probat *Beza*. Hîc verò necessariò per patrem supplendum est, cum *Moses* disertè *Emmor*, *Sichemi* patrem vocet.

Lectio Latina satis antiqua videtur, cùm *Syrus* ne sequendo Interpretem Latinum *Mosi* contradiceret, omninò ea verba filii *Sechem* omittat, legens tantum à filiis *Emmor*.

In hoc exemplar Arabicum, quo *Beza* & *Iunius* sunt usi, *Syrum* sequutum est, sed illud exemplar multò præstantius, quod jam in Bibliis πολυγλώττοις habemus, Latinum sequitur verbatim, sicut etiam Æthiops Interpres.

Affirmat *Beda* vidisse se in Græco quodam exemplari non τοῦ Συχὲμ, sed τοῦ ἐν Συχὲμ, & certè in præstantissimo illo manuscripto olim *Alexandrino*, nunc Londinensi, sic hodie legitur, quod *Tremellii* expositionem rectè admittit, à filiis *Emmor* Principis in Sichem, seu *Sichemitæ*. Non est quod huic *Bedæ* solutioni immoremur, cum vera hujus loci expositio satis sit liquida comparanti vulgares textus Græcos cum verbis *Mosis* Gen. 33. 19. Multò minùs immorari volumus alteri ejusdem *Bedæ* interpretationi, qui, ut Latinum Interpretem conciliaret cum *Mose*, *Sichem* procudit geminum, ita ut *Emmor* dicatur tam pater quàm filius *Sechem*, quemadmodum communiter avus & nepos ejusdem sunt nominis.

Lyranus, quem (ut defendatur αὐθεντία Tridentina versionis Latinæ) sequuntur Jesuitæ, *Salmeron*, *Pererius*, à *Lapide*, & *Lorinus*, vult potiùs *Emmor* fuisse binominem, vocatumque etiam *Segor*: vana hæc sunt quæ nullo argumento probantur, & quæ ad nos nihil spectant, qui aliquot millia errorum in authenticis Latinis scimus, etiam post omnes Pontificum emendationes, extare.

Anglica nostra vetus legebat *Emmor* filii *Sechem*, sed recentior rectiùs hodie patris *Sechem*.

An ager Sichemæ emptus sit pecuniâ, an agnis?

Quod ad secundum quæsitum, quo pacto ager *Sichemæ* emptus sit pretio argenti, cùm *Iacobus* Gen. 33. 19. illum emerit centum agnis? Qui emptionem *Abrahami* à *Stephano* intellectam volunt, non hîc constringuuntur, quia manifestum est *Abraham* duplicem speluncam Hebronis numeratâ pecuniâ redemisse. Imo hinc primarium argumentum desumunt ut probent emptionem *Stephani* non de Jacobo exponi, qui nullam pecuniam sed solos agnos dedit pro suo agello. Responsio tamen non est difficilis, nam vox קְשִׂיטָה significat non minus nummum quàm agnum; vetus tamen Latinus, etiam *Iunius*, & omnes hodie versiones vulgatæ, Anglica tam vetus quàm nova, Belgica, Gallica, & Italica, vertunt *nummos*, forte quia nummi tum signabantur imagine agni, ut olim omnis pecunia gestabat pecudis imaginem: nam ante nummos pecudibus mercimonia commutabantur. Vox in Bibliis non habetur nisi ter. Primò Genes. 3. 19. Secundò. Josuæ 24. 11. ubi eadem prorsus est sententia quæ fuit in Genesi, & tertio Jobi 42. 11. ubi res ipsa loquitur transferendam potiùs per *nummum* quàm *agnum*. Videte non tantùm *Buxtorphii* Dictionarium Hebraicum, & *Pagnini* Thesaurum cum additionibus *Merceri* & *Buxtorphii* filii Dictionarium Chaldaicum, sed inprimis Radices Rabbi *Davidis Kimchi* ad vocem קְשִׂיטָה invenietis vocabulum hoc rectiùs verti per *nummum* quàm *agnum*: ac Rabbi *Akibam* (non ut malè scribit *Hamondus* Rabbi Aquilam) in suâ peregrinatione Arabicâ (non ut *Buxtorphius* filius, Africanâ) comperisse Arabas (apud quos in majori usu hæc & multæ aliæ voces quàm apud Hebræos) usurpare eam semper pro *nummo* non pecude, atque ex hoc Arabum usu probat in loco præ manibus sic interpretandam.

Tertium quæsitum est difficilius, sed tamen solubile, Quomodò patres translati sint *Sichemam* & positi in monumento *Abrahami*, cum solus *Iosephus* dicatur à *Mose* translatus *Sichemam* & ibi sepultus, solusque *Iacob*, nullus verò filiorum, sepultus fuerit in monumento *Abrahami* ad Hebronem. Legat quibus otium est, *Rivetum*, *Paræum*, *Iunium*, *Pererium* in vigesimum tertium & tricesimum tertium Geneseos, etiam in septimum Actorum, *Bedam*, *Calvinum*, *Bezam*, *Gualterum*, *Piscatorem*, *Deodatum* Annotatores Anglicanos, & Belgas, *Mentzerum*, *Lyranum*, *Lorynum*, à *Lapide*, *Estium*, *Salmeronem*, *Ludovicum* de *Dieu*, *Grotium*, *Hamondum*, & alios tam ex Pontificiis, quàm Protestantibus, magnam in responsione ad hoc quæsitum varietatem inveniet. Multi volunt non *Iosephum* tantùm, sed etiam cæteros Patriarchas translatos ex Ægypto, & ante *Iosephi* ossa *Sichemæ* sepultos. *Beza*, *Rivetus*, *Piscator*, & alii putant hoc probabile. Hujus sententiæ auctor est *Hieronymus*, qui epistolâ centesimâ primâ ad *Pammachium*

hæc

hoc affirmat. Verùm *Iosephus* Antiquitatum secundo, capite tertio, vult omnes Patriarchas præter *Josephum* sepultos *Hebrone* in speluncâ *Machpelach*. *Lorinus & Pererius* existimant *Josephum* hîc præferendum *Hieronymo*: certè diebus *Hieronymi* sepulchra Patriarcharum extitisse non videntur, nam in paucioribus quàm bis mille annis, ossa humana, & omnes sepulchrales loculi dissolvuntur in pulverem: & verò multa quæ *Hieronymus* affert in Epitaphio *Paulæ* intelligere oportet cum grano salis. Verumenimverò *Lorinus* & *à Lapide* præferunt hîc *Hieronymum Iosepho*. Sunt qui utrumque conjungant, existimantes Patriarchas omnes cum *Iosepho* fratre primò sepultos in *Sichem*, posteà verò à *Sichemitis* translatos *Hebronem*. Ratio translationis allata à *Ludovico de Dieu*, quod *Sichemitæ* ut amici Israëlitis, filiorum *Iacobi* ossa à se transtulerint in speluncam Hebronicam, merito à *Lorino* rejicitur, quòd *Sichemitarum* in *Simeonem* & *Levi* odium (si modò post urbis *Sichemæ* πανολεθρίαν ulli *Sichemitæ* extiterint) ab ipsis expressisset eorum ossium potiùs comburium, quam ullam honestam sepulturam: & tamen *Lorinus* ante disputationis suæ clausulam eò inclinat, ut Patriarchæ primò *Sichemæ*, posteà Hebrone positi sint, quod licet daretur, non inde solveretur oculatum testimonium *Paulæ* apud *Hieronymum* profitentis vidisse se *Sichemæ* duodecim Patriarcharum sepulchra, nisi tertiò translatos affirmemus, ut primò ex Ægypto *Sichemam*, & secundò *Sichemâ Hebronem*, & tertiò *Hebrone Sichemam* delatos, quæ videntur deliria, & veri fructus nimiæ credulitatis traditionibus non scriptis adhibitæ.

His ergo omnibus rejectis unico sacrarum Scripturarum fundamento innitamur, & Patriarcharum in Ægypto mortuorum nullos inde translatos dicamus præter *Iacobum* & *Iosephum*, ita ut omnis de cæterorum translatione vel *Sichemam* vel *Hebronem* disputatio ut fabulosæ traditioni superstructa jure negligenda sit. Verba verò *Stephani* in numero plurali, quasi plures uno sepulti fuissent in *Sichem*, commodè possunt exponi, non per textûs sacri correctionem, quod facit *Syrus* interpres pro suâ auctoritate & judicio, contra omnes Patres (ut notat *Tremellius*) legens in singulari *mortuus*, *translatus*, *positus*, omnia, ut videtur, de *Iacobo* intelligens, quasi is primò *Sichemam* delatus fuerit priusquam *Hebrone* sepultus. Correctio hæc textûs temeraria est, nec omninò necessaria, & translatio istius historiæ à *Iosepho* ad *Iacobum* veritati non est consona.

Responsio ergo, in quâ hîc acquiescimus, est ea, quam *Strabus* in Glossâ suâ ordinariâ apud *Lyranum* affert ex *Rabano*, Synecdochen esse scilicet integri, pluralis pro singulari, translati & positi pro translatus & positus fuit in *Sichem*, prout docemur Josuæ 24. 32. Synecdochen hanc amplectitur *Calvinus*, & multis exemplis illustrat *Lorinus*, nimirum *Matthæi* vigesimo sexto, octavo, murmurârunt discipuli, plurale hoc intelligitur de uno singulari *Iudâ Iscariote*, qui solus indignabatur ob profusum unguentum, prout exponit *Ioannes* duodecimo, undecimo; deinde *Matthæi* vigesimo septimo, quadragesimo quarto, latrones dicuntur obloquuti Christo in cruce: verum hoc non fuit nisi de uno latrone impœnitenti, prout exponit Lucas vicesimo tertio, tricesimo nono. Hoc posito, vult *Lorinus*, quem hîc sequuntur Annotatores Anglicani, & alii, locum exponendum distributivè, nimirum translationem *Sichemam* de ossibus *Iosephi*, & positionem in sepulchro *Abrahami* de *Iacobo*. Sed rectè distributio hæc *Riveto* & aliis displicet, cùm verba *Stephani* apertè de uno & eodem subjecto loquantur, *Iosepho* scilicet qui translatus fuit *Sichemam*, & ibi in monumento positus. Verum est in versu priori expressum *Iacobi* nomen, nihilominùs versus hic de *Iosepho* intelligendus est, ei enim soli historia congruit; nam ex omnibus Patribus in Ægypto mortuis solus *Iosephus Sichemam* translatus, & *Sichemæ* sepultus fuit.

Quartum quæsitum est multò difficillimum, si non desperatæ difficultatis, Quî *Abraham* emerit à filiis *Emmor* monumentum? *Masius*, *Eugubinus*, *Lipomannus* apud Pontificios, & ex nostris *Calvinus*, *Beza*, *Piscator*, *Deodatus*, *Paræus*, *Mentzerus*, *Gualterus*, & alii textum putant à librariis corruptum, & nomen *Abrahami* irrepsisse additum à quodam sciolo descriptore, cum nomen *Iacobi* à prioribus repetitum rectè conveniat cum verbo emerit. Correctio hæc si fundata esset, totum dubium evacuaret; sed *Rivetus*, *Lorinus*, *Pererius*, *Salmeron*, *à Lapide*, & alii, rectè pronunciant durum esse in textu sacro errorem admittere, contra exemplarium omnium tam manuscriptorum quàm impressorum fidem.

Quomodo Abram emerit monumentum ab Emmor?

Hamondus correctionem hanc quidem rejicit, ipse tamen ex suo ingenio etiam ultra Magistrum suum *Grotium* tres aut quatuor versiculi hujus interpolationes audacter procudit: præterquam enim quòd cum *Syro* Interprete (cui malè hîc Arabem *Grotius* adjungit) τοῦ Συχὲμ expungat, & pro *Emmor* legat *Ephron*, vult etiam loco *Ephron* vel *Emmor* ponere *Heth*, & verò pro τῶν υἱῶν Ἐμμὸρ vult scribi τοῦ υἱοῦ Ζεὸρ· neque mirâ hac violandi sacrum textum prurigine contentus cum *Grotio* suo post aliquos Pontificios vult *Stephanum* utramque emptionem tam *Abrahami* quàm *Iacobi* suis verbis exprimere velle, quod à ratione valdè est alienum.

Durum est corrigere textum originalem.

Hamondi protervus innovandi pruritus.

Ludovicus Capellus in suo ad Actorum septimi decimum sextum spicilegio, nihilò meliori

Etiam Capelli.

liori vadit viâ, nam pro ſuo more corrigendi ſacrum textum, vult loco *Abraham* legendum ὁ τοῦ Ἀβραάμ ἔκγονος, nepos ſcilicet *Abrahami Iacobus*; vel, niſi hoc ſuum commentum admittatur, affirmat certum *Stephanum* lapſu memoriæ duas emptiones *Abrahami* & *Iacobi* in unam confudiſſe. Dolendum Profeſſorem in Eccleſiâ reformatâ iſtas frequenter Sacræ Scripturæ maculas aſpergere ex ſui unius ingenii conjecturis ἀλογωτάτοις, quas ipſi Jeſuitæ ut blaſphemiæ proximas averſantur.

Abraham pro Abrahamide.

Alii nullam in textu mutationem admittentes vocem *Abrahami* variis modis exponunt. *Ludovicus de Dieu*, cùm in Græco nullus ſit articulus, legit in caſu Dativo, quaſi *Abrahamo* patri Iſraëlitarum *Jacobus* ſuprà dictum emiſſet agrum *Sichemæ*. *Vatablus* & *Robertus Stephanus* ponunt in caſu Genitivo, & ſubaudiunt filium vel nepotem, vel potiùs, ut *Rivetus*, faciunt nomen Patronymicum, *Abraham* pro *Abrahamides*, & hujuſmodi phraſeos varia *Salmeron*, & *à Lapide* exempla afferunt, tum ex ſacris tum ex profanis literis, Servus meus *Iſraël* pro *Chriſto*, item *David* ſæpe pro *Chriſto*, *David* etiam pro *Rehoboamo*, & *Rehoboam* pro *Abiam*. *Tros* pro *Trojano*, *Dardanus* pro *Æneâ*. Reſponſio hæc ſalvat verba textûs, & ex omnibus allatis videtur commodiſſima, ita tamen ſubtilis & longinqua eſt, ut malim meliorem expectare, quàm iſti meum calculum animitùs addere.

DIA-

Diatriba Prooemialis
In publicis Academiæ comitiis recitata, cum Theologicas Prælectiones auſpicarer de hæreticorum Autocatacriſi. anno 1642. Jul. 6.

Num omnis hæreticus deditâ operâ, ſciens prudens videnſque contra ſuæ mentis lumen errores tueatur, numque hæreticorum αὐτοκατάκρισις nihil aliud ſit, quàm craſſa hypocriſis ſimulantium errores contra animorum ſuorum rectè ſentientium expreſſa dictamina.

Omne ſeculum ſibi propria poſſidet tam bona quàm mala.

Quemadmodum φιλάνθρωπος ille Deus ex immenſo ſuæ bonitatis mari, novos in genus humanum quotidie beneficiorum rivos effundere gaudet; non secùs iſte μισάνθρωπος Dæmon, ex profundâ nimis ſuæ pravitatis abyſſo, non ceſſat evomere in miſeros mortales, novam ſemper Iliada malorum. Nullum à mundi primordiis fluxit ſeculum, quod non propriis, quæ patres ignoravêre, donis à divinâ manu beatum eſt; quod non itidem novo ac majoribus inaudito calamitatum genere, ab inimici malignâ dexterâ vexatum. Antiquiora miſſa ſunto; quæ nunc præ pedibus domi jacent, ſi cui volupe eſt oculo non prorſus incurioſo luſtrare, abſque moleſtâ longinquorum indagine comperiet, eos etiam nuper in noſtros vertices depluiſſe cœlitùs bonorum imbres, quà in Eccleſiam, quà in Regnum, quà in ſcholas; ut, ſiquis rerum noſtrarum ſenſus ad majores pervadere poſſet, noſtra proculdubio longè præ ſuis in terris tempora, felices animæ gratulabundæ deprædicarent. Vice verſâ, eos cernere eſt in nectaris noſtri craterem infuſos per Satanæ manum ab imâ Styge latices; qui ſuo toxico divini liquoris ſuavitatem corruperunt. Si nos pateretur quod præ manibus eſt argumentum, in huncce campum aliquantò liberiùs expatiari; non ingratum, confidimus, foret, inſpectare velut in gemellâ paginâ parallelum iſtorum quibus per Dei bonitatem, quà publicè, quà privatim læti fruimur bonorum, & illarum ex adverſo miſeriarum, à quibus per Satanæ pravitatem ſtat, quod vel impræſentiarum doleamus, vel metuamus in futurum.

Sed quoniam properamus aliò, inter complures, quibus *Zionis* noſtræ turres concutit machinis peraſſiduus hoſtis, unam mecum animadvertite præ cæteris egregiam; quam paucis tantùm abhinc annis, antiquus doli omnis fabricator ex novo ære procudit; tantâ cum arte, ut ejus ictibus ſuſtinendis, vix ulla valli craſſities, ulla muri latitudo ſufficiat; nuperum indigito Satanæ ſtrategema, quo mendaciorum ille Pater non unum aut alterum errorem, ſed tota plauſtra, ſed ipſum equum Trojanum in utero quotquot fuerunt, quotquot eſſe poſſunt hæreſes ferentem, intra Eccleſiæ muros ſiſtere conatur.

Non ſatis habuit inimicorum Dei Archidux *Apollyon*, ex Abyſſi puteo emiſiſſe Jeſuitarum, cæterique Cleri Romani catervas: quæ infernalium dogmatum ſuorum fumo obcæcarent quotquot in meretricis Babylonicæ gremio divina juſtitia commorari, ſaltem commori permittit: iſtarum Locuſtarum utut improbus, & nimiùm quantùm infelix labor exhaurire non valuit totum Satanici furoris in Eccleſiam Chriſti dolium. Verumenimverò quò majorem adhuc ſtragem animarum nequam ille ſpiritus ederet, loricatos ſuos Scorpiones à tergo ſubſequi juſſit, alîus generis militum phalangem, quæ *Caſſandro* & *Spalatenſi* ductoribus, novis armis aggrederetur quoſcunque à locuſtarum fumo illæſos, ad fugam ex Babylone paratos, aut jamdudum extra Romæ pomæria poſt felix effugium degentes obſervâſſent; imperans omni ope niterentur retinere meditantes fugam, & qui jam evaſerunt retrahere ad priſtina ergaſtula, dementatos hoc incantamento, quaſi Eccleſiæ Romanæ errores utut multi, utut palpabiles, tolerabiles tamen omnes eſſent, & procul ab exitii periculo, utpote qui longè infra hæreſin ſubſidcant. Hujuſce legionis Tartareæ artes primariæ ſunt, hæreſin in defectu conſiſtere, nequaquam in exceſſu, hæreſin defectu ſuo non quoſvis, ſed fundamentales fidei articulos tollere; iſti autem ſint oppidò pauci, quin etiam in numero adeo pauxillulo, ut qui tandem ſint, vix ac ne vix quidem certò poſſit à quoquam pronunciari; denique fundamentales, quicunque tandem ſint articuli, per hæreſin impeti oportere rectâ fronte, non per conſequentiarum ambages, nedum conſequentiis adeò remotis, adeò obſcuris, ut abſque proſyllogiſmis hæreſeos venenum conſpici non poſſit.

Remonſtrantes Apologiſtæ peſſimis omnium artibus veritatem oppugnant.

Ab hac quam dicimus legione, tam egregia Archiduci navata olim eſt, & hodie etiam præſtatur opera, ut nullo præterea milite videatur egere Satanas ad plenam de Eccleſiâ Chriſti victoriam reportandam. Quanquam, ut certior ac ſplendidior triumphus fiat, no-

vos

vos adhuc, quos diu in subsidiis abdiderat, in apricum nuper deduxerit planè triarios, quibuscum unis in præsentiâ mens nobis est manum conserere: intellige sis, Remonstrantes Apologistas; usque adeò præfractæ viros audaciæ, ut ultimam cuncti pudoris lineam longè transiliisse videantur.

Hi, quò primum apud Imperatorem *Apollyonta* gratiæ locum obtineant, quò sua Satanæ merita supra Jesuitas, supra *Cassandrum*, supra *Spalatensem*, etiam supra *Ladenses* ostentent; opus verè magnum moliuntur, & præ se ferunt, quod ante ipsos mortalium ausus est nemo. Affirmant disertis verbis errorem quantumvis magnum, peccatum nullum dici debere, fœdissimos errones *Manichæos*, *Arianos*, *Socinianos*, *Anabaptistas*, *Pontificios*, & (ut mihi quidem videtur consequentissimum) *Judæos*, *Turcas*, *Paganos*, quantumvis ob alia, si qua habeant peccata, damnari possint, ob errores tamen quibus infames sunt, nullam vel à Deo, vel ab hominibus odii micam mereri. In hoc absurdum absurdorum absurdissimum viros aliàs nimis quàm perspicaces præcipitavit ipsorum Dea, quod ipsi perditè depereunt idolum, libertas arbitrii: sic enim cum ratione insaniunt: Omne peccatum voluntarium est, liberum est, in voluntate sedem habet; errores verò mentis vitia sunt, non voluntatis; quare errores, nisi voluntarii sint, quod raro contingit, nec unquam nisi per accidens, peccata non sunt dicendi. Quòd ad hæreses attinet, quas S. Scriptura non semel opera carnis, & peccata maxima perhibet; ajunt non esse meros errores, sed mixtos cum variis voluntatis lapsibus, imò verò hæretici infamiam nulli aspergendam asserunt, qui non sponte, ac lubenti animo, qui non deditâ operâ, sciens, prudens, vidensque contra aperta suæ mentis sensa errores complectitur. En quò dementiæ miseros suum perduxit arbitrium!

Status controversiæ cum Apologistis de naturâ hæreseos.

Nunc non vacat omnes istas avias, ut est in Satyrâ, revellere, in ultimâ figamus pedem, quæ delirant de hæresi revocemus ad trutinam. Num omnis hæreticus erret sciens, prudens, videns? An nemo hæretici notâ insigniendus sit, qui animitus errores suos, ut veritates exosculatur? Hoc apologistæ asserunt, nos cum totâ Christianorum natione negamus.

Pro vulgatâ controversantium methodo, ex quatuor argumentorum locis nostram astruemus sententiam. Afferemus Scripturas, rationes, Patres, & adversariorum sua cædentium vincta confessiones: quæque ipsi ex iisdem Scripturarum, rationis, Patrum fontibus haurire profitentur, quàm valemus paucis, diluemus.

Primus Scripturæ locus pro veritate.

Pro rectâ sententiâ primus locus esto 2 Thess. cap. 2. à versu 9. ad 13. *Cujus adventus est ex vi efficaci Satanæ, & cum omni seductione injustitiæ in iis qui pereunt, ideò mittet iis Deus efficaciam erroris, ut credant mendacio, ut damnentur omnes qui non crediderunt veritati, sed acquieverunt in injustitiâ.* Hinc sic argumentor. Primarii sequaces Antichristi sua dogmata pro veris habent; Atqui primarii sequaces Antichristi sunt Hæretici: Ergo quidam Hæretici sua dogmata pro veris habent. Conclusio contradictione directâ theseos adversæ frontem impetit: de Minore, nemo, quòd sciam litem movet. Major ex verbis Apostoli sic fit liquida. Quibus Deus mittit efficaciam erroris, ut credant mendacio, quos Satanas efficaciter seducit, ut non credant veritati, sed acquiescant in injustitiâ, isti sua dogmata habent pro nimiùm veris: Atqui hæc est sequacium Antichristi conditio, secundum Apostoli diserta verba.

Alter locus esto 2 Tim. 2. 18. 24. 25. 26. *Secundus.* *Qui circa veritatem aberrârunt à scopo, & subvertunt quorundam fidem. Servum autem Dei non oportet pugnare, sed cum lenitate erudire eos, qui contrario animo sunt, si fortè daturus sit iis Deus resipiscentiam ad agnitionem veritatis, ut sanitate mentis receptâ, evadant ex Diaboli laqueo, ab eo facti captivi ad ejus libitum.* Inde sic arguo. *Hymenæus* & *Philetus* sua dogmata habebant pro veris: Atqui illi erant hæretici. Ergo. Minorem siquis vocaret in dubium, sic probaremus; Qui naufragium faciunt fidei, quorum doctrina depascit ut cancer, qui ob falsa dogmata sunt vitandi, qui ob corruptam Christi doctrinam ab Apostolo Satanæ sunt traditi, ii sunt hæretici: Atqui ista omnia *Hymenæus* & *Philetus*: Ergo. Sed de Majore omne dubium est, quod tamen Apostoli verbis sic probamus. Qui aberrârunt à veritate, qui non agnoscunt veritatem, quorum animus veritati contrarius est, quorum ipsa mens captiva est in Satanæ laqueo, isti quæ profitentur dogmata, non vident esse falsa, sed habent pro veris: Atqui hæc omnia *Hymenæus* & *Philetus* verbis citatis.

Tertius locus 2 Tim. cap. 3. v. 8. & 13. *Tertius.* *Quemadmodum autem Jannes & Jambres obstiterunt Mosi, ita hi obsistunt veritati, homines mente corrupti, rejectanei circa fidem: improbi autem homines, & impostores procedent in pejus, seducentes, atque seducti.* Argumentum est, Qui obsistunt veritati, eo quòd ipsorum mens corrupta sit, qui seducunt eo quòd seducantur, isti non vident suorum dogmatum falsitatem: Sed hæc multorum hæreticorum conditio est. Clara major. Qui sua dogmata intus in mente falsa, prout reverâ sunt, existimat, is veritatem animo complectitur, non obsistit veritati; is mente & judicio corruptus non est, is licet alios seducat, ipse tamen non seducitur. Minor non minùs liquida: nam dictis versibus

hære-

hæreticos depingit, quod sic probo. Qui in Ecclesiâ Christianâ resistebant Apostolis, sicut in veteri populo Pseudo Prophetæ resistebant *Mosi*, hi erant hæretici, si credere fas est disertis *Petri* verbis epistolæ posterioris cap. 2. ver. 1. Atqui de ejusmodi *Paulus* loquitur.

Quartus. Quartus locus esto Mat. 22. 29. *Erratis neque Scripturam scientes, neque potentiam Dei.* Hinc arguo. Errantes etiam fœdissimè sub V. Testamento nesciebant dogmata sua errores fuisse: Ergo Hæretici sub N. Testamento nescire possunt dogmata sua errores esse. Consequentia valet: quanquam enim errantes sub Veteri & Novo Testamento in multiplici possint esse discrimine; dici tamen non potest, cur in præsenti pares non sint, adeò ut si in hæretico sub N. Testamento necessariò requiratur sui erroris conscientia, eadem non postuletur ad hæreticum, vel, si mavis, ad perversè & pertinaciter errantem sub veteri. Antecedens Christi verbis probatur. Sadducæi nesciebant sua dogmata errores fuisse; nam ipsorum peccatum erat error, & nescientia Scripturarum: Atqui Sadducæi erant fœdissimi errantium sub V. Testamento. Minor non est dubia. Major est Christi testimonium.

Prima pro veritate ratio. Ne multi simus, stabimus his quatuor ex Scripturâ locis. Habetote totidem rationes. Si necesse est hæreticum omnem existimare in sua conscientia falsa esse quæ aliis proponit ut vera, tum nemo de hæresi conveniri potest apud humanum judicem: Atqui posterius absurdum. Connexio Majoris patet: nam solus Deus est scrutator renum & καρδιογνώστης, mortalium nemo, ni ultra humanam crepidam velit ascendere, pronunciare valet ex certâ scientiâ, qualis in omni judice necessaria est, cujusquam os ab animo discrepare. Oris animique concordia discordiave uni tribunali Divino relinquendæ: itaque si hæresis necessariò & essentialiter ut suam formam, saltem ut proprium formale postularet, in hæretico discrepantiam oris ab animo, ab humano foro, ut crimen uni Deo cognoscibile removenda foret. Certè.

Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atridæ.

Hoc ipsum est pessimæ hujus operæ *Remonstrantibus* pretium. Contendunt enim hominum neminem de hæresi statuere debere, quasi nemo mortalium id posset: hac latè patenti portâ jubent irruere in Ecclesiam hæreticorum omnigenos greges; quos suo isti sinu peramanter excipiunt, dextram fraterrimæ fraternitatis sine scrupulo jungentes, rejectâ ad diem Domini, omni, quæ de hæresi moveri possit, lite. Quàm immane verò sit hoc ἄτοπον, præter laudatam omnium Ecclesiarum omni tempore praxin, hæreticos vocantium in jus, præter varios Scripturæ locos, is ipse ad Titum cap. 3. v. 10. in quo causæ suæ columen consistere putant adversantes, abundè probat. Ibi enim hominibus mandat Apostolus ut accuratè cognoscant de hæresi, ut hæreticum sui delicti admoneant, & refractarium depellant Ecclesiâ; scientes hujusmodi subversum esse, & suâ sibi pertinaciâ meritum damnationis calculum accersivisse.

Secunda ratio. Qui dogmata sua falsa pro falsis habet, is non errat: Atqui omnis hæreticus errat: Ergo. Minor nititur intimâ hæreseos naturâ; nam hæresi error est genus: rectè enim Augustinus [*Quanquam omnis error non sit hæresis, omnis tamen hæresis est error*] Fundatur Major in ipsa forma erroris. Nam error est deviatio mentis à re; est conceptus falsus, est apprehensio rei aliter quàm se res habet; ut veritas est congruentia cum re, sive in conceptu, sive in conceptûs expressione per vocem aut scriptum, aut quodvis aliud signum. Itaque hæreticus, si falsa sua dogmata pro falsis habet, nequaquam errat. Summa est inter hæretici conceptum & rem consonantia, discordia nulla. Equidem dum quæ novit falsa populo propinat pro veris, putidissimè dissimulat, quam mente celat veritatem, & nefarium agit hypocritam, sed nequaquam errat, cùm, quæ errores sunt, pro erroribus habeat. *Secunda.*

Tertia ratio. Nulli hæretico ascribenda proprietas est, quæ ab omni hæreseos notâ absolvit *Manicheos*, *Arianos*, *Macedonianos*, *Vorstium*, *Socinum*, *Servetum*, & quotquot pro summè nefariis hæreticis, vel hodie, vel olim habiti sunt: Atqui controversa proprietas hoc manifestè præstat. Majorem Remonstrantes negant: nam non rarò de suâ sibi plaudunt modestiâ, & æquitate animi, flocci facientes omnium Ecclesiarum præjudicia, quibus viros, ut ajunt, innocentissimos sub hæreseos prætextu præcipiti nimis calculo vel nuper, vel olim damnârunt. Non obstante tamen novâ ipsorum Theologiâ, nobis cum cætero Christianorum orbe statuere placet, perquam atrox absurdum esse nebulones dictos ex hæreticorum delere catalogo. Certe si *Maneti* & *Vorstio*, qui divinam essentiam, finibus circumscribunt; si *Ario*, *Serveto*, *Socino*, qui Christo divinitatem auferunt; qui Sp. Sanctum in accidens, in qualitatem transelementant; qui Trinitatem non modò pernegant, sed infandis etiam blasphemiis pollutam conculcant; istis si labem hæreseos eluas, non est quòd vel in præteritis, vel quæ post hoc fluent seculis requiras, quis hæreseos infamiam commereatur. *Tertia.*

Minor, quòd controversa proprietas eos omnes à dicto crimine absolvat, sic patet. Si Hæretici proprium sit convinci in conscientiâ de suorum dogmatum falsitate, dictos ab hoc crimine absolvas necesse est; ni tibi constet istorum interna de suis erroribus persua-

sio: tantùm autem abest, ut hujusmodi quicquam constare possit, ut contrarium sit vel certissimum, vel summè probabile, quòd scilicet scelesta omnia quæ diximus capita persuasissimum habuerint, primarios saltem suos errores firmissimas fuisse veritates.

Veteres prætereo; novitios tres hæresiarchas quòd attinet, *Vorstii*, *Socinique* videsis seu vitam seu scripta, in neutro ullum vestigium, ulla vola tam pravæ simulationis apparebit: quin etiam eâ apud adversarios uterque pietatis, innocentiæ, sinceritatisque prorsus ἀνυποκρίτου famâ floret, ut omnis hoc genus suspicio quàm longissimè abesse debeat. *Servetus* nostri seculi blasphemorum Coryphæus, desperatissimâ etiam ad sanguinem, etiam ad tormenta, & ad ultimum supplicium pertinaciâ, testatum fecit quàm animitus sceleratis suis placitis adhæserit.

Quarta. Quarta ratio. Si venenum omne, omneque vitium hæreseos in eo consistit, quòd hæreticus contra mentis suæ lumen, suæ conscientiæ dictamen, errores amplectatur; tam nudo ac mero errori, cum quo ista voluntatis malitia conjuncta non est, nullum vitium, nullum venenum inest: At posterius est ἀτοπώτατον. Majorem adversarii lubentes largiuntur. Minoris absurditatem negant, affirmantes in mero errore mentis, utut summam pertinaciam supponas, nullum esse vitium; imò verò errores, qui apud nos & cæterum Christianorum vulgus teterrimæ hæreses audiunt, apud ipsos omninò non sunt peccata. Nam ipsorum hæc sunt apophthegmata: „ *Crimen culpa est voluntaria, hæresis planè involuntaria, & propriè dicta innocentia est. Error est innocens, & culpæ expers, haud est nocens, quicunque non est sponte nocens, quis nomen unquam sceleris errori dedit? Ipsi seductores absque suâ culpâ seducunt.* Permultis hujusmodi maximis scatet Apologiæ cap. 24. Quanquam igitur boni isti viri in Minori nullum inconveniens videant, nostri tamen officii est eam abominari ut monstrum. Nam si in errore nullum est peccatum, certè non tantùm quod Remonstrantes ubique pleno ore prædicant, quotquot hodie in terris hæretici dicuntur, habendi sunt pro fratribus genuinis, pro Christi sincerissimis membris; verum etiam Judæis & Turcis pandenda sunt Ecclesiæ adyta: quin & ipse Paganismus aditum hac ratione postulabit in cœlum; nam Judaismus, Turcismus, Paganismus, quid aliud sunt quàm mentis errores. Profectò si Socinianis absque omni piaculo, absque ullâ salutis jacturâ negare liceat Christum Deum, blasphemare Sp. Sanctum, & ejurare sacrosanctissimam Trinitatem; si *Vorstius* innocens est, dum Deum in finitorum, & corporeorum numerum redigit, si *Serveti* pura est ab omni scelere anima, quanquam in Deum omni blasphemiarum spurcitie ad ultimum usque spiritum debacchatus sit, istos omnes si liberes peccati reatu hoc nomine, quod quæ miseri eructârunt ex ipsis animæ penetralibus, ex ipsâ mentis suæ medullâ protulerint, iniquum certè fuerit atriore carbone notâsse Judæos vel Turcas, vel Paganos; quorum multi singulis semper seculis parati fuerunt vel sanguine, & vitâ, testatissimum facere quæ contra Christianos blasphemarent, ea se absque omni hypocrisi, ex imo cordis, qualequale haberent, fundo proferre, nisi ad istas absurditatum Gorgonas Remonstrantes expalleant, nobis ipsorum durior adamante frons, stuporis plurimum incutiet.

Testimonia Patrum. Ex tertio argumentorum fonte, Patrum, quos vocant, testimoniis, benè multa haurire proclive est. Animus fuit ex historiâ primarum quatuor OEcumenicarum Synodorum, prout ab Eusebio, Theodoreto, Socrate, Epiphanio, & aliis tradita est, demonstrâsse, quid tandem illud fuerit quod in *Ario Niceni*, quod in *Macedonio Constantinopolitani*, in *Nestorio Ephesini* Patres, & in *Eutyche Chalcedonenses*, ut hæreticum damnaverunt. Hospes est in veteri historiâ qui nescit quoties plerique omnes hæresiarchæ, ad evitandas, quas tum Ecclesiæ canones, tum Imperatorum edicta, in hæresin statuebant pœnas; perditissimâ simulatione professi sint orthodoxiam, contra conscientiæ errantis dictamina. Quod verò unquam famosorum quisquam hæreticorum errores tantùm simulaverit, quod veterum quisquam affirmet ullam hæreticorum sectam deditâ operâ scientes, prudentes, falsa dogmatizâsse, contra expressam mentium suarum obtenebratarum sententiam, nullus profectò memini. Certè in promptu, & ad manum erat errantibus omnibus Remonstrantium hæc Apologia, iniquè secum agi occlamantibus, quòd quantumvis totâ errarent terrâ, mari, cœlo, procul tamen ab omni hæreseos abessent maculâ: quandoquidem parati essent Deos omnes jurare, etsi juratis nulla fides adhiberetur, etiam sanguinis martyrio testari, sua sibi dogmata sanissima, verissima videri. Hujusmodi tamen errorum excusatio hæreticorum ingeniosissimis in mentem nunquam venit.

Ad hoc probandum, nil opus est testimoniis Patrum; *Remonstrantes* nudiustertius nati, præ se ferunt apertè cornicum hîc oculos configere: superciliosè satis sibi unis acceptam ferri volunt hujusce inventi gloriam. Ad noviter repertorum numerum, nupera hæc ipsorum de hæresi commentatio adjungenda est. Quia tamen ex Augustino quædam afferre videri volunt, quibus sua statuminentur, non gravabor ex eo pauca citare, eoque lubentius, quod Augustino nemo quisquam in hoc argumento testis magis idoneus produci possit. Nam nemo Patrum diutiùs in fœdissimarum hæreseon cœno volutavit, nemo apertiùs

tiùs ſuæ mentis ſenſa quæ eſſent, dum Satanæ laqueis irretitus in erroris puteo jacêret, Deo ſimul, & hominibus prodidit. Fatetur is ingenuè toto Manichæiſmi ſui undecennio firmiſſimam ſeſe fidem habuiſſe putidiſſimis nugis: credidiſſe ficum veras emittere lacrymas, in cibis angelos corporaliter incluſos, etiam Dei particulas cum alimento in ventres humanos illabi, iterumque ructibus elabi.

,, Ipſum audito Confeſſ. lib. 3. cap. 10. *Senſim* (inquit) *atque paulatim productus ſum* ,, *ad eas nugas, ut crederem ficum plorare* ,, *cùm decerpitur, & matrem ejus arborem la-* ,, *cteis lacrymis, quam tamen ficum ſi aliquis* ,, *comediſſet ſanctus, miſceret viſceribus, &* ,, *anhelaret de illâ Angelum; imò verò parti-* ,, *culas Dei gemendo in oratione atque eru-* ,, *ctando: quæ particulæ ſummi atque veri* ,, *Dei ligatæ fuiſſent in eo pomo, niſi ſancti den-* ,, *te, ac ventre ſolverentur. Iſta quidem cre-* ,, *didi miſer.* Et capite ſequente. *Novem* ,, *ferme* (inquit) *anni ſequuti ſunt, quibus* ,, *ego miſer illo limo profundi ac tenebris fal-* ,, *ſitatis, cùm ſæpe ſurgere conarer, & gra-* ,, *viùs allideret, volutatus ſum.* Et lib. 4. cap. ,, 10. *Per idem tempus annorum novem, ab* ,, *undeviceſimo ætatis meæ, uſque ad duode-* ,, *triceſimum ſeducebamur, & ſeducebamus,* ,, *falſi atque fallentes.*

Confeſſio Adverſariorum.

Poſtrema nobis argumentorum claſſis, adverſantium erit confeſſio. Ludit in humanis divina juſtitia, mendaces non ſinit eſſe memores, in linguas doloſas Babylonem infundit: eo ipſo in loco ubi dogma probroſum quod refutamus, eructant, omnino contrarium non ſemel enunciant. Perlegat qui volet dictum infame caput Apologiæ vigeſimum quartum, inveniet inter Remonſtrantium dictata, primo, hæreticos non aliud ore proferre, quàm quod intus animo verum cre- ,, dunt, his verbis. *Hæretici nec ſimulant,* ,, *nec mentiri ſe ſciunt, & quod, animo ſen-* ,, *tiunt id ore profitentur.* 2. *Volunt hæreticos* ,, *viros uſque adeò plerunque pios, ut, ſi ani-* ,, *mo agnoſcerent errores, eos ſtatim expue-* ,, *rent ore his verbis. Sæpiſſimè innocentiſſimi* ,, *& optimi homines carnis & mundi oſores* ,, *hæretici eſſe deprehenduntur, id eſt, errori* ,, *alicui pertinaciter inſiſtentes, nec quiſquam* ,, *eſt hæreticus qui ſi hæreſin ſuam opus eſſe car-* ,, *nis intelligeret, non ſtatim eam abdicaturus* ,, *ſit, & deſerturus.* Tertiò affirmant peccare in charitatem qui eâ ſuſpicione gravare audent hæreticos, quaſi deditâ operâ errarent, ,, his verbis. *Hi negant ſe hæreticos eſſe, ſe* ,, *perperam ſentire, ſe blaſphemare, imò con-* ,, *traria omnia proteſtantur, atque ut prote-* ,, *ſtationi ſuæ fidem faciant, mortibus omni-* ,, *bus mori malunt quàm aliter agere, ne æter-* ,, *num pereant. Magiſtratus credere debet* ,, *neminem (qui modò pius ac probus eſt) ſtu-* ,, *dio ac deditâ operâ hæreticum eſſe velle, aut* ,, *pertinaciter in errore velle perſeverare; in-* ,, *primis ſi id ſeriò profiteatur, & mori ſe mal-* ,, *le dicat, quàm à ſententiâ vel latum unguem* ,, *velle diſcedere.*

Quarto ſummam ſtatuunt eſſe pertinaciam de cujuſquam alterius pertinaciâ pronunciare ,, his verbis. *Imò noſtrum de aliorum pertina-* ,, *ciâ judicium, nil niſi mera pertinacia eſſe* ,, *poteſt.*

Quintò, hæreticorum etiam blaſphemias non eſſe peccata; eo quòd oriantur ex mero errore, quem qui docent, tantâ cordis ſinceritate amplectuntur, ut etiam ſanguine ſancire parati ſint, his verbis. Non niſi imprudenter, & per errorem purum putum id fa- ,, ciunt. Item. *Hæreticus qui errore deceptus* ,, *blaſphemat, cùm credat ſe non modò non* ,, *blaſphemare, ſed Deum ex præſcripto ver-* ,, *bi ſui glorificare, blaſphemùs non eſt quem* ,, *lex occidi jubet.* Item. Hæreticus blaſphemus propriè eſſe non poteſt.

Objectio ex Tit. 3. 11.

Plura non addam ad orthodoxæ ſententiæ κατασκευὴν· pauca ſolùm ἀνασκευαστικῶς reſpondeamus ad argumenta contraria. Proram & puppim in adverſantium diſputatione facit epiſtola ad Titum cap. 3. v. 11. unde ſic argumentantur. Omnis αὐτοκατάκριτος peccat contra ſui judicii, ſuæ mentis, ſuæ conſcientiæ expreſſum dictamen: Atqui omnis hæreticus eſt talis. E. Si negaremus Minorem, rueret ſtatim tota fabricæ moles in fabrorum capita, quâ cùm opprimerentur, ſibi ſolis ruinæ ſuæ referre debent gratiam. Docent enim loqui Apoſtolum dicto loco, non de omnibus, non de pleriſque hæreticis, ſed iis ſolùm qui de rebus levibus inanes concitant lites; qui ob logomachias, & quæſtiones quas ipſi intus probè ſciunt nullius eſſe momenti, cœlum terræ miſcent. Iſti verò quàm ſint oppidò pauci, imò quàm verè nulli, non difficile eſſet demonſtratu, ſi liceret per cleplydram: ſed miſsâ Minore, Majorem pernegamus: quàm magnis autem id faciamus auctoribus, & quantâ cum ratione habetote paucis.

Qui ſint αὐτοκατάκριτοι.

Theologi veteres permulti ſententiam Apoſtoli quæ præ manibus eſt, pertractârunt: nobis in noſtro muſeolo ruſticano cunctos videre non eſt datum; ſed quibuſcum colloqui contigit, de omnibus ſpondere audeo, nihil ipſos afferre in locum quod Remonſtrantibus faveat. Sex nomino non infimi ſubſellii viros, tria Orientis lumina, *Athanaſium*, *Chryſoſtomum*, *Theodoretum*; Occidentis totidem, *Ambroſium*, *Auguſtinum*, *Hieronymum*. *Theodoretus* ſuis in locum commentariis nullum γρῦ, nullum ἰῶτα ſubinnuit, quod Remonſtrantium commentationi patrocinium præbeat. *Athanaſius* dum frequenter in dictum incidit locum, ne tantillum habet, quod adverſariis faveat.

Chryſoſtomus locum commentans, nihil aliud ad αὐτοκατάκριτον requirit, quàm perſeverantiam

rantiam in errore post admonitiones; sic enim Apostoli verba interpretatur: Τί ἐστιν (inquit) ὢν αὐτοκατάκριτος; οὐ γὰρ ἔχει εἰπεῖν ὅτι οὐδείς εἶπεν, οὐδεὶς ἐνουθέτησεν, ὅταν μετὰ τὴν παραίνεσιν αὐτὸς ἐπιμένῃ, αὐτοκατάκριτος γίνεται. Quin & in antecedenti sententiâ errorem fatetur ipsam hæretici mentem immutâsse μετατίθεσθαι τὴν γνώμην. *Ambrosius* in locum ne syllabam pro Remonstrantibus habet. *Augustinus* aliquoties huc ex occasione devectus, tantundem.

Hieronymus in suo commentario apertè adversariorum commentum elidit, affirmans αὐτοκατάκριτον existimare sua dogmata usque adeò vera, ut meliora docentem habeat pro errante; sic enim loquitur: „*A seipso condemnatus est, qui semel bisque correctus, audito errore suo non vult corrigi, errare existimans corrigentem; & è contrario ad pugnas & jurgia verborum sese parans eum vult lucrifacere à quo docetur.*

Verumenimverò, quia novaturientibus sordet auctoritas veterum, accipite quæ ipsimet in hunc afferunt locum. Doctor *Potterus* in suo celebri nimis opusculo, ubi *Cassandri*, *Spalatensis*, & Remonstrantium ad morem, latam hæreticis omnibus, plerisque saltem ad salutem pandens portam; non tamen plura ad αὐτοκατάκρισιν requirit hisce tribus, ut in Scripturâ veritas apertè reveletur, ut eadem erranti distinctè proponatur, ut errans nullâ naturali ἀῤῥωστίᾳ laboret, nullo mentis extraordinario vitio impediatur, quò minùs quod apertè revelatur à Deo, quod distinctè proponitur ab hominibus intelligere valeat: ista verò omnia fatetur consistere cum errantis opinione de dogmatum suorum verissimâ veritate.

Sed missis auctoritatibus, quâ tandem ratione probant negatum argumentum? dum volvas & revolvas à capite ad calcem Apologiam totam, nullam invenies rationis umbram, nisi quòd forte ex ipso vocabulo αὐτοκατάκριτοι ingeniosi homines excudant.

Ex voce tamen nullis fidiculis aliud extorqueas quam *damnatum à se*; si ultrà premas, omnem sui damnationem; suæ mentis tantùm & conscientiæ sententiâ fieri, omninò negamus sequelam. Nam à genere ad specierum alteram putida est consequentia, nec melior à re ad unum rei modum. Multis modis condemnare seipsum quis potest, mente suâ, ore suo, opere suo: de posterioribus modis aliquoties sacra Scriptura, de primo quantum memini, nunquam. Luc. 19. 21. *Serve nequam, ex ore tuo te judico.* Hic qui suis verbis condemnationis suæ argumenta Domino ministravit, est à se condemnatus, hoc est, ab ore suo. Ad Rom. 2. 1. *Quisquis alium damnas, teipsum condemnas, quia eadem facis.* Hìc uterque modus αὐτοκατακρίτως conjungitur; oris, in alienâ condemnatione; operis, in suo facto; de mentis & conscientiæ sententiâ nihil. Rectè itaque interpretantur Apostoli verba præ manibus, condemnat seipsum hæreticus, qui sicut *Ambrosius, Hieronymus, Augustinus* vocabulum Græcum exponunt, & fortassis ante ipsos Syrus Interpres, transferens *ipse condemnat animam suam*, non verò *ipse condemnatur ab animâ suâ*, *vehou hajab naphshah.* Interpretamur ergo condemnat seipsum, suo facto scilicet, quòd Ecclesiæ admonentis consilia contumaciter spreverit; suo etiam ore, quod omnis hæreticus verbis saltem amplectens Divini verbi literam (alioqui ex Hæretico Ethnicus evaderet) omnis (inquam) ore profitetur eas veritates, ex quibus suæ hæreseos error, & falsitas necessariò evinci possit. Tertium propriæ damnationis modum Remonstrantes pro imperio volunt Apostolo obtrudere, sed nobis liceat dissentire, donec imperium suum unico saltem argumento statuminaverint. Id ipsi quidem, quoad scio, non conantur; à sequacium tamen nonnullis unica solet afferri ratio, quam proximo loco paucis perstringemus.

A Scripturis depulsi confugiunt ad humanæ rationis puteum, inde unius tantum argumentuli situlam hauriunt. Qui errori, inquiunt, addunt in errando pertinaciam, isti sponte contra mentis suæ lumen errant: Atqui hæc omnium hæreticorum sors est. Amplectimur Minorem, sed quantis meritò sibilis Major excipienda sit, loquantur Remonstrantium Magistri. Varia citare licet Apologiæ commata, vide tantùm sis pag. 271. „*Contumacia* (inquiunt) *vel pertinacia de formali ratione hæreseos est, pertinacia autem non significat voluntatis actum, quasi hæreticus etiamsi de veritate fundamentali sit convictus, velit tamen ex professo opinationi suæ falsæ adhærere, nihil minùs: hoc enim merum figmentum est, sed significat errorem mentis, in quo seductus manere vult, sive quia rationes non audit, quæ contrarium efficaciter suadent, sive quia rationes, per se satis efficaces pro merito non introspicit aut considerat.* Item pag. 285. *Nemo deditâ operâ errat, aut errare se sibi persuadet, cùm de æternâ salute suâ agitur; quare fas non est invito alicui malitiam attribuere, charitas aliud suadet, & præsumptiones pro errante sunt: quod ad pertinaciam attinet, eam errans non diffitetur, sed constantiam esse in veritate credit; pertinacia enim esse definit, cùm quis in eo quod credit aut sentit, errare se non advertit, adeoque se non errare firmiter persuasum habet.*

Quod ad testimonia veterum, duo tantùm afferuntur ex Augustino loci: alter ex præfatione libri de hæresibus ad Quod vult Deum. „*Quid ergo faciat hæreticum, regulari quidem definitione comprehendi sicut ego quidem existimo, aut omninò non potest, aut quàm difficillimè potest.* Sed nihil ista πρὸς ἔπος. *Responsio ad Augustini loca.*

ἴτος. Esto, impossibile sit regulari definitione comprehendere, quis sit hæreticus, num tamen hujus impossibilitatis necessaria causa fuerit, quòd hæreticus errores suos contra mentis suæ sententiam tuetur? nihil certè facilius, quàm hanc hypocrisin accuratissimo penicillo cuilibet volenti depingere. Cui vacat antecedentem inspicere paginam, inveniet omnem *Augustino* difficultatem definiendi hæretici motam esse ex solâ *Philastrii* cum *Epiphanio* differentiâ in suis hæreticorum catalogis. Nihil aliud vult modestissimus vir, quàm difficillimum esse, tam claris tamque certis notis hæreticos describere, ut eorum catalogos ante sua tempora expositos legenti liqueat, nullum adscriptum infami ordini præter suum meritum; nec ullum omissum qui atro isto carbone notari commeruerit. Quàm hoc præstitu difficile sit, cernere est in ipsâ emendatâ *Augustini* hæreticorum recensione; etiam hîc legas multos, inprimis *Patalorynchitas*, *Abeloitas*, & nudis pedibus ambulantes; quos erroris & imprudentiæ notaveris, sed hæreseos notâ vix ac ne vix quidem audeas commaculare.

Alter locus est de utilitate credendi cap. 1. ubi distinguens inter hæreticum & hæretico „ credentem, *hæreticum sic describit*, *qui a-* „ *licujus temporalis commodi*, *& maximè* „ *gloriæ*, *principatusque sui causâ*, *falsas opiniones vel gignit*, *vel sequitur*. Resp. quid hoc ad elenchum? An difficile est, cui superbia, avaritiave fuerit prima erroris causa, opinari falsissima dogmata satis esse vera? Ut taceam omnium experientiam seculorum; *Augustinus* ibidem loci affirmat, quòd nihil faciliussit, quàm non solùm dicere, sed etiam opinari se verum invenisse. Certè crescit hæc facilitas, si vel cupido, vel spes ad manum sint, quæ novam ab ipsarum uliginoso solo tenebrarum, & caliginis nubem menti aspirent.

Peroratio. Habetis quæ dierum aliquot studium congessit ad novam hanc controversiam illustrandam: novam, inquam, nam, ni mea me fallat conjectura, nemo ante hac novum hocce Remonstrantium delirium attigit. Quò major mihi spes, æqui vos consulturos quæ in primo certaminis hujus ortu, cruda nimis tenuiaque, & confessum hunc fortean dedecentia protulerim, deprecor censorias virgulas, & caperatas *Catonum* frontes, quanquam asteriscos, & Cressas notas sperare non liceat, est tamen in votis obæratorum, carbonumque & theta nigri dedecora effugere. Benignioris censuræ propemodum certam expectationem mihi facit plerorumque qui adsunt, antiquis experimentis, demonstratus in me non vulgaris amor. Quæ fabulantur veteres amoris conspicilla, quibus amicorum omnia, qualiacunque tandem in se, perplacent tamen amicis, minimum habent fabulæ: genuinus est absque omni fabula character amoris, prout Divina *Petri* manus depingit, amati lapsus contegere. Charitas (inquit) operit multitudinem peccatorum 1. Epist. 4. 8. Eadem de *Solomonis* ore fluxit veritas Prov. 10. 12. *Omnes defectiones obtegit charitas.* Hæc me una spes huc devexit si non invitum, certè, quod sciunt multi, valdè diuque reluctantem. Nisi magnetis istius magna fuisset in me attrahendo efficacia, ego frigidum, durum, & grave ferrum, nunquam memet movissem loco. Nam præterquam quod probè mihi conscius eram, quàm vacuum gestarem pectus istius thesauri omni-variæ eruditionis, virilis eloquentiæ, spectatæ prudentiæ, exemplaris pietatis, indefessæ sedulitatis, aliarumque virtutum, quas hæc statio suo jure postulat: præter, in quam, istius thesauri profundam apud me pauperiem, magna semper à puero mihi voluptas erat in vitâ quietâ, in latebris procul ab hominum luce, ab urbano strepitu lyricinis Christiani votum multùm meo semper adlibuit cordi, Synesii volo hymnorum primo.

Ista sic vertit Petavius.

Ὁ μὲν ἵππον εὖ διώκοι,	Alius equos scitè agitet,
Ὁ δὲ τόξον εὖ τιταίνοι,	Alius arcum benè tendat,
Ὁ δὲ θήμονα φυλάσσοι	Alius acervos custodiat
Κτεάνων, χρύσεον ὄλβον,	Opum, aureas divitias,
Ἑτέρῳ δ' ἄγαλμα χαίτη	Alii vero (sit) decus coma,
Κατὰ εἰμβύη τενόντων:	Demissa cervicibus:
Πολύυμνος δέ κεν εἴη	Celebris admodùm alius sit
Παρὰ κούροις, παρὰ κούραις	Apud juvenes, apud puellas
Ἀμαρύγμασι προσώπων,	Nitenti decore vultûs,
Ἐμὲ δ' ἀψόφητον εἴη	At mihi tranquillam liceat
Βιοτὰν ἄσημον ἕλκειν,	Vitam ignotam ducere,
Τὰ μὲν εἰς ἄλλους ἄσημον	Cæteris quidem ignotam,
Τὰ δὲ πρὸς Θεὸν εἰδότα,	Deo autem notam.
Τί δὲ ἀλκὰ, τί δὲ κάλλος,	Quid enim vires, quid verò forma,
Τί δὲ χρυσὸς, τί δὲ φαμὰ,	Quid verò aurum, quid verò fama,
Βασιλειαί τε τιμαὶ,	Regiique honores,
Παρὰ τὰς Θεοῦ μέριμνας;	Si conferantur cum curis de Deo?

Innatum hoc desiderium ἀσήμου καὶ ἀψοφήτου βίου trabali clavo meæ meruri affigebat. Quanquam in præsentiâ laxatum me, solutumque tandem sentiam, adamantinis propè catenis, per vestras importunas, non dicam, at certè frequentes, & vehementes valdè interpella-

 tiones,

tiones, quæ mentem meâ multò constantiorem expugnare dudum potuissent. Magnum fateor ad hoc quod jam cepi consilium mihi fuit illicium, expressa, quam fecistis publicè, fides; si post aliquanti temporis rudimentum, militia hæc nova non saperet palato seu vestro, seu meo, liberrimi ad pristina castra reditûs facturos vos mihi copiam. Hujusce fidei cùm usus ac opus erit proculdubio præstandæ, spe certâ plenus, amplector quam datis spartam. Agnosco lubens, dum pertenuem, quæ mihi adest, literarum supellectilem recolo, discipulorum subsellia, quam Doctoris Cathedram meis fortunis belliùs convenire; nec alia, mihi credite, mens unquam fuit, hancce capessenti provinciam, quàm ut unà vobiscum, adolescentes, condiscipulum agerem; confidens per Dei bonitatem futurum, ut diligenti doctissimorum, qui adsunt, Professorum ἀκροάσει, industriaque privatorum mei vestrique studiorum inter nos collatione, in me quidem reviviscant, si qui olim inerant amoris erga disciplinas igniculi, desuetudinis longæ cineribus probè jam extincti; in vos verò tanta eruditionis omnigenæ copia, ex divino cornu istorum felici ministerio effundatur, ut ex vestro ordine, numeroque suborituri sint aliquandò, quibus istam, quam nunc capio, lampada, spartamque gratulabundus tradam; non ut à me jam qualitercunque curandam, sed, quod spero, voveoque, egregiè adornandam; istam Dominus festinaverit precor lucem, ita mihi ad amatas tenebras proclivior reditus fuerit.

Intereà parvitatem meam (moderatores spectatissimi) vestris imperiis obsequentem habebitis. Novistis mei ordinis homunciones non esse liberos, nec sui juris; ut mea ad vos commigratio supremo Ecclesiæ Senatui complaceat, non est mearum virium præstare; hodiernum utcunque facinus, luculentus, puto, testis est, quâ cupiditate ferar habendi gratiam, quàm valeo maximam, almæ Matri, amplæque, in quâ sedet, Civitati. Pristina non memoro summa beneficia; natale solum, infantiæ vagitus, pueritiæ lusus, rudimenta literarum, semina pietatis, honores Scholæ, Philosophicam in hisce ædibus professionem ad quintum usque stipendium. Quicquid certè mihi est vitæ, quicquid bonorum, quantulumcunque literarum, quantulumcunque gratiæ; maximam omnium partem hic locus suo jure sibi vendicat. Sed hæc antiqua sunt, antiquata tamen nolim, recentiorum præsentior sensus est, dum cogito quantis laboribus, quantâ cum molestiâ, quàm magnis impensis, quàm obstinatâ constantiâ, annos jam totos quatuor, Civitas simul & Academia junctis dextris unanimes, meum ad se reditum procuraverint. Intereà dum ego sileo, dum obsurdesco, dum reluctor, dum occlamo, dum recalcitro; fateri cogor, si non miri, certè singularis, insuetique in me immerentem amoris indicia demonstrata: cui rependendo utut nunquam sim par, quò tamen aliquod grati animi testimonium edam, profiteor esse unicè in votis, ut bonâ superiorum cum gratiâ, mihi liceat impendere quod annorum in terris reliquum est, vestris commodis, vestrique unorum servitio. Sin, quod absit, vetabit major Synodus, quod jussit minor, meum me hîc larem figere, quod re nequirem, voto, preceque quotidie conarer: in Ecclesiam, Academiam, Civitatem Glasguæ, mihi gratiæ, mihi literarum, mihi vitæ fontes; exuberantem donorum omnium segetem ab unico gratiarum Oceano assiduus comprecarer. Hoc voto supplices junctis animis Deum veneremur.

Diatriba de Dei simplicitate, num quicquid in Deo est, Deus sit?

UNum quodque seculum sua propria vexârunt mala, nostrum hoc multa non unius generis male habent: num priori posterior dies semper deterior sit, & ætatum ultima miserrima, non disputo: quotidianus mortalium ubique sensus abundè, putò, demonstrat, quod nunc currit seculum, à priorum paucis, calamitatum vel numero, vel magnitudine superari. Cætera tacitus transeo, vide tantùm sis, quanta hodie miseriarum moles Ecclesias hujus Insulæ premat, pessundet, & tantum non opprimat. Usquamne gentium ex abyssi puteo major, tetriorve monstrorum colluvies, & numerosior pravorum spirituum caterva proserpsit, quàm quæ hodierno die in nostrâ Britanniâ palàm, apertâ fronte, in maximâ hominum luce dominari, triumphare, & tantum non regnare conspicitur? *Princeps præsentis seculi malum est spiritus erroris.*

Dum inter ista nuper monstra versarer, multorum nova, insueta, & infanda deformitas, horrorem aliquando, fateor, incutiebat, persæpè commovebat dolorem.

Verùm unius præ cæteris omnibus inexpectatus occursus non levi stupore percussit. Post aliquanti temporis consuetudinem minùs mirabar in populi fæce, literarum, pietatis, & prudentiæ vacuâ (licet opinione cùm scientiæ, tum pietatis suæ admodum inflata) Brunistarum, Anabaptistarum, Antinomianorum, Familiastarum, & quæ supersunt, sectarum magnos greges. Cùm autem inter ipsos magnates, viros tam literis, quàm dignitate claros, *Vorstium*, & *Socinum* redivivos familiariter versari animadverterem, teterrimas quasque contra Trinitatem, contra Christum blasphemias in deliciis esse, initio quidem clàm, & aliquo cum metu, sed mox posito pudore, palam mandari typis, & commendari populo elogiis eorum, quibus librorum censuram auctoritas publica demandabat; & cùm à nonnullis veritatis zelus de hisce malis, *Socinianismus Vorstii inter Anglicanas sectas dominatur.*

etiam

etiam publicos queſtus, quà voce, quà calamo exprimeret, qui ad clavum Reipub. ſedebant, & præcipuâ vel in comitiis, vel in Synodo, vel in Civitate, vel in Provinciis auctoritate pollebant, frigere, ſilere, connivere viderem; tum verò ſolicitum animum multæ, variæque cogitationes angere, magnuſque metus ſubire, ne noſtrorum, parentumque peccatorum reatus à divinâ juſtitiâ extorſiſſet poteſtatem Satanæ erigendi in noſtrâ miſerâ Britanniâ eos erroribus thronos, eas hæreſibus arces, ea blaſphemiis caſtra, quæ olim Monaſterii, alibique in Germaniâ & Belgio, extruere impurus ille Spiritus magno molimine conatus eſt, ad ipſa Chriſtianiſmi fundamenta convellenda, ad ſupprimendam omnem cœptæ reformationis ſpem, imò verò ad explodendum inſtaurandæ Religionis ipſum nomen. Quanquam in medio metu non mediocris perſæpè fiducia recreabat, ſimiles tandem in Britanniâ Satanæ conatuum futuros exitus, quàm in Germaniâ dudum fuiſſent; omnes noſtræ Babylonis turres, quæ tantâ hodie cum vi, tantaque arte, atque induſtriâ ſtruuntur, in vertices ſtructorum collapſuras, tantumque properantis iſtius ruinæ fragorem futurum, ut omnes inter nos errorum ſpiritus vel contritos enecet, vel territos extra noſtra pomœria ad longinquas oras nunquam redituros in æternum exilium expellat.

Præſentis opellæ ſcopus & occaſio. Intereà dum peſtilens errorum aura noſtras regiones afflare pergit, quibuſcunque animarum ſalus curæ eſt, magnopere incumbant, ut ſe, aliosque probè muniant adverſus aëris infecti venenum. Tradidimus ſuperioribus dictatis aliqua contra vicinos errores antidota; plura ejus generis in poſterioribus ſcriptis emiſimus in publicum. In præſenti Diatribâ dabimus quæ contra *Vorſtianos* non ſine labore, & ſolicitudine ſumus meditati. Res fuit cum adverſario procaci, qui confidenter admodum & animosè *Vorſtium* ſuſcepit defendendum in ſuis contra divinam ſimplicitatem blaſphemiis. Quæ pro hæreſi ſtatuminandâ afferebat ille, ſub Opponentis accipite perſonâ, & quæ regerebam ego, ſub Reſpondentis nomine habetote.

Hæreſis, & blaſphemia jure merito Vorſtio imputantur. Oppugnans ſic præfatus eſt, ſibi videri temerè me nimis & acerbè *Vorſtii* perſonam pungere, dum virum condemnarem hæreſeos, & teterrimarum contra ipſam Divinitatem blaſphemiarum.

Reſpondebam, nunquam mihi cordi fuiſſe, perſonæ cujuſquam infamiæ notas imprimere, niſi magna ſubeſſet cauſa: quàm meritò autem *Vorſtio* ab omnibus orthodoxis Eccleſiis fœdiſſimæ lituræ aſpergi ſoleant, videre eſt in egregiâ illâ Regis Jacobi ad Ordines fœderatos declaratione.

De cauſâ Vorſtii narratio hiſtorica. *Conradus Vorſtius* aliquot annis Profeſſorem egit Theologiæ non ſine laude *Steinfurti* in *VVeſtphaliâ* in illuſtri Scholâ Comitum à *Bentheim*: ſed poſteà in varios errores dilapſus eſt, & in magnam Socinianiſmi ſuſpicionem apud omnes vicinos incurrit. Ut hæ maculæ eluerentur, ad *D. Paræum*, & Profeſſores Heidelbergenſes à Comitibus *Benthemiæ* miſſus eſt; ibi excuſationibus, declarationibus, promiſſionibus, tam ſedulam homo ſubdolus navavit operam, ut ὀρθοδοξίας teſtimonium reportaverit. Sed mox ex colloquiis, & diſputationibus privatis, & cum notis Socinianis familiaritate, ἑτεροδοξίας fama recruduit, donec ad annum 1610. præter propter, tractatus de Deo evulgatus, omnem de viri ſummè peſtifero ſenſu ſcrupulum ſano cuivis exemit. Eo temporis fervebant in *Bataviâ* de Arminianiſmo certamina: *Iacobus Arminius*, *Franciſci Iunii* in Academiâ Lugdunenſi ſucceſſor, omnes fœderati Belgii provincias in annis paucis pernicioſorum errorum lolio replevit: dum quotidie malum invaleſceret, divina manus *Arminium* tempeſtivâ morte movit loco, de Theologo qui ſuccederet, magna per omnes provincias ſolicitudo; Arminianorum primipilares *Barneveltius*, *Grotius*, *Utenbogardus*, in toto *Belgio* nimis quàm potentes, Curatoribus Academiæ Lugdunenſis obtinuerunt vocationem *Vorſtio*, ut *Leidæ* in Profeſſoratu Theologiæ *Arminio* ſuccederet; & per importunas Ordinum Generalium literas ei procurârunt à Comitibus *Benthemiæ* libertatem diſcedendi *Steinfurto*. Id orthodoxos omnes peſſimè habebat: intercedebant & voce & ſcripto multi Miniſtrorum, ſed fruſtra. Tandem *Iacobus Britanniæ* Rex à Theologis Anglis monitus de regionum ſuarum periculo ab erroribus, ſi in vicino *Belgio* radicem egiſſent, cum fœderatis Ordinibus per legatos agit ſemel & iterum, ne Arminiano incendio *Vorſtii* oleum adderetur. Sed cum Ordines per triumvirorum nominatorum ſuſurros malè conſultos, animadverteret, ſuis poſthabitis monitis, in Vorſtianâ vocatione pergere, tum verò ſplendidam pietatis & prudentiæ plenam contra *Vorſtium* Declarationem regio nomine expreſsè publicavit: ubi magno omnium rectè ſentientium ubique cum plauſu, hos Vorſtianæ fronti pro merito characteres inuſſit.

Subjiciemus ipſa Regis verba Regiorum o- *Iacobi Regis de Vorſtio teſtimonium.*
„ perum pag. 353. Conradus Vorſtius *infelix*
„ *hæreticus, vel potiùs atheus.* Ibidem. *Liber*
„ *de Deo, atheiſmo, & blaſphemiis ita refer-*
„ *tus eſt, ut non modò librum flammis cenſea-*
„ *mus urendum, ſed auctorem quoque ipſum*
„ *graviſſimâ pœnâ mulctandum.* Pag. 354.
„ Vorſtius *vipera & monſtrum hominis, qui*
„ *ipſam Deitatis eſſentiam ſibi exagitandam*
„ *ſumpſit.* Pag. 355. *Infames libri in Cœmete-*
„ *rio Paulino, & in utrâque Academiâ pu-*
„ *blicè noſtro juſſu cremati.* Pag. 358. Vor-
„ ſtius *homo corruptiſſimus, miſer, athei-*
„ *ſmum, & hæreſes publicavit.* *An quiſquam*

„ *hære-*

„ *hæreticorũ magis aliquando meruerit ignem,* „ *vestrum est judicium.* Pag. 359. *Quantum* „ *potes nostro nomine contende, ut hæreticus il-* „ *le ex tot blasphemiis confutus exigatur in exi-* „ *lium.* Pag. 360. *Vorstius Leidæ in Ecclesiæ* „ *vestræ seminario vexillum adversus Deum* „ *proponit, novam commentus sectam ex an-* „ *tiquis & novis hæresibus consutam, dixit in-* „ *sipiens in corde suo non est Deus. Atqui ple-* „ *no ore in Deum blasphemias ebuccinat, &* „ *sciens volensque nihil non impietatis stylo* „ *suo permittit; huic præ omnibus hæreticis,* „ *qui inde usque ab exorto Evangelii lumine è* „ *tenebris emerserunt, sine controversiâ pal-* „ *mam scias deferri.* Pag. 361. *Vorstius jam* „ *multiplicis hæreseos convictus testibus omni* „ *exceptione majoribus.* Pag. 364. *Ut quanto-* „ *pere Vorstii Atheismum, & hæreses, omnes-* „ *que impietatis hujusce fautores oderit, Chri-* „ *stiano orbi innotescat.* Pag. 365. *Hic Anti-* „ *joannes sanctissima quæque profano stylo soli-* „ *citat, & cœlos, & Dei solium profano ala-* „ *rum remigio sublatus, sacram illius & in-* „ *effabilem essentiam sacrilegis quæstionibus so-* „ *licitat, Deum inficiatur actum purum, &* „ *qualitatum expertem, qui nempe aliquid in* „ *seipso diversitatis & multiplicitatis habeat;* „ *&, horresco referens, principium cujusdam* „ *mutabilitatis, quasi bellum non Theologiæ* „ *tantùm, sed omnibus humanis scientiis in-* „ *dixisset.* pag. 366.

Synodi Dordracenæ de Vorstio testimonium.

Regia hæc opera *Lugduno* & *Batavia Vorstium* pepulit, utcunque frendentibus amicis: animosque fecit *Mauritio* Auraniæ Principi, & Orthodoxis exarmandi Arminianos, qui multis in locis vim adversariis apertam faciebant, & non obscurè Provinciarum dissipationem civili bello meditabantur; *Barneveltius* mulctatus capite, *Grotius*, & *Utenbogardus* acti in exilium, Dordracena Synodus convocata, quæ consentientibus tam Provincialium, quàm exterorum Theologorum suffragiis Vorstium hoc stylo confodit, actorum synodalium pag. 368. *Doctrina* Vorstii *de quamplurimis momenti maximi dogmatibus, ut* „ *Verbo Divino, & confessionibus reforma-* „ *tarum Ecclesiarum contraria, impia, blas-* „ *phema, & in divinam majestatem, & ve-* „ *ritatem, multis modis contumeliosa, in Ec-* „ *clesiis, & Scholis reformatis nequaquam to-* „ *leranda, sed ex iisdem cum detestatione peni-* „ *tus est eliminanda & extirpanda.* Jam patêre puto nullam in me temeritatem, acrimoniam nullam, tot tantisque *Vorstii* censoribus meum etiam addidisse calculum.

Objectio.

Pergit Opponens. Dicis *Vorstium* modestiæ velum curiositati prætendisse, qui tu scire potes ipsum modestiam tantùm simulâsse? Nunquid mortalium quisquam est καρδιογνώστης? Dicis *Vorstium* curiosas magis, & periculosas de Divinitate speculationes effudisse, quàm ab ullo hæreticorum per annos mille trecentos emanârunt. Annon *Anthropomorphitæ?* Annon *Triformiani*, noxia magis de Deo deliria somniarunt? Jure omnes hæreticorum de Deo errores, per annos mille trecentos legisti? Et si tanta in *Vorstio* perversitas appareat, qui tu tam molliter de ipso loqueris? Dicis termino diminuente, videri eum duas fundamentales hæreses defendere.

Vorstius hypocriseos convincitur.

Resp. Meæ de *Vorstio* censuræ nihil hic opponitur, præter aliquot quæstiones parum aut nihil ad rhombum, ad quas tamen sigillatim respondebo. Ad primam, fundamentum meæ de Vorstianâ hypocrisi scientiæ, est ordinarius à Deo & naturâ fixus hypocryseos index, splendidorum prætextuum ad fœdè patrata collatio. Multoties clamat *Vorstius* se id operam enixè dare, ut curiosæ, & audaces Scholasticorum, aliorumque speculationes cohibeantur: intereà speculationes ipse multò magis curiosas, & audaces passim eructat. Si ex his præmissis concludo simulâsse ipsum prius, ut efficeret posterius; pauci, puto, mihi propterea mortalis cujusquam peccati crimen imputabunt.

Vorstius Anthropomorphitis periculosior.

Quod de *Anthropomorphitis* quæritur, num *Vorstius* curiosas magis, & periculosas de Deo speculationes quàm isti, proposuerit? Hoc si affirmarem, quomodò redarguerer? *Anthropomorphitarum* placita de curiositate minimum habebant, parum etiam ab ipsis periculi; crassè adeò & palpabiliter errant: imò verò gens hæc errantium ab antiquâ Ecclesiâ in schismaticorum, nedum hæreticorum censu posita non est, secundum *August. hæres.* 50. „ Vadianos Epiphanius *schismaticos, non hæ-* „ *reticos videri vult, alii vocant Anthropomor-* „ *phitas, quamvis sint qui in Ægypto eos Ca-* „ *tholicæ Ecclesiæ communicare asseverent.*

Ad quæstionem autem ab Opponente propositam respondet *Augustinus* adversus epistolam Fundamentalem cap. 23. ubi instituitur comparatio inter *Anthropomorphitas* Deo corpus humanum ascribentes, & *Manichæos*, qui corpus etiam Deo affingebant, non humanum verò, sed immensum quoddam & confusum absque membrorum distinctione, superiùs infinitâ, & continuâ extensione diffusum, inferiùs contractum, divisum, & scissum: in errore priori simplicem & carnalem rusticitatem notat: sed de posteriori, *Quid* „ (inquit) *ista opinione fœdius, quid tenebro-* „ *sius hujusmodi errore dici aut fingi potuit?*

Vorstius crudus Manichæus.

Manichæus hic error ipsissima *Vorstii* mens est, quod sic probo. Primò. *Vorstius* disertis verbis corpus Deo asscribit, & blasphemiam hanc variis Scripturæ locis astruere satagit contra *Piscatorem* pag. 5.

Deinde. Vorstianum hoc corpus nihil habet cum Tertullianæo commune; ita enim Deo corpus assignabat *Tertullianus*, ut simul affirmaret Deum secundum suam substantiam ubique totum, & non per locorum

rum spatia partitum, sed in suâ naturâ & substantiâ immutabiliter permanentem: non tale corpus Deo tribuebat, cujus partes aliæ minores, aliæ majores valeant aut debeant cogitari, si *Augustino* credimus, hæresi 68. Istarum excusationum nulla *Vorstio* competit; nam quod Deo corpus attribuit, negat esse ubique, negat usquam esse totum simul; *Vorstio* Dei corpus est verè magnum, & qualitatibus subjectum, naturâ & essentiâ mutabile, cujus partes in majore coexistente sunt majores, & in minore coexistente minores. Genuinam hanc *Vorstii* de Dei corpore sententiam, loci tractatûs de Deo, apologeticæ & exegeticæ, ubi hac de re agitur, inter se collati apertè demonstrant, quantumvis tergiversari conetur.

Tertiò. Quod Vorstianum Dei corpus ipsissimum Manichaicum sit, patet ex Apolog. cap. 18. præcipua enim, quam in Manichaico Dei corpore notavit *August.* absurditas erat, quòd scinderetur inferiùs, ne contactu terrenarum tenebrarum pollueretur; jam verò negat *Vorstius* loco citato, divinæ substantiæ, quæ ipsi est corpus, ubiquitatem; affirmatque infrà in terris divinam substantiam abesse, & separari à multiplicibus locis, ab omnibus scilicet, in quibus humanus oculus fœdum quicquam aut vile spectat: hæc autem corporea separatio & absentia sine Manichaicâ scissione & fissurâ est impossibilis. Concludo ergo ad primum quæsitum responsionem; absurdiores multò de Deo speculationes *Vorstii* quàm *Anthropomorphitarum.*

Vorstius Tritheitas supergreditur. Quod de *Triformianis* quærebatur, sive istos intelligas qui tres Deos asserunt, vulgò *Tritheitas*; seu potius quos hæresi 74. describit *Augustinus*; qui unum tantùm volebant Deum, sed ejus essentiam dividebant in tres partes, ita ut integra Dei essentia ex singulis istis partibus compleretur; ajo utrisque præponendum *Vorstium* non curiositate modò & periculo, sed etiam absurditate errorum: Nam præterquam quòd doceat omnia quæ ipsi, tres in Deo essentias realiter differentes constituens; insuper addit ex suo, præter istorum tres, quartam in Divinis essentiam, de quâ nihil *Tritheitæ*, nihil *Triformiani* somniârunt. Exeget. pag. 36.

Hæreticorum de essentiâ divinâ errores pauci. Tertium Opponentis interrogatum fuit, num ego omnes omnium hæreticorum per annos 1300. speculationes de Deo perlegissem? Fateor equidem lubens in argumento quovis lectionis meæ profundam pauperiem; sed pauxilluli admodum temporis studium, quicquid ab Opponente quæritur, valet assequi. Omnes omnium hæreticorum evulgati errores doctorum diligentiâ in paucos nequaquam vastæ magnitudinis libros congesti sunt; quos, quibus animus est, mediocri diligentiâ paucis mensibus perstringere licet: sed quod nobis unicum præ manibus nunc est, hæreticorum de Divinâ essentiâ errores post veteres *Manichæos*, ad usque natum *Vorstium*, pauci adeò sunt, ut, si in unum colligantur fasciculum, quarta unius semihorulæ portio iis perlegendis abundè sufficiat.

Modestia cum zelo bellè consistit. Quod ultimò quæsitum est, cur, si *Vorstius* ex tot nefariis hæresibus consutus esset, dixerim ipsum videri duos fundamentales errores defendere? Facilè respondeo, in duobus *Vorstii* erratis fixisse me pedem, studio tantùm properandi ad alias controversias, in quibus majori cum fructu tempus teri putabam, quàm si omnia istius novaturientis hæretici somnia persequerer. Quod autem de divinæ essentiæ omnipræsentiâ, & unitate errores præter ceteros nominarem, factum est, quia nota mihi erant versipellis viri κρυπτοφυγία, quibus in plerisque aliis placitis suos solebat sensus involvere, quod in nominatis nativa argumenti perspicuitas non permittebat. Quod voce [*Videtur*] usus sim, mea modestia culpari non debuit, in ipso disputationis limine, dum ego accusarem, Opponens *Vorstium* defenderet, antequam ullas pro meâ sententiâ rationes produxissem, non decuit ullâ vel magnificentiâ, vel asperitate verborum uti, quanquam vocabuli [*videtur*] usurpatio, vulgata sit apud principes tam Philosophos, quam Jurisconsultos, dum firmissimas, & fundatissimas suas conclusiones proponunt.

Ista præfatus Opponens accedit ad figendum controversiæ statum: in his quæ huic destinat scopo, non pauca displicent. Primò, inquit, quæstio de divina simplicitate inter doctos agitatur in utramque partem, & utraque pars suos fautores habet. Resp. Nemo quisquam ante *Vorstium* divinam simplicitatem oppugnavit. *Primus Vorstius divinam simplicitatem oppugnavit.* Non sibi solet vir hic deesse in congerendis doctorum testimoniis, siqui vel Protestantium, vel Pontificiorum, vel veteris Ecclesiæ Patrum adduci possunt suorum paradoxorum patroni: sed in re præsenti nullum à quoquam jota est producibile, si excipias unum *Justini Martyris* tractatum quæst. Christ. ad Græc. quæst. 3. Multum, fateor, de hac auctoritate gloriatur *Vorstius*, sed frustra. *Post Pseudojustinum.* Nam liber ille planè spurius est, aliquot annorum centuriis post denatum *Justinum* conscriptus, ut vel primam inspectanti pagellam liquebit. Quid enim *Justino* cum *Manichæis*, cum *Origene*, cum *Irenæo*, viris isto seculo nondum in lucem editis?

Numerat *Vorstius* quadraginta *Justini* rationes contra Dei simplicitatem; & quidem ex hoc penu suorum præcipua in hoc argumento de verbo ad verbum *Vorstius* deprompsit: attamen pleræque istarum quadraginta rationum adeò ridiculæ sunt, ut earum pudeat ipsum *Vorstium.* Confitetur enim *Vorstius* divinæ voluntatis facultatem realiter eandem cum essentia, ideò dum disputat de di-

verſitate & compoſitione divinâ, ad voluntatis actus non ad ipſam facultatem ſe confert, & in actibus ad decreta tantùm confugit, non attingit conſilium. Sed ea *Pſeudojuſtini* dementia eſt, ut ſophiſmatis ſuis concludere nitatur realem differentiam, non tantùm inter eſſentiam & actum voluntatis, ſed inter eſſentiam, & ipſam voluntatis facultatem. Tria in Deo æquali realitate diverſa ponit, eſſentiam, voluntatem, & velle. Præterea fatetur *Vorſtius* divinæ voluntatis actus neceſſarios, qui pro objecto ipſum Deum habent, ab eſſentia realiter non differre, itaque ſe arguere profitetur realem diverſitatem ab eſſentia divina tantùm actuum voluntatis liberorum, qui in creaturas, & objecta extrinſeca feruntur: contrarium prorſus tramitem inſiſtit ſpurius auctor. Quod ad genuinum attinet *Juſtinum*, pauci patrum contra *Vorſtii* ſphalmata, divinæ eſſentiæ unitatem, & perſonarum trinitatem, divinæ ſubſtantiæ omnipræſentiam, omnimodam ſimplicitatem, & immutabilitatem diſertiùs, pleniùs, & clariùs aſſerunt.

Pergit Opponens in conſtituendâ quæſtione:

Opponens abſurdior Vorſtio.

Controverſia, inquit, de divinâ ſimplicitate ejuſmodi eſt, ut quivis in eâ ſuo ſenſu ſecurè poſſit abundare, & utramvis partem ſine noxâ tueri: nam ſimplicitas, & compoſitio termini ſunt Metaphyſici, & obſcuri, tranſcendentes vulgi captum, quos Scriptura neque diſertè affirmat, nec negat.

Reſp. Loquitur Opponens abſolutè, non de certâ ſimplicitatis ſpecie, itaque ſecundum ejus dictata, licebit cuivis abſque periculo, omnem Deo ſimplicitatem auferre, & quamlibet compoſitionem affingere, etiam ex materiâ & formâ, ex genere & differentiâ, & ex partibus integrantibus; ſuperat diſcipulus Magiſtrum, iſta non auſus eſt *Vorſtius*. Omnem in Deo ſimplicitatem negare ſe non profitetur: pro certâ tantùm compoſitionis ſpecie, ex ſubjecto nimirum & accidentibus, præ ſe fert contendere.

Opponentis ſophiſma retunditur.

Quod ad Opponentis argumentum, quanti ponderis ſit, videte in pari. '*Perſona, trinitas, eſſentia*, termini ſunt ſcholæ, in ſuâ intimâ naturâ ſuperantes vulgi captum; ad quorum perfectam notitiam plus Phyſicæ, Mathematicæ, Metaphyſicæ requiritur, quàm ad capiendum quid ſit ſimplex & compoſitum, & ſecundum Opponentem Scriptura nihil diſertius de perſonalitate, trinitate, eſſentiâ divinâ, quàm de ſimplicitate affirmat. Num ergo quæſtiones omnes de Trinitate, de perſonis omnibus, etiam de eſſentiâ tam levis momenti fuerint, ut parum referat quam quiſque contradictionis partem in iis tueatur? Num omnes ſuo ſenſu permittendi ſunt eò uſque abundare, ut divinas perſonas, ut trinitatem, ut ipſam Dei eſſentiam abnegent? Ultra has abſurditatum metas, nullus hæreticorum, nullus atheorum unquam provectus eſt.

Quæſtionis de divinâ ſimplicitate momentum.

Quæſtio de divinâ ſimplicitate multò maximi momenti eſt apud Theologos omnes tam Pontificios, quàm Proteſtantes. Dum explicant divinam naturam, attributa omnia facere ſolent realiter inter ſe unum & idem cum eſſentiâ; & inter attributa ſimplicitati primum perſæpe locum aſcribant, hinc unitas, infinitudo, immutabilitas, omnipræſentia, & alia multa ſecundum humanum intelligendi modum fluunt, dependent, & demonſtrantur. Videat opponens ſuos hîc auctores, *Vorſtium*, *Arminium*, *Jackſonum*, *Scheilfurdum*, & alios hujus farinæ. Quiſquis divinam ſimplicitatem vel tantillum lædit, eatenus omnia attributa lædit, ipſique radici divinæ eſſentiæ vulnus infligere conatur.

Unum inſuper ſphalma noto in Opponente circa quæſtionis ſtatum, quòd multiplicet theſin, & argumenta non applicet ad unum certum, hinc fit ut perplexâ ἀμεθοδίᾳ extra oleas neceſſariò digrediatur. Profitetur inſtitutum ſuum probandi compoſitionem in Deo ex ſubjecto & accidentibus, inde dilabitur ad oppugnandum vulgatum axioma, *Quicquid eſt in Deo, Deus eſt*, neque hîc conſiſtens in aliquibus argumentis, divinam non compoſitionem, ſed mutabilitatem concludit. Magna hæc eſt ἀταξία. Diſputandi leges permittunt Opponentis argumenta pleraque rejicere, utpote tranſvolantia ſcopum, nec attingentia quæſtionis punctum. Sed cedemus ſtricto jure, eoque libentiùs, quòd quæ affert Opponens omnia ex *Vorſtio* deſumpta ſint, & ab auctore, in aliquod ſaltem divinorum attributorum eâ pravitate directa, ut reſpondere ſit operæ pretium; nequod iſtius hæreſiarchæ venenatum telum teneræ cujuſquam menti infixum permaneat.

Contra Dei ſimplicitatem argumentum primum.

Quæ primi argumenti loco profert Opponens in hanc conjicio formam: Divina decreta, Electio ſcilicet, & Reprobatio non ſunt Deus, ſed accidentia; actiones nimirum tranſeuntes ad creaturas: Atqui divina decreta ſunt aliquid in Deo: Ergo eſt aliquid in Deo quod non eſt Deus, ſed accidens. Majoris duæ ſunt partes; prior probatur ratione duplici, primò, ſi decreta eſſent Deus, tum darentur multi, & contrarii Dii: nam decreta ſunt multa & contraria: At poſterius abſurdum: Ergo decreta Dei non ſunt Deus.

Secundò. Decreta Dei libera ſunt & contingentia quæ potuerunt non fuiſſe: At Deus eſt ens neceſſarium: nam impoſſibile eſt ut Deus non fuerit: Ergo. Poſteriorem primæ Majoris partem, quòd decreta Dei ſint accidentia, ſic probat. Omne ens reale quod non eſt ſubſtantia eſt accidens: At decreta ſunt entia realia, nec ſubſtantiæ, nam omnis ſubſtantia eſt vel Deus, vel aliqua creatura verè exiſtens: atqui decreta non ſunt Deus, nec creatu-

creaturæ verè exiſtentes: Ergo non ſunt ſubſtantiæ.

Argumenti difficultas.

Reſp. Palmarium hoc eſt *Vorſtii* ſophiſma, quod mihi, fatcor, aliquandiu ſolutu ſatis arduum videbatur, ſed poſteà inveni reſpondendi difficultatem exortam, non ab eo, quòd ulla in argumento veritas eſſet, ſed partim ab incogitantiâ meâ, partim à ſublimitate & obſcuritate materiæ. Hujuſce argumenti objectum, extra omnem controverſiam, eſt abſtruſiſſimæ, & profundiſſimæ naturæ: loquitur enim de ipsâ eſſentiâ perſonæ quæ habitat lucem in acceſſam φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον 1 Tim. 6. 16. in cujus conſpectu celſiſſimi Seraphin duplicis alæ velo vultus contegunt Iſa. 6. 2. coram quo ſanctiſſimus Propheta pallii integumento faciem obvolvit 1. Reg. 19.13. qui in ſummo Euangelii ſplendore ab illuminatiſſimorum oculis non perſpicitur niſi ex parte, ἄρτι βλέπομεν ἐκ μέρους, idque in umbrâ, & reflexione ſpeculi nequaquam perſpicuâ, δι᾽ ἐσόπτρου, ἐν αἰνίγματι 1.Cor. 13. 12. quem Theologi ab Apoſtolorum ſeculo perſpicaciſſimi profitentur, plus quàm ineffabilem (*Auguſtini* vox eſt) imò verò omninò incomprehenſibilem, incognoſcibilem, ſupra omnem cognitionem, eatenùs ſolùm comprehenſibilem, quòd ſit ipſa infinitudo, & incomprehenſibilitas. Ἀκατάληπτον παντελῶς, καὶ ἄγνωστον, ὑπὲρ γνῶσιν, τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτὸν ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἀκαταληψία *Damaſcenus* de orthodoxâ fide lib. 1. cap. 4.

Mirari non debebam obortas mihi tenebras in argumenti diſcuſſione, quod eò altitudinis volâſſet, quò humani acies oculi, abſque caligatione, perſequi non valet; in argumento quod plenè diſcuti non poteſt ſine vetitâ irruptione in ſanctum montem Dei, abſque tranſgreſſione limitum antiquorum, & remotione terminorum ſeculi, quos divina manus humanæ curioſitati repagula poſuit. Vetantur mortales nimio ſcrutinio majeſtatem inveſtigare, ne gloriâ oppreſſi pereant.

Summa hæc materiæ ſublimitas ſolabatur anxiè laborantem de ſolvendo ſophiſmate, ſimulque diligentiam exacuebat, non ut obſcuro & cæcutiente lumine irruerem inveſtigaturus imperſcrutabilem, ſed ut iis illuſtratus radiis, quos infinita lux ex ſuo inacceſſo fonte effudit, vel in ſuperiorem S. Scripturæ regionem ad dirigendam fidem, dum viſione frui non datur; vel in inferiorem naturæ, in rectæ rationis reliquiis; conarer retundere, & erroris, craſſarumque tenebrarum convictas dare novas & audaces nugas (de mixturâ, compoſitione, & accidentibus) quas auſu profano *Vorſtius* Creatoris majeſtati obtrudere molitus eſt.

Quanquam autem iſta perficere cæpta non valuiſſem, ſtatutum tamen erat adhærere ſententiæ *Auguſtini* in eodem hoc vel admo-
„ dum ſimili verſantis ſophiſmate. *Has* (in-
„ quit) *argumentationes quibus impii noſtram*
„ *ſimplicem pietatem de viâ rectâ conantur a-*
„ *vertere, ſi ratio refutare non poteſt, fides ir-*
„ *ridere debet.* de Trinit. lib. 4. Omninò neceſſe eſt hunc animum induere contra multas Sophiſtarum ſtrophas, inprimis *Socinianorum*, *Atheorum*, & *Scepticorum* ignita tela, quibus Satanas omnia Chriſtianiſmi, & omnis Religionis, imò verò omnis naturæ, & ſenſuum fundamenta ſatagit eruere. Detur ergo venia, ſi prolixiùs aliquantò Achilleum hoc *Vorſtii* argumentum expendero, nam cum bono Deo ſingulas ejus partes, Majorem, Minorem, Concluſionem, harumque probationes omnes putidæ falſitatis convincam.

Decreta ſunt actiones tendentes ad extra, ſed non extrinſeca.

Minor, quòd decreta Dei ſint aliquid in Deo, vera non eſſet, ſi ſtarent Opponentis principia; nam decreta Dei, ſecundum eum, actiones ſunt tranſeuntes, ergo non in Deo ſed à Deo: actionis enim tranſeuntis ſubjectum eſt patiens non agens; ſed arces in aëre non lubet ſtruere, nec ex Opponentis temeritate captare lucrum. Decreta Dei non ſunt actiones tranſeuntes, nam actus omnes tam intellectùs, quàm voluntatis Divinæ, quanquam pro objectis creaturas extra Deum habeant, ſunt tamen actus verè immanentes; Vocat *Vorſtius* actiones tendentes ad extra, & externas aliquando, nunquam tranſeuntes, quantum memini. Et ſi tales eſſent, rueret etiam hac ex parte ejus argumentum: falſa eſſet Minor, decreta non eſſent aliquid in Deo, ſaltem non aliter quàm denominationes extrinſecæ, & relationes rationis.

Dei decreta, & eſſentia ſunt unum, licet quædam dicantur de decretis, quæ non ſunt vera de eſſentiâ.

Sed præteritâ Minori nego majorem, idque in utrâque parte, & omnibus probationibus. Probationes omnes ab hoc uno pendent clavo, decreta & eſſentiâ Dei non ſunt unum, ſed diverſa, eo quòd aliqua dicantur de decretis, quæ vera non ſunt de eſſentia. Quàm vitreum ſit hoc argumentum tùm in ſe, tùm applicatum ad præſentem materiam, docet Magiſter Sentent. lib. 1. diſt. 66. ubi huic reſpondens objectioni, Dei natura, & voluntas non poſſunt eſſe unum, quia Deus naturâ genuit filium,
„ voluntate verò non genuit; *Facile* (inquit)
„ *eſt hoc refellere, nam & præſcientia, ſive*
„ *ſcientia Dei, quâ ſcit vel præſcit bona vel*
„ *mala, divina natura, ſive eſſentia eſt: &*
„ *prædeſtinatio, ſive voluntas ejus, eadem di-*
„ *vina eſſentia eſt: nec eſt aliud Deo ſcire,*
„ *quàm eſſe & velle, & unum idemque eſt*
„ *ſcientia Dei quod voluntas; non tamen di-*
„ *citur de voluntate quicquid dicitur de ſcien-*
„ *tiâ, & è converſo: nec omnia illa ſuâ vo-*
„ *luntate vult Deus, quæ ſuâ ſcientiâ ſcit, &*
„ *tamen unum & idem in Deo eſt ſcientia &*
„ *voluntas, præſcientia, & prædeſtinatio. Ita*
„ *cùm unum ſit natura Dei & voluntas, di-*
„ *citur tamen Pater genuiſſe filium naturâ,*
„ *non voluntate, & eſſe Deus naturâ, non vo-*
„ *luntate.* Magiſter ergo & tota Schola reſpuent totius argumenti fundamentum, ne-

gabunt-

gabuntque decretum Dei non esse Deum, quanquam aliqua de decretis affirmentur, quæ de Deo neganda sunt.

Decreta in Deo sunt in se unum, licet nostro modo concipiendi, & respectu objectorum aut effectorum sint multa, & contraria.

Sed singulas probationum partes propiùs inspiciamus. Decreta (inquit Opponens) sunt multa & contraria. Resp. Quæcunque in Deo vel sunt, vel esse concipiuntur, duobus modis considerantur. 1. In se, & ut in Deo sunt. 2. prout ab hominibus concipiuntur, vel ut sunt objecta humani conceptûs, & sermonis secundum istum conceptum; argumentum loquitur de decretis in notione priori, prout sunt in Deo, & secundum se, aliàs non attingeret scopum. Itaque hoc sensu negamus decreta vel esse contraria, vel plura. Non contraria; quia vilissimæ creaturæ, nedum Dei Opt. Max. privilegium est, non subjici eodem tempore contrariis; hæc enim sunt ἀλλήλων φθαρτικά, non patiuntur se mutuò in eodem subjecto. Præterea in electione & reprobatione diversitas objecti impedit plenam oppositionem, non sunt ad idem, iidem non eliguntur, & reprobantur: Decreta etiam in se non sunt multa, nam si multiplicarentur pro numero objectorum, multò major compositio in Deo existeret, quàm vel *Vorstius*, vel alius quisquam somniavit, inhærerent Deo accidentia, si non infinita, saltē innumera: decreta, & volitiones Dei circa omnes, & singulas creaturas exercentur, itaque, si multiplicentur pro multitudine objectorum, tot & tam varia sint oportet, non tantùm quot sunt creatæ substantiæ, sed tot etiam quot accidentia singulis substantiis, secundum Dei voluntatem, vel adsunt, vel absunt. Statuamus ergo cum doctis tam antiquis quàm recentibus, objecta & effectus voluntatis divinæ in creaturis quamlibet multa & contraria; sed volitiones, & actus voluntatis in Deo non plures quàm unum & eundem, quod hoc simili illustrat Aquinas. Sol semper unus & idem est, ejusque radiorum emanatio est una tantum solaris corporis actio: hujusce tamen unius actionis objecta tot sunt, quot creaturæ, quæ vel lucem, vel calorem, vel influxum Solis patiuntur, & effecta tam varia contrariaque, quàm illuminatio, excæcatio, induratio, liquefactio, vita, & mors: vel aliæ quævis operationes, quæ radiorum solis in mundo hoc inferiori præsentiam, vel absentiam sequuntur. Distinctio, & oppositio quæ in hisce cernitur, nullam in ipso sole, & radiorum ejus emissione distinctionem, nedum multiplicationem, minimè omnium oppositionem aut contrarietatem producit. Eadem in Deo ejusque voluntate ratio est, dum ad objecta & effecta in creaturis comparantur.

Actus Intellectûs, & voluntatis divinæ in se sunt unum & necessarium,

Altera probationis pars, quòd decreta Dei sint libera & contingentia, quæ potuerint non fuisse, vera non est de decretis, prout sunt in se, & in Deo: nam omnes divinæ voluntatis actus in Deo sunt unus & idem, quanquam nos pro nostro concipiendi modulo, eos dividamus & multiplicemus; non aliter valentes eos concipere, quàm ad nostrarummet voluntatum similitudinem: jam verò humanæ voluntatis actus sunt reverâ in se multi, eorumque quidam contingentes, quidam necessarii: sed ad miseræ creaturæ angustias, non debet Creatoris infinitudo commensurari, absque infinitæ dissimilitudinis, & disproportionis agnitione. Neque oculus, neque mens hominis plura simul distinctè valet apprehendere; conspicimus, & intelligimus unum post aliud, idque distinctis, & successivis temporis (saltem cogitationum) intervallis: eadem voluntatis conditio, diversis actibus in diversa tendit objecta: primò finem, post media appetit; & in mediis modò in unum, modò in aliud inclinatur, pro majori vel minori mediorum ab ultimo fine distantia. Nativa hæc hominis infirmitas, & inperfectio creationis lege ipsi imposita, efficit ut humanæ tam mentis quàm voluntatis actus, pro multitudine, & varietate objectorum necessariò multiplicentur; sed summa Creatoris perfectio ab hâc creatæ infirmitatis lege ipsum præstat inmunem: uno & eodem intellectûs actu suam ipsius essentiam, & creaturas omnes præsentes, præteritas, & futuras simul, & in eodem instanti distinctissimè comprehendit; similiter uno & eodem voluntatis actu, fertur in seipsum ut summum bonum, & ultimum finem, atque in creaturas ut media ad istum finem. Ista à Theologis fundamenti loco solent poni. Vide *Aquinatem*. 1. par. quæs. 19. art. 5. in Corp. Hinc concludo decreta Dei in se unum tantùm esse divinæ voluntatis actum, non magis divisum in se, vel liberum à necessitate, aut contingentem, quàm ipsam Dei essentiam.

prout essentia etiam secundum Vorstium.

Divinæ voluntatis actus circa Deum, & creaturas in se sunt unum.

Hactenus nobiscum, & cum veritate consentientem habemus ipsum *Vorstium*, quòd Divinæ voluntatis actus circa primum, & principale objectum, divinam scilicet bonitatem, contingentes non sint, sed necessarii, imò prorsus iidem cum Dei essentiâ, istam nunquam ausus est veritatem solicitare, litem tantùm intendit de actibus voluntatis circa creaturas, nempe de decretis. Quod si verò omnes divinæ voluntatis actus, realiter iidem sint, & volitiones, seu decreta Dei de creaturis, in se & ut in eo existunt, unum & idem sint cum Dei volitione sui ipsius, seu infinitæ suæ bonitatis à seipso fruendæ, & creaturis pro ipsius arbitrio manifestandæ, & communicandæ. Hæc si sic se habent, non potest unius istorum actuum necessitas asseri, quin cæterorum, qui realiter iidem sunt, necessitas concedatur.

Præterea, nullam ponit *Vorstius* distinctionem inter multa, quæ humano concipiendi modo plus inter se differunt, quàm duo ejusdem voluntatis actus, unus circa media, alter circa finem. Decreta de creaturis, & volitio ipsius Dei, essentia & existentia divinæ substantiæ

ſtantiæ & attributa, divina attributa inter ſe, Dei intellectus, voluntas, vita, potentia, veritas, juſtitia, &c. omnia hæc *Vorſtio* ſunt unum & idem: etiam in attributis, facultas & actiones, intellectus cum omnibus actibus elicitis, voluntas cum volitionibus primariis, ipſi ſunt unum & idem, & inter ſe & cum divinâ eſſentiâ; nullâ diſtinctione reali ab invicem ſeparata; quanquam de iſtis intellectus humanus multos & varios conceptus efformet; & ſecundum iſtos conceptus apprehenſis varia uni attribuat, quæ alteri non conveniunt: imò multa de omnibus affirmet quæ neganda ſunt de ſingulis: cùm imperfectio hæc multorum & diviſorum conceptuū poſteriori cogitatione corrigitur, & omnia quæ de Deo dicuntur, apprehenduntur ut revera ſunt in conceptu unius & indiviſæ naturæ divinæ. Num gemini voluntatis actus plus inter ſe differre poſſunt, quàm eorum alter à voluntatis facultate? quàm voluntatis facultas à facultate intellectûs, aut ab attributo potentiæ, vitæ, juſtitiæ &c. Num duo voluntatis actus plus à ſe invicem diſtabunt, quàm innumeri Intellectûs actus, vel à ſe invicem, vel à facultate, vel ab ipſâ divinâ eſſentiâ? Horum omnium unitatem & identitatem *Vorſtius* concedens, de illorum diverſitate non eſt audiendus.

Deus eſt ſupra & extra omnes Categorias.

Alteram primæ Majoris partem, quòd decreta non tantùm diverſa ſint ab eſſentiâ, ſed etiam verè accidentia, probat opponens duplici disjunctione. Prior, Omnia in Deo vel ſunt ſubſtantiæ, vel accidentia. Poſterior, Decreta non ſunt ſubſtantiæ, quia neque Deus, neque ulla creatura exiſtens.

Reſp. Utraque disjunctio eſt falſa, prior negatur ab *Auguſtino* in terminis lib. de Trinitate cap. 5. „ *In Deo* (inquit) *nihil quidem* „ *ſecundum accidens dicitur, nec tamen omne* „ *quod dicitur, ſecundum ſubſtantiam dicitur.* Idque non tantùm ob peculiarem ibi memoratam rationem, ſed inprimis ob argumentum generale, quod alibi ſæpè ab *Auguſtino* inculcatur, divinæ nimirum perfectionis ſupereminentiam, per quam fit, ut Deus & omnia ipſius attributa ſint ſupra & extra ſubſtantiarum & accidentium ordines, extra Prædicamentorum omnium cancellos. Inter Deum, & creaturarum perfectiſſimas, imò & creaturarum perfectiones omnes compactas in unum nulla eſt proportio, nedum ut conveniant in unâ naturâ genericâ Iſ. 14. 17. *Omnes gentes ſicut nihil coram eo, pro nihil & inani reputatæ ſunt ei, & cui aſſimilabitis Deum?* Secundum *Damaſcenum* Deus nullum eſt entium, non quòd ſit non ens, ſed quòd ſupra omnia entia, & omninò ſupra ipſam eſſentiam. de orthodoxâ fide lib. 1. cap. 14. Οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶν, οὐχ ὡς μὴ ὢν, ἀλλὰ ὥσπερ πάντα τὰ ὄντα, καὶ ὑπὲρ αὐτὸ τὸ εἶναι ὢν καὶ ὑπὲρ οὐσίαν πάντων. Superſubſtantialis eſſentiæ fons omnibus entibus, ὑπερέχοντος πηγὴ τοῦ εἶναι τοῖς οὖσι. cap. 18. prout loquitur *Aquinas*, *Deus non ſe habet ad creaturas, ut res diverſorum generum, ſed ſicut id quod eſt extra omne genus, & principium omnium generum.* Alioqui fœdior in Deo compoſitio neceſſariò concedenda eſſet quàm *Vorſtiana* præ manibus, ex genere nimirum & differentiâ, & fatendum foret quædam Deo naturâ priora, nimirum ens & ſubſtantiam, nec eſſet Deus abſolutè eſſentia prima, aliqua divinæ eſſentiæ pars in omni creaturâ exiſteret, & in omni ſubſtantiâ minimùm duæ; Deus creator eſſet iſtarum ſuæ eſſentiæ partium, quæ ſunt in creaturis, vel aliquid in creaturis non crearetur, ſed exiſteret à ſeipſo, adeoque Deus eſſet, quæ tetra ſunt ἀτοπήματα.

Vorſtius ponit in Deo propriiſſima accidentia.

Alterum Opponentis disjunctivum, Decreta neque ſunt Deus, neque res creatæ verè exiſtentes, nam decretum de re aliud quid eſt à re decretâ. E. ſunt accidentia in Deo. Reſp. Ex hac ratiocinatione patet, accidentia quæ Deo aſſcribit Opponens, ſtrictè & propriè ſumi, & vera entia eſſe Deo inhærentia, imò verò accidentia communia & ſeparabilia, ſecundum Opponentis deſcriptionem, quæ præſentia non proſunt, nec abſentia lædunt ſubjectum. Adeoque compoſitio hæc Dei ex ſubjecto & accidentibus veriſſima ſit oportet, & nequaquam lenienda *Vorſtii* limitationibus, quodam modo, & ſuo ſenſu.

Accidentia quæ propriè de Deo dicuntur ſubſtantialiter prædicantur.

Utcunque Opponentis argumentum nullum eſt, prior disjunctionis probatio, quòd decreta non ſint ſubſtantiæ, quia non Deus, eſt ipſum principium & quæſtio, quæ non debuit ab Opponente peti ſine argumento; in primis cum ei contradicat *Auguſtinus* in terminis, affirmans omnia quæ de Deo dicuntur, verè & ſine tropo dici ſecundum ſubſtantiam, „ & omnia eſſe Deum. *Non aliud*, inquit, „ *eſt Deo eſſe, & aliud magnum eſſe, ſed hoc* „ *idem eſt illi eſſe, quod magnum eſſe; quia i-* „ *pſe eſt ſua magnitudo, hoc de bonitate, æter-* „ *nitate, omnipotentiâ Dei dictum ſit, omni-* „ *buſq; omninò prædicamentis quæ de Deo poſ-* „ *ſunt pronunciari: quod ad ſeipſum dicitur* „ *non tranſlatè, ac per ſimilitudinem, ſed pro-* „ *priè (ſi quid tamen dici de illo propriè ho-* „ *minis ore poteſt) totum ſubſtantialiter di-* „ *citur.*

Altera diſtinctionis pars, Decreta non ſunt ſubſtantiæ, quia non creaturæ, quia decreta in alio genere eſſe oportet, quàm res de quibus decreta fiunt. R. Tam propoſitio quàm confirmatio hîc vitioſæ ſunt; prior, quia ſupponit omnem creaturam verè exiſtentem eſſe ſubſtantiam, etiam omnem ſubſtantiam quæ non eſt Deus eſſe quid creatum verè exiſtens: utrumque hoc falſum eſt, nam omne accidens ſingulare eſt ens creatum verè exiſtens in ſuo ſubjecto, nullum tamen accidens ſingulare eſt ſubſtantia: Item, nulla univerſalis ſubſtantia exiſtit, nam exiſtentia eſt ſingularium; attamen omnis univerſalis ſubſtantia eſt veriſ-

ſimè ſubſtantia, imò præter eam nulla ſubſtantia eſt prædicamentalis; nam ſubſtantiæ exiſtentes ob ſingularitatem excluduntur à prædicamento. Non permittit, arbitror, ipſa *Vorſtii* logica, ut univerſales ſubſtantiæ priventur appellatione ſubſtantiarum, & accidentia ſingularia contra priſcam nomenclaturam fruantur ſubſtantiarum nomine.

Non minùs abſurda eſt propoſitionis confirmatio, ſupponit enim decreta Dei omnia eſſe de ſubſtantiis; & propter eà ipſa eſſe in genere accidentium, utrumque falſum eſt. Præcipua enim Dei decreta ſunt de gratiâ & gloriâ, quæ non ſunt ſubſtantiæ: prætereà ſecundum hoc fundamentum, omnia decreta de accidentibus eſſent ſubſtantiæ, quia in alio genere, quàm res de quibus decreta fiunt.

Argumenta contra accidentium inhærentiam in Deo.

Quanquam abundè demonſtraverimus apertam falſitatem ſingularum primi argumenti partium; ut tamen omnis de hoc argumento ſcrupulus omninò profligetur; argumentabimur, antequam procedemus ex locis communibus diſputationum Theologicarum, Scripturâ, ratione, Patribus, contra hunc omnium *Arminii* errorum fontem, accidentium in Deo inhærentiam, divinamque ex ſubjecto & accidentibus compoſitionem.

1. *Deus eſt quod eſt.*

Ex ſacrâ Scripturâ ſic primùm arguo, Cujus nomen proprium eſt eſſe quicquid eſt, & eſſe abſolutè, in eo nullum eſt accidens: Atqui nomen Dei proprium eſt eſſe quicquid eſt, & eſſe abſolutè. Exod. 3. 14. *dixit Deus ad Moſen, ego ſum qui ſum, qui ſum miſit me ad vos.* Ergo. Prior Majoris pars ſic patet, Nomen hoc Dei principale, & propriiſſimum nihil Deo peculiare ſignificabit, nec quidquam aliud importabit, quàm quod viliſſimis creaturis eſt commune, niſi hic ejus ſenſus ſit, quod quicquid de Deo affirmatur ipſi eſſentiale ſit, imò ipſius eſſentia, & non accidens; nam in omni alio ſenſu propoſitio hæc, ſum quod ſum, vera eſt de quâvis miſerrimâ creaturarum; omnis creatura eſt quod eſt, vel eſſentialiter vel accidentaliter: quicquid de quocunque affirmatur vel eſt de ejus eſſentiâ, vel aliquid præter ejus eſſentiam; ſed eſſe eſſentialiter, ſeu eſſe per eſſentiam, ei proprium eſt, cujus eſt nomen eſſe quod eſt.

Altera pars majoris ſic patet. Qui eſt abſolutè, ejus eſſentia eſt illimitata & infinita, quicquid in eo eſt, eſt eſſentia, nam ſi in eo quicquam exiſteret, quod non eſſet eſſentia, quod eſſet præter vel extra eſſentiam, per hoc ejus eſſentia limitaretur, & finiretur, nec ampliùs infinita, & abſoluta remaneret.

Hujuſmodi deductiones ex citato loco multos doctorum auctores habent. Ipſe *Vorſtius* contra *Piſcatorem* pag. 98. hinc probat Deum eſſe ſimpliciſſimum, & αὐτούσιον. Mirus mihi diſputator fuerit, qui ex iſto loco ſolidè concludet Dei αὐτουσίαν, & non ὁλουσίαν, quique inde probaverit Deum ens ſimpliciſſimum, non tamen immunem à craſſo illo compoſitionis genere ex ſubjecto, & accidentibus.

Damaſcenus, unde αὐτουσίου vocabulum mutuâſſe videtur *Vorſtius* multas hujus meæ argumentationis partes habet de Orthodox. fide lib. 1. cap. 9. Nomen illud Dei, ſecundum eum, totum eſt, quod in ſe complectitur infinitum, & immenſum eſſentiæ pelagus ὅλον ἐν ἑαυτῷ συλλαβὼν ἔχει τὸ εἶναι, οἷόν τι πέλαγος οὐσίας ἄπειρον, καὶ ἀόριστον. Et ibidem Deum ex ullis attributis compoſitum affirmare οὐκ ἐκ πολλῶν σύνθετον, eſt extremæ impietatis ἐσχάτης ἐστὶν ἀσεβείας.

Sed ante omnes *Auguſtinus* inſtitutum præſens urget de Trin. lib. 7. cap. 5. *Deus ſi „ ſubſiſtit ut ſubſtantia propriè dici poſſit, in- „ eſt in eo aliquid ut in ſubjecto, & non eſt „ ſimplex cui hoc ſit eſſe quod eſt, & quicquid „ aliud de illo ad illum dicitur, ſicut magnus, „ omnipotens, bonus, & ſi quid de Deo ejuſ- „ modi non incongruè dicitur. Nefas autem „ eſt ut ſubſit Deus bonitati ſuæ, atque illa „ bonitas non ſubſtantia ſit, vel potiùs eſſen- „ tia, neque ipſe Deus ſit bonitas ſua, ſed in il- „ lo ſit tanquam in ſubjecto: unde manifeſtum „ eſt Deum abuſivè ſubſtantiam vocari, ut „ nomine uſitatiori intelligatur eſſentia quod „ verè & propriè dicitur, ita ut fortaſſe ſolum „ Deum dici oporteat eſſentiam, eſt enim verè „ ſolus, quia incommutabilis eſt, idque nomen „ famulo ſuo Moyſi enunciavit, cum ait: Ego „ ſum qui ſum, & dices ad eos; Qui eſt, miſit „ me ad vos.* Videtis *Auguſtini* dogmata, manifeſtum eſſe Deum nullis accidentibus ſubjici, omne accidens, quod Deo ineſſe dicitur; revera eſſe ipſius eſſentiam, quòd Deus eſſentiæ ſit adeò ſimpliciſſimæ, ut abominandum ſit accidentia in eo ponere: iſtas & ejuſmodi maximas in dicto Scripturæ loco fundat.

2 Quicquid de Deo dicitur, affirmatur in recto, & in quid.

Iterum argumentor. De quo omnia attributa, etiam ea quæ maximè accidentalia eſſe videntur, affirmantur in recto & in quid, in eo nulla ſunt accidentia, nulla eſt compoſitio: Atqui de Deo omnia ſua attributa ſic affirmantur. De vitâ vide Joan. 14. 6. *Ego ſum vita*; æquipollet hìc vita viventi Deo. Deut. 5. 26. De Deitate Coloſſ. 2. 9. In ipſo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter, quod in concreto exprimitur 1. Tim. 3. 16. Deus manifeſtatus in carne. De divinâ naturâ 2. Pet. 1. 4. *Ut efficiamini divinæ conſortes naturæ*, idem cum illo Joannis, nati ſunt ex Deo, & Pauli, Deus eſt in vobis.

Hactenus conſentit *Vorſtius*, ut vita, Deitas, divina natura affirmentur de Deo in recto, & in quid; ita ut hìc abſtractum & concretum, eſſe & eſſentia, natura, & ſuppoſitum, differentia & ſpecies, forma & formatum non differant, ut in creaturis ſemper fit. Sed ultrà proceſſit noſtra Minor ad omnia attributa etiam maximè accidentalia. De his videamus quid habet Scriptura. De veritate vide Jo. 14. 6. Ego ſum veritas. De potentiâ Mar. 14. 62.

Sedens ad dextram virtutis, idem quod alibi ad dextram Dei. Hujuſmodi quoque accidentia fatetur *Vorſtius* prædicari de Deo in quid, & in abſtracto, nec vere eſſe accidentia, nec ullam in Deo compoſitionem facere.

Etiam quæ videntur accidentia liberrima.

Ultra ergo probemus Minorem de iis accidentibus quæ *Vorſtius* habet pro veriſſimis accidentibus, nimirum de voluntatis actibus erga creaturas, de dilectione hominum, de charitate Dei erga nos. De hac vide 1 Jo. 4. 16. Nos cognovimus charitatem quam habet Deus in nobis, Deus charitas eſt. Omninò locus hic non poteſt eludi, loquitur contextus perſpicuè de actu voluntatis divinæ, de dilectione, quam *Auguſtinus* in locum vehementiorem voluntatem appellat. Actus hic eſt circa creaturas, cujuſmodi *Vorſtio* eſt maximè liber & contingens.

Si effugium hic tentaret; quod anteceſſores ſui hæretici arripiebant, quaſi Deus hîc charitas vocaretur tantùm metonymicè, quòd efficeret in hominibus charitatem; nulla hîc elapſui rima eſſet, ſi *Auguſtino* credimus de „ Trin. lib. 15. Cap. 21. *Hunc ſenſum facilè* „ *refutat Scripturarum ipſa locutio, non enim* „ *dictum, Dominus charitas mea, ſicut Deus* „ *ſpes mea, potentia mea, ſed Deus charitas* „ *eſt, ſicut Deus ſpiritus eſt; hoc qui non diſ-* „ *cernit intellectum à Domino, non expoſitio-* „ *nem quærat à nobis, non enim apertiùs poſ-* „ *ſumus quicquam dicere, quàm Deus chari-* „ *tas eſt. Ergo charitas eſt.*

Quod ad Patres, Diſceptationis initio elegit Opponens *Auguſtinum* loco omnium: ex eo multa ſuprà citavimus, ſed tanta ſupereſt copia, ut duo ſive tria addidiſſe ab eo teſtimonia operæ pretium ducam. Primo, vide librum 5. de Trin. cap. 3. & ſequentibus, ubi proponit, & refellit Arianorum argumentum, quod ſubtiliſſimum vocat. Hæretica ipſorum concluſio fuit, diverſam eſſe Patris & filii ſubſtantiam (ipſiſſima hæc *Vorſtii* mens eſt, quam tuetur Opponens) iſtam concluſionem neceſſariò inferre ſe putabant, ex duobus Catholicæ fidei principiis; prius, quod nihil de Deo affirmaretur ſecundum accidens; alterum, quicquid de Deo dicitur, ſecundum ſubſtantiam dici. Ex his præmiſſis certiſſimi erant concludendi ſuam hæreſin. Reſponſionem applicat *Auguſtinus* ad ſecundum principium, & diſtinctionibus explicat: ſed principium primum, quod nullum ſit accidens in Deo, nihilque de Deo ſecundum accidens dicatur, concedit, repetit, & probat abſque ullâ limitatione. Deinde lib. 6. cap. 6. oſtenſâ multitudine & diverſitate, quæ inter eſſentiam, & inter accidentia, etiam inter ipſa accidentia in omnibus creaturis, tam ſpiritibus quam corporibus apparet, nullam in Deo ſi„ milem diverſitatem reperiri affirmat: *Cùm* „ *in animâ aliud ſit artificioſum eſſe, aliud in-* „ *ertem eſſe, aliud acutum, aliud memorem,* „ *aliud cupiditas, aliud timor, aliud triſtitia,* „ *aliud lætitia, manifeſtum eſt non ſimplicem,* „ *ſed multiplicem eſſe animæ naturam. Deus* „ *verò multipliciter non dicitur magnus, ſa-* „ *piens, bonus, beatus, verus, & quicquid a-* „ *liud non indignè dici videtur: ſed eadem* „ *magnitudo ejus quæ ſapientia & beatitudo,* „ *& eadem veritas quæ illa omnia, & non eſt* „ *ibi aliud beatum eſſe, & aliud magnum,* „ *aut ſapientem, aut verum, aut bonum eſſe,* „ *aut omnino ipſum eſſe.*

Quod autem univerſale hoc [*quicquid de Deo non indignè dicitur*] intelligat *Auguſtinus* tam de liberis divinæ mentis & voluntatis actibus, quàm de quopiam alio attributo, præter multos alios locos vide de Trin. lib. 5. cap. 13. ubi demonſtrans præter alias inter divinum & noſtrum intellectum diſcrepantias, hanc præcipuam adducit, quòd Deus ab æterno cognoſcat omnia, etiam maximè contingentia, non aliter creata quàm creanda, idque uno ſimplici & ſingulari intellectûs actu. „ *Omnia ſimul videt, non vel ut alternante* „ *conſpectu, huc illuc, & inde huc, & rurſus* „ *inde vel inde in aliud atque aliud, ſed, ut* „ *dixi, ſimul omnia videt, quorum nullum eſt* „ *quod non ſemper videt. Hujuſce divini pri-* „ *vilegii hoc ipſi fundamentum eſt. Quia* (in„ quit) *quæ Dei ſcientia, ipſi & ſapientia, &* „ *quæ ſapientia ipſa eſſentia ſive ſubſtantia,* „ *nôſſe, & eſſe illi unum eſt; quia in illius* „ *naturæ ſimplicitate mirabili non eſt aliud ſa-* „ *pere quàm eſſe, ſed quod eſt ſapere hoc eſt eſſe,* „ *ut in ſuperioribus libris ſæpè jam diximus.*

In actu puro non eſt potentia paſſiva.

Quod autem ad charitatem attinet, liber„ rimus eſt voluntatis actus. *Nam quid aliud* „ (inquit) *eſt charitas quàm voluntas, cha-* „ *ritas & dilectio unius rei eſt utrumque no-* „ *men. De hâc charitate ita loquitur* cap. 17. „ *In illâ Trinitatis ſimplici ſummaque naturâ,* „ *non eſt aliud ſubſtantia, aliud charitas, ſed* „ *ſubſtantia ipſa eſt charitas, & charitas ipſa* „ *eſt ſubſtantia, ſive in Patre, ſive in Filio,* „ *ſive in Spiritu S.*

Præter teſtimonia multæ rationes ſuppetunt. Prima ſit. Omne ſubjectum accidentium eſt in potentiâ ad recipiendum aliquid quod deeſt: nam omnia iſta accidentia ſunt poſteriora ſubjecto, imò a ſubjecto ſeparabilia; dum abſunt, ſubjectum eſt in potentiâ illa recipiendi, & dum adſunt, illa amittendi; Atqui Deus non eſt in potentiâ ad recipiendum quicquam, nam ſecundum omnes Deus eſt puriſſimus actus, cum quo potentia receptiva non conſiſtit, multò minùs potentia recipiendi ullam abſentem perfectionem: iſta enim efficeret Deum imperfectum, adeoque non Deum. Jam verò accidentia quibus Deum *Vorſtius* ſubjicit, & facit ut ſæpè ſit in potentiâ ad illa recipienda, ſunt veræ perfectiones, actus ſcilicet voluntatis facultate ſuâ quam actuant, nobiliores.

Compositum est posterius suis componentibus, & in ea resolubile.

Iterum arguo. Omne subjectum accidentium est quid compositum: Atqui Deus non est compositus; nam omne compositum est naturâ posterius suis componentibus; componentia sunt naturâ priora & simpliciora eo quod exipsis componitur. Compositum, ut ex componentibus fit, ita in ea est resolubile: Atqui nihil est naturâ prius aut simplicius Deo. Deus in nihil potest resolvi. Ergo nec ex quopiam componi.

Vorstiana compositio est crassissima.

Tertia ratio. In omni subjecto accidentium est crassissima compositio; nam compositiones ex genere & differentiâ, ex esse & essentiâ, ex naturâ & supposito, minores sunt quàm ex subjecto & accidente: quia illa omnia sunt magis inter se unum, sunt in uno prædicamento, coalescunt in unam naturam substantialem, quod in subjecto & accidente non fit, nec fieri potest: Atqui in Deo nullus est compositionis gradus, quia est actus simplicissimus, ejus simplicitas, ut cætera omnia ejus attributa, est infinita & perfectissima; si minimus compositionis gradus in Deo reperiretur, tantundem detrahi oporteret ab oppositâ simplicitate; nam ab admixtione contrarii, provenit alterius contrarii gradualis diminutio; & verò divina compositio, quam urget *Vorstius*, non est paucorum graduum; compositio est ex multis myriadibus accidentium, quæ omnia essentialiter differunt, & à se invicem, & à subjecto: hujusmodi mixtura divinam naturam à celsissimo simplicitatis culmine, in quo ab æterno stetit, necessariò dejiceret in crassissimæ compositionis profundissimum barathrum.

Accidentia æterna non sunt creaturæ.

Quarta ratio. Accidentia quæ dicuntur esse in Deo, vel sunt Deus, vel creaturæ, nam inter creatorem & creaturam nullum est medium. Non creaturæ, sic enim in infinito subjecto finita ponerentur accidentia, quod esset summè incongruum. Præterea, omnis creatura est temporaria, nulla est æterna; nam sic existeret ante creationem, adeoque ante suam existentiam. Atqui pleraque, si non omnia accidentia (de quibus hîc *Vorstius*) sunt æterna, decreta scilicet ante mundi constitutionem.

Inhærentia accidentium Dei essentiam faceret mutabilem.

Quinta ratio. Illud in Deo non est quod ipsam ejus essentiam quotidianæ mutationi subjiceret: Atqui accidentia ipsam Dei essentiam quotidianæ mutationi subjicerent. Minor sic patet. Accidentia illud subjiciunt mutationi, quod est subjectum ipsorum inhærentiæ: nam accidentia non alterantur, sed subjectum cui inhærent, per ipsorum accessum & recessum alteratur. Quod autem ipsa Dei essentia Vorstianorum accidentium subjectum sit, est extra controversiam; nam dato quod unum accidens alteri ut subjecto aliquando inhæreat, nihilominùs fatetur *Vorstius* Dei voluntatem, in quâ decreta collocat, esse ipsissimam Dei essentiam.

Secundum Vorstianorum Argumentum.

Sed pergamus ad secundum Opponentis contra divinam simplicitatem argumentum, quod à *Vorstio* his verbis mutuatur. Tres sunt, inquit, in Deitate personæ realiter à Deitate, & à se invicem distinctæ, paternitas, filiatio, spiratio sunt in Deitate; generatio activa & processio sunt actiones & passiones in divinâ naturâ, non tamen sunt divina naturâ, Ergo sunt aliqua in Deo quæ non sunt divina natura. Addit opponens λογομαχίαν solùm esse negare in Deitate tres essentias. Verum est (inquit) non esse tres divinas essentias, si essentiam sumas pro naturâ substantiali, sed concedendum est tres esse in Deitate essentias, si vocem essentiæ sumas pro verâ entitate; & cur non potest, imò cur non debet sic sumi? nam ut non datur res sine realitate, ita neque ens sine essentiâ.

Argumenti materia difficillima.

Resp. Primi argumenti materia, actus scilicet divinæ essentiæ interni, eâ fuit sublimitate, ut si conticescens nihil respondissem, parvum hoc silentio, vel mihi, vel causæ præjudicium accessurum fuisset. Rectè in hoc casu rejicitur Conclusio, licet nihil ad manum sit quod distinctè opponatur præmissis: verùm secundi objectum est naturâ multò magis sublimi, & abstrusâ; de ipsâ constitutione, & internis proprietatibus divinarum personarum loquitur, ista imperceptibilia magis, & conceptu nobis difficiliora, non tantùm quàm alia omnia extra Deum, sed etiam quàm ipsa essentia divina.

Silentes hîc non sunt victi, nec tradunt causam.

Quanquam ergo obmutescerem, non deessent huic meo silentio, infirmitati, ignorantiæ, insignes patroni. *Hilarius*, cùm idem contra se argumentum, sed alio fine ab hæreticis afferretur, sic respondit de Trin. lib. 1.
„ *Immensum est quod exigitur & incompre-*
„ *hensibile, extra significantiam est sermonis,*
„ *extra sensûs est intentionem, non annuncia-*
„ *tur, non attingitur, non tenetur*; *verborum*
„ *significantiam rei ipsius natura consumit,*
„ *sensûs contemplationem imperspicabile lu-*
„ *men obcœcat, intelligentiæ capacitatem, quod*
„ *fine nullo continetur, excedit. Mihi ergo*
„ *in sensu labes est, in intelligentiâ stupor est,*
„ *in sermone verè non jam infirmitatem, sed*
„ *silentium confitebor.* Et paulò post. *Ego*
„ *nescio, non requiro, sed consolor me tamen*;
„ *Archangeli nesciunt, angeli non audiê-*
„ *runt, secula non tenent, Propheta non sen-*
„ *sit, Apostolus non interrogavit, Filius ipse*
„ *non edidit. Non putet homo suâ intelli-*
„ *gentiâ generationis sacramentum se posse*
„ *consequi.*

Et de eodem tractans subjecto *Ambrosius*
„ de fide ad Gratianum cap. 5. lib. 1. *Mens*
„ *deficit, vox silet, non mea tantùm, sed &*
„ *angelorum: supra potestates, supra Angelos,*
„ *supra Seraphim, supra Cherubim, supro o-*
„ *mnem sensum est.* Quanquam ego nullum
γρῦ replicare valerem ad allatum argumentum,

tum, audacter tamen tantorum virorum patrocinio ab omni censurâ ἀπαγδολσίας tectus, ipsam negarem conclusionem. Sed molestum, & ægrè mihi accideret, si tam periculosum hæreticorum sophisma omninò intactum dimitterem. Itaque dabitis veniam, si eodem prorsus modo excipiam secundum hoc, quo priori occursum est: singulas argumenti partes conabor falsitatis convincere; contra Conclusionem, Scripturas, patres, rationes, quantum satis erit, afferam.

Argumentum premitur absurdo.

Ut placatiori aure nostra ad pestilens hoc argumentum responsa Opponens accipiat, etsi nostra, minùs placebunt, ut ipse quid ad suum sophisma respondeat, invenire cogatur: proponam primo loco quæ illud sequentur absurda usque adeò tetra, ut ipse *Vorstii* stomachus non concoquat. Primò infert argumentum compositionem in Deo substantialem; nam tres personas in Deo non vocaverit accidentia, cùm tres in Deitate essentias ipsas dicat; itaque quæ ex his essentiis compositio nascitur, essentialis & substantialis sit oportet. At qui *Vorstius* talem in Deo compositionem non agnoscit; imò verò ipse Opponens dum initio quæstionis statum poneret, non aliam præ se fert compositionem in Deo defendere, quàm quandam accidentalem. Quòd si argumenti hujus amore Opponenti placeret, non *Vorstii* tantùm, sed sua ipsius effata deserere; parum tamen proficeret, nisi in multò pluribus adhuc sibi contradiceret. In priori argumento hoc proposuit dilemma; Decreta sunt vel substantiæ, vel accidentia: non substantiæ; quia neque Deus, neque res verè existentes, & creatæ; applicentur disjunctiones ad rem præsentem. Personæ vel sunt substantiæ, vel accidentia; accidentia nullus dixerit: si substantiæ; tum vel Deus, vel res creatæ verè existentes: non res creatæ: Ergo Deus. Itaque argumentum quod ipsas à Deitate diversas facit, stare non potest, nisi priori suo argumento Opponens renunciet.

Argumentum in Deo ponit quatuor, imò mille, imò infinitas diversas essentias.

Secundò. Argumentum infert non tantùm tres in Deo diversas essentias (quas *Vorstius* non negat, & Opponens disertè affirmat) sed quartam insuper, imò decem essentias, realiter diversas; imò multa millia diversarum essentiarum, de quo *Vorstius*, nec ullus hæreticorum, quantum intelligo, unquam somniavit. Ajo argumentum in Deo quatuor essentias realiter diversas ponere; nam essentiam communem realiter differre facit à tribus propriis essentiis personarum, imò his quatuor expresè addit alias sex, nimirum tres relationes, paternitatem, filiationem, & processionem, & tria illarum relationum fundamenta, generationem activam, & passivam, missionem, seu spirationem, quæ omnia opponenti sunt diversæ entitates reales, adeoque diversæ essentiæ: quinetiam omnis divinæ voluntatis, omnis divini intellectûs actus Opponenti est verum accidens in Deo, adeoque vera entitas, & essentia, quorum myriades multò plures sunt, quàm quivis vel hominum, vel Angelorum potest in numerum redigere.

Argumentum negat Patrem filio ὁμοούσιον, imò patrem facit ἑτερούσιον à seipso; & personas Trinitatis facit accidentia.

Tertiò. Affirmat hoc argumentum secundam Deitatis personam habere essentiam realiter diversam ab essentiâ primæ personæ, adeoque filium non ὁμοούσιον, sed ἑτερούσιον Patri, quod crassissimus est *Arianismus* in terminis. Imò in hoc argumento *Vorstius* absurditate superat *Arium*, nam non modò filius erit ἑτερούσιος à Patre, sed ipse Pater erit ἑτερούσιος à Deo; alia Patris, alia Dei erit essentia secundum *Vorstium*. Opponens etiam hæc Vorstii monstra superat: nam fatetur in Deitate unam tantùm reperiri essentiam, si essentia sumatur pro naturâ substantiali, aliæ autem in Deitate entitates, quas tres essentias vocat, ipsi non sunt substantiales naturæ: adeoque vera erunt accidentia: nam omnia in Deo & omninò omnia Opponens affirmat vel esse substantias, vel accidentia. Ergo tres in divinitate personæ, quæ non sunt Opponenti naturæ substantiales, oportet sint accidentales, quod nusquam affirmavit ipse *Vorstius*.

Divinæ personæ distinguuntur realiter à se invicem, à naturâ tamen non differunt realiter, imò nec formaliter, sed modaliter tantùm.

Isti & plures alii monstrosi partus, quos suo sinu sophisma hoc fovet, cogent auctorem, nisi horum quoque monstrorum fautor haberi velit, solutionem afferre; aut in communi, quam jam damus, acquiescere. Vulgatis, & solida responsio est antecedentis negatio; divinæ personæ utut inter se realissimè distinctæ, à Deitate tamen, & naturâ divinâ non realiter differunt; relationes, etiam actiones & passiones suprà dictæ non differunt à divinâ essentiâ. Differentiam hîc *Vorstius* non debuit sumpsisse, sed probâsse, cognovit Theologorum tam Pontificiorum quàm Protestantium, & aliorum omnium post Ariana tempora sibi contrariam sententiam. Assertio jam dudum in omnium Christianorum scholis vulgata est, à quâ nos depelli non statuimus per nudas cujusquam assertiones nullo suffultas argumento. Quod in Divinâ tam essentiâ quàm personis abstractum & concretum sunt realiter idem, quemadmodum in divinis sapientia non differt realiter à sapiente, ita nec paternitas à patre, nec filiatio à filio; quod paternitas, filiatio, processio, generatio, nativitas, missio (seu ut relationes, seu ut actiones & passiones concipiantur, sive ut originationes, seu ut proprietates, seu quocunque modo) semper tamen remanent unum & idem cum personis à quibus non distinguuntur, nisi modo significandi. Prætereà divinæ personæ, licet distinguantur à se invicem, omnes tamen eædem sunt cum naturâ: tantùmque abest ut personæ & natura differant realiter, ut inter eas ne formalis differentia inveniatur.

Vorstii argumenta

Satis habuit cognitum *Vorstius* communem hanc fuisse Christianorum, quibus Sacrosancta tri-

vel sunt nudæ affectiones, vel sophismata antiquata.

cta trinitas cordi erat, doctrinam; cui is homuncio contradicere non debuit, nisi rationibus, & auctoritatibus in quibus fundata fuisset, respondisset, & pro novis suis paradoxis solida attulisset argumenta: quorum neutrum ullibi, quantum scio, conatus est. Meras solùm negationes opponit, aut hunc ex trivio paralogismum: quòd, quæ Deo attribuuntur, examinanda sint ad modum quo eadem attributa creaturis insunt, & de creaturis dicuntur; adeoque cùm paternitas in hominibus sit realiter distincta, & diversi prædicamenti à subjecto cui inest, & ab actione quam habet pro suo fundamento, oporteat sic se rem habere „ in divinis. *Meminisse potuit maximæ „ Theologicæ omninò in oppositum. Quicquid in rebus creatis habet esse accidentale, „ secundum quod transfertur in Deum, habet esse substantiale, secundum Aquinatem* „ 1. par. qu. 38. art. 2. *Aut secundum „ Boëthium, Cùm quis prædicamenta vertit in divinam prædicationem, cuncta mutantur in substantiam quæ prædicari possunt.* Quid ad nos contrariæ *Vorstii* assertiones, cùm nudæ & vacuæ argumentis obambulant?

Argumenta, quod personæ non differant realiter à naturâ.

Intereà subjiciamus nos aliqua communis sententiæ fundamenta ex Scripturis, ratione, & Patribus, quòd scilicet tres divinitatis personæ à divinâ naturâ realiter non differant; quanquam à se invicem differant, ut tres verissimè distinctæ personæ, non solùm tres meri modi existendi, quam sententiam suis adversariis *Vorstius* per calumniam affingit. Justinus Martyr, & cæteri post eum orthodoxi, formalitatem distinctionis quæ inter personas est, posuit in τρόπῳ ὑπάρξεως, nemo tamen dixit personas nihil aliud fuisse, quàm meros τρόπους ὑπάρξεως. Sed pergo ad argumenta.

Personæ non sunt nudi modi existendi.

Tres personæ sunt unus Deus.

Primò. Quod est unus Deus non realiter differt à Deitate: Atqui tres personæ sunt unus Deus. Minorem lege 1 Joa. 5. 7. *Tres sunt qui testantur in cœlo, Pater, Verbum, & Sp. Sanctus, & hi tres unum sunt.* Quòd autem unusquisque trium sit Deus, non eget probatione.

Vna persona est in aliâ.

Secundò. Isti non habent diversas essentias, quorum unus semper est in alio: atqui divinarum personarum una semper est in alterâ Joa. 10. 11. *Credite mihi; quia ego in Patre, & Pater in me est:* ἐμπεριχώρησις hæc identitatem essentiæ in omnibus personis probat.

Mens hic Augustini.

Quod ad patres, Omnes Orthodoxi post *Nicænam Synodum* amplexi sunt ὁμοούσιον hoc sensu, quod omnes tres personæ sint unius essentiæ, & nullo modo quoad essentiam differant. Qui volet consulere Augustinum, „ *audiet ab eo quod Pater & Filius divinitate sint unum, nec sit ibi substantiæ differentia, „ alioqui quomodo unum Deum dicimus, diversitas enim facit plures?* Idem Augustinus de essentialibus attributis sic determinat. „ *Omnia sunt unum, non enim est aliud vivere, aliud intelligere, aliud esse, sed id „ quod est intelligere, hoc vivere, hoc esse est. „ Et de attributis omnibus personalibus sic concludit. In illâ summâ trinitate, tantùm est „ una, quantum tres simul, nec plus aliquid „ sunt duæ, quàm una, nam in se infinitæ sunt: „ ita singulæ sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in „ omnibus, & unum omnia. Et de Trin. lib.* „ 6. *cap.* 10. *lib.* 7. *cap.* 5. *& sequentibus. Hoc „ est Deo esse quod subsistere, ideò si una essentia trinitas, una etiam substantia: in personis eadem ratio est, non enim est aliud „ Deum esse, aliud personam esse, sed omnino „ idem. In hac trinitate cùm dicimus personam Patris, non aliud dicimus quàm substantiam Patris, quocirca ut substantia Patris ipse Pater est, non quà pater est, sed „ quà est, ita & persona patris, non aliud quàm „ pater est; quemadmodum hoc illi est esse, quod „ Deum esse, quod magnum, quod bonum esse, „ ita hoc illi est esse, quod personam esse. Tres „ personas unam essentiam dicimus, tres autem personas ex eâdem essentiâ non dicimus, „ quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod „ persona; quia hoc est illi Deum esse, quod „ est esse, tam tres essentias, quàm tres Deos „ dici nefas est.* Suadet animarum naviculas omni curâ dirigere inter duos scopulos *Arii* & *Sabellii*, *Macedonii*, & *Praxeæ*, ut inter *Scyllam* & *Charybdin*, qui æquali naufragio omnes sibi appropinquantes perdunt, dum hi personas confundunt, & illi essentias multiplicant, faciuntque diversas, & dividunt.

Recentiores omnes pro Patribus contra Vorstium.

Quod ad Theologos recentiores, vide *Aquinatem* primâ par. à quæst. 27. ad 44. in singulis ferè articulis, quem in hoc argumento Pontificii omnes sequuntur, & *Hieronymum Zanchium* de tribus Elohim cap. 1. lib. 8. cum quo protestantes omnes præter Antitrinitarios consentiunt.

Rationum loco tres tantùm breviter propono.

Sententia Vorstii infert πολυθεότητα, & ἀθεότητα.

Prima. Si in Deitate sint tres diversæ essentiæ, tum tres sunt dii: Atqui posterius est impossibile: nam si tres sint dii, esse possunt tres myriades Deorum: & si tres sint Dii, vel plures uno, nullus omnino est Deus. Major clara, nam ab essentiâ specificâ ad speciem, & à natura singulari ad suppositum, necessaria est consequentia. Sequitur ab humanâ essentiâ ad hominem; quisquis hanc habet, est homo, istâ multiplicatâ, hic necessariò multiplicatur. Quot sunt creaturæ viventes habentes diversam humanitatem, tot sunt diversi homines; quot sunt divinæ personæ quæ suam realiter à cæteris distinctam divinam essentiam habent, tot sunt Dii.

Secundò. Impossibile est ut sint plura infinita: Atqui divina essentia est infinita: Ergo impossibile est, ut sint plures essentiæ divinæ.

Ter-

Tertiò. Quæ realiter differunt, à se invicem possunt separari, eorum unum de alio potest negari, eorum unum per se solum in suâ essentiâ ita est completum, ut absque alio rectè possit concipi; atqui Deitas separari nequit à personis, non potest absque contradictione de iis negari, absque illâ hæ non possunt concipi: Deitas non tantùm est in earum essentiâ, sed omnis essentia quam illæ habent. Ergo personæ non differunt realiter à naturâ divinâ.

Argumenta hæc non debent sperni, nam omnia magnos habent auctores, qui *Vorstii* hoc sophisma abominantur ut ἄθεον, quod ipsam divinitatem tollit, nam de eâ loquitur ut naturâ universali, quæ de tribus personis essentialiter differentibus affirmatur in quæstione quid: ipsa autem est ens in potentiâ tantùm, non ens actu, quæ non existit per se nisi in suis individuis, atque adeò quæ nec est, nec potest esse Deus.

Metaphysica Vorstianorum pravissima. Sed propemodùm prætermiseram Opponentis subsidia, quibus argumentum suum secundum confirmabat. Personæ, inquit, habent suas diversas essentias, quia suas diversas entitates: nam omne ens, & omnis entitas suam habet essentiam, ut omnis res suam realitatem. Resp. *Vorstii* argumentum malum fuit, sed ab Opponente redditur deterius; ita enim arguebat *Vorstius.* Quicquid verè existit, suam habet essentiam ab essentiâ aliorum verè existentium realiter diversam. Axioma hoc falsum est, cui Christiani omnes tam Philosophi quàm Theologi contradicunt, sed dum Opponens quod *Vorstius* de ente verè existente loquebatur, deducit ad omne omninò ens, imò verò ad omnem absolutè entitatem, ultra *Vorstium* in errore progreditur.

Studio brevitatis duos in Opponentis argutatione errorum fontes indigitabo. Primò arguit ab entitate ad essentiam. Non hoc permittunt Metaphysicorum scholæ: entitas, ut minimùm extenditur ad omne objectum intellectûs, ita ut non solùm ens, sed principia, affectiones, & modi etiam entis, imò quicquid non est omninò nihil, suas habeant entitates, sed essentia multò strictioris est naturæ; distincta non tantùm ab ente *Metaphysicæ* subjecto, & entitate istius subjecti abstracto, sed ab omnibus modis entis, ab omnibus affectionibus entis, & ab aliis omnibus entis principiis, existentiâ, subsistentiâ, suppositalitate, inhærentiâ &c. Omninò ergo incongruum est, ab omni entitate concludere essentiam, nam foret sic processus in infinitum.

Alter erroris fons est, quòd ab ente proceditur ad essentiam, ita ut quot in Deitate, vel alio quovis sint entia, tot sint essentiæ. Applicetur hoc ad singularem hominem. Si, quot sunt in *Socrate* entia, seu substantiæ seu accidentia, tot Socratem oporteat habere essentias, quid fiet de veteri & vero scholarum omnium placito; *unius rei una tantùm est essentia?* Sed de hujusmodi Sophistarum tricis satis superque.

Tertium Opponentis argumentum est facile. Tertium Opponentis argumentum hoc est. Scriptura Deo attribuit ea quæ non sunt Deus. Gen. 6. 6. Exod. 32. 10. 12. Isaiæ. 63. 11. R. In his locis nulla est difficultas. In primo dicitur pœnituisse Deum quòd fecerit hominem, & indoluisse in corde suo. In secundo excandescentia furoris Deo ascribitur, & in tertio recordatio rerum præteritarum. Ista omnia attribuuntur Deo impropriè, tropicè, & per ἀνθρωποπάθειαν, metaphoricè ob similitudinem effectorum non affectionum.

Hactenus non contradicit *Vorstius*, quanquam enim miser iste infelicissimè totam divinam naturam deformare conatus sit, tam in essentiâ quàm in personis; & propriissimè absque ullo tropo, ullâ figurâ in Deo ponat complures humanorum affectuum, utpote amorem, timorem, spem, & alios; locos tamen allatos ex Gen. 6. & Is. 63. accipi concedit metaphoricè, in ultimo illo, & meditatissimo suo scripto contra Piscatorem pag. 238. neque usquam memini, ubi dolorem, furorem, resipiscentiam, recordationem Deo propriè ascribat; quòd si fuisset ausus, auctoritatum, & rationum in oppositum torrente fuisset obrutus.

Quartum Opponentis argumentum est absurdissimum. Quartum opponentis argumentum; Deus dicitur habere vitam in seipso Jo. 5. 26. aliud est subjectum vivens, aliud vita ipsa; qui possidet, aliùs ab eo quod possidet; non potest quisquam esse sui ipsius vel causa, vel effectum, itaque cùm ista à Deo causentur, & efficiantur, oportet sint aliud à Deo, aut ut Deus sit alius à se. Resp. argumentum hoc superiora omnia superat absurditate; illa ponebant in Deo compositionem accidentalem, & ejusmodi substantialem, quæ ex unione personarum cum naturâ oriebatur; sed argumentum præ manibus novum compositionis genus in Deo ponit, de quo nihil *Vorstius* (quantum scio) nimirum compositionem inter Deum & suam vitam; inter Deum, & suam essentiam, existentiam, Deitatem, naturam divinam, inter Deum, & omnia sua attributa in abstracto: nec compositionem tantùm, sed etiam ejusmodi inter composita differentiam; ut alterum de altero semper sit negandum; Deus non est vita sua, sua bonitas, sua Deitas, sua natura; nam ista omnia possidet & habet, itaque ab iis differre necesse est. Confirmatio adhuc in absurditate pergit, Ista omnia (inquit) à Deo differunt, quia ista Deus causatur & efficit, ipse eorum est causa, ista illius effecta. Hæc opponens profert absolutè absque ullâ limitatione de omnibus quæ Deus possidet, ut suam vitam; itaque Deus causa sit oportet suæ vitæ, suæ justitiæ, sapientiæ, bonitatis, imò suæ essentiæ, existentiæ, Deitatis, & aliorum

liorum omnium abstractorum quæ dicuntur inesse Deo; omnia ista sint oportet Dei effecta, Deus istis omnibus naturâ prior, ista Deo posteriora, sine quibus rectè potest concipi. Itaque dabit Opponens Deum sine Deitate, sine vitâ, absque sapientiâ, absque essentiâ, absque existentiâ, omnia enim hæc abstracta sunt Dei effecta, ipsi naturâ posteriora secundum præsens argumentum.

Hæc absurdissima absurda suadebunt Opponenti benignâ aure accipere hujus sui argumenti pernegationem; eoque magis quòd Scriptura, & maximi Theologi tam antiqui quàm recentes mihi in hac negatione præiverint.

Scripturæ suprà citatæ Deum suam vitam, & suam veritatem appellant.

Abstractum & concretum non differunt in divinis.

Quoties demonstrat *Augustinus* infallibilem divinæ naturæ simplicitatem excludere omnem realem distinctionem inter abstractum & concretum in divinis, unum tantùm habete locum de Civitate Dei lib. 11. cap. 10. „ *Est bonum solum simplex quod est Deus, alius est Pater, quàm Filius & Sp. Sanctus: sed alius dixi, non aliud. Hæc trinitas unus est Deus, nec ideo non simplex, quia trinitas, sed ideo simplex dicitur, quia quod habet hoc est. Sicut dicitur vivens habendo vitam, & eadem vita ipse est, & propter hoc natura dicitur simplex, quia non est aliud habens, aliud quod habet; vas liquorem habet, corpus colorem, aër lucem, anima sapientiam; nihil horum est id quod habet: nam neque vas liquor, neque corpus color, neque aër lux est, neque anima sapientia; aliud substantia quâ corpus est, aliud qualitas: sed quæ principaliter vereque divina sunt, dicuntur simplicia; quia non aliud est in iis qualitas, aliud substantia.*

Inter recentiores vide *Aquinatem* par. 1. „ qu. 40. art. 1. in Concl. *In divinis, inquit, non differunt quod est, & quo est.* Item par. „ 3. quæ. 3. art. 3. ad 1. *De rebus simplicibus loqui non possumus nisi per modum compositorum, à quibus cognitionem accipimus. Et ideò de Deo loquentes utimur nominibus concretis, ut significemus ejus subsistentiam, quia apud nos non subsistunt nisi composita, & utimur nominibus abstractis, ut significemus ejus simplicitatem. Quòd ergo dicitur Deitas, vel vita, vel aliquid ejusmodi esse in Deo, referendum est ad diversitatem quæ est in conceptione intellectûs nostri, & non ad aliquam diversitatem rei.*

Accidentia rectè supponunt Deum mutabilem.

Ultimum opponentis argumentum hoc est. Deus respectu voluntatis transeuntis ad creaturas recipit speciem aliquam perfectæ muta„ tionis. *Ambros.* in Catenâ in Lucam, *Novit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum.* Resp. Consequentiam à mutabilitate voluntatis divinæ ad compositionem in naturâ divinâ agnosco bonam & necessariam. Hic nodus est insolubile vinculum quo *Vorstius Arminio* connectitur. Quisquis divinorum decretorum mutabilitatem & dependentiam ab humanis volitionibus tuetur, idem compositionem, & inhærentiam accidentium separabilium in naturâ divinâ tueri necesse habet. Ergo rectè, & consequenter ad cætera sua placita hîc argumentatur Opponens: ego autem concessâ consequentiâ nego antecedens, quòd divina voluntas mutabilis sit. Certè si voluntas mutabilis esset, ea non posset esse Deus, sed accidens esset in Deo: nos autem qui Dei voluntatem credimus esse Deum ipsum, ut loquamur consequentia & consentanea nobismet ipsis, necesse est statuamus cum Apostolo, vacuum Deum omni mutationis umbrâ, quòdque in Deo nulla sit mutatio perfecta aut perficiens, sed omnis in eo mutatio magnum, secundum nos, imperfectionis erit signum.

Arminianismus ad Vorstianismum necessariò ascendit.

Negatum antecedens nullo argumento probat Opponens, sed tantùm testimonio *Ambrosii*; eoque non ex ipso *Ambrosio*, sed ex Catenâ *Thomæ* in Lucam. Quod si vel ipsum *Ambrosium*, vel *Thomam* inspexisset Opponens, ubi præsentem quæstionem ex instituto tractant, facilè suum percepisset errorem. Nam per sententiam quam Deus mutavit, nihil aliud intelligit *Ambrosius* quàm silentium ex Dei sententiâ *Zachariæ* primò impositum, & posteà remotum. Pœna peccatori imposita, & posteà remissa nullam importat in voluntate Dei castigantis, & castigati vulnera curantis mutationem, ut rectè Thom. par. 1. quæst. „ 19. art. 7. *Aliud est mutare voluntatem, aliud velle mutationem aliquarum rerum: potest enim aliquis eâdem voluntate immutabiliter permanente, velle ut nunc fiat hoc, & posteà fiat contrarium. Quòd autem Ambrosii mentem rectè expono, ex antecedentibus ipsius verbis fit liquidum. Vide quàm bonus Deus & facilis indulgere peccatis; non solum ablata restituit, sed etiam non sperata concedit: ille dudum mutus prophetat, nemo ergo diffidat, nemo veterum conscius delictorum præmia divina desperet, novit Dominus mutare sententiam &c.*

Sententia Thomæ.

Si cui animus est *Ambrosii* sententiam plenius cognoscere, tum de præsenti, tum de aliis multis *Vorstii* erroribus, legat illum egregium de vocatione gentium tractatum. Ibi lib. 2. cap. „ ultimo in medio. *Nihil obsistere gratiæ divinæ potest, quo minùs id quod voluerit impleatur. Ad quoslibet rerum humanarum exitus se nostra convertat aspectio, nulla secula, nulla negotia, nullos generationum ortus atque decessus, ab æternis & inscrutabilibus judiciis Dei vacare reperiet. Omnes varietatum compugnantiæ, & universæ dissimilium proventuum causæ, quas investigare, & discernere non valemus, in illâ æternâ scientiâ simul notæ simulque divisæ sunt,* „ *& ni-*

Mens Ambrosii.

„ *& nihil ibi inordinatum est, etiam necdum*
„ *existentibus qualitatibus actionum; quoniam*
„ *non est in Deo accidens motus, nec nova voluntas, aut temporale consilium, nec cogitatio ejus cum rerum mutabilium inæqualitate variatur, sed cuncta pariter temporalia & tempora sempiterno & stabili comprehendit intuitu, & omnibus omnia jam retribuit, qui, quæ sunt futura, jam fecit. Nihil opus est testimonium hoc in multas contra* Vorstium *antitheses resolvere.*

Augustinus Ambrosium sequitur. Si opponenti non fiat satis, ex suis auctoribus *Ambrosio* & *Thomâ*, redeat ad *Augustinum*, quem initio omnium Patrum loco elegit. Is de Trinit. lib. 15. cap. 20. sic habet. „ *Nos aliquid aliquando volumus, quod anteà non volebamus, propterea mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit in Deo esse credamus; neque ob aliud scriptum est, multæ cogitationes in corde viri, consilium autem Domini manet in æternum; nisi ut intelligamus sicut æternum Deum, ita æternum esse ejus consilium; ac per hoc immutabile, sicut ipse est. Quod autem de cogitationibus, hoc etiam de voluntatibus verissimè dici potest.*

Objectioni Opponentis occurrit Augustinus expresse de civitate Dei lib. 22. cap. 1. „ *Cùm dicitur mutare voluntatem, ut, quibus lenis erat, v. g. reddatur iratus, illi potius, quàm ipse, mutantur: etenim quodammodo mutatum in his quæ patiuntur inveniunt, sicut mutatus sol oculis sauciatis, & asper quodam modo ex miti, & ex delectabili molestus efficitur, cùm ipse apud seipsum maneat idem qui fuit.* Et capite sequenti. *Fiet; si Deus voluerit, non quia Deus novam voluntatem, quam non habuit, tunc habebit, sed quia id quod ex æternitate in ejus immutabili paratum est voluntate tunc erit.*

Et utrumque Gregorius. *Gregorius Magnus Ambrosii* mentem insigniter aperit. Moral. lib. 16. cap. 4. *Omnipotens Deus & si mutat plerumque sententiam, nunquam tamen consilium: eo ergo tempore ex hac vitâ quisque subtrahitur, quo ex divinâ potentiâ antè præscitur. Et* cap. 17. *Deus sicut immutabilis naturâ est, ita & cogitatione, nam etsi fuerunt qui deprecationibus suis ejus cogitationem avertisse videantur, ita tamen fuit ejus æterna cogitatio, ut sententiam illius avertere deprecando potuissent, & ab eo accipere quod agerent apud ipsum. Dicat ergo & nemo avertere potest cogitationem ejus, quia judicia ejus semel fixa nequaquam mutari possunt, unde scriptum est, præceptum posuit, & non præterivit. Et rursum, cœlum, & terra transibunt, sed verbum meum non transibit. Et rursum. Non sunt cogitationes meæ, sicut cogitationes vestræ, neque viæ meæ sicut viæ vestræ. Cùm ergo exteriùs mutari videtur sententia, interiùs consilium non mutatur, quia de unaquaque re immutabiliter intus constituitur, quicquid foris mutabiliter agitur.*

Ista omnia si non dimoveant Opponentem, quo minùs mutationem divinæ sententiæ non ponat in sententiæ effecto aut objecto, sed in ipsâ intrinsecâ Dei voluntate, animadvertat in quæ se vepreta inducat, in quæ se absurda præcipitet. Necesse est efficiat Deum ab humanâ voluntate pendêre, ut affirmet hominum pœnitentiam veram causam esse non temporalium actionum Dei, sed æterni etiam ipsius consilii, ut rectè Thomas ex Augustino „ colligit par. 1. quæ. 19. art. 5. *Omnis causa efficiens major est eo quod efficitur. Nihil autem est majus voluntate Dei. Ergo causa ejus non est quærenda. Concedit Aquinas ordinem naturæ postulare ut in rebus à Deo volitis una sit causa existentiæ alterius, sed quicquam à Deo volitum efficere causam ipsius volitionis Dei vocat mentis insaniam quæst. 23. art. 5. in corpore. Non est assignare causam divinæ voluntatis ex parte actûs volendi, sed potest assignari causa ex parte volitorum, in quantum scilicet Deus vult aliquid esse propter aliud (ut alibi exprimit in nobili illâ maximâ) velle finem non est Deo causa volendi ea, quæ sunt ad finem; sed vult tamen ea quæ sunt ad finem, ordinari in finem: vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc. Quid vis ampliùs?* Tanta absurda sunt, quæ hanc mutabilitatis in Divinâ voluntate sententiam sequuntur, ut *Vorstius* tandem det manus, & hac suâ causâ apertè cedat contra *Piscatorem* pag. 9.

Diutiùs in hac quæstione non immorabimur, properabundi ad alia.

Amica per epistolas de Prædestinatione Collatio cum Theologo Ladensi.

Ladenses audaci impudentiâ ad multos teterrimos errores amplectendos ruebant. Reverende vir, in eligendo Collationis hujusce subjecto, vellem servâsses methodum de quâ inter nos convenerat, & quam in prioribus congressibus fueramus sequuti.

In primâ de Perseverantiâ Collatione professus es quà verbo, quà scripto magnum tuum dolorem ob varia schismata quæ ecclesiam Christi in partes multiplices lacerant, simulque desiderium videndi Christianos omnes, ut aliquando fuerant, in uno ovili unitos, eò magis quòd in tuo de controversiis, quæ hodie Christianum orbem vexant, studio nihil observâsses quod justam ullius schismatis, & à se invicem separationis causam præberet: nulli enim Christianorum sectæ tuo judicio hæretici nomen sensu ullo proprio imponi posse, nostramque ecclesiam absque necessitate secessionem fecisse ab iis qui vulgò vocantur seu *Papistæ*, seu *Arminiani*, seu *Lutherani*, seu *Vorstiani*, seu *Sociniani*; quæcunque istis à vulgo vel concionatorum, vel populi

moventur lites, sunt plerunque meræ logomachiæ, & si quando realis est controversia, existimas ab adversariorum sæpè parte veritatem consistere, si quando autem illi errent, arbitraris ipsorum errores adeo leves, ut non obstent, quò minùs ipsos ut fratres in Christo amplexari debeamus, & ad omnia nostra sacra admittere, neque ab ullo ipsorum cœtu sacro, cultúve abstinere. Tua hæc aperta, ingenuaque confessio effecit, ut primò de hæresi in genere disceptaremus, num quisquam, qui opiniones suas ut libet in se falsas ipse tamen veras credit, in foro Dei hæreticus censeri possit, aut jure ecclesiâ expelli. Mox descendimus ad eos speciatim qui vulgò hæreticorum nomine infamantur, num eorum ulla dogmata ejus essent pravitatis, ob quam auctores meritò ex nostris cœtibus excluderentur. Incepimus à *Vorstio*, quod ejus errores viderentur profundissimi, qui imum Religionis omnis lapidem, ipsam essentiam divinam impeterent: plerosque huic imputatos errores pro veritatibus habuisti: in libro ejus de Deo nihil culpâsti præter incommodiores quasdam formulas loquendi: subjectum hoc erat præcedentis nostræ collationis. Proximum fuit ut *Socinianorum* contra Trinitatem placita perpendissemus: istis affirmâsti te non subscribere, nec mirum, cum nullum tunc cujusquam *Sociniani* scriptum legisses. *Smalcius* & *Volkelius*, quos à me mutuabas, nondum ad te pervenerant, utcunque profitebaris nullos, quos *Socinianis* imputatos audivisti errores, justas tibi videri separationis causas. Ista vellem accuratè discussissemus, nam labor hic quæstiones multas insequentes illustrâsset, & amputâsset; nam si probasses *Socinianorum* negationem divinitatis Christi, subsistentiæ Spiritûs Sancti, & trinitatis personarum in unitate essentiæ divinæ, justam non esse quenquam à nostris sacris arcendi causam, dedissem victas manus, totamque tuam primam propositionem concessissem, nimirum nullum dogma Pontificium, nullum *Arminii*, neque aliûs cujusquam, qui Christiani nomen fert, meritò impedire nostram cum ullâ, aut omnibus sectis plenam unionem, ac in unum cœtum redintegrationem: statim sequuta fuisset Papanorum errorum consideratio, num horum vel dogmata, vel praxes, ob quæ Protestantes ab iis dudum secesserunt, tam leves essent & frivolæ logomachiæ, ut nullam initio nostris majoribus discedendi ex Romanâ ecclesiâ causam præbuerint, nec nobis hodie, ut extra eam synagogam permaneamus; Arminiani denique articuli venissent ad manus. Ordo hic naturalis & perspicuus erat, commodum fuit, ut eum, prout incepimus, prosequutus fuisses. Quandoquidem autem tibi libuerit locum proximum tribuere uni ex quæstionibus ultimis, ἀμεθοδίαν hanc prætermittens respondebo ad ea, quæ affers in celeberrimo illo de Prædestinatione articulo.

Priusquam disputas, definis electionem & reprobationem, posteà figis quæstionis statum, nominas oppositas partes, post disputationem fusè differis de naturâ ejus dogmatis, quod tueris. Methodus hæc sat mihi placet, & in eâ κτ πόδας te sequar. Sed in materiâ subjectâ ab initio ad finem propè nihil est quod non displiceat, dissensûs mei rationes impertiar, quas pro libitu tu examines.

Omnia Opponentis argumenta ex Spalatensi & Gerardio Vossio sunt desumpta.

Initio profiteor nihil apud me gratiæ addi scripto tuo ab auctoribus unde illud exscribis. Quicquid habes, invenio penè totum, prooœmium, conclusionem, disputationem integram, scripturas, Patres, rationes, apud *Spalatensem* de Republicâ ecclesiasticâ lib. 7. cap. 11. quæst. 4. præter paucas additiones ex *Gerardi Vossii* historiæ Pelagianæ lib. 6. Thesi. 14. 15. *Spalatensis* dum istum librum scriberet à Protestantium ecclesiâ declinabat, verùm antequam edidit in lucem evaserat fœdus apostata, & non tantum alter *Ecebolius* est factus, ut eum rectè *Eboracensis* nuper præsul depingit, sed etiam Ecclesiæ Britannicæ acerrimus hostis; prout tute fateberis, modò legas consilium reditûs ei libro præfixum, ex quo disputationem tuam mutuaris. Nihilominùs licet auctor apud me nihil gratiæ argumentis tuis procuret, cavebo ne ulla ab homine præjudicia absterreant ab amplectendo quæ affers, modò notâ veritatis insignita inveniam: quodcunque enim hoc Dei charactere imprimitur, mihi gratum erit, utut ab adversario acerbissimo oblatum.

Spalatensis definitiones electionis & reprobationes non sunt probæ.

Definitiones tuæ, quas à nemine posse negari affirmas, hæ sunt: Electio est inscriptio quorundam in libro vitæ, & Reprobatio est quorundam ex libro vitæ deletio. Definitiones hæ *Spalatensis* adeò vitiosæ sunt, ut nullus quaruncunque partium eas admittere possit, vel ut definitiones, vel ut veras sententias. Actionem definire per suum effectum, eumque tantùm unum, & talem qui omninò metaphoricus est, invenietur contra omnes rectè definiendi regulas. Quod Reprobatio sit cujusque deletio qui aliquando inscriptus fuit libro vitæ, ab omnibus omnium partium rejicitur. Nam cum *Pontificiis*, *Lutheranis*, & *Arminianis* imputatur, quod secundum varia sua principia necesse habeant docere omnes homines semel electos, adeoque reprobos omnes aliquando verè electos, & reprobationem, secundum tuam definitionem, esse deletionem ex libro vitæ eorum, qui per electionem aliquando ei libro inscripti fuerant; Adversariorum, quos vidi, etiam absurdissimi, postquam in multa hypothetica divagati sunt, tandem tamen omnes concludunt in simplici & absolutâ negatione, quenquam qui semel electus est, posse reprobari, aut ullum qui per electionem libro vitæ inscriptus est, posse inde per reprobationem deleri.

Spalatensis rectè statuit quæstionem.

Dum figis quæstionis statum, id quod defendendum suscipis est electio respectiva, conditionalis, & dependens à fide, & bonis operibus, imò à fide, pietate, & perseverantiâ. Status hîc quæstionis à *Spalatensi* fixus mihi perplacet, nam virtutem habet quæ in plerisq; disputationibus desideratur: efficit thesin ita planam, & ambiguitatibus vacuam, ut partium sententiæ plenè & perspicuè possint conspici.

Vana est Spalatensis jactantia de omnibus Patribus pro Pelagio contra Augustinum in doctrinâ electionis.

Quos adducis pro tuæ sententiæ fautoribus sunt omnes patres Græci & Latini ante *Augustinum*, & hodie omnes *Lutherani*, *Arminiani*, & plerique *Jesuitæ*. Assertionem hanc tuam paulùm perpendamus. Ordinaria *Pelagii*, suorumque olim sequacium seu in toto seu ex parte jactantia fuit, quòd pro ipsis contra *Augustinum* staret tota præcedens antiquitas: verùm *Augustinus* disertè contrarium affirmat. Videtur *Augustinus* Patrum ante se mentem habuisse tam perspectam quàm quivis suo seculo hæreticorum, nec scientem, prudentem de sanctis Patribus voluisse mentiri; quinetiam in variis Pelagianorum dogmatis adducendo distinctè permultos ex Patrum scriptis locos, hæreticæ jactantiæ vanitatem coarguit, nimirum in articulis de originali peccato, de necessitate prævenientis gratiæ, de efficaciâ gratiæ operantis, in hisce capitibus si tuorum ipsorum auctorum *Spalatensis*, *Vossii*, ac *Molinæ* judicio vis acquiescere, abundè probat *Augustinus* Patres Græcos & Latinos pro se contra Pelagianos facere. Idem affirmat de prædestinatione; nam in hoc capite auctores tui *Augustinum* meritò deseruerunt, & in Pelagii castra transiêrunt, dum asserunt *Augustinum* priores Patres in dogmate de electione vel non intellexisse, vel falsum de iis testimonium præbuisse, ejus verò adversarios & rectè hic Patres intellexisse, & probè sincereque eorum mentem explicâsse, suo loco examinabimus; perpendentes singula quæ affers Patrum testimonia, & quæcunque ultra tibi placebit addere. In hoc examine, spero, invenies Patres tam Græcos quàm Latinos non magis *Augustino* contradicere in sententiâ suâ de prædestinatione, quàm in reliquis suis contra audacissimos & subtilissimos hæreticos dogmatis.

Lutherani in doctrinâ electionis ab Arminianis differunt.

Quòd *Lutherani* in tuâ sint sententiâ de electione dependente à fide & operibus nescio quî probaveris, certè alia *Lutheri* mens fuit. Vide præfationem Commentarii in epistolam ad Romanos; ibi disertè fidem & bona opera posteriora electione, ejusque effecta facit. Si *Mortono* credas in nupero suo ad nostrum *Duræum* scripto, *Lutherus* ubique electioni conditionatæ adversatur. Verum est *Lutheri* discipulos diu post magistri mortem, ut arbitrarium suum à nobis schisma confirmarent, varias quæstiones in articulis de electione, & reprobatione non necessarias contra nos movisse: attamen à tuo hîc dogmate ad hunc diem longè absunt. In collatione Mompeligardensi pag. 147. testatur *Beza* Lutheranos, etsi doceant meritum mortis Christi omnibus hominibus absque exceptione cujusquam offerri, & reprobationem provenire ex prævisione infidelitatis ac finalis impœnitentiæ, nihilominùs tamen affirmare electionem omnino priorem, & nullo modo dependentem à prævisâ fide; quin & hodie cum suas contra nos lites ad integram, ut profitentur, centuriam extenderunt, & Synodum Dordracenam in ipso de electione articulo acerbissimè taxaverunt, docent tamen fidem & omnes actus gratiosos posteriores esse etsi non electione, sequi tamen Dei propositum, consilium, beneplacitum, quod reverâ electio est, licet ipsi velint electionis tantùm regulam vocari. Hac de re vide *Mentseri Anti-Grotium*, ubi etiam affirmat *Matthiæ Martinii* de electione sententiam in Synodi Dordracenæ actis editam, ipsissimam esse quam hodie Lutherani tuentur, quæ longè differt à propositione tuâ, etsi inde excluderes tam opera quàm perseverantiam: sed cum opera includis tuæ thesi, omnes Lutherani eam rejicient ut veram hæresin: illi enim efficiunt justificationem & electionem in causis & objectis omninò pares, docendo fidem præcedere utramque, sed opera utramque sequi, imò verò statuere bona opera justificationis adeoque electionis causas, Lutherani hactenus semper abominati sunt ut crassissimum Romanæ ecclesiæ errorem.

Iesuitarum principes in doctrinâ electionis contrarii sunt Arminianis.

Quòd ad *Jesuitas*, licet omnes tecum sentirent, parum hoc adderet, vel opis vel honoris tuæ causæ, sed tam absurda hæc est thesis tua, ut ipsorum etiam Jesuitarum plerique eam rejiciant quasi ipsam *Pelagii* hæresin. In hoc clarus & multus est *Bellarminus*. *Mortonus* in scripto prænominato ei addit primarios omnes illius societatis, nominatim citat *Salmeronem*, *Maldonatum*, *Suaresium*, *Pererium*, & *Toletum*. Imò verò historia illa Concilii Tridentini, ob quam multùm, fateor, debemus apostatæ tuo *Spalatensi*, disertè testatur in ea Synodo non tantùm Jesuitas & Dominicanos, sed totum Theologorum corpus, tam *Scotistas* quàm *Thomistas* dependentem tuam prædestinationem vehementer ut ipsissimum Pelagianismum impugnasse: quicunque autem *Tridenti* pro ea stabant fuisse tantùm obscuros quosdam monachos, qui ratiunculis humanis, in primis politicis se opponebant, non tantùm scripturis & Patribus, sed toti Scholasticorum choro. Editionis Italicæ pag. 205.

Ipse Molina contradicit Arminianis.

Multum etiam falleris de ipso *Molina*; is te docebit nullum unquam Theologum docuisse ipsam prædestinationem ab ullâ causâ ullâ conditione pendentem, nam prædestinatio est ipse Deus independens. qu. 23. art. 1. disp. 3. pag. 307. Omnem etiam fidem, & bona opera quæcunque, imò verò quicquid salutem promovet,

sive sit actus gratiosus, sive naturalis, effectum esse prædestinationis, & eâ posterius. Ibid. quodque effectorum prædestinationis nulla dari possit causa. art. 5. disp. 1. memb. 1. ubi *Henricum Gabrielem, Javellum, Piggium*, & aliquot alios, qui prædestinationem respectu effectorum dependentem faciunt à bono usu liberi arbitrii à gratiâ adjuti, ut à ratione & conditione sine quâ non, cur congruè unus prædestinetur, alter non, etsi eos absolvat à Pelagianismo, damnat tamen erroris, ejusque periculosi in ipsâ fide multis argumentis membro 4. ipse verò plenè amplectitur placitum *Augustini, Durandi, Thomæ*, & Scholasticorum communiter contra mentem, ut profitetur, Patrum ante *Augustinum*. Addit tamen communi sententiæ de prædestinatione non secundum præscientiam, sed absolutâ clausulam de suo quam profitetur novam, ejusmodi tamen quam sibi persuadet *Augustinum* & *Thomam* libenter amplexuros fuisse, modò ipsis fuisset proposita, ut ipsorum dogmatis bellè consentientem. Quî hoc fieri possit mihi quidem videtur inexplicabile; & licet multis sæpè verbis explicare conetur *Molina*, non tamen, existimo, attingit scopum: utcunque, cùm à quibusdam ipsi objiceretur, hanc quam addit clausulam absolutæ secundum *Augustinum* & *Thomam* prædestinationi efficere ipsum verè patronum tuæ secundum præscientiam prædestinationis, patheticè in integra sectione objectum hoc sibi refutat ut intolerabilem calumniam membr. 12.

Arminiani diu rejecerunt electionem ex operibus.

Ipsi etiam *Arminiani* propositionem tuam non nisi nuper amplexi sunt in scriptis recentissimis, Confessione & Apologiâ, ubi extra oleas primorum omnium suorum articulorum multùm divagati sunt. *Arminius* totâ vitâ, *Corvinus* etiam in suâ ad *Molinæum* responsione post Synodum Dordracenam, nullam prædestinationem ab operibus volunt ullo modo pendere, sed à solâ fide, eâque ipsis propriâ, quæ tibi fortasse non placet: certè nullus vel Pontificiorum, vel Lutheranorum eam tuetur.

Arminiana fides tam Lutheranis quàm Pontificiis displicet.

Arminiana fides, à quâ suspendunt primò justificationem, ac deinde electionem; non est illud instrumentum applicans nobis Christum primarium fundamentum nostræ cùm justificationis tum electionis, ut docent Lutherani, sed actus quem Deus posuit loco totius justitiæ legalis, qui operatur non virtute objecti, sed virtute suâ: ille autem actus fidei producitur à libero arbitrio nostro ut verâ efficienti causâ partiali, quæ sola efficit fidem actum obedientiæ dignum laude, si non mercede. Fidem talem & operationem ejusmodi abhorrent Lutherani, utpote qui tantùm loquuntur de fide productâ à solâ gratiâ Spiritûs Sancti, ut unicâ ejus efficiente principali, cui uni omnis laus & gloria nostræ actionis est debita, & de fide cujus operatio seu in electione seu justificatione est tantùm instrumentaria; fides etiam hæc Arminianorum rejicitur à Pontificiis; nam hi per fidem justificantem intelligunt habitum fidei infusum, quem Arminiani rident. Dubito ergo an cum Arminianis te jungas in electione dependente à fide: dum autem in hoc actu fidei addis opera, nullum habes Arminianorum tibi consentientem, nisi istos, qui nuper *Socino* remonstrantes se demonstrarunt.

Pro electione ex operibus prima Spalatensis scriptura est ex epistolâ ad Rom. 8. 29.

Sed quis tecum, vel contra te sentiat parum refert, modò tuam sententiam ex sacra Scriptura probaveris; hoc equidem conaris per sex expressos scripturæ locos. Primus est Rom. 8. 29. [*Quos præscivit, hos etiam prædestinavit, ut conformes fierent imagini filii sui.*] Clarè, inquis, hîc habetur prædestinatio dependens à præscientia, quid autem aliud potuit præsciri quàm fides, & perseverantia? Resp. Tua hujus loci expositio auctorem habet *Pelagium*, ut videre est in ejus commentariis ad tuum textum tom. 8. operum *Hieronymi:* non tamen rejiciendum putamus, quod ex ore hæresiarchæ processerit, modò probaveris quadrare textui, sed hoc nequaquam conaris: tantùm affirmas præscientiæ objectum aliud esse non posse quàm fidem & perseverantiam, nudæ assertiones non sunt argumenta. Negamus ullibi in tota Scriptura præscientiam sic sumi, nosti plerosque interpretes præscientiam hîc accipere pro actu divinæ voluntatis & amoris juxta verbi simplicis [*cognovit*] in Scriptura significationem, itaque præscivit hoc loco idem est quod prædilexit, respiciendo ad amorem Dei, qui secundum nostrum concipiendi modum prior est electione juxta *Thomam*, vel, juxta alios, prima est electionis pars, prout prædestinatio secunda. Secundò. Quod *præscivit* hoc loco sit *præamavit* ex *Erasmi* testimonio est sententia *Origenis* & *Theophylacti*. Ita etiam *Arminius, Corvinus* & Synodici omnes Remonstrantes interpretantur, nullumque in hoc loco suæ causæ præsidium ponunt.

Arminiani loco hoc, quo abutitur Pelagius, non nituntur.

Præscientia simplicis intelligentiæ alia est à præscientia visionis.

Nihilominùs, si tibi videtur, præscientiam hîc efficere actum divini intellectûs, nihil inde lucraberis, *Augustinus* enim & *Thomas* tuorum adversariorum primi liberè largientur concipiendam in Deo quandam præscientiam prædestinatione priorem, neque enim potest vel mens ordinare, vel voluntas quicquam decernere, priusquam intellectus præconcipiat omnia ordinanda & decernenda, verùm talis præscientia nihil facit ad tuam causam: ejus enim objectum est tam æterna salus quàm fides & perseverantia, imò verò quicquid ullo modo comprehenditur in electionis decreto oportuit priùs videri quàm decerni, sed nihil hic prævisum ad nostram quæstionem: hic enim præscientiæ modus ad divinam omniscientiam spectat, & ad scientiam simplicis intelligentiæ, cujus objectum est omne ens possibile, quod nullam habet existentiam, neque ullam

ullam futuritionem vel necessariam vel contingentem, antequam post decreta divinæ scientiæ practicæ & voluntatis cadere incipiat sub alius generis præscientia, visionis scilicet rerum actu futurarum secundum prius Dei decretum & voluntatem de futura ipsorum actuali existentia. Etsi ergo tibi daremus quod [præcognovit] hoc loco actus esset divini intellectûs, nihil inde commodi tibi accederet, nam interpretaremur de simplici intelligentiâ cujus objecta nullam habent operationem, nullam omninò entitatem, nec sunt ullum fundamentum ullius dependentiæ: itaque fides & perseverantia quatenus objecta sunt hujus præscientiæ, nullæ causæ sunt, nullæ conditiones prædestinationis, imò nec salutis, tam enim prædestinatio & salus quàm fides ejusmodi præscientiæ sunt objecta. Si verò ultra extendere velis ad præscientiam prævisionis, quæ posterior est multis divinæ voluntatis erga hominem actibus, prior tamen prædestinatione: ita si velis accipi, necesse est probes sic accipiendum, & cum hoc probatum dederis, proximè tibi incumbit ut ostendas præscientiam hujus prævisionis habere pro objecto non tantùm eligendorum personas, prout textus præ se ferre videtur, sed etiam ipsorum qualitates.

Fides non est objectum præscientiæ prævisionis.

Donec tibi vacare libuerit huic operi, ego interim sic probo præscientiæ hujus objectum non esse fidem & perseverantiam. Primò. Si præscientiæ hujus objectum esset fides vel ulla alia in homine qualitas, tum inprimis charitas; nam charitas est qualitas eo textu expresse nominata: atqui præscientiæ hujus objectum non est charitas: hæc enim est opus legis, etsi prædestinaremur secundùm divinam præscientiam nostri amoris, electio esset ex operibus, quod Apostolus manifestè rejicit, sicut Lutherani ad hunc diem tenent, *Arminius* etiam ad mortem, ejusque sequaces nisi admodum nuper.

Secundò. Locus hic fidem facit prædestinatione posteriorem; quia facit efficacem, vocationem, quam omnes concedunt causam fidei prædestinatione posteriorem, divina præscientia sequitur ordinem rerum quem in naturâ & existentiâ habent, quod naturâ prædestinatione posterius est, & existit post prædestinationis effectum, non est eâ prius in ipsâ divinâ præscientiâ, hoc enim secundum omnes tuos patronos divinam præscientiam inordinatam faceret, & res prævideret in alio ordine, quàm in suis existentiis inter se habent: prædestinationi ad gratiam nec fides, nec persseverentia, nec ulla gratia prævia est, omnes enim istæ gratiæ sunt posteriores prædestinatione, & ejus effecta: jam autem prædestinatio quæ hic præscientiæ jungitur, est prædestinatio ad gratiam ejusque finis, & effecta sunt vocatio, justificatio, & conformitas cum Christo.

Spalatensis locus secundus non concludit ejus Thesin.

Secundus tuus locus est Rom. 11. 2. *Deus non rejecit populum suum, quem præcognovit.* Resp. Ex hoc loco nullum pro te argumentum deduci potest, nisi priùs *Pelagii* commentarium accipias, & rejicias *Augustini:* ille exponit *præcognovit* per præscivit crediturum, hic per *prædestinavit:* sed inter commentantes hoc est discriminis, *Pelagius* suam textûs corruptionem dictat pro mero arbitrio absque ullis rationibus, *Augustinus* verò expositionem suam multis rationibus ex ipso textu confirmat, utcunque, non potes argumentari à nudâ voce præscientiæ priusquam refutaveris quæ adduxi ad priorem locum contra hujusmodi abusum vocis *præscientiæ*, & cùm ista omnia sustulcris, exceptiones aliæ multæ supersunt loco huic posteriori propriæ, quæ te impedient ne constituas præscientiæ hic objectum, vel fidem, vel perseverantiam, vel opera.

Variæ scripturæ divinæ populi Judaici electionis causam faciunt solam gratiam & non opera, ita Apostolus hoc loco clarissime, imò verò assertioni suæ hanc addit terribilem clausulam, quicunque electionem ascribit operibus, destruit Dei gratiam, & gratiam negat esse gratiam. Cùm Deus populum Judaicum manu prehendit, ut cum eo fœdus iniret, invenit jacentem in pollutione peccati ut recens natum infantem in suo sanguine Ezech. 16. amavit tamen ex mero suo beneplacito Deut. 7. & 10. Non erant tum Israëlitæ credentes, aut in fide perseverantes, sed natio erant obstinatè perversa & rigidi colli perpetuò rebellis. Exceptiones hæ satis validæ sunt, ut oppugnent simplicem tuam affirmationem.

Locus tertius 1. Petri 1. v. 2. Spalatensi contradicit.

Locus tertius est 1. Petr. 1. 2. *Electi secundum divinam præscientiam in sanctificatione Spiritûs in obedientiam & aspersionem sanguinis.* Hîc, ais, electio est secundum divinam præscientiam. Resp. Nemo negat electionem secundum præscientiam, sed tua thesis habet electionem secundum præscientiam fidei, perseverantiæ, & bonorum operum. Quòd locus hic ullam habeat syllabam de ejusmodi præscientiâ, non est asserendum sed probandum, certè apertè hîc significatur fidem & opera posteriora electione, nisi velis fidem negare ullam esse partem sanctificationis, neque applicare aut aspergere Christi sanguinem, & velis etiam affirmare bona opera nihil spectare ad obedientiam, si fides ullus sit fructus Spiritûs sanctificantis, si fides purget conscientiam ab operibus mortuis, applicando credenti sanguinem loquentem meliora sanguine *Abelis*; si omnia nostra bona opera nihil aliud sint quàm obedientia (quæ omnia, puto, concedes) tum locus hic manifestè probat prædestinationem non ex fide & operibus, sed ad fidem & opera, textus enim loquitur de prædestinatione in obedientiam & aspersionem sanguinis, quin etiam secundum omnes tuos in

Ecclesia Romana socios non in sanctificatione, sed in sanctificationem spiritûs.

Quantum autem absit *Petrus* ut faciat fidem aut bonum opus quodcunque in nobis priora electione, videre est epistola ejus posteriore cap. 1. omnia in nobis vel ad pietatem vel salutem spectantia vocat dona Dei, & à divina ejus potentia vult fluere ut à causa efficiente, gratiosa autem Dei dona & opera potentiâ ejus Spiritus non sunt absque decreto, & decretum Dei dandi gratiam ac potenter illam operandi per spiritum, non differt ab electione.

Locus quartus Iacobi 2. 5. et etiam repugnat.

Locus quartus est Jacobi 2. 5. *Nonne Deus elegit pauperes hujus mundi divites fide?* Objectum hîc electionis sunt pauperes divites fide. Resp. Perpende verba sequentia, & videbis quàm evidenter locus hic tuam thesin evertat, cum divitibus fide jungit Apostolus hæredes salutis, ad utrosque pariter electionem refert: si prior qualitas electione prior sit, etiam posterior erit, sin autem posterior omnibus fatentibus, electione sit posterior, tum etiam prior ea erit posterior, jam verò nullus unquam tam fuit absonus, ut affirmaret hæreditatem regni electione priorem, nemo ergo divitias fidei electioni debet præponere: utraque enim qualitas ad electionem refertur in æquali gradu, utraque est vel prior, vel utraque est posterior electione, & quando una procul dubio electione sit posterior, alteram etiam eâ posteriorem esse necesse est. Deinde vult Apostolus pauperes eligi non qui jam sunt divites in fide & hæredes regni, sed ut sint divites fide & regni hæredes, ut habet versio Anglicana, vel ut Latina, fieri divites & hæredes, ut rectè interpretatur *Augustinus:* elegit Deus fideles, sed ut sint, non quia jam erant. Apostolus *Iacobus* dicit, *Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo divites fide & hæredes regni?* eligendo facit divites in fide; sicut & hæredes regni. Quod autem fides electione posterior sit docet *Iacobus* Cap. 1. 17. 18. ubi omnis doni Deum facit auctorem, & immutabilem ejus voluntatem causam regenerationis per verbum prædicatum.

Quintus 2 Tim. 2. 20. 21. ei quoque contradicit.

Quintus est 2. Tim. 2. 20. 21. *Siquis se purgaverit ab istis, vas erit in honorem.* Qui ergo, inquis, se purgat prædestinatus est, ut sit vas in honorem. Resp. Locus hic probat, necesse esse ut quicunque electus est purget se criminibus, sed ut purgatio hæc antecedat electionem nihil hîc est quod ullum veritatis colorem huic assertioni præbeat, sed multa quæ eam convincant falsi: nam ipse scopus loci est ostendere certitudinem perseverantiæ fluere ab antecedenti electionis immutabilitate. Perpende verborum contextum. Loquitur Apostolus de hæreticis apostatis, qui aliquando in ecclesiâ celebres erant, sed posteà aberrârunt à veritate: ipsorum erroris materia fuit resurrectio mortuorum: quicquid Scriptura de hoc articulo habebat, hoc ipsi verbotenus fatebantur, sed reverâ & per bonam consequentiam evertebant: antiqua ipsorum in ecclesiâ auctoritas ipsis quorundam aures aperuit, quorum fidem falsis suis dogmatis everterunt, hinc scandalum multis objectum, quod Apostolus tollit, & ex populi animis omnem anxietatem removet ab eo, quod viderent seducentium & seductorum hæreticorum apostasiam, hac ratione, quòd nullus electorum Dei ita possit seduci, quia fundamentum Dei staret immobile, firmatum ipsius signaculo: ejus electi quos probè noscebat non ita seducebantur, licet reprobi caderent ab eâ veritate quam aliquando sunt professi, & evaderent pestiferi seductores, non propter eà tamen populum turbari, & animo liquescere conveniebat. Vides hic electionem, Deique amorem, ac cognitionem suorum adduci pro firmo & obsignato fundamento, quod pios servat ne pereant per hæresin & apostasiam, sed in fide perseverent in finem, ista nunquam electio præstare posset, si posterior esset divinâ præscientiâ humanæ fidei, operum & perseverantiæ.

Locus sextus nihil ad Spalatensis causam.

Quantopere electio ex operibus opposita sit huic epistolæ, videre est ex cap. superiori 9. ubi docemur non tantùm æternam electionem, sed neque ipsam in tempore vocationem, imò neque ipsam salutem esse ex operibus, aut secundum opera, sed secundum Dei propositum & gratiam in Christo ante mundum.

Ultima tua scriptura est Gen. 18. 19. *Quia eum cognovi, quòd imperabit suis filiis*, ergo Deus elegit *Abrahamum* ut sit pater credentium, quia futurus erat vir justus. Resp. Nihil hic locus de *Abrahami* electione, sed tantùm de revelatione destructionis *Sodomæ*, etiam hic Dei actus & beneficium quæ nihil ad prædestinationem, fundantur in Dei favore, qui *Abrahamo* benedixit ut evaderet in gentem magnam & patrem *Messiæ*, quòd autem angelus dixit cognovisse se de *Abrahamo*, non erat ejus justitia, sed ipsius instructio aliorum in viâ justitiæ. Denique quòd *Abrahami* electio non fuerit ex operibus, videre est in executione ejus, scilicet vocatione & justificatione: cùm eum Deus vocavit, fuit idololatra, Josuæ 24. 14. Patres Israëlitarum inserviêrunt diis alienis ultra *Euphratem*. Ezekel. quoque 16. 3. significans quid ante vocationem *Abraham* & *Sara* in conspectu Dei fuissent, *Pater tuus* (inquit) *fuit Amorræus, & mater tua Hittita.* Quod etiam *Abraham* non fuerit justificatus ex operibus, nec fide ut opere, sed solâ gratiâ & fide ut instrumento applicante gratiam, & misericordiam Dei propter Christum remittentis peccata impiorum, Apostolus Rom. 11. facit manifestissimum.

Claudis scripturas hoc epiphonemate valdè pro-

de probabile esse decreta divinæ prædestinationis ad salutem esse ex prævisâ fide & bonis operibus. Resp. Nullus omnium dictorum locorum habet syllabam vel de prævisis operibus, vel prævisâ fide, & perseverantiâ, nedum de omnibus tribus, ut tu proposuisti, quare qui tuam causam agunt accuratissimè Remonstrantes Belgæ locos hos omnes quos in manus tuas *Spalatensis* posuit, prætereunt ut causæ omninò inutiles.

Primus Spalatensis ex Origene locus est absurdus, evertens Christianismum.

Post Scripturas accedis ad patres. Primus quem citas est *Origenes* lib. 3. περὶ ἀρχῶν. Unumquodque igitur vas ut vel ad honorem à Creatore reformetur, vel ad contumeliam, ex seipso causas & occasiones præstitit creatori: justa hæc videtur assertio, & cum omni pietate concordans, ut ex præcedentibus causis unumquodque vas vel ad honorem, vel contumeliam præparetur. Resp. Si negarem, hæc verba esse *Origenis*, auctores tuos haberem pro patronis. *Vossius* enim historiæ Pelagianæ pag. 273. ait valdè incertum, num isti περὶ ἀρχῶν aut quoscunque alios habemus tantùm latinè ex solâ *Ruffini* fide, sint verè *Origenis*. Sed dato verba ista *Origenis* esse, nihil faciunt ad tuam thesin, nihil loquuntur de æterno Dei decreto, sed solùm de ejus executione temporali, nimirum de rationibus & causis, cur Deus alios glorificet, alios damnet. Quòd sic intelligenda sint verba facilè concedes, si à curtâ magis eorum in *Vossio* citatione vadas ad pleniorem & prolixiorem in *Spalatensi*, ibi à temporalibus actibus Dei, de quibus solis tua verba loquuntur, idem concludit auctor de actibus Dei æternis, sed conclusionis istius verba quæ sola agunt de electione, tu non profers, itaque nihil est quod ad ea respondeam, & verò, ut arbitror, nunquam produces, usque adeò absurda sunt, ut nullus Christianus ea concoquat. Hìc est ubi priscum de *Origene* verbum locum inprimis habet, ubi malè, nemo pejus, nunquam, ut mihi quidem videtur, à cujuscunque Christiani nominis calamo tantum tetrarum absurditatum mare profluxit, quantum *Hieronymus* epist. 59. ad *Avitum* de eo libro per viam compendii in ipsis *Origenis* verbis deprompsit, quicquid *Ruffinus* & *Socrates* afferant in contrarium. In ipsis quæ affers verbis ejus scopus est primariam infinitarum suarum absurditatum probare, nimirum animas humanas in aliquo infinitorum mundorum, qui hunc, in quo vivimus successivè sequentur, evasuras vel angelos vel diabolos; secundum bona vel mala sua opera quæ Deus vidit in aliquo priorum mundorum ipsas præstitisse, priusquam in ulla corpora infunderentur: hæc materia est conclusionis, quam rectè omisisti. Conclusionis hujus verba cùm *Ruffinus*, quàm potest amicè, transfert; hæc sicut [*ut autem aliæ animæ fierent in honorem, aliæ in contumeliam materiarum causarumque præcesserunt merita*] etiam ista verba ponit *Hieronymus* inter vitia detestanda, serpentes & viperas, ut loquitur, istius libri: ut in aliis illic libris *Origenem* facit patrem *Arii*, & omnium hæresium, ita hìc illum invenies Patriarcham Pelagianorum, cùm electionem docet ex operibus, non tantùm ut ex occasionibus, sed etiam ut ex causis à parte nostrâ, imò ut ex meritis: istis ipse *Molina* crassi Pelagianismi notam inurit. Ista *Arnoldus*, & omnes Remonstrantes centies profitentur longissimè à suâ mente abesse, imò in istis ipse *Origenes* sibi videtur contradicere; nam in alterâ *Spalatensis* citatione concludit nullam præscientiam prædestinationis causam censeri posse; ergo quod affers ex *Origene* nihil facit ad tuam causam, quæ autem antecedunt & consequuntur à te citata tam sunt absurda, ut necessariò ab omni Christiano rejicienda sint.

Secundum tuum testimonium est ex *Ambrosio* de fide lib. 5. cap. 2. Apostolus ait, quos præscivit & prædestinavit, non enim ante prędestinavit, quàm præscivit, sed quorum merita præscivit, eorum præmia prædestinavit. Resp. *Ambrosius* capite hoc 2. & toto isto lib. 5. refutat ex Scriptura ut damnabilem impietatem illud dogma, quod *Arium* dicit à Diabolo didicisse, nimirum essentiam Patris, Filii, & Spiritûs S. esse non eandem sed diversam, quod tamen tu cum tuo *Vorstio* disertè affirmas: hæc materia loco à te nominato tractatur, sed de tuâ citatione nullum verbum. Capite quidem tertio invenio quædam à te citata quæ hìc perpendam. Auctores tui *Vossius* & *Spalatensis* fusiùs verba citant in hunc modum; non est meum dare qui justitiam servo, non gratiam. Idemque ad patrem referens addidit, dabitur quibus paratum est, ut ostenderet patrem etiam non petitionibus deferre solere, sed meritis, quia Deus personarum non est acceptor, unde & Apostolus ait, quos præscivit &c. Si verba ista probes, processisti ulteriùs quàm initio professus es, ibi in doctrinâ electionis progressus es quousque ullus Lutheranorum, dum prædestinationem posteriorem fide doceres, & quousque ullus Arminianorum, dum perseverantiam prædestinatione priorem faceres, vel quousque ullus Papista, dum prædestinationem ab operibus suspenderes: sed hic longiùs ultra omnes curris dum electionem à meritis vis pendêre. Omnes Papistæ volunt electionis executionem nimirum glorificationem dependêre à meritis, sed cum *Javellus* cum paucis Scholasticorum ipsum æternum decretum electionis à meritis voluit suspendere, etsi cum multis modificationibus usque ad solam congruitatem, & conditionem sine quâ non; *Molina* tuus ipsum rejicit ut periculosè errantem in ipsâ fide, quanquam verba hic à te citata longè ultra *Javellum* loquantur expresè de meritis summæ condignitatis quæ scilicet locum habent in judice qui justitiam sequitur non amorem,

Secundus ex Ambrosio corrumpitur.

morem, qui nullius accipit personam, qui nihil largitur precibus, sed omnia meritis. Sententiam hanc *Ambrosio* ascriptam non, opinor, defendes, neque ullâ necessitate premeris, ut sub ejus nominis velo tam crudam concoquas; nihil quidem tale habet *Ambrosius*. Non sum quidem tam vacuus charitate ut putem vel *Vossium* vel *Spalatensem* deditâ operâ *Ambrosii* textum voluisse corrumpere, sed arbitror deceptos ab eleganti & pulcherrimâ, sed corruptissimâ *Ambrosii* editione *Sixti* V. secundum indicem expurgatorium Romanum: certè meus *Ambrosius* à *Frobenio* editus ex *Erasmi* collatione multorum manuscriptorũ ex optimis, quæ potuit reperire, nullam habet syllabam istarum vocum, à quibus solis tuum argumentum desumpsisti; videlicet, non antè prædestinavit quàm præscivit &c. Nullæ voces ejusmodi illic reperiuntur, neque auctores tui *Ambrosium* faciunt effari verbis præcedentibus; non petitionibus deferre sed meritis. Edit *Erasmus* in terminis omninò contradicentibus, non petitionibus, non meritis; quòd lectio hæc auctoris menti quadret, & tua omninò disconveniat, scopus loci, & verba tam antecedentia quàm consequentia manifestant: nihil enim ibi de prædestinatione nec ullâ gratiâ inde fluente, postcà verò cùm de gratiis à Deo in sanctos collatis loquitur, omnes ascribit soli beneplacito & uni amori, non verò sanctorum meritis.

Tertius non est Hieronymi, sed Pelagii.

Tertium ex Patribus *Hieronymum* nominas in illa verba ad Rom. 8. vocatus secundum propositum suum, secundum quod propositum (inquit) proposuit solâ fide salvare quos præsciverat credituros. Etiam in illa verba ad Rom. 11. *Deus non reppulit populum quem præscivit.* Illam plebem (inquit) non reppulit quam præscivit esse crediturам. Resp. Rectè faceres si in quæstionibus tanti momenti nulli mortalium in referendis aliorum testimoniis fideres, nisi tuis unius oculis. Nullum istorum verborum est *Hieronymi*, sed omnia *Pelagii*, præter enim multos tam Protestantes quàm Pontificios hoc disertè fatetur *Vossius* historiæ Pelagianæ lib. 1. cap. 4. Thesi. 13. etsi hos locos in manus tuas posuit quasi genuinos *Hieronymi*. Utcunque perpendenda tibi est *Pelagii* mens in verbis à te citatis, ut videas quantum amici tui *Pelagium* absurditate superent. Vultis solam fidem prædestinationem antecedere, sed *Arminius* cum fide jungit perseverantiam, & *Spalatensis* opera, imò merita.

Quarto Chrysostomi Vossius satisfacit.

Propemodum oblitus sum *Chrysostomi*, ex quo citas tria, primum ex homiliâ 51. in Genesin. Hoc autem (inquit) non temerè factum, sed ut prophetia compleretur quæ dicit, *Iacob* dilexi, *Esau* autem odio habui: nam cùm Deus futurorum sit præscius, prædixit & illius virtutem & mentis hujus malitiam. R. Locum hunc ponit *Vossius* in fronte suorum testimoniorum ex *Chrysostomo*: rectius tamen *Spalatensis* & alii eum omnino omittunt; nam patet eo loci *Chrysostomum* agere de solâ translatione primogenituræ ab *Esauo* ad *Iacobum*: verba immediatè sequentia hoc probant τὸ δὲ ἐστι τοῦτο τὸ τῶν πρωτοτοκίων, nihil autem ibi de æternâ electione. Secundò citas *Chrysostomi* homiliam 81. in Matthæi ista verba *Venite benedicti patris mei*, nec dicit (inquit) accipite, sed hæredate quasi propria, quasi paterna, quasi vestra quæ vobis à principio debebantur, nam antequam nati sitis, quia sciebam vos hujusmodi futuros, hæc vobis à me præparata fuêre. Resp. Christi verba quæ *Chrysostomus* exponit, loquuntur de solâ executione æterni decreti, ite, hæredate regnum, discedite in ignem &c. bona opera hîc expressè referuntur ad solam executionem, nullo modo ad ipsum decretum, dicitur enim hæredate, quia cùm esurivi pavistis me, non autem præparata sunt vobis ante mundi initium quia esurivi, pavistis me, quemadmodum textus clarè, ita etiam *Chrysostomi* commentarius in verbis tuam citationem tam antecedentibus quàm consequentibus referunt opera ad verba executionis in tempore non decreti ab æterno. Verum est in citatione tuâ videtur *Chrysostomus* opera illa etsi valde minuta referre ad ipsum æternum decretum quo regnum præparatum fuit ut antecedentem & meritoriam causam ipsius decreti: Licet difficilia & dura hæc verba sint, auctores tamen tui latam mihi portam evadendi pandunt. *Molinæ* nullus scrupulus est deferere hîc *Chrysostomum* ut *Augustinum* sequatur, quasi *Chrysostomo* in hoc adversarium ut in prævenienti gratiâ, quam *Chrysostomum* negâsse affirmat *Molina*, & in hoc clarè errâsse. Sed ut sua *Chrysostomo* servetur reverentia, eligam alteram *Vossii* viam, quam teipsum approbare video: affirmat *Vossius* multa *Chrysostomi* non esse in stricto rigore accipienda, ita enim accepta sacræ Scripturæ, & ipsi auctori repugnarent, sed benignâ & commodâ expositione mollienda. Distinctio *Vossii* quam is à multis ante se Theologis mutuatur, sicut tu ab ipso, est duplex consideratio ipsius decreti electionis: ut enim homines in ipsorum decretis etiam in mente ante executionem in opere aliquando utuntur ordine synthetico, aliquando analytico, aliquando in suâ intentione primò proponunt finem & post media, aliquando concipiunt executionem ordinatè per omnes ejus partes, perpendentes omnia media à primo ad ultimum, & post media supremum finem à mediis productum: sic ut decreta humana varium habent in mentibus humanis existendi modum, ita æterna Dei decreta à *Theologis* considerantur aliquando ordine analytico intentionis, aliquando ordine synthetico præconceptæ executionis. In ipso decreto hoc modo concepto idem est ordo, qui in executione, sic

ne, ſic ergo hîc, prout alibi ſemper Patres exponendi ſunt, cum loquuntur de fide, operibus, aut alio quocunque in homine antecedente, non tantùm aliquas executionis partes, ſed ipſum etiam decretum. Reſponſio hæc, ſpero, tibi ſatisfaciet, non tantùm quia eſt auctorum tuorum, & tua ipſius, ſed inprimis quòd doctrina *Chryſoſtomi* & hîc & alibi eam poſtulet: docet is clarè ſecundum *Voſſium* non tantùm prævenientem gratiam, ſed & decretum prædeſtinationis antecedens omnem gratiam in nobis, ſecundum quod inſcrutabile decretum omnia gratiæ media adminiſtrantur, & illo ipſo, quem citas, loco paulò poſt tua verba docet, nulla opera, etſi decies millies gratioſiſſima, eſſe poſſe cauſas meritorias cœli, quod infinitè ſuperat omnia noſtra opera, nedum minutula iſta à Chriſto nominata. Præterea vult ibi pœnas damnatorum eſſe ſecundum juſtitiam & meritum, ſed gloriam electorum tantùm ſecundum gratiam: *οὗτοι δικαίως κολάζονται, κἀκεῖνοι στεφανοῦνται κατὰ χάριν, κἂν γὰρ μύρια ὦσι πεποιηκότες, χάριτός ἐστιν ἡ φιλοτιμία, ὅτι ἀντὶ μικρῶν οὕτω καὶ εὐτελῶν ἔργων οὐρανὸν τοσοῦτον καὶ βασιλείαν καὶ τηλικαύτην αὐτοῖς δοθῆναι τιμήν.* hoc eſt. Illi juſtè puniuntur, & iſti coronantur ſecundum gratiam, etſi enim decem millia bonorum operum fecerint, acceptatio eſt à gratiâ propter ejuſmodi parva & levia tantum cœlum & regnum & tantam gloriam illis donari.

Tertium tuum ex *Chryſoſtomo* teſtimonium eſt ab ejus commentario in 9. ad Rom. in Dei cognitionem rem totam rejecit. Et paulò pòſt. Hoc enim præſcientiæ eſt ab eorum videlicet partu electionem facere, ut appareat, inquit, Dei electio ſecundum præſcientiam facta. Reſp. Verba priora nihil ſpectare ad æternam electionem ad ſalutem, ſed tantùm ad Dei in tempore electionem Gentilium potiùs, quàm Judæorum ad prædicationem Euangelii. Verba poſteriora refert diſertè *Chryſoſtomus* ad temporalem *Iacobi* electionem ad primogenituram & paternam benedictionem, nequaquam verò ad æternam electionem ad gloriam. Fateor *Chryſoſtomum* duriores multò habere locos, ſed cùm à te tuiſque auctoribus prætermittantur, non meum eſt hîc ad eos reſpondere.

Voſſii varius abuſus verborum Auguſtini. Ultimus quem citas Patrum eſt *Auguſtinus*. Primus ejus locus eſt ex libro 83. quæſtionum in verba *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.* Verùm hæc, inquit, voluntas injuſta eſſe non poteſt, venit enim ex occultiſſimis meritis. Reſp. Si tibi placeret pauxillum impendere temporis in ipſorum inſpectione fontium, clarè perſpiceres, quantum tibi ſæpe traductores ſecundi, tertii, aut quarti imponant. Loco citato nihil *Auguſtinus* cogitat de prædeſtinatione, ſed voluntas illa Dei quam humanis meritis poſteriorem facit, eſt voluntas juſtificandi, ut ſtatim ipſe ſe exponit. Præcedit (inquit) aliquid in peccatoribus, quo quamvis nondum ſunt juſtificati, digni tamen efficiuntur juſtificatione, & præcedit in aliis peccatoribus quo digni ſint obtuſione: fusè hîc docet *Auguſtinus* Deum in actuali ſuâ collatione gratiæ hominibus nedum prædeſtinatione præveniri non poſſe ullis meritis, cùm meritum (inquit) peccando amiſerimus, & miſericordiâ Dei ſemotâ nihil aliud peccantibus niſi æterna damnatio debeatur. Vult Deum ex æternâ ſuâ miſericordiâ vocare, & efficaci vocatione voluntatem præparare, & fidem infundere quæ dolorem excitat, ob quem Deus movetur miſereri ad juſtificationem. Humanæ voluntatis merita, quæ Deum ad hanc miſericordiam movent ſunt actus reſipiſcentiæ poſteriores fide, gratiâ, & vocatione quantumvis præjudicii hic loquendi modus afferre poteſt noſtræ de juſtificatione doctrinæ, hoc loco conſiderari non poteſt abſque magnâ impertinentiâ. In præſentiâ ſatis eſt vindicare *Auguſtini* verba à *Voſſii* abuſu ad doctrinam electionis ex operibus, quod quidem factu facile eſt: nam præter jam dicta, fides, gratia, vocatio, reſipiſcentia, quas præcedere vult id quod hîc vocat juſtificationem, omnes poſteriores facit profundâ & ſecretâ ordinatione divinâ, quæ omne meritum antecedit. Et ne quis ipſius hîc mentem non ſatis caperet, locum retractationum primo cap. 26. magis elucidat quòd per miſericordiam humanâ voluntate poſteriorem nequaquam intelligat miſericordiam æternæ electionis, ſic inquiens, non miſeretur Deus niſi voluntas præceſſerit ad pacem, hoc dictum eſt poſt pœnitentiam, nam eſt miſericordia Dei etiam ipſam præveniens voluntatem, quæ ſi non eſſet, non præpararetur voluntas à Domino ad eam miſericordiam pertinet, & ipſa vocatio quæ fidem prævenit, de quâ paulò pòſt, dixi altæ & profundæ eſt ordinationis Domini, quò pertinet & illud, *Iacob dilexi, Eſau autem odio habui.*

Proximum tuum ab *Auguſtino* teſtimonium eſt ex lib. 1. ad *Simplicianum* quæſt. 2. Nemo (inquit) eligitur niſi jam diſtans ab eo qui rejicitur, unde quod dictum eſt, quia elegit nos Deus ante mundi conſtitutionem, non video quomodo ſit dictum, niſi præſcientiâ ſcilicet meritorum, id eſt, fidei & operum pietatis. R. Locum hunc multùm me confirmare in antiquo meo propoſito, nunquam ſidere citationibus *Voſſii*, niſi ipſos auctores inſpexerim, toties eum malè citantem reperio: verba quibus hîc præcipuè nititur tuum argumentum *præſcientiâ meritorum*, non tantùm in *Auguſtino* non apparent, ſed totus ille liber à principio ad finem iis directè contradicit, inprimis verò locus à te citatus: ubi, ut oſtendat *Auguſt.* quomodo merita & opera ab electione & prædeſtinatione excludantur, non inquit ex operibus ſuis juſtificari quiſque meretur, quandoquidem benè ope-

rari nisi justificatus non potest: hîc autem quod ait non ex operibus, sed ex vocatione, non electione meritorum, quæ post justificationem gratiæ proveniunt, sed liberalitate donorum Dei voluit intelligi, ne quis de operibus extollatur: gratiâ enim Dei salvi facti estis, & hoc non ex vobis, sed Dei donum est, non ex operibus, ne quis glorietur. Quæ autem ex ipso *Augustino* tu citas facilè explicantur illâ distinctione electionis quam *Augustinus* adhibet tract. 68. in Johan. scilicet electionis æternæ ante mundi constitutionem prædestinando, & electionis temporalis ante mundi destructionem vocando: secundum hanc distinctionem, verba [*nemo eligitur*] rectè accipiuntur de electione temporali, quæ non tantùm vocationem, sed ipsam etiam justificationem sequitur, ut videre est in verbis immediatè præcedentibus. Non tamen (inquit) electio præcedit justificationem, sed electionem justificatio: nemo enim eligitur, nisi jam distans ab illo qui rejicitur. Dubium suboriri potuit quomodò temporalis hæc electio quæ justificationem sequitur, & realem differentiam quam gratia justificans ponit inter electos & reprobos, quî hæc electio esse potuerit ante mundi constitutionem. Respondet August. fuisse præscientiâ, prout alii temporales actus sunt, in mente divinâ ante mundum: addere hîc præscientiæ merita, quod tu post *Vossium* facis, est cudere commentarium qui textum destruit.

Ultimò citas ex eodem *Augustini* loco. Non est electus Jacob ut fieret bonus, sed bonus factus eligi potuit. Hoc, inquit *Vossius*, nunquam retractavit *Augustinus*. Resp. Nihil necesse fuit ista verba retractari, si de temporali electione intelligantur, ita enim verissima sunt, sed nihil ad nostram quæstionem spectantia. Quod autem de temporali electione locus necessariò accipiendus sit, verba præcedentia demonstrant: nulla ergo, inquit, electio est, antequam esset quod eligeretur, non ergo electus est, ut fieret bonus, sed bonus factus eligi potuit; loquitur hîc *Augustinus* apertè de hominibus jam existentibus, neque tantùm existentibus, sed actu bonis: quod si de æterna electione verba velis intelligere, nihil erat quod in retractationibus ista poneret, cùm sententiam hanc loco ipso præ manibus plusquam centies rejiciat, sæpissimè demonstrans esse contra Apostolum *Jacobum*, æternam electionem facere vel ex meritis, vel conditione fidei aut operum, seu in tempore existentium, seu ab æterno præscitorum. Fateor locum esse perspicuum, ubi docet *August.* electionem ex prævisa fide, sed neque tu, neque *Vossius* in illum incidistis, & si produxissetis, nihil fecisset ad vestram causam: nam in eo *Augustinus* fatetur se errâsse, & apertè illa verba retractat lib. Retract. 2. cap. 23. Dixi (inquit) non elegit Deus opera cujusquam in præscientia quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia, ut, quem sibi crediturum præscivit, ipsum eligeret cui spiritum sanctum daret, ut bona operando vitam æternam consequeretur. Hæc ille damnat ut scripta quando juvenis, quando Presbyter, nec adhuc accuratè satis naturam gratiæ & prædestinationis perpendisset. Nondum (inquit) diligentiùs quæsieram, nec adhuc inveneram qualis sit electio gratiæ, quæ utique non est gratia, si eam merita ulla præcedant (utrum per fidem an opera hîc perinde est) quòd verò eligamur ut simus boni & fideles, non verò quia fideles & boni fueramus, testatur non tantùm alibi sæpissimè, sed etiam hoc ipso loco. Adhuc enim (inquit) quærendum erat, utrum ista misericordia ideò fiat in homine, quia fidelis est, an etiam facta fuerit ut fidelis esset? legimus enim dicente Apostolo; Misericordiam consequutus sum ut fidelis essem, non quia fidelis eram: rectissimè igitur dixi non ex operibus sed ex misericordia Dei & vocamur ut credamus, & credentibus præstatur, ut benè operentur.

Ita Patres tuos claudis: non est necesse plures citare in hanc rem; probas enim per celeberrimos testes hanc esse catholicam Patrum doctrinam. *Beza* in Epist. ad Rom. cap. 9. ℣. 39. Est etiam (inquit) hic locus diligenter observandus adversus eos qui fidei vel operum prævisionem faciunt electionis causam, in quem errorem sanè turpissimum *Origenes* veteres plerosque tam Græcos quàm Latinos induxit, donec tandem Dominus *Augustinum* per Pelagianos ad hunc agnoscendum & corrigendum errorem excitaret. *Calvinus* instit. lib. 3. cap. 33. sic inquit. Interposito præscientiæ velo electionem non tantùm obscurant, sed originem aliunde habere fingunt; neque verò vulgò hæc recepta opinio solius vulgi est, habuit enim seculis omnibus magnos auctores, quod ingenuè fateor, ne quis causæ nostræ magnopere obfuturum confidat, si eorum nomina contrà opponantur. *Melancthon* in cap. 9. ad Rom. Scriptores (inquit) veteres omnes præter unum Augustinum ponunt aliquam causam electionis in nobis. Auctoritas ais horum antiquorum Patrum mentem tuam inclinârunt in hoc dogma. Resp. Videtur nullâ te majori diligentiâ usum in citatione horum recentium, quàm in dictorum antiquorum: nam omnes sumis ex fide *Vossii* unius, cum ipse interim securus sis quid illi scribant. *Vossius* est qui *Bezam* citat in ver. 39. cap. 9. ad Rom. cum tamen caput illud non habeat versus ultra triginta tres, & *Calvinum* lib. 3. institut. cap. 33. & tamen totus ille liber non habet plura capita quàm 25. Paulum diligentiæ tibi demonstrâsset, non tantùm minutulos hosce *Vossii* errores in numeris sed in ipsâ re multos majoris momenti; num quisquam trium istorum Theologorum ascribat Patribus electionem ex tua præscientia, scilicet fidei, operum, perseverantiæ, & merito-

Theologi reformati non deserunt Patres in hac causa.

meritorum? an quisquam nominatorum dogma hoc vult catholicam doctrinam ullorum Patrum? *Calvinus* paucos hos quos citat patres pro electione ex præscientiâ rejicit. *Melancthon* librum *Calvini* de prædestinatione approbavit, *Beza* teipso teste, vocat hoc dogma errorem, eumque turpissimum, quicunque tandem Patrum illud teneant: verum non hi tres tantùm, sed omnes tui amici asserunt errare quicunque docent ullum dari meritum, ullam causam, ullam conditionem sine quâ non ex parte hominis æternæ electionis, non tantùm *Arminius* & *Molina* sæpe, sed ipse *Spalatensis* loco hoc à te citato hoc docent, quin & ultra te docebit *Vossius*, quod summi nostri Theologi, etsi viri cætera egregii, in Patribus tamen hospites fuerint. Ille te docebit quòd sive *Calvinus*, sive *Beza*, seu quis alius docere vult vel Græcos vel Latinos Patres, seu ante seu post *Augustinum* stare pro electione ex præscientiâ, absque multiplici distinctione illos Patrum mentem non capere, affirmat enim *Vossius* Patres omnes docere profundum & secretum Dei decretum de hominum salute antecedens omnem administrationem mediorum gratiæ, nedum actus omnes gratiæ in homine quos illa administratio operata est Histor. Pelag. pag. 548. & qui docent electionem secundum præscientiam intelligendos tantùm de gratiæ incremento non de gratiâ primâ pag. 546. Et quod habent Patres de causâ electionis ex parte hominis intelligendum est de executione tantùm, seu in actu, seu in mente divinâ, non autem de ipso decreto pag. 606. Profectò ut probes in tuâ mente fuisse Patres, aliis tibi testimoniis opus est, nam de magna quam *Spalatensis* & *Vossius* tibi suppeditant farragine, cùm si legisti rotundum duodenarium de maximè, ut putabas, pungentibus, ostendi ne unum quidem omnium tuam thesin statuminare, mirabor ergo si isti loci mentem tuam à communi Protestantium doctrinâ abduxerint. Certè priusquam thesin tuam amplectamur ut divinam veritatem, necessaria erunt alia fundamenta quàm testimonia Patrum à recentioribus tantùm citata contra ipsorum auctorum mentem.

Rationes sex à Spalatensi mutuatæ à Semipelagianis rejiciebantur ab Hilario & Prospero.

Alia quæ proponis sententiæ tuæ fulcra sunt sex rationes cum hac præfatione, rationes hæ quas legi, contra diversam sententiam nondum ad meam mentem solutæ sunt. Eas affero ex duabus epistolis, quarum alteram scripsit *Hilarius Arelatensis*, alteram *Prosper* contra *Augustinum*. Resp. *Spalatensis* equidem qui omnes tuas sex rationes affert, eodem ordine, iisdem verbis, sed paulò fusius, profitetur *Augustinum* non sufficienter solvisse objectiones tuas, sed quantâ injuriâ, videbimus mox in singulis. Si putas rationes illas tuas creditas fuisse ab auctoribus à te nominatis *Hilario* & *Prospero*, & ab iis contra *Augustinum* allatas multùm falleris: duæ enim istæ epistolæ non sunt scriptæ contra Augustinum, & rationes istæ tuæ non afferuntur ex mente vel *Prosperi* vel *Hilarii*, quasi in ullo jotâ ab *Augustino* discreparent in doctrinâ ejus de electione, sed nomine suorum vicinorum *Massiliensium Semipelagianorum* adductæ sunt, quas ipsi omninò rejiciebant, & tantùm ex *Augustini* eminenti scientiâ postulârunt opem, quâ plenè ad ista objecta respondere instruerentur. Sic se rem habere manifestum est, nam profitetur Prosper non tantùm offendi se contradictione *Massiliensium* (quorum, inquit, contradictione offendimur) & suum ab ipsis dissensum (possumus ad non credendum esse constantes) sed etiam affirmat ipsorum doctrinam esse perversissimam (quod cùm perversissimum esse instruente tuâ beatitudine noverimus) vulnus esse perventurum ad sectionem ob perseverantem tumorem, quòd in eâ periculum esset non tantùm pauxilli veneni (in istis Pelagianæ pravitatis reliquiis non mediocris virulentiæ fibra nutritur) sed etiam integri Pelagianismi (ne tam claris viris spiritus Pelagianæ pravitatis illudat, notum est ita falsitatis illius habere versutias, ut si iis liceret prætentæ correctionis imagine aliquod sibi faventium radicis suæ germen excipere totam se posse in exiguâ sui parte reparare.)

Eadem *Hilarii* mens est. Adversarios quorum rationes misit ad *Augustinum* ferre non potuit, ejus contra istas impatientia fuit notoria (non quòd de iis quæ nunc edidisti ego dubitem, hac suspicione in tantùm careo, ut potiùs infirmitatem meam, quâ tales parum patienter fero, notabilem putem) ei erant [indefatigabiliter contentiosa corda quorum pervicaciâ crucior.) Præter duos hos à te citatos, *Vossius* tuus qui ubique quantum potest *Semipelagianorum* excessus mitigat, te docebit quantopere toti ecclesiæ catholicæ displicuerint rationes istæ quas hîc de *Spalatensis* manu tibi libet accipere, utcunque earum nullam rejici volo ex solâ cujuscunque auctoritate, si modo ulla veritatis scintilla in iis potest percipi.

Augustini responsio ad Spalatensis rationem Pelagianam primam.

Rationum tuarum prima est. Si homo absolutè prædestinatus sit, vivat ut volet, & faciat quàm potest pessima, non potest perire, & si absolutè reprobetur, faciat quàm potest optima, non salvabitur. Resp. *Augustinus* in suâ ad hanc objectionem responsione ostendit illius auctores fuisse inimicos gratiæ Dei, qui hunc sibi finem proponebant, prædestinationem destruere & immutabilitatem donorum Dei homini cuicunque in terris à mutabili hominis arbitrio suspendere omnia divinæ gratiæ dona; & tamen licet omnia hæc absurda ipsis concederentur, recideret hæc objectio quam contra se formârunt in ipsorum capita, tuebantur enim etsi nullam reverâ prædestinationem, infallibilem tamen præscien-

 tiam,

tiam, in quâ affirmabant nullam esse possibilitatem erroris, sed simplicem & absolutam necessitatem veritatis. Hoc jacto fundamento, quod *Semipelagiani* ponebant, quodque te credere arbitror, etsi Apologistæ remonstrantes illud vel negent, vel ut incertam & problematicam veritatem proponant: hoc, inquam, supposito, quos Deus præscivit salvandos, etsi secundum liberi sui arbitrii actus utlibet contingentes certissimè salvabuntur, & quos præscivit damnandos certissimè damnabuntur: ista evenient tantâ certitudine quanta invenitur in infallibili præscientiâ omniscientis Dei, quæ omnino est tanta quantam in divinâ prædestinatione reperire est, utraque cùm præscientia tum prædestinatio certa est in supremo gradu. Ex hac hypothesi tua in te recidit objectio, prout, secundum *Augustinum*, in primos auctores cadebat. Quomodò isti pro se respondebant nescio, sed qui prædestinationem absolutam tuentur facillimè nodum hunc solvunt, dum enim loquuntur de electione ad gloriam absolutâ, non intelligunt ullum decretum ad gloriam tam absolutum, ut excludat media gratiæ, sed absolutissimum ipsorum decretum salutis, semper includit viam gratiæ ad gloriam; fidem, resipiscentiam, perseverantiam, quam Deus decrevit solam esse viam ad gloriam, itaque tuam propositionem negant, absolutè prædestinatos necessariò salvandos, etsi faciant quod libet, nam quicunque facit quod libet, & secundum suam pravam voluntatem vivit peribit in æternum, gratia quidem Dei electos servat, ne unquam in hujusmodi pravâ voluntate perseverent: repugnantia est prædestinatum facere quod libet, aut vivere secundum pravam suam voluntatem, essentia enim & natura prædestinationis includit conformitatem voluntatis electi cum voluntate divinâ, includit conversionem & finalem perseverantiam. Ex adverso si faciat reprobus quod debet, non poterit damnari: sed hoc nemo reprobus præstat, nam omnes obstinatè sequuntur pravam suam voluntatem; adeoque suo meritò justissimè damnantur. Verum est, potuisse Dei gratiam omnes servasse à peccato & morte, sed nullo rationis vinculo obligatur Deus ut peccatori & apostatæ largiatur eam gratiam quam semel habuit, sed inhærentis suæ corruptionis vitio eâ spoliatus est. Utcunque, neque carentia gratiæ, neque Deus quòd gratiam non det reprobis ullo modo causæ sunt vel peccatorum in terris, vel tormentorum in inferno: quicquid largitur Deus peccatoribus gratia est, & misericordia; quod denegat, nulla est injuria sed justum reproborum meritum.

Etiam ad secundam à fatali necessitate. Secunda tua ratio hæc est. Prædestinatio absoluta homini imponit fatalem necessitatem, ita ut non sit liber eligere bonum aut malum. Resp. Primus hujusce rationis auctor fuit *Pelagius*, ita enim *Augustinus* ad *Bonifacium* lib. 2. cap. 6. Itane verò, inquit, filii superbiæ, inimici gratiæ Dei, quisquis dicit gratiâ Dei omnia hominis bona merita præveniri, fatum vobis videtur asserere? A *Pelagio* eam *Massilienses* mutuarunt, prima hæc fuit eorum contra *Prosperum* objectio, Fati nomine (inquit *Prosper*) doctrinam prædestinationis infamant. Si tibi placeret capita priora duodecim lib. 5. de Civit. Dei perlegere, videres quantâ cum injuriâ ethnica hæc fatalitas illi *Augustini* doctrinæ imputaretur.

Fatum, secundum veterum communem sententiam, est efficax stellarum operatio in creaturas inferiores. Hoc, puto, non ascribes tuis adversariis. In alterâ significatione quidam fatum accipiebant pro concatenatione causarum secundarum tam arcto nodo à parcis connexâ, ut ipse Jupiter huic ordini subjiceretur, nec ullum hujusce catenæ annulum valeret rumpere. *Eusebius* de præpar. Euangelii lib. 6. ubi de fato prolixè tractat, hanc probat fuisse mentem multorum veterum. Unum testimonium affert ex versibus *Apollinis* excusantis impotentiam suam quòd non valuerit suum ipsius templum à conflagratione conservare, nam, inquit, ipse Jupiter non potest unum coli Parcarum filum rumpere.

Τῇσι γὰρ οὐρανίδαο Διὸς κατένευσε κάρηνον
Ὅττι κε δινήσωσι μένειν ἀσάλευτον ἀτράκτοις.

Hoc genus fati nullus unquam *Augustino* tribuit, sed tertia vocis significatio fuit à *Chrysippo* & *Stoicis* ejus sequacibus usurpata de quâ fusè *Aulus Gellius*; Hujusmodi, puto, fatum fuit quod olim ac hodie *Augustini* doctrinæ ab adversariis inurebatur, sed & hoc fatum semper rejecit *Augustinus*, inprimis ob duos errores quos id includebat & ipse abominabatur, etsi utrumque ipsi imputarent adversarii. Prior error, quòd omninò omnia, etiam mala & peccata directè ab hoc fato profluerent. Hæc fatalis est necessitas quam *Semipelagiani* in verbis epistolæ *Prosperi* quæ tu citas *Augustino* objiciebant; talis, inquiunt, prædestinatio fatalem inducit necessitatem, aut diversarum naturarum Deum facit conditorem. Manichæismus hic sæpe *Augustino* & sequacibus objectus fuit sed nunquam probatus, nunquam enim vel illo vel hi talem prædestinationem docuerunt, quæ ullâ consequentiâ legitimâ Deum faciebat auctorem peccati aut creatorem mali in quibuscunque creaturis malis. Ad hanc objectionem respondet *Augustinus* de civit. Dei lib. 5. cap. 9. Sicut omnium (inquit) naturarum creator, ita omnium potestatum dator non voluntatum, malæ quippe voluntates ab illo non sunt, quia contra naturam sunt, quæ ab illo est.

Alter primarius error ob quem rejecit *Augustinus* fatum Stoicum, erat quòd ab actibus humanis liberum tolleret arbitrium (etsi *Spalaten-*

latensis tuus in hac ipsâ quam ab eo affers ratione errorem hunc vult ex *Augustini* sententiâ fluere, sed quàm verè hoc asserat, videbimus in ratione tuâ quartâ, ubi apertè id probandum suscipis) intereà habeto breve *Augustini* responsum ad hanc calumniam, dum ex ore *Juliani* hæretici Pelagiani flueret ad *Bonifacium* lib. 2. cap. 5. Peccato *Adæ* liberum arbitrium de hominis naturâ periisse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis Diabolo, ad benè autem pieque vivendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratiâ fuerit liberata. Fateor *Aquinatem*, & alios post *Boëthium*, cùm hos & alios Stoicæ doctrinæ errores exploserunt, absque scrupulo divinam providentiam fati nomine appellare: sed nunquam *Augustinus* ad istius nominis utut purgati amorem potuit adduci. Causarum (inquit) ordinem fati nomine appellare nos abhorremus, præcipuè propter vocabulum quod non in reverâ consuevit intelligi.

Etiam ad tertiam de morte Christi pro omnibus. Tertia tua ratio. Sequeretur (inquis) ex absolutâ prædestinatione Christum non esse mortuum pro omnibus. Resp. Ratio hæc tertia cum secundâ priori jungebatur à Pelagianis, ut videre est *Aug.* lib. 4. contra *Julianum* cap. 8. Sed ut mihi videtur, non spectat ad nostram Thesin, nam dato Christum pro omnibus tuo sensu mortuum, non tamen sequitur omnes istos pro quibus Christus mortuus est consideratos fuisse ante prædestinationem, ut fideles & perseverantes, nullam hîc video sequelæ apparentiam. Fieri potest ut subtilioris alicujus argumenti vinculo pertrahere possis in quæstionem præ manibus considerationem loci quem habet mors Christi in decreto prædestinationis, num concipienda sit ut causa antecedens an ut subsequens effectum: sed disputatio hîc à te nominata, utrum Christus mortuus sit pro omnibus absolutè an cum aliquâ restrictione, non potest ad thesin nostram præsentem pertrahi, absque cùm impertinentiâ, tum vi. Hoc profero non animo declinandi duram istam disputationem; nam cum in hac & etiam sequenti ratione declaraveris apertè tuam sententiam cum *Spalatensi* & *Arminianis* tam in secundo quàm tertio eorum articulo plenè convenire, ista omnia, Deo dante, quàm voles fusè tecum perpendam, sed non (puto) jam expedit secundum illum & tertium *Arminianorum* articulum cum primo nunc præ manibus commiscere. In præsentiâ mihi satis placet communis *Augustini* responsio quam ille *Pelagianis* dat dum urgent universalitatem enunciationum, Christus mortuus est pro omnibus, Deus vult omnes homines salvos fieri; universalia illa intelligenda cum restrictione; scilicet pro multis in omnium hominum genere, hic enim persæpe est ipsius Scripturæ commentarius, omnes positi pro multis, quemadmodum intelligitur quod dictum est, per unius justificationem in omnes homines ad justificationem vitæ, ita dictum est ut intelligantur omnes prædestinati, quia omne genus hominum in iis est. Sic alibi exponit Joa. 12. 32. *Si exaltatus fuero à terrâ omnes traham ad meipsum*, & illud Lucæ 11. *Decimatis omne olus*, ubi non est intelligendum nisi omne olus quod habebant, neque enim omne olus quod erat in toto terrarum orbe decimabant. Sic dictum *omnibus per omnia placeo*, i.e. omni hominum generi quod Christi congregabat Ecclesia. Non est itaque dubitandum voluntati Dei, qui in cælo & in terrâ omnia quæcunque voluit, fecit; humanas voluntates non posse resistere quò minùs faciat quod vult, quandoquidem de ipsis hominum voluntatibus quod vult, cùm vult facit. Ita objectioni hic tuæ respondet dum eam afferret Julianus; sed dum monachi *Adrumetini* illum pergerent urgere, responsum suum amplificat de correptione & gratiâ cap. 14. Omnes (inquit) homines omne hominum genus intelligimus, per quascunque differentias distributum, reges privatos, nobiles ignobiles, sublimes humiles, doctos indoctos, integri corporis debiles, ingeniosos tardi cordis fatuos, divites pauperes mediocres, mares fœminas, infantes pueros adolescentes juvenes, seniores senes, in omnibus linguis, in moribus omnibus, in artibus omnibus, in professionibus omnibus, in voluntatum & conscientiarum varietati innumerabili constitutos, & si quid aliud differentiarum est in hominibus, omnipotens velle inaniter non potest quodcunque voluerit. Omnes pro quibus Christus mortuus est extendere ad singulos in humano genere, absque exceptione ullius individui hominis (prout tu hîc facis) multum detrahit de virtute passionis Christi quæ est infiniti pretii, non tantùm istius fructum suspendet ab humano voluntatis arbitrio, re totius mundi procul omni dubio incertissimâ, fragilissimâ, & maximè contingenti; sed etiam nihil aliud pretii valoris, & efficaciæ in morte Christi ponit quàm quæ potest consistere cum æternâ damnatione omnium & singulorum pro quibus mortuus est, & quos verè Christus intendebat suâ morte à damnationis miseriâ liberare. Prætereà per necessariam consequentiam, ut tuus *Spalatensis* fatetur, importat actualem communicationem gratiæ ad salutem sufficientes, & quæ à parte Dei dantis non omninò differt à gratiâ salutiferâ & efficaci: imò à gratiâ efficaci nullo modo differt nisi hoc uno, quòd actus humani arbitrii isti assentiatur & suo assensu istam faciat efficacem, quæ si dissensus arbitrii ab eâ fuisset intra limites gratiæ ad salutem sufficientis mansisset, sed non salutiferæ solum ob istum dissensum: ratio (inquam) tua importat collationem hujusmodi gratiæ non modò omnibus Judæis, Turcis, & Ethnicis, qui

post prædicationem Euangelii vixerunt, licet nullum ejus verbum audiêrint, sed & omnibus omninò absque exceptione hominibus tam sub lege & ante legem quàm sub Euangelio. Verùm de omnibus istis suo loco.

Quarta Spalatensis ratio secum trahit Pelagii meritum & liberum arbitrium.

Quarta tua ex *Spalatensi* ratio est. Dicitur Crede & servaberis, unum horum exigitur, alterum offertur, prædestinatio hîc fluit à fide, & voluntas est humana quæ credit liberè; etsi mota à Dei gratiâ. Resp. Ratio hæc prout hîc à te affertur, nullo alio vitio laborare videtur quàm impertinentiâ ad scopum, nam dato Deum requirere fidem in omnibus quibus promittit salutem, non inde sequitur fidem antecedere prædestinationem, quia Dei decretum est, ut fides in nobis liberè existat antequam salvemur. Sed dum amicorum tuorum hujusce rationis commentarium video, & sensum quem præ se fert, prout affertur seu à *Spalatensi*, seu à *Semipelagianis* apud *Hilarium* & *Augustinum*, videtur plena crassarum absurditatum, quas tu, ut puto, defendendas non suscipies. *Augustinus* ad eam respondens de prædestinatione cap. II. hunc illius sensum invenit; fides quæ à nobis exigitur, priusquam ullâ gratiâ imbuimur, necesse est ut sit opus liberi nostri arbitrii, nequaquam vero gratiæ Dei. Hujuscemodi rationis fronti nigram hanc notam *Augustinus* inurit, *Pelagianorum* error damnabilis. Quòd vir sanctus hic longè absit ab omni calumniâ videre est in ipsius *Hilarii* epistola, ubi *Semipelagianos* in hoc tuo argumento adhuc absurdiores facit, nam ab eo quod habes, unum horum exigitur alterum offertur; inferebant isti fidem opus esse solius liberi arbitrii antecedens omnem gratiam & causam meritoriam omnis tam gratiæ quam gloriæ quæ ipsam consequuntur. Imò vero *Spalatensis* dum *Semipelagianorum* errores vult mitigare, strictè tamen tuetur fidem hanc quæ à nobis exigitur esse primam nostram conversionem & opus solius nostri arbitrii, non autem donum gratiæ, nam ultimum quod Deo & gratiæ *Spalatensis* attribuit in opere conversionis & fidei est tantum dare vires ad credendum & posse credere, hoc autem est commune donum omnibus tam credentibus quàm infidelibus, quòd verò ad ipsam conversionem spectat & fidem, vult eos actus esse solius humanæ voluntatis ab ipsa productos, vel non productos secundum suam naturalem, necessariam, & inamissibilem libertatem. Prætereà vires illæ ad credendum & posse credere, quos solos agnoscit actus gratiæ in productione fidei, nihil aliud sunt quàm adjumenta quæ removent impedimenta voluntatem retardantia in usu potentiæ quam habet in seipsâ, & à seipsâ ad credendum; docet enim voluntatem humanam ante omnem gratiam vivam esse, & non mortuam in peccatis, sed tantum vinctam & ægrotam, quam gratia suo adventu solvit à vinculis, & sanat ab ægritudine: sic restituta voluntas libertati & sanitati exurgit, & sola suis viribus actum credendi & conversionis perficit. Quousque sequaris sensum hunc tuæ rationis quem tuorum auctorum commentarius fert, nescio; tantùm evidens est ipsos asserere tuam istam rationem continere errorem, quem ipse *Pelagius* damnavit, & plures etiam alios. Quid est (inquit *Augustinus*) ingratius, quàm negare ipsam gratiam Dei dicendo eam secundum merita nostra dari, quod in *Pelagianis* fides catholica exhorruit, quod ipsi *Pelagio* capitale crimen objecit, quod ipse *Pelagius* non quidem amore veritatis Dei, sed tamen suæ damnationis timore damnavit.

Spalatensis ratio quinta, sexta, & septima mutuantur ab Arminio.

Quinta tua ratio. Si prædestinatio esset absoluta, sequeretur reprobationem fieri ob originale peccatum solùm, quia homo lapsus in originale peccatum est objectum prædestinationis, hoc autem est contra Scripturas, quæ neminem damnari volunt nisi ob actualia peccata. Resp. hanc, & posteriores tuas rationes *Spalatensis* affert, non ex Prosperi & Hilarii epistolis, sed ex scriptis *Arminianorum:* hujusce tuæ rationis fundamentum est falsa hypothesis, nimirum reprobationem & damnationem esse unum & eundem actum, saltem earundem causarum effecta. Debuit hoc *Spalatensis* probâsse, nam satis sciebat omnes suos adversarios affirmare reprobationem & damnationem non tantùm esse diversos actus, sed etiam diversa habere objecta, & inprimis à diversis valdè causis fluere. Sed considerationes hæ nos avocarent ad aliud *Arminianismi* caput, quod huc non spectat.

Sexta tua ratio. Si reprobatio sit ob prævisa peccata actualia, ut testatur Scriptura, quidni etiam fides & justitia prævisa sint rationes prædestinationis. Resp. Ratio hæc tribus nititur hypothesibus, quas necesse est solidè probes, priusquam illarum ullam concessero; Prima. Scripturas efficere actualia peccata causas reprobationis. Secunda. Justitiam & fidem tales esse causas salutis, quales impœnitentia & infidelitas sunt causæ damnationis, verè meritorias, idque ex condigno. Tertia. Justitiam & fidem eandem habere causalitatem in ipso decreto prædestinationis, quam habet peccatum in actu damnationis. Ista non sufficit à te & *Spalatensi* affirmari, sed firmis argumentis probanda sunt, priusquam illis fidem adhibuero.

Quàm bellè necessitas cum libertate arbitrii consistit.

Ultima tua ratio. Qui ex necessitate peccat, non peccat, quia omne peccatum est voluntarium: jam autem si Deus actu suo præteritionis absolutam peccandi necessitatem imponat Judæ, peccatum Judæ non erit peccatum, quia necessitate ad illud adactus est absque ullâ possibilitate seipsum ab illo peccato servandi. Resp. Speciosum hoc & triumphale *Pelagianorum* argumentum olim, & *Arminianorum* hodie qui in caput de prædestinatio-

natione poterit trahi nisi per consequentiam valdè longinquam, non video. Sed quod ad ipsum argumentum, nititur hypothesibus, quas non facilè probaveris. Prima. Quod actus divinæ præteritionis quemquam ad peccatum necessitet, aut quæcunque reprobis inest peccandi necessitas, eam à Deo fluere, vel ullo ejus actu, Deus gratiam denegans non magis est causa peccati, nedum necessitatis peccandi, quàm sol causa est tenebrarum in aëre, aut frigoris in aqua, aut duritiei in glacie quæ ejus occasum sequuntur, & ab ejus ortu removentur. Altera tui argumenti hypothesis est perpetua illa *Arminii* cantilena, quam à *Bellarmino* didicit, voluntarium non posse consistere cum necessitate, etsi hoc nunquam fuerit auditum inter Christianos, antequam ex schola Ethnicorum *Pelagius* illam maximam produxit. In utrisque tam *Pelagianis* quàm *Paganis* errori huic *Augustinus* se opposuit; cùm diceret *Pelagius*, Voluntatis arbitrio privatur quicquid naturali necessitate constringitur; *Augustinus* respondet de nat. & grat. cap. 46. Perquam absurdum est, inquit, non pertinere ad voluntatem nostram, quòd beati esse volumus, quia id omnino nolle non possumus; nescio quâ & bonâ constrictione naturæ; nec dicere audemus ideo Deum non voluntatem sed necessitatem habere justitiæ, quia non potest velle peccare: negat hic liberum arbitrium non posse consistere cum naturali & absolutâ necessitate, probatque duobus irrefragabilibus exemplis. Cumque *Stoici* eximere conarentur humanam voluntatem ab omni necessitate, ne necessitate desinerent esse liberi, respondet, illa (inquit) non est formidanda necessitas ne nobis libertatem auferat voluntatis &c. De Civit. Dei lib. 5. cap. 11. eò magis ibi refutare satagit *Stoicorum* illorum errorem de inconsistentiâ libertatis & necessitatis, quòd apertè videret periculosissimas inde consequentias quas in maximis ingeniis produxisset. Certè hic error ipsum *Marcum Tullium* adduxit ad tacitam negationem Deitatis, & apertam negationem divinæ præscientiæ; existimabat enim si Deus haberet certam & infallibilem præscientiam actuum humanæ voluntatis, inde sequi quandam necessitatem in actibus voluntatis, qui hoc supposito non possunt non existere, prout erant infallibiliter præsciti, potius enim quàm voluntatis libertas veniret in periculum necessitatis, quam infallibilis divina præscientia evincebat, elegit divinam præscientiam omninò negare. Sæpè miratus sum, quæ potuerit esse fiduciæ maximæ causa, quam adversarii in hoc argumento collocabant, cùm ipsi multoties apertè totam illius vim videantur enervare: concedunt enim sæpe naturalem & absolutam necessitatem bellè consistere cum libertate voluntatis. Certè *Aristoteles* Eth. 3. fons est ipsorum doctrina de libertate & necessitate, illic autem ostendit Philosophus non tantùm spontaneum sed etiam voluntarium ἑκούσιον, imo volitionem βούλησιν esse posse de fine ultimo, cujus appetitus & volitio est omnino naturalis & necessaria. Ista adversariis satis placent, docent enim volitionem finis ultimi semper esse necessariam, imò verò actus hic voluntatis est maximè voluntarius & summè proprius, quia versatur circa objectum voluntatis maximè proprium & adæquatum, nempe summum bonum, itaque necessitatem habent concedere non tantum concordiam necessitatis cum voluntario, sed etiam quo magis est necessarius actus voluntatis, eò magis esse voluntarium, eò quod actus summè voluntarius sit summè necessarius. Quin etiam in hac quæstione relinquere voluntatem & confugere ad præelectionem coguntur. Concedunt nobis tantam in voluntate Dei, angelorum, & hominum necessitatem collocari posse quantam volumus, tantùm tenent προαίρεσιν liberam esse à necessitate: præelectio autem hæc, secundum eos, versatur tantùm circa media, eaque sola quæ nullum habent necessarium nexum cum fine. Semper existimavi concessionem hanc Pontificiorum & Arminianorum fuisse proditionem totius causæ in nostras manus; nam actus voluntatis de quibus controvertitur sunt nostra conversio ad Deum, nostra fides in Deum, noster amor Dei, & ejusmodi, quorum objectum non est aliud quàm Deus ultimus finis, & summum bonum: si concesserint liberum arbitrium, & præelectionem nihil spectare motus voluntatis erga ultimum finem, in quibus voluntas fertur sine præelectione naturaliter & necessariò, cur nobis lites movent de actibus præelectionis in nostra conversione, fide, resipiscentia, & perseverantia, ubi voluntas fertur in Deum ultimum finem, & summum bonum? Præterea actus conversionis, fidei, amoris, & perseverantiæ, de quibus inter partes quæritur, summam cum Deo ultimo fine, & maximè necessariam connexionem habent, sunt unica & sola via ad ipsum assequendum à Christo præscripta: qui vult accedere ad Deum multâ consultatione non indiget, num ad ipsum in viâ gratiarum velit accedere an non; ad hunc enim scopum non sunt plures viæ quàm hæc una & sola. Imò verò in ipsa eorum præelectione, quam maximè student eximere ab omni necessitate, tantam collocare videntur necessitatem quantam nos requirimus. Primò enim quam vocant necessitatem specificationis & contrarietatis largiuntur, affirmantes firmam, & immutabilem, & summè necessariam determinationem ad unam contrariarum specierum, seu sit virtus seu vitium, seu bonum seu malum; rectè consistere cum plena libertate præelectionis; ita voluntates Dei, angelorum, & sanctorum hominum liberrimæ sunt in præelectione boni, & tamen summa necessitate constructæ sunt, ne

possint

possint ad ullum malum se convertere: voluntates etiam Diaboli, & damnatorum multò lubentissimè & liberrimè præeligunt mala, nulla tamen ipsis relinquitur potentia velle aut præeligere quidquam quod est bonum. Hoc concesso sponte ruit tuum argumentum à necessitate peccandi in reprobis, docemus quidem irregenitos non posse concipere cogitationem bonam, non posse producere bonum fructum, non posse esse bonos, sed esse peccatores necessariò, & ipsis incumbere necessitatem specificationis, ac ligatos esse suâ culpâ ad malum, donec ipsos Dei gratia liberaverit.

Quod ad necessitatem contradictionis & exercitii, parum ad nos spectat, da illis potestatem abstinendi ab aliquibus peccatis, satis nobis est, si necessariò & tamen liberè sint peccatores, nec possunt esse boni ante gratiam. Ipse Aristoteles docet homines vitiosos, quorum prælectio liberrimè eos ducit ad malum, tantâ necessitate constringi, ut, cùm maximè velint, non possint mutare suos habitus vitiosos. Quod ad necessitatem contradictionis in actibus gratiosis, eam non premimus, nisi in uno solo actu primæ conversionis; in hoc autem ostendimus prælectionem, secundum eos, nullum habere locum, eò quod conversio medium sit necessarium ad obtinendum finem ultimum, & pro immediato suo objecto habeat Deum summum bonum.

Deinde mirum est ipsos affirmare omnem necessitatem contradictionis destruere liberam prælectionem, cùm ipsi concedant varia genera necessitatis etiam contradictionis consistere cum libertate prælectionis. In actu individuo conversionis cum omni ipsorum libertate ponunt necessitatem divinæ præscientiæ, necessitatem consequentiæ, necessitatem in sensu composito, quod quamcunque libera sit conversio, tamen Deum eum necessariò & infallibiliter præsciisse, respectu hujus præscientiæ necesse fuit, ut existeret in tempore res præscita, & impossibile fuit ut non existeret: imò verò hîc profitentur necessitatem conditionatam non tollere libertatem, neque nos absolutam necessitatem, ut quam in conversione posuimus, imò neque necessitatem naturalem, sed solam moralem ex necessitate decreti divini, & executione illius per efficaciam spiritûs gratiæ nos convertentis à malo ad bonum. Mirum est ipsos negare obstinatè efficaciam omnipotentis Dei gratiæ semel in totâ vitâ peragere in suis electis, quod concedunt fragilem & corruptam rationem in singulis hominibus quotidie centies præstare, imò fortasse plus millies singulis horis; hi quibus solenne est clamitare voluntatem necessitari non posse vel ab ipso Deo omnipotente, quòd sit ultra naturam voluntatis operari necessariò, adeoque hanc contradictionem esse & infirmitatem, cujus Deus non est capax, disertè tamen affirmant prælectionem & liberum arbitrium in omni suo actu necessitari ab intellectu, eò quod ultimum judicium rationis practicum ex absolutâ necessitate secum semper trahat voluntatis consensum, ita ut resistere nequeat, sed hanc lucem necessariò sequatur. Hoc rete *Bellarminus* sibi tetendit, & illi se illaqueavit, quî autem inde extricare se possit, ego quidem non video; ejus conatus ex eo elabendi, fortiùs mihi videtur ipsius vincula constringere. Ait ultimum judicium rationis practicum partem esse prælectionis, hoc autem est contra tam sensum quàm rationem, ut actus intellectûs sit actus voluntatis, quæ diversa est ab intellectu facultas. Et licet hujusmodi facultatum confusionem admitteremus, cresceret inde absurditas: nam si voluntas in omnibus suis actibus necessitetur sequi decretum intellectûs practicum, & verò decretum hoc intellectûs sit actus ipsius liberi arbitrii, tum liberum arbitrium à seipso & suâ naturâ in omnibus suis actibus necessariò determinabitur ad unum. Naturalem hancce necessitatem, & simplicem ac absolutam determinationem in omnibus actibus prælectionis & liberi arbitrii ponere necessariò est absurdum; vel certè, quam nos ponimus in actu voluntatis tantùm semel, necessitas hypothetica ab agente externo spiritû scilicet convertente, absurda esse non poterit, sed de omnibus istis fusius, cùm deventum fuerit ad disputationem de libero arbitrio.

Respondi jam, ut potui, ad omnia quæ attulisti ex Scripturâ, Patribus, & ratione pro prædestinatione dependente à fide, pietate, perseverantiâ, ut conditionibus antecedentibus, restat ût tu me etiam audias argumentantem pro oppositâ thesi ex iisdem sedibus argumentorum. Scripturæ locos adducam tantùm septem. Primus sit ex epistolâ ad Eph. 1. 4. *Sicut elegit nos in ipso ante jacta mundi fundamenta, ut essemus sancti & inculpati coram eo in charitate*; hinc sic arguo. Nihil quod est effectum & fructus electionis, nihil ad quod eligimur concipiendum est ut electione prius: At fides, pietas, & perseverantia, sunt effecta, & fructus electionis ac gratiæ, ad quæ eligimur. Quod ad pietatem, sanctitatem, & vitam inculpatam attinet, verba sunt expressa: quòd etiam tam vera sint, de fide & perseverantiâ patebit, si vel sensum intueare, ad quem antecedentia & consequentia ducunt, vel ista legas quæ Patres in suis ad locum commentariis attulerunt. *Pro absolutâ electione scriptura prima ex epist. ad Ephes. 1. v. 4.*

Verba loquuntur de sanctitate & inculpatâ vitâ, fides autem & perseverantia partes sunt earum qualitatum; sunt enim gratiæ infusæ & partes imaginis Dei, sunt virtutes spirituales & fructus spiritûs sanctificantis Gal. 5. 22. ipsorum contraria, infidelitas, hæresis, apostasia, species sunt impietatis dignissimæ vituperio.

Versus

Verſus antecedens cum verbis noſtris ſic connectitur; laudetur Dominus ob omnes benedictiones ſpirituales, quibus nos benedixit in Chriſto, prout elegit nos in eo. Electio noſtra in Chriſto declaratur prior, & fundamentum, ac regula ſpecialium omnium benedictionum ob quas Deus eſt laudandus, quòd in hoc genere ſint fides & perſeverantia, nemo negabit. Verſus ſequens rem hanc magis illuſtrat, nimirum ſolam prædeſtinationis regulam eſſe Dei beneplacitum, & quòd illius fructus ſit adoptio illa poſterior, multò magis perſeverantia: hæc enim non tantùm naturâ, ſed tempore adoptionem ſequitur. Fides etiam non eſt adoptione prior: nam nemo concipi poteſt, ut verum ut fidele membrum corporis Chriſti, niſi vel eodem, vel priori inſtanti naturæ concipiatur ut filius à Deo adoptatus.

Locum hunc *Chryſoſtomus* exponit de fide & perſeverantiâ, ἅγιος ἐστὶ ὁ τῆς πίστεως μετέχων καὶ ἄμωμος ἀνεπίληπτον βίον μετιών. Sanctus eſt & fidelis, inculpatus, qui irreprehenſibilem vitam tranſigit.

Ab hoc loco *Hieronymus* diſputat contra *Origenem*, ut ego contra te. Quod, inquit, adverſus eum facit qui antequam mundus fieret animas vult electas eſſe propter ſanctitatem, non enim eliguntur *Paulus*, & qui ei ſimiles ſunt, quia erant ſancti & immaculati, ſed eliguntur atque prædeſtinantur, ut in conſequenti vitâ per opera atque virtutes ſancti atque immaculati fiant.

Sæpè *Auguſtinus* locum hunc premit contra *Pelagium*, ejuſque ſobolem *Maſſilienſes* de prædeſtinatione cap. 18. Præſciebat ergo (ait *Pelagianus*) qui futuri eſſent ſancti & immaculati per liberum voluntatis arbitrium, & ideo eos ante mundi conſtitutionem elegit, quia tales futuros eſſe præſcivit, intueamur ergo, inquit, Apoſtoli verba, atque videamus, utrum propterea nos elegit ante mundi conſtitutionem, quia ſancti futuri eramus, an ut eſſemus. Benedictus (inquit) Deus &c. Non ergo quia futuri eramus, ſed ut eſſemus; nempe certum, nempe manifeſtum eſt, ideò quippe tales eramus futuri, quia elegit ipſe prædeſtinans, ut per gratiam ejus tales eſſemus; cernitis, proculdubio cernitis quantâ manifeſtatione Apoſtolici eloquii defendatur hæc gratia contra quam merita extolluntur humana tanquam homo aliquid det Deo ut retribuatur ei. Ibidem *Maſſilienſes* rectè convincuntur, concedebant hi rectè ab hoc loco refutatos *Pelagianos* qui ſanctitatem electione priorem faciebant, putabant tamen ipſi nihil obſtante hoc loco fidem, aut aliqua initia fidei rectè concipi poſſe priora electione. Ad eos ſic loquitur *Auguſtinus*. Audiant ergo, inquit, & ipſi in hoc teſtimonio prædeſtinati ſecundum propoſitum ejus qui univerſa operatur, ipſe ergo, ut incipiamus credere operatur, qui univerſa operatur: nec fides ipſa præcedit, non enim quia credimus, ſed ut credamus elegit nos. Ecce ut triumphet ex hoc loco de dono perſeverantiæ cap. 7. Contra iſtam, inquit, veritatis tam claram tubam, quis homo ſobriæ vigilantiſque fidei voces ullas admittat humanas? Nihilominùs collatores *Hagienſes* audent reſponſare, & Remonſtrantes Synodici cum reſponſione Hagienſium non eſſent contenti, alias ipſi afferunt. Poſteâ *Corvinus* contra *Molinæum* nova inventa addit, & *Spalatenſis* diverſas ab omnibus reſponſiones confingit, quæ ex iſtis tibi approbatur, videbo in reſcripto tuo: mihi quidem, quæcunque hîc ab iis afferuntur, videntur eſſe clariſſimi textûs detorſiones, ſingulis diverſas inſiſtentibus vias, quaſi neque ſuis, neque ſociorum reſponſionibus fiderent.

Scriptura ſecunda ex epiſtola ad Rom. 11. 5.

Secundum meum teſtimonium eſt ex epiſtolâ ad Rom. 11. 5. *Reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt, ſi autem gratiâ, jam non ex operibus, alioqui gratia jam non eſt gratia, ſed ſi ex operibus tum non ex gratiâ, alioqui opera non ſunt opera.* Loquitur hic Apoſtolus de iis Judæis, quos Deus præſcivit & prædeſtinavit, qui juſtitiam obtinuerunt, & ſalutem quam reliqui non ſunt aſſequuti; de iis nimirum quos Deus ſibi reſervavit, & cuſtodivit à cæcitate, duritie, & rejectione, quæ cæteris contingit. Omnes hæ miſericordiæ in ipſos collatæ aſcribuntur ipſorum electioni, & electionis ipſorum natura hîc deſcribitur, ut exemplar electionis omnium aliorum, omnis cauſa, ratio, conditio, ab ipſorum electione removetur, expreſsè autem omnia opera rejiciuntur, neque verò tantùm removentur opera ab electione, ſed gratia & opera declarantur incompatibilia, & inconſiſtentia in cauſâ electionis: aſcribere electionem gratiæ eſt eam denegare operibus, aſcribere eam operibus eſt eam denegare gratiæ. Operatio gratiæ tam eſt contraria operationi virtutum in nobis, ut una alteram deſtruat, quod à Deo per noſtra opera aſſequimur, obtinetur ex debito, quod verò per gratiam habemus ex mero & libero beneplacito conſequimur. Locus hic tam eſt evidens, ut adverſariorum plerique qui electioni conditionatæ & dependenti favent, ejus luce convicti ab eorum electione removerint opera, & quamcunque tandem dependentiam à fide electioni dederunt, nullam tamen ab operibus dependentiam conceſſerunt. Hæc *Arminii* ad mortem profeſſio fuit: hæc ſequacium ejus fuit via tam *Hagæ* quam *Dordraci* ac poſteâ, donec Apologiſtæ eam mutârunt; hæc Lutheranorum ad hunc diem mens eſt, utcunque nos ultra premimus locum hunc ab electione excludere non tantùm opera, ſed etiam fidem, ſaltem ut eſt opus. Hoc certè Lutherani affirmant, quod ut in juſtificatione fides non operatur ut virtus, ſed

ut instrumentum applicans Christum qui solus justificat, ita in electione nolunt fidem stare ut opus, sed solùm ut instrumentum applicativum Christi, in quo eligimur. Verumenimverò noster hic locus etiam huic inventioni contrarius est; nam electionem facit ex merâ gratiâ, & ex nihilo quod in nobis est, adeoque neque ex fide, ut ex variis Scripturis postea probabitur. Eorum de justificatione exceptio non est ad rem; nam justificatio & electio differunt in eo, quo ipsas conferunt ut consentientes & unas: gratia enim & misericordia ex quibus justificamur non sunt gratiæ primæ, sed posteriores variis gratiosis actibus, qui eas præcedunt, neque potuerunt operari actualem remissionem peccatorum, priusquam per fidem applicarentur, sed gratia per quam eligimur est gratia prima, & fons ac origo omnis posterioris gratiæ: impossibile est & contradictorium ut hæc simpliciter prima gratia nobis per ullam priorem gratiam applicaretur.

Profectò *August.* multoties per hunc locum excludit disertè fidem ab electione de prædestinatione sanctorum cap. 7. Gratia ergo consequuta est, quod consequuta est electio, non præcessit eorum aliquid quod priores darent, & retribueretur illis, pro nihilo enim salvos fecit eos, sed forsitan dicant ab operibus: fidem distinguit Apostolus, gratiam non ex operibus esse dicit, non verò dicit quod non sit ex fide, ita verò est; sed ipsam quoque fidem opus Dei dicit esse Jesus, & hanc ut operemur jubet: dixerunt enim ad eum Judæi, quid faciemus ut operemur opera Dei? respondit, hoc est opus Dei ut credatis in illum quem misit ipse. Sic ergo distinguit Apostolus ab operibus fidem, quemadmodum in duobus regnis Hebræorum distinguitur *Judah* ab *Israël*, cum & ipse *Judah* sit *Israël*; Quin & profitetur hujusce loci lucem ipsum à veteri suo errore retraxisse, quod electio esset ex fide, etsi non ex operibus. Ad hoc (inquit) perduxi ratiocinationem, ut dicerem, non ergo elegit Deus opera cujusquam in præscientiâ quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientiâ, ut quem sibi crediturum esse præscivit, ipsum elegerit cui Sp. Sanctum daret, ut bona operando etiam æternam vitam consequeretur: sed nondum diligentiùs quæsiveram, nec adhuc inveneram qualis sit electio gratiæ de quâ Apostolus. Hinc etiam probat electionem esse priorem vocatione & fide cap. 16. Nec potest eorum quisquam dicere, credidi ut sic vocarer: prævenit eum quippe misericordia Dei, quâ sic vocatus est ut crederet. Ab eodem loco argumentatur de dono perseverantiæ cap. 16. Prævenit ergo, inquit, & fidem gratia, si autem gratia prævenit fidem, profectò prævenit omnem obedientiam, prævenit etiam charitatem, quâ unâ veraciter & suaviter Deo obeditur, & hæc omnia gratia in eo cui datur, & cujus hæc omnia, prævenit operatur. Et cap. 19. cum de eodem hoc loco disseruisset, omnia claudit hoc epiphonemate: Hoc scio, neminem contra istam prædestinationem, quam secundum scripturas sanctas defendimus nisi errando disputare posse.

Tertium meum testimonium est ex Epist. ad Romanos cap. 8.28. Quos prædestinavit, eos etiam vocavit; hinc sic argumentor. Cujus necessarium antecedens est electione posterius, ipsum non potest concipi ut electione prius; sed necessarium antecedens fidei, pietatis, & perseverantiæ, est posterius electione; hîc enim vocatio & justificatio disertè sequuntur electionem, ut antecedunt glorificationem; jam verò vocatio est necessarium antecedens fidei, nemo enim potest credere, nisi Deus luce verbi & potentiâ spiritûs eum vocet ad fidem, & nemo potest esse pius, nedum perseverare in pietate nisi justificetur per fidem in Christum. Sæpe *Augustinus* locum hunc adducit contra Pelagianos, unum tantùm ex eo testimonium afferam de prædestinatione cap. 17. Quos prædestinavit, ipsos & vocavit, nec alios; sed quos ita vocavit, ipsos justificavit, nec alios; sed quos prædestinavit, vocavit, justificavit ipsos & glorificavit illo utique fine, qui non habet finem, elegit ergo Deus fideles, sed ut sint, non quia jam erant. *Tertia ex epist. ad Rom. 8. v. 28.*

Unicum, quod Remonstrantes respondent cùm in Collatione Hagiensi, tum in Synodo, tum in posterioribus scriptis est, quòd prædestinatio, justificatio, vocatio hoc loco nihil omninò spectent vel gratiam vel gloriam, sed solam crucem. Replica. Inventum hoc est *Socini* tam contrarium scopo textûs ac toti Scripturæ, ut mireris ipsis placere potuisse: nihil est quòd illud refutem; nam tute in ratione tuâ primâ manifestè id rejicis, idque jure merito: nam non tantùm Patribus contradicit (certus sum, *Chrysostomo*, *Ambrosio*, *Theodoreto*, *Augustino*, & si *Erasmo* vis credere, *Origeni* ac *Theophilacto*) sed etiam præcipuis ipsorum causæ amicis *Pelagio*, *Arminio*, *Molinæ*. *Pelagius* inter opera *Hieronymi* hunc habet in verba jam præ manibus commentarium, Ergo (inquit) vocantur per prædicationem ut credant, credentes justificantur per Baptismum, glorificantur in virtutibus gratiarum. *Molina* de libero arbitrio pag. 307. breviter, inquit, dicendum inprimis comprehendi eos justificationis effectus qui ad ordinem gratiæ attinent, atque etiam ipsam vitam æternam, ad quam cætera dona gratiæ tanquam ad finem ordinantur, hos verò omnes ut præcipuos comprehendit Paulus ad Rom. 8. ubi prædestinationis effectus explicat illis verbis, *quos prædestinavit, illos & vocavit.*

Arminius in disp. privata 4. Thesi. 9. Hæc prædestinatio (inquit) est fundamentum Christianæ salutis & certitudinis de salute & de eâ

agitur

agitur ad Rom. 8. 2. 30. Item ad Rom. 9. & ad Eph. 1.

Quarta ex epistolâ ad Rom. 9. 11. Quartus meus locus eſt ad Rom. 9. 11. *Cùm enim nondum nati eſſent, aut nondum aliquid boni egiſſent aut mali* (ut ſecundum electionem propoſitum Dei maneret non ex operibus, ſed vocante) dixit major ſerviet minori; hîc divinę electionis propoſitum ad ſolum eum refertur qui in tempore vocaturus fuit, & negatur de operibus ac de quocunque in perſonis electis: nam eſt actus Dei antecedens homines natos, & abſque reſpectu ad ea quæ poſt ipſorum nativitates in ipſis extitura erant. Multæ contra hunc locum multorum exceptiones, ex iis quæ tibi maximè placebit neſcio, mihi quidem iſtarum nulla unquam allubuit. Si negares Dei propoſitum hîc accipi de æternâ electione, tibi contradicentes haberes multos non tantùm antiquorum Patrum, ſed etiam eorum, qui locum hunc maximè depravant; intelligo *Pelagium*, & multos recentiorum quoque. De *Arminio* & *Molinâ* ſum certus. Ipſe textus per ſe ſatis clarus eſt: paulò enim pòſt propoſito huic electionis ſubjiciuntur dona tam gratiæ quàm gloriæ, quæ inde fluunt. Miſerebor cujus miſerebor, & miſericordiam præſtabo cui miſerebor, quorum autem miſertus erat ſecundum propoſitum electionis, vocantur vaſa miſericordiæ præparata ad gloriam.

Si cum *Spalatenſi* diceres; opera hîc intellgi tantùm ut exiſtentia, ſed non ut futura adeoque non ut prævisa, doceret te *Auguſtinus Pelagianum* hoc effugium non poſſe conſiſtere cum textu; nam omninò everteret Apoſtoli argumentum. Sic *Auguſtinus* contra duas epiſtolas *Pelagianorum* lib. 2. cap. 6. Veſtræ caliginis latebræ propter quod profectò deſipitis qui dicente veritate non ex operibus, ſed ex vocante, vos dicitis ex futuris operibus quæ Deus illum facturum eſſe præſciebat *Jacob* eſſe dilectum, atque ita contradicitis Apoſtolo dicenti non ex operibus, quaſi non poſſet dicere non ex præſentibus operibus, ſed ex futuris. Exceptio hæc à Patribus toties eſt conculcata & protrita, ut eam *Semipelagiani* rejecerint, & ad illud commentum confugerint, quod ab ipſis *Arminius* mutuavit, concedentes electionem nullo modo eſſe ex operibus, aſſerentes tamen eſſe ex fide, quaſi, qui vocaret hic intelligendus eſſet de eo, qui per fidem obedit Deo vocanti. Etiam hoc effugium rectè tollit *Auguſt.* ubi ſuprà. Nunquid (inquit) dixit non ex operibus ſed ex credente, prorſus etiam hoc abſtulit homini, ut totum daret Deo, dixit ergo, ſed ex vocante non quacunque vocatione, ſed quâ vocatione fit credens.

Quinta ex Actor. 13. v. 48. Quintus noſter locus eſt Act. 13. 48. *Crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam*; fides hîc ſequitur divinam ordinationem ad vitam æternam. Affirmant quidem *Arminiani* ordinationem hanc ad vitam æternam non eſſe prædeſtinationem, ſed tantum internam animi diſpoſitionem, quâ quidam, etiam Ethnici ante, & abſque omni fide diſponebantur & apti fiebant ad participandam vitam æternam: hunc commentarium, autumo, non amplectêris; *Socini* enim eſt inventum & trahit ſecum craſſiſſimum *Pelagianiſmum*, quòd Ethnici ante omnem fidem, quæ prima eſt gratia inhærens, habeant in ſe diſpoſitionem quæ ipſos aptos reddit cælo, & procurat fidem. *Lutherani*, *Papiſtæ*, & ipſe *Spalatenſis* commentum hoc rejiciunt, ac concedunt per ordinationem ad vitam æternam nihil aliud hîc intelligi quàm prædeſtinationem: certè abſque magnâ detorſione ac vi phraſis aliter intelligi non poteſt.

Locum hunc *Spalatenſis* alio commento conatur eludere, quaſi prædeſtinatio & fidès hîc ſint ſimul tantùm, ut loquitur, conjunctivè non cauſativè: profectò eſſe ſimul conjunctivè, nihil aliud eſt, quam eſſe ſimul, quòd autem ordinatio & prædeſtinatio ad vitam æternam hic præponatur fidei ut cauſa, ſaltem ut ratio exiſtentiæ fidei, in verbis eſt clarum, & ab omnibus Arminianis conceditur, etiam & Papiſtis, inprimis *Suareſio* & *Molina*.

Auguſtinus vult prædeſtinationem hic intelligi non tantùm junctam fidei, ſed fide priorem: imò locum hunc ponit pro fundamento contra *Pelagium*, unde probat Deum poſt prædeſtinationem ad vitam potenter in cordibus prædeſtinatorum operari veram fidem. Audiant, inquit, ſpiritum meum dabo in vobis & faciam, ut in juſtificationibus meis ambuletis: audiant; quotquot erant ordinati ad vitam æternam crediderunt, audiant hæc & alia, quibus oſtenditur: Deum ad regnum etiam cœlorum & vitam æternam parare & convertere hominum voluntates.

Sextus meus locus eſt Jo. 6. 39. *Omne quod dat mihi pater veniet ad me.* & 44. *Nemo poteſt venire ad me, niſi pater qui miſit me, traxerit eum, & ego illum reſuſcitabo ultimo die.* *Sexta ex Ioan. 6. v. 39.* Hic actus poſteriores electione antecedunt fidem: nimirum Dei donatio Chriſti hominibus, Dei tractus hominis ad Chriſtum antecedunt hominis adventum ad Chriſtum. Quòd per adventum ad Chriſtum hic ſignificetur fides, patet ex ver 35. Qui venit ad me non eſuriet, qui credit in me non ſitiet. Sic Chryſoſtomus locum exponit. ὡς ἐξαιρέτου δώρου μεμνῆσθαι τῶν πιστευόντων εἰς αὐτὸν, ὁ δὲ αἰνίττεται ἐνταῦθα τοιοῦτό ἐστι, ὅτι οὐ τὸ τυχὸν πρᾶγμα ἡ πίστις, ἀλλὰ τῆς ἄνωθεν δεῖται ῥοπῆς: Quod Chriſtus indigitat eſt ſingulare privilegium & donum credentium in ipſum, oſtendens, dari oportere à Patre priuſquam credant, quod hoc loco indigitat Chriſtus eſt, fidem non eſſe rem vulgarem, ſed quòd oporteat à ſpirituali influxu generari.

Idem eſt *Auguſtini* commentarius. Non (inquit) ad Chriſtum ambulando currimus, ſed credendo, nec motu corporis ſed voluntate

cordis accedimus. De hoc *Molina* & *Arminiani* non dubitant.

Quod ad alios actus Dei, donationem & tractum, quod posteriores sint, imò effectus prædestinationis, sic probo. Actus summæ & efficacissimæ gratiæ sunt posteriores electione & ejus effecta, vel nulli actus gratiæ sunt electionis effecta, quod est absurdum à nemine defensum: atqui donatio & tractus Dei sunt actus summæ & efficacissimæ gratiæ; sunt enim tales actus, ut ab ipsis infallibiliter fluat non tantum fides & obedientia (qui dati sunt veniunt, qui trahuntur, currunt post Christum in viis mandatorum ejus) sed etiam ipsa salus, resuscitabo illos ultimo die, & habebunt vitam æternam, & ut *Spalatensis* explicat, donati sunt Christo, ut sint cohæredes. *Augustinus* de prædestin. cap. 8. Omne quod dat mihi pater ad me veniet. Quid est, ad me veniet, nisi credet in me? quod ut fiat pater dat. Item paulò post: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Et, Omnis qui audivit à patre & didicit, venit ad me. Hæc gratia quæ occultè humanis cordibus divinâ largitate tribuitur, à nullo duro corde respuitur, ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitùs auferatur, quando pater intus auditur, & docet ut veniatur ad filium, aufert cor lapideum, & dat cor carneum, sicut Prophetâ prædicante promisit, sic quippe facit filios promissionis & vasa misericordiæ. Similiter cap. 9. de correptione & gratiâ. Hi Christo intelliguntur dari, qui ordinati sunt in vitam æternam, ipsi sunt illi prædestinati, & vocati secundum propositum, quorum nullus perit, quoniam ideò Christo datus est, ut non pereat & habeat vitam æternam.

Septima ex 1. Cor. 4. v. 7. Ultimus quem adducam locus est 1. Cor. 4. 7. *Quis te discernit? quid habes quod non accepisti, si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?* Quæ quisquam supra socium habet dona, sive fidem, sive charitatem sive linguas, sive miracula, omnia veniunt de Dei dono: unum hoc est quod facit electum differre à reprobo, fidelem ab infideli, electum donorum pauciorum ab electo donorum plurium, discretio Dei, ejusque distinctio hominis ab homine antecedit ipsorum dona, non eorum dona divinam discretionem.

Multoties *Augustin.* locum hunc affert contra *Pelagium* & socios ac sequaces epistolâ ad Valent. Quis te discernit, inquit, ideò dicit, quia de massâ illâ perditionis quæ facta est ex Adam, non discernit hominem ut eum faciat vas in honorem, non in contumeliam nisi Deus; sed quia homo carnalis & carnaliter inflatus cùm audîsset quis te discernit, possit respondere vel ore vel cogitatione, discernit me fides mea, oratio mea, discernit me justitia mea. Apostolus occurrit cogitationibus talibus, & dixit: Quid enim habes, quod non accepisti? Etiam lib. de prædestin. cap. 5. Possit quippe dicere homo inflatus adversus alterum, discernit me fides mea, justitia mea, vel si quid aliud: talibus cogitationibus occurrit bonus Doctor, quid, inquit, habes quod non accepisti, à quo nisi ab illo qui te discernit ab alio, cui non donavit quod donavit tibi.

Pro rationibus affero sequentes. Prima. Electionis decretum est unum saltem univocum, & uniforme in omnibus objectis quantum ad causas & conditiones, si appareat in uno aliquo objecto fidem, charitatem, perseverantiam non antecedere decretum, sequetur in nullo objecto istas conditiones antecedere decretum: jam verò patet in multis objectis istas conditiones decretum non antecedere, videlicet in nullo infante qui salvatur ante annos discretionis, antequam fidei, pietatis, & perseverantiæ capaces sunt, imo neque in Christi electione, ut esset caput eorum qui in ipso sunt electi. In ejus electione ad officium mediatorium, ad assumptionem personalis unionis cum divinâ naturâ. Christi pietas, & perseverantia, omnisque in eo gratia fluxit ab hac unione personali, & à miraculoso hoc statu ad quem ab æterno est prædestinatus, atqui ad hunc statum non est electus ex prævisione ullius aut omnium istorum actuum quos in terrâ præsciebatur in tempore facturus. *Pro prædestinatione absoluta ratio prima.*

Responsiones *Pelagianorum* ad hoc argumentum ab *Augustino* ita sunt dedolatæ, ut sperem nolle te eas resumere defendendas.

Ratio secunda. Vera electio in multis scripturis efficitur fundamentum multorum beneficiorum, & fons multarum consolationum mortalibus in terrâ viventibus: illa verò electio quæ posterior est fide & perseverantiâ nullius beneficii fundamentum, nullius consolationis fons ulli mortali in terris esse potest; nam posterior est omnibus momentis vitæ, adeoque bonis omnibus & consolationibus, quarum in hac vita sumus capaces: perseverantia enim quæ prior est electione & omnibus quæ ab electione fluunt, posterior est saltem, nullo modo prior extremo nostro spiritu & morte. *Secunda.*

Tertia ratio. Si electio est posterior fide & perseverantiâ, tum nulla datur certitudo in homine quovis cujusquam perseverantiæ & salutis; quamdiu enim quisquam vivit, omnis certitudo tam subjecti quam objecti est impossibilis: fundamentum enim certitudinis est decretum electionis, quo Deus statuit infallibiliter per efficacem gratiam electos vocare, ipsisque perseverantiam & salutem dare; decreto hoc sublato ruat necesse est omnis ei superstructa certitudo. Socii tui omnes majorem hanc concedunt, jam autem certitudo perseverantiæ & salutis multorum in hac vita est infallibilis, ut ex multis Scripturis patet; tam scilicet necessaria quam ipsa veritas & bonitas Dei, quàm Dei potentia qui in se suscepit *Tertia.*

præ-

præstare ista promissa Mat. 24. 24. Impossibile est electos seducere. Rom. 8. 30. Quos justificavit, eos glorificavit Jo. 10. 30. Nemo oves meas potest rapere de manu patris mei. 1. Jo. 2. 19. Si fuissent ex nobis permansissent utique nobiscum Jer. 32. 40. Timorem meum dabo in corda eorum ut non recedant à me. 1. Pet. 1. 5. Virtute Dei custodimini per fidem in salutem. Rom. 8. 35. Quis ergo nos separabit à charitate Christi? Certus sum enim, quia neque mors. &c. Rom. 8. 17. Ipse spiritus testimonium reddit nostro spiritui, quòd sumus filii Dei, si autem filii & hæredes, hæredes Dei ac cohæredes Christi.

Quarta. Quarta ratio. Si nostra fides & pietas prior sit electione Dei, tum nostra electio Dei prior erit Dei electione nostri, nos primi eum amabimus, & ille nos secundus amabit ad salutem; nos primò præparamus nosmet & aptamus ad salutem per multas inhærentes in nobis virtutes, priusquam Deus vult eos salvari: atqui assumptio est contra Scripturam. Non me vos elegistis, sed ego elegi vos Jo. 15. 16. Amamus Deum, quia is prior nos amavit, 1. Jo. 4. 19. Ille vult nos salvari & dat media salutis, & per ea in nobis potenter operatur, antequam quicquam istorum in mentem nostram venit.

Quinta. Quinta ratio. Si electio sit posterior fide, tum fides & aliæ spirituales virtutes non sunt dona Dei fluentia ab electione, sed sunt opera communis providentiæ, per quæ dat Deus omnibus & singulis hominibus gratiam sufficientem ut credant, perseverent, & salventur: sed nulli dat Deus ipsa dona fidei, perseverantiæ, vel cujuscunque operis gratiosi; ista producuntur per merum liberum arbitrium, quod potest liberè abjicere quicquid operatur communis providentia, cùm autem utitur ultimâ illâ potentiâ, quâ Dei spiritus in ullo homine operatur, scilicet posse credere, posse perseverare, posse velle, posse diligere, quæ Dei spiritus operatur, aut operari paratus est in hominibus etiam quibuscunque, prout se suis conatibus aptos aut ineptos ad suscipiendam ulteriorem gratiam efficiunt, quum, inquam, voluntas hoc posse redigit in esse, ipse actus fidei, perseverantiæ, & charitatis ascribendus est soli voluntati, ut causæ immediatè efficienti. Collatio hæc in omnibus suis partibus est *Spalatensis* ipso eo loco, quem ex eo adducis: assumptionem tamen si eam vis defendere, facilè convincam falsitatis, nimirum fidem, & perseverantiam non esse opera specialis gratiæ, sed communis providentiæ, quod hæc providentia omnibus absque exceptione hominibus dat potentiam sufficientem ad fidem, perseverantiam, & salutem: quòd nemo à Deo accipiat ulteriorem gratiam quàm potentiam ad credendum, quòd actus fidei & perseverantiæ sint liberi arbitrii, non verò spiritûs Dei, nisi in quantum largitur hoc posse credere, quod est donum commune tam fidelibus quàm infidelibus, quòd liberum arbitrium potentiam habeat superandi ac frustrandi summos gratiæ salutiferæ actus, quòd media sufficientis gratiæ suppeditentur secundum hominum opera. Hæc & multa hujus generis alia quæ *Spalatensis* ex tua thesi deducit, mihi quidem sunt ipsissimi *Pelagianismi* sat crudæ partes.

Sexta. Sexta ratio. Si electio posterior sit prævisione fidei, operum, & perseverantiæ, tum divina præscientia intuetur nostra opera, fidem, & perseverantiam, antequam ejus voluntas decreverit eorum existentiam: Atqui impossibile est, ut divina præscientia visionis intueatur quicquam ut futurum & existens quovis tempore, quod non prius actu voluntatis decrevit existere; nam Dei præscientia non est causa existentiæ aut futuritionis rei cujuscunque, sed omnia intuetur ut à suis causis producta: neque ullum opus bonum potest præsciri nisi præconcipiatur ut productum à suis causis ante prævisionem: nihil autem existere potest per productionem ullius causæ, nisi Dei voluntas priùs decreverit ejus existentiam; adeò ut necesse sit Deum prius decernere productionem fidei & perseverantiæ, quàm vel videat vel prævideat earum in nobis existentiam.

Septima. Septima. Id in Dei decretis concipiendum est, ut prius quod habet rationem finis, & id posterius quod rationem medii: Atqui hominum salus secundum Scripturas concipitur ut finis, fides autem, opera, & perseverantia ut media quibus istum finem assequimur. Eph. 2. 8. Salvamur per fidem, Act. 11. 19. Deus dedit gentibus resipiscentiam ad vitam, 2. Thess. 2. 13. Elegit nos Deus ad salutem in sanctificatione spiritûs & fide veritatis. In numero mearum rationum non excedam tuum septenarium.

Omnes orthodoxi Patres post Pelagium stabant pro electione independente. Quòd ad Patres, si eos, ut sæpè profiteris, verè reverearis, invenies pro independenti prædestinatione, ut vocas, stare omnes qui vel in occidente vel in oriente scripserunt duodecim proximis ante nos seculis. Post velitationem aliquam à quibusdam *Semipelagianis* in *Galliâ* prope *Massiliam* doctrina Augustini in hoc capite nostro, ita ab Episcopo Romano & Constantinopolitano fuit approbata, & dogmata *Cassiani Fausti*, & aliorum ità rejecta, ut absque omni ferè contradictione nostra thesis ubique recepta sit, donec anno millesimo sexcentesimo ex occasione clausulæ, quàm Jesuita *Molina* ex suo solo cerebro, ut profitetur, se addidisse *Augustini* absolutæ prædestinationi, quam millies se affirmat firmissimè credere, *Leonardus Lessius*, & alii pauci obscuri Jesuitæ prædestinationem dependentem à prævisione fidei & operum cœperunt defendere; ab eo tantùm tempore doctrina tua de electione dependente audiri cœpit. Quod tanta sit tuæ Thesi contradictio in prioribus seculis

culis quantam assero, ut plenè videas, adito tantum tui ipsius auctores, *Spalatensem*, *Molinam*, & *Vossium*; cum *Spalatensis* opponit sibi ex *Bellarmino* omnes patres post *Pelagium*, nimirum *Augustinum*, *Prosperum*, *Hilarium*, *Fulgentium*, *Maxentium*, *Gregorium*, *Anselmum*, *Bedam*, *Primasium*, *Sedulium*, *Bernardum*, & alios, ex vastâ suâ lectione non valet adducere ullos præter *Bedam* (cujus tamen verba citantur ab eo prorsus frustra) & *Faustum Regiensem*, quem negare non potest, *Semipelagianum* fuisse damnatum à Patribus tam orientalis quàm occidentalis ecclesiæ lib. 7. cap. 11. num. 153.

Molina cùm concessit cum *Augustino* stare magistrum sententiarum, *Thomam*, *Scotum*, *Durandum*, *Gregorium*, *Ariminensem*, *Marsilium*, *Priedonem*, *Cajetanum*, *Scotum*, pluresque alios pag. 325. Laborans invenire sibi consentientes in novâ suâ additione quâ reconciliare vult *Augustinum* & sequaces cum Patribus, ante *Pelagium* nullum nominare potest præter ipsum hunc *Faustum Semipelagianum* pag. 388.

Vossius etiam, cum omni diligentiâ usus esset, ut inveniret unum celebrem auctorem vel in oriente vel in occidente per annos mille ducentos, pro tuâ sententiâ nihil aliud dicit quam proculdubio fuisse aliquos Catholicos in eâ mente, sed qui tandem illi fuerint, neminem potest nominare, nullam probabilitatem affert pro suâ hac assertione, tantùm leves habet conjecturas, quòd inter *Massilienses* aliqui fuerint Catholici orthodoxi. Quàm verò hoc falsum sit posteà videbimus. Quod ad quæstiones inter ecclesiam Rhemensem & Lugdunensem in causâ *Godescalci* demonstrat *Vossius*, nihil eas spectâsse litem nostram de electione, etsi circa electionis consequentias totæ versarentur.

Patres etiam ante Pelagium non contra dicebant.

Si de Patribus ante *Pelagium* quadringentis post Christum annis inquiras; quàm iniquum sit ex ipsorum scriptis lites nostras dirimere, bellè docet *Augustinus*: nam sicut ante *Arium*, cum Christi divinitas nondum vocata fuit in quæstionem, Theologi eam tractabant & de eâ scribebant tam securè ut *Arius* & sequaces sæpè & multùm jactarent, posse se plura testimonia pro suo errore quàm *Athanasium* pro orthodoxâ veritate afferre: Ita *Pelagius* in quæstionibus de gratiâ, prædestinatione, meritis, & libero arbitrio, quæ notæ non fuerunt priusquam ipse eas infeliciter movisset, eâ fuit impudentiâ, ut omnes priores patres pro se stare affirmaret. Audi ipsum *August.* de prædest. cap. 19. Quid opus est ut eorum scrutemur opuscula, qui priusquam hæresis illa oriretur, non habuerunt necessitatem in hac difficili ad solvendum quæstione versari, quod proculdubio facerent, si respondere talibus cogerentur, unde factum ut de gratiâ Dei breviter quibusdam scriptorum suorum locis & transeunter attingerent, immorarentur verò in iis quæ adversus alios ecclesiæ inimicos disputabant. Et de perseverantiâ cap. 20. Hæc est prædestinatio quàm posteà diligentiùs & operosiùs cùm jam contra *Pelagianos* disputaremus, defendere necessitas compulit, didicimus singulas quasque hæreses intulisse ecclesiæ proprias quæstiones, contra quas diligentiùs defenderetur scriptura divina, quàm si nulla necessitas cogeret: & quamvis Patres quatuor priorum seculorum expressè quæstiones illas non tractârint, tamen obiter ea docuerunt, quæ ipsos demonstrant, non magis cum *Pelagio* quàm cum *Ario* sensisse; ita *Augustinus* de hac re inquit, quam nunc adversus novos hæreticos non commemorare tantum, sed omninò tueri & defensare compellimur: nunquam tacuit ecclesia in precibus suis, etsi aliquando in sermonibus exercendam non putaret, ac per hoc prædestinationis hujus fidem quæ contra novos hæreticos novâ solicitudine nunc defenditur, nunquam ecclesia Christi non habuit. Hoc ille probat non multis testimoniis; nam disputatio ex testimoniis neque ipsi, neque ulli Patrum placebat, omnes ipsorum probationes sunt ex Scripturâ, nisi quando vanitas superborum hæreticorum eos ad citationem aliorum Scriptorum adigebat: utcunque doctrinam suam probat *Augustinus* ex quibusdam celeberrimorum ante se Patrum. Hoc (inquit) scio, neminem contra istam prædestinationem quam secundum sacram Scripturam defendimus, nisi errando disputare potuisse. Puto tamen iis, qui de hac re sententias tractatorum requirunt sanctos & in fide & doctrinâ Christianâ laudabiliter defamatos viros *Cyprianum* & *Ambrosium*, quorum tam clara testimonia posuimus, debere sufficere: sed his duobus, qui sufficere debuerunt, sanctum *Gregorium Nazianzenum* addamus tertium. Fateor *Spalatensem* imputare *Augustino* mendacium, quasi de istis Patribus mentitus esset, & ab eorum verbis falsas conclusiones deduxisset, quod tu cum *Spalatensi* vis te jungere in accusando *Augustino* quasi ignoraret rectas deducere consequentias aut quasi ipsi deesset sinceritas, dum priorum Patrum ora torquere vult ad testandum pro se, cum ipsorum nota mens contra ipsum faceret, vix credo, utcunque præter istos tres accuratus scrutator multo plures posset adducere, ex paucâ meâ valde lectione adducam quatuor aut quinque alios. Primus sit *Hieronymus*, qui ad *Augustinum* scribit, postquam doctrinam suam contra *Pelagianos* plenè evulgâsset, quod revereretur ejus judicium & dogmata ejus tueri paratus esset, ut sua, & ab eo postulat, ut secum vellet pergere *Pelagianos* oppugnare, qui simulabant multos emendâsse se errores, eo tantùm fine, ut muneribus suis in ecclesiâ fruerentur, unde ejiciendi erant & excommunicandi, nisi

Sententia Hieronymi.

di, nisi errores revocassent epist. 84. Mihi (inquit) decretum est te amare, te suspicere, colere, mirari, tuaque dicta quasi mea defendere: demus operam ut perniciosissima hæresis de ecclesiis auferatur, quæ semper simulat de multis erroribus pœnitentiam, ut docendi in Ecclesiis habeat potestatem, ne si apertâ se luce prodiderit, foràs expulsa moriatur. In primis *Hieronymi* mentem vide de nostrâ lite in ejus commentario ad cap. I. epist. ad Eph. Non ait *Paulus*, inquit, ante constitutionem mundi, cùm essemus sancti & immaculati, sed elegit nos ut essemus sancti & immaculati, hoc est, qui sancti & immaculati anteà non fuimus, ut postea essemus: non enim eliguntur *Paulus* & qui ei similes sunt, quia erant sancti, sed eliguntur & prædestinantur ut in consequenti vitâ per opera & virtutes sancti fiant.

Athanasii. Secundus est *Athanasius* sæpe ab *Alvaresio* & aliis citatus in epist. ad Eph. cap. 2. 10. Ipsius factura sumus creati in Christo Jesu in operibus bonis quæ præordinavit Deus ut in iis ambulemus. Sciens hæc bona præparavit Deus, quæ differri non poterunt, nec prætermitti quin peragantur tanquam divinitùs sint prædefinita, idque per occultam erga nos providentiam. Ecce divinam prædestinationem & præfinitionem antecedentem & causantem nostra bona opera, imò ea producentem cum tam infallibili necessitate, ut ea nos non possimus omittere. Excipit contra hoc testimonium *Vossius* 1. Malè transferri Latina de Græco textu. Resp. Non exprimit *Vossius* quicquam in quo Latinum interpretem taxet. 2. Negat *Vossius* scriptum hoc esse *Athanasii*. Resp. Negari non potest in multis bonis editionibus stare inter opera *Athanasii*. Præterea ipse vult verba esse *Theophilacti*, qui non levis est in ecclesiâ auctoritatis.

Theodoreti. Tertius est *Theodoretus* in cap. I. epist. ad Eph. Sic legit exemplar meum Latinum *Florentiæ* editum anno 1512. Ante (inquit) constitutionem mundi quæ ad nos pertinebant præscivit, & præfinivit: docet autem quâ de causâ elegerit, ut essemus sancti & immaculati, præscivit & prædilexit & nostram dilectionem præconstituit, ut nos filiorum adoptionis donum perciperemus. *Theodoretus* hîc facit prædestinationem non tantùm antecedere sed causare nostram sanctificationem, vocationem, & adoptionem.

Areopagitæ & Damasceni. Pro quarto & quinto cito *Dionysium Areopagitam* & *Damascenum* junctim: secundus enim citat priorem in lib. 2. de imaginibus. Sunt (inquit *Damascenus*) in Deo imagines & exemplaria rerum, quæ ab ipso futuræ sunt; nempe consilium ejus æternum, quod se semper habet eodem modo: immutabilis enim est Deus. Has imagines & exempla præfinitiones appellat sanctus ille *Dionysius*; omnia enim ab illo præfinita, & sine ullâ commutatione futura in ejus consilio non aliter omnia bona, omnia Dei opera, inprimis fides, pietas, & perseverantia, prædestinata sunt immutabiliter in consilio Dei; à Deo fluunt, idque immutabili præfinitione secundum hos auctores.

Si placet litem his terminis concipere quibus sæpe *August.* quæstionem expressit, & in quos *Spalatensis* controversiam verè recidere concedit, nimirum, utrum gratia Dei ita præveniat operationem humanæ voluntatis, & sic in voluntate tam ante quam post regenerationem operetur, ut gratiosi voluntatis actus, fides scil. spes, charitas, & alii ascribendi sint gratiæ soli, ut soli efficienti principali, in hac affirmativâ invenies cum *Augustino* se jungere omnes saltem maximo numero Græcos patres. *Vossius* suppeditat copiam testimoniorum ex *Justino*, *Basilio*, *Macario*, *Ephremo*, & aliis ascribentibus omnia gratiæ, imò ex ipso *Chrysostomo*, qui in hoc capite videtur lubricior, & à *Pelagianis* in suas partes maximè solet attrahi, sed virum sanctum à calumniis *Juliani* satis vindicat ipse *Augustinus*. Quicquid Græci patres loquuntur de electione dependente. *Vossius*, te ipso approbante, exponit de electione secundum ordinem executionis absque ullo præjudicio alterius ipsorum sententiæ de excelso & imperscrutabili Dei decreto circa administrationem mediorum gratiæ secundum æternum suum propositum.

Respondi jam ad omnia, quæ pro tuâ sententiâ adduxisti, illique opposui scripturas, rationes & auctoritates, restat, ut epilogum tuum examinem, quo tribus paragraphis perpendis naturam utriusque assertionis. *Vossius nimis indulgens amicus Semipelagianis.* Primò, affirmas *Augustini* sententiam novam, & non necessariam. Secundò. Quòd utraque sententia *Augustini* & adversariorum sint reconciliabiles. Tertiò. quòd utraque sit tolerabilis, & neutra materiam ullam justam præbeat schismati. In primo sic loqueris. Doctrina de absolutâ prædestinatione à probis Theologis æstimata est nova, non necessaria, incerta, falsa. *Hilarius* in epistola citatâ, ad summum fatigatis omnibus ad id prosecutio eorum, vel potiùs querela, convertitur consentientibus etiam his qui hanc definitionem improbare non audent: quid opus fuit hujusmodi disputationis incerto tot minùs intelligentium corda turbare, neque enim minùs utiliter sine hac definitione ajunt tot annos à tot tractatoribus, tot præcedentibus libris & tuis & aliorum, cùm contra alios tum contra Pelagianos catholicam fidem fuisse defensam; hæc ergo, in quis, sententia non est necessaria, & hoc *Prosperum* confirmare verbis sequentibus, eò postremò pervicacia tota descendit, ut fidem nostram ædificationi audientium contrariam esse definiant, ac sic, etiamsi vera sit, premendam. Item. Plerique non putant Christianam fidem hac dissensione violari. Item multi servorum Christi, qui in *Massiliensi* urbe consistunt, con-

contrarium putant Patrum opinioni, & ecclesiastico sensui, quicquid de vocatione electorum secundum Dei propositum disputâsti. Item. Obstinationem suam vetustate defendunt, ut quæ de epistolâ Pauli ad Rom. scribentis ad manifestationem divinæ gratiæ prævenientis electorum merita proferuntur à nullo unquam ecclesiasticorum ita esse intellecta, ut nunc sentiuntur, affirment. Omnes (inquis) ii qui ita senserunt viri erant probi & docti: non vides ergo cur hodie viris piis & doctis idem sentire non liceat absque hæreseos notâ.

Resp. Totum hoc descripsisti verbatim ex *Vossii* historiâ Pelagianâ lib. 6. thes. 14. Si tibi libuisset adivisse fontes, vidisses in quàm multis *Vossius* te fefellisset. Primò, bonos illos & doctos viros, quorum sententiam refers, invenisses nequaquam *Hilarium* vel *Prosperum*, sed tales, quibus uterque hic se acriter opposuit. Deinde quod omnes isti *Massilienses* qui in illis epistolis introducuntur loquentes verè fuerint *Semipelagiani*, nulli autem orthodoxi Theologi; dum autem *Vossius* ad contrariam fidem te vult ducere, loquitur absque omni teste, omni ratione. Tertiò. Primarius *Semipelagianorum* error, ut vult *Vossius*, est negatio prævenientis gratiæ, quòd ullus *Massiliensium* contradixerit *Augustinianæ* definitioni prædestinationis, & tamen admiserit ejus definitionem prævenientis gratiæ, nulla est in illis literis aut alio quopiam scriptore syllaba, quæ probabilitatis umbram præbeat: tantùm in tuo primo testimonio affirmat *Vossius Hilarium* ponere inter *Massilienses* aliquot, qui non audebant hanc definitionem improbare; duo hic concludit, alterum valdè incertum, alterum quod ad rem ejus solùm faciebat, valdè falsum. Prius, quod isti qui improbare non audebant *Augustini* definitionem eam approbaverint, & amplexi sint: certè licet ipsis deesset animus, ut publicè auderent contra eam definitionem disceptare, apparet tamen neque animo neque verbis eam definitionem ipsos approbâsse. Posterius, quòd definitio hæc nullo modo sit *Augustini* conclusio de absolutâ prædestinatione, sed tantùm ejus determinatio de gratiâ præveniente, quasi *Massilienses* in uno cessissent rationibus *Augustini*, & in altero tantùm se ipsi opposuissent, merum hoc est *Vossii* commentum: nullum enim valet producere diebus *Hilarii* & *Prosperi*, qui non consentiebat *Augustino* in materiâ prædestinationis, quin ab eo etiam dissentiret in capite de præveniente gratiâ, præterquam quòd omnia præcedentia in epistolâ *Hilarii* expressè velint definitionem illam primò & primariò spectare prævenientem gratiam. Quin etiam duæ tuæ citationes proximæ efficiunt perspicuum bonos illos & doctos viros fuisse crassissimos *Semipelagianos*, qui tuebantur merita humana prævenire omnem gratiam divinam.

Quartò falleris in sensu & scopo molliorum istarum de *Semipelagianis* censurarum: nihil illi probant de bonitate vel causæ, vel personarum illorum virorum, sed tantùm quod aliqua spes esset ipsorum conversionis: rejecerant enim multa *Pelagianorum* principia & in iis quæ retinebant non videbantur obstinati, tenebant præcipuos in ecclesiâ locos, multum habebant doctrinæ & pietatis speciem, nec dum sciri potuit utrum vellent cedere rationi, an in hæresi obstinatè perseverare, ita pro eo tempore benè fuit de iis sperandum. Sic semet ipsum *Prosper* exponit in suâ contra *Cassianum* conclusione, quorum tamen, ait, dum adhuc non sunt à fraternâ societate divisi, toleranda est magis intentio, quàm desperanda correctio, donec Dominus per ecclesiæ principes & legitimos judiciorum suorum ministros, hæc quæ per paucorum superbiam sunt turbata, componat, nobis erit studium quietâ, modestâque patientiâ odiis dilectionem reddere: & tamen nihil obstante hac charitate, erga istos viros non dissimulat *Hilarius* in ipsâ illâ amicâ epistolâ veram suam mentem; nam de iis loquitur ut adversariis veritatis, turbatoribus ecclesiæ, reprehensoribus istorum, quæ non intelligerent, & tam indefatigabiliter contentiosis spiritibus, ut nulla superesset spes, antequam auctoritas eos compulisset per rationes & argumenta illis persuadendi veritatem.

Prosper etiam cùm maximè sobriè loqueretur, dogmata eorum, de quibus *Vossius* tam molliter & amicè, vocavit perniciosa, perversissima, infecta tenebris, corruptione, & non pauco veneno: ipsos appellavit superbos, ob quos metuebat, ne *Pelagianus Dæmon* eos seduceret. Ita de ipsis sentiebat *Prosper*, cùm optimè, sed paulò pòst cùm penitiùs introspiciens eorum mores & praxin alloquens *Cassianum* eorum celeberrimum tam eruditionis, quàm virtutis famâ, audacter affirmat ipsos tantùm pietatis speciem, nequaquam verò pietatis sensum habuisse; quod essent falsi calumniatores, & deceptores hypocritæ, tecti lupi sub nomine ovium, imò verè viperæ: tales erant quos tibi *Vossius* persuasit fuisse bonos & doctos Catholicos.

Omnes reconciliatores Augustini cum Semipelagianis infelices.

In penultimâ tuâ sectione ais; opiniones hæ duæ etsi diversæ, non sunt tamen contradictoriæ: hæc enim Catholicorum est sententia; Deus prævidens certos homines creatos in talibus circumstantiis congruis futuræ ipsorum vocationi, hos ad salutem destinavit propter fidem & opera. Augustinianorum autem hæc est sententia: Deus decrevit homines aliquot collocare in tali ordine circumstantiarum, in quo certò crederent, perseverarent & salvarentur. Decretum prædestinationis consideratum, ut actus divini intellectûs est hypotheticum, sed idem consideratum, ut actus divinæ voluntatis decernentis hominem ponere & stabi-

& stabilire in tali ordine circumstantiarum quem prævidit ducturum hominem ad salutem, decretum ita consideratum est simplex & absolutum decretum; hoc si consideretur in ordine intentionis ad gloriam ut finem, dici potest peremptorium, absolutum & simplex; sed si consideretur in ordine dispositionis aut executionis in mente divinâ præconceptæ, necessariò est hypotheticum & conditionale. *Resp.* Totum hoc habes ex *Vossii* proximâ Thesi, ubi nos & *Arminianos* conatur reconciliare, doctrinam nostram faciens tantùm additamentum ad eorum sententiam quæ absque contradictione bellè consistunt. Labores ad tollendas controversias & dissidentes partes reconciliandas semper mihi perplacuerunt, Beati pacifici quia filii Dei vocabuntur; sed qui hactenus ex Protestantibus moliti sunt nostram cum Pontificiis & *Arminianis* reconciliationem, ipsorum labores tam fuerunt infructuosi, & tam infelices, tum ipsis tum Ecclesiæ, ut ipsorum conatus valdè mihi semper displicuerint, utpote à quibus nullus alius fructus expectari potuit quam læsio divinæ veritatis, diminutio zeli erga eam, novi schismatis generatio, tertiæ factionis productio, quæ nova dogmata, nova principia comminiscitur ab utraque priori parte meritò rejecta; In controversiis hisce præ manibus de gratiâ & prædestinatione conatus arbitrorum & mediatorum à quoquam solido Theologo nunquam fuit approbatus. Primus qui in hoc genere laboravit, fuit *Cassianus Semi-Pelagianus*, hic voluit utramque partem errare in quantum condemnarent aut contradicerent alteri, sed unam veritatem colligebat ex utrâque sententiâ quæ bellè satis cum utrâque consisteret, si, inquit, utrumque sequamur, nos nulli errori acquiescemus. Sed quid *Prosper* ad hunc arbitrum replicabat? Tu, inquit, subdis nos duobus, & geminas sicut intelligis pravitates, dividendo damnas, miscendo justificas, fallit te prorsus opinio tua, de duobus malis unum fieri bonum non potest, unam virtutem duo vitia non gignunt, unum verum duo falsa non faciunt, quæ enim paria sunt meritò non minuuntur coëundo, sed crescunt; hæc si possunt intra unam Ecclesiam prædicari, ut neutra opinio alteri cedat, sed invicem sibi utrinque succumbat, potest fieri ut recipiamus quod *Pelagiani* tenent, & *Pelagiani* recipiant quod nos tenemus; sed hoc modo non tam illi Catholici, quàm nos, quod absit, erimus *Pelagiani*, contrariorum enim permixtio, meliorum defectio est, quia cum virtus vitium recipit, non à vitio sed à virtute discedit: nullo igitur modo Christiana corda suscipiunt quod persuadere conatus es.

Via Cassiani.

Via Aribæ.

Nuper in Ecclesiâ Romanâ *Ariba* Hispanus Episcopus *Minorita* Monachus, ex revelatione & monitu, ut asseverabat, virginis *Mariæ*, reconciliare Jesuitas cum Dominicanis dissidentes inter se in omnibus hisce quæstionibus profitebatur, magna mysteria quæ homini cælitus revelabantur ad extinguendum quod tum flammare incipiebat incendium, nihil aliud erant quàm commentum *Cassiani*, nimirum utramque partem docere verum, sed in hoc utramque errare quod noluit adversariorum sententiam cum suâ jungere ad componendam & complendam unam integram veritatem, licet singulæ sententiæ solæ sibi contradicerent & essent veri errores. Vir hic postquam diu & fusè auditus est suam mentem exponere, in congregatione doctissimorum Romæ Cardinalium quam *Clemens Octavus* convocavit, & per totum quinquennium quotidie fecit convenire ad istas controversias sopiendas, tandem dimissus est ut insaniens senecio; nam invenerunt isti Cardinales non obstante spisso *Aribæ* scripto in contrarium sententias partium verè contradictorias & irreconciliabiles, ita ut altera necessariò condemnanda esset erroris.

Via Vossii.

Tertius qui hæc premit vestigia est *Gerardus Vossius* in hac quam tu exscripsisti Thesi; quæ meo quidem judicio tam longè abest à soliditate & vero, quam ulla alia in totâ istâ historiâ. Intendit utriusque partis sententiam in uno syllogismo proponere, sed partium placita recitat nequaquam secundum ipsarum mentem; scopus ejus est tertiam ex duabus elicere quæ vitat omnia incommoda quæ utramque priorem gravabant, sed tantopere hic *Vossius* fallitur, ut in suam tertiam attrahat omnia illa absurda quæ à partibus utrinque suis adversariis solent objici cum magno incremento.

Syllogismi major est hypothetica ejus electio, quæ etsi non sit plena *Arminianorum* sententia, tamen tantum ex eâ habet, quod necessariò secum trahit omnia incommoda, quæ nos ex omnibus eorum quinque Articulis deducimus. Minor, quæ ipsi est electio absoluta, etsi nostram sententiam non rectè proponat, habet tamen tantum ex nostrâ sententiâ quod Arminianis latam pandit portam producendi omnes objectiones quas afferre solent in unâ aut omnibus suis nobiscum controversiis.

Conclusio & syllogismi forma quæ sunt ipsius Vossii, præter omnia suprà dicta, multa alia nova absurda producunt, opposita non tantùm utrique parti dissidentium, sed ipsius *Vossii* in eodem loco doctrinæ. Ista omnia ostendere me posse confido, si proximo congressu labòrem istum à me requiras, impræsentiarum tantùm considerabo quæ tibi visum est excerpere ex *Vossii* Thesi dictâ ejusque commentario.

Opponentis via reconciliandi omnium pessima.

Vocas dogma Arminianum sententiam Catholicam, nostram verò sententiam *Augustini*; quantum hæc discriminatio rationi contraria sit hactenus dictum.

Sententiam utramque proponis, & è multis *Vossii* modis reconciliandi duos eligis: in tuorum sententiâ proponendâ multum varias à tuis auctoribus: præscientia quam nominas est absoluta non hypothetica, eam vocas Dei præscientiam hominis creati (dicere voluisti, arbitror, constituti) in talibus circumstantiis quæ vocationi ejus sunt congruæ, sed *Vossius* ita concipit, si homines constituti sint in talibus circumstantiis, tunc prævidebo &c. hæc ejus præscientia est scientia media possibilium conditionatorum, sed tua est præscientia visionis futurorum absolutorum.

Deinde, in Catholicorum tuorum sententiâ nullum decretum das Deo de donatione ullius gratiæ; dicis Deum præscire hominem constitutum in circumstantiis suæ vocationi congruis, & decretum Dei refers ad solam salutem propter fidem, sed nullum de ipsâ fide decretum nominas: in hoc videris consona sociis loqui, nam licet aliquando Remonstrantes loquantur de electione ad gratiam, tamen ubi hanc phrasin explicent non invenio, ut arbitror, electionem hanc ad gratiam nullum faciunt decretum, sed tantùm partem communis Dei providentiæ quâ administrat media gratiæ omnibus hominibus sufficienter, efficienter verò & efficaciter nullis: sed decretum ad eandem fidem, charitatem, aut illam gratiam, ipsos arbitror nullum docere.

Tertiò videris locare fidem & opera post decretum salutis, & huic decreto præponis tantùm positionem hominum in circumstantiis congruis vocationi; si verò in hujus sententiæ explicatione vis fidem & opera antecedere ipsum decretum, qui scopus fuit universæ tuæ disputationis, tum opera hæc & fides non tantùm antecedent decretum, sed etiam causas ob quas, ut loqueris, decretum factum fuit. Magna Catholicorum tuorum pars, certè *Molina* & *Spalatensis* multis verbis negabunt hanc suam esse mentem. Ita incommodè tuam, tuorumque sententiam proposuisti, sed nostram adhuc incommodiùs, nam nos facis in nostro decreto electionis salutem ponere loco ultimo, & tamen in decreto primum locum saluti nos adscribimus. Deinde nos facis asserere omnem actum Dei in isto decreto esse tantùm de ponendis hominibus in circumstantiis congruis quibus assentiuntur, credunt, & salvantur, itaque nullum facis decretum de eorum fide, perseverantiâ, aut salute, sed tantùm de locatione in talibus circumstantiis, quibus cum ex suo libero arbitrio assensi fuerint, sequuntur fides, perseverantia, & salus. *Vossii* hæc est manifesta corruptio sententiæ eorum qui electionem independentem defendunt, certè eorum nemo præcipuum divini decreti actum vel efficacem operationẽ gratiæ ponit in collocatione hominum in talibus circumstantiis quibus credent: putidus est hic error, quem omnes detestantur. Ponunt illi efficaciam gratiæ neque in circumstantiis congruis, neque in assensu voluntatis vocationi in istis circumstantiis, sed in operatione Spiritûs S. superantis improbam voluntatem, & eam à dissensu abstrahentis insuperabiliter in medio quarumvis circumstantiarum utlibet incongruarum vocationi.Ættereà primum decreti objectum faciunt donum salutis, & secundum donum fidei ac perseverantiæ, locationem autem hominum in ullis circumstantiis nolunt ullam decreti partem nisi per longinquas satis consequentias.

Sed dato, rectè te proposuisse sententias partium, & quòd istæ paratæ essent tuas illas propositiones pro vero suo sensu agnoscere, tamen in tuis verbis tam palpabiles sunt contradictiones, ut non possint reconciliari. Nam secunda tua propositio facit Deum decernere homines locare in talibus circumstantiis in quibus certissimè credent & salvabuntur. Prima verò propositio omne tale decretum repudiat. Deinde prima vult decretum de salute pendêre à fide & operibus, ut veris causis antecedentibus ipsum decretum: secunda autem errorem hunc rejicit, ut purum putum *Pelagianismum*.

Primus quem proponis modus ista reconciliandi in multis est vitiosus. Loco fundamenti primò affirmas, quòd, sicut divina præscientia actus est divini intellectûs, ita decretum sit actus voluntatis. Huic assertioni contradicunt penè omnes tui Catholici, qui ipsum decretum volunt actum solius intellectûs. Sed hoc omisso, quî consistit secum secundum tuum fundamentum? Decretum prædestinationis vis hypotheticum, cùm consideratur ut actus divini intellectûs, sed absolutum cùm consideratur ut actus divinæ voluntatis. An non jamjam affirmâsti omne decretum esse actum voluntatis, ita ut considerare decretum ut actum solius intellectûs sit id considerare ut nullum decretum, cum decretum esse, & non esse actum voluntatis, tibi sint repugnantia. Et certè in primâ tuâ propositione videris facere nullum decretum, sed tantùm actum divini intellectûs præscientem homines in tali statu consistentes in quo salvabuntur, sed absque omni decreto. Præterà vis prædestinationem, cum refertur ad actum divinæ voluntatis, esse absolutam. Num actus divinæ voluntatis formalis ratio est cur prædestinatio sit absoluta? (hæc quidem tua videtur esse mens) tum sequetur prædestinationem hanc, quandocunque consideratur ut decretum, quod tibi semper est actus divinæ voluntatis, necessariò semper esse absolutam; nam decretum est genus electionis quod ab eâ non potest abstrahi, quum pars sit essentiæ inseparabilis, homo non animal, est homo non homo, Prædestinatio non decretum, vel non actus voluntatis, est prædestinatio non præde-

prædestinatio: ita secundum hanc tuam hypothesin, prædestinatio semper erit absoluta, nunquam hypothetica; semper erit actus voluntatis, nunquam intellectûs. Si verò velis rationem, cur prædestinatio sit absoluta ponere non simpliciter in actu divinæ voluntatis, sed voluntatis Dei hominem constituendi in tali ordine circumstantiarum, quem prævidit ducturum eos ad salutem: Cur autem hujusmodi voluntatis vocas absolutum & negas hypotheticum? Annon pendet à multis suppositionibus? Supponit primò, homines constitutos in illis circumstantiis, deinde homines credentes & perseverantes, cum in illis circumstantiis locantur. Tertiò, post fidem & perseverantiam supponis salutem. Quartò, supponis divinam omnium istorum præscientiam. Decretum tot conditiones supponens valdè est hypotheticum.

Sed his etiam omissis quomodò reconcilias dissendentes partes? An in utrâque sententiâ unum tantùm est decretum diversimodè consideratum, scilicet ut actus divini intellectûs, & ut actus divinæ voluntatis? Certè etiam sic non erit decretum unum, nisi in vocibus generalibus & æquivocis, quæ non faciunt ullam realem identitatem. Primam sententiam facere actum solius intellectûs absque omni decreto, esset sociorum tuorum mentem efficere absurdiorem quàm reverà est: secundum ponere in actu solius voluntatis, esset à sententiâ adversariorum tuorum abstrahere essentialem differentiam, quâ ipsi se à *Pelagianis* discriminant. Ut cum *Pelagio* jungerent manus, velles ipsos omnes suas contrarias disputationes abolere: profectò hæc est compendiosissima, & optima reconciliandi via, persuadere scilicet alteri partium, ut cedat lite & contradictionibus suis silentium imponat: ubi contentionis causa evanuit, ibi pax sit necesse est. Verumenimverò non hîc tam faciles invenies *Pelagii* adversarios, ut in ejus gratiam vel negare, vel dissimulare velint, divinum decretum suis electis dandi fidem & perseverantiam, tam efficaci & omnipotenti operatione spiritûs quæ semper superavit, & semper superabit omnem resistentiam, quam humana voluntas ei unquam opposuit, aut unquam opponet.

Distinctio tua altera mihi placet, & vellem ei firmiter adhæreres. Nihil quidem facit ad *Vossii* tuumque propositum reconciliandi duas illas sententias, sed non est inepta ad eum finem ob quem *Alvares* & *Bellarminus Vossii* auctores eam adducunt. Si illi vis adhærere, solvet omnes locos Patrum, qui contra *Augustinum* adduci solent. Cùm in decreto electionis ponitur fides & perseverantia ante salutem, distinctio hæc ostendet electionem tum non sumi propriè prout decreta accipi solent, & hoc decretum in scripturis sumitur pro Dei proposito & intentione suæ gloriæ in salute electorum obtinendâ per gratiam, quæ operatur fidem & perseverantiam, sed impropriè, prout significat temporalem executionem istius decreti, vel æternam dispositionem istius executionis in mente Dei, ubi idem ordo concipitur, qui posteà servatur in temporali executione, dato Dei gloriæ & saluti hominum ultimo loco; fidei verò, resipiscentiæ, & omnibus aliis actibus gratiæ loco priori, eodem prorsus ordine, qui in eorum productione in hac vitâ observatur sine ullâ variatione. Consideratio hæc multum facit ad lenienda & excusanda (ut *Vossius* loquitur) horridiora dicta Patrum, sed omnino nihil ad reconciliandas controversias: non enim contendunt nostri de improprio & ambiguo vocis *electionis* usu in aliquibus scriptis Patrum contra proprium & usitatum ejus sensum in sacrâ Scripturâ: neque negant ordinem dictum seu in temporali executione decreti, seu in æternâ dispositione illius executionis in Dei præscientiâ. Ista non sunt controversa, sed lis omnis est de propriis actibus divini decreti, num in ipsius intentione sua gloria & nostra salus sint prima; gratia autem, fidesque nostra, & perseverantia sint posteriora. Imò verò ordinem hanc divinæ intentionis nos non tam controvertimus, quàm actus ipsos divini decreti; nam non tantùm nobis negant adversarii ordinem hunc intentionis distinctum ab ordine executionis, quem tu cum *Vossio* concedere videris; sed etiam negant ullum esse divinum decretum de dandâ fide vel perseverantiâ homini cuicunque, solùm autem asserunt administrationem communis providentiæ, quâ prædicatur verbum, & persuasiones proponuntur voluntati, de quibus hæc semper statuit pro libitu, & sæpe rejicit media potentissima, & quæ Deus intendit, ut essent efficacissima ad producendam fidem & salutem, nullumque peragi decretum electionis, priusquam prævideatur voluntas assensisse, & in assensu constanter perseverâsse. De istis contendunt absque ullâ concordiæ spe, antequam alteram contradictionis partem pars altera relinquat.

Arminiani & Lutherani & Spalatensis volunt, dissidium de electione justam esse causam separationis.

Paragrapho tuo ultimo redis ad *Spalatensem*, & cum eo concludis quæstionem hanc magis esse speculativam, metaphysicam & Scholasticam, quàm realem, moralem & practicam, nullamque materiam schismatis aut separationis rem ipsam secum ferre: nam non obstantibus hisce dissidiis Christianos servare posse ac debere unitatem spiritûs in vinculo pacis. Resp. Si aliter scripsisses, nequaquam tibi constitisses, neque tuis prioribus principiis consentanea loquutus fuisses; nam hactenus professus es cum hoc Auctore, res majoris momenti nullam præbere causam separationi. Hoc statuisti de omnibus controversiis, quæ Protestantibus cum Pontificiis intercedunt absque ullâ exceptione, imò charitatem istam *Spalatensis* extendisti longè ultra ipsius mentem, cum Remonstrantibus Apo-

 logi-

logistis ponis inter quæstiones, quæ nullum debent facere schisma. Omnia placita *Vorstii*, omnia *Socini*, *Arii*, *Nestorii*, *Eutychis*; omnia ista dogmata, quæ vulgò tam à Protestantibus quàm Pontificiis censentur damnabiles hæreses, vis esse tam innoxias opiniones, ut bellè consistant cum fide, pietate & salute eorum, qui istas amplectuntur, neque istas vis rumpere debere pacem & unitatem cum dissentiente quoquam. Num tua hæc dictata sint secundum veritatem, non est hîc disputandi locus: tantùm in præsentiâ meminisse te velim, longè aliam fere omnium tuorum amicorum mentem esse de quæstionibus nobis jam præ manibus. Lutherani à multis annis nostram de prædestinatione doctrinam, primariam suæ à nobis separationis causam fecêre, imò majorem causam, quàm nostra de sacramentis dogmata. Pronunciârunt Remonstrantes quæstionem de prædestinatione tam esse realem, moralem & practicam, nostramque in eâ doctrinam tam esse fidei & bonis moribus contrariam, ut, quamvis cum *Socinianis Antitrinitariis* se univerint, nobiscum tamen, & cum sequacibus diabolicæ istius *Synodi Dordracenæ* cum bonâ conscientiâ jungere se non possint. Ipse tuus *Spalatensis* citò discessit ab illo suo dogmate, quod hîc tuæ assertionis est fundamentum: ejus enim palinodia in consilio reditûs edita, puto, fuit ante septimum de Republicâ librum, unde tua hîc hauris: in eâ autem suâ palinodiâ nostram de prædestinatione doctrinam condemnat, ut evidentem hæresin, omnesque pronunciat hæreticos, qui communionem colunt cum ullo, qui nostram doctrinam tuentur.

Arminianorum & Iesuitarum professio submissionis ecclesiæ est subdola.

Prætereà, ais, paratum te tuum judicium suspendere de utrâque quæstionis parte, imò eâ, quæ tibi ipsi probabilissima videtur, si ecclesiæ & scholæ magnæ *Britanniæ* contra tuum judicium determinarent. Resp. Si hoc præstiteris promissum, longè antecedes amicos in obedientiâ ecclesiæ. *Arminiani* quamdiu spem habebant *Generales Ordines* ad suam sententiam adducere, nihil aliud in ore & scriptis ferebant, quam absolutam obedientiam magistratui, sed ut hæc spes decollavit, & status civilis ac ecclesiasticus in celebri illâ *Synodo Dordracenâ* eorum sententiam condemnâsset, quæ ipsorum magistratui obedientia fuerit, novit orbis. Jesuitæ summam suam hodie crepant erga ecclesiam, imò quælibet Papæ decreta reverentiam, nihilominùs tamen firmum ipsorum propositum adhærendi tuæ de prædestinatione sententiæ, non obstante quovis decreto ecclesiæ aut Papæ in oppositum, in hunc diem Papam deterruit, ne sententiam ullam in istâ causâ ferre auderet, licet importunitate maximâ sæpè premeretur à multis, ut suam mentem eloqui dignaretur.

Ecclesiæ Romanæ declaratio pro veritate doctrinæ *Augustini* in omnibus nostris quæstionibus, solicitante *Prospero*, tam clara olim & notoria emanavit, quàm quisquam posset desiderare. Tale etiam fuit judicium ecclesiæ *Hollandicæ* in publicâ suâ confessione: sed adversariis nihil est liquidum, lux clarissima est obscura. Judicium ecclesiarum *Britannicarum* in hac causâ mihi videtur liquidissimum. Confessio Anglicana art. 17. profitetur talem electionem, cujus objectum est non homo credens & perseverans, sed homo jacens sub maledictione & miseriâ peccati: hujusmodi electionem, cujus fructus est vocatio secundum propositum, & obedientia huic vocationi, vel fides, justificatio, adoptio, ambulatio in pietate & bonis operibus, denique talem electionem, de quâ homines in hac vitâ tam sunt certi, ut inde fluat dulcis & ineffabilis consolatio. Confessio *Scoticana* ejusmodi electionem docet art. 8. cujus causa est sola Dei gratia & misericordia, cujus effectum est donatio Christi nobis in mediatorem & caput, ac donatio fidei, ut credamus in ipsum ut nostrum salvatorem; quæ fides est Dei donum electis proprium, dissimile creationi, & aliis donis communis providentiæ, quæ etiam reprobis sunt communia. Articulo quoque II. docemur, quòd omnia bona opera & fides proveniant à spiritu dato electis, & quòd istorum liberum arbitrium non sit causa. Nisi istæ satis claræ sint declarationes de electione ad salutem non ex fide & operibus, sed ex gratiâ solâ ad fidem & opera, mea quidem est sententia, licet articuli *Lambethani*, aut articuli *Hibernici*, vel *Knoxii* theses de prædestinatione, vel etiam ipsi canones *Dordraceni* statuerentur in Concilio *Britannico*: nihilominus adversarios objicere semper velle obscuritatem, ambiguitatem, præjudicia & alia, quæ ipsos permitterent suo frui sensu, nihil obstantibus contrariis Synodi cujuscunque decretis.

Anglicanæ & Scoticanæ confessionis in hoc articulo claritas.

Tu sic pergis. In hoc, inquis, ut in aliis problematicis, debere esse mutuam tolerantiam. Hoc *Augustini* desiderium fuit, ut, siquis non intelligeret obscuram suam de absoluta prædestinatione sententiam, frui permitteretur suo judicio in pace, de gratiâ & libero arbit. cap. I. Nunciatum est mihi de vobis, fratres, ab aliquibus, qui in vestrâ congregatione sunt, & ad nos inde venerunt, per quos & ista direximus, quòd de hac re dissensiones in vobis sint: itaque, dilectissimi, ne vos perturbet quæstionis hujus obscuritas, moneo vos primùm, ut de iis, quæ intelligitis, agatis Deo gratias: quicquid est autem quo pervenire non potest mentis vestræ intentio, pacem inter vos & charitatem servantes, à Domino, ut intelligatis, orate &c. Cum, inquis, debet turbari pax ecclesiæ, cùm utraque sententia sit tolerabilis, & acutissimus hic Theologus fateatur doctrinam suam de absolutâ prædestinatione esse obscurissimam, & diversam

Nunquam voluit Augustinus Semipelagianos tolerari.

ſam doctrinam multò faciliorem & planiorem? Reſp. Miſeret ita te à *Spalatenſi* deceptum, eo quòd neglexeris citationes ejus in fontibus inſpicere. En duplicem hîc ejus fallaciam. Primò, vult te credere obſcuram, de quâ ibi loquitur *Auguſtinus*, quæſtionem eſſe de prædeſtinatione: nihil minùs eſt verum; nam eo loci nulla eſt de prædeſtinatione ſyllaba, imò in toto illo libro parum admodum de hac materiâ videre eſt. Obſcura, de quâ ibi loquitur, quæſtio eſt de concordiâ gratiæ cum libero arbitrio, quomodò non obſtantibus omnibus Sp. Sancti operationibus in animâ voluntas tamen libera maneat, tam in actibus bonis quàm malis. Si libri titulus non perſuadeat, qui eſt de gratiâ & libero arbitrio, non autem de prædeſtinatione & gratiâ, ipſius *Auguſtini* commentarius omne dubium removebit. In epiſtolis ſuis iſti libro ſubjectis, quem ad *Valentinum* Monachorum illorum Abbatem ſcribit, exponit quænam fuerit difficilis illa quæſtio, de quâ loquebatur. Forte (inquit ipſe) non intelligitur, quando difficillimam & paucis intelligibilem quæſtionem enodare conatur, ipſa eſt quæſtio de gratia, quæ fecit, ut homines non intelligentes putarent Apoſtolum Paulum dicere, *faciamus mala, ut eveniant bona.* Et iterum. De quâ difficillima quæſtione, hoc eſt, de voluntate & gratiâ &c. Et licet quæſtionem de prædeſtinatione vocâſſet difficillimam, nihil in eo fuiſſet incommodi, cùm in eâ quæſtione Apoſtolus exclamaverit *ô profunda!* Facilitas, quam in tuâ de prædeſtinatione ſententiâ profiteris, eam reddit ſuſpectam, quod non ſit Apoſtoli prædeſtinatio, quam is tam profundam invenit: utcunque nihil eo loci de prædeſtinatione: & *Spalatenſis*, qui tibi perſuaſit contrarium, agit impoſtorem.

Verum ſecunda ejus fallacia multò eſt pejor priori, dum *Auguſtinus* de illis Monachis loquens, qui omnia non intelligebant, quæ ipſe de gratiâ & libero arbitrio ſcripſerat, eos orat, ut, quæ intellexerunt, firmiter tenerent, & quæ nondum intelligebant, peterent à Deo lucem ad iſta etiam intelligenda, interea dum quædam ſuarum rationum non caperent, & pro luce in illis Deum precarentur; optabat à cæteris, qui omnia intelligebant, ne alios rejicerent, ſed amorem & pacem cum iis colerent, non obſtante eorum ruditate, per quam initio non caperent omnia, quæ acutiores ſtatim acceperant; ex hoc diſcurſu concludere te docet *Spalatenſis*, quòd *Auguſtinus* iſtis concederet plenam libertatem contradicere ſuæ theſi, & hanc contradictionem perpetuò defendere, imò & hominibus quibuſcunque concedat ſuam in his quæſtionibus ſententiam oppugnare, idque in perpetuum, & qui hoc facerent velit tolerari, & cum iis charitatem & pacem coli. Hujuſmodi concluſiones procul erant ab *Auguſtini* mente: is enim omneſque ejus ſeculo ac ſemper poſteà Orthodoxi omnem *Pelagianorum* tolerationem denegabant; eos enim ab eccleſiâ excommunicandos, & imperio Romano ejiciendos docebant. Quòd hæc *Auguſtini* mens & illius ſeculi praxis fuerit, ſi dubites, multis teſtimoniis probare poſſum. Jam autem qui in quæſtione illâ, quam vocat difficilem, *Auguſtino* ſe opponebant, quòd non alii fuerint quàm *Pelagiani*, clarum eſt; nam præterquam quòd tum temporis nomen *Maſſilienſium* & *Semipelagianorum* nondum fuerit auditum, obſcura, quam ibi diſcutit, quæſtio eſt, num actus liberi arbitrii mereantur gratiam: affirmativa eſt præcipuus *Pelagii* error, cùm maximè deviaret à vero, & qui pro parte ibi affirmante ſtabant, vocat expreſsè homines vaniſſimos & perverſiſſimos, non defenſores, ſed inflatores & præcipitatores liberi arbitrii: quod longè aberat à bonis illis Monachis, qui nihil contra *Auguſtinum* affirmabant, qui de ejus ſententiâ & concluſione nihil dubitabant, tantùm partem aliquam ejus argumentorum non percipiebant, quæ ut perciperent orabant Deum, & ab eo hanc gratiam mox ſunt conſequuti: omnes enim, ut ipſis proximâ epiſtolâ *Auguſtinus* congratulatur, viſo ſequenti ejus libro, plenè ſibi ſatisfactum profeſſi ſunt.

Quòd ad *Auguſtinum*, & cæteros ſui ſeculi Patres, ſi eorum mentem ſcire deſideras de errore in capite prædeſtinationis, perpende tres hoſce locos: primum ad Quodvultdeum hæreſi 88. Dei (inquit) gratiæ, quâ prædeſtinati ſumus in adoptionem filiorum per Jeſum Chriſtum, & quâ eruimur de poteſtate tenebrarum & transferimur in regnum ejus, propter quod ait, *Nemo venit ad me niſi fuerit datum ei à Patre meo*, in tantum inimici ſunt, ut ſine hac poſſe credant &c. Primum & primarium *Pelagii* errorem hîc facit ejus inimicitiam gratiæ prædeſtinationis, & ejus negationem primæ & maximæ Dei erga nos miſericordiæ in noſtrâ electione à quâ pendent & fluunt omnes poſteriores gratiæ adoptionis, vocationis, fidei, juſtificationis, ſanctificationis & perſeverantiæ.

Fallacia etiam Voſſii. Non eſt firmum *Voſſii* argumentum, eo quòd *Auguſt.* in primis ſuis cum *Pelagianis* diſputationibus eos præcipuè oppugnaret in erroribus de Originali peccato & Libero arbitrio, quæſtio verò de prædeſtinatione tunc eſſet adventitia, non verò primarius controverſiæ ſtatus, quòd hinc ſequatur, quæſtionem de prædeſtinatione eodem loco ſemper habendam eſſe, non eſt ſolidum: nam multoties iſtæ quæſtiones, quæ litis initio ſunt tantùm accidentariæ, & obiter incidunt, poſteà evadũnt controverſiæ principales, aut inter maximè præcipuas. Noſti, quæ hodie cum Pontificiis diſputamus de Scripturis & Eccleſiâ, quantacunque volumina de hiſce jam ſcripta ſint, tamen initio tantùm per accidens, obi-

ter & ex occasione aliarum litium in quæstionem vocata sunt. Certè *Augustinus* tandem errorem *Pelagii* de prædestinatione primarium totius ejus hæreseos fundamentum constituit, & tamen in capite de prædestinatione nunquam processit *Pelagius* ultra tuam tuorumque auctorum sententiam: Posterioribus quidem libris docebat electionem tantùm ex fide, ut anteà diximus ex ejus commentario in epistolam ad Romanos: quod si probari potest docuisse eum electionem ex operibus & meritis, quod tui auctores fecerunt, tum neque ille, neque quisquam alius mortalium pejora unquam in hoc articulo docuit secundum omnium doctorum sententiam.

Alterum *Augustini* locum vide in epistolâ ad *Sixtum*, cùm à variis Synodis *Pelagius* damnatus fuisset, Romæ tamen multos habebat sequaces: hi trium erant generum; primi eo flagrabant erga *Pelagii* dogmata zelo, ut ea publicè defenderent; alii cautiores in publico silebant, sed privatim, quantum poterant, ejus causam promovebant; alii denique metu censurarum ecclesiæ tam publicè quam privatim silebant, non tamen animitùs ejus hæretica dogmata rejiciebant. Primos *Augustinus* existimabat meritò damnatos, & incitabat ad omnem contra eos severitatem; secundos volebat inquiri & compesci; tertios existimabat versari in periculo damnationis, adeoque instruendos accuratè, ne erroribus istis, quos tu tam leviter æstimas, in æternum perirent. Sunt (inquit) quidam justissimè damnati, qui has impietates adhuc liberiùs defendendas putant: sunt qui occultiùs penetrant domos, &, quod in aperto clamare metuunt, in secreto seminare non quiescunt: sunt qui omnino siluerunt, ut magno timore compressi, quod corde retinent, ore profiteri non audeant; proinde alii severiùs coërcendi, alii vigilantiùs investigandi, alii tractandi quidem leniùs, sed non segniter sunt docendi, ut, si non timent, ne perdant; non tamen negligantur, ne pereant.

Prosper & Fulgentius contra tolerantiam Semipelagianorum.

Prosperi vix alia est etiam de *Semipelagianis* sententia ab ipsorum de prædestinatione errorem, etsi *Vossius* istos velit nunquam habitos pro hæreticis, imò in doctrinâ ipsorum de prædestinatione nunquam reputatos heterodoxos. Vide *Prosperum* adversus *Cassianum Semipelagianorum* optimum in omni virtute, in primis in retractatione excessuum à sociis in gratiâ præveniente: nihilominus ob errores, quos ipse tenebat eum appellat tam prosâ quam versu, viperam in damnationis periculo, quòd ausus fuisset taxare doctrinam reverendi senis *Augustini*, qui basiliscorum *Pelagianorum* capita conculcaverat. Ita *Cassianum* monet:

In quoscunque sinus spirarum torqueat orbes,
Et fallax multâ contegat arte caput:
Currentem attritos super aspidas & basiliscos,
Declinare senem vipera non poterit.

Etiam sic.

Dumque doces quantum valeat mens libera, monstras,
Velle tuum tibimet sufficere, ut pereas.

De periculo errorum ejus sic pergit. Huic (inquit) sententiæ potest præbere consensum, qui se à Christo non vult esse salvatum, in primis in quæstione nostrâ, cujus (inquit) prædestinationis quisquis est impugnator apertissimus est *Pelagianæ* elationis adjutor. Et paulò suprà. Verè (inquit) qui ista sentiunt, fidem non acceperunt, aut quam acceperant, perdiderunt, sequendo vanissimam *Pelagianorum* superbiam.

Miror *Vossium* audere adducere Prosperum, ut eximantur *Semipelagiani* ex catalogo hæreticorum; nam eum legere est suadentem Episcopo Romano, ut curaret istos iisdem excommunicationis & exilii legibus subjacere, quibus *Pelagiani* premebantur, certificans, si tolerarentur & permitterentur in pace ullam vel minimam hæreseos *Pelagianæ* partem, nedum ejusdem dimidium retinere, renovaturos ipsos totum istius lernæ chaos. Notum est (inquit) ita se falsitatis istius habere versutias, ut si iis liceat prætextæ correctionis imagine aliquod sibi faventium radicis suæ germen excipere, totam se posse in exiguâ sui parte reparare: ubi enim non aliud habet summa quam portio, non est devotionis dedisse prope totum, sed fraudis retinuisse vel minimum, quod ne hypocritarum obtineatur insidiis, confidimus, quòd, sicut illi lupos abegêre manifestos, ita hic depellat occultos. Et idem *Prosper* ad *Ruffinum*. Prædestinationem nemo Catholicus negat, eam prædestinationem intelligebat, quam ipse post *Augustinum* docebat: aliàs prædestinationem ad gloriam ex operibus nullus hæreticus unquam vocavit in dubium. Denique sic loquitur *Prosper*, prædestinationem tam impium est negare, quàm ipsi gratiæ contraire.

Ista non fuerunt in *Augustino* & *Prospero* singularia. Fulgentius eâdem vadit viâ. Cujus (inquit) prædestinationis veritatem siquis detrectat, cordis credulitate recipere vel oris confessione proferre, si ante ultimum diem vitæ præsentis, impietatis contumaciam, quâ Deo vivo & vero rebellis existit, non abjecerit, manifestum est, eum non pertinere ad eorum numerum, quos Deus in Christo ante mundi constitutionem gratis elegit, & prædestinavit ad regnum.

Idem *Fulgentius*, vel, ut vult *Spalatensis*, *Augustinus* de fide ad *Petrum* cap. 39. ponit doctrinam prædestinationis, prout ipse eam exposuerat, inter dogmata fidei. Firmissimè (inquit) crede & nullatenus dubita prædestinationem, quæ est præparatio &c. Auctor Hypognostici lib. 6. cap. ult. Prædestinationem (inquit) negare, quam apud Deum esse breviter probavimus, immanis blasphemia est.

Nequa-

Nequaquam ergo quæstio de prædestinatione à Patribus eo loco est habita, quo tibi *Vossius* & *Spalatensis* vellent persuadere.

Arminiani sunt inimici gratiæ Dei.

In clausulâ asseris utramque partem concordem in articulo principali, quòd per Dei gratiam ad gloriam & felicitatem adducimur, absque cujus gratiâ non possumus salvari, quòd ex nobis ipsis quatenus ex nobis ipsis nequimus cogitare bonum cogitatum, quòd cùm fecerimus omnia quæ facere possumus, inutiles servi sumus. Primarius hic est in hac quæstione articulus in publicis concionibus & privatis colloquiis tractandus, sed aliæ miseræ disputationes sunt vanæ, excitatæ à Diabolo ad turbandam Ecclesiæ pacem. *Resp.* Fateor utramque partem in materiâ gratiæ concordem, sed non aliter quàm *Augustinus* & *Pelagius* in eâdem matetiâ gratiæ concordabant, nimirum in verbis generalibus, & ambiguis; sed cùm ventum esset ad verborum sensum, procul abfuit omnis concordia. Nisi jam præcedente labore fatigarer, ostenderem quousque tui amici cum *Pelagio* tam in verbis quam sensu inimicos se gratiæ Dei ostenderent, sed isto labore in præsentiâ supersedebo: tantum nunc affirmo epistolam hanc tuam demonstrare ipsos omnino denegare eam gratiam quam ipsorum adversarii arbitrantur primam & primariam, & aliarum omnium fontem & fundamentum, nimirum Dei æternam electionem ad fidem & perseverantiam: quinetiam tute attulisti argumenta & testimonia ad probandam non tantùm nostram salutem, sed etiam Dei circa ipsam decretum esse ex operibus, quod, si Paulo credis, est negare ista esse ex gratiâ, & facere ut gratia non sit gratia. Testimonia etiam attulisti ut probares nos mereri non tantùm gloriam, sed etiam electionem ad gloriam, utcunque nos inutiles servos appelles.

Qui sunt auctores schismatum.

Confiteor Satanam disputationes hasce semper in Ecclesiam subintroduxisse, ut omnes alios errores & schismata, sed quos hîc affirmabimus Satanæ instrumenta? Ecclesia vivebat in pace, & hasce quæstiones ignorabat donec *Pelagius* suum in agro Domini lolium semināsset. Num *Augustinus* homo erat contentiosus & instrumentum Satanæ ob suam in hoc lolio eradicando diligentiam? in *Hollandiâ* nulla erat de hac re controversia, donec *Arminius Lugduni* à *Lessio Lovanii*, & aliis Jesuitis sua dogmata mutuâsset, & antequam *Montacutius* de heterodoxis suis scriptis appellâsset Cæsarem, in Angliâ nullus in hac controversiâ motus fuit: & adhuc in Ecclesiâ nostrâ *Scoticanâ* de hisce litibus pax est, nisi in quantum nuper unus aut alter summâ temeritate suum dissensum à receptâ doctrinâ prædicârunt, quæ à temporibus reformationis nunquam inter nos in quæstionem vocata est.

Habes jam mentem meam tibi communicatam tantâ pace, modestiâ, ac lenitate quàm poteras optâsse, eâ utere, prout Dominus diriget. Vale: Deus utrique adsit propitius, & utrumque præparet, ut appareamus ante tribunal ejus, qui ab utroque tam doctrinæ quàm factorum rationem exiget.

INDEX

INDEX
QUÆSTIONUM ILLUSTRIUM, QUÆ
LIBRO I. TRACTANTUR.

An

INDEX

QUÆSTIONUM ILLUSTRIUM,

QUÆ LIBRO II. FUSIUS

TRACTANTUR.

FINIS.

INDEX
Rerum & Vocum que toto hoc volumine duobis libris diviso continentur.

Primus numerus librum, secundus paginam, tertius Columnam indicat.

B.

C.

D.

Deme-

Su-

L.

De-

Q.

R.

S.

T.

JEC 2 8 1933